Del obpo de Jaen

~~B. n. 58~~

R. N.° 3

IO. FERNELLII AMBIANI,

MEDICI ET PHILOSOPHI PRAECLARISSIMI,

OPERA MEDICINALIA.

Nempè.

Phisiologia, Pathologia, Terapeutica, seu medendi ratio: quibus adiecimus de abditis rerum causis; nunc denuò recognita & impressa.

Cum duobus plenissimis Indicibus, tam librorum capitum, quàm omnium rerum notabilium, quæ in his operibus Io. Fernellij leguntur.

VENETIIS,

Apud Franciscum de Portonaris.

M D LXVI.

IOAN. FERNELLII AMBIANI
IN MEDICINAM PRAEFATIO.

RERVM omnium quæ naturæ lege imperioq́ue continentur princeps homo, etsi diuinorum caducorumq́ue particeps, amborum societate gaudet, excelsorum tamen ardenti desiderio inflammatus, parcè ea sequi debet, quæ sordida, uilia, atque abiecta persequitur impetus beluarum. Id execrandum profectò & detestabile uideatur, si quam sui partem suscepit homo cœlestem atque diuinam, sic eam aut turpitudine uiciorum contaminari, aut blanditiis uoluptatum irretiri, aut mortalium rerum cura atque sollicitudine obrui sinat; ut oppressa ac perdita nequeat aliquando recreare sese & altius extollere. Qui enim eum uitæ cursum tenent, ut solis sensuum blandimentis illaqueati ferantur, nihilo mutis animantibus uidentur præstantiores: quoniam & bestiæ necessaria uitæ pręsidia inquirunt & parant, summaq; tum sui, tum prolis cura ipsis inest, uti & uoluptatem. Generosissimi uero sapientissimiq; hominis est, mentem corporis inquinamentis obsitam, ad rerum præstabilium contemplationem erigere: ut quantum unus inter hæc omnia excellit, perspiciat, & corporis hisce compagibus licet implicatus, mentis agitatione tamen fiat originis suæ memor, & consors diuinitatis. Hæc summa humanæ uitæ perfectio, hæc optima maximæque diuina ratio uiuendi, qua qui insignes olim fuerunt, Dij ritè sunt habiti, & amplissimis honoribus affecti, tum quod alta sapientia essent admirabiles, tum quod magna fructuosaquę beneficia in homines contulissent. Inde accenso cæteris animo inflammatoque ad gloriam, ut multiplex erat mentis impetus & intentio, utque uaria erant ut quorum studio capiebantur, complura disciplinarum genera perpo-

Mentis agitatione cõparatas fuisse disciplinas.

Duabus ex causis disciplinarũ summi differentias.

lita sunt, quæ partim necessitate, partim studio cognoscendi fue rant inchoata, Alij operum naturæ concentum eximiamq'ue formam & pulchritudinem admirati, & earum rerum suauitate pellecti, quæ corporibus innixę mutabiles, mortalesq'ue sub sensum cadunt; ortus earum causasq'ue magnis sudoribus sedulaq'ue uigilantia scrutari, naturalem philosophiam condiderunt. Alij animi sublimioris impulsu in res diuinas accerrimè intenti, illas quidem sempiternas, immutabiles, separatas, nulloq'ue sensu comprehensas, quoad fert humana fragilitas theologiam cognitionemq'; Deorum prodiderunt. Interuenerunt alij medio contemplationis genere ducti, qui mathematicas disciplinas erexerunt: illustres quidem illas, & demonstrandi subtilitate certissimas. Has Plato diuinarum naturaliumq'ue rerum confines & intermedias statuit, quòd sempiternę sunt & immutabiles, sed in corpore positæ atque subiectę sensibus. Sunt hæc tria iam multis seculis celebrata sapientiæ studia, ex rerum quas uersant uarietate nata, mentis unius sublimioris contemplatione formata. Non enim uitæ illa commodis, non uoluptatum illecebris, non ullis denique fortunę corporisq'ue bonis aptentur, neque in res tanta cõtemptione despicatas se demittunt: sed propriis coercita finibus in se tota tã quã in orbem uertuntur, propter se non ob aliud quicquam mortale expetenda, utq'ue potissimum insitiam erroresq'ue turbulentos ab animis depellamus. Ceterum qui animo minus excelso, nec satis ad philosophandum nato comparatoq'ue fuerunt, ij item ne otiosam ætatem & sine contentione inertem traducerent, hominum aut commodis aut uoluptatibus destinati, mentis illius quam πρακτικὺν id est agentem dixerunt concitatione, inferiores peperunt disciplinas, prudentia omnes & arte comprehensas. Horum enim quicunque in hominum moribus confor mandis, & rectè uiuendi instituto omne studium collocassent, ij ad moralem facultatem aditum fecerunt, & ad ciuilem & œconomicam, quę moderatrice prudentia administrantur. Accedit his historia, rerum gestarum memoria antiquitatis commemoratio: uti & Geographia, locorum gentiumq'ue descriptio, sine qua ne illa quidem illustratur atque splendescit. Omneis porrò artes excitarunt quicunque non actus hominumq'ue mores, sed affectus & opera sunt persecuti. Primum, ut animi sensa locutione (hæc enim affectus est, quòd linguæ organo fiat, actus uero nullus corporei instrumenti ope indiget) exprimerent, Gramaticam concinnarunt, quę emendatè loquendi ars est, & poesim numeris

astrictam

Tria Philosophię genera a mente contemplate. Naturalis philosophia Theologia, & quæ eius subiecta materia. Mathematicæ.

Cõtemplationis præstantia.

Mens agẽs artium effectrix.

astrictam,& Rhetoricam quæ ornatè copioseq'ue dicendi doctrina, & Dialecticam,quę rectè disserendi est ratio. Ad humani corporis sanitatem uel tuendam uel recuperandam medicina, ad alimentorum uitę necessitatem Agricultura, ad ædificiorum extructionem Architectura inuenta excultaq'ue est. Sic textores,fabri, aurifices,sutores,zonarii,pistores,lanii,fictores,pictores, librarii, aliiq'ue innumeri suas artes hominum commodis aptauerunt. Sic musici,cantores,tibinices,histriones, gladiatores, saltatores, uenatores,piscatores,aucupes,coci,fartores,lenones,scurrę, aleatores, quasdam arte celebrarunt ad hominum delicias atque uoluptatem,quę aut prorsus sordidę, aut parum ingenuę sunt. Sed quum omnis philosophia rei in quam incumbit materiam excutiat & ponderet, artis id erit cuiusque proprium, ut in materiam quę sponte suapteq'ue natura prodiit in lucem affectionem quandam & facultatem inferat, quę sine hominum aut mente aut manu per seipsa non accederet. Non enim ars materiam,sed artificium in materiam extrinsecus confert, quod aut stabile est ac firmum,uelut in extructis ędibus, aut fluxum atque pręceps, ut in tibicinũ harmonia. Hęc igitur sunt philosophiæ (quæ mater omnium bonarum est artium) studia, hæc prudentiæ, hæc artium discrimina, summaq'ue disciplinarum genera, quę tum diuersa mentis agitatio, tum rerum quas tractant uarietas, quam maximè disiunxit. Iam uerò id inde scrutemur, quam sit ars unaqueq; uel disciplina præstans & ingenua, quantoque dignitatis splendore alię aliis pręluceant. Deorum cœlestiumq'ue animorum actio pręstantissima sententiis omnium iudicatur, quod in rerum optimarum contemplationem penitus incumbat, beluarum uerò (quę uitæ nęcessitati seruiunt,& ad uoluptatem omni impetu feruntur) humilis, uilis & obscœna. Hęc si ad humanas transferimus actiones, nobilissima summeq'ue liberalis & ingenua uidebitur omnis contemplatio, omneq'ue genus philosophiæ pręclarum, illiberalis autem & sordida omnis opificum industria, quorum labor & opera non ardua uis animi censeatur. Inter hæc autem ars consedit, quę suo genere tanto digniore quæq'ue loco ponetur, quanto præter cęteras animum sublimiore contemplatione excolit, per quam intelligentiores sumus, & meremur sapientes appellari, idq'ue maximè si non illa odium offensionemq'ue hominum in se struat sed haud mediocriter frugifera sit & fructuosa, cum aliis omnibus tum ipsi quoque artifici. Quęnam igitur uideri debet inter artes principatum obtineri, cuius adminiculo his corporis inclusi

Vnde philosophiæ & artium dignitas spectetur.

Artiũ utilitas spectanda.

com-

compagibns uitam transigere posſimus beatam atque tranquillam? Marco Tullio ſola naturæ cognitio contemplatioque rerum haudquaquam placet, ſed ignaua ac iners prorſusque manca, & duntaxat inchoatà habetur, ſi nulla comitetur adminiſtratio rerum, nec ſit ad hominum commoda ſocietatemque tuendam com

Medicina artium digniſſima & utiliſſima. parata. Si omnes omnium artium cõmoditates, facultates, atq; copias diſpicis, nihil eſt medicina melius, nihil optabilius, nihil hominum generi datum præſtabilius. Nam ſi eſt uita cunctis morta-

Vtilitas eius. libus chariſsima, ſi lux ea cum primis expetenda in qua uiuimus, ſpiramus, & iucunda conſuetudine inter nos coniungimur. ſi ea primum eſt & præſtantiſsimum munus animantibus attributum: ars quæ illam ſeruat, continet, ac tuetur, quo pacto non ſit omniũ pręſtantiſsima? quid eo poteſt homini magis in uotis eſſe, quæ infeſtiſsimos humani generis hoſtes, morbos inquã & aduerſam ualetudinem propulſat? quæ uitã incolumen ab omni erumna & languore liberam quam diutiſsime tutatur? Vt corporis firma conſtitutione nullæ opes, nullæ fortunæ ampliores: ſic imbecilla & labãte illa nihil laborioſius, nihil calamitoſius. Qui ergo in hoc periculum diſcrimenque adductis ſubuenire & opitulari queat, tantum abeſt ut in illorum offenſionem incurrat, ut etiam illos ſumma cõſuetudine & amicitia ſibi coniungat, atque quaſi pro numine, inquit Hippocrates, colatur, qui tãtas opes reſtituerit, per quas exter

Præſtãtia. nę quoq; fortunæ obtineri poſsint, illarumq; uſus iucundus atq; dulcis habeatur. Cœterum ad ea quę medicina ratione perluſtrat

Quæ & quã multa debet medicus nouiſſe. conuerſus, quam præclara & nobili contemplatione rerum plurimarum naturas perſequatur atq; perueſtiget, intelliges. Vt enim admirabilem hominis fabricam naturamq; explicat & euoluit, ita rerum cunctarum ortus & occaſus, ipſamq; omnium ex elementis compoſitionem, animalium, ſtirpiumq; proprias uires (tametſi nõ abſolutè, quatenus tamen homini ſalutares ſunt aut peſtiferæ) inquirit atque parat. Quin & altius ſubiens quæcunq; ex patefactis terrę faucibus eruuntur ſcrutatur, indeque ſublata cœlorum & ſyderum conuerſiones, & quæ inde fluunt dimanantque uirtutes orbis inferioris moderatrices obſeruat. Hęc autem quia non aliter quam certa demonſtrandi ratiocinandique uia obtineri poſſunt, quis eat inficias mathematicas arteis, & dialecticam aditum ad hæc patefacere? ac multo etiam magis rethoricen, atque grammaticen deſiderari: ſine quibus non modò copioſè ornateque dicere ſed ne emendatè loqui quidem liceat? Quòd ſi eæ uel neceſſariæ ſunt, uel opis quiddam & auxilij conferunt, & ceu gradus quidã &

aditus

aditus ad medicinam iaciuntur atque patent, medico quidem omnes erunt perdiſcendę: ꝙ ut inquit Ariſtoteles, eiuſdem ſit finē ipſum & ea quę ſignis gratia ſunt cognoſcere. Quis enim eum pictorem non in magna gloria & laude ponat, qui pręter operis lineamenta & pigmentorum aſperſionem, nouit tabulam perpolire, colores iuſta temperatione permiſcere, penicillum in omne uarietatis genus conformare? contra uerò eum nō uituperet, & tanquam rudem ignarumq; damnet, qui nullam iſtorum cognitionē habet, ſine quibus maiora percipi non poſsint? Idem quoque de medicina ſtatuo, ut nemo hanc tentet uel a limine ſalutare, qui non antea illis diſciplinis meritam & iuſtam operam impenderit, ſitq'ue illarum inſtitutis liberaliter informatas. Tanta igitur rerũ cognitione pręcellit medicina, ut omnium quæ mundus complexu ſuo coercet, naturam atque uires ſolerter conſequatur, quas demũ ad unius hominis (cuius præcipua illi cura eſt) commoda ſalutemq'; referat, ut illorum uſu & appulſu integram corporis ualetudinē conſeruet, aduerſam depellat, quanquam non ſemper hunc ipſum finem attingit.

Quæcunque medicina tractat hominũ commodis aptari.

Hinc nos ſic illi definitionem adhibebimus, Medicina eſt ars ad humani corporis ſanitatē tuendam, profligādosq'; morbos comparata.

Medicina quid.

Quoniam enim quęcunque medicina ratione perluſtrat, ad hominum utilitatem refert & accommodat, artis nomine uniuerſam contineri par eſt.

Medicinã totam artem eſſe.

Non enim ut quiſpiam exiſtimauerit, partim ſcientia partim ex dicenda, tametſi ex multis conſtet theorematis, quę ipſa quidem ſola per ſe ſcientia continētur. Verum quoniam omnium medicinę partiũ inter ſe quā aptiſſimè coherentium & concordantium ea eſt conſpiratio, is conſenſus, ut homo ſaluus & incolumis ſeruari poſsit, ęger autem in integrum reſtitui, ex ipſo fine uniuerſa artis nomen accipiet. Porrò autem ut cuiuſque artificis intereſt, ſubiectam quam tractat materiam omnino perſpectam habere, quo expeditius in omnem artificij ſpeciem & decorem flectere illā poſsit & torquere, ita & medico humani corporis natura primum cognoſcenda eſt omnibus ſuis partibus abſoluta, quòd ſanè totius medicinę ſubiectam materiam eſſe confirmamus, non autem morbos ac uulnera.

Prima artis cuiuſq; cognitio ex materia ſubiecta

Vt enim dum fictor in rudi adhuc & informi ære Herculis effigiem imprimit, hæc artificium eſt & ſummum artis opus, æs uero materia quàm uariè tractat, ita & dum medicus ex ægro corpore ſanum facit, unum idemq'ue corpus manet, quod ſubiectum eſt & materia. Quæ depulſa ęgrotatione comparatur ſanitas, ſpecies eſt & forma, huius autem efficiēs cauſa, medicus aut potius ars medēdi.

Dum

Dum enim hæc præceptiones tradit unde procuratio est ualetu-
dinis, dicitur sanitatem efficere. Sic enim Aristoteles artem nimi
rum id esse statuit, a qua demũ omnis motio proficiscitur. Medi
cus est artis perinde atque naturæ minister: cuius c c officium cu-
rare apposite ad sanandum. Finis autem cuius gratia sanitas pro
curatur, est uitę functionum. Integritas. Itaque totus in hæc duo
incumbit, in sanitatem in corpore cõseruet, & ut morbũ depellat.
Atqui neutrum planè cõferre potest, nisi eorum quot differentię
sunt & genera, quę causæ, quibus signis noscũtur, iam antè per-
spectum habeat & cognitum. Quocirca totius medicinę partes
quinque si ordine collocabuntur, omnium prima existet φυσιολο-
γικὴ, quę hominis integrè sani naturã, omnes illius uires, functio-
nesq; persequitur. Altera παθολογικὴ morbos & affectus indagãs,
qui præter naturam homini possunt impendere, & quæ illos cau-
sæ efficiant, quę signa demonstrent. Tertia προγνωστικὴ signa exe
plicans, quibus medici futura præsentiunt, & quis morborum
decursus, quis exitus sit futurus. Quarta ὑγιεινὴ quæ firmam,
corporis constitutionem bona uiuendi lege conseruat, & im-
minentia mala arcet, simul ægrotis propriam & commoda-
tam uictus rationem decernit. Omnium postrema pars θεραπ-
πευτικὴ ęgram corporis affectionem salutarium usu & admotio-
ne propulsat, sanitatemque restituit: quæ ut summa totius me-
dicinæ artem uia & ratione condit, uariaque præsidia suggerit,
quibus tum toti tum corpori cuiq; laborant particulæ opportu-
ne succurrit. Ex his igitur quinque partibus medicina constitui-
tur: quarum tres priores in contemplationem & simplicem re-
rum cognitionem feruntur, duæ posteriores omnino in actione
consistunt, omne studium in tuenda sanitate, aut abigendis mor
bis collocantes. Vnde a quibusdam quinque partes in duas reda
ctæ sunt, theoricen & practicen, quarum hæc opus omne perfi-
cit, aut lege uiuendi, aut medicamentorum uiribus, aut manus
opera & administratione, quæ imponit, secat, incidit, uritque
ferramentis. Vnde iam practicæ non partes, sed species tres
statuentur διαιτητική, φαρμακευτική, χειρουργική. Etenim affectio-
num uarietas tot curandi genera peperisse creditur. His ita in
genere primo aditus strictim breuiterq; constitutis, singula de-
inceps accuratius persequi par est, primumq; totius hominis na-
tura qualis sit explicanda.

Medicinæ partes duę cõtẽplatio & actio.

Actionis medicæ tria genera.

INDEX OMNIVM CAPITVM CONTENTORVM IN LIBRIS IOANNIS FERNELLII.

CAPITA PRIMI LIBRI.

De partium corporis humani descriptione.

CAPITA SECVNDI LIbri. De clementis.

CAPITA TERTII LIBRI.

De temperamentis.

CAPITA QVARTI LIBRI
De spiritus & innato calido.

CAPITA QVINTI LIBRI
De animę facultatibus

Quam

CAPITA SEXTI LIBRI. De functionibus & humoribus.

CAPITA SEPTIMI LIBRI De hominis procreatione, atque de Semine.

PATHOLOGIAE.

CAPITA LIBRI PRIMI
De morbis eorumq; causis.

DE CAVSIS MORBORVM

CAPITA LIB. SECVNDI,
De Symptomatis atq; signis.

CAPITA TERTII LIBRI
De signis & urinis.

cap.

DE VRINIS

CAPITA LIBRI QVARTI
De febribus.

CAPITA LIBRI QVINTI
De partium morbis & symptomatis.

Narium

CAPITA SEXTI LIBRI De partium, quæ subdiaphragmate sunt morbis.

CAPITA SEPTIMI LIBRI De externis corporis affectibus.

THERAPEVTICE SEV MEDENDI RATIO.

CAPITA LIBRI PRIMI

Medi-

CAPITA SECVNDI LIB.

De uenæ sectione.

CAPITA TERTII LIBRI,

De purgandi ratione.

CAPITA LIBRI PRIMI

esse

DE ABDITIS RERVM CAVSIS

CAPITA SECVNDI LIB.

FINIS TABVLAE OMNIVM CAPITVM.

INDEX RERVM MEMORABILIVM OMNIVM OPERVM IOANNIS FERNELII.

anatomes

corpus

Febrium

Homo

ortus

Q

Quantitatis

spina

T

FINIS TABVLAE
rerum memorabilium.

IOAN. FERNELLII AMBIANI PHYSIOLOGIAE, LIBRI SEPTEM.

De Partium corporis humani descriptione.

LIBER PRIMVS.

Quod doctrinæ atque demonstrationis ordine ars medica constituenda sit. Cap. I.

CVM Liber solutusq; est animus, nudas & apertas rerum substātias perspicuè cernens, clarissima omnium cognitione fruitur; in hoc uerò corporis uelut ergastulum coniectus, obliuione tanquam densa caligine obrutus, in summa uersatur ignoratione rerum. At nihilominus semina quædam etiamnum retinens diuinitatis suæ rerumque maximarum dulci recordatione, quasi igniculis accensus perpetuo sciendi noscendique desiderio flagrat. Hinc magno cum labore & studiose multa recuperat perscrutaturq; sensuum ope, atque in ea primum incumbens, quæ sensibus sunt obuia, occultiora tandem ratione colligit sola mente comprehensa. Ita quidem a sensibus tanquam a certis rerum testibus stabilita olim fuerunt disciplinarum principia, e quibus demū perfecta omnis humana cognitio ducta deriuataq; est. *Hæc* summa est inuestigandi facultas quā probatissimi quique Philosophi Ἀνάλυσιν, id est dissolutum appellarunt; nimirum uel a toto & uniuerso ad partes singulas, uel a composito ad simplicia, uel ab effectu ad cām, uel a posterioribus ad priora serie deducens, abditiores illas causas inuestigans, ex quibus singula ortu processerunt. Huic aduersa est altera componendi ratio, quam maximè natura nonnunquam & ars ipsa sequitur, ex partibus totum, ex simplicibus compositum, ex causis effectus, ex prioribus posteriora nectit, atque id omniū primum statuit, quod dissoluendo postremum fuit peruestigatum. Doctrinæ suæ initium ab analysi duxerunt, quibus curæ fuit omnia dilucidè atque certo demonstrationis nexu confirmare. Sic Geometriam & Arithmeticen Euclides, sic Astronomiam Ptolemæus, sic & Philosophiam Aristoteles posteris tradidit, eaq; solida doctrinę suæ fundamenta iecit, è quibus multa tandem producerētur, incredibilia uulgo & mōstri uel portēti simillima. Nos igitur quasi uestigiis odorati tractādæ medicinæ initiū ab humano corpore ducimus, qđ & artis subiectū existit, oīum primū sēsibus occurrit notissimū; a quo deinde per omnia

quęque

quęque deducti ad ea denique mentis impulsu feremur, quę cogitatione sola comprehendi possunt.

Quid hominis corpus a cæteris distat animantibus, quasque partes habet illis communes Cap. II.

Vt uniuscuiusque animantis, ita maxime hominis corpus animæ gratia conditum est, non modo ut diuersorium, uerum etiam ut organum accommodatum illius insitis uiribus expromendis. Atque ut mens, dicente Aristotele, formarum est præstantissima, & ratio artium omnium ars uel officina, quod una omnes omnium animantium uires potestate contineat: ita & illius organum instructissimum est, & conformationem pulcherrimam consequutum. Itaque homini corpus datum est; tum figura tum partium commoditate princeps, quod ut diuinę mentis munere fungeretur, tria obtinuit, quę cæteris animantibus negauit rerum natura. Primum quidem figuram celsam & rectam, quæ in cœlum suumque conditorem se attollens, cœlestes igniculos & semina diuinitatis suæ testatur. Deinde summo corpore cerebrum amplissimum, animi eiusque partium sedem, ut enim animus permultis facultatibus præditus est, ita homini quam cęteris animantibus domicilium capàcius dari par erat, idque pluribus instrumentis contineri. Præterea manus exporrectas, beluis denegatas quibus facile persequatur quæcunque mens iusserit. Licet quidem & claues soli homini datas, & alia multa multo aliter atque cæteris animantibus informata numerare, sed quæ tamen sint illorum trium usibus accomodata, ut sit partium omnium summa symmetria, ex cuius præstantia signum quoddam & speciem sapientis conditoris ostenditur. Hęc igitur homini quod rationis esset particeps, sunt attributa. Cætera obtinent aliis quoque animantibus perfectis communia. Nam quum summa omnium actio in sensu ac motu consistat, omnia peræque partes in hæc accommodatas acceperunt, ossa, cartilagines, uincula, neruos, musculos, tendones, & alia quibus hę aluntur maximeque uenas, & arterias. Sensus atque motus primę partes effectrices sunt, cerebrum, spinæ medulla, atque nerui. A cerebro omnis motus atque sensus, a quo medulla in omnem spinam fusa porrigitur, ab hac demum neruorum frequens propago, per quos uniuersum corpus mouendi sentiendique uires accipit. Cum uero minimè tutum esset nec decorum, uermiculorum serpentiumque more repere hominem tot rerum principem, firmis ossibus illi natura corpus exerit atque stabiliuit ut tanquam propugnacula essent aduersus omnes impetus, & stabilimen atque robur corpori sustinendo, haud secus atque basis & columna ędibus subiecta. Cęterum non in animante (nec enim commodum atque utile fuerat) os unicum idque solidum positum est, sed quo in omnem partem flecti mouerique posset, ex uariis discretisque compactum. Vt elegantiore artificio naturæ hoc opus constaret, idcirco articulis ita iuncta & continuata sunt ossa, ut cuiusque extremitas alterius sinum & capacitatem subeat. Et structura Grecis est αρθρωτισ ossium extrema sic apte composita. articulos appellamus. Quoniam uero periculum erat ne motu uiolento ossa seiugata distraherentur, neue dum artus animal quorumque uult inflectit, contorquet, porrigit, aut contrahit, ex sedibus excederent, natura omnem ossium copulationem & structuram arctissimis firmissimisque uinculis extrinsecus rotundo ambitu colligauit, quæ articulos non sinant mo-

tus

tus agitatione deuelli. Validum quidem est uinculum, durum atque firmum, sensu uacans & impatibile, sed quod tamen in angustum adduci possit & relaxari.

Cartilag.

Addidit & articulis munitionem, dum ossium sinus & summas partes, quæ supercilia a quibusdam uocantur, omnia denique extrema cartilaginibus obduxit oblinuitque lubrica leuique materia quo sint in motibus ab attritu & quassu tutiores. Iisdem quoque auriculas, nares, extremasque costas muniuit, duriorum corporum occursui cederent, & infracta permanerent. Quemadmodum autem articuli & quæ dicuntur cartilagines, sic & uincula expertia sunt sensus, quæ nil mutuantur a cerebro, qua de causa ne se ipsa quidem mouere possunt.

Nerui.

At uerò neruis quorum è cerebro aut è spinæ medulla est origo, prima sentiendi mouendique facultas data, qui tamen quoniam molles sunt, soli transferre nequeunt ossa, tam magna pondera.

Tendones.

Vt hæc igitur mouerentur, necesse fuit motus instrumentum quoddam creari ex ambobus temperatum, neruo solidius & durius, uinculo mollius, quod in sensu & robore mediam inter illa naturam obtineret. Id quidem est τένων qui cœpit a nostris tendo appellari, ex tenuibus nerui & uinculi fibris intextis concretus.

Musculi.

Tenuis quia fila tutum non erat sine firmamento in omne corpus distribui, ossa quę prægrandia mouere: quocirca natura medias inter illa regiones molliore substantia interserens, quasi rimas expleuit. Ita est caro simplex fibris ad robur circumuincta, ac ueluti molle stragulum data cadenti aut recumbenti animali, utque præsidium quoddam omnibus particulis principibus obtenta, ne aut uulnerentur, aut frigore rigeant, aut æstu contabescant. Quod igitur ex nerui & uinculi fibris duntaxat contexitur, tendonem dicimus, qui uerò præterea carnem habent fibris inductam & impositam, musculi appellantur & lacerti, hi plerunque in tendonem desinunt.

Quę partes ad motum conferant.

Nunc autem si omnia conferre uolumus, quę ad motionem uim quandam & locum obtinent, ossa primum & maximè impelluntur cienturque; quæ illis motum afferunt instrumenta, sunt tendones, lacerti, nerui duriores pręsertim; mouendi principium, cerebrum & spinę medulla; partes quarum beneficio mouetur animal, articuli, cartilagines, uincula: hac igitur partium commoditate motum fieri congruebat. At in sensu longè impar & dissimilis est ratio.

Sēsuū partes.

Cum enim motio actio quædam sit, sensus uerò perpessio uerius quam actio: haudquaquam sensus eum apparatum ornatumque partium, quem motus desiderabat. Nam tactiones sensus quem omnes ex æquo animantes participant, neruis neruorumve fibris in omne corpus diffusis indigebat; quibus susceptæ tractabiles qualitates cum spinæ medulla & cerebro, quæ (ut aliquando demonstrabimus) sensus & motus principia sunt, continuatione communicantur. Cæteri autem sensus quibus animantes perfectiores sunt præditę, neruis item constant, per quos sensum capiant. Partes in singulis instrumentis circumiectę neruis; horum duntaxat gratia consistunt. Ex quibus perspicuum fit homini qua animal, est cerebrum, spinæ medullam, neruos, & cæteras quas connumerauimus partes ad motum aut sensum concurrere; de quibus rursum sigillatim dicemus, ab iis exorsi quæ cęteris quasi fundamenta faciuntur.

Ordo sequentium.

Etenim hominem arte descripturi, σκελετὸν, id est aridum & osseum primum extruemus, quem deinde uinculis, neruis, lacertis uenis, arterijs, cute, reliquis denique partibus interioribus adornatum, propositumque reddemus. Sic ex simplicibus hominis partibus uniuersi compositionem perspiciet qui uolet, & luculentius quam si confectionis ordine compositiores

partes

partes ſeorſim ſcrutetur. Harum ſiquidē inſpectione, nihil certum ſciri, nihil plane cognoſci ac percipi poteſt earum, quę ſimplices in hoc corpus feruntur.

De Oſſibus. Cap. III.

ἄκανθα. Spina dorſi. Os ſacrũ. Coccyx. Lumbus. Ceruix. Vertebræ.

Omnivm oſſium ſedes & origo ſpina eſt, quā ueteres carinæ in nauigio primùm iactæ compararunt: cui ceu fundamento latera, prora, puppis innixa cohærent. Atque ut hac clitellarij muli perferunt grauiſſima pondera, ita in omne corporis moles cuius ope ſtat & erigitur. Ad neceſſitatem actionum cū hominem flecti curuarique oporteret, pluribus coagmentata & compacta eſt oſſibus tanquam nodis, quæ uertebræ nobis dicuntur, omnes oſſe ſacro ſuffultæ. Vniuerſa ſiquidem ſpina quatuor in partes fuſa exporrectaque eſt, os ſacrum, lumbos, dorſum & collum. Os ſacrum quod & latum appellant, primo aſpectu unum atque continuum uidetur, ut aqua uel oleo feruenti diu multumq; demerſum, ſex quaſi uertebris conſtare. Cuius ab ima parte os aliud appenſum demittitur, quod Græcis κόκκυξ noſtris cauda dici poſſit; hoc quoque compactum quatuor oſſibus teretibus, gracilibus, & magna ex parte cartilaginoſis. Supra os ſacrum lumbus quinque oſſibus conſedit, cui dorſum insidet uertebris ſtructum duodecim, proximè ceruix ſeptem. Itaque triginta ſunt omnes in ſpina uertebræ. Omnium os ſacrum eſt ampliſſimum, cui tum magnitudine tum craſſitudine ſuccedunt lumborum uertebræ, arcto cauo mediæ perfoſſæ. Reliquæ ſuperiores quantum ſitu ab infima, tantundem & mole diſtant; ut ſi ilia: um ad occipitis radices continuata quędam attenuatio. Cæterum quæ in ſummis ineſt interior capacitas, medullæ labenti peruia, omnium eſt ampliſſima, inde uero totum coarctatur, quantum dilapſa proceſſit. Vt ſemel dicam, ſuperiores uertebræ interceptis inanitibus amplæ ſunt, mole graciles, contra inferiores, omnes mira compage ad δυσπάθειαν contextæ; atque ut his ſtructura foret tutior, figuram uariam acceperunt. Quæ quidem intrò ad inteſtina uergunt, rotundæ ſunt & in orbem conuolutæ, leues, nullis tuberibus exaſperatę, ſed ut nodi (hic σπόνδυλοι nomen inuenerunt) aliis alii ſuperpoſiti columnam exprimunt, quibus eſt ſubſtantia tenera magis & rara, ac ſpatiis inanibus intercepta. Extra multiplex ſeruatur productiones (ἀποφύσεις appellatur a Græcis) denſiore illæ & compactiore ſubſtantia, a quibus externa facies ſpinæ ſpeciem refert. Alii .n. ſunt è medio prominentes, alii tranſuerſi utrinque additi, alii ſurſum deorſumque ducti, per quos uertebrę texuntur & cohærent. Supremis duabus exceptis, habet cæteram unam quæque inferiore ex parte mediocres utrinque ramos deorſum ſpectantes, ex ſuperiore uerò alios maiores extumeſcentes ſurſum exigit. Talis autem eſt uertebrarum contextus, ut proceſſus ſurſum directi modicos ſinus habeant, qui alios quoque proceſſus a ſuperiore uertebra deorſum excipiant; ſex inferioribus uertebris maxime conſpicuum eſt unam quamque ſuperiorem inſinuari in aliam ſubiectam ſibi. At uero ſummas duas nullus proceſſus, ſed ambiens membrana copulat. Sola autem ſuprema medium eminentem quaſi ramum & extimum non nouit; hunc reliquæ omnes ad decimam uſque dorſi, quæ eſt omnium decima ſeptima, deorſum porrigunt; in rectum uerò, quæcunque illi ſubiectæ ſunt. Tertium ramorum atque proceſſuum genus qui tranſuerſi dicuntur, è uertebrarum omnium atque ipſius ſacri oſſis lateribus utrinque prodeunt parte externa. Iamque hi longiores in lumbis, ſed graciles quaſi pro coſtis diducti.

Tres uertebrarũ proceſſus.

diducti. Breuiores in superioribus, qui toto dorso in tuberculum desinunt, vbi costæ nectuntur. Sex in ceruice summis transuersi ramusculi in longum perforantur, septimę raro, cęteris nunquã, tametsi singulę quę ad lũbos tendunt parte interna pluribus patent foraminibus, & quasi angustiis in quas uenulę commeãt, quorum nihil in reliquis magnopere videas. Vertebrarum processuumq; omnium extrema cinguntur & circunfunduntur cartilagine permulta, in hanc vincula crassa, dura, & ualida inserunt, quorum beneficio interiores vertebrarum nodi cohęrescunt, vt pote quæ inter nodos fusa nexu illos firmissimo colligant. Externæ vertebrarum partes processibus implicantur sursum deorsumq; spectantibus, vt alijs aliæ nexæ, & omnes inter se aptæ colligatęq; uideantur. Præter hæc tamen vinculum membranis ualidis intextum vniuersam spinam extrinsecus obuoluit. Hæc de spina satis, iam de capite. Huius uerticem calua integit summa parte globosa rotũda, introrsus cõcaua. In hac suturę sunt tres: vna in priore parte quam στεφανίαν, id est coronariam vocant, quia è temporibus vtrinque in summum uerticem per transuersum viam capessit: alteram λαμβδοειδῆ dixere, quę in occipite posita, à capitis imo & posterioribus vtrinque partibus sursum cõtedens in angulum coit ad A. litteræ figuram. Tertia ὀβελιαία in capitis lõgitudinẽ porrigitur ἀπὸ τῆς λαμβδοειδοῦς angulo in mediam coronam excurrens. Hunc in syncipite concursum βρέγμα Græci nuncupant. Atque in iis sunt dentatę more serrę rimarum connexiones, nec uinculis nec cartilagine vinctæ, sed suis quasi dentibus pectinatim intextę. Supra aures uerò due sunt illis dissimiles commissuræ ab obelæa interuallo pari disiunctę, a squammæ specie λεπιδοειδεῖς dictæ, per ossa quæ petrosa uocant subditis ossibus squammarum modo, & (ut nonnulli dicunt) imbricatim agglutinantur. Ea autem sic enumeres. Parte postrema os occipit id quod cerebellum nominant concludit, quod triquetra sutura circũseptum, ad posteriora deorsum vergit. Omnium quæ in capite sunt illud maximo foramine perterebratum, quo medulla è cerebro in spinæ fistulam delabitur. Huic utrinque sinus adiuncti, in quos prima vertebra additamentis quibusdam & appendiculis inseritur. Inde factum os multò angustius ad cerebri radices contendit, vbi per transuersam commissura uix pollicem longam ei ossi arctè connectitur, quod Gręcis a cunei specie σφηνοειδὲς est appellatum. Occipitio latera capitis innitũtur, quę syncipitis, nonnunquam & τοῦ βρέγματος ossa dici solent: hæc ad summum verticem acta vtrinque ei commissuræ assident, quę recta in capitis longitudinem fertur. Subter hæc, duo sunt ad suam quodq; auriculam: quæ a lapidis specie & duritia λιθοειδῆ dixerũt. In horum cauo ossa duo uisuntur malleo aut incudi similia. Ab utroque processus quasi surculus iutro subit στυλοειδὲς, in quo foramen quo soni admittantur intrò fertur ad cerebrum. Extra promittuntur duæ particulæ, altera mammæ similis parte postrema sub auris uia, altera teres & procera sub temporibus eminens, quæ ossi iugato cõmittitur. Os sextum frontis est, quod in superciliorum sede vbi eminet duplex est, concluditq; gemina facie inanem capacitatem in nares deriuatam. Pars superior coronaria sutura cingitur, inferior in oculorum caua reflexa, summum in his parietem facit. Finitimũ hoc ossibus faciei, a quibus tenui commissura disterminatur, vtrinque a temporibus saxeis ossibus prognata, quæ oculorum caua dirimit, inde ad summum nasum se applicans vbi superciliis interiecta vallis est. Iam his totiq; cerebro ceu basis quædã substernitur os σφηνοειδὲς quod qua parte occipitis ossi iungitur, angustum est & rarũ, attamen profundum. Parte priore frontis ossi occuritur & annectitur, in via quæ in nares procliuis fertur. Va-

Vertebrarum tenuia foramina.

Cartilago uertebrarum.

Capitis ossa.

Suturæ.

Quod ossa caluæ.

Faciei commissuræ.

Basis cerebri.

ria in hoc cernuntur vtrinque foramina, per quæ ſentientium neruorum propagines dimanant in ſenſus. Sub interiore eius facie capacitates duę latent, in quibus eſt illud rete plenum admirationis aliaq; cerebri arcana. Proceſſus cõcauos emittit ab alarum ſimilitudine πτερυγοειδεῖς vocatos, alterum ſurſum ad caua temporum, frontis oſſi & ei quod à lapide nomẽ habet commiſſum; alterum canalis & tubi inſtar deorſum ad poſtremos dentes verſum, qui reflexo extremo palatum terminat, eiq; committitur.

Faciei oſſa.

Nunc de facie. Faciem totam geminam diſcernit ea commiſſura, quæ ab interuallo ſuperciliorum, per medias nares inter primores dentes producta, palatum in longitudine ſecat. Maximũ in ea eſt os malæ, in quo dentium ſuperiorum radices figuntur: excurrit id intrò ad palatum, pars vero eminentior ſurſum effertur ad naſi latus & maiorẽ oculi angulum. Supra radices dentium maxillarium capacitas ingens concluditur, ad oculi ſedem ſurſum lata, quam alba ac ſimilis glãdis ſubſtantia cõmunit. Superiori maxillæ (quam propriè malã Celſus appellauit) ad radices primorum qui ſecant dentium, oſſa duo ſita ſunt intus duntaxat lineis diſtincta: rurſumq; duo perexigua quo loci interſtitium eſt narium, & vnde ſuperius labrum enaſcitur. Quę quatuor tenuiſſima cum eſſent & obſcuris lineis ſeparata maxillæ ſuperioris partes efficimus, ne quenquam fortè multitudo tãta obrueret. Inter oculum & aurem apparet os editum, iugale vocant, durum quidem & temporum maſculo tanquã præſidium & propugnaculum, cuius pars poſterior oſſi cui à lapide nomen eſt, in eo exortu copulatur, qui oblongus ab aure aduerſum ſpectat. pars infera oſſi maxillæ, ſupera ad oculi paruum angulum frontis oſſi cohæret. Naſus oſſa duo geſtat, quadrangula, procera, à iugo naſi deorſum per illius lõgitudinẽ ducta, in quorum extrema cartilagines inſeruntur alæ uocatæ. Vtriuſque oculi foſſæ tria ſubſtituuntur oſſa. pręter ea quæ veluti parietes ſunt aut frõtis, aut malæ, aut zygomatis, aut productionum quæ a cuneo manant. Horum ſiquidẽ omnium extrema in oculorum ſedes cõcurrunt lineis diſcreta cõſpicuis. Trium quæ dixi maximum, ad minorẽ oculi angulum collocatur, quod a zygomate & frontis interiore pariete, obſcurę vix dirimunt commiſſuræ. Alterum conſpiciendum magis foſſæ partes infima, ferè ab eo malę foramine quo neruus in labra ſuperiora deducitur, intro recurrens, auricularis digiti latitudine. Tertium oblongum tetragonum ad oculi angulum maiorem poſitum, malę ſuperioris extremo a latere annexum. Inter palatum & cerebri baſim vſque ad nares utrinque diuerſa diſiecta ſunt oſſa tenera, quidem atque tenuia, ſed quæ tertij huius propagines videri poſſint. Ea variè contexta ſpongiæ formam referunt, vt dubitare non liceat tertium illud hoc eſſe, quod Græcis σπογγοειδὲς appellatur. Præter id ad ſummam naſi radicẽ, intus fixum hęret aliud tenue & latum, magno illi obtruſum foramini, quo è cerebro in nares curſus eſt: hoc uariè perforatum more cribri Græcis ethmoides dicitur, ab eo diuerſum quod eſt ſpongoides. Illius medio mittitur eminetq; ad cerebrum quaſi verruca prætura. deorſum autẽ per medios narium ſinus dicitur ἔχουσι laminæ ſpecie, quæ nares æque diſcriminat, geminasq; rediit, hanc nobis liceat Macrobij verbo narium interſtitium appellare, cui cartilago innaſcitur naſi pars infima. Parte interiore alterum exiſtit palati interſtitium, quod malę propago quædam eſt, vt ipſa quoq; mala geminum. Id à ſupera palati parte natum cuneo innectitur pede firmiſſimo, ſurſumq; ſeſe erigẽs dum narium interſtitio occurrat & committatur, interiorem palati cauernam dirimit facitq; geminam. Hęc ueteres anatomici, tanquam nulla eſſent, ſilentio prætcrierunt, quæ (quoniam tenella) minimè in iis capitibus cernas quæ pudita ſunt atque confecta,

fecta;verùm fingula monſtrabit purgatio diligens,moxque ex feruẽte oleo facta diſſolutio. Maxillam inferiorem duo conficiunt oſſa mẽto extremo ſtrictiſſimè agglutinata. Vtrinque ſummis ab extremis duo ueluti cornua prominent: alterum prius quod tendones ex temporum lacertis aſciſcit,alterum poſterius in exiguum ſinum τῦς λιϑοειδῦς,quod ſubaudiendi uia ſe inſerit,non quidem cartilaginoſa aut ſerrata compage firmatum,ſed uinculis quæ motum liberum & expeditum cardinis modo maxillę permittant,vt ſit mobilis vna ex omnibus capitis oſſibus. Hac enumeratione quæ integra & abſoluta cenſetur,totius capitis oſſa duo ſunt & uiginti:ſex caluæ,deinde cuneus,duo zygomata, faciei vndecim,maxillæ duo. In facie enim numerantur malæ oſſa duo, naſi totidem in oculorum antris ſex,ethmoidis ſeu cribrum vnum,cuius narium interſtitiũ portio quædam eſt:palati autẽ interſtitium apophyſis eſt malarum. In horum numerum ſi quæ ad primorum dentium radices ſunt,rurſumq; duo ad narium ingreſſum poſita referes,erunt omnia ſex & uiginti. In linguæ radice à cæteris diſcretum os exiſtit,quod à υ ſpecie ὑοειδὲς appellarũt. Vtraq; porro maxilla crebrò perfoſſis quibuſdam quaſi alucolis,vt in ſingulas foſſas ſinguli dentes infigantur. Hi autem ferè ſexdecim ſunt,rarò plures, paucioribus nonnunquam: ex iis quaterni primores dicũtur a noſtris,à Græcis (quia ſecant) τομεῖς. Poſt hos canini ſunt vtrinque duo,vltra quos maxillares vtrinq; quaterni quorum duo vel plerunque tres ultimi & intimi,quia aliis nunquam,aliis ſerò gigni ſolent genuini vocantur. Primores & canini vnica radice nituntur,maxillares binis aut ternis aut quaternis,atque inferiores una minus quam ſuperiores. Is eſt oſſium capitis numerus eaque ſtructura. Thorax totus dorſo innititur, cuius duodecim articulos numerauimus,vnde & coſtæ vtrinque duodecim. Proditum eſt à Galeno nõnunquã vnã deeſſe,vnã raro accedere, quod inter portẽtoſa connumerem. Itaque vnicuique vertebræ ad radicem tranſuerſi proceſſus ſinus ineſt leuiter concauus,qui coſtę principium extanti tuberculo,quod illius eſt caput,excipit. Illinc coſta originem ducit,quę non ita longè tranſuerſo proceſſui arctè deuincitur:deinde in priora thoracis inclinans curuatur,cumq; ita multum prodiit,protinus in os pectoris curuata reſilit. Septem ſuperiores integrę atque perfectæ cum pectoris oſſe committuntur extremis cartilaginoſis & in leues ſinus illius oſſi conduntur. Nectuntur autem tenuibus membranarum uinculis,quæ ſunt tam multa vt omnia uelent & obducãt,atque vix à ſenſu noſcantur. Os ipſum pectoris quod ςέρνον appellant,ex ſeptem oſſibus cõſtat in tranſuerſum cohęrẽtibus,vt ſingulis integris coſtis ſingula pectoris oſſa reſpõdeãt. Ab oſſis huius extremo dependet cartilago oblonga,quæ à Græcis ξιφοειδὴς, id eſt enſis effigie ducta nuncupatur, à iunioribus malum punicum. Reliquæ inferiores,quinque coſtę neutiquã ad os pectoris perueniunt,ſed inchoatæ & quaſi mutilæ in cartilagines finiuntur, quæ ſurſum retortæ inter ſe quaſi conglutinatę cohærent inde nothas & adultęrinas appellarunt. De humero & brachio quę his uelut affixa innituntur, dicendum. Regionem totã quæ pone pectus ſita eſt ſcapulas appellãt, in quibus oſſa duo ſunt lata,figura triquetra, externa facie tumeſcẽte,interiore reducta. Hæc ſunt ὠμοπλάται Gręcis,Latinis ſcoptula, operta, nonnunquam & ſcapulę. Quę in dorſi ſpinam deuexa ſunt,lata uidentur & prętenuia,hinc paulatim craſsiora facta coarctantur,tandem eminent ad extremum acutiora. Id genus oſſi alteri nulli commiſſum,coſtis poſtioribus velut innatat, parte ima non mediocriter cartilagine obductum,vbi validis muſculis neruiſque conſtringitur. Extremum autẽ anguſtius (ceruicem quidam appellant)quaſi in citabulum deſinit, quod humeri caput

Dentes. **Thoracis oſſa.** **Coſtæ.** **Scapularũ oſſa.**

 excipit.

excipit. Interiore ex parte exiguus acutusq; ductus exit, qui a coruini rostri similitudine κορακοειδὲ vocatur a Græcis. Alterum quasi ramum externum, magnum quidem & à suprema ossis parte natum ἀκρώμιον dicunt: solius is est hominis sub finē leuiter sinuatus, quà iugulum clauisq; admittit. Os enim in pectore summum iugulum est, quod suppremę costę incubans dextra lęuaq; ad scapularum ossa promanat, acromijs vt dixi affixum. Duo sunt iuguli ossa pectoris ossi in trāsuersum commissa, quæ & figura & crassitudine sunt inęquabili, plurimumq; more fistulæ perforata. Nūc de toto brachio. Sunt omnes eius partes numero tres, humerus, cubitus seu brachiū, & manus. Humeri os est vnicum, teres, durum, medulla innūdans partibus extremis tumidis & cartilagine obductis. Summum eius caput grandiusculum est globosum, in scapulæ sinu (κοτύλην Græci appellant) collocatum, cui ualidis vinculis tum intus, tum foris ambientibus astringitur. In huius parte externa patula rima inest, ceu uia qua ingens tendo cum neruis in brachium tutò commeat. At imum humeri ad cubitum spectans non globosum, sed vno & altero tumore turgidum est, altero extrinsecus minore, interiore altero atque maiore. Inter hęc sinus duo sunt, in quibus summa pars trochlearum modo cōuoluitur: duoq; quasi vertices extāt in orbem flexi, caua item duo, quorum posterius multo maius est aduerso. Brachium duobus struitur ossibus, quorum maius cubitus appellatur, minus vero illi insidens radius est, Græce κερκίς Illud summo suo capite medium quasi verticem habet, qui in medium quoque humeri sinum se inserit. Extant & processus duo peracuti utrinque medium verticem finientes, posterior qui maior est dum cubitus tenditur, in posterius humeri cauum se recondit: prior vero cum is flectitur, in aduersum. Radius superiori suo capite rotundo & leuiter sinuato exiguum humeri tumorem excipit, illicq; robustis vinculis cubito illigatur, Quod in articulo extra ꝓminet ἀγκὼν appellatur, cui aduersus est flexus, quē admodum genu poples. Cubiti radiiq; media hiantia sunt & disiuncta. quę tamen rursum inferiore parte ad primam palmæ partem coeunt, occurritq; cubitus minimo digito, radius pollici: a cubito processus exit στυλοειδὴς cui palmę pars summa insistit. Brachiale nonnulli uocant primam summāq; palmæ partem, quam & καρπὸν nominant, ossiculis osso constructam, vno quidem ordine tribus, è quibus vnum geminum est, altero quatuor, quę omnia sunt exigua, dura tamē nec medulla perfusa, neruosis cartilaginosisq; nexibus ꝑ συνάρθρωσιν constricta. Totius figura a summo leuiter tumens intus sinuat. Succedit illi μετακάρπιον id est ima palma, ossibus quatuor cōtextum, quibus est carpo per συνάρθρωσιν adhęsio. A singulis singuli digiti directè porriguntur vno pollice dempto qui oblique μετακαρπίῳ videtur additur. Externis ossibus digiti constant singuli priorisq; nodus consequentis sinum perpetuo subit. Breuiter, ossibus quindecim continentur aptātu rq; digiti, duodecim palma, duobus cubitus unico humerus, præter ea perexigua, quæ σησαμοειδῆ vocātur, in iuncturis cōstituta. Hæc de superiorum partium ossibus, nunc de inferioribus. Os sacrum magnos rectósq; stipites & processus vtrinq; emittit, quibus astricta sunt ossa coxarum longe valentissima. Horum autem partes, quāquam discretę nō sunt ob amplitudinem, varia tamen nomina inuenerunt: nam summæ, ilium ossa dicuntur, quæ intestina sustinent ac tuentur: imę coxendicum, quę a lateribus simus rotundos habent: hinc in priora ductę partes, ossa sunt pectinis, quę amplis patent foraminibus & media cōmissura arctissime conglutinantur. Vtraq; coxendix grandi cauatur veluti acetabulo, in quod coniectum femoris caput conuoluitur. Femoris enim vt humeri os est singulare, cuius pars summa ceruicem

Iugulum.

Brachij totius ossa.

Manus ossa.

Ossa coxarum uarijs prædita nominibus.

Femoris os.

cem habet exertam, quę tamen intro conuersa in coxendicis acetabulum, reconditur. Ab ea ceruice exigui duo manant processus, maiorem qui foras exilit alii γλουτὸν id est natem, alii τροχαντῆρα magnũ dixerunt, minorem uero, τροχαντῆρα paruum. Extremum inferius tuberculis est discretum duobus, quibus cruri cohæret. Est quidem crus omnis eius partis, quæ inter genu & talũ interiecta est, tibia uero grandioris in ea ossis nomen, hoc summo capite gemino sinu excauatur, vt duplex quoque femoris tuberculũ exciperet. Alterũ in crure os minus extera parte constitutum cubiti radio consimile, ad genu non ascendit: attamen duo hęc ossa supra infraq; coniunguntur, mediis partibus dissociantur atque dehiscunt. Femoris & tibiæ in genu compagem tegit firmatq; extrinsecus patella, os quidem paruum, rotũdum & cartilaginosum, nulli ossi consertum, sed aliis quasi incubans nexumq; ui tendonum atque membranorũ, cui poples est a tergo. Tibiæ radiiq; partes infimæ malleoli sunt, non modice prominentes, & carne nudę. Hæ talo ut firmę basi innitũtur, quem intro demersũ attigere uix possis. Talo calx seu basis altera maior subiicitur crassior, figura tetragona. Montipedis nuncupato ossa quatuor impacta sunt inæquabilia: imę plantę quinque, figura tereti & oblonga: digitos omnes explent ossa quatuordecim singulos quidem præter pollicem terna, vt sic totius pedis structura ossium trium & viginti. Inter digitorum tum manus tum pedis articulos ossa sita sunt σησαμοειδῆ rotunda quidem & pleũrque adeo exigua vt sensum omnem effugiant, quemadmodum quę in corde, in gutture, in linguę radice, in aliisq; nonnullis partibus haberi traduntur. In his iam omnem videor ossium descriptionem & numerum impleuisse.

Cruris ossa duo.

Patella.

Malleoli.

Talus.

Pedis ossa.

Ossa tenuissima.

De cartilaginibus, articulis, & uinculis. Cap. IIII.

MVLTA sunt a nobis de cartilaginibus in ossium explicatione quadam consecutione proposita, adeo vt nunc cum neque illarum vsui, neque propriæ substantiæ rationi tradendæ incumbimus, pauca de illis dicenda restant. Plurima ossium extrema cartilago cingit, nullus articulus non lęuitate illa oblinitur, nullus expedite obuolui circunduciq; potest, neq; neruis, aut vinculis cõiungi, nisi quædam materia intercedat. Præter eas autem aliæ quędam extant in costarum præsertim (quæ adulterinæ vocantur) extremis; vbi ossium ex quibus prodierunt figuram retinent, dum inferiores mutuò colligatæ concurrant, superiores uero in suam quæque sedem ad hos pectoris applicentur. Alię os ipsum ambiunt atque prehendunt, aliæ extrema nasi communiunt molliuntq;, vti & malum punicum è sterno pendulum. Aliud cartilaginum genus solitariũ per se consistens vixq; vlli ossi impactum: in quo ex numerantur, quæ in ciliis sunt oculorũ ταρσοὺς appellant, quę in auriculis, in faucibus, in epiglottide in larynge, in aspera pulmonũ arteria, in cordis basi: omnes quidem nõ ossium, non motus, sed firmitudinis solidi roboris gratia conditæ. In quod genus ea fortasse referri possit, quæ crassa densaq; & perfossa medium genu articulũ implet de quibus rursum sigillatim suo loco uerba faciemus. Iam vero ossium cõgressus & adhæsio duobus modis fit, altera per articulum, altera per coitum, illam ἄρθρωσιν, hanc σύμφυσιν Græci vocãt. Per hanc quidem ossa quorum nõ est motus diuersus, quasi unum atque idem sint inter se nexu indissolubili cohærent, idq; vel inter se strictim conserta nullius corporis interpositu, vt cum mollia & rara sunt ueluti in sterno atque mento, uel medio quodam corpore ceu uisco agglutinata, quod aut cartilaginosũ est ut in pectine, aut neruo aut

Cartilagines in ossiũ extremis.

Cartilagines sola & per se.

Ossium connexio multiplex.

carne

carne plenum, Per articulum vinciuntur ossa mobiliter: quòd si obscurior segniorq́; motus est ut in costis, in spina dorsi, & metacarpio, Græcis dicitꝰ συνάρθρωσις, ceu firmior quidam articuli nexus. Huius generis suturam esse uoluit Galenus & serratam compagem, qualis est in calua, frequens, similiter dentiū insitionē, & cōmissuram, quæ nihilominus videri possint aptius in συμφύσιος genus conferri. Sin vero cōspicuus est & facilis ossium motus, uelut in cruribus in brachiis, in manibus atque pedibus διάρθρωσις est. quasi laxior articuli copulatio, licet non omnium par sit & eadem laxitas. Ex his promptum facileq́; sit ossium, quæ numerauimus adhæsiones, ad suum quamque genus redigere.

Vinculum quid.

Nunc de vinculis. Non quicquid ossa colligat hoc statim nomine dignamur, sed id duntaxat neruosum prædurumq́; corpus sensu expers (nisi forte obtusi) solidum & exangue, quod a summa ossis cartilagine in aduersi caput inseritur Id nequaquam una est vbique figura vel magnitudine, sed a loci confirmatione & usus necessitate uarium, raro neruosum, at fere membranosum est id quod extrinsecus articulum cingit. Quæ in calua sunt commissuræ compage dentata cohærent non vinculis vt neque reliqua tum faciei, tum capitis ossa. Verum inferiorem maxillam ad auriū radices vincula cōnectunt vtrinque præualida.

Capitis & maxillæ uincula.

Caput & ceruicem firmant duo, ab imo ossis cui a lapide nomen est, ad primam dorsi vertebram, rursumq́; duo ex eodem prope loco ad clauium extrema sterniq́; summa protensa: & quod à tergo ex occipite ad mediā inter ὠμοπλάτας sedem procurrit. Omnia hæc quidem ingentia, robusta, procera, teretéq́; figura

Spina uincula.

Vniuersam autem spinam extrinsecus ambit vinculum vnicum, amplum, crassum, ualidum atque neruosum, è secunda colli uertebra in ossis sacri imum & concygem desinens, omni fibrarum genere contextum, & quasi in progressu cōplicatum, in medias illarum sedes se conicit, quo cartilagini immistum constantiori illas adhæsione nectat. At summam uertebram minora quadam eaq́; tenuia & laxa imo capiti illigantᵣ. Insunt & sua costarum capitibus, astricta illa quidem parumq́; laxa: qualia propemodum, & illarum extrema cartilaginosa deuinciunt. Lata scapularum ossa vertebris subditisq́; costis copulant mēbranæ firmissimæ, & qui illis sunt interiecti musculi. In illorum sinum qui summa est ceruice, humeri caput illigatur vinculo quod instar solidæ membranæ è sinus supercilio ad humeri verticem pertinens, tum caput ipsum tum ceruicem in circuitu ambit atque firmat. Præter id tria numerantur quæ illi insident rotunda, duo tanquam nerui, tertium paulo his amplius.

Commune uinculorū genus.

Humeri vero pars ima cubito adhæret eo uinculi genere, quod est omnium articulorum commune, nempe quod ab ossium extremis ortum, illa extrinsecus circumligat, deuincit, & continet: membranosum id & validum, laxum tamen & flexibile quocūque uelis, aliud illi opem confert minus latum, brachium continens ne circūactum exiliat. Apud carpum ex communi illo genere vnum est, quod tum imū radium imo cubito, tum uero vtrunque carpo nectit omnia tamen laxe circunsepit. Id mox longius porrectum, omnia insuper quæ in carpo & metacorpio ossa recensuimus copulat tegitq́;. Cæterum singuli digitorum articuli propriis ambiuntur colliganturq́; vinculis, quorum quæ extrema sunt, vnguium radices mittunt tanquam fruticentur. Iam vero coxendicū ossa coeunt in pube per cartilaginem, similiq́; copulatione ossi sacro pone cōnectuntur. Amplo sinu & quasi acetabulo coxendicis caput femoris excipitur illiq́; adhærescit, tum cōmuni illo vinculi genere,

Aliud uinculorum genus

tum alio nouo intus recondito, quod è summo femoris capite in medium sinum figitur, rigidum id, rotundum ac breue, vt neruus cartilaginosus censeri possit. His similia sunt genu duo, alterū circunfusum:

alterum

alterum intus ab ea parte natum qua summi in tibia sinus inter se comittuntur, per cartilaginem perforata traiectum, inter imi femoris nodos medium se conicit. Aliis quoque duobus latera stipantur, que ut nerui quidam sunt cartilaginosi. Quatuor ad istorum proportionem tibiæ partem imam pedi connectunt: præter quæ alia astant tria iisdem propè sedibus circumiecta. Pedis digitorumq; articuli perinde vt in manu uinculis cohæréscunt: unde omnis absoluta iam videtur uinculorum explicatio. Vnicum superest, quod à pectionis osse natum in penem contendit: rotundum id unum ex omnibus concauum, quodq; a publico cæterorum munere deficere uidetur. Talis quidem est omnis uinculorum insertio, quę quanto nexus robore uinciant & illigent, tum artus tum ossa quæque corporis, dum hęc conderemus, patefecit omnes ille Sebastianus Fräcisci Galliarum Delphini instructum exercitum in Carolum Imperatorem ducentis ueneficus: quem Lugduni præpotentium quatuor equorum in contrarias partes horam propè distrahentium nisus discerpere dilacerareque non potuit, nedum sua compage dissoluere, nisi cum districti gladij in articulorum nodos infixi, adactiq; sunt. Nunc autem aliò nobis properandum.

Genitalis uinculum.

De musculis & tendonibus. *Cap. V.*

LACERTORVM substantia quanquam nõ ut ossium simplex uidetur, hic tamen statuo de illis facere uerba, quod in partibus externis primas obtinent. Conditus est enim qui dicitur musculus neruorum fibris ad motum accommodatis, his caro circuncreuit, tanquam fulcies illarum rebus atque confirmans: venæ & arteriæ conspersæ, illę quidem ad alimenti distributionem, hę ad natiui caloris custodiam: omnia demum circumscripta tenuis membrana complectitur, musculumque definit. Tres sunt illius in longitudine partes, origo, medium, & exitus: quas solent quidam caput, uentrem & caudam appellare. Plane neruosum est caput, uenter omnibus quæ numeraui constat, extremus tendo contextis confusisque neruorum & uinculorum fibris concreuit, vt natura media donatus, durior & robustior ad motum fieret quàm neruus, at uinculo mollior & infirmior: hoc rursum sensus acumine superaret, ab illo uero plurimum deficeret. Non omnis musculus tendonem habet sed is duntaxat qui os moturus in summam illius cartilaginem, aut in uinculũ se inserit. Figura quidem hic, uti & musculus uaria prędítus, prout loci ad quem pertinet conformatio ferebat. Quocirca non unus idemque esse potest tum musculorum tum tendonum numerus: sed cum alias unius musculi plura sint capita pluresque tendones alias plurimum una sit origo unicusùe tendo, singula seorsum ex propria cuiusque circumscriptione æstimare dinumerareque liceat, hoc modo. Frontem unus musculus tegit latus & tenuis, à summo uertice ad supercilia & oculorum radices diffusus, à quo non ut a cæteris eximas cutem, sed sic illi est innexus, vt sit amborum motus unus, qui supercilia sursum adducit euehitque. Palpebræ superioris (inferior enim perstat immutabilis) duo sunt lacerti: unus ex maiore angulo qui propter nasum est, ad tarsi medium eiectus: cuius contractione palpebra attollitur: alter ex minori angulo eodem attingens, qui oculũ claudit. utrique enim ob tarsi firmitudinem palpebra tota cedit. In orbe oculi septem cõtinẽtur, quatuor recti, quorum uis est mouere, sursum deorsum, ad maiorem minoremque angulum: duo præterea obliquè positi illum circumferuntq;, septimus opticum ex cerebro neruum obuoluit & quasi circummunit & obuallat, ne qui tener & mollis est, uehementer concussus laxetur aut obtera-

Musculi cõpositio.

Tendonis substantia.

Musculi capitis.

Musculi oculorum.

tur, oculusque demum excidat: quod in illius quoque paralysi solet accidere. Ex fibrarum quas emittit uarietate alij hunc duplicem, triplicem alii esse dixerunt, cum tamen sit fibrarum quę in eo sunt omnium idem usus.

Maxillæ musculi quatuor.

Ad inferiorem maxillam excurrit latus musculus, qui supra os petrosum & tempora ambit, deinde contractior factus, sub os iugale se recondit, prolapsusque longius non a fine instar cęterorum, sed a medio tendonem emittit magnum & pręualidum, in summum maxillę adactum: quo sursum illa adducitur & os clauditur animalis. In tanta motus ui & impetu illi uenit adiutor alius in ore delitescens, qui post maxillares dentes sursum in os capitis erigitur. Os autem aperit maxillamque deducit musculus ex tuberculo ponè radicem auriculę natus deinde applicatus imę parti maxillę adusq; metum: huius extrema carnosa sunt, pars media quæ amygdalas integit membranosam uerã tendonis speciẽ ostentat, huiusmodi figura & compositio cæterorum nulli concessa. Musculus circunducens maxillam μαστητὴρ id est mollitor dictus, quod mãdendo plurimum ualeat, trianguli speciem refert, cuius summum ad tempus figitur latus unum ad iugalis ossis imum, alterum ad inferiorem maxillam protẽditur tertium uelut basis illa copulans per maxillæ longitudinem excurrit. Vt autem necesse fuerat motum eius multiplicem in mandendo & uarium fieri, ita neruorum fibris diuersis omnisque generis hunc implicari cõtexique par erat. Ex maxillæ igitur lacertis maximus is est qui ad tempora peruenit, secundo loco masseter appellatus, tertio qui illam aperit, minimus adiutor.

Labrorum musculi.

Ad labra utrinque pertinent musculi duo, capitibus quidem conspicui, obscuri uero dũ in cutem sparsi obliterantur: prodeunt quidem a malis & oblique feruntur, alter in superum, alter in infernum labrum. Quatuor hi officio concordes labrorum motus octo possunt efficere, quatuor quidem rectos, sursum, deorsum, ad dextram ad læuam: alios quatuor cum uel plurimum separantur disiunguntur que labra, uel coeunt & alliduntur, uel inuertuntur uel intro adiunguntur. Eã dem quã illi originem sub temporibus habet exiguus musculus, illos aliquantũ comitatus, mox deinde oblique in alias nasi deflectens, utrinque unus, His ergo musculis facies tota cõprehenditur.

Ceruicis musc.

In collo & ceruice complures sunt, qui caput uniuersum mouent. A tuberculo, cui nomen à mamma, utrinque ad clauiculam & sterni summum profertur unus, tendonem illic magnũ comitatus: hic caput & ceruicem deflectit non omnino recte, sed aliquantulum oblique, quem alii simplicem, alii triplicem statuere solent ex fibrarum uarietate Duo alii sub œsopbago siti, ab osse capitis in primam & secundam colli uertebram inseruntur, quorum est solum caput in priora flectere immota ceruice, Retro autem octo sunt exigui, qui in ambitu ab osse capitis in primam & secũdam uertebrã se figunt: ipsumque articulum multo robore confirmant, uti & duo qui sub œsophago iã sunt descripti. Quatuor ex his recti sunt & in rectũ motus agunt, duo obliqui, reliqui item duo obliqui, at situ aduerso. His alii insident octo ab occipitis osse per totam ceruicem erecti, quorum duo summi ampliores sunt ut reliquos possint contegere. Variis prœditi sunt neruorum fibris, quę omnes è septem colli uertebris dimanarunt: unde aliis plures aliis pauciores octo creduntur. Hi caput retrorsum flectunt, cum hoc autem ceruicis alias duas, alias tres, alias omnes uertebras. Lateribus colli utrinque duo insunt magni atque ualidi, alter ex secunda uertebra in priora, alter ex prima retrorsum contendit, caput ceruicem ad dextram lęuamq; conuersione modica flectunt.

Laryngis musc.

Horum est igitur caput & ceruicem mouere quos una quidem ratio quatuor & uiginti, alia octo & uiginti dinumerat. Tres porro cartilagines

quæ

quæ in structura sunt laryngis musculi complures continent: quatuor enim primam secundę nectunt, & huic illam adiungentes laryngis partem imam occludunt. Alij quatuor secundam tertiæ copulant: quorum contractu summa pars laryngis aperitur. Duobus aliis prima tertię cohæret, quorum interest summam partem laryngis intercludere. Sunt & alij duo ad totius basin & radicem qui istis ueniunt adiutores. Prȩter istos laryngem alii octo circunstant, qui illum uicinis corporibus copulant, cumque necessitas est, distendunt uel contrahunt. Quatuor hærent in faucibus duo è pectore sursum ducti, fauces & gulam ad alimentum deducendum deorsum uellunt. duo reliqui sursum, quorum situs est aduersus. Os in radice linguę, ὑοειδὲς dictum, nectunt atque stabiliunt octo musculi, duo ex inferiore maxilla nati, duo sub mento, reliqui ex tuberculo, quod est ad aurium radices. Ad linguam illinc quoque duo protendunt per latera, duo ex ossis parte suprema per linguę medium: inter utrosque alij duo in longitudine porriguntur ab ossis lateribus prognati. Similē propemodū productionem habent alii duo, quos edit inferior maxilla. Octo his musc. lingua quoque versum flectitur, omnesque naturales obit conuersiones. Præter quos nonus est coniugij expers, ab osse quod ὑοειδὲς Græcis vocant ductus qui linguam intro contrahit atque reducit. Idem hic laxatus atque porrectus linguam exerit & foras expellit: quod cæterorum musculorum nulli datum est, vt motum sit opifex contrariorum. Et enim simplex sua cuiusque actio, quā ad capitis sui & ad nerui originem adducitur. At cum nullius neruus in linguę extremum extrinsecus inseratur, qui foras illam rapiat, probabilius est hanc functionem illi musculo attribuere, quam cum quibusdam fateri motum quédam uoluntarium in nobis esse, cuius nullus musculus aut neruns sit author.

Linguæ musc.

Quis musculus linguam exerit.

Hactenus qui superant clauiculas musculos coniuncte recensuimus: nunc reliquos separatim persequamur, qui alterutra parte corporis continentur. Pectori foris sparsi sunt musculi, qui ipsum attollentes ad animam ducendam sunt vsui, e quibus a summis scapulis unus ad primam costam pertinet: alter ad sextam tres præter hos ad collū in uarias pectoris priores sedes profecti, id latius explicant. Est & alius parte posteriore ab imis partibus scapularum ortus, qui in tres veluti digitos discretus iniectusque mediis costarum quā maximè curuātur, pectus vniuersum reuellit atque distendit. Subter os autem iacent musculi inter costas positi vtrinque duo & viginti: in singulis nempe illarum interuallis duo, quorum interior attollens animæ inducendo, exterior deprimens ac stringens remittendæ author est. Quidam ex fibrarum varietate quatuor hos esse prodiderunt, vt sint inter costas omnes octo & octoginta. Aliorum quorundam musculorum vis est pectus deprimere & coarctare, quorum vnus per dorsum excurrens septem superiorum costarum radices fibris attingit, quē eo nomine pro septem plerique cōnumerant. Alius per clauiculas ad cartilaginum extrema penetrat, quoad musculum rectum abdominis contingat ac subeat. Horum contractio costarum extrema depellit atque stringit. Eorum autem, qui scapulam duntaxat mouent, magnus vnus est amplus ex capitis osse secundum dorsum productus: alterq; tenuis illum semper comitatus scapulā sursum attrahit. Duo alij hanc retro abducunt, quorum vnus ex colli, alter ex dorsi vertebris proficiscitur. Alius ex dorsi principio in ossis lati caput desinens, id ad colli latera conuellit. Ad priora autem conuertit gracilis eodem insertus sed occipitis osse natus. Sursum scapulam euehit, is quem mox dicemus humerum quoque subleuare. Deorsum vero trahit, qui ab interiore pectore emergēs, in partes scapulæ imas disseminatur, isq; simul brachium depri-

Pectoris musc.

Scapularū musc.

Humeri muscu.

mit. Hos musculos alii maiores integunt, quorum tendones in humerum perlati, multiplicium eius motuum fiunt authores. Vnus mediocris ex mammarum sede in humeri caput se confert, brachiũque ad pectus adducit. Alius ex summis partibus eodem porrectus, quo brachium ad thoracis superiora trahitur. Alius magnus ex toto pectore ortus mammę figuram conformat, & ad interiorem mediamque humeri partem desinit. Geminus is est, cuius pars duntaxat inferior incitata brachiũ infra depellit, superior altius id erigit: am bæ intētæ æquabiliter ad pectus adducũt. Sub illius parte inferna alius enascitur, quo brachium quoque deflectitur. Omnibus his imminet biceps musculus cuius alterum caput ex interiore claue prorumpit, brachiumque tendit, & inclinat moderate: alterum ex osse lato scapularum deriuatum, brachium similiter extendit, simul ad exteriora reflectit: ambobus autem æque intentis brachium porrigitur in rectum, neque quoquam flectitur. Huic assidet alius è uertice lati ossis tractus, cuius est brachium attollere, sed quo alius inferior, id ad dorsi media equaliter reflectit. Sequuntur alij duo musculi ex infimo lato osse profecti: alius deinde illis inferior, qui ad posteriora simul & inferiora deducit. Est demum exiguus quidam sub ala, cuius ope brachium citra ullam inuersionem costis illiditur. Sunt itaque omnes ad humeri articulum decem & tres, qui in humeri os infixi id ipsum uarie torquent.

Musc. ī humero qui brachium mouent.

Brachium (hoc & multi Latini ulnam uocant, vti Græci ὠλένην) quicunq; mouent, humeri os undiq; obuallant, quorum duo interiores illud inflectunt, unus quidem maior ab interiore humeri sede in priorem radij regionem diffusus, alter minor à summo humero intro conuersus ad ulnam, alteri oblique insidet ad X. literę similitudinem. Hi pariter intenti cubitum omnino flectunt, at sursum aut deorsum conuertunt, si alter altero magis intendatur. Duo externi sunt illis oppositi obliquam positionem nacti, quorum atractu cubitus prorsum extenditur. Quatuor autem ulnam circumferũt, qui ex humeri ima sede nati parte plurima in radium inferuntur, & illum oblique positi omnes retorquent. Ex his duo qui radium in pronum conuertunt, in profundum demersi, qui uero illum ad supinum ducunt, extra quidem positi sunt.

Musc. in cubito.

Iu cubito musculi sunt duplices, alii carpum, alij digitos mouent. Ex his qui carpo mouendo sunt, duo hunc quidem intro agunt in interiore cubiti regione siti: alter hinc ad paruum digitum, alter ad magnum porrectus. Duo alij eundem extendunt, & ab extera cubiti parte tendones mittunt: hic quidem supra paruum digitum: hic uero supra pollicem. Idem quoque musculorum tendones, carpum tum pronum, tum supinum ferunt: ueruntamen in pronum motum, natura insuper quintum musculũ illis ad ministerium dedit, qui ab exterior e cubito duplicem tendonem in medium carpum funderet, alterum indici, alterum infami digito incubantem. Eorum aũt in cubito musculorũ, qui digitis mouēdis sunt, tres parte interiore sibi incumbunt, atque mediam regionem tenent. Omnium maximus & intimus est aliis substratus, qui ad quatuor digitos tendones tanquã habenas emittit, quorum ope & beneficio primus & tertius uniuscuiusqne articulus inflectitur. Alter illi innexus in secundos articulos fibras explicat. Tertius summus & cuti proximus, tendonem, tenuem latumque sub omnem cutem interiorem manus diffundit, ut promptior ea sit in omne opus, & sensu alacriore polleat. Qui digitos erigant, quatuor sunt in extera ulna, regione media: unus quatuor digitos extendit, suum cuique tendonem impertitus. Sub hoc alter ad inferiorem cubiti regionem declinans, digiti minimi & medii lateribus tendones iniicit. Supra uero alii duo, quorum hic in pollicem, illi indicem & me-

dium

dium digitum fibris tendonem expanditur. Trium postremorum uis est, quinque digitos in transuersum atque pronum deducere. *Manus musc.* Manum summam musculi integunt septem, omnes interiore facie cõspicui: ex his duo maximi, alter sub pollice, alter sub minimo digito, ubi palma altior & editior. Hi quos diximus tendones iuuant, quorum est digitos ab aliis plurimum deducere. Tertius medius inter pollicem & indicem constitutus, ad indicem illum adducit. Quatuor reliqui funiculis & tendonibus flectentibus ad digitorum radices cohęrescunt, tenuesque fibras in digitos effundunt, per quas illos in supinum conuertant. Pręter hos alij numerantur undecim exigui suę palmæ lato tenuique tendone, è quibus duo ad primum cuiusque digiti articulum pertinent: trium reliquorum vnus ad primum pollicis, duo ad secundum. Per hos nexus firmantur & expeditiores fiunt ij motus, quos explicauimus. Dorsum vt non esse unico conditum est, ita neque id unicus utrinque musculus à capite ad os sacrum *Dorsi externi musc.* excurrens mouere posset. sed cum singulas seorsum uertebras flecti oporteret, ra singulis earum interuallis (primum si demis) singuli utrinque musculi exietunt. Illorum fibræ oblique ducuntur, vt pariter intentę dorsum eiusque uertebras erigerent, alias ad posteriora, aliàs ad latera quoquo uersum inflecterent. Quocirca exteriores a tergo utrinque numerantur tres & uiginti. *Interiores.* Interiores uero qui spinam in pronum & priora incuruant, utrinque duo unus a capite ductus per colli perque thoracis quinque superiores uertebra productus, œsophago comes assidet, alter lumbis insternitur, ab ultima thoracis uertebra pergens in os sacrum. Ventris inferioris abdomen musculi constituunt octo, duo quidem recti in longum proiecti, duo transuersi, quatuor obliqui. Sunt autem eo ordine contexti, vt a cute & adipe proximi duo sequantur, ex obliquis, qui *Abdominis musc.* vtrinq; à quarta & quinta costa nati, horumque musculis pectinatim implexi per ventrem oblique feruntur membranosa tenuitate, ac denique arctiori extremo ossi pectinis applicantur. Recti hos sequuntur a quinta aut sexta costa supra malum punicum directo tractu permeantes in pubem. His proxime subsunt reliqui duo obliqui, ex coxarum ossibus in aduersi lateris costas adulterinas euecti. Omnium infimi transuersi, vtrinque ab ilibus iuxta lumborum musculos externos orti, membranę specie uentrem integunt, dum in oppositam regionem desinant. Viro testiculus uterque binis fulcitur ab imo uentre prodeuntibus: fœminę uero, quia testes intus gerit, unico. *Genitalib. musc.* Vesicæ ceruicem musculus unus ambit in orbem, cuius uis est exitum & quasi ostium occludere, & urinam continere: cum autem fluere desierit, uehementer expellere, ne quid insideat reliquiarum. In pene quatuor sunt, duo ad latera, qui intenti porum amplificant atque dilatant ad seminis effusionem: duo suprà ex pectinis osse nati, penem arrigunt impetumque naturalem iuuant. Podicem quatuor omnino musculi complent, unus rotundus in orbem ductus, cuius est podicem coãgustare, hunc igitur σφιγκτῆρα dixere Gręci. Alius podicem in transuersum finit, illumque sed quàm superior laxius constringit: duo obliquè supra rotundum utrinque euadunt, per quos laxatus podex sursum reuellitur. Iam uero qui femur mouent à coxendicis osse profecti, ossi femoris impriguntur, quorũ alij crus extendunt, alij sursum adducunt, alij circunducunt. *Musc. in coxa femur mouentes.* Ex his qui extendunt, unus totum coxendicis articulum tegit parte posteriore, qui triplici capite enascitur, definit autem in duos tendones affixos post femoris capiti. Alter post illum ab externis partibus ossis ilium, in summam partem magni τρϊχαντῆρος immittitur, qui extẽdit, intrōque trahit caput femoris. Tertius post hunc ex eodem osse in trochantera magnum pertinet abditis partibus, qui mo

dicè femur porrigit & conuoluit. Idem præſtat & quartus & ab oſſe ſacro in trochanteris poſteriora demiſſus. Quintus omnium qui in toto corpore ſunt maximus, os femoris uniuerſum ambit, & ad genu uſque cingit: cuius complures extant fibrę, aliæ poſteriores, à coxendicis, aliæ ab oſſe pectinis deriuatæ: vtręque dum articulum intendunt, crus ſtabiliunt atque firmant. Aliæ his alteriores femur intro adducunt: omnium altiſſimæ, alię idipſum ad priora ſuperioraque conuellunt. Qui uerò femur inflectere ſolent, minores ſunt illis: vnus ſuperior & rectus duobus capitibus exortus, ad parui trochanteris ſumma unico tendone pertinens, alter illi proximè ſemper aſſidens, ſed humilior. Tertius ex oſſe pectinis parte priore excidens, obliquè femoris circumtenſus, qui ſurſum ducit intro ſimul declinans. Quartus ex tuberculo oſſis ilium neruoſa tenuitate in genu contendit, illius patellam conſcendens: cuius eſt nõ ſolũm femur inflectere, ſed & crus omne ſurſum afferre. Aliud eſt preterea eorum muſculorum genus, qui femur intrò mouent, in quo genere præter alios duos, quos enumerans iam dixi a pectine deriuari, unicus eſt ab huius parte priore femori circumtenſus deſinensque in genu caput interius. Circumducũt autem id duo maximè, vnus ortus ab occultis, alter a ſummis partibus pectinis, qui coeunt ad coxendicem, illamque circumplicant, in femoris demum poſteriora apud magnum trochantera pertinẽt. Eundem motum, licet infirmius, efficere valent quidam ex his, quos paulò antè recenſebam. Femur integunt

Muſcul. qui in femore poſiti tibiam mouent.

& obuallant ij, quorum tendones ad crus profecti mouent illud: ſunt autem numero decem, tres maximi parte priore poſiti recta ad genu progreſſi, unus quidem ad patellam duntaxat, duo reliqui in vnum tendonem amplum deſinentes qui patellam continet illigatque ſubditis oſſibus, hinc autẽ in crus deuoluitur totum extendit trahitque ſurſum. Illis vtrinque aſtat vnus hic quidem interior ex oſſium pectinis commiſſura pergens in cruris latus: hic verò exterior ab extremis partibus coxendicis in alterum cruris latus concedit: horum obliqua eſt motio. Medium inter hos ſpacium à tergo implent alij tres ordine poſiti, quorum ad tibiam ductæ propagines, illam ſubducunt in ſuam quiſque regionem. Nonus anguſtus & procerus ex ilium oſſe prodit, in poplitis eminentiorem partem ductus inſertusque tibię capiti, quam prorſum explicat. Dicimus omnium minimus, qui in poplite ſitus genu inflectit. In crure muſculi

Muſcul. qui in tibiis poſiti pedem mouent.

oriuntur, qui pedis tarſum pediumque mouent. Tres prior pars continet, vnũ tibiæ oſſi impoſitum, ex quo tendo bipartitus exit ad pedis pollicem utrinque ductus. Alterum radio ſeu fibulæ circumuolutum, cuius tendo in minimi digiti radicem abit. Hi ſunt qui ęquè intenti pedem ſurſum mouent: altero uero [illegible]ctionem abeunte, motus in obliquum torquetur. Inter illos medius inſiſtit alius minor, qui per mediam tibiam rectà ad quatuor fertur digitos, hoſque contractus extendit. Huic vtrique unus aſſidet trifariam diuulſus. Quocirca tametſi precipui tres ſunt, collatis tamen omnium propaginibus atque vſibus, ſex aut ſeptem rectiùs numerari poſſunt: parte autem poſteriore tres in magnum tendonem deſinunt eum, qui ad calcem primùm pertinet, ſed hinc demum excedens in omnem plantæ cuticulam diſſeminatur, perinde vt qui in manus palma dicebatur. Quartus per profundum deductus, in eam regionem ſe profert, quæ ante pollicem eſt. Quintus, ſub illis demerſus ad calcem effunditur, qui deinde toti inferæ pedis regioni communicatur, maxime uero medio digito, & ei qui pollici eſt proximus. Sextus, inter cruris oſſa conſer-

Pedis muſculi.

tus, duplici tendone, tanquam loro ad duos qui ſuperant digitos profertur hi duo poſteriores pedis articulos inflectunt. Præter hos tamen in eundem uſum

alij sunt in pede siti, quibus tria motus genera data sunt. In pediũ enim quod metacorpio manus proportione respondet, decem numerantur, è quibus singulis digitis bini per latera assident, qui pariter & ęquè tensi illos ęqualiter flectant, inæquabiliter uerò contracti illos intro per obliquum ducant. In tarso qui ad carpi proportionem est, consistunt alij quatuor, quorum tendones in medios digitorum (præter pollicem) articulos desinunt. illic & alij duo uisuntur ad pollicem minimumque inflectendum proiecti. Pedis pars superior decem gerit ad radices digitorum positos, qui bini per cuiusque digiti latera affixi, illum possunt uel sursum æqualiter erigere, vel in alterutrum latus retorquere prout uaria fuerit illorum contentio.

Quis usus partium interiorum, quarum beneficio uiuimus & nutrimur, quæ illarum necessitas. Cap. VI.

QVAS suprà recensuimus corporis partes, satis esse uiderentur ad omnes tum humanas, tum animales functiones obeundas, si in eis considere posset, & cõtineri illa uis animi omnia ciens, & agitans motibus suis: pulchrũque foret si ex illis duntaxat & crebro constans homo, sentiret, moueretur, ac intelligeret, citra ullam uiscerum & intestinorum opem. At uerò quoniam sentiendi illa & mouendi facultas nequit sine uitali cõsistere, quę ut corpus omne tranans temperatione caloris omnia conseruat, ita principi alteri in cerebro positę tum sustinendę, tum functiones suas obituræ spiritum suum uelut materiã confert & impartit: idcirco cor uelut principium gignendi spiritus induci commodum erat, ab eoque arterias produci, per quas spiritus in omne corpus diffunderetur: pulmonesque illi assidere, quorum esset mollitudo ad hauriendũ spiritum aeremque aptissima: ipsum denique diaphragma & musculos thoraci circumiici, per quos dilatari contrahique possent. Porrò autem quoniam eorum & uniuersi corporis substantia, tum ab insito nobis, tum à circumfluo aere alijsque causis assiduè dissipatur ac difluit, neq; diutius potest cõsistere, nisi idoneis alimentis resarciatur detrimenti dissolutionisq; iactura: maxima fuit alentium partium commoditas, earumque corpori iniecta necessitas. Itaque interiorum corporis tres omnino factæ sunt regiones propriis quasi sepimentis obuallatæ; suprema in cerebro sensus rationisque sedes media pectore comprehensa spiritus ac uitę domicilium: infima subter diaphragma & abdomen, naturæ altricumque partium officina. Ita enim immortalis Dei prouidentia hasce partes sordibus inquinatas atque fœdas, in locum imum uelut in sentinam corporis relegauit, proculque amandauit, ne tetris nidoribus cor & cerebrum principium facultatum sedes atque sensus ipsos contaminarent cõturbarentque. Hic enim locus habetur ueluti regiarum culina, in qua partes quędam tanquam coci alimenta instruunt, cæterisque pręparant, quorum sunt ministerio destinatæ. Inter illas princeps est iecur, cui uentriculus subministrat cibum ex parte coctum: alii ministri complures illorum eluuiem culina excludunt, uię tandem multiplices, per quas tum fiat eductio, tum purioris alimenti distributio. Oesophagus enim à linguę radicibus in uentriculum illapsus, quęcunque accepta sunt illi suppeditat: concoquit autem hic paratque iecori intestina genitas concoctione cibi reliquias deiiciuntur, quicquid purius est iecori suggerunt uenę dicuntur masaraicę, ut hoc rursum altera coctione in sanguinem iecur conuertat. Hinc orta genitaque superuacanea in diuersa rapiuntur. Lienis siquidem is deducit sibique iungit, quod in sanguine uelut fex

Cordis necessitas.

Partiũ nutrientium necessitas.

Partiũ nutrientium usus.

& limus subsidebat, fellis foliculus secretam bilem, renes, dilutum humorem quem demum in uesicam profundunt. In hæc autem opera uias ductas habent & directas, quæ in se ex iecore pertinent, sibique adherent. Tot igitur talesq; partes, vti & eas quæ generis propagationi dicatę sunt & nuncupatę, par erat imo uentre comprehensas teneri, quæ tametsi peculiarem sibi actionem singu læ obtinent, hanc tamen ad cõmunem referunt iecoris cõmoditatem & usum. Iecur autem ad cordis ambo ad cerebri necessitatem, omnia denique ad sensum mobiliumq; partium gestiones & opportunitates, vt uideri possit eximius partium omnium concentus, & in unam summamque animalem actionem consors omnium conspiratio. Quinetiam partes illæ cum minimè simplices sint, sed aliarum certo numero constent, propriaque substantia, magnitudine, conformatione, situ, nexu atque consensu, his singulis quandam adhibent commoditatem toti, cuius gratia aut redditur illius actio concinnior, aut illæsa integraque conseruatur. Horum enim nihil temere conditum est, sed cuiusque instrumenti propria functione perspecta, nullo negotio quid illa conferant deprehendi poterit. Quoniam igitur non functiones usus que partium hoc loco sed meram corporis historiam persequimur, hæc ad pleniorem partium dinumerationem prefati, sigillatim explanemus quam quæque corporis pars interior substantiam, quanque particularum suarum compositionem, quam figuram & conformationem, quam magnitudinem, quem situm atque consensum ad actiones aptum obtinuerit.

Partium omnium cõsensus.

Quæ in quaque parte spectentur.

De partibus interioribus infero uentre conclusis. *Cap. VII.*

VENTREM externa circumscriptio comprehendit & metitur, quæ ab ima mali punici parte, vtrinque per cartilaginosa costarum extrema (hyppchondria Greci uocant, nos precordia) ad ilia & inguina tandemque ad pubem porrigitur. Quod extrinsecus illum integit atque abdit, id uniuersum abdomen perhibemus, Græci ἐπιγάστριον, cute, adipe, musculis octo & peritonæo compactum. Omnes enim musculos quales suo loco diximus succingit interior mẽbrana, peritonæos inde dicta, quod a spina utrinque emergens umbilico prioribusque uentris partibus ipsi denique diaphragmati & pubi connexa, quæcũ que uenter inferior continet, tensa illa prensat, atque circumsepit. Quanquã enim tenuis, firmissima tamen multum roboris & uirium habet, ne intestinorũ põdus sustinens atq; coercens, diuulsa facilè disrumpatur, mollis simul illa vt quodammodo laxari possit, dum venter quauis de causa turgescit. Duabus membranis continetur, quæ ad posteriora cernũtur iuxta spinam conspicuo separatæ; parte autem uentris priore usque adeò cohærẽtes & implicatæ, ut una eademque censeatur. In uentris autem detecta capacitate primum conspicitur omentũ, quod Græci ἐπίπλοον dixere, quòd ueluti innatet, summumque intestinis insideat. Duabus id clauditur ex peritonęo natis membranulis firmo adipe conspersis, quem uenę & arteriæ exiles passim penetrant. Prima illi origo iuxta spinam est sub diaphragmate, unde surgens altero quasi extremo in ventriculi fundum defigitur. a quo mox dilabitur uentrem imum contingens, hincque reflexum colo intestino committitur, qua id uentriculum contegit, vt sic duplicatum ueram marsupij speciem exhibeat. Obtentum autem imo uentriculo & priori intestinorum regioni, tanquam pigmentum quoddam, insitũ in illis calorem tuetur ac fouet. Omento detracto cele[ct]oq; in apertum proferuntur intestina, multis inuolucris uentriculo, huiusque continuata stomacho

Peritonæũ

Omentum.

Intestina.

cho. Singularis enim in uentrem inferiorem communis patet per os ingressus, exitusque communis per podicem, quæ quasi portæ duæ continuatione communis uię consentiunt. Quandoquidem ab ore in uentriculum stomachus pro *Gula.*
labitur, quem aliter Græci οἰσόφαγον nos gulam appellamus: is uelut intestinũ quoddam procerus figura per ceruicis interiora deuolutus, moxque sub pulmones demersus in quinta dorsi uertebra consîdit. Hinc paulũ exurgens mox, ut se erexit diaphragma penetrat, atque demum summo uentriculo a leua com *Ventriculus.*
mittitur. Vnde uideri possit œsophagus ceu uia quędam esculentis potulentisque deuorandis ad uentriculum directa: hic autem uelut commune receptaculum & prima concoctionis officina. In eum quippe usum ampla huic intus *Figura.*
est capacitas, simulque figurę species rotunda & globosa, ut in se plurima concluderet & amplexaretur, at nihilominus ob ductuum & canalium insertioné in modicam longitudinem se diffundit. Positus est sub septo transuerso, & à malo punico initium ducit medio corporis spacio, nisi quòd leuiter in sinistrã *Situs.*
deflectit, huc enim maximè superior eius pars contorquetur, inferior aũt magis in dextram. Posterior pars uniuersa spinę insidet, cum qua ad primam lũborum uertebram cohęrescit: os uero quod ueteres cor appellare consueuerunt, non illi, sed diaphragmati ueluti pendens & sublatum affigitur. Neque uero illis duntaxat, sed omnibus denique circumsedentibus partibus nexu atque *Consensus.*
consensu iunctus est iocinori, alieni intestinis, cordi & cerebro, idque membranarum, uenarum, arteriarum, aut neruorum communione & interiectu. Ab ima *Compositio*
eius parte quæ ad dextram sub iocinoris fibras in profundum se abstrusit & abdidit, exitus est ad intestina, πυλωρὸς dictus quod prolabentia è uentriculo alimenta tanquam ianitor cohibeat. Hunc autem parte superiore arctiorem natura condidit, quòd dura nec plane contraria famelici plerunque demittimus at è uentriculo nihil excidit, nihil elabitur quod non exquisite (si quidẽ id potuit) perfractum sit & comminutum. Duo intus glandulosa tubercula πυλωρῷ assistunt, quæ dum applicant, sese propiusque admouent, uiam exitumq; claudunt reserant uerò dum relaxata se abducunt atque diuellunt, non nutu quidẽ & arbitrio nostro, sed naturali duntaxat impulsione. Hinc exordium capiunt *Intestina.*
intestina flexuosis gyris circumiectuque longissima, extremoq; continuata podici. Exportandis purgandisque fæcibus condita quidem sunt, at tantam tot- *Vsus.*
que gyris implicitam circumductionem natura ad absolutę distributionis munus accommodauit, ne alimentum confestim elabens, gulæ insatiabilique abdomini nos subiugaret, & ne sordido deiiciendi crebrius ministerio indignæ hominis dignitate seruituti nos manciparet. Itaque in tanta uiæ longitudine uix illa potest alimenti portio foras elabi, quæ non antè cuipiam sugentium uenarum ori se applicauerit, vt inde quicquid utile est & alendo corpori idoneum, rapiatur in iecur. Omnium porrò intestinorum vnus est continuus- *Numerus.*
que ductus, vnus & idem vsus, vt proinde vnum videri possint, nisi figura, magnitudo, substantia situsque ea disiungeret, quamobrem senario sunt numero veteribus comprehensa. Quod protinus ab ima ventriculi parte enascitur omnium arctissimum, ἔκφυσις id est exortus dicitur, duodecim digitos lõgum, nul *Pylorus.*
lis intortum anfractibus, rectà sub iecur & uenam portam se recondit. Proximum illi ieiunũ, inde nomen habẽs quod inane perpetuo videtur, nulla enim *Ieiunum.*
cunctatione extrudit quæcunque accepit, affluentis in se bilis acrimonia lacessitum. Id modicè inuolutum ad spinam ex dextris retorquetur, longius quam duodenum & laxius. Tertium εἰλεὸν, quod ilibus nomẽ dedit, tenue quidem & *Ileon.*
exile, sed tamen maximum ex omnibus & longissimum, in orbes plurimos atq; anfractus

anfractus actum, quod subter vmbilicum ad ilia & coxas vtrinque positū eminentiores totius uentris regiones occupat, è quo plurima fit alimēti in iecur distributio. *Cæcum.* Quartum est cęcum, à quo alui fęces speciem primum & nomen habent, ab alimentis siquidem dum per tenuia intestina ferebātur, sucta est & allecta purior vtiliorq; substantia, reliquæ verò superuacuæ sunt fæces quod nomen tum primum his inditur, cùm ad hoc intestinum peruenerint. Cęcum idcirco dixere, quod egressui introitum aduersum non acceperit, sed hos vicinos adeò vt plerunque in vnum coire videantur, figura enim paruum aliquem oblongumque ventrem repræsentat, reni dextro secundum coxam insidet. Hinc sequitur κῶλων, quod per iecoris caua primū obrepit, vbi folliculum bilis attingens illiq; nonnunquam annexum, amorem coloremq; luteum contraxit: inde paulum exurgens ventriculi fundo insternitur: hinc ad sinistrum hypochondrium contendens, lieni accumbit: mox in posteriora demergitur cohæretq; reni sinistro, a quo demum laxius apud coxam sinistram eminet. Sextum inde postremumq; in os sacrum deuoluitur, rectaq; pergit in podicem, vnde rectum appellatur interstinum, plerisq; aluus. Vnum colon præter cętera plurimis quasi cellulis discretum extumescit, nisi qua parte sinistro reni assidet: hic enim læue conspicitur, & multo angustius se ipso factum: quod vt in coxam sinistram sese extulit, recto intestino angustia quadam velut strictim premente vinculo facta perspicuè diiungitur. In colo fęces diutiùs commoratæ, vel potius ex viæ anfractibus hærentes, effigie sua conformantur: deinde verò elapsæ, in aluo capaciore, quemadmodum vrina in vesica, tantisper retinentur dum laxato musculo qui podicem ambit atque intercludit, illas iubemur extrudere. His paucis liceat ventriculi, gulæ, & intestinorum vsum, figuram, magnitudinem, atq; situm deprehendere: compositionem verò seu partium numerum & substantiam, ita in singulis inuestigemus. *Compositio.* Gulam ventriculum intestinaq; omnia duplex tunica cingit atq; componit, quarum interior nerui & mēbranę, externa carnis potiùs est æmula. Illius fibræ è ventriculo in rectum & longitudinem porrectę, ad ipsam quoque gulam pertinent: vt ventriculo gulę, totiq; ori interior tunica communis censeri possit. Externa tum ventriculi tū gulę in trāsuersum filia producit, sed ea in vētriculo, corporea magis atq; carnosa, in gula mēbranosa & neruosa. Medio inter eas tunicas spacio vnus ventriculus inspersa vertit variè intexta fila, quæ in obliquum effusa ipsi gulę omnino desunt. Cæterum vtraq; intestinis villos suos profert transuersos & in orbem actos: reliquorum autem illic prorsum nullus inest. Si qua insuper videtur extima tunica has extrinsecus obducere & ambire quæ subditos eosq; trāsuersos villos simul committat, ea sanè non proprię harumsubstantiæ sed peritonęo accepta referri debet, è quo reliqua quoq; viscera ambientes tunicas cō muniter acceperunt. Hinc colligendum videtur, gulam in ventriculi partibus numerandam esse, intestina verò minimè: sed hęc ventriculo connecti: nequaquam ab eo nasci & exoriri. Superiora intestina quę tria esse prędidimus prorsus sunt membranosa, inferiorum tunica interior multa carne prædita est, quā insuper adeps intus oblinit copiosus, vt eius beneficio ocyus in procliue quasi per lubricum præcipitentur alui reiectanea. Hic autem omnium intestinorum *Mesenteriũ* cùm sit communis, in crassis tamen quàm tenuibus inest multò densior atq; cumulatior. Intestinorum omniū communis est per μεσεντέριον, quod μεσαραιον dicitur copulatio, quo velut proprio vinculo lumborum illa vertebris annectū tur. Ex his enim mesenterium primam originem duxisse videri potest, eisque per lumborum & ossis sacri lōgitudinem aduiq; podicis extremum cohęrere

ibi enim

ibi enim acceptis a peritonæo membranarum productionibus sese mox latius explicat, ut demum crebris flexuosisque marginibus quasi implicatæ intestina adhærescãt. Semper autem geminæ excurrunt membranarum productiones dunque ad deuincienda intestina progressæ mesenterium componunt, tuto inter eas consertæ sunt uenæ frequentes, ab intestinis tanquã uiæ in portas iocineris directę, quas proinde mesaræas, & mesaraicas appellant. Intexuntur his & arterię cõplures ab aortæ trunco, qui lumbis accubat, ad intestina diffusę. Sparguntur illuc quoque multi neruorũ quasi surculi, quos sexta cerebri coniugatio promittit. Media inter uasa neruosq; spacia adeps occupat atque implet: in hunc ad uasorum diremptus & diductiones, adenes, id est glandulæ insistunt, quæ tum fissiones illas diuelli non sinant, tũ intestina suo madore proluant. Itaque si a mesenterio uasa, neruos, & membranans demes, a dipe, glandulisque reliquum omne refertum conspicaberis. Supra mesarçon primis lumborum uertebris insidet caro πάγκρεας appellata: plurimis scatet ea glandulis, quibus & sua mole uenarum, arteriarum, neruorumq; tenues illic ramos sustẽtet ac fulciat. Diffunditur enim a septo transuerso deorsum ad renes: utrinq; autem ad iocineris lienisq; sedes. Duodenum intestinum atque ei per transuersum innixam uenam portæ, huiusq; riuulos in uentriculum & lienem traiectos tum denique arteriarũ ductus & tubos neruorumq; tenuitates quotquot illic sunt, amplexu illa firmo comprehendit. De his hactenus, nunc de iocinere cæterisque uisceribus. Vię ab intestinis ad iecur ductæ ac directæ, uenæ illæ quidem sunt mesaraicæ, quæ illuc è uentre alimentum deuehunt. Id enim primam & principem statuimus nutriendi officinam, quod ingenita sibi facultate sanguinem efficiat proferatque. est enim ipsa illius actio Græcis αἱμάτωσις Magnum id datum hominibus, præsertim helluonibus abdomini suo nati, subter quidem concauum. supra & extrinsecus prominens, ferè in fibras quinque (Gręci λοβὸν appellant) dissectum: quamuis conspectum a nobis est (nec raro) solidum nullisque fibris diuulsum. Dextram corporis regionem sub septo transuerso obsidet, ab eo digiti latitudine disiunctum, ne fortè obesset illi quasi flabello præcordia uentilanti. Insidet autem leniter uentriculo, omnéq; illius æditiorem partem non modo dextram, uerumetiam priorem fibris suis amplexatur. Ex septo transuerso ex dextris pręcordiis atque ex spina id pendet ac nititur, quibus atque uentriculo per medias membranas & uenam cauã adhęrescit. Vix denique pars ulla corporis habetur, qua cum illi per uenas aut arterias non intercedat communio. Membrana integitur tenuissima, in qua exilis neruus sensu præditus e sexta cerebri coniugatione excidens absumitur multis arterijs, sed quam plurimis uenis ut quarum initium est & origo, conspergitur, quas illius caro (παρέγχυμα Græci uocant) stabilit atq; firmat, propria quidem uisceris substantia atque moles, primusq; αἱματώσεως effector & author. Similitudinem autem gerit speciemq; sanguinis ardore tosti, exhaustoque uapore aridi atque concreti. Ex iocineris porrò maiore sæpius fibra bilis folliculus parte caua resimaq; propẽdet, uesicula quidem ex simplici tunica cõstans, omni staminum genere intexta, expurgatę è iecore bilis flauæ receptaculum. Duo enim bili ferendæ ductus in illam pertinent, alter ex eo loco ubi uena portæ iecur subit, quo bilem in se alicit: alter ad duodeni terminum ieiunique initium, alias autem in uentriculi fundum proiectus, quo bilis exuperantia exigitur atque expellitur. Hac enim solent intestina ad fæcũ deiectionem quasi adhibitio stimulo acui & irritari, ipsæ autem fæces subflauo colore infici. Hanc uesiculam nonnunquam deprehendimus subnigris calculis

Pancreas.

Iecur.

Cystis fellis.

Splen. risq; duris ac solidis confertam. Lienis parte sinistra sub præcordiis ex aduerso iocinoris positus est, uiamq; ueluti porum quędam ex illius cauo suscipit, qua crassam lutulentamque succorum eluuiem, & humores melãcholicos prolectet & in se recondat. Figura is oblonga & propemodum tetragona, alias, rotunda linguę bubulæ speciem offert; qua uentriculum cingit concauus, extrinsecus intumescens. Non una omnibus magnitudo, ut neque color unus, sed facilè commutabilis ex naturarum uarietate. Turgescit enim hoc uiscus humorum appulsu quos laxa raritate combibit. Perexiguum simiæ ac propè nullum, uisum est aliquando mole sua & magnitudine iecur superare, quod adhibitorum medicorũ sententia extimatum est iecori ad sanguinis confectionem opitulari. Conditus est sub costas adulterinas, in longum uentriculo incumbit, cui sicut & omento connexus adhæresit, appensus autem est connexa parte non è septo ut iecur, sed è peritonæo gracilibus membranis, a quo tunica etiam hunc extrinsecus integens & obuelans emergit, quam exilis neruus permeat tractabilium qualitatum iudex & æstimator. Venæ intro se inferunt, per quas ex iecoris cauo succus ater quasi haustus allicitur, arteriæ insuper piurimæ & ex amplæ, ab aorta mox ut è septo transuerso excidit acceptæ, quarum spiritu & calore raptam melancholiam attenuat, & in utile acomodatumq; sibi alimentum conuęrtit, eo enim enutritur tenui, nigro tamen & squalido. Quod a nutritione reliquum fecit, crassum quidem, & uinaceæ fæcis æmulum in os uentriculi per uenæ suæ extremum eodem pertinens desinensque profundit. His uasis diffusum circumiicitur lienis corpus, nõ id quidem caro simplex sed παρέγχυμα, rarum, molle, fungosum & solutum, excipiendis fecibus destinatum. Ad renes & uesicam ipsa nos rerum series iam accersit.

Renes. In lumborum uertebris ingens illa uena caua considit, quæ a iocineris conuexo illuc prolapsa, mox deinde in femora & in omnes quæ subiectę sunt partes uelut in ramos sparsa diffunditur. Huic utrinque accumbunt renes alliciendo è sanguine sero (ὀρὸν Græci uocant, nos urinam) accomodati. Positi sunt enim paulo infra iecur, è quo id maximè deducunt, ac dexter lęuo ferè altior est, quãquam aliquando is depressior comperitur. Incubant ambo musculis dorsi interioribus, quos ψόας Græci dicunt, inanibus iis subiecti partibus quæ inter costarum extrema & os coxæ interiectę sunt. Inhærent autem illis uincti tunica è peritonæo ducta, quę eos ipsos uelat & contegit sensum simul illis quendam obtusum impartita. Geminos quidem illo natura condidit, ne uno præpedito aut obturato, eius humoris cessaret profusio qui longè copiosissimus est in nobis. Visus est cui secundum naturam unicus esset, sed qui quod numero diminutum fuerat, mira magnitudinis mole exequaret compensaretque: gemini autem cum habentur, minores eos esse optima ratio est. Quà uenam cauam spectant sinuati sunt; extrinsecus ad ilia gibberi oblongi & quasi in retusæ lineæ speciem curuati. Ne autem immodica laxitate exceptam urinam sinerent fusius elabi, compacta densaque substantia firmati sunt, quam multus circumcirca concretus adeps inuoluit. Sua utrique uena (emulgentem recentiores dixere) è proximis uenæ cauæ sedibus deriuatur, in resimam partem inserta. Similis est arteriarum ex maiore quæ lumbis est annexa propagatio: & utrorũque uasorum tenuiores rami, in renum substantiam dispersi oblitescunt. In medio concauus est sinus propria membrana succintus, quæ proprie incerniculum est percolandæ urinæ: non enim cum multis existimandum est id in rene sinũ medium dirimere, sed quem renes dilutiorem sanguinem per uenas emulgentes quasi suxerunt, in suam deinde substantiã recondunt uice alimenti: hinc quod

planè

planè aquam aut serum refert, in intimam capacitatem per incerniculi membranam colatum excidit, moxque per ὀυρητῆρας profunditur in uesicam. Sic. n. appellāt Græci & ductus & uias urinæ, qui ex reducta parte emergunt, & deorsum ad uesicam contendunt. **Vrinæ ductus.** Proceri ii quidem & ualentes, qui tametsi simplici tunica ut uenæ prædit sunt (hinc plerisque uenæ albæ nuncupatur) nihil tamen his cum emulgentibus communionis intercedit, nec ulla societate copulantur: sed uesicæ prorsus sunt assimiles cuius propriam substantiam planè referunt. Protenduntur autem a renibus in coxarum regiones, unde mox in uesicæ latera retorquentur, eaque subeunt, non quidem directo sed oblique, membranam enim findunt, in quam (quasi ea duplex esset) sese medios insinuant, ne si directus pateret ingressus, qui in uesicę capacitatem inciderat humor, retro compelli regerique facile posset. Itaque urinæ receptaculum est uesica, ubi tāquam in laguncula quadam ea asseruatur, dum ratio & arbitrium iubeat extrudere. Globosa illa quidē, quo fieret humoris capacior, sub os pectinis in coxarum antrum deiecta reconditur, recto intestino innixa affixaq; Heret autem illi ipsique coxarum ossi membranarum interiectu, quas peritoneum exprimit: ex eoque genere tunica illā extra circunsepit, quam supra monuimus omniū esse uiscerum communem. Propria enim uesicę substantia simplex est membrana, sed quæ triplici staminum genere contexitur. In hanc uenæ complures tendunt, per quas alimentum capessit, similiter & arteriæ tenues quæ illuc uitæ spiritus effundāt. Conspicuus est canalis uietus iam totus & emeritus è fundi tumentiore parte in umbilicum subrectus, hoc olim dum utero gestaretur infans, needum pudendo meieret, urina è uesicæ capacitate in umbilicum confertim redundabat. Ceruix qua urinam reddimus particeps est carnis, utpote musculo cincta qué supra σφιγκτῆρα diximus appellari, cuius est exitū interclu dere, ne nolentibus nobis effluat urina. Fœminę breuis est ceruix, mari productior, ut quæ in extremum usque penem porrigitur. Sequuntur nunc testes δίδυμοι Græcis dicti, quos inter prima gignendi instrumenta commemorant: quia in eis facultas insit σπερματικη, id est seminalis. **Testes.** Substantia ii quidē molles & quam apte glandulæ assimilaueris, & in qua uis illa potissimum considet. Albi sunt ii, figura oblongi, rotundi, & cauernosi: maribus extant atq; eminēt proprio inuolucro conclusi pendente ab inguinibus, huic scroto nomē est, Græcis ὄσχεον appellatur. Ductus tanquam tubi in hos pertinent (quidam uasa seminaria dixerunt) **Vasa seminaria.** quorum planè dissimilis est exortus: dexter enim ex uena caua emergit paulum sub rene, læuus autem e uena sinistra emulgente. Ab ortu lento longoque anfractu concedunt in ilia, geminis fulti tunicis, neque ut urinæ ductus lumbis innituntur & adhærent, quippe qui extra peritonæum supra os pectinis sint emersuri. Sua utrique comes est arteria, quæ simili atq; uas ipsum tum ortu tum productione fertur, ut dextra ab arteria maiore statim erumpat, sinistra ab emulgente arteria, Assistunt illis & exiles neruorum propagines è sexta ea cerebri coniugatione, quæ per septum transuersum infra procurrit. Hæc itaque uasa mox ab origine sensum ad latera deflectunt, tum dein sustolluntur ad ilia & supra pectinem, in scrotū denique elabuntur per inguina, gemina peritonæi tunica nusquam non obuallata. Hæc plerunque uideas ad media usque productionem puro synceroq; conferta sanguine rubere, adeo ut uenas esse iudices: ubi uero longius fuerunt progressa, albescit quicquid in eis concluditur, quasi rudimētum futuri seminis. Testium ilia corpus intro non subeunt, sed tenero id circūuectu amplectuntur super epididymida Est autem ἐπιδιδυμὶς inuolucrum mollius, quod testiculo propter caput incumbēs,

Parastatæ. mediam inter illum & uas seminarium sedem occupat. Ab eo quem dixi circumuectu, mox uasa ad os pectinis resiliunt atque reflectuntur, hincque quasi præcipitata in decliue coxarum spacium aguntur, dum ceruici ueficę utrinque astet. Hanc demum comitantur adusque penis radicem, ubi in unum eundémque canalem confluunt, qui ab urinæ ductu diuersus est: sed & hi quoque ambo dũ pudendi medium attigerint eodem concurrunt, ut tandem extremo pene uni cus cernatur. Vasa hæc per quæ semen e testibus foras iaculemur, quãquam appellatis seminariis continuata sunt, nomen tamen commutarunt, dicunturq; Græcis παραστάται, nobis quasi astites. Duplices itaq; ductus testibus, uni latores, iaculatores alteri. Sed quæ sit omnis horũ ꝓgressio maioribus quasi theatris ante omnium oculos proposita & aperta, de eis & peritonæo non alienum fuerit pauca rursus admonere, quæ a ueteribus prætermissa sæpe dissectionibus indicaui. Peritoneum uniuersum duplex est, cuius una tunica uenæ cauæ, arteriæ maiori, renibusque substernitur: altera superior hæc contegit omnia, ut undique cincta suas quoque productiones omnes geminas inter tunicas tutissime mittant profundantque. Itaque exterior peritonæi tunica quam dixi renibus substerni, cum ad os pubis iam propius accessit in sese quasi reducta coactaque, uel ut canalem quendam efficit laxiorem, quo permeant ductus latores seminarii, remeantque iaculatores parastatæ. Hinc deuoluitur in scrotum ubi laxius se explicans, omnia illius interiora sublinit succingitque. Alteram peritonæi tunicam huic continuatam diceres parte uétris priore, adeo ei firme adhæret. Diuellitur autem atq; distrahitur iuxta os pectinis, hoc enim ipsum ea non conscendit, sed uentris coercita finibus, illius duntaxat interiora complectitur & ambit. Ex quo intelligi potest nusquam perforari peritonæum, ut quodam ueluti foramine ductus seminarii in scrotum illabantur, quę tamen Galeni reliquorumque omnium est assertio: sed in omni enterocele atq; epiploocele, tunicam interiorem necessario disrumpi, externam uero duntaxat laxari. Sed iam ad orationis contextum me refero, gignendi partes quales in fœmina sint, enarraturus. Alterum instrumentum & tanquam nostrę procreationis hortus est uterus, qui propria legitimaque actione semen excipit, concipit, & fouet, eousque cũ fœtus absolutus consummatusque sit. Virginibus quidem admodum exiguus: mulieribus etsi uterum gestauerunt, nisi ubi grauidi sunt non multo maior quam ut manu comprehendatur. Simplici tunica is continetur: sed ea crassa densaque & carnosa, quę omni ualentium staminum genere intexta, late cum necessitas est possit explicari. Figura illi rotunda, nisi quod ad ceruicem paulo sit longior, pyro maiusculo similis. Positus est in coxarum capacitate, quę mulieribus quã uiris est amplior, quippe quæ in infimo loco & quam proxime os sacrum, claudere complectique debuit rectum intestinum: super hoc uero uterum huicque insidentem uesicam, quæ os pectinis iam attingit. Astringitur itaque nectiturque uterus uesicę, atque recto intestino tenuibus ex peritonęo ductis appendiculis: similiterque coxarum ossibus ualidis, sed tamen laxis uinculis, quę ad illius cornua pertingunt. Sic enim appellarunt ingentes processus, qui curuatis inflexisq; cornibus assimiles, utrinque ab uteri introitu sursum ad ilia coxarumq; ossa incuruati retorquẽtur. Horum in extremis fixi hærent mulieris testiculi, compressiores, minores, molliores & humidiores quam maribus: uasis seminariis circumfunduntur ab eisque cinguntur, quorum eadem atque in maribus est origo. Considunt tamen in lũborum musculis, nec extra peritonęi capacitatem excedunt, cum nec ipsi testes extra sint. Quocirca breuis illis est uia, ad non directa, sed pluribus gyris anfractibus

De scroto obseruatio.

Vterus.

Testes.

fractibusque fluxuosa quam maribus, ut uię breuitas fluxuum multitudine cōpensaretur. A testibus per cornua iter est in uteri interiorem sinum per quod acriter contendit Galenus semen eodem intrudi & inferri. Atqui nostra memoria uiri celebres habiti sunt, alij uetustissimum *Herophilum* sequuti, è testium inuolucro iter esse censuerunt in neruosam uteri ceruicem, iuxta illius os interius: alij è testibus tum in ceruicem, tum in capacitatem uteri uias duci uolunt, quorum ego sententiæ subscribo. Venæ arteriæque plurimæ sparsę diffunduntur in uteri corpus, quarum ortus ab iis tum uenæ, tum maioris artęriæ ramis trahitur, qui utrinque ad coxas & crura contendunt. Ab eis itaq; alii riuuli in corpus uteri ad nutritionem obliterantur, alii patente ostio exituque in uteri sinus desinunt. *H*ęc acetabula dicimus, Gręci *κοτυληδόνας*, per quæ tū menstruus sanguis statis temporibus emanat, tum in pręgnantibus alimentum fœtui confertur: reliquo tempore conniuent: maxime autem in angustū deducuntur iis, quæ è uita excesserunt, ut nequaquam illa sensus internoscat. Quidā ex memoratis illis riuulis in extremam proferuntur uteri ceruicem, per ques menstruum uirginibus aliquantulum erumpit. *Diss*ectus in longū uterus duos sinus promit dextrum ac sinistrum, nullo septo discretos inanes & admodum leues, angustos adeo ut fabam maiusculam uix capiant. Communis est ab iis uia in os uteri, quod est arctissimum, eique glandi simile, quæ in extremo est masculi genitalis. Ceruix id sequitur partim lacertis, partim membranis & neruis condita, ea longitudine ut foras in obscœnas mulieris partes desinat. Substernitur hęc ceruici uesicæ, eique per communem musculum peritus implicatur. *I*taque fœminis tria extant foramina, supremum uesicæ perangustū, medium uuluæ, podicis infimum. Vteri ceruicem medio circiter progressu plerique tradunt in uirginibus exili membrana dirimi uenulis conspersa, quæ primo concubitu profuso sanguine disrumpi solet, unde *ὑμὴν* & *ὑμένειον* Gręcis appellatur. at potius censeo ceruicis latera nondum uenerem expertis, duntaxat quasi conglutinata conniuere, quæ primus concubitus magna ex parte diuellit. Extra in obscœnis uuluę est ostium cartilaginosum, rugosis cuticulis implicatum, quę arcent ne aura frigidior intro subeat, *νύμφη* Gręcis & *κλιτορὶς* appellatur. Quęcunque circa fœtum solent in utero nasci cum illius cōformationem scrutabimur, cumulate sumus tradituri. Quocirca satis uideor omnem uētris inferioris descriptionem impleuisse.

Vteri sinus.

De partibus uitalibus. Cap. VIII.

MEDIVS in corpore uenter cordi ac uitę destinatus est, utpote cuius domicilium & sedes habetur: nam cordis gratia pulmones tāquam stragula creati sunt, qui illius feruorem frigidiore haulto spiritu temperent. Circūscribitur hic uenter supra iugulis seu clauibus, infra diaphragmate, circūcirca dorso, costis atque pectore. Etenim *διάφραγμα*, quod nos cingulum & septum transuersum appellamus, pręterquam quod inspirationis primum est instrumentum, aluiq; fæcibus extrudendis opitulatur, cordis quoque regionem ab infimo uentre & intestinis tanquam paries interiectus dirimit. Id uere simplex est musculus, isque rotundus, cuius summum caput in costarum extremis statuitur ubi multę carnis est particeps: desinit autem in medium quod membranosum est & tendoni finitimum, Anne um in malo punico, circunductumque per breuium costarum (*νόθαι* Gręcis appellatur) extrema, retrorsum simulq; deorsum oblique contorquetur ad duodecimam dorsi uertebram. Tres insignes canales

Diaphragma.

nales

nales id traiiciunt, gula, arteria maior, & uena caua. Alitur viuitque uenis & arteriis è proximo susceptis, parteque media exiles neruos admittit, de qbus posthac plenius uerba fient. Id utrinq; ualens tegit membrana, subter quidem

Membrana costas succingens.

peritonæum, supra ea quæ costas succingit. Hæc enim est quæ omnem thoracis capacitate intus oblinit obducitque, inter quã & costas congestus humor pleuritidem committit. Ea igitur primum è dorsi spina per costas utrinque subtẽsa, diaphragma quoque uniuersum integit, sublataque in os pectoris medium, laternum concursu duplex facta, mox in dorsi spinam (pulmones medios diducens) recta dilabitur. Itaque omnem pectoris capacitatem dirimit duplex hęc membrana, quam interseptum possis appellare, aut si Festi uerbum placet, dissepimẽtum: cuius beneficio si alter sinus incommodum acceperit, alter saluus & incolumis seruari possit. Hæc ipsa uenas maiores, arterias & neruos, rursum indidem gulam, pulmones, denique cor ipsum firmo nexu fulcit, ac è pectoris osse sustinet, ne pondere suo propendentia in sese & in dorsi spinam concidant. Si accurata fiet hærentium membranarum distractio cernetur inter eas abdi-

Piricardiũ.

tum περικάρδιον. Est autem id membrana cordi circũiecta, quam illius inuolucrum & capsam appellamus. Substantia neruosum, constans & durum, unum ex omnibus è cordis capite natum: cęteris enim in thorace membranis omnibus una succingens tanquam parens ortum præbet. Cordis figuram id æmulatur, eo quidem aliquanto maius, non enim proxime adhærescit, sed inani interuallo disiunctum est, quantum cordis pulsatio desiderat. Ne quid tamẽ frustra conditum uideretur, natura in hoc spacii tenuem humorem aquę persimilem coniecit, quo semper cor maderet, ne forte ardore assiduo torreretur. Pericardii è medio cor erectum figitur uiuentibus, nulla illius parte circum op-

Figura.

pressum. Caput quod & basin recte nuncupes (est enim figura pyramidis) sub osse pectoris ad quintam costam consedit, turbinatio autem mucrone infra læ-

Situs.

uam pupillam in priora thoracis eminet, ubi insignis & conspicua pulsatio tangentibus nobis deprehenditur. Summis pulmonum fibris ita circumplicatur,

Magnitudo.

ut his uniuersum quasi sepultum conditũq; mergatur. Quęcunq; timida atque ignauia sunt animalia grandius iis cordatum est, cæteris autem pusillũ aut me-

Substantia.

diocre. Cordis autem caro densa est roboris nacta plurimũ: uixq; patibulis: ita enim exigebat uis illa feruens innati caloris, & perpetua necessarii motus agitatio. Non enim motionis huius potestas in nobis sita est, neque huic imperandi ius habemus, quæ naturæ legibus, non (ut quę musculorum est) nostro arbitrio perficitur. Ex quo perspicuum euadit cor neque musculum esse neque ex musculis compluribus coagmentatum. Villis id contexitur, quoquo uersum exporrectis, quo motus omne gentis impleat atque pręstet, in quibus tamen roboris multo plus inest quam in musculis, ut quos ex semine non ex neruorũ aut uinculorum tenuitatibus ei datos esse, posthac euidens erit. Cordis talem substantiam cõueniebat crasso necdum attenuato sanguine nutriri, quem iecur eo infert ramus ex una caua nondum dextrum cordis sinum subeunte, in exteriorem ambitum productus. Quibuscunque porrò animantibus pulmo datus

Duo sinus.

est iis in corde geminus est sinus, dexter ac sinister: in piscibus ut mutis ita pulmone destitutis, unicus apparet, & in conspectum se dat. Dexter modice concauus est pariete cinctus tenuiore: sinister altior in extremum cordis uerticem pertingit, pariete crassiore obuallatus. In hoc siquidem plurimus isq; attenuatus spiritus contineri debebat, cuius cor principium est aquæ origo: in illo au-

Canales cordis.

tem sanguis densior concretiorq; spiritu, atque is paucus qui alendis pulmonibus satis esset. Vtroque caup carnosa neruorum stamina intercurrunt, atque

utriusq;

utrinque bini sunt canales. In dextrum enim uena caua è iocinere per septum sublata, de sinistro suo pariet amplum, sed breuem ramum inserit. Ex eodem cordis sinu alia rursum uena surgit irrepitq; in pulmones, quâ iam attenuatus sanguis idoneum pulmonibus alimentum prouehitur. Duplici autem tunica hanc natura muniuit ne simplex præ sanguinis tenuitate hac atq; illac perflueret, hic arteriosæ uenæ nomen illi impositum. Nihil huic quidem commercii intercedit cum uena caua, quandoquidem duplex simplici non continuatur neque cohæreſcit, totam igitur hanc ex corde naſci oportebat. Ex duplici enim tunica constant quicunque exeunt canales ex corde, simplici uero qui illuc inseruntur. In læuũ cordis sinum ex pulmonibus canalis incurrit, quo ductus de aere frigidior spiritus, è pulmonibus in cor transilit. Quatenus hic aerem spiritumue transuehit, arteria dictus est: ueruntamen quòd nondum crassior hic aer in uitalem spiritum conuersus sit, una dũtaxat tunica ei satis erat, icirco arteria uenosa nuncupatur. Ex hoc ipsô sinu emergit arteria maior ἀορτὴ, in corpus omne diffusa, quæ cùm ad tenuissimi spiritus custodiam tunica duplici condita sit, nihil cum arteria uenosa communicat. In maioris autem arteriæ exortu quædam animãtes, ut cerui, ut damæ os tanquam radicem aut basin gerũt, quod scribit Galenus reliquis quoque omnibus inueniri, minoribus quidẽ uelut membranam, mediocribus uelut cartilaginem, maioribus, ut elephantis bobus, & hominibus os cartilaginosum. Cor auritum esse multi prędicant, huicq; utrinque è capite auriculas eminere. Sic enim placuit illis neruosas mẽbranas appellare ob simum introitus positas, quarum est arteriam uenosam ue nam q; maiorem fulcire, quæ tenues uix alioqui pulsationis impetum sustinerent. Cæterum mirificum hic naturæ arcanum contemplemur in appellatis ualuis positum, quę quidem membranę sunt in canalium atque uasorum extremis, quarum dilatio extremitates obturat, contractio recludit. Is uasis, & canalibus qui in cor subeunt & materias inuehunt, membranæ foris intro spectant ne quod intromissum fuerat, refluere possit, uena caua membranas tres pro ualuis accepit, arteria uenosa duas, quæ abitum interiorem circundant. *Auricu[læ].* Duobus aliis è corde promptis ductibus, diuersa est ualuarum constitutio, ut quæ foras spectent & apertæ sint, ne quod aliquando è corde effusum fuerat, in idipsum remet. eiusmodi sunt in maiore arteria & in uena arteriosa, in utraque quidem ternæ. *Valuulæ.* Sic igitur rerum natura tulit, ut dum cor contractis in se rectis staminibus atque uillis dilatatur (qui motus Græcis διαστολὴ uocatur) materias prolectet, in sinum quidem dextrum, sanguinem ex uena caua, in sinistrum aerem ex pulmonibus. Horum quidem tum ualuæ depressæ conniuent, ut hausti materiæ cedant, aliorum autem distante patent, ne tum pariter quicquam de se cor excludat. Mox uerò contractis transuersis uillis, coarctatur cor (συστολὴ dici solet) acceptasq; materias de se refundit, spiritum quippe ex cauo sinistro in arteriam maiorem, è dextro sanguinem attenuatum per uenam arteriosam in pulmones, hocq; tempore istorum ualuæ depressæ sunt, aliis stantibus atque sublatis. Atque hæc de corde satis. *Pulmonis usus.* Pulmo spirãdi officina nullo uel minimo puncto temporis intermisso mouetur spiritum identidem reciprocando ducit redditq;. Haustum hunc conficit præparatq; cordi, ut iocinere, alimenta uentriculus, cuius demum accessit innatus calor uentilatus refrigeretur, & uitali spiritus alatur foueaturq; tanquam pabulo. Quo circa pulmonum caro mollis facta est, leuis, rara, spongiæ assimilis, ad hauriendum concipiendumq; spiritum aptissima. *Substantia.* *Figura.* Figura quæ ungulam bubulam æmuletur. Eam præse fert molis amplitudinem, ut in uiuentibus pectoris uniuersam cauum impleat. at *Magnitudo.*

ei qui

ei qui ex hac uita migrauit exilis collapsusq; flaccescit, nec si fistula inflctur, tumorem tantum referre possis, quantus in uiuente extabat. *Consensus.* Considit in dorsi uertebris, quibus & pectoris ossi intersepientis membranæ uinculo committitur. Illum eadem geminum facit, una quidem parte in dextris collis, altera recumbente in sinistris: atque utriusque binę sunt insignes fibræ, præter quas minor quædam aliarum uelut soboles, in dextra parte tanquam stratum subiicitur uenæ cauæ contendit ad claues & iugula. Tunica pulmo obducitur prętenui, per quam pus aut sanies in pectoris capacitate per suppurationem aliúve affectum congesta permeare possit, & quasi sucti peruadere, hincq; per exiguas arteriarum fistulas ad maiores, tandem uero ad asperam arteriam atque foras tussi propelli. *Compositio.* Triplici uasorum genere ratis modo implicatorum pulmonis caro sustinetur & cohæret, uena arteriosa, quæ è sinu cordis dextro nata in omnes pulmonis particulas sparsa diffinditur, arteria uenosa, quæ ex omnibus eius particulis tenues riuos tanquã radices excipiens, trunco unico in sinistrũ cordis sinũ intruditur, aspera denique arteria, quæ a faucibus ortum ducens in duas regiones primum biuio distracta, mox deinde in minores tandemq; in minimas dissecta, in pulmonem uniuersum decurrit. Itaque trium uasorum extrema in eiusmodi tenuitates sectione discerpuntur, ut in pulmonem prorsus absumptæ oblitescant, nec usquam continuatę cernantur. Quocirca aer in pulmones haustus inspiratione, primum quidem asperas arterias duntaxat implet, neque cõtinuo in leues illabitur, quas uenosas appellauimus: uerum illinc in substantiam pulmonum diffusus conficitur, atque iam satis extenuatione præparatum, cor distentum leuium arteriarum ductibus prolectat & attrahit. *Fauces.* Ergo ut ab ore uia in uentriculum directa ferebatur, sic & altera ex eodem ducit in pulmones, ut iccirco rectè biuias fauces possis appellare. Proximè enim ceruicis uertebras intus gula reconditur, esculentorum potulentorumq; uia, extra parte priore & obuia in longum huic adhærescit guttur, τραχεῖαν ἀρτηρίαν uocant, *Aspera arteria.* quia solus spiritus deducitur. Fistulam planè refert breuem edendæ uoci aptissimam, cuius pars membranis, pars cartilagine continetur. Hanc enim complét in dimidiatos orbes ad C. literæ speciem actæ cartilagines, interiectis membranis copulatæ. Quinetiam his intus alia densa subtenditur, cuius uilli in rectum abeunt: alia extrinsecus uelut tegumentum omnem cingens arteriam: his etiam suffultæ uenulæ tenues alimentum fundunt atque subministrant. Eam profectò fieri decebat arteriæ compositionem, quæ tractò redditoq; spiritui assiduè pateret, & uocem suauem ac splendidam suggereret laryngi: nã mollior absonam atque absurdam, siccior uero intentam, & clangori persimilem emisisset. Ergo quantum huius arteriæ supra claues extat, perfectos orbes haud quaquam accepit, nam quicquid parte posteriore gulam attingit, sola membrana cingitur, ut crassioribus esculentis in uentriculum illapsuris locum daret cederetq;. At uerò quantum arteriæ sub clauibus in pulmones confertur, gulæ non cohæret: quocirca cartilaginosos orbes perfectos obtinuit. *Larynx.* Summum arterię caput λάρυγξ appellatur, proprium ædendæ uocis instrumentũ. Ex tribus hic magnis, cartilaginibus absoluitur, quarum maxima ueterum scuto similis, foras prominet, nobis tangentibus obuia: illa quidem firma atque dura, at parte posteriore membranosa. Interior huius capacitas (longa enim est & ampla) reliquas minores duas includit cartilagines, parti posteriori obiectas, sic inter se uinculis neruosis obstrictas, ut tribus hisce compactus larynx, cartilaginosis totus esse uideatur, orbisq; figuram implere. Inferum extremum asperæ coniunctum arteriæ, quam summum patet amplius, hoc enim præcipuè moduletur uo-

cem.

sem. Quoniam igitur larynx simplex cartilago non est dilatari certè potest uel congustari, claudi uel recludi nostro notu & arbitrio. Clauditur quidem in spiritus interclusione atque comprehensione coarctatur angustiorq; fit, cũ uox elidi debet. at prorsũ laxatus patefit, dũ inspiratione respirationeve simplex inducitur. Motibus tã uariis atque distãtibus natura multiformes musculos adhibuit, quos supra uiginti cũmemorauimus, proprios quidem duodecim communes octo. Sex inter hos ex imis nati partibus laringis cartilagines deorsum uelut atque deducunt, habentq; idcirco neruorum tenuitates ex infernis partibus allatas. At cum omnium interiorum neruorum e cerebro communis sit origo, istos quoqe è sexta coniugatione ad pectus, cum iis qui ad os uentriculi contendunt, aliquantum deriuari cõpertum est, hincq; ad sex memoratos laryngis musculos reflecti, inde recurrentes nerui sunt appellati. In eo autem loco unde regrediuntur, sinister maximã arteriã, qua parte ex corde in dorsũ flectitur ac detorquetur, circumplicat, dexter uero eum arteriæ ramum circũuectus amplectitur, qui in alam dextram procedit, his tanquam radicibus innixi sursum replicati nerui atque conuersi motum ei persimilem obeunt, qui in architecturæ machinis troclearum ope completur. Laryngis introitum summumq; ostium, ne quid mandendo deuorandove in id incidat & illabatur (alioqui. n. sp pateret) cõtegit occluditq; mẽbrana cartilaginosa oblonga, fistularũ *Epiglottis.* linguæ assimilis, unde ei nomẽ ἐπιγλωττίς, magnitudine paulo amplior laryngis ostio, quod id firmius obseraret Hæc dum inspiramus atque respiramus sursum erigitur, incubat autem laringi dum cibus demittitur, ne quid huius abundanter & uniuersè irruat in arteriam. Pusillum siquidem præsertimq; potus influit, neque tamen incommodat, sed dum membranã irrigat madefacitq; pulmones, prodesse creditur, hoc argumento quod utrinque laryngi additæ sunt glandulę, quæ humore suo subditas illas partes imbuerẽt. Non igitur inter uorandum: arctè obseruatur, quemadmodũ dum spiritus intercluditur, tum enim eatenus depressa epiglottide obturatur larynx, ut ne minimum quidem cõclusi spiritus erumpere possit & excedere. id autem quia præstat epiglottis, simul uero quia eadem ducti redditiq; spiritus modum accessu recessuq; suo temperat, hincq; omnes uocum uarietates modulatur, primũ illa nimirum statuitur uocis instrumẽtum. Cæterum lingua ori indita explanatæ distinctæq; uocis fictrix atque moderatrix est, & mentis uoluntatisq; nuntia. Eadem sapores diiudicat, eximio & uoluptario gustandi sensu prædita. *Lingua.* Substantia illi rara atque laxa, ut humore saporũ pectore facilè imbuatur, quocirca tunica cingitur pręstitutis, quæ toti quoque ori cõmunis est: Nouem struitur musculis undique cõstitutis, quos media linea ad dextrã læuamq; dirimit, ut hoc uti & reliqua sensuum instrumenta geminum foret. Cumq; summè uolubilis esset, & incitata, ne forte indomita plus æquo in loquacitatem solueretur, subdito uinculo tanquã habenis cohibetur. Venis præterea duabus maiusculis totidemq; arteriis perfunditur, duobus item neruorum coniugiis: altero duriore, quod in musculos distributum motus efficit, altero molli internoscendis saporibus destinato. Pertinet autem irrepitq; hoc genus magna ex parte in externam ambientẽq; tunicam. Lingua ad radicẽ qua latior est & faucibus cohæret esse ualido quasi basi nititur sublẽtaturq;, quod ὑοειδὲς Grecis dicitur, literæ Y. speciem habẽs Huic utrinque assistunt glandulæ, quas peculiari nomine nostri tõsillas, Græci παρίσθμια dixere: perpetua quibus uis eructandi saliuam, ut madefiant lingua, larynx, arteria, ipsiq; pulmones. *Tonsilla* Inter eas ab extremo palato dependet caruncula rotunda, uoci ad suauitatem atque moderationem uelut plectrum cõ *Columella Palatum.*

ducibilis, Græcis γαργαρεὼν quibuſdam ficto nomine gurgulio, at propriè columella dicta: quę dum humoris influxione tumet & inflammatur, uuæ nomē accipit. Hinc palatum ad primores dentes extenditur, cui perinde atque linguę per neruum uis data eſt ſapores internoſcendi: at uero id iuxta ac reliquæ oris partes neceſſarium multis ſcabrum aſperitatibus (Plinius crenas appellat) quibus cibum ad concoctionem pręparet. Hæc ſunt uniuerſa quæ oris mediiq́; uentris capacitate continentur, de quibus hoc loco dicere ſtatueram: nam dentium ut oſſium explicationem proprio loco complexi ſumus. Quocirca ad capitis interiora tempeſtiuum eſt ſermonem transferre.

Palatum.

De capite. Cap. IX.

CEREBRVM humanæ mentis, arx & domicilium, cogitationū rationisq́; ſedes, motus omnisq́; ſenſus, ſons & origo, corporis ſummam partem tenet, ſurſum ſpectans, cœlo proximum. Vt enim huius uniuerſitatis parens mensq́; illa rectrix in cœlo excelſiſſimo loco cōſedit, ita decebat cerebrum noſtrę mentis arcem ſummo corpore collocari. Quoniam uero id uiſcerum præſtantiſſimum futurum erat irruentibus extrinſecus iniuriis obnoxium, naturæ prouidentia undique circumſeptum eſt oſſeo tegumēto, quod ſupra caluam appellauimus. Hanc utrinque obuelant membranę, quarum interior craſſa meninx appellata uillis cōpluribus caluæ ſuturis adhæreſcit, qui inde foras elapſi fuſius latiusq́; circumiecti, alteram exteriorem membranam conficiunt (Græcis eſt περικράνιον) capitis muſculoſæ cuti proxime ſubiectam. Craſſior dura illa meninx cū eſſet, cerebro ut propugnaculum aduerſus caluę occurſum data eſt: altera autē ſubeſt tenuis atque mollis idoneum cerebri inuolucrum, ei, quam proxime adiunctum, quod & locis compluribus altius demergitur, ut interiores cerebri capacitates oblinat. At uero geminatæ atque duplicatæ meninges altius impulſæ, primum cerebrū a cerebello, quod Græcis eſt παρεγκεφαλὶς prorſus diſterminant: rurſumq́; cerebrum ipſum parte priore ſitum, in dextram leuamq́; per ſumma duntaxat dirimunt, ut partes cerebri tres ſint omnes geminis membranis ſeiunctæ omnesq́; iiſdem ſupra ſubterq́; ambientibus comprehenſæ. Cerebrum ſub his homini ſpectatur maximum, quod ſit plurimarū uirtutum ſedes. Pars prior ut dixi gemina geminis quoque uentriculis intro reconditis excauata, amplis iis quidem, ſed magis uiuentibus quàm morte conſumptis, quibus nimirum coanguſtantur omnia. Ex primis his cerebri partibus initium ducentes, ad medias ferè regiones accedunt, inde paulum reflexi imam ſedem detorquetur, qua baſis eſt cerebri, & os quod a cuneo nomen habet, Illuc uentriculorū riui cōfluunt ubi locus eſt qui χοάνη id eſt infundibulum, aut πύελος id eſt peluis appellatur. Huic ſubter craſſum meningem ſubdita eſt glandula rotunda aperte concaua: glandulam mox excipit ſuſtinetq; tanquam baſis os σφηνοειδὲς a dextra læuaq; pertuſum, cui mox ſubiiciuntur oſſa aduſq; palatum ſpōgiæ modo rara, unde σπογγοειδῆ uocantur. Quæcunq; igitur in uentriculis tempore cōgeruntur ſuperuacanea, ſenſim per riuorum ductus in peluim illabuntur, hinc in glandulam, cui tantiſper inhęreſcunt, dum per cunei foramina in os ſpongides, & in palatum pedetentim inſtillent, foraſq; deturbentur. In illa autem uentriculum caua uenarum arteriarumq; riuuli è ſummo cerebro pariter cum tenui meninge deuehuntur, quæ inter ſe colligatæ atq; implicitę, contextus eos conformāt, qui χοροειδεῖς appellantur, quiq; capacitatęs intus ſuccingunt & implent. Ex inferis quoque partibus, atque ex ipſo contextu

Calua. *Pericranium* *Meninges duæ.* *Cerebrum. uentriculi duo priores.* *Peluis* *Glandula.* *Choroides contextus.*

textu admirabili, per ea quæ modo cõmemoraui foramina, arteriæ tum in cerebri corpus, tum in eius ipsius uentriculos emergunt euaduntq;, illis contextibus, ut dixi, innexę. Nam ex colli arteriis rami sursum euecti, cum iam in cerebri basim permanarint, easq; capacitates attigerint, quę cuneo ossi subditæ sunt, mox in tenuissimas arterias easq; plurimas dispersa multiformi uarioq; nexu citra ullius membranæ copulationem, reti assimilẽ cõtextum conficiunt struuntq; (Græcis hic πλέγμα δικτυοειδὲς nũcupatur) qui os cunei nõ prorsus excedit, eo medius inter id crassam meningem collocatur. Huius tenues arteriæ omnes tandẽ in maiores duas confluunt, quæ per cunei ossis & crassæ meningis foramina elapsæ, in cerebri corpus eiusq; uentriculos cõmeant, eo quẽ dixi modo distributæ.

Rete admirabile.

Iam uero prioris cerebri secretio ac diremptus quem in longum fieri memoraui, nequaquam adusque cerebellum perducitur: sed circa medium insistit, ut sit priorum duarum partium in mediam quandam eamq; indiuiduam concursio. Sic propemodum qui prioribus illis partibus conduntur uentriculi, propriis ductibus in tertium quendam cõfluunt seipsis longe minorem, quiq; nulla succingente membrana, sed sua duntaxat duritia constat, tanquã fornix aut camera, unde καμάριον dictus est & ψαλλοειδές.

Medius uentriculus.

Cerebellũ quod a cerebro duplicatæ meninges seiungunt discluduntq;, occipitis osse tegitur: cerebro quidem durius atque siccius, cuius pars extrema per spinę fistulam illapsa, in ossis sacri imum traiicitur, a qua ut ex arboris caudice rami, sic duriores nerui proferũtur.

Cerebellum.

In eo uentriculus inest atq; sinus prioribus minor, maior autem fornice: qui initio latius patet, at uero arctatur extremo suo in mucronem compresso.

Postremus uẽtriculus.

A medio fornice canalis est proprio tegumẽto uelatus, qui unicus pertusis meningibus cerebrum committit cerebello. Ad eius introitũ sita est glandula diuersæ atque cerebrum substantiæ, quę uenis & arteriis in cerebrum fusis pro firmamento esse creditur, κωνάριον hanc appellant.

Conarium.

Partes quæ a dextra & a læua canali assistunt, tument extantq; adeo, ut plerunque applicatæ sese contingant. atq; idcirco tanquam hominum clunes per illius longitudinem porrectæ, γλουτία dictæ sunt.

Glutia.

His utrinque copulata est tenuis & ualida membrana, quæ canalis superiora contigit. Membranę in longum incubat epiphysis uermi similis, hinc σκωληκοειδῆ appellãt, reliquo quidẽ cerebro durior ex multis constans particulis, quas tenues membranę uinciunt copulantq;, ut produci contrahiq; uermis ritu possit.

Vermis.

Huius deorsum glutiis & copulanti mẽbranæ adhæret, quod sua crassitudine glutiorum distantiam propemodum implet. Itaque uermis hic dum longius extenditur porrigiturq; per canalis longitudinem, fitq; idcirco subtilior, inter glutia procumbit & obturat canalem: cõtractus autem in sese ampliorq; factus, inter glutia delabi non potest, quinimo reuolutus secum una retrorsum uellit subleuatq; membranam, quę glutia cõiungit: quocirca tantum is canalem patefacit quantum retrorsum abscedit. Ea est omnium partium cerebri historia, quarum actiones hę in commune conferuntur.

Functiones.

Priores uentriculi omnium maximi, crassiores cerebri sordes (nam tenues per suturas euadunt & foras se dant) suscipiunt & congerunt, quę quia cerebrum amplum, frigidũ humidumq; habetur, quamplurimæ ex circumiectis partibus eo confluunt. Inde stillant alias per priora in os summum nariũ, quod una cum adhærente membrana spongiæ modo pertusum est: alias per peluim subditaq; foramina dilabuntur in palatum, quandam iis adita glans cursus celeritatem retardat. Alter porro usus præstantior est, ad quem natura uentriculos accomodauit, dum ui tales ex corde spiritus in retis contextum effusos illicq; pręparatos, in priores uentriculos transmittit, ubi deinde ui innata cere-

bri in animales conuerſi in omnes ſenſus & in medium uentrem, tandemq; in poſtremum difluunt, ut ad ſenſus motusq; functiones ſuppetant ſatisq; ſint. Similes eſt cogitationum ratio, quas rerum ſenſibus compreheſarum ſpectra atque imagines in uentres illos euectæ ſuſcitarunt. Has autem uias, quas ab externis ſenſibus intro natura produxit, deinceps exponemus.

Odorãdi inſtrumentum

Cerebri partibus prioribus tubercula duo extant & eminent mammarum papillis ſimilima, quę ſummo narium oſſi ſpongiæ ęmulo obiecta inſident. ſub his exiles procereq; productiones mollioribus neruis comparatæ ſeſe expromunt, quas in neruorũ numero ueteres nunquam collocarunt. at his tamen odoratum atque uim eam quæ odorationes æſtimet, conceſſerunt, ut una inter cęteras ſentiendi uires è calua nõ exiliret. Si quando priores cerebri uentriculi muſcoſa eluuie affluũt & abundant, tubercula ſtillant in nares ſubditas, ut intelligi poſſit in hæc uias è uentriculis patere. Iam uero neruorum qui ex uentriculis in ſenſuum inſtrumenta contendunt, propagationes hę ſunt.

Prima neruorum cerebri coniugatio.

Omnium prima in oculos traiicitur atque infigitur, cuius nerui, quia inſignes ſunt, & inter cæteros maxime cõcaui, dicti ſunt Gręcis ὀπτικοί, molles ij & ampli, per quos uidẽdi ſpiritus ĩuehitur. Duo quidẽ ſunt ut oculi diuerſis enati locis, ſed qui media curſus uia quaſi decuſſati coitionem faciant, moxq; diducti in ſuum quisq; è regione oculũ feruntur.

Secunda.

Altera propagatio eſt neruorum oculos mouentium, qui quanquam opticis ſubſtrati poſt eos inferi uidẽtur, exortu tamẽ in priores cerebri partes magis uergunt & accedunt, unde nonnullis primi ſolent exiſtimari. Exiles quidẽ duri atque ualidi, in eos muſculos diſperſi, qui oculos obſepiunt atque mouent

Tertiæ multiplex.

Tertia coniugatio ad guſtatum pertinet. Ea quidem a prima ſtatim radice per multis conſtat neruis iis tenuibus, & quaſi in unum compreſſis, atque coarctatis, quorum complures in linguæ externam tunicam fuſi guſtandi ſenſu eam inſtruunt & illuſtrant, hiq; ab ima cerebri parte naſcuntur ſecundum quã linguę ſitus eſt. Reliquorum uero pars in ſuperiorem, pars in inferiorem maxillam abit, ſed uia multo diuerſa. Vnicus ad inferiorem pergit, qui cum ramulis guſtum linguæ præbentibus, per decliuiũ (patente quidẽ oſſe atque) craſſa meninge primum deturbatur. at mox ab illis ſe ſubducens durior firmiorq; factus, ut qui motum præſtiturus eſt, in temporis eum muſculũ qui molitor appellatur ſeſe infert, inde recta in inferiorem maxillam multis uillorum tenuitatibus diuaricatur, aliis in dentium radices, alijs in gingiuas & inferum labrum effuſis.

Quarta.

Qui ſuperiorem maxillam adeunt ſtatim ad oculorum ſedes adducti, cum iis durioribus neruis commeant qui oculos mouent, perq; illorũ foramina excidunt, tranſmiſſi deinde ſub oculos ad os malæ quod plurimum eminet, id perforant, ut inde diffiſi in gingiuas dẽtesq; ſuperiores, in cutem faciei prætenſam, & in ſuperum labrum diſpergantur. Simul autem dum hi malę foramen euaderent, unum de ſe prætenuem ramulum in id foramen coniecerunt, quod in oſſe naſi ad oculi angulum maiorem uergit: hic inde in narium capacitatem illapſus, in eam membranam ſpargitur, quę naribus cum palato & ore communis eſt. Quarta ſocietas & conuenientia, poſt tertiam proxime originem ſumit, cuius nerui quam illius exiliores quidem, ſed tamen duriores ſunt. Quanquam uero utrique primo exortu concurſionibus inter ſe cohæreſcunt, ut confundi, & è calua eodem foramine excedere, & prodire uideantur, mox tamen aliquantulum ſic proceſſerunt, quarta coniugatio hinc ſe ſubtrahens, in palatum & in tunicã ori ſubtenſam decurrit. Quinta coniugatio binis neruis continetur finitimis, proximeque inter ſe coniunctas, ut pleriſque ſinguli putentur, cum tamen iis planè diuerſa ſit origo. Horum

rum

rum itaque qui utrinque duo sunt, prior audiendi neruus appellatur, quòd auris corneolum introitum subeat, crassa meninge sic arcte inuolutus, ut a quibusdam existimetur ab ea proficisci & initium ducere. Posterior in id ossis lapidum si angustum anfractibusque fluxuosum foramen se deuoluit, quod cæcũ nuncupant: forasque ad aurem emergens & durior factus, in temporis musculum, in genas, atque in partes auri circũiectas explicatur, ei tertiæ coniugationis propagini opem laturus, quam dixi in tempus & maxillam inferiorem excurrere. *Sexta multiplex.* Sexta (quæ interioribus corporis partibus tangendi sensum præbet) ponè hanc ex ima cerebri parte profertur, & per suturæ cui λ. nomen posuit patens extremum, caluam exit, compluribusque statim ramulis exoritur, quos securitatis gratia natura eadem sepienteq; membrana, quasi in unum coniectos obstrinxit. Quocirca ij quanuis negligenter spectantibus unicus uideantur, tot tamen uerę sunt a prima statim origine, quot omnino particulæ in quas dispartiri disseminarique debent. Omnes dum per ceruicem feruntur propemodum coniũcti apparent, utrinque cum arterijs societati quæ inibi sunt. Longius autẽ progressi bipartito dirimuntur. Alteri intro per costarum radices abeũt membranis iuncti, hincq; deorsum pergentes lumborum interioribus musculis incumbunt, sic eo cursu deducti dum ossis sacri extremum contingant. Hoc longo uiæ tractu oĩa propè intestina & uiscera quæ subdiaphragmate posita sunt, liem, renes, uesica, testes & uniuersum peritonæum, tenuitates quasdam ab illis acceperunt, per quas tactum participant: hunc enim sensum proxime è neruis cerebri asciscere decebat. Cæterum in prolapsione & transitu, spinę medulla illis duriores neruos è uicinis sedibus dispergit, ut ex amborum permistione simul cum tactu roboris constantiam & firmitatem attexerat. Alteri huius coniugii nerui ad œsophagum inclinant, cui utrinque connexi assistunt, pariterque demessiori uentris se impingunt, in reliquum eius corpus adusq; fundum disiecti, in exilesque exhausti tenuitates. Syncera autem est hęc propago nequaquam durioribus neruis uti superior implicata. Nihil ab hac ne minimũ quidem septo transuerso impartitur: ad cæteras autem partes œsophagũ, asperam arteriam, pulmones, cor atque iecur, in transitu uilli quidam emergunt ac dimanant, adeo ut principes hæ partes quibus gubernamur, synceris illis è cerebro neruis præditę sint & instructę, continuataque cognatione sibi consentiant. Ab hac propagine ubi iam in thoracis spacium aliquantulum processit, rami quidam retorquentur a laryngis musculos: suntque ij nerui recurrentes, de quibus abunde supra dixi. *Septima.* Septima postremaque coniugatio ab extremo cerebri erumpit, qua iam spinæ medulla elabitur inde cum sexta degreditur, maximaq; parte in uillos, musculorum linguæ interiores soluitur quos ipsos multifariam intexit. Minima quędam huius coniugij portio in rectos laryngis musculos effertur: alia uero neque ea modica in primos amplosque lacertos, qui scapulas sursum adducunt; alia denique in eos qui tonsillas ac fauces inuoluũt. Quocirca recte uidetur hæc neruorum linguam mouentium coniugatio dici quam reliquis licciorem durioremque haberi ipsa planè origo cõmonstrat. Hę sunt omnes è cerebro neruorum origines atque progressus. Iam uero ne quid eorum quę ad caput pertinent, desideretur, de sensuum instrumentis tempestiue hic agendum duxi. *Auris.* Auris ad auditionem, introitu semper patet duro & multis anfractibus flexuoso, ne sonus de repente affatimque intro subiens sensum lædat. Nam imum anfractum crassior menix succingit & obducit; audiendi autem neruus in eam ipsam membranam fusius explicatur, quę foramini pertransuersum obiecta, inuectum sonum ictumque aerem excipit, defertq; in cerebrum

rebrum commune ſentiendi principium. Extra autem quæ appellantur auriculæ prominent cartilaginoſę, multisq; flexibus externis iniuriis oppoſitę, ne quid ex inopinato intro irrueret, neve appulſæ uocis laberentur atque errarēt, pars ſuperior eaq; durior pinna dicitur inferior quæ mollis, fibra.

Naſus.

Naſus homini tantum altior eminentiorq; in facie, quo quaſi in tegumento nares occultantur, tum odorum ſpiritusq; uia, tum mucoſę eluuiei emungendę riuus. Illac ſiquidem hauſti ductique ſpiritus pars tracta irrepit in cerebrum, pars in aſperam arteriam & pulmones rapta delabitur. Nares æque diſterminat interſeptū cartilaginoſum, ab imo ad ſummas naſi anguſtias & palati ſuperiora protenſum. Nam tota hęc regio plurimis foraminibus perula eſt, per quę cerebri ſuperuacua influunt, in nares quidem per os cui a ſpongia nomen eſt, in palatum uero per id quod ſpeciem cribri gerit: tametſi è naribus in fauces communem uiam patere oſtendunt, quæcunque illinc huc regeruntur imprudentibus nobis.

Oculi.

Aſſiſtunt utrinque oculi, pars corporis precioſiſſima, qui tanquam ſpeculatores altisſimum locum obtinent, ex quo plurima conſpicientes fungantur ſuo munere, & eminus quæcunque nocitura ſunt, aut profutura proſpiciant. Horum gratia (ſi Galeno creditur) caput in altis editisque partibus corporis collocatum eſt, quia cerebrum ob breues opticorum neruorum ductus oculis proximum eſſe debuit, illic ſublimi loco poſitis. Ii ut reliqui ſenſus gemini parte priore, in quam progredi ſolemus, in antra concaua reconduntur & latent, uti liter excelſis undique partibus circumſepti. Primum enim a ſuperiore parte ſupercilia, ab inferiore malę leuiter eminent, & naſus in medio quaſi murus oculis interiectus, a dextra & a lęua temporum oſſa.

Palpebræ.

Palpebris integuntur molliſſimis tactu ne lęderent aciem, quarum inferiores fixæ & immutabiles cōquieſcunt, ut & genę inter has atque malas collocatę, ſuperiores pupulas claudūt, ne quid obiter incidat, easque aperiunt cum celeritate maxima.

Cilia.

Palpebrarum extrema cilia ſunt, dura cartilagine firmata, quæ ταρσὸς appellatur: huic infixi pili eriguntur, quibus tanquam uallo quodam muniuntur oculi ad leuiorū occurſus, hoſce pilos Græci βλεφαρίδας dixerunt. Lubrici facti ſunt & mobiles, ut aſpectum quocunque uellent facile conuerterent, ob idque utrinque ſeptem

Muſculi.

his muſculi circumiecti, è quibus unus ſurſum, alter deorſum, duo ad dextram leuamque trahunt, alij duo illos circumferunt, ſeptimus ſuſtinet & illegat. Ex tunicis quaternis atque externis humoribus conditi ſunt. Prima tunica & extima ἐπιπεφυκὼς, id eſt adnata & abdhęrens appellatur, cuius interuentu oculus tenetur & adhęreſcit. Altera cornu ſimilis κερατοειδὴς Tertia uuæ, ῥαγοειδής.

Tunicæ.

Humores.

Quarta arenearū telę, ἀραχνοειδής. Humorum extimus eſt ὑδατώδης ab aqua dictus alter ὑαλοειδὴς uitro fuſo ſimilis, intimus κρυσαλλώδης: omniū aūt cōpoſitio huiuſmodi eſſe deprehenditur.

Compoſitio.

Adherens tunica oculi poſteriora contegit excipitque muſculos, omnes ex pericranio hæc quidem nata proxime illi adhęreſcit cornea uniuerſum oculum undique cingens, quę tametſi a dura cerebri meninge proficiſcitur, quam illa tamen durior firmiorq; externis rebus obiicitur, pellucida quidem ut per eā cerni poſſet Hac concluditur humor ab aqua aut ab oui candido nomen habens, quem mox ῥαγοειδὴς uniuerſum cōprehendit. Quoniam uero hęc tunica a poſterioribus partibus corneæ propemodum adhęreſcit, a prioribus autem longisſime diſtat, idcirco his cōceptus humor totus penè in priora confluxit. Vt granū uuæ ſic ῥαγοειδὴς parte priore & media foramen habet, quod pupula uocatur, e quo acies eſt qua cernimus, hoc enim rerum ſpectra ſpiritusque proſiliant; naſcitur autem hęc ex tenui meninge. Rhagoidem circumcirca proxime ſuccingit arachnoides, colore ni

gra,

gra, arteriis uenisque conſperſa more ſecundarum uteri, ex uidendi neruo tenuiſſime fuſo dilatatoq; nata, qui ex cerebro nonnihil ſecum detulit eius contextus, qui χοροειδὴς appellatur. Itaque inter has tunicas palam eſt nihil prorſum intercedere. Quantum ſupereſt interioris capacitatis, id replet uitreus humor copioſiſsimus, is quidem & craſſitie uitro fuſo ſimilis: in quo proinde cryſtallinus ueluti innatans ſtabilis & conſtans inſiſtit, nulla tunica diręptus. Poſitus autem is eſt non in uitrei medio, ſed parte eius priore, pupulæ prorsū obiectus, ut ea ſede medium totius oculi uelut punctum occuparet. Humorum hic duriſſimus glaciem concretam aut cryſtallum referens. Figura non planè globoſa, ſed qua pupulam ſpectat preſſior ac planior. Alitur uitreo humore, uitreus autem per uenas è cerebro cum arachnoide deriuatas. Hęc de uidendi ſenſu.

Guſtatus ore continetur undique ſeptus ad uſum & incolumitatis cuſtodiā, quòdq; cibi & potionis index ſit. Quocirca lingua & palatum eius inſtrumenta cum ſint, ſatis uidentur ante ſuis locis explicata. Tactus toto corpore æquabiliter fuſus eſt, cuius idcirco propria inſtrumenta non prius definire poſſim, quàm reliquorum omnium neruorum propagatio ſit abſoluta. *Guſtus.*

De neruis. *Cap.* X.

PARTIUM diſſimilium inſtrumentorumque corporis omnem iam uideor compoſitionem planam feciſſe, ut omnis illarum deſcriptio facta explicataq; putetur, nunc autem ad ſimilarium partium expoſitionem reuerſus, eas primū uerbis amplectar & expediam, quarum beneficio reliquæ omnes indigent, cōmuniq; opera gubernantur. hę ſunt uenæ, arteriæ, & nerui. De his quidem ſupra, obiter duntaxat, & ut dicere ſolent perfunctorie dictum, nunc uero plenā abſolutamque illorum propagationem exponemus, qua legentis animus ſaturari poſſit. Ne autem de cœpto uiæ curſu deflectam, quam de neruis paulo ante ſuſcepi tractationē hic perſequor. E cerebro tanquam è radice caudex, profunditur ſpinæ medulla, quæ cerebri ſubſtantiam accipiens, eius aut pars eſt, aut profecto uicaria, tanto durior quāto longius proceſſerit. Vt enim prior cerebri pars uſquequaq; mollis eſt & tenera, poſterior tantum dura quantū progreditur, ita ſentientes neruos natura omnes è priore illa parte, mouentes uero utpote duriores & ad motionum impetus ſuſtinendos roboris plurimum nactos, a poſteritate & ex ſpinę medulla deriuauit. Conuenit enim ut è ſimili unumquodque naſcatur, uixq; a duro poteſt molle quicquam proficiſci, quam quam durum quippiam ex molli prodit, non primo quidem ſtatim exortu, ſed dum progreſſus longitudine, aut regionis per quam ducitur ſiccior natura areſcēs, durius robuſtiusq; ſe ipſo redditur. Sic enim ſupra proditum eſt, complures è tertia coniugatione mouentes neruos emerſiſſe, & è ſexta recurrētes, qui longo uiæ tractu, mouentium uim & naturam acceperunt. Attamen neq; hos inter exquiſite duros collocare poſſis, quod ab illorum robore plurimum deſciſcant, ut idcirco ratum ſit & conſtans omnium exquiſite durorum, cerebellum & ſpinæ medullam principium eſſe & originem: de quibus iam pleniorem orationem inſtituo. *Spina medulla.* *Neruorum duriorum origo.*

Itaque medulla per ſpinæ fiſtulam in extremum ſacri oſſis progrediēs, duobus inuolucris, conueſtitur quæ à cerebri meningibus proferuntur, & quę eundem ac meninges uſum præſtant. Supra hæc tertia quoque tunica fortis atque neruoſa circumiicitur, ne dum ſpina inflectitur, flexa quoque medulla diſrum

patur. Sequuntur uertebrarum nodi, uinculis ſuis inter ſe connexi atque coniugati, quos præterea uniuerſos alia tunica extrinſecos integit & firmiſſime colligat. Hic miſſum facio tenacem & glutinoſum humorem, quo plurimo uertebræ ad motus procliuitatem circumfuſæ ſunt. Medulla igitur tanquam caudex ramis plurimis fruticatur, in omnes artus, ſenſus, motusque gratis propagatis: à ſingulis quippe uertebris bini eo quem nunc dicturus ſum modo, exprimuntur atque proferuntur. Prima atque ſumma hinc ſurgens coniugatio, exilium eſt neruorum, qui ex medulla orti per obſcura ſummæ uertebræ foramina prodeunt, quod non ut reliquos omnes per articulos compageſque elabi tutum eſſet, ut qui tenues frequenti motu diuulſi frangerentur. Puſilli autẽ cum ſint, nõ extra muſculos huic uertebrę incubantes procurrunt. Altera συζυγία inſigniores neruos ab ea mittit regione, quę inter primam ſecundamq; uertebram à lateribus poſita eſt. Horum pars maxima circum aures, & in capitis poſteriora ad ſummum uſque uerticem effunditur: pars reliqua in circumiectos omnes muſculos irregit, primæ implicita cõiugationi. Ex his foraminibus quę inter ſecundam & tertiam uertebram utrinque hiant, alia proficiſcitur coniugatio, ad eos muſculos ſeſe applicans qui maxillas mouent, & ad eos qui caput retro deflectunt, atque hæc eſt tertia. Huic quarta cõſula in muſculos effertur capiti ceruiciq; communes, quorum eſt caput retro detorquere: in eos præterea qui maxillas mouent, in eas denique particulas quæ ponè aures ſitæ ſunt. Erumpit autem ex eo foramine quod inter tertiam & quartam uertebram intercedit. Quinta coniugatio ſimul atque è proximo articulo prodierit, altera propagine quartæ permiſcetur, ſimiliter ac ea diſtributa: altera uero ſextę. Hæc autem poſt quintam uertebram excidens, ad ſcapulas plurimum deriuatur, inſuper uero proximis utrinque ſeſe attexit, & tenues de ſe uillos in ſingulas ceruicis uertebras emittit. Eadem quoque diaphragmatis neruo implicita atque inſerta, non modice eum adauget & amplificat. Qui enim diaphragma moturi ſunt nerui, è ceruicis medulla omnes prodeunt, plurimi autem ut multis uiſum eſt ex quarta coniugatione. In partem diaphragmatis mediam quę neruoſa eſt & muſculi principium cenſetur, hi ſe penitus inſerunt, in ipſaq; uia fulciuntur interſepiente membrana thoracis. Duo alii per initia his copulantur nerui, qui tamen mox inde intro ſub os pectoris euecti, tãdem in diaphragmatis ſummum & ad mali punici ſedem cõtendunt, horum eadem origo quę ſuperiorum eſt. Septima coniugatio ſub uertebra ſexta emergens, maxima ex parte in brachium porrigitur: uilli autem reliqui proximis implicantur anneстunturq; in caput, in ceruicem & diaphragma diffuſi. Similis propemodum & octauę coniugationis diſtributio, cuius tamen in cubitum & ulnam multiplex proceſſus, totus abſumitur nec ultra pergit, attamen huius nihil quicquam in ſeptum tranſuerſum promouetur. Nona poſt octauam uertebram nata, in manus extremas tota properat, hoc dempto quod ſuperior ſibi adiiciens quaſi arripuit, ſed huius quoque nonnihil abit in uicinum muſculum, qui primus atq ſummus in thorace, medium inter primam ſecundamq; coſtam ſpacium tenet, Itaque nona hæc productio cum ad cubiti flexũ carne quidem nudum ſe appulerit, ne forte periclitaretur, inter oſſium tumores atque nodos ſe abdidit, illincque tuto triplici propagine in manum diſiicitur, una quidem intus ad minores digitos, altera in maiores fiſſa: tertia in ſummę manus externam regionẽ inflexa. Cæterum non hæc modo, ſed octaua quoque & ſeptima dum per humerum fertur, intro uia tutiſſima pergit, multis integentibus muſculis communita. Sequitur decima coniugatio, quæ ipſa ſecunda quoque dorſi cenſeri debet, quemad-

Prima neruorum è ſpina cõiugatio.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Septima.

Octaua.

Nona.

Decima.

quemadmodum quæ dicta proxime est, dorsi prima statuitur. Etenim uertebra quæ omnium est octaua, si eadem quoque dorsi prima ponitur, consequens est eam coniugationem quę sub illa erumpit, dorsi quoq; & thoracis primam existimari. Itaque ex singulis quæ in dorso sunt uertebrarum compagibus, singula neruorum coniugia in proximos emergunt musculos, tum in eos qui inter costas positi sunt, tum in eos externos qui per spinę longitudinem excurrunt: ῥαχῖτα hos Græci uocant. Quin & horum neruorum extreme sese latius demũ explicant, dum qui ex uerarum costarũ radicibus exierunt, in humeros, in scapulas, in circumiectos thoraci musculos, in reliquas demũ omnes pectoris particulas tenuissime fissi sparsiq; diffunduntur, qui uero ex breuiorum costarum nati sunt uertebris, in abdominis musculos adeunt. E lumbis quicunque nerui efferuntur, partim in externos posterioresq; musculos perreptant, partim in interiores, iis neruis implicati quos diximus è sexta cerebri cõiugatione eodem deriuari. Ex osse sacro quatuor qui utrinque excidunt, ex suo quisq; foramine in crus uniuersum iter habet. Ex quibus colligi potest omnes è spinæ medulla tractas cõiugationes esse nouem uiginti, octo quidem è ceruice, à dorso duodecim quinque ex lumbis, ab osse sacro quatuor. Sunt qui ab hoc quinque expromi iudicent, ut sint omnes triginta Auicennas quoque è coccigis & caudæ extremo neruum coniugij expertem deducit, at re uera hic inter uincula annumerandus est, neque præter eas quæ hactenus proditæ sunt a nobis, ulla seorsum & per se coniugatio deprehendetur. Sic autem deducuntur, ut qui nerui ex infimis duabus lumborum uertebris atque ex ossis sacri quatuor foraminibus emerserunt, omnes ferè in unum quasi fasciculum coniecti parte posteriore qua coxa rimam amplam agit, in crura protrudantur pone articulum amplo operti abditiq; musculo. Simul autem musculis qui inibi sunt, prout fert dignitas atque magnitudo, suum cuique ramum impartiunt. Vnde mox alii in crura sparsi deorsum per interiora feruntur, qui ad pedis inferiora concedunt: alij uero per exteriora, in pedis priora atque superiora pertinentes: alij media inter hos regione positis in musculos suræ dirempti absumuntur. Id unum solerter si quid aliud natura prospexit, ut illos ossiũ, cartilaginum, atque uinculorũ quasi propugnaculis cinctos & obuallatos traducat. At uero non omnes qui ex lũbis & ex osse sacro prodierunt, sic cõtinuo per posteriora deorsum commeant, sed ex his non pauci tenues rami per amplũ pubis foramen exeũt, alij in exiguos musculos qui circa podicem, uesicam, penem, & testes habentur, alij in peritonæi uesicæ & uteri membranas, alij in cutem quæ fœmur circumfundit adusq; genu dispertiti. Hæc est uniuersa & integra neruorum consectatio.

Nerui ex dorso.

Nerui ex lumbis.

Neruis ex osse sacro

Nerui omnes quot.

Neruorum in crura distributio.

De uenis. Cap. XI.

IECVR uenarum esse originem hic pro hypothesi constituam, cuius tamẽ ueritatem multis posthac rationibus illustrabo. Huius è parte concaua uenæ plurimæ in uentrem & intestina dispersæ fiduntur, arboris cuiuspiam radices imitatæ. At uero pars conuexa uenam crassiorem ædit atque profert, quæ arboris caudici comparata ramos admodum multos in omne corpus diffundit: quorum ea uis est & facultas ut è iecore in omnes partes corporis alimentum distribuant, non modo tuborum ductumq; similitudine, sed concoquendi quoque uiribus insigniti. Pręter reliquas autem attrahendi facultas in illis plurimum urget, cuius causa in simplici tunica omnes illos in longum porrectos acceperunt; simplex autem tunica satis erat quæ sanguinem utpote crassiorẽ coer

Venarum compositio.

ceret atque cõtineret, neque periculum erat hinc illum diffluere. Iam uero uenæ omnes hac quæ sequitur distributione disiectæ dispartitæq; sunt.

Venæ mesaraicæ.

A iecoris introitu resimaq; parte uena grandis excedit (portas appellarunt) a qua uelut a communi quodam initio, riuuli complures in uentrem & intestina tãquam a trunco radices aguntur. Ac primũ duo ab ipso statim egressu cernuntur, alter minor, isq; superior qui comite arteria multis ductibus totus in uentriculum abit, aliis quidem in ecphysin, alijs in superiora dextraq; protensis.

Ad uentriculum.

Alter riuus multo maior alias sub duodenum intestinum, alias sub ieiunum se demergens idq; transiliens in mesaræon contendit: quod priusquam attingat ei quod pancreas dicunt nititur ac fulcitur, cui sanè & duodenũ, & ductus qui ad bilis uesiculam tendit & reliqua quæ inibi sunt uasa inhærescunt.

Ad lienem.

Ex eo loco riuus in lienem emittitur, qui omnium secundus haberi debet: è quo in transitu uenæ plurimæ capillorũ modo tenues in uentriculi fundum permanant. Huius quãtum reliquum est in lienis substãtiam multis quasi radicibus discissum se inserit, quæ tamen dum ex liene efferuntur & emergunt, in duos rursum riuulos cõcurrunt: unus in os uentriculi parte tumentiore se infert, alter in omenti partẽ

Ad colon intestinum.

sinistram retorquetur. Tertius è caudice riuus in pancreas primum immersus, mox deinde per mesaræi radicem quæ spinæ adherescit, longo tractu in ilia sinistra procurrit: multisq; riuulis dissectus omnem cœli intestini productionem irrigat, ut proinde ad hoc totus hic tubus pertinere uideatur, atq; huic quidẽ isthac deductione comes assidet arteria.

Ad cæcum, & omenti dextra.

Posthunc alius in dextram contendit per pancreum in duodenum sparsus intestinum bilis fulciculo ferè è contraria, regione obiectus. Nihilo hic obscurior superioribus multos quasi surculos in omenti dextram regionem profert, atque è pancreo hi quidem distribuuntur.

Ad omenti sinistra.

Ad ileon.

Reliquus stipes qua iam mesenterium attingit, riuo quinto prædictis obscuriore omnem omenti partem sinistram pereptat. Vbi uero per mesenterium aliquantũ iam processit, totus in duos finditur, horum rursus uterque in duos, omnem demum in quamplurimos tenues, quorum pars maxima in gracilia omnia intestina ipsumq; cæcum multiplici sobole dispergitur, pars quædam minor in mesaræi glandulas immissa desinit.

Ad glandulas mesenterii.

Ea est uenarum mensenterii propagatio, quæ in unam ad iecoris portas constitutam, omnes tanquam in truncum radices confluunt. Hæc porrò iecur mox ut subiit, alios in id ramos spargit, ferè quidem in singulas fibras singulos, sed qui demum sectione partitioneq; multiplici in omnem iecoris substantiam exhausti obliterentur.

Vena caua non est continuata uenis mesenterii.

Quæ etenim ab eius conuexo emergit, ampla illa quidem ac proinde caua nuncupata, ex quã plurimis quoque riuulis & quasi radicibus per intimam iecoris partem diffusis, exurgit, at hæc nihilominus neque illis quas modo dicebam ex portis in singulas fibras distributi, cõtinuatæ, sunt neque ad illas extremitatibus sese applicant, neque aliud quicquam prẽter iecoris substantiam illis commune intercedit.

Venæ cauæ diuisio.

Cæterum vena κοίλη id est caua dicta ipso statim è cõuexo egressu, bipartito finditur, quasi in duos prægrandes ramos dirempta, alter sursum per diaphragma in cor euadit, alter deorsum secundum lumborum uertebras contorquetur. Ille quidem haudquaquam dorsi spinę insidet, sed per medias thoracis regiones, diaphragmate, interlepiente membrana, corde & pulmonis fibra suffultus per sublime ad claues & iugula cõcedit, plurimosq; ramos eo tractu profert ac diffundit, primum in diaphragma duos qui deinde multifariã fissi longe lateq; se pãdunt.

Ad diaphragma.

Ad interseptum.

His proxime exeunt capillorum modo tenues uenę, in membranam thoracis interlepientem & in cordis inuolucrum, quarum extremitates haud quaquam paucæ in priores thoracis partes & in malum punicũ irrepunt,

Irrepunt. Altius autem ubi uena caua cordi iam assistit, eam tanquam ramum promit, quæ cordis externa ambire spectatur, & in eius molem sparsa exhauriri, ut per quam densior cordis substantia nutriri debeat, non autem eo sanguine quem suis uentriculis conceptum, caloris spiritusque beneficio tenuiorem fecit atque puriorem. Supra multo capacior alia in dextrā aurem dextrumq; cordis uentriculum demersa illabitur; hanc multis non uenam, sed aptius membranam dicere placet, ex sinistro uenæ cauę pariete profectam, quæ dextrum sinum inuoluat & obtegat. In cordis corpus non altius hæc penetrat, neque iam ipso ingressu uenę speciem retinet, sed mox ut cor attingit, in illius substantiam degenerat prorsumq; oblitescit, quod sanè argumentum Aristotelicos eo adduxit ut uenas omnes è cordis substantia nasci putarent. Ex hoc cauo dextro uenæ nouum genus emergit quę in pulmones surrecta, arteriarū modo tunica duplici obuallatur cuius ante propagationem expediuimus. Paulo supra cordis aurem dextrā, caua uena aliam rami specie edit, quæ solitaria omnisq; coniugij expers (hinc ἄζυγο Græcis appellatur) in quintam dorsi uertebrā primum delapsa, mox deinde per spinæ longitudinē excurrit in imam partem diaphragmatis. Hanc eandem non paucę corporum dissectiones ostendunt a caua deriuari antequam ad cor accedat. Eadē per spinam incedens utrinque in omnia interualla costarum ramos effundit, supremis duntaxat duobus aut ad summum tribus exceptis, quę aliunde prodeuntibus uenis ali posthac exponemus. Hi autē rami statim è radice & ortu, surculos de se foras emittunt in externos dorsi musculos: longius uero progressi per costarum longitudinem, tandem extra thoracem foras erumpunt & eminent. Reliqua uena caua cōtendens ad iugulum, intersepienti membranę a dextra committitur, in quam complures uenulas prętenues conspergit moxq; in quinta & minima pulmonis fibra tanquam in substrato puluinari recumbit. At uero priusquam iugulum attingat, totus uenæ cauæ truncus apud glandem, quæ inibi ingens conspicitur, in duos amplos ramos dirimitur, qui mox ad axilas festinant inclinari. Huc autem flectuntur per summa & interiora thoracis, cum nōdum supra claues euecti sunt. & excedunt uero & emanāt in axillas per id spaciū, quod inter claues & primā thoracis costam intercedit: hinc merito interiores uenæ dici solent. Ab his nōdum foras elapsis, multæ in progressu surgunt utrinque propagines: primumq; ex eo loco ubi uena caua in duos ramos distrahitur, exiles uenę in proximam adiectamq; glandem abscedunt ab ipso deinde ramorum exortu alij tenuiores protinus in os pectoris contendunt, eiq; subditi adusque malum punicū decurrunt, quo tractu in singula costarū interualla partis prioris ramulos explicant: quorum unusquisque alteri cupiam uenæ fit obuius, quam ex illa cōiugii experte diximus extremum foras emittere. Iam itaque utrarumque uenarum (tametsi interiores hæ sunt) extrema extra toracem euadunt, tum in māmas, tum in externos musculos inspersa. Pręterea uero ex eisdem amplis ramis insignes uenæ in tria costarum suprema interualla: multifariam diffinduntur; & ex iisdem ferè sedibus aliæ mox in scapulas quosdam interiores ceruicis musculos se conferunt. Post quas aliæ emergunt, quæ in ceruicis spinam demersæ per interiora foramina supremarum sex uertebrarum irrepsit dum caput attingant. Has igitur propagines effundūt rami ampli uenę cauæ, priusquam ex thoracis capacitate excedant. At uero uterq; potinus ut de thorace emersit, aliis rursum quatuor quasi surculis fruticatur: quorum unus in eos exteros musculos abit, qui ex humero in medium pectus & supra māmas producunt, alter in axillarum glandes, atque hi ambo exiles sanę sunt. Tertius in eos musculos se

Ad cordis substantiā.

Ad cordis sinum dextrum.

Vena arteriosa.

Ad quintā uertebram dorsi.

Ad costarū interualla.

Iuxta ganglium diuisio.

Basilica.

Tenues multæ.

Basilicæ distributio ab axilla.

proripit, qui ſcapulis ſubiecti ſunt, in cumq; muſculum qui inibi ſpectatur maximus. Quartus omnium ampliſſimus externas thoracis partes irrigat & aliis hinc demum ad coſtarum extrema deriuatus. Occurrunt autem iſtius propaginis tenues riui extremis earum uenarum, quas ab imo & ex intimis thoracis emergere proditum eſt. Quas autem deriuationes in brachiũ atque deductiones faciat hæc uena interior. poſteaquam ex axilla euaſit, paulo poſt edicetur. Iam uero ut quæ ſupra iugulum in ceruicem & caput inſerũtur uenę conſpicuę ſint, ad eum redeamus uenę cauæ direptum, quem prope glande ſub iugulis fieri commemorauimus. Ex iis itaque uenæ cauæ ramis, quos tãquam magnos duos ſtipites in axillas exporrigi dixi, qua parte clauiculis aſſiſtunt, utrinq; in ſignis una uena ſurgit in ceruicem. Ante hanc autem alius ramus propior glandi atque citerior emittitur, qui per ceruicis intima deductus gulæ utrinq; unus aſſidet.

Iugulariũ ortus.

Quocirca quatuor ex ea quæ ſub clauibus eſt regione uenarũ propagines ſurſum cõtendunt, quas tum primum iugulares mos eſt appellare, dum collo inſertę ſunt & ſupra claues emerſerunt. Duæ ex his quæ pariter cum gula ſurſum in fauces & oris intima ſparſæ ferũtur, interiores iugulariæ dictę ſunt quod altius conditæ perpetuo deliteſcant: aliæ autem quæ ſubter cutem exiſtunt, eternæ & eminentes ſunt iugulariæ. Harum uero utraque mox ut a primo exortu ſupra claues euaſit, in aliis quidẽ corporibus ſimplex omnino perſiſtit, in aliis finditur in duas, quarum altera priore colli regione recta ad caput aſcendit: altera principio quidem deorſum ueluti deflexa claues circũplectitur. moxq; ſurſum reducitur, alias ſoliuaga, alias interiori cõiuncta.

Venæ ad ſcapulas & humeros.

Multi ab ea riui defluunt, unus quidem frequẽti ſobole in proximos muſculos diſiectus alter maior atque obliquior, qui è clauibus ſenſim diſcedens, ad humerum per externa deflectit: hanc idcirco uenam humerariam & externam mos eſt appellare: tametſi illic minime exhauſta oblíteſcit. ſed longius progreſſa cubiti flexum petere contendit. Vnde perſpicuum eſt humerariam uenam non minore, imo plerunque maiore ſocietate atque commercio cum uena caua coire, quã cum ceruicis & capitis interioribus. Quin & illam nõs plerunque obſeruauimus tanquam ramum erumpere atque naſci ex interiore uena, mox ut thoracem egreſſa ad axillam feſtinat, ut proinde ſecta nihil aliud quam interior illa conferret. Tertius ramus ab externa colli uena productus, & in ſcapularum muſculos deflectens abſumitur. Quartus humilis eodem in muſculum ingentem demittitur, ei plerunque occurrens uenæ, quam a baſilica in humerum efferri iam diximus.

Ad capitis externa.

Quod porro externæ iſtius iugularis reliquum eſt, qua iam ad aures ſeſe applicat, uarie diſtractum atque diſiectum, alios ramos in faciem & tempora, alios circum aures, & capitis poſteriora, alios intro in cerebrum diffundit.. Sic autem longius quoquouerſum progredi uidentur, ut dextræ uenæ ſiniſtris, priores poſterioribus extremis ſuis obuiæ, in ſummo uertice cõcurrant. At qui intro ſe inſerunt, apud auris radicem quo loci inferior maxilla ſuperiori committitur, uiam habẽt & introitum, qua maximus in cerebrũ patet exceſſus. Interior autem iugularis ſurſum aſcẽdens gulæ aſſiſtit utrinque una:

Ad fauces, & oris intima.

cumq; iam ad maxillæ regionem ſeſe extulerit, iis qui effuſi ſunt ab externa ramulis alios complures immittit atq; coniicit: quique hac confuſione implicati ſunt, alij in fauces & guttur pertinent, alij in eos muſculos qui penitus laryngi circumiecti ſunt, alij inſignes in linguam, alij in palatum, circumductas ori partes.

Venæ ad nares.

Hinc interiores iugulares ſupra palatum emergunt, ceruicis intima ſecutę dum capitis baſim attingãt, quo ductu in eas partes quę inter palatum & baſin poſitæ ſunt, ramulos effundunt, quorum tãdẽ extrema deſinunt

in

in nares. Ex eiſdem fere ſedibus ramulus unus ęditur proferturque inter primam & ſecundam ceruicis uertebram: moxq; alter inter occiput, & primam ſummamque uertebram, qui tamen hinc elapſus in pericranium quibuſdã diſſipatur, aliis integer patente foramine in occipitis oſſe intro ſe recondit per meninges ad uerticem diffuſus: ſolet hęc a quibuſdam uena puppis appellari. *[Ad interiora capitis.]* Reliquæ iugularium extremitates, per ſuturas quæ occiput, & os cunei copulãt euadunt in cerebrum, moxque e baſi media eo pergunt, ubi duplicata craſſa meninx cerebrum a cerebello dirimit: ſicque geminationis illius firmitate ſuffultę, ſurſum irrepunt in cerebri ſummum quaſi faſtigium, in quo uacua regio ineſt quam ſupra torcular diximus appellari. Quinetiam uenæ quas dixi apud aurium radicem intro inuehi, & inferri, mox propaginibus multis diſperſæ, a lateribus media inter caluam & craſſam meningem uia, in unum quoque torcular omnes utrinque commeant. Hinc enim locus eſt in quem cerebri alimentum magna ex parte confertur: è quo demum id riuis tenuiſſimis, quos iã uenas uix auſim dicere, in omnem cerebri ſubſtantiam profunditur. Quin & illi riui iuxta cerebri glandẽ tenuiſſime diſſecti, in priores uentriculos concedunt, ibique exilibus arteriis implicati contextum illum ſtruunt atque componunt, qui a Chorio, id eſt a ſecundis fœtum inuoluentibus nomẽ habet. Ea nimirum eſt omnis uenarum in caput & cerebrum diſperſio. nunc autem ad eas redeundum quæ in brachium directe feruntur. *[Venarum brachij diuiſio.]* Baſilica uenę ſtatim ut ex ala exceſſit in amplum humeri muſculum & in eos ferè omnes qui illi aſſiſtunt, propaginẽ mittit, inibi penitus exhauſtam: reliqua tota alias ſimplex, alias gemina ad inferiora obliquè deflectit, atque ſubter cutem emergens ad cubiti nodum feſtinat. Quo tamen priuſquam adueniat, in medium cubiti flexum uenam tranſit manifeſtam, ex qua ſolet ea quodammodo naſci, quam mediam mox appellabimus. Hinc longius procedit Baſilicæ truncus, eoque interim uiæ ſpacio ramos diſpergens in interiores cubiti maſculos, ſubter cute ad carpum accedit, ubi in uenas complures neque eas quidem obſcuras diffinditur quarum fit ad minores inferioreſque digitos diſtributio: è quibus multis nominibus ea celebratur, quę inter medicum & minimum digitum interiicitur. *[Cephalica.]* Cephalica altera brachii uena, a clauibus per ceruicis muſculum fluxuoſa declinat in humerum, a quo mox recto tramite deorſum contendit, ſimulque uenas prætenues ſpargit in partes eas quas peragrat. Cum autem in nodum cubiti proxime appulerit, tripartito ſecta ramum unum in brachij ſuperiores muſculos recõdit, alterum in cubiti flexum oblique detorquet, qui manifeſte conſpicuus cũ altero coitionem facit, quem nunc diximus eo quoque è baſilica traiicit. fitq; iſtarũ congreſſu media quædã uena, omnium in cubito extantium maxima. Tertiũ autem ramum efficit reliquus proceſſus, qui per externam cubiti regionem in carpum excurrit frequentique ſobole in ſuperiores manus digitos effunditur: in quibus ea numeratur, quam inter pollicem & indicem conſertam, capitis uenam dixere. Cæterum media uena e brachij flexu diſcendẽs radium aſcẽdit *[Media uena.]* euadenſque in externa, ramis diffinditur duobus: è quibus alter deorſum diſlectens, riuulis baſilicæ ſuos quoque permiſcet: alter ſurſum euectus cephalicæ ramis ſe complicat & inſerit. *[Diſtributionem uariari.]* Hæc uenarum eſſe ſolet in brachium & manus diſtributio, quæ tamen in non paucis uariari cernitur, & nonnunquam eiuſdẽ hominis in dextro ac ſiniſtro diſpar. Plerunque uena nulla exiſtit media, eſt qui cephalicam, eſt qui baſilicam in apertum non proferat: deprehenſum quãdoq; eam quæ pollici aſſiſtit a baſilica, eam autem quæ minimo digito accumbit a cephalica deriuari tanta uidelicet in iis oſtenditur naturæ uarietas, ad quæ

nulla

nulla necessitatis lex cogit: atqui non in uenis ut neque in stirpibus una semper & similis est necessaria fruticantium ramorum proiectio. His omissis tempestiuum iam fuerit uenarum inferiorum propagationem explicare. Vena caua simul ac è iocineris conuexo expromitur, ramum ingentem ad inferiora lūbosq; contorquet, quos antequam attingit, pendulus is etiam tum & ueluti appēsus, prætenues alios ramos in thecas & inuolucra renum, atque in adiecta illis corpora utrinque profert. Cōtinuo autem ut ille lumbis insedit, in renum corpus

Venæ emulgentes.

eas uenas infert, quas dixi iunioribus emulgentes appellari, a quibus plerunq; fibrę tenues in ipsa quoque inuolucra concedunt. Ab emulgente sinistra uas exit seminarium, quod multis flexibus in testem sinistrum abit, dextrum autē

Ad lumborum regiones.

uas non item, sed ex ipsius cauę trunco maiore duci solet. Iam uero cum sub renes truncus hic peruenerit, ad dextram leuamque exiles uenas spargit in trāsuersos abdominis musculos, & in omnes uentris partes inanes, quæ inter costas adulterinas & suprema coxarum ossa mediæ interponuntur. Pręter quas aliæ in singulas lumborum uertebras utrinque permeant, per ea uertebrarum foramina se inferentes, per quæ diximus neruos foras excidere: atque ex his aliæ tenui membrana cinctæ in spinæ medullam, aliæ maiores in eos musculos erūpunt, qui spinæ extrinsecus accubant, hinc simul in externa posterioraque corporis longe lateque diffusæ. At ipsa uena caua cum ad postremam uertebram

Venæ cauæ in lumborū diremptus.

Decem uenarum coniugationes.

ossisque sacri initiū appulsa est & adducta, in duos tota finditur ramos amplissimos, in crura oblique prolapsuros. Quo priusquā pertineant, plurimas in circumiecta loca coniugationes ędunt. Primam quidem retrorsum in ψόας interiores lumborum musculos: secundam exilem in proximas peritonæi partes: tertiam in os sacrum & instratos illi musculos: quartam in podicem & rectum intestinum, in quibus hę numerantur, quas hæmorrhoidas præ cęteris nuncuparunt, quanquam inter eas quę fere septem sunt, una eu loco medio disiunctionis ramorum uenę cauę prodire solet. Quinta coniugatio ad uesicā eiusq; ceruicem flectitur: eademq; mulieribus ramos alios in uteri fundum, alios in eius partem imam atque ceruicem demittit, qui ipsos quoque testiculos quadam ex parte ambiunt. Sexta in musculos rectos effertur abdominis, post quos dein in thoracis cartilaginem & imam regionem mammarum euadit, extremitatibus concurrens iis uenis, quas paulo ante dixi ab axilla in thoracis externa demitti, unde intelligitur uenas quæ ad uterum & quę ad mammas prouehuntur, ex eadem aut ex proximis inter se radicibus deriuari. Septima in os pectinis eiusque lacertos. Octaua ex commissura ossium pectinis elapsa, in genitale tum maris tum fœminæ pertinet. Nona in musculos crurum interiores figitur: decima subter cutem ab inguinibus per ilium regionem ascendens, iis uenis fit obuia quæ extrinsecus per thoracis latera deorsum trahuntur. Reliqui

Venæ in cruræ distributæ.

amplorum ramorum ductus, in suum quisque crus proficiscitur: atq; sub inguine productio quædam emittitur in priores fœmoris musculos, per quos sparsa omnis dissipatur. altera subter per cutem per interiora fœmina decrat, ampla quidem & manifesta, a qua complures, riuuli in subditas regiones penitus deducti sunt. Hæc eadem paulo supra genu tripartito finditur, ramumq; unum per priorem & interiorem tibiæ regionem recta deiicit in subiectum malleolum,

Saphena.

ubi clarus atque cōspicuus, saphea dici solet. Alterum maximum per poplitem recondit in abditos, atque posteriores cruris musculos, ubi frequenti ramorum sobole disperditur. Tertium per cruris posteriora retorquet, quin dein sub cute per externam tibiam in subditum malleolum decurrit: longius autē progressus, supra infraque in minores digitos abit, quemadmodum primus extremis

nis riuulis maiores predis digitos circũplicat. Medius is qui per poplitem abit in suram, ferè bifariam scinditur, & extrema ferè duo disiicit, alterum ad inferiora, in superiora alterum, qui utrinque assidentium uenarum riuulis implicatur. Hæc uniuersa sunt quæ de uenarum distributione atque numero dicẽda uidebantur: nam quæ ex umbilico in iocineris concaua irrumpunt, uietę iam atque emeritæ, in uenis habendæ non sunt, ut neque in fœtum secundi quæcunque innasci solent & fruticari, corporis partes censeri debent.

De arteriis. Cap. XII.

Arteriarũ usus.

ARTERIARVM non longe impar nec dissimilis est atq; uenarum descriptio. Spiritus enim uitalis in omne corpus effusi, cum hę canales sint atq; ductus, debent utique in omnes partes corporis deriuari. At nihilominus arteriarum quam uenarum minus frequens est propagatio, quod sanguis crassior in exiguas procul\`que remotas partes uix nisi uenarum ductibus possit commeare, spiritus autem sanguine multo tenuior ab extremis maiorum arteriarum elapsus, per cæcas occultasq; partium uias, in distantiora possit euadere, nullo in id arteriæ adminiculo indigens. Hinc fit ut arteriam semper uena comitetur, nisi cum ortus uarietas eas coniungi non permittit, arteriam enim quæ ex corde secundum spinam delabitur uena nulla sectatur, ut neque eas quibus cõtextus ille struitur admirabilis. At non peræque unaquæque uena comitẽ arteriam obtinuit, tum quod diuersa origo id plerunque non sinit, tum quòd in complures partes exiguas maxime sub cutem diffusę sunt uenæ, quibus nulla erat arteriarum necessitas. Itaque insignioribus & magnitudine præcipuis uenis, ubicũq; natura potuit, comites dedit arterias, quod qua ratione in singulis effecerit, definiendum deinceps breuiterq; describendum. Ex læuo cordis uentriculo uas prodit amplum, quod omnium arteriarum tanquam truncus & stipes habetur: arterię autem ex eodem in pulmones eiectę, simpliciq; tunica uenarum modo conditę, huic pro radicibus erunt: in iis nempe uenis comparatę, quæ ex mesenterio in iocineris portas ducunt uehuntque alimentũ, sic enim & ipsæ ductum de cœlo haustumq; in pulmones spiritum cordi subministrant. Cæterum truncus is quem dixi, protinus ut e corde prosiliit, duas arterias in illius ambitum reflectit, alteram in mediam eius regionem, alteram ad basin circaque dextrum uentriculum. Mox totus in duos eosq; dispariles ramos diffinditur, quorum qui amplior, in quintam dorsi uertebram in læuũ torquetur, inferas corporis partes peragraturus, in partes autem superas quod eę minus multæ essent, minor alter effertur. Hic itaque pulmone sustentatus ad iugulũ pergit, ipsaque uia ramum profert in alam sinistram, ex quo interim propagines defluunt. Vna quidem in tria suprema costarum interualla, quę extra thoracem elapsa ad spinæ musculos posteriores sese applicat. Altera in pectus & mammas ad extremas usque costarum cartilagines effusa, tertia in foramina supremarũ sex in ceruice uertebrarum, pariter cum uena comite ad medullæ membranas adducta. Reliquus hic ramus in scapulam & brachium sinistrum sparsus euadit basilicam uenam plurimum sequutus. Stipitis autem pars maior ad iugulum contendẽs, a læua dextrorsum reflectitur, quæ cum ad ingentem glandem, cui ganglio nomen est, peruenerit, ramum unum ad intimam iugularem sinistram, alterum ad dextram porrigit, externæ siquidem uenæ iugulares, coniuges arterias non acceperunt, utique neque cephalicæ, quas per humerum in brachium proferri diximus. Huius demum arteriæ quicquid reliquũ est,

Arteriæ cur qua uenæ pauciores

Arteriæ uenosæ.

Ramus arteriæ superior.

Arteriæ ad brachia.

est, necdum supra claues egressum in dextram axillam iter habet, pares obiter nec dissimiles propagines spargens atque ea quam diximus ad leuam disflectere. Ex quo perspicuum est, dextrum arteriæ ramum longe æditiriorem sinistro existere. Carωtides porrò duæ arterię posteaquam supra claues cum inte*Iugulares.* rioribus uenis iugularibus in ceruicem emerserunt, sursum recta festināt, quo tractu in singularum uertebrarum foramina riuulos ędunt, qui medullę membranis impliciti pariter cum illis in caput efferuntur. At carωtides ipsę in maxillæ confinio bipartito scinduntur, ut utriusq; pars una retrorsum & in poste*Ad caput.* riora, altera in priora & aduersum spectet atque flectatur. Quin & huius duo insuper fiunt rami, alter in linguam & interiores maxillæ lacertos, alter foras eminens propter auriculam in temporum musculos effunditur, qui demū in uerticem summum ascēdens, oppositę arterię extremis implicatur. Pars uero quā in posteriora flecti dicebam, duos æque ramos promit magnitudine pręcipuos, *Ad cerebrum.* quorum qui minor apparet per extremum suture a Λ. nomen assumentis, irrepit in caluam ad cerebelli basin, hoc tamen trāsitu dispersis in partes circūiectas ramulis. Maior ramus partim per id foramen, quod apud infimam est auriculam, permeat in caluam, eo quidem deductus ubi geminatio est crassæ meningis: partim sursum ad cuneum & cerebri basin euehitur in multas exilesq; arterias diductus quæ uariæ utrinque insertæ atque implicitæ nullius membra*Rete admirabile.* næ interpositu, contextum admirabilem constituunt, cerebri basi substratum atque in osse cunei reconditum. Ex hoc demum arteriam contextu tanquam ex radicibus in stipites concursantibus, arterię duę surgunt, quæ per crassæ meningis foramina scandunt in cerebrum, mox subtilius dispertitæ, aliæ in cerebri corpus euadunt id ipsumque ambiunt: aliæ in eius uentriculos producuntur, quæ assumptis pariter uenarum & arteriarū fibris è summo torculari delapsis, contextum illum choroidem componunt. Hæc omnis est arteriæ in superiora distributio. Ramus alter totius arteriæ, a quinta dorsi uertebra in quam *Arteriæ quæ ad inferiores partes.* ex corde deflexerat, secundum spinam ad os usque sacrum decurrit, semperq; ad læuam paulum declinat, ut œsophago in thorace, & uenę cauæ per lumbos incedenti, det locum. Primus in tanta productione ramulus editur in eam pulmonis regionem, quæ spacium inter quintam uertebram & cordis basin mediū implet, cuius extrema in asperam arteriam sursum adducuntur. Alij deinde rami in singulas utrinque uertebras exeunt, quorum propagines aliæ in costarū interualla proferuntur, in eosque musculos foras euadunt, qui priori thoraci extrinsecus insternuntur: aliæ ferè bifariam sectę partē non modicam ad spinæ dorsique exteriores musculos, partē alteram in spinæ medullam utrinque *Ad diaphragma.* inferunt, per ea foramina quę diximus uenas emitti, neruos autem exprimi.

Cum iam septo transuerso assidet arteria, duos in id ramos, unum ad dextrā, *Ad uiscera.* ad sinistram alterum transmittit. Sub hęc autem uentriculo, iecori & lieni suū cuique ramum impertit. ex eisdem propè sedibus alios in intestina per mesenterium dissem inat, nec longe ab his duo prægrandes concedunt in renes, quos nonnullis placuit emulgentes arterias dicere, a quibus fibræ tenues in renum thecas desinunt. Succedunt his arteriarum rami, quarum est in testes transuectio, solet autem quæ ad sinistrum pertinet, aut tota ab emulgente arteria nasci, aut profecto nonnihil ab ea mutuari: quæ uero ad dextrum spectat, ex maiori trunco proficisci, quanquam est cum quippiam sumit ab emulgēte dextra: procurrunt autem & inuoluntur testibus hæ pariter cum uenis seminariis. Vt supra de uinis attuli, ita & nunc illis comites arterias statuo è singulis lumbo*Ad crura.* rum uertebris ad ilia abdominisq; musculos efferri. Perspicuum satis esse potest

test arteriæ truncum, multis armorum proiectionibus maiore ex parte exhaustum multum iam extenuari atque minui, cum os sacrum attingit, ubi iam totus in duos ramos finditur, quos subiecta crura excipiunt. Atque cum ad hunc usque locum uena caua utpote minor & leuior, arteriæ ampliori ac densiori incubaret, hic primum in crura diuaricatis illis, arteriarum rami tuitionis causa uenis inuehuntur. Ex primis crurũ ramis utrinq; arteria una, adultis quidẽ arescens & emerita, per quam conceptui uita tenebatur, permeat in umbilicũ. Hinc quoque in os latum & illi adiecta corpora, quædã excurrunt propagines uenis similiter distributæ omnium autem maxime insignes apparent, quæ in lumborum musculos interiores, in mulieris uterũ, in utriusque sexus genitale, in uesicam & podicem adeunt. Quæcunq; post has in crura deuehuntur, cum uenis maioribus altius demersę intima permeant, in ramos effusæ & absumptę, qui neutiquam ut uenę subter cutem extant. Cum enim illarum quam uenarũ maior nobis esset necessitas, penitus illas abstrudi atq; delitescere tutius erat, & minus crebra propagatione diffundi. Quid igitur dissimile inter se, quid diuersum acceperint uenę & arteriæ, ex his perspicuum euadit. Nunc quod integram absolutamq; reddat orationem, præstandum, atque de reliquis partibus similibus tractatio superioribus nectenda.

Ad umbilicum.

De membranis & cute. Cap. XIII.

TANTA inest in corpore membranarum commoditas, tanta necessitas, ut nullam natura partẽ prætermiserit, quam membrana non integat: cõprehendat & fulciat. Siue enim os est, siue cartilago & uinculum, siue musculus atque tendo, adde neruos, uenas, arterias, intestina, uiscera denique omnia, propriis quibusdam membranis conuestita & iis ueluti conclusa contineri cernuntur. Has quidem ex usu atque officio, quod ueluti tegumenta partes singulas ambiant atq; definiant, tunicas proprie dixerunt. Præter quas tamen aliæ quædã partes disterminãt, aliæ sustinent, connectunt aliæ, quibus commune membranarum nomen est inditum. Ad hoc genus referri minime possunt tergora ea duo ex quibus conditus est uentriculus, ut neque ea ex quibus intestina cõstant atque uterus, utraque uesica, uenæ & arteriæ quæ, quanquam nominis inopia tunicæ dici solent, Gręcis χιτῶνες longissime tamen ab earum quas tradimus natura recesserunt. Illę siquidem propriam uentriculi, uteri, & aliarum quas dixi partiũ substantiam complent. Hæ uero partes integre iam formatas cõuestiunt disterminant aut sustinent. Illæ ex propriis fiunt uillorum productionibus quorũ ope naturales attractionis, retentionis, aut expulsionis motus obeũtur. Hæ nullũ uillorũ genus nouerunt, sed sui undiq; similes oĩs motus naturalis expertes sunt, solius sensus cõpotes. Discriminis hoc postremo argumẽtũ efficax, ꝙ uentriculus, intestina, uterus, cæteraq; eius ordinis, cũ ex propriis tunicis tãquã ex substãtijs cõposita sint, hoc tñ insuper mẽbranę genere teguntur, quo firme cohęreant, teneantur, & sensu polleant certiore. Quas itaq; hoc loco proprie membranas appellamus, sunt eæ quidem tenues & leues, ne quas obuallant partes pondere suo premãt. densæ tamẽ ac robustæ, ut arcere possint externas iniurias, ipsamq; partiũ substãtiã cõtinere ne fusa dissipetur. Latissima in his differẽtia spectatur, prout uaria est partium quibus additæ sunt natura. Aliæ enim simplices sunt tenues & pellucidę, duplices aliæ crassæ & ualentes figura singulis attributa ex loci & partis quibus accomodantur conformatione. Ex his uero pręstantissimę quęque quibus partes principes obductæ

Tunicæ.
Mẽbranæ.

Tunicarum differentiæ.

Membranarum differẽtiæ.

sunt & obtectę, proprium nomen acceperunt: reliquarum uero perpaucæ.

Pericraniũ

Pericranium appellatur quę caluam extrinsecus ambit, duplex illa quidem & firmissima. At scapulas, costas singulas, humeros brachiorum, manuum, reliquarumq; partium ossa, quæcunque seorsum integunt promiscue atq; communiter

Circa ossa.

περιόστια dictę sunt.

In musculis

Musculum unumquemque sua quædam membrana sepit & obuallat, eaq; simplex multoq; tenuior quã periostiũ, cuius uniuersum genus nullum adhuc nomen inuenit. Ex interioribus autem quę cerebrum inuoluunt,

Meninges.

meninges appellantur altera crassior, tenuior altera, quarum productiones omnem spinæ medullam, ex hacq; ductas neruorum propagines circum sępiunt. Supra quas tertia quædam illis firmior, spinę fistulam intus succingit: itemque quarta extrinsecus uniuersam spinam tegit & illigat. Quæ quatuor in oculorũ sunt structura, proprias appellationes eas sortitæ sunt, quas suo loco explicauimus.

In oculis.

Asperam arteriam tum quæ intus, tum quæ foris cõtinet illiusq; cartilagines cõnectit, proprio est nomine destituta: similiter quæ gulã, quæ stomachum oblinit, rursum uero quę uel pulmones, uel iecur, uel lienem, uel deniq; renes ambit.

Dissepiens.

At uero quæ thoracem medium dirimit inter pulmones illapsa, dissepientẽ membranam appellauimus, eandẽ qui uolet cum Festo dissepimẽtum nuncupet: cuius ima ex parte pericardiũ nascitur, & è summis membrana utrinq; costas succingẽs, ὑπεζωκὼς Græcis uocata.

Succingens.

Circa uiscera & intestina.

Ita propemodũ è peritonæo (quod duplex est infimi uentris membrana) tenuiores aliæ prodeunt, tum quæ diaphragma succingunt, tum quæcunque uentriculum, intestina, iecur, lienẽ, renes, uesicam, uterum, omentum atque mesenterium cõtegunt & obducunt. quibus propria seorsum nulla obtigit appellatio.

Membranarum ortus.

Membranis omnibus prima origo est ex partiũ quas inuoluunt substãtia atq; mole, è qua pingue crassumq; recrementum foras circum illa emergens ac pedetentim siccescens, dũ fœtus conformatur coit in membranam. Accipit hæc robur & omnem sentiendi uim ex neruorum sentiẽtium tenuitatibus in se conspersis, contextuq; miro consertis & implicatis ut idcirco a multis falso existimatũ sit omnem membranæ substantiam a neruis tractam esse.

Mẽbranas non ex neruis nasci.

Cæterum dictorum fidem id confirmat, quod è sexta cerebri coniugatione conspicuos cernimus neruos sentientes, & in membranam dissepientem, & in eam quæ costas succingit illabi alios quoq; in uentriculi, hepatis, lienis contegentẽ membranã, maxime uero in peritonæũ, è quo demum omnium partium inferiorum tegumenta surgunt. Talis propemodum fieri deprehenditur ad ossium musculorumq; membranas distributio, sed quę tamẽ fit ab eorum neruorum uillis, quos emittit spinę medulla. adeo ut ex his colligere sit membranarum substantiam, tametsi non uniuersa a neruis defluxit, ab illis tamen omnem sensus potestatem accepisse. Hæc de membranarum ratione satis.

Cutis compositio.

Cutis non dissimilem uidetur conditionem sequuta, quæ mẽbranarum modo a prima conformatione ex semine concreuit, ut corpus uniuersũ obiret atq; circundaret, tãto reliquis membranis crassior, quãto corporis uniuersi moles amplior: at paulo rarior quidem effecta, & crebris exilibusq; spiraculis peruia, ut interiorum exhalationi pateret mediam inter carnem neruũq; naturam adepta, existimari potest ex paribus quodammodo eorũ portionibus componi. At re uera propria illius substantia qualem dixi ex semine traxit originẽ: sed quam tamen subditarũ uenarum & arteriarum extrema subeunt, quo alimentum spiritumq; profundat. Eodem neruorũ tenuitatem è subiectis partibus inferuntur, cõpluribusq; locis longa propagine cõspersi apparent, a quos cuti tangendi sensus asciscitur.

Cuticula.

Super hanc quę uera est germana, altera ueluti exile tegumẽtũ posita est, quæ sũma cutis & cuticula nobis, Græcis ἐπιδερμὶς est.

est. Densior quidem quam uera, ab exiccatis illius sordibus non ex semine procreata, quam per exustionem ignium ui oborta pustula, conspicuo cernimus a uera cute diuelli, atq; in interrigine discerpi & atteri. Contextu illa perpetuo uniuersum corpus obtegit, nisi qua perforata uel exitũ, uel introitum prębet in corpus, uelut in auriculis, naribus, oculis, ore, genitali, atq; podice. Cũ subiectis partibus illa quidẽ minimũ habet commercij, sed duntaxat ex neruorũ, arteriarum, uenarumq; fibris uelut appensa, illis cohærescit, ut iccirco tota propemodum detrahi possit. Paucæ.n. partes sunt quæ non deglubeantur. In fronte sic cũ suo musculo implicita cutis coiuit, ut omnem uoluntarium illius motũ sequatur, qualem & reliqua penè tota facies accepit: uix enim hãc aliud esse iudices quam summam musculi faciem uehementer siccatam & quasi torridam. Verun tamen in labris non is modo coitus, sed tanta inest confusio ut neq; musculum neq; cutem seorsum queat sensu internoscere. Eius propemodum generis ingenerata est manuũ palmis plantisq; pedum, tum ut ad prehendendi munus quoquouersum aptius inflecterentur, tum ut tangendi facultate exquisitiore pollerent: alibi ut dixi nusquam confusa subiectis partibus prorsus adhęrescit.

Cutis foramina.

Vbi cutis hæreat subditis partibus.

De carne mollibusq; partibus. Cap. XIIII.

SOLIDAS atq; pręduras corporis simplices partes iam omnes uideor attigisse, ut nunc mihi de mollioribus quæ carnis speciem habent dicendum supersit. Ne hic autem a uulgato nominum usu discedam, placet id molliorũ partium genus uniuersum, una carnis appellatione cõplecti. Simplex ea nusquã inueniri põt quæ per se ipsa cõsistat, sed solidioribus uillis adnata atq; circumiecta, ui sua & multitudine concretam ex se molem uniuersam, carnis nomine designat. Vniuersi autẽ eius generis ambitus in tres tribui secariq; solet differentias: una musculorum est quæ proprie caro dici debet, altera glandularũ, tertia uiscerum quã Gręcis παρέγχυμα uocari diximus. Musculorũ caro tota sanguine madet quo plurimo perfunditur, & unde suã ea originẽ duxisse existimãt. Non enim aliud atq; sanguis esse uideri potest, qui circa uillos concrescens inanitatemq; inter eos mediam implens & quasi infarciens, robur iis accersit & cõtinet, ne per motus periclitentur. Quocirca satis uideor de ea transegisse, quũ omnem musculorum numerum atq; summã recensui, nisi quis pręterea inde discrimina quędam statuẽda putet, quod alia humida sit, mollis, laxa, rara, aut spongiosa, alia è contrario sicca, dura, astricta, densa, aut compacta. Neq; profecto diuersi cuiusdam ea generis (quãuis sit purior) censeri debet, quæ aut gingiuas, aut maiores oculorum angulos implet, ut neque glans obscœnarum partium in extremo posita. Glandularum porrò ingens est numerus, quæ cum omnes ex crassa densaq; materia concreuerint, hoc tamen discrimine seiunctæ apparent, ꝙ alię aliis sunt rariores, neque omnes una parilisque substantiæ ratio comprehendit. Hinc & illarũ usus diuersus euadit, magna uarietate distinctus quæcunque densiores sunt præter alias commoditates, in locum fissionis tũ uenarum, tum arteriarum quasi pro firmamento coniecta sunt: quę uero mollitudine sua spongiam quodammodo referunt, eas natura quibusdam uel gignẽdis uel recipiendis humoribus accomodauit. In hoc genere eę numerantur, quæ circa linguæ radicẽ positę, perpetuo quodam munere saliuã eructant, & eę rursum multo maiores, quę laryngi utrinque assidentes linguam & os subditasq; partes modo proluunt. Has latinis tonsillas Græcis παρίσθμια appellari diximus. Huic quoq; generi ascribũtur, quæ in mãmis sunt frequẽtes, laxæ, turgidæ

Caro quid.

Caro triplex.

Simplex caro.

Glandulæ.

Glandularum differẽtiæ.

dum presertim lacte circũfluunt, alias uero densæ & cõtractę Finitimi testes his sunt quorum tamen substantiã ad uiscerum ratioñe spectare credibilius est Prioris autem generis sunt, in cerebro quidẽ κωνάριον & glãdula pertusa quæ supra basim in peluis cauo collocatur, deinde parotides iuxta aures collocatæ & ganglium θυμὸν Gręcis uocatum, sub iugulo parte summa pectoris, tum præterea quæ in axilis sunt ingentes, tum eæ ex quibus πάγκρεας magna ex parte conditur, itemq; lactes, quo nomine humidas glandulas per mesareon sparsas dici uolunt, atq; insuper que inguinum capacitatem implent, aliæ deniq; com plures quibus uasorum in brachiis atq; cruribus diductiones cõfirmantur quas sigillatim percensere fastidiosum magis quam utile putaui. Sed neq; figurã earum aut magnitudinem persequi commodum est quę cum sit sua cuiq; attributa, multiformi uarietate distinguitur. Iam uero in parenchymate appellato maior existit dissimilitudo, nõ modo ex figura atq; magnitudine, uerumetiã ex sua ipsorum substãtia, quæ similis & uniusmodi nequit in diuersis inueniri. Ea quidẽ ex affuso sparsoq; humore primo ortu cõpacta est, unde recte affusio dici uidetur, at non ut in musculis ex sincero soloq; sanguine, sed uel prorsus uel plurimum ex semine, atq; in uaria futura erat cuiusque uisceris conditio atq; necessitas, ita multiformis est hęc substantia comparata. Vnius cordis parenchyma proxime ad musculi carnem accedit. Hoc tamen diuortio seiunctum, quod durius multo ac siccius ui seminis circum triplex staminum genus attexitur, illa uero quæ in musculo, non item ab hoc iocineris propria substantia est, quã concreti atque torridi sanguinis speciem habere putant, cũ tamen palam sit fieri nõ posse, ut quod gignẽdi sanguinis principiũ statuitur, id ipsum prorsus ex sanguine concreuerit. Ex quo enim sanguine; cum nullus ne maternus quidem in fœtus utero gestati corpus addi aptariq; possit, qui non ante sit iecoris eius opera confectus? Renes atque testes quanquam glandularum naturã exprimere uidentur, in hoc tamen genus parenchymatis asciscí debent, ut qui non glãdularum more artæriis atq; uenis robur & firmitudinem addunt, sed eximia ui pollent, qualis est a semine nostri ortus initio, uisceri sua cuiq; concessa. At lienis substantia proprius quam illi carnis naturã æmulatur: deinde uero pulmonis, ut idcirco in dubium uenire & ambigi non debeat, quin hi sint in genere parenchymatis. Multo grauissimam quęstionem atque controuersiam faciunt spinæ medulla & cerebrum, quæ quoniam in principibus habentur, ortus sui primordia semini ut reliqua uiscera accepta referunt, debẽtq; annumerari inter partes similes. At ne diuersum in his genus præter omnẽ omniũ ueterum sentẽtiam cõstituendũ sit, in carnis uniuersum genus conijci necesse est. Neq; uero id obsistit qđ natura sint frigidiore: etsi enim ut musculorum ita intestinorum nec paucorum uiscerum caro omnis calida censetur non propterea tamen uniuersum genus tale sentiendum est, cum præter cerebrum & spinæ medullã glãdulæ complures, quæ tum in cerebro, tum in aliis locis positæ sunt, frigidę appareant. De uenarum, arteriarum, intestinorum, aliarumq; partium carne, quæ propria cuiusq; assignari solet, alia posthac disputatio plenior adducetur. Plurima quoque hũc alia se ingerunt multis implicita difficultatibus, quæ tamen quoniam nondum in disputandi genus delabor, explicare hoc loco non statui in suum quæquę ordinem posthac relaturus. Hic tamen postremo ad futuram aliquando disputationem animaduertendum duxi, nõ omnem spermaticã partem illico solidam esse, ut neque carnem omnem ex sanguine expressam esse & effectam: sed si in partium differentiis signandæ erunt repugnantiæ, parti solidæ molis opponetur, quam plerique carniformem dixerunt, spermaticæ sagui

Parenchyma.

Differẽtiæ.

Spinæ medullam, et cerebrum carnibus esse.

Non omnẽ carnem esse calidam.

Partiũ differentiæ.

nea,

nea simplici composita, similari dissimilaris, informi instrumentaria, de quibus proprio loco singillatim disseretur.

De adipe, medulla, pilis, et unguibus. Cap. XV.

Adipis procreatio.

MEMBRANAE atque cutí adeps copiosus & uberior increscit: ex pingui quidem & tenaci eaq; frigida sanguinis portione genitas, quæ è uenis excidens moxque effusa frigidis exanguibusq; membranis, tanquam congelans similiter atque crassius oleum frigore durescit. Hinc corporibus, quibus frigidior est natura, copiosus, calidioribus uero paucus innascitur, qui æstibus, immodicis laboribus & inædiis fundi atque dissipari solet. Albescit autem ex earum partium natura quibus opponitur & cohæret. Quoniam igitur illi primum ortum confert tum sanguinis tum loci in quem inciderit natura, horum certe differētia magnam illius dissimilitudinē suscitabit: ut si alius alio crassior sicciorque uel tenuior atque mollior. Hos autem nominis uarietas toto propè genere distinxit, ut id quidem seuum appellare mos sit quod crassius & magis terrenum est, adipem uero qui humilior & liquidior. Vnde cornigera (inquit Plinius) una parte dentata & quę in pedibus talos habent, seuo pinguescunt, bisulca scissisve in digitos pedibus, & non cornigera, adipe. Horum enim humidior tēperatiorq; natura, uti profecto & hominis cuius corpus puro synceroque adipe oblitum est atque delibutum. Neq; tamen is passim sui similis, sed pro partis ui & natura dispar. Venter inferior, ut qui magna ex parte membranosus est & longe dissitus a fonte caloris, multo adipe cōfertus est eoque duriore ac sicciore, qualis potissimum renes ambit & obsepit. Quæ sub pectore partes conditæ sunt, minus adipis congesserunt eiusque mollioris: qualis circa pericardium & cordis basin uideri solet. Hac propemodum lege qui circa musculos & cutē, crurum partiumq; inferiorem concreuit, durior sicciorque deprehenditur, quā qui thoracis & brachiorum musculos atque cutem perungit. At nihilominius neque frigidissimis neque siccissimis locis gaudet, quod cuiusdam sit caloris particeps. Hinc cerebri meninges nullus circunfundit, ut raro membranas quę ossa conuestiunt. Sic in hominum naturis qui uel calidissimi sunt uel frigidissimi atque siccissimi, adipem nullum coaceruant, neque huic gignendo idoneam materiam habent in uenis, qui uero in mediocritate in frigidum humidumque deuergunt, multo maxima illius copia redundant, & quoniam eorum sanguis totus in adipem procliuis est: non potest cordis immodicus calor illius concretionem circa pericardium quanto minus in reliquis partibus, inhibere & arcere. Quocirca his multo promptius materię uis abit in adipem, quam cordis reliquarumq; partium calor possit dissoluere. Qui naturę mediocritatem sunt consequuti, sanguinem media conditione obtinent, atque huius pinguior portio quæcunque in carnosas calidasq; partes influet, ui calori tota dissipabitur & euanescet: quæ uero in membranas infertur illarum, frigore ea ueluti cōglaciat iam de medulla. In maioribus hæc ossium capacitatibus concrescens non minus consistit quam adeps, at maxime durescit quæ in spinę fistula cōtinetur eoque magis quo longius a cerebro profluxerit: cuius illa ceu stipes quidā est & portio longius exporecta. Hæc quidem nullius ignis ui liquescunt aut dissipantur quin potius soliditatem augent: reliquorum ossium medulla non minus quam adeps calore liquata dilapsaque diffunditur. Vnde intelligi potest quantum illarum inter se genera distent. Itaque quibus animantibus ossa non ut leonum uel aquilarum robustissima & solidissima esse debuerunt, maxima

Differentia. *Seuum.* *In uentre.* *In pectore.* *Vbi concrescat & quibus de causis.* *Aliam cerebri et spinæ, aliā ossium esse medullam.*

his

his interior capacitas interiicitur, cuius gratia cum duritie leuitatem quandã ad motum sunt consequuta. Non tamẽ inanis ea derelicta est sed medulla multa refercitur, quę ex communi ossium alimento per tenues uenas eo penetrantes affluente, illic conditur atque reponitur, quæ deinde sensim multoq; tempore præparationem accipiens albescit atque concrescit, dum sit idonea ossi nutriendo, cuiusmodi in humerorum, brachiorum, femorum, atque crurum ossibus plurima comperitur. Reliqua omnia in quibus ingentes illę cauernę non insunt, seu quòd gracilia, seu quòd minus ad motum sit necessaria, in laxitatibus exilibus humorem concludunt, medulla quidem liquidiorem magisque fusum, sed qui tamen illi proportione quadam respondet. Cerebrum & spinę medulla alium ut dixi suæ substantiæ modum habent. Porrò autem Vngues atq; pili licet in partium similarium numero non sint, consistentiam tamen habent & proprium usum, ut illorum quædam hic ratio nobis sit iucunda. E summis digitis ungues emergunt, tanquam clausulę eorum tendonum qui ad extremos digitos desinunt. Ab his enim excrementi & eluuiei quiddam semper emanat quod in unguium radices confluens, materia fit illis perpetuo augescentibus. Lati quidem facti & modice duri, ut summis digitis firmitas conferretur ad exiguorum corporum appræhensionem. Sic pilis ex crassiore & fulginosa humorum eluuie ortus ducitur, quæ per angusta cutis spiracula tanquã foras propulsa, impacta hæret in transitu, ut non sponte uacuari possit, sed alia rursum e profundo sublata hanc ferit impellitque, tum hanc rursus alia, & multo tempore coniunctæ alięque super alias impactę, corpus quoddam reddunt & conformant angustum ex transitus angustia stipatum quod denique alui simili eluuie uehementer ictum foras propellitur iam ueri pili formam adeptum hũcq; in modum quasi succrescendo semper augescit. Non omnibus ęque locis prouenit, sed his maxime quibus cutis sicca calidaq; plurimum inest: frigida enim & humida huic proferendo continendoq; ineptissima. Vbi sicca duraq; cutis, ut in capite atque mento, prolixior rigidiorq; pilis profertur, & in animantiũ genere iis ferè quibus tergora densa sunt & dura, ut capris, ut suibus. Pilorum & unguium radices tenellę sunt & molles: quod uero ex cute extat, ualidũ ac prædurum. In homine pili partim simul, partim postea gignuntur. Ingeniti quidem sunt in capite, sed proprie in palpebris & superciliis, quos ab ortu pari semper magnitudinde natura custodit, & ne augerentur in durissimam & similem cartilagini cutem infixit. Stabiles hi quoque & erecti non ad decorem modo, sed ut uallum quoddam oculis obiectione quid extrinsecus incideret, aut è capite defflueret. Qui post gignuntur, primum erumpunt in pube & ano, mox in alis, postremo uiris in mento, atque hi quidem ut omnes qui reliquo sunt corpore, tum ornatus, tum tegumenti gratia producti. His iam finem facio, quod decursa & planissime exposita iam uideantur omnia, ex quibus admirabilis comparatur fabrica membrorum, solersq; partium descriptio atque historia contexitur.

Vnguiũ ortus.

Pilorum procreatio.

Pili duplices.

Consectionis ratio. *Cap. XVI.*

PARTIVM corporis humani enarratio cum cursum exitumq; tenuit, qui seorsum singulas primum similes atque simplices, deinde compositas explanaret. sic enim existimauimus omnia magis perspicua futura, si ad naturæ imitationem ex simplicium æstimatione compositi cognitionem caperemus. Quisquis uolet quæ ante cõscripta sunt dilucide consequi, sibiq; in apertum & ante oculos

Anatomes modus.

oculos ponere, eam quam monstro sæpe uiam terat, & alio cadauere musculorum, deinde ossium exiccatorum aptisque compagibus reuinctorum, alio uiscerum interiorum consectionem instituat, alio uenarum quam a iecore, alio arteriarum quam a corde inchoabit: alio denique neruorum quos a cerebro atq; spina in sensus artusque singulos studiose diligēterque prosequatur: hæc enim summa est & conducibilis inuestigandi ratio. At plerique omnes ex uno eodemque corpore omnia aut certe quamplurima sibi commonstrari rogant, quorū nunc desiderio satisfacturus, quo quæque loco, quæve ordine, qua industria (nulla earum partium quæ uariæ implicitæ sunt aut disrupta aut confusa) exhiberi possint & exprorni, ad dicendum aggredior. Cadauer in primis delectū sit bona carnis habitudine integra, constantique ætate, statura mediocri, apposita, incorruptum & partibus omnibus absolutum, nec morbo, nec uulnere interemptum, uerum suspendio, strāgulis, aquave extinctum. Id præcelso editoq; scamno uolubili collocabitur, medio theatro perflabili, considente spectatorum corona instructi paratique consectores & administri, qui ad manum & in promptu habeāt nouaculas, scalpella, uncos, stilos teretes, serras, terebras, malleolos, acus, funiculos, modiolos, & spongias. Qui autem consectioni præest, enarrata principio humani corporis dignitate, qua id cæteris præstat animantibus, eoque tres in uentres & in artus distributo, omnes horum externas sedes explicet, quæque illis ueteres tū Græci tū Latini nomina indiderūt. Hæc præfatus, mox de uniuersa corporis cute deque ei subdito adipe dicere instituat. Quod dum facit iubeat inferiorem uentrem aperire atque detegere, adhibita nouacula cutē findere è medio pectoris osse ad os usque pectinis, rursumq; per transuersum e læuis ad dextra ilia, ut communis linearum sectio cadat in umbilicum. Sublata dein cute, umbilico autem intacto, gemina cutis exhibēda, epidermis densior, uera quāuis crassior rarior tamē & crebris foraminibus peruia. mox qui huic adeps obhærebat in conspectum se dabit. Ab his musculorum abdominis explanatio facienda, quo interim spacio administri, octo musculos suo quosq; ordine secernent, eas uenas in rectis intactas seruantes, quæ ex pube in mammas afferuntur. Post hæc de peritoneo dicendum: quod tum exemptis omnibus qui in abdomine sunt musculis, consectores solum atque nudum relinquēt, aut saltem id similiter atque cutem lineis duabus secabūt extremis huius in coxas & hypochondria retortis, ut totus iam uēter inferior detectus in conspectum ueniat. Succedit de umbilico breuis quædā expositio, quæ dum fiet, ministrorum erit umbilici uasa separare & expurgare. Hæc quoniam complura sunt aduersis disiecta locis, ne forte intestinorum consectione pereant, diiungi debent, & uenæ quæ in iecoris caua pertinent in dextrum hypochondrium, arteriæ uero & ductus qui ad fundum uesicæ spectant, in pectine uel inguen reclinare. Aperto uentre infimo, innatans omentum conspicitur. quod recitatis iis quæ de eo iam conscripsimus duplex: proponatur, eiusq; ad uentriculum & colum intestinum adhæresio. Id mox eximatur, quoniam nondum eius ut neque uenarum potest ortus conspici. Priusquam autem alio res procedat, decet hoc loco intestinorum uiscerumq; omnium situm speculari, ut his nondum a naturali sede dimotis, obseruare liceat quæ partes quibus in cute locis, subditæ sint atque respondeant: quod quidem non leue momentū ad medendi artem obtinet. Deinde uero suscepta intestinorum narratione, consectores id quod rectum appellant, eo loco ubi ad coxam sinistram eminet, locis duobus obstringēt funiculis acu traiectis, medioque inter hos spatio illud execabūt mox intestina omnia a mesenterio sensim scalpello diuellēt & quasi diluent,

Anatomica administratio.

Cadauer.

Instrumēta

Narratio.

Ventris consectio.

Pag. 18.

Pag. 21.

Vmbilicus.

Pag. 53.

Omentum.

Intestina.

Pag 23.

diffuent, seruato quidem quem maximo licet mesenterio. Simul autem obseruare cõuenit situs adhęsionesq; singulorum complurimumq; uasorum insertiones: è quibus ne fortè præter modum sanguis effluat, tutum erit uenam quę ad portas est iecoris uincire citra ullam aliorum perturbationem. Vt autem ad ieiunum intestinum propius accedetur id antequam sub uenam quæ ad portas est se coniiciat & recondat, duobus item uinculis excipiendum erit, medioque spacio consecandum, ut illico omnia intestina hinc in modiolos transportentur, in quibus demum quisquis uolet possit exemptorum substantiam, figuram tunicas, uillos, reliquaque omnia nullo periculo nulloque labore contueri. *Mesenterium.* Nũc autem uiscera omnia denudata se produnt, quæ tamen quo se aperti ante oculos proponant, sanguis qui in uentus capacitatem ex occulto influxit, omnis *Ventriculus.* hauriendus & spongiis exorbendus est, ac in modiolos exprimendus. Explicandum deinde est mensenterium cum septem uenis quæ in portas confluunt: quod eo interim tempore a ministris pandetur atque extendetur, ut quæ dicuntur conspicua fiant omnia. Succedit illi pancreas media inter mesenterium atque ventriculum sede. A quo deinde uentriculi sequitur narratio, quem aqua per os & gulam demissa nonnulli impleuerũt, ut suo se tumore manifestius promeret, naturalemque situm teneret. Quem ut omnes conspexerint pyloro ab eius iam parte deductum, hincque ieiunum per pancreas in mesaræi oras excurrẽs persequi decebit. Hinc omnibus in suas sedes quantum fieri potest restitutis & inuiolatis, tempestiuum erit bilis uesiculam sermo ne usurpare, mox eam sub latis leniter fibris iocineris in apertum proferre, atque eum ipsius tubum quẽ per pancreas in ieiuni intestini substantiam infigit. Sub hęc uero uenam quæ ex portis per pancreas sub ieiunum demersa in mesaręum contendit, & eius in septem romos enarratam distributionem nunc lucide contueri datur, sed ramũ eum maxime qui ex ingenti illo stipite in uentriculum & lienem cõcedit sua comitatum arteria, quæ oborta è diaphragmatis sedibus in iecur excedit. Si gracile & extenuatum corpus erit, singula quę dixi primo statim obtutu oculorum futura sunt obuia, sin obesius ex trunco in primis qui ad portas est, deinde ex ramis eius singulis, adeps summo digito leniter eximendus, ne quicquã dilaceretur aut pereat. Quæ ut perspecta satis fuerint, pancreas quidem intactum relinquetur, ad mesenterium extirpandum & radicitus tollendũ est, secta quidem uena portæ sub eo loco quem uinculum obstrinxit, & adacta nouacula per mesenterii radicem, quæ arteriæ maiori in longum adhęret. Hoc ipso autem opere speculari liceat arteriam & neruum, qui è lumbis in mesaræũ diffunditur, simulq; primas omenti radices. Obseruandum hic sedulo ne quod subiectorum uasorum, quæ perampla lumbis accumbunt, aut punctũ aut uulneratum diffluat. Sanguis denuo qui recẽs illapsus est, exhauriẽdus, corpusq; omnino siccandum. *Renes et uesica.* Iam hoc ordine conducit iecur atq; bilis folliculum, mox lienem contemplari, & omnia quæ de illis sigillatim dici solent seorsum planius commonstrare. Ne tamen ea labefactetur societas qua hæc cum superioribus coniungunt, nondum discindi aut eximi commode possunt, aut si forte id ulla ratione efficere cogemur, primus quæcũque circunstant uasa arctius uinciẽda sunt, maximeq; uena caua mox ut emersit è iecore. Post hæc de renibus & urinę uiis, habendus est sermo, ac tum temporis membranulas quæ illic complures extant quasi exortus tum mesenterii tum omenti, atque superiorem peritonæi membranam (id enim duplici constare proditum est) adiectumq; renibus adipem, adhibitis uncis atque scalpellis consectores circumcidit & amputabunt. Sic enim nuda & aperta omnia, clariora existent, arteria maior, eique

assidens

assidens uena caua nerui utrinque per lumborum musculos propagati, & quicũque demum processus ab eorum singulis, tum in renes, tum in testes atque uesicam contendunt. Quoniã autem in hunc ordinẽ de renibus & uasis urinæ mentio debet incidere emulgens tum uena tum arteria uinciẽda est, dextra quã sinistra potius, quod ab hac sinister urinæ canalis deriuetur. His tum inde dissectis uasis, ren dexter extirpabitur incideturq; parte tumẽtiore, ut qui intus latebat sinus, iam in conspectu sit, utq; stylo terete hinc in canalis insertionẽ traiecto, omnis ratio exprimendę trãsmittẽdæq; urinæ cognita sit. Cum autẽ ad uesicam oratio trãsferetur, cutis ab imo uentre dextrorsum per penis radicẽ ad scroti extremum interscindi itur, detectum nudatumq; os pectinis diiungetur obtusiore nouacula in medium cartilaginosæ cõmissuræ mallei plumbei ictibus adacta, ipsisq; coxis in posteriora magna ui retortis. Diductis his ipsoque pene in sinistrum inguem reducto, tota uesica propalam est, & quæcunq; ei astant particulæ. Spermatica uasa atq; testes iam explicare decet, parteq; sinistra quam integram reseruauimus, idipsum uas ab emulgente per medias peritonæi membranas persequi adusq; coxam sinistram. Inde testis similiter abripietur a scroto, penitusq; deducetur, quo manifestius pateant quæ in eo sunt oĩa. Quin & parastates indicandus est intro ad uesicæ ceruicẽ recurrere, & in peni canalẽ confluere, omnia deniq; quæ plenius suis locis a nobis sunt prodita. Hæc demum ut eximantur uinciendæ secandęq; sunt emulgentes tollendiq; renes, itẽ ductus urinæ, uasa spermatica, testes genitale ac uesica, uena tamen caua & orta quantum maxime fieri potest illæsis. Si alicũde sanguis largiter affluat, aut constringendus continuo locus erit, aut consuendus, quantũq; sanguinis circumfluet spongiis combibẽdus. Porrò autẽ si forte mulier cõsecatur quæcũque de utero dici debuerunt, modice sublata duntaxat uesica, hi aperte cõmostrabuntur. situs, cornua, testes, canalium insertio, ceruix, ostium geminũ omniũ deniq; uenarum quæ ad hunc utrinq; feruntur infixio. Vterum autẽ ut una cum cæteris ministri abstulerint, solum restabit intestinum rectũ, in cuius hæmorroidas è ramis uenæ cauæ deriuatas, animum sensusq; intendere conueniet. Hoc tandem eiecto nihil in uentre inferiore præter uenas & arterias reliquum erit. Quocirca his duntaxat manẽtibus uelim deinceps ad uitales partes transiri: in quas dum incumbent consectores, eorũ administri crura interim deglubent ac nudabunt, ut quæ in hæc permeant uenarum, arteriarum, neruorumq; propagines ac musculi, suo quæq; loco & ordine clarius in conspectu & oculis sint omnium, in quibus administrãdis nõ alium cursũ teneri uelim, quã qui de illis supra est a nobis conscriptus. In thorace igitur primum cutis detrahẽda, sub qua musculi, magnarum glãdulę, subditæq; costæ enarrari cõmonstrariq; debent. Hinc capacitas interior adeunda, ducto scalpello ex punico malo per os medium pectoris in summum iugulũ, ut costis deinde in cõtraria uersus ac retortis, dissepientes membranæ (quas diximus geminas haberi) diuelli & in suum quęq; latus distrahi possit. Id autẽ si factu operosum nimis & fallax lubricumq; uideatur, altera dissecandi cõsuetudo inueterauit, quæ discissis utrinque extremitatibus costarum cartilaginosis, os uniuersum pectoris tollit quod tamẽ dum fit cautio adiungenda est, ne uena caua quæ ad iugulum est uulneretur: simul uero nerui proponẽtur, qui firma adhæsione ossis interiora peruadũt. Hinc dissepientem membranam stylus alter in longum, alter in transuersum actus, alioqui lapsuram excipiet atque continebit. Quibus ita recte constitutis omnia quæcunque thoracis capacitas includit recenseri aperteq; depromi poterunt. Primum quidẽ diapragma è costarum extremis natum, iisq; supra sub-

Vasa spermatica ex testes.

Ventus.

Partes thoracis.

Mammæ.

Thoracis apertio.

Partium spiritualium obseruatio.

 terq;

Pulmones. terá; annexum: deinde uero membranarum tum costas succingentium, tum in tersepientium adhæsio mutuaq; societas. Quibus apertis pulmones describere contemplariq; expedit, ut ii cor amplexentur, omnemq; capacitatem impleāt quos tamen qui uolet ori folle addito, aere spirituq; distendere, is præter sitū eos quoq; motus studiose comprehendet, qui in uiuentibus nobis obeuntur. Ab *Cor.* his pericardium supra aperietur, obseruato humore quem cōcipit. Mox susce pta cordis tractatione, situs eius omniumq; canalium qui tum in id inferuntur tum ex eo spectant in pulmones obseruandi. Quanquam auté qui operi exem plādo præficitur, hic quadam orationis continuatione cordis uētriculos & ual uulas, horumq; substantiam atq; magnitudinem forte expediuit, nondum tamé cor indici debet, neq; cæterorū quicquam quę tum illic, tum subdiaphragma te posita sunt diuellendum, ne uno quouis rupto aut lacerato, germana na ura lisq; cōstitutio una pereat. Quocirca istorū ut aliorum complurium plenior commostratio in posterum differetur. Nūc uero utilis se offert uenæ caue spe *Vena caua.* culatio, quam minister dextrum pulmonem manu molliter extollens, indica bit è iecoris conuexo per diaphragma sursum cōmeare. hacq; parte dextra ad iugulum festinare, processuq; propagines in diaphragma & pericardiū edere, ramo cordis ambitum irrigare pariete suo sinistro illius dextrum uentriculum subire atq; circumplecti: pauloq; supra uenam coniungii expertem in quintā dorsi uertebrā deiicere, quæ mox deorsū excurrēs multis riuulis octo utrinq; costas inferiores alit. Omnibus hanc ipsam constitutionem seruantibus, cōmo *Nerui.* dū est de neruis è sexta cerebri coniugatione huc missis uerba facere: de hisq; rursum qui è dorsi medulla in singula costarū interualla utrinq; porriguntur: Hi enim nunc conspicuo discerni poterunt, ut & ii sanè qui per costarum radi ces utrinq; ad inferiora contendunt, & qui per dissepientem membranā in me dium diaphragma se inferunt, & qui per sterni concaua in diaphragmatis sum ma apud malum punicum figebantur. Qui autem una cum œsophago uentricu lum subeūt, posthac apertius eminebūt. Iam pars aduersa adeūda est sinisterq; pulmo similiter erigendus: ut simulatq; arteriarū è corde distributio recitabi- *Iugulum & ceruix.* tur, maior illius trunci deiectio in spinam, eiusq; in duos insignes ramos sur sum deorsumq; latos direptus spectetur. Quæ omnia quo cunctis clariora eua dant, interim dum arteriarū atq; uenarū productiones memorabuntur, iugulū atq; guttur detegendū adusq; oris interiora, findēdaq; est maxilla inferior, ada cto cultro in eā menti commissura multo arctissimam atq; contumacissimam, quæ primores inter dentes consedit. Quod si nō facile præstari potest, maxilla infirmiore loco obteri debet, aut serra desecari. Cum autē sic nuda & in medio posita erunt omnia, tum uenæ cauę, tum arteriæ deductio omnis quę apud gan glium in alas, in humeros, in ipsam deniq; ceruicem fit, clarius elucebit. Quod si illarum productiones in extremum animo est promouere, decet administros per otium eas in brachiis consequutione quadam retegere: at prius tamen cau tione quadam uinculis excipiendi sunt rami omnes statim ut e stipitibus suis emerserunt. Nerui recurrentes hunc iam ordinem tenent, utrinq; ab arteriarū *Nerui recurrentes.* ramis quos circumplicant, a laryngem sursum perspicue reducti. Post hos sunt guttur, larynx, epiglottis, tonsillæ, lingua & quicunq; huc nerui pertinent atq; uenæ: deinde columella, palatum & dentes, quorum non minus perspicua est in spectio, quam expedita atque breuis explicatio. His ita permixte uniuerseque *Partes oris.* citra ullam disruptionem aut ademptionem commonstratis, expedit demū sin gula solerter eximere simulq; illa denuo seorsum rimari, quo prorsus & usque quaque perspicua sint & tanquam in clarissima luce exposita. In primis itaq; & uena

Exemptio partium interiorum.

uena caua & aorta sub ganglio execabitur, prius tamē uinctis ut dixi ramis omnibus qui illinc sparguntur, maxime uero iis qui in ciruicem & caput excedūt. Vena caua ea rursum sede quæ inter diaphragma & cor posita est, ipsa quoque aorta arteria in trunco maiore statim ut ex corde emergit in spinam, discindetur adhibitis prius utrinq; uinculis. Summa lingua, asperaq; arteria tum demū ab œsophago sensim detrahetur, infixa nouacula ad dissepientis membranæ radicem tota dirimetur adusq; diaphragmatis concursum, deinde uero arrepta sublataq; lingua & aspera arteria, mox pulmones insequentur, itemq; dissepiēs membrana, pericardium, cor & quæcunque uasa in id pertinere diximus: restabunt duntaxat œsophagus & ramus aortæ qui spinę dorsi accumbit. Horū iam extirpatorum debet accuratius substātia percipi itemq; figura, magnitudo partiumq; numerus, quam maxime autē, uentriculorum cordis ualuularum & uasorum in pulmonibus constitutio, quæ dum reliqua administrabuntur, ingēti lebete ebulliri poterunt proximo spectatorum conuentu minutatim excutienda & explicanda. Vt autē quæ reliqua sunt uiscera eximantur integrius uena caua eo loco qui inter iecur & renes medius interponitur discindēda. Tū deinde œsophagus subdito scalpello una cum adhærētibus ei neruis qui tum manifestissime se promunt, secernetur, moxq; nouacula per diaphragmatis radicē acta, id primum, deinde uētriculi, iocineris, atque lienis uincula circumcidet. Apprehensa tum gula, multa protinus consequuntur, nempe uentriculus, ieiunum intestinum, iecur, lienis, & uænę portę atque cauæ nō exigua portio. Hoc autem ipso opere decet animū ad arterias adhibere, & ad neruos qui ex spinę compluribus locis in hæc uiscera proferuntur. In singulis cū exempta fuerint, licet substantiam, figuram, magnitudinem, partiumq; numerum seorsum ad unguem explorare atq; sagaciter inquirere: at situs & connexio non nisi cū omnia hærent in corpore nōdum de suis deuulsa sedibus, certo perspici possunt.

Arteriæ & uenæ.

Iam uero extis omnibus sublatis, aorta spinæ accumbere adusque renes sola cōspicitur, in qua complura cernere est earum arteriarum foramina, quas in diaphragma, uentriculum, iecur, lienem, mesenterium, atq; renes efferri diximus, omnia quidem inter se finitima eo situ ubi initium est lumborum. Locus sanè & occasio hic pulchre offertur ad uenarum arteriarumq; in omnes artus distributarū confectionem, hanc tamen non alia uia atq; ratione administrandā statuo quā quæ supra est a nobis exposita. Quocirca de capite præcipiendū iā est.

De capite.

Post eius capillos atq; cutem, pleriq; solent caluæ ossa omnesq; suturas dissecere, quod dum fit calua tota ferę crebris impulsionibus circumciditur, moxq; sensim extirpatur, ut qui è meningibus per suturas in pericraneon emanāt uilli spectentur. Dehinc autem initio sermone de meningibus, crassior illa uncis

Meninges.

sublata, ex fronte in occiput desecabitur, in qua quo turgidiores & illustriores conspiciantur uenæ, ceruicis uenæ & arteriæ cōseruentur arctioribus uinculis obstrictæ. Sub hac tenuis altera menix similiter uncis extollenda palamq; indicanda: hinc proximū erit ostendere ut ambę inter priores cerebri partes iunctę demergantur, utq; cerebrum à cerebello copulatæ disterminent. Ab his autem cum cerebri completa erit descriptio, pars eius summa ad dimidium ferè

Cerebrum & eius partes.

minutatim resecabitur, dum detracta superiore illa medullæ portione, priores intus uentriculi, quiq; in eis contextus est choroides, patefiant: dumq; sensim ablato eo quasi fornice qui uentriculum medium integit, carnalis uermi similis ab hoc in cerebellū traiectus, animaduerti possit oculisq; lustrari cū glutiis utrinq; assidentibus. Priusquam hinc ultra pergatur, septem neruorum coniugationes explicari commonstrariq; sigillatim debēt, cerebri quidem lateribus

Neruorum coniugationes.

Rete mirabile. *Cerebellum* *Spinæ dorsi.* *Sensus.*

molliter alternè sublatis, hæ siquidem diu incorruptæ manent. At cōtextus admirabilis ut & certe uermis atq; glutia, tridui quatriduive cadaueribus præter timq; strangulatis flaccescunt atque cōtabescunt, uix ut ea clare detur interno scere. Recens autem extincto animante contextum illum choroidem è prioribus uentriculis persequi conueniet adusque lacunam & cerebri basin, è qua ut crassa meninx euulsa fuerit, glandula in conspectum uenit, sub qua & osse præ tenui quod ueluti summa est cunei facies, contextus ille mirabilis integer pleniusq́ extrahetur. Postremo autem cerebello detecto uentriculus obseruabitur, illiusq; in spinæ medullam deriuatio: itemque uenarum & arteriarum extrema illuc ex inferis partibus allata. Quod si pretera spinam omnem in longum diffindere placet, erunt perspicui sane omnes prodeuntium illinc neruorum exortus, quos qui uolet cum musculis consequutione quadam ad extremū persequi, destinatum in id corpus cōsecabit, eum prorsus ordinem imitatus, quem supra de neruis ac musculis conscripsi. Sensuum speculari instrumenta nullius est laboris aut industriæ, quin & omnis oculorum compositio non minus ex bubulis quam ex humanis animaduerti potest. Quocirca hic iam rei finem pono, cum summa & generalis ratio administrandæ cōsectionis satis superq; explicata uideatur, nā singula quæ unusquisque nullis adminiculis, sed ut dicitur suo marte minimaq; meditatione suffecerit, hic frustra uiderer persequutus.

PERORATIO.

Antonius necessitas et præstantia.

FIRMISSIMA artis medicæ fundamenta iactauimus, dū descripta humani corporis consectione, omnes eius particulas singillatim ob oculos proposuimus, quarum cognitio si sensum fide atque constātia firmabitur, uim quodam modo iam adipiscitur aut communium euidentiumq́ue notionum, aut earum quas Geometræ non demonstrare, sed postulare solent ut sibi concedantur, ex quibus posthac aditus ad demonstrationem facilis patebit. Si præterea fructus commoditasq; spectabitur. consectio eam subiectam materiam explicat, in qua omnia quęcunque ars pręcipit uersari examinariq́ue debent. ut enim qui rerum gestarum memoriam repetunt, non illas rectè possunt animo concipere, nisi prius locos & regiones quibus obtigerūt uel sēsibus lustrarint, uel sibi quodammodo ipsi cogitatione depinxerint: sic profecto si quæcunque solet ars medendi tractare percipienda sunt, necesse est humanum corpus perspectum habere in quo omnia contemplemur & quasi penitus animo cernamus. Huc atque illuc errans & uaga est omnis rerum cognitio, futilis parumq; stabilis memoria quę in hoc tanquam solio non considit atque sustinetur. Res quidem quam uerba multo sunt cōstantiores, & quibuscunque uel morbo, uel ętate ingrauescente, uel diuturnitate temporis mentis sensa uanescunt, iis prius nominum quā rerum cognitio atque memoria deponitur. Vnde cum tanta in rebus & in locis uis insit admonitionis, non sine causa ex his ueteres cognitionis & memoriæ duxerunt disciplinam. Itaque ut ad historię fidem Geographia, sic ad rem medicam corporis humani descriptio pernoscenda.

Libri primi de partium corporis humani descriptione

FINIS.

DE ELEMENTIS LIBER SECVNDVS.

PRAEFATIO.

QVI parce ac libenter in philosophia artium omnium procreatrice uersati, medendi artem discendam tradendamve suscipiunt, satis superq; se facturos existimant, si humani corporis anatome decursa, è uestigio ad singulorum morborum cognitionem curationemque festinent. Hoc dum illi compendio sibi uiam parant, moliunturque breuem ac facilem artem, in perpetuæ obscuritatis latebram præcipites se deuoluunt, & quasi luce menti erepta, densam noctem ac tenebras ob oculos offundunt. Est.n. ipsa ratio lux mentis, quam qui despuunt, neq; rerum causas intueri, neque quid quaque in re uerum sit exquirere, neque falsa diiudicare possunt. sed omni ęuo singulari illo splendore destituti, cęco quodam & temerario nixu sursum deorsum trahuntur: dissolutam & sine neruis ac arculis huc & illuc fluctuantem futilemq; rerum confusionem animo consequuti, cunctis in rebus quasi modo nascentes abhęsitant, nihil ratum, nihil comprehensum, nihil fixum habentes, sed semper in ancipiti & eo loco stātes a quo leui momento possint dimoueri. At uero qui admirabili quodam philosophandi studio concitati, conabuntur in ea curricula uenire, in quibus celebrium uirorum impressa sunt uestigia, ii rerum cognitione primũ accepta quæ sensibus obuiam inciderunt rudi earum contemplatione, minimum tenebũtur sed ultra progressi mentis agitatione eo se conferent, unde tãquam prægressis ex causis illæ suam originem traxisse uideantur. Hinc sensim penetrabunt altius, donec id tandem cogitatione pertingant, in quo expleta mens tanquam in extremo consistat. Quum igitur humanum corpus anatome in partes sensu cõspicuas dissolutum iam sit, ab his deinceps ad ea trasceundum, quę cogitatione sola discuntur, & altius inuestigandum ex quibus elementis pars unaquæque condita sit, & quę sit elementorum permistio, quæ temperatio, quę uires ac facultates lateant in illis, & quo spiritu quove calore seruentur. Quum analysi hęc inuenta perceptaq; fuerint compositionis dein ordine conspicuũ fiet, quæ sint effectrices omnium causæ, qui ab his gignantur humores, quæ partium singularum functiones sint, & quæ naturalis omnium administratio. Sic uniuersa contrahetur physiologia, que naturalem de homine contemplationem demonstrationis ui constituit.

Nihil firmũ esse qđ non ex causis per demõstrationem cognitũ sit.

Inuestigandi ratio seu ordo resolutorius.

Humani corporis in partes tum compositas, tum simplices dissolutio. Cap. I.

HVMANVM corpus unum efficit tum continuatio seriesq; partium tũ om

nium consentiens & in molitionem unam conspirans illa cognatió. Id autem simplex cum minime sit, uarium efficitur partium diuersi generis structura, & earum multiplici figura: quæ non modo locis disclusæ iacent, sed etiam aliç ex aliis sunt conditæ, aliisque aliæ figuris insignes, prout sua cuiusque cōditio & facultas poscere uidebatur. Itaque corpus uniuersum, in caput, thoracem, uentrē & artus dirimi distrahive pōt, ex quibus coagmentatū apparet, hæc ipsa rursum in alia: caput quidem in faciem, oculos, frontē, nasum, auriculas, aliaq; plura: thorax in pectus, latera & pulmones: uenter in abdomē subditaque uiscera artus in tota crura & brachia: atque hæc in humeros, cubitos & manus. Rursum uero hæc singula minutius conciduntur, ut manus in digitos & palmā, digiti in alia, ut in cutem, uenas, arterias, carnem, neruos, tendones, uincula, cartilaginem, membranas, & ossa. Similiter cętera membra qui penitus introspiciet, sentiet unumquodque in hæc omnia uel certè plurima dissolui, ultra quæ iam nihil uel diligētissima sensuum obseruatio possit cognoscere. Sunt enim hæc undique similia sunt, unam parilemque omnino substantiā adepta: unde primum Aristoteli ὁμοιομερῆ, id est eiusdem naturæ partes nuncupātur quæ simplices quoque dici possunt, in quibus nimirum tanquam sensu minimis corporis dissolutio consistit. Sic quidem ultimæ sunt & extremæ, quæ tamen si compositio spectabitur, primæ fient omnium. Ex harum enim cōpactione aliç partes constant, quas ἀνομοιομερῆς id est naturæ dissimilis appellant, ut pleriq; simplici nomine illas similares, has uero dissimilares. Illas pręterea primas & simplices, has compositas, quod illæ istarum gratia habentur, & tanquam materia quædam in dissimilarium compage & coagmentatione substernuntur. In compositis modis statuitur, ut hę minus hæ uero magis compositę iudicētur. Est autem cum discernendo partium gestiones & munera spectantur, atq; tum quoniam officiorum actionumque gratia, corporis partes conditæ sunt, omnē eam partem cuius opera communem toti corpori actionē edere possumus, instrumentum licet appellare, & quasi subsidium aliquid agendi. Deinde ex actionum gestionumque differentia & ordine instrumentorum differentiæ ponuntur. Sic uniuersum corpus animæ instrumentum statuimus, & uisionis oculum, concoctionis uentrem, comprehensionis manum, progressus pedes. In his uero & digitus minus est instrumentum quam manus, & hæc minus quam brachium, hoc denique minus quam corpus uniuersum. Quoniam uero organum non sui ipsius, sed obeundi muneris gratia est cōstitutum, ut opus efficiat debet apparationem quandam & instructionem in id obtinere, unde & nomē inuehit. Est autem ea figurę concinnitas, quæ sua est cuiusque, & qua adempta instrumenti ratio perimitur. Nihil enim quod rude & informe, instrumenti nomine dignum est sed quod formatum & instructum & aptum corpus est ad opus id idoneum illius est instrumentum. Quocirca si exquisita petitur nominum ratio, instrumentarię id est formatę parti obiicietur pars informis, & ὁμοιομερὲς ἑτερογενεῖ, atque hæc oppositio est in substantiæ genere, illa uero per figurā. Vnde perspicuum est eos rerum genere permiscere omniaq; turbare, qui parti (ut dicam) similari instrumentariam opponunt, perinde atque si albo dulce contrarium facerent. Sed & ea quæ diuersorum sunt generum, si enuntiantur de eisdem palam est contraria non esse. At qui uenas & arterias ossaque plurima simili natura cum sint, instrumenta tamen omnes appellant ob figuræ speciem. Ea nequaquam instrumenti ratio est, ut ex partium uarietate cōcretum sit cum ferream securim opifices plerumq; totam exhibeant, sed ut idonea figura sit instructum. Neque demum similaris corporis necesse est quoduis fragmentum

Totius humani corporis dissolutio usque ad simplicia.

Partes similares & dissimilares.

Simplices et compositæ.

Totius compositio ex simplicibus.

Pars organica siue officialis.

Instrumenti ratio.

Parti similari instrumentariam non opponi.

Prima ratio.

Secunda.

Tertia.

mentum totius appellatione dici. Quo errore quidam abducti, uenæ & arteriæ tenue fragmentum, cum uiderent neque arteriam, neque uenam appellari, dissimilium partium esse censuerunt, ignorantes illa non substantiæ, sed figuratæ substantię nomina accommodari. Necesse quidem est similarium fragmenta similem integris substantiam obtinere, at non illico eadem quoque appellatione dici. Ergo hoc difficultatis ut claudatur, quęcunque in corpore pars diuersi generis apparebit eadem mox & instrumentaria iudicetur: hoc enim natura prospexit, ut particularum dissimilium compositioni, figuram & conformationem quandam coniungeret. At non sic licet reciprocare, ut quæ pars instrumētaria sit eadem statim ex uaria natura constet, sitque dissimilaris.

Quid pars corporis, & quot simplices ac similares, proprie dinumerentur. Cap. II.

PLVRIMA habet humanū corpus continetque simplicia, sine quibus neq; diu neque conuenienter conseruari potest: ut spiritus, lac, semen, sanguinem, utiles humores, & quæ ab his defluūt superuacanea suis quibusdam receptaculis concepta: præterea ossa, cartilagines, uincula, tendones, mēbranas, neruos, uenas, arterias, cutem, carnem, itemque adipē, medullam, pilos & ungues: hæc omnia quidem simplicia sed quibus non ex ęquo partis appellatio attribui potest. Pars enim est corpus toti cohærens communique uita coniunctum, & ad illius functionem usumve comparatum. Itaque sanguinem in uenis uel humores toto corpore fusos partes non dicimus, uti neque spiritus impetu cordis impulsos in arterias: hos enim corpora in præsentia non dicimus, illi quāquam sunt corpora uti & oculorum humores, nusquam tamen hęrent coniūcti sed fluxi decurrant quasi uase conclusi. Siquis humor intus forte concreuit, hæsitque uentriculo aut lieni, quia tamen illi uere coniunctus non est, neq; communem uitam accipit qua regatur, pars haberi non debet, ut neque calli neq; uerrucæ neque tophi. Sed neque ex carne tumore undelibet erumpente, licet alatur & uiuat, partem uere dixeris, quia præter naturam & prodigiose cum sit, nullam functionem nullumque usum toti, sed potius incommodum affert. Sic neque oculi dimidium, pars est corporis simpliciter & absolute uocanda, quod nullam functionem nullumq; sola officiū exhibeat, cuius & aliud argumentum est, quod neque organon neque ὁμοιομερὲς recte appelletur. in horum quoque numero habendum est tenue ossis aut nerui fragmentum. Iam uero omnibus hac ceu lege quadam comprehensis, scrutemur num pili & ungues corporis partes & esse & dici possunt. Illi quidem è corporis materia consistūt, hærentq; toti firmissime propria quadam circunscriptione definiti, neq; prætecto præter usum condonati mortalibus. attamen quod non ita coniuncti sunt, ut communi totius uita fruantur, in partibus corporis non habentur. Nō enim illi ossium aut stirpium more uiuunt, nec alimento intro adacto tractove nutriuntur, nec incrementum in latum & profundum ut in lōgum suscipiunt, sed materia quadam uice alimenti (proprie siquidem alimentum non est) illis ad radicem posita iunctaque, in longitudinem atque molem ampliorem proferuntur, haud secus atque lapides qui in terræ sunt uisceribus, aut domus dum extruitur: quod ex his palam fiet, quæ de nutritione posthac dicentur a nobis Nō pauca tamen his obiici possunt. Nam pueris una cum digitis ungues queq; in longum atque latum increscunt, pariterque in profundum, & ætate crassiores durioresque euadunt. Eadem est & in pilis ratio, qui prouectis quàm pueris

Pars corporis quid. Definitionis explicatio.

Pilos corporis partes nō esse ut neque ungues.

Aduersa motiones.

ris ut longiores ita crassiores sunt & rigidiores. Deinde uero quòd ungues & pili non crescunt in immensum, sed definitam incrementi legem & metam habent quemadmodum & stirpes, fidem facit eos uera nutritione increscere. Si enim admota duntaxat ad radicem materia atque subiecta adaugescunt, quoniam cõtinenter suggeritur & accedit (hoc testimonio quòd derasi uel præcisi semper subnascuntur) continua adiunctione deberent tandem in immensum luxuriare atque grandescere. Atqui contra fieri cernimus, his ut plantis consti tutos incrementi limites, quos pretergredi non liceat. Quocirca his ut stirpibus uidetur alimentum omnem substantiam intro subire, quod prima ætate alit & auget, & tandem cessante incremento tantum alit. Hæc quidem nõ mediocriter urgẽt, sed illa magis, quod pili uel ungues præcisi omni ætate, uel decrepita & precipitata recrescunt. deinde quod hecticis & tabidis quibus reliquum corpus non augetur modo, sed etiam plane exhauritur & liquescit, ii soli diffundantur & grandescunt, neque his modo, sed etiam uita destitutis corporibus. Quibus aperte conuincitur non naturæ attrahentis beneficio, sed excrementi redundantis ui & egressu abradice duntaxat illos increscere. Emergit autem id præparatum pulsumque ui caloris, indicio quod defunctis nõ semper augescunt. Quòd pueris ætate procedente in latum sparguntur, efficit partium a quibus prodierunt amplitudo : quod uero fiant crassiores, excremento tandem sicciori adustiorique facto acceptum refertur. Quod autem cum ad iustam magnitudinem peruenerunt, non ultra promitti trahique possunt, tametsi materia ad radicem suppetit, unum ex his est in quibus non aliud quam mirari liceat Dei & naturæ prouidentiam. De medulla autem nihil ambigi potest eam quę in spinæ fistula tenetur, non aliter quam cerebrum corporis partem esse, quandoquidem nõ usu modo sed proprio quoque persungitur munere, & uitam habet, cuius ope trahit & in se recondit alimentum. Cęterum quæ in exilibus ossium cauernis est, ut liquidi humoris speciem ostendit, ita non pars corporis, sed ossis alimentum, quod a sanguine primum deductum ab illius natura mox deficit, sensimq; mutatum in ossis naturam tandem facessit. Similiter quæ maiores implet ossium laxitates ut crurum ut humerorũ, quanquam firmior solidiorq; subsistit, alimentum tamen est ossis tãquam commeatus aliquis congenitus datusque ab ortu, propterea quod ossis soliditas nõ facile aliud sinit extrinsecus intro commeare. Medulla quidem ui ossis atq; tempore albescit & concoquitur, raptaque sensim in ossis naturam absumitur. Quod igitur in ea laxitate manet tanquam superabundans ad futuram necessitatem, id medulla est, quam Aristoteles concoctum excrementum (sic uocant succum corporis superuacaneum) appellauit, non tamen inutile & reiectaneũ. Quamobrem decepti uidentur qui ut aduersas sententias in concordiam adducerent, medullæ partem alteram utilem, inutilem alteram, totam uero partim alimentum partim excrementum esse prodiderunt. Ea ne prępropere desit, illapsi extrinsecus alimenti subsidio sustentatur, eo indicio, quod quæ in iuuentute rubor calore persusa erat & sanguineo ętatis progressu alba fit, & ut reliquum corpus adipata. Cæterum illius nulla est uera nutritio, neque sanguinem prolectat sibique iungit, quod uita nulla constet, ut neque sanguis neque quisquam alius humor. Similis est ac fortasse maior in adipe ratio, quem palã est è sanguinis portione præpingui, hanc autẽ ex alimenti concoctionisq; probitate generari, quæ dum affluens in animalis pulpam non absumitur, sensim exaggerata in molem, è uenis iam delapsa in adipe concrescit a frigido. Quod si illius efficiens est frigidum quomodo corporis pars esse possit? Quemcon-

Aduersorũ refutatio.

Spinæ medullam corporis partẽ esse.

Ossium medullam partem nõ esse.

Adipem corporis partẽ non esse.

Prima ratio

Secunda.

Sp

ſirmamus humorem in uenis nondum parte eſſe, qui putemus extra uenã frigoris ui concretum partem fieri? si quis eſt huic argumento locus, uidebitur ſimiliter gelati in uentriculo ſanguinis grumus, pars eſſe corporis, ſi modo illi adherebit. In carne ratio diuerſa, quod hæc ut cæteræ partes omneis non ex concreſcente, ſed ex conuerſo mutatoq; ſanguine gignatur. Eſt & aliud quod adipem ut medullam a communi partium notione ſecludit: nam per inedias, per alimenti & ſanguinis penuriam, cedit uertiturque in utile partibus alimẽtum. Atqui pars nullam partem alteram nutrit, neque alia alii fit nutrimentũ. Deinde omnes tum ſimplices tum compoſitæ, propria quadam circunſcriptione continentur, quam (tametſi in ampliorem molem diffunduntur) ſimilẽ ſeruant, niſi preter naturam ſint affectæ: adipem & medullam nulla propria circumſcriptio aut figura, ſed uicinarum duntaxat partium ora & extremitas circumiecta claudit. Vnde intelligi poteſt in partium numero & ordine non pilos non ungues, ſed nec medullam nec adipem eſſe. Scio Ariſtotelem partes ſimplices, alias molles & humidas dixiſſe, alias duras & ſolidas: inter illas autem ſanguinem, adipem, medullam, genitale ſemen atque lac recipere: quo loco is quicquid in corpore tenetur, partis appellatione complectitur. Nos uero accuratius ea ſequimur, ex quibus ad medendi artem fructus percipi poſſit. Ergo quæ uere exiſtimari debent partes ſimplices, hę reſtant: os, cartilago, uinculũ, membrana, tẽdo, neruus, arteria, uena, caro, cutis. Satis multa de partium differentiis: unde huc digreſſa eſt, eodem redeat oratio.

Tertia.

Quarta.

Decem partes corporis ſimplices.

Quid elementum, quæ medicis in corpore partes elementa, & quæ principia dici debeant. Cap. III.

CORPORIS uniuerſa moles tametſi uaria compoſitione ſtructa apparet, ſectione tamen in eas dirimitur diſtrahiturque partes quę ſimilares cum ſint, iam non ultra in alias diſtribui poſſunt: ſunt illę quaſi retexendo poſtremæ, quas ſimplices, ſenſus percipit, cogitatio autem ratioque noſtra omnium primas ortu & compoſitione iudicat. Quare corporis elementa illas ſtatuere conueniet. Elementum enim corpus eſt ſimplex, ex quo quidem primũ cõſtituitur. Simplex quod diſtrahendo ultimum oſtenditur, quodq; diuiſione minimũ eſt, aut ſi magnitudine & mole præditum eſt, in diuerſas tamen ſpecies partiri nequit. Simplicium connexione compoſitum emergit, cuius eas duntaxat partes elementi appellatione deſignamus, quę omnium primæ fuerant, & ex quibus compoſitionis ſucceſſus originem duxit. Simplicem partem antecedunt forma & ea materies quam informem nudamq; intelligimus uerum quia corpora nõ ſunt, illas ab elementi ratione abducimus. Principia quidem ſunt quæ ſingula ſeparatim minime ſubſiſtunt, concurſionem implexuq; ſuo corpus efficiũt. Cõpoſitis corporibus, tum principia, tum elementa inſunt: ſed hæc quidem corporea ſunt, ex principiis condita, quæ & per ſe ſola conſiſtunt, & in totius ſunt genere: principia autem ſimpliciſſima habentur incorporea, nec in totius genere, quæ ſeorſum minime ſubſiſtunt, implexuq; mutuo corpus inſtruunt. Itaque quas eiuſdẽ naturæ diximus corporis partes ſi ſenſuum teſtimonio credimus, elmenta ſunt corporis, quę prima ſubiecta ſunt nobis. Semen autem genitale & maternus ſanguis principia ſtatuentur, non quæ componunt ſed quæ corpus efficiunt: hic enim ceu materies quædam eſt, illud ut cauſa efficiens, quod nimirum omnis generis partes conformare ſuo loco dicetur. Hęc eſſe corporis elementa falſo quis affirmet, cum id minime conſtituant, nec in eo præte-

Elementum quid.

Principia: Elementorum & principiorum diſcrimen.

Quæ elementa. quæ principia corporis. ſunt.

Semen & maternum ſanguinem noſtri corporis elementa non eſſe.

rea seruantur: eius uero causę sunt & principia. Ad hunc modum stirpis principia estimanda sunt, semen & succus è terra libatus ac haustus, elementa, radix, lignum, medulla, cortex. Sed enim de rebus omnibus cum duxerimus non esse sensuum ope, sed mentis acie æstimádum, non alienum sit inquirere ordinem similium partium: quæ cum sint elementa ante oculos posita, nú alia quædam sint illis priora, quæ ad sensus permanere non possint: an item illis inferátur iactatæ & peruulgatę quatuor illæ rerũ naturæ, terra, aqua, aer, & ignis.

Quibus rationibus terra, aqua, aer, et ignis, rerum omnium elementa dicantur. Cap. IIII.

Elementorũ facultates esse contrarias.

Elementorũ substantias mutari.

SI quę in natura sunt rerum omnium communia elementa, quę rebus omnibus promiscue gignendis sese accómodent, illa sanè & plura esse necesse est, & quodãmodo contraria & affectioni subiecta. Nam quod unicum & simplex est, non habet a quo afficiatur, cum à se ipso pati non possit. Neq; plura unius similisque rationis si fuerint, inuicem agent, sed mutuo se fouebunt tanquam unum sint. Quinimo si forte illis contrariæ qualitates deferantur, nisi his pariter substantię insint mutationi affectionique subiectæ, suo illa congressu ne minimum quidem mutabuntur, sed illæsis substantiis nihil dissimile sibi compositum reddent. His argumentis tanquam fustibus uis illa & turbulenta concursio atomorum immutabilium, per inane uolitantiũ in exilium relegata, & de natura mundoque depulsa uideri possit. Itaque ut ligna, lapides, & animantia mutationem patiuntur, sic & ea facile mutantur, ex quorum concretione hęc communi ortu prodierunt. Si facile mutabilia sunt, necesse est omnino prędita esse qualitatibus ualentissimis, quarum dissidio & repugnantia non ipsæ modo qualitates sese obtundát, sed & adiectorum uicinorumque corporum substantiæ totæ immutentur atque cóuertantur. At quænam hę sunt ualidissimę? Quęcunque corpori infunditur qualitas in unũ aliquem quinque sensuum cadit atque ut suum quæque sensum mouet, sic illi quadam proportione respondet. Vnde cum sit tactus sensuum primus, isque plurimũ corporeus, quæ hunc feriunt qualitates omniũ primæ sunt & maxime corporis participes: quod certe efficit ut ab his summis doloribus afficiamur aut uoluptatibus. Quocirca nô cádor aut nigror, non dulcedo aut amaror, non quæ cæteros sensus, sed quæ solum tactum concitant qualitates omnium sunt potentissimæ. Ex harum autē genere aliæ sunt principes, aliæ ex his ortę: principes, calor, frigus, humor, siccitas: ex his ortæ, quæ in molli, duro, crasso, tenui, leui, aspero sunt corpore, quæ uariæ dicuntur & quasi multiformes. Harum quippe ortus principibus illis refertur acceptus, quæ omnium & primę sunt & potentissimę. Elemêta igitur ex quorum concursione omnia gignuntur atque concrescunt, si conuersionibus mutationibusque sese plurimum exagitant, debent his ipsis qualitatibus pollere, & quibuscunq; corporibus illæ naturaliter summæ insunt, hęc ipsa in prima rerum omnium elementa asseruntur. Sunt autem ea, terra, aqua, aer, & ignis. Est quidem calor summus ignis, qui ceu feruor quidam est & exuperantia caloris. Aer calidus udusq; ceu halitus cuius humor dissipabilis quædã est fluxio per cuncta rerum meabilis, leuitate subtili ambiétem locum implens celerrime. Humor aquæ pergelidus quidam liquor est: ut terrę siccitas firma quædam constantia & stabilis grauitas, quibus subsidit & suis clauditur limitibus, cum cætera elementa non nisi externo contineri possint. Quæcunque igitur quæ aqua perfunduntur multo plus madent, quam quæ aere respersa sunt, id tamen

Tangendi qualitates omnium primas esse & ualentissimas.

Primas qualitates elementis primum inside re.

Elementa quatuor.

Vt aer sit humidior aqua.

id tamen non ob pleniorem aquę humorem accidere putandum, sed quod his in crassiore fluxaq; substantia positus, dum in uias recessusq́ue corporum inseritur consistit, retentusq; diutius illa efficit, madidiora que reddit, quod aer præ tenuitate efficere nequit. Verum mador hic quem appello, non humor est is quem disquirimus. Neque præterea ignis inde quod maxime desiccat, siccior quam terra iudicandus. Id enim non per se, sed caloris interiectu efficit: quatenus corporum humorem suo calore exhaurit ac dissipat: at terra affusum humorem combibens per se sola siccat. Aer perinde ac ignis ex accidenti madidum linteum exiccat. uti & frequentes balneæ, dum uberiorem è corpore sudorem exciunt euocantq;. Sic autem qualitates hæ, quatuor rerum naturis summæ obtigerunt, ut quemadmodum puro igne nihil calidius nihilq; leuius sic terra nil siccius, nil grauius, ne plumbum quidem uel aurum: nuquam syncerã nullius medicamenti uis gelida euincit, ut neq; aerem illius humor. Summæ pręterea sic illis insunt, ut ne minimum quidem possint augescere remitti uero possint, quod argumento est eas qualitates licet summas, infinitas tamen nõ esse, quandoquidem infinitum nihil minuitur sit ita portione detracta. Est porrò sua cuiq; elemento retusior altera qualitas, simplex, illa quidem, sed quæ sũmum generis sui gradum non impleat. Ea in igne siccitas est caloris comes, in aere calor, in aqua humor, frigus in terra siccitati copulatum. in his quæcunq; qualitates eodem nomine, eodem & illę genere continentur, atque licet eorũ quibus insunt corporum ratione distent, affines tamen sunt, tum natura, tũ mutationis prompta commoditate. Itaque ingentes quatuor naturæ toti mundo confertæ ea sunt rerum omnium primordia, quorum nobis proposita fuerat disquisitio.

Terram esse sicciorem igne.

Summæ elementorum qualitates.

Corpus hominis, ut cæterorum omnium, ex quatuor elementorum concretione necti & contineri. Cap. V.

SI Quatuor ea sunt rerum primordia, ex quibus sursum deorsum, ultro citroq; commeantibus, mundi natura est continuata, necesse est eorum uicissitudine, cum reliquorum omnium, tum hominis corpus cõflari, ex hisq; ceu ex primis rerum initiis constare. Quod tametsi uel simplici argumentatione in medium proposita planum esse debet, inductione tamen res quasi ob oculos posita ueritatem plenius illustrabit. Vna manet omnium firma consensio, corporis uniuersitatem ex partibus diuersi generis primum constitui, deinde dissimiles has consimilium strue & compositione integrari. Iam uero docendum hasce consimiles ex primorum quatuor elementorum concursione nasci. Has quidem olim ex semine ortus sui primordia duxisse, fiet posthac promptum & obuium demonstratione, simul easdem adoleuisse materni sanguinis beneficio, qui alimenti uice suffectus est. Parentum semen ex parato sanguine factum esse extra omnem controuersiam est adeo ut nemo qui rem perspexit, ambigat omnẽ partium substantiam a sanguine aut proxime aut tandem processisse. Nomine sanguinis quatuor humorum mixtam congeriem appellamus: hanc uero esculẽta potulentaq; ingesta nobis innouarunt. Hęc porrò siue animantium carnes erant, siue pisces, siue terrę fruges & stirpium fructus a promiscua elementorũ concursione aliquando sunt procreata, eo sanè ordine quẽ pulchre nobis cecinit Lucretius.

Similares corporis partes ex elemẽtis ortas esse

Lib 7.

Sic tempestiuis ex imbribus humida tellus
Vertit se primum in frondes, & pabula lęta.

Lib. 2.

In pecudes, uertunt pecudes in corpora noſtra
Naturam et noſtro de corpore ſæpe ferarum
Augeſcunt uires & corpora pennipotentum.

Simplici elemento nihil poſſe nutriri

Nihil enim ſimplici elemento nutriri, ut neque naſci poteſt. Stirpes quæ prodierunt è terra, non illinc omnia traxerunt, ſed ſi ea ſtirpibus alimentum datura eſt, neceſſe eſt humore perfundātur: unde agricultura, deductiones riuorum, agrorum irrogationes adacta neceſſitate excogitauit. Atqui ſi purā aquā terræ conſperges, nihil aliud quam lutum reddes, alendis ſtirpibus ineptum atq; minus accomodatum. Oportet igitur ſi quod apparabitur congruens illis nutrimentum craſſioribus naturis duas reliquas contrarias inferi & temperari. Sic neque piſces alit aqua ſyncera, ſed quæ terræ, aeris, & ignis, ſimul eſt particeps. Proinde ita rerum natura comparatum uidemus, ut reliquorū uis & ſubſtantia in terrā, & aquam penetret, utaq; aer, & ignis inferiora perfundant, unde rerum plurimarum exortus fieri conueniret. Itaq; rerum omnium corpora a primis illis naturis & rerum ſeminibus deriuantur, alia quidē ſtatim e proxima alia longa adeo rerum ſerie, ut cum multorum corporum ortus interceſſerint, incredibile uideatur a ſimplicibus illa naturis defluxiſſe. Quinetiā eodē omnium ſpectat interitus: quia natura rerum obitus conficiens, eo ſingula refert, unde fuerunt accepta. Homines cum ſolutis corporum uinculis è uita excedunt quantū innati caloris diſſipatur, id omnem in uniuerſam ignis naturam reuolat ſpiritus ſubſtantia partim in ignē, partim in aeris regionē eſtuſam nobis refunditur: profluens humor aqua rursū fit aut halitus, qui tū aquæ, tū aeri confinis eſt: ſolidiores partes quibus craſſior ineſt firmitudo ubi ſenſim fuerit aqueus humor exauſtus tandem diſſolutę in cinerem & terram abeunt. neq; admodum diſſimilis eſt reliquorum in occaſu comparatio.

Corpora noſtra interitu diſſolui in elementa.

Nam ſua cuique locis ex omnibus, omnia plagis
Corpora diſtribuuntur: & ad ſua ſecla recedunt.
Humor ad humorem, terreno corpore terra
Creſcit, & ignem ignes procudunt, ętheraque æther.

Hoc mirus Hippocrates ante naturam omnē philoſophiā diuino afflatus elogio omniū primus attigit, promulgās nimirū homine animā agē. ē ſingula in propriā naturā deſcendere, atq; in eas naturas refluere, ex quibus unūquodq; cōſiſteret. Nā paulo ante aperte cōlegerat hominē nō poſſe ex unica re cōſtare, cū dolore affligeretur, ſed ex calidi, frigidi, humidi & ſicci temperatura, quibus utiq; nominibus quatuor ea quæ diximus primordia, non ſolas qualitates complexus uidetur.

Cōtra iuniores qui elementorū ſolas uires, nō itē ſubſtantias in nobis putat ineſſe. C. VI.

Aduerſariorum rationes.
Prima.
Secunda.
Tertia.
Primæ confu.

VIDEMUS apud multos iuniores puerilem ueręq; inanem percrebuiſſe ſententiam, qua it uetere ſpreta philoſophia decreuerunt, non elementorum ſubſtantias, ſed qualitates duntaxat in nobis aſſeruari. Eſſe calidum, frigidum, humidum & ſiccum, ex quibus conſtamus, non ſubſtantiarum ſed qualitatū nomina. Nuſquā ſynceras quatuor rerum naturas haberi, mixtionis expertes: ſed neq; eas quæ nos circumfundunt ſi rei gignendæ adhibeantur, ſpecies ſuas præterea retinere, uerum protinus euaneſcere, quando noua compoſiti forma ex permiſtione ſuccedit. Quę tanquam abſurda ut funditus euertamus, decet ſigillatim illa minutatimq; excutere. Ergo calidi, frigidi, humidi, ſicciq; appellatione, alias qualitates, alias uero corpora quibus inhærescūt, intelliguntur.

Corpora

Corporea uero aut summis hisce qualitatibus excellunt, aut depressis prædita sunt. Quæ ex depressis constant uario sunt ordine, quandoquidem & panem & carnem, & uinum, & piper, aliaq; innumerabilia dicimus esse calida: uti cartilaginem, membranam, neruum & os sicca. At quę qualitatibus excellunt, non ita sunt multæ sed quatuor omnino, terra, aqua, aer, & ignis, quibus qualitatũ exuperantiam inesse diximus. Siquis igitur hisce nominibus aliud quam elementa significet, in tã multiplici rerũ uarietate perturbatus omnino & cõfusus erit Quocirca credibile est celebres authores nominibus his simpliciter pronunciatis ea corpora solum signasse, quę in suo genere excellerent. Cum ex calidi, frigidi, humidi, sicciq; temperatura omnium corpora constare preditum sit, quis tam cæcus in contemplandis rebus est, ut qualitates puras animo conciperet ut ex qualitatibus constitui corpora assueceret? Quod afferũt illi synceras nusquã haberi elementorum naturas, ridiculum sanè est & dementiæ proximum. Nam quæ apud nos extant, impura tametsi forte sunt omnia, syncera tamen uspiam esse necesse est, quæ principia sint & ueluti fontes a quibus ista fluxerũt. Hæc.n. norma, hæc regula, hęc præscriptio naturæ, ut omnia ordine quam optimo ducat: atqui optimum erat & ornatissimum impura ex puris, imperfecta ex perfectis quibusdam manere. Potuit autem natura omnia sic efficere quam optima, & mundi elementa seorsum pura uti & cœlum collocare. Quid igitur illa esse prohibet, si esse possunt? Ad uniuersi medium terra simplex est, grauissima, siccissima, omnis expers humoris, ad cœli concaua interioremq; faciem ignis est leuissimus & ardentissimus, neque tamen pellucidus, neque perspicuus & illustris ut noster qui fumus quidam est accensus. Etenim tenuissimus ille cum sit nihil solidum admixtum habet non igitur lucere potest, lux quippe non tenuissimo, sed dẽso flagrãte corpore effulget. Hac ratione, & quod prętereà affectio omnis ab efficiente quodam fit corporeo, a quibusdam eum neque urere neque luculenter calefacere proditum est. Mediis autem spaciis interiecta quæ sunt extremorum mutationes turbulentas sustinent, quorũ communione impuriora fiunt Quod si extremorum confusione suam substantiam non exuerunt palã est iisdem exẽptis puram simplicemq; substãtiam restitui. In summa uero etsi quæ apud nos extant, uera nõ sunt elementa: quia tamen iis proxime accedunt a quibus olim manarunt, par utrorumque ratio censetur. Illud autẽ quod aiunt elementorum formas euanescere, cum in compositionẽ ea concreuerint, quantum obscurat & inquinat omnem philosophiæ splendorẽ? Idem enim fieri putant in elementorum permistione, quod in simplici rerum transmutatione: ubi recens aliqua forma in subiectam materiam commigrat, pellitur uetus atq; decedit: cæterum dum ex elementorum temperatione corpus innouatur, illorum formę nihilominus in hoc manent. Adeo ut si illis congredientibus herba nascatur, in ea seruentur illorum substantiæ dumq; rursum herba concoctione in sanguinem, tandem uero & in carnem mutabitur, licet tum herbæ forma intercidat noua nascente, nequaquam tamen elementorum formæ exeunt, sed stabiles permanebunt quoad ulla compositi ratio constabit, quamuis non una & perpetua permistionis proportione. Sic enim de his statuerunt uiri præclarissimi, primus Hippocrates, qui singula quę ad gignendum confluxerũt, talem uim ait in corpore retinere qualem contulerunt. & omnia per interitũ eo recedere unde sunt accepta: quod fieri neutiquam posset, nisi pristinas illa naturas retinuissent. Huic accedit Aristoteles, qui locis compluribus elementum definiens id maxime ubique solet inculcare, quod cuique composito primũ inest, & in quod ultimum corpora diuiduntur: imo & alio loco palam affirmat in carne atque ligno

Secundæ confuta.

Ubi pura sint elementa.

Tertiæ confu.

Quo differt generatio a permistione

Elementorum substãtias atque formas in mistione seruari.

Lib. de natura hu.

5. Meta. 3. de cæ. cap. 3.

gno aliisq; similibus ignem atque terram facultate (& ut dicere solent) potentia inesse, hęcq; ex illis manifeste segregari. Quòd si illorum substantiæ occidissent, qui fieri posset ut demum seiungerentur? Hæc sanè portentosa fuerat opinio, qua dum iuniores ueterem philosophorum disciplinam permistionisq; rationem assequi minime ualuerunt, ab illorum sententiis temere defecerunt. Ne quis igitur unquam huiusmodi captiosa probabilitate fallatur, latius exponenda uidetur tota permistionis uis atque ratio.

De elementorum permistione diligentior inquisitio. *Cap. VII.*

PERMISTIONI aptissima sunt ea corpora quęcunq; in exiguas tenuesq; portiones facile dirimuntur, qualia sunt mollia, tenera, fragilia, liquida, subtilia: è diuerso autem dura, firma, solida, arida, crassa, omnium minime permistioni cedunt. *Quæ corpora permisceri possunt.* Neque uero fieri potest ut illa uere misceantur, nisi contrariis inter se pugnent qualitatibus, per quas pariter agentia atque patientia mutationes conuersionesq; subeant: nam neque candorem lineæ, neque medendi scientiam corpori permisceri putamus. Quæ igitur cōtraria sunt & in communi materia pugnantes qualitates acceperunt, si dirimi facile secariq; possunt, ea tū substantia tum qualitatibus ad permistionem sunt accommodata. Mistionem efficiēt, dum paribus quodammodo portionibus infusa temperataq; coībūt. Tum enim mutua ui & effectione pugnātium qualitatum, sic illorum substantiæ totæ franguntur comminuunturq;, sic & qualitates omnino temperatione confusę se retundent, ut illa demum neque substantias, neque qualitates puras seruent & integras. *Paria quodammō esse debent.* Hę quidem nequaquam dissipatæ aut extinctæ oblitescunt, sed repressa duntaxat exuperantia ad moderationem mediocritatemq; referuntur. Hinc corpus unum prodit consimile, quod re ipsa simpliciter unicum iam est: nam cōtraria quæ in permistionem uenerant, non energia, id est efficacia uel actu, sed potentia duntaxat supersunt & manēt. Ad hunc igitur modum perfecte fit mistio, quę est diuersorum in unum atque idem concretio. *Mistio quid Diffinitionis explicatio.* Aqua aquæ, aut uinum uino simili infusum non permiscetur. Nam licet substantiarum quædam fit in totum perfusio, hęc tamen integra manent non hebetata, quod enim contraria non essent nequaquam seipsa mutauerunt. Neque si milii & sinapis grana: aut etiam adamantem, saphirum, & margaritam planè leuia facta contritaq; confuderis, aliam permistionem induxeris, quam quæ deprehenditur a sensu, quæ potius collocatio quædam est & quædam exiguarum partium compositio. Rursum si lana aut spongia oleo humoreue quopiam perfunditur, tametsi non sensu modo, sed reapse confusa sunt, illa nihilq; re uera fit uel minimum spongię quod humorem conspersum nō madent, quia tamen in unum atque idē illa non concurrunt, sed suas ipsa naturas seorsum retinent illæsas naturali permistione uacant. Imo si quatuor elementorū substantię optime confusę coherescant nisi pugnandi ui & potestate rerum retundantur temperenturq;, in unum minime coalescent. Quod cum Empedocles affirmasset elemēta exiguarum partiū appositu solo permisceri, id iuste Aristoteles argumentis incessiuit. Ergo iis legibus quas ante dixi obseruatis, diuersorum fiet in unum cōcretio, & præterea si uiribus quodammodo paribus illa concurrant: nam tametsi reliqua consentiunt, si desit hoc postremum, mistio utique non erit, sed procreatio. Cum enim contrariorum uires præter modū impares sunt, quod minus est & imbecillius, ab ampliore & potentiore uictum perimitur, in illiusq; naturam facessit. Neq; enim amphoram aquæ mille amphoris uini, neque lignum igni, neque alimentum

tum

tum corpori permisceri dicimus, sed illa occumbere, noua autē oriri. Nisi igitur quę in temperationem trahuntur permaneant & consistant, nō erit ulla connexio, sed aliquo pereunte gignetur aliud. Vnde planum fit, aliud esse miscere aliud gignere, aliud permistionem, aliud ortum, & eam opinionem non posse defendi, quæ elementorum substantias perire, solasque qualitates in mistione retineri arbitratur.

Vtrum elementorum substantiæ, an qualitates solæ totis totæ perfundantur.
Cap. VIII.

QVANDO igitur mistorum elementorum substantias in cōcretione haberi perspicuum iam est, inuestigatione dignū uidetur, ut illorū apta fiat adhęsio mutuaq; complexio. Corporum substantias totas totis commisceri ac penitus in sese penetrare, multi ex Plotino opinati sunt. Qui cum uiderent sudores è cute nostra emanare, neq; illam perfodi uel secari: rursum lanam aqua perfusam permadere totam, affirmare non dubitauerunt totum corpus in mistione per aliud totum penitus induci, ipsumq; quoquouersum subire, materiā materiæ iniici, molemq; moli. Etenim aquę materiam in lana esse dixerunt, nō quibusdam modo inanibus spaciis conclusam, sed pertotam illius substantiam fusam: tota enim madet, nec ulla pars eius expers est humoris. Ad hunc modū nō solum quatuor elementorum qualitates, sed eorum quoque substantias permisceri in compositione partiū similarium prodiderunt. At uero ista qui possint sibi constare, concipere arduum est, & supra captum cogitationis. Dum in corporibus macerandis humor solidioris substantiam peruadit, manifestum est & apud omnes in cōfesso, maiorem toti molem accedere. Nam & lana madefacta occupat locum ampliorem. Quod si est, necessarium consequitur, aliam alio situ collocari materiam. In quibus uero nō amplior uidetur moles euadere, ceu liquore perfusis cineribus, aut cuticula sudante, necesse est quos uocāt poros & angustas uias latere, in quibus aer, aut spiritus tenuior, aut aliqua materia cū esset, exhalat, cedensq; liquori ingressum præbet. Si enim nullum internallum medium intercipitur, quomodo fieri posse credemus, ut in solidum & undique inaccessum aliud corpus penetret, nisi confectiones utrinque fiant, qua demum transitus sit? Atqui si hoc modo corporum substantiæ totis immiscentur, fit sal tem illorum ad usque minima diuisio, sic ut huius minimum corpusculū, illius minimam particulam cōtingat, id certe indignum philosophia uideri solet credere aliquid esse in rerum natura minimū, quod diuidi nequeat. Omne quidem corpus sectione infinitum est, neque ad extremum & indiuiduum perduci potest diuidēdo. Quinetiam si illuc ueniri potest, continua fractione comminutioneq; facta, corporum substantię in sectiones absumentur, & tanquam in nihilum redactæ se mutuo destruent. Ad postremum uero cum exiguum quidē permiscetur maiori corpori, quomodo usqueadeo distendi aut secari poterit, ut per uniuersum maius se diffundat, & cuiq; indiuiduo huius aliud indiuiduū minoris accedat? Fieri igitur non potest, sed ne intelligi quidem ut corporum substantiæ mutuo se penetrēt, & eodem prorsum situ constitutæ sint & collocatæ nec fieri potest ut in ampliorem molem diffusæ per minimas sectiones consertæ colligentur. Rationes istæ fortasse Auerrhoidē eo necessitatis adegerūt, ut non committentium quiddam modo, sed somnio quoque similimū adferret: qui ut hanc substantiarum permistionem tueretur, elementorum formas a perfectarū substantiarum dignitate & uniuerso genere detorsit, ut non in qualitates,

Rationes eorum qui putant corporis substātias totis totas permisceri.

Confu. 1.

Secunda.

Tertia.

Auerrhoidis figmentum.

tes, ſed in medium quoddam & inauditum genus transferret. Illas quidem intendi poſſe & remitti per eandem materiam ęquabiliter fuſas, qualitatū comparatione & exemplo pariter exporrigi. Cuius opinionis leuitas alio loco a nobis refutata, fuſiorem hic diſputationem non deſiderat. Quocirca miſſis lubricarum opinionum fluctibus atque iactationibus, in tutum & tranquillum portum nos recipiamus.

Elementorum ſolas qualitates per totas miſceri.

Miſtionis ratio.

Elementorum ſubſtantias miſtio totis totas non miſcet ſed qualitates duntaxat miſcet atque confundit, ut per totius compoſiti molē æquabiliter ſint fuſæ. Primum enim quatuor illę mundi ſimplices naturæ cū paribus quodammodo uiribus cōfluunt, inexiguas non autem quam minimas portiones ſe diſtrahunt, eoq; ſe ordine componunt, ut quæque tamē alterius diuerſiq; generis cuipiam cohæreſcat, nihilq; ſenſu notari poſſit quod non ex quatuor earum portionibus conſtet. Hoc poſitu exiguę portiones, ſuam formā qualem ante permiſtionem, integram quæque retinent, neque enim intēſionē neque remiſſionem ſubſtantiæ ferunt. At uero elementorum qualitates contrariæ totis totę ſe permiſcent, & mutua quadam pugnantia ſeſe uiciſſim ad moderationem quandam redigunt, fitq; illarum confuſione temperamēti quoddā ſimilare genus per uniuerſam compoſiti molem diffuſum. Quanquam igitur ſubſtantiæ καθ' ὅλου temperari nequeunt, ſed duntaxat continua appoſitione connecti; qualitatum tamen conſumata eſt permiſtio. Quumq; hæc abſoluta fuerit, temperamentum accedit ęquabiliter toti conſperſum, & noua protinus forma inducitur. ac tum uere efficitur diuerſorum in unū atq; idem cōcretio.

Quod miſtum eſt, ſimplex id eſſe.

Elementorum ſubſtātiæ quāuis in miſtione ſeruentur, poteſtate tamen duntaxat inſunt.

Quoniam enim a forma & eius ui totum ſubſiſtit, cōſentaneum eſt id ipſum ab unica & cōſimili, unū ſimplexq; fieri. Quę porrò in hoc gēito ſimplici corpore manent exiguæ elementorum portiones, ſuis quidem formis integræ ſubſiſtunt, non tamen liberæ aut ſui iuris, ſed implicitæ, uinctę, & quaſi interceptæ mutua qualitatum pugnantia, atque etiam dignioris formę præſentia. Vnde priſtinas ſibiq; inditas uires expromere non ualent, neq; ignis urere, neq; aqua impēdio refrigerare. Solum igitur poteſtate inſunt: atq; ſic ut cum temperamēto per obitum diſſolutio ad ſe redibunt, parteſq; propriis elementis reddētur atque reſtituentur uniuerſitati, nullius imperio obſtrictæ in libertatem uindicentur reſumantq; priſtinas uires in hunc modum miſtæ temperatæq; elementorum portiones, materia fit totius ſimplici formæ ſubſtrata. Hęc autē forma ſeu perfectio ſui ubiq; perſimilis eſt adeo, ut non modo particulæ quæ ſub aſpectum recidunt, & quę ex tenuibus elemētorū portionibus conſtant, ſed & ipſa elementorum fragmenta, quæ ſeorſum non aliis permiſta ſubſtantiis intelligimus, totius ſpeciem gerat.

Totius ſpecies unicuique uel minimæ particulæ communis eſt.

Duæ formæ eidē inſunt parti, una ut preparatio altera ut perfectio.

Miſtum enim iam eſt horū unumquodque, totiuſq; temperamentum accepit, nihil igitur prohibet quominus compoſiti totius ſpecies immigret in omnia. Neq; uero flagitiū eſt fateri duabus illa formis ornari, quarum una actu præſentiq; imperio, altera ad tēpus abrogata & antiquata, poteſtate duntaxat inſideat. Ergo quæ fuerant olim diuerſa, ignis, aer, aqua & terra, nunc in ſimilaris corporis compoſitionem dum confluunt, eandē ſimilitudinem ſpeciemq; gerunt, omniūq; fit in unum atque idem concretio. Hæc fuerit nobis tāquam leuis armaturę prima diſputationis excurſio, quę ſimplices rerum naturas perſequuta ſit coegit, ut in ὁμοιομερῶν compoſitionem conieceirt omnes ac illigauerit.

Libri ſecundi de Elementis

FINIS.

DE TEMPERAMENTIS LIBER TERTIVS.

Quid temperamentum, utq́; id perperam definierit Auicennas. Cap. Primum.

ELEMENTORVM confinio proxime iuncta est atque connexa temperamenti proprietas, quę quodammodo propago & soboles per mistionis est. In hac cognoscenda atque tractanda rerum continuata series expostulat, ut ab elementorũ vi & natura rursum exordiamur, & ab ea maxime qua modo ac plane paulo ante dedimus. Simplices mundi naturę quo in permistione integræ & incolumes seruarentur, & ne si pauca multis aut parua magis cõponerentur, debiliorum occasu ea quibus multũ esset roboris ac uirtutis potius accrescerent quã perfunderentur, æquale quodammodo esse debuerunt. Hanc æquabilitatẽ non magnitudine molis, non pondere metiri licet, quod terræ, quam ceterorũ elementorum uberior est in nobis copia: sed potestatis vi & efficientia, cui omnia planè accepta referuntur. Vis autem ea atque facultas non nisi efficientium & principum qualitatum quæ in mistis elemẽtis sunt, obseruatione æstimatur. Hæ perraro usquequaque, sępius quodammodo pares confluunt, nempe mediocritate quadam, quę nõ utique indiuidua, uerũ latitudine definita limitibus coerceretur, in quorum abitu mistio contineatur, hos autem ultra citraq́; interitus est atq; dissipatio. Quæ igitur intra mediocritatis huius limites inciderit principum qualitatum concursio, ut mistionem sic & continuo temperamẽtũ progignit. Est autem temperamentum, non ipsa mistio, sed mistionis ratio. poterit & id earum quæ in mistis elementis sunt principum qualitatũ harmonia & concentus definiri. Vt in cantu & fidibus soni longis locorum interuallis distracti, aut coniuncti quidem, sed dispares & non pro rata portione distincti cõcentũ haudquaquam efficiunt, nisi primi cum ultimis temperati, & medij utrisque respondentes æquabiliter dulci sono aures compleant ita neq; diuulsorum elementorũ qualitates, neque coeuntes illæ quidem temperamentũ efficient, nisi moderata & concordi quadam mediocritate sese mutuo complectantur. Non igitur ipsa rerum primordia per se & absolute perpensa temperamentum sunt: neque illorum mistio, sed mistorum comparatio. Tametsi reipsa & subiecto finitima sunt & plurimum consentiunt elementorum mistio & eorum proportio, rationibus tamen illa disiuncta sunt. Non desunt qui temperamentum a mistione hoc discrimine seiungunt, quod hęc maxime elementorũ propria sit; illud uero qualitatum. Nos autem illa tametsi quodam ordine sec ó

Principium qualitatum in mistione comparatio.

Temperamẽtum quid.

Quo differt temperamentum a mistione.

Temperamẽtum non est ex solis qualitatibus.

sequi uidemus, sic tamen iuncta sunt ut neque mistio citra efficientiũ qualitatum opem, neque sine elementorum omnium substantia temperamẽtum induci possit. Non enim si quis aquam & ignem paribus quodammodo portionibus coire statuat & coalescere, mutuaq; repugnantium qualitatum ui temperationẽ quandam inferri ea protinus temperamenti rationem subeat, ut neque ex duobus illis facta perfusio, exacta mistio censetur. Perfectum enim nõ est, sed inchoatum atque mancum, quod ex duorum triumue duntaxat elementorum connexione fit cuiusmodi est plurimum genus eorum, quæ ex sublimi deturbãtur μετέωρα Græci uocant. Quocirca temperamentum concentus quidam est quatuor principum qualitatũ, ex omnium elementorum permistione.

Auicennam male definisse temperamentum.

Hanc temperamenti rationem cum minime perspiceret nec satis animo complecteretur Auicennas subabsurdam commentus est definitionem: quam primarũ qualitatum effectione mutua, quintam qualitatem eamq; simplicem emergere confirmat, quæ una superstet reliquis in congressu pereuntibus, omnium uires potestate complet, easq; quasi suo sinu cõplexuq; recipit. *Id* autẽ quã absonũ sit

Prima ratio.

quamq; secum pugnet hæc in primis patefacit, quòd fieri nequit ut omnes per actionem qualitates dissolutæ euanescant, neque non ea tandem superet, quę ualidior cũ esset conflictus principia dedit.

Secunda.

Sed esto, donemus hoc exorto temperamento omnes illas perisse quænam tum restabit ingenito corpore contrariorum repugnantia? Si plura illi non insident atque ea contraria, qui fiet temperamenti per singulas ætates cõuersio?

Tertia.

Quę in sita erit illi causa morbi, senii, uel interitus? Adde quod neque dum corpus dissolutione occidet, poterunt simplices naturæ in uniuersitatẽ recurrere suis instructæ qualitatibus. *Illas* enim

Quarta.

unde sibi resument, quæ iam dissipatę in composito non manent?

Quinta.

Itaq; nouam illam qualitatem pro temperamento inuehere, cũ uanitas quædam sit opinionis, quæ multorum animos imbecilles diu multumq; uexauit, nos clarissimorũ philosophorum imitatione ui elementorũ substantias, sic omnino & qualitates in composito teneri fatemur, ex harumque perfusione & concentu temperamentum consistere.

Contraria in idem confluere, et unde singulorum uires æstimentur. Cap. II.

QVAM ille uarie comparari soleant æstimari certo non ante potest, quã sigillatim cuiusque uires quantæ sint expẽderimus.

Cõtra Auerrhoidem.

Auerrohis ut est in omnes ferè contumeliosus, sic & Galenum erroris falso insimulauit, quod summas elementorum qualitates in temperatione haberi censuerit. Hæc dum paucis immutatis corrigere uult, omnia deprauasse uideri potest, qui tum species, tũ qualitates elementorum ad mediocre quiddam in concretione retundi reprimiq; putat. In illa formarum remissione quantum sit lapsus perpensum a nobis alio loco est.

Dialogorũ lib. 1.

Ratio. 1.

Nunc uero si qualitates summas in confusionẽ quandam adductas, ait sese mutuo posse ad mediocritatem deducere, cur non similiter sese prorsus interimũt? Sunt sanè media hæc uti & summa inter sese contraria. Scio opinationem quandam apud neotericos peruulgatam esse, qua illi instant atq; urgẽt summo cum studio, contrarias qualitates remissis quidem gradibus conuenienter congruenterq; concurrere, summas uero haud quaquam posse: neque tamẽ ulla in id probabiliter muniunt.

Secunda.

Si enim repressæ qualitates peręque inter se pugnant ac summæ, neq ue modo extremis extrema, sed & media mediis aduersantur, cur eę quam summæ, potius idem cohibunt?

Tertia.

Quemadmodum calor numeris quatuor definitus, & frigus pari recessu constitutum, cum miscentur

tur

tur teporem ingenerant, sic prorsus accidere compertum est, si extremis illa numeris concurrant. Nam aqua quæ ex feruentissima & æque gelida paribus portionibus permiscetur, mox tepescit, ac si ex mediocribus temperaretur. Quis enim eo impudentiæ ueniat, ut in eo tepore extrema derepente aboleri dicat? Nonne palam confirmat Aristoteles media extremorum copulatione congressuq; nasci, hocq; uno a priuantibus, quę στερητικὰ dicūt dissidere? Nihil aliud teporem esse iudices, quam calidi frigidique pari portione confusionem. Ergo si summas elementorum qualitates in permistionem & temperamentū coire Galeni fert opinio non illa iacet suis patrociniis destituta: sed præter commemoratas hac se fulcit sustinetq; ratione, quòd æquales quodammodo esse cum debeant, nō magnopere sese ualent commutare atque infringere: quę circa permanent quales fermè puris simplicibusq; elementis insidebant, hoc tantum discrimine, quod tunc per totas confusæ eadem communemq; materiam obsident. Quod ab Aristotele scriptum uidemus, summas in permistione qualitates summam uim concursu adimere, & adusque moderationem quandam reprimere ac uiribus id omnino accipiendum nobis est. Nam qualitates tametsi nullo modo repressæ sunt, contrariarum tamen perfusione quasi uinctæ inhibentur, ne suas summas uires exhibeant: hinc uirium acumina exuperantiasq; retudisse perhibentur. Ita contraria eodem subiecto contineri inficiamur, idcirco sanè quòd simul illa una eademq; sede dominari & excellere nequeunt, neque quicquam possit a contrariorum utroque nomen obtinere, sed ab eo dūtaxat cuius uis pręstat atque uincit. Vbi longo interuallo impares concurrunt qualitates, dubitare non licet mox a præcellente infirmiorem obliterari, nec continenter esse uno & eodem statu. Quinetiam quę in permistionem & temperamentum uenerunt, quodammodo pares, etiam si per initia non luculenter se uicissim demoliuntur, diuturnitate tamen & dierum numero, dispari proportione euadunt. Sic per ætates temperamentorum incidit conuersio, sic morborum, sic semi & occasus ingenitam nobis causam circunferimus. Hactenus Auerrhoidis cauillatio efficit, ut in hæc si non præter rē, longiuscula tamen oratione diuerterim. Sed quam commentitia fuerit & futilis illius contentio inde perspicitur, quòd siue summas in permistione qualitates, siue illarum duntaxat dimidia manere statuamus, eadem utrobique proportio constabit, idemq; temperamentum: nā quacunque proportione fuerint integra, eadem erūt & illorum (ut ita dicam) medietates. Sed labor fortasse lōgius, ut reuertar unde huc declinauit oratio. Quæ in misto corpore nectuntur elementa neque suę molis pondere, neq; qualitatum ordine siue gradu, ut qui omnibus summis inest, sed uirium comparatione temperamenti speciem proferunt. Vires autem qualitatis ordinē eiusq; in substantia molem, neutrum uero seorsum consequuntur, sed ex utrisq; spectantur & consistunt. Qui enim in pusillo igne inest calor, codē est ordine atq; qui in ampliore consistit: minus tamen calefacit, quia non parem molem obtinet. Contra autem ignitum candensq; ferrum tametsi depressiore quā flāma est calore, uehementius tamen & acerbius urit quoniam densa multaq; substantia præditum est. Neque igitur cui intensus est calor, id statim acrius calefacit, quā cui depressior est: neque quod fusum & ampliorem consequutum est calorē, id impensius calefacit, quam cui in angustum est coercitus, sed utrinq; uirium ut dixi robur æstimandum. Id autem cum animo & cogitatione complecti difficile atque arduum uideretur, medici iuxta ac philosophi sensibus tanquam in corruptis & integris iudicibus confirmandum duxerunt omnium uires ex efficientia & operibus tactu conuenienter æstimantes.

Quarta.

Elemēta in mistione sū mas qualitates retinent.

Arist. expositio.

Quomodo contraria eidem non insunt.

Quæcunq; concurrunt in misto qualitates sese tandem auertunt.

Semi & interitus causa.

Quinta rō.

Temperamentum est ex uirium comparatione.

Vires a duobus æstimari.

Vires effectu cognosci.

Temperamentorum differentæ quot, qualesq; sint Cap. III.

Temperies.

Intemperies quid.

HVNC in modum separati examinatæ uires, si de inde in communionem & societatem relatæ comparentur, temperamentorum diff. rentias ostendent Quatuor naturarum cum æquales uires in unum coierint, ut calidi, frigidi, humidi sicciq; pares sint portiones, temperies illa cõficietur, quam temperatum iustumq; temperamentũ dixere, cæterorũ legẽ & regulã. Quodcunque aũt ab hoc desciscit, & disparibus inter se elementorum uiribus cõtinetur, intemperatum immoderatumq; appelletur & intẽperies. In ea dispari copulatione necesse est omnino, aut unum reliquis tribus excellat, aut ad summũ duo, tria nũquam possunt. Cũ igitur quatuor sint ea, ex quibus temperamentum absolute conficitur, singulorum expuratione simplices quatuor creantur temperaturæ; calida quidẽ in qua calor frigori antecellit, humoris autem & siccitatis æqualitas est frigida in qua frigus uincit atque dominatur humida: cuius humor primas obtinet: sicca ubi humore siccitas potentior est, paribus iis quę in altera oppositione sunt contrariis. Quatuor sunt & coniugatæ temperaturæ quæ duorũ simplicium exuperantia processerunt seq; extulerunt. Nam duæ cum sint oppositiones limitibus quatuor conclusæ, neq; unius utraque possit extremitas principiatũ obtinere, fit necessario ut nõ plures duabus excellãt. Eodẽ rationis momẽto fit, ut quamuis sex numerando percenseantur coniugationes, illarũ tamẽ quatuor duntaxat possint natura cõsistere. Hę sunt calida & humida calida & sicca, frigida & humida, frigida & sicca: quas coniugatas quatuor tẽperaturas aut compositas appellant Nouẽ igitur sunt tẽperamentorũ genera, quę permistionis differentias & proprietates consequuntur: unum temperatissimũ quod paribus omnium cõflatum portionibus extremorum medium possedit. Intemperata octo simplicia quatuor totidẽ cõposita. Temperatissimum quod est indiuiduum & omnis expers latitudinis quasi punctum intelligitur: cętera quæ ab hoc recesserunt, longe lateq; fusa sunt, neque enim quæ calida dicimus, omnia pari a mediocritate interuallo distant, neq; aut frigida, aut humida, aut sicca, uno eodemq omnia sunt ordine. In compositis porro euincentium qualitatum aut par est recessus, aut alias alia antecellit. Etenim calidum siccumq; appellamus, siue illa pari sunt ordine, siue calidum sicco præstat, siue contra siccũ calido. Vnde intelligitur octo cum sint imparia temperamenta, uniuscuiusque tamen ex maiore minoreque recessu innumerabilia fieri discrimina, ex quorum proprietatibus tum similium partium, tum infinitæ corporum naturæ, & proprietates consurgunt atque constant.

Simplicia quatuor temperamenta quatuor.

Coniugata temperamẽta quatuor.

Innumeras esse particulares temperamẽtorum differentias.

Hoc pręclare Lucretius poemate cecinisse uisus est.

Lib. 2.

Debent nimirum non omnibus omnia prorsum.
Esse pari filo. *Et rursum.*

Lib. 4.

Lib. 1.

Semina multimodis in rebus mista tenentur,
Constituunt eadem fruges, arbusta animantes,
Verum aliis alioq; modo commista.

Si affines in permistione qualitates erunt, constans diuturnumq; temperamẽtum fiet, sin discordes incoitans prorsusq; mutabile. Quod mediocre definiuimus id (quia in summa rerum æqualitate, uix ulla potest aliam uincere atq; dissipare) omnium diutissime speciem suam tuetur & sustinet, idq; tum a se, tũ ab externis causis minus afficitur, deinde quæcunque illi confinia & finitima sunt, quæ autem ab illo abcesserunt & longiore interuallo disiuncta sunt celerius intercidunt atq; dissoluuntur. Calidum humidumq; omnium minimum statu suo permanet (quanquam fortasse in unum præter cætera in plurimos annos

annos uitam perducit) adeo ut ne constare quidem ipsum posse multi sint opinati: cum enim assidue nulloque puncto temporis intermissio humor ui caloris dissipetur, pro calido humidoque temperamento, breui tempore calidum simpliciter irrepet: hoc deinde in calidum siccumque traducetur: Sub hæc uero dum absumpto exhaustoque humore, calor alimento fomentoq; destitutus sensim languescet, sic cum absolute succedet: ab hoc uero cum iam calor plurimũ disiectus atque fusus extabuerit, siccum & frigidum, quod omnium uere postremum statuitur.

Quid iustitia, quid pondere temperatum, utrumque in rerũm natura uere subsistere. Cap. IIII.

SIMPLICIA quæ diximus quatuor rerum initia omnium quas mundus habet substantiarum extrema summe contraria tenent: horum in medio collocata sunt reliqua eorum quæ gignuntur intereuntque corpora, & animalium & stirpium & inanimorum omnium. Quodcunque medium ad unguem obtinebit extremorum exacta æqualitate permistisque paribus uiribus concretum, id εὔκρατον, id est bene temperatum appelletur: quod ipsum & in uniuersa substantia uere ac prorsus pondereque (ut dicere solent) medium habetur. At uero si in toto uel corporum, uel uiuentium, uel animalium genere, uel in uniuscuiusque animalis specie extrema sint constituta, extra quæ nihil possit illiusmodi consistere: totius comprehensæ latitudinis medium quiddam mente complectemur, quod quia ab extremis illis pari abest interuallo, & εὔκρατον, id est bene temperatum, & σύμμετρον, id est consentaneum atque moderatum dicetur: non quidem simpliciter, sed in suo genere uel specie. Id quasi iustitiæ ritu temperatum omnino est, quod generis sui decoram illam & consentaneam æquabilitatem est adeptum qua tanquam numeris omnibus & partibus absolutum, salubriter, integre & naturæ suæ congruenter se gerit omnibusque muniis ad quæ natura sua ducitur, incorrupte fungitur. Alia autem inanimorum, alia stirpium mediocritas, alia animantium: & in animantibus, alia rursum hominis, alia leonis, alia equi, alia canis. Neque leo temperatus eodem est temperamento atq; homo temperatus. Iam uero quia intemperatum id dicere mos est quod a mediocri medioque discesit, fient sanè huius ut & temperati complures differentiæ. Leonem uerbi gratia designare licet in specie sua frigidum, qui tamen in animalium atque in uniuersæ substantiæ genere imo fortasse & alteri se frigidiori collatus, calidus fit. Hunc substantiam quidem calidam, & animal calidum, at uero leonem frigidum esse quis recte dixerit. alias simpliciter alias comparate pronuntians. Quod enim ab uniuersæ substantiæ medio recessit, id simpliciter intemperatum est, parem non obtinens extremorum portionem. At comparate uel genus generi cõfertur, quomodo animal calidius, stirps frigidior est: uel speciei species sicque leo calidus, homo autem frigidus est: uel singula singulis, quæ aut eodem sun genere, aut in diuersis. Comparate autem contraria de eodem enuntiari nihil prohibet, cum sit homo leoni comparatus frigidus, formicæ uero calidus. Tot igitur modis & temperati & intemperati rationes usurpare consuerunt. Quibus qui inuolutas ambiguitate non distinguent, eos necesse est in salebras incidere operosisq; nexibus implicari. Quod iustitia temperatum appellant, id omnium medicorum firmatum est consensu, qui illud in omni tum genere, tum specie inueniri non dubitant. At uero quod uere & quasi pondere temperatum intelligitur, nec haberi, nec in rerum naturæ ordinem

Temperatum ad pondus quid.

Temperatum ad iustitiam.

Temperatũ multiplex.

Temperatum multipliciter.

Contra eos qui negant temperatũ ad pondus.

ræ ordinem (tanquam sint repugnantia) admitti posse, contentione decertant Auicennas, Auerrhois, & quicunque in Arabum familiam se tradiderunt. Fieri enim non posse existimant, ut ex paribus contrariorum uiribus mistum quippiam emergat, quod nulla actio, nulla ad moderationem repressio illorum cōcursu obtingat. Hinc Auicennæ temperamentum (qualitas nimirum quinta ex elementorum confusione recens nata) fieri nullum potest usquequaque & sine ulla exceptione medium, sed id necesse est in extremorum aliquod uel propē sius. Cæterum multo aliter res habet. Nam si elementorum summæ qualitates ut & substantiæ in permistione non pereunt, sed asseruatę temperamentum constituunt: nihil prohibet æquis illas portionibus mistas, exquisite temperatum proferre, quod in proportionibus situm est æquabilitate. Licet enim in illa æquabilitate non tanta sit mutua qualitatum actio, quę uel abolitionem uel repressionem contrariorum molliatur: tanta tamen est ut paria contraria possit confundere ac uere permiscere in unum temperamentum: minus enim uiriū & inæqualitatis contrariorum temperatio desiderat, quam illorum dissolutio atque occasus. Ergo perfecte & ęquo pondere temparatum in natura rerum haberi, tum per hęc palam fit & apertum, tum etiam quod dum ex frigido humidoq; temperamentum in calidum siccumque quiddam abit, necesse est per hāc deduci mediocritatem. Ea autem ubi nam & quomodo subsistat, in conspectu atque oculis omnium mox erit, ut internoscendi temperamenti summam rationem attigero.

Primarō. *Altera rō.*

Hominis tactum, discernendi temperamentum legem esse & iudicem. Cap. V.

QVISQVIS compositi corporis temperamentum ex insertis elementorū portionibus æstimare uolet, cognitionem multis obstructam difficultatibus & a rebus obscuris petitam suscipiet, occultæ enim sunt & penitus abditæ simplicium uires, adeo ut iudicii nostri infirmitas, quanta sit cuiusque in concretis portio, inuenire se posse diffidat. Horum igitur si quid certum reddi potest, id non nisi sensuum beneficio comparandum, per quos notiones rerum in animis imprimuntur. Quicquid enim animo cernimus, id omne originem traxit a sensibus. Quemadmodum colores internoscimus consuetudine oculorum, & de odoribus iudicaturi olfactui fidem habemus, sic opinor & de principibus qualitatibus quę sub tactum recidunt, non est tactui fides abroganda, sed cuiq; sensui de his quæ perceperit & de propria obiecta re iudicaturo, tanquam exploratori & uero nuncio credendum. Si quis forte spreta fideli sensuum cōstantia & authoritate, omnium quę obiectantur demonstrationes requirit quibus colorem album esse, coruum nigrum, ignem calidum, glaciem frigidam sibi persuadeat, is profecto desperata cognitione certi omnia in suspitionem & ignorantiam trahet.

Elementorum in mistis portiones ratione cogn sci nequeunt. *Sensu quodammodo noscuntur.* *Sensuum præstantia.*

Lucr. li. 1.

> Quid referemus enim quod nobis certius ipsis
> Sensibus esse potest, quo uera ac falsa notemus.

Sublatis sensibus, qui quasi fundamenta quædam sunt scientiarum, nihil iam quicquam relinquetur, unde sumi possit demonstrationis exordium.

Idem eodem libro.

> Inuenies primis ab sensibus esse creatam
> Notitiam ueri, neque sensus posse refelli,

Idem lib. 4.

> Qui nisi sint ueri, ratio quoque falsa fit omnis.

Qui igitur sint illorum iudicia tanquā communes animi notiones Geome-

tris appellatæ, si quid illis ad demonstrationem præponetur, iam omnis doctrinæ ratio in confusam perturbationem acta concidet atque ex posterioribus superiora necessario cõnectentur. Ergo quod ἐνεργείᾳ id est reipsa, aut quod dicere solent, actu calidum, frigidum, siccumve est, id tactu liceat internoscere, non leonis quidem aut equi, aut canis, sed solius hominis tactu, qui tum dignitate tum temperamenti mediocritate cæteris antecellit. Qui enim cani aut asino potius quam homini animantium prudentissimo ac sapientissimo discernendi scientiam deferret, præterquam quod ridiculus habetur, rerum cognitioné nobis adimit, asinis uero largitur, a quibus nunquam possumus erudiri. An (ut inquit Tullius) dum bestiæ loquantur expectamus, hominum consentiente authoritate contenti non sumus? Ne quis igitur angustos sensus nostros reddat, aut nos omni rerũ cognitione priuet. hominis prudentiæ præstantiq; naturæ tactus temperiem committemus, quę reliquorum omnium lex sit & regula Atq; eius potissimum hominis qui optimi sit habitus, quique omnium iudicio temperatus, si non omnino, at certe quasi iustitia quadam censeatur. *Is* itaq; quod omnium quæ sub sensum ueniunt calidissimum est, uelut ignem aut aquam quę ad summum ferueant calidissimum quoque decernet, aut glaciem frigidissimam & quod paribus illorum modis dimensionibusq; perfusum componetur, id ut in medio extremorum situm, sic in calore & frigore temperatum pronuntiabit, neque si manum in id demittat, inde quicquam afficietur aut sentiet. Rursum terram uel cinerem, uel tale quippiam quod planè sit aridum, si pari aquæ modo conspergatur, ut humidi sicciq; uere medium obtineat, id demũ tangẽs atq; tractãs neque durum neque molle sensu percipiet. Vnde intelligitur hominis utcunque temperati tactum illis esse persimilem, esseq; hũc uere mediũ omnis exuperantię, calidi, frigidi, humdi & sicci. Is autem cum per totam cutẽ æquabiliter fusus sit, quę rerum externarum appulsus sentiat: palam fit hanc quoq; omnium extremorum uere mediam haberi, & omnis superlationis expertem, eam præsertim quę manum integit, maximeq; summos digitos. Quocirca huic recte internoscendorum temperamentorum æqua æstimatio reguląq; cognitionis & iudicii defertur, si modo ab his quæ extrinsecus occurrunt, ut a calore, ut a frigore nihilo sit conuersa, neque ullam commutationem acceperit, neq; uti fossoribus callo sit obducta. Quæ enim sic affecta erit, improba & iniqua æstimatione in errorem inducet. ita quidem monente Lucretio.

Hominis tactum iudicẽ esse temperamentorum.

Hominem tẽperatum esse medium ĩ uniuersa substantia.

Hominis tactum et cutem medium tenere uniuersae substantiæ.

Cutis lex et regula tẽperamentorum,

Libro. 4.

Denique ut in fabrica si praua est regula prima,
Normaq; si fallax rectis regionibus exit,
Omnia mendose fieri atque obstipa necessum est:
Praua, cubantia, prona, supina, atque absona tecta,
Prodita iudiciis fallacibus omnia primis.

Quocirca in iudicium & tactus æstimationem cutis adhibẽda est, quæ talis omnino perstiterit, qualem natura eam cõformauit: nam & mox erit manifestius ex sua illa compositione temperiem accepisse.

De singularum partium corporis humani temperatura. Cap. VI.

Compositione et ortu calidae partes frigidæ.

VT primum tactus ęstimatione, sic rursum substantia & compositione, partium corporis humani temperamenta noscuntur. Sanguis totus natura calidus est, ex hoc caro tota fermè condita est, quæ idcirco compositionis partium tanquam lex quædam nobis esse potest. Cernũtur & in nobis quędam usque eo frigida, ut nemo ea possit in dubium & controuersiam adducere, quod genus sunt

ossa, cartilagines, & exanguia omnia, quæ tanto sunt frigidiora quanto minus sanguinis & carnis adepta sunt.

Cutis temperata est.

Inter utraque planè medium quiddam est cutis, ex ambobus æque permistis constituta, tanquā sanguine & carne præditus neruus. Constat enim ex carne molli, & neruo duro: ac proinde duri mollisq; & humidi sicciq; medium occupauit. Quo fit ut ab utriusq; oppositionis extremis pari interuallo seiuncta, æquis eorum portionibus temperetur, neq; iis quidē compositis modo, uerumetiā per totas commistis. Quocirca ut sensus iudicio, sic & fabrica compactioneq;, cutis uidetur media temperie contineri.

Partium calidarum ordo.

Reliquarum autem similium tēperamenta sic illius comparatione dimetimur. Spiritus omniū quę in corpore sunt calidissimus, hoc ipso cor minus calidū, deinde sanguis, post hunc caro simplex: hanc sequitur iecur, hoc lien, lienē renes, cutis his succedit temperata.

Frigidarum ordo.

Ab hac in frigidum propensu, est adeps, deinde cerebrum hoc frigidior spinę medulla, ac frigidiores sunt nerui molles, deinde sequūtur duriores motibus accomodati, ab his est uena, deinceps arteria, post hanc mēbrana, his omnibus frigidior est tendo, hoc rursum frigidius uinculum, chondrosyndesmos proximus est, deinde cartilago, os ei finitimum, ab hoc pilus est, ultimo loco pituita omnium quę in corpore sunt frigidissima.

Siccarum ordo.

Quæ alterius oppositionis sunt qualitates, illis a natura hoc modo sunt inditę. Pilus omnium est siccissimus, hunc suo quæque ordine deinceps consequuntur, os, cartilago, chondrosyndesmos, uinculum, tendo, membrana, arteria, uena, neruus motui destinatus.

Humidarū ordo.

Ab his cutis succedit temperata. Hinc in humidum iam abit neruus sensui designatus, cor hoc ipso iam est humidus: deinde sunt renes, iecur, lien, caro simplex. His succedit pulmo, post hunc est spinę medulla, dein cerebrū, mox ossiū medulla, adeps proxime illi est, subsequitur sāguis, postremo pituita oīum quę in nobis sūt frigidissima ita humidissima.

Humidum siccumq; tēperamētum tactu cognosci.

Hęc posterior humidorū siccorūq; series tactus iudicio confirmata est, cui & substantię compositio prorsus cōsentit. Cum enim in nobis dum uiuimus non summa sit uis frigoris, per quā alat quicquam in duritiam concrescere, neque extremus is calor insit, qui concreta liquare possit, quicquid tactu molle deprehendetur, id quoque humidū, quicquid durum, id statim siccum censeatur. Sic igitur dum in nobis uigebit moderatus uitæ calor, humidi sicciq; tactus erit æqus æstimator, & arbiter.

Calidū aut frigidum nō uno semper modo cognosci.

Cæterū altera oppositione qua ad ueterū imitationem partium temperamenta digessimus, neq; tactu omnia, neq; substantiæ compositione, sed nunc hoc nunc illos, alias utroq; modo singula dimetimur.

Cor, quo tēperamento.

Cor solo tactu definitū est calidissimū quod dissecto animantis pectore, digitisq; in sinistrum cordis sinum immissis, sentiatur hic locus omniū qui in animali sunt calidissimus. At si substantia spectetur cor simplici carne frigidus existet.

Venæ et arteriæ.

Venæ & arteriæ quia spiritus & sanguinis contagione incalescunt, possent perinde atque cor calidæ censeri, cęterū ex compositione quia exangues sunt inter frigidas habentur.

Pulmo

Porrò autem pulmonis siue compositionem, siue calidum biliosumq; nutrimentum, siue cordis uicinitatem & adhæsionem respicies, illum sanè iecore tum calidiorē tum multo sicciorem iudicabis. Quid igitur Galeno in mentem uenit ut humidum hūc statuat, nisi fortasse ab inducto aere frigido & ab irruēte defluxione, atque omnino abe recrementis bili temperamenti rationem incidit?

Adeps.

Adeps concreatione frigidus censetur, cuius tamen substantia ad inflammationē apta & habilis calorem significat.

Cerebrum.

Cerebrum substantiæ compositione Aristoteles frigidissimū prodidit: hoc Galenus tactū iudicē cum adhibuerit, cumq; a circunfuso quouis aere refrigeratum lędi cognouerit calidum esse contendit. Itaque de partium temperaturis non nisi distinctione adhibita quicquam certo licet pronūtiare.

De

De uniuersi hominis temperamento, neque uiuens omne calidum esse. Cap. VII.

DISSIMILIVM partium atque totius animantis temperamentum, ex similium compositione, imitatione quadã exprimimus. Nam os, neruus, aliaq; similia suis substantiis integra manent in nobis, neque similiter atque elementa in confusionem adiguntur, qua sese uicissim conuertant. Ab his tamen singulis calidis frigidisq;, par est tum humores quosdam atque uapores, tum uero & spiritus communiter in omne corpus erumpere, qui deinde uarijs præditi qualitatibus uarijsq; temperamentis, in unum commeantes atque confusi, sese demum temperent, fiatque ceu unum totius temperamentum, non illud quidẽ simplex, sed ex multorum concursione conditum. Hinc eorum error planè coarguitur qui simplicem qualitatem id esse proponunt, cum apertum & perspicuũ sit, similem quamque partem proprium & ingenitum retinere temperamentũ, neque ex mutatis illis simplex unum totius effici. Ea communione euecti tum uapores tum spiritus, in corporis extima in ipsamq; cutem confluunt, eamque sic afficiunt, ut hac moderatione prędita, eo prorsus sit temperamento quo & uniuersum corpus: si quidem ab his quę extrinsecus imminent causis, aduentitiam illa constitutionem nullam acceperit. Quo fit ut solius cutis contactu liceat de uniuersi corporis temperamento pronunciare. Quemadmodum igitur ante demonstratum est cutem uniuersę substantiæ medium obtinere, sic fiet puto ex his manifestum atque promptum, hominem qui iustitia sit temperatus (quales plerique passim uisuntur) eundem quasi pondere & in uniuersa substantia temperatum inueniri. Huc accedit quod singulæ partium temperaturæ seorsum æstimatæ, in commune relatę si comparentur, calidæ frigidis, & humidę siccis, omnium quædam æquabilitas accersetur, & cognoscetur homo partium suarum compensatione temperatus. Tales plerunque sensus comprehẽdit exili quadam latitudine a medio disiectos: nam exquisite & ad unguem temperatus, ut indiuiduo quodam ceu puncto diutius consistere non potest, sic quasi regulam & cæterorum exemplar illum cogitatione quam re potius complectimur atque informamus. Palam est autem alios quosdam ab hoc deficere, alios superiores esse, & hi uerbi gratia calidi sint, illi frigidi idcirco neq; uiuens omne dominatu calidum haberi. Cæterum quo hæc illustriora clarioraq; euadãt, incudi illa reddere & iterum tundere consilium est. Quod enim explicatum a nobis est hominis temperamentum, ex partium omnium prima commoderatione, & ex spiritus tum uagi tum fixi affusione, id componi tenendũ sentiendũ. Quando quidem propria cuiusque partis temperatura quam quatuor elementorum permistio tulit, non alia inest uiuẽti atque animali iam primum extincto. Si enim derepente id suffocatum de uita decessit, corporis partibus quæ superant non sic puncto temporis sua potuerunt temperamenta perire, neq; fieri potuit ut quædam elementa tam subito euanescerent aliis recens genitis nouaq; proportio illis accederet nondum mutua affectione commutatis. Quocirca ut demortui, ita uitam agentis unaquæque particula frigida uidetur, atque si ea quæ ex primorum elementorum comparatione est tẽperatura spectabitur plus terræ quam cæterorum obtinere. Vnde intelligitur uiuentis eum calorem qui per corpus diffusus omnia regit ac moderatur, & cuius appulsu uita inest, cuius excessu mors irruit, a partium temperamentis differre, neque ab his proficisci. Sic propemodum & stirpibus suum quendam inesse calorem, cuius ope alantur, increscant, atque generent: quo demum pereunte omnis quoque natu-

Totius corporis temperamentum unde fit.

Nõ posse id simplicẽ esse qualitate.

Cutis eodẽ est temperamento atque totũ corpus.

Hominem esse temperatum ad pondus.

Non in omni uiuente calorem excellere.

Tẽperamẽtum totius ex multis constare.

Partẽ unãquãque ex quatuor elementorũ mistione frigidam et siccam esse.

Viuentiũ calorem nõ ab elementorũ mistione nasci.

M rx

re actio intermoritur: licet quæ tū supersunt, folium, lignum, cortex, ut uetus nomen sic suum ex elementis temperamentum retineant. Calorem hunc in cūctis uiuentibus tum animantibus, tum stirpibus non solum inesse uerum etiā principatum tenere, celeberrimi quoq; philosophi prodiderunt. Cū enim omnis ab illo naturæ sit actio, calidum uincere, & in actionibus, superare pronuntiant: neque modo formicam aut salamandram, sed & pauper quoq; & mandragoram, quod non nisi accedente calore & nutriantur & increscant, calida constituunt. Quem in modum confirmauit Aristoteles omne animal natura calidum humidumque esse, qualis uita quoque ipsa censetur: demortuum uero, frigidum siccumque. singula sic sensus iudicio fuisse comprobata. Iā uero quod in præsentia scrutamur corporis temperamentum, neque hoc, neque illud est, sed ex utrisque quodammodo complexum tenetur. Neque enim solum uitæ calorem qui functionū opifex est spectamus, ut ab hoc uiuens omne, calidum iudicetur: neque solum primam & uere materiam ex elementis concretionem, qua unumquodque frigidum est sed id proprium perfectumq; temperamentū est, quod ex prima elementorum confusione & ex feruido calentiq; spiritu integratur. Hoc itaque totius est corporis, uno tactu internoscendum; quo iudice stirpes omnes re ipsa & actu frigidas censebimus, animātes uero alias tota specie calidas, alias frigida, humanam speciem omnium mediam, in qua hic calidus, ille frigidus est, alius mediocritatem tenet ceu lex quædam cæterorum. Hic siquidem in extremorum medio positus, ex paribus constat portionibus, terræ, æquæ, aeris & ignis; si modo aeris ignisque appellatione non solum ea quæ uere sunt elementa, sed & genuinus spiritus & æthereus ille noster calor comprehenditur, quomodo a preclaris tum philosophis, tum medicis fieri animaduertimus, dum censent animam a corpore seiungi non posse, quin simul naturali sua temperie corpus deseruatur.

Lib. de longit. uitæ.

Quomodo æstimãdum totius temperamentū.

Quanā in uiuentiū genere calida sint, qua frigida.

Vt tactus non simpliciter partium interiorum temperamenta discernat. *Cap. VIII.*

AD integrorum imitationem si partium interiorum temperamenta paulo altius exquirimus, fient singulæ concretione frigidæ, accedente autem spiritu & calore qui uitæ comes est calidę, amborum comparatione, aliæ calidę, aliæ frigidę, quædam ut cutis temperatę. At uero (dicet aliquis) uiuentis interiora si contingere dabitur, quęcunque pars adeatur, seu cerebrum, seu os pituitaue sit, eam sine cōtrouersia tactus calidam cognoscet. Quocirca ille si æstimator est interiorum partium constitutus, omnes promiscue calidas censuerit. Et re uera nihil intus cohiberi experimur, quod tangēte sit cute frigidius. Sed huic discrepationi obsistendum est, & quæstionis obscuræ solutio nobis peruestiganda. Omnes quidem intus partes tangenti calidæ sentiuntur, neq; tamen temperiem singulæ calidam adeptę sunt, quod is calor non insitus illis sit, sed assumptus magna ex parte & aduentitius. Illis enim præter primam ex elementis tēperiem, & preter spiritus calorem, a quibus integrum fieri diximus uiuentis particulæ temperamentum, alius quoq; calor ex cordis uicinitate & ex uaporibus accedit, ei quidam similitudine respondens, qui nobis ex igni aut ex meracioris uini potione accersitur. Quoniam uero hic partium substantiam non cōplet, in temperamenti notione nequaquam comprehenditur, cætero quin cordis uinculum & capsula, quæ, tota est membranosa calidiori sit temperie, quā pedis aut tibiæ caro. His rebus adductus uix fieri posse statuo, ut de proprio in

Plurima interiores partes calore aduētitio incalescere.

teriorum partiũ temperamento solus tactus decernat quippe cui synceru illud & purũ non occurrit, sed multo perfusum externo calore. Index tamen bonus is esse possit una cum ratione, quæ substantiam atque structuram explorabit. Solus uero satis est de totius integriq; corporis, cum reliquorũ animantium tum hoĩs, ex ęquo & bono iudiciũ facere, atq; his potissimum uidetur accõmodatus.

Solus tactus nequit interiorum partium tẽperamenta indicare.

Multis ex causis ingenitum temperamentum mutari, quaque id ratione accidat. Cap. IX.

HVMANVM corpus patibile cum sit & affectioni subditum, ab aduersis causis siue progressę illæ sint siue antecedẽtes, siue proximæ & continentes, multa solẽt perpeti atque sustinere. Sic enim plerunque a cibo pleniore, a uini potione, ab æstu, a balneis, ab exercitatione incalescit uehementius, quemadmodum contrariis ex causis refrigeratur. Quæcunque ab illis inducta corpori fuerit affectio per summa illius diffunditur & inhæret, mutabilis & inconstans, adeo ut si per se & solitarię suæ naturæ id relinquatur, leuissime trãsfuga a seipsa desciscat, & tota quam mox tanquam adscita & aduẽtitia exolescat. Itaq; quoniam hac euanescente corpus ad se pristinamq; constitutionem reddit; temperamentum autem constans est & firma corporis habitudo constat illam temperamenti speciem minime permotare. Cæterum si forte illarum efficientium causarum assiduus sit appulsus, nulloq; puncto temporis intermissa adhæsio, fieri quidem contingit ut tum demum temperamentum, ipsaq; elementorum proportio commutetur: quod hac ferè ratione obuenit. Primum ui causarum, qui in corpore diuagatur spiritus, aut aer diffusus in cęcos & abditos recessus incalescit, si quidem causæ erant caloris effectrices: hinc in humores & tenerã corporis substantiam sensim calor prorepit, tum demum solidiorem molem occupat. Pergente autem causarum impetu necesse est singulas ordine suo exiguas frigidorum elementorum portiones obteri, & a pristina constitutione, in contrariam calidioremq; facessere. Hæ quandiu sic mutatæ suam adhuc speciem retinent, temperamentum etiamnum manet nihil mutatum, adscitus enim duntaxat & arreptitius is calor est. At uero cum diuturnitate fiet imbecilliorum partium (non enim omnes aduersis æque obsistunt) tanta decessio, ut frigidorum elementorum plures portiones & fragmenta pereuntibus formis in calidorum naturam contendant: tum primum toti immigrat temperamenti mutatio. Summotis uero tum causis, cum corpus non ultra illarum ui pulsabitur, quæcunque partes supra modum incaluerant nondum tamen formis suis spoliatę, ad superiorem temperamenti modum sponte sua recurrent, calidæ uero hæ quidem permanebunt quarum iam species exoluit. Quoniam igitur per illas firmus & stabilis toti calor accessit, erit pro earum multitudine aucta caloris proportio, aliudq́ue inuectum temperamentum. Quemadmodum autem ab iis causis quæ foris sunt, ita multo promptius & procliuius ab esculentorum potulentorumq́ue longo usu, si quidem illa immoderato erunt calore, corporis temperamentum in calidius traducetur. Huic obiter subtilior solertiorq́ue meditatio succedit. Cum enim corpus humanum ex uariis sit particulis constitutum, aliis quidem mollioribus, ut carne, ut neruo, aliis solidioribus ut membrana, cartilagine, osse, quæcunque harum magis patibiles sunt, primę a sua commoderatione decedunt, solidę uero non nisi longo tempore & ingenti causarum incursione, è statu deiici & deturbari possunt. Quinimo cum sint illæ fibris quibusdam firmissimis intextæ, quibus plurimum inest firmamenti

Aduentitiæ corporisque qualitates in tẽperamenti ratione non continẽtur.

Vt in natiũ temperamẽtũ ab externis causis permutetur

Primum et ingenitum temperamẽtũ semper in nobis quodã modo serua

ri, neque prorsus mutari posse.

& roboris, sic illas duco aut nunquam ulla ui labefactari posse, aut tenuiter usque adeo & parce, uix ut toto æuo insigne quicquã perpeti possint. itaque quorundam ego iudicium sequutus, insitum illud & primarium corporis cuiusque temperamentum in illis constituo, cuius tanta uis est & soliditas, ut quocunq; siue contrariorum longa consuetudine, siue ætatum decursu fiat mutatio, in id tamẽ ingenitum temperamentum magna semper sit propensio atque procliuitas corpusque primam naturam semper redolens, expeditus eo se referat unde decessit. Ex quo fit ut qui a prima origine sit intemperatus, quamuis arte in mediocritatem uendicetur, uere tamẽ temperatus nunquam sit, neque ei prorsum similis, cui temperies sit ingenita, sed illius duntaxat effigies quædam & adumbratio. Qui etiam duos si fingamus diuerso natos temperamento, qui forte quibusuis ex causis in eandem corporis conditionem peruenisse uideantur, non tamen iisdem prorsum gaudent & oblectantur; argumentum proculdubio diuersa his superesse naturæ primordia, quorum non parua etiam nunc restant uestigia. Quæ cum Hipocrates intima ratione animoque lustraret, uniuersa uno complexus est aphorismo, quo prodidit per morbos minus periclitari quorum naturæ morbus conuenit, aut ætati, aut habitui, aut tempori, quam quibus non conuenit; eo planè significans nobis aliam ex ætate temperaturam inesse, aliam ingenitam quæ ipsa est natura, aliam ex temporis & uictus consuetudine; quæ diuersæ cum sint & plerunque pugnantes, in uno corpore cõsistunt, sed aliis quidem partibus, ut hæc carni atque mollioribus illa fibris duntaxat penitus insideat.

25. lib. 2.

Vnius et eiusdẽ multa esse temperamenta.

Quid ætas, quod ætatum differentiæ utque illarum progressu cuiusque temperamentum uertatur. Cap. X.

Insitus noster calor senii et interitus causas interior.

VT multa nos assidue circũstant incomoda quorum ui huc illuc traducimur, sic intus nobis ingenerata & ab ortu tradita est causa, cuius necessitate tẽperamenta decursu uitæ commutemus. Hæc est illa molis ac interitus pernicies, hęc intestina calamitas, quam nulla ars, nulla humana industria effugere sed ne reprimere quidem possit. Etenim si cui ab ortu temperato uel Aesculapius præsit, qui illum ab iis quæ foris sunt aut quæ intro sumũtur causis, saluum & incolumen sic tueatur, ut nullum inde corpus detrimentum capiat, is tamen a semet ipso suaq; sponte magis magisq; conficietur cõsumeturq;, donec extremum uitæ spiritum edet. Illuc dum contendit, plurimas hoc interim spacio mutationes necessario sustinet. Has qui annorũ spaciis & interuallis dimensi primum discreuerũt, simul ætates appellarunt. Vt sit ætas id uitę curriculũ quo luculenter corporis constitutio per se suoq; nutu mutatur. Nõ quęuis aut procreati, aut colori, aut erumpentibus pilis, sed quæ duntaxat temperamento & primæ constitutioni omnium functionum causę incidit conuersio, ea ætatum singularum discrimen facit. Rursum neque ipsius temperamenti ab externis causis, aut æstu immodice, aut celi ardore, aut intemperantiore uiuendi consuetudine mutatio, sed quæ ab interiore fit & semper assidente interitus causa, unica discernit ætates. Quocirca ætatum differentiæ plurimũ inter se dissimiles, ex ea ipsa quæ incidit uarietate statuentur. Vitę ingressu ut omnis animans ex semine & saguine fluxis humidisque rebus supergenitus est, ita & humidissimus uideri potest: cui caro pręhumida & muccosa, nerui, uincula, imo & ossa tenera flexibiliaque, adeo ut facile sequantur quocunque ducas. Hinc in dies longius procedens plus plusque siccatur & arescit, ut cum

Quid ætas. Vnde spectetur ætatum mutatio.

Ab ortu in uita extremum animal siccius reddi.

extremam senectutem attigerit, non modo ossa arida sint & humoris expertia, sed etiam caro neruosa atque dura. Qui ergo sensim ętate progrediens sensim quoque exarescit, quanto ortui erat uicinior, tanto humidior: quantum uero in uitæ extremum declinabit, tantum & siccitate contabescet. Vnde intelligitur quod in medio extremorum situm est tempus, id quoque humoris summęq; siccitatis esse particeps atque medium obtinere. Hanc quidem ab humido in siccum animantium progressionem omnium sententię cōfirmant. Cæterum quod alterius est oppositionis, animal statim ut in lucem editum est, ingenti calore fluit, quantum immutabilem persistere ad medium uitæ cursum existimant: hinc sensim languescit in extremum, quod omnium est frigidissimum & morti iam simile. Huius oppositionis quod medium est, haudquaquam principio, sed extremo quam maxime aduersatur. Ita enim Galenus singularũ ętatum temperamenta tactione explorans, cum pueros, iuuenes, adolescentes, millies considerasset, præterea eundem infantem puerum adolescentemque factũ, hunc nihilo calidiorem deprehensum confirmat nec puerum quam ętate florentem, nec ætate florētem quam puerum. Illius authoritati ut posteri omnes id concesserunt, sic neque ipsi tot seculis confirmatam opinionē repudiabimus: quanquam fieri posse uix intelligo, ut qui infantes, pueros ętate florentes, tactu expenderit, nihilo sit ipse tot annorum prolapsione uel temperamento, uel tactu immutatus; aut si qua illi mutatio incidit, quomodo tactu tāquam firmo & costanti iudice uti potuit ad ætatũ secretionem? Istorum proximus liber pleniorem disputationem confert. Nunc uero si totius uitę cursum partiemur, iũctisq; duarum oppositionum extremis suum ętati cuique temperamentũ adferemus, fiet sanè uitę exordium calidum & humidum, extremum frigidum atq; siccum: medium sicci & humidi exactam temperiem accipiet: attamen in calido frigidoque nondum id, sed quod illi deinceps est, mediocre apparebit. Si nō absolutam illam & indiuiduam temperiem, sed qualem sensus iudicat inuestigamus, temperata ætas censebitur, quę punctum uitę medium modico interuallo antecedit, & ab hoc in aliquanto maius post spacium porrigitur. Quicquid medium hanc ętatem anteit, calido humidoque uincit & excellit, at nō peręq;. Initium siquidem calidum est & humidissimum; quod uero sequitur simili calore uiget, humore autem longe est inferius; ut quamuis siccum id non sit, sed ne ad mediocritatem quidē depressum initii tamen collatione siccum plerũq; iudicetur. Quod a medio in extremum uitæ tempus extenditur, id omne frigido & sicco tenetur, hoc tamen discrimine ut pars ultima tum frigida, tum sicca excellat; nam quæ illā pręcurrebat, & frigore & siccitate erat temperatior. Vniuersæ igitur uitæ quinque omnino sunt ætates suis temperamentis insignitæ. Omnium prima adolescentia in annum ferè quintum & uicesimum producta hinc nomen habens, quod tum corpora ob humoris ubertatem plurimum adolescant. Humoris autem maior minorq; copia complures illius ordines secernit. Infantium ætas omnium humidissima ad tertium quartumve annum prouehitur; hinc ad decimum pueritia, inde ad decimumoctauum pubertas, ac uigesimumquintum adolescentia, totius appellationem sortita. Secũda uitę ętas quę florida appellatur, iuuentus est, ad tricesimumquintum aut quadragesimũ annum excurrens, cuius propria est uenustas, agilitas, & ferocia; calida quidem parceque humida, quæ idcirco prægressę ætatis comparatione solet calida siccaque censeri. Succedit constans & matura sui ubique ferè similis temperata uix annum atringens quinquagesimum. Illinc ad quintum & sexagesimum ingrauescens est ętas, & pręcipitata, prima illa senectus, quę siccum frigidumq;

Caloris in uitæ decursu mutatio.

Aetatũ temperamenta.

Aetates quinque.

Adolescentia, cuius partes sunt quatuor.

Constans ætas.

Prima senectus.

Vltima senectus in ætatibus non omnes inuenit temperamentorũ differentias.

dumq; corpus efficit, frigidum tamen minus. Omnium postrema uitam claudẽs ętas est decrepita, frigidissima atque siccissima: quę & ultimum senium dici solet. Hinc eorum manifeste proditur atque detegitur error qui temperiẽ ipsam quatuorq; temperamentorum coniugationes uitę ætatibus quadam proportione contulerunt. Neq; enim ulla est ætas calida & sicca absoluto sermone, quòd uincenti siccitati abundans calor natiuus comes esse nõ possit: neque ulla ne senectus quidem frigida & humida est, cum ex propria partium substantia atque commoderatione, non ex humorum aut superuacaneorum affluentia temperamenti ratio spectetur. Illis quidem annorum numeris ut crebro eiusmodi temperamentorum mutationem adferentibus ætates circũscripsimus, tametsi alias plerunque ad alios limites excurrunt, cum uel multo breuior erit uitę cursus, uel longius prorogabitur, ad annum fortassis centesimum. Ab origine aũt quodcũque quispiam temperamẽtum acceperit, id necesse est proposita ratione ętatum decursio commutet. Velut si forte temperiem is nascens extulerit, neq; ulla deinceps externa causa illam conuertat, procedentibus annis nutu suo proprioq; impetu sic ille ducetur, ut in pueritia atque adolescẽtia calidus sit & humidus, florida ętate calidior atque siccior, ætate matura absolute temperatus, aliis deinceps ætatibus fridior ac siccior euadat. Quæ tametsi ita sunt, attamen is iudicandus est & puer temperatus, quod inter pueros mediocritatẽ obtineat, & puber quoque & adolescens, itemq; iuuenis & constans & senex temperatus: ita enim comparate dici uidetur. At uero absolute atque simpliciter nõ singulis hic ætatibus, sed ea duntaxat quæ matura constansque est, temperatus erit, parem sortitus extremorum portionem. Huius æstimatione tota pueritia simpliciter calida est uti & uniuersa senectus frigida atque sicca. Qui porrò calidus siccusq; natus fuerit, inter pueros calidus siccusq; uiuet, & hanc innati tẽperamenti conditionem ac speciem, per omnes ætates quodammodo retinebit: ut & cum senium attigerit, calidus atque siccus inter senes persistat. Quandiu tamen in pueris est, humidus calidusq; simpliciter est. Cum autem senex euasit frigidus atq; siccus; at ętate media calidus siccusq; simpliciter. Sic enim fit ut cuiusque proprium, & quod a natura ingeneratum uocamus temperamentum, tale media duntaxat ætate, quæ omnium temperatissima est & cuique familiarissima pura, consistat atque splendescat. Oriuntur itaque & manant temperamenta tum a primigenia natura, tũ ab ætate quę illi comes est indiuidua, cũq; id quod a natura prodiit, comparate duntaxat, quod uero ab ætate, simpliciter dici soleat, consequitur æstimandis temperamentis ætati quam naturę uim tribui maiorem, & eam quæ ex ętatum decursu fit temperamenti speciem, ei tum uictoria tũ nomine pręferri, quã natura ortusq; contulit. De his iã satis multa.

Exemplum mutationis quæ per ætates fit.

Qui temperatus aut puer aut senex est, non simpliciter est temperatus.

Exemplum alterum.

Propriũ tẽperamentũ existit media ætate.

Temperamẽtatum a natura tum ab ætate spectari.

Temperamentum nullum biliosum, sanguineum, pituitosum, aut melancholicum dici oportere. Cap. XI.

Temperamẽta ab elemẽtis nõ ab humoribus nasci.

Ab elementorum uiribus primo similium partium, ex his deinde corporis uniuersi compositionem ductam esse rationibus confirmatum est, ut proinde palam esse debeat omnem temperamẽti rationem elementis primum deberi, his acceptam referri, in ijs sitam esse, ut quæ totius substantiam compleuerunt. Humores ipsaque superuacanea corporis partes non esse, sed eo duntaxat contineri, idcirco & ab Hippocrate contenta dici, superiore quidem libro dictum a nobis est, & posthac plenius fusiusq; demonstrabitur. Quocirca neque ab humoribus, neque ab illis superuacaneis potest corporis eiusq; temperamẽtum æstimari,

ri, neque demum ab illorum dominatu & ubertate fas est temperamento cuiquam nomen imponere. Hinc fit ut ii laqueis inexplicabilibus sese inuoluant, qui nullo nominum rerumq; delectu, hunc (verbi gratia) bilioso temperamento esse pronuntiant. illum sanguineo, pituitoso, aut malécholico alium, cũ hęc non temperamentorum sed dominãtium humorum sint nomina. Cui enim sanguinis eiusq; optimi plurimum inest, is iure sanguineus dici debet, ut cui bilis flaua exuperat biliosus, cui atra melãcholicus, cui denique pituita pituitosus.

Alia temperamentorũ, alia dominãtium humorum esse nomina.

Humorum istę redundantiæ confinibus, sibi temperamentis haud semper respondet, quòd non raro candidos & molles, eosq; tactu frigidos obseruare sit, quibus ingens bilis copia quotidie reiicitur, uti & alios hirtos subnigros atq; graciles, qui huius eluuiei minimum congesserunt. Videas præterea non paucos prima origine frigidum siccumq; temperamentum adeptos, quos tamen melancholicos esse minime iudices, neque atræ bilis proluuie suffusos. Quin & senes extremis quorum ætas frigido siccoq; lacessitur, minimũ melãcholice coacervant, sed si quis his superfluit noxius humor, is maxime pituitosus est: unde & senes a superuacuorum redundantia pituitosos esse omnes confirmant. Hinc multi rerum affinitate capti, eos quoque frigido humidoq; temperamento prodiderunt, quos nihilominus superior ea demonstratio arguit & insimulat, qua confectum est, cum temperamenti statum ætate nulla posse recipi, sed cõtinuo ut editum est animal, annorum numero & diuturnitate corpus siccius euadere. Huc accedit, externarum caussarum ui, multoq; magis alimentorum uaria substantia & facultate, alias bilem aut flauam, aut atram, alias pituitam in nobis congeri ac succrescere, cuius nequid origo corporis constitutioni tanquam efficienti causæ tribui. Quis quęso tam delirius sit, ut in eo humore temperamentum collocet, qui totus interdum præter naturã est, cui nulla cum corpore cõmunio familiaris intercedit? Ergo quanuis qui prima ętate per uasa sparsus est humor, purioris sanguinis speciem ostendat, proxima dein ætate is corporis ardore siccitateq; ad flauę bilis naturam trahatur, tertia omnium fiat humorũ quędam moderatio, quarta melancholicus humor, postrema pituitosus ob caloris coctionisq; infirmitatem redundet, quoniam tamen hunc ordinem externarum caussarum plerunque uis inuertit, neq; corporis perpetuo una est & eadem atque humorum conditio, sed plerunque diuersa, nõ utique ex humoribus, sed ex constitutione propria dimiẽdum est corporis temperamentum. Quæ humorum sunt omnia periti artificis non est corpori accomodare: quare nullum prorsum tẽperamẽtum sanguineum dicere permittimus, ut nullum biliosum nullum melãcholicum uel pituitosum, quamuis alias biliosum hominem alias sanguineum, pituitosum aut melancholicum recte appellemus. Videor equidẽ iam omnem de temperamentis disputationem complexus esse, cui nihil attinet illorum internoscendorum signa subiungere, in propriam tractationem commodius relata.

Prima rõ.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Quia humor quauis ætate abundet.

Temperamẽta sunt partiũ corporis non humorum.

Libri tertij de Temperamentis.

FINIS.

DE

DE SPIRITIBVS ET INNATO CALIDO:

LIBER IIII.

Calorem quendam nobis cunctisq; uiuentibus inesse, eumq; diuinum. Cap. Primum.

Quid traditum sit hactenus.

VNIVERSAM hominis naturam cum altius inuestigare & persequi conaremur, primum quidem concretum hoc corpus in minimas quasq; similes particulas anatome dissoluimus. Hinc uero aliam earum compositionem si qua erat speculantibus, deprehensum est unamquamque ex primis simplicibusq; rerum naturis, terra, aqua, aere, & igni constare, ex harũ permistione uarias enasci temperamentorum differentias, quorum sua cuiq; parti proprietas insideret. Nondum autem ab hac cõtemplatione digressi rursum scrutemur ecquid praeterea parti cuiq; penitus inhaerescit aut assidet, quod pleniorem illius cognitionem faciat.

Quid restet tradendum.

Quid illa sunt uetustioribus medicis celebrata, innatus calor, spiritus, humidũ primigenium, quid natura atque triplex in similaribus substantia, ut hęc singula consistant, unde & quibus uiribus gubernentur. Quoniam autem unus calor prę cęteris sensum manifeste ferit, ab hoc ceu notiore inducto exordio, reliqua serie quadam quasi conserta ex aliis alia nectemus.

Caloris ui omnia contineri & regi.

Animantium generi communi lege est a natura tributum, ut insiti ui caloris uitam agant. Primum enim illas dum in uiuis, caloris temperatione perfundi, morte uero consumptas hoc prorsus extincto refrigerari, uel sensus ipse declarat, nullaq; id alia demonstratione, sed unius est sensus praestantia confirmandum, ceu communi quadam animi notione. Quanquam uero in stirpibus minus aperta & euidens est caloris inspectio, eas tamen non minus quàm animantes hoc salutari calore conseruari, omnemq; omniũ salutem hinc oriri, perspectum ei fiet qui naturae opera effectusq; aestimabit. Constans enim est & rata sẽtẽtia, omnia uiuentia propter inclusum in se calorem uiuere, illius beneficio alimentum trahere, conficere eoq; nutriri ac sustineri, augescere, procreare, animantes praeterea sensu affici, & moueri, quantoq; perfectiora hęc fuerint opera, tanto caloris uim atque substantiam uberiorem adesse. Quod si ulla id ratione suaderi debet, unius Solis praestantia spectetur, qui dux & princeps moderatorq; mundi cũcta uiuẽtia luce sua lustrans, illa pariter caloris sui tẽperatione souet, & ad ea quae dixi opera suscitat. Haec si externo calore fota agunt, impediuntur frigore, nonne optima ratio est quempiam in eis calorem inesse operum effectorem, eumq; Solis maxime calori concordem esse & consentaneum? Recte igitur Aristoteles uitam uno calore contineri, sine calore neque animalia neque stirpes uiuere, tanquam

quam protritum & peruulgatum memoriæ mãdauit qui & mortem caloris extinctionem esse definiuit. Itaque huius imitatione una omnium philosophorũ cõsensio uitam calore finit, mortem caloris extinctione. Quantuluscunque inerit calor in corpore, id ipsum uita fruetur, & quas dixi fruitiones licet obscuras de se promet, neq; extremæ senectutis frigus quod in tẽperamento dominatur, huius põt caloris superare uires: Hoc uiuunt serpentes, quas tamen temperamento frigidas esse cõmemorant. Hoc uiuit pauper, mandragora, & uniuersum frigidarum stirpium genus. Ex quo iam uideo posse quasi connexũ quippiã effici calorem hunc supra elementorũ naturam esse. Ab eo.n. contrariorũ quod superest, ac infirmius, alterius excellentis conspectu nihil quicquã agi potest, sed tota misti actio in id quod exuperat tanquã in uincẽtem causam refertur. At qui in earum stirpium quas connumeraui temperamẽto, calor depressus est, & inferior quã frigus, non igitur hic ui & operibus potest frigus superare, neq; in hunc tanquam in efficientem causam possunt uitæ functiones referri. Quocirca si quis calor uitę functionum effector est, ut certe est, nequaquã is esse potest qui in temperamenti mistione diminutus est ac mutilus. Quare necesse est hũc uitæ calorem præstantioris cuiusdam esse originis, neque ignei elementi rudiorem naturam redolere, quemadmodum alio loco uberius disputatũ est a nobis. Hinc præclara & eximia quadam mentis agitatione uidetur Aristoteles mortẽ definiens, uitali huic calori non frigus tanquam contrarium opposuisse, sed extinctionem quæ eius ipsius est priuatio. Vt igitur lumini contrarium nihil est, sed aduersæ tenebræ illius sunt priuatio, atque si uel minimum luminis corpus illustret, idipsum illuminatum dicimus, sic & de uitali calore statuo, qui quantuluscunque corpus possideat, idipsum regit atque moderatur, calidumq; denũtiat. Qui uolet huius essentiam plenius cognoscere, ob oculos sibi proponat, sulphur & arrhenicum, quæ calidissima quidem cum sint, & igneo elemẽto confertissima, ut plerunque nos urant, tamen uitali hoc calore destituta iacẽt, sicuti & uniuersum inanimorum genus, quod argumentum planè conuincit igneum non esse, neque ab elementorum mistione hunc ortum quem proponimus calorẽ. Quinetiã animantis demortuæ cadauer, tametsi partium ac totius structurã figuramq; retinet, caloris tamen huius ne minimum quidem habet, haberet autem si ab elementis nasceretur cum in partibus singulis aliqua supersit & resideat quatuor elementorum permistio. Vnde intelligi potest calorem esse per quem uita inerat, non ex prima elementorum mistione, sed aliunde ortu recondito fluxisse.

Calorem nostrum nõ esse prorsus elementarẽ.
Prima rõ.
Secunda.
Tertia.
1. Dialog.
Calori nostro non opponitur frigus.
Quarta.
Quinta.
Sexta.

Spiritum quendam cunctis datum uiuentibus, qui uitæ calore continet. Cap. II.

QVONIAM igitur calor is indissolubili adhæsione corporis moli consertus non est, sed ab ea separari seiungiq; potest, necesse est extra molem eam sit, tanquam assumptum quippiam & aduentitiũ. Atqui cum nequeat simplex calor in qualitatis genere constitutus, sine sede & uehiculo in omne corpus pmeare, huc illucque momento diffundi, qualiter tamẽ hunc a corde per omnes arterias partibus singulis impartiri cernimus, fuit opinor necessarium hunc corpore aliquo fluxo & profluente contineri. Cęterum nullus humor ad hoc aptus erat & habilis, ut tanta celeritate corpus omne traiiceret, quocirca necesse fuit calori materiam substerni substantia tenuissimam pernicitate uelocem, quę simul fouendo calori familiaris esset ac amica. Atq; cum eiusmodi sit aerea, ut

Spiritus necessitas.

si rectius appellare uelis æthærea, optima rõne debuit tali calori subijci, quæ semper ætheris modo incensa ardet, cuiq; perpetuo calor insidet, ut neutrũ pos sit ab altero dirimi. Plato quidem rarius eam materiam calore perfusam, spi- *Spiritus nomina.* ritum appellauit, ignem frequentius ut interdum calorem. Aristoteli cerebro spiritus est dictus, nonnunquam calidum atque naturalis calor: alias quidé a te nuitate & uelocitate, alias a uiribus & effectu ratione nominis desumpta. Planius. Hippocrates, qui nusquam addubitauit hunc spiritum nuncupare, ex eo quod eximijs uiribus cum præditus sit, oculorum tamé effugit obtutũ: etenim & aerem, & uentum, & auram, & unamquamque substantiam quæ sub aspectũ non cadit, sic dicere consueuerunt. At huius profecto imitationem Stoici spiri tum ex splendida, perspicua, nec aspectabili substantia constare recte quidem prodiderunt, eo tamen falsi, quod hunc tum naturæ, tum animæ substantiam es se pronunciant, nihil eo præstantius, nihil diuinius inuestigantes. Quo autem *Animũ tripl ici corpore teneri.* spiritus necessitas atque substãtia plenius demonstretur, repetẽda sunt & repli canda ueterum philosophorum decreta: quorum primi Academici cum perspi cerent fieri non posse ut naturæ quã maxime dispares, nullius idonei medij in teriectu societatem inirent coirentque, animantium nostrum a summo rerum opifice conditũ, priusquã emanaret immigraretq; denso huic & concreto cor pori, censuerunt corpore quodam illustri, puro & astro simili tanquam simplici ueste indui: quod immortale & sempiternum nunquam ab animo absolui diuel lique posset, & sine quo non fieret huius mundi incola. Ab hoc deinde alterum corpus animo circumiecerunt, tenue illud quidem ac simplex, sed tamen impu rius, minus illustre & splendidum superiore: non ab summo id opifice procrea tum: uerum elementorum præsertimque tenuiorum permistione concretum, à quibus nomen inueniens aereum & æthereum appellatur: duobus hisce corpo- ribus iam stipatus animus, in tertium hoc mortale caducumque corpus, seu po tius in tetrum & tenebricosum carcerem tanquam exul deiectus, terrarum fit hospes, donec effracto carcere alacer, & liber in patriam reuersus, municeps *Spiritus necessitas & usus* fiat & ciuis deorum. Hanc corporis atque animi communionem cõfirmans Ale xander Aphrodiseus, spiritum quem proposuimus ait perquam idoneum uin- culum illis interponi, qui aduersas naturas interiectu suo conciliet atque con- tineat. Is enim extremo utrique familiaris & accomodatus, cum non sit pror- sus sine corpore, crasso quidem corpori inseri potest: cum uero tenuior splen- didiorque sit, potest cum animo connecti. Sicq; utriusque quodammodo parti ceps naturam corporis expertem cum natura corporea copulat, immortalem *Cuiq; animæ parti ut menti suum subiici spiritum.* cum mortali, puram cum impura, diuinã cum terrena. Hæc quanquam mentis corporisque communionem non nisi spiritus interiecti nexu fieri demonstrãt, eadem nihilominus & cæteris animæ partibus caducis par est accommodare. Etenim animæ pars mortali cõditione genita, impura licet neque ut mens syn cera sit, longo tamen interuallo terreni huius concretique corpus statum ante *2. de anim. gene. c. 3.* cedit, ut citra uinculum ei nequeat inherescere. Quocirca recte prodidit Ari stoteles semine spumosoq; corpore spiritum, in spiritus naturam contineri, quæ proportione respondet elemento stellarum, aperte quidem significans spi ritum hunc inter corpus & diuinam illam naturam, tanquam commune quod dam uinculum interponi. Neque uero mẽti solum, sed & unicuique animæ par ti caducæ proprium spiritum attribuit, omnemque animæ facultatem affirmat corpus aliud participare, idque magis diuinum quam quę elementa dicuntur, atque prout nobilitate obscuritateue animæ inter se differunt, ita & huius cor poris naturam distare. Qua propter si tum Aristotelis, tum cæterorũ rationes

iudicio certo ponderemus, palam fiet unamquamq; animæ partem spiritu quodam ceu fundamento niti, per quem tum corpori insidet, tum omni officij munus exequitur. Est igitur spiritus corpus æthereum, caloris facultatumq; sedes & uinculum, primumq; obeundę functionis instrumentum. Quisquis illius substantiam & statum nondum plene sit assequutus, corporis nostri structuram cōtemplatus, arterias adeat, in cordis sinum & in cerebri uētriculos introspiciat, quos dum inanes ac nullius prope humoris participes uidebit, neque tamē frustra ac temere tantos a natura conditos, hæc quidem mente contrectans, mox opinor cognitione comprehendet prætenuem auram eos tum impleuisse, dum in uiuis fuit anima, quæ tamen eo animam agente leuissima cum esset, sine sensu euanuerit. *Huius* fouendę gratia inspiratione aerem introducimus, qui non modo corpori refrigerationem (hæc enim satis posset aliunde comparari) sed pabulum quoque subministrat. Corporis autem densa moles, eiusmodi subsidio haudquaquam indiget, ut quæ crassiore recreatur alimento ex omnium elementorum permistione concreto. quare necessum est aerem hauriri & attrahi, ut finitimæ & cuipiam in nobis sui generis substantiæ iungatur, eiq; uelut in pastum cedat. Si nulla in nobis esset tenuis & spirituosa substantia, uix ulla profecto nos ad inspirandum necessitas impelleret.

Spiritus quid.

Spiritus substantia ubi uigeat.

Corporum quæ inciduntur exemplo, materiam tum caloris, tum spiritus in nobis cognosci. Cap. III.

NON alienum institutis meis arbitror susceptam tractationem exemplis illustrare, quę licet de medio sumpta erunt, rei tamen omnis plenissimam fidē facient. Igni summus feruor inest & caloris exuperantia maxime uero flāmæ, quæ proprie noster ignis est & appellatur. Ea autem fumus est aut aereum corpus accensum, neutro seorsum sed iunctis ambobus absoluta: huius enim tanquam materia fumus est, cui flagrans calor accedens flammā efficit. *Flammam* ambiens aer tuetur idoneus, neque crassus neque humore multo madens: quem si sepimento quodam circumcludimus, ut tum eo nequeat liber affluere & illabi, mox flammam perangustę coarctatam deleri restinguiq; conspicamur. Neq; ideo solum aer desideratur, ut uel refrigerationem flammæ præstet, uel fumosam exustamq; illius fuliginem excipiat: quia ad utrūque satis esset accommodatus aer densus & humidus qui tamen flammam fouere non potest. Restat igitur ut tenuis & syncerus aer idcirco sit necessarius, ut flammę tanquam pabulū accedat, & libero flatus aliusque accedens, quasi pastionem se offerat flammæ deuorandam. Velim equidem animum cogitationemq; referri ad ignem, qui in medicis cucurbitulis aut in angusto conclaui diligenter obturato concluditur. Hunc enim magnam ambientis aeris partem absorbere, id plane declarat, quod dum rimæ uel tenuissimæ patebunt atque reserabuntur, confestim ac repente summa ui nouus intro aer irruet & se ingurgitabit, ut eum nimirum resarciat qui ante fuerat exhaustus. Quibus apertum est flammam ut fumosa substantia, ita & ab ambiente aere foueri atque sustineri. Præter hęc autē tertiū illi fomentum & pabulum confertur, ex prępingui quadam materia, cuiusmodi in lucerna est oleum. *Hoc* quidem corporum omnium celerrime promptissimeq; inflammatur, quod tenui substantia multo aere spirituq; perfusa continetur: deinde adeps, ab hoc reliqua deinceps corpora quæ illius conditionem quodammodo imitantur. Quanto enim unumquodque ad olei naturam propius accedit, tanto deprehenditur magis habile & aptum ut inflammetur, quo autem

Arist. 2 de gene.

Gal 3. de tēpera.

Quid aer flamæ conferat.

Aerem pabulum esse flammæ.

Triplex flāmæ pabulū.

Corpora inflammati ob oleesam substatiã quã in se habẽt.

abest longius, hoc ineptus. Vnde conficitur corpus omne quod inflammari potest, olei cuiusdam esse particeps huiusq; solius gratia conflagrare: quodcunq; autem olei est expers, flammam non alere. Videbor hoc loco magnum quippiã & ueteribus inauditum offendere, sed ꝙ longe sit uerissimũ, & multis huius secu li experientiis cõfirmatum. Nullum.n.corpus est ad inflammationẽ propensũ, ex quo syncerũ oleum arte non elici possit. Non adeps, non cera, non pix, non resina, nõ terebinthina, non ullum denique ligni stirpisue genus: nulla radix, nullus flos, nullus fructus, nullum semen; atq; in animalibus nulla pars est, siue os, siue neruus, siue membrana aut caro: nihil denique in stirpiũ aut animantiũ genere uitam habuit, quod non possit oleum de se profundere, aliud quidẽ affluentius soloq; pressu, aliud parcius maioreq; industria: huius etiam causa quæcunque uiuunt inflammari posse compertum habemus. Quinetiam inanimorum genus quæ complectitur inflammationi subiecta, eadem quoque oleo sunt finitima. Nam sulphur quicunque metallorum naturas perscrutantur, terræ adipem uel oleũ appellant, quod moderato calore coctum cogitur atque concrescit. Ergo quæcunque uiuunt aluntur q; corpora, pinguem & olei similem cõtinent humorem. Pręter hunc uero & alio perfunduntur, qui minime est ad inflammationem idoneus, sed superiore magis tenuis & profluens, ab alimentis ascitus & consertus in cæcos arctosq; uiuentium corporum recessus, qui quidem concoctione mutationem atque uires iam accepit, nondum tamen in illorum substãtiam planè conuersus hunc humorem dicere placet alimentarium. Ab hoc demum diuersus est aqueus humor, quo tanquam uisco terrenæ corporum partes iunctæ cohærent, quiq; rerum omnium ex elementorum permistione concretarum est communis. Vniuersum inanimorum siue lapidum, siue metallorum genus, hoc ipso conglutinatum substinetur, at alimentarium aut olei similem humorem neutiquam nouit, sed hi uiuentibus duntaxat proprie tribuuntur, ut intelligere sit eosdem ad uitæ calorisq; tuitionem partes primas obtinere. Triplex id humorum genus quisquis uolet perspectum sibi esse, in materia è syluis cęsa cogitationem defigat. Virentes enim stirpium ramos, aut cerã, aut picem, aut resinam, instillans uaporarium qui coniecerit, substrati ignis ui primũ aquam dimanare sentiet, ab hac dein oleum; quod non prius elici potest quam illa plenè exaruerint, sic enim mos est exiccata omnia deligere, è quibus oleũ elici debet. Si quis porro ligneam materiam uiridem recensq; cæsam igni mandet, principio uidebit ęgre incendi, propterea quod multo scatet humore, quem è terra pro alimento sibi hauserat. Is enim est, qui ab eius extremis dum incalescit emanare solet. Hoc consumpto reliquã substantia prompte a flamma depascitur, quia purior manet pinguis illa quæ olei speciẽ gerit, alio liquore nullo madefacta. Hanc cum omnẽ ignis depopulatus fuerit flammæ tũ nihil prorsus erumpet & euolabit, in subiectis tamen carbonibus sua insuper inerit soliditas, ex relicto aqueo humore tenaci & cohærẽte, quem in elemẽtorum cõcretione acceperant: quo tandem exeso dissipatoq; cinis duntaxat aridissimus reliquus erit. Idem propemodũ temporis diuturnitas iis affert arboribus, quæ in syluis erectæ senio siccescunt. Primum enim exhaustus alimentarius humor deficit, quo tẽpore dominatur oleo similis humor, possuntq; illæ ocyssime succendi. Hic uero annis procedentibus adeo exhaurietur, ut inflammari prorsum nequeant, cum putrida ligna uulgus appellat, quæ solo constat aqueo humore. Postremo autem & hic attereretur, qui tanquam glutinũ erat terrenis partibus connectendis, tũ igitur dissoluta soliditate caries inuadet, quæ extrema est omnium consumptio. Stirpes reliquæ omnes, itemq; fructus, semina animantium particu-

Alter humor alimentarius.

Tertius humor elementarius.

Triplicis humoris in stirpibus demõstratio.

Alia demonstratio.

particulæ, easdem propemodum mutationes a diuturnitate subeunt. Ergo si rẽ uniuersam in caput referemus, in corpore quod accensum conflagrat, siue id lignum est, siue lucerna, siuę quiduis aliud flammę proxima materia est fumosus quidam uapor, halitus modo efflatus: in hoc qui summus inest feruor, species quędam est & perfectio flammę; hæc autem aeris circunfluentis continuo accessu fouetur. Halitus porrò ex illa olei substantia suscitatus emergit: quæ flãmę pabulum est. Ea autem olei substantia in subiecta densiore, aut ligni, aut elychnij materia consistit utranque uero alimentarius humor olim fouit, neque sinens dissipari resarciuit, copiosioremque exaggerans eandem auxit.

Conclusio.

Humidi primigenij quod tum caloris, tum spiritus subiecta est materia demonstratio. *Cap. IIII.*

AD hęc autem si quę corporis nostri sunt transferimus, spiritus quem in nobis inesse demonstrauimus, quia tenui est & ętherea substantia insito calore perfusa, ei proportione respondet quæ proprie flãma appellatur. Neque enim calor ipse solitarius, neque substantia tenuis quam seorsum cogitatione cõprehendimus, sed quod ex amborum societate nexuq; cõditum est, uere ac proprie spiritus dicetur. Hunc autem alit sustinetque pinguis & oleo perquam similis humor, non is quidem adeps quo partes quamplurimas oblini cernimus, sed alius multo dissimilis & aereus, qui in partium similarium substantiam consertus omnem effugit oculorum aciem, arte tamen & industria potest ut pręmonuimus secerni. Is tum spiritus tum innati caloris fundamẽtum est atq; prima substantia, quem proinde de cætero primogenium placet appellare. Is enim primus est, & communis uiuentium omnium in quo spiritus calore perfusus primum & per se considit, adeo ut neutrum esse possit aut diutius parmanere citra illius humoris opem. Inest autem in similaribus quibusque particulis eius generis humor, quem omni uiuentium generi esse datum, supra ratione confecimus. Hunc planè expressit Aristoteles, dum ait: Calidum autem ipsum in nonnullis pingue habetur, quę res simul efficit ut neque facile marescat neq; facile refrigeretur. In nonnullis alio succo prędítum est. *Hæc ille*; reuera enim non solum hic pinguis, sed etiam triplex commemoratus humor tum nostrum calorem, tum omnem solidæ partis substantiam continet atque firmat. Os (hoc unum in primis ad exemplum adhibere liceat) quandiu in animante constitutum alitur & continet in se uim caloris, alimentario, madefit & conspergitur humore angustis spaciis effuso. Ab animante autem desectum id auulsumq;, ignis cadit ardoribus inceditúrque celeriter, ob pinguem eum humorem qui ad inflammationem est habilis; cum uero is iam incendio absortus fuerit, superstes etiamtum erit ossis constantia & firmitas, idque communis illius ceu uisci ui & beneficio. Eadẽ ferè & in ceteris similaribus est ratio. Triplex itaq; cum sit omnis earum humor elementaris, primigenius & alimentarius, duo quidem propriam illarum substantiam complent, tertius illius aduentitius quodammodo & externus. Quocirca uitam etiamnum agente animali hic quidem absorberi siccarique potest, at reliqui duo nunquam funditus, sed neque maiore ex parte disperdi possunt; nam priusquã in id discrimen res ueniat, propria detracta materia spiritus calorq; emarcescet, & animal uitam naturæ reddet. Dissipata enim materia quę spiritus & caloris propria est sedes, quæ spiritum continet atque seruat, qui fieri potest ut spiritus substãtia & calor diutius persistat? At uero qui integra ualetudine frigorum ui intolerabili adeo opprimũtur,

Spiritus ex duobus conflas.

Humor natiuus & primigenius.

Lib de longitu. uitæ, c. 2.

Triplex partiũ solidariũ humor.

Exemplum in osse.

Trium humorũ mutua comparatio.

tur, ut quam mox è uita excedant, ijs calor interclusus extinguitur, superstite quodammodo spiritus materia. Vehemens insuper animi deliquium si hominé rapit, & caloris & spiritus substantiam una in breui dissipat, citra ullam primigenij humoris iacturam. Econtrario autem huius dissolutionem fieri manente spiritus substantia, aut hanc quidem manente natiuo calore dissipari, naturalis rerum ordo haud patitur.

Trium humorũ quod discrimẽ est.

Primigenius is quem proprium dixi uiuentium humorem, quatenus substantię nostræ portio quædam est a prima statim origine suscepta, ab alimentario distat atque secernitur. Ab aqueo autem ab est, quod tametsi uterque ingenitus est nobis, hic tamen omnium corporum uel inanimorum communis, nihil societas nihil commercij habet cum calore & spiritu: ille uero plurimum, ut qui eorum sedes est & fomentum.

Quis trium natiuus humor proprie dicendus.

Hic idcirco est quum prę cæteris natiuum humorem appellarunt, alij proprio forte inepto nomine humidum radicale: nos id ut primigenium ita dicere possumus uitale & solitare humidum, quod spiritus & caloris totiusq; uitæ fundamentum est & pabulum.

De triplici similaris partis substantia, & de cæteris humorum differentijs. Cap. V.

Partẽ similarẽ nõ prorsus esse simplicem.

SIMILAREM uocatam particulam simplicem, compositionis expertem & sui undique similem sensus ęstimatione iudicamus, primamque illi structuram ex elementorum temperatione nasci. At uero ne sic ad unguem ea temperatio per omnes eius particulas æquabiliter diffusa est, quin aliæ aliorũ sint elementorum magis minusve participes: neque cogitatione modo, sed etiam (si quis studiose penitus introspiciat) sensu uarietas quædam animaduerti potest. Vnde si facilis & accurata quæritur rerum distinctio, pars quæque similaris ex aliis quibusdam substantiis condita, hæ uero ex primarum simpliciúmq quatuor naturarum concretione.

Qua ratione pars similaris appelletur simplex.

Quoniam uero substantias illas nondũ partes corporis appellamus, simmilarem partem compositã dicere usus nõ admittit, compositionem duntaxat existimat eam quæ ex aliis quibusdam particulis consurgit.

Triplex substantia partis similaris

Substantiæ autem illę tres sunt omneis in parte similari positæ, solida carnosa & spirituosa, his enim utar recentiorum uerbis.

Solida quæ.

Solida primũ est lineamentum & stamen illud stabile atque cõstans, per quod toti robur inest & firmamentum, & qua tanquam basi reliquę substantiæ innituntur.

Carniformis quæ.

Hanc enim ea quę carnosa appellatur undique circumfundit & obuallat, inseritque spacia inter fibras uacua, quasi rimas expleat, hinc & partis moles recte dici consueuit. Commune quidem illi carnis nomen est inditum, sed cuius substantia in magna fit uarietate.

Caro triplex.

Quæ enim musculorum fibris innascitur, propriè caro appellari solet, quę autem uisceribus, ut cordi, ut iecineri, renibus, lieni & pulmoni, eam παρέγχυμα Greci dixerũt, nos affusionem, intestinis, gulę, uentriculo, utero, utrique uesicæ, arteriis, uenis, neruis & membranis quæcunque insidet, commune illa quoque nomẽ mutuatur, ut unicuique parti similari sua sit caro.

Spirituosa substantia.

Spirituosam substantiam supra satis persequuti sumus, prætenuem nempe & ętheream eam quæ partis similaris essentiam complet & absoluit, illa quidem in solida substantia primũ & maxime consistit, omniumque functionum est opifex.

Solida substantia rursum ex triplici cõstat.

Quo autem clariora sint omnia, & hæc superioribus quasi annexa consentiat, solidam substantiam ex aliis rursum constare meditemur, nempe ex terreno crassamento (hoc interim uerba a Columella mutuabor) cuius constantia atque firmitas aqueo humore continetur, mox ex humido primigenio

migenio

migenio quod uitale & spiritus fundamentum appellauimus. In hoc igitur naturalis spiritus qui (ętherea substantia paulo ante commemorata) radices egit ab ortu quibus innititur, inde tanquam e seminario prodiens, in carnosam quoque substantiam propagatur, sicque calorem & naturam secum proferens, his partem similarem uniuersam perfundit. Ergo omnes quæ in similari corporis parte sunt substantiæ numerantur, carnosa & solida, in solida crassamentum illud terrenum, humidum primigenium, & insitus spiritus. In crassamento præter terrenam substantiam, aqueus est, & tenax is humore, cuius interuentu partes eius cohærent, firmaque id soliditate consistit. Ne quid autem hic intactũ & quasi prętermissum desiderari possit, quod partium similarium perfectam cognitionem tradat, in aliam huic proximam contemplationem animum relaturi, quatuor humorum quos secundarios proprie appellant genera, ab optimis quibusque medicis celebrata, istis comparemus. Quod in solida substantia partis similaris primum inest crassamentum, humorem id in se continet aqueum qui cum sit omnium corporũ communis, ad hũc numerum minime referri debet. Neque is humor primigenius qui nobis insitus est & uiuentium proprius naturalisque spiritus sedes, in solida substantia positus, quem leuiter & incõsiderate uidetur Auicennas cum aqueo eũdem fecisse, à quo partium robur & firmitas existit. Sed secundariorum unus constituendus est is humor, qui carnosa uocatur substantia, & qui ceu concretus liquor solidis fibris adhærescens, moles fit similaris partis, hunc manifesto uidere licet in carnibus dum igni immodice torrentur liquari & plurimum defluere ferrique in prunas largiter. Alter est qui ceu proximum partis alimentum illi iam annectitur & agglutinatur. Deinde accedit qui nondum quidem agglutinatur & adhęrescit, sed roris uice in partis substantiam distusus propriusq; adductus illi apponitur. Postea is humor existit qui in exilibus arteriis uenisque cõtinetur, hinc mox ex earum finibus in uacua partium loca influxurus. Huic quidem esse constat purioris sanguinis portionem multiplici coctione exquisite elaboratam, & ex qua pars similaris aletur. Quocirca tres hi posteriores nequeunt ad similarium substantiam pertinere, quanquam uaria commutatione in corporis naturam tandem commigrabunt. Qui in maioribus uenis reconditur sanguis, ad hęc secundariorum humorum genera neutiquam pertinet, sed eos quatuor primos ac principes humores ac uere succos recepit, de quibus suo loco futura est commemoratio. Iam uero si præscriptum ordinem inuertemus ex sanguine qui in uenis concluditur maioribus, quatuor humores secundarij, consequutione quadam fient. Cum enim sanguis iam in extrema & ora exilium uenarum arteriarũq; perductus est, primus humor tum appellatur, secundus autem cum iam uice alimenti in partium substantiam influxit iisque apponitur, tertius ubi circum partium uillos & stamina concrescens illis annectitur & agglutinatur, quartus quum iam illis assimilatur & in earum propriam carnem conuertitur. Itaque secundariorum humorum solus hic quartus est in essentia partis similaris.

Natiuũ humidũ prima est sedes spiritus.

Omniũ substãtiarũ enumeratio.

De humoribus secundariis.

Quid innatum calidum, quæ eius substantia. Cap. VI.

Vt autem hic rerum ordo compositioque disciplinæ sibi constet, in quantũ hunc humorem toto animo omniq; studio incumbẽdum, explicandumq; plenius quid causæ erat cur cum in cunctis uiuentibus inesse, tot tantisq, rationibus contenderemus, quantumque momenti & ponderis ad rem institutam obtineat.

Substantiam caloris humidam esse.

Quisnam humorum corporis est substantia innati calidi.

Humorem oleosum esse innati calidi substantiam

Totam similaris partis solidam substantiam ex semine nasci.

Quatuor in solida substantia quæ ex semine prodierunt.

tineat. Quicquid uitam agit, salutari calore perfusum continetur & regitur: atque is calor qualitas quum sit, totus tamē diuinus est atq; cœlestis, & in æthereo spiritu subsistit. Cum autem huius beneficio & munere corpus alioqui ualidum, uniuersum quantum est concalescat, necesse est ei uim inesse caloris ualētissimam, quæ si pariter siccitate comitaretur nos impendio adureret, atqui nō urit, eam igitur necesse est humoris temperatione perfundi, uiuentiumq; calorem ac spiritum idoneo conuenientiq; humido contineri, quod illius subiecta est & indissolubilis materia quemadmodum in his corporibus quę apta sunt ut inflāmentur, flammę sedes & pabulum aereus quidam est humor. At quoniam complures sunt humorum ordines, compluresq́, in nobis differentiæ, æstimandum nunc est quisnam eorum, salutaris istius caloris sedes esse possit. Postrema duo humorum genera alimenta duntaxat, nondum autem corporis partes haberi, ex dictis sit manifestum, quare in promptu queq; est horum neutrum eā esse quam inuestigamus innati calidi substantiam. Neq, præterea ea fuerit aqueus humor ex quo suam consistentiam accepit partium solidarum crassamentū ut qui omnium sit corporum communis. Restat igitur innati calidi substātiam esse, uel carnosam uocatam substantiam, uel id humidum quod radicitus inherens uitale & primigenium appellauimus, quodq; olei cuiusdam speciē ostēdit Consentaneum autem magis est & ad ueritatem propensius, in hoc quam in illa potius ca orem uitæ collocari. Permanens enim est & constans humidum hoc primigenium, in solida substantia firmatum, neque nisi annorum ætatisq; decursione imminui potest carnosa substantia frequenter omni ætate ut augeri ita detrahi & extenuari uidetur. Illud siquando iacturam accepit, non resarcitur, hęc marcore exhausta, rursus in amplam molem assurgit, nam carnosæ substantiæ magnitudo uariatur, etiamsi præterea non augetur animans Itaque si innatus calor uitæ opifex, tuto nos debet in extremum regere atque moderari, par est utique hunc in stabili humido permanere. Quin & nostræ originis cōtemplatio, uitalem calorem una cum humido primigenio a semine, carnosam autem substantiam a materno sanguine deriuari commonstrat. Etenim prima fœtus cōformatione dum similarium partium procreatio institueretur, corpus ipsum seminis, primum in quædam rudimenta sese extendit, deinde uero in exactam speciem. Dum.n.ea rudimenta ponerētur, uideri poterat corpus seminis adumbrationē quandam partium similarium lineamentis suis exhibere, quæ quasi fibrę erunt & stamina filis quibusdam tenuissimis araneorū similibus cōtexta. Hæc est igitur constās & uere solida partium similarium substantia ex puro semine concreta, ad quā deinde sensim influens & illabēs sanguis maternus, uillos & stamina undiq; circunsedens illic cōcrescebat, fiebatq; substantia carnosa ex sanguine, quæ affusa insperlaq; locis inanibus, moles est partiū similariū. Quācunq; aūt solidior illa substantia ab ortu conditionē acceperit, eandē totius uitę cursu retinet. Nā stamina ex humido liquidoq; semine creata, quāquam diuturnitate magis magisq; siccescunt, dū ad extremum seniū quod aridissimū est ueniant, semper tñ eius humidi quod a semine contraxerunt, aliquid sibi oēm uitam recondunt: quod ut recens natis & infantibus plurimum est sensibus exiguum, ita interiectis ętatibus mediocre. Quantulumcunque idipsum est quod in uitæ extremum reconditur, secum id spiritum & calorem ex semine aduexit; hosque retinet tum sibi tum solidæ substantiæ perennes & indissolubiles. Ex quo intelligi potest carnosam similariū partium substantiā a sanguine, solidam uero & quicquid in eius compositione inest siue crassamentum, siue humidum primigenium, siue spiritus, siue insitus calor, id omne olim

a semine

a femine natum processisse, & tanquam illius quædam portio sit incorrupta, seminis naturam plurimum redolere. Hinc rursus perspicuum euadit innati-calidi quam exquirimus substantiam, præstantem illam quidem & uitæ conseruatricem, non ad carnosam quæ ex sanguine prodit, sed ad primigenium humidum, quod suam semini originem refert acceptam, pertinere. Ergo si qua illius promenda est definitio, calidum innatum est humidum primigenium insito spiritu & calore undique perfusum. Id nempe humidum cui spiritus & calor ab ortu est inditus, in quo saluus uiget & conseruatur. Tribus ergo illis cõiunctim innatum calidum continetur, quanquam hoc ipso nomine quiddam spiritum ingenitum appellant, ad rarius nec satis proprie. De his hactenus, nunc de natura.

Innatū calidum quid.

Quid natura medicis, et quæ eius substantia. Cap. VII.

QVOD generatim atque uniuerse physici proponunt hoc loco contrahentes naturam esse definimus uim primam & causam per se nostri opificem & conseruatricem. Hominis enim natura est quæ non aliud quicquam procurat, & quæ soli addicta homini, quem conformauit gubernat quantum potest longissime. Etenim ne frustra condidisse uideatur, edito illa operi in omni uita insidet, id nunquam deserit sed eius gubernacula tractãs partes omnes in suum quamq; opus ducit & concitat ut illa ipsa simul omnium functionum causa censeri debeat. At illius substantiam quænam sit peruestiganti, uis & potestas caloris prima in mentem uenit, cui solet omnis effectus causa palam attribui. At uero qualitas syncera caloris, etiam si diuinus hic sit ac planè cœlestis, tamen functionum opifex non erit, neque dum intensione creuit, continuo integriores, firmioresq; functiones expromit, nisi pariter incrementum accipiat substantia caloris, quocirca necessarium est naturæ nomen atque finitionem, non uni calori, sed illius quoque substantię accommodari, quod & omnes philosophi nunquam accidenti attulerunt, sed alteri compositę rei principio. Moderato autem cuique calori qui aut in sanguine, aut in quouis humorum genere, aut in spiritu, aut in corporis substantia situs est naturæ nomen non nisi promiscue & fusa nimis appellatione aptari potest. Aptius quidem spiritum ingenitum quicunque is fuerit, naturam dixeris. Veruntamen si proprie agẽdum est naturę substantia est calidum innatum quale supra circumscripsimus. Id enim animal ab initio confirmauit, auxit, & tanquam omnium operum naturalium causa nutriuit. Natura igitur perinde atque innatus calor tria comprehendit, humidum primigenium, spiritum & calorem, omnia quidem uno eodemq; ortu ex semine prognata. Quum ueteres naturam & uirium substantiam tum ex spiritu, tum ex carnosa specie, tum ex solidis ipsis simul iunctis cõstare & compleri pronuntiant, potius ea quibus sustinetur uires enumerãt, quam proprie naturæ nomen usurpent, cum carnosa illa species nequaquam sit a semine contracta: quæ autem uere natura est tota ex semine nascens, animal effinxit, huicq; totius uitæ cursu moderatur. Quæ pure natura dicitur carni nõ est ingenita, sed in hanc ex solida substantia cui peculiaris est, confertur. Corporis natura, quæ & innatum calidum, in solidæ partis crassamento tanquam in materia consistit: ut hæc solida seminalisq; substantia aliorum omnium more, ex materia & natura constitui intelligatur. Cæterum hæc ipsa principia, non ut quę solent accurate a physicis tractari, simplicia sunt & omnis compositionis expertia: se etsi forte sensu simplicia iudicantur, cogitatione tamen ex

Natura humanæ definitio.

Naturã nõ solum calorem, sed substantiam esse.

Multiplex naturæ appellatio.

Naturæ substantia.

Naturæ substãtiam ex quatuor elementis cõstare.

primis constat elementis se prioribus. Crassamentum enim quod substratum atque subiectum est, ex densis terrenisq; elementis plurimum quidem conditum est, non tamen tenuiorum prorsus expers. Natura quæ in illo uiget, humido primigenio & spiritu calido perficitur, quæ aeris atque ignis plurimum in compositione acceperunt, sed tamen terræ & aquæ nonnihil, licet id omnino minimum: ut medicis nulla prorsus substantia sit, quæ non ex quatuor naturarum temperatione sit concreta. Hinc fit ut rursum naturam quodammodo liceat appellare primum id corporis temperamentum, quod a prima statim origine ex elementorum & caloris diuini perfusione contractum est. Illi tanquã in prima functionum omnium causa cõsistunt, quicunque caducæ naturæ limitibus coërceri, nihil supra hanc diuinius quicquam neque ipsam animæ substã tiam inuestigant. His igitur natura est temperamentum in spiritu & humido primigenio situm: quod quoniam caloris dominio uincit, calorem quoque natiuum appellant. Tot modis natura dici solet: nam quod Hippocrates aliquãdo quatuor humorum congestionem, aliquando corporis formam & figuram hoc nomine signarit, præter usum est & cõsuetudinem loquendi. His iam decursis, plenius adeunda nobis est innati calidi & spirituum tractatio, quorum gratia hic a nobis liber fuerat institutus.

Naturam esse temperamentum.

Vt innatum calidum ætatum inclinatione, status mutationem subeat Cap. VIII.

ABVNDANTER calida humidaq; est innati calidi substantia, eo cumulatior & plenior, quo magis sit caloris humorisq; particeps. Talis est omnino in semine mistisq; ortus nostri primordiis, quæ caloris atque humoris natiui summum habent complementum, ut alias nunquam plenius affluere possint. Quæ ortui proxima est ętas, tãta istorum abundantia circumfluit, quãta nulla ætas consequuta aut arte aut industria potest excedere, sed ne parem quidẽ atque primo ortu acceperat, uel exquisitissima uiuendi lege conseruare, alioqui perpetuari & sempiternis seculorum ætatibus sustineri posset animans. Illa porro summa cum sint infantium ætate, moderata tamen esse dicimus, ipsamq; innati calidi substantiam bene temperatam. Qui enim in hac calor inest, licet sit summus, quia tamen humido perfunditur, mitis est omnino & blandus, nulla feriens acrimonia. Sic & humor licet uberior, haud tamen diffluit, sed calore coercetur: sic summa quæ sunt, ad moderationem quandam exquisite sunt temperata, ut in infantibus & puerulis redundans humor, pari quodam modo spiritu & calore sit aspersus. Hinc ætate progrediente sensim ui caloris mẽbra siccescunt, simul quoque & robur & incrementum cõsequuntur, non modica quidem humoris portione in accretionem profusa. Id itidem sentiẽs Hippocrates, ait corpus quodcunque augescit & robur accipit, necessario calidum esse, illaq; ob innati calidi uim conferri. At uero cum iam ossa, nerui atque mẽbranæ nõ ultra sequi duc(t)ue possunt incrementum omne sistitur: tum uero mẽbris summũ robur inest, summæq; uires insunt ad animalium operum functionem. Quæ profecto argumento sunt, ætatum floridam humidum primigenium iam siccius obtinere. Ceterum hæc ætas inter extrema medium occupauit, neque ut senium ingenti siccitate inarescit, neque ut infantiũ ætas humore multo affluit; atque in ea mediocritate tametsi humor non satis ad incrementum suppetit, satis tamen est qui possit ingenitum calorem & spiritum, quantum a primordiis acceperat quodammodo asseruare. Ita enim existimant parem adolescenti

In ortũ summus est, tum calor tum humor.

Sũmus quãuis sit tamen est temperatus.

Membra corpore siccescere.

Lib. de nat. hum.

leſcenti atque infanti inſidere calorem, quia quantum ſubſtantię caloris perpetuus ille fluor ab ineunte ætate diſſipauit, tantundem qualitatis & acrimoniæ genuit attulitq; adoleſcentia: quandoquidem ſicciore facta materia ſolet calor omnis uires ſuas uehementius proferre. Hanc igitur uiciſſitudinē quia diſperdita ſubſtantia qualitas increuit, parem calorem ſenſu æſtimatio illis fortaſſe decernit. At uero infantis plurimus eſt naturalis calor, isq; blandus & halitus ſimilis, ut ſubſtantiæ ęſtimatione Hippocrates hominem prima die calidiſſimum ſtatuat. Iuueni autem caloris ſubſtantia, non poteſt non eſſe ad quandam paucitatem atque exilitatem redacta, quam ob cauſam is reuera minus eſt calidus: at ſi qualitas ſpectatur, calore eſt acri & intenſo.

Media ætate licet humor ſit paucior, pars tamen eſt ſenſu calor.

Qui calidiſſimus eſt infans, is pariter bene temperatus eſt, ad cunctas naturæ perfunctiones accōmodatus. Huius uero comparatione iuuenis intemperatus cenſetur, qui acrem igneūq; calorem eſt conſequutus, quem etiam aduentitiū externūq; appellant non quod extrinſecus aſſumptus ſit aut acceſſerit (illuc enim ſuopte impetu inuectus eſt & ſublatus) ſed quod bene tēperati limites egreſſus & extra eos poſitus, non ſimiliter atque ille ad naturę munera uires habeat. Itaque infantes natiuo calido excellunt, iuuenes aduentitio: multoq; magis qui febre iactātur: at natiuus in iſtis nō ineſt priſtino ęqualis, nedū maior. Sed ad nos iam redeamus

Reuera infanti copioſior eſt calor quam ætate media.

Ab ſummo ætatis uigore ſenſim qualitas & acrimonia caloris marceſcit & paulatim collabitur, uſque eo dum is extremo ſenio languidus contabeſcait. Quicquid enim ſubeſt tanquam calori pabulū, id uniuerſum incendio deflagrat ætatis uigore, ut tum acerrimus calor omnia uorans ſeſe nequeat amplius effundere. Hinc uero quoniam nimium exeſa diſſipataq; inſiti illius & primigenij humidi ſubſtātia, non eſt ſatis apta pari colori fouendo, neceſſum eſt ut dū ſenſim humidum abſumetur, calor quoque pariter obſoleſcat: & (ut ait Hippocrates) dū corpus areſcere incipiet, defluens ruinā frigidius efficiatur. duobusq; poſtremis quanto plus homo extabeſcit, tanto frigidior neceſſario reddatur, ut ſui ipſius ratione ſit poſtrema uitę die frigidiſſimus. Hac igitur ratione innati caloris alias ſubſtātia, alias qualitas ætatū progreſſu ad ruinā defluēs, in perniciē agitur.

A media ætate calorē minui.

Cæterū quoniā exhauſto pabulo calor una reſtinguitur, ſi hic cauſa eſt quę pabulū abſumit, ut certe eſt: fiet protinus idē calor interius ſui cauſa. Gaudet quidā & iucunde fruitur humidi cōmertio, cuius etiam ſi interitum non expetit ipſum tamē neceſſario affert: ſublato autē humido conſequens eſt & calorē tolli. Vnde hic calor dum conſeruari & perfici naturaliter deſiderat ſemetipſum is conficit & interimit, & quem ſui occaſum & obitum non intendit, cū tamen conficit.

Calor ſeipſum deſtruit & cōſumit.

Sed quoniā nihil quod genitū eſt & natura conſtat, primū & per ſe ſui exitium molitur ſed quā longiſſime prorogari & in rerū natura conſiſtere peroptat: ne ipſe quidē calor per ſe & ex inſtituto, ſui interitus cauſa fuerit, uerū ut dicere ſolent ex accidenti & alterius interiectu. Nā aliud quippiā agens, ipſe quippe humidū cōficiens, ſeipſum pariter diripit atque uaſtat. Quocirca nō alia eſt ortus noſtri, alia interitus caſa, ſed quæcūque nos genuit & moderatur, ea tandē extremū uitę diem morte cōficit.

Non per ſe ſed ex accidēti id efficit.

Dixerit hic aliquis. Si ſummus ętatis uigor calorem profert tactu acerrimū, ſenectus autem ignauum & inertē, neceſſitas eſt medio trāſitu moderationē quādā percipi caloris qualem & ſuperior de temperamentis tractatio cōfirmauit. Quid eſt igitū quam ob rem nō hanc ſimiliter ut infantium ætatē, aut fortaſſe cōuenientius liceat in temperatis numerare?

Obiectio.

Nunc ſanè diuerſa nobis atq; tum eſt tēperati ratio, illic enim temperamenta tactu & qualitatis ordine, hic ſubſtantię copia & ubertate dimetimur. Quæ enim florida ſuccedit ætas tactus iudicio tempera-

Solutio. Inclinantiū nō ſimiliter

atq; infantium ætatẽ dici temperatam.

tũ præbet calorẽ, at uero paucũ id eſt, nec ei ſimile quod ſumme expetitur laudaturq; omni uita, & quale infantiũ ętati ineſt plurimũ, naturę munis cõgruẽtiſſimum. Pollet enim hęc ætas eius humidi facultate, quod tum naturæ iucundiſſimum, tum calori affine temperiem accerſit, ſubſidiumq; cõfert ac actiones. Altera uero quia ſiccior aduentitio calore continetur, qui tamẽ tactione mediocris deprehenditur. Et ſi igitur quicunque natiuus calor integer eſt & ualens, is continuo eſt tẽperatus: non id tamen retro cõmmeat, ut qui temperatus ſenſus iudicio cõfirmatur, is natiuus ſit & noſtrę naturæ familiaris. Hic animo tractare & contemplari liceat rem cognitione digniſſimã, humidi quippe primigenij, atq; caloris ſocietatem.

Caloris & humoris innati amicitia.

Tanta enim eſt horum conſentiens, cõſpirans & continuata cognatio, ut ſemper mutuas operas conferant, nihilq; unum efficere poſſit alterius ope deſtitutum. Iuueni ſiquidem etſi per quodãmodo atq; puero calor inſidet, naturæ tamẽ operibus ille obſcurior & infirmior eſt quam puer, quod quadam ex parte exhauſto humore factus ſit aridior. Quod planè argumentum eſt humorem inſitũ non minus atq; calorẽ ad naturæ opera conferre.

Differũt tamẽ calor & humor.

At certe illa eſſe diuerſa declarat quæ per ætates incidit mutatio, dum altero conſtante alterum ſenſim diſſipatur. Huc pertinet quod humidum tanquã fomentum & pabulum eſt caloris, calor autem illius beneficio ſuſtinetur: hic ut efficiens eſt præcipuum, humidum, uice materiæ ſubſternitur calori, magisq; patitur. Quibus magna ui frigoris inſitus calor repente extinguitur (quod hyeme per alpes iter facientibus tempeſtas Aquilonia inferre ſolet (humidum ferè ſupereſt: quid enim potuit inſperata & repentina morte id tam ſubito diſperdere? At uero contra humidum euanſcere diſſoluiue non poteſt ſuperſtite calore. Qui extrema ſenectute confracti, naturæ neceſſitate mortem oppetunt, ijs una cum calore innatum humidum diſperditur, ut illius nihil reſtet aut certe perexiguum, quod non ſit ſatis aſſeruando calori. Itidem fere ſuſtinent qui tabifica febre areſcentes immatura morte decedunt.

Vt innatum calidum per anni tempora & per regiones mutetur, & multiplex illius appellatio. Cap. IX.

QVALEM ætatem decurſio affert calidi noſtri commutationẽ, talẽ exiſtimauit *Hippocrates* ex anni tẽporibus nobis obuenire. Etenim hyeme copioſa in nobis ſubſtantia caloris affluit: ęſtate uero diſperſa decedit.

Hyeme uberior eſt in nobis copia caloris quã æſtate.

Hyeme quidem circumſepientis nos aeris frigus corpora contingens, calorem cum ſanguine & ſpiritu, quorum eſt comes, intro repellit in profundum, forisq; cutis ſpiracula aſtringens, caloris ſubſtantiam cogit & ita coercet, ut nihil eius aut minimum poſſit affluere: ſicque illa partibus intimis uires colligens, multo quã prius robuſtior euadit. Aeſtate contra, quoniam ambientis feruor corporum ſpiramenta laxat, & interiores tum ſpiritus tum humores foras elicit, neceſſe eſt ſubſtantię caloris plurimum in confinem aerem defluere atque diſſipari, exiguum uero intus contineri. Ver & autumnus iſtorum moderationem quãdam inuehunt. Hunc igitur in modum anni tempora caloris ſubſtantiam augent minuuntve. Eius uero qualitatem ſic commutant, ut ęſtas feruentiſſima

Aeſtate acrior in nobis eſt calor quã hyeme.

exiguam quæ in nobis concluditur ſubſtantiam torreat ardore, efficiatque ut temperata quæ fuerat naturæ metas plerunq; excedens, aduentitia reddatur. Hyeme ex frigoris ſæuitia ſubſtantia caloris nihilo ſit frigidior, ſed priorem ſtatum retinet ijs maxime corporibus quæ plurimo ſanguine & calore prædita ſunt. Exanguia autem (cuiuſmodi eorum ſunt animalium

quæ per hyemem degunt in latibulis) ut omnia frigorum iniuria læduntur, sic plurima extincto calore de uita decedunt, imo, & inter homines ut omniũ externæ saltem partes refrigescunt, ita quicunque imbecillo sunt corpore, aut sine sensu & motu tanquam delumbati iacent, aut prorsus ex hominum uita demigrant. Iam uero calidi commutationem quæ per anni tempora fit, si quis ei conferat quam ætatum inclinatio protulit: hyemis parte postrema, ut ineunte ætate, uberrimum deprehendetur innatum calidum: uere autem eam sortietur conditionem quam in pueritia & adolescẽtia, æstas proportione respondet florenti ætati: autumno ob eam quæ æstate fit dispersionem, pauca est substantia caloris; sed ea minus acris quàm æstate, unde possit autumnus inclinanti præcipitatæ iam ætati conferri. Sub autũni finem hyemisque ingressum, calor in nobis modicus inest, qui quoniam corpus etiamtum laxum est & patens, prompte refrigescit, eique non admodum sit dissimilis qui senectutem decrepitam tenuiter fouet. Regionum uarietas similis ferè mutationis est occasio. Quanto enim ad austrum & medium illum cingulum qui solis ardore torretur, magis inclinata est, tanto paucior hominibus inest calidi substantia, ipsa uero qualitas acrior. Contra quantum regio ad Aquilomẽ uergit, tantum in corporibus abundat beneque temperata est innati calidi substantia, nisi forte cum ad ultimas terrę regiones acceditur, in quibus præfrigore uix ullũ animal hyeme uitam agit. Existit autem hoc loco quęstio subdifficilis, qui fieri possit ut hyeme quam æstate innatum calidum sit uberius, nunquid forte tum augetur ea partium solidarum substantia quæ olim à semine dimanauit? Cum assiduo substãtiæ fluore corpus nostrum sensim dissoluatur neque uitare possimus ingenitã nobis senij ac interitus necessitatem, fieri certe non potest quin de propria innati calidi substantia continenter quędam fiat decessio, non modo maioribus illis ætatum decursionibus, sed & quouis anni tempore tũ calido tum frigido. Quanquam enim ambiens aer minus hyeme quam æstate dissipat, interior tamen noster calor non minus pabulum suũ populatur & conficit. Quod si forte coercitus intus calor concoctionem augeat, & benigni succi copiam exaggeret ad partium nutritionem, instauretque humidi natiui portionem quæ perpetuo illo fluore periit, perspicuum tamen est quicquid accedit instauratione, plurimum ab eius integritate deficere quod euanuit, quodque olim fuerat à semine comparatum: alioqui immortale fieret animal. Quo fit ut de innati calidi substantia quotidie magis magisque detrahatur, neque possit ulla hyeme abundãtior esse quam æstate illi superiore, quemadmodum neque florentium ętati potest uel optimis alimentis par ei comparari, quam infantium ætas præ se ferebat. Sed tamen Hippocratis sunt illa. Ventres hyeme & uera natura esse calidissimos, tum uero & magnam innati calidi copiam inesse. Ab hoc igitur medicinę parente cum nefas sit desciuisse, uerborum illius uim & bene dicta sic interpretari consilium est: eo loco innatum calidum non eam puram substantiam appellasse, quam solidæ partes a semine cõtraxerunt, & quam aphorismo superiore, crescentium ętati plurimam esse prodiderat, uerum uel eam impuriorem iam factam auctamque uberioris alimenti appulsu, uel omnem substãtiam quæ moderato & miti calore sit prædita, siue ea pars nostri sit corporis, siue minus. Hac notione sanguis & arteriarum spiritus ipsaque corporis moles innati calidi substantia sunt, sicuti & eadem naturæ appellatione diximus quãdoque contineri, quam etiam pupescentibus & adolescentibus plus calidi inesse quam infantium & puerorum ætati, quiuis recte censuerit. Veruntamen calidum hoc impurum est, neque innatum idipsum est, quod a prima origine se-

Temporũ anni & ætatũ comparatio.

Innati calidi ex regione uarietas

Quæstio.

Solutio.

Verã calidi substãtiam hyeme non augeri.

Obiectio ex Hipp.

Solutio.

Quid eo loci Hipp calidũ appellet.

Duplex dici innatũ calidum.

men nobis indiderat. Itaque naturalis calidi substantia cum bifariam dicatur, aut purior illa partium solidarum a semine ducta, aut ea ipsa nutritione aucta factaque impurior adultis, atque etiã liquidum omne corpus mediocri calore perfusum, siue id sanguis siue spiritus est: fieri quidem haudquaquam potest ut una eademq; nominis ratione, crescentium ętas & hyems plurimum habeat innati calidi, sed qui ita pronunciat necessario omonymian inducit.

Natiui tum caloris, tum spiritus differentiæ: hosq; partibus singulis insitos, aliunde influentibus gubernari. Cap. XII.

Triplex substantia cuiq; parti similari sua est ei propria.

Quot partes corporis tot sunt spiritus & totidem naturæ.

Spiritus & uires influẽtes.

Naturalis. Vitalis. Animalis.

PARTEM unamquamque similarem innato calido & priori spiritu instructam esse quoad in uita sit animans, neque citra opem illorum posse unquã consistere, perspicuum iam est & euidens. Similares partes non uno eodemq; omnes temperamento tenentur, sed os frigidius est aridiusq; neruo, neruus uti & membrana carne frigidior atque siccior. Quoniam igitur compositæ rei temperamentum ex simplicium quibus constat permistione nascitur, fit necessario ut eę substantię quas parti cuique similari datas esse meminimus, diuersam in hac atque in illa parte tum speciem tum substantiam sortitæ sint, neq; una temperamenti lex atq; modus insit omnibus. Quare qui in osse inest spiritus ab eo distat qui in neruo, hic rursum ab eo qui moderato est carnis. Sic humidũ primigenium ipsamq; innati caloris substantiam, aliam os adeptum est, aliam neruus, aliam caro, uti & pars unaquęque similaris. Est autem in his uarietas non modo ex substantię multitudine, sed ex primorum elementorum unde conditæ sunt temperatione profecta. Qui partium functiones studiosæ animaduertet, & quod neque os nerui, neque neruus carnis substantiam gignere possit aut resarcire, neque contra: hac adductus functionum discrepantia quæ illas tota specie discludit, mox opinor causas quæ illarum sunt effectrices, pari interuallo disiunget. Hæc autem quum sint spiritus innatum calidum, quibus naturæ substantiam compleri diximus, consequens est totidem statui spiritum innatorum, totidem & humidorum & calidorum & naturarum uarietates, quot partium similarium differentias numero dimetimur, ut uniuscuiusque partis sua hæc sint, cæterarum nulli eadem prorsus impertita. Quæ partes corporis principatum obtinent, iecur, cor & cerebrum, tum natura, tum spiritu præpotente ualent, ut non se ipsi duntaxat gubernandis dent operam, sed alios de se spiritus tanquã iugi de fonte promãt, in omne corpus propriis ductibus deriuatos. His quicunque partibus singulis ingeniti sunt spiritus, aluntur: his in uires functionesq; suas concitati, constantem & perpetuam operum functionem edunt. Vnde intelligitur præter innatos spiritus qui stabiles & in unaquaque parte fixi sunt tres insuper errantes & uagos influentesq; existere, unum naturalem è iecore per uenas in corporis extrema diffusum: alterum uitalem quem cor alsiduo per arterias emittit: tertium animalem qui in cerebri uentriculis genitus, hincq; per neruos profectus, partes irrigat sensus motusque compotes. Hunc quidem in cerebri uẽtriculis uasisque sensuum contineri, quemadmodum & in arteriis uitalem, inter omnes medicos iam planè constat: at naturalem ex iocinere proferri, non usque ad eo est sensu compertum, Cæterum si uis est ulla demonstrationis, neque sunt omnia sensuum testimonio fulcienda, conficient supra adductæ Aristotelis rationes, si qua in iocinere communis & influens statuitur naturalis facultas, illinc quoque naturalem spiritum dimanare, qui eius distribuendæ sit uehiculum. Non enim sanguis adipem muneris satis est accommodatus,

modatus, qui nempe crassior mediam inter corpus facultatemq; substantiã non est sortitus. Ergo uniuersum animal gubernant principes tres facultates, totidem spiritum uehiculis, ex suis quęquæ fontibus, per proprios canales in omne corpus distributæ, Nulla pars in nobis aut calorem aut insitũ spiritum, aut uires ab ortu datas potis est retinere citra influentium spiritum uires, sed in breui omnia conciderent a principiorum uiribus & fauore destituta. Itaque quum sint partium corporis aliæ principes, ut cerebrum, cor, & iecur, adde si uidetur & testes: aliæ ab his natæ & quasi earum uiribus subseruientes, ut nerui arteriæ, uenę seminis uasa, reliquarum omnium insitæ uires influentibus inde uiribus gubernantur, aliæ manifestius, ut musculus, aliæ obscurius, ut os, cartilago, uinculum. In has enim partes tametsi neque uena inseritur quæ sanguinem, neque arteria quæ spiritum perferat, satis tamen hęc in illas deriuari declarat assidua quę fit earum nutritio. Neque enim citra influxum possint eę persistere & uita teneri. Nulla igitur seipsa duntaxat gubernatur, nisi id fortassis ita accipiendum quis uelit, quod non per manifestos & patentes ductus, musculorum & interiorum uiscerum modo regantur. Hæc siquidé ut uberiores spiritus atq; uires acceperunt, sic uenis, arteriis atq; neruis indigent, quibus manifesta fit & conspicua gubernatio. Ex his denuo planum fit & apertum, tum uitalem, tum naturalem spiritum in omne corpus effundi atque diffluere, eoq; pertingere ubi neq; uena neque arteria est, harum enim adminiculo non ubiq; indiget, animalem autem spiritũ nusquam posse citra neruos aut eorum uillos atque stamina contineri, aut uires suas prodere. Optima id quidem ratione a natura institutum, quod pars unaquęque nutritione & uita, non autem sensu & motu indigeret.

Partes citũ insitis tũ influentibus uiribus gubernari.

Non partes omnes indigere animali spiritu, ut aliis.

Naturalem spiritum fieri materiam uitalis atque animalis, utque spiritus et aliæ substantiæ partibus ingenitæ alantur.
Cap. XII.

HAC autem ratione insiti spiritus, & aliæ solidarum partium substãtiæ seruari nutririq; solent. Alimenti purior magisq; aerea portio, concoctione in eam transit sanguinis tenuiorem substantiam, quæ uaporis speciem quandam exhibet. Ea tum a spiritu iecori ingenito uim accipiés, eiusque ubertate penitus perfusa, spiritus fit naturalis, reliquo sanguine tanto præstantior, quanto iecoris molem uis ei naturaliter insita pręcellit. Huius spiritus quantum per uenam cauam cum sanguine effertur, & in cor inuehitur, illic denuo caloris ui accuratius elaboratum attenuatumq;, in aeris propè speciem mutatur, atq: ex dextro cordis sinu per communes eosq; arctissimos auditus, in sinistrũ sinum uiam capessit permeat, ubi hausto per pulmones aere temperatum, materia quædam fit cui calor & uia concessa uitalis, spiritum profert uitalem per arterias toto corpore diffusum atque confertum. Quę portio istius per ceruicis arterias in cerebri basin rapitur, tertio contextus illius admirabilis anfractu mitigata, mox in cerebri uentriculos per cõtextum alium choroidem appellatũ confertur. Illic exhausto per nares elaboratoque aere, fomentum incrementumque recipit, & ui proprietate que spiritus qui cerebro est ingenitus, conuersione quadam spiritus fit animalis, ęthérea planè imitatus, ad motum, ad sensũ, ad omnes deniq, animales functiones apte con paratus. Itaque uapor ille sanguinis in iocinere natus, si uitali spiritui, deinde & animali sese materiam & quasi alimentum exhiberi, debet primo statim spirituum ordine collocari.

Naturalis spiritus procreatio.

Vitalis spiritus creatio.

Spiritus animalis ut generetur.

Naturalis primo est omniũ, uereq; spiritus dici debet.

Quantum

Quantum hic à uitali, tantundem profecto & uitali ab animali tenuitate differret: enim naturalis, uaporem æmulatur, uitalis, aereus est, animalis autem ætherus. Vitalem perę́q; ac animalem, si spiritum dicimus, quid non pariter naturalem eadem appellatione notemus? Quæ in substantia spiritum varietas inest, efficit quidem ut non unius eiusdemq; ii sint naturę, at genus unum communemque appellationem eos participare quid quęso obstabit? De his quidem ita sit statum. Qui naturalis spiritus est appellatus, supra reliquos hoc peculiare munere præditus est, ut quum propriæ facultati se uehiculum exhibuerit, alimentum deinde se offerat ei alendo spiritui qui suus est cuiq; parti similari congenitus. Ita enim conuenit unamquamque huius substantiam cōuenienti atque idoneo foueri alimento. In eo porrò humore qui per ora uenarum in partium uacuas regiones tanquam ros aliquis confluxit, quicquid crassius & concertum magis est, id solidæ substantię crassamentum, in alimentum sibi allicit atq; iungit: quicquid autem tenuis est, & olei cuiusdam particeps, humidum illud primigenium fouet & alit: uapor illinc sublatus una cum naturali spiritu, ingenitum partis cuiusque spiritum continet simul uero & circumfundentis nos aeris per diastolen trāsmissio. Reliqua quæcunque similari parti insidet substantia, id sibi allicit reponitq; in alimētum, quod in affluente humore medium est inter uaporem & crassiorem substantiam. Itaq; particulæ toti similari alendæ unus sanguis sufficit, sed cuius singula conuenientibus earū singulis accommodantur, ut suo posthac loco plenius afferetur.

Naturalis spiritus insitum nutrit.

Vnde & quo unaquæque partium substātia alitur.

Quarti libri de Spiritibus & innato calido.

FINIS.

DE ANIMAE FACVLTATIBVS LIBER. V.

Quid anima. Cap. Primo.

TERRENO concretoque corpori quicquid finitimum natura nobis ingenuit, quicquid affine in unum quasi concentum nexuit, siue aspectabile, siue abstrusum id & sensibus incompertū foret, sic omne superior commentatio explicauit ut nihil insuper desyderari posse confidam, quod eius fabricationem & structuram plenius adornet. At quoniam non in solita corporis, sed in hominis qui ex corpore & animo cōstat, meditatione uersamur, quum ad exitum iam perducta sit corporis tractatio, nunc animi eiusq; partium & facultatū cōtemplatio iure adeūda uideatur; si quidem ullum est studium percipiendi hominis atque cognoscēdi inuoluta nimis & obscura animæ cognitio. & quam ceu minus obuiam non sit promptum attingere. Quocirca sensus nostros effugientem illam, solis functionibus operibusq; proditis, cernere mens possit uti & unamquamque reconditā causam ex affectibus qui cōspicui sint & obiecti sensibus, ea solet excutere. Itaque dum in uiuis est homo, plurima munera exequitur, quæ morte consumptus ne minimum quidem attigerit, quod argumētum sane est horum munerum non corpus ipsum efficientem causam haberi, sed inesse quippiam uiuēti quo sit is prestantior atque potētior de mortuo, & quo ad obeunda munia se comparet. Inest quidem in homine quædam actionum habilitas & efficientia ipsa denique uita quæ propria quędam est uiuentis functio: uerū actionem ueterum philosophorum imitatione animam censere, quę dormientibus nobis extra corpus diuagetur, uigilantibus in id remeet, nisi forte immodico sopore longius profecta remigrare non possit, anile sanè & plenum superstitionis est. Quare quum sint actiones in eorū accidentium genere quę continenter abeūt prolabūturq; quemadmodum & motus omnis, neq; à seipsis unquam firme subsistant: necessarium est quoties actiones obiri cernimus superiorē his causam mente complecti, quam illæ uelut umbra corpus consequantur. Ergo actionum uitæ stabilis & constans quę iam in nobis est causa, qua præsente uita actioque omnis perficitur qua decidēte simul uita perit atque dissipatur. hanc tātisper dum nequeunt aliter illius essentiam cognitam habere, omnes quidem animā esse profitentur: ut sit anima principium & causa functionum uiuētis corporis. Nihil uero ferer si quis organici corporis perfectionē esse statuat: quod enim uiuens est corpus, id corpus, id continuo naturale est & organicum. Nam quatenus uiuit, alimento sane utitur, organaq; adeptum est tum ad concoctionē, tum

Præfatio.

Animam solis operibus cognosci.

Corporis actiones nec a se, nec a corpore proficisci.

Actionum corporis causam esse animam.

Anima quid

ad alimenti distributionem accommodatá, sine quibus neque aliméto uti possit neque uiuere. Ergo quum uiuens omne corpus statim sit organicũ, quicquid illi uitam conferret actionesq; uitales induceret, anima censeatur ea autem totius est perfectio.

Animæ genera, partes & facultates quot & quæ sint. Cap. II.

Vnde sumãtur rerum differentiæ.

Viuentium differentiæ & ordines.

VIVENTIS corporis species est anima, cui uita tãquam propria peculiarisq; actio comes est & socia. Cuicunq; igitur illa insidebit, id animatũ reddet pariter & uiuum, animamq; sortietur ceu ueram essentiam, uitam uero ut propriam illius functionem. Vnde exquisita animatorum ab inanimis differentia per animam & animatorum ordines ex animæ differentiis uere decernuntur. At nihilominus quoniam plerunque relicta essentiæ obscuritate, ad eius proprias functiones quę manifestiores sunt diuertimus, idcirco ex his plerunq; differentias recte nobis comparamus. Sic philosophi præstantissimi & animam ita definierunt, & ex uitæ differentiis animæ genera protulerunt. Quos & nos hic sequuti, ab infimo uiuẽtium ordine per singulos gradus ad hominis usq; naturam progressione facta ex uitæ functionibus, quod alia corpora solius naturæ beneficio uiuant quę φυτὰ id est terra edita dicuntur, alia sentiant, alia ratione & intelligentia prædita sint, tres uiuentium differentias mente complectimur, naturale, sentiens, & intelligens: tres quoque animæ species iisdẽ nominibus insignitas, quæ sunt naturalis, sentiẽs, & intelligens, quibus hæc respondet uiuentium genera φυτὸν, id est terra editũ siue stirps, brutum, homo.

Tria animæ genera.

Quo distent genera a partibus.

Etenim proprie illa inferiorum generum conditionem subeunt, quod disclusa disiunctaq; separatim subsistant, quod nunquam in idem coire conciliariq; possint; quodque sigillatim de uno quoque animę nomen enuntietur. Quæ enim in satis ac stirpibus naturalis inest, ea sanè est anima, á qua & stirpes animatas dicimus, licet nondum animalia: quę item beluis præest sentiens ea quoq; anima est, quæ non animatas modo, sed etiam animalia illas efficit. Intelligentẽ demum hominis mentem nemo fuerit qui animam esse non dicat. Sic autem seiugatæ sunt atque distractæ, ut neque quæ hominis intelligens est anima sit sentiens, neque quæ beluis sentiens imperat, sit naturalis, ut neq; homo belua est, neque belua stirpis, alioqui in magnã confusionẽ adigerentur rerũ species. Quinimo eidem nequeunt pariter insidere intelligens & sentiẽs, uel sentiens & naturalis, quoniam neque complures substantiarum formæ, reuera eiusdem esse possunt subiectæ materiæ, neque idem liceat beluam & fruticem appellare, neque beluam & hominem. Hæc igitur tria sint discreta animę genera.

Eadem nomina generum & partium animæ.

Efficit autem nominum inopia, ut iisdem quoque appellationibus tũ partes, tum facultates animæ designentur, unde permagnis sępe obscuritatibus scripta latẽt inuoluta. Ita enim quicquid intelligens est, continuo sentiens esse dicimus, id est sentiendi facultate prębditum, & quod sentiens est, id quoque fatemur naturæ facultatibus teneri: ut hæc non praecipuum formarum, sed uel partium, uel facultatum sint nomina.

Partes animæ quæ.

Partes animę eas dici uelim, quæ sociatæ atque connexæ, in totius unam & integram substantiam conspirant, quibus seorsum singulis non apte potest totius nomen accommodari. Quæ tria modo ante oculos posuimus, intelligens, sentiens & naturale, in homine quodammodo comprehenduntur, ut partes sunt animę, non autem ut genera eadem disclusa sedibus, genera cõstituunt. Animæ partes geometricis figuris recte uisus est Aristoteles contulisse. Inter has primus est trigonus, qui neque ex aliis se priori-

bus

bus constat, neque ab angulo in angulum alterum exporrecta linea diuidi pôt. Secundus ab hoc est tetragonus, qui trigonum potestate concludit; ut pentagonus tetragonum atque trigonum. Vt igitur in pentagono qui simplex est figura trigonus & tetragonus ut partes insunt, potestate duntaxat non reipsa (neque enim illic trigonum neque tetragonum, sed pentagonum, duntaxat figuræ nomen & rationem habere dicimus, alioqui non simplex esset, sed iam ex cõpluribus composita figura) sic procul dubio intelligentem animam homini simplicem inesse statuendum est, cuius partes sint sentiens ac naturalis, non hæ quidé energia, sed potestate duntaxat consistentes. Ea est partium animæ ratio. Appetens uero, cogitatione fingens, & ad locum mouens, neq; genera, neq; partes sunt animę sed unius eiusdemq; partis facultates, eius nempe quæ sentiens appellatur. Hæc non animantium ordines atque gradus secernunt, ut quędam sentiãt quæ loco nequaquam mouẽtur; sed adeo inter se connexa sunt & apta, ut dissolui nunquam possint, & cuique animanti uniuersa pariter inhærescant.

Facultates quæ.

Omniũ quippe animantium tactus saltem est communis: hoc autem primo sensu quicquid præditum est, statim uoluptatis atque doloris est particeps, potestq; pestifera a salutaribus secernere, & quodam desiderio ad res salutares accedere; unde fit ut quicquid sensu ullo præditum est, id ilico appetitu quodam ornatum esse uideatur.

Omne animal appetere, imaginari, & loco mouere.

Quum autem res salutaris sensu percepta in communem sensum refertur, tum oritur uoluptatis & eximiæ delectationis comprehensio, hæc uero deinde appetitũ concitabit; sic cõprehensione & appetitu impulsum animal eo trahitur moueturq; ut optata cõsequatur & teneat. Quo fit ut quę pars animæ sensu pollet eadem pariter & phantasię & appetitus & motus facultates habeat. Itaque non modo perfectiora animãtia, sed & musce & uermes & uniuersum insectorum genus, quinetiam ostreę & conchylia & spongiæ, & quæ inter frutices & animalia ambigunt, ζωόφυτα Græcis appellantur, plantanimes a quibusdã dici cœperunt; hæc tametsi sede stabili uitam degunt, compuncta tamen in sese coguntur, diffunduntur uero lætorem occursu; indicium sanè quòd tum motu, tum sensu ualent, & prædita sunt. Cæterum ut in illis sensus appetitusq; plurimum obscurus inest, ita & motus incertus atque confusus; ut hac ratione nonnunquam censuerit Aristoteles motu illa priuari, & eorum quę sentiunt quędam loco moueri, quædam non moueri. Quocirca appetens, cogitatione fingens, & ad locum mouens nequaquam noua quædam animæ genera cõstituunt, sed quum sentienti ea semper insint & assideant in idipsum genus pertinent, cuius uires & facultates recte dici possint. Est enim facultas uis illa & potestas quã anima tanquam de sinu suo promit, & ad numerum functiones profert. Id auté perinde est atque si dixeris insitã & uernaculam animæ proprietatem; quæ ipsa quidem est accidens, sed animę intimum atque adeo intestinum, ut plerique illius essentia putetur. Hinc non raro unaquæque pars animæ, facultatis appellatione describitur. At cui exquisita nominũ earumq; notio curæ fuerit, is non essentiæ animę, sed uiribus quæ ab illa dimanãt, facultatis nomen aptabit. Quotidianus quidem usus licet opera facultatibus referat accepta, ea tamen primum ab animæ substantia emanare censemus quę una facultates ad opus impellit.

Omnia opera tribuenda sunt essentiæ.

Vna si quidem animæ substantia, multis facultatibus & uiribus se fundit atque ostentat; haud secus ac pomum, quod reuera unũ uarias spargit qualitates, odorem, speciem, & caloré. Magnes lapis uim obtinuit, qua ad cœli se uertices conuertit aspectumq; refert, uim aliam qua ferrum ad se prolectat. Aloe uim & facultatem habet purgandi, uentrem corroborandi, uulnera conglutinandi, & obducendę cicatricis. Itaque dum una animæ essen-

Vnius essentia complures facultates.

tia complura de se profert opera, uarias in hæc facultates accomodat, ut sit sua cuiusque operis facultas, neque sint unius & eiusdē facultatis opera diuersa. unde quum par sit operum atque facultatum numerus, ex illorum differentijs harum quoque differentias liceat numerando percensere. Ergo cum uniuscuiusque quatenus unum est, & uno modo se gerit, unicus sit motus: sit anima quæ simplex est substantia, alijs alijsq; motibus uaria efficit opera, uarias quoque in hæc uires facultatesq; tanquam instrumenta confert: quibus multifariā se exhibens diuersos promit effectus. Has autem facultates neque animæ substantiam, neque eius ullam partem esse inde intelligitur, quòd illæ nonnunquā exolescunt atque pereunt integra superstite animæ essentia. Etenim uis & facultas augescendi post uigorem annis confirmatum intercedit & aboletur, quæque uiridi æuo costans fuerat, exitum certū habet in ętate, tametsi eadem superest animæ substantia. Quinetiam nullo seminis concursu, sed quadam putrida colluuie quæcunque ultro suaq; sponte prognata sunt: quæcunque collatis perfusisq; diuersorum generum seminibus emerserunt, ut mulus, ut Leopardus quanquam anima continentur sentiente, facultatis tamen gignendi sunt expertia: si quod ab eis semen editur, sterile id toto genere est ac minime fœcundū. Ex quibus perspicuum est facultatem ab animę parte hoc potissimum distare, quod illa possit ab animæ substantia seiungi atque discludi, pars nulla queat separari quin tota simul anima disperdita soluatur. Facultas quamuis ingenita sit animæ, tamen accidit & inheret, pars animæ substantia est & quædam illius ceu portio. Hæc seorsum constituta aut in stirpibus aut in beluis subsistit, illa disiecta nunquam consistit citra animæ ex qua pendet adhæsionem.

Facultatem esse quandā rei proprietatē, non partem eius.

Facultatis & partis discrimen.

Quod primæ partis animæ sint facultates quæ naturales appellantur. Cap. III.

QVONIAM igitur facultates ex operibus internosci, & ex horum multitudine illarum numerum animaduerti proditum est: quod uniuscuiusque partis animę facultates sunt, quot earum differentiæ, nullo negotio potest recenseri. Opus unumquodq; effectione quadam completur, & in lucem prodit: eaq; effectio motio est efficientis. Efficiens igitur quippiam id præcurrat necessum est, aut fortasse complura, quorum tamē unum statuatur tāquam primaria aut princeps causa. Huiusmodi est anima quę quum inter omnia quæ in nobis sunt ui & efficientia præstet, proprijs facultatibus quasi causis adiuuātibus & instrumentis tū corporeis, tum incorporeis utitur ad omnia quæcunq; obit. Facultates aūt proximæ & continentes operū sunt causæ, quarum obseruationē atq; cognitionem satis superq; medico sufficere pleriq; censuerunt. In earum igitur inuestigationem nobis est diligentius incumbendū. Partiū animę omniū ea prima statuitur quæ omniū uiuentiū communis, natura & animę pars naturalis dicta, sola stirpes regit atq; moderatur. Huius functiones tres et tria opera cernimus in omni tū stirpium, tum animantium genere, quæ defecta non sunt & oblesa ut mulus: eę sunt, procreatio, nutritio & accretio: opera aūt sunt stirps surgens è semine, aut qui utero geritur fœtus ac fingitur: augescens stirps aut animal, hoc saluum & uita conseruatū. Tres præsunt illis effectrices facultates procreatrix, altrix & quæ autrix appellatur. Quo tempore fœtum gestat fœmina omnes tametsi in cōmune idemq; opus conspirant, procreatrix tamen illa uis dominarum habet edito iam partu ea languescit mox q; abolet ur ut dentes emiserit, quumq; ab editione nulla iam pars gigni uideatur, dentiū duntaxat

Animā esse primariam causam, facultates esse adiuuantes causas.

Naturalis partis animæ facultates tres.

Functiones.

Opera.

Quo tēpore quæque facultas dominetur.

gignen

gignendorum gratia hæc manet incolumis: deinde augendi facultas uiget, dũ ad magnitudinis constitutum certumq; modũ hunc prouexerit. Quod reliquũ est uitę tempus, in solius altricis est potestate: quæ quũ uitę totius sit comes & conseruatrix, primis illa uitæ ętatibus aliarum duntaxat erat administra & auxiliari: ut in utero ea quæ ad augendũ ualet procreatrici subsidio uenit atque suffragatur. Itaque prima seminis natura ab initio tribus illis est instructa facultatibus, quas inde naturales appellarũt. Hę sunt unius eiusdemq; partis aię multæ uires, quæ propriis se operibus exuscitant & expromunt. Si fœtus utero gestatus tribus illis continetur, editus uero dum adoleuerit duabus, reliquo uitæ curriculo unica: quoniam illæ auolarunt, perierunt ne prorsus an illic præter ea ignauæ iacent & quasi feriatę? Persistit una quidem facultatum substantia in diem uitę supremum, neq; a suis illa uiribus manet destituta, quorsum enim genito iam animali eoq; edito debeat procreandi uis perire? quid illam sustulerit? Verum quoniam prima illa seminis natura quo uires suas exprimat idoneo corporis alicuius & caloris adminiculo indiget, citra cuius opem ne minimum quicquam efficere potest: quum certe aut mutila erit & uiolata corporis integritas aut ad effectionem materia deficiet, tum illa uacabit finemq; cõstitui operi. Vt igitur magnetem allio perunctum quia ferrum allicere nõ potest trahendi facultate orbatum dicimus aut saltem prępeditum: & cui suffusio oculi aciem perstringit, is obcæcatus dicitur, eiq; adempta cernendi facultas aut certe impedita: ita & qui senio confectus effœtum corpus & emeritum adeptus est, augescendi aut partes nouas gignendi facultatem nõ habet: & quę illo est naturalis pars animę, si forte illæsa statuitur, intercepta tamen est & corporis uitiis irretita. Iam uero quę & quot singulis naturalibus facultatibus subsint partes, excurrendum explicandumq; est. Procreatio motio est quæ ad nouam substantiam perducit. Dum autem quęuis substantia in alteram cõmigrat, ut semen os aut in cartilaginẽ aut in neruum, ea proprię essentię commutationẽ & conuersionẽ necessario subit, alioqui .n. eadẽ sustantia maneret simul uero eadem in aptam & conuenientem naturę suæ figuram conformatur hisq; duobus absoluitur eius procreatio, substantiæ commutatione & conformatione. Ergo quum sit sua cuiusque actionis uis quędam efficiens, erunt sanè procreatricis facultatis immutatrix & conformatrix (hęc quidem usu molliẽda sunt) non ut dum species, sed utique partes, quibus illa absolute completur. Vna partis uniuscuiusque substantiam qualem cernimus, ex semine produxit: altera figuram illi compagemq; & situm propriis usibus idoneum contulit. Ergo quot sunt in nobis similarium partium substantię, totidem planè recensere licet immutatricis illius partis species, quarum suam quæque substantiam propria quadam commutatione extruit. Alia enim ossis, alia nerui essentiã compleuit, & similiter uniuscuiusq; partis substantiam sua quędam facultas ingenuit, cui liceat a partis natura nomen imponere. Adhunc propemodum multas quiuis instituere possit cõformatrices partis differentias, ut sua cuiq; instrumẽto præsit, quę propriam ei figuram atq; positionem asciuit. Omnes hæ quidem ad immutatricem & conformatricem referuntur ac pertinent quę duę unius procreatricis sunt partes. Huius autem proprium hoc munus esse diximus, partes singulas ipsumq; adeo fœtum proficere. Quæ in adultis nobis facultas semẽ conficit, & in fœtus constitutionem exhibet, procreatrix dici non meretur, alioqui quę uel sanguinem uel lac uis generat procreatricis quoque nomen sibi uẽdicaret: neq; qui semen confert proprie generator est, non enim hic fœtus particulas effingit aut profert. Abundanter igitur sic enumeratæ uideri possunt quę

cunque

Quæstio.
Solutio.

Qua ratione facultas quadam pereat.

Procreatio quid.

Procreatricis facultatis partes duæ.

Vis quæ semẽ generat dici non debet procreatrix.

cunque procreatrici parent facultates. Altrix porro est quę adiectum alimẽtũ in corporis substantiam conuertit eiq; assimilat. Quum enim corporis nostri substantia assiduo fluore uariis ex causis cõtinenter dissipetur, neque tamẽ præpropere absumi & consenescere id sinant alimenta proprium certe altricis facultatis munus est nonnihil substantiæ pro disperdita resarcire: quod quidem uel par est ei quod affluxit, uel eo uberius uel parcius. Actio qua id efficitur nutritio est, nempe adiecti alimenti in corporis substantiam conuersio & assimilatio: quæ omnino triplex deprehenditur, una priorem corporis habitum conseruat, altera extenuat, tertia saginat & amplificat. Animans omne quoad uitã degit necesse est quodãmodo nutriri, siue firma id, siue ęgra sit ualetudine. nunquã enim otio perfruitur illa uis altrix, ut quam planè naturalẽ esse constat. Obijci autem potest corpori nihil assimilari, quod non planè conuersum sit & commutatum: atqui ea commutatio nutritio est: non aliud agitur fuerit nutritio quàm procreatio, in qua ex alimento tanquã ex materie, portio quędã substantiæ corporis progignitur. Verũ id quidem dum os aut neruus aliter, aliquid fieri: at nihil prorsus fit quod ante nõ esset. Prius. n. & os erat & neruus, neq; ad hęc simpliciter facta est mutatio, neq; ad substantiam se suis uiribus sustinẽtẽ & solitariã, sed ad eam quæ pars fit alterius. Sunt qui nõ inepte hoc statuunt discriminis, nutritionẽ motũ esse ad materiã, quę prius existẽte forma ornetur: procreationem uero motum esse ad formam. Commutationem igitur quæ ad substantiam simpliciter, & per se fit, procreationem: quæ uero fit ad substantiam alteri iam per se cõsistenti adhærentem, hanc nutritionem appellemus. Augendi facultas est, quę corpus quoquouersum porrigit atq; profert. Ipsa aũt illius gestio accretio est, nẽpe corporis quoquouersũ porrectio atq; prolatio. Quod corporis esse dico, nõ de unaquaque parte accipiendũ: n. õ. n. si quid in maiorem carnis molem atq; tumorẽ dilatatur, id cõtinuo augescit: sed tota incrementi ratio ad solidas dũtaxat animãtiũ partes maximeq; ad ossa pertinet, quæ si crescũt, animal pariter uniuersum crescit, quãquã idipsum fortasse tum macie extabescit. Quoquouersum autem porriguntur, dum in lõgitudinis simulq; latitudinis & altitudinis dimensiones cõtendunt atque diffunduntur, quod solius naturæ est opus: nulla enim ars potest corpus, quãtumlibet tenerum atque sequax integra continuatione in omnem partem dilatare sed si in longitudinem protrahetur, necessario fiet aut latitudo contractior. Augetur autem proprie quod ortum iam est & integram formę suæ absolutionem obtinet. Si enim ad hanc etiam nunc progressio fit (ueluti quum domus exędificatur) non utique accretio, sed constitutio quædam est. Si pristina species excedit (ceu dũ aqueus humor raritate diffusus uertitur in aera) ocasus quidem est & interitus non accretio. Imo neque si aqua sic raritate funditur ut suam insuper speciem retineat, augeri tum putetur sed rarescere: quia ueterem suam soliditatem non retinet. Quod igitur accrescit, integram id iam speciem absolutum est, neq; illam incremento mutat, & pristina continuatione soliditateq́ue corporis seruata quoquouersum porrigitur & extenditur. Ex his palam fit quantum ab ortu uel interitu distet accretio: in illis ad nouam substantiam, hic ad amplitudinẽ & molem fit progressus: gignitur quod nondum est neq; speciem obtinuit, augetur quod forma perfectum consistit. Si quod augetur pristinam soliditatem debet asseruare, necessum est hanc nutritione alimentiq; appulsu confirmari, ut quod auctũ est in ampliorẽ molẽ fusum, inde hoc robur firmitatemq; conciliet. Sic igitur accretioni assistrix est & coniuncta nutritio, ut neque citra eius opem compleri. Existimari hoc loco fortasse possit, ætate adolescẽdi dum sequax est

Altrix facultas quæ.

Nutritio quid.

Nutritionẽ a procreatione differre.

Auctrix quæ.

Accretio a procreatione differt.

corpus,

corpus pleniorem uberioremque nutricationem, esse eam accretionem quam proponimus, quod ipsum sequutus Auicennas censuit incrementum fieri non posse nisi uberior alimenti fiat accessio, quam propriæ substantiæ decessio. At uero plerunq; cernimus, tum pueros, tum adolescentes febribus diuturnisque morbis oppressos, grandi macie torreri atque attenuari, qui tamen interea incrementum capessant. Hi quum parcius alantur, planè declarant accretionem neque pleniorem nutricationem esse, neque illi perpetuo tãquam comitẽ assidere. Quinetiam quòd sit uniuscuiusque uiuentis corporis certus & cõstitutus incrementi modus, ad quem non nisi pedetentim statisq; tẽporum spatiis peruenitur, quod etiã plerique eo sint statu, ut licet uberrime se saginent atque pinguescant, nunquam tamen liberalem illam proceritatem attingant, palam detegit altricem facultatem ab ea quę in augendo est, non modo appellatione, sed & functionibus & editis operibus plurimum dissidere. Augendi facultas non quemadmodum altera circa alimentum negotiatur, sed circa corporis partes solidas, has enim quoad sinunt, in omnem partem efferre atq; dilatare, proprium illius est munus. His auctis tum deinde altrix facultas adnititur alimentum apponere, affigere & assimilare, non modo quantum effluxit, sed & largius ac fusius, quo laxiores factas capacitates affatim impleat, conseruetq; pristinam earum soliditatem atque robur.

Non quicquid plenius aliter & pinguescit, augetur.
Prima ratio Secunda

Quatuor facultatum subsidio altricem indigere. *Cap. IIII.*

FACVLTATVM naturalium numerus ut impleat, ad altricem reuersione facta, quæ illi tanquam auxiliariæ uel administræ parent huc referendę uidentur. Sunt autem hæ attrahens, expellens, continens, concoquens, quarum necessitate corpus alitur & sustinetur. Nulla enim est ne minima quidẽ corporis particula, quam non alimenti benignitas attingat. Id autem non eo appellit per se impetuq; sub motum, quemadmodum nos ex instituto quodam & arbitrio in forum cõcedimus, sic enim nũquam in superas, sed omne in inferas partes quæ sub iecore sunt, grauitatis pondere fluminis instar illaberetur. Quare necesse est aut alieno externoq; pulsu agitatum illuc protrudatur, aut allectum trahatur. Atqui ex uẽtriculo aut iocinere, si per uenas in omne corpus pulsum excurrat, utile pariter ac inutile permixte illuc confluet, neque quod familiare est & amicum, parti cuique suum conferetur. Restat igitur ut sit sua cuiusq; particulæ uis attrahendi quæ quod illi familiare est & conueniens, ex sanguinis mole priuata benignitate prolectet. Quum enim partium corporis perampla sit uarietas ob quam non omnes unius & eiusdem alimenti suauitate pascũtur, neque eisdem delitiis capiuntur, erit cuiusque partis quędam uis & facultas, quæ quod sibi aptum erit & iucundum ueluti fugat & alliciat. Sic stirpes è terra amœnum succum, sic lapis heraclius ferrum, sic & purgantia medicamenta unumquempiam è corpore humorem, naturam substantiarũque similitudine trahunt. Ea si est facultatis attrahentis necessitas unicuique parti ingenita necesse est simul & expultricem quandam inesse, quę quod inutile est & superuacaneum depellat. Vt enim conuenienti amicitia atque desiderio res unaqueque trahit, ita par est eandem odio & offensione concitatam, quicquid sibi noxium est & infensum extrudere, aut certe respuere. Tragit porrò ut quod familiare est sibi adnectat eiusque suauitate perfruatur, & sibi tandem prorsus assimilet: quod dum efficit, id necessario continet & conseruat (alioqui enim nequaquam eo frueretur,) dum autem diutius continet idipsum proprio calore mitigat,

Quatuor facultas quæ nutrici ministrant.
Attractricis necessitas.
Vnde nata uis attrahẽdi.
Expultricis facultatis necessitas.

re mitigat, immutat atque concoquit. Quare prę ter attrahentem & expellentem necessaria quoque intelligi potest continens atque concoquens facultas. Est & altera demonstrationis horum necessitas. Vnumquodque alimenti genus, seu panis, seu caro seu fructus quiuis aut uinum sit, si animo & cogitatione complectamur, plurimum a corporis nostri natura distare uidebitur, neq; posse in nostram substantiam conuerti, planeque assimilari nobis nisi multifariã uarieque mutatum. Neque uero id uniuersum concoctione mutari potest, nam quantumcũque benignum & familiare sit, alteram partem idoneam ad corpus alendum, alteram discrepantem habet & ineptam Hanc quidem conuenit è corpore eiici, ne succorum salubrium commodis officiat, quare uis quædam & facultas in nobis admodum necessaria est, quę pernitiem tãtam exturbat. Alimenti quicquid utile relinquitur, & ad corpus nutridum conueniens, nisi in partes corporis singulas accedat, eas alere nõ potest, atqui ad eas non adit suo pte impetu, necesse est igitur alliciatur, & attrahatur. Tractum autem adieptumque nisi aliquantum retentum quasi adhærescat, concoqui non potest, nõ enim quod assiduo huc illucque rapitur, concoctionem facile subit, ut quę nõ sic momento temporis compleri potest. Quapropter quandam in nobis necesse est uim inesse, quæ alimentum contineat, in summa uero quatuor facultates naturales suas cuique parti insidere, quæ nutrici auxiliariæ sint & ministræ. Nunquid quæso aliquæpiam his insuper addendæ sunt & afferendę? Alimentum quum iam in partem influxit, primum quidem ei apponitur, deinde agglutinatur & adhærescit, tũ demum perfecte assimilatur, neque ulla nutritionis integritas potest existere, quam non præueniat agglutinatio, & ante hãc appositio uariæ quidem functiones ex proprijs effectis conspicuæ. Cęterum hę non ex aliis, sed ex narratis duntaxat facultatibus processerunt. Etenim appositio attractionis est finis, idcirco unaquæque pars alimentum trahit, ut id sibi iungat & apponat, agglutinatio uero tum retentionem, tum concoctionem consequitur, estq; necessarium ut dum alimentum concoctione concrescit fitq; crassius, retentum id parti simul affigatur. Ipsa porro assimilatio naturalium functionum suprema & tanquam finis, concoquendi facultate perficitur, hęc autem facultas summa quum sit in quam reliquę contendunt, una præ cæteris iure debuit altrix facultas appellari. Huic aliæ suministrãt omnisque nutritio quatuor duntaxat naturalium facultatum ope completur.

Ad demonstratio quatuor facultatũ naturalium.

Reliquas omnes naturales functiones ad quatuor eas facultates referri.

Præter eas quatuor, non aliamquandam esse naturalem appetendi facultatem, aliam internoscendi, aliam secernendi.

Cap. V.

Non leui quidem disputatione philosophi medicique certant, sitne in stirpibus appetendi facultas quæ illas ad trahendum impellat. Omnes quidem mirifice congruunt naturalem quendam appetitum rebus inesse: atque ut animantia nũ nisi appetitu animali incitata progredi & incedere, sic neque stirpes, neque corporis nostri particulas quicquam allicere aut depellere nisi illius naturali appetitu odioue stimulatas. Quod enim familiare sibi iucundumque est, idcirco trahunt & alliciunt, quia illius desiderio tenentur, quod uero nociturũ & aduersum est, id quia despuunt & aspernantur, expellunt. Cęterum in hoc tota controuersia est, num ut in animalibus, ita in stirpibus, & in his quæ sola duce natura reguntur, propria quædam instituenda sit appetendi facultas. Hãc equidem minime necessariam duco, sed quæcunque attrahit, eadem quod fami-

liare est atque salutare appetit; hoc autem iucundum est & amicum quia simile similitudo quippe amicitiam, amicitia desiderium seu apetitum, appetitus attractionem mouet. Sic propemodum & quæcunque expellendi facultas est, eadem quod noxium & pestiferum est auersatur, & respuit, quia inimicum atque dissimile. Hinc autem alia difficilior quæstio existit stirpes ne ea sensu quodam, ut nos, percipiant & internoscant quæ sibi salutaria pestifera ue sunt. Non pauci illas quemadmodum & corporis nostri particulas naturali quadam cognitione duci arbitrantur, iisq; uim tribuunt internoscendi salutaria à pestiferis. Hanc discernentem & quę suauia insuauiaq; distinguit facultatem, sensum quendam appellant, non utque ceu aspectum, auditum, odoratum gustatum, aut tactum: sed proprium quendam & naturalem sensum, qui quæ nutrire possint & quæ secus, duntaxat diiudicet. Itaque non modo uentriculum, iecur, partesq; singulas, uerumetiam frutices extimant suauium & idoneorum sensu atque uoluptate affici, hæcq; si desint protinus appetere; quia uero appetant eadem attrahere, ut tandem optatis fruantur & uoluptatis fructum percipiant. Hęc Platonis consulta esse perhibent, quem constant stirpes nonnunquam animantes appellasse At uero Aristoteles his aduersatur, qui satis omnibus atque plantis uim illam insidentem salutarium & idoneorum attractricem, censet appetitu solo naturali impelli, citra ullam utilium cognitionem. Neque ullam stirpibus uim inesse, posse, quæ idoneum ab alieno discernat & internoscat, sed hoc altioris duntaxat illius esse facultatis quam communem sensum appellant. Appetitus autem is, ut cæteris quibusque rebus est suus, grauibus ut deorsum ruant, leuibus ut in sublime conuolent: sic propemodum magneti purgantibusque medicamentis appetitus est ingenitus attrahendi quod sibi affine est & amicum, stirpibus conuenientem succum è terra sugendi. Hunc uero appetitum incitat & impellit non sensus aut cognitio, sed penuria & indigentia eius quod familiare est & iucundum. Ergo substantiarum conuenientia atq; similitudo amicitiam parit, quumq; similis atque iucundi erit indigentia, hæc appetitum suscitabit naturalem appetitus attractionem, eoq; fruetur attrahendi facultas, siquidem præsens id est, nec aliunde impedimentum obtingit. Nulla igitur necessitate introducenda est discernendi & internoscendi facultas, cuius consilio atq; prudentia stirpes corporisq, nostri particulę regi uiderentur.

Hinc altera quæ de secernente & separante facultate controuersia est, dirimitur. Quod enim renes serum a reliquo sanguine secernant, quodque natura in morbis post concoctiones, humores secernat & superuacuos exigat, quo tempore fiunt iudicationes: quod denique oporteat concoctionem præire, subsequi uero secretionem, & postea euacuationem, ut bona sit crisis, omnes quidem fatemur. At uera ea ipsa secretio non propriæ cuiusdam est facultatis, sed aut excernentis aut attrahentis opus. Quæ enim facultas post factam in morbis concoctionem confusos in uenis maioribus humores puros ab impuris secernit, eadem est expultrix, quæ nihil depellere potest, quod non ante a reliquis quasi euulserit. Quæ uero superuacuos humores e iecoris sanguine secernit, ea est attrahendi uis, quæ tum in liene, tum in bilis folliculo consistit: & quæ serum separat a sanguine: eadem est uis attrahendi renum. Sic & è sanguinis mole quæ in uenis est maioribus: partes singulæ quod sibi familiare est, eadem facultate secernunt qua attrahunt. Quocirca secretio non propriæ cuiusdam facultatis est opus, sed uel expulsionis uel attractionis initium.

Q Aliis

Aliis partibus alias facultates naturales eſſe ualentiores, iiſque propria quædam functionum inſtrumenta deſtinata eſſe & attributa. Cap. VI.

PARTES corporis tanta conſentione inter ſe coniunctæ ſunt, ut omnes communiter totius commodis utilitatique inſeruiant, omniumque uſus in id uno quaſi concentu conſpirent. Harum actiones quæ naturales appellantur, duplices exiſtunt, aliæ propriæ uni cuipiam addictæ parti, ut oſſi ut cartilagini & reliquis quoque omnibus: nulla enim pars eſt in nobis uel minima, quæ non ſeipſam alat atque conſeruet: aliæ communes omnium parium gratia comparatæ, quales ſunt quę in uentriculo & iecore præter proprias conſiſtunt, ad totius partiumque omnium utilitatem & commodum natæ. Sic œſophago manifeſta uis eſt alimentum trahendi: ſic uentriculo ut & iecori pręter proprias, communes illę omnes inſident, inter quas tamen uis illa ad concoquendum ualens excellit. Sic in inteſtinis expultrix ualidiſſima cõcoctrix infirma ineſt, reliquæ duæ deficiunt. Renibus eliciendæ è uenis urinæ, facultas pręſtantiſſima eiúque profundendæ & deiiciendæ non imbecilla, reliquarum autem ii ſunt expertes. Sic denique utero uis continendi robuſtiſſima, qui fœtum nouẽ integris menſibus reconditum gerat, nec parum huic ualidæ allectandi ſeminis & fœtus exigendi uires, at concoquendi prorſus nullę. Itaque partes illæ ut & aliæ non nullæ quæ non modo priuato, ſed publico quoque munere funguntur ac uigent inſtrumentorum ſpeciem acceperunt, & iis muneribus ad quę in primis ſunt propenſæ ſtaminum uiolorumque proprium genus adeptæ ſunt. Triplex autem eſt hoc illorum genus, alia enim recta ſunt in longitudinem porrecta, alia tranſuerſa quæ ad pares rectosq; angulos in illa feruntur & incidunt, obliqua alia quæ oblique & ad impares angulos in recta incidunt. Quanquam igitur concoquendi uis nullum ſtaminum genus, ſed humidum duntaxat calore nobis ingenitum ad concoctionem accomodat, reliquæ tamen quę motu quopiam munus ſuum explent, uilis indiguerunt, attrahens quidẽ rectis, tranſuerſis expultrix continens obliquis. Vt enim in muſculis uilli nutu noſtro & arbitrio contracti & ad ſuam originem quaſi reducti motum efficiunt: ita & naturalibus inſtrumẽtis, recti uilli ſolius naturæ inſtinctu contracti breuioresque facti alimẽtũ attrahunt, tranſuerſi autẽ aſtricti, ſubditam capacitatem in anguſtiam adducũt, & quicquid ea cõcipitur detrudunt; cæterum obliqui uilli quia intenti, nec breuiorem nec anguſtiorem partem reddunt, ſeruata quadam naturali æquabilitate & conſtantia, omnia plane continent; nihilque uel attrahunt uel expellunt. Cuicunque igitur naturæ inſtrumento triplex huiuſmodi facultas acceſſit, triplex etiam uillorum genus eſt conceſſum, alias tunica ſimplici ut in utero, alias ut in uentriculo duplici. quibus uero iſtarum uiriũ unica data eſt ut in teſtinis, iis (tam etſi geminæ ſunt tunicæ) ſimplex uillorum genus obtigit. Quapropter facultatum parti unicuique aſſidentium numerus ex functionum uarietate cognitus, uillorum differentias explicat econtrario quoque uillorum uarietas cõſectione cognita renunciat quot cuiuſq; partis ſunt facultates gulæ uentriculi inteſtinorum, arteriarũ, uenarũ, uteri, utriuſque ueſicæ, & aliorũ ſi plura his publica naturæ ſunt inſtrumenta. At uero quæ ſibi duntaxat priuatisq; commodis dant operam ut oſſa, ut cartilagines, etſi quo ſe alãt naturalium facultatum ſpecies omnes aſſequutæ ſunt, nullius tamẽ uilli opere indigẽt, ſed ingenita ui omnia efficiunt & edunt. Neque porro uentriculus neque inteſtina ut ſe duntaxat alãt & cõſeruent: ſuos uillos ad proprii alimẽti attractionẽ & retẽtionẽ, aut ad

Actiones propria.
Actiones communes.

Quæ facultates, quibus partibus maxime uigent.

Naturales facultates quæ habent inſtrumẽta.

Quod uillorum genus cuiq; facultati ſeruiat.

Peculiares facultates uilis non indigere.

ſuperuacaneorum

supernacaneorum depulsionem applicant & accomodant. His iam uideor uniuersam principum naturę facultatum summã attigisse, necnon reliquarũ omnium quarum illæ opera & ministerio utuntur, numerum percensuisse: quocirca tempestiuũ erit ad animalium facultatum differentias sermonẽ transferre.

Externæ sentiendi facultates. Cap. VII.

FACVLTATVM animalium quæ non utique stirpibus, sed solis animãtibus obtigerunt, unde & illis nomẽ accessit, duo prima summaq; genera existũt: alię rationis sunt participes, huius expertes alię quę sensus duntaxat impetu feruntur. Quæ brutis animantibus supra naturalem illam uim, moderatur præcipuamq; administrationem tenet sentiens anima, tota quidẽ essentia simplex est, sui tota persimilis, neq; ut corpus ex partibus coagmentata disparibus, alas unum eiusdemq; generis nequaquam id esset quod ex ea constaret. Huius tamen unius effectione & opera animal cernit, odoratur, audit, gustat, tangit atque tractat: quinetiam mouetur, rerum discrimina internoscit, cogitatione fingit, somniat, meminit. Hæc unius & eiusdem sunt essentiæ munera, non tamen ea dum exequitur & perficit, uno similiq; modo se semper exhibet, sed ut uaria corporis instrumenta ad effectionem accommodat, ita alias aliter sese exprimens illa profert. Vnde quum sic discretæ sint horum munerum gestiones, ut possint singulæ seorsum atque separatim consistere, neque una quapiam concita sit necesse alias continuo proferri, aut una pereunte reliquas omnes pariter occumbere, optima fit ratione ut sua sit cuiusque propria quædam facultas, sintque totidem sentiendi facultates, quot functionum differentias numerando percensuimus. Vniuersum igitur animalium facultatum genus ita partiemur, ut aliæ rationis, aliæ sensus sint effectrices: harum autem quæ brutis animantibus imperant, alię externa sentiunt, alię loco mouent, alię cognoscunt. Quæ demum externa sentiunt quinque statuuntur, cernendi, odorandi, audiendi, gustandi, atque tractandi. Qua uidet animal, ea ipsa facultate nec audit, nec odoratur, nec gustat, nec tangit, uti neque ex aduerso fieri quicquã potest: tanta scilicet est inter eas distantia, quam instrumentorum & obiectorum in quæ incumbunt uarietas peperit. Quocunque sentimus, id quemadmodum cæterorum corporũ unumquodque ex subiecta materia & specie constituitur: sentiendi instrumentum tanquam materia est, sensus tanquam forma & ratio. Aspectus qui facultas est uidendi, tanquam forma in crystallino oculi humore consedit, qui pellucidus primum est cernendi organum: circumfusum ié humoribus, tunicisq; septum, quę usum ei conferunt, ut melior completiorq; sit uisio. Cernit quidẽ simpliciter uisus crystallino ĩtegre uero ac pfecte oculi instrumento: sub hunc autem sensum ueniunt ij maxime colores qui corporibus per summa insident. Eos enim hic unus præ cæteris internoscit discernitque singulos, cęterorum autem nullus. Quocirca cernendi facultatem eam esse definimus, quæ in oculo sita colores citra materiam, per mediũ re ipsa conspicuum excipit. Quum autem unusquisque sensus a prima anima quasi præcisus abiunctusq; uideatur, & sua cuique spiritus portio illinc ad functionem & ministerium tributa sit, poterit reliquis ad uisus exeplum finitio accommodari propria. Precipuum audiendi instrumentum est aer quidam prætenuis auribus ingenitus, membrana obductus, ad aurium intimam capacitatem positus, quo audientis nerui a cerebro ducti extremum pertingit. Hic enim ingenitum eum aerem atque spiritum, qui primum est audiendi instrumentũ ambit, quem

Facultatum animalium demonstratio.

Animalium facultatum diuisio et numerus.

Facultatem esse formam instrumenti

Videndi facultas.

Definitio.

Audiẽdi facultas.

Odorandi facultas.

Vnde nomẽ habeant externi sensus.

Gustandi facultas.

admodum opticus in oculo neruus crystallinum humorem, sic in omnibus per influentem spiritum, & per neruum maxima instrumento societas intercedit cum intimo sentiendi principio. Huic igitur aeri insidens audiendi facultas sonum uere percipit, eiusq; discrimina dijudicat. Odorandi proprium instrumẽtum extra caluã non excidit, respirantibus quibusq; animalis opertum, & penitus conditum in iis extremis cerebri, quæ ad nasi summum pertinent. Vnde intelligitur hos quinque sensus non quod foras exprompti sint & promineant: sed quod externarum rerũ proprijs organis cognitione capiant, idcirco externos appellari. Illic constituta odorandi facultas per narium ductus, una cũ spiritu haustos rerum odores comprehẽdit, qui subiecta eius sunt materia in qua solet uersari. In his porro maxime neruis quos ad linguam, ad palatum, ad fauciumq; regionem dispergi narrauimus, gustandi facultas consedit, rerum sapores internoscens, spongiosę eius carnis adminiculo qua lingua prædita est. Cæterum uis tangendi nullo proprio conclusa organo coercetur, sed quum tactus ad animantis uitam maxime uideretur necessarius, toto corpore æquabiliter fusus est. In his autem neruis potissimum collocatur, qui duriores iam facti intro forasq; commeant, per quos corporum omnium tractabiles qualitates animaduertit. Hæ non ut colores, sapores, odores, aut soni, uno possunt nomine designari, multis quidem cõtrariorum pugnantiis discretæ: quarum extrema sũt calor & frigus, humor & siccitas, mollitudo durities, asperitas, læuitas, grauitas & leuitas. Hinc nõnulli complures tactus instituerunt, qui has seorsum differentias perciperent, quasi ex obiectarum qualitatum uarietate sensuum numerus petatur, non sic autem, sed ex organorum differentia facultatum numerus æstimandus. Atqui unum est atque simplex tactus instrumentum. Distat prẹterea sensus hic a cẹteris quod non omnia subiecta prorsus sentiat: quæcunque enim obiecta sibi temperatione similia offenderit, nõ sentiet, quia ab illis nihil patitur. Sensus autem non nisi permissione quadam fieri potest. Reliqui uero sensus eas omnes quæ sub se recedunt qualitates sentiunt, ab hisq; patiuntur: quia dissimiles sunt omnes. Commune autem ẹst omnium sensuum, ut sit unusquisque potestate talis, quale idipsum est quod percepturus est hoc enim extrinsecus positum sensum impellit ac mouet: quòd si sensus ab subiecta re afficitur, necesse est tum similitudo tum dissimilitudo quædam intercedat. Inter motus quidem initia, similitudo: quum finis attingitur, dissimilitudo: quod quo modo fiat, plenius suo loco recitabitur. Commune præterea est, ut unusquisq; tum subiecta sibi res cognoscat, tum earum priuationes, tum uero excessus immoderatos, sed uia rationeq; diuersa. Quandoquidem propria obiecta & idonea blande impulsus excipit, priuationes nulla irruptione, nullo inuitamento lacessitus excessus autem & exuperantias non citra offensionem oblæsionemq; sustinere potest: unde & illas quia graues sint & uiolentæ, multi non sentiri putant. Itaque distant inter se sensus omnes, longeq; sunt diuersæ atque seiunctę eorum facultates, non modo ex rei quæ comprehenditur natura, uerumetiam ex proprio cuiusque instrumento. Hoc uisui aqueum est, & pellucidum; nã oculus multiplici humore perfusus est, a cerebro constitutus atque protectus, quod omnium partium humidissimum est & frigidissimum. Auditui aereum est instrumentum, odoratui igneum, quemadmodum & odor exhalatio quædam est fumosa & ignea; tactui instrumẽtum datum est planè terrenum, gustatui (quia ceu tactus quidam est) id etiam terrenum, sed humoris quoque alicuius particeps.

Tangendi facultas.

Omnem sensum perceptione affici.

Facultatum differentiæ ex instrumẽtis.

Inte-

Interiores ſentientis animæ facultates. Cap. VIII.

SENTIENS anima duas cognoſcendi facultates obtinet, externam, in ſenſus quinque tanquam in ſpecies diſtributam, & interiorem. Hæc porro ſpecies habet, uim diſcernendi communem, uim fictricem, & eam quę meminit atq; recordatur. Has quidem omnes unius animæ non tanquã partes, ſed utiq; facultates eſſe, peſpicuũ ex iis fit, quę de partiũ & facultatũ diſcrimine a nobis ſunt prodita: quæ quemadmodum diuerſæ ſint, & ab eadem eſſentia dimanent, deinceps aperiendum. Sentiens ea & cognoſcens anima in cerebri quidẽ corpore tanquã in arce & propria ſede penitus inſedit, quod inde proprium ſentiendi inſtrumentum appellant. Id etiam primarium ſenſum dixere, quod reliqui ſenſus externi ei omnes circumiecti proxime aſſideant, in quos & in omne corpus neruorum propagines diſperſæ ſunt, quibus anima uires ſuas effundit. Vt enim ab orbis ambitu lineę partes tanquam redij in centrum deuergunt, ſic a ſenſibus quædam & foramina patent, per quæ hauſtę rerum imagines in illud tanquam in arcem confluunt. Harum autem ęſtimator & arbiter eſt princeps ille ſenſus, quem communem & intimum appellãt. Nigrum ab albo poteſt unus aſpectus diſcernere, & calidũ a frigido una tangendi facultas: quæ uero dulce ab albo diſcernat, atq; eorum quę uariis ſubiecta ſunt ſenſibus differẽtias diiudicet, facultatẽ quandã eſſe neceſſe eſt iſtis pręſtantiorẽ. Nullus. n. externus ſenſus de dulci & albo poteſt iudicium ferre, quod ea nõ unus idemq; ſentiat: quẽ admodum ſi ego hoc, tu uero illud ſeparatim perceperis, a neutro certe noſtrũ diuerſa illa cognoſcentur. Quoniam igitur multorum ſenſuum ſubiectam materiam, non modo homines, ſed beluæ quoq; internoſcunt, neceſſe eſt uim quãdam eſſe communem & promiſcuam, quæ uarias illorum imagines complectatur, quæ & ſimilia & diſcrepantia diiudicet. Hæc eſt diſcernendi & internoſcẽdi interior facultas, quam primam communis ille & intimus ſenſus expromit. Hic autem ſubſtantia eſt animæ ſentientis, idq; principiũ quod uniuerſum animantium genus conſtituit, a quo animantes omnes uel quæ infimo ſunt inſectorum ordine, ſentientes appellamus. Hic tanquam res atque princeps ſedem ſtabilem & domicilium certum habet in cerebri corpore, è quo tanquam è ſuggeſto rerum omnium imagines a miniſtris & nuntiis ſenſibus extrinſecus allatas & ante ſe poſitas contemplatur, omneſq; ſenſuum actiones obſeruat. Hic ille eſt quo nos uiſu uidere & auditu audire cognoſcimus. Hic imaginum diſcrimine conſtituit ac de illis ſuum promit iudicium. Ex quo intelligitur communem hũc & intimum ſenſum externis quinque quodãmodo eundem eſſe, hoſq; ab illo omnes tanquam a fonte riuulos deriuari: & uim illam primam ſentiendi è cerebro in ſenſum inſtrumenta ſe diffundere, eorumq; famulatu uti & opera. Hæc autem quia ſe uarie gerunt, & unius opificis uſibus ſeſe multifariam accommodant, idcirco quinque exteriorum ſenſuum facultates cõſtituere par eſt, ſed quarum ſit una eademq; cum ſenſu principe ſubſtantia. Ea eſt igitur principis ſenſus una facultas, quę externarũ rerũ uarietates diſcernit, internoſcit, & iudicat. Altera eſt uis & facultas cõſeruatrix, quæ impreſſiones & ueſtigia ſenſuum excipit, continet, & recondit. Quum enim externus ſenſus in ſubiectam rem incumbit, ſimul quoq; in eam ipſam fertur interior & princeps illa ſentiẽdi facultas, quę rẽ una percipit atq; ſentit: ab externis rebus laceſſiti ſenſus ſimulachra ſpectraq; ab eis emiſſa recipiunt, quæ deinde interiorẽ ſentiẽdi uim impellunt: hæc tũ formas atq; imagines rerum quas ſenſus prębuerunt, retinet

& conſi-

Tres interiores ſentientis animæ facultates.

Senſus communis.

Diſcernẽdi facultas.

Senſus communis præſtantia.

Vis & facultas cõſeruatrix imaginum.

& consignat in se. De gressis sublatisue rebus istę diutius inhærent, & quasi exculptę conseruantur, hoc indicio quod tum abstractas res sensus ille cognoscit ac percipit, ut cui earum custodia esset concredita. Effigies illæ spectraq; rerum cerebro inusta atque insculpta, obiectum efficiuntur facultatis eius quæ fingit, quemadmodum res externę sensum. *Hos* enim externæ illam interiorei qualitates extimulant. Ab illis ergo excitata alia quædam facultas quæ fictrix appellatur, & quę tertia est interiorum obiecta spectra apprehendit & concipit; atque ut in sensu tria quidem sunt, res obiecta, uis sentiens, & actio quæ ex illorum congressu interuenit, ita hæc quoque ratio tribus continebitur simulachro, facultate fingendi, & ipsa actione, qua externis rebus abeuntis facultas ob simulachrum uersatur. Hęc proprie affictio appellatur, nempe motio facultatis circa rerum duntaxat simulachra atque uestigia. Ex iis autem confusis & permistis plerunque multa fingendo inducit atque profert, quæ sub sensum non uenerant, ut homines uolantes, boues alatos, hocque a superiore facultate dissidet. Vnde cum in multa feratur nunquam sensu percepta, & quodam modo uim emitetur rationalem, ab Aristotele intelligentię larga appellatione comprehenditur. Iam uero rerum simulachra aut leuiter cerebro impressa, mox euanescunt, aut altius quasi in thesauros cõdita, diu tanquam affectiones aut habitus insistunt & asseruantur, hæcque imaginum conseruatio, cuius ante mentionem feci, memoria est, quæ pueris atque senibus infirma & inconstans esse proditur, illis quod imaginum impressionem seruare atq; retinere, his uero quia admittere & recipere non possint. *H*anc confirmat tueturq; meditatio & cogitatio, quæ ipsa crebra est repetitio atque recursio imaginum, quatenus imagines aliorum sunt. Est & altera memorię ratio quum quis affectionem illam & similitudinem rei alterius spectat, & intuetur cum temporis præteriti cognitione quo facta est impressio; tum enim meminisse dicitur, ipsaq; spectãdi actio memoria est, sed ratione, ut dixi, diuersa; illa siquidem quod imaginẽ conseruaret, hæc uero quod ex imaginis apprehensione rem ipsam repræsentet. Illa perpessio & affectio quædam est, hæc uero actio; aut si dicere mauis, illa memoria est patiens & sustinens, hęc uero agens. Vnde perspicuum esse potest inter bruta ea duntaxat meminisse, quæ sensum & notitiam temporis habent, & quæ simulachro spectato, sentire possunt se aliquando rem ipsam nouisse. Rursum eandem animę partem tempus cognoscere & meminisse, ea autẽ sentiens est anima. Hæc tamen non proprie & per se tempus sentit sed quatenus motionem & affectionem agnoscit, quum tempore aliquo acceperat. *Sic* igitur definiri possit, Memoria est rei absentis per imaginis spectationem, cum temporis præteriti cognitione repræsentatio. *Fit* autem hæc memorandi facultate concita stimulataq; ab imagine, quatenus imago est exemplarq; suum refert. Itaque ut omnes sentientis animæ interiores facultates functionesq; in summam referamus, externarum rerum simulachra hausta è sensibus in principem intimumq; sensum commeant. Horum beneficio princeps sensus res externas cognoscit, discernit & iudicat, eoque munere uis discernendi se exhibet atque promit. Simulachrorum si altior fiat impressio tum conseruatrix erit memoria, cuius facultas conseruandi ex cerebri constitutione intelligi potest qualis quantaque. In spectra & simulachra princeps sensus incumbens, si seorsum illa uersat spectatque ut nihil præterea externarum rerum tractet, tũ fingere dicitur, & ipsa sentiendi actio affectio est, quam propria fingendi comminiscendiq; facultas exprimit. Si uero illis non in se consideret, sed ut simulachra & imagines externarum sunt rerum, tum meminisse dicitur, ipseq; actus

Facultas fictrix imaginandi.

Meditatio.

Memoria duplex.

Memoria propriè quid.

Numerus interiorum facultatum.

Omnes interiores facultates in eadem parte constitui.

memoria est,propria memorandi facultate completus. Hęc omnia in sensu primario insūt,neque alterius partis animæ aut cærebri est affictio,alterius uero memoria,sed in subiecto eodem insunt & eiusdē partis animæ functiones. Unde intelligitur eos ab antiqua celebrique philosophia defecisse,qui uim illam ad fingendum aptā cerebri parte priore, memoriam posteriore collocarunt. Nam utraque totius est cerebri, in cuius toto corpore fusa est princeps sentiendi anima Sed de his posthac fusius. Satisne uidemur omnes sentiētis animę facultates connumerasse,an ne præter illas quædam sint quibus somnum capimus & dormientium irrepant insomnia.

Sōnus & uigilia ad intimum sensum pertinent.

Plane constat somnum & insomnia animātibus tanquam munera propriasque functiones attribui,at nequaquam his obeundis aliæ quædam sunt facultates. Nam somnus & uigilia plurimum inter se distant,& uere opposita sunt,hæc quidem ut actus est, ille huius est priuatio, quare & eodem ut subiecto recipientur consistentque,& unius eiusdemque facultatis erunt. Cuicunque sensus inest,eidem & uigilia & somnus inest. Sensus quidem incitatio & motio est uigilia,illius autem uinculū & quasi carcer somnus est & immutabilitas Cæterū non unius cuiuspiam priuati sensus affectiones hę sunt,sed primarii illius & cōmunis, quo sopito necesse est reliquos etiā sensus consopiri,& tanquam satellites eius affectioni accumbere. Itaque quū primum illud sentiendi instrumentum nempe cerebrum,ex lassitudine aut lōgis excubiis, impotens & incontinens sui redditur,certis officinis simul defessis necessario somnus obrepit,in quo uacuationem quandam feriarum uice habent sensus omnes,qđ eorum uires durare et sufficere operi nō poterant. Quāobrem necessarius est cunctis animalibus ad incolumitatem salutemque datus et ad quietem.

Somnus.

Similis propemodum & insomniorum ratio. Nam quum sit insomnium uisum id et simulachrum,quod ortum et profectū a sensibus in somno animalibus se offert & obuersatur,id eiusdē partis animæ eiusdemque instrumenti esse debeatque somnus, & qua parte dormit animal, eadem somniat. Dormit autem somnumque capessit communi & principi sensu,huius ergo erunt insomnia,non utique quatenus sentiens est,sed quatenus cogitatione fingit,et euagantibus simulachris lacessitur. Interpellatur uis illa fictrix motione et impulsione positarum imaginum , idque maxime noctu et dormiētibus, quo tempore absolutis sensibus iisque functionum suarum uacationem habentibus,minima quæque simulachrorum uestigia aduolant cōfluuntque ob fingēdi uim,quæ per uigilias sensibus opere uario detentis,& mēte uiuis cogitationibus obruta,offunduntur supprimunturque.

Insomnium cuius sit facultatis.

De appetitu & mouendi facultate. Cap. IX.

SUPRA sentiendi cognoscendique uires alias quædam est uis appetendi, quam & appetitum dixerunt,clara quidē & aperta functione se prōmēs. Nullum enim animātis genus est,quod non aliquando impetu atque perturbatione incitetur,quod nō rei cuiuspiam desiderio pulsetur & æstuet. Ea illius interior agitatio et animæ motus,appetitio quidē est,Gręcis ὁρμὴ appellata. Huic nihil commune intercedit cum reliquis functionibus interioribus,sed a singulis dissidet,a discretione,memoria,et effictione,quanquam eas,præsertim uero effictionem,naturali quodā instinctu cōsequitur. Quocirca et facultas quæ illius est affectrix,a cæteris distabit,easque tanquam affecta sit comitabitur, eritque sentientis animę summa atque suprema facultas,quæ cæteris tanquā finis aut princeps insideat. Neq; uero solū hominibus,sed & belluis , stirpibus et inani

Appetitio postrema est facultatum interiorum.

Appetituũ differentiæ.

& inanimis sua quędam inest appetitio, ut nihil prorsum natura constare possit, quod non appetendi facultas impellat. Cęterum id lato peramploque discrimine, quandoquidem & stirpes alimentum proliciunt, & omnis generis cuiuscunque sint inanima proprio quodã motu aguntur, naturali appetitu cõcita. Eodem & corporis una quęque particula, si quando inanita fuerit, quod sibi familiare est alimentum ad se conuertit & rapit è uenis. Huius summa uis in iecore considet, è quo tãquam è fonte in omne corpus diffusa, partium singularum uires sustinet. Alter ab hoc appetitus est communis ille sentiens, in cerebro situs, cuius tamen seminaria in alias quoque partes fundunt, maximos quippe ignes & incendia in testes pudendaque uasa & in os uentriculi natura coniecit, in illos quidam libidinis (sic enim propriè appellatur, quanquam hoc nominis quandoque ad omne cupiditatis genus accommodant) in hoc uero liguritionis & cupediæ. Cõiecit & fomitem in cor qui ambitionis author est ex excandescentiæ. Atque duo hi fomites quum sint distincti sedibus unus cupiditatis, alter excandescentiæ, uno tamen eodemque appetitu reguntur qui sentiens est & animalis. Vniuersum ergo animantium genus, sentiẽte illo communi appetitu ducitur, quem idcirco animalem dixerunt, perfectionẽ enim hic & absolutionem continet omnis desiderii animalis atque bruti. Quicquid sensu ullo peditum est, eius rei quam senserit comprehensione in appetitum ducitur, quo demum illam consectatur aut declinat. Huc qui uolet poterit ex ortus sui modo in complures species distrahere, ut alius ex iecoris uirtute in pudenda & in os uentriculi diffusus, illecebram & incitamentum inde accipiat alius ex cordis impetu & feruore, alius nempe sentiens ab his quæ foris occurrunt stimuletur & excitetur, omnes quidem animales, sed uariis orti, principijs. Tertius præter hos est appetitus, qui quid cum ratione desiderat, qui mentis rationisque cõsilio obtemperat, qui immanes & importunos ferinosque ardores refrenat & coercet ea est uolũtas libera homini quidem familiaris, omnium princeps & regina. Appetitum animalem acuere solent & incitare quecunque bona uidentur, tametsi talia fortasse non sunt, at mentis appetitum eadumtaxat quæ reapse & uerè bona sint possunt incedere, soloque ueri boni desiderio is capi & deliniri potest. Itaque quum tres omnino sint animæ partes, si suus cuiusque esse debet appetitus, tres quoque erunt appetitum ordines naturalis qui stirpium est, animalis siue brutus, qui beluarũ, tertius rationis particeps, dominum. Hoc enim pręcipuo homo uiget, quãquam est etiam reliquorum particeps. Rursum uero animalis appetitus, aut cupiditas est, nempe libido uel cupedia, aut excandescentia, aut eorum quæ sensus annũtiauerit desiderium. Hæc de appetitu satis: nunc de mouendi & progrediendi facultate. Animal omne moueri & incendere, atque sui incessus finem quendam habere, cuius gratia moueatur, demõstrari hinc potest, q, rerum omnium agendarum status quidam sit finis. Motionem & progressionem animal suscipit, ut rem eã consectetur quæ speciem boni & iucundi præ se fert aut eam declinet quæ tristis & aduersa iudicatur. Quo circa triste aut iucundum finis est, cuius gratia animal motum intendit, persequens aut fugiens. Hoc quidem postremum attingitur & obtinetur omnium tamen primum ad motionem reducit, huiusque initium affert. Immobile enim obiectum quum sit, primo sensum mouet extremũ deinde primatem atque intimum, ab hoc uero cogitandi fingendique facultatem, quæ quum rem subiectam ut iucundam & uoluptuariam apprehenderit simul insurgẽs appetitus illius desiderio tenetur atque hic si prõptus est & efficax, cõfestim animal impetũ facit uel ad motũ uel ad actionẽ. Vnde hoc recte

Appetitus animalis.

Appetitus rationalis.

Appetitus triplex.

Incessus efficiens facultas.

ut alia

ut alia plurima uidetur Aristoteles demonstrasse, cognitionē & appetitū principia & causas esse actionis atque progressionis animalium, ab hisque animalia cieri concitarique ad motum. Cæterū quod appetitū proximam causam statuat quæ animal mouet & conturbat, quodque nullam, insuper mouendi facultatem instituat cui sit hoc muneris præcipuè cōcessum, nō satis dilucide singula uidetur exequutus. Nam reuera mouēs illa facultas est a sentiente & ab appetitu diuersa. Primum enim uulgatum est & contestatū, alia sensus, alia motus esse organa, aliosque neruos: unde obtingit eisdem artus, uelut cruris aut brachii motū perire illæso tactu, qui in omnem cutem fusus est, contraque tactū aboleri saluo motu & incolumi. Quinetiā motio diuersū quiddā esse intelligitur a sentiendi functione, omnisque sensus perpessione quadā & affectione accepta obiri solet: motus uero nō nisi adnixu & roboris cōtētione. Quibus plane cōficitur sentiēdi atq; mouēdi nō modo instrumēta, sed etiā obeundi rationes & efficiētes facultates plurimū dissidere. Quod si est, consequens est continuo animalē appetitum, qui a sensibus & cogitatione deducitur illamq; perpetuo comitatur omnino a progrediendi facultate differre. Iā uero singulas persequamur. Imperfecta animalia quæ solo tactus sensu prędita uitā agunt stabilem, ut conchylia, ostrea, conchæ, sensu quidē illa doloris atque uoluptatis tenētur, & fingēdis cogitandique facultatē, licet obscurā explanatamq; quemadmodū & animalē appetitum, acceperunt. At illa tametsi compuncta sese contrahunt & in angustum se adducunt, nequaquam tamen progredi compertū est neque organa motus habere. Quod si progredi non possunt, neque ad incessum facultatē habent. Quorsum enim hęc data illis esset, sine neruis, sine musculis, sine uillis quæ his proportione respondent instrumentis, quæ sunt ad motum perquam necessaria? Nunquid otiosam & inertem illā omnique opere & negotio uacuam? nunquid in tantis rebus natura committens fortuito atque frustra illam ingenuit? Quæcunque igitur appetendi uis est in illis ea nulla ratione mouet. Quocirca præstat uim mouentem ab appetente & sentiente, quæ semper comites sunt & coniunctæ nunquam separabiles, seiugare, quod eorum quę sentiunt aīantium, alia mouentē uim habeāt, alia huius sint expertia. Huc demū persuadēdi necessitas ex iis accedit, quæ perfectioribus animātibus ipsisq; hominibus neruorū resolutione prehensis, obuenire solēt, illis enim motus perit, quum interiores animæ uires plene constent, atque adeo ipse appetitus. Contra uero accidit furore aut delirio, percitis tum enim non mens, non memoria, non appetitus, sed neque sensus ipsi integre ualent; atque tametsi interiores omnes animæ functiones lęduntur, incessus tamen firmissimus plerunque est, & constans musculorum robur. Ex quibus perspicuum est aliunde quam ab appetitu progressum institui & gubernari, esseque mouentem uim ab appetēte diuersam. Sed hę & sedibus disclusæ apparent. etenim mouendi facultas in totius cerebri corpore sedē hēt, maxime in parte posteriore, quā Græci parenchephalida uocant, a qua tū spinæ medulla tanquam caudex, tum plurimi mouentes nerui ortum habent. Sentiendi & appetendi facultas parte cerebri priore domicilium habet, quam constant sentientes neruos, eosque molles in sensum organa profundere. Non hinc tamen existimari uelim promouentem illam uim, quam a sentiente loco ac sede disiunxi, ab eadem etiam substantiam dissidere, tanquam ea sit pars animæ diuersa, sed totius sentientis summa uis est & ultima facultas quæ seorsum collocatur, uti uisus uel auditus. Ea autem quemadmodum omnes externæ sentiendi uires, appetitus potestati subest, cuius imperio compulsa, continuo quamcunque iussa fuerit corporis partem promouet. Qua

Mouentē facultatē aliā esse a sentiēte.

Prima rō.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

autem ratione fieri posſit ut uis ea quæ mouet, ſentientis animæ ſit facultas, deinceps aperiendum.

Quam unaquaque ſentientis animæ facultas ſedem habeat, quod agendi inſtrumentum: neque omnes omni in eſſe animanti. Cap. X.

FACVLTATES ex operibus diſcerni, & ſuum cuiuſq; operis inſtrumentũ haberi ad proprias functiones accomodatum, ſupra quidem in genere eſt proditum. At particulatim ſentientis animæ propria ſedes propriumque inſtrumentum eſt cerebrum, quod aditum & reconditum ad interiores quaſlibet functiones comparatum eſt, ſed ratione uaria latoque diſcrimine. Cerebri ſubſtantia mollis uel dura memoriæ ſedes eſt, & inſtrumentum excipiendis rerum ſpectris: eius temperamentum, quantitas, & figura, una cum inſito ſpiritu, diſcernẽdi, cogitatione fingendi ac memorandi facultatibus inſeruiunt, & proprie accomodantur In appetitu autem exultat cerebrum & effuſum lætitia geſtit ſenſui & motioni interiores ſinus & capacitates quatenus receptacula ſunt ſpiritus, pro inſtrumentis deſtinantur: duo quidem priores ſenſui, medius & poſtremus motioni, cui & glutia appellata & ductus ille uermi ſimilis, ſubſidio ſunt, eo quem enarrabimus modo. At quoniam facultates opus ſuum foras depromunt, externis quoque adminiculis indigent, ſed quę a communi illo cerebri fonte deriuentur. Viſus, auditus, atque guſtus, foris quum ſint, neruos habent concauos per quos influat. ſimiles habet & olfactus quanquam intimus eſt: atque hi molles ſunt omnes a priore cerebri parte nati. Tangendi ſenſus paulo durioribus inſtructus eſt, quo ſexta cerebri coniugatio ad interiora uiſcera foraſque ad cutem diffundit, nullius motus authores. Iam uero exquiſite duri ſunt mouẽtes appellati, qui tametſi motum uoluntarium efficiunt, uim tamen motus effectricem in muſculos deuehunt, qui propria ſunt mouendi inſtrummẽta. In his uero paulum inſiſtamus, & ſcrutemur quæ ratio eſſe poſſit, ut inter eos neruos quorum ſimilis eſt ſtructura, alij ſentientes. Et ne qui fortaſſe cauſentur alios è cerebro, alios a parencephalide & ſpinæ medulla proficiſci, eandem ſtatuamus utriuſque originem. Quid cauſę eſt igitur cur eorum quæ a cerebro nati ſunt, hi ad motum accomodantur, ad ſenſum autem illi. Eadem utriuſque eſt origo, ſpiritus ſimilis in hos influens, compoſitionem eandem facit Galenus: quęnam igitur ſortitio hæc eſt, quæ diſcriminis ratio? Duriores (inquit) ſunt qui mouent, molles qui ſentiunt. At qui è ſexta coniugatione in crura, in cutẽ, & corporis extrema porriguntur tangentes nerui, multo iis ſunt duriores, qui in oculos è ſecunda coniugatione procenduntur motum eis prębituri. Neque id modo ex longo uix tractu, ſed ab ipſa ſtatim origine, quod poſteriorem quã illi originem acceperint. Quo circa tam uariæ huius facultatis cauſa nõ in mollitudinem aut duritiem referenda eſt. Quoniam igitur alios in compoſitionem. Huius uero compoſitionis quænam eſt ratio? dicam paucis, differam pluribus. Cerebri corpus motu agitatur aſſiduo, nullo tamen tangendi ſenſu preditum: contra uero quæ id ipſum ambiunt meninges immobiles per ſe ſunt, preſertim quę craſſa: tactu autem eæ ualent exquiſitiſſimo: quæ ſingula ut Galeni fide conformata ſunt, ita etiam uulnerata apertaque calua contrectantibus nobis ſunt deprehenſa Hæc autem morborum euentus plenius declarant, quod in delirio & phrenitide (quæ ipſa phlegmone eſt ſubſtantiæ cerebri) nullus plerunq; dolor affligit, multoque minus in ſopore & lethargo, qui tamen cum putredine

Interiorum facultatum inſtrumenta.

Sentiẽdi inſtrumenta.

Alios tangendi, alios mouendi eſſe neruos.

Aliam mouentiũ, aliã ſentientium eſſe compoſitionem Cerebrum moueri, meninges ſentire.

dine est: at si uel minima occasio aut humoris aut etiam uaporis acrioris in meninges effertur, grauis dolor excruciat, quæ cerebri & meningum diuersam naturam commonstrant. Atqui spina & nerui omnes uel eo authore medullam habent è cerebro, eamque meningibus conuestitam, quæ singula talem uim naturam habent, qualem ab exortu acceperunt. Quocirca necesse est medullam in spinam atque neruis (tametsi ea nō ut cerebrum motu agitatur) uim duntaxat mouentem, eius uero membranas uim sentientem & tractabilem tū suscipere, tum aliis particulis conferre. Si enim corpus cerebri sensus est expers, multo magis quæ in spina aut neruis est medulla. Vnde enim & qua conditione uim nouam accepisset? Aut quomodo cerebri corpus uim illi sentientem conferat, quam non habet? Itaque qui cunque nerui & tangendi & mouendi uim obtinent, utriusque functionis instrumenta sunt, parte tamen diuersa. Qui sentientes dicuntur, solius tactus, nullius autem motus authores sunt, quod genus ii sunt qui e sexta coniugatione in interiora uiscera & in extimam cutem obeunt. Hi quanquam non a solis meningibus (ut nonnulli quondam censuerunt) producuntur, ab eis tamen substantię suę plurimum receperunt cerebro minimum: statim enim a tenui meninge orti ut ad crassiorem appulerunt, multum incrementi, roboris & uirium illinc asciscunt sibi. Quapropter tactum duntaxat, non item motum efficiunt. Contra uero qui ex spina orti magnam cernuntur medullæ copiam suo exortu continere. Ergo prior cerebri pars sensus, posterior uero motus principium est atque sedes, meninges autem tactus sunt origo, omnium autem animalium functionum efficiens est cerebrum suis meningibus conuestitum. Qui nerui multa medulla conferti sunt mouendi instrumenta existunt, tangendi autem iis quos maiore ex parte meninges protulerunt. Hoc si exquisitius pronuntiandum est, motus uoluntarii proprium organum est musculus, qui quum ex simplici carne, ex uena, arteria, atque neruo conditus sit, ex neruo tamen qui inter extera principatum habet, cuique præcipua mouendi functio refertur accepta, uim omnem assumit. Hinc in musculi principium, quod caput appellāt, inseritur primum in paucas portiones distributus, sed quæ rursum in alias tandemque in fibras prętenues diffidantur. Omnes rursum in musculi fine coeunt, ubi neruum parem atque principio referunt, qui aut in tendonem aut in os aut in membranam intruditur. His ita de instrumentorum ratione constitutis, promptum fuerit uulnera quæcunque paulo ante indigebantur eadem persanare. Itaque si mouendi facultas eandem cum sentiente substantiam est sortita neque hæ disiunctæ sunt animæ partes cur non omnia quæ sentiunt animantia ut rerum comprehensionem quandam & appetitum habent, sic etiam progrediendi uim sunt assequuta? Quia (inquam) motus instrumenta non acceperunt, quibus deficientibus necesse est & functiones & earū facultates deesse. Quanquam igitur tactu omnia prędita sunt animantia quod unus ad salutem & conseruationem maxime sit necessarius, eoque dempto animal effugere possit tractabilium qualitatum exuperantias, quarum occursu mors statim irruit. reliquis tamen sensibus qui boni cuiusdam & locupletioris notæ, non necessitatis gratia conditi sunt, non omnia instruuntur animalia. imo uero ab eisdem homo quandoque tum ortus tum morbi uitio deseritur, quum ab idoneis instrumentis destituitur. Alia animantia solo tactu uigent. cui alia gustum, alia alios denique sensus adiecerunt. interioribus autem facultatibus quia minus distinctam hę instrumentorum rationem desiderant, plurima, (ut ante dixi) cōstant animantia, sed quędā obscurius, quædā magis insigniter efficiētérq́; At uero progrediendi facultate

Vim mouēdi esse a cerebro, uim sentiendi a meningibus

Cerebrum motus et sensus principiū. & quomodo.

Mouendi instrumentū proprium.

Argumentorū solutio

Imaginationis et memoriæ eadem sedes.

ea duntaxat aigent, quibus spinę medulla, aut ei simile quiddam accessit. Haud dissimilanter hoc loco adeunda est, sed funditus euertenda iuniorũ prope omnium absurda & futilis opinio, quæ memoriam cerebri uentriculo postremo phantasiam uero, id est cogitandi fingendique uim prioribus collocauit. Hæc ex Arabum factione primum orta, nullis rationibus stabilita, partim ficta pueriliter, partim effutita temere, ita demum iactationem habuit in populo. Verum quæ supra productæ sunt a nobis rationes palam faciunt memoriæ atque imaginum facultates una eademque essentia contineri. sede una firmari, circa spectra eadem negotiari, similiq; uti instrumento corporeo, quanquam est afficiendi ratio diuersa. Quandoquidem fit nec raro ut causa efficiens una, eodẽ usa instrumẽto diuersos idcirco promat effectus, quòd dissimiliter id adhibeat operi, aliterq; uires intendat. Hoc si potest tactus efficere, ut ante proditum est, id ipsum multo facilius pręstabit princeps ille intimusque sensus, qui quã quam in organo est corporeo, functiones tamen occultas obit potius accurata ingenij intentione & obseruatione ad res adhibita, quam organorum ope. Omnes enim eę functiones in illius sunt potestate, quas dum uult exhibet. At non sic externę quæ quia expromptæ sunt nec liberę, ab instrumentorum necessitate pendent. Quare occultas illas & interiores facultates, non est necesse sedibus & instrumentis diiũgere. Si Aristotelis & Peripateticorum rationibus illi non cedunt, audiant saltem uniuersam Grecorum medicorum familiam, qui omnes ad unum iisdem principiis informati, lęsa memoria non modo occipiti, sed toti cerebro remedia adhibere iubent id ratum habentes, partem animę phãtastichin quęcunq; ea sit, hanc eandem & recordari & rerum impressiones conseruare. Pluribus non ago, quod ipsa illorum declinatio ad libidinẽ prorsus efficta uideatur. Quomodo autem fieri possit, quum sint illę facultates in eadem sede, ut uniuscuiusque actio impediatur aliis constantibus & integris, ex his quæ de functionibus tradem us fiet posthac illustrius.

De intelligentiæ facultatibus. Cap. XI.

Intelligentia est incorporea.

OMNIVM animæ partium princeps ac regina, mens est ac intelligẽtia, qua præditus homo unus cæteris antecellit animantibus, quæcunque enim pręstãtiora edit opera, eorum effectrix est & opifex intelligentia. Res incorporeas ab omniq; materia seiugatas & nudas, uniuersales rerum notiones atq; formas huius opera omnium animantium unus homo cognoscit. Vnde statim huius essentiam simplicem esse, indiuiduam, ab omni materia & corpore abstractam abiunctamque deprehenditur, neque demum ullius instrumenti corporei opera indigere, alioqui particeps fieret corporis, hisque potissimum a sensu distare. Iam uero si instrumento corporis intelligentia non opus habet, neq; profecto ei miscetur, neque ab eius qualitatibus afficitur, prorsumq; impatibilis euadit. Itaque intelligentia simplex, est, incorporea, separata, impatibilis, immortalis, atq; ęterna, imitatione deo proxima, homini diuinitus & extrinsecus accedens. Omnis eius quæ in nobis fit actio atque cognitio (quam etiam intelligentiam dicere solemus) ab hisce rebus tracta est quæ sub sensum recidit, hoc argumento, quod quem natura cæcum surdumq; progenuit, is non possit Geometriam edoceri, neque qui odoratu captus est, aut gustu, possit ullam de saporibus & odoribus cognitionem animo concipere, & qui non sentit, nihil discere, nihil intelligere. Quocirca ex spectris & imaginibus rerum externarũ quæ omni materie spoliata communi sensu continentur, necessum est primas & simplices

Intelligentiæ.

Omnis intelligentiæ actio ducta est a sensib.

plices intelligendi notiones proficiſci. Vt externarum rerum qualitates ſenſibus ſubiecta ſunt materia, ita illarum imagines interiore ſenſu conceptæ, atq; ab omni corporea labe expurgatæ, ſubiiciuntur intelligentiæ. Hęc autē in illas incumbens, intellectiones elicit, & de illis multa cognoſcit, quę ſenſus mouere nō poſſunt ab imaginibus tñ primum cietur, quemadmodum ſenſus a rebus externis. Ergo quū intelligentiæ obuerſantur purę imagines, ſi ex illis debent abſtractæ quędā formæ confici neceſſe eſt facultatem adeſſe, quę illas materię ſordibus prorſus uacuas & abſolutas excipiat, & tanquā theſauros conſeruet.

Intelligentia patibilis

Solent Peripatetici hāc intelligentiā patibilem appellare, quę pro ſubiecto quodā & gremio data formis & notionibus excipiēdis, illis quaſi ſubſternitur.

Intelligētia efficiens.

Qm̄ uero quicquid in rerū natura conſiſtit, præter materiam affectionem & perfectionē demū cōſequitur, ſine qua temere & fortuito naſceretur: neceſſariū eſt patientē intelligentiā ab altera quadam perfici, quæ dignior quodāmodo quū ſit & præſtantior, agens intelligentia nuncupatur. Hæc tota patibili intelligentiæ immergitur intexiturq; atq; ex his tāquā ex materia & ſpecie fit res una.

Intelligētia agens omnium ſumma eſt & ſuprema.

Itaq; ſentiens anima tanquā materia quędam ſubſternitur patibili intelligētiæ, hęc aūt materia fit intelligentię agentis, quæ proprie & maxime debet ſpecies cenſeri, & ſimplex formarū forma; ad quā quū natura proceſſerit, nō ultra progreſſura receptui canit nullam pręſtantiorem, nullā nobiliorem formā inueniens: cęteræ autē quæ illi ſuppares ſunt, nunc materię, nūc formæ conditionē ſubeunt.

Mens ut cōſtet ex duabus intelligentiis.

Ex duabus naturis tanquam ex materia & ſpecie rō atq; mens cōſtat, ipſa quidem incorporea, impatibilis & immortalis, tota quidē diuinitus adiecta nobis. Hoc aūt rectius accipi uelim, nempe ꝙ intelligētię agētis appulſu nulla fiat concretio, ſed hæc una eadēq; ſit atq; intelligentia patibilis fiatquę ex illis res ſimplex, quæ tñ duarum rōes obtineat. Neq; reapſe intelligentia patiens alteram agentem tempore præcedit: nam ſimul ac rerum notiones acceperit, per illas cognoſcit; ſed ut accipiendi & agendi, ſic & illarum intellligentiarum diuerſa eſt rō. Quaſcunq; mens ſingulas & indiuiduas rerum imagines atq; notiones materia liberas, intelligentia patibili exceperit, eas dein agente intelligentia tractans apprehendit, atq; primum quidē ſingulares, mox deinde uniuerſas ex illis formas elicit. Hic duę iam ſe promunt intelligentię facultates, una patibilis, agens altera.

Componendi facultas.

Quoniam uero agens intelligentia nō modo ſimplices illas rerum notiones apprehendit, ſed etiam (quemadmodum in nobis ipſis experimur) multas in unā cōponit, hincq; alia affirmat, alia inficiatur, tertia quę iſtęc efficiat ſtatuenda uis eſt intelligentiæ quam componendi facultatē appellant.

Iudicandi facultas.

Enunciatione compoſita tum deinde iudicare ſolemus, & decernere quid uerū falſumve ſit, quid bonum & honeſtum, quidve pernicioſum: quæ omnia efficit una iudicandi facultas.

Ratiocinatrix.

Hic demum ex aliis alia nectentes, quam plurima complexione concludimus, ſicq; inductione aut ratiocinatione ſcientiā aut opinionem comparamus, idq; eius facultatis opera quam ratiocinatricem appellant.

Contemplatio.

Supra has omnes ſe extollit contemplandi facultas, quæ ſapientię rerumque æternarum ſtudio tenetur.

Actio.

Quiſquis autem illius amore & ſuauitate non ſatis illectus, ad res caducas ratiocinandi uim conuertit, omneq; ſtudium ad humanas refert commoditates & uſus, is uice contemplationis, actionis ſibi facultatem adhibet.

Conſultatio.

Si quid autem recte facturus eſt, aliam facultatem accerſet ſibiq; iunget, quę conſultandi eſt & deliberandi.

Prudentia.

Ita iis inſtructus ſi quam habet ſciētiam uel opinionem bona conſultatione ad domeſticarum aut ciuilium rerum adminiſtrationem conferat & accomodet, ut prudens inde dici conſueuit; ita & prudentię facultate tum maxime utitur. Sin uero illas ad ulterioris ope-

Ars. Voluntas. Electio.

ris & artificij constructionem adducat, arteq; sibi paret, artificem facultatem exhibebit. Hoc loco uoluntas existit, non utique simplex & temeraria, sed libera & quæ boni cuiusdam opinione per consultationem ducta quod bonū est & utile seligit, unde electio a quibusdam dici solet, quam Græci προαίρεσιν: nos consilii facultatem appellamus: hæc ab intelligentia non subiecto aut essentia, sed cogitatione duntaxat & definitionis ratione distat. Et consilio & proposito rem unamquamque persequimur, si bona ac utilis uidetur, si uero tanquā mala reprobetur, eam declinamus. Hincq; surgit effectrix facultas quę consilii conatus implet & exequitur, & qua id rem persequendam impellimus; hęc autē est omnium facultatum intelligentię postrema. Memoriæ & recordationis facultates non primum & per se in intelligentia, sed in communis sensu collocantur, huiusq; duntaxat interuentu ad intelligentiam pertinere possunt, quemadmodum nos posthac in his quæ de functionibus tradetur, plenius disseremus. Ne autem certos instituti mei limites prætergredi uidear, his summatim decursis quę proprie Philosophum decent, ad unius uitalis animę facultatem me confero.

De uitali facultate, quam Aristoteles eandem atque naturalem existimauit. Cap. XII.

Vis naturalis & uitalis una et eadē sunt Aristoteli.

EXPLICATVRO mihi uitalis nostrę facultatis substantiam atque præstantiam, quamplurima obuersantur inuoluta summeq; ardua, quibus prǽclari philosophi Aristotelis patrocinio corroborati, contendunt nullam eiusmodi uim in nobis seorsum insidere. Is enim quum omnes animæ partes atque facultates sigillatim numerando percenseret, hanc omnino tanquam nulla seorsum esset, prętermisit, statuens nimirum naturalem uim omnium primam, cunctorumq; uiuentium communem, quam eandem nullo nominum discrimine, nunc altricem, nunc uitalem appellat. Huius enim prospero fauore & pręsentia, nutritio atque uita in cunctis manet, perit autem dum illius benignitas se subtrahit. Vitam quidem nutritione accretioneq; definit, quod usque eo dum uita erit, nutritio quoque perstabit, hac autem deficiente uita pariter tolletur. Ita si eo authore unū idemq; sunt uita & nutritio, itemq; uiuere ac nutriri; quæcunque facultas corpus alit ac sustinet, eadem uitam quoque tuetur, neque a naturali diuersa est uitalis facultas. Quinetiam insitum calorem cuius subsidio natura omnia concoquit corpusq; nutrit, sine quo non possunt animalia, sed ne stirpes quidem consistere, uitalem appellat, quòd inde sit omnium uiuentium ortus, & uitę permansio, quodque eo deficiente, interitus sit omnium. Quanquam autem omnis uitæ & interitus causam huic ipsi calori acceptam refert, quem inde uitalem & salutarem consueuit appellare, nullam tamen in eo uim collocat, quę a naturali sit diuersa; sed hanc ut omnium primam in eo uitali calore constituit, ita & uitalem iure dici contendit. Nō enim hic calor opifex est functionum corporis, sed animę eiusq; facultatum tanquam uehiculum & instrumentum, sine quo ex neque alimētum conficere neque aliud quicquam possint efficere, sed ne consistere quidem. Vnde intelligitur illic facultatem uersari ubicunque calor fuerit deprehensus. At qui plurimum in corde hunc uigere & flagrare sensus confirmat, illincq; ubi plurimū est & uberrimus, tanquam a fonte quodam in omne corpus diffundi atque deriuari. Qua constanti ualidaq; ratione asseuerat uitam & facultatem, quę semper cum illius caloris integritate permixta est, uniuersum quidem corpus sustinere, sed totam ex corde tanquam è fon-

Vim eā naturalē in corde esse.

è fonte & principio quodam fluisse, quod tum uitalis, tum naturalis facultatis prima sit sedes, primaq; origo. Hoc uisceris dignitatem & præstantiam luculenter declarare, quod omnium in corpore primum uita fruitur, postremúq; mortem oppetit. Deinde sedem quę in corpore medio est, dignam quidem haberi & tuto sub pectore cõditam, ubi arx uitæ commodissima strui debuerat. Porrò autem in quo principe corporis loco & in qua eius loci particula uitalis & insiti caloris principium est, ibidem naturalem altricemq; animam omnium quidem primam collocari, non enim hæc potest citra caloris opem, aut alimentũ conficere, aut corpus nutrire. Quocirca a perenni illo fonte caloris, nequit uita & prima nutriendi facultas seiungi. His demum tanquam consequens annectit cor primam esse summam conficiendi sanguinis officinam, hicq; uenas perinde ac arterias propagari, & in corpus uniuersum proferri. Quicquid uirĩu cor in perfectis animantibus accepit, idipsum in exanguibus parti cuipiam tribui quæ cordi proportione respondet, in stirpibus autem ei quæ media inter radicem & stipitem interponitur.

Cordis præstantia.

Nutriendi uis ĩ corde.

Venas, & arterias ex corde nasci.

Sentientis porro animæ sedem eodem intrusit, hac duntaxat ratione adductus. Animal omne qua animal est uiuit, neq; fieri potest ut id quod ei tribuit ut animal sit, non etiam eidem uitam conferat. Quo circa concludit quocunq; id principio animal est, eodem quoque idipsum uiuere, neq; seiuncta hæc diuersaq; esse principia, alioqui enim ut duo principia, sic duę fierent cuiusq; animantis animæ, & utrouis qualibet ex causa dissoluto & extincto, alterius ope animal etiamnum constaret atque uiueret. Ex quo demum infert unam eadẽque eam substantiam esse qua id uiuit & animal est, tametsi uaria id diuersaque fit ratione & cogitatione, neque qua ratione est animal, eadem ipsa uiuit. Itaq; si in corde aut in alia parte quę huic proportione comparatur, uitæ fons & origo collocatur, ibidem est sentiendi principatus, quo animal omne consistit. Iam uero in quo sensus, in eodem uoluptas & dolor in est, perceptioq; iucundi atq; molesti, ex quibus cupiditas nascitur & appetitio. Preterea ex sensu surgit cogitatio & comprehensio, ex hac autem & ex appetitione, incessus itioq; animalis. Vnde plane & expeditè conficit omnes sentiendi, cogitatione fingendi, appetẽdi, mouendiq; uires è corde duci, externorumq; sensuum in capite quidem positorum, originem tamen cordi acceptam referri omnesque tum mouentes tũ sentientes neruos illinc tanquam a fonte primo deriuari. Ergo anima illis instructa facultatibus in corde potissimũ quidẽ insedit, ex quo tamen in omne corpus æquabiliter se fundit, partibusq; singulis inhęret. Hoc planè declarant animalium quæ insecta uocantur desectæ partes, & ab arboribus auulsi rami uiuunt enim pristinasq; functiones etiamnum retinent, seruarentq; diutissime si nutriendi instrumenta non deessent. Id planè argumẽto est partes has tantam in se animi uim habere, quantã & ipsa olim integra. At perfecta animantia & homines, non uiliori & abiectori conditione uiuunt, quam stirpes in insectorum genus. Ex quo fit, ut integri cuiusq; uiuentis unica si anima, quę uniuersa corpus uniuersum continet. Si dum id in partes distractum est, partium unaquæque propria anima regitur, fient tum cõplures animæ quę prius unica fuerant. Quapropter in integro re ipsa quidem unica esse dicitur at potestate complures, quod ex ea fieri multæ possint. Vnica autem & simplex quæ in nobis inest anima, dispares lõgeq; dissimillimas functiones idcirco edere potest, quod uarias facultates & disparia partium temperamẽta ad illas accommodat, quemadmodum unus idemq; artifex uariis instrumentis diuersa plerunque & dissimilia opera condit & reponit. Ea igitur est Aristotelis in partibus

Sentiẽs anima in corde.

Motus & imaginatio in corde.

Neruis a corde.

Cor animæ sedes.

Anima in toto reuera tota est, & in qualibet parte tota est potestate.

Aĩa una dissimilli mas actiones edit.

tibus animæ eiusdemq; facultatibus, & de communi earum sede sententia, ex omnibus philosophiæ monumentis deprompta, ita sibi quidem cohærēs suisq; principijs consentanea, ut nullis argumētis, nulla disputatione quæ de uniuerso sit genere, conuelli labefactariq; possit.

Medicos Platonem sequutos, uitalem facultatem a reliquis disiungere. Cap. XIII.

Vitalis necessitas demonstratur

CAETERVM si singula diligenter studioseq; spectabimus, in quibus maxima multeq; certissima uis inest demonstrationis, nō pauca sanè occurrent, quę planè uniuersa illa redarguant, commonstrētq; luculenter, præter duas animæ partes, quæ pro certis atque concessis receptæ sunt, tertiam uitalem eamq; diuersam haberi, cuius sit unius sedes in corde. Perennis enim & constans deprehēditur in nobis cordis & arteriarum motio, cuius assiduitate perpetua est spirituum procreatio. Hanc autem cuiusnam facultatis opera fieri arbitrabimur? Non animalis, ut cuius motus omnis est ad arbitrium, qui orta defatigatione sensim ingrauescit atque demum intermittit, cordis autem & arteriarum motus non est in nostra potestate ut nobis pareat, sed continuatus nullius causæ ui lacessitus, & qui nunquam interrumpi potest. Neque prætereа hic a naturali facultate regitur, ut quę corporis nutritioni duntaxat addicta est & mācipata, nec tā apertos motus solet expromere. Aut si hos profert in nobis, quid est causę cur non similes efficit in stirpium genere, in quibus tamen nihil tale cōspicitur? Neque demum insitus & naturalis calor tantæ motionis est author, tū ob eas quas modo percensui rationes tum quod is per se quum simplex sit qualitas, non potest esse efficiens causa motionis, alias enim naturam eum esse confirmaremus. Sentire quidem rectè uidetur Aristoteles motionem illam ex materiæ & refrigerationis necessitate quadam fieri, cęterum istæc necessitas, incitans duntaxat & impellens, non autem efficiens causa rectè possit existimari sed aliam superiorem atque præstantiorem scrutari necesse est. Erit igitur in uitali cordis calore uis quędam & facultas harum motionum, & aliorum quæ posthac referam operum effectrix, quæ uitalis quoque nuncupata, a naturali & a sentiente prorsus dissideat. In hæc fortasse quum penitus introspexissent, qui cunque sub duce Auerrhoide in hāc Aristotelis sententiam iurarunt, hac diligenti rerum obseruatione adacti sunt, ut uitalem eam facultatem intromittāt atque suscipiant, sed quam (ne uioletur iusiurādum) modo quodam incomprehenso somnient uerius quam cogitent, in altrici illius & naturalis facultatis genere comprehendi. Itaque duas constituunt ei differentias, unam uitalem, alteram altricem, iudicantq; uitalem altrici in opem & subsidium fuisse additā. Hoc illi commento probabile quiddam afferre uidentur, sed tamē Aristotelis mentem offendunt, qui unam eandemq; uim nunc altricem, nunc naturalem, nunc uitalem consueuit appellare. At mihi cum illis controuersiæ nihil est, qui eo iam adducti sunt, ut nobiscum concedant tres in nobis facultates consistere, naturalem, uitalem, & animalem, quarum gubernaculis corporis natura & integritas tenetur & cohæret. Iam uero tempestiuum est demonstrare hasce tres, non modo cogitatione, sed re ipsa & essentia inter se distare, esseq; seiunctas. Omnia enim quæcunque sic comparata sunt, ut possit eorum unumquodque uel lædi & labefactari, uel prorsus interire & extingui, aliis constantibus & incolumis, disiuncta ea sunt, neque unam eandemq; substantiam complent. At qui in osse, in cartilagine, cui secundum naturam firma sit constitutio, nullus

Auerrhoidis cauillus.

Animalem facultatem lædi aliis illæsis.

inest

inest sensus nullaq; sentiendi facultas:uitalis tamen & naturalis insunt, quarũ beneficio alitur, atque uiuit. Lethargus, sensus omnes motumq; consopit, totamq; uim animæ sentientem stupidam reddit, reliquis integre ualentibus. Paralysis quamcunque partem uehementer prehẽderit, sensu motuq; priuat, aliis permanentibus quæ partem non finunt cõtabescere. Sicq; multifariam uis sentientis ut omnino lædi potest, aut partẽ quampiam deserere, alijs in nullã offensionem incurrentibus. Cæterum in atrophia, palam est ex nutrionis errore uim altricem incommodo detrimentoque affici, necdũ tamen alias concuti. Nec profecto desunt qui iudicent partis cuiuspiam nutritionem sensumq; prorsus exterminari, uita duntaxat superstite, quum nempe ea liquefacta in totum extabescit, solamq; uitalem facultatem retinet, quæ illius integritatem tuetur obsistitq; ne illa consumpta putredine dissipetur. Est enim putredo uitę aduersa neque aliud quam uita obsistit ne pars in perniciem agatur. Quicquid igitur nutritione sublata integrum præterea manet neque putrescit, id sane uiuit, uitaliq; facultate sustinetur. Hinc ut facere ita pręclare olim dictum fuisse animaduerto, hãc uim datam esse corpori pro sale ne putrescat, quod hæc una possit omnem interitus perniciem retundere, arcere, præcludere. Hęc enim summa est illius actio, non ut corpus alat, nõ ut rerum occursum sentiat, sed ut uitam & integritatem conseruet. Quinetiam quum quis pestilenti febre male torquetur, affligiturq; cordis dolore, uomitione, animi defectione, quumq; pulsus obscurus & imbecillis deprehenditur, quis tum ambigere potest facultati in corde uitali, cuius hæc sunt opera, negoti plurimum exhiberi, aliis quidem aut nihil omnino, aut multo minus agitatis? Vt enim alia morbi genera aliis solẽt facultatibus malum inferre, sic hoc maxime pestilens uitalem uim obsidet, oppugnat, atque demolitur. Itaque potest quæuis una facultas noxam & incommodum subire, reliquis aut nondum aut non peræque læsis: quin fortasse potest in quapiam corporis particula uis animalis ex morbo perire, simul cũ hac & naturalis, una superstite uitali, quorum omnium rationes posthac uberius afferemus. Vnde plane perspici potest, tres illas non modo cogitatione, & (ut dicere solent) ratione, sed re ipsa propriaq; substantia disiungi.

Secunda.

Tertia.

Naturalẽ lædi alijs illæsis.

Vitalem lædi posse aliis illæsis.

Tres animæ facultates sedibus atque locis discludi. Cap. XIIII.

NVLLA uis animæ quæ potissimum obstricta sit corpori, quicquam potest efficere citra instrumenti alicuius subsidium. Quum autẽ uel animæ instrumẽtum, uel domicilium offensionem acceperit, necessum est profecto, aut ipsius quoque facultatis substantiam lædi, si inde originem duxit quod plurimi cõfirmant, aut certe (quod in externis fit artificiis) effectus contortos & deteriores reddi, præpedirïq; functiones. Quare si cor una est omnium facultatum sedes, quoties id iniuriam & incommodum accipiet, omnes hæ facultates necessario peræque lędentur. Hæc autem perspicuè falsa esse & inania, declarant quæ in pestilentibus febribus alijsq; uenenatis morbis obtingere proditum est. Quin & posthac apertius erit, multis ex causis cor eiusq; actiones affici, cõstantibus alijs uiribus; Itaque tres eæ quæ sunt, non essentia modo, sed sedibus quoque & principatu disiectę sunt, neque in eodem possunt solido considere. Quod si earũ opera & effectus magna cum cura & diligentia intuebimur, non operosum fortasse fuerit propriam cuiusque sedem designare. Perspicue cernimus esculenta potulentaque in eas partes, quæ sub præcordijs positæ sunt, maxime in uentriculum illabi, ubi primum concocta, deinde iocineris ui in sanguinem conuersa

Tres animæ partes locis discludi.

Iecur naturalis animæ sedes.

Cerebrum principis animæ sedes. alendo corpori fiunt idonea. Cerebrum etiam tanquam cōmune sentiendi principium à sensibus omnibus circumsederi quis non uidet? eosq; per somnum cō prehenso cerebro quasi uinctos teneri, excitari autem & operam quemque suā conferre per uigilias liberato illo & soluto? At cor in somno semper cietur & agitatur, nunquam facta intermissione officij cōquiescit. *Prima rō.* Hoc si sensibus prima est efficiendi causa, cur non eorum functio similiter perpetua sit & continens? Conquassato compressoq; uehementer cerebro, animans continuo sensus omnis motusq; expers obtorpescit: *Secunda.* cerebrique offensione fiunt obliuio, stultitia, deliratio, appoplexia. quibus tum principes tum sensuum prępediuntur actiones, *Tertia.* ab hisque malis liberant quæ cerebro non autem quæ cordi adhibentur remedia. Male autem affectio iocinere ęgre corpus alitur, alias atrephia extabescens, alias corrupto humore turgidum, quumq; ei uisceri ualetudinis curatio *In iecore naturalis est.* adhibebitur, altrice facultate corroborata ad salutem corpus omne reducetur. Nemo est tam delirus qui constantibus his malis uelit facere medicinam cordi, aut hanc si forte tenet, non hallucinetur. expectationemq; suam decipiat.

Itaque sensuum actiones in capite maxime, naturales in iis partibus quę sub præcordiis sunt, explentur ac uigent. Vbicunque autem eę plurimum eminent & apparent, ibidem consentaneum est uim & facultatem earum effectricem dominari, suumq; principatum habere; nam hac ista ratione ductus etiā Aristoteles uitę principiū in corde collocat, quod omniū primum uiuit, postremū emoritur. Ex propriis igitur operibus, ex medendiq; ratione, altrix uis & naturalis in iocinere, animalis seu sentiēs in cerebro, reliqua uitalis in corde constituenda uidebitur. Nunc autem mihi liceat rei fidem iis ductibus confirmare, qui facultatibus ad proprias functiones subsidio ueniunt: uenę quidem naturali, nerui animali arteriæ uitali. *Argumenta a propriis canalibus.* Omnes quidem quemadmodum & ipsas facultates ex corde nasci prodidit Aristoteles, nequicquam a mente sua, nequicquam a se ipse discedens, recte existimans illic facultatem & partem animæ figi debere, unde illius instrumentum nasceretur, ductusq; deriuaretur. Quocirca quum arterias ex corde duci, omnemque pulsationem hinc eas accipere inter omnes cō ueniat, si præterea neruos è cerebro, uenas è iecore primam originem duxisse commostrem, uidebor etiam planum fecisse, illud domicilium esse animalis facultatis, hoc uero naturalis. *Venas a iecore nasci.* Vt in arboribus uniuersoq; stirpium genere, maiora minorum sunt principia, & truncus omnium amplissimus deorsum radices agit, sursum autem in ramos diffinditur, hi rursus in alios exiliores, dū tandem in tenuissimam sobolē undique propagetur atque fruticetur: hincq; unus omnium consensus in trunco principium constituit, & eam uim quę stirpi moderans, alimentum trahit distribuitq; singulis partibus, ita sanè in uenis atque neruis statuendum uidetur. *Prima rō.* Cæterum uena caua qua cordi assistit multo quidē tenuior est, quam ubi, ē iocineris conuexo emergit, quinimo hic in duos ramos diffinditur, quorum uterque duplo maior est eo, qui ad cor rursum irrepit, quod *Secunda.* planè argumento est non è corde, sed e iecore primam uenis originem esse. Huc accedit, e cauis regionibus interioreq; facie, iecur uenam ad portas emittere qua serpens multiplici lapsu & erratico, complures riuulos tanquam radices effundit, in uentriculum, in omentum & mesenterium. His autem (uenæ tametsi sunt) nulla intercedit cum corde in communio aut societas, sed ne cum his quidem uenis quę è iecoris facie conuexa emerserunt, quare stirpium exemplo iecur uenarum origo constituendum est. Ex quo intelligitur partem in stirpibus inter radicem & truncum interpositam, quam Aristoteles cordi comparauit, iecoris potius quā cordis similitudinē speciēq; generē, ut in qua uis insit natura

lis,

sis, eam prorsus exprimens quæ in iocinere consedit. Postremo ut perfectis animantibus arterias è sinistro cordis uentriculo nasci animaduersum est, sic terrenis animantibus iisq; uocalibus dexter uentriculus adiectus est in eumq; inserta, uena caua, ut inde erumpente retectuq; sanguine pulmones alerentur. Muta autem animantia, ut pisces omnes, dextro sinu defici atque destitui, omnium indicia sensusq; confirmant, quod aquatilia neque pulmones habent, neque uoci ferantur, neque spiritum ducunt. At nihilominus sanguine aluntur in uenis recondito, ipseq; uenæ omnium iecori sic affixæ sunt, ut aperte hinc deriuari cernantur. In dextrum autem cordis uentriculum (ut quem non habeant) nec inferi, nec inde possunt educi. Quid quod una in piscibus uix cor attingit, potest ne inde exoriri unde longius abest atq; disiungitur? Eadem propemodum sunt rationum pondera in neruorum exortu, quos palam est cor non attingere, neq; ei ulla communione iungi: ut idcirco nemo (nisi qui in contemplandis rebus cęcus fuerit) existimet a corde tanquam a principio eos emanare. At si diligenter cerebri structura animo sensuq; lustrabitur, clarũ erit & euidens neruos omnes sentientes illinc deduci, ortusq; sui primordia accipere. Si substantia spectabitur, eos cerebri tanquam surculos arboris partes esse, sed quæ in extrema corporis progressę, tum uię longitudine, tum locorum per quos tractus est siccitate, mira soliditate durescant. Spinæ etiã medulla uere cerebri soboles, qua foras excedit ampla quidẽ est, tanto deinde gracilior facta, quanto longius procellit. Ex hac aũt tanquã ex arboris stipite, quamplurimi utrinq; nerui adeo expresse & perspicue diffunduntur, ut nisi sensuum fides & præstantia tollantur, hæsitari non possit, oẽs aut proxime aut medullæ interuẽtu & cerebri substantia prodiisse. Vetus olim fuit sententia quæ ob duritiẽ eorũ ortũ meningibus, tũ cerebrũ, tũ spinæ medullã circũplicãtibus acceptũ referret. Ab his fortasse nerui oẽs inuolucra quędã acceperunt, medullę tamen (quę ramorum qui in arboribus sunt exẽplo, intus inseritur) origo cerebri substãtiæ datur. Hæc aũt prima est & pręcipua nerui portio, qua ualente motio oĩs conficitur, & qua lęsa cõcidit. Ergo ex functionum proprietate, ex instrumentorum positu, ex ductuum ortu ac deriuatione, in promptu & ante oculos esse debet, uim & facultatem animæ naturalẽ in iocinere, sentientẽ in cerebro, reliquã autem uitalem in corde quasi in sede propria constitui. Quibus etiam confectum arbitror eas non modo simplices facultates, sed loco sedibusque disclusas haberi.

Tertia.

Neruos non a corde, sed a cerebro nasci.

Neruos nõ nasci a meningibus.

Rationum quas aduersarij proponunt confutatio. Cap. XV.

AT iam uideo Sophistarum uerius quam Aristotelicorum turbam his obstrepere, qui tametsi planè uident naturę functiones in iocinere, animales in cerebro, at in uentriculo chylosin, & in oculo uisionem: has tamen fateri nolunt facultatum esse sedes, ut neq; neruos a cerebro, uenas a iocinere proferri. Quid est causæ cur ita censeant? quoniam ii quiũt non ut medici sensuum æstimatione de his iudicio decernimus, sed una duntaxat ratione demonstratiua. Quomodo? Quia princeps Auicennas scriptum reliquit, Philosophos qui uires omnes reponunt in corde, omnia altius perspexisse inuestigasseq́, rationes magis necessarias, medicos uero quæ sensus duntaxat mouent sequutos facultates illas sedibus distraxisse. O delirationem incredibilem desipientis enim arrogantię est argumentationis necessitatem sensuum authoritati anteponere. Sed quid necessitatem, dico quum nulla in id necessaria argumentationem, sed ne satis quidem probabili adduci possint? Nunquid quod sensu comprehen

sum est potest ulla ratione conuelli? Tanta est eorum in unius opinione pertinacia, ut errare malint, & in controuersia concertationeque perpetuo uersari, quam synceram puramque rerum cognitioné capere: atq; quum perspicuis dubia debeant illustrare, dubiis perspicua tollere conátur. Quænam autem est eorum tam firma constansq; ratio? Cor quia nobilissimum est & uitę fons, idcirco animæ omniumq; eius facultatum sedem & esse principium; cerebrum autem iecur, uentriculum, reliquasque partes illarum instrumenta, duntaxat esse omnes in corde altissimis defixas esse radicibus, aut illarum functiones alijs partibus alias comparere. Est igitur inquiunt cor principium, quod omnes facultates sinu complexuq; suo continet atque fouet, non autem principiũ edendæ depromendæq; functionis. Hac interpretatione quam plerique quasi ex tripode dictam suscipiunt & admirantur, putant Platonis medicorumque obseruationem Aristotelis argumentationibus reconciliare, sicque omnes se controuersiam dirimere. Sed quam uanus & irritus hic labor, uelle eos qui ex instituto distracti sunt, in concordiã adducere? Cor inquiunt omnium est facultatũ origo, quia nobilissimũ. Quasi uero rex qui totius est imperij nobilissimus, omnium subiectorum uires in se unus comprehendat: & quia penes illum sit omnis necis & uitę potestas, idcirco subiectis propriæ uires non insint quibus quæ sua sunt procurent. Expendamus autem ponderemusq, diligentius controuersam hanc rem, & plenam dissensionis inter doctissimos. Si iecur & cerebrũ non primariæ sunt sedes, sed instrumenti duntaxat rationem acceperunt, hoc ne a conformatione & figura solum habet, an etiam à temperamento? Ab utroque (opinor) cauti nec incalidi respondebunt cæterum temperamento quam conformatione plus effici: sanguis enim in iecore, & spiritus animalis in cerebro, à substantiæ proprietate & a temperie potius quam a cõformatione procreatur. Quoniam igitur ex temperamento uis quædam & facultas enascitur, quę causa est, efficiens, in unaquaq; particula ut temperamentum sic & ingenitam oportet quandam facultatem inesse, quę functionum eius est opifex. Hoc quidẽ & illi tã quam planè consequens fatentur, quum uitalẽ spiritum ex corde uideant per parotides arterias in contextum admirabilem & in cerebri uentriculos efferri, illicque in animalem conuerti. Istæc autem conuersio undenam & a quo prodijt? Nonne ex ui aliqua quæ cerebro propria insideat & ingenita sit? Neq; hoc illi diffitentur. Necesse est ergo hanc istam uim insitam quæ spiritũ gignit animalem, animalẽ quoque haberi, qui enim fieri posse intelligemus ut hoc aliud gignat, cuius ui nulla & potestate sit præditum? Multi quidem aiunt hoc fuisse Auicennę decretum, ne dicam subterfugium, spiritum omnium ut cetere facultatum unam esse eandemque substantiam: atque quum ea sit uitalis spiritus in corde, portionem quæ in cerebri uentriculos contendit, temperationem quandam adipisci obeundis animalibus functionibus idoneam. Hunc tamen spiritũ uim nouam illinc nullam consequi, quæ non aut fuerit, neque substantia, sed qualitate duntaxat mutari & noua constitutione, quæ spiritum illum uitalem aliter atque prius uersans ac præparans, efficit ut ad functiones animales accommodetur, & animalis in eo facultas nunc primum sese expromat. Prius enim huius facultatis substantia ei spiritui insidebat, quum adhuc in corde tenebatur; nondum tamen ea se functionibus exprimebat q impedita esset nec rebus consentaneis & adiuuantibus instructa. Solers ista quidem & subtilis rerũ notatio, sed tamen falsa nimis & fallax assensio. Spiritus dum in contextu admirabili atque in cerebro propriam temperiem mutauit, nonne simul substantiam & speciem mutauit? Si speciem, nonne & facultatem? Alias enim nulla fuerit

Aduersariorum ratio.

Confut.

Aduersariorum subterfugium.

Confutatio multis argumentis

Cerebri cordis & iecoris tum uires tum spiritus.

fuerit toto corpore ſpirituum ſpecie diſtinctio. Quod ſi fatētur, neque illa profecto fuerit humorum ſpecie differentia, ſed ſolo accidente diſtabunt, ſanguis, lac, & ſemen. Et quicunque ingerentur cibi, non in uentriculo, non in iecore, non in uenis, nũ in reliquo corpore, aliam quam in qualitate mutationem ſubibunt, erit una eademque omniũ ubiq; ſubſtantia ac ſpecies, non eorũ modo quę in corpore continentur, ſed ipſarum etiam partium. Hoc autem quid aliud eſt, quam rerum ſpecies ac differentias de medio tollere? quam omnia in idē ſubſtantiæ genus contrudere? quam rerum ortus & interitus in naturę mundique exilium agere? quam omnia omnibus confuſa permiſcere ac perturbare? Quod ſi ſpecie diſtant corporis partes, & qui ab illis conuertuntur humores, cur non item ſpiritus ſubſtantia & ſpecie inter ſe diſtabunt, quos palam eſt multo tenuiores eſſe, & facile mutabiles, ut expeditius quam illi partiũ quibus aſſidebũt uim & conditionem ſubeant? Itaque conſentaneum magis eſt, ut cerebrũ a corde, ita animalem ſpiritum uitali, ſpecie atq; ſubſtãtia differre diuerſiſq; illos facultatibus teneri. Quicunq; aduerſa ſuſtinere contendent, multis aſtricti uinculis, eo quo minime uolunt imprudẽtes reuoluentur. Quocirca multo melius quam illi & luculentius Alexander Aphrodiſeus, quamuis impenſe Ariſtotelicę diſciplinę ſtudioſus, cerebro, iecori, uentriculo, reliquiſque partibus proprias uires addixit, qui quum alias eſſe diſtinxiſſet quæ famulantur & ſeruiunt alias quę regunt & quaſi dominantur, ſubiecit animæ principatũ in corde conſtitui, uires autem eas quę uelut ſubiectæ famulantur, in uarias corporis partes diſiici. Nam quęcunq; ad animalis facultatis demonſtrationem attulimus eadem ferè ad naturalem & reliquas accommodari poſſunt. Quiſquis igitur uolet naturalem contemplationē medicis obſeruationibus confirmare, omni depoſita concertationis inuidia, tres animę facultates, uitalem, animalem, & naturalem, eſſentia, ſede, inſtrumentiſq; diſcludat. Nunquam enim futurum eſt, ut qui eas turbulenta confuſione connectet, quicquam in re medica uel dilucidè demõſtret, uel certa intelligentia & ratione comprehēdat. Hinc uideas non modò Alexandrum, ſed reliquos prope omnes Ariſtotelis interpretes, uitalem facultatem naturali diſcreuiſſe, alios inſeruientes quaſdam facultates membris aſſignaſſe, alios non unam & eandem, ſed plane diuerſam inſtrumentis originem dediſſe, indicium ſanè uacillantis & fluctuantis opinione tanta interpretantium uarietas. Quanquam uero unus Ariſtoteles admirabili ſcientia, atq; iudicio, in cęteris ferè ſuſpiciendus eſt, & a nobis uenerandus, hic tamē primus temere fregit authoritatem ueteris diſciplinæ, atq; ut nouã conderet, partes illas animæ labefactauit atque peruertit, quas mirifice Plato erat amplexatus. Verebatur enim ne ſi illas cum Platone admitteret, multas in homine animas & hinc multa eſſe animalia fateri cogeretur. In has autem ruinas atque ſalebras ſi Plato incidit, ne illas quidem Ariſtoteles ulla declinatione uitare poſſit & effugere, ut qui alteram animæ partem immortalem, caducam alterã inſtituat: Hinc Themiſtius utrique opinioni impedimentum hoc accedere tradit, quod non ſimplicem, ſed concretam ex partibus animam dicit. Quid autē in his ſtatuendum ſit, paulo poſt fuſius diſſeretur a nobis, quum animę ſubſtantia & integritas explicabitur.

ſpecie & differẽtia differre.

Confirmatio.

Concluſio.

Quid uitalis facultas cæteris præſtet & impertiat, in quibus inſit, quo accedat ordine, quid uita. Cap. XVI.

Id quidē peruagatũ uel apud idiotas oĩum ſermone percbuit uiuere ſtirpes uiuere animãtia, uiuere ſuperos: hos quidē ſolius mẽtis agitatione, iſta ſenſus

impulſu,

Argumenta.

impulsu, illas uero natura duce. Quum autem unus homo naturæ sensus, mentisq; uiribus teneatur, sitq; naturę uix altrix in iocinere, reliquę in cerebro, q̃d est quod duorum istorum conspiratione & mutuis officiis nó satis gubernamur & conseruamur? Si omnis uitę functionum causa ad hęc referri putetur, quid præterea cor nobis additum est? qua impellente necessitate conditum? quænā illius actio quam iecur & cerebrum non obeant? Aut igitur omnino id super uacaneum uidetur, aut prima omnium facultatum sedes. Hęc quidem sunt quę nonnulli inexplicabilia esse dixerunt & nondum comprehensa, quæ tamé extricare & in perspicuam lucem proferre conabimur.

Vim altricē in animantibus perfectiorem esse quā in stirpibus.

Animantium genus naturalem & altricem uim cum stirpibus quidem habet communem, eamq; positam in iecore: sed quæ tamen præstantioris cuiusdam sit ordinis & dignitatis: omnē quippe nutriendi functionem animantia lege quadam & ratione perfectiore complent. Stirpi alimentum est succus impurus atque lutulentus è terra haustus animanti uero id quod iam multiplici mutatione præparatum est, ut olus, ut fructus, ut caro. Facili promptaque coctione & rudi quadam alimenti cōuersione stirpes aluntur: animantes autem non nisi utilis alimenti multifariam facta concoctione, qua longa rerum serie in sanguinem ac demū in corporis substantiam conuertitur. Quoniam igitur tam multiformis est in animantibus cōcoctio, & alimentum id perfectionis assequitur quo nequit in stirpibus peruenire: necesse est omnino uim quandam præstātiorem in animantibus quā in stirpibus nutritionem moliri; eamque ut generis cuiusdam esse præstantioris, aut acceptis aliunde uiribus adiuuari.

Quid cor iecori & cerebro conferat in perfectis animalibus.

Hac ratione perfectis animantibus cor attributum est, cuius calor & facultas toti corpori maximè uero iecori & cerebro impartiretur, omniumq; functiones & munera compleret. At uero stirpibus quæ solius naturæ beneficio uiuunt & uigent, unica uix altrix obtigit ea sustétata calore, qui tanquam materia subiectus est. Hic porro languidus est atque iners, in omnem stirpis substantiam diffusus nec facile dissipabilis hoc indicio quod arborum defracti auulsi aut abscissi rami aliquantum uiuunt, possuntque insiti reuirescere & fructificari. Sic profecto exanguia animantia quæ naturæ ancipitis sede stabili scopulis adhęrent, ut conchæ, & quæ sponte sua intimoq; motu huc illuc promiscuè feruntur, ut apis, formica, uermis, & reliquum omne insectorum genus, quorum resectas partes seorsum moueri conspicimus omnia quidem uitæ uæ calorem exiguum habent, eumque toto corpore æquabiliter consertum, neque in his ulla est sedes cordi uere cōparata, e qua hic calor quoquouersum in omnes partes influat & illabatur his enim ita positis, abscissæ partes neque uiuere, neque moueri possent.

Iecur & cerebrum cordis indigere auxilio, demonstratur. Quid cor cerebro conferat.

Contra autem perfectiorum animantium partes, quum delectæ continuo uita priuentur, argumentum est non ex se sed aliunde influentibus uiribus eas sustineri, neque proprio solū calore ut stirpes uerum etiam ascito gubernari, & supra uim iecoris naturalem, aliam ex corde uitalem aduenire. Porrò autem uitalis facultas animali etiam succurrit & opitulatur, quod ei uelut pabulum & materiam suggerat, ex qua demū spiritus profertur animalis. Hinc nōnullis existimatum est, uitalem animalis gratia potissimum conditam esse, quod ei plus quam naturali conferre uideatur. quandoquidem præter materiam uim etiam subiicit qua in opus excitatur erigiturque, ut citra cuius opem uis animalis qualiscunque fuerat ex semine producta, ignaua & languida otiaretur.

Animalis facultas omnium postrema.

Itaque hæc omnium postrema recte constituitur quæ in fœtu dum utero gestatur, tum obscuras uires ostentat, tum minimum uidetur necessaria, at quum iā editus infans hac luce fruitur, ea pectus distédens depremensq; spiritum ducit ac reddit, nec tum exiguam opé fert cor-

di-

di. Cæterum hæc ipsa uitalis facultas nõ modo cæteras omnes quum rudes adhuc & inchoatæ sunt perficit, sed etiam easdem quoad uiuit animal tuetur, & ad agendum impellit. Id planè declarant arteriarum interceptiones, quæ aut uinculis aut aliis quibuscunque causis opprimentibus inciderint, per has enim cordis aspiratione cohibita, mox repente tanquam attonitum corruit animal. In syncope tantisper dum uitale robur corporis partes non illustrat, reliquæ quoque facultates omnes pariter intermissionem faciunt, mox autem ut id excitatum reuixerit ac seipsum collegerit, omnes illæ quasi recreatæ recurrunt. Absonum autem & absurdum fuerit, existimare hoc exiguo tempore partes corporis ab omni ui & facultate destitui, in quod tamen discrimen Auicénas adducitur, & quicunque statuunt facultates omnes a corde illabi. Hoc igitur temporis articulo particulis suæ insunt propriæ & ingenitę uires quemadmodum & cordi, sed quas tamen nulla uis princeps stimulet & incitet. At nihilo minus si robur id uitale perdiu abest nec influit (quemadmodum quũ preceps & insolens syncope hominem tollit) inficiari nolim partium facultates tãdem corruere & intercidere, animalque prorsus uitam dimittere, tanta quippe est uitalis necessitas, ut citra illius fauorem reliquæ ne minimũ quidem efficiant. Hinc rectè uitalis nomen ei potius quam stirpium facultati est impositũ, quòd præstãtiore magisque salutari uitę genere corpora collustret, unaq; reliquarum omnium perseuerantiam & firmitatem contineat. Est enim animantium uita facultatum actionumque omnium conseruatio: Hæc autem a corde cum spiritu caloreque defluit. Mors est uitalis roboris omniumque facultatum extinctio. Quas autem horum definitiones prompsit Aristoteles, eas non modo ad animantes, uerum etiam ad stirpes accommodauit, ut longè lateq; paterẽt. Vis porrò ista uitalis, totius animæ pars non est, ꝗ solitaria nusquam subsistat, quodq; illius ope nihil seorsum uiuat, sed totius est animæ summa quędã facultas, quæ partes animæ perficit, tuetur, & quasi nexu coniungit.

Vitalem facultatem nõ modo alias perficere, sed etiam cõseruare.

Vita animantium quid.

De facultatum concentu & principatus ordine. Cap. XVII.

TRES animæ facultates quanquam in perfecto animante substantia, instrumentis, & sede seiunctę sunt, fieri tamen non potest, ut posteaquam in uno eodemq; corpore coierint, tum inde quasi diuulsę & seiugatę prorsus distrahantur. Mutua enim conspiratione usque eo omnes inter se aptæ & cõnexæ sunt, ut una quęlibet reliquarum ope consistat. At uerò fieri potest ut cuiuspiã particulæ, una animalis facultas pereat aliis commemorantibus, aut simul cũ animali naturalis etiam pariter occumbat, una superstite uitali, quemadmodum fit dum in particulam per arterias dimanat uis spiritusque uitalis, a cerebro autem & iocinere nihil quicquam illabitur. Tametsi igitur dum uita est, semper nutriri animal uerum est & compertum, non tamẽ id in particulis fieri est necessarium. Vna uitalis cæteras perficit atque conuertit, & ab eisdem mutuis iuuatur officijs. Naturalis enim pabulum ei suggerit, animalis autẽ pectus pulmonesq; agitans, tum alimenti tum refrigerationis eius est effectrix. Animali porrò reliquę duę materiam subiiciunt, naturalem autem uitalis per arterias illapsa tuetur atque auget, quæ ipsa animali perpetuò eget. Ex quibus intelligitur indissolubili eas concentu teneri, nullam posse citra aliarum opem cõsistere, & unaqualibet intercidente reliquas etiam pariter emori. Cæterũ quoniam uariæ & disiectę sunt earum sedes, quarum incõmodo tum spiritus, tum calor, & facultatum substantia offenditur, fieri quidem poterit ut unaquęlibet offen-

Triũ facultatum cõsensus ĩ toto animante.

In parte corporis potest una facultas perire aliis manentibus.

Potest in toto animali una quælibet lædi aliis nõ læsis.

Quo ordine perire solent facultates.

offensiculam accipiat, aliis nondum læsis, quamuis ea si diutius inhæreat, in ceteras tum demum irrepat, fiatque omnium communis. Hoc autem intercidunt ordine, ut ab ea quæ in malum & perniciem primum incurrit ea proxime laboret quæ maiorem, postremo autem ea quæ cum illa minorem necessitudinem aut cognationem habet. Ab animali enim primum uitalis, deinde naturalis afficitur, a uitali animalis ut cui illa materiã & uitæ formam ministrat, tandem uero naturalis, a naturali, uitalis mox animalis. Hunc ordinem tum ratio, tum rerum euentus edocuit, quoties pars unica principes simplici morbo tenetur. Quod si unaquælibet facultas iacturam facere potest aliis nondum offensis, necesse est perurgente causa, eandem prius aliis, neque eodem omnes puncto temporis interire, licet exiguo post tẽpore unus sit omnium interitus. Is itaque ex mutuo cõsensu affectionum ordo statuitur, cæterum in actione & administratione corporis, alius multo diuersus. Exortu quidem prima est altrix, deinde uitalis, postrema animalis. Nobilitate & principatu prima atque præstantissima est animalis, ab hac uitalis, tertia altrix ignobilis & abiecta, hęc enim uilem stirpium communis est, uitalis data animantibus, quia altricis actiones integrat & absoluit, ea præstantior utique uidetur, obscurior uero & inferior animali, ut cuius causa maxime condita sit, finis autem in quem reliqua cõtendunt, splendore & commendatione clarus est. Quinetiam animalis functiones, sentire, moueri, ratiocinari, contemplari, sapienter uiuere quia altioris gradus & dignitatis sunt quàm solũ ac simpliciter uiuere planè declarant uim harum effectricẽ omnium summam esse & principatum tenere. In actionum autem & uitæ necessitate omnium prima uitalis statuitur, quod non modo reliquis materiam sufficiat, sed illas etiam suscitet, perficiat, mutuoque complexu tueatur & foueat. Siue enim particula quæuis & motum & sensum habitura est, siue debet nutritionis commoda percipere, in eam necesse est spiritus & uis influat uitalis, quæ si lædetur mox utriusque functio interpellabitur, quasi in utriusq; opus communiter concurrat. Huius itaque beneficio quum reliquæ indigeant, non autem è diuerso, una omnium iudicabitur maxime ad usum uitæ necessaria.

Ordo procreationis.

Ordo præstãtiæ et dignitatis.

Simplicem esse animam quæ his partibus continetur, hincque Aristotelicorum rationes dissolui. Cap. XVIII.

STIRPIBVS ea moderatur anima quam naturalem altricemq; dixerunt, ut quæ eius duntaxat gratia & officio uita fruuntur. Beluæ eam ipsam quidem atque insuper alteram sentientem sunt adeptæ. Ex his autem uitalis facultas interposita apte coniugatis, una fit totius anima, cui pars illa pręstãtior nomẽ dedit. In homine omnes hæ partes insunt, quibus tertia insuper accedit, mens appellata, tanta profecto familiaritate cum illis consentiens, ut ex omnium cõcentu una euadat anima, quę intelligentię & rationis est particeps. Cæterum hæc non ex illis tanquam ex discretis seiũctisque partibus condita est quoniã una simplex totius est forma, omnis expers coagmentationis & structurę, uerũ nascitur ex illis quemadmodum posteriores Geometricæ figuræ ex prioribus. Trigonus enim ad alterum trigonum si decenter aptetur, fiet tetragonus, non composita quidem uerum simplex figura, ad hunc deinde accedens accommodatusque alius trigonus pentagonum efficit, reipsa quidem simplicem, at potestate compositum. Sic propemodum dum fœtus uero fingitur & conformatur, primum naturalis anima emergit seque prodit, deinde uitalis facultatis inter

Partes animæ interposita uitali facultate iungi & unã efficere animam.

Qua ratione ex his partibus una fit et simplex anima.

uentu

uenitu & conciliatione, anima sentiens comparet & elucet. Hęc uero quanquam simplex est, ut in beluis, comitem tamen retinet uim illam naturalem, quæ tum manens anima dici non potest, ne corporis unius & eiusdem aut reuera complures formas, aut unam compositam fateri cogamur. Inest tum igitur ceu illius pars duntaxat & quædam facultas, quemadmodum quæ in osse, aut quę in carne est forma quum iam totius species appulerit, supererit quidē nō re ipsa & energia, sed tanquam præparatio, & facultas ministra formæ succedētis, quod plenius alio loco disputauimus. Postremo autem quum mens consilij rationisq; particeps immigrabit, quę sentiens fuerat anima, iam nō reapse commorabitur & residebit, sed ut facultas quædā & superioris illius quasi præparatio. Hoc loco dubitatione & rerum obscuritate æstuant quidam philosophi, qui putant fieri non posse ut simplex nostra sit anima. Etenim mens intelligentiaque nostra sempiterna habetur & immortalis quæ extrinsecus nobis accessit, sentiens autē anima mortalis & caduca, quasi ex corpore procreata. Illa quasi separata & simplex, corpori non permiscetur, sed ei duntaxat ut naui gubernator assistit: hæc uero in corpus pēitus immergitur, a quo nunquā diiungi diuelliq; potest. Illa deniq; ut cogitet, ut contempletur, & intelligat corporis subsidio nō indiget: hæc uero nihil efficere potest citra idoneā corporis eiusq; organici præparationem, cuius certe perfectio quędam est & absolutio. Harū igitur rationum animaduersione complectuntur & efficiunt fieri non posse, ut tam dispares diuersæque naturę, communi societate in unius eiusdemq; simplicis substantiam coeant. Itaque siue Platonis siue Aristotelis sententia recipitur, hoc utrobique impedimentum accidere contendunt, ut non simplex, sed ex diuersis partibus concreta sit anima. Sic igitur grauissimis hisce uexati implicatiq; rationibus hęrent in salebra.

Argumenta eorū qui putant non simplicē esse nostram animam.

Cæterum quisquis quæ ad hanc controuersiam litemq; minuendam attulimus, animo & cogitatione comprehendet, censebit animā quæ in nobis est rationis & intelligentiæ particeps, nō ex alijs tanquam ex partibus componi, sed simplicem esse & tanquam reginam (quum accesserit) aliarum principatus obscurare ut una præstantissima dominetur, quę omnium uires atque facultates haud secus atque pentagonus, simplex illa comprehensas teneat. Quæcunque enim pręstantior est & superior, supparis uires omnes habet. Hinc fit ut simplex ea & singularis, una possit omnia in nobis uel dissimillima efficere, sed alia quidem per se, alia corporearum facultatum adminiculis. Vt enim soluta mens & libere cogitat, ratiocinatur, & meminit, sic talia efficit in nobis nullius corporis adiuta concretione mortali. Illa corporis soluta uinculis omnia sentit, idque pure dilucide, & quale quidq; sit: at uero his terrenis concretisq; corporibus intersepta, non nisi quinq; nullis extrema cognoscit. Eadem naturæ utens facultatibus corpus uniuersum alit, utens uitalibus hominis uitam sustinet. Hęc igitur omnibus fons est & principium mouendi, quod a se non ab alio quoquam mouetur.

Solutio.

Qua potissimum ratione planè cognosci potest, animam immortali conditione sustineri: hinc etiā quod infinitam rerum innumerabilium cognitionem capit, memoriamq; retinet, quod res occultas ab omnique sensu & corpore seiunctas inuestigat, quod tot res & tātas nullius concreti corporis subsidio efficit. Quæ enim his est ornata uiribus, nequaquam concreta esse potest ex terrena mortalique natura, nihil admistum, nihil concretum nihil coagmentatum capit. Itaque simplex quum sit nec secerni, nec diuidi, nec discerpi, nec distrahi potest. Nec interire igitur. Ex quo demū intelligitur omni illam turbido motu semper uacare, nec dolore nec ægritudine pulsari. At multa è corpore existūt quę illius functiones in

Animā nostram esse immortalē.

nent & acuant, multa quæ obtundant & impediát. Corpore acri & uehementi quandam statutus conuersionem confracto illa côfestim emigrare cogitur. Quę mala quum adsunt, quid causæ est cur illa functiones suas non implet? An propriæ substantię iacturam quandam fecit? At ea nec offendi nec labefactari potest. Instrumentum illius uiolatum est? At nullum ei concedimus. Quid igitur restat? Corpus quod primum illius est domicilium præpediri. Vt enim opifex idoneis instrumentis instructus, si in tenebricosum aut arctum conclaue contrudatur, nequit quę artis suæ sunt efficere, sic anima uitioso corpore quod est tanquam domicilium, coercita, quæ sua sunt munia exequi non potest. Conuenienti enim corporis mediocritate teneri desiderat, quæ si parum commutabitur, functionibus illa suis intepellabitur sin multum, tantam illam discrepantiam perhorrescens nec ferre potis, de corpore decedit.

De moralibus facultatibus. Cap. XIX.

INEST autem in homine aliud earum facultatum genus, in quibus mores uersari proditum est à uirtutum magistris. Est id quidem genus uniuersum appetens, quod nimirum in totidem differentias distrahitur, quot animæ facultates sunt locis sedibusq; seiugatæ. Si quidé supra enucleate disputatum demonstratumq; est, unamquamque non nisi proprio appetitu ad agendum impelli.

Appetitus triplex. *Rõnalis.* *Cupiditas.*

Itaque ut animæ ita appetitionis pars altera rationis est particeps, altera huius expers. Has enim inter se distare atque seiungi puerorum mores demonstrant, qui iracundia æstuant rationis nondum compotes. Quinetiã adulti qui prudentia præditi sunt, multorum plerunq; importuna cupiditate flagrãt, quæ insurgens ratio & obsistens dissuadere ac peruertere conatur: hincq; frequéter acerrima pugna committitur: plane ostendens non unicam, sed duas saltem esse facultates, unam rationi obtemperantem, alteram uoluptatum amicã.

Iracundia.

Quũ autem ratio certamine fortassis euicta fuerit, qui ita uitiorum blanditiis & uoluptatibus succumbit, iratus deinde seipsum obiurgat: tumq; rationi assistens iracundia tanquam auxiliaria, partes eius tutatur, cupiditatis ardores & impetus oppugnatura. Ex quibus intelligi potest nõ modo duas, sed tres in nobis facultates morales inesse. Rationis particeps appetitio, uoluntas nuncupata, constanter prudenterq; quippiã desiderat: quæ uero huius est expers, partibus duabus tenetur, quæ sunt cupiditas & θύμωσις, illa in iecore hæc in corde.

Cupiditatis partes duæ.

Cupiditatis rursum partes sunt libido & cupedia, illa in testes hæc in uentriculũ effusa. Appetendi autem facultates ijs quas dixi sedibus distingui, ex proprijs earum perturbationibus clarum erit & perspicuum, quæ sunt huiusmodi. Libidinis perturbatio aut ęgritudo est mulierositas, contraria auté offensio eius atq; fastidium, μισογύνεια id est odium mulierum.

Exuperantiæ aut defectiones cupiditatis.

At cupedita perturbationes & ægrotationes habet, circa cibum quidem liguritioné, circa uinum temulentiã offensiones autem, cibi & uini fastidium, & stuporem, quo qui tenetur suauitaté cibi non sentit. Vtriusque autem mediocritas est temperantia.

Exuperantiæ & defectiones excãdescentiæ.

Vis animi in corde inhærens ut in uariam materiam quam utilem iudicat, nec tamen obtinet (his enim causis duabus incitatur, priuatione & utilitate) appetitione sua fertur & incumbit, ita uarijs perturbationibus conquassatur. Huius est ambitio, quæ gloriam persequitur & honores auaritia quæ pecuniam & opes auet ira quę iniuriam punire & uindicare cupit; metus qui futuri mali opinione cõturbat.

Sedes facultatum moralium.

Quum uero iam bonis potitur, gaudio & lætitia animus exultat, sin mala inciderunt, doloribus affligitur. Iam uero si quas partes corporis singulæ perturbationes

turbationes exagitant, diligenter animaduertimus, constabit opinor quo queq; in loco facultas insideat atque inhæreat. Par est enim unamquamque facultatem in ea potissimum parte tanquam in sede constitui, quę illius perturbatione euidentius impelli & conquassari deprehenditur. Atqui dum iracundia doloribus, gaudio, metu, cęterisq; huius ordinis perturbationibus concutimur, cōspicue & insigniter cor in nobis aut opprimi aut gestire percipitur. Qui uehementer esuriens aut sitiens inedia consumitur, huic tristi quodā languore pręcordia contrahuntur, qui mox lenitur mitiorq; fit, ut cibi potusq; quippiā demissum fuerit. Quinetiam uterum gerentes aliorum sordidorumque, ut luti, ut carbonum, extraordinaria appetentia lacessitæ, mox absoluūtur, atque liberantur, si qua portione uentriculum ac iecur expurgent. In delirio, obliuione, & stultitia, ut summus ille splendor rationis extinctus est, ita & cerebrū grauiter afficitur, huicq; non autem cordi adhibita præsidia, ex usu sunt & salutaria. Hæc quum in aperto sint & cuique obuia, nihil iam ambigi debet appetitionem eam quæ compos est rationis, in cerebro tanquam in arce propriaque sede collocari; eam uero quæ ad iram procliuis est & θύμωσις dicitur, in corde, quod unum inter omnia uiscera maximo ardet incēdio, ut hos possit impetus inflāmare: postremam autem quæ cupiditas appellatur, subter præcordia maxime uero in iecore considere. Posteriores duę quia uarijs ut dixi perturbationibus agitantur, patibiles quidem sunt & affectioni subditæ, atqui si patibiles, mortales etiam sunt & caducę: necessum enim est affectionum diuturnitate contabescant. At uero prima quæ rationi obtemperat, ut nullis perturbationum fluctibus iactatur, nullisq; uitiorum procellis obruitur, ita prorsus impatibilis & immortalis censeri debet. Hinc percipi potest hanc istam appetendi uim, incorpoream esse mentis supremæ conditione: reliquas autem tum corpori immersas, tum nobis esse cum beluis communes. Quanquam autem illa cum cæteris intelligentiæ facultatibus, una eademq; mentis substantia tenetur, non tamen cum illis confunditur, sed diligenter facultatis cuiusque ratio discernenda. Sic quam in corde constituimus uim excandescentiæ, cauendum prouidendumq; est ne cum uitali, tanquam una sint, confundamus: nam tametsi eadem sunt sede eademq; substantia comprehensæ diuersas tamen facultates esse, effectuum operumq; uarietas renuntiat. Ita propemodum in iecore posita cupiditas, ab eiusdem altrice ui quāplurimum differt, licet unius sint substantiæ. Vbique enim appetēs facultas prior est suis comitibus, quas quasi admotus stimulus ad agendum incitat & impellit. Hæc de animę facultatibus quæ primo sese offerebant, iam pari uerborum contractu earum functiones proximus liber decurrat.

Duo appetitus mortales.

Rationalis immortalis.

Appetitus omnes a reliquis facultatibus distingui.

Libri quinti de animæ facultatibus.

FINIS.

DE FVNCTIONIBVS ET HVMORIBVS,

LIBER SEXTVS.

Alimenti in uentriculo confectio. Cap. I.

Præfatio.

FACVLTATIBVS cognitione tanta functiones cohærent, tamq́ue immutabili continuatione iunguntur, ut aliarum ex alijs cognitio capi debeat, fueritq́; necesse nobis pariter de ambabus superiorem sermonem facere, qui utrarúq; omnes ex quo differentias recenseret. Quamobrem de functionibus dum hoc loco rursum dicere instituo, neque profecto enitor ut illas nobis adesse demonstrem: neque ut earum differentias enumerem, quippe quas omnes iam supra plenè cumulateque summus cōplexi. Verum a facultatibus tanquam a causis conuersione facta, articulatim distincteq; edisserere contendo, qua lege, quo ordine usę suis illæ spiritibus suisq; particulis & tēperamentis tanquā instrumentis functiones oēs suas cōpleāt, ut simul inde partiū omnium corporis humani comoditates & usus in prōptu sint & eluceant. Primum autē oēs sigillatim scrutabimur & explicabimus in homine iam genito omnibusq; suis partibus absoluto, deinde in eo qui gignitur in lucemq; profertur, atq; in illo quidem naturæ primum, deinde animæ, postremo uitæ functiones attingemus. Summum supremumq; naturę munus est nutritio, quam ex alimēto accepto illa perficit: hoc.n. illius est tota materia, in quam penitus incumbit, quam uarie tractans expurgat, conuertit, proprijsq; ductibus in omnes extremasq; corporis particulas diffundit atque confert. Quodcunque durius & solidius est alimentum, dentibus in ore contritis manditur, extenuatur, & mollitur, nec leuem ibi conuersionem accipit, admiscetq́ue sibi quodammodo animantis qualitates, ut pristinam speciem & naturam uix retineat. Quod sane potissimum efficit tum diligens contractio atque confectio, tum pituitę oris perfusio, quæ ad alia quoque plurima non modicas facultates obtinet, tum oris calor, tum denique tunicæ eius, quę ipsi quoque uentriculo continuata est & communis, attrectatio. Mãsum iam & ad nutritionem pręparatum alimentum, crebra agitatione & motibus linguæ detruditur, idq́; excipit stomachus uia communis, per quam illabitur in uentriculum. Ex autem hic & cibi & potionis receptaculum: omniaq́ue rectis in interiore tunica positis fibris a gula detrahit, atque eisdem gula ab ore prolectat, perinde ac si dicas uentriculum per gulam quasi per manum ab ore cibos eripere. Hęc porro actio a transuersis uillis, qui in externa sunt gulæ tunica adiuuari uidetur. Cum enim quippiam siue aridum siue humidum ab ore depellimus, transuersæ fibræ quę infra idipsum sunt dilatantur, quæ autem supra, contrahūtur, idque adeo arcte ut inter deuorandum plerunque haustus

Alimentum est materia altricis facultatis.

Alimenti præparatio in ore.

Alimenti in uentrem depulsio.

ctus spiritus, tametsi tenuis est, simul impulsus & adactus remigrare uix possit.
Itaque partim uentriculo trahente, partim detrudente gula, ciborum fit de-
pulsio. Ventriculi attractionem incitat appetentia, & ijs qui extra modum ap-
petunt promptior celeriorq; fit depulsio: cum enim fames immodica domina- *Ventriculi*
tur, uenter cibos nondum in ore planè confectos, mādentibus etiam num & in *attractio.*
uitis plerunque eripit, ut fame latrātem se oblonet. Quę sibi adduxit sinu suo
complexuque recepit: eadem continendi facultate & obliquarum fibrarū mini- *Ventriculi*
sterio includit, complectitur, continet supra subterque & omni ex parte adeo *retentio.*
compresse, ut his circunnijci & prorsus adhærescere uideatur, nec inane quic-
quam relinquat, si quidem conuenienter & secundum naturam se habet. Alio
qui cibus in tāta capacitate huc illuc fluitans neque lateribus uentriculi coar
ctatus haudquaquam plenè concoqui posset. Tum igitur pylorū interclusum ac
prorsus obsignatum reperire est, ut non modo arceat crassiorem cibum, sed nec
liquidum ac maxime profluentem elabi sinat. Ea profecto ratione cōcludit co
hibetque accepta, nec ante legitimū naturæq; pręscriptū tempus effluere quic
quam patitur, nisi cum aut magno copiæ pondere, aut qualitatis mordētis acri
monia lacessitur. Est autē id legitimū tempus, quo plenā perfectamque conco
ctionem absoluit. Hoc interim spacio facultas concoquens, cibum omnē mu- *Concoctio*
tat & conficit, nullis quidem fibrarū adminiculis, sed tum proprio ingenitoque *uentriculi.*
calore & spiritu, tum eo quē ut lebeti magno circumiectus ignis, ita & proximè
partes illi inferunt, iecur, lienis, cor, diaphragma, uena caua & omentum, quod
illius calorem coercet duntaxat atque continet. Cęterū propria uentriculi su
stantia concoctionis illius absolutionem perficit, idq; non modò uulgatis & no
tis illis qualitatibus, uerum etiam tacita & recondita proprietate. Itaque his
omnibus tanquam ministris adiutus uentrsculus primum quidem alimenta in
unum cogit, & alia cum alijs, arida cum humidis confundit, simul uerò omnia
frangit & exterēdo, comminuit, ut iam partes omnes quandā substantiæ æqua
bilitatem adeptæ uideri possint. Quę dum ita exquisitæ permiscentur, necessa *Coctionis*
rio quū ex mistionis lege, tum ex affectionis natura mitigātur, & deposita om- *ratio.*
ni qualitatū exuperantia in quendā mediocritatis ordinē adducuntur & reci-
dunt, fitq; uniusmodi eiusdemq; naturæ substantia, speciem quādam cremoris
consequuta. Hoc primum est concoquentis facultatis opus, ciborum in cremo-
rem conuersio, quam & uentriculi & uicinarum partiū solo calore fieri credibi
le est. At uero id concoctio nondum censeri debet, quod talem ars sola plerun
que nobis exhibeat, sed duntaxat præparatio quędam ad concoctionem. Post-
hæc uero cremor hic aptam & accomodatam nutriendo animali qualitatē at-
que substantiam sumit tumque perfectè mutatur & cōficitur, eaque mutatio &
in chylum facta conuersio, concoctio ea est quam d. fi imus. Fit autem hęc nō *Causæ effi-*
modo ui & ardore caloris, sed etiam tota uentriculi substantia, & insita quam *cientes, chy-*
diximus proprietate. Sic struthiocamelus ferrum coquit & exterit, quod *li fius.*
non leo calidissimus, sed ne ignis quidem ardor effecerit, sic frug s aridas
& pręduras minutæ aues conficiunt, omnesque crudum quippiam subigunt
& mutant, quod uix audeat homo attingere, sic coturnix uerat rum coquit &
mitigat nobis prorsus inimicum, inuictū, indomitum, & quod omnē corporis
nostri uim, omnes conatus rerpuit & aspernat. Quodcunque autem idoneum
& conueniens alimentum uentriculus acceperit, id demum uincit atque
mutat, omnesque in id tum qualitates, tū naturæ suæ uires cōfert. Hoc iam ple
ne coctū tametsi ingratū gustatui uidetur, potestate tamē & uiribus cōueniens *Concoctio*
est & salutare. Id ipsum autem concoctio cū, nempe in peculiarem & propriam *quid.*

cius

eius quod alitur qualitatem cōuerſio. Ariſtoteli quidem hæc ἕψησις exiſtit, id eſt (ut iuniorum nomine utar) elixatio, eſt enim in humido facta coctio. Quidam ex ueteribus hanc falſo corruptioni annumerant, idcirco alimenta temporis ſpacio in uentriculo commutata putreſcere exiſtimantes, quod priſtinā ſaporis odoriſque gratiam non ſeruent, ſed prorſus iniucunda, graui moleſtoq; tum ſapore, tum odore ſenſus feriant. At illi parum cognitum habent eam concoctionis ſalubritatem, non guſtatu, nō olfactu, ſed uirium præſtantia & ſubſtātiæ familiaritate ponderandam eſſe & ęſtimandam. Eius porro quod iam conuenientem & familiarem qualitatem eſt adeptum, portionem quandam ſibi arripit uentriculus, nam quod in cremore longe optimum eſt & congruens, id habitus ſpecie ad ſe rapit, inq; ſuas tunicas ſugendo recondit, eis etiam adiungit & agglutinat, ex quo demum fructum uoluptatemque percipit, & quodammodo ſaturatur. Veram hanc eſſe nutritionem a Galeno quidem uidetur proditū literis: quod tamen nōnulli de interiore ipſius duntaxat tunica accipiendum interpretantur, hancq; ex tenuiore benigniorcq; chyli uapore ſuſtineri, externam uero ex ſanguine alimētum capere per uenas conſpicuas ex iocinere in ſe pertinētes atque directas. Ergo uere ut hanc ſic & interiorem illam ſanguine nutriri duco, neque paſtionem eam quam ex chylo uentriculus capeſſit ueram nutritionem appello, ſed ex qualitatis cognatione & conuenientia oblectationem quandam & ſatietatem nutritionis æmulam. Exanguia (fateor) non pauca animantia, ut conchæ, ut uermes ſucco aluntur, qui ueram ſanguinis ſpeciē nō accipit, at non protinus exiſtimādum eſt idipſum in ſanguineis obtingere qđ nihil quicquam præter ſanguinem poſſit in eorum ſubſtantiam conuerti. Quocirca fieri non poteſt ut chylus proximum ſit uentriculi alimentum. Quæ quidem mea aſſertio, ne inanis eſſe uideatur, illa me cauſa mouet, quòd dum fœtus uero continetur, totus uentriculus maximeq; interior eius tunica, puro ac ſyncero ſanguine elabatur, nullo nimirum tum uſpiam exiſtente chylo. Nunc igitur quia cumulatius atq; perfectius is ali poſtulat, optima ratione ſimiliter ex ſanguine nutrietur & incrementum ſuum capeſſet. Quinetiam oſſa quæ longiore interuallo quam uentriculus a ſanguinis natura recedunt, ſanguine ali fatemur: quanto magis igitur uentriculi membranæ ſanguinem pro ſuæ naturæ cuſtodia requirent? Qui fit igitur, inquies, ut cibus uentriculo conceptus, famē & appetentiam ſedet atque ſaturet, ſi is neque uentriculum, paſcit neq; nutrit? Fames quidem & animalis appetentia totius eſt uentriculi, præſertimq; oris eius tum temporis potiſſimum excitata, quum ſupra modum exinanita uentriculi capacitate, eius latera collapſa, in ſeſe concidunt conuelluntq; grauiter uicina ſibi præcordia, & quum interiores receſſus & quaſi rugæ proprio humore exhauſtę maruerunt. Hoc interim ſpacio uentriculus tum ſe ſuamque capacitatem implere & quaſi farcire, tum uero ſucci utilioris quippiam in interiores illos receſſus recondere deſiderat. Vtroque autem deſiderio eum laborare argumento eſt, quòd modico cibo qui interiorem dūtaxat tunicam oblimat, ſaturari non ſolet, niſi ipſa etiam interior capacitas expleatur: quod etiā dominā te fame, dū quis cibum capit, non protinus ut hic intro demiſſus eſt, ſed aliquāto poſt ſatiatur deſiderium, quum perutilem ſuccum uentriculus in tunicam rapiens ſumma cum uoluptate amplexatur, ſibique opponit perinde ac ſi eo uere aleretur. At certe ea nequaquam propria eſt nutritio: ſed ſuccus ille uacua tunicę ſpacia refercicns, in uaporem ſolus & attenuatus ad extremum uaneſcit: iſque ſua potius qualitate quam ſubſtantia famem depellit. Famem dico animalem appetentiam: naturalem quippe una duntaxat ſanguinis ſubſtantia per

Alimēta coctione nō putreſcere.

Vt uentriculus chyli benignitate fruatur.

Totum uētriculū ſanguine uere nutriri.

Quæſtio.

Solutio.

Fames ex cā fit duplici.

...reſſus ci ... famé ſe

uentri-

uentriculi corpus & molé effusa, satiare potest, dum in eius naturam conuertitur, cæterum animalem non modo sanguinis, sed & quicquid qualitatis cuiusdam suauitate præditum in uentrem demittitur, compescit.

dat aĩalem non aũt naturalem.

Vt e uentriculo per intestina & uenas mesaraicas in iecur fiat alimenti distributio. Cap. II.

POSTEAQVAM perfecte planeq; cibos uentriculus concoxit, iisq; abunde saturatus est, os infernum cui pyloro nomen est diducit, aspernaturq; quicquid alimenti reliquum est, tanquam redundans ac molestum. Quamobrem tum otiosa & feriata continendi facultate, officiorum usa uicissitudine expultrix exurgit quæ transuersas fibras contrahens, uentriculum coangustat, atque iam confectum chylum à se excludit, detruditque per pyloron in intestina. Ceterum quum sit uentriculus in naturalium instrumẽtorum numero, cautio etiã atque etiam adhibenda est, ne imprudentes hunc tanquam animal ratione intelligentiaque præditum producamus, quod prouidentia quadam & cura aliarum etiam partium saluti consulat. Non enim eo cibos cõcoxit, ut reliquis partibus alendis eos accommodaret, sed dum sint complexuque eos cõtinent & undique comprehendit, propriæ saluti atque uoluptati dans operã, necessario eos commutat. Vnde & idonea cibi portione iam expletus, quod reliquum est tanquam onus inutile a se deponit exigitque, non quòd in reliquas partes conferre quicquam conetur, in idque uiribus incumbat. Itaque dum sibi prouidet, & in eo maximè est occupatus, aliis etiam utilitatem & fructum affert, non quidé ex instituto, sed fortuito tanquam aliud quippiam agens. Hac igitur uia & ratione geruntur omnes uentriculi functiones, si modo integre est & incorrupta sanitate, nec quorundam iniuriis lacessitur, quæ uel magno copiæ pondere, uel qualitatis acrimonia stimulent. Quæ sane quemadmodum & quæcunque post hac tradentur functiones, tum ex quotidianis naturæ operibus, tum ex uiuorũ atque mortuorum consectione comprobari solent. Quod ergo in uentriculo redundat alimentum, in intestina protruditur, exceptum autem (neque enim id trahunt, neque huius gratia fibras rectas habent intestina) cõfestim præteruehitur, a depellendi facultate, quæ in intestinis inest longe ualentissima, ad cuius muneris functionem utraque tunica fibras obtinuit trãsuersas & in orbẽ actas. Quoniam autem multiplex est intestinorum anfractus & flexuosa circuitio, haud ita facile alimentum perlabitur. In tanta igitur uiæ longitudine, defluentis materiæ quicquid coctum est & salutare, potest opportune in iecur per mesenterii uenas transportari. Vix enim fieri potest, ut in tam longo uiæ tractu ulla succi portio præterfluat, quæ non ad cuiuspiam uenæ os aliquando sese applicet, & quæ si primum fortè ambitũ præterlapsa erit, secundo uel tertio, uel alio deinceps consequente non arripiatur, suctaque apprehẽdatur. Quod autẽ hunc anfractum prætergreditur, nec raptum fuerit in mesenterii uenas, tanquã inutile & superuacaneum in crassiora intestina deiicitur, quo simulac peruenerit excrementi appellationem sumit: honestiori nec inquinatio uerbo cibi reliquias appellant. Hæc tum astringentibus se intestinis, tum relaxantibus tandẽ in aluum depelluntur, in quo tanquam in receptaculo resident dum propulsentur foras. Alui extremum podex est, quam σφιγκτὴρ musculus ambiens atque circunfundens marsupii modo intercludit, nec quicquam ante elabi sinit quã ratio iubet. Dum autem arbitratus imperio hic relaxatus soluitur, naturaliter quidem expellentibus intestinis nonnunquã uero adiuuantibus diaphragmate

Expulsio uẽtriculi.

Nõ agit uẽtriculus præcognitione quadam.

Alimẽti per intestina depulsio.

Alimẽti distributio ad iecur.

Excremẽta retineri uoluntate, expelli ex natura.

mate

mate & abdomine, excrementa deturbātur. Ex quo planè intelligi potest deiectionem hanc prorsum naturalem esse, retentionem uero uoluntariam, quæ solius sphincteris opera completur. Quanquam autem non prius è uentriculo cibus delabitur, quam plena & absoluta cōcoctione sit mutatus, in ipso tamē per intestina transitu elaborationem etiamnum & absolutionem completam adipiscitur, quòd iners & otiosa nunquam esse possit, quę in eis est commutandi facultas. Simul uero eo transitu atque prolapsione, utile quippiam & conueniens intestina sugunt, sibique apponunt, quo demum (perinde ut de uentriculo ante commemoratum est) perfruuntur. Cæterum uera eorum nutricatio per uenas fit mesenterij, quæ sanguinem è iocinere reuehunt, quemadmodum eædem uicissim chylum comportant. Vt enim arboris tenuissimę radices è terra succum trahunt, ita quæ in quoduis intestinum pertinent uenarum ora, quantum chyli coctum est, & a reliquo cibo secretum, id omne hauriunt & exorbent, ab hisq; uenis minoribus ad maiorem permanat, dum tandem ad iecoris portas se applicet. ad hanc quippe regionē aditus est & introitus per multiplices admodū uias, easq; perangustas. Præparant hæ quidē chylum iecori, cōferuntq; quasi rudimentum sanguinis, quale in eis per consectionis deprehendi solet, idcirco sanè q̃ à iecore initium ducunt, cuius proinde naturam referūt & ęmulantur. Si arteriæ quæ ad intestina feruntur ac pertinent, nonnihil etiam humoris è cibo alliciunt, id omnino perexiguū esse debet, qđ crassior illic succus existat, sintq; arterię spiritui halituiq; trahendo accomodatæ. Qui unum sensum æstimatorē iudicemq; adhibuerit, mesenterij uenas uentriculi & intestinorum nutricationi, non aūt succorum distributioni destinatas esse contendet quòd omnes semper rubro, nunquā albo succo confertæ uidentur: quodq; in uentriculi & intestinorum substantiam se figant, neq; ad interiorem capacitatem apertæ sint. Veruntamen quoniā aliæ nusquam uiæ ex intestinis in iecur directæ feruntur, per quas alimentum influat, ratio magis quam sensus conuincit eas etiam ad distributionem accommodari.

Intestina cibum concoquere.

Chyli ad iecur transuectio per uenas mesenterij.

Venæ mesenterij præparant iecori.

Cibi ad iecur distributionē ratione potius quam sensu cognosci.

Existet autem mox quæstio non parum difficilis atque ardua, multum & sępe quæsita, per singulasne mesenterii uenas tū nutritio, tum distributio fit, an potius aliæ ad nutritionem, aliæ ad distributionem aptæ sint & cōstitutę. Omnes una sanè & communi conditione seruitutis utūtur, nec ulla operæ uarietas illa seiunxit. sed singulis utrunque datum est, tum ut iecur chylum transportent, tū ut ex hoc in intestina sanguinē refundāt, neq; id quidem temporum & officiorū quadam uicissitudine, sed simul una eademq; humorum congressione. Quanquam autem eisdem uenis permiscentur chylus atq; sanguis trahētiū, tamen partium naturæ & desideria causæ sunt, quòd diuersæ diuersa prolectent atque secernant, quemadmodum in alui purgationibus, non obscure fieri deprehendimus. Ad hæc uero sciendum probè est, superiores uenas quæ in uentriculum & gracilia intestina concedunt, minus sane quàm inferiores humoribus è uenis & ex iecore purgandis destinari. Nam in clysteri multo q; apertius in tinesmo, mordax & acris humor in crassiora intestina illabitur, quo tempore plerunque superiora nihil noxæ & incommodi ferunt; sed cocta alimenta continent atque distribuunt, tametsi aluus inferior continenter prouocata humorem deiicit. Dum alimentis nonnihil purgantis facultatis permiscebitur, uno eodemq; temporis momēto nutritio fiet & infesti humoris secreto, hic per uenas inferiores in aluum detrudetur exigeturq; foras, alimentum uero per uenas superiores in iecur raptum concedet. Ad hunc igitur modū alimentum in iecur perlabitur, trahentibus quidē tum mesenterii uenis, tum uero iecore per

Qualibet mesenterij uena sanguinem continet atque chylum.

Distributio attractione fit.

uenas.

uenas Rapiunt autem id maxime ob conuenientis cuiusdam facultatis cõmunionem uerumtamen aliæ permultæ sunt causæ quę traniuectioni celeritatẽ addant, uasorum amplitudo, succi tenuitas cum permeandi impetu, & attrahẽtis facultatis robur. Ex qualitatis quidem cognatione, uinũ quam aqua ocyus in corpus assumitur: at substantiæ tenuitas & uis quędã penetrandi, causa est ut uinum album promptius quã rubrum & austerũ in iecur peruadat, id enim expeditus trahentis uim consequitur. Si distributio, exposita modo ratione, trahendo duntaxat perficitur, quomodo mente concipientibus corporis habitũ eiusq; uenas extra modũ impleri, quod in illo habitu athletico usuuenire cõpertum est & proditum. Nulla siquidem tum partibus abunde saturatis iacet appetentia, quæ trahendi desiderium iniiciat aut stimulet. Si igitur non appetunt, neque profectò alimentum rapient. Deinde pars unaquęque idcirco alimentum trahit, ut eo perfruatur: quod si iam plene fruitur, non est quod noui desiderio pulsetur, nec quod ad id trahendum sese comparet. Veritatem porrò huius rei impura eorum intemperãntia illustrabit, qui tanquam gurgites & uoragines de proculorum magnitudine certant & bibendo se superant. Quanquam enim multas uini amphoras exorbẽt & exiccant, quæ tamen ab illis depelluntur cibi reliquiæ, nihilo fiunt liquidiores: argumentum sanè quicquid uini absoruerunt in uenas id omnino permanasse. Quinetiam si tenue ac potens uinum fuerit ingestum, & qui ad iecur parent aditus soluti fuerint, nec obstructio distributioni moram & impedimentum uspiam afferat, quale ferè haustũ fuerat uixq; ulla ex parte commutatum profundi cernetur. Quod aliquispiam omnem huiusmodi distributionem trahẽti facultati attribuit, nec uinum quãtumis tenue existimat nisi tractũ in uenas peruadere edoceat is quæso & planum faciat, qua ratione complura medicamenta angustas admodum uias, uenasque prætenues subeant, & nullam non corporis partem peragrent. Non liceat at trahendi facultatem confugere eamque moleste obtrudere, cui nihil hic loci relictum est: Nulla enim medicamentis cum corporis partibus affinitas intercedit, imo contra odio penitus insito tacitisque discordijs plurimum inter se dissident, naturæ prorsus infensa. Quamobrem his non excitabitur uis appetendi, nec demum illius impulsu trahendi facultas insurget, quę illa tam aduersa in uenas & corpus alliciat. Cæterũ quum illa quoquouersum permeãtia, omnia traijcere & peruadere medicorum curationes multi iam seculis cõprobarint: quęnam obsecro huius alia potest causa probabilis afferri quam quòd illa aut substantiæ tenuitate, aut alia quippiã ui ingenita sibi in corporis interiora penetrent? Hoc si est, quid quæso obstabit quo minus multa ẽt alimenta præsenti substantia alijsq; facultatibus ualeãt, quib. uelut in pulsa promptius ferantur ac permanent in corpus? Quum quis ad mediocritatẽ & ad satietatem se impleuit, omnemq; cupiditatẽ tum uentris, tũ reliquarum partium saturasse creditur, si crudus postridie se rursus ingurgitet, an non potius humor in uenas se protrudet, quam partium ui prolectetur? Si hæ satietatem expleuerunt, cur pluribus & immodicis humorum ponderibus sese obruent? At (inquiunt) uentris ori ingenita uis est appetendi, quæ cum sensu quodam eximio indigentię atque plenitudinis molestiam percipiat, saturari quidem potest reliquæ autem partes eo sentiendi munere destitutæ sunt, quę quoniã satietate nulla premuntur, naturali quodam desiderio tanquam stirpes, ex uenis nullo puncto tẽporis intermisso alimentum rapiunt, neque fieri potest si materia suppetit, ut aliquando illæ trahendi finem faciãt. Hæc mihi uidetur delicatior ut ita dicã molliorq; ratio, quam phylosophi uis grauitasq; postulat: Si enim partes affi-

Quomodo uenæ possint supra modum impleri.

Multa alimẽta tenuitatis impetu in uenas permeare.

Subterfugium quorũdam.

Confutatio multis rationibus.

duc trahunt, inſaturabiliter explentur, eſtq; naturalis earum cupiditas inſatiabilis. Hoc uero quid aliud eſt quam partes perpetuo & inſanabili malo teneri? quam morbum cum integra ualetudine confundere atque omnia perturbare? Bulimum quidem & diabetem affectiones præter naturam dicimus, quod aſſiduo deſiderio ad trahēdum impellant, neque ullum agendi modum adhibeant. Similiter igitur & in nobis quātumuis bene ualentibus, ſi partes corporis trahendi moderationem non adhibent, debent infirma atque etiam ægra ualetudine cenſeri. Iam uero quod illi proponunt partes corporis nullum ſenſum habere indigentiæ atque plenitudinis, quem exitum reperire poſſit æſtimemus. Hoc fixum atque ratum omnes habent, uenas & habitum corporis cū ſupra modum implentur, plenitudinis mole ueluti pōdere aliquo grauari: hinc grauiſſima mala impendere, quæ proſpiciens Hippocrates iubet habitum ſoluere ſine mora. Hoc & natura ſæpe aggreditur, dum onere oppreſſa & quaſi extincta, miris conatibus ſuperuacuam molem per nares, per uterum, aut mariſcas a ſe tanquam a ceruicibus depellit. Deinde uero multis ante rationibus corroboratū eſt, partibus naturalem quendam ſenſum ineſſe conuenientis & aduerſę qualitatis, eoq; naturale deſiderium incitari. Quod ſi eſt, cur non item moleſti ponderis atque grauitatis ſenſus inerit? Iam ſi quis ineſt ut certe uidetur, cum ad mediocritatem partes implebuntur, earum cupiditas & naturale deſideriū expleri ſatiarique debet. Quocirca ſi ſupra hanc mediocritatem eas impleri cōtingat, non id ſolum trahentis facultatis deſiderio ſed iis maxime cauſis quas ſupra recenſui, fieri neceſſum eſt.

Sanguinis & humorum in iecore procreatio. Cap. III.

Ex inteſtinis autem & uentriculo ſecretus a reliquo cibo ſuccus is quo alimur, permanat ad iecur per quaſdā illinc uſque ad pyllas, id eſt portas iecoris ductas & directas uias. Sic enim appellant uenam in iecoris introitu perampiam, ad quam tenues meſenterii uenæ pertinent. Huc totus chylus confectus iam concoctusq; perlabitur, qui tamen mox rurſum diſperſus in omne iecur diſtrahitur. Quas enim uenas ad portas natura in unā coniūxerat, mox rurſum in iecoris corpus diſiecit, quæ quum tenues & admodum anguſtæ ſint, non facile & celeriter poteſt ſuccus diſtributionis impetu allatus ꝑ has euadere. Quocirca is in iecore diu multumq; cunctatur, & in trāſitu hæret: eſtq; tarda eiuſmodi tranſuectio loco retentionis & moræ, quæ abſolutæ concoctioni neceſſario debetur: Quum igitur tanta ſit uenarum per iecur diſiectarum exilitas, ſuccus totus ad eius carnem propriamq; ſubſtantiā proxime accedi, a qua uniuerſus uſquequaq; attingitur. Ob hanc uero morā diutinā, & ob exquiſitam in iecore contagionem, chylo per minima quæque deſtributio, tum celerior, tū integrior ſanguinis aſciſcitur ſpecies, quam ſi ampla capacitate, qualis eſt aut cordis aut uentriculi, cōciperetur. Ad quod non parū confert ꝙ quæ in iecore ſunt uenæ, tenuibus admodū tunicis ſunt præditæ. Quem igitur chylum ope uenarū meſenterii præparatum, & rudi quadam ſanguinis forma adumbratū iecur accepit, hunc per eam moram & contagionem, uera & expreſſa ſanguinis ſpecie ornat & perficit: cuius operis non quæuis illius ſine delectu particula, ſed quæ duntaxat illius propria eſt caro atque ſubſtantia effectrix eſt quāquā reliquæ omnes in id uſum quendam & cōmoditatem habent. Dum ea caro quæ ſubſtātia concretum & coactum ſanguinē exprimit allapſum ex uentre chylū ſenſim enititur in propriam naturā commutare, ſibiq; prorſus aſſimilare(eſt enim hic ſcopus unus in quē unaquæq; particula caloris ſui munus dirigit atq; refert pri

Iecoris retentio.

Caro iecoris opifex ſanguinis, & quo modo.

mum quidem crassiorem reddit & colore erubrum: quum que iam ad quandam mediocritatem accessit, sanguis uere est & appellatur, tanto a iocineris substantia deficiens, quanto uentris chylum superat. Ex quo percipi potest sanguinis confectioné, nō modo caloris beneficio, sed maxime iocineris ingenita proprietate compleri. Huius proportione eorum quæ in reliquis partibus gignuntur humorum, ut lactis, ut seminis, concoctionem æstimari uelim: ut non aliud sit concoctio, quam imperfecta & inchoata quędam assimilatio, seu gradus quidam & aditus ad assimilationē. Geniti iam sanguinis portionē quandā familiarē ac benignā sibi iecur adiungit, agglutinat, & assimilat, non ut uentriculus aut intestina chylum, sed nutritione perfecta illam in propriā naturam conuertens. Reliquam uero sanguinis partem ceu redundantem & sibi superuacaneā in uenam cauā perlabi sinit, a qua in totum corpus distribuitur per uenas sanè quam multas, in oēs partes corporis pertinentes. Cæterum priusquā hanc distributionē oratione persequamur, sanguinis procreatione paulo altius repetita, inuestigemus quinam & quales quotq; humores una cum sanguine gigni solent. Mustum recens ab uuis expressum cōlectumq; in dolia, cernimus abbinato sibi calore efferuescere, mutari, & cōcoqui: hinc superuacanea cōparere quæ prius quidē confusa inerant, ac tum primum concoctionis ui secernuntur atque secedunt, alterū quidem grauius, magisq; terrenum, quod in fundo subsidiēs fecem appellant: alterū leuius magisq; aereū, quod per summa innatat & flos uini dici solet. Simili profecto ratione chylus in iecur transfusus, cum humidus quidam liquor sit, quodammodo feruet & concoquitur, tandemq; nō nihil crassū existit, feci respondens, nonnihil etiam tenue & leue flori consimile, hoc bilē flauam dicimus, illud melancholicum humorē. Hæc quidē superuacanea, quia sunt ad corpus alendū minus idonea, idcirco sanguini puro corporis alimento permisceri non par erat. Quāobrē natura illa segregās, flauam bilē in propriā uesiculā ad iecoris portas constitutā, melancholiā uero in splenē confert & reponit. Itaq; uesicula proprio ductu et uia ex iecore bilē flauā attrahit, eāq; syncerā, nec alio quoque humore adulteratam, tum quòd uiæ angustia crassiorem illabi non sinit, tum quod eiusmodi attractio maxime ex humoris familiaritate & occulta conuenientia incitetur. Quanquam enim mordax est & acris hic humor, uesiculæ tamē proprioq; receptaculo tristis non est aut infestus, sed mutua cognitione iucūdus & amicus, ex quo illa uoluptatē & iucūditatis sensum percipit. Cæterū eo haudquaquā alitur, quod usquequaque amarus sit nullō benigno succo perfusus, sed sanguine quē suscipit per uenā conspicuā ex portis iecoris in suum ipsius collū insertā. Cum bilis copia supra modū turgescit, onere se leuat quod ab se in intestina exigit atque deponit, idq; uia altera quæ magna ex parte in ieiunū intestinū contēdit. Hæc secretio tum intestina ad celerē reliquarum deiectionē impellit, tum eas ipsas fuluo tingit colore. Lienis porrò parte cōcaua uenam integrat portis iecoris allatam, qua is a squalisto illo & melancholico humore iecur expurgat. Hunc enim insita facultate, qua sibi gratus est & suauis, attrahit & in se recondit, per uenarum tenuitates diffundens: assidua deinde opera summaq; administratione hunc elaborat, comminuit, exterit, & in tenuiorē quoad licet succū cōmutat, ad hāc quidē actionem tum robur innati caloris, tū perpetuā arteriarum (quæ illic multæ sunt & ingētes) pulsationem accōmodans. Qui in splenē allicitur sanguis eum qui in iocinere continetur crassitudine superat, uerum cum in illius uenis & arteriis elaboratus fuerit, non uniuersus neq; crassior illius portio, sed tenuior duntaxat lienis fit alimentū, & eius carnē, sensim illabitur. Id aut quamuis tenue sit, ne qua

Vt iecur aleatur.

h Quatuor umorū ortus & procreatio.

Bilis tum flauæ tum atræ secretio.

Vt flaua bilis in cystim trahatur.

Cistinali sanguine.

Bilis ad intestina deiectio.

Vt lien melancholiam trahat.

Lien quomodo alitur

Purgamentum lienis quomō mittatur.

tamen rubrum eſt, ſed ſubnigrum lienis colore: quemadmodum qui ſanguis iecur alit craſſus eſt & ruber: ſic enim conueniebat unumquodque familiari & cognato ſibi humore nutriri. Craſſior autem melancholici humoris portio quæ lienis ut nec molliri nec ſubigi potuit, tanquam ad nutriendum inepta, in os uentriculi proprio ductu quaſi eructando eiicitur. Hæc quidem cum auſtera ſit & acerba, uentriculum aſtringit & in anguſtum adducit, ut inde omnis illius actio firmior fit & ualidior. Deinde uero in uentris capacitatem relabitur; hinc una cum alimentis in inteſtina excidit, tandem uero quia inutilis in cibi reliquis inhærens cum eis foras propulſatur: non enim denuo in uenas & iecur illinc traducitur, ut neq; flaua bilis quę iamdudum expulſa, alui ſuperuacua infecit. Rurſum autem uini comparatio ante oculos exponenda eſt, ſi pituitæ ortū atque ſubſtantiam placet animo percipere. Quod bimeſtre adhuc eſt, quamuis a fecibus & ſpuma expurgatum, guſtatu tamen ſubcrudum, auſterū & aſtringens deprehenditur, quod crudis partibus uiſum effugientibus perfuſum ſit. Has dierum numero uim color euincit & concoquit, indicio quod uinum annuū aut binium quid deguſtabit, iam maturatū id, ſuaue plenum caloris & roboris percipiet. Sic in ſanguine a quo utraque bilis ſecreta iam eſt, crudus quidā humor cōfuſus permiſcetur, cui perpurgando natura nullum inſtrumentum deſignauit, quod ſegregari excludiſq; nō deberet. Eſt enim quaſi dimidio coctum alimentum quod manens cum ſanguine una rapitur in uenas, ut per inedias & cibi penuriam tempore mutetur & integrè coquatur, fiatque ſanguis commodus & ſalutaris. Hæc pituita non quemadmodum dictus ſupra melācholicus humor aut flaua bilis, ſuperuacua cenſeri debet, quum ſit ad nutriendum apta: neque præterea mucco mananti è naribus, neque ei lente craſſęq; pituitę ſimilis eſt quam in uentre & inteſtinis neceſſario gigni perhibent. Hęc enim uentriculi cōcoctione deficitur, ut ne ſuccus quidem omnino ſit quam autem hic definimus ea ſuccus eſt, ex bono & percocto chylo genitus. Reliquas tum pituitæ tum bilis differentias paulo poſt fuſius perſequemur.

Pituitæ procreatio et locus.

Omnes humores ſimul gigni, & ab uno eodemque calore. Cap. IIII.

Lib. de naturalibus facul. 3.

QVVM tam multiplex ſit & uaria humorum natura, fieri ne poteſt ut omnium una ſit procreatio, & ab eodem calore profecta? Sanguinem aiunt ex mediocri tēperatoque calore naſci, reliquos humores ex immodico: quod ipſum uariis argumentis fulcire nituntur, iiſque ab hominem naturis, ætatibus, uitę generibus, ab anni tēpore, regione & cœli ſtatu ductis atque depromptis. Ex his enim quęcunquæ in calorem propenſiora ſunt bilem, quæ in frigus uergunt, pituitam: ut mediocra ſanguinem gignūt. Si in hoc procreationis humorū ſumma cauſaque tota conſiſtit, quum in unoquoque homine calor uniuſmodi ſit & ſimplex, unicus dūtaxat humor proferetur. Et cui acrior ille obtigerit, ex quouis ſine diſcrimine tum calido tum frigido alimento, nihil pręter bilē gignet. Contra uero cui natura aut ætate iam acta decurſaque calor torpeſcit, tametſi calidiora erunt alimenta, meram pituitam procreabit. Hæc autem per ſe & perſpicue ſunt falſa & inter ſe uehementer repugnantia, quæ quotidie re & euentis refelluntur: quandoquidem in omnibus cum naturis tum ætatibus tum cœli conſtitutionibus, ex quocunque alimento: omnes humorum differentiæ gignūtur in nobis. Dum enim alimentum ſanguinis formam commutatione nanciſcitur, reliqui humor pariter ortum habent. Itaque quoniam hominis ſimplex eſt & eiuſdem naturæ calor, conſequens eſt hanc

Expoſitio, aut ſi mauis confutatio.

Vnde diuerſi humores

humorum

humorum differentiam non calori,ſed alimento aſcribendam eſſe. Atque ut apertius id explicem, locos eos penitus ſcrutabor ex quibus argumenta eruuntur. Nihil prorſus communi rerum natura ducitur & conſiſtit, quod non quatuor illa peruulgata rerum primordia quadam miſtionis temperatione compleant: maxime uero quæ alimenta dicuntur ex illorum quadam mediocritate conſtant. Hinc fit,ut chylus ex alimento factus, quãquam ſimplex & uniuſmodi intuẽtibus apparet,reuera tamẽ partium diuerſarum mutua permiſtione concreuit,quarum aliæ calidæ ſunt & tenues, aliæ frigidæ & terrenæ, frigidæ aliæ & humidæ,ut alię calore humoreque excellunt. Quorũ igitur unus iocineris calor in tam uarium & multiformen chylum agit, quid difficile exiſtimes uarios humores inde procreari,quando maxime a naturæ interpretibus proditum eſt,ab efficiente cauſa ſimplici complura diuerſaque gigni, ob eam quæ in materia eſt diſſimulitudinem? Vt ſimplex omnino nullum poteſt alimẽti aut chyli genus haberi,ita fieri non poteſt, ne ex grauiſſimo quidem morbo ut omnes chyli partes in unum ſimplicemq; humorem commutentur. Etenim ſi quis melle,alliis,porris, aut cępis ueſcatur & uino meraciore, ſitque is calidiore natura & ętate florenti.non idcirco duntaxat ſynceram ex his bilẽ, quãuis certe multam eam & feruidum ſanguinem ſuſcipiet.Cui iecur temperatum natura obtigerit,id ex ea chyli portione quæ temperata ſit & mediocri ſubſtãtia ſanguinem,ex calida & tenui bilem flauam, ex frigida humidaq; pituitam ex frigida atque terrena melancholicum humorem efficiet: omnia quidem ſui generis quandam mediocritatem adepta.Si uero,uel alimentum,uel iecur,uel utrunque in calidum uerget, bilis quidem abundantior efferetur,eaq; calidior quemadmodum & ſanguis: & pituitoſus,aut melancholicus humor minus erit frigidus: nam unuſquiſque humor certa temperamenti latitudine circunſcribitur,per quam diuagari poteſt.Ex melle nõ modo copioſior,ſed etiam calidior bilis quam ex lactucis progignitur, & cui iecur eſt calidum,plus bilis eiuſque calidioris ex ſimilis alimento is coaceruat,quam cui id frigidum uergit. Eſt igitur ſanguinis alius alio calidior frigidiorue,& bilis bile calidior,& pituitoſus melancholicuſve humor alius alior frigidior,neque ſuus cuique ad unguẽ definitus eſt gradus. Ex quo intelligitur non oẽs quę in alimento ad bilẽ aptę ſunt partes, in omnibus æque corporibus in bilẽ conuerti,nec omnes quę pituitæ gignandæ ſunt,ſemper in pituita abire, ſed uarietatis plurimum afferri,ex efficientis caloris ui & alimenti materia,quarum iuſta comparatio gignẽdi humoris ſpeciem definiet.Rurſum non omnem flauam bilem ab immoderato fieri calore,ſed etiam a temperato, aliam quoque ab imbecillo, ridiculum enim & abſonum uideatur,ſiquis dicat temperatũ aut frigidum iecur nij prorſum bilis habere,nec alimenta frigidiuſcula illius quicquam proferre. Quod obiici ſolet bilem duntaxat fieri a natura ętate regione, & alimento calidiore,non eſt uſquequaque uerum,quod ab aliis etiam cauſis proueniat, attamen ab illis maxime redundantia quædam fit & affluentia bilis ſupra mediocritatem quemadmodum iecur & alimentum ſi frigidiora ſint,pituita ſuperfluet, ſi temperata,ſanguinis erit ubertas,ſi temperatus calor & alimentum terrenum melancholicus humor redundabit.Cæterum non ſimpliciter ex ſimilibus duntaxat cauſis ſingulos ortũ habere neceſſitas eſt,quum omnes ut dixi ex eodem chylo unius caloris beneficio producantur. Iam uero id multis ænigmatum obſcuritatibus inuolutum explicare cõſilium eſt,ut humores quatuor ſimul & uno eodemque temporis ſpatio gignantur. Vnus quidem iocineris calor toti chylo æqualiter ſeſe exhibet in eumque pari robore & conatu ubique incumbit;

gignãtur in nobis.

Neceſſario quatuor humores in nobis gigni.

Ex chylo tẽperato in tẽperato corpore omnes fieri humores ſuos genere temperatos.

Bilem quandoque ab imbecillo fieri calore.

Omnes humores ſimul gigni.

bit: ueruntamen non eius partes omnes parem mutationis modum subeunt, q non similis sit omnium constitutio. *Hinc* accidit, ut qui ex his diuersi fiunt humores, eodem tempore emergant atque compareant. Pituita enim ex frigida & cruda chyli fit portione, bilis ex calida atq; tenui sanguis ex mediocri, melā cholicus humor ex frigida atq; terrena. Quoniam igitur unus idemq; calor in chyli partes omnes æqualiter penetrat, easque afficit quocunque tempore ex mediocri portione sanguinem effecerit, eodem ex calidiore bilem, ex cruda pituitam, & terrena melācholicum humorem proferet: quum enim omnibus par elaboratio accesserit, tanta necessario consurget humorū uarietas. At inquiūt, pituita frigidior est & crudior, ex hac deinde si pfectius coquatur, sanguis fiet, ex hoc demum caloris ui & exuperantia bilis: sic contendunt necesse esse unūquodque prius leuiter quam perfecte concoqui sic gradatim ad summam perfectionem perueniri. His quidem rationibus urgēt & pungunt quasi aculeis, quas tamen refellere licet. Quāquam enim pituita dicitur sanguis leuiter & modicè coctus, aut sanguinis rudimentum & quasi adumbratio, & quæ ui caloris perficiatur, fiatq; sanguis: nō tñ contra necesse est oēm sanguinem parte concoctū pituitam dici, aut ex hac prouenisse, ut prius pituitæ quā sanguinis speciē acceperit. *Hac.n.*ratione qcquid id est quo alimur, siue cibus, siue uniuersus chylus, pituita dici deberet, quia nondum plenam concoctionē obtinuit. Quinetiam si ex pituita totus sit sanguis, ex hoc deinde bilis flaua, postremo atra, unus dūtaxat humor erit in nobis, neq; simul complures cōsistent. Deinde uero quia omnis humor coctione cogitur crassiorq; fit, flua bilis sanguine crassior euadet, nullus naturalis existet melācholicus humor, si ex bilis ardore gigni debet; nulla reddi poterit secernendorum humorum ratio, omnia funditus euertētur quę de illorum ortu & differentiis ueterum præceptis stabilita sunt. Non ergo humorum procreationes atque differentias ex unius caloris ui & gradu, aut ex solis qualitatibus, sed etiam ex propria materia ęstimabimus, quę sua est cuiusq; humoris propria & familiaris. Alia quidem sanguini, alia melācholico succo, alia bili flauę subiecta est materia; neq; fieri potest ut ex puro sanguine bilis gignatur & prodeat; sed unūquemq; necesse est ex cōuenienti & idonea chyli portione gigni, idq; simul & unius eiusdemq; efficientis caloris opera.

Rationes eorum qui putant humores ordine quodam gigni.

Cōfutatio.

Non omnem sanguinē ex pituita fieri.

Humorū differentiæ spectantur non modo ex qualitate, sed ēt ex materia modo.

Vt sanguis a iecore delapsus per uenam cauam in omnes corporis partes diffundatur. Cap. V.

POSTEAQVAM succus quem in iecore confici & ortum accipere demonstrauimus a superuacaneis expurgatus fuerit ruber iam & syncerus in eam uenam perlabitur, quæ in conuexo iocineris sita est & caua appellatur. Hoc autē loci aqueo & tenui humore sanguis perfunditur, quo tanquam uehiculo facilè & expeditè in graciles & perquam angustas tum mesenterij, tum iecoris uenas permanat. *Hic* humor quoniam alendo corpori minime est accōmodatus perfunctus iam illo uehendi munere, & ad reliqua deinceps inutilis, è iocineris connexo secernitur & trahitur in renes, unde mox profunditur in uesicam. Idcirco enim uenæ cauæ utrinque renes assident mox subter iecur positi, ut expeditius celeriusque id muneris obeant. Cæterum non omnem eum humorem proliciunt, propterea quod nonnihil illius retineri conuenit, quo reliquus sanguis per uenas in omnes partes corporis pertinentes traducatur. Itaque renes perductas uenarum emulgētium urinam eliciunt, ad id quidem incitati mutua & communi qua inter se conueniunt familiaritate. Per amplam eam ductuum

Vrinæ a sanguine secretio.

laxitatem

laxitatem fieri uix potest, ut syncera illa atq; pura trahatur, sed cũ ea tum flauæ bilis plurimum, tum sanguinis humidi ac tenuioris non modum fertur. Vrina quidem & quæ cum ea tenuior est bilis, potest per exiles transitus qui sunt in tunica succingente interiorem rerum capacitatem elabi profunditq; in uesicam, at sanguis nempe illis crassior, inibi conseruatur, qui dein roris modo fusus renibus primum apponitur, hic annectitur, demum assimilatur, & in eorũ substantiam facessit.

Vrina ĩ uesicam profusio.

Vrina quum prælongius ualidisq; ductibus è renibus in uesicam depulsa fuerit, retro commeare non potest, quòd obliqua sit ductuum in uesicam insertio.

Vrinæ missio.

Coarceruatur autem illic & continetur ut proprio receptaculo, ne continenter & intempestiue eam reddere cogamur. Quum uero illius influxu uesica iam turgescit, aut acrimonia ad illam reddendam impellitur, cõtractis quas in se continet transuersis fibris, urinam propellit, idque simul relaxato ex rationis præscripto eo musculo qui in orbem agitur, & qui tãquam custos aliquis in ceruice positus, inhibet ne sponte proprioq; impetu profluat urina. Qui in abdomine sunt musculi non parum eam expulsionem adiuuant, potissimum dum ad imum uentrem constricti uesicam intro protrudunt & impẽse contrahunt. Quin & musculus ille in ceruice custos, dum sub finem emissę urinæ se comprimit & coarctat, omnes quæ in ceruice sunt reliquias exprimit, maxime uero quum eæ aut acrimonia aut arenis molestæ sunt & graues.

Vesica unde alatur.

Vesicã urina non alit, sed sanguis qui per peculiares uenas utrinque in illius ceruicem insertas influit, quemadmodum sanè tum uterum, tum bilis folliculum nutriri cõstat. Hæc est omnis uiscerum interiorum nutritio, & superuacaneorum secretio, nunc quæ reliqua sunt simili compendio persequamur.

Venarum usus in corpore.

Quando iecur quidem sanguinis officina atque principium est, è quo tanquam è fonte alimentum defluere & in omne corpus diffundi cõuenerit, ut iustitiæ quadam mediocritate sanguis unicuique parti conferretur, uenas inde tanquam a forte riuulos sanguinem delaturos deduci par erat. Hæ etenim si defuissent, quæcunque iecori uiciniores sunt partes, exuperantis sanguinis copia obrutę mergerẽtur, quæ uero longiore interuallo distant, ab hoc destitutę penuria languerent: & extabescerent, quippe ad quas hic minime permanaret.

Quibus uiribus sanguis permeat in uenas.

Quemadmodum igitur qui hortum aliquem summo artificio irrigare cõnituntur, ab ipso fonte aut ab amplo quodã riuo tubos complures tum magnitudine tum spacijs discretos, in omnes horti partes deducunt, sic existimantes humorem quocunque trahi commodius & consequi posse: ita profecto per uenarum productiones e iecore, partes corporis omnes iusta sanguinis mensura perfundũtur. At nõ ut aqua per riuulos, sic per uenas sanguis sua sponte & impetu perlabitur: sed is tum iecoris ui expellitur, tum a propinquis uenæ partibus attrahitur, quę deinde in alias proxime consequentes extrudunt, ad hũcque modum pellentibus quidẽ prioribus, trahẽtibus uero iis quæ deinceps subsequuntur, commoda fit sanguinis in extremas corporis partes distributio. Huc non parum mouenti afferunt propriæ singularum partium uires, quæ naturali appetitu incitatæ, id ex præterlabente sanguine prolectant, quod sibi tota substantia familiare est atq; iucundum, idq; proprio uenæ ductu ad se pertinente.

Vel sanguis illabitur in carnẽ & alias partes.

Quæ inter uenas media interponuntur spacia, quanquam ductus non habent in se directos, alimentũ tamen suscipiunt, nec preparce ut aliquis putauerit, sed abundanter, id autẽ halitus specie per tenues occultosq; propinquarum uenarum transitus, tũ excidit, tum rapitur. Non enim ex solis uasorum finibus & osculis, uerum etiam, ut author est Aristoteles, per quęque angusta uenarum foramina alimentum effluit & illabitur in carnem in aliasq; particulas. Distributionis huius nõ prius finis

Lib. secundo de gene. animal. cap. 4.

Sanguinem in uenis perfici maioribus.

Vt ex sanguine quatuor fiat humores secundarii.

erit quam in omnes corporis particulas nutrientis substantiæ qualitas perlata sit. Verum hoc interin temporis spacio uenæ maiores quem in se cõtinent sanguinem (nunquam enim otio perfruuntur) multo exquisitius elaborant & conficiunt, idq; aut insita sibi ui & facultate, aut ea quam a iocinere illapsam acceperunt: id enim communi mediocrum consensu firmatum est, sanguinem in uenis summum perfectionis gradum adipisci. Sanguis autem simulac è uenis amplioribus in angustiores, quas unicuiq; parti natura dedit, attractus quasi deriuatione quadam exciderit, omni tum qualitate, tum proprietate circunstantis particulæ sensim perfunditur, eaq; commutatione partis naturam assumens, fit primus humor ex quatuor secundariis quos ante commemorauimus. Dehinc uero per oscula aut cæca exilium uenarum foramina, roris modo multiplici lapsu & erratico in omnem partis substantiam influit, perque omnia spacia diffusus, combibitur: fitque tum uera istius humoris appositio, quem non inepte quis rorem appellauerit, quanquam non aquę similis est, sed superiore paulo crassior. Appositus iam hic continẽter assiduo partium calore conuertitur, concoctione cogitur crassiorq; fit, deinde uero coactus parti agglutinatur & adhæ rescit, estq; hic tertius humor ex secundis, qui partis tum qualitatem, tum temperamentum, nondum autem perfectam substantiam attigit. Ad extremum uero naturæ ui & uniuersa partis substantia ita concrescit, ita mutationem subit ut ei demum perfecte & usquequaque assimiletur. Hoc opere quod uerã nutritionem perhibemus, partis substantia quædam fit carnosa, quam in secundariis humoribus loco quarto collocauimus. Itaque sanguis ut primũ in pusillas partium uenas adductus fuerit sensim mutatione ad illarum substãtiam & temperamentum accedit, dum perfecte assimiletur, & ex toto expressam earum naturam referat, idq; nutritione quæ omnis concoctionis est finis, & summa totius functionis naturalis absolutio. Quocirca sanguis qui ossa cartilagines uincula membranas & neruos est nutriturus, quodammodo (inquit Actuarius) in angustarum uenarum extremitatibus iam albescit. Quũ uero inter illarum partiũ fibras atque in media spacia illabitur, plenius sanè conuertitur, & quandã partis similitudinem gerit. Sic quæ in ossium cauernulis & medulla (hæc enim nõ autem quæ in maioribns capacitatibus concreuit, ossis est alimentum) perspicue iam ad ossis naturam accedit: cartilaginem mucco simile quiddam circunfundit: uinculis, membranis atque neruis lentus quidam humor circumiectus conspicitur. Tale autem est proximum cuiusque alimentum, quod quidem appositum iam est, deinde uero plenius confectum calore coactumque parti agglutinatur & adhæret, in eiusque naturam tandem facessit, idque proprie partis ui & facultate, quæ proprie assimilans est & altrix appellatur. Hæc alia est in osse, alia in neruo, alia denique in alijs, ut sua insit cuique peculiaris. Simili prorsus ratione totidemque interpositis mutationibus caro alitur, non modo ea quæ musculorum, sed & quæ iecoris & quę reliquorum est uiscerum. Quum enim sanguis è uenarum osculis in carnem incidens ei apponitur, calore mutatus similem parti substantiam sumit, nec fieri potest quin medio fere mutationis tempore crassior iam factus ei affigatur & adhęrescat. Cęterum in hac multo celeriores fiunt mutationes, ut idcirco uix ullo sensu percipi possint, uixque fieri putentur. Carni enim proxima est sanguinis substantia, ut proinde leui facta mutatione ali possit, non sic autem ossa, cartilagines, uincula, & membranę ut a quibus sanguinis substantia lõgius abscessit. Non dissimili ratione nutriũtur uenæ & arterię, quæ quanquam proximum in se sanguinem continent, quo aluntur, huc tamen non possunt leui momento in se conuertere, sed quæ portio

Vt ex sanguine sensim fiat nutritio & assimilatio.

Caro citius alitur quam aliæ partes.

Vt uenæ & arteriæ nutriantur.

tunicis

tunicis proxime assistit, primum commutatã albescit, moxque tanquam ros in angusta foramina uenæ aut arteriæ rapitur, quibus penitus apposita crassiorq; facta annectitur, tandemq; assimilatur.

Quot concoctionum genera, quis cuiusque proprius sit humor, quod excrementum. Cap. VI.

FVNCTIONVM igitur quæ natura duce ac magistra administrantur, summa atque suprema nutritio existit. Hæc autem a natura fit, quæ spiritus calorisque appulsu & opera alimẽtum assidue exagitat: id enim est tanquam subiecta materia in qua uersatur, & in quam uires exercet suas, dum plenè & omnino in corporis substantiam fit conuersum. At non de repente, sed longa continuataq; rerum serie fit ea conuersio: multorum enim operis concurrentibus uarie commutatur, expurgatur, in omne corpus distribuitur, huicque ad extremum assimilatur. In ea longa distributione, multiplex incidit concoctio, uarij gignuntur humores, diuersa item superuacanea. Itaque assumptum alimentum quanquam ubique mutatur & omni corporis loco conuersionem subit (quandoquidem unaquæque corporis particula proprio calore, in id incumbit & quasi culturam subigendo adhibet) nõ tamen ubicunque fit, concoqui id iure ac merito aliquispiam dixerit. Non enim quæuis uel leuissima alimẽti mutatio, qua id aut exteritur, aut mollitur aut odore saporeue mutatur, sed duntaxat quæ a natiuo calore fit in alimento perfecta substantiæ conuersio, cõcoctio existit. Quæ perfecta futura est concoctio, haud quidem exiguo breuique tempore, sed mora & cunctatione quadam absoluitur. Quocirca firmum ratumque esse debet eo duntaxat loci hac fieri, ubi alimentum diu multumq; hæret, & uis illa continendi ualens est, simulq; concoquendi facultas copioso circunfluit & abundat calore. Hoc autem tribus tantummodo locis concessum uidemus, è quibus etiam triplex existit concoctio, prima in uentriculo, secunda in iocinere, tertia in singulis particulis. Sua quanque antecedit præparatio, suaque sequitur absolutio, suum cuiusque alimentum tanquam subiecta materia suus genitus humor, suumque excrementum. Itaque prima omniũ est chylosis, quæ in uentriculo magna caloris ui perficitur uertiturque multiplex & uarium alimentum in quippiam unius substantiæ, candidum id quidem & ptisanæ cremori persimile. Huius præparatio quædam prægressa est in ore, qua non atteritur modo & mollitur cibus, sed & leuem conuersionem subit qualẽ manifesto cernimus in subrubro uino, quod pauco momẽto ore conceptũ tum ardorem tum ruborem deponit. Eius autem absolutio in intestinis est, quæ ipsa modicam concoquendi more uentriculi uim obtinet. Quanquam enim e uentriculo ualente & cui integritas est ualetudinis, nihil prorsus excidit quod non plenam concoctionem acceperit, si quidem ad hanc aptum erat: quoniam tamen innatus partium calor nunquam otiosus conquiescit. necesse est qua cũque in intestina illabuntur perfectius quodam modo mitigari & concoqui. Secunda cõcoctio celebratur in iocinere, αἱμάτωσις Græcis appellata. Hac enim chylus e uentre haustus, propriã iecoris ui quæ in eius substantia potissimum insidet, in ueram sanguinis speciem conuertitur, quam a chylo constat nõ modo colore, sed etiam uniuersa substantia planè diuersam esse. Hic sanè adumbrationem quandam in uenis mesenterii prius accepit, in quibus iam ruber cõspicitur, perpolitur uero in uena caua aliisq, maiõribus, in quas e iecore lapsus confluit. Vires enim habent uenæ non solum continendi distribuendiq; sangui

Perfecta cõcoctio non ubique fit.

Triplex concoctio.

Prima concoctio uentriculi.

Secunda in iecore.

nis sed etiam concoquendi, hasque a iocinere originis suę principio & quæ fonte, quemadmodum a uentriculo intestina mutantur.

Tertia in partibus singulis.

Tertia concoctio in partibus fit singulis, qua appositus adiectusque sanguis iam a priore natura deficiens, in idoneam alendæ parti substantiam conuertitur. Hæc rudimentum quoddam & primordium capit in uenis exilibus, in quibus ante diximus sanguinē a partis natura & calore iam mutari eius autem absolutio est perfecta assimilatio atque nutritio, omnium cōcoctionum finis.

Duæ coctiones communes sunt.

Priores duæ concoctiones in cōmuné totius corporis commoditatem & usum cōparatæ sunt at tertia peculiaris est & iā parti cuique sua neque hanc iccirco pars ulla parat & molitur ut alteri cuipiam parti, sed ut sibi duntaxat commodet atq; prosit.

Mām̄arum aut testiū coctio non est communis.

Māmæ quidem & quæcunq; in eis sunt glandes rapto tractoq; sanguine aluntur, hunc in suam naturam conuertunt, at insuper eæ ex redundanti suctionis ubertate lac generant quo partus alatur. Sic testes per uasa seminis adducto sanguine cōuersoq; se nutriunt, qui adultis præstantia roboris excellentes semen efficiunt, ex quo deinde procreatio fit & generis conseruatio. Quamquam autem hæ partes actione sua nō se solum, sed alia quoq; iuuant, quoniam tamē hæc extra corpus sunt, neq; in illius dominatu, nō utiq; generali, sed peculiaris dūtaxat cōcoctio dici debet. Quot partium in humano corpore sunt differentię, totidem statuere licet peculiariū cōcoctionum uarietates.

Primæ cōcoctionis quis humor quod excremētū.

Primæ aūt illius generalis ad nutriendum idoneus humor in uētriculo genitus, proprio nomine chylus appellatur, & primum quod in corpore consistit alimentum. Huius autem excrementum est stercus Græcis ὑποχώρημα & ἀφόδευμα, quod reuera in uentriculo cū utili substantia confusum erat, sed cum postea e uentriculo & e superioribus gracilibusq; intestinis chyli portio tenuior rapitur in iecur, reliqua crassior, impurior, & fecis æmula, in cæcum intestinū uel in colum, mox in aluum irruit, ubi primum fex alui dici solet.

Secundæ humor & excrementa.

Alterius concoctionis utilis humor est sanguis, aut si uniuersa cōplecti uolumus, omnis humor quicunque a Græcis χυμὸς a nobis succus appellatur, quo nomine non modo purum syncerumq; sanguinem, sed eos etiam qui cum sanguine gignuntur humores naturales quidem & nutritioni accommodatos designamus. Superuacaneum autē eius est urina quę e iecore & uenis expellatur in renes, ac profunditur in uesicā: similiter melācolicus humor quē lienis ad se rapit, ex crassa terreaq; chyli portione factus, quæ naturæ concoctioné subterfugit neq; potuit iecoris ui mutari. Est & tertiū eius excremētū flaua bilis, ea quæ in fęlix uesiculā recōditur: ex tenuissima hæc calidissimaq; chyli portione (qualis plurimū est pinguis atq; dulcis) assa e torrida, qua si flāmeā acrimoniā assumit: quocirca excremētū uere est, oīno superuacaneum nec alēdo corpori accommodatum. Qui aūt iam ab his ex purgatus est reliquis humor, purus est & mediocris succus atque secundum animantis alimētū quod in omnes partes distribuitur.

Tertiæ coctionis humores & excrementa.

Tertiæ concoctionis opus & utilis succus est, uniuersum eorum humorum genus quos aliquādo diximus secundarios appellari, in quorū ordine eum primū collocauimus, qui in exilibus est partium uenis, secundum qui tanquā ros in partes influit eisq; apponitur, tertiō qui affigitur, quartum qui iam in partis substātiā concedit eiq; assimilatur. Huius quidē superuacanea sunt quęcunque uaporis specie sine sensu per cutis spiracula exhalantur, & quæ paulo crassiora sordiem strigmentorumq; specie cutis extrinsecus adherescunt, & sudores qui tāquā reliquiæ sunt serosi humoris illuc euecti tenui bile perfusi.

Qui sudores sint naturales, qui minus.

Hic enim si corpus patens nec cutis densa est, plerunque modice erumpunt, idq; sponte & naturaliter. Qui uero per se extra modū emanans, ab humore quodam inutili præter naturam fluunt, neque possint inter na-

turalia

turalia excrementa referri, ut neque puris, neque saniei, neque tuberculorum eruptio. Rursum qui a manifestis causis ut a balneis, ab immoderata exercitatione, ab æstu fiunt sudores, non modo hoc excrementi genus, sed utilis quoque humoris, nonnunquam, & tenuioris sanguinis quippiam proiiciunt atque dissipant. Isthæc quidem superuacanea sunt communia & quæ ab omnibus particulis promiscue dimanāt, maximè a masculis & ab aliis quæ extrinsecus circum iectæ sunt partes. Præter hęc alia quædam in conspectum se dant suis quibusq; partibus peculiaria quemadmodū pili & ungues partium solidarū sunt excrementa, renum autē & uesicæ ea quæ cū urinis redduntur, lienis quod in os uentriculi refunditur, pulmonum sputa quotidiana, cerebri excrementū est id, qđ tum per palatum tum per nares defluit & emungitur, βλεννα, id est muccus, aut κόρυζα, id est destillatio solet appellari. Id enim ex cerebri nutritione tāquā inutile relictum est, retinetq; quādā illius constitutionem frigidā atque humidā, quumq; ex uniuerso cerebri corpore in amplos eius uentriculos abundātius congestum fuerit, tū demum illinc per palatū & nares exigitur. Quanquā autem id pituitæ temperamentum accepisse uidetur, nequaquam tamē uere pituita est, hęc quippe in solo iecore gignitur, & in utilium succorum numero cēsetur, illud cerebri planè excrementum est. hęc pōt in sanguinem concoctione conuerti, illud nunquā, sed caloris ui siccescit, & in thophos cogitur. Huius speciē præfert ea quæ in uentriculo & in intestinis gigni procreariq; solet: pituita enim non est, sed ne succus quidem omnino. cōcoctionis autem primæ cruditas quæ uinci non potuit, uel ex cibi crassa & tenaci natura, uel ex uentriculi intestinorumq; imbecillitate concrescens. Quum etiam exangui membranosaque sit uentriculi & intestinorum substantia, necesse est & propria illorum excrementa (fex enim a lui commune excrementum est) alba, frigida, lentaque inueniri.

Quæ partis cuiusque sint excrementa.

Muccum narium aut uē triculi pituitam nō esse.

De sanguine, utique is consistat in uenis. Cap. VII.

LICET è iecore erumpens sanguis in uenas ab omni superuacaneo humore purus expurgatusq; sit, non tamē simplex is omnino est ac uniusmodi, sed ex uariis cum substantiis constare demonstrat, tum ortus nostri tum aliendarum partium necessitas. Harum enim alia calidior percipitur, frigidior alia, rursus alia mollior, alia durior, quæ ut non omnes ex eadem similique substantia nasci, ita nec eadē nutriri sustentariq; possunt. Seminis è quo gignimur materiā palam est non prorsum unius esse modi, sed ea partes cōsistere uarias, adhiberique crassiorem portionē solidis, humidam mollioribus, calidam calidioribus frigidamque frigidis. Et quum deinceps corporis partes aluntur ex sanguine, singulas ex simili quadā & idonea materia nutriri & increscere, ut idcirco nō simplex sed mixtus atque compositus etiam in ætate prouectis sanguis appareat. Quomodo enim partium naturæ tam uariæ & longissime a se dissidentes, ex una eademque prorsus materia commode uitam suam tuentur? Semina in terram proiecta, itemque stirpes non uno omnes alimento sustinētur, sed alia dulcē è terra succum, alia salsum, amarum alia, denique unaquæque quod sibi mirare est & amicū pro alimēto habuit, a quo si forte destituatur, mox extabescat & emoritur. Tantumne in stirpes beneficiū atque priuilegium natura cōtulerit, hominibus negauerit? in tam immensa hominum & temperaturarum uarietate, omnesne eodem similique cibo gaudebunt? Si non omnes una cibi substantia æque seruat ac sustinet, neque profecto tā multis & uariis partibus quę in nobis sunt alēdis, simplex unū atque purum succi genus satis esse potest. Ita

que sanguis qui è iecore emersit maioribusq; uenis concludit, exquisite unus & purus esse nō potest. Id uero aperte in eo cōspicitur, qui secta uena ex ītegre sano corpore sit emissus. Nam præter serum in reliquo quod concreuit partes spectātur planè dissimiles, alia quidem tenuis, subrubra ac feruida per summa innatus, alia imo crassa, subnigra ac uere terrena, alia medio situ in istarū mediocritate consistens, per quas & quarta quædam portio crudior effusa est. Quicquid in hac concretione cernitur medici iuxta ac philosophi sanguinem appellant, qui communi sententia omnes corporis partes solo sanguine nutriri, id est iuxtà quatuor succorum commoderatione pronuntiat. Quid igitur (inquies) uitiosumne fuerit sanguinem purissimum in nobis contineri? Si enim debet is ex uariis partibus ad nutriendum constare, uidetur non esse procurandū ut purus atque syncerus in nobis gignatur, sed alimentorū usu uarii succi erūt in nobis accrescendi. Et hoc (fateor quidem) necesse, ueruntamen non idcirco quærenda sunt aliméta, quæ uarios illos procreent, sed omnes ex optimo & purissimo quoque procedunt: uixq; ulla uiuendi ratio & facultas efficit, ut syncerus sanguis in uenis coaceruetur, qui tamen si talis consistat, nihil incommodi quicquam est allaturus. Porro autem quicquid illud est in uenis contentū, quod in partium corporis substantiam facessere debet, sanguinem id perhibemus. Hoc quidem discrimine a cæteris seiūctum humoribus, quòd e uenis siue foras, siue in uētrem, siue in uesicam, siue in uterū, siue in intestina, siue in thoracis spacium, siue in aliam denique capacitatem excidat, concrescit in grumū quod cæterorum humorum nulli est concessum. Proxima autem & continens concretionis causa fibræ eę sunt, quas cunctorum animantium sanguis confusas in se continet. Neque enim ceruos neque damas, de hoc numero, ut Aristoteles fecit, auferam & excludam, nimirum in quibus iugulatis etsi non summe coire tamen sanguinem uidemus. Quod si concretione alienus omnino is foret, ne corporis alendi, nec in solidiorem substantiam se conuertendi uim & potestatem haberet. Ita uero accurate diligenterq; sanguini confusæ sunt fibræ, ita perturbatæ, nihil ut sensus in calido etiam nunc sanguine possit percipere, nihil ut in eo qui iam frigore coiuit & conglaciauit. Veruntamen seiungi hę separariq; hac ratione consueuerunt, si uel calens tepidusq; sāguis per lingi rectum transfundatur, uel cerebra agitatione bacillo manuve concutiatur dū refrixerit, quo modo solent mulierculę suillum præparare. Quinetiam quum incisa in malleolo saphena, sanguis ut mos est in peluim tepentis aquæ profunditur, mox ut hęc refrixerit & ad exiguum tempus constiterit, tota tenuiore sanguinis portione tingetur, ad fundum autem delabentur fibræ illæ prorsus cohęrentes & albæ, quæ quam plurimos specie quadam assimilatæ pituitæ in errorē induxerunt. Hæ quotiescunque exemptæ detractæq; fuerint, reliquus sanguis & a concrescendi ratione in quam sua sponte ferretur, & a nutriendi præstantia longissime distabit. Fibras quidem chylus prima concectione contrahit è uentriculo, qui ferè totus quum neruosus sit, suam illi substantiam quadamtenus impertit, qualem obtinere uidemus tum eorū plurima quæ uomitione redduntur, tum propria uentriculi intestinorumq; excrementa, summe nimirum pituitosa ac lenta, illapsus dein chylus in iecur, ueram sanguinis substantiam coloremq; adipiscitur. Itaque concrescendi uim sanguis habet è uentriculo, cuius errore corpus omne quasi atrophia plerūque extabescit, sanguine fibris destituto Hinc non paucos cernimus macie cōfectos, quibus tamen sanguis copiosus inest, isque bene temperatus, alios opimum corporis habitum & carnis molem consequi, licet sanguine constent calidiore. Maxima igitur & admirabilis

Obiectio.

Solutio.

Propriæ sā guinis notæ

Sanguis omnis concrescit ob fibras quas habet.

bilis in sanguine facultas; sed & magna uis est uenarum, quę conceptum sanguinem coire nunquam sinũt, nisi fortasse ex rara quadam & abdita morbi causa, ex qua uidimus quempiam post diuturnum languorem de uita exijsse, cui sanguis uniuersus in uenis concreuerat, adeo ut demum coralli modo fruticans illinc eximeretur. Non igitur quemadmodum Aristoteles affirmat, conseruandi sanguinis facultas in uenis est ex caloris tepore, quum & reliquum corpus omne tepescat, sed ex ingenita quadam ui & familiaritate, quę profecto efficit ut hæ naturalis & legitimus locus sint sanguinis. Huius apertum id esto inditiũ, quod in mortuorum uenis refrigeratus etiam sanguis non concrescat, quem tamen in uiuentium intestina, aut in uentriculum ac uesicam irruentem, tepor a concretione non pręseruat. Quicquid igitur uenæ concludunt & intra se cohibent, siue crassum id atque nigrum sit ut liquidam picem repræsentet, siue flauum, siue prorsus album aut liuidum, cuiuscunque demum substantię sit aut caloris, si ex is profusum mox durescit atque coit, id uniuersum sanguinis appellatione complectemur: quanquam non omnis huiusmodi, secundum naturam esse, & uitio carere existimandus est.

Venæ sanguinem conseruant, ne concrescat.

Sanguinem in uenis, non trium, sed quatuor humorum permistione contineri, quotq; eius sint differentiæ. Cap. VIII.

QVALISCVNQVE autem is fuerit, chymus id est succus appellatur, qui interdum bonus est, ut in euchymia, interdum malus, ut in cacochymia: & uterque quoniam in partium substantiam effusus fibrarum ui concrescit atque coit alere dicitur. Sed bonus, qualis in bono atque etiam in athletico habitu consistit, probe, malus uero uitiose, ut in troque ictero, in leucophlegmatia. Qui porrò bonus ac laudabilis est sanguis, ex partibus cõstat & substantia & temperamento & colore uariis. Has bonos succos appellant, quibus ex quadã temperamenti affinitate humorum superuacuorum nomina sunt indita. Nam sanguinis pars tenuissima calidissimaque, bilis etiam appellatur, melancholicus succus, pars quæ crassa, frigida siccaque est: pituita, quæ cruda nempe frigida est & humida: sola uero ea quę tum substantiæ, tum qualitatum mediocritate quadam continetur, peculiaria sanguinis appellatione notatur. Non defuerunt qui sanguinem uniuersum existimauerint non ex quatuor, sed ex tribus duntaxat permistis succis constare, nempe ex pituita, & bile tum flaua, tum atra. Hi non aliud esse sanguinem putant, quam trium succorum mediocrem & commoderatam permistionem: neque prater os quartum sanguinem purum in uenis contineri, sed ne cogitatione quidem percipi cõtendunt, hac potissimum ratione, quòd seorsum tres humores positi sunt, sanguis autem purus nullus extat. Addunt sanguinem dum corrumpitur, in tres eos omnino humores cõuerti neque sanguinis quicquam seorsum manere. Cum igitur tres hi succi æquabiliter aucti sunt, sanguinem per id temporis dominari ferunt, sin inæquabiliter, eum duntaxat qui reliquis est superior, a quo totum sanguinẽ aut pituitosum, aut biliosum aut melancholicum dici uolunt. Simillimam demum in lacte rationem haberi, quod tribus duntaxat substantiis continetur, præter quas nulla est quarta, quę lactis nomine designetur, sed totum quod ex ijs tribus idoneæ temperatis consistit, lactis nomen sibi assumere. At uero si partes chyli intentis oculis & animo cernemus, & eas tum ex substantia, tum ex qualitatum coniugationibus spectabimus, non modo tres, sed quatuor fient earum differentię, ex quibus quatuor etiam succi proueniẽt. Quinetiam si partium corporis, quas hi nu-

Rationes eorum, qui dicunt sanguinẽ esse triũ humorũ permistionem.

Confuta.

hi nutrire debent uarietas perpendetur, ut quędam se offerent, ad quas tres reliqui humores accommodari possunt, ita quædam etiam deprehendentur calidę & humidæ ut caro, quędam temperatę ut cutis, quę non nisi puriore sanguine nutriri possunt. Quocirca necesse omnino est, pręter tres reliquos succos, purum sanguinem etiam in uenis haberi, eumque longe reliquos multumq; superare. Inepta igitur & iniqua cēseri debet sanguinis cum lacte collatio: nec dū sanguis corrumpitur, uniuersa eius substantia in bilem tum atram, tum flauam facessit, sed etiam pars quędam manet, aut nondum corrupta, aut corrupti sanguinis speciem ostendens. Itaque qui intra uenas grādiores coercetur, quatuor illis succis perfunditur, sed ea proportione ut intemperata & mediocri constitutione, purus sanguis multum antecellat, ceterisque præstet: ab hoc deinde pituita, quia dulcis est potestq; in sanguinem conuerti, & compluribus partibus nutriendis est necessaria. Tertio loco est melancholicus succus: omnium autem paucissima est flaua bilis, tum ob nunc commemoratas rationes, tum ēt quod illius quam bilis receptaculum capacius & plenius deprehenditur in nobis, quòd quæ ex uenæ sectione, si sanguis asseruetur, plus subsideat lutulenti, quam per summum innatet biliosi. Ea quidem est quatuor succorum in sanguine permistio.

Quatuor humorū in sāguine proportio.

Cæterum id nondum satis liquet, sintne ij ueri humores, & quales in suis conceptaculis puros esse intelligentia sensuque comprehendimus, anve ad illorum duntaxat speciem atque similitudinem accedunt. Magna quidem & controuersię plena disputatio, quod difficile sit intelligere, ut humores puri ac ueri consistant in uenis. Etenim quæ (uerbi gratia) proprie uereque bilis dicitur, usquequaque lutea est & prorsus amara, ad corpus nutricandum neutiquam habilis & accommodata, nimirum quæ ne propriæ quidem uesiculę, a qua ingenti sensus uoluptate allicitur, alimentum sit. Eius quippe substantia supra omnem sanguinis est mediocritatem, atque adeo a nutriendi benignitate desciuit, ut nulla caloris efficientia, nulla concoctionis pręstantia unquam possit in familiarem atque elementariam reduci. Nec est quod dicat quispiam non hanc synceram & puram, sed sanguini permistam corpus nutrire. Si enim omni substantia totoque genere alimenti rationē excessit quomodo benigniorum temperatione perfundatur, integram omnino pristinamq; naturam reseruabit, atq; benigniore fortassis in corporis substantiam facessent, illa certe nūquā, quemadmodū neq; lapidis aut ferri puluis tenuissimus, quanquam cū pane est accurate subactus, nutriendi uires consequitur. Quocirca bilis ea quam in sanguine atque in uenis teneri fatemur, uera haudquaquam est, neque eius similitudinem speciemque gerit quæ in folliculum reconditur, maxime si integre sanum est corpus. Hoc & sensu comprobamus, nullam animantium partē (sed ne pulmonem quidem quem tamen unum præ cęteris ea nutriri asseuerant) commanducatam bilis amarorem referre. Quin & totus sanguis dulcis in sanis qui tamen si amara bile perfunderetur, eius sapore inficeretur, quemadmodū si fellis tantulum lactis copiæ inicias. Pręterea uera bilis si cum sanguine in corpus perferatur ut in ictero, corpus flauo defœdat colore, nil autem tale sanis accidit iisdem prope rationibus demonstrari potest, nec atram bilem, nec superuacaneā pituitā fieri posse conueniens usquā corporis alimentū. Ex quibus intelligitur quatuor humores, qui in sanorum sanguine continentur, syncerū non esse, nec eorum naturam exprimere, qui in bilis folliculum atq; in lienē conlecti sunt. At nihilominus ab æstu, ab exercitatione, a balneis, a calidiorum causarū uehementiori occursatione, nō ambigimus partē sanguinis tenuissimam in flauam bilem eamque amaram conuerti, quemadmodum & reliquas

Nō esse synceros humores in uenis.

sanguinis

ſanguinis partes perſiſtente ſimilium cauſarum impetu, in affinem ſibi & finitimum humorum. Idem prope accidit, & quũ ex uehementi obſtructione orta putredo, ſanguinis molem inuaſerit. His ergo ex cauſis præter naturam alii humores ſanguine gignuntur in uenis. Quinetiam plerunque in has permeant, ex aliarum partium uitio, bilis quidem flaua quum iecur immodico calore flagrat, aut quum ueſicula fellis, uelut in ictero intercluditur, melancholicus ſuccus quum lien uel obſtructus, uel quauis ex cauſa imbecillior factus, non poteſt ſanguinis limum proiicere, pituita quum ob frigidiorem intemperiem ingens oboritur cruditas, tum uentriculi, tum iecoris, ut in leuco phlegmatia. Ab his igitur cauſis puri atque uitioſi humores in uenis sãguini permiſcentur è quibus illos demum cernimus per multa morborum genera foras ſubter cutem erumpere. Cæterum corpus quod omnino ſanum & integrum eſt, quacunque etiam id temperie naturaliter ſit affectum, ſi nec alimentorum uitio, nec aliis externarum cauſarum iniuriis laceſſitur, puros atque ſynceros humores nullos habet in uenis ſanguini permiſtos, ſed eo duntaxat modo quem nũc exposui. Viderine poteſt Hippocrates his contrarium attuliſſe? Libro quem de humana natura conſcripſit, hominem ait quod uita fruitur omnia in ſe continere, ſanguinem, pituitam, & utramque bilem. Epoto enim medicamento quod pituitę educendæ ſit idoneum, pituita euometur, eo autem quod bilem flauam purgat bilis, eo quod atram elicere natum eſt atra bilis purgabitur, ſin uulnus acceptum fuerit, ſanguis profluet. Hæc autem accidere compertum eſt quouis die ac nocte, hyeme & æſtate. Vere quidem hæc ſunt ab Hippocrate pronuntiata, uerumtamen quæ ex corpore, non è uenis neceſſario, ſed aliunde etiam detrahuntur, bilis quippe ex hepate & è proprio folliculo, pituita (ſi uera pituita dici ea debet) è uentriculo & inteſtinis, melãcholicus humor è liene, in quibus locis ſolet eorum humorum aut potius excrementorum copia affluere. His etiam qui incorrupta ſanitate ſunt, idcirco difficiles fieri cenſuit purgationes, quod quum deſint affines & cognati quos medicamentum trahat humores, ſanguinem id & carnes colliquefacit, quo ex his proprium alliciat humorẽ. Quibus quidem uerbis ſignificat, ſana corpora cum ſanguine reliquos humores in uenis reuera non habere, ſed poteſtate duntaxat, quia fieri poteſt, ut medicamenti, aut aliarum quas dixi cauſarum uis & uehementia, ex uariis partibus ſanguinis, uarios excitet & proiiciat. Hinc iam conſtitui poſſunt & explanari ſanguinis naturalis differentię, quod alius ſubſtantia ſit mediocri & colore ruber, qui pulcherrimus & optimus appellatur, alius magis flauus & conſiſtentia tenuis, alius craſſior atque nigrior, alius demum liquidior & albior. Quum autem à priſtina natura deſciſcens, uitio corruptelaque deprauatur, & è limitibus iam exceſſit, non naturalis appellatur. Excedit autem bifariam, alias paululum ob leuem modicamque intemperiem ſubſtantię ue mutationẽ, nulla ex parte in aliud humoris genus conuerſus, hic quidem etiam tum ſanguis eſt, tamen naturalis minime. alias multum, quum uel proprio contaminatur uitio, uel alieno perfunditur humore atque hic non ſimplex ſed ex multis permiſtus eſt humoribus. Hęc de ſanguine, nunc ad cæterorum humorum differentias pergamus.

Hippocratiæ ſententiæ interpretatio.

Sanguinis differentiæ

Sanguis non naturalis duplex.

Pituitæ & utriuſque bilis differentiæ. *Cap. IX.*

HVMORIS quidẽ appellatio quanquam propriè Latinis qualitatem duntaxat cam deſignat, quæ Græcis ὑγρότης medici tamen ad omnem etiam profluentem

fluentem & liquidam substantiam hoc nominis accomodant, ut id sit humor, quod etiam Græci ὑγρὸν proprie dicunt: quicquid in corpore profluens liquidumque cernitur, siue id chylus est, siue mucuss, siue sputum, siue urina, siue sudor, siue sanguis, siue pituita, siue bilis, tum flaua tum atra.

Humor quid.

At quum genus hoc omne in species diuidendum distribuendumq; erit, percensebuntur quidem humorum alii toto genere superuacanei, hos supra uniuerso excrementorum genere sumus complexi: alii uero ad nutriendum & corpus sustentandum apti. Horum autem genus duplex, chylus & chymus ille fortassis cremor, hic succus recte nobis appellabitur.

Humorum differentiæ.

Est quidem chylus in uentriculo: at succus in iecore ortus & ad corporis nutritionem præparatus. Succorum autem alij primi sunt & prægredientes, alij secundarij & consequentes, quorum iam ante rationem breuiter explicauimus. Primi succi quatuor numerantur, sanguis, pituita, & bilis, tum atra, tum flaua: hi enim singuli quemadmodum & secundarij, constitutionm acceperunt ad corpus alendum, licet id quandoque non præstent, neque præscripto fine potiantur.

Succus quid

Itaque succorum alius naturalis, qui & omnimo utilis est, alius non naturalis, qui non satis probe alere potest. Similiter excrementorum aliud naturale, quod in corpore optime sano naturę legibus prouenit. aliud præter naturam. Naturale aliud utile quod usum quempiam cōfert in corpore, ut bilis in uesicula, & quæ in liene est melancholia, aliud prorsus inutile. ut fax alui, urina uesicæ atque sudor. Non naturale est, quod citra naturæ pręscriptum a causis præter natura gigni solet.

Excrementorum differentiæ.

Itaque tū pituita, tum utraque bilis triplex est omnino, alia ad nutriendum apta quæ alimentaria dicitur, alia superuacanea, quæ aut naturalis est aut præter naturam. Bilis alimentaria est sanguinis pars tenuissima, per uenas distributa, tum ut ad fines naturæ suæ particulas nutricetur & alat, tum ut reliquo sanguini qui præ crassitudine, non sine multo negotio, per uenas perlaberētur, transuctionis prō ptitudinem afferat, quod quam præstiterit, siquid minus utile restet ac superfluat, id una cum sudoribus defluit & foras erumpit.

Triplex est unusquisq; succus.

Bilis excrementitia & utilis.

Superuacanea è sanguine tanquam excrementum in bilis uesiculam emandatur, proprio deinde ductu in intestina illabens, tum ea excrementorum deiectionem stimulat, unde & fuluo calore infecta comparent, tum lentam & adhærescentem illis pituita detergit & exturbat, quæ alioqui immodice aucta, in grauissima incommoda deduceret. Ea fere flaua existit & mediocritatem quanquam tum substantię tū caloris obtinet, ex qua tenuis cuiusdam humoris permistione, altera procreatur calore pallidior & substantia tenuior, utraque licet superuacua sit, naturalis tamen & naturæ legibus continetur in nobis.

Bilis naturalis duplex.

Gignitur & interdum bilis præter naturā, genere quadruplex. Vna est uitellina, Grecis λεκυθώδης appellata, quam flaua a naturę modo deficiens profert, dum caloris non naturalis acrimonia torretur, ut ex fuluo ignem calorem, & ex tenui substantia crassiorem dissipatione cōsequatur, quæ & calore & crassitudine omnino uitellorum crudorum ouorum speciem offerat, a quibus nomen sibi asciuit.

Bilis uitellina præter naturam.

Auerrhois recte mihi uidetur Auicēnam erroris insimulasse, qui ut multa alia peccat, in uitellinæ opinione turpissime labitur, contendens nimirum hanc fieri, dum pituitæ aut melancholiæ portio flauę bili permiscetur. Hinc in bile egregia illa cōminiscitur maioris & minoris formæ genera, quæ qā plurimos in designādis febrium differentiis, mirifice ne dicam ridicule implicates & circunretitos tenent. Hac enim opinione uitellinam bilem frigidiore n redderet flaua & naturali, quam tamen multis partibus ardentiorem esse inter omnes constat. Adde quod simplicium humorum differentias dinumeraturus, quasi inconstans aut

Auicennæ error debilis.

certe

certe iam sui immemor, ex eorum permistione noua quædam & inaudita simplicium genera inurere conatur. Quas tres, hactenus commemorauimus bilis differentias, omnes in iecore generantur atque in uasis. Præter has autem aliarum par numerus recensetur, quę sepius à pręcordijs originem habent una est procrea. Græcis πρασοειδῆ, altera ęruginis similitudine ἰώδης dicta tertia ἰσατώδης, glauco aut ceruleo colore glastum referens. Harum gignédarũ esculenta quędam uitiosa & mali succi non modo occasio sed etiam causa fiunt, cuius generis cẽsentur, alliũ, porrum, cæpa, nasturtium, & sinapis, maxime eorum folia. Dum enim nequeunt à uentre deuinci, neque in chylum conuerti, ac colorem suum magna ex parte retinent, primum ex illis fit porracea, quæ si infixa diutius hæreat & commoretur, persistente uentris incẽdio, in eruginosam cõmutabitur. hęc demum in eã quæ glasti colore tincta apparet, minus quidem uiridis quam superiores, sed tanto illis deterior, quanto propius ad nigrum colorẽ accedit. Gignuntur, & hæc genera nonnunquã in uenis ac iocinere, idq; per morbos graues & ardentissimos, qui uehementi caloris incendio bilẽ uitellinã exurunt, & in hæc genera deducunt prorsus perniciosa quidem & exitialia. Ex his demum summe ustis fit & inconspectũ se dat atra bilis ea, quæ omnium est humorum deterrima, Melancholiæ autem multæ sunt differentiæ, una quidẽ qualitatibus mitior, quæ cũ sanguine in uenas peruadens corpori alẽdo est idonea. Hanc medicorũ præcipui uisi sunt μέλανα καλεῖν χυμὸν, οὐκ μέλαιναν χολήν .i. atrum uocare succum, non atram bilem. Sicuti plerunq, melancholicum succũ uel melancholicum sanguinem, non atram bilẽ. Superuacanea est quam lien sanguinem expurgans, è iecore prolicit & in se recondit. Hæc quemadmodum & quæ in folliculo est bilis sanguinis quidem non autem corporis excrementũ est quippe quæ & lieni & uentriculo non mediocriter conducat. Quocirca naturalis est, & nondum atra bilis, sed ater humor nuncupari debet. Quantum uero huius uel exustione, uel nõ naturalis caloris ui putrescẽs, acidã aut acerbã qualitatem aut acrimoniam contraxit (idẽ enim putredo quod uehemẽs incendium solet efficere) id quasi in cinerem conuersum, conuenit atrã bilẽ nuncupare, quæ omnino præter naturam sit. Est autem ea triplex una ex melancholico succo uel humore profertur, quæ aut putredinis aut caloris ardore quasi in cinerem conuertitur. Hæc calida quidem est, acris & mordax, eo discrimine a superuacua naturali dissidens, quo fex usta ab non usta. Quem dico cinerem non ei parem existimo, qui exustis lignis manet, haud quaquam enim possunt humores omni suo liquore spoliari sed ita summam dico humorum siccitatem & quantam maximam possunt in corpore ardoris ui consequi. Altera species ex ea fit bile quam uitellinam dixerunt. Exustione enim hæc primum in porracem, deinde in æruginosam, post inceruleam, nouissime in atram omnium perniciosissimam commigrat, quæ tanto certe deprehenditur malignior, quanto bilis melancholia est acrior. Ea enim est quæ in terram impacta, fermenti more & quodam quasi æstu efferuescens, hinc iactat & excutit: quæ sua crassitudine parti se affigens adherescensque, eam arrodit & exulcerat: quæ demum in perniciem semper excernitur quanquam horum omnium uitiorum altera etiam quodammodo particeps est. Ex sanguine nulla proxime bilis atra profertur. Nam si sanguinem statuamus uel incendio uel putredine in uenis torreri & cõflagrare, prius quidem necessario pars eius in bilem flauam, pars in melancholiam migrabit, ex quibus deinde non alię quam duæ commemoratæ fieri poterunt atræ bilis differentiæ. Cum autem sanguis è uenis illapsus fuerit in uentrem, in intestina, aut in aliam interiorem capacitatem,

Tres bilis species in stomacho genitæ.

Melancholici humoris differentiæ.

Vtilis et nutriens.

Excrementitia.

Præter naturam triplex.

Atra bilis quæ ex uitellina fit.

Atra bilis nulla fit ex sanguine.

illic quidem primum concrescit in grumos, tandemque putrescit. Excernitur is plerunque liquidæ picis modo nigerrimus, summe malignam, ac ferè uenenatam qualitatem adeptus, hic tamen tum nomine, tum re ipsa ab atra bile differt, quandoquidem extra uenas a se discendens non in alios conuertitur humores, sed totus concrescens humor esse desiit, nec tum humor dici potest, sed corruptus grumus. Neque ex pituita dulci fit bilis atra. Nam quæ ex cerebro stillat, aut quæ in pulmonibus, in uentriculo, aut intestinis coaceruatur, uehementi calore durescit, uti mox erit manifestius, nunquam in alterius humoris speciem mutatur, quare neque potest ex ea atra bilis suscitari. At uero pituita salsa quoniam caloris cuiusdam præter naturam est particeps, si uehementius & prorsus torreatur, acrem, atramque bilem gignit, quę tertia species est, unde intelligi potest non omnem atram bilem ex melãcholico aut biliosos humore nasci. Porrò autem pituita quę uere & proprie dici meretur, succus est alimentarius, totiusq; sanguinis portio crudior, quæ & sanguis ex dimidio coctus appellari solet. Permanat hęc in uenas, tum ut partes frigidas & humidas, cuiusmodi est cerebrum, alat, tum ut si aliquando penuria erit sanguinis, in eum conuersa reliquis etiam partibus in alimentum cedat. Neque uero ut sanguinis forma plenè exornetur, necesse est in iecur ea recurrat, sed uenæ ipsę ad id operis perficiendum, satis uirium & caloris obtinent. Cæterum neutra bilis potest ulla ui in sanguinis mediocritatem & benignitatem reduci. Licet enim quandoque adeo refrigeretur, ut fortasse qualitatum mediocritatem assequatur, non potest tamen substantię benignitatem recipere. Atque hæc quidem alimentaria pituita dulcis existit. Ex qua aliæ duę præter naturam emergunt. Vna est quæ acida uocatur, summe quidem cruda, & quæ pręter primam uentriculi confectionem, uix ullã aut minimam in iecore atque uenis accepit. Paucus admodum calor ei inest qui perfacile dissipatur & euanescit, atque tum pituita necessitate quadam coacescit. Par enim atque una ratio est ac in plerisque fructuum succis, qui si nõ multo præditi sunt natiuo calore, posteaquã sponte sua efferbuerint, mox in breui coacescunt, quibus autẽ ualentior impertitus est calor a natura, ij ut uinũ generosum, diutius in integritate sua persistunt. Altera pituitę species salsa appellatur, ex dulci hæc putrescẽte quum .n. portiones eius quędã ui putredinis assæ, reliquæ dulci substãtiæ permiscebuntur, salsum hunc saporẽ inducẽt, quod et in maris aqua fieri demõstrãt. Tres hæ pituitę species consistunt in uenis, prima quidẽ naturalis, reliquæ duę præter naturã, quarũ omniũ materia a iecore sumpta est & initiũ duxit, qualitas autẽ aliunde irrepsit a causis quæ cõtra naturã sunt. Superuacua pituita extra uenas cõsistit, cuius sunt differẽtię quatuor. Vna est pituita tenuis et aquea qualis plerũq; aquæ modo stillat è naribus, aut è cerebro in plurimas corporis partes illabitur. Altera censetur mucco similis, quã corporis calor ex illa tenui ob modicũ lentorẽ cuius particeps est, ad mucci consistentiã coegit. Hęc si caloris ui et appulsu tantam adipiscatur crassitudinẽ, ut iã partibus conclusa possit adhærescere, uitrea tum appellabitur, quę tertium genus est. Ad extremum uero cum ex cõcretione sic iam durescet, ut a lapidis aut gypsi duritia, nõ procul absit, quarta tum emerget quam multi gypseam appellant. Hanc sæpe deprehẽdimus in pulmonibus & in digitorum articulis, accepto quidem ex distillatione principio, tandem in extremam tophi et calculi duritiem euasisse. Ea certe omnis est atq; integra humorum explicatio ex qua liceat cognoscere qui ab excrementis, quive a uenarum succis, ortus sui primordia acceperint, nunc de animalibus functionibus transigendum nobis est.

Atra bilis tertia fit ex pituita.

Pituita nutriens.

Pituita acida.

Salsa.

Pituitæ excrementitiæ quatuor genera.

De ani-

De animalibus functionibus. Cap. X

Sentiens animæ uis & materia.

QVEMADMODVM altrix illa, quin potius tota naturalis pars animæ in unum corporis alimentum prorsus incumbit, suasq; omnes in id gestiones confert: sic altera pars animæ quę sentiens est & appellatur, in iis rebus externis uersatur, quę circuniectę sunt nobis, totaq; negotiatur ut illarum cognitionem capiat, suisq; ministris & nunciis sensibus rerum omnium notiones in se comprehendat. Hęc illius molitio, hęc agitatio, qua assidue concitatur & impellitur, quæ qua ratione obiri perficiq; solet, uerbis explicare conabimur. Sentiens anima quęcunq; illa substantiæ modum est adepta, cerebri corpus tanquã propriam arcem ingenitumq; domicilium eligit, omnium quas dixi facultatũ uires in se suoq; quasi sinu complexa. Has quidem propriis quibusdam functionibus & muniis exponit, ad quas uaria instrumenta confert & accommodat. Omnium primum spiritus est animalis appellatus, qui ex uitali per ceruicis arterias in contextum admirabilem sublato, primum elaboratur deinde in interiore altero cerebri contextu, qui ad secundis nomen habet, ut cerebri ingenita in animalem conuertitur. Illic noua specie & dignitate præfulgens, sentientis animę uires consequitur, & ad illius cuncta munia illo se splendore aptat & cõparat. Hoc plurimo conferti sunt uenticuli, interioresq; cerebri sinus, unde tãquam e iugi fonte per neruorum ductus & canaliculos tum in sensuum instrumenta, tum in musculos motores profluit. Hic autem quum iam insidet, aliam fortassis speciem ex partis natura suscipit, qui particulatim illi addicta est, eiusq; seruitio prorsus mancipatur. Quod si est, non unus idemque fuerit uidendi, audiendi, odorandi, gustandi, atque tangendi spiritus, quinetiam ab illis longius distabit qui motioni destinatus est. Alterum instrumenti genus ex crassiore magisq; terreno corpore constant, ut is quo tũ spiritus ille tum externarum rerum imagines conceptæ seruari debent. Non una sed eademq; ubique substantia prędítum, neque uniusmodi multiplex & uarium. Interiorum motionum cerebri corpus instrumentum est, quod uaria & multiplici sua conformatione ad omnes animi actiones agitationesq; sese iungit & applicat, uisioni uero oculus & qui ad hunc pertinent nerui, auris auditioni, odorationi nares & cerebri papillæ, gustatui lingua, tactioni tangentium neruorum propagines ut motioni duriores & musculi in quos illi se fundunt, ancillantur & ministrant. Varia hæc sunt instrumenta corporea, in hisq; spiritus siti dispares & uarii; sic & facultates quæ ab illis omnem agendi rationem acceperunt, neque quicquam possunt citra illorum opem præstare, non modica uarietate distinctæ sunt, tametsi omnium una est eademque substantia. Quæ igitur sic comparata sunt organa, ut in subiecta conformataque materie familiarem quendam spiritum obtineant, in eoque spiritu facultatem, quę organi species est ratio, ea quidem idoneæ fiunt & concinna suis muneribus obeundis. Quę qualiter compleri absoluique possint, hoc iam contextu sigillatim aperiam. E sensibus externis alij contrectando munere suo funguntur, ut tactus & gustus, qui non nisi coniuncta sibi percipiunt, alii medij cuiusdam corporis interpositu sentiunt, ut uisus ut auditus, & olfactus. Corpus autem id medium intercedens aut aer est, aut aqua: utrunque enim elementum ad inuectionem eorum quæ sentiuntur idoneum est: nam calores & sonos per aerem percipiunt quęcunque terrenæ gradiuntur aut serpunt animantes, per aquam uero aquatiles. Dura itaque & solida corpora, quum aut in aere, aut in aqua inuicem colliduntur sonum edunt ac strepitum, in hac quidem

Spiritus animalis primum instrumentum.

Corporis instrumenta.

Varia sentientis a[n]i[m]æ instrumẽta

Quo distent sensuum actiones.

Sonus fiat.

obscurum in aere uero perspicuum; maxime uero si illa leuia sint concaua & ampla, quæ celeribus & magnis ictibus confligant. Aer igitur qui inter dura corpora confertim & impetu in se incurrentia cõtinetur, primũ sonitum efficit. Hinc quidem non illinc abiungitur, ut ad auditum ipse accedat, sed proximum sibi & continuũ aerem cõmouet, atq; hic repente alium, donec successione continenter ad auditum motus perferatur; quo more in fluctibus cernitur alter alterum trudere, qui pulsus deinde sequentem impellit. Hinc accidit, ut nõ simul ac corporum allisio conflictusq; inciderit, sed aliquanto post ictum sonus audiatur, priusq; a propinquo quam a longinquo. Sic exterior aer agitatur impulsusque, per aurium tortuosos & flexuosos anfractus motu perplacido, citra ullam turbam fertur, peruaditq; adusq; interiorem illum aerẽ membrana obtensa cõclusum, & auribus ingenitum. Huic autem membranæ assidens, blande eam ferit & concutit, ut ea agitatione tota strepat & personet. Externus aer tum demum cum interiore ille continuatur & adhærescit, illiusq; interuentu audiendi spiritui, qui cum illo implicitus est, confertur: hoc demũ exploratore & ministro recepta strepitus imago, ad sentiendi principiũ transmittitur. Sed hęc apertius iudicabuntur ęstimabunturq; ex odorandi ratione. Nã cedrus, thus, aliiq; odores incensi calefactiq; suauem & iucundum odorẽ spirant, qui in arido quasi fumosius est. Hic sensim tanquam uapor per intermedium interiectumq; corpus conualet & sparsus euehitur. Medium autẽ id corpus, aut aer est aut aqua nam pisces & aquatilia quæq;, quamuis spiritum non ducant, odorari tamen cõprobatum est. Quanquam uero iam odor propius ad nares appelletur, non tamen prius poterit respirantibus animalibus odorandi sensum mouere, quam uiæ quæ è naribus per os summum & meninges in cerebrum pertinent, pateſiãt possitq; una cũ attracto ductoq; spiritu, odor ut ad pulmones, sic ad cerebrum olfactumq; permeare. At quibus promptus atque expositus in aperto est odoratus, neq; operculo tanquam uallo quodam communitus, ut apibus & insectis (sic enim recentiores Latini, nec inepte appellant) ea ad odores e longinquo cõueniunt, & citra ullam respirationem olfaciunt, ipsiq; odores non attracti illorum sensum feriunt & incitant. Quod ipsum piscibus & his quæ in humore degunt accidit. Nam sine anhelitu & spiritus reciprocatione uidetur odorari. Ad illorum similitudinem accedit & uisio. Color enim aut fulgor perspicuum medium collustrans, in conspectum oculumq; cadit. Id mediũ aut aer est aut aqua aut uitrum, aut cornu, aut aliud quod istorum natura immittatur. Hæc autem si idonea futura sunt ad uidendum, perlucida fieri oportet & luminis pręsentia collustrari. At lumen neq; corpus est neque quicquam quod á corpore excidat aut defluat, alioqui pedetentim neque puncto temporis posset medium omne circumiectum illustrare, neque in perspicuũ corpus omnino penetrare. Itaque lumen est actus & perfectio perspicui, ex lucidi corporis præsentia. Quicquid aspectũ ciere debet, id si simplex color est, in medio perspicuo eoq; illuminato oportet constitui: si uero splendidum & fulgens est, ut fungus, ut putre & præaridum lignum, ut uermis, & quicquid noctibus collucet, conspici quidem non potest in lumine, quia exiguum eius lumen, maioris splendore effunditur; at in tenebris istorum unumquodq, uidetur sensumq; ferit, quod proximum & circumfundentem aerem leuiter illustrat, ut se potissimum uendicet a tenebris. Ignis uero quod ancipitis sit naturæ, & in tenebris & in lumine uidetur: noctibus. n. suo lumine propinquum aerem illustrat, ut nõ is modo, sed alia etiam uideri possint interdiu uero perspicuum iam medium tãquam color alicuis mouet. Fit autem uisio quum perspicuum illuminatumq; aerem mediũ ei color

Auditio ut fiat.

Odorum effusio.

Insecta et pisces ut odorentur.

Calori.

Lumen.

Visio ut fiat

color aut imago afficit, aer deinde adusque oculum protensus affectusque aspectum concitat. Tum enim rei aspectabilis imago per pupillam in crystallino humore excipitur. Hinc demum prouehente spiritu, per opticos neruos in cerebrum & commune sentiendi principium confertur. Hoc autem discrimine ab auditione & odoratione seiungitur, quod in his motione non derepente, sed paulatim per media facta, sensus feriatur: in uisione autem nõ progressione, sed subito facta medii aeris mutatione quemadmodum & luminis appulsu, rei species cernendi obtutum statim mouet. Vnde intelligi potest non defluentibus quibusdam quasi exuuiis a reo conspecta ad oculum dimissis uisioné fieri, quia non continuo ut obiecta res est uideretur: & prius propinquo quam distanti se proderet. Adde ꝙ tanta coloris aut imaginis amplitudo exiguo oculo excipi non possit. Neq; præterea uisio fit foras a conspectu erumpente lumine, quod cũ alio externo iũctum coeat: nec spiritus radio ab oculo per medium in obiectã rem incidente, qui pari angulo resiliens in obtutum referatur. Quomodo enim tantus prodire possit, qui repente ad astra usq; permeat, omnemq; interiectũ aerem quantus est impleat? Quod ad istius fidem afferri solet de basilisco, aut muliere cui menstrua defluit purgatio, inefficax prorsus & irritum uidetur: nã neque basiliscus hominem interimit, neque mulier quum menses profluũt speculum præsertim æneum polluit atque fœdat, uidendi spiritu ab oculo manente, sed tetro quodam & diro uapore, qui foras ut ab ore & a reliquo corpore, sic etiam ab oculis erumpit & emanat. Hæc est eorum sensuum ratio, qui non nisi medii cuiusdam interpositu obiectas sibi res comprehendunt. Gustus autem & tactus medio corpore non indigent, sed coniunctione quadam & contrectatione functiones suas obeunt. Etenim si uel sapor in gustandi neruum uel calor, pungensue stylus in nudum apertumq; tãgendi neruum incidit, eximie & acriter sentitur, quanquam nulla caro media intercedit. At uero si aut pupillę rem candidam adiicies, aut aeri qui auribus est ingenitus strepitum inculcabis, aut in narium ductus odorem penitus immittes, nulla omnino uel obscura erit perceptio. Itaque sapor succo humoriq; permistus, aut (si rectius mauis) in humore constitutus (eius enim qualitas quædam est & affectio) simulac adhibetur admoueturque linguæ, diffusus cum humore gustum incitat, moxque species eius & imago ui spiritus in primatem sensum infertur. Quod si forte in duro concretoque corpore, ut in sale sapor erit, id non ante poterit sensum mouere quam calore liquefactum & dilapsum diffundatur. Quicquid autem mollitia fluere & effundi non potest, gustandi sensum prorsus non afficit: quemadmodum neque cui & arida scabra lingua ex morbo torretur, is bonus esse potest saporum æstimator. Tactionem porro fieri constat, si tractabiles qualitates qualescunque eæ sint, aut carnis, aut etiam nullius corporis interuentu proxime ad tangendi neruum accedant. Contendit Galenus in extremis corporis partibus tactum proxime fieri, nulla qualitate per neruos in sentientis animæ principatum relata, neruum cerebri, ueluti surculum arboris partem esse, in eoque cerebri totam uim contineri, quæ tacta illium qualitatum affectionem discernat: in eo autem sensus facultatem consistere, in quo quidem & sensus inest doloris. Quod profecto si conficit, idem de aliis quoque sensibus erat asserendum. Horum quidem nerui tum molles sunt, tum substantiæ cerebri finitimi, ut idcirco ad illius naturam propius deocant quam tangentes nerui accedere. Deinde uero quę tangendi neruis intercepticnes, & obstructiones obtingunt, subditis particulis sensum motumque adimunt: quod dilucide commonstrat tãgendi uim non esse neruis ingenitam, sed a cerebro

Visio quo differt ab aliis sensibus.

Multarum opinionũ cõfutatio.

Qui sensus medio non indigent.

Gustatus ut fiat.

Tactio ut fiat.

Lib 7. de placitis. Hippo. & Platoni.

Expositio, aut fortè cõfutatio

quemadmodum & reliquas continenter defluere & illabi:neque æternū tactū poſſe rerum qualitates diiudicare,ſed inſtrumentum duntaxat eius eſſe faculta tis,quę princeps in cerebro conſedit, illucq; oportere omnium ſenſu conferri. Hæc ſingula mihi ſatis uidetur Hippocrates duobus confirmaſſe aphoriſmis, quorum altero ait. Dolentes parte aliqua corporis,ſi omnino dolorem non ſen tiunt,iis mens ęgrotat. Altero, Duobus doloribus non eodem in loco infeſtan tibus,qui uehementior eſt,alterum leuiorem obſcurat. Hoc igitur omni ſenſui cōmune eſt,ut perpetiendo ſentiat: primum enim ſenſus omnis ab ſubiecti cor poris qualitatibus afficitur,mutationemq; ſubit. Hæc iſta mutatio ſenſus non dum eſt,ſed quæ fit eius apprehenſio atque cognitio. Quum enim princeps illa ſentiēdi uis ab arce cerebri per neruos in ſenſus ſingulos diſtributa,& affectio nes quę illis obtegerūt percipiet,tum quodāmodo & rudius ſentire dicetur:,p prie uero quum eas cerebro communi ſentiendi principio renūtiabit. Senſum autem affici immutariq; ab externis qualitatibus, non ſic proprie audiendum eſt,ut priore qualitate excuſſa nouam accipiat: neque enim a calore albeſcit oculus;neq; a ſono exacuitur aut obtunditur auditus,neque a dulcedine palatū dulceſcit. Sed ut aereum ſigillum in ceram,nō aurum,ſed imaginem imprimit ſic propemodū ut res externæ ſola forma ſenſum impellunt, eorumque ſimula chra & ſpecies ſine materia ad ſenſum perueniunt,quas hic foris illapſas intra ſe admittit pęalte condendas. At uero quam ſenſus imaginum impreſſionem dicitur accipere,non partium eminentia, ut quæ annulo ſignatur, iudicamus. Nā colori,ſapori,odori,qualis figura decernetur? Nullā igitur ille conuerſionē mutationem ue ſuſtinet,neque priorem ſtatum exuit, quin potius dum in rerū cognitionem & iudicium incumbit, quem ſtatum habebat agendo, gerendoq; excolit,perficit,& confirmat.

Vt ſenſus affici dicantur.

Senſus interioris functiones. Cap. XI.

Rerum ſpecies in ſenſibus aliquantum conſiſtere.

QVAE ſic communiter in ſenſus omnes ab externis rebus inuehuntur ima gines,non modo habentur & conſiſtunt,dum ſenſus in geſtione actuq; ſunt,ſed etiam quum abiunctis rebus externis ab opera diſceſſere, moram quandam in illis trahunt atque retinentur. Ita enim ſi quis de Sole in opacum ſe conuertat deflectatque,primum offuſus nimio ſplendore nihil cernit,deinde ueluti albū quiddam aut uiride,quod in puniceum mox ſe conuertet,proxime in purpureū atque ita deinceps in alia poſtremo in atrum,a quo demum euaneſcit. Si quid rubrum aut uiride conſpexerit,quicquid deinde ob oculos incidet,concolor ap parebit. Si ocyſſime in labentē amnē oculos coniiciat, ex ea uertigine quęcū que ſtant in littore moueri uidebuntur. In alijs porro ſenſibus a ualidis ingēti busq; ſoni ſtrepitibus relinquitur; a uehemēti fœdoq; odore,olfactus fœditatē aliquantum retinet,ſitq; in reliquis ſimiliter. Iam uero ſenſuum inſtrumentis acceptæ formę illę ſpeciesque rerum,mox per neruorum capacitatē atque du ctus uehemente ſpiritu in cerebrū commeant;adeo ut quum ſenſus exterior re rum quę foris ſunt ocurſu pulſatur,interiorem pariter impellant & excitent il larum ſimulacra. Hæc enim ſenſus interioris obiecta ſunt,in quæ is incumbit quemadmodum externi in res externas ſibi obiectas. Itaque ſpecies illæ rerū ab externis ſenſibus præteruehuntur & permeant in commune idemque princi pium,in quo ſita eſt primaria ſentiendi anima,huic ſenſus ſuis quique officiis omnia annuntiant ſpiritu inuecta,quę ante ſe poſita prima cognoſcendi facul tate comprehendit ac percipit. Eſtque illius munus perceptio atque cognitio;

Cognitio.

qux

quæ si fixa est, attenta et diuturna, cogitatio aut meditatio dici solet. Atque quanuis expers ea sit corporis, indiuidua et una, quia tamen complurium pote statem habet, multa et uaria cognoscit, horum discrimina cernit, eaq; tandẽ diiudicat. At nequaquam illa componit connectitque, ut ex eis uerum aut falsum quicquam constituat, aut ullam argumẽtationem concludat, id enim solius est mentis & intelligentiæ, de qua mox dicetur. Verum quæcunque comprehenderit simplicia et indiuidua simulachra, aut seorsum illa discernit, aut temere congesta, nulla copulatione, nulla complexione in aceruum confert. Quo fit, ut actio ea qua uel gallina pullos primum cognoscit, deinde discernit, uel ouis lupũ inimicũ prehendit, secretio potius censeri debeat, quam iudiciũ aut existimatio. Sub hæc autem insurgens & in opus erumpens conseruatrix illius facultas, suscepta è sensibus simulachra amplectitur & continet, moxq; tum ꝓpria ui & potestate, tum illorum adnixu & impulsu, in cerebri corpore illa insculpit & consignat, citra ullum materiæ uestigium, ea autem diutius manent abeunte & cessante omni rerum cognitione. Hæc quidem eorum conseruatio quædam est memoria, quam frequẽs stabilit meditatio. Spectra cerebro iniusta alias alia se magis minusue expromunt & obiiciunt animę sentienti, prout illustrius obscuriusue impressa fuerint. Inter uigilias igitur quũ externarũ rerũ turba & occursatione primarius sensus non admodum distractus tenetur, tũ simulachrorũ stimulus agitatus in ea penitus incũbit, atque tum usus comminiscẽdi illa & fingendi facultate, quæ Græcis est phantasia, illa quidem per se, & ut simulachra sunt, obuertit, alias quidem simplicia & qualia fuerãt insculpta alias commista atque confusa citra ullam cõpositionem aut copulationẽ Neq; hoc tantum, sed ex illis quoque nouas formas & simulachra effingit, quæ nunquam sensibus percepta fuerant, & in ea plerunque trahitur, quæ rerum natura & uniuersi ordo non admiserit, ut in Sphinges, Hippocẽtauros, tricipites homines, atque in huius generis monstra innumera. Hæc eadem altius sese attollẽs nonnunquam (ut ouis uiso lupo) ex spectris horrendum quiddam & formidolosum comminiscens, inimicitiam elicit sensu non perceptam, at si delectamentũ quoddam iucunde comprehendet, ut ouis conspecto benigno pastore, amicitiã suscipiet & inducet. Sic tamen illa fingens omnia commiscet & congerit, citra aptam compositionem, ex qua uerum aut falsum elici possit, & citra ullã rationis complexionem, quæ serie quadam rerum & sententiarum ex aliis alias connectat Hæ quidem sunt beluarum functiones præstantissimæ, iis quodammodo respondentes, quas ratio & intelligentia in nobis efficit. Verumtamen quãto hæ interuallo distent ab illis palam & apertum fiet de sequẽtibus. Ab actionibus autem discernentis facultatis hæ distant & eo discrimine seiunctæ sunt, ꝙ illæ sint comparationes & collocationes quædam eorũ quæ ex sensibus hausta acceptaque fuerant, hæ uero nouæ sunt confictiones formarum, quæ sunt supra sensum, ab his ductę quę aliquando sub sensum inciderant. Iam uero quum accidet primatem sensum sic derelicta seruataque spectra contueri, ut non illa ꝑ se duntaxat contempletur, neque ex illis in nouas effigies abeat, sed ex illis usus opera facultatis memorãdi in res externas se referat, unde spectra illa prodierant, simulque percipiat se aliquando illas cognouisse, tum meminerit earum, eritque ipsa illius actio memoria, non illa quidẽ patiendi, sed plane efficiendi. Hę quidem sunt functiones omnes, quas primarius ille sensus & promiscuus, inter uigilias facultatum suarum opera obit & exercet. At quando fieri non potest ut perpetua sit sensus agitatio, sed necessum est, quum spiritus uigiliis supra modum disperditi fuerint atque dissipati, agitationis uigorem prolabi

Cogitatio.

Discretio seu distinctio.

Memoria conseruans.

Imaginatio

Memoria efficiens.

Somnus.

prolabi & quietem cessationemq; suffici, tum proculdubio arctior somnus obrepet. Aut quum multa corporei uaporis exhalatio ui caloris è uino & cibis in principem sensum efferretur, quod pueris & temulentis fere obtingit, aut quum larga frigidi humoris eiusque superuacanei copia superioribus sedibus se immiscuerit uelut in lethargo, ubi quasi nexu quodam & impedimento, sic primus sensus offunditur, ut se minime possit extricare, somnus utiq, intercedit, & functiones omnes concidentes deiectæque, manus dant sopori. Si arctior atque profundior somnus occupat, non modo externi sensus, sed & interiores facultates consopitæ iacent, ut neque discernere, neque fingere & comminisci quicquam possint, nullamque in illas uim habet spectrorum turbulenta concursio.

Insomnium quando nullum fit.

Vnde tum nullum insomniũ ostendit, aut obuersatur, eaq; ratione statim a cibo non somniant animalia, neque quum primum egressa in lucẽ sunt, ut infantes. Si uero contra accidat, ut leuiter quis obdormiat, neq; uaporis humorisue copia discernendi comminiscendiq; uires obterat & perstringat, licet tum fortasse multa ante sensum uisa, multæque motiones obuersentur, eas tamen insomnia non dicimus, ut neque is uere somnus est, qui minimum a uigilia deficit.

Insomnium falsum.

Quum enim hoc tempore & statu incolumis sit & libera uis discernendi, quæcunque tum simulachra uim illam fictricem exagitant & impellunt internoscit & detegit, neque illorum errore trahitur sed quum nocturna spectra occurrent, adnoscet tum se dormire, tum somnia, ea esse quæ uidentur, neq; illis tanquam ueris assensum adhibebit. Eodem prorsus modo afficiuntur, qui in leni nec profunda quiete, aut canum latratus, aut gallorum cantus excipiunt, de quibus tum quoq; sibi somnia confingunt.

Insomnium quando uere fit et quomodo.

Cæterum dum ex causarum mediocritate sic placidus & moderatus somnus obrepit ut discernendi quidem uis offundatur, fictrix autem facultas libera sit, nullisque quasi uinculis irretita ex rebus quas uigilans gesserit, senserit, cogitauerit, spectra plurima in quiete iactabuntur, quæ tanquam res ueræ sint dormiens intuebitur ac cernet. Vis enim discernendi tum uincta constrictaq; non obsistit, atque idcirco ad ea quæ uisa sunt quasi accepta sensibus ueraque sint, assensum dormiens adiungit, nesciens se dormire. Atque id propriè somniũ est, nempe uisum quod in quiete occurrit, tanquam uerum sit existimatum. Eadem propemodum ratio reddi potest eorum quæ delirantibus per morbos apparent.

Insomniorũ uarietas ex corporis affectione prouenit.

Cur autem & unde accidat, ut tam multiplex et inaudita uisorum copia obuersetur, et unde possit tanta illorum uarietas trahi, non alio sanè potest referri quam ad corporis humorumq; affectionem uariamq; perturbationem. Affectio enim et constitutio causa est ut in somniis atque delirationibus, alii metuenda et horrẽda terrorisq; plena iactent animo, alii iurgia quędam furiosa et effrenata, alij delitias et uoluptates plenas iucunditatis. Sic et perturbatio quæ corporis aut spiritibus aut humoribus obtigerit, causa est omnino ut spectra et effigies rerum uehementius agitatæ appareant, non quales uerę sunt, sed distortę, pręposteræ et portentosæ: quod frequens esse solet in temulentis, et in iis qui febre iactantur. Quibus autem quieta et tranquilla omnia consistunt, nec fluctuãtia nec immoderate agitata, solidæ et incolumes a sensibus effigies se obiectant, distincta digestaq; somnia occurrunt, ad ueri similitudinem expressa.

Vt fiant appetitio atque morales actiones. Cap. XII.

APPETITIO motus est & interior quędam agitatio, qua quod bonum est & utile quæritur. Quum autem ut anima triplex sit omnino, ea quæ natu-

ralis

ralis appellatur cunctis rebus est ingenita, & nunquam separabilis, semper illis insidet, reliquæ non ité. Quæ sentiens & animalis dicitur, fit dum appetitus aut ab iis quæ intus sunt rebus, aut ab iis quę extrinsecus irruunt impellitur. Res interiores sunt uenereus ardor & stimulus in pudendis ortus ex semine uétriculi maximeq; stomachi exinanitio & immoderata siccitas: sanguis aut bilis in cordis sinubus efferuescens. Externæ autem res sunt, quæcunque subiectæ sensibus illecebris & cupiditatum lenocintis eos prolectant & irretiunt.

Causæ quæ mouent appetitum.

Itaque si in pudendis congesta est seminis copia, ea primo pruritum quendam & titillationem naturaliter inuehit, hęc deinde sensum, mox uero interiorem sentiendi facultatem mouet, non modo uigilantibus, sed & plerunque dormiétibus nobis. Ab animaduersione demum rei delectabilis & appetitus impulsus fuerit, eam quam mox ardenter expetit atque tum in conditionem stimulantis rei se conuertens, libidinem parit, quę ipsa est propria uenereorum cupiditas & appetitio. Quum stomachus supra modum exinanitus tristi quodam sensu afficitur, comprehendens uis illa interior irritata, cibum & epulas concipit illarumque spectra sibi obuersat, quæ deinde appetitui oblata, cum inuitant & alliciunt, hic demum concitus captusque rerum suauitate, in illarum desiderium fertur, & in eam cibi auiditatem irruit, quę fames appellatur. Haud dissimiliter aridiore facto stomacho, sitis accenditur, quæ humidi frigidique desiderium est. Vtranque appetitionem, sitim inquam & famem genus unum cóprehendit, quod est cupedia. Cęterum circa cor bilis aut sanguis efferuescens, illud usqueadeo incendit, ut odij, inimicitię, aut uindictæ imagines communi sensui obiectet, quibus apprehensis excitatur animalibus appetitus, qui cordis irritamento compulsus in interiorem animi perturbationem, ceu bonum quodda sit, incurrit: uniuersum hoc appetitionis genus Græcis est thymosis. Qum porrò rerum externarum blandimétis pulsatur, uis illa interiorum apprehédés mox in illarum desiderium communem sentiendi appetitum adducit, qui ardenti rei utilis desiderio inflammatus, mox deinde peculiarem quendam appetitum irritat & illicit tanquam administrum, ut amborum communi concursu & opere appetitio proueniat. Quęcunque boni malive specie nobis obiecta fuerint, ea si cum ratione sequimur aut fugimus, tum appetitio est rationis particeps: quum autem aduersus rationem incitamur uehemétius & detestationis uis est maior quam rationis, tum contra mentis decretum allicitur appetitio quæ ratione uacat. Primum igitur ab obiectis illis turbido motu & inimicissimo mentis uitæque tranquillę ratio concitatur & inflammatur, quumq, illa se sepenumero iactat inconstanter ut animi staturum conturbent, perturbationes insunt. Hę autem cum iam diutius inueterauerint, & tanquam in uenis medullisque insiderint, tum morbi existunt & ægrotationes, quarum omnium fons & ueluti genus est intęmperantia. Sic enim quum insurgit uehemens uini appetitio, neq; adhibita ratio hanc ipsam persanat & restinguit, tum excitata iecoris & stomachi cupedia se satiat ebrietate, quæ si frequens erit, nascetur demum ebriositas; hæc quidem ægrotatio est & affectio manens; illa uero perturbatio mouens. Similiter solent cęteri intemperantiæ morbi enasci, inhærere, & penitus inseri. Sic iugi formosæ mulieribus intuitu & apprehensione, cómunisq; illius & promiscui appetitus incitatione, in testes & pudenda promotio fit & illapsio seminis ac spirituum; unde licet nulla prius subesset interior causa, tum nihilominus libido incenditur. Sic non modo homines sed equi & beluæ, audito tubarum sonitu strepituq, armorum, excandescunt animiq; impetu rapiuntur. Sic quum quis lęsus est iniuria, eius apprehensione uis animosa

Vt fiat appetitio quæ libido dicitur.

Animi pathemata & cupiditates ut fiat.

Appetitus ut ab externis causis moueatur.

Appetitus rationis particeps.

Perturbationes morbos precedũt ut actus habitum.

Vt a causis externis incitetur omnis appetitur.

cordis, quæ eius est appetitus Græcis dicta thymosis, & incitatur, quæ cum eam uindicare & ulcisci cupit, neq; rationis mansuetudine lenitur, tum ira exardescit: hæc si mox desistat, excandescentia dicitur, sin inueterata sit odium: si crebior, discordia: si ulciscendi tempus obseruat, inimicitia. Horum omnium offensio contraria est uerecundiæ. Quum uehemens est de diuitiis expetendis opinio, cordis appetitio non refrenata rationis liberalitate, in auaritiam effertur, cui contrariam offensionem habet prodigus. Quum denique maximi fient optimiq; iuuabuntur honores, horum stimulis hæc uis inflammata, in ambitionem trahetur, cuius contraria est animi demissio & abiectio, mediocritas autem animi magnitudo. Sic quidem futuri boni opinione excitari solēt cupiditates. Cæterum futuri mali appræhensio si adeo uehemens erit, ut superato spreto ue rationis imperio animus fortitudine non consistat, tum metu conturbabitur: qui si malum propinquum est, timor: hic autem si permanet formido, si laboris metus erit pigritia dicetur, si ualde concutiat terror, si mentem de loco moueat pauor, si ultra processit, exanimatio. His modis quę cupiditas mala & contraria censuerit, solet effugere. Vbi uero iam mala instabunt, aut sperata bona non accedent, animi fient ęgritudines, dolor quidem crucians, angor prēmens, luctus ex interitu, mœror cum fletu, lamentatio cum eiulatu, ęrumna cum labore, afflictio cum uexatione corporis, solicitudo cum cogitatione, molestia permanens, desperatio sine ulla rerum expectatione meliorum. Contra uero si potiatur rebus secundis, aut aduersis ipse careat, uoluptate perfruetur, hæc autem si placida est atque constans, gaudium dicitur, si profusa & inanis, lætitia, si magis gestiens & se efferens insolentius, iactatio. Ex quibus intelligitur animalem appetitum unicum esse, qui cupiditas appellatur, sed dum singulis sese accomodat, uarias parit cupiditatum differentias, honoris; glorię & diuitiarum ambitiones, quæ ad thymosin & animi impetum referuntur quasq; Plato ex corde nasci commemorat, quum uero corporis bona procurat, cupediam & libidēm excruciat, idque primum è iecore. Vnde quum tria sapientiæ studiosi bona statuerint, alia corporis, alia fortunę, alia uero animi, quumq; omnis appetitio boni cuiusdam aut ueri aut ementiti gratia fit, in idq; referatur, quæ ex iecore surgit concitaturque appetitio in corporis bona duntaxat insipit; quę a utē ex corde manat in fortunę externis bonis uersatur. at quæ animi sunt bona hæc sola uoluntas appetitum regina cōlectatur de qua seorsum mox disseretur.

Offensio seu defectio contraria exuperantiæ. *Cupiditates futuri boni* *Metus futuri mali.* *Aegritudines animi.* *Voluptates animi.* *In quæ bona fertur unum quodque genus cupiditatis.*

De progressione & tactione. Cap. XIII.

QVONIAM uero una appetitio cuncta animantia ad mouendum impellit, proximum his est ut de incessu atque tactione contempletur. Harum quidem operum facultates una continentur essentia, quæ in cerebri corpore collocatur, sed quæ tamen uariis instrumentis usa, unicuique tum operi, tum facultati peculiare quoddam & idoneum accomodat. Non enim tutum fuerat essentiam illam animæ in cerebro tanquam in aere positam, in longinquis & extremis corporis partibus munia quædam obire, nisi satellitibus & suarum uirium quasi internuntiis uteretur. Quocirca in omnes sensus externos, in oēs corporis partes, quę extra arcem illam & extra caluam positæ sunt, anima spiritus emittit tanquam administros & portitores uiriū quas a se diffundit, munus quęq; suū expleturas. Interiores autem functiones & munera plene exequitur, citra ullū spiritus subsidiū. Itaq; spiritus is uere primum cēleri debet animæ in

Animā externas functiones instrumentis efficere.

Spiritus animalis assidua procreatio.

næ instrumentum, quod ad externas functiones accomodatur: deinde nerui, mox sensuum organa & musculi. Quod magna quidem assidue fiat in motibus sensibusque spirituum dissipatio, necesse est magnam istorum uim & ubertatem in arce contineri. Eorum materia continenter e corde per carotides suggeritur, præparaturque in admirabili contextu, ac dein in choroide ui ambientis cerebri in animalem spiritum conuertitur, qui priores uentriculos prorsus implet. Ex his autem in sensus & musculos, hac ferè lege distribuitur. Cerebri corpus iugi constantique agitatione, cordis more, ex se & sua sponte mouetur nunc se in amplum diffundens, nunc in angustum reducens: quapropter inter meninges inane spatium natura reliquit, quantum cerebri dilationi conueniret in eo motu dum cerebrum se contrahit, compressisque lateribus interiores sinus coarctat, spiritus e prioribus uentriculis, tum in posteriores, tum in sensuum instrumenta profundit. Dum autem sese latius explicat & aperit, ex contextum arteriis uitalem spiritum, ex naribus aerem allectat & attrahit. Hoc ipso temporis momento uia quæ ex tertio uentriculo in postremum ducit prorsus conniuet, & ab insidente epiphysi cui a uerme nomen est, inter glutia concidente atque prolapsa intercluditur, ut nihil spiritus possit tum ex postremo illo sinu in medium remigrare. Contra uero accidit in cerebri contractione: epiphisi enim sublata, ipsisque glutiis amplius diductis, uia patet liberior, qua spiritus ex tertio sinu in quartum influat. Quantum igitur cordi ualuę, tantum cerebro uermis & glutia conducunt. Sic diffusi dispersique spiritus irrigant implentque sensuum instrumenta; sic postremus ille uentriculus, spiritu semper confertus est, qui leui quadam mutatione accepta in eam capacitaté illabitur & influit; quæ per spinæ longitudinem porrigitur. Excauata enim est tota hæc medulla medio intimoq; ductu, & qui ab hac prodeunt nerui maiores suis ij quoque exortibus & initiis luculenter caui sunt. Quocirca in hos etiam animalis spiritus e medulla defluens illabitur, qui demum in extremas tenuissimasque neruorum fibras diffunditur, tametsi hæ prę exilitate cauæ non sunt, neque ullam uiæ productionem sustinet. Hoc igitur loco quamplurimi in quæstionem disceptationemque uocant & quærunt, ipsane spiritus animalis substãtia dum motus sensusue instituitur, commeet in neruos. Hanc quidem usque eo influere, dum manifesta sit medullæ & nerui capacitas, perspicuum quidem est, de quo etiam inter omnes plane constat. At longius in reliquas partes dimanare, pauci admodum sibi persuaserant. Quamobrem? Quoniam, inquiũt, hę excauatæ non sunt. Quasi uero spiritus qui tenuissimus est patentem alueum ubique desideret, neque sensim illabens possit neruos irrigare. Si alimẽtũ quod neruos nutricatur & alit, in eorum substantiam irrepit & penetrat, si crassus & lentus humor, si pingue oleũ instillatũ penitus illos subit, quid causæ est cur spiritus animalis, tenuis ille quidem & æthereus, non possit omnem eorum substantiam quoquouersum peruadere? Quemadmodum igitur in neruos opticos oculorum, & in medullæ capacitatem, inque neruorum origines hunc illabi & influere sensus iudicat, ita & eundem in reliquam illorum substantiam pertinere, hæc rationum momenta confirmant. Adde intelligi uix posse qua ratione conueniens uirium facultatisque distributio fiat citra uectorem spiritũ.

Spiritũ aĩalem nõ solũ per manifestum canalẽ distribui.

Spiritu aĩalis diuersus a uitali, uector est facultatum

Quum uitalis spiritus in animalem commutatur, a cerebro eiusque meningibus nouam speciem, & uires nouas assumit asciscitque sibi, quas demum tanquam actionum opifices in neruos sentientes, tangentes, ac mouentes secum prouehit. In his autem semper præsens adest, quoniam iugis illa quam commemoraui cerebri agitatio, cum assidue profundit atque distribuit. Quanquam ue-

Spiritus animalis uerborũ dũtaxat robur continent et seruat.

ro semper in neruis dum sani sunt spiritus hic adest, non tamen necessario motum efficit, sed neruorum duntaxat & musculorum robur & firmitudinem tuetur ac continet. Quidnam ergo aliud præter hunc spiritum, motionem ac sensumque conferet? estne hoc ipso quicquam præstantius? Explicandum hoc planius & fusius est. Sensuum instrumenta neruiq; omnes & musculi, spirituum uitaliumque animalium continenti illapso & aspiratione firmantur, simulq; stabilimẽ & præparationem quandam ad obeũda munia assumunt, hoc certe argumento quod præpeditis & obstructione quadã interceptis uijs, uelut in paralysi, non modo sentiendi aut mouendi spes adimitur, sed omni prorsus robore dilapso languescunt. Dum uero accepto spiritu omnia suo robore constabunt, bene instructa & composita erũt ad opus, & tũ integre functiones suas obibũt, sed modo planè diuerso.

Volũtas prima est motus causa efficiens, sed nõ præcipua

Sensus enim externus perpessione quadam percipit, quũ subiectarum rerũ incidentibus qualitatibus mutatur & afficitur. Non sic autẽ motus, sed sola actione is perficitur, nulla re extrinsecus irruente; quum primũ enim appetitus aut uoluntas mouenti facultati per neruos & musculos cum spiritu diffusę imperauerit, in quamcunque illa partem intenderit, continuo illius mouens facultas concita motum exercet & imperio paret. Est quandoque hoc uoluntatis imperium, promptum quidem & euidens, sed plerunque obscurum usque adeo ac tenue, ut nos prorsum fugiat, uelut in oculorum & palpebrarum motu, in plerisque tum capitis, tum manuum gestibus, in dormientium respirationibus & corporis iactationibus, ad quas nihil aut minimum intẽti uidemur. At quum paralysis artus occupat, quia tũ nerui a spiritu & facultate destituti sunt nulla uel efficacissima uolũtas motum potest efficere. Ex quibus intelligi potest præcipuam motus causam ad spiritum & facultatem potius quã ad appetitum pertinere, illucq, refundi, et pręter appetitum seu uoluntatẽ, aliam propinquiorẽ atque coniunctiorem motus causam haberi.

Animi intẽtio ad motũ est necessaria.

Hoc porrò uoluntatis imperium parum omnino efficax uidebitur, nisi conatus quidam et intẽtio animi tanquam comes accedat. Non enim si quis uelit aut oculos in diuersa cõtorquere, aut omnes simul partes motibus impellere, aut sẽsibus omnibus pariter et perfecte quippiam percipere, omnia statim efficiat, etiam si bene ualeant, et integra sint instrumenta. Cuius sanè hæc unica est causa, ꝙ non potest animus omnia simul animaduertere, neque esse ad singula intentus. Ergo nõ sola uolũtas satis est, sed animi quædam est intentio necessaria, quæ facultatem in particula alioqui sopitam & languidam concitet in opus.

Tria quæ motũ efficiũt.

Hæc autẽ facultas animalis quę uectore spiritu in quancunque particulam per neruum influxit a cerebro, dum uoluntatis imperio et animi conatu intẽtioneq; pulsabitur, motũ faciet: primumq; dum neruum ac musculum contendet, et in seipsum firmius cõtrahet, simul eam particulam adducet, in quam inseritur, siue os est, siue membrana. Dum enim facultas musculum intendit et contrahit, simul et os mouet in cuius caput inseritur, et totum membrum cuius id fundamentum est.

Quæ constitutio sit musculo laboriosa, et quæ naturalis.

Ergo contentio ea et contractio propria musculi est functio, extensio autem et relaxatio ceu remissio quædam est, hæc autem oppositorum musculorum est contentio. Laborat musculus quoties impendio aut contrahitur, aut extenditur, neque membrum citra laborem et defatigationem diu multumque extẽdi potest aut contrahi. Ea autem duntaxat figura et constitutio quę inter extremas exquisite media sit, et in qua musculi omnes quasi dissoluti cessant, prorsus lassitudinis et doloris est expers. Quocirca dum uehementer tensum aut contractum membrum est, ut in brachij porrectione, licet id tum fortasse fixum sit, nec de loco aut statione sua decedat, moueri tamen dicimus, quatenus laborat

rat

rat & operatur, idq; frequentius cum dolore. Quinetiam quæ media figura dicitur, si cum intentione omnium musculorum immobilis continebitur, quia tamen ad postremum laborem affert, in quiete non est, sed motu & labore concutitur. Eiusmodi motus est, qui tonicus appellari solet, ei similis quo auis alarum nisu uno eodemq; loco quasi subnixa se diutius immobilē sustentat.

De mentis functionibus. Cap. XIIII.

EIVS partis animæ quę rationis atque consilij particeps est, sic omnes intus abditæ functiones delitescunt, ut nunquam foras & in apertum se dent, neque ullius illa ut externi interioris instrumenti egeat subsidio: sed quum sit omnis expers materiæ, in eas duntaxat res incumbit, quę neque in materia subsistunt. Subiecta enim illi sunt ea rerum simulachra, quæ supra dixi in principe sensu conseruari, & quę ueræ sunt rerum notiones perceptæ sensibus. Hæ quidem in mentem & intelligentiam altius penetrare non possunt, quia tametsi sine corpore sunt, materię tamen impurum quiddam redolent: sed mens quę ex duplici intelligentia tum agente, tum patiente condita est, dum illas agentis ui & impulsu contuetur, puras indiuiduas atque simplices ex iis rerum singularum notiones elicit quas dein patiens intelligentia continet atq; seruat. Non sunt hæ quidem simulachra atque spectra rerum externarum, sed aliæ quędam ex his tractę atque conceptę animi notiones: est enim notio, actus mentis & animi è subiecto simulachro ductus. Itaque agens intelligentia tanquam architectus quidam & fabricator est notionum: has autem omni materia liberas & exutas suscipit, & continet patiens intelligentia; neque tamen ab eis quicquam patitur, sed in earum materiam quodammodo transit. Hæc igitur quia rerum omnium notiones erat acceptura, omnium capax formarū, peculiarem nullam formam obtinuit, ne hęc una cæteris formis tanquam peregrinis & aduentitiis aditum intercluderet. Hinc recte animam seu mentem formarum omnium pręstantissimam atque summam appellauerunt, quòd una reliquas omnes cernat atque percipiat. Cęterum non illis duntaxat singulis uersatur & consistit, sed in notionem quasi syluam ingressa, ex singulis uniuersales quasdam colligit; neque ex his modo, sed in singulis etiam rebus quæ nobis obuersantur uniuersales formas a materia deuellit & exuit, propriamq; essentiam ab ipsis quibusque rebus discernit. Ea est simplicium notionum tū singularum tum uniuersalium ratio, in quibus ueritas aut falsitas nulla uersatur. Ad has porro quum mens componendi facultatem adhibebit, temporis copulatione interiecta, plurima apte componet, in quibus ueritas aut falsitas iam est. Deinde uero de compositis istis planum iudicium proferet, hoc aiens bonum esse, illud inficians esse honestum: in quibus ut quędā recte diiudicat, sic plerunq; dum distorta, & falsa pro ueris sumuntur, iudicii error incidit. Hanc ut iudicandi ita discernendi functionem possis appellare, sed quæ tamen multo sit ea pręstantior, quam communis sensus proferebat. Mens porro se ad ratiocinandum erigens & excitans, ex illis plurima admirabili eoq; libero contextu complectitur & colligit, aut inductione aut argumentatione. Nam ex singulis primum tanquam ex quibusdam exemplis uniuersalia inducit theoremata, communesq; rerum generum & summas. Ex his deinde argumentatione plurima comparat, de quibus scientia habetur uel opinio. Si ex necessariis principiis atque theoremate argumentum concluditur, scientia fit, quę ipsa necessariorum duntaxat & æternorum est; sin uero ex probabilibus, opinio.

Mentem instrumēto nō indigere.

Vt mens intelligat & rerum notiones cōcipiat.

Notiones generales.

Compositio.

Existimatio seu iudiciū.

Ratiocinatio.

Inductio.

Argumētatio.

Scientia.

His

Opinio. His iam partis interdum mens & intelligentia nostra non ultra progreditur, *Contemplatio quæ, & philosophia.* sed infixa in eorum contemplationem, illic tanquam in extremo consistit, quid illis uerum falsumve sit perspiciens, his saturata bonarum cogitationũ epulis. Ea est quam contemplantem intelligentiam appellant, quę maxime & duntaxat circa res est uniuersales necessarias & sempiternas, quæ eędem admirandę sunt difficiles atq; diuinę. habitus quo hęc efficit & facultas sapientia est, eiusq; functio studium est sapientiæ, quod qui colunt sapientes appellantur, quoniam propria commoda negligentia, ęternorum contemplatione uiuunt. *Praxis.* At uero quum mens intelligentiaq; nostra in rerum caducarum & fortuitarum cognitionem consequutione quadam progressione adducetur, si in illis non prorsus inhærescat, neque illarum cõtemplatione tota teneatur: sed iam cognitum habens & compertum illas posse mutationem subire, quærat & inuestiget, moliaturq; ad quandam hominum commoditatem & usum & illa referre, tũ sanè practica erit intelligentia quæ tota in actione uersatur, omnesq; ratiocinandi progressus in hominum cõmoda tanquam in finem supremum dirigit. Vt autem hominum bona alia pręstantiora sunt, ut rei domesticę aut publicę administratio, alia his uiliora, ita uis intelligens in illa aliter atque in hęc incumbit. *Prudentia.* Nam prudentiæ facultate, præstãtiora illa tractat, & in hominum commoda fructus refert. *Cõsultatio.* Quæ quoniam cõmutabilia sunt & opinione dubia, de illis consilium captat, consultat, deliberat. *Sagacitas.* Atque si nõ habes est, sed sagacitate pollens at solertia (quæ perspicax quædam est prudentia) boni atque honesti desiderio tenetur, non festinanter & cito quasi auguratione quadam, sed recta ratiocinatione & inuestigatione accurata multo maturoq; tempore, quodcunque bonum inconsultationem positum est, assequitur, atq; ea bona est cõsultatio ex prudenti sagacitate genita, mala uero consultatio si quid horũ è cõtrario accidat. Qui ad bene consultandum aptus idoneusq; fuerit, quo aut publica bona, aut priuata augeat atque moderetur, is omnino prudens censebitur, contra uero imprudens, qui non poterit recto consilio bonum finem prospicere atque *Ars.* consequi. Cæterum quũ agens illa practicaq; intelligentia, quæ conceperit noueritq; theoremata, non ad bene beateq; uiuendum, sed ad utilius quoddam opus & artificium refert, hoc si bono cõsilio & maturo, rectaq; ratione faciat, arte quidem facit, quæ ipsa certam rationẽ atq; uiã præbet operis faciẽdi. *Voluntas.* Quid demum consequitur? Vbi practica intelligentia prudentiæ bona cõsultatione hoc illudve augendum esse deliberauerit, quia bonũ & utile aut ubi artis bono consilio statuerit opus quoddam subeundum faciendumq; quia item utile *Electio.* tum sanè rationis participem appetitum mouet allicitq;. Is demũ quic quid bonũ existimatum est, eligit, idq; non simplici & pura uoluntate, sed ea quę bono consilio & deliberato confirmata est. Hæc autem tantæ est efficacitatis, ut quęcũque bonorum specie agenda faciendave seelegerit, illa mox persequetur & perficiat, & idcirco una uideri possit omnes actionis effectionisve causa atq; principiũ cõtra si quicquam reiecerit tanquam noxium & infestum, mox illius fugam arripiat. Ergo dũ quippiam nobis occurrit quod arrideat & iucundũ sit, si cõtinuo ut pecudes illius lenocinio, nulla deliberatione prægressa trahimur, simplex ea uoluntas est, quæ si incontinentes sumus, sępius a bruto appetitu ꝑualẽt lacessitur & euincitur. At uero si consultatione adhibita nectemus multa & cõferemus inuicem, ex quibus colligimus, sic hoc aut si illud fiat, mala multa impendere tum sanè id effugimus declinamus, quod primũ oblectamẽ *Memoria mentis.* ti speciem præ se ferebat. Hæ sunt omnes intelligentis animæ mentisq; functiones, ad earum imitationẽ explicatę quas sentiens anima protulerat. Quid om-

nes

nes dico, nõne insuper illa tũ meminit tũ reminiscitur? Meminit illa quidẽ atque ad usum memoriæ eas quoq; uniuersales notiones reuocat; quæ intelligentia menteq; capiunt, Nulla quidem generũ aut formarum haberi possunt spectra & simulachra, que in mente aut in communi sensu quasi sopita seruentur, & quæ aliquando posthac mentem ipsam & intelligentiam denuo concitent, sed a generibus atque formis solum notiones emergunt. quæ super intelligentiam mouent & impellunt. & quæ in sola mentis contentione consistunt. At simulachra, ut quę ab indiuiduis duntaxat eliciuntur, omni animæ conatu actione q; sedata & prorsum anima quiescente seruantur. Sic autẽ mens & intelligẽtia meminit.

Vt fiat memoria.

Quũ notiones illæ generũ aliquando disperditæ euanuerint, singulorum simulachra ex quibus illę haustæ conceptæq; fuerant, & quę sensus communis retinet, rursum intelligentiã incitabunt & impellẽt, ex quibus illa similes atq; olim generum notiones eliciet. Hæ dum in mentem ueniunt, si præteriti temporis ratione suscepta, mens pariter sentit se illas prius tenuisse atq; nouisse, id profecto est intelligentiæ memoria. Quocirca mens aut intelligentia non per se atq; primum meminit, sed principis sensus interuẽtu atq; auxilio, in quo, ut inquit Aristoteles, memoria per se & primo inest, non sic autẽ in mẽte.

Lib. de memoria.

Quandiu itaq; constãs & dilucidum erit externę rei simulachrum, id ẽ principe sensu mentem impellens, memoriam rei a qua ductum est poterit excitare Quod si non uniuersum id retinebitur, sed uel temporis diuturnitate, uel morbo, uel alia quauis iniuria pars deleta est, pars uero tã pusilla reliqua est, ut neque animũ ciere, neq; rem externam repræsentare integre possit, tum profecto illius periisse memoriam dicemus.

Recordatio.

Cæterum si pusilla ea pars tanquam origo & seminariũ quoddã poterit uel minimũ excitare & pruritare, hæc confestim contextu & serie in proximum et affine quippiam migrabit, mox in tertium, deinde in aliud, donec admirabili rerum continuatione & serie pristinam cognitionem capiat. Hoc quidem modo mens reminiscitur, ipsaq; illius actio recordatio est, collapsę memoriæ reuocatio. Hæc idcirco non beluarum, sed solius est hominis, quod non nisi connexione rerum & ratiocinatione quadam comparetur.

Solus homo recordatur

Solus homo proprie meminit.

Neq; etiã beluis proprie inest memoria, quod præteriti & futuri temporis perceptionem nullam habẽt, sine qua meminisse non possumus. Quæ bona aut mala tã sępius senserunt, agnoscunt illæ quidẽ, sed tanquam præsentia sint, nulla elapsi tẽporis obseruatione Neq; n. apes, neq; formicę, quę alimenta sibi in hyemẽ recondere putantur, in futurum prospiciunt, uerum ea solius est naturæ quædã inconsiderata nec pręmeditata molitio. Fortius nobis statim omniũ rerum quas in uita cognouimus memoria deletur, quoniã hæc, ex cõmuni sensu pendebat, qui ipse patibilis est, & petentibus nobis simul occidit, quare ab illo seiuncta mens immortalis, illiu.q; subsidio destituta præteritorum meminisse non potest. Est ubi Aristoteles communem sensum fusa nominis appellatione intelligentiam appellat, eaq; patibilem & quæ in nihilum occidat.

Tertio de anima.

Non recordamur (inquit) ab occasu, quia intelligẽtia quæ patibilis est extinguitur sine hac autem nihil intelligit separata illa mens impatibilis et immortalis. Idem alio loco, Amare, odisse, affectiones continentis, non illius sunt quatenus ipse est, quapropter continent corrupto neq; meminit, neque amat, quia non erant illius hæc. sed communis quod iam periit.

Primo de anima.

Mens illa et simplex nostra intelligentia quum e corpore discesserit, patiendi ratione deperdita, alterã duntaxat agendi uim conseruabit. Non. n. tum ea sensuum ministerio indigebit, neq; ab his haustas rerum notiones suscipit quibus cognoscat, sed ipsa per se omnia spectãs nihil aliud quam merus erit actus, a sua simplici natura id obtinens,

nens, ut tum se aliaque intelligat, tum intelligatur a se. Ea neque componit quicquam aut diuidit, neque ulla connexione ad rerum cognitionem accedit, sed formas rerum omnium in se continens, una comprehensione simul aggreditur & intelligit omnia. Vnde semper intelligit & intelligitur a se, nunquam de fatigatione ingrauescit, tota æterna & immortalis.

Principes animæ facultates non esse sedibus distinctas Cap. XV.

LIBERANDA hic postremo fides est quam supra dedimus, dum quæstionem illam explicare sumus polliciti, nunquid fingendis ratiocinandi, & memorandi functiones discretæ sic habeântur, ut unaquælibet lædi deprauariq; possit aliis ne uel minimum quidem offensis. *Id* quidem omnino fieri posse quamplurimi sibi persuaserunt, simplici quadam ratione eaq; non planè comprehensa. Aiunt enim eos qui febre iactantur, nonnunquam floccos & paleas euellere, monstruosa uisa obuersari, esseq; in his simulachrorum comprehensionem, ipsamq; fictricem facultatem offensam constante ratione ac iudicio, quo hæc plerunque agnoscunt ac iudicant falsa esse ac mēdacia, quemadmodum & dormientes quæ uident in somnis, sæpe iudicant non uera illa, sed commenta somniorum esse. In his igitur læsa est confictio, salua & constante tum ratiocinatione, tum memoria. Alii in delirio peruerse iudicant & ratiocinantur, qui tamen & familiares, & quęcunque obuersatur agnoscunt, satisq; præteritorū meminerunt, in quibus constat rationem turbari reliquis duabus illæsis. Ex his statim concludunt isthæc obuenire non posse, nisi quæ effectrices earum sunt facultates locis sedibusq; disiungantur. Quum firmissima sit hæc eorum ratio, experiamur, si possimus eius cornua summouere, ut hac minuta controuersia quid lateat ueritatis fiat perspicuum. Philosophorum id quorundam authoritate celebrari uideo, similem imo & eandem animæ essentiam cunctis inesse hominibus, neque in hoc quam in alio uspiam perfectiorem inueniri, quod omnino simplex & diuidua sit, cui nihil addi minuiue potest, quin speciē mutet. At nihilominus simplex illa in hoc quam in alio facultates exhibet perfectiores & alias expeditius, alias segnius functiones edit. *Ita* quippe alios natura animaduertimus cogitatione & ingenio ualere, quibus infirma est memoria atque ratiocinatio, alios tum rerum tum literarum memoria præstare, quibus nihil aut minimum sit rationis ac iudicij, alios solidos ac bene naturali esse iudicio quorum non æq; prompta sit cogitatio, aut firma memoria. *Has* autem facultates uarias efficit, non animę essentia, sed corporis & instrumentorum eius uaria constitutio, ex temperamento & conformatione contracta, horum quippe conditionem animę facultates atque mores sequuntur. Neq; uero insita solum & cōgenita nobis, sed & adscititia constitutio animi facultates moresq; mutuat, & corpore puro omniq; sorde uacuo candidi sunt mores uegetesq; animi uires, impuro autē & sordibus inquinato perturbati mores & hebetes uires animi. Quod tam multa tamq; uaria sint hominum ingenia, tamq; dispares eorum mores, alii sobrio, alii uinoso, non aliunde petendum, quam ex corporis aut naturali aut adsciria constitutione. Iā uero si corpus grauius morbo conflictabitur, quis dubitet occupata impedita ue animi sede illius uires grauiter aut impediri aut perturbari? Si corpus spiritusq; uehementer concutitur, ut in febrium ardoribus, mens constare non potest, sed concita turbido motu commouetur. Sin uero corpus morbo prosternitur, animæ uires pariter elanguescunt, neque laboranti integræ possunt consistere. *His* ita ad rem subie-

ctam

ctam constitutis non difficile sit aduersariorum rationes diluere. Dum anima turbulentis ita causis concutitur ipsi quidem fatemur non protinus omnes pereq; illius facultates offendi. An idcirco necessum uidetur sedibus illas distinguere? Minime. Vndenam igitur hæc affectionum uarietas? Quęcunque facultas natura aut uitio infirma existit, irruẽtibus causis minus obsistit prōptiusq; offenditur: quæ uero firma est ac ualida, minus offensionis & iacturæ suscipit. Quum itaque leuior erit delirii perturbatio cui comprehensio fictione ui firma erat, is sola comprehensione delirabit, multaque aliena cogitatione finget cui uero iudicium inualidum fuerat & imbecillum, is duntaxat præpostere iudicabit & ratiocinabitur. Quum autem uehemens incidet delirij perturbatio omnes pariter principes facultates peruertẽtur, alias pari iactura, alias dispari. Non absimilis est in ceteris facultatibus ratio: quum enim in illas aduersa uis pariterque irruet imbecilior quidem prosternetur, ualidior obsistet irruenti iniuriæ, etiam si eadem sede consistant. Itaque ex leuibus assumptionibus nec plane cognitis rationem suam conclusere, qui cogitationem, ratiocinationẽ ac memoriã sedibus atque instrumentis seiunxerunt. Indignum erat Philosophi grauitate atque constantia, quod nõ satis explorate perceptum fuerat & cognitum sine ulla dubitatione confirmare. De animalibus functionibus hæc tradidisse satis, nunc de uitalibus, quibus pulsus & respiratio assident.

Calorem nostrum perpetuo refrigeratione, pabulo, & expurgatione indigere, alioqui extingui ipsum & extabescere.
Cap. XVI.

Si eximia & illustris illa rerum natura tulit, ut omnia quæ alũtur & quę crescunt, contineant in se uim caloris, sine qua neque ali possint neque crescere. inter hæc uero animantes quarum quam stirpium perfectius erat uitæ genus futurum, uberiorem hunc acceperunt, cuius nimirum temperatione uitæ status omnis conseruaretur. Rursum in animantibus quęcunque sanguine præditæ sunt, hoc ipso amplius circumfluunt & abundant, quam quæ sanguinis sunt expertes. Hic autem noster calor quanquam ęthæreus, frigidi tamen aeris appulsum continenter desiderat, cuius defectione mox prorsus extinguitur. Vt enim flamma medicis concurbitulis aut angusto conclaui coercita marcescit, ita & quum animanti fauces præcluduntur, obturãturq; omnia cutis spiracula, quã mox caloris sequitur extinctio. Huius quidem causa triplex, quod denegata sit refrigeratio, quod idoneum deficiat pabulum, quod effusus aer nullus sit, in quem fumosa ignis calorisve excrementa pellantur aut erumpant. His enim tribus de causis consequitur caloris interitus & extinctio, quando quidem istarũ cõtrarium adminiculis ex necessitate indiget. In balneis, in caldariis & in æstu uehementi, qui nos regit & moderatur calor, idcirco languet & extabescit, quod frigoris occursatione nequaquam reficiatur. Qui enim nos circumsepit æstus si immoderatus est, haud secus calorem nostrum atque lucernæ flammam foras euocat prorsusq; dispergit, nihil aut certe perquam exiguum illius reliqui faciens: hinc uirium infirmitate tentamur & affligimur, intabescimus, & ad extremum uitam cum morte commutamus. Contra frigus moderatum & æquabile perinde ut flammam, ita & natiuũ calorem continet & a dissipatione tutatur: tametsi immensum & immodicum frigus si diu multum que adest, flammam & calorẽ ad materiam intro reprimens, æque ut aduersus calor uitam eripit. Neque nos ambiens calor ex eo duntaxat quod interiorem nostrum dis-

Quibus innatus est calor, is refrigerari desiderat.

Refrigeratio denegata.

ſipet, offenſionem affert, uerum hinc etiam quod neutiquam refrigeret, imo uero cor & interiora uiſcera magis ac magis inflammet, unde propria illorū ſubſtantia conſumitur & in principem agitur. Tale quiddam manifeſtius infert calidus feruidusque aer diutius inſpiratus. Eadem ex cauſa in pauco eodemq; aere continenter & aſſidue uerſati ſuffocamur, æque ut in aqua modica piſces. Qui enim exiguus eſt aer reddito ſpiritu facile cōcaleſcit, ut deinde nequeat refrigerationis auxilium præſtare. Quinetiam motio uehementior, æſtus aut balnearum ritu, innatum calorem diffundit, diſperditque, moderata hunc conſtruat & excitat, quies autem ſopit & ignauum inertemque reddit: quemadmodum mediocris uentilatio flammam auget, nimia diſſoluit. Cæterum neque in balneis, neque in ſolis ardoribus calori deeſt alimentum, ſed hac unica cauſa extinguitur is & occidit, quod frigoris appulſu non recreatur. Vt autem reſpirationis maior iniecta corpori neceſſitas eſt quam tranſpirationis, ita hauſti frigoris commoditas maior eſt, quam nos undique cingentis. Ex quo fit ut qui ex lebete calidum aerem ſpiritu trahunt, etiam ſi reliquum corpus frigido aere circunfunditur, celerius extinguantur & intereant, quā qui in hypocauſti cōſtituti ore atque naribus frigidum aerem ducunt. Porrò autem alimenti egeſtatem is uitam amittit, cui os & nares uel fauces præcluduntur: non modo enim refrigerationis defectio, ſed eius maxime pabuli inopia premit, quod caloris ſubſtantiam conſeruat. Id quidem planius declarat corpus quodcunque in frigidam demergitur: mox enim id ſuffocatur & perit, niſi aere & reſpiratione iuuetur, non quod a refrigeratione, ſed quod ab idoneo caloris & ſpiritus alimento deſtitutum ſit. Quum quis cutem plurimo attacto aere eoque frigido hunc uniuerſum ſic pulmonibus comprehendet, ut nihil deinde illius expiret, eum profecto tandem extingui & è uita diſcedere neceſſe eſt: non alimenti penuria, ut quod copioſum inſit abundans: non refrigeratione prohibita, quod frigidus hauſtus ſit aer, qui pulmones & cor potuit uel immodice refrigerare. Quęnam igitur tum relinquitur interitus cauſa? ea nimirum quò fumoſa inſiti caloris ſpiritusque ſuperuacanea non reddantur: atque ut flamma a craſſo multoque fumo, ita cor ab illis immoderate cōgeſtis opprimitur atque ſtrangulatur. Huius id eſto iudicium, quod qui ſic grauiter uehementerque affligūtur expiratione alleuantur recreanturque, eſtque ea tum illis unica medicina, quę ſuffocantes halitus atque fumo eiicit. Has tres cauſas ad inſiti caloris, & omnium terrenorum animantium cuſtodiam condonaras, ambiens non aer in ſe unus continet, ſi tum qualitate tum ſubſtantiam mediocritatem quandā acceperit. Aquatilia autem non aer, ſed aquæ humor tuetur, ut qui refrigerationis uſum & commoditatem illis ſuppeditat, niſi quum immodice exardeſcens robur eorum adimit, omnibusque orbat uiribus. Ab humore nonnihil etiam uaporis & halitus pro caloris ſpiritusque pabulo trahunt, in quem commode ſumoſa caloris ſuperuacanea depellunt. Id inter animantes diſcriminis peperit innati caloris uarietas: quum enim in terrenis animantibus multo ſanguine eoque puriore præditis, copioſus & uberrimus ſit uitæ calor, celeri quidem & prompta refrigeratione atque nutritione indiget: quę ſane aer facile confert, quia leuitate ſubtili celeriter in omne corpus penetrat, moxque partibus ſingulis preſens eſt & obuius. At uero piſces quibus multo minus tum caloris, tū ſanguinis ineſt, cum non æque ſubito tantum refrigerii deſiderent, ſolius aquę contagione appulſuque ſatis accommodentur.

Pabuli inopia.

Superuacaneorū retentio.

Tractū aerem aptū eſſe conſeruādo calori.

Aquatilia ſatis refrigerari citra aeris appulſum.

Pulſus

Pulsus et respirationis usus, utque inter se distent. Cap. XVII.

IN ea corporis parte quæ immensa æstus ac caloris ui quodammodo efferuescit, natura gubernatrix, & quasi magistra animātium, uim posuit cientem agitantemque motionibus perpetuis, cuius tamen impetum reliquæ etiam corporis partes minus calidæ percipiūt, ut in quas fundi ac dimanare solet. Ea est uis & facultas quæ cor suis motibus exagitans aerem idoneū in idipsum rapit, & ab eodem excrementa quæ plena sunt fuliginis foras expellit. Eadem ex corde per arteriarū corpora peruadés illas distendit atque demittit, ut partes in quas distributæ sunt, frigore reficiantur, & earum superuacanea propulsentur. Quandiu ergo harū omniū partium ingeneratus calor moderatus erit, isq; exiguus, hunc quidem satis conseruare uidebitur arteriarum pulsus, quem eo nomine incredibiliter natura machinata est. Vis enim quę a corde initium ducēs per arteriarum tunicas demittitur & influit. illas quidē eodem modo ac eodē tempore atque cor attollit & summittit. Cum attolliūtur ac dilatātur, se se suaque spiracula aperiunt, & undique ad se tum ambientē nos aerem, tū proximi sanguinis tenuē portionē trahunt. In his.n. cōmunes trāsitus existūt, ꝑ anicarū spiramēta & oscula, alii in cutē, alij in intestina & uiscera, alij in uenas, hoc indicio q. uulnerata magna arteria uniuersus animātis sanguis profunditur. Cū uerò summittuntur atque cōtrahuntur, fumida & halituosa superuacua, quę ex humorū & spirituū ustiōe proueniunt, tū in cutem tū in alias partes expellūt. Sic igitur perflabile corpus est, & arteriæ suo pulsu tum ex omni parte trahūt, ut natiuum calorem conseruent, tum in omnem partem transfundunt, ut eum ipsum ab omni eluuie liberent & expurgent. Cæterum cor quod calore ingēti tanquam flamma exardescit, non satis cōmodè potest arteriarum pulsatione conseruari, sed maiore quodam adminiculo quasi flabello indigebat: cuiusmodi in his animantibus quæ multo sanguine & calore uigēt sunt pulmones, in piscibus uerò branchię. Dum enim cor ardoris incendio flagrat, nec satis ualet pulsatione agitationeq; sua refrigerationem consequi & sibi asciscere, tum tēporis pulmones ipsamq; sentiēdi uim premit & irritat, efficitq; necessitate quadam, ut mouendi facultas diaphragma & thoracem hincq; annexos pulmones crebrò tollat deprimatq; Dum autem pulmones attolluntur, in eos tanquam in follem spiritus adducitur, redditur uero, cum deprimuntur & cōcidunt in se se. Hoc igitur modo qui inspiratione haustus est, frigidus aer, cælerrime ad intima quęque penetrat, usque refrigerationis commoda subministrat. Vt uero reliquarum partium calorem arteriarū pulsus, sic cordis ardorem inspiratio, tēperat, eundē purgat, expiratio, fumosa excrementa propellens. Quo circa inspirationi rectè comparatur diastole, expirationi systole. Ergo unius eiusdemque usus causa respiratio & pulsus dati sunt animantibus: hoc solum distant & dissident, quod illa ab animali facultate, hic autem a uitali manat, hic continuus est neque interruptus, extra omnem arbitrii nostri potestatem, illa plerunque cessat libera quidem & in nostra potestate. Quod enim respirationem excitare possumus cum uolumus & eādem crebriorem aut rariorem, tardiorem aut uelociorem reddere, contraque sedare & cohibere cum uolumus, apperte commostrat eam esse motum uoluntarium, nostroque subiici arbitrio. Non sic autem motum cordis & arteriarum, quem nec excitare, nec sedare, sed ne mutare quidem aliter possumus & si uolumus. Respirationem prorsus continere & cohibere arduum in primis est & difficile, quòd si exiguo

Cordis pulsatio.

Vt pulsus calorē refrigeret: & quid præstet commodi.

Respirationis usus & necessitas.

Respirationis & pulsus differentia.

Respirationem esse liberam.

Liberorũ motuũ duo genera.

quodam tempore aut certa menſura, non tamen perpetuò poſſumus. Quocirca reſpiratio ſimiliter atque ambulatio aut locutio prorſus eſt libera & in noſtra poteſtate ſita, ſed quadam affectus neceſſitate ducitur & incitatur. Erunt igitur in motibus uoluntariis alii prorſus & abſolutè liberi, quo quoties & quantum uolumus impelimus, nulla ad id nos urgente neceſſitate. alii liberi quidẽ, ſed a quibuſdam corporis affectibus incitati atque laceſſiti, quod genus ſunt reſpiratio, urinę & excrementorum alui retentio. Fiunt hæ quidem ab animali facultate, idque muſculorum beneficio, unde & arbitrio noſtro fieri dicuntur, cæterum quoniam multa plerunque actiones illas perturbant, magnaque neceſſitate laceſſunt, non quantum & quemodocunque uolumus, illas complere poſſumus. Quare quanquam liberæ ſunt & uoluntariæ, non tamen abſolutæ, ſed corporis affectibus ſubditæ.

Qua ratione fiant reſpiratio atque pulſus. Cap. XVIII.

Reſpirationis inſtrumenta.

PVLSATIO tum cordis, tum reliquarum partium calorem fouet, ſed & cordis calorem reſpiratio continet, ad quam pulmones planè accõmodati ſunt & a natura contributi. Huius quidem efficiens cauſa eſt, libera illa & uoluntaria facultas, cui inſtrumenta præſto ſunt, diaphragma & thorax uariis muſculis agitatus, tũ iis qui inter coſtas poſiti ſunt, tum iis qui extrinſecus ſunt adhibiti, interdum & iis qui ſunt in abdomine. Eſt & aſpera arteria reſpirationis uia, & pulmo receptaculum materiæ, quam inducimus. Materia uero aer, qui tum per os, tum per nares attrahitur. Itaque mouens illa & uoluntaria facultas, dum ardoris neceſſitate tanquam ſtimulo impellitur, muſculorum ope thoracem, ſimulq́; quadam conſequutione pulmones diſtendit, qui lenes atq; rari facile ſequuntur quocunque ducas. Dilatati autem neceſſario implentur leui quodam profluente que corpore per aſperam arteriam irruente, cuiuſmodi maxime eſt ambiens nos aer. Compreſſo autem thorace una pulmones demittuntur, & qui in illis ſuperuacuus eſt ſpiritus per arteriam excluditur. Si modica ad reſpirandum adſtringimur neceſſitate, huic obeundę unum certe diaphragma ſuffecerit, quod deorſum impulſum pulmones ſecum adducens leuiter attollit, reductum autem eoſdem comprimit colliditq́ue. Sin autem grauior urget neceſſitas, præter diaphragma thorax modice attolletur, eorum muſculorum ope qui inter coſtas poſiti interiorem ſedem habent, contrahetur autem ſua ipſius grauitate concidens in mediocrem naturalemq́ue ſitum. Cum autẽ maxima ſit inſpiratio, illis omnibus actionem ſuam cõferuntur ii muſculi, qui thoraci extrinſecus incumbunt, & quos maxime ab humeris ad thoracis ſuperiora deriuari diximus, omniumq́ue uno impetu atque conatu thorax pluri-mũ diſtenditur. Plurimum autem contrahitur in uehementi expiratione, qualis eſt appellata exuffiatio, ita quidem thoracem infra naturalem ſitum contrahentibus iis muſculis, qui inter coſtas poſiti exteriorem ſedem habent, ſuffragantibus etiam aliis qui extrinſecus thoracis inferiora tegunt.

Inſpirationis et expirationis effectus.

Alterna igitur horum muſculorum actione reſpiratio completur partibus duabus abſoluta, inſpiratione & expiratione. Inſpiratione ambiens aer per os & nares in aſperam arteriam inſiliens, non modo eius ramos per pulmonis ſubſtantiam diffuſos ſed & omnem ferè eius molem implet, adeo ut uniuerſam thoracis capacitatẽ inflatus ſpirituque turgens pulmo occupet.

Inſpirati aeris præparatio.

Qui hauſtus aer fuerat, primam in pulmone elaborationem ſumit, ilicq́; cõcoquitur & præparatur ut carnis quæ planè tenuis eſt, mollis & aerea, ut proinde huiuſce operis, quemadmodum &

caro

caro iecineris, sanguinis conficiendi causa maxime constructa esse uideatur. Non enim externus aer, rudis, frigidus, & impurus, & derepente irruens fieri potest interioris spiritus conueniens pabulum, sed hunc quemadmodum & alimenta necesse est paulatim mutari & familiarem innato spiritui qualitatem, longiuscula mora recipere. Posthæc autem elaboratus diligenter spiritus in sinistrum cordis uentriculum arripitur, ex quo accedente etiam sanguinis uapore qui ex dextro uentriculo permanauit, ui cordis insita, eiusque innato spiritu & ingenti caloris incendio, haud secus atque in fornace spiritus procreatur uitalis, qui demum in omne corpus per arterias effusus, salutarem impertit toti calorem. Qui ex hac concoctione fiunt torridi uapores, foras reiciuntur tum cordis & arteriarum pulsatione, tum pulmonis expiratione. Quum igitur thorax attollitur, asperæ pulmonum arteriæ aere per inspirationem implentur, simul autem læues implentur fumoso excremento, quod ex sinistro cordis sinu depellitur, ne id prauitate suffocet: uenæ arteriosæ tenui sanguine distenduntur, qui ex dextro cordis sinu ad pulmones nutriendos eiicitur. Quum autem depresso thorace pulmones in se concidunt, uasis hisce omnibus quodammodo coarctatis, per asperas quidem arterias expiratio fit excrementi fumosi, per læues autem quas uenosas diximus appellari, præparatus & quasi concoctus in pulmone aer, in sinistrum cordis sinum conuehitur. Qui in uenis est tenuis sanguis, pulmonis coarctatione in dextrum cordis sinum haudquaquam remeat, sed in carnem pro alimēto truditur, ab eius singulis partibus familiaritate quadam raptus, ut tamen hæ uenæ, ut quæ ex duplici constant tunica, sanè quā parum comprimi possunt expiratione, ut neque dilatari inspiratione, sed eos motus præsertim subeunt arteriæ, quæ propria sunt spiritus instrumenta. Eo autem ordine collocata sunt tria hæc uasa, ut aspera arteria ubique media & inter læuem arteriam atque uenam interposita cernatur: non hæc quidem extremis continuata sunt, neque qui in aspera arteria est aer, mox in læuē transfertur: sed cum extremæ omnium fibræ in omnem pulmonis substantiam dispersæ sint, quicquid in illis est conceptum, id omne in pulmonis substantiam illabitur. Per hanc (quia mollis est & summe rara) tum aer, tum fumosum excrementum facile commeat, & expiratione in idonea uasa relabitur: sanguis uero cum ex uenis in carnem effluxerit, in illius substantiam conuertitur, nec potest (nisi propter ulcus quale est in tabe) in asperas arterias retro commeare: quanquam quæ ex pulmonis nutritione quotidie progignuntur excrementa, per eas una cum sputis redduntur. *Hanc* cuiusque materiæ distributionem efficit pulmonis respiratio, cui & maximam uim addit cordis motus & pulsatio. Cor enim diastole ex pulmone per læues arterias præparatum aerem in sinistrum sinum rapit, & ex uena caua sanguinem allicit in dextrū suum sinum, iisque patefactis horum uasorum ualuis. Systole ex dextro sinu per uenam arteriosam sanguinem in pulmonem effundit: ex sinistro uero cōfectum iam uitalem spiritum in maiorem arteriam (quæ aorta dicitur) simulque in minores emittit: quo tempore necesse est omnes illas dilatari. Quamquam igitur eorū motus cordis pulsationi similitudine quadam magnitudinis, celeritatis & frequentiæ respondet, ut ex earum contactu cordis motum coniectura assequi liceat: hæ tamen dilatantur in systole cordis, committuntur autem in diastole. Dilatantur enim dum compressum cor in eas spiritum immittit. At non solius influentis spiritus & sanguinis in uapores extenuati copia implentur: nō enim fieri tum posset ut omnes uno eodemq; momento pulsarent, quod nequeat puncto temporis spiritus per arterias in corporis extrema peruadere. Ergo quum

Vt aer fiat spiritui pabulum.

Aeris spiritus & sanguinis distributio p pulmones.

Cordis & arteriarum pulsationes distant.

simul

Vis pulſifica.

Vis pulſifica alia eſt a uitali.

ſimul omnes pulſare deprehenduntur, quæcunque hoſce diaſtoles & ſyſtoles motus efficit cauſa, eadem ſanè & quæ cor mouet. Ea eſt in arteriarum corpore poſita, ſed quę tamen ſuam originem aut certe conſeruationem cordi acceptam referat. Cæterum quę in corde uis ineſt pulſus efficiens, ea uitalis nequaquam eſt quæ tum ſpiritum, tum uitalem in eo calorem gignit: hęc enim in ſolo corde collocata eſt & conſedit, illa uero arteriis & cordi coniuncta atque communis eſt. Hæc uitalis uires ſuas in oſſa, cartilagines, carnem, in omnes denique partes diffundit quibus uitam & ſalutarem calorem impertit nullaq; pars manet ab illius aſpiratione & fauore deſtituta: contra, quum a corde & arteriis diſceſſeris, quæ pulſu motioneque agitetur, pars omnino nulla in conſpectum ſe dabit, niſi cerebrum fortaſſis in illorum numero reponendum eſſe uideatur. Ex quibus profecto perſpicuum fit, uim illam pulſantem plurimum a uitali diſcrepare, eſſeque tanquam ancillulam & miniſtram tum ſpiritus eius & caloris diſtribuendi, tum ut innato calori modus quidam adhibeatur, certaque is ratione gubernetur. Simili modo atque ratione a uitali eæ diuerſę ſunt facultates, quæ excandeſcentiam & alias animi affectiones concitant: de quarum operibus quum iam plenè cumulateq; uerba fecerim, nihil ſupereſſe arbitror, quòd huic tractationi uideatur attexendum.

Libri Sexti de Functionibus & Humoribus.

FINIS.

DE HOMINIS PROCREATIONE ATQVE DE SEMINE, LIB. VII.

PRAEFATIO.

CORPORIS totius constitutionem, partis cuiusque situm, usum, figuram, ex elementis compositionem iam ante exposuimus, & quibus facultatibus adornatus homo singulas functiones edat. At quoniam nec elementa, nec quę ab his emergunt temperamenta, facultatum causas statuimus, nunc ordinis ratio locusq; postulat, ut inuestigemus quænam sint earum causæ. Quapropter toto animo & studio omni perquirendum, sitne præter primam illam ex elementis compositionem communemq; rerum omniũ procreationem, singularis quædam in animalibus uis, quæ facultatum causas in se contineat. Hoc enim pacto futurum est, ut hac serie sępius repetita atq; paulo altius relata, ab iis quæ sensibus subiecta sunt, in occultas & abditiores causas demum penetremus. Itaque dum hominis ortum atque procreationem in medium proponemus, dumque explicabimus quas uires obtineat procreandi facultas, quomodo quoque ordine partes conformentur singulę, utq; fętus in utero gubernetur: tum simul omnium quæ libris superioribus tradita sunt a nobis summa causa & ratio perspicue elucebit. Neque profecto fieri potuit, ut prius hominis procreatio intelligeretur, quam is esset numeris omnibus cognitus & exploratus: quisquis diuersum doctrinæ ordinem instituet, eum necesse est in obscura multa in explicabilia inuolui. Primum enim (inquit Aristoteles) nouisse oportet, an sit unũquodq; de quo futura est disputatio: deinde quid sit tertio loco unde & a quo id sit. In hunc itaque locum hominis procreationem tradere distulimus, quamuis forte nonnulli pulchrum putarent, ab hac facto artis exordio, ad alia deinde progredi.

Sexuum distinctio unde sit, & quid de semine sit ab Aristotele proditum. Cap. I.

QVAE rerum omnium pulcherrimæ sunt ac summe diuinæ, id unum prę cęteris diuinitatis suæ specimen obtinent, ut sempiternæ quidem sint & immutabiles, nulli affectionum impetui subiectæ. Hæc autem cum summa quædam sit perfectio, & præstantissimum supremumque bonum sit bene uiuere, uitaque frui lætissima, iure ac merito quæ mortali conditione generata sunt, *Procreandi necessitas.*

sunt, eo aspirant, & esse uiuereq; natura desiderant. Quanquam autem fieri nequit, ut id perfectione & omnino consequantur, hoc tamen nacta sunt, ut quodã modo sempiterna fiant, non numero quidem, uerum specie, quę semper est & ęterna: quapropter immutabili ęternitate continuantur uiuentiũ ortus & procreationes, ut quod singulari substantia seruari nequit, specie saltem persistat. Etenim usu uenit ut unumquodq; indiuiduum cum mortale & dissolubile se sentit, aliud sibi simile optet in suum locum reponere, in quod & languidam & inclinantem suam uitam quodammodo conferat, & per quod procreatione quasi repuerascens atque renouatum, quodammodo perpetuum fiat & ęternũ.

Procreandi nis stirpiũ.

Hęc est illa procreandi libido, quæ ut species in perpetuum salua conseruaretur, cunctis est uiuentibus a natura tributa. Hanc enim & frutices acceperunt, quas procreare manifestum est, atq; etiam nutriri & increscere.

In stirpibus confusi sexus.

Quum autem hę alimento iugiter inhærescant altissimis defixę radicibus, nec ad mouendũ sint aptæ, ex seipsis progignunt nullo alterius congressu. Huiusce rei causa natura promiscuum sexum maris ac fœminæ stirpibus attribuit, ut confusas ac perpetuo mixtas haberent maris ac fœminæ uires.

Procreatio animantium.

At uero animantes quia nõ solum in procreationem & nutritionem incumbunt, sed præterea sensus ac cognitionis particeps ad alias quasdam præstantiores functiones comparatæ, maris ac fœminę sexu distinctæ sunt. Sic enim melius ad alia quędam prestantiora cognitionis munera se conferunt, nec penitus alimento affixæ omni impetu in procreationem ruunt.

Sexum necessitas.

Si quando igitur generare debent, commisceantur coeantq; necesse est, & (ut inquit Aristoteles) ex ambobus quasi unũ fiat animal. Fieri itaque nõ potest, ut uel mas per se, uel sola fœmina ex seipsa animal perfecte generet, quanquam plerunque rudem quãdam & inchoatam molem producit, quod de mola & gallinarum ouis quę nostri subuentanea dixerunt, compertum habemus. Infœcunda enim sunt & irrita, quod maris societate sit opus qui procreationem perficiat. Rursum neque omnis in mare potestas gignendi sita est, ut qui procreationis locum non habeat. Ergo quum in plantis tum in animantibus utroq; sexu est opus: fœmina quæ corpus & materiam, mare qui formam speciemq; conferat.

Mas.

Fœmina.

Est enim mas, a quo motus procreationisq; origo manat: fœmina uero quæ materiam subiectamq; subministrat, quia propter mas id animal est quod in altero gignit, fœmina uero quod in seipso. Hisce de causis mas & fœmina tum facultate, tum quibusdam corporis partibus, quæ ad procreationem atque coitum accommodantur, inter se plurimum discordant, hinc Aristoteles generandi principia facultate distincta constituit.

Commissio.

Quum autem in procreationem incumbũt, fieri certe nequit ut inuicem omnino misceantur atque confundantur, uti neque ipsa illarum principia.

Ortus nostri principia.

Neq; n. quemadmodum ex ueteri cicade aut ex phœnice nouum nasci prædicãt, sic ex mare & fœmina coniunctim confusis, ut intereuntibus, nouus homo progignatur. At uero quum complexu coituq; generent, necesse est saltem ab utroque materiam quandam emitti & conferri, in qua illorum uis & potestas continetur, atque tanquam confluentibus principiorum & facultatum uicariis aut instrumentis, tertium quippiam gigni. Est autem ea materia utriusque semen, in quo tametsi actu ex seipsa mas & fœmina minime compareant, uiribus tamẽ & potestate insunt, ut mox conspicue cernetur.

Semẽ quid.

Quamobrem aliquis ipsum id recte nostri ortus uerum proximumq; principium statuerit. Semen igitur est, ex quo primo oriuntur ea quæ secundum naturam constituuntur, non quidem ut ex materia, sed ut ex motus efficiente principio.

1. de ortu Animaliũ cap. 18.

Primam seminis naturam atque rationem, perscrutaturus Aristoteles, demonstrat plane id nec corporis

nostri

nostri partem esse, nec alimentum, nec colliquefactum quippiam: concludens propterea id prorsum in reliquiis & excrementis haberi. Excrementum appellat reliquias alimẽti: quæ profecto aut inutiles sunt & ad nutriendum prorsus ineptæ, aut certe utiles quæ sola copia superfluant. Atqui semen non inutile excremẽtum esse inde constat, quod iis qui uel ex ætate, uel ex morbo pessime se habent, inutilis excremẽti plurimum inest, seminis uero nihil uel certe minimum, & si quidẽ seminis uasis emittitur, id prorsus infœcundum est, nec quicquam constituere potest ob eluuiei illius permistionem. Ergo (inquit) utilis cuiuspiam excrementi portio quædam semen est. Omnium autem utilissimum atque purissimum est ultimum, ex quo iam unumquodque membrũ alimẽtum capessit atque sustinetur. Id enim omnino paucum ex plurimo relinquitur alimento. Dum igitur purior ac planè confectus sanguis in membra distribuitur, accedensq; illis assimilatur postremę concoctionis atque etiam nutricationis redundans & superfluens utile alimẽtum, excrementum etiam appellamus, id autem seminis est materia. Semen igitur excrementum est & residuum alimenti utilis atque ultimi. Id putat Aristoteles sanguinem esse: hoc indicio quod si ui nimioq; conatu reddatur, nondum facultate testium plenè conuersum, ut iis accedit qui supra modum rei ueneræ indulgent, cruentũ id plerunque prodeat. imo & inspermaticis uasis cruentum id plerunque animaduertitur. Aristoteles semen ait magnam uim ob id obtinere, quod ad partes corporis accedens similem atque proximum alimentum substantiam & facultatem conquisiuit utrunque enim iam partis uim & naturam accepit. Itaque semen aut manus aut faciei aut etiam totius animalis, manum indefinitã aut faciem, aut animal totum indefinitum esse colligit, & quale unumquodque illorum re uera iam est, tale & semen posse effici. Vt autem id portio quædam sit ultimi alimenti, utque in solidis quibusque particulis gignatur, hoc loco fusius aperiendum. *Seminis natura.*

Seminis materiam in solidis partibus progigni, utq; ab illis testium ui secernatur. Cap. II.

PRODITVM quidem supra iam est & rationibus confirmatum partes omnes corporis sanguine nutriri: ex quo corporis (simplex enim non est & uniusmodi) unaquæque pars quicquid sibi conueniens est & familiare prolicit. Id halitus specie tractum mox unaquæque pars mutat & conuertit, inq; suam naturam demum perducit: ita enim particula nutricationem perficit, dum appositum alimentum perfectè sibi assimilat, & in suam naturam substantiamq; mutat. Qualis itaque est cuiusque partis substantia tale prorsus euadet & illius alimentum. Prima autem solidarum partium substantia ex semine constituitur ac gignitur, ut posthac erit apertius. Omnis igitur alimenti istarum substantia, in seminis naturam atque materiam facessit. Non ex alia materia procreatæ sunt particulæ, ex alia uero alimentum & uitam capessunt. Atqui partes omnes solidę ex semine ortum habent, omnes ergo aluntur semine. Rursum pars unaquęque spermatici dum nutritur, simile ei generat & resarcit quod fluore dissipatum est, at dissipatum est quippiam spermaticum, ergo spermaticum erit quod in eius locum sufficitur, id autem proximum est alimẽtũ sanguinis pars purissima pleniusq; confecta. Hoc iam fiat obseruationum meditatione planius. Vasa seminis quæ multis anfractibus in testes feruntur, si diligenter contemplere, conspicies sanguinem modice iam albescentem conti-

Prima. *Secunda.* *Tertia*

nere qui tamen nondum testes attigit. Hic cum non è testibus eo reflux erit, argumentum est hæc uasa ex sanguine diutius concepto semen quodammodo cōficere, atque dum sanguinem in suam naturam uertere nituntur, hunc prius in semen commutare pollent itaque hæc ui quadam seminis effectrice. Atqui seminis uasa inter uenas habentur, & communem cum eis substantiam acceperūt, neque igitur aliis uenis per corpus uniuersum dispersis, uis & natura deerit seminis gignendi. Si qua alia corporis regione uenę similiter atque hæc uasa flexuosę haberentur, posset in eis multo facilius humor similis animaduerti. Et certe in omnibus uenis talis quidam uere inest, qui per eorū tunicas insertus, proximum sit eis alimentum. Iam uero si uenæ hoc muneris & dignitatis a natura sunt adeptæ ut semen generent, maiori profecto ratione in arteriis, neruis, membranis, & in ossibus, eadem uis insidebit, quod hæc spermatica magis sint quam uenæ. At ne quis forte contentionis estu conetur quas proposui rationes diluere, dicatque nec uero semine spermaticas partes nutriri, nec id uerū semen esse quod in spermaticis uasis recōditur nihil equidem eiusmodi rationibus efficere contendebam, sed in duntaxat quicquid est proprius quā sanguinem ad seminis uim & naturam accedere. Siue igitur id nondū semen, siue inchoatum crudumque semen appellet, satis superque factum putabo si docuero proximum id unum partium nutrimentum, quod Aristoteli utile ac ultimum dici solet, tum partium alendarum, tum uero seminis gigendi materiam suffici. Quę purior est in sanguine portio alendis partibus familiaris & accommodata, ea ut facile & cito alit, ita cum tenuis si plenaque spiritus, quam mox in seminis materiam conuertitur. Huius quippiam solidis partibus semper assistit, semperque sanguini spermaticus humor roris modo inspergitur. Hic tamet si uera est materia non tamen simplex est & uniusmodi, sed alius aliā uim & naturam accepit, ex uaria partis natura a qua mutatus est. Qua autem is ratione secretus, in testes adducatur hoc loco narrandum est. Vt in liene uis quædam inest ad prolectandum melancolicum humorem comparata, in renibus alia quæ urinam alliciat; ita & testibus cōuenit uim quandam inesse qua seminis materiam sibi quidem perquam familiarem & idoneam, tanquam propriū coniunctumque alimentum inuitent & attrahant. Cum autem magna sit & uehemens hæc eorum uis quæ in corpus uniuersum permanat, ceu mox aliis multis rationibus planum fiet, ii nimirum tum uberiorem materiam quam sibi opus est, tū uero hanc ex uniuerso corpore elicient & euocabunt. Vt ergo iecur ex intestinis succum rapit per uenas mesenterii, sic testes per seminis uasa materiam sugunt a uena caua, quæ lumbis & renibus assistit, hæc uero ab omnibus circumiectis uenis grandioribus, hæ a minutis, quę iā uix capilli magnitudinē adæquāt, & quæ partes singulas alunt. Ea enim attractio manet ac persistit dū uasa & testes impleantur, neque enim prius intermittit, quam testes copia turgeant atque saturētur, inaniti enim ex locis plenioribus uelu i eripientes uiolenter euellunt. Ex his potest intelligi. Aristotelē iure optimo falsi insimulasse Polybū, qui libro de natura seminis Hippocrati ascripto, hanc ex toto corpore secretionem in solo concubitu fieri censuerit, ipsumque semen ceu colliquefactum quiddam esse motu agitationeque secretum, neq; id in uasis aut testibus aliquādo subsistere & commorari, ut tempore mutationem subeat. In hæc autem quoniam ille plurima scire attulit, satis erit subiecta obseruatio quę id funditus euertat. Animante enim quæ a uenere diutius abstinuerat dissecta, copiosissimum crassissimumque semen comperitur, quo & uasa & testes & epididimus turgent: quod non nisi summa ui trahendi testium fieri potuit. Contra

Materiæ seminis in testes secretio.

Semen in testibus aliquandiu morari & confici.

tra uero accidit si quod animal effrenata & indomita uenere feratur. Testes enim è uasorum inuolucro rapient, eaque prorsus exinaniet, ut si demum consectionem fieri contingat, nihil omnino seminis inesse deprehendatur. Ergo quodcunque in coitu semen emittitur, id necesse est congestum prius fuerit & coaceruatum, tractumque ui præpotente testium. Obscurior alia ac scopulosior dubitatio hic difficiles explicatus habet. Multa enim plerique proferunt, quibus persuadeant seminis quam diximus materiã, & in partibus singulis ꝓgigni, & ab iis quotquot sunt in testes cõfluere, alioqui inutile id fore ac minime fœcundum. Quę tametsi firmissimis rationibus Aristoteles usus est confringere, alias tamen subiungam, ex quibus id nequaquam fieri posse demonstrem. Si enim de minima quaque particula seminis quippiam decederet, cum nihil extare possit minus minimo, necesse esset unico cõcubitu uniuersum corpus in semen quasi liquefactum diffundi. Quoniam uero minimę particulæ quam cogitatione potius quam sensu comprehendimus, nullum potest fragmẽtum haberi, non potest de illa quicquam decedere. Neque pręterea ex omnibus sensu manifestis tum simplicibus, tum compositis quippiam secernitur ad seminis constitutionem: copiosum enim id colligi necesse foret quod fœcundum euadit, nec fieri posset ut tantula quę eiicitur substantia uim haberet ad procreandum fœtum, quod e singulis corporis partibus quippiam accepisse nõ possit. Quin etiam semen totum sensu simplex apparet, & unaquæque eius portio fœcunda ut totum esse ex iis animalibus intelligitur, quæ unico coitu & ex pauco semine multiplices fœtus procreant. Ergo cum quælibet seminis portio totius uim habeat, qua corpus uniuersum conformet, non sic potuit totum semen a toto corpore dimanare, ut de unaquaque parte fiat partis similis decessio. Quamobrem recte censuit Aristoteles, seminis materiam non a toto corpore demitti. At nihilo minus hanc necessum est de cerebro, de corde, & iecore, quę tria sunt principia, decedere: plurimum autem de cerebro: hoc quidem illius argumentum est, quod cui unum quodlibet istorum grauem offensionem acceperit, infœcundus is reddetur. quemadmodum si leuis erit uitium prolem infestabit ægra infirmaque ualetudine. Ex quo fit, ut iis uenis & arteriis quæ pone aures sunt resectis aut exustis, fœcunditas adimatur. Seminis ergo materiam ex toto deriuari atque dimanare sic accipiendum, ut ex illius principiis principibusque partibus necessario profluat. Sunt qui putent hanc non modo e principiis, sed ex omnibus quoque similaribus partibus secerni non quidem ex unoquoque osse uel neruo, sed ex aliquo osse, ex neruo, ex membrana, ex cartilaginę quiddam in seminis materiam conferri. Deinde uero quod a neruo uel ab osse profluxit, non modo illius, sed etiam omnis nerui uel ossis in conceptu materiam fieri. Proinde ex tantulo semine tanquam ex materia similares omnes partes effici, idque eius facultatis opera, quæ in semine sita omnia conformat.

Semen non ab omnibus partibus secerni.

Prima rõ.

Secunda.

Semen non ex omnibus manifestis partibus secerni.

Prima rõ.

Secunda.

Semẽ ex tribus principibus partib. secernitur.

De testiculis & eorum præstantia. Cap. III.

MAGNAM quidem uim esse testiculorum seminis secretio decessioq́ue docet, qua ii ex uniuerso corpore, materiam proliciunt at multo maximam declarant tum uires, quas ii corpori impertiunt, tum uero completa seminis absolutio. Quibus enim execti sunt testes, etiam si eorum uasa læsa non sint, uis illa & facultas effectrix seminis occumbit: ut licet ii ętate sunt adulta atque florẽte, non tamẽ rei uenereæ uoluptate oblectationeq; teneri possint

Testium robur primo.

Secundo.

Tertiò.

omniſq́; generandi poteſtas ſit erepta. Simul his extingui deprehenditur maſculus & uirilis animus, totaq́; uiriditas & flos roboris cū teſtibus excinditur. Quinetiam eorum natura in frigidiorem conuertitur neque ſanguis bonus neque calor ſuauis aut formæ dignitas apparet: arteriæ paruum & imbecillum, quemadmodum in ſenibus pulſum edunt: corpus albeſcit, graue, iners, opimúq; redditur & minus hirſutum, atque (ut ſemel dicam) effœtum fit, molle & effœminatum.

Quartò.

Neque uero hanc ſolum roboris temperamentiq; mutationem incidere, etiam propriæ ſubſtantiæ naturam inuerti hinc intelligitur, ꝙ caſtratorū animaliū carnes quadā dulcedine & ſuauitate guſtatum mouent, quæ autem è non caſtratis acceptæ fuerint, tum odore tum ſapore teſticulos referunt, euomuntq; graue quoddam uirus acerbitatis ſuæ. Si teſticulis exectis, totius corporis robur, temperamentum, propriaq; ſubſtantia inuertitur atque mutatur, teſticuli dum aderant, iſtorum authores erant & effectores. Neque tantæ mutationis & præſtantiæ cauſa ſunt & principium, ut quidam exiſtimant, quòd in ſe illabentem ex uniuerſo corpore tum calorem, tum ſpiritum denſa compactaq; ſubſtantia tanquam ſpeculum radios in uniuerſum corpus refundant.

Quò testes corpus mutent.

Neque quòd in illis congeſtum ſemen, robur & calorem eiuſmodi corpori impertiat, quanquam profectò illa non parum augere hinc animaduertitur, ꝙ cum affluit & redundat, turgeſcens id impetu ardoreq; corpus perturbat, excretum autem hoc placidum, lene, tranquillumq; reddit. Sed hoc roboris & caloris ex ſe propriaq; facultate obtinent, haſq; ſuas uires in omne corpus effundunt, quēadmodum cerebrum neruis, tum ſentiendi tum mouendi uim, cor arteriis pulſandi facultatem impertit. Ex quibus intelligi poteſt teſticulos magno ſubſidio corpori uenire, quo perfectius id & ſalubrius uitam agat, eſſeq; ad molliorem uitæ ſtatum, & conditionem utiles.

Testiculi utiles corpori.

Utiles ad generis conseruationē.

Porrò autem ad generis conſeruationem, magna quidem eſt eorum neceſſitas, ut idcirco in principum partium numero cēſeantur. At certe Ariſtoteles hoc uno argumento, quòd quædā animalia, ut ſerpentes & piſces omnes, ſemē fœcundum profundant, quibus tamē teſtes a natura denegati ſunt, uiſus eſt exiſtimaſſe hos ad ſeminis confectionem & ad generis cuſtodiam principatum non habere.

Nullū perfectum animal sine testibus gigni posse.

Si quæ tamen eiuſmodi ſunt, ut ſine ſemine generent, quale eſſe perhibent inſectorum genus, aut ſi quæ emiſſo ſemine ſine teſticulis generāt, ut piſces atq; ſerpentes, omnium procreandi rationē mancam atque imperfectam cenſemus, quippe quæ nō niſi temporis longinquitate perfici poteſt. In reliquis autem animantibus, quæ modo quodam perfectiori generant, & quæ in procreationem, non quemadmodum inſecta & muſcę tāquam affixa diutius incumbunt, teſtes additi ſunt, qui plenius ſemen excolerent et complerent, idq; foras profunderent, nullam enim in his poſſe creationem ſine teſtibus perfici, una experientia ſatis confirmat.

1. de ge. ani ma. ca. 4.

Ergo non (quemadmodum Ariſtotelis fert opinio) teſtes melioris duntaxat uſus gratia conditi ſunt, neque ut motum ſeminis ſtabiliorem faciant, neque ut pondera telis textorum ſic uaſis ſeminis adiecti ſunt, ut illa contendant. Putauit ſiquidem caſtratos idcirco generare non poſſe, quòd exectis teſticulis uaſa ſeminis intro ſe contrahant, occludanturq; eorum uiæ, per quas euadere iam ſemen non poſſit. At uero quid de ijs ſentiet, quibus non execti ſed attriti duntaxat ſunt teſtes, aut quibus immodice refrixerunt, aut alia quapiam intemperie aut uitio aut morbo affecti ſunt, uelut in gonorrhœa? His enim tametſi reliquum corpus firma eſt et incorrupta ſanitate, et uiæ ſatis patent, ut per eas abunde id poſſit emanare, quicquid tamen effluit, imperfectum eſt et minime fœcundum. Quāobrem efficiendi ſeminis teſtes primi ſunt authores, uaſa deferentia id quodā

modo

modo pręparant, iaculantia uero perficiunt. Etenim in his aĩalibus quæ sibi diutius a coitu temperarunt, omnia conferta semine uidentur, sed quod (ut dixi) cõcoctionis, uarietate distinctum sit: hoc autem qua ratione fiat, explicandum excutiendumq; planius est. Vt seminis materia quam è singulis particulis paulatim testes magna ui traxerunt, in flexuosis uasorum antractibus lõgo uiæ tractu hęret cunctaturq; diutius: ita in arterijs quæ illis anfractu quodã substratæ sunt, spiritus quasi irretitus subsistit atq; retinetur. Hac mora & contactione utraq; uasa nituntur, quicquid continent tanquã alimentũ, sensum in similẽ sibi speciem mutare; & ut illius colorem ita planè & substantiã totã paulatim conuertere. Quum ita pręparatus humor in postremos illos anfractus qui testiculos inuoluunt & circumplicant, tractus delatusq; fuerit, coquitur, aptusque perficitur ad animalis procreationem: idq; tum robore & calore eorum uasorum quæ testes ambiunt, tum uero ipsorum testium ingenita ui. Glandes enim cum sint, & spongię modo rari, complures fistulę seminis confertæ in eo ex uasis propagantur, per quas susceptum humorem propria ui conficiunt.

Quomodo semẽ in testibus & uasis cõficiatur.

Quænam est seminis compositio, quid testes ad eius confectionem conferant. Cap. IIII.

SEMINIS ergo materiam è uana caua elici, idq; perfectã tum coloris tũ substantię mutationem in testibus habere, una sensuum fide confirmatum putamus. At uero in semine quod fęcundum est & ad procreationem comparatũ, pręter eam materiam speciem quandam haberi, quæ spiritus & caloris uim summam obtineat, argumentis & rationibus oportet docere, iisq; ex naturæ arcanis & ex recondita aliorum animantium conditione depromptis. In his ergo quæ semen non emittunt (quod genus maxime insectorum est) fœmina particulã sui quampiam inserit in marem, & ueluti materiam ad opificem adhibet, in hac deinde mas uapore quodam uitæ uim & facultatem conijcit. Diu coit genus id animalium, quousq; constituatur aliquid: tam imbecilla enim his inest uis procreatrix, ut si quid quasi medium intercedat, nihil quicquã possit efficere: sed eam necesse est per se & proxime animal condere, & propriam cuiusque membri naturam nullius seminis aut instrumenti interuentu, sibi simile in alio membrum effingere. At in perfectioribus animantibus quæ non modo procreationis, sed præstantioris cognitionis gratia consistunt, mas tanto facultatis robore præditus est, ut cum de se uim quandam cũ seminis materia in fœminam emiserit, possit ipse uel absens seminis interpositu prolẽ gignere. Itaq; quodcũque fęcundum est & utile semen simplex id non est, sed utique compositũ, materiamq; habet ultimi alimenti excrementam, & in hanc facultatem quandam opificem, quę tota est ætherea, spiritusq; plena. Hanc insitam non esse materiæ id planè demonstrat, quod in semine appellato, quod per morbum ceu per gonorrhæam præter uoluntatem excidit, nulla facultas inest, sed id omnino excrementum est ad id gignẽdi neutiquam munus accommodatum. Hoc nemo recte semen nuncupare possit nisi forte inducta homonyma: quemadmodum manũ quæ ab omni animæ facultate destituitur, manum, hominemq; demortuum hominem solent appellare. Cæterum quæ in fœcundo semine facultas consistit ea est quæ per se agit, omnisq; motionis est principium: seminis autem corpore & materia uis ea tanquam instrumento utitur, quemadmodum anima ut apprehendat manum, & faber securim adhibet, ut ex ligno lectum arte construat. Vt igitur anima manum hæc deinde materiam ex qua quippiam efficit, mouet ac impel-

In semine uim summã esse cum calore & spiritu.

Vis et facultas seminis alia est ab eius materia.

ac impellit, ita in his animantibus, quæ semen profundunt, hoc quidẽ proxime mouet & agit, sed a propria quadã ui & energia quam gerit incitatũ. In quibus ergo quippiam constitui solet secreto profusoq; semine (non enim omnia ut dixi emittunt) non id quidem tanquam efficiens primarum & insitum generat, sed id quod primum mouet. Virtus enim quę in seminis materia coercetur, ui eam impertit, & partes conformat, summa illius facultas, non ex mole, sed ex uiribus spectanda. Cum itaque duo in semine comprehensa teneantur, materia & facultas, illa quę patiendi uim habet non ab omnibus corporis partibus, a quibusdam tamen necessario secernitur: hęc uero quę prorsus est efficiens, ab unaquaq. uel minima demigrat, quod nonnulli hac uerborum interpretatione explicant, semen non mole, sed uiribus a toto defluere. Cæterum qua uia quoue ratione ex toto decessio fiat, utq; ex duobus illis unum semen constet, aperiendum.

Seminis materia ex corpore lapsa, uim habet dũtaxat patiendi.

Seminis crassior materia, cum solidis partibus apposita erat, ab eis generandi uim non conquirebat, sed pręparationem duntaxat & patiendi constitutionem, ob quam facile posset in illarum substantiam conuerti. Ea uero cum ad testes rapitur, uim suam etiam tum retinet, & pręparationem habet ex qua poterit aliquando in partium suæ naturæ materiam suffici atq; substitui. Seminis materia quamquam uasorum testiumq; ui exquisite adeo coquatur, ut crassior albiorq; euadat, nequaquam tamen semen inde absolutam fœcunditatis naturam consequi potest, nisi magna ubertate spiritus influant, eiq; materiæ penitus confundantur. Quãdoquidem horum causa arteriæ ab aorta deductionem habent in testes, seminis uasa comitatę. Ex quo intelligi potest, per ea uasa materiam: per arterias uero formam & facultatem semini cõferri.

Vis & facultas cum spiritibus influit.

Per has quidem spiritus uitalis, per uenas naturalis a iecore, per neruos animalis a cerebro & spinæ medulla illabitur in testes. A cæteris autem particulis & ab uniuerso corpore credibile est non nihil spiritus atq; facultatis derepẽte in testes irruere, idq; ualida agitatione corporis & perturbatione, quæ in ipso fit coitu, cuius hoc esto indicium, quod titillatio uehemens tum corpus uniuersum eximia uoluptate afficit. Hę igitur uires & facultates quæ cum spiritibus ex uniuerso corpore, maxime uero ex principibus partibus confluxerunt, illi demum seminis materiæ insident tanquam procreationis magistræ & opifices.

Quid testes semini præstant.

Quapropter non testes semini uim tribuunt qua fœcundum est, sed hęc ab uniuerso corpore suscipitur. Quid est (inquies) quamobrẽ testes inter principes partes retulimus, & quid hi in semẽ cõferũt? Non materiam, ut quæ ex corporis alimento rapta haustaq;, nõ uires illas & facultates, ut quæ ab uniuerso corpore cum spiritu dimanarunt. Quænam igitur eorum est efficientia? Ea sanè quod materiam seminis concoquunt, ac planè in alteram speciem cõuertunt, simulque ei formã eam a qua semen est & appellatur (quemadmodum mammę facti speciem) ex se ij tribuunt. Quinetiam suo illi calore spiritus quos ex corpore acceperunt, diligenter commiscent materiæ eorumque facultates inserunt semini, & omnium temperatione unum efficiunt, hacq; facultates inserunt semini, & eius uiribus ornatum, tum facultatem, tum spiritum generantem in illis collocari. Neque igitur facultas, neque spiritus generans in testibus collocãdus est. sed hæc propriæ totius sunt corporis, eorum animalium exemplo quæ uniuersi sui corporis calore & spiritu generant, nullo semine profuso.

Nullum in testibus esse generandi spiritum.

Neque in perfectis animantibus quę semine generant, ulius est spiritus qui generans dici meretur. Non enim ut cerebrum ex uitali animalem spiritum producit, sic testiculi uim habent ingenitam, quę illapsos undique spiritus in unius generantis eiusque simplicis naturam commutent: sed si quis est

in

in nobis generandi spiritus, is coniunctio & confusio quædam est omnium. Cæterum qui contentione uelit generantem uim ad spiritum testiculis attribuere, huncq; multorum congressu simplicem esse factum, uix fortasse possit rationibus conuinci, quemadmodum neq; si semen simplex ac prorsum uniusmodi, non ex multarum partium naturæ dissimilis adhæsione compactum & coagmentatum pronuntiet. Vtcunque hæc cōstituta stabilitaq; fuerint testes nihilominus iure possunt inter principes partes haberi, non quia singularis cuiuspiam animalis uitam, sed (quod præstantius est) quia eius uniuersum genus perpetuant, neque nunquam id ulla mortali necessitate sinunt occūbere.

De seminis natura, præstantia, & uiribus, idque omnium tum spirituum, tum facultatum causam esse. Cap. V.

Album crassumque semen.

IAM uero ad seminis contemplationem reuersi, ex procreationis modo scrutemur quæ nam illius substantia, & quæ natura sit. Quodcunque absolute coactum coctumque est, id ut calore album, ita & substantia crassum redditur planeq; imitatur uasorum ac testium naturam, cuiusmodi plerunq; ab animali grandinis specie prodire deprehenditur. Cæterum non sicuti grando uel nix id frigoris ui concreuit, sed ab ingenito & interiore uasorum ac testium calore. Neque tamen uti lac, ouum aut alia quæcunque multum terrenæ substantiæ permistum habent, coctione cogitur, in quibus ui caloris humore dissipato crassior portio subsistit. Nemo enim tam rudis est, qui semen quod planè aereū aut potius æthereum est, inter hæc terrena connumeret. Quid ergo restat? Vt aqua oleo permista, aut oui cādidum diutius agitatum, ac coercito flatu in spumæ densæ & albæ ingentem tumorem exurgit, ita propemodum quod in nobis est semen calore cogitur & albescit. Testium enim calor spiritum uitalem ac reliquos tanquam concoctione exagitans, materiæ seminis omni ex parte permiscet, cumq; sit ea materia non parum cohęrens & tenax, ab immixto spiritu facile in spumam eamque densissimam turgescit, cuius tamen bullæ cerni uix possint, ut neque in butyro. Ea certe causa ueteres fabulantur, *Venerē* & spuma prognatam fuisse. *Itaque* semē etsi aereum est, multo spiritu eoque calido consertum, calore tamen in spumam conuersum concrescit albescitq;. Cuius etiam rei indicium est, ꝙ sub dio positum liquefit, cūq; iā planè refrixerit, spiritusq; euanuerit, nigrius id effectum dilapsumq; diffunditur. Remanet enim uelut aqua minimum quippiam habens terrenæ portionis, quę dum exaruerit, manifesto deprehendi solet. Ex his autem quę euentuum obseruationibus cōfirmata sunt, palam fit id quod proprie semen appellamus, natura calidum humidumq; haberi. *Iam* uero seminis uires quātæ sint uerbis explicemus, idque ex Aristotelis decreto. Quoniam alimentum quod ad membra diffunditur & accedit, simile ei est quod tanquam superuacaneum relinquitur, semen aut manus, aut faciei, aut etiam totius corporis, manus est aut facies, aut corpus totū, sed promiscue & confuse. Nam quale unumquodque istorum reipsa iam est, tale & semen euadere potest, aut crassitudinis mole, aut facultate, quam in seipsum continet. Semen igitur (inquit) tale est, motumque habet & principium eiusmodi, ut motu peracto pars quæque emergat, eademq; fit animæ uiribus instructa. Omnia enim quęcunque aut natura aut arte fabricantur & ortum accipiunt, ab eo quod reuera iam est fiunt, ex materia quæ habilitatem aliquā & adumbrationem habet futuri operis. Dehinc uero dum expressam atq; solidā perfectionem consequuntur, in actum erumpunt, quemadmodum ex seminis

Vnde semē albescat & densetur.

Seminis quātæ sint uires.

1. de gene. anima. 1.

materia

materia in uterum emissa homo tandem procreatur, cuius species quædam & forma præcesserat in semine. Hoc quidem nullis corporis particulis conformatum, conspicamur, quoniam tamen ex illinc aliquando comparebunt & exsuscitabuntur, uiribus & facultate præditum est, omnemq; animę potestatem obtinet. Quum enim semen in animantibus utero conceptum non secus ac stirps uita fruatur & alatur, animã id in se continet naturalem & altricem. Ea quoq; quæ sensus particeps est a qua animalis nomen assumit, temporis progressu accedit, quum moueri incipit, tum demum rationis uis cuius appulsu homo dici meretur, non enim simul animal fit & homo. Animam igitur naturalem in seminibus atque conceptibus nondum separatis haberi potestate statuendum est non actu & reipsa, priusquam eo modo quo conceptus qui iam separantur, cibum trahant, & officio eius animæ fungantur, principio enim hæc omnia uitã stirpis uiuere uidentur. De anima quoque sensus particeps similis atq; eadem est ratio. Duo hæc principia, quoniam ad agendum indigent corporis adminiculo, sine corpore nequeunt consistere. Ex quo fit ut in semen extrinsecus ea non appellant, neque enim solitaria & per seipsa accedunt, quod a corpore seiũgi non possint; neque, corpore quodam suffulta, quod diuersum sit a semine. Restat igitur ut semper in semine potestate fuerint, nunquam seiuncta. At uero mens illa simplex, nullius corporis terrena mole instructa uel indigens, sola extrinsecus accedit, eaque sola diuina est, nihil enim eius actioni cũ corporis officio commune intercedit, omnis enim huius animæ uis alterius corporis est particeps, quòd magis diuinum est, quam quæ elementa appellantur. Quoniã uero protinus huius libri initio demonstrare proposuimus, omnium quę in nobis consistunt facultatum causas: iam ex his tanquam certa demonstratione cõfici potest, spiritus & eas quæ in nobis uigent facultates, nec primam elementorum temperiem esse nec ex ea, sed è semine solo originem habere. Quãquam enim quatuor elementa optima temperie conuenient, & ad moderationem se se redigent, nequaquam tamen ullum animal uel stirpem efficient citra seminis, quod aut reipsa aut actu, aut potestate duntaxat insideat, appulsum. Potestate dico ob stirpes, quæ è terra sponte sua emergunt, & ob ea animalia quę ex putridę materiæ ui proueniunt, in utriusque enim non minima uis percipitur seminis, aut caloris qui eius protestatem habeat Huius uero caloris uires & naturam Aristoteles memoriæ propagauit, supra quam ad naturalem spectet. Dura (inquit) mollia, lenta, rigida, & quicunque alij effectus partibus insunt uiuentibus, caloris & frigoris ui effici possunt. At ratio qua iam caro aut os est, non sic potest. sed a motu efficitur, proficiscente ab eo q genuit, quodq; energia tale est quale potestate est id ex quo gignitur. Ex quibus clarum & euidens est quæcunque in uiuẽtium numero habentur, sui ortum non primis rerum elementis, sed semini acceptum referre. Obijcies hic fortassis, id semen ex primis constare elementis, omnemq; uim suam ex illis adeptum esse. Hoc certe non est usquequaque uerum, sed a diuiniori quodam magisque excelso principio robur assumit, quanquam est ex elementis concretum. Nam (inquit Aristoteles) omnis animæ siue uis siue potestas, alterius cuiusdam corporis particeps esse apparet, eiusq; diuinioris quam quæ elementa appellantur. Verum quemadmodum nobilitate obscuritateve animæ inter se discrepant, ita & natura eius corporis differt Continet enim in se semen cuiusque fœcunditatis suæ causam, nempe ipsum calorem, qui igneus minime est neq; id generis facultatem aliquam æmulatur. sed spiritus qui in semine spumanteq; corpore coercetur, et natura quæ in eo est spiritu proportione respõdet elemento stellarum.

Cap. 3.

Aĩa naturalis et sentiẽs ex semine prodierunt. Mens diuinitus accedit.

Spũs & facultas non ex elemẽtis, sed ex semine nasci

2. de gener. anim. cap. 1.

sarum.Quamobrem ignis nullum animal generat, neque constitui quicquam densis, uel humidis,uel siccis uidetur. At uero solis calor & animalium nō modo qui in semine continetur,uerumetiam si quid excrementi sit, quanquam diuersum a natura,tamen id quoque principium habet uitale. Cæterum calorē in animalibus cōtentum,nec ignem esse,neque ab igne originem ducere, apertum ex his est Hoc itaque Aristotelis decreto perfacile liceat facultatum omnium & spirituum causas intelligere:quibus equidē in totum assentior & subscribo. Ab homine autem ad cætera quoque genita digressus,sciri uelim omnium genitorum primam cōstitutionem ex elementis proficisci, omnemq; materiam omne tēperamentum,& eas affectiones quas Aristoteles secūdas qualitates appellauit,mole durum , rarum,densum,crassum,tenue , & similia , ab iis sumptas esse. At propria cuiusq; ratio & essentia,qua idipsum est quod esse idicitur,nequaquam ex elementis emergit.Quemadmodum enim hominis essentia atq; ratio,quæ illius est anima , diuiniorem quam qui ex elementis est ortum habet:sic & essentia ratioq; carnis qua caro est,aut ossis quo os est,neuti quā ab elementis his densis atq; concretis,sed ab elemento stellarum planè cęlestem naturam sumit,& hæc in cœlesti quodam spiritu consistit hic autē spiritus est in semine per quod genito toti impertitur. Ad eundem propè modum tum reliquorum omnium animantium,tum stirpium propria natura cælesti ortu profertur. Hinc facultates quasdam obtinent occultiores & recōditas,quas etiam cœlestes appellant nequaquam ex elementorum tēperie profectas. Circunspectis rebus omnibus rationibusq; subductis,hanc de semine summam facio. Seminis materia utilis atque syncera , eius alimenti quod partibus solidis attribuitur portio quędam est,quę ui testiculorum attrahente, de singulis corporis partibus secreta decessit. Ex hac testes & uasa suo quo prędita sunt calore semen generant,quod tamen fęcundum atque fertile nequaquam habentur, nisi plurimus spiritus uitalis ex toto confluat,qui diligenter ei permisceatur. Quod ea confusione gignitur semen fęcundum,id substantia crassum est & spumans,colore album,pondere læue,natura aereum , temperamento calidum & humidum. Eius substantia & crassitudo ex elementorum constat temperamento, præter id autem calorem quendam diuinum atq; cęlestem obtinet,nō ignis aut alterius elementi participem,in quo uita omnis consistit ac manet,in quo præterea potestas insidet tū naturalis & altricis animæ, tum eius quę sensum motum,& appetitum habet Hic dum efferuescit,quæ compressæ atq; tacitæ in eo delitescebant facultates,in actum erumpunt,& uiribus sese ostētat. Omnes has facultatum adumbrationes semen,non ab elementorum permistione, sed a parentis corpore consequutum est in quo energia consistunt. Ex quo intelligi potest eum hominem qui emisso semine generat,omnes quoq; corporeas facultates una producere. Cæterum animum & eam animi partem quę princeps est quæq; mens nominatur minime his cōfert,quia cum animus sit a corporis natura diuersi , eius substantiam non comitatur,sed extrinsecus in id illabitur ceu diuinum munus.

Rerum omnium formæ diuinæ sunt

De fœminarum semine. Cap. VI.

FOEMINAS semen proferre, hac potissimum ratione doceri potest quod testiculos & seminis uasa acceperint, crebris flexibus atq; circuitibus intorta haud secus ac in maribus enata. Quæ omnia si natura nū frustra condidit generādi seminis facultatē simul his attribuit,huiusq; causa fabricata sunt, Rei ue-

Fœminis semen inesse.

ritas sensus testimonio comprobatur. Nam fœminis quæ diutius a coitu sibi temperarunt dissectis in uasis semen circunfluere, idque iam albescere conspicitur, æque ac in maribus, in ipsis uero testibus, crassius & perfectius. Quinetiam per insomnia eæ interdum fatentur semen non minori se uoluptate quã in coitu eiaculari. Viduis & iis quæ diutius ueneris studia intermiserunt, ut per insomnia, ita obscænarum partium titillatione copiosissimum, crassissimũque semen erumpit. Quę cum integra sensum fides affirmet, non aliunde rationes petendæ sunt, quibus doceatur semen in mulierum uasi haberi, idque concubitus magna uoluptate profundi. Non idcirco mulieribus id concessum est ut duntaxat impetum illis & quasi stimulum adderet ad uenereos amplexus, sed ad alia quoque plurima conducit, quæ paulo post afferemus.

Fœminæ semen fœcundum esse.

Id autẽ uim habere procreantem atque fingentem inde colligitur, quod non alium in his quam in maribus ortum & a testibus & a uasis acceperit, quod etiam mulier quæ morbo comitiali, calculo aut podagra affligitur prolem gerit horum malorum hæredem: quod demum partus sit plerunque matri similis: quę omnia non maternus sanguis, sed quod ab illa profusum est semen efficere potest. Ergo semen quod de mulieris partibus similaribus decessit, ad similium partiũ effectionem & conformationem uim quandam obtinet, tametsi ea profecto minor est, & infirmior, quam quæ a maris semine confertur. Qualis autem & quanta sit ea uis, declarant oua que subuentanea dicuntur, & molę quas mulieres quandoque proprii duntaxat seminis ui, nullo uiri concubitu concipiunt. In his siquidem procreationis est quædam abumbratio, & rudis materię concretio, quam maris semen si suis instructum uiribus accessisset, tanquam multo potentius numeris & ornamentis omnibus absoluisset. Neque tamen hoc per se & solitarium, sed fœmineo duntaxat permistum quicquam perficit.

Rõnes quibus Aristotelici contẽdunt fœmineũ semẽ esse infœcundum.

In aduersam partẽ multis rationibus contendit Aristoteles, ut demonstret mulierem semen nec habere nec emittere. Eum certe humorem qui in mulierum uasis manifesto cernitur, & quibusdam in uenereo complexu magna cum uoluptate effunditur, satis quidem animaduerterat at is inquit fœminis rationem nõ habet. Loci enim proprius est, & uteri uelut quædam profusio, qualis etiam uiris minime fœcundis sponte sua plerunque erumpit. Itaque cum ante semẽ id esse definiuisset, ex quo primo oriuntur ea quæ secundum naturam constituuntur, hunc istum humorem qui non sit ad generandum accomodatus, semen non appellauit. Eum humorem quia fœminis cum uoluptate emittitur, idcirco nihil ad conceptum conferre putat, quod plerunque (inquit) sine ea uoluptate quæ fœminis per coitũ euenire solet, concipitur, si locus turget, & uterus ꝓpius descendit.

2. de ge. ani. ca. 4.

Non desunt qui eodem interpretationis genere, hunc mulieris humorem semen appellent, sed quod fœcundum non sit: rationes autem quæ illi fœcunditatis uim adimunt hæ sunt. In omni rerum procreatione aliquid est ut efficiens, aliquid ut materia: quæ quamuis in fruticibus unum idemque esse uideantur, forma tamen & rationis dignitate longe lateque distant.

Prima rõ.

In perfectioribus autem animãtibus, ut hę facultates sexibus distinctæ apparent, ita efficientis & patientis tum naturæ, tum corpora diuersa sunt: Quocirca cum sit mas efficiens, fœmina uero patiens, hæc ad procreationẽ, non uerum semẽ, sed materiam duntaxat conferet.

Secunda.

In quibus enim mas a fœmina separatur, natura generandi principia non miscuit, sed prorsum ut uiribus ita & sedibus ea distinxit.

Tertia.

Si fœmina semen gerit fœcundum, cũ alterum principium nempe materiã contineat, poterit citra maris congressum, ex seipsa fœtũ edere. Hoc si fieri potest frustra mas erit. Absona autem hæc sunt, fœcundũ igitur non est mulieris

semen,

semen, nec quicquam constituere potest. *Quarta.* Oua subuentanea quæ gallinæ citra maris opem pariunt imperfecta sunt & infœcunda. *Quinta.* In piscium genere cum fœmina oua deposuerit, mas deinde illa semine conspergit: quęcunque id attigerit uitam assumūt, reliqua autem irrita, & a maris calore destituta, cōtabescūt. Ex quibus perspicuum esse uolunt, fœminę si quod semen inest, id uim nullam habere efficientem & procreatricem, sed tanquam materiam maris semini subijci; quę tamen ardoris stimulo fœminam ad coitum impellit, simulq; uterum ad concipiendum parat & accommodat. Maris autem semen, tum materiam, tū uim & facultatem eximiam habens procreationis efficiens est & opifex. Quapropter mas formam motusque principium, fœmina uero corpus atque materiā affert. *Sexta.* Hęc rursum ualida istiusmodi ratione stabilire contendunt. In perfectiore animantium genere fœmina quem conceperit fœtum diu gestat atque alit: hoc autem efficere non potest, nisi superuacaneorum redundantiam frigido humidoq; suo temperamento congerat: eiusmodi ergo cum sit fęmina, neque copiosum, neque crassum neque calidum, idcirco neque fœcundum semen potest efficere. Hoc cum Aristoteles animaduertisset diligentius, mox subiunxit: si semen esset menstrua non essent, idcirco autem illud deest, quoniam hæc insunt. Itaque fęmineum semen non eam elaborationem, non eo uitales spiritus, non eas denique uires quas masculum potest obtinere, quanquam similem ortus sui modum accepit. Hinc conficiendum putant, id non debere seminis appellationem sortiri, aut si semen dicendum uidebitur, quia non fęcundum, id est & modicum, a menstrui sanguinis natura discessit, hymonimiam cōmitti. *Solutio.* At uero si altius omnia scrutabimur, solui quidem hæc poterunt. Etsi enim rationibus inniti uidentur, quæ ex philosophię theorematis depromptæ sunt, hoc tamen duntaxat efficiunt, maris semen præstantius atque fęcundius esse quam fœminæ: non autem illud solum uim habere efficientem, hocq; prorsus infęcundum tanquam materiam subiici. Commentitium enim uidetur, & anicularū figmentis proximum, solum maris semen ex materno sanguine citra ullam fęminæ opem, perfectum quicquam progignere, nec est profecto earum muliercularum dictis fides habenda, quæ asseueranter pronuntiant se nulla coitus uoluptate utero concepisse. Vt autem quæ a gallinis eduntur oua subuentanea, sic & quæ galli pariunt exigua, compertū habemus nequaquā fęcunda esse. Necessum est igitur amborum semina mutua substantiæ familiaritate & amicitia se copulent & prorsus confundantur, si qua inde futura est absoluta procreatio. *Vnde semē fœcundū dicatur.* Semen non idcirco fęcundum appellamus, quod solum ex sanguine quippiam generet, ita enim ne masculum quidem fęcundum haberetur: sed hinc quod dum alteri confunditur ad generandum conferat. *Controuersia solutio ex Aristotele.* Nunc autem quis demonstrare possit, fęmineum non opitulari masculo, si nobis permittetur Aristotelis rationem huc accomodare, ea certe quamuis ab aduersario petita, rem nostram omnem constituet, & quasi sepimento aliquo uallabit. Is enim naturam ait maris ac fęminæ utrunque sexū in fruticibus miscuisse, quod sola uis mascula (licet terra materiā ei conferat) non satis sit quę procreationē in stirpibus efficiat. Quòd si in his, multo magis opinor in animantibus, quæ præstantiori sunt ordine, necessum fuerit maris ac fęminæ uires coniungi, non idcirco duntaxat, ut fęmina materiā suppeditet, sed ut copulatis atque confusis amborū uiribus semen unū ex ambobus procreationi aptum proferatur. Hoc igitur integris absolutisque uiribus, præditū, tanquā opifex in subiectam materiā incumbit. Hæc de semine procreationis humanæ principio, nunc de materno sanguine disserendum.

De menstruo sanguine, Cap. VII.

Menstrui necessitas et productio.

Menstrvvm non quemadmodum semen ultimi alimenti, sed sanguinei portionem quandam esse hoc est indicium, quod non mariscæ, non fluxus sanguinis ex naribus, nõ uarices, nõ tale quicquam mulieribus magna ex parte accidere solet, quandiu id profluit: si quid horum erumpit, deterior fit menstrua purgatio, quod huius materia alio rapta dissipetur. Eorum animantium quę uiuum fœtũ edunt, fœminas menstruo abundare necessum est, ut hoc fętũ quem stato tempore utero gerunt plenè alant ac sustentent. Quo autem hanc alimenti ubertatem natura suppeditaret, fœminam imbecilliorem frigidioremque mare constituit. Hic quidem quia plurimo calore circunfluit, omne quod susceperit alimentum perfecte mitigat atque coquit: & si quid præterea redundat, id potenter discutit. At fœmina quæ haud ita multum a mare perfecte calido disiuncta est, alimentum satis quidem conficit, infirmiorem tamen calorem obtinuit, quam ut quod redundat possit discutere. Proinde illi ex frigida imperfectaq; natura, menstrui sanguinis utilitas accessit.

Quæ animalia mẽstrua habent. & quę non habent.

Quæcunque animantia ouum pariunt, nec fœtum in se uiuum continent, mensibus non purgantur: minus enim sanguinis obtinent, aues quidem quia ficciores, pisces quia humore plurimo circumfluunt. Hæc una ratio efficit, ut in reliquorum animantium genere mulier plurimum menstrui sanguinis emittat. Calida enim & humida est illius constitutio, caretq; pilis, cornibus, ungulis, alijsq; particulis, in quas solet cæteris animantibus superuacua moles conuerti.

Quæ multũ quæ parum.

Quæcunque porrò plenius gulę uentriq; indulgent, & uitam inertem otiosamq; traducunt, quoniã exercitationis defectu & caloris inopia minimum superuacui sanguinis discutitur, eius plurimũ coaceruãt. Vnus ergo sanguis redundans, tum uiris materia prima fit seminis, tum mulieribus menstrui:

Quo tempore menstruũ erumpat.

Vt enim maribus, sic etiam fœminis circa annos pubertatis ingens incidit corporis uniuersi mutatio, ac tum temporis increscente iam & uegetiore facto natiuo calore, pubes erumpit, ubera tumescunt, corpus libidine titillatur, exuberans sanguinis calore ueluti extenuatus diffunditur, uixq; suis receptaculi coercitus, uiam sibi parat qua dimanet. Quamobrẽ hac ętate prodidit Hipocrates maribus sanguinis è naribus profusiones, puellis uero menstruorum eruptiones obtingere. Illis siquidem uenę quæ ad nares constitutæ sunt, his uero quæ in uterum inq; eius ceruicem inseruntur, facilius promptiusque reserantur & patefiunt. Itaque qui in uena caua redundat sanguis in uteri uenas perlabitur, hasq; copia & calore distendens aperit, ut ab earum osculis stillãs dimanet, profluatq; è partibus obscœnis.

Quomodo sistitur.

Imminuta copia circumcisaq; redundantia, quod reliquum est & corpori necessarium uenæ retinẽt, dum uero menstrui nihil amplius erumpet, quæ ad uterum pertinent ora uenarũ, sponte sua occludentur & conniuebunt. Mensis unius curriculo tantum denuo congeritur & accrescit, quãtum ante profluxerat, idq; simili prorsus ratione, naturæ impulsu per uterum deponitur.

Circuitus mẽsium cã.

Non est autem quod aliquispiam existimet hanc duntaxat sanguinis redundãtiam circuitus causam esse, quoniam iis etiã quæ sanguinis exiguum congesserunt, quanquam parcius, statis tamẽ circuitibus profunditur. At huius circuitus causa, aut in naturæ consuetudinem, quæ omnia certis legibus statisq; periodis exequitur; aut in sempiternos & immutabiles lunæ cursus referenda est, quæ ut luminum uarietate, tum crescens, tũ senescens, mensem dimetitur, sic hominis ut sanè reliquorum omnium humo-

res rata ordinis conſtantia regit, atque moderatur. Ne quis porrò menſtruum ſanguinem exiſtimet quaſi affluentiam & exuperantiam eſſe ſanguinis utilioris, & ei prorſum ſimilem qui in uenis pro alimento eſt, uelim equidem hoc loco pleniorem de illo rationem inſtitui. Plurimum in mulieribus fieri author eſt Ariſtoteles, & eum qui ſtatis circuitibus profluit, genus eſſe quoddam ſanguinis uitiatum, & quaſi ægrotans. etenim puriore ſanguine ſecernitur naturę beneficio, præſertim decreſcente aut ſilente Luna. Hoc excedente, ſi ne uella uitis tangatur, in perpetuum lęditur, ſteriles fiunt tactę fruges, moriuntur inſita, exuruntur hortorum gemmina. Si omnino mulier prægnans alterius menſtrua ſupergrediatur, aut illis circumliniatur: abortũ facit, ei autem quæ uterũ non geſtat, concipiendi ſpem adimit. Mulierum quę purgatur ſpiritus & uapor ab ore, ſpecula atque eboris nitorem obſcurat. Guſtatus hic ſanguis canes in rabiem agit, homines autem miris cruciatibus affligit, comitialem morbum pilorum effluuiũ, aliaq; elephanticorum uitia infert, idcirco a ueteribus inter uenena relatus, pari malignitate exiſtimatur atque ſanguis elephantici potus. Hinc dum in muliere ſupprimitur, nec ſtatis temporibus emanat, ei etiam cui proprius eſt, debetq; familiaris eſſe, grauiſſima affert incommoda. uiſcerum obſtructiones, tabem, cancrum, morbum comitialem, huiusq; perniciei quamplurima. Quum itaque tanta ſit eius pernicies, ſitq; uis ei tam peſtifera, uix animum induco fieri poſſe, ut ex eo fœtus in utero geſtatus alimentum capeſſat, imo tum optime ſolet mulier utero concipere, quum ab hac fœda eluuie munda repurgataq; fuerit, quumq; purus exiſtet tum uterus tum reliquus ſanguis in corpore, ex quo demũ fœtus aletur. Quanquam autem reliquo deinceps temporis circuitu, uitioſus ſimiliter ac prius congeritur & accreſcit, eo tamẽ haud quaquam fœtus continetur aut uiuit, nec eum, ſed quantum poteſt puriſſimum atque ſuauiſſimum pro alimento rapit ſibiq; iungit. Quoniam igitur corruptus ille ſanguis, quem menſtruum appellauimus in grauidis concedit; Pars exigua circa uterũ inhęret in uenis, pars maxima reliquo puriori ſanguini permiſcetur. Hinc quia nequit naturę uis omne illius uirus mitigare aut euincere, grauidis mulieribus plurima mala obueniunt, corporis grauitas, fœdus faciei color, lienis tumores, uarices, malacia: atq; ut in genere dicam, ab hoc retento in omne morbi genus procliuiores ſunt: quam quę uterũ non geſtant. Hunc aũt natura intus continet: ne ſi uiam patefaceret, cum eo utile fœtus alimentum ſimul emanaret. Itaque natura nouę prolis procreationem inſtituens, in uitę diſcrimen plerunque parentem adducit. Non igitur menſtruo fœtus aliter, ſi hac appellatione corruptum eum ſanguinẽ notamus, qui purgatio eſt & excrementum purioris. At uero quoniam hoc nomine omnem ſanguinis ab utero factam deiectionem ſępius ueteres ſignificarunt, ferè fit ut & fœtum ali & lac gigni ex menſtruo ſanguine pronunciemus. De ſemine ac ſanguine menſtruo, quid ſint, unde & ex qua materia, & quomodo gignatur, dictum iam ſatis eſt. nunc uero de hominis procreatione tradendum.

Mẽſtrui natura.

3. de hiſt. ani. ca. 19.

Menſtruũ quid.

Menſtrui pernicies & malignitas.

Gal. li. de tumoribus uter natura.

De ſeminis conceptione, & prima hominis conſtitutione, Cap. VIII.

QVONIAM in animantium genere conducebat marem & fœminam ſeparari, ſolers & prouida rerum natura, ut eos quandoque ad generis propagationem inuitaret, & ne uniuerſum genus intercideret, libidinem quaſi ſtimulũ ex ſeminis ardore utriq; iniecit, & partibus obſcęnis illecebras & admirabile congreſſus deſiderium, idq; ut ſua ſemina in unum conferrent, alioqui prorſus inutilia,

tilia futura. Quare præter testiculos quorum est semen generare, conditę sunt partes obscęnæ, iisq; insigniores duo nerui eximij sensus inserti, qui a uiris desinunt in glandem, ueneereæ uoluptatis sedem.

Seminis eiectio.

Dum itaque quia concauus est in pene neruus spiritus copia impletur, penem arrigit, uiasq; distendit, per quas semen directe & impetu iaculemur. Veneris autem ingens facta delectatio, seminis uasa & testiculos irritat. Hinc mirifice impulsum semen turgidumq; spiritus ubertate, uix potest suis uasis contineri, sed cogitur foras exire ingenti uoluptate, uiris quidē quodā quasi saltu ob uiæ flexū & longitudine, mulieribus uero languidius. Vt aūt omnes hæ causæ maiores sunt in uiris quam in mulieribus, sic illos constat in coitu maiore uoluptate teneri, quam mulieres: quāuis hæ pluribus modis oblectantur, nēpe dū semen erumpit, atque atiam dū uterus uiri semen auide suscipit & implectitur. Hinc Tiresias uates, qui utrunq; sexū fingitur expertus, mulierum partes uisus est tutari.

Seminis attractio.

Porrò autem seminis emissio non fit in uteri sinum, quoniam eius os internum cōniuere occludiq; solet, sed in ceruicis fundum excidit ad os uteri, quo pleriq; seminis uasa & testiculos deriuari prodiderūt. Illuc igitur uiri & mulieris semina confluūt; hincq; (ut author est Aristoteles) in uterum angusto ore rapiuntur.

2. de gene. ani. ca. 4.

Profusio (inquit) seminis non intro fit, ut quidā uolunt, os. n. uteri angustum est, sed ante, quo fœmina mittit uaporē illum nonnullarum recrementum: eodem enim mas etiā mittit quod fuderit, & aut ibidem manet semen emissum, aut intro ab utero trahitur, si calidus est & modice temperatus. Cuius rei indicium, q locus qui modo madebat, resiccatus mox sentiatur.

Aphor. 23. lib. 6.

Sic & Oribasius, Duo (inquit) orificia habet uterus, unum interius, alterum externum, in quod uiri genitale semen conditur, in illud quidem non ingreditur, sed trahit uterus ad se semen, quemadmodum cucurbitula. Idipsum uidetur alio loco planius expressisse. Quēadmodū è profundis cuniculis ceruus serpentē nariū inspiratu allicit, sic uterus uiri semen è sua ceruice.

Obiectio cōtra Galenū.

Miror ab his atq; etiā a uero Galenum desciuisse, qui putauit mulierem semen per cornua in solum uteri sinum eiaculari. Quū illa uterū gerens fortasse concubet, quonam tandem semen id uteri sinu susceptum euadet? Obsignatum enim tum adeo est os uteri interius, ut nihil uel minimū subire possit aut excidere. Hoc si in præscriptum pariendi tēpus intus contineretur, inutile prorsus & otiosum computresceret, & grauissima tum animi, tum corporis incommoda necessario inueheret. Hac forsitan ratione perterritus Auicēnas, inconsiderate statuit grauidam mulierem, nullis uirium conatibus, posse in concubitu semen effundere.

Vterus ut semen cōprehendat.

Ad hunc itaq; modum semen prolectat uterus, si quidem ualidus est & inanis, appetensq; ueneris: atque si futura est conceptio, mulier quadā uoluptate præsentit uterum gestire, miroq; seminis desiderio totū in partes obscœnas prouolui, ut ei obuius ore quasi manu id excipiat, aut potius arripiat. Acceptum deinde continet auidissime ac in sinus suos recondit, adeo certe in undique comprehendens, ut nullum intus spacium inane sinat, quin & in id sese contrahens, os suum adeo coarctat & claudit, ut ne uel minimum quidem dehiscat, ceruicis autem os quod est ad partes obscœnas, nunquam non patet. Sic quidem Hipocrates memorię prodit, ijs quæ utero gerunt uteri os comprimi, hocq; testimonio, si obstetrices immisso digito, os uteri conniuere sentiant, mulierem concepisse pronunciant. Cæterum si imbecillior erit uterus, quod in uitiosis affectibus fit, aut si minus appetēs erit seminis, ut in grauidis & in iis quarum libidinis ardor euanuit, quæque expletæ iam sunt uenere, uiri semen in ceruice aliquantum considens, mox foras excidit & elabitur.

Concipiēdi rationes.

Id autem mulier fœcunda fecali apprehendet & retinebit, si

bit. si integra sit ualetudine, si pauco ante tempore repurgata & munda sit a mensibus, si pariter cum uiro aut paulo post id eiaculetur. Ita enim si eodem impetu atque uir semen emittit, aut si paulo ante cum iam libidinis furor plurimum incensus est, uterus ingentis uoluptate & auiditate id allicit & in se recondit. Contra uero si multo post aut ante quam mulier, uir semen emittat, cum nempe uel nondum efferuescit, uel iam cessauit impetus libidinis in muliere, uterus aut semen non proiectat, aut certe non continet, neque si cõtinet, utile id redditur, propterea quod nimia mora a fœmineo destitutum est spiritusque totus euanescit. Neq; profecto seminis attractio neque retentio, cõceptio est, tametsi id ratio nominis uidetur indicare. Non raro enim auidus uterus semen attraxit, quod diu continere non potuit, sed biduo aut triduo siuit elabi. Est & cum id diutius inutiliter reseruat, ut in mola quę nec cõceptio uera est, huius enim mole opprimitur & laborat, perinde ut uentriculus cibo graui & immetabili, quẽ tamen traxit ac continet cõceptio propria & peculiaris. Est igitur uteri actio, qua seminis potestas exuscitatur, & insitũ sibi munus reipsa obit & exequitur. Quẽadmodũ enim terra ferax & fęcunda, exceptũ semẽ suo calore fouet, deinde excitat & ad parturiendũ impellit: sic uterus fœcundus ingenita ui, quę alteri nulli parti est cõcessa, sopitam seminis uiam & delitescentẽ in eo potestatẽ excitat, & ad agendũ extimulat, ut energia fiat & dicatur. Tũ tẽporis semen opus aggreditur & suscipit, qđ ante nusquã agere potuisset, alioqui.n.mas solus in seipso generaret. Itaq; seminis potestas in actũ erũpit & exuscitatur uteri ui: atque eaipsa exuscitatio cõceptio est. Auicen. & qui eius institutionẽ sequuntur, perperã cẽsuerunt seminis potestatẽ in actũ erumpere ea corporis exagitatione, quæ fit in cõcubitu. Primũ itaq; uterus semẽ attrahit, attractũ cõtinet, cõtẽtũ cõcipit, haud secus atq; uentriculus tractũ contẽtũque alimentũ cõficit, ut.n.concoctio uentriculi, sic conceptio uteri propria est actio. Ex his profectò quis perspicere possit, quæ ad probã & exquisitã cõceptionem desiderẽtur. In primis enim necessariũ est, maris semen recta affatimq; emissum, fœcũdũ esse, nec tenue ut uel serũ uel aqua, nec mole exiguũ, sed tale quale redditur a bene tẽperatis uiris, nõ præter modũ ueneri indulgentibus. Deinde uero uterũ repurgatũ, seminisq; appetẽtẽ, auide hoc ipsũ trahere è ceruice, Tertio tractũ undiq; amplecti ac cõtinere, in totũ cõniuẽte illius osculo. Ad hæc uterũ fęcundũ esse, qui ad seminis conceptionẽ sit idoneus. Is aũt, est inquit Hippocrates, qui mediocrẽ ex omnibus obtinet temperaturã, nempe qui nec immodico frigore densior factus maris semen refrigerat, oraq; uasorũ obstruit: nec humoris affluentia seminis fœcunditatem tanquã terra palustris extinguit, nec siccior alimenti ubertatem inhibet, nec calidior semen ipsum ardore torret & exurit. In summa omnis immoderata absit intemperies. At modice intemperati optime cõmodeq; generant; si coeãt cũ itemperatis pari exuperantia in cõtrariũ uergẽtibus, sese.n.temperant & certa ratione moderatur. Cũ similibus aũt si cõmisceantur, nequicquã ualent producere. His ergo omnibus uniuerse cõcurrentibus, coceptio naturæ legibus fit, neque si unũ desideretur, fieri potest ut conceptus ad absolutionem perueniat. Sterilitatis aut impeditæ conceptionis causæ, huius loci non sunt, quod in pręsentia ea duntaxat quæ natura duce ac ueluti magistra proferuntur, persequi statuimus.

Conceptio quid.

Auic. error.

Quæ necessaria sũt ut bona fiat cõceptio.

Prima animalis conformatio. *Cap. XI.*

AGE uero iam utero conceptum sit fęcundũ semen, quid id deinde pręstet

ac

ac moliatur enarrandum. Sunt quæ non ex ſeminis materia procreantur, ſanguinea tamen animantia è ſemine omnia lucem accipiunt, oriunturque hoc a mare in fœminam emiſſo. Maris ac fęminę fœcunda ſemina, ubi conſentanea quadam moderatione opportune conuenient, mutua quidem amicitia tanto complexu iungentur uteréque permiſcebuntur, ut fiat amborum uis unica eademque natura. Mox deinde ſuſcitata uis illa in ſemine latens, huius materiam uarie diſtrahit, eiuſque partes ſecernit, non enim eſt exquiſite unum & omni ex parte conſimile. Itaque ſtatim primo & altero die, partes ſeminis tenuiores, calidiores, & ſpiritus magis participes, intro & in medium totius molis ſe recipiunt, craſſę uero ac magis terrenæ illas ambiunt & circumcirca obuallant, ex quibus duritribus factis atque coactis uteri contagione & calore, obuolentes fętum memoranæ proferuntur. Omnium extima ac prima fit allantoidés, a farciminis ſpecie appellata. tenuis ea quidem & inualida, & anguſtior quam quæ totum conceptum circumplicet & inuoluat, longis tamen & arctis proceſſibus ad utrunque apicem porrecta: per hanc membrana chorio dicta, uteri apicibus annectitur. Sub hac tota ſeminis pars exterior & magis terrena (ſemper enim ſemen ſeſe colligit in auguſtum, & parte ſui media uires obtinet multo maximas) qua uterum contingit, in membranam alteram coacreſcit, quam Latini ſecundas, *Græci* χώριον appellant. Semē etenim quia lentum eſt, & omni ex parte cohæret, calore craſſius fit & magis cogitur, ob id que externa & ſumma eius facies in membranæ conſtantiam cogit. Leuis autem cum ſit, utero committitur & adhæreſcit per ora uaſorum quæ in uterū

Acetabula.

deſinunt: ea dicuntur acetabula, per quę ſemen alimentum ad ſe rapit. perforatur enim membrana, ut quę mollis adhuc & recens ſit coacta. Pręter has

Amnios.

autem & tertia quædam animos appellata gignitur, circūcirca uniuerſum conceptum amplectens & inuoluens, ualida certe & futura ſudoris receptaculum. Ab his autem ad reliquum ſemen conuertamur. Quod intro concluſum eſt

Spiritus in ſemine opifex qualis, & unde.

tenuius, multo etiam magis calore diffunditur hinc mox turgeſcit ſpiritum cōcipiens, ut inquit *Hippocrates*. Per id tēporis quicquid in ſemine tenue eſt, id in ſpiritū abit, non cū quidē uenti flatusque plenum, non enim tū uterus flatu turget, aut eius diſtētione torquetur, neque per uteri ceruicem flatus ulla uis ęrumpit. At uero ſic in ſpiritū id uerti putamus, ut ſpiritus ille caloris omniumque facultatum moderator, & primus procreationis author, in ſeminis mediū ſe colligat, non enim ut multi Ariſtotelici interpretantur is euaneſcit, aut auolat a ſemine. ſed in eo perſiſtit omniū partium conformator & opifex, in quibus radicitus ac penitus inhęrens prima fit partiū omnium natura, hasque ubi conformauerit, poſtea ſemper aſſiſtens, in omnē uitā quantum poteſt diutiſſime & ſaluberrime conuerſat. Itaque hic ſpiritus non modò primum uehiculū & inſtrumentū eſt procreatricis facultatis(in eo enim conſtituta eſt ſumma illa diuinaque uis conformandi) ſed etiam reliquas omnes naturales, quibus nutrimur & augemur, earumq; auxiliaris is unus in ſe omnes ſuſtinet & cōprehendit. Ex quibus planum euadit ſpiritus & omne facultatū genus ex ſemine initium originemque ducere. Hoc pacto quod nuper ſimplex ſemen erat a parentibus emiſſum, naturæ rationem ſumit, aut ſi explicatius hoc dicimaus, quæ prius in ſemine ſopita erat naturæ uis & quaſi intercepta, tū ad agē

Rudimēta primum principium partium.

dū exuſcitantur, dū primū id natum ſibi officium peragit, quod diximus conceptionem eſſe & nuncupari. *Ambiguum* enim eſt, an otioſum ſemen poſſis naturam appellare, quemadmodū nos recte uocare ſolemus dormientem muſicum. Itaque hic ſpiritus facultates habens & naturæ inſtrumentū, tres bullas in me

dio

dio semine constituit quasi guttas perlucidas, quæ tum proximæ sibi rudiméta quædam & principia exibent triũ principiorum, cordis, iecoris & cerebri. Nõ tamen spiritus in his quasi fixus inhæret, sed per totum seminis corpus uagatur nunc quidẽ ad externa pergens, nunc uero crassiusculę iam membranæ occurrens, & ad seminij medium refluens, ut ab Hippocrate cõmemoratum est. Nulla enim pars seminis ab huius contagione immunis est imo hic simul cũ natura quoquo uersum se diffundit & cuncta tranat. Efficientis siquidem naturæ uehiculum est & instrumentũ, quę effingit partes singulas. Has autem quia totas per intima conformat, si uerum est Aristotelis decretum, omnem actionẽ contagione perfici, necesse quidem est totas eas penitus attingat, neque dinumerat extrinsecus uti statuarũ fictor, qui interiores materię partes minime descendens, neque his manum admouens, rudes omnino & impolitas relinquit. Iam uero ad institutum reuertor.

Vt de partium corporis principatu, ita et de conformationis ordine magna quidem contentione certatur. Cap. X.

ARISTOTELES uenarum quemadmodum & arteriarũ originem, & tũ mouendi tum nutriendi principium cor instituens, non abs re dum sibi suisq; principiis uult consentire, hoc contendit primũ effingi & seorsum consistere in iis animalibus quæ sanguine prædita sunt. Id enim primum cohærere atq; constare necesse est, ex quo incrementum & motus partibus accedit. Quapropter (inquit) si quid tale est, quod in animalibus inesse necesse est, in quo omnis naturæ principium atque finis cõsistat, id primum quidem fingi & præ cæteris conformari necesse est. Eiusmodi autem cor esse ait, idque sensu primum percipi. Ad hęc quum per obitum cor postremum uita priuetur, id quoq; ait primum uiuere. Omnibus, siquidem commune est, ut quod primum constitutione & ortum acceperit, id postremo deficiat, quasi natura decursionem reducem agens, a calce ad cerceres unde initium sumit, redat. Quod autem primum gignitur, id esse uitæ & animæ sedem, ab hoc deinde cætera membra suo quæq; ordine conformari. Cuius nonnulli modestiorem interpretationem subiiciunt uitalem calorem in corde fixum atque stabilem, in seminis materiam influere, ex qua partes omnes conformat. Hæc autem medici haud quaquam recipiunt, neque fatentur cor uenarum esse originem, neque similaribus dissimilaribusq; partibus motionis nutricationisve principium existere: neque id ante cætera gigni. Rursum neque nouissime id per obitum uita omni deficere, quamuis fortasse motu concuti, calere, ac uitales functiones obtinere uideatur primum uitę genus, quod naturale appellant, perfectiori quodam ordine statuunt homini inesse quã plantis. Hæ quia aluntur & increscunt, uiuunt quidẽ at non uitali eo calore & spiritu, qui animalibus ex corde proficiscitur, quãdo nimirum nec cor, nec quicquam quod illi proportione respondet, obtinent. Fœtus ex semine recens conformatus, haud secus atque stirpium genus, iecoris beneficio uiuit. Hæcque illi prima est & simplex uiuendi ratio, quæ quoniam ad uitam animantium tuendam non satis esse potest, temporis prolapsio ne perfectionem quandam consequitur ex corde, quod integri caloris & spiritus copia hanc actionem uegetiorem absolutioremque reddit. Solet tum téporis animantium uitæ, ipsaque uis & spiritus uitalis, appellari, nempe quorum appulsu præstantiore quodam uiuendi munere conceptũ uiget quã plãta. His certe rationibus cõficiunt, non cor sed iecur primũ uiuere, & primũ conformari

Cor ex Aristo. primum conformari.

Confutat.

mari. Hæc ita quidem uarie disputari solent ratione utrinque probabili. Cæterum si de obscuris non modo ingenii acie, uerumetiam obseruatione iudicandum est, conceptum intelligemus nunquam otiosum esse, sed statim initio partes omnes eius in suam quamq; opus incumbere: fœtus partes eaque omnes cõformationis suæ adumbrationem & rudimentum nancisci, licet nõ pariter omnes summam consequantur perfectionem. Nam ex puriore & uegetiore seminis portione quæ in uteri medium concedit, loci tempore suscitatur solidarũ partium materia, quę spiritus omniumq; uirium & facultatum atque etiã opificis nostri sedes est. Hic protinus quasi discusso torpore ex urgit, in actusq; proprios erumpit ac primum multo spiritu turgescens se diffundit, omniaq; permeans partes uarias quæ sunt in semine (hoc enim simplex non est uniusmodi quanquam tale apparet) secernit, calidas a frigidis, tenues a crassis & terrenis ut singulæ demum in propriam naturam redeant, & his partibus affingendis suggerantur, a quibus olim decesserunt. Seminis portiones quæ a tribus parentum principiis defluxerunt, comparent in primis medio semine in tres quasi bullas digestæ spiritu facultateq; confertas: eæ rudimenta sunt iecoris, cordis, & cerebri. Ac tum etiã generans facultas seminis materiam cõmutat aptãq; reddit efformationi: & idcirco aliæ portiones crassiusculę apparent, quę in ossa abiturę sunt, aliæ tenues ac liquidæ, ex quibus nerui fient & uenæ atq; membranę. Sic omnium pręparatio quę iam instituitur ad futuram conformationem. Huius operis nonnihil iam die septimo cerni potest, at multo apertius decimo quinto, quum in semine iam conspicuę sint partes, & substantiæ & situ discretæ. Post id temporis ex idonea materia conformatrix facultas opus aggressa primum rudia & inchoata principia, cor, iecur, ac cerebrũ in propria locca sci ungit, propriaque figura ac specie exornat: simul & membranæ fętũ obuolentes robur nacifscuntur. Mox in his uenæ & arterię finguntur omnes, in fœtu umbiculum deductæ, & quarum oscula polyporum modo acetabulis uteri cohęrent. Tum temporis è iecore, tum uena porta, tum caua multiplici sobole dispergitur, è corde arteria, è cerebro spinę medulla caudicis instar, è qua & nerui filis arenarum tenuiores emergunt, uentriculus, intestina, uesica, cordis inuolucrum, hipzocos membrana, atque peritoneos, duplex meninx, omnes denique membranæ firmo robore obtenduntur. Cutis concrescit omnia cõtegens ex ipso quoque semine, nõ ut quidam prodiderunt ex carne ariditore facta. Ossa figuram sensimq; duritiem consequuntur, ex coacto & uere concreto semine. Ab ossibus quicquid ui caloris spumæ modo emanat, id partim iuxta ossium extrema reponitur, ad uinculorum conformationem, partim circũcirca & in longum effunditur, ut membrana fiat periosteios Græcis appellata. Die quidem uicesimoseptimo partes omnes & dispositæ conformitæque quodammodo iam apparent, sed perfectæ in maribus die trigesimo, in fœminis trigesimosexto. Hactenus sola existit solidarum partium conformatio ex puro semine, quod quantulũcunque initio conceptum est a parentibus, id nihil auctũ, nihil amplificatum satis est partibus omnibus conformãdis. Tum inde sanguis ex utero prolicitur, qui primum circum iecoris spermaticas fibras atque rudimentum concrescens, totam illius molem & substãtiam constituit. Ita quidem sæpe obseruauimus die quadragesimo eiectum fœtum semi digiti, aut ut ait Aristoteles, formicæ maiusculę magnitudine uere ac prorsus conformatum, & cuius partes omnes excepto iecore albæ ac spermaticæ cernebantur. Caput par erat auellanæ, & maius quã pro reliqui corporis ratione: oculi ut cæteris exerti naulus, auriculę, brachia, manus, crura, pedes, hisque secreti digiti: penis cõ

spicuus,

ſpicuus,ſub quo ſcrotum milii magnitudine, ſuperiora autem inferioribus maiora, nullo oſſium robore, ſed flexibilia quocunque ducerentur. Omnia conteƈta cute tenuiſſima & pellucida, per quam interiora cernebantur, alba quidem omnia, febroſa & ſeminis æmula, nullo carnis aut ſanguinis robore perfuſa, unum tamen iecur rubrum inerat, amplum & recens concreto ſanguini perſimile: in quod ex ſecundis per umbilicum uenæ ferebantur ſanguine confertæ, fœtum poſthac nutrituræ. A die trigeſimoſexto aut quadrageſimo,conformatæ,partes ſolidę nutriri incipiunt & carne fulciri,idque iecoris beneficio,quod omnibus alimentum conficit & miniſtrat.Senſim ergo natura carne eas implet capacitates,quę inanes inter ſpermaticas fibras interciderant,piƈtoris exemplo qui primum imaginem rudibus lienis adumbrat,mox uario pigmentorum genere illuſtrat & perficit.Caro igitur ex materno ſanguine fibris accreſcit mucoſa & lenta cuique parti ſua, fit autem ea tum in muſculis,tum in aliis partibus,coaƈto frigoris ui quod in eas illabitur alimento, Aut uero quoniam magna eſt partium tum dignitate, tũ in facultatum robore uarietas,fieri omnino nequit,ut gubernatrix omnium natura,omnes æque promoueat, ſed dũ ipſa uniuerſim in omnes uires ſuas exercet,accidit ut alię partes citius, aliæ tardius formam conſequantur,& genitę appareant, ac tum primum uſu quodã dicere ſolemus naturam eas partes procreaſſe. Proinde ſi quis a ueteribus conformatarum partium propoſitus eſt ordo,non agentis eſt naturæ, ſed effeƈti operis. Sic quidem & eximius Hippocrates de his ſtatuit. Membra ſimul omnia conformantur & increſcunt, nullumq; prius aut poſterius altero, maiora uero natura priuſquam minora comparent quum tamen nihil priora ſint. Non ergo pari tempore ornatur ac perficiũtur omnia,ſed quædam citius,quędam tardius prout quæque ignem nutrimentũq; naƈta ſunt. Ergo ſi quem in genere procreãdi ordinem ſpeƈtes, ea pars primũ gignitur,id eſt genita apparet,quę dignior eſt,motuſque principium in ſe obtinet,ualentiore enim ea facultate,tum generante,tum propria agente prędita eſt. Poſt hanc uero cæteræ,quæ illi ſunt utiles, & quæ illius gratia conſiſtunt. Sic igitur ſuperiora inferioribus,interiora externis,& ſpermatica ſanguineis prius orta apparent, ac inter illa quæcunquę præſtantiora ſunt,priora ſunt cæteris,licet ſępe poſterius compleri ac perfici cernãtur Sic enim tres principes partes cor,iecur & cerebrum,priuſquam umbilicus aut cæterorum quicquam, procreationis ſuę primordia ſumunt,tametſi omnium primus umbilicus perfeƈte conſiſtit. Hac igitur uia & ratione,quid poſt quod fiat quærendum eſt.

De fœtus perfeƈtione et complemento. *Cap. XI.*

SPECIE atque forma modo adornatus fœtus totus tenellus eſt,omnique ex parte præ immodico humore lentus & mucci plenus,ob idq; ad omnes aƈtiones minus accommodatus. Reliquo deinceps tempore,dum ui caloris aſſiduo aridior fit & ſiccior cunƈta firmantur,membranæ,nerui,atque cutis,ungues in extremis digitis,ac pili in capite radices agunt. Senſus autem facultate fœtus illuſtratur circiter diem ſextum trigeſimum. Vbi autem iam ad menſem tertium mas peruenerit,fœmina uero ad quartũ,firmatis offibus ac paulo durioribus factis,moueri inquit Hippocrates,ac calcitrare incipit. At certe ſiue mas ſiue fœmina geritur, aliæ prægnantes ſemper die quadrageſimoſecundo aliæ menſe tertio,aliæ non niſi medio in prægnationis curſu cum leco dimoueri ſentiunt. Eadem quoque prægnans alias ſecundo & quadrageſimo die,alias

Quãdo primum ſentit fœtus.

Quãdo primum mouetur.

quarto menſe primos motum inſultus obſeruat, quum quaſi uolitantis muſcæ excuſſionem uel titillationem percipit. Tanti cauſa diſcriminis non ſexui, ſed uel robori bonæq; conſtitutioni fœtus, uel prægnantis naturæ tribuenda eſt. Quanquam hoc tempore unaquæque particula conformata apparet, nondum tamen integre conſumata eſt atque firma. Proinde hinc ad nonum uſque menſem, quo fœtus lucem ortumq; accipere conſueuit, perficiuntur ſingulæ nutriuntur & increſcunt. Tum deinde quum fœtus id magnitudinis & roboris cõſequutus eſt, ut ſeipſo regi & ore ſumptum alimentum conficere ualeat, amplior factus, uberioremq; cibum expoſtulans & aerem ampliorem, quem ad natiui caloris refrigerationem ſpiritu ducat, uiam & egreſſum ipſe ſibi facit. Vtero geſtatus, incuruus totus ac contractus, talos ad nates applicat, manibus genua apprehendit, in quæ caput ſic demittit, ut oculi manuum pollicibus ueluti affixi hæreant, naſus uero inter genua procumbat. Prior corporis pars in matris abdomem, poſterior in dorſum uergit, ſi mas geritur: nam fœminæ aduerſo ſitu collocantur. Hac autem ratione alitur fœtus in utero. Singulis acetabulis tum uenarum, tum arteriarum alia adnata ſunt uaſa carne ſuffulta per ſecũdarum medias regiones diſperſa, tandem in umbilicum coeunt, ex quibus fœtus ſanguinem & ſpiritum aſſiduo rapit. Duæ ſiquidem in umbilico cernuntur arteriæ, in ramos arteriæ maioris lumbis ſubiectos inſertę. Totidem uenæ ex umbilico, in unam coeunt, & in iecoris caua pertinent, ut qui per has ex ſecũdum uenis tanquam ex radicibus (alitur enim fœtus authore Hippocrate ut cuncta humi naſcentia) tractus eſt ſanguis, rurſum in fœtus iecore perfectionem ſuſcipiat, & quaſi noua mutatione familiare illi fiat alimentum. Hinc per uenam cauam quoquouerſum deriuatus, partibus ſingulis paſtionem affert: oẽs quippe hinc alimentũ capeſſunt. Cõcoctione iecoris quæ perfectior quædã eſt αἱμάτωσις quatuor humorũ differentię gignuntur in fœtu aut ſecus ac in adultis. Vrina licet pauca (quo.n. ſanguine fœtus alitur, is iã in matre ab urina magna ex parte fuerat purgatus) in renes & ueſicã ſecernitur: hinc autẽ effluit, nõ quemadmodũ nobis per ueſicæ ceruicem, ſed eo ductu qui in fundũ ueſicę inſeritur redundat in umbilicum, illincq; ſpargitur ſub membranam allantoeidem, ubi collecta ſeruatur ad pariendi tempus. Alterum uniuerſi corporis excremẽtum, quod ſudor eſt, ſub amnion membranam excipitur, eoq; fœtus circũfuſus eſt ut cutem uſquequaq; contingat. Inter allantoeidem tunicam & chorion nihil incidit, ſed hę quaſi continuatæ ſunt. Nullum excrementum ex aluo fœtus deponit, cum neque ore cibum capeſſat, neque uentriculo concoquat, tametſi recens in lucem editis ex aluo elabitur quippiam ſimile craſſo, nigro, & lutulento ſanguini, quod iecoris recremẽtum eſt, ex cuius cauis in inteſtina exciderat, in quibus cumulatum ſeruabatur in pariendi tempus. In hunc igitur modũ alitur, augetur, perficiturq; fœtus. Cæterum circa nonum menſem factus grandior, copioſiore (vt dixi) egens alimento & ſpiritu, diutius concludi non patitur. Proinde primũ ſeſe conuoluit, caputq; declinans pudendo offert, crura ac reliquos artus in ſublime diſtendens. Id autem nonnunquam molitur uno mẽſe ante partum. Ac ſic ſe inuertens, nihil defringit, quod laxior ſit umbilicus, duos plerunque cubitos longus, multis modis & inuolucris fœtum pręcingens. Inſtante partu ille calcitrãs primum miſcetur urina ſudori. Poſt hęc uero maiore impetu ſeſe conuolutans, plurima acetabula diſſoluit, quo tempore mater uentris tortiones experitur, defluitq; ſanguinis in uteri capacitatem. Poſtea uero ſecundæ ab acetabulis euelluntur, & reliquę diſcerpuntur membranę, aquæ ex utero defluunt: cumq; nihil amplius hæret fœtus, excidit ceu maturum malum ab-

Situs infantis in utero.

Vmbilici uaſa.

Vrina fœtus ubi continetur.

Vbi ſudor.

Infantis excluſio.

lum ab arbore, soluto sponte pediculo. Hæc quidem fœtus molitur. Vterus uero qui nomen continenter mensibus tota ceruice connixerat, fœtum auide cōprehendens, tum os paulatim aperit, ac primum quidem ita diducit, obstetricibus minimum in id digitum immittere liceat, dehinc uero amplius, ut obstetrices allantoeidem tunicam, & quas uocant aquas ori obuias percipiant. Ab his uero ore ad fœtus prolapsionem satis patente uniuersus uteri fundus, quam proxime potest ad hos se contrahit, fœtumq; foras propellit: cui & aliæ quæ circumstent partes suppetias ferunt. Ipsa quoque mulier non mediocriter sibiipsi opitulatur, & uiribus connititur ad fœtum strenue excludendum, contractis intentisq; his qui in abdomine sunt musculis. Fœtus in os uteri delapsus, capite corpori uiam parat, seque foras dat per lubricam ceruicem ut quā copiosius effluens humor perfuderat. Multa igitur in tam difficili arduoque opere cōueniunt, fœtus mulier, & uterus, quē ipsi aliquando uidimus tanto impetu fœtum extrudere, ut simul foras excideret. Quo autem pacto os uteri tantopere dehiscat, ut per id fœtus elabatur, nescit Galenus, nec aliud quam admirari potest. Auicennas tamen in ea est opinione, ut existimet pubis ossa tum necessario seiungi, horumq; commissuram quasi dissolutionem patere: quod tamen fieri nulla ratione potest, nec est usu deprehensum: rectum tamen intestinum & podicem grauissime premi constat. Ita quidem ex naturæ præscripto pariter infans, mas quidem facie ad matris podicem, fœmina uero ad partes obscœnas conuersa quoniam in utero illis quoque contrarius situs erat. Fœtus exitus angustia secūdas exuit & inuertit, quæ & mox fœtum sequentes cernuntur umbilicum foris habere. Vix dum editus infans eiulans uociferatur; ac sine magistro, duce natura, lac è mammis exugit quod eo magna prouisione reconditum fuerat, sanguis enim qui mensibus singulis excerni consueuerat, subsistit non in ipso quidem utero (illic enim concresceret in grumum) sed in uenis maioribus, in uniuersum corpus redundans. Hic in tres distribuitur portiones. Prima est quam fœtus per acetabula ui sua pro alimento trahit, hęcq; non modo menstrui, sed etiam totius materni sanguinis (ut Auenzouari credimus) pars est sincerissima & longe optima. Altera sanguinis portio, nullo itē contaminata uitio cum primum fœtus mouetur in mammas concedit, ut naturę mutationibus in lac conuersa, recens nato infanti familiare & conueniens suppeditet nutrimentum. Tertia in ipso iam partu & multo post tempore copiose è uenis per uterum dimanat. Tres eæ portiones in superuacuo mulierum sanguine continentur, & mensibus singulis naturæ impulsu foras exturbantur, hincq; menstruorum nomen inuenerunt. Vna tamen ea portio quæ in pariendi tempus reseruata foras propulsatur, uerum est menstruum nutricationi ineptū non mollis tantummodo copia, uerumetiam qualitate noxium & infestum. Tāta autem cum sit menstrui pernicies, quemadmodum supra diximus, mulier si a partu non commode expurgatur, uita est in discrimine. Qua ratione motus Hippocrates, nec dies uiginti, nec quinque & uiginti, mulieri expurgandæ satis esse pronunciauit: uerum omnino aut duos & quadraginta, aut certe triginta. Quæcunque grauidis sub partum incidunt symptomata, maxime uero malacia, cordis dolor, & appetentiæ deiectio, uerus hic menstruus humor prorsus accersiuit. Veterum diuturna obseruatione animaduersum est, mulierem quæ profluentibus menstruis forte conceperit, fętum edere ad elephantiasim propensum: deffinitumque est a quibusdam quoto ętatis anno illa in conspectum se dabit. Huius causa statuunt, quòd per id temporis fętus necessario augetur & increscit ex menstruo prorsum uitioso & corrupto, quod suę per nicies

Pariendi modus.

15. de usu partium

Purgatio mensiū post partum.

Veri menstrui pernicies.

niciei radices agens tandem suam prodit malignitatem. Si uero haud ita multum ante quam menses erũpere consueuerunt, mulier concipiat, quoniam iam quiddam in uenis huius est menstrui, in lucem proferetur infans in multos certe morbos procliuis. Fęliciter autem & integra sanitate hic ortum accipiet, quem nuper expurgata mulier conceperit. nisi aliunde a parentibus uitiũ quasi hæreditate contrahat. Iam de infantis figura & similitudine.

Quibus ex causis fit, ut nati parentibus similes dissimilesue sint. Cap. XII.

Triplex similetudo. Species seu genus.

HVIVS quæstionis ardua & tãta obscuritate inuoluta est inuestigatio, ut quicunque in hac uersati sunt ueteres, de causa dissentiant. Quo autem hęc breuiter summatimq; perstringam, omissa Aristotelis de hisce sentẽtia, triplex in primis similitudinis genus commemorem, unum in specie, alterũ in sexu, tertium in effigie. Quę in specie existit similitudo, maxime ex subiecta materia proficiscitur. Hinc quod ex animalium diuersi generis concursu progignitur, propius ad fęminæ quam ad maris speciem accedit. Vt ex oue & hirco, ouis gignitur pilis duris & longis: contracta uero ex capra & ariete, capra fit pilis mollioribus: hæcq; proprio retinebitur si canis & uulpes, uel asinus & equa coeant. Qui certe euentus argumento est, multo copiosiorem fętui materiam a fœmina quam a mare conferri. Cum autem mas nihil nisi semen suppeditet, consequens est ipsum quoque semen fętui pro materia subiici: alioqui fætus matrẽ omnino exprimeret & specie referret, quod perspicue falsum est & inane.

Sexus.

Sexus porro ex temperatura & moderatione agentium & principum quæ in seminibus insunt qualitatum emergit. Si enim utriusque parentis semen calore siccitateq; plurimum excellat, mas procreabitur: contra si frigus humorq; uincat & exuperet, fęmina. Sexus discrimen non solum ex partibus obscęnis, sed etiam ex reliquo ferè corpore spectatur. ex barba, partium amplitudine & uoce. Ergo ex robustis parentibus, calidis, si tẽperantia quadam uenerem exercent mas ferè exuscitatur: rursumq; a dextri testiculi semine & in dextro uteri sinu, mares, a sinistris uero fęminæ.

Effigies.

Formæ & effigiei similitudinem robori facultatis conformantis quæ in semine opifex est, Galenus refert acceptam. At ne quis inferat, oportere semper fętum patri similem gigni, quod patris semen ualidius sit materno, inquit fęmineum quandoque præpollere, propterea ꝙ nouem mensium spacio uim plurimam sumit ex menstruo, atq; hinc accidere ait ut fętus nonnunquam matri similes euadant. Quinetiam contingit fętum una parte matrem repræsentare, altera patrem, nimirum cum neutrum semen reliquum prorsus euincit: sed fęminei pars altera excellit, altera uincitur a masculo. Nec raro usu euenit, ut fætus sexu patrem emuletur, forma autem & effigie ad matrem proprius accedat.

Disputatio de effigie.

Primis duobus similitudinem generibus tametsi uerisimile uidetur Galeni decretum, ac nonnullam persuadendi uim adhibet: tertio tamen & postremo genere in quo uim effectricem non modo fęmineo semini, sed ipsi quoq; menstruo cõcedit: uix satis consistere potest Nam ex iis rationibus causam minime reperiet, quamobrem fætus plerunque alterius ignoti speciem similitudinemq; gerat, qui nihil procreationem contulit. Aliud accedit quod nec perspici nec cognosci potest: ubi enim mas matris effigie in lucem edetur huius eam rationem statuit, quòd in utriusq; semine, aut certe in masculo calor & siccitas excellant, quibus id nõ mediocri facultate præditum, possit pudenda foras protrudere, ac reliqua depromere quæ

masculi

masculi sunt sexus, ac nihilominus quæ tum in fœmineo consistit uis effingendi, præpollet. Si (quod is quam pugnacissime tutatur) uis & robur cuiusque facultatis temperamentum consequitur, qui fiet ut masculum semen temperamento sit potentius, fingentem autem facultatem habeat imbecilliorem? aut undenam accidere possit, ut tanta uis cõformandi insit fœmineo semini, quod nihilominus constanter asseuerant crudum esse, frigidum & aqueum, semperq; masculo imbecillius? Quapropter speciei & sexus recte ab eo traditam causam putamus, effigiei uero non usquequaque ueram. Probabilius autem est, quod huc solet ab aliis afferri, uehementi comprehensione & firma grauidarũ cogitatione uim eam quæ fœtum conformat, duci atq; gubernari. Huius enim quę potissimum data est hominibus, tanta uis est & potestas, ut sicuti plerunq; corpus cogitantis immutat, sic & in conceptum semen uim suam cõferat. Hoc testimonio quod dũ mulieri quæ nuper utero conceperit, uel cerasum, uel fragum, uel uinum in sinum effundetur, si animo id grauiter ferens uehemẽter appræhendat ibidem infanti nota inuretur. Par ac similis est eorum ratio, quę in malacia accidũt, si grauida eo cuius flagrat desiderio minime potiatur, infans illius signum geret. Veterum etiam literis proditum est, mulierem albã, prolem nigram genuisse, hinc duntaxat, quod fixis oculis intentoque animo diu Aethiopis imaginem comprehendisset. Si pauo dum ouis suis incubat, linteis albis circumtegatur, albos omnino pullos, non gemmantis coloris edet: quem admodum etiam gallina colore uarios emittet, si uarie picta oua foueat. Hæc quum multorum animaduersione comprobata sint similitudinis quæ in effigie est, ea iusta causa uideri potest quam Plinius commemorat, e cerebri copiam authore depromptam. Hausta (inquit) imago sub ipso conceptu, similitudinũ reputatio est. Cogitatio enim utriuslibet parentis animo subito trãsuoluẽs effingere similitudinem existimatur. Hinc alios auis similes, alios patribus enasci uidemus; nonnunquam ex albis parentibus in Aethiopem partum ipsum degenerare. Suntque plures in homine, quam cæteris omnibus animalibus differentiæ, quoniam uelocitas cogitationum, animique celeritas, & ingenii uarietas, multiformes notas imprimit: quum cunctis animalibus immobiles sint animi & similes omnibus, singulisque in suo cuique genere. Hæc ille, quibus ego prorsus assentior, & uere ut loquar, omnino mihi persuadeo, uim formæ effectricẽ a cogitatione duci & ab ea una regi. Atque hæc de similitudinum causis, in quibus neque uitiosas neque monstrosas affectiones quę præter naturam sunt, intelligi uelim. De gemellis nunc reliquum est, ut breuiter differamus. Si quod semen ui eiaculatur, statim dilapsum uteri sinu ambos ex ęquo subeat: hisque conclusum foueatur, affluente tum mulieri semine, gemelli procreantur, authore Hippocrate; quãquam Aristoteles aliam causam refert. Si æqua partitio non est, contingit molam cum fœtu haberi. Qui gemelli unius sunt sexus, iisdem secundis inuoluti, simplici duntaxat membrana seiunguntur, suum quisque tamen umbilicum, propriasque tum uenas, tum arterias obtinet. Qui uero diuersi sunt sexus, diuersas quoque secundas acceperunt, easque prorsus diremptas. Ergo locorum in quos seorsum semen inciderit distinctio, fœtuum numerum designat quos (tametsi complures erunt) unus idemque concubitus instituit. Si enim postea ex alio congressu semen utero concipitur, quod mulieri perquam raro, canibus autem & aliis plerisq; animantibus frequentius accidit, gemelli non fiunt, sed ea fit quæ superfœtatio dici solet. Non enim uno tempore, sed dierum interiecto numero eduntur ii fœtus, estque ut concipiendi sic & pariendi tempus uarium.

Vera effigiei causa.

Demonstratio.

Lib. 7. nat. hist. c. 1.

Gemelli uno fiunt concubitu.

Corporis

Corporis moles ad alimenti sanguinis materni bonitatem & ubertatem, amplitudo solidarum partium ad paterni seminis copiam, proceritas ad eius naturam refertur: ea enim pleruque artus ad iustam paremque magnitudinem porrigit. Mulier eadem ex pusillo uiro pusillum, ex procero procerum fœtum parit, raro tamen uir ex diuersis mulieribus dissimilem magnitudine prolem suscitat.

Vnde et quonam ordine animæ facultates conceptui tanquam genitæ accedant: nec esse praterea dubitandum an semen pars fiat conceptus. Cap. XIII.

POSTEAQVAM uniuersam fœtus procreationem sumus exequuti, tempestiue postremo loco de animæ uiribus & earum ortu (quisquis est) disseremus. Repetenda autem sunt quæ semini inesse demonstrauimus, nempe fœcundum animam in se contineri, tum naturalem, tum sensus participem, idq; potestate non reipsa & energia. Nemo enim semen animam iam habere, ut neq; profecto animal esse dixerit, quod tamen ut euadat, potestatem & uim habet. Præditum enim est diuino & cœlesti calore, qui nõ in elementis, sed in spiritu quodam est æthereo. Hic autem spiritus sentientis animæ sedes est & uehiculum, primumque agendi instrumentum, in omne seminis corpus penitus immergit, eique fœcunditatem conciliat. Hic a corpore inseparabilis est, nec per se potest solus constare, uti neque anima cuius est sedes. Quod si a materia nunquam seiungitur anima, neque ea diuinitus, neque aliunde extrinsecus accessit. Quocirca ut in omni animantium genere mas præcipuam seminis substantiam, ita sanè & animę uim statim primo ortu una cum spiritu confert. Primum tamen in semine delitescens, sensum latet nec magna ex parte cernitur, quo tempore potestate dicitur inesse: at in progressu uteri ui excitatur, & opere se ostentat. Nam mox simulac semen concipitur, uis conformandi exurgit, quam nonnulli aiunt uelut idolum quoddam & idem generantis esse. Hęc ubi fœtum totum conformauerit, super uacua omnino intercedit & euanescit ut multorum fert opinio: at uero quoniã potest in adulterioribus dẽtes gignit atque profert, rectius putem illam seruari, sed idcirco otiosam, quod ei desit materia. Nutriendi insequitur facultas perpetua, & quæ nunquam uiuum animal deserit. Hæc a parente defluens non (ut putauit Auicennas) in fœtu perit ut ei mox alia sufficiatur uegetior: sed quasi repuerascens perpetua fit, non secus quam quæ in stirpium seminibus inest. Eadem de sentiente facultate ratio est, quæ in fœtu redintegrata, interim otio sopitur dum fœtus perfectior euadat, tum deinde in actum prodit, suaq; depromit opera, his demum mouendi uis appellit. Cęterum princeps ea pars animi, quæ mens appellatur, & rationis præstantia excelit, separabilis quum sit a corpore, nequaquam in materia potestate continebatur, ex qua demum temporis progressu erumperet. Alioqui enim immersa corpori, ipsiusque egens perpetuo nec ratiocinari nec intelligere, nec aliud quicquam citra organum corporeum posset afficere. Ab summo rerum autem conditore primum creata, in præparatum instructumq; infantis corpus uniuersum, temporis momẽto commigrat, idque mense quarto fieri proditum est, quo tempore & cerebrum consummata iam sunt. Cæterum humoris redundantia, ueluti in ebrietate, aut letargo sopita, nondum potest quæ sua sunt munera proferre. Si animus ille in quo inesse quiddam cœleste & diuinum doctissimi illi ueteres putauerunt, potestate nequaquam inhærebat in seminis

Spiritus qui in semine est præstantia.

Infantis sentiens anima ducta est a parẽtibus.

Naturalis facultas.

Sentiẽdi facultas.

Mens et intelligentia.

Quæstio.

minis materia, quid causæ est cur non similiter ut hominum sic etiam equorũ canum, brutorumque cęterorum fœtidus accedit? Quoniam sic summus ille rerum omnium conditor singulari sua erga hominum genus bonitate contulit. Veruntamen si naturæ rationem penitius introspicimus, luculenter profecto deprehendemus, in humano fœtu quandam corporis præparationem partiũ tẽperaturam & compositionem a ui effectrice produci, quæ uel diuinam illã mẽtem ratiocinandi facultatem elicit, uel eam saltem admittit & conseruat, tanquam conuenientem, & cunctis functionibus obeundis consentaneam. Quanquam enim (ut Aristoteles est author) nihil cum eius actione communicat actio corporea, corpore tamen male affecto, aut non congruenter præmunito, eius actio deprauari percipitur. Hoc itaque secessus ordine animæ partes in fœtu ex Platonis sententia comparent, qui tres eas situ atque substantia seiugauit. At minime putes sentiendi anima appellente, altricem perire, & cum summa illa rationis particeps accesserit, quam omnium uim habere existimãt, cæteras intercidere. illi enim hę semper assidẽt, essentia sedibusque distinctæ. Aristoteles de hoc ipso facultatum ordine inquit, non idem simul animal & hominem fieri sed prius quidem animal, deinde uero hominem, postea & hũc quoque hominem. Quum in fœtu primum simplex & solitaria inerat anima naturalis, frutex is utique non erat: neque quum sentiens anima accessit, brutum in certe fuit. Non enim quicquid stirpium modo uiuit, id pro stirpe ducendum: quoniam iam sæpe admonuimus naturalem hanc partem in animantibus quam in stirpibus quodammodo perfectiorem haberi, & quæ semini inest, potestatem in se hanc continere sentiendi: neque quod eandem cum animali uitam agit, animal statim est, neque si animal, continuo brutum aut bos, aut leo aut canis aut eorum quiddam quæ per se uiuere ac sentire conspicimus. Et quanquam, ut alibi a nobis proditum est, quæ in absoluto iam animali sunt animæ partes, adeo connexæ sunt, ut seiungi aut diuelli nequeat, nec ulla possit occumbere alijs salutis & constantibus, gigni tamen possunt & in actum erumpere, eo quem diximus ordine. Multo enim aliter occumbunt quam genitæ sunt non enim interitu in semen redeunt, unde emerserunt. Quare omnium simul facultatum interitus, momento fit. Cæterum si Aristotelis sententiam institutionemq; prosequimur, quæ ad ueritatem propensior uidetur, hę facultates & animę partes, non ex crassa seminis materia prodierunt, sed ex cœlesti calore & spiritu, in quo omnem uim & potestatem consistere, à nobis est explicatum. Est enim eo authore in spiritu & calore uis atq; facultas nõdum re ipsa agens: sed potestate: huius autem instrumentũ est spiritus, utriusq; uero sedes & materia est seminis pars terrena atq; crassa. Hæc igitur seminis potestas, & quæ in spiritu uis delitescit, tota in fœtus facultates conuertitur, spiritus in spiritum, quemadmodũ terrena eius materia in solidarũ partiũ, & spermaticarum substantiam facessit. Ex his autem intelligi potest, eos aut per peram aut contumeliose Aristotelis sententiam detorsisse, qui cum dicunt statuisse semen solius opificis, non autem subiectæ materiæ rationem habere. Sępenumero enim hic seminis appellatione eam facultatem designauit, quæ in terrena crassitudine consistit, hanc autem demonstrat constituti fœtus partem non fieri, sed opificis uim obtinere. Nec enim mas omnis (inquit) semẽ emittit, & quibus emittitur maribus, nulla pars fœtus hoc est, sicut nec à fabro quicquam secedit ad lignorum materia. Quibus certe nihil aliud inferre conatus est, quam opificem quatenus opifex est, partem non fieri constituti artificij. At seminis corpus ille fœtui pro materia subiecit. Ossa (inquit) in prima cõ

2. de gene. ani. cap. 3.

Obiectionũ quorundam solutio.

Ex qua seminis facultates ortæ sint.

Ari. interpretatio.

1. de gene. anima. c. vi.

ſtitutione gignuntur ex ſeminis excremento. Paulo poſt, Nerui etiam eodem modo quo oſſa inſtituuntur,& ex eodem ſeminis excremento. Iam uero ſi maris ſemen, multo magis fœmineum pars fit conſtituti fœtus ex hoc enim tum membrana allantides dicta,tum etiam maſculi ſeminis incrementum fit,unde partium quoque ſolidarum materia ſuſſicitur. Vt enim in bicoloribus ouis animal(inquit Ariſtot) ortus ſui materiam a candido ſumit, cibum autem a luteo(origo quippe pulli in albumine eſt,cibus per umbilicum ex luteo petitur) amboq; a fœmina proficiſcuntur:quod autē in ouo eſt maris ſemen, tepido calore excitatum, pullum conſtituit fingitq; ex candido partes ſingulas,eas autem alit ex luteo. Ad hunc eundem prope modum,uel eo authore, in mulieribus atque iis animantibus quæ uiuum partum ędunt,maſculum ſemen ex fœmineo auctum ſolidas partes conſtituit, quę dein menſtruo aluntur. Oui quippe luteum mulieris menſtruum,candidum uero terrenæ ſeminis ſubſtantię proportione reſpondet. His omnem iam uideor hominis ortum atq; adeo uniuerſa in Phyſiologiam complexus,quę hominis (dum proſpera fruitur ualetudine) conſtitutionem naturamq; continet. Nūc qui affectus illi pręter naturam obtingere poſſunt,& quæ horum ſint cauſę, proximo deinceps opere narrādū.

Libri ſeptimi Phyſiologiæ, de hominis procreatione.

F I N I S.

IO. FERNELII AMBIANI, PATHOLOGIAE LIBRI SEPTEM.

DE MORBIS EORVMQVE CAVSIS: LIBER PRIMVS.

Morbi definitio, quid affectus, quid affectio. Cap. I.

EXIMIAM corporis humani structuram, si natura qualem instituit integram tueri atque conseruare potuisset, ars utique nulla medendi inuenta unquam exculta ue foret. At quoniam ut rerum omnium quas mundus ambitu suo continet, ita hominis certus interitus isq; uariis externarum iniuriarum incursionibus tã quam procellis undique lacessitur, perfecti quidem medici pręcipuæ partes fuerint, hominis ualetudinem, cuius permagna est uarietas & inconstantia, & omnes quotquot infliguntur illi affectiones, diligenter penitusq; perspectas habere. Illius quidem naturã, facultates, & quibus hę modis suas quæque functiones edant, corpusque conuenienter naturæ regant atque moderentur dum integrè sanum est, totam denique naturalem contemplationem, in Physiologia, quæ totius artis quasi solũ quoddã atque fundamentum est, fusiore demonstrandi uia sumus persecuti. Nunc igitur presso contractoque stylo de aduersa corporis ualetudine, quę uero medica est consideratio tradendum, & expendendum qui morbi, quæ symptomata illi impendere soleant, quibus ex causis hęc orta procedãt, & quibus signis adesse noscantur. Hisce enim absoluta uidebatur omnis eorum tractatio, quæ insalubria & præter naturam sunt quorum ui & impulsu homo de optimo uitæ statu decedit. Sigillatim horum unumquodque excutiam, & in singulis, quantum exercitatio usu quę medendi exposcit, commorabor. Quoniam uero nulla est singulorum scientia, ut omnia certa uia & ratione stabiliam, ducendi initium ab uniuersis illorum ducam generibus. Hæc autem tria sunt, morbus, causa, & symptoma. Morbus est affectus contra naturam corpori insidens. Quę Græcis est διάθεσις, affectus nobis appellatur non ea quidem præcisa ar-

gutaque significatione, quam Aristoteles usurpauit, sed admodum ampla & multiplici uerbi potestate, quæ omnem corporis constitutionem contineat siue in substantia, siue in qualitate & temperamento, siue in confirmatione & figura, siue in magnitudine, siue in numero ea consistat. Affectus autem omnis mutatione quadam motuque facto induci gignique solet, quumque causa præter naturam efficiens, obiectum corpus immutat eique uim infert, aliquid ea quidem efficit, hicque eius motus effectio dicitur, Græcis ἐνέργεια, obiectum uero corpus patitur & afficitur, hicque eius motus affectio est atque perpessio, Grecis πάθος uel πάθημα sic ex affectione tādem proficiscitur affectus, qui Græcis, est διάθεσις, quasi impressum affectionis uestigium. sublata causa protinus omnis eius cessat effectio, cessat & patientis corporis affectio. At genitus affectus interdum manet ac persistit, manifeste ab affectione seiunctus, eiusmodi est ulcus a candente ferro corpori inustum, aut uulnus inflictum gladio. Interdum minimum subsistit, nec certe permanet, sed seiuncta causa aut pariter cum affectione aut quam mox deletur; sic putrida febris, quæ calor est præter naturam omnes corporis partes occupans, uacuato humore putrido, qui eius efficiens est causa, nihil aut minimum persistit. Est tertio & quum ex affectione nullus emergit effectus, si leuis eius nec magna uis est, ut quum leniter pungente acicula aut igne acrius ardente dolor affectioque premit, qua tamen desinente nullum sæpe manet punctionis aut ustionis uestigiū, nullusq; affectus. Et quum ex impuro uentriculo tenuis aceque uapor sublatus, cerebrum meningesque tentat, dolor quidem inest ac sæpe delirium, quo falsa rerum simulachra sese obiiciunt atque repræsentant; hæc quidem affectiones sunt capitis, in quo tamen nondum ullus contractus est affectus, quemadmodum neque in uentriculo quum eius concoctio male affecti iecoris contagione impeditur. Multo quidem euidentius timorem, mœstitiam, & excandescentiā aliasque perturbationes, animi, affectiones appellant, quæ citra ullum cordis affectum hominem exercent. Quamquam igitur Græcis idem sunt διάκεισθαι καὶ πάσχειν, idest affici & pati, diuersa tñ iisdē sunt διάθεσις καὶ πάθος idest affectus & affectio seu perpessio, ut rursū diuersa sunt πάσχειν καὶ νοσεῖν ita sanè affici & ægrotare. Solum ægrotat quod morbo & affectu tenetur; afficitur uero tum affectu tum affectione. Etenim simplices quas recensui affectiones contra naturam sunt corpusque uarie fatigant, morbi tamen idcirco non sunt; quòd minime in affectum sint genere, sed numerentur in symptomatis.

Quid contra naturam, quid præter naturam. Cap. II.

OMNIS porrò corporis cōstitutio atq; affectus, aut naturalis aut nō naturalis existat; atque nō naturalis alius præter naturā, alius cōtra naturā. Præter naturā, qui tametsi ex naturę præscripto non est illi tamen nullam uim infert. eiusmodi est fœdus ictericorum color, & qui solis ardore, contrahitur, & faciei lentigo, omnis præterea leuior affectus & præ exiguitate adeo obscurus, ut neque nostris, neque laborantium sensibus animaduerti possit. Sic ulcusculum quod neque sensum mouet, neque functionibus obest, preter naturam esse dicimus, nec tamen contra naturam, nec morbum; licet enim eadem sit specie atque ingens ulcus ad quod efficientium causarum continuatione perueniret (nā similare quum sit, non ut domus quæ exædificatur, incremento aut magnitudine speciem mutat) quia tamen non perspicue functionem lædit contra naturam

ram dici haudquaquam debet. Contra naturam affectus est, qui non modo naturæ limites excessit, sed & illi uim infert, eiusque uires & functiones manifeste interturbat, atque id modo proxime, modo alterius interiectu facit. Ita quippe medicus omnia ex uiribus æstimans, manifestam potissimum offensionem expendit, & in hanc præcipue animum intendit, quæ medicam opem efflagitat. Quod igitur contra naturam, unum & idem est, atque præter naturam actionem lædens. Nihil autem interest utrum lædens an impediens actionem dicas. Vt enim quum actio aut non fit aut male fit, idque proprio alicuius partis uitio, uere læsam actionem dicimus, ita & quum alienæ rei interuentu id fit, ut dum calculus uel crumus uesicæ ceruicem obstruit urinæq; profusionem cohibet: tum quoque ut impedita, ita & læsa actio dicenda. Atque licet nulla sit partis similaris, est tamen instrumenti offensio. At uero quum externo duntaxat uitio peccatur, nec læsa nec impedita est actio. Neque enim si uitiosum alimentum uentriculus non concoquit, idcirco læsus est: neque si uuarum acini integri nihilq; mutati deturbantur ex aluo, cruditas est aut concoctio læsa aut impedita: cocti fateor hi non sunt, sed minime tamen crudi.

Morbum omnem in corporis partis siue substantia consistere. Cap III.

QVICQVID in nobis consistit aut corporis pars est, aut in illa certe cōtinetur. Partem dico quæ ex solida substantia & carniformi, atque ex innato spiritu, in quo natiuus calor & facultas inest, constituitur. In corpore autem continentur spiritus uagi & difluentes, sanguis, humores, & excrementa. Quinetiā præter partes & contenta functiones quoque existunt ex iis profectæ. Itaque quoniā res ipsa non rerū umbras sectari consilium est, tria hęc semper animo teneri & quasi ob oculos proponi uelim, contenta, corporis partes, & functiones. Horum cuiusque uitium & de statu naturali decessio, affectus est & cōstitutio præter natura. Quod autē in contentis est uitium, morbi causa est: quod in partibus, morbus: quod in functionibus, symptoma. Quum enim corporis pars sola primum & per se functionem sit opifex, eius duntaxat integritas & firma constitutio functiones perficit & sanitas est: infirma uero atque uitiosa, primū & per se functiones euertit, hęc quę sola morbus censetur. Partis appellatione & similarem & organicam complectimur, atque in organo tum pars precipua, tum aliæ quæ usum illi præbent, continentur: ut non solum qui in chrystallino humore, ut etiam qui in alia quauis oculi parte cōtra naturam affectus inest, morbus habeatur. Quum enim chrystallino partes cętere subsidio ueniant & ad uidendi functionem magnum usum afferant, earum affectus primū ac per se uisionem peruertet, quæ non solius crystallini humoris, sed totius est oculi. Quocirca omnis partis siue principem ea functionem edat, siue duntaxat opitu letur, affectus contra naturam, morbus est. At uero contentorum, ut spirituū, ut humorum, & superuacaneorum affectus, etiāsi contra naturam sint, morbos non dicimus, quandoquidem in partis substantia non inhærescunt. Atque hi quoniam in nulla parte consistunt, nec per se nec proxime sed morbi interuentu functionibus incommodant. Hoc uero luculentius explicandum. Anima eiusque facultates in unius cuiusque partis innato spiritu & calore sitæ prima & principales functionum quæ eduntur, efficientes causæ sunt, partes uero earum duntaxat instrumenta, sine quibus nihil illę efficiant. Et nihilominus partes ipsas hinc principales statuimus proximasque functionum causas siue quòd recondita penitusque abstrusa sit animæ facultatumq; substantia, siue

quòd

quòd ad agendum in primis necessaria sit instrumentorum uis, sine quo fortasse, ut pręstãtissimis philosophis uisum est, animæ facultatumq; substantia immutabilis, nulla ui, nullo morbo labefactari atteriue possit, quanquam plerunq; instrumenti uitio interpellatur. Sed neq; partes ipsę simpliciter functionũ causę sunt, uerum constitutio earum atq; διάθεσις. Bona quippe constitutio, bonorũ, mala malarum est functionum causa. atq; illa sanitas, hæc morbus existit. Contrariorum autem, ut quæ sint morborum causæ, firma cõstitutio sanitatis, infirma morbi causa fuerit. Non igitur uesicę non renum calculi aut grumi numerantur in morbis sed neq; intestinorum lumbrici neque ascarides, etiamsi toto genere contra naturam sint, sed duntaxat morborum causæ putantur, atq; id solum dũ partibus corporis incõmodant. Non enim si tanta capacitate quanta est cęci intestini, citra partis offensionem contineantur, morbum efficient. Ad hæc neq; humores si putrescant in uenis, morbũ inferet actionemuę lędent, nisi partes effectrices contagione prius attingant labefactentq;. Ad hunc modũ febris intermittens morbus comitialis hydrophobia, aliiq; morbi complures causã intus habẽt iã quiete & interuallo otiosam, & quæ non nisi quum partes lacessit morbum excitat. Ex iis, opinior, satis intelligitur multa cõtra naturã atque adeo ipsam necis causam interdum cõsopitã in nobis contineri, sine ulla offensione, & proinde sine morbo, quẽadmodum & glandium & athérum nullo plerunq; incommodo circũferimus. Hinc & multos qui iamdiu mortis causam intus conclusam haberent, derepente nulloq; antecedent morbo uidemus mortem opportere. Solum igitur affectus contra naturam qui in partis substantia consistit atque hæret, debet morbus censeri.

De affectu per consensum. Cap. IIII.

QVI igitur per cõsẽsum morbus existit, nec simpliciter, nec absolute morbus appellatur. Est namq; affectus contra naturã duplex, unus partis proprius, alter per consensum. Ἰδιοπάθεια affectus est contra naturam parti insidens, eiusq; proprius. Συμπάθεια affectus est contra naturam parti alterius uitio impertitus. Tribus is quidem modis fit. Vnus est quum pars aliquid pręter naturã aliunde illapsum excipit. Sic è uentriculo aut humores tenues, aut corrupti uapores in caput sublati, modo mentis actiones interturbant, modo meningũ distentione uel exesu dolorem excitant, modo oculis simulatas, fictasq; rerum imagines obiiciunt atq; repræsentant, iis similes quę per suffusiones cernuntur. Alter est quum facultas opifex in partem illabi & influere prohibetur, ueluti spina inflammata uel obstructa, crurum resolutio incidit, omnisq; illorum motus sensusq; perit, & obstructis neruis opticis oculorum uidendi actio concidit. Tertius per consensum affectus est, quum materia ad agendum necessaria accedere prohibetur. Exempli gratia, obstructis pulmonibus aut resolutis costarũ musculis, aut perforato thorace, quia non satis spiritus cum efflatu ad laryngẽ compellitur, uox quę illius est actio aut supprimitur aut etiam perit. Quinetiã magna uenarũ quæ ad iecur sunt obstructio, impedit quo minus sanguinis fiat in omne corpus distributio, efficitq; ut alimenti penuria languescat corpus tandemq; atrophia contabescit. Iam uero quomodocunque seu naturalis seu animalis pars consensu laboret, affici ea quidem pars dicitur, quandoquidem & sua actio uel omnino perit uel quodam modo impeditur, minime tamen illa per se ægrotat, neq; ipsa illius affectio morbus est, quæ parti non insideat, quare nec illi remedia adhibeantur, nec si adhibeantur, magnopere iuuent. Itaque

si cui

si cui parti morbus inest, necessario illius actio læditur: at non contra. Non enim si partis actio læditur, statim etiam consequitur illam morbo teneri. Porro autem pars quæ diutius ex alterius consensu laborauerit, quandoque proprium inde contrahit affectum, fitq; ex sympathia idiopathia. Hic uero quanquam proprius est affectus, non tamē primigenius, sed secundarius & posterior. Illum Græci πρωτοπάθειαν, hunc δευτεροπάθειαν ἢ ὑστεροπάθειαν dixerunt. Ita quidem ex morbo subinde morbus nascitur, atque idem plerunque morbus & morbi causa. Hæc quidem de morbi notione satis.

Tum sanitatis tum morbi amplam esse latitudinem, & inter hæc neutram constitutionem interuenire. Cap. V.

ETSI animal tam firma corporis constitutione nasci, tamq; iustis uiuendi legibus contineri seruariq; potest, ut uitam ad extremum senium integra atq; incorrupta sanitate ducat. hanc tamen decursu & ętate progrediente mutari necesse est, & uarias ac multiplices mutationes sustinere. Sed neq; omniū qui sani degunt, una est eademq; cōstitutio, nec una igitur sanitas. Quinetiam hominis cuiusq; sanitas aere, cibo, potu, somno, uigilijs, motu, balneis, ira, dolore, aliarumq; caussarum ui & impetu lacessita plerunque commutatur, ut perspicuū esse debeat amplo illam spatio contineri. Iisdem rationibus intelligitur, neq; morborum angusta latitudine circumscribi: nec eadem constitutionis pernicie enim periclitari, qui nūc primum in morbum incidit, atque eum qui extremum uitæ diem breui conficit, nec denique morbos omnes peræque graues existere. Itaque corporis partiumue absoluta & exquisita symmetria quæ ad summum peruenerit, summa est sanitas. Quę ab hac paulum deficiens constitutio nec actionibus nostris nocua est, nec animali manifestie grauis, sanitas etiam si est, at non perfecta. Quæ dein eo uitij processit ut iam homini conspicue molesta sit, eiusq; functiones grauiter offendat, morbus est, qui sensum ingrauescens tandem ad extremum, quod mors est, perducit. Inter has media quędam interiecta est utriusque obscura: quæ idcirco nec sanitas, nec morbus, sed neutra est constitutio. Neutrius enim est particeps, & neutrum corpus reddit nec sanum nec ægrum, sed inter utrunque quodammodo medium. Arguitas quidem multiplices huius uerbi potestates nonnulli percensent, sed profecto rei medicę parum utiles, & quæ interpretes in uarios sophismatum labyrinthos præcipitarunt. Neutra hæc constitutio latitudine circumscribitur in tres ordines distincta, in neutram obscure ægram, & neutram quæ inter has uere media interuenit. Omne conspicue elucet, dum uel ex sanitate in morbum, uel ex morbo in sanitatē transitus est. Exquisite medium ab utroque extremo quamplurimum distat. Quod una parte sanum, altera ægrum existit, haudquaquam neutrum, sed ægrum appellauero. Aristoteles sanum ex integritate actionum, ægrum ex earum offensione dimensus nihil inter hæc medium constituit, sed priuantia fecit, perinde atque uidens & cæcum. Omnis porro corporis constitutio, si sana, tum neutra, tum ægra in tres distribuitur ordines, ut fiat totius huius naturæ constitutiones nouem. Extrema quidem maxime contraria sunt, integerrima sanitas & mors. Quæ ab illa sensim ad mortem deducunt, has omnes uitæ constitutiones subeunt, quæ hic sibi serie cohærent. Optima sanitas, bona sanitas, sanitas leuis & parum firma, neutra constitutio ad sanitatem propensa, neutra absoluto sermone, neutra ad morbū inclinans, morbus simplex & leuis, morbus grauis & mediocriter periculosus, morbus grauissimus &

maxime

maxime periculosus. *Hæc* proxime mors sequitur ultima rerum linea. *Quæ* omnium media cõsistit, indiuidua est: cæteræ ampla latitudine excurrunt quas terminis exquisite discernet peritus artifex. Hæ quidem non in uarias species disiectæ sunt, sed solo gradu ordineque distant.

Prima summaque morbi genera. Cap. VI.

QVONIAM quidem morbus omnis in parte aliqua corporis penitus insidet, consentaneum est primas illius differentias ex partium differentiis constitui. Partes uero duplices sunt, alię similares, organicę aliæ. Morbus qui partis similaris euacrasiam naturalemque constitutionem peruerterit, similaris appellatur, organicus qui instrumenti rationem & symmetriam infregerit. Quum autem utrique parti commune sit, ut particularum continuatione earũ quæ coagmentatione & adhæsu consistat, harum dissolutio utriusque morbus est, & utrisque functionibus peræquę incommodat. Itaque prima summaque morbi genera tria omnino sunt, similaris, organicus, & communis qui unitatis solutio dici consueuit. Atque hæc non ex morbi essentia: sed ex partium uarietate deprompta sunt.

Similaris morbi differentiæ. Cap. VII.

HORVM uero inferiora genera speciesque ueræ ac propriæ, ex uitiorum quæ contra naturam parti insident, ducuntur generibus, seu ex modis quibus pars unaquęque de optimo & naturali statu decedit. *In* parte similari tria spectantur, materia, temperamentum, & forma, quæ totius est summa perfectio. Horum trium naturalis constitutio & symmetria sanitas est. uniuscuius suis igitur immoderatio & ametria quę contra naturam euaserit, morbus censeatur. Materiæ morbus est immoderatio, temperamenti intemperies, formæ corruptela: atque hæc in similarem partem incidunt. Huius proinde morbi tres existunt, materię immoderatio, intemperies, & formæ seu totius substantiæ corruptela. *T*ria quidem in similari parte distincta contineri, totamque substantiam a materia & a temperamento secerni, propria esse uniuscuiusque uitia, tres hinc oriri similaris morbis differentias, alio opere pluribus demonstraui. Iam uero intemperies octo numerantur, quatuor simplices, calida, frigida, humida, sicca; coniugatę totidem, calida & sicca, calida & humida, frigida & sicca, frigida & humida quę quum exuperant, actionesque manifeste lędunt, morbi fiunt. Alias hæ purę existunt, alias ex humorum uel intemperatorum, uel putridorum uitio prodeunt. Materia, immoderata, mollis est aut dura, laxa aut astricta, tenuis aut crassa, rara aut densa: hæcque illius uitia morbi sunt. Totius uero substantiæ nomine & insitum spiritum, & diuinum illius calorem, & facultates ipsamque formam complectimur. Totius substantię morbi sunt, qui partium substantiam primum & per se oppugnant. Horum alii manifesti sunt, alij occulti. Manifesti qui partium corporisque substantiam manifestis ex causis demoliuntur, eiusmodi sunt ulcera maligna, phthisis, iecoris, lienis, aliarumque partium putredo ex prima qualitatum intemperie nata. Et spiritus innati dissolutio per uigilias, labores, inedias, atrocesque dolores: natiui caloris extinctio in strangulatu uel inpenetrabili extremoque frigore. Occulti morbi sunt qui cæcis ex causis totam substantiam oppugnant. Eorum, alii ueneneti, alij contagiosi, alij pesti-

lentes.

lentes. Hi ex aere cælestium corporum uiribus inquinato suscitantur: ut febris pestilens, ut carbunculus, & pestilens bubo: hique grauiores appellantur. Sunt & alij leuiores ut exantemata tum rubra, tum purpurea, quæ summâ cu temaculis minime extuberantibus efflorescunt: & ect imata, quæ pituitæ eruptiones dicuntur atque utrique consueti sunt. Præter hos nônunquã alij emergunt insolentes, noui & inauditis ex causis orti. ut Paraplegia quædam Hippocrati dicta, urentes ardores, grauedines anhelosę sudorifica febris, quibus nostro seculo regiones plurimæ perculsæ & afflictę sunt, alios uero alia secula ,protulerunt, qui uterum obliuione obruti extinctiuæ iam sunt, alios futuri seculi posteritas animaduertet, cum nouæ syderum concursiones permistionesque illorum effectrices obtingent. Contagiosi morbi externi cuiusdam ueneni occursu & contagione inferri solẽt, ut stupor a torpedine pisce uel ab odio, & hydrophobia, & qui scorpionum, bestiarumque uirulẽtarum morsu aut telorum ictibus infliguntur. Huius quoque classis sunt, lues uenerea, elephantiasis, quiq; ex horum confusione oriri possunt. Venenati morbi, ex ueneno aut intus genito aut assumpto originem ducunt. Ex intus genito morbus comitialis strangulatus uteri a putri semine, syncope ex putrido sanguinis grumo, cordis quædã palpitatio. Ex assumpto ueneno morbi eius ueneni naturam imitantur, quod totius substantię dissidio nobis est infensum, eiusmodi sunt, quos aconitum, taxus ephemerum, cantaris lepus marinus, huiusque classis plurima intulerunt. has quidem differentias omnes similaris morbi genus unũ complectitur, quas a ueteribus magna artis iactura aut pretermissas aut perperam ad intemperiem simplicem ue putredinem relatas fuisse miror. Ita igitur quasi figura descriptę sunt omnes similarium morborum differentiæ, luculentius tamen post hac sigillatim explicandæ.

Instrumentarij morbi differentia. Cap. VIII.

PROPRIA instrumẽti cuiusque ratio est figura conformatioque ad suum munus obeundum aptissima. Ab hac & cranij & spinæ dorsi os instrumentum nuncupamus, etiamsi compositione simplex & similare existat. Neque tamen musculi portio, quæ carnis, uenæ arteriæ & nerui nonnihil retinet atque dissimilaris est, instrumenti nomine digna sit, quandoquidem figuræ concinnitas perempta est rudis enim & informis restat, minime apta perfungendis muneribus. Est & certa instrumẽti cuiusque magnitudo, extra cuius limites quod cunque egreditur, uitiosum censetur. Adhęc uero quæ dissimilaria uocantur instrumenta, similarium partium ex quibus constant certum diffinitumque numerum sortita sunt. Hasque partes aptè inter se cohærere, sibique consentire, & bene collocari necesse est. Itaque quod ad proprias functiones instructum & accommodatum est instrumentum, conformationem, magnitudinem, partium numerum, earumque situm naturæ legibus conuenientem obtinet. Horum symmetria & naturalis cõstitutio, instrumenti sanitas est unius cuiusque uitium immoderatius morbus est instrumentarius. Cuius idcirco quatuor sunt differentiæ, una conformationis altera magnitudinis, tertia numeri, quarta collocationis siue situs uitium. Hæc autem denuo conciduntur & minutius. Quum enim conformatio aptaque ad opus figuræ concinnitas in multis posita sit, ex multisque constet, ex figura, ex meatu ex cauitate, ex leuitate aut asperitate, unaquæque horum permutatio, & de statu naturali decessio, instrumenti morbus dicenda. Figurę morbo tenentur uarij, quibus fo-

ras & uari quibus intro crura contorquentur:& quibus caput uel rotundũ uel oblungum nimis eſt. Meatuum per quos feruntur diſtribunturque contenta, morbus eſt dilatatio, nimia, qualis eſt pupillæ in oculo, & uenæ in uarice, & arteriæ in aneuryſmate. In hoc genere dilationi opponuntur aſtrictio & obſtructio. Aſtrictio quum meatus ab externa cauſa anguſtiores euadunt, ut ſpiraculorum cutis denſitas atque conniuentia ex ſiccitate, ut aſperæ arteriæ & œſophagi coarctatio ex premente angina. Obſtructio quum meatus ab incidẽte, intuſque hærente materia quaſi infracti anguſtiores fiunt, quod uitiũ non modo cuti, ſed & uenis, & arteriis & inteſtinis, ductibuſque omnibus frequens ineſſe ſolet. Cauitatis (quæ excipiendi continendique gratia comparata eſt, hinc ſinus & receptaculum appellata) morbi ſunt nimia capacitas, ut uentriculi, thoracis, & ſcroti amplitudo & coarctatio immodica, ut thoracis depreſſio, quæ ad phthiſim deducit, uentriculi inducta medicamentorum ui tanta aſtrictio, ut idoneam cibi copiam excipere nequeat. Illius quoque morbus eſt repletio, ut quę eſt uentriculorum cerebri in apoplexia, uteri in mola, ueſicę in calculo neque tamen cum Auicenna calculum ipſum morbum dixeris, ut neque telum corpori infixum, neque humorem craſſum uenas obſtruẽtem, ſed duntaxat morbi cauſam: ipſa uero calculi conſtitutio, & ueſicæ repletio, quẽadmodum & obſtructio morbus inſtrumenti habendus eſt, impediens ne ueſicæ capacitas ſatis multam urinę copiã excipiat contineatque. Leuitatis morbus eſt, quum leuis & lubricus aut uentriculus euaſerit, aut uterus, quæ ut firmius continerent natura quodammodo aſpera conformauit. Aſperitatis morbus eſt in tracheia arteria, quum nimiopere exaſperata raucitatẽ infert. Atq; hi quidem morbi idoneam inſtrumenti conformationem labefactant. Magnitudinis autem morbus eſt, quum pars aliqua aut ſupra conuenientem naturæ modum increuit, aut infra ſubſiſtit: uel linguæ tanta moles quæ ore cõprehendi nequeat, capitis uaſtitas, crus quale in quodam uiſitur reliquo corpore grãdius. Huc quoque pertinent linguę breuitas, capitis, digitorum, crurumq; concisa atque minuta quantitas. Hęc autem uitia, uel ab ortu nobis adnata ſunt, uel ab alimenti exuperantia penuria ue contrahunt. Quę uero ex humorum influxu proceſſerunt, non huc, ſed ad tumores præter naturam referri debent, quos ſtatim dicemus morbos eſſe compoſitos. Numeri morbus tum in exuperantia, tum in defectu conſiſtit. Exuperantia quidem uel eſt rei naturalis, ut ſexti digiti, ut tertij teſticuli, quem omnibus cuiuſdam familię ſuperare nouimus, uel eſt rei toto genere præter naturam, ut uerrucæ & calli. Defectus eſt ſolius rei naturalis: quæ uel ab ortu deeſt, ut quum quis mancus naſcitur, uel poſtea detrahitur, ut manus amputatio, idque ſiue partim, ſiue omnino deeſt. Quum pars quædam ab inſtrumento penitus eximitur, ſolius numeri morbus eſt, qui inſtrumenti reſiduo dicitur ineſſe: excepto enim digito numeri morbus reſidet in manu. At dum non prorſum & radicitus, ſed ueluti ex dimidio pars reſecatur, tũ numeri, tum magnitudinis morbus exiſtit, idemq; affectus ſub utroque genere comprehenditur. Compoſitionis porrò morbi ſunt & in ſitu & in conſenſu. In ſitu quidem artuum luxatio, dentes exerti & prominẽtes omenti uel inteſtini in ſcortum prolapſus, manus ſcapulis adnatę ut in ea muliere quæ ſine brachiis oberrat. In conſenſu quum mutua partium ſocietas & connexio peruertitur, ut in ſtrabiſmo. In hoc genere uitium eſt quo uel digiti uel oculorũ palpebræ, uel podicis, uel uuluæ aut oris labra cohærent, ſiue ab ortu, ſiue ab ulcere. Hoc nõnulli uitiatã cõtinuitatem appellãt, & ſub genere morbi cõmunis male ſũt cõplexi. Tot ſunt igitur organicorũ morborũ differentiæ.

De

De morbo communi, qui est continui solutio. Cap. IX.

ILLVD arcte tenet accurateq; defendit Auerrhois, continui solutionem propriè partis esse similaris, partemque organicam non alia ratione dissolui, quam quod illius ossa, nerui, fibrę, uenæ, arteriæ, aut secentur aut disrumpātur. Eam quoq; diuulsionem cutis a neruo, aut nerui a uena, aut ab osse, quæ aut in manu aut alio fit instrumento, non continui solutionem appellat: sed uitium compositionis atq; consensus eamq; morbum statuit organicum, quoniam totā instrumenti rationem ex similiarium partium cōnexione deducit. At turpiter ille fallitur, quandoquidem, ut ipsi aliquando demonstrauimus, uera instrumēti ratio est conformatio, a qua & uenam & arteriā instrumētum appellamus. Quoniam igitur continui solutio rei figuram & cōformationem uitiat ac peruertit, ipsa quidem per se & primum instrumenti morbus est: huicque perinde atque similari per se accedit. Solutioni continui uaria ex partium differentijs nomina posuerunt. Ossis enim solutio transuersa, fractura dicitur, recta uero fissio. Cartilaginis quęcunque sit solutio nomen nondum inuenit. Nerui solutiones sunt punctura, & incisio in transuersum, & fissuras in rectum, & contusio. Venę & arteriæ solutiones sunt, osculorum apertio & dilatatio, incisio in transuersum, & fissura in rectum. Membranarum omnis solutio raptura dici solet. Cutis leuior solutio solam epidermidem diuellens excoriatio est, at quæ in ueram cutem aut altius in carnem penetrat, aut uulnus est aut ulcus. Cor ex partibus omnibus unum nullam solutionem tolerat quin continuo animans morte extinguatur. Aliæ complures extant, tum similarium, tum organicarum partium solutiones, quas quum needum usus nominibus propriis notauerit, cōmuni totius nomine appellamus. Hæc summa sunt genera, hæ differentiæ, in quas morbi omnes quicunque modo ullo corpus exercent, referri conijcique debent. A plerisque autem dubitari uideo de flauitie aut rubore ceratoidis tunicę, qui omnia ante oculos proposita aut flaua rubra exhibet, oculiq; uidendi actionem peruertit. De aurium quoque tinnitu, qui quum magnus est, auditionem impedit, de fœtore narium, qui odorandi uim interturbat, deq; linguę amarore, qui gustatus iudicium corrumpit. Hæc quidem uitia alij ad nouum morbi genus referunt, quod secundę qualitatis morbum appellant, alij ad intemperiem, quandoquidem secundæ qualitates ex primis ortæ processerunt. Cęterum in maxima rerum ignoratione utriq; uersantur, illa quippe non morbos, sed symptomata esse apertissimæ rationes conuincunt. Nam si forte actionem labefactant, non tamen proxime, sed noui cuiusdam morbi interuētu. Sic profecto symptoma plerūq; nouum morbum accersit eiusq; fit causa, quemadmodum uehemens dolor, aut uigiliæ, uentriculi concoctionem impediunt, non per se quidem, sed quod, frigidam intemperiem ingenerent. Si qui porro sortibus, incantamētis, alijsue perditis magicisque artibus, aut etiā diuinitus morbi infliguntur, huius instituti limites transcendunt, atque tametsi causam omnino trans naturam habeant, possunt tamē singuli (quia in aliqua corporis parte consistunt) in sua quæq; genera referri. Ita quidem de singulis percontamur, ut discussa ambiguitate, res ipsa clarius elucescat, nec locus sit incus sanctium cauillis. Hactenus traditæ sint simplicium morborum differentiæ.

De compoſitis & implicitis morbis. Cap. X.

CORPVS alias unus alias multi morbi exercẽt & infeſtant. Vnus morbus appellatur qui in una eademq; corporis parte cõſedit, ſiue uni, ſiue multis actionibus efficit & incommodat: eiuſmodi eſt uentriculi intemperies, quæ non unã aliquam, uerum omnes pariter illius naturales functiones ſubuertit. Febris quoque unus eſt morbus: licet enim partes omnes corporis ſimilares occupet, quoniam tamen ex his aptu inter ſe continuatis atque connexis unũ corpus efficitur, unus quoq; omnium morbus cẽſetur. Neque tamen febris in toto corpore eſt quod organicum eſt primum & per ſe inſidet neq; illius niſi ex accidẽti morbus eſt. Cæterum inflammatio pedis & inflãmatio manus unus morbus nõ ſunt, quia tametſi ſpecie ſimiles, nulla tamen continuatione iunguntur & cohęrent. Iam euidentius multi ſunt & diuerſi iecoris inflammatio & renum uel lienis obſtructio: quippe qui & generibus & partibus diſcreti ſeiunctiq; ſunt. Morbus unus duorum eſt generum, aut enim ſimplex eſt aut cõpoſitus. Simplex qui unus duntaxat ſimpliciſq; generis naturam accepit, ſiue in ſimularium, ſiue in organicorum ſit ordine: ut calida intemperies, ut renum ſimplex obſtructio. Hic rurſus modo ſolitarius: modo comitatus exiſtit. Quum nulla eius efficiens cauſa pręſens adeſt, nullumq; graue ſymptoma, quod ad ſe curantis conſilium reuocet, tum ſolitarius eſt morbus ut intẽperies ſimplex. Comitatus uero quẽ præſens & continens cauſa intus fouet atq; alit, ut obſtructio: aut quem horrendum ſymptoma conſequitur, ut nephriticis aut dolorem immaniſſimum aut ſincopen inferens. Hę differentiæ non modo ad ſimplicem morbum, uerumetiam ad omnia, tum compoſitorum, tum implicitorum, diſtinctorumq; genera pertinent & accommodantur. Compoſitus morbus appellatur qui ex multis eidem parti inſidentibus & quaſi connexis concreuit unuſq; factus eſt, ut uentriculi intemperies calida & intemperies ſicca; quæ unam ut coniugatam, ita & compoſitam efficiunt. Sic ex ulcere & intemperie calida ſi in eadem ſunt parte, morbus fit unus iſq; compoſitus. Quum ab ictu uiolento depreſſus ſimuſq; factus eſt naſus, figuræ quidem uitium eſt & naris obſtructio, ex quibus compoſitus eſt morbus: quemadmodum dimidij digiti, uel dimidiæ linguę circunciſio, ex numero & magnitudine cõponitur. Quum carnem tuberculum ut narium polypus interiori canali adnaſcitur, obſtructio fit & morbus in numero, unus quidẽ morbus ſed compoſitus, aut certe unicus affectus qui duorum morborum rationem obtinet. Manifeſte compoſiti morbi ſunt, phlegmone, œdema, ſcirrhus, aliiq; tumores præter naturam: in his enim & intemperies eſt & uitiata partis figura plerunque & continui ſolutio. Tot igitur morbus unus differentias habet. Multos porro morbos dicimus, qui multas uariaſq; partes occupant. Atq; hi aut impliciti ſunt aut connexi, aut diſiuncti. *Implicíti* quum uarię partes quibus inſident in communem uſum, aut functionem conſpirant. *Inuoluuntur* enim & complicantur, quia uni eidemq; functioni incommodant: ut pleuritis & aſthma horum enim ſocietate & concurſu communia quędam emergunt ſymptomata, quæ uix explicari diſiurgiue poſſint: ut tuſſis, ut difficilis reſpiratio. Conſequentes aut connexi morbi ſunt, quorum prior poſterioris eſt cauſa. *Id* bifariam fit, alias ex ipſa morbi natura, quemadmodum pleuritim neceſſario & proxime febris conſequitur, eiq; connexa eſt: alias ex partium conditione, quarum una cum altera affectum communicat. *Id* autem trifariam accidit. Primũ ex communi partium ſocietate, qua affecto uentriculo cerebrum per neruos, &

affecto utero mammę per uenas uitium contrahunt. Deinde situ proniore, qui renum uitia in uesicam, & capitis excrementa in pulmones, in uentriculum, in neruos, & in articulos procidunt, illincq; ortum habent asthma, tussis, paralysis, dolor articularis. Tertio partium robore, quo ualidior atque nobilior in imbecillam atque ignobilem excrementa sua deponit: ut male affectum iecur in uentriculum, in intestina, in alias & inguina, in omne deniq; corpus: eacq; ratione illius inflammationē dysenteria, & scirrum hydrops insequitur. Ita quidem consequentes hi sunt, ut prior posterioris causa sit, nō sua essentia, nec proxime sed excrementorum & defluxionis interuentu. Hos idcirco & connexos dicimus q nisi sublato priore uix posterior eximi possit. Qui morbi cōmutatione quadam sibi succedunt, & quorum prior in posteriorem abit consequentes quidem, at raro connexi dicuntur, q rarò prior fit posterioris causa. Hoc modo pleuritim nulla connexione sequitur peripneumonia, & phrenitim lethargus, & coli cum dolorem paralysis. Disiuncti seu disparatiq; morbi sunt, qui in distantibus seiūctisq; partibus consistunt, quarum nec functio nec usus est communis, nec una ulteri affectum confert & impertitur: ut pedis ulcus & renum obstructio, linguæ imputatio & pedis luxatio. Partis autē appellatione non eā quā aliquādo presse & anguste definimus, sed omnē unā certā sedē significo, in qua quasi confusi affectus consederunt. Quum igitur complures morbi in eandem prorsus sedem concurrent, compositus est morbus, alias minime. Multiplex autem est morborum compositio. Interdum .n. similaris similari permiscetur, ut calida intemperies siccę: ex quibus coniugata fit intemperies: interdū similaris communi, quū ulcus est cum calore. Tertio instrumentarius instrumento: ut in digito qui supra modum increuit simulq; distorquetur. Quarto instrumentario cōmunis, ut quum accepto uulnere manus inuertitur. Quinto similaris instrumentario: si uentriculi aut iecoris phlegmone, id est rubens renitensq; tumor, unus morbus est, ut cuncta sedes una, sed is ex intemperie, ex uitiata figura & ex latente continui solutione compositus. Apertius uero tria morborum genera cōponuntur, quum phlegmone manifesto ulceri accedit. Posterioribus modis, compositus morbus non in solo instrumento, non in sola parte similari, sed in utroque collocatur sedemq; habet: atq; idcirco utriusq; actionem primum & per se subuertit, quanquam id ratione diuersa. At uero in oculo ceratoidis erosio, rhagoidis exitus, pupillæ distortio, & apparens suffusio quanquam uno eodemq; tempore consistunt, nequaquam tamen unum constituunt compositum morbum: sed ij uere implicati, sunt quia diuersis partibus quum insideant, uni eidemq; obeundæ uidendi functioni. Vt enim uniuscuiusque particulæ quæ ad instrumenti structuram pertinet uitium, totius instrumenti morbus censetur, quemadmodum sanè & pleuritis & nephritis, & arthritis totius sunt corporis, licet non in toto sint, nec eidem parti inhærescant. Sic ceratoidis erosio & pupillę distortio oculi sunt morbi, at nec in toto nec in eadem parte siti. Partes quibus insident instrumentum unum construunt, non tamen earum morbi compositum unum efficiunt: alioqui fateri cogemur pleuritim, nephritim, & pedis luxationem unum totius corporis compositum esse morbum. Quanquam autem hæc uera sunt, tamen qui in similari parte morbus est, non primum, sed ex accidenti debere instrumenti morbus censeri. Dum enim manus calida intemperie uel inflammatione citra tumorem laborat, nec instrumentum læditur, nec ullus in eo morbus est. Vndenam igitur, aut cur, illius actio perit? quod instrumentum ad agendum indigeat subsidio & bona constitutione partium similarium, sine quibus nihil efficiat. His ergo offensis instrumentum recte nequit functionem

suam

ſuam obire: ac tum inſtrumenti functio ſubuertitur, eo tamé haudquaquam primum ac per ſe affecto: quo etiam ſupra de affectu per conſenſum confirmauimus. Licet autem morbus his ſimilaris inſtrumenti functionem ſecundario lædat, nulla tamen ratione contra poteſt morbus inſtrumentarius ſimilari parti officere. Neq; morbus ſimilaris quod inſtrumenti actionem ſecundario lædat, idcirco morbi cauſa eſt: quanquam enim cauſa omnis ſecundario & per accidens actionem lędit, non tamen contra quicquid ſecundario actionem lædit, morbi cauſa ſtatuitur.

DE MORBORVM CAVSIS.

Cauſarum genera & differentiæ. Cap. XI.

VT philoſophi qui rerum omnium contemplationi dant operam, quam acerrime in cauſarum inueſtigatione notitiaq; uerſantur, ꝗ nullius rei queat haberi cognitio cuius ignorata ſit origo, ita & medicis, qui omnia in corporis commoditatem uſumq; referunt, in primis neceſſaria eſt cauſarum quæ morbos effecerunt obſeruatio, ſine qua neque morbos præcauere neq; curare licet. Cauſæ quidem genitis ex ſe morbis adeo conſertę contextęq; cohærent, ut hos aſſiduo foueant atque conſeruent, neq; unquam morbi poſſint cauſis manentibus deleri. Quibus non illa empiricorũ temeraria & fortuita, ſed rationalis medendi uia curæ eſt, ij efficientes illas conſeruanteſq; cauſas primum demoliri & circuncidere contendunt, ut his ſublatis facilior reliqua ſit morborum curatio. Itaq; cauſæ omnes peruęſtigandę, quæ ad morborum cognitionem curationemq; in primis ſint neceſſarię. Earum auté genera quatuor ſunt philoſophis materia, forma, efficiens atq; finis. Naſcentis morbi ſubiecta materia eſt humanum corpus in quo (ut ſupra demonſtraui) penitus is inſidet, quemadmodum & in ære, hominis aut equi effigies. Non.n. (quod multos fefellit) uitioſus humor ſubiecta eſt morbi materia: quanquam efficiens illius materia quodammodo dici poteſt. Forma eſt morbi ſpecies in materiã impreſſa inductaq;. Finis actionum læſio & interitus. Efficiens cauſa omnium certe præſtantiſſima atq; princeps eſt quæ corpus immutat, deq; optimo ac priſtino ſtatu deturbat. Hæc eſt cuius differentias atq; uires ſcrutari conſilium eſt. Humanum corpus alias a ſeipſo ab inſitiſq; principijs alias externarum rerum iniuria laceſſitur. hinc efficientium cauſarum duo ſiunt ſumma primaq; genera, alię inſitæ, ſunt nobis & congenitæ, quas ab ipſo iam ortu accepimus, aliæ aduentitiæ, quę in nos iam editos extrinſecus inuadunt. Inſitarum alię naturales, præter naturam aliæ, utræq; uero aut ex parentum ſemine, aut ex materno ſanguine profectæ. Naturales temporum ętatumq; decurſu ſenſim nos immutant, & ſine ſenſu in extremum ſenium mortemq; deducunt. Hoc genere eſt primordiorum, ex quibus conſtamus repugnantia, & inſiti noſtri caloris efficientia, qui tametſi nos quoad uiuimus alat, tueatur & regat, nos tamen etiam tempore mutat & conficit, alios quidé ocyus, alios ſegnius ut ſua cuique ſtata eſt uitæ periodus, quam uix quiſquam naturæ legibus conficit. Præter naturam inſitæ nobis cauſę dicuntur, quæ uel ex ſeminis uel ex materni ſanguinis uitio exortæ morbos tandem nobis accerſunt. Quale parentum maximeque patris ſemen obtigerit, tales euadunt ſimilares ſpermaticæque partes. Bene temperatum temperiem, calidum uero atque ſiccum, aut frigidum atque humidum ſimilem quoque naturalem inſitamque temperaturam ſimilaribus partibus inurit. Quo-

cunque

cuique etiam morbo pater quum generat tenetur, eum semine transfert in prolem, quandoquidem ex corpore uniuerso (ut aliquando demonstrauimus) decisum semen, tum morbi tum causæ eius uim in se continet. Sic senes & ualetudinarij, imbecilles nephritici, arthritici, & epileptici filios uitiosa constitutione gignunt, qui tandem in morbos similes, hæreditarios idcirco nuncupatos, incurrant, ut parentibus liberi succedant, non minus morborum, quam possessionem hæredes. Quinetiam maternus sanguis primum fœtus alimentum, altera est temperamenti constitutionisque causa, atque is sua etiam uitia, at leuius quam semen, in corpus inserit. Hinc maxima temperamenti uis atque natura ex prægnantis constitutione ducitur, & cui cibo prægnans mater plurimum assueuerit, is futurus est fœtui iucundus, & uinosa uinosum, & quæ medicamentis crebro utitur, fœtum profert in medicamenta propensum. Sic & de morbis animaduertimus, si grauidam medio gestationis tempore quartana febris adoritur, partum edi qui diu postea quartana febre conflictabitur, atque si nono ea mense pleuritide prematur, prolem gigni in pleuritidem quoque procliuem, quemadmodum & eius cui abscessus ex aure octauo mense prorumperat, filium in omnem uitam habuisse purulentas aures. Vnde intelligi potest non modo prima conformatione ex semine, uerum etiam toto gestationis tempore, tum ex materno sanguine, tum ex aliis humoribus atque alimentis morborum procliuitates in fœtum contrahi. Maxima igitur ortus nostri uis est, nec parum felices bene nati. Quamobrem præclare humano generi consultum uideretur, si soli parentes bene habiti atque sani liberis operam darent. Si enim agricolæ sementem facturi purum semen & fœtum seligunt, experti frugem malam è marcido percipi, quanto id diligentius in procreandis liberis obseruandum? Iam uero aduentitiæ causæ genitis nobis dum extrinsecus occurrunt, alias sæpe in nobis excitant morborum opifices. Quocirca causarum quæ in nobis iam editis morbos efficiunt, alia externa est, alia interior, hæc rursum duplex, antecedens & continens, quæ & proxima dicitur, ut tres sint omnes efficientes morborum causæ, externa quæ & euidens, & antecedens, & continens. Euidens quæ extrinsecus aut corpori aut contentis uim infert. Continens quæ in corpore sita morbo proxime adhæret connexaque est. Inflicti is uulneris gladius idcirco continens causa non est, quòd in corpore non consistat, licet proxima sit illi. Antecedens quæ in corpore prior continente, hanc efficit ac mouet. Euidentes omnium primæ maximæque necessariæ sunt, ex quibus ceteræ ortæ defluunt. Illas uulgus in primis sectatur, quas & uetustissimi medici solas animaduerterunt, obscuris (ut inquit Celsus) ab arte reiectis. Ea porrò est adhæsio copulatioque causarum, ut continens ex antecedente, antecedens ex euidente defluat, quumque omnes continuatione quadam & serie cõnexæ sunt ordine prima est euidens reliquarum effectrix, postrema est continens quotquot inter has mediæ intercedunt, antecedentes appellantur. At non omnis morbus tribus ex causis necessario ortum habet, sed alias ex duabus, alias unica. Quum cibi potusque immoderato usu summa cumulatur uenarum plenitudo quæ has tandem adeo uel diducat uel dirumpat, uel pleuritis insequatur, pleuritidis euidens causa est cibi immoderatio, plethora, uenarum ruptio uel diductio, & sanguinis effluxio causæ dicuntur antecedentes, omnes in corpore positæ. At sanguinis copia lateri impacta putrescensque continens, tum illius, tum comitis febris est causa. Si ad stringentium balnearum usu putrida febris accenditur, hæc causa sunt euidens cutis adstrictio, prohibita transpiratio causæ antecedentes hinc exorta putredo continens proximaque causa. Non possum au-

tem in neotericorum quorundam error conuenire, quos tantus stupro oppressit, ut nulla queant mentis contentione continentem causam a morbo interno scere. Hi ignorata maiorum doctrina sanguinem lateri impactum, pleuritim humorumque putredinem, febrem appellãt, quasi humores particulæ sint corporis atque in his morbi insideant. At certe febris nulla in humore, nulla in spiritu, sed in corde corporisque partibus tota inhæret: hoc tamen discrimine, ut in ephemera partium intẽperies ex spirituum feruore pendeat: in putrida ex humorum putredinem: in hectica primum ac per se in partium substantia cõsistat atque desigatur. In his quæ dixi omnia causarum genera cõnexa uidere licet. At quũ Australi statu destilatio fertur in pulmonẽ, eius arterias obstruẽs asthmaque ingenerans: aut quum motu immoderatiore calculus e rene deturbatus uterem obturat, nephriticumque cruciatum mouet, duæ duntaxat causæ euidens & continens cõcurrunt. unica uero eaque euidens quum uulnus gladij ictu infligitur. Ex quibus intelligitur causam externam & euidentem & omni esse morbo necessariam, neque corporis neque causarum interiorum firmam constitutionem, nisi externarum graui impetu, labefactari cõtaminarique posse, & de naturali statu unquam decedere, rursumque continentis quam antecedentis necessitatem esse maiorem. Iam uero causarũ morbos efficientium aliæ statuendæ sunt differentiæ. Earum quippe unaquæque interdum per se, interdum per accidens opus efficit & edit. Per se quidem, quũ proprijs insitisq; uiribus proxime nullusque interuentu id præstat, per accidẽs uero quum aliud quippiam excitans & interponens idipsum agit. Aqua frigida corpori affusa id per se quidem & proxime nullius interuentu refrigerat, ex accidente autem calfacit, dum contracta densataque cute natiuum calorem foras erumpentem intro repellit, qui dein intus collectus & coarctatus, mutuoq; pabulo auctus, ui maiore in corporis summa remigrat recurritque. Intus uero scamonium uel reubarbarum corpus per se calfacit, at calidam feruentemque bilem expurgãs accidente refrigerat. Causa porro omnis efficiens triplex existit, aut enim principalis est, aut adiuuãs, aut sine qua nihil efficeretur. Principalis & perfecta, in sita ui etiam sola id efficit. cuius est causa. Adiuuans sola quidem nihil efficit, sed ad efficiendũ adiumenta affert. Hæc Græcis συναιτία, id est causa adiuãs, & quasi concausa dicitur. Tertia efficiendi nullam planè naturam obtinet, neque quicquam in opus confert, sine ea tamen effici nihil potest. Sed hæc perspicuis exemplis illustranda sunt. In purgationibus quæ arte comparantur, causa principalis est medicamẽtum proprietate ualens adiutrix causa illius temperamentum calidum omnibus purgantibus concessum, quod & illorum uim corroborat adaugetq; in hoc etiam genere sunt quæcunque medicamento permista illius uim exacuunt, ut gingiber, nardus, eiusq; generis plurima. Causa sine qua nihil efficeretur, est natiuus noster calor, sine quo medicamenti uis sopita in actum haudquaquam erumperet. Et in morborum procreatione, dũ frigida cœli constitutio destillationem prouitat in articulos, principali perfectaque causa est frigida cœli conditio, & superuacuorum copia, adiutrix est humorũ tenuitas, causa sine qua non efficeretur, est articulorum imbecillitas, & uiarũ per quas humor fluxurus est laxitas. In causa sine quibus nihil efficeretur numerari solent, locus, tempus, instrumentum. Causa omnis quandiu operi assistit incumbitque, idipsum conseruat & auget, sublata uero nihil melius quicquam efficit. Id eius opus alias persistitat manet, alios omnino perit, idque uel breui uel multo post tempore.

Euiden-

Euidentium cauſarum genera. Cap. XII.

QVI firma corporis conſtitutione ortus & in lucē editus eſt, ſi nulla externarum rerum offenſione laceſſitur, incorrupta ſanitate ad longiſſimum tempus uitam producet. At ſi illarum immoderatione concutiatur, optimum uitæ ſtatum diutius retinere non poterit, ſed tandem de illo decidet prolabeturq; in deteriorem, quem certè morbum appellamus. Naturalem igitur uitæ curſum complebit, qui turbulentis externarum procellarum fluctibus minime iactabitur. At uero quotuſquiſque toto uitæ curriculo ex his tutus emergit? Quē blandæ uoluptatis illecebræ non aliquādo irretiunt? Aut quem ſi moderatrix temperantia ſedulo conſeruauit, incōſtans uolubiliſq; fortuna præcipiti caſu non obteruit? Difficile prorſus quæ undiq; nobis intenduntur retia defugere. Diſcendæ igitur res omnes & cauſę, quarum ui aut priſtinum ſtatum retinemus, aut in morbum incidimus. Harum aliæ neceſſariæ, quæ neceſſario nobis ferendæ ſunt & ſine quibus uiuere non liceat, aliæ non neceſſariæ, quas declinare poſſumus. In neceſſariis ſunt aer, in quo uerſamur, cibus & potus, motus, quies ſomnus & uigilia, quæ excernuntur aut ſubſiſtunt, & animi perturbationes. Non neceſſariæ uero gladii ictus, ruentis lapidis & beſtiarum occurſus, omniaq; fortuita. Harum impetus cæci nec arte prouideri ne declinari poſſunt; illæ poſſunt, in quarum obſeruationes ars uerſatur. Earum alię corporis ſanitatem tuentur, aliæ depellunt, aliæ reſtituunt. Hinc efficiētium cauſarum aliæ inſalubres ſunt, quæ corpus de bono ſtatu deiiciunt, alię ſalubres. Hæ rurſum duplices, uel quod ſanitatem conſeruent, uel quod deperditam reſtituāt. Conſeruant quæ moderatę & corpori ſimiles exiſtunt, reſtituūt quæ ſunt morbo contrariæ & ęqualiter atque is á mediocritate in diuerſum deflexerunt. Hæc opinor perſpicuum faciunt eādem cauſam & inſalubrem & ſalubrem dici, ſed comparate & quum ad uaria refertur. Eſt enim cauſa ex eorum genere quę ad aliud referuntur ac pertinēt. Aer temperatus alięque cauſæ ſi æquabiles & moderatæ obtingerint, hominem temperatum & bene habitum, qualem acceperunt, tuentur ac ſeruant. Immoderatæ uero obterūt inferuntq; morbos. Quem porro morbum inflixerit aer impenſe calidus ac feruens, eundē depellit ſanitatemq; reſtituit frigidus, qui pari ſit a medio receſſu. Qui huic ſanitatem reſtituit eique ſalubris eſt cauſa, alteri morbum infert, cauſaque fit inſalubris. Efficientes hæ cauſę triplices ad tres quoque artis partes accomodantur. Conſeruatrices quippe ad eam quæ ſanitatem tuetur: ſalubres ad eam quæ morbis medetur. Solę inſalubres huc pertinent, de quarum uiribus ſigillatim dicendum.

Qua ratione ambiens aer corpora mouet, & cauſas interiores morboſq; excitet. Cap. XIII.

OPPVSVM nobis aerē ſanguine prędirorum animantium natiuo calori & ſpiritui, tum conueniens pabulum tum refrigationem præſtare, fumoſaque illius ſuperuacanea excipere, his tribus ex cauſis eorum uitæ tuendæ conſeruandoq; calori præfici in Phyſiologia diximus, ubi & illud animaduerſum eſt, aerem nobis circumfuſum arteriarum pulſu corporis uniuerſi calorem, eum uero quem ſpirando ducimus unius maxime cordis calorē reſpiratione tueri & conſeruare. Quoad uiuimus neceſſario ſpiritum de cœlo ducimus, nec ani-

mus sine anima, nec anima sine spiritu & aere teneri cõseruariq; potest. Inspirati quam circumfusi aeris tanto maior & efficacior ad immutanda corpora uis est, quanto uberius & uiolentius is intro subit. Respiratione primum quidé os, nares, cerebrum asperam arteriam, pulmones, cor, omnesq; arterias is cõfert, implet, ex his dein in omne corpus perflabile mox quasi momẽto diffunditur. Quacunque is uel substantia uel qualitate præditus est, ea ipsa primum spiritus, deinde humores, postremo partium substantiam afficit. Serenus, tenuis, purus, beneq; tẽperatus, spiritus nostros collustrat, sanguinem attenuat cor exhilarat, mentem serenat, corpus omne peruadens raritate diffundit, suscitatoq; calore appetentiam, cõcoctionem, superuacuorum dissolutionem ex purgationemq; procurat. Crassus, densus, caliginosus, & aliena permistione inquinatus, spiritus obscurat, sanguinem & humores densat atque labefactat, mestitia perstringit, mentem obumbrat, corpus degrauat atque densat: & oppresso atque debilitato natiuo calore concoctionem lędit, superuacuorumq; dissolutionem cohibet. Qui porrò circunfusus est nobis aer, in intima quæq; penetrans contagione nos etiam immutat: neque nos solum, uerum etiam solidissima quæque & inanima, ut ligna, ut lapides, & metalla, quæ aliter sicco aliter pluuioso cęlo affici notamus. Tanta quidem uis est aeris per cuncta rerũ meabilis. Huius autem quam cęterorum, uis maior & efficacior ad morbos infligendos, & plures tẽporũ tempestatumq; mutatione, aut ex salubri loco in grauem transitu, aut exorta intemperie, aut quibusuis aeris inquinamẽtis, quã uictus mutatione morbis pulsantur. Is quippe unus plurimos pariter attingit, cuius non ut cæterorum incommoda facile declines, in cor uiscus nobilissimum, in cerebrum, in corpus denique omne prompte penetrans suis uitijs omnia perfundit, acutorum ferè morborum author. Morborum uero hic opifex, est uel qualitatum immoderatione, uel substãtiæ uitio, uel subita insolentiq; mutatione. Qualitatum intẽperies calidior, frigidior, humidior, aut siccior, siue a regione, siue a situ, siue ab anni tempore, siue a cęli statu talis extitit, spiritus, humores, ipsumq; corpus immutat. Regio quidem temperata, locus editus, apricus, & perflatus. Veris cõstitutio naturalis, status cœli placidus & trãquillus, ut perflante Fauonio, salubritatem bonamq; ualetudinem tuentur, ne quicquam corpora permutant. Regio feruida & æstuosa, locus Austro Soliq; expositus. Aestas ignea & torrida, austrinus cœli status, spiritus inflammãt, sãguinem & humores ardoribus extorrent, bilem augent & exacuũt; quibus ex causis morbi plurimi hisq; acuti suscitantur. Sed & poros reserant patefaciuntq;, corpora laxant extenuant, eorum substantiam caloris q; natiui uim dissipant, & si diu perseuerant somnium mortemq; præpropere accelerant. Regio frigida, locus ad Aquilonem conuersus, hyems gelida, statusq; cœli aquilonius spiritus consopiunt, humores incrassant, quę certæ causæ acutos quidem morbos reprimunt, sed diuturnos, destilationesq; concitant. Deinde poros occludunt, densant, firmantq; corpus, huius atq; natiui caloris substãtiã cõseruãt & augent, appetentiam præstant, concoctionem fouent, uitam deniq; longissime protrahunt. Regio humida, locus in Occidentem deuergens, humens pluuiosaq; constitutio, tenebricosum spiritum facit, corpus multo humore superuacuo onerat, cuius copia natiuus calor infringitur, & debilitata concoctione cruditates fiunt. Quibus ex causis destillationes, diuturnæ febres, cachexiæ, ulcera putrida ea jam curatu difficillima. Quin etiam corpora mollia, laxa informaque reddit & obeundis uitę munijs inepta. Regio sicca, locus arenosus in ortum apertus ac patens, sicca cœli constitutio, spiritus illustrat, humores super

res super

res superuacuos absumit, utiles uero a putredine tuetur: corpora dura, solida fortiaque efficit, & articulos corroborat. quoniam tamen illa densat & humores siccos durosq; reddit, obstructionum est opifex, minus tamen quam superiores infensa. Tot ergo modis aeris intemperies morborum causæ fiunt. Viciata porro aeris substantia gignendorum morborum maiorem multo uim obtinet. Hæc licet adeo simplex sit & uniusmodi, ut fortasse corruptioni subiecta minime sit, uariis tamen undique inquinamentis conspergitur. Multa exhalatione & caligine humescit: terrarum, aquarum, cadauerum, aliorum ue putrescentiũ expiratione graui inquinatur: pestilentiæ seminibus ue cælitus immissis uel in se genitis polluitur labefactaturque. Hæc igitur una cum aere quem spiritu ducimus permanant in omne corpus, & contagione tum spiritus, tũ humores suo quęque modo contaminant, & uarios eosque ferè occultos morbos proferunt. Iam uero subitæ insuetęq; temporum, locorum, tempestatumq; mutationes sæpe morbos attulerunt, præsertim si ex salubribus in grauia atq; deteriora fiant. Quos temporum mutatio insigniumq; syderum exortus tempestatum flatuumq; conuersio morbos inuehere soleat diligenter quidem Hippocrates, Aristoteles literis prodiderunt, omnium certe eam facientes causam, q ex contrariis in contraria, atque etiam ex humidis in calida aut frigida grauis periculosusq; transitus fit. Multo his grauior est peregrinatio & omnis longinqua traductio, q unicuique regioni ex soli & aquę natura, ex situ & flatibus quibus iactatur peculiaris inest constitutio, suaq; proprietas cui non facile sit assuescere. Sed & quæ ex coarctato conclusoq; in liberum perflabilemq; aerem uel saluberrimum fit mutatio, imbecillis & his qui ex morbo conualescũt sæpe detrimento fuit: q repente ac uehementer corpus humoresque exagitet. Flatuum porrò effrænata incursio haud secus atq; ualida exercitatio corpora fatigat: præter eas quas uel è terris, uel è cœlo qualitates inuehunt. Tranquillus autem aer nulla uentorum ui impulsus, quanquam mitis ac lenis appareat, nisi tamẽ tempestate huc illucque iactetur, requietæ & restagnantis aquę more corrumpitur. Ventus uero saluber, præsertimq; aquilonius inspersa aeri inquinamenta purgat.

Qua ratione quotque modis esculenta & potulenta nos afficiant.
Cap. XIIII.

EVIDENTIVM causarum ordine cibus atq; potus locum obtinent secundum, eorumq; uis est aeri proxima. Hic quidem celerius ac promptius in plures inuadit, at cibus atq; potus quoniam permanentem ac inhærescentẽ corpori materiã suppeditant, id ualidius contumaciusq; afficiunt. Cibi potusq; uitia gignendis morbis pabulum materiamq; suggerunt, è qua & morbi interdũ spõte emanant, nullo euidentis causæ impulsu. Imo & quoniam uel ab aere uel ab animi perturbationibus, uel aliis causis euidentibus morbi nulli excitantur, nisi consentiant corporis præparatio, & humorum constitutio. Si hęc tota ex cibo, potuq; profecta est, maximã hi sane in gignendis morbis uim obtinent. Vt semel dicam, Vna gula omnium est prope morborum mater: etiam si alius est genitor. Quicquid in corpus illabitur, aut temperamento aut materia aut tota substantia agit nosq; permutat. Temperamento & qualitate aqua frigida & lactuca corpus refrigerant, illa quidem reipsa hæc uero potestate: ignis atque uinum calfaciunt, hoc potestate, ille energia. Materia agit, quod substantię tenuitate penetrat humoresque incidit, quod crassiore materia

corpus adstringit & densat, & quod uiscosum adhæret, aut contra detergit. Tota substantia quicquid totius substātię uel familiaritate nos alit, uel dissidio & inimicitia naturam nostram depoculatur atque depascit. Illud alimentum, hoc uenenum appellamus. Totius substantiæ notionem alibi accurate expressimus, demonstrantes alimētum non quod uel temperamento uel materia, sed quod totius substantiæ affinitate nobis familiare sit, idcirco in nostram substātiam conuerti eiusq; molem augere: proinde alimento opponi & è regione statui uenenū. *Hæc* quidem simpliciter nos immutāt: at non pauca bifariā alia trifariam. Bifariam acetum, temperamento quippe & materia, & lactuca tēperamēto & tota substantia, panis azymus materia & tota substantia. Trifariā uinum album quod calfacit, extenuat & alit. Quicquid igitur totius substātię familiaritate in corporis substantiam cōuertitur, alimentū est, quod uero corporis firmam naturalemq; constitutionem quoquomodo euertit medicamentum. Si quid dum in corpus conuertitur, idipsum pariter afficit atque commutat alimentum est medicamentosum. *Hoc* uentriculo exceptum uiq; nostri caloris excitatum qualitates & uires etiā tacitas & quasi sopitas quibus præditum est exerit, hisq; uentriculum in quo diutius hæret atque retinetur, exercet: licet ab eo interdum coquatur dometurq; Est ea quippe agentis patientisq; naturalis consensio, ut quia materiam obtinent cōmunem, mutuas operas conferant in sese, omneq; agens agendo nonnihil etiam patiatur ac perferat. At uero si eius quo assumptum est ualidæ uires indomitæ fuerint, nec prorsus uentriculi robore uictæ, eæ uel substantia, uel quoquouersum expirante uapore, in omne corpus permanabunt, ipsumq; cor & cerebrum atque uniuersum corpus concutient: ut in merato uino, in allio, in cæpa, in alijsq; compluribus perspicue animaduertitur. *Hæc* igitur dum è uentriculo in intestina, in mesenterij uenas, & in iecur illabūtur, suis qualitatibus quicquid attigerint, imbuunt. Ventriculi quippe calore infracta quodammodo sunt, nō tamē prorsus extincta, nec pristinis omnino spoliata facultatibus, sed tum harum, tum pristinæ qualitatis nonnihil etiamnum manet in sanguine, qui & in uenas maiores & in minores, & in corporis singulas partes extenditur. Quanquam igitur sanguinis alimenti, ex quo genitus est formam perdidit, qualitates tamē aliasq; uires quodam modo retinet, easq; impertit partibus alendis. Quamobrem quod ait Aristoteles, Alimētum initio dissimile, tandem nobis simile reddi, non de omnium qualitatum, sed de substantiæ & formę potius similitudine audiendum. Etenim lactuca, tametsi coctione mutatur, uentriculum tamen & corpus refrigerat, ex eaq; sanguis profertur frigidior. Sed & id quod ueterū omnium literis & memoria celebratur omne alimentum tum calidum, tum frigidum, quum in sanguinem abierit calfacere ita quidem audire uelim, quia alit sanguinis & innati calidi substantiā, non autē qualitatem calorisq; gradum augere. Quisquis enim ex lactuca æq; calidum atque ex uino aut ex allio sanguinē gigni censuerit, omnes efficientium causarum uires & naturas euertet. Ergo lactuca frigidum, unum calidum sanguinē suæq; naturæ consentaneos profert humores. Azymus panis & castanea crassum atq; lentum, uitellus & pullus gallinaceus tenuem: mora, persica, mala, horarijq; fructus uitiosum, putridum uero quæcunq; alimenta iam corrumpi cœperunt. Hic corporis omniūque facultatum eius peruersio. Vt enim calx ad arboris radicem conspersa fructum accelerat, arborem uero perimit, ita calidius alimētū maximeq; uinū suscitato calore, spiritus facultatesq; erigit, mortem uero maturat. Dū enim corporis calorem auget, substantiam minuit: dumq; innati calid. spiritum &

calorem halitu fouet, eius substantiam quæ humidum est primogenium dissipat exorbetq; , omnem uitam alacriorem ac uegetiorem, sed tamen breuiorem facit. Sic suæ sunt unicuique cibo dotes, sua sunt incommoda. *Ex* quibus intelligitur, non modo spiritus & humores quibus conseruamur, sed & omnem corporis partiumq; constitutionem ab esculentis potulentisq; mutari. *Hinc* intemperies, hinc abstructio, hinc cacochymia, hinc plethora; quæ uitia grauissimorum morborum causę antecedentes continentesq; fiunt. Neque uerò una cibi potusq; qualitas, uerum etiam illius optimi quantitas & exuperãtia naturę grauis infensaq; est, tum ea quæ receptacula uenasq; solum implet, tum etiam quæ uires grauat. Hæc enim quia supra uires est, neque integre coqui, neque in purum sanguinem uerti potest, sed cruditates multas cumulat, quæ quum ab inferiore debiliq; natura nequeant domari, corrumpuntur morbosq; generãt. De hac recte Hippocrates. Vbi cibus pręter naturam plus ingestus est, hic morbum facit. Quinetiam ea cibi exuperantia quæ uasa implet, nondum tamen uires premit licet tota in optimum succum & in sanguinem facessat, tuta tamen non est, sed maxime lubrica & periculosa. Natiuum quippe calorem è sensibus, è mentis & animæ functionibus auocat, occupatq; in concoctione. Excrementorum flatuumq; ingentem facit prouentum, quæ prę copia non facile excludantur. Omnis generis humores congerit, obstructiones multitudine accersit, uias contrahit, in angustumq; adducit omnia arcte coercet ac continet, uix ut quicquam è corpore dimanet. Hac onustũ turgidumq; corpus ingrauescit, atq; ẽt si infirmũ uictumq; est prosternitur. quia uero infarctũ cõpactum, ac minime peruium est, nec perflari, nec uentilari potest. Hinc perinde atque a multo oleo lucernè flamma natiuus calor opprimitur & quasi strangulatur; morbiq; frigidi (etiam si calidus cibus erat) increscunt, quemadmodum ab ebrietate cruditas, cachexia, paralysis, apoplexia, Quumque diutius insedit redundantia, corruptelam demum putredinemq; acquirit. Quę autem coagmentatione assidua in summum iam excreuerit, aut extincto natiuo calore inopinata repentinaq; morte iugulat, aut uasa disrumpit. Quocirca hunc habitum recte commonefacit *Hippocrates* esse periculosum & sine mora soluendum. Perniciosa admodum sentina est abdomen insaturabile, omnium tum corporis tum animi uitiorum fons atque origo. Non minus acute quam facere quis intemperantiam medicorum nutricem appellet. Cæterũ quisquis cibus potusque moderatus sit & ad naturam acommodatus, spiritus natiuum calorem, corporeq; substantiam tuetur & reficit, facultates omnes earumq; functiones corroborat, concoctionem alimenti distributionem, humorum æquabilitatem, & excrementorũ propulsionem, motus denique, sensus mentisq; uires integras incolumesq; conseruat. Vna tẽperantia totius est iucundæ salubrisq; uitæ moderatrix. Nulla calamitate uel erumna premetur, qui uitæ fundamentum iecerit temperantiam. *Iã* uero longior inedia, aut tenuior parciorq; uictus, non id apte resarcit & instaurat, quòd tum natiui caloris, tum circunfusi aeris necessario dissipatur è corpore: proinde ex accidente siccat, quod in pabuli penuria, natiuus calor propriã corporis substantiã exorbeat. At profecto corpus peruium patensq; reddit, obstructiones expedit, flatus alui, fæces, urinas cerebri, omniumq; partium excrementa mouet & excludit. Atque se impurũ corpus uitioso humore perfunditur, cruditates concoquit & emendat, tenues humores ac inutiles exhaurit aut halitu dissipat crassos uero cuiq; parti tenacius inhęrentes proritat atq; mouet. *Ita*que per inediam humorum omniũ uires se produnt. Biliosis. n. bilis efferuescit, & quasi ferocitate exultat quæ suo dein furore febrem, oris amorem, iracundiam

cundiam

cundiam, aliaque symptomata infligit. Melancholicis: proprius humor mœrorem & metum incutit, uigilias, terrores, oris aciditatem hisque similia. Pituitosis destillatio è capite in subiectas partes illabitur, & pituita in uentriculum influens, nausea, cibi fastidio, uomitione, animi defectione, hisque similibus hominem lacessit. In magna quippe cibi potusque parsimonia, uitiosus humor aut in uentriculum irrumpit, aut propria sede solus & purus ferociter subsultat, consueta uidelicet alimenti benignitate destitutus. Quapropter qui impuro sunt corpore ægri ferunt inediam, & tamen dum connituntur humoris impetum & ferocitatem frequenti alimento sedare, non se, sed suam ipsi perniciem alunt. Per hos uero impetus si constanter perferatur inedia, quos, primum concitauit, mox certe compescet atque domabit. Leuis inedia bilem accendit, quam illa tamen perseuerans extinguit, corpusque refrigerat. Nam uitioso humores exterit, suo modo concoquit, domat & uias deducit, per quas naturæ impulsu è corpore exurbent. Huius ope aliquando morbi periculosi & ancipites fœlicem eumque admirabilem exitum inuenerunt, ad quem ars nulla dirigebat: idque multo mitius ac leuius, quondam corpus medicamentorum aliena qualitate lacessitur. Si quis obiiciat natiuum calorem per inedias cum superuacuo & uitioso nonnihil etiam utilis purioris que humoris ex haurire, sicque uires atterore. Id quidem consentaneum est, neque ullam flagitium admitti puto, uires sinere aliquantum collabi, ut pariter quod uitiosum est eximatur: quandoquidem earum iactura leuis prompte resarcitur, grauior autẽ omnino metuenda, quam sequitur exolutio. His, opinor, de causis tenuis & admodum exquisitus uictus ab Hippocrate iam pridem est explosus: quippe qui tum sanis tum ægris periculosus existit, si præsertim non modo sanguinem atque carnem, uerumetiam propriam solidarum partium substantiam colliquat, & in marasmum conicit, a quo uis quisquam se recipit. Sed uis eo præcipitant inedę. Cæterum inquit Hippocrates, non satietas, non fames, non aliud quicquam bonum bonum est, quod naturę modum excedit.

Quæ excernuntur ac subsistunt morborum causas fieri. *Cap. XV.*

SVPRA descripta causarum genera, secum humorum uitia & alias qualitates inuehunt in corpus: atque deinceps eruunt, non extrinsecus, sed intus è corpore uitia suscitant. Quocirca distinctione adhibita illas externas, has autem euidentes causas proprie appellemus. Corporis superuacua, quia in corpore continentur & hęrent debent in causis antecedentibus haberi: at immoderata illorum uacuatio uel retentio causa est euidens. Illa morbos infligunt, non simpliciter, sed quia contra naturam & immodice in corpore coercentur. Quæ naturæ legibus e corpore deiici exterminarique solent, si qualia quantum, & quando oportet procedant corpus quasi sarcinatũ leuant, idque robustius & ad functiones aptius comparant. Sin uero subsistant, morborum causę fiunt euidẽtes, quę dein antecedentes continentesque mouent, quarum morbus soboles est. Naturę legibus ad uitam necessarię uacuationes sunt alui deiectio urinę è renibus, & è uesica profusio, sudor uel uniuersi corporis exhalatio bilis flauæ è suo folliculo, aut atræ e liene in uentrem effusio Aliæ quidem non simpliciter sed uel in tempore, uel ex consuetudine necessariæ sunt: ut hæmorrohidum mensiumque eruptio, mucus è naribus & palato, sputum è pectore, lac è mammis, semen è spermaticis uasis. Horum itaque suppressio, atque etiam parcior & non qualis aut quando expedit facta uacuatio, tametsi uere symptoma est,

morbi

morbi tamen causa fit euidens. Siquidem eorum quæ toto genere præter naturam existunt redundantia naturæ molesta atque grauis, morborum fit materia. Nam plerunque natiuum calorem uel perimit uel obruit, cuius demum functiones periclitantur omnes. Nonnunquam eorum redundantia corrumpitur putredinem & alienas qualitates sortita naturæ corporiq; graues. Nonnunquã uias corporisq; ductus obstruens, alimentorum distributionem, & excrementorum uacuationem deiectionemq; cohibet. In uoluulo, in intestini prolapsu, quoniã intestinum quasi uinculo deuinctum & constrictum tenetur, fæces præterlabi nequeunt, sed sua mole corporis partes ita plerunq; onerant, ut uomitione redduntur. Quod si hæ præterea putrescant, fætore & praua qualitate sic uniuersum corpus inquinant, ut etiam si illarum cursus redeat, sæpe tamen inquinatum corpus è uiuis excedat. Nec mirus conspicua hæc sunt, quum urina supprimitur, aut quum menses aut mariscæ cohibentur, quibus mala succedunt grauissima. Suppressis uacuationibus necessariis uarij omnisq; generis morbi prodeunt, neque ulla causa euidens ad morbos excitandos est efficacior. Hanc enim proxime sequitur excrementorũ prouentus, morborum causa interior. Magna sæpe molestia torquẽt quæ iniucunda effrænataq; uoluptate fuerint assumpta. Immodica porrò repentinaq; uacuatio, etiam si eorum sit quę toto genere præter naturam sunt, procreatrix est morborum. Hinc censuit Hippocrates suppuratos aut hydropicos qui uruntur aut secãtur, si pus aut aqua uniuersim effluxerint, omnes commori. Multo magis periclitantur, quibus aluus immodice profluit, aut urina copiosior profunditur, aut corpus sudore diffluit. His quippe uires usqueadeo sæpe dissoluũtur, ut simul anima deficiat. Nã cum superuacaneis non parum spiritus calorisq; defluit, hinc tum naturales tum animales functiones languescunt, & crudi ac frigidi morbi emergunt. Recte igitur est ab Hippocrate dictum, Plurimũ atq; repente uacuare periculosum esse & naturæ inimicũ, maxime si insuetum, idest Iam uero sanguinis ex utero, ex marisci, è naribus, aut ex uulnere effusio, si immoderata repentinaq; obtigerit, ocyus multo quam quiduis aliud, spiritus, natium calorem, uiresq; dissipat & exhaurit, quæ in sanguine & sedem & pabulum habent. Multi quippe, ut ait Poeta, extremam fundũt cum sanguine uocem. Quibus autem moderatior fit profusio, his corpora quasi tabida liquescunt, & cruditates, cachexię, hydropes, eiusq; classis morbi emergunt.

Motus & quies immoderatior, morborum est causa.
Cap. XVI.

MOTVS alius naturalis, alius uoluntarius. Naturalis quidem uentriculus, intestina, uenæ, alięq; partes omnes alimenta ad sese repiunt excrementaq; depellunt, & cui arterięq; sic assidue pulsant, ut nihil intermittant. Voluntarius consilio uoluntateq; suscipitur, qualis est musculorum & neruorum. Hi primũ quidem & per se imperio uoluntateq; mouentur: ab his deinde ossa, uincula, uenæ, arteriæ, carnes, cæteræq; partes, idq; ueluti ossis consequutione, atq; idcirco ex accidenti. Motus naturalis nihil defatigat, nec lassitudine unquam intercidit, sed potius exercendo corpus leuat & exacuit, uoluntarius uero defatigat, huiusq; contentione corpora ingrauescunt & assiduo labore defessa languent. Hunc proinde quies necessario excipit, quæ leuamentum & remissio quædam est laboris. Itaque laboris requietisq; alternus usus animanti necessarius. Porro autẽ arbitrij motus uelox est aut tardus, robustus aut imbecillus, uehemẽs

aut

aut leuis. Veloces ſeu celeres motus ſunt, ſaltatio, pilæ exercitatio, digladiatio: & quoſcunque non robur, ſed ſola corporis celeritas exercet. Robuſti & ualidi ſunt, foſſio, maximi oneris geſtatio & ſublatio, luctarumque multa genera quæ corporis robore & uehementi niſu, non celeritate fiunt. Vehementes ſunt, graue telum iaculari, diſcum mittere, graui armatura tectum currere aut ſaltare, & quicunque ex robuſto celerique conſtant. Hi quidam omnes, quemadmodum & omnis generis exercitationes, & artificum operæ uel labores, animantium uiribus eduntur ex hiſque manant. Sunt & alij qui extrinſecus accedunt, ut nauigatio, uectio, geſtatio, frictio, equitatio, hiſque ſimiles. Motus omnis animali calorem non extrinſecus accerſit, ſed ex ipſo corpore ſuſcitat, perinde atque uentilatio flammam. Calorem quippe partibus intimis quaſi ſepultum & tordeſcentem excitat, diffundit, foras euocat, in corpus omne & in multo plures quam dudum partes traiicit. Hic autem concoctionem, alimenti diſtributionem excrementorũ omniumque ſuperuacaneorum expulſionẽ iuuat. Quinetiam corporis partiumque ſubſtantiam perſpicue mutat. Celer namque & uelox, corpus denſat & attenuat, tardus carnem rarefecit & auget. Robuſtus corpus uegetum durumque, imbecillus laxum molleque reddit. Vehemens, corpus quidem extenuat & gracile facit, ſed tamen compactum, durum firmũ & uegetum, contra leuis & languidus habitum quidem corporis optimum inducit, ſed languidum, molle, eneruatum & infirmum. Hæc quidem præſtat motus quicunque ſuo fit genere temperatus. Cæterum immoderatus ſiue ſupra corporis uires, ſiue perpetuus nec interciſus eſt, morbos infert. Multa quippe defatigatio ſpiritus uiriumque ſubſtantiam exhaurit & diſſipat, tandemque corpus refrigerat: muſculorum, neruorum & uinculorum robur diſſoluit, membranas adeo interdum laxat aut diuellit, ut Enterocelem excitat. Sed & uiſcera concutiens, tenues plerunque uenas disrumpit, ex quibus emictiones, uomitiones & expuitiones cruentę, pleuritides aliique morbi. Sanguinem uniuerſum ita plerunque in uenis diffundit, ut con calfactus liquatuſque proprijs conceptaculis coerceri haud poſſit, ſed his apertis foras excidet partibus phlegmonas infligat, aut ſi coercetur, capitis dolores pulſationes ſynocoſque febres procreet Corruptos autem humores, qui alioqui tranquilli, ignobili loco concluſi & quaſi conſopiti tenebantur, quique a natura tempore concoqui, domari ac demum blande excludi poterant, irritat & quaſi in furorem agit, qui poſtea tanquam mota camarina tetro uapore corpus uarie laceſſunt, ſed & ipſi quoquo uerſum effuſi ſcabiem, tubercula, omnis generis abſceſſus, putridas febres, alui profluia, uomitiones, morboſque multiplices & uarios inuehunt. Impura igitur plethoricaue corpora laborem ne ſubeant. Quis porro diuturnior & exercitationis intermiſſio, qualem habet deſidioſa uita, inertem calorem, ſpiritus ignauos, ad omne ſenſus & mentis naturæque functiones ſegniores facit. corpus uniuerſum degrauat, languidum, molle infirmumque reddit, ut tandẽ uerum ſit quod ait Ouidius. Ignauum corrumpunt otia corpus. Hinc etiã cruditates & obſtructiones, & excrementorum prouentus, quæ omnis generis morborum cauſæ ſunt proximæ.

Somnum & uigiliam plerunque morborum cauſas eſſe. Cap. XVII.

HIS ut uiribus, ita ordine connexi & affines ſunt ſomnus & uigilia. Eſt autem ſomnus non ſolum motus, uerumetiam ſenſus omniſque animalis functionis ceſſatio, in qua non modo ut in quiete nerui, muſculi, artuſque, ſed cerebium

brum & sensus omnes consopiri solent, estque somnus omnium quasi perfugiũ laborum, requies animi, pars humanæ melior uitæ. hic spiritus labore uigiliisque dissipatos restituit, aliis uidelicet ad functionum frequentationem suffectis. Membrorum sensumque defatigationem tollit, naturales functiones maximeq; concoctionem & retentionem corroborat & auget. Tum siquidem natiuus calor minime dispersus, sed circum uiscera intro se colligens uegetiorq; factus, in cibi crudorumq; humorum concoctionem ualidus incumbit. At uero attrahendi expellẽdique facultates per somnum languidiores sunt propterea quod conquiescat mouendi uis solita quidem illis opem ferre quodque corporis contenta uigiliis atque motu concitata, expeditus trahenti pellentique cedant. Quinetiam somnus sanguinis eruptionem, alui profluuium, uomitionem immoderatasque uacuationes omnes pręter sudorem cohibet. Licet enim (ut author est Aristoteles) corporis summæ & extimæ partes in somno frigescant tumque pluribus tegumentis indigeamus: sudore tamen uberius tandem emanant: quod humores intus conclusi alimenti concoctione distributioneque peracta: manifeste & affatim in extrima summaque corporis eruptionem faciant In uigiliis maior fit per cutem dissipatio, sed humorum tenuium: qui obscure atque sine sensu exhalant. Cęterum somnus immoderatior spiritus offundit & obscurat: omnes sensus mentisque uires torpore & ignauia debilitat, calorem obtundit: functionesq; naturales infringit. crudos pituitososque humores & omnis generis superuacanea exaggerat. Corpus itaque refrigerans & humectans ignauum atque iners magis quam quies efficit: destillationum: frigidorum diuturnorumque morborum author. Nihil tam morti simile quam somnus: ipsius nimirum imago & simulachrũ: Vigilię contraria atque somnis edũt. Etenim spiritus sensusque excitant promptos: celeres alacresque reddunt: & partium omnium uires omnes recreant & erigunt Calorẽ in omne corpus diffundunt æquabiliter: alimenti humorumque distributionem, excrementorum depulsionem accelerant. Et hęc quidem moderatè. Immoderate spiritus exhauriunt, corpus prælertimque cerebrum siccant: & (ut inquit ille) Attenuant iuuenum uigilatę corpora noctes sensus obtundunt, & mentem perturbant. Bilem inflammant, phrenditis, continuarum febrium, acutorumque morborum procreatricem. Natiuum calorem humidumque primigenium dissipant, sicq; læsa concoctione magnus fit cruditatum prouentus.

Animi perturbationem morborum causas fieri, Cap. XVIII.

SI QVIS animi perturbationibus omnino uacaret, posset & sine his integra nihilominus sanitate uitam traducere: at quoniam nulla disciplina hominis mores ita temperare & moderari, aut animi impetus ita comprimere & sedare potest, quin semper horum procellis & fluctibus iactetur, iure quidem perturbationes inter causas euidentes easque necessarias collocantur. Sex autem numerari solent, metus, mœstitia, ira, gaudium, agonia, uerecundia. Qua ratione & quibus ex causis fiant, & quam multas comites habeãt, satis in Physiologia perpendimus. Perturbationum animi etiamsi moderatę sunt, nullus ferè usus, pręterquam gaudii. Hoc exhilarans cor spiritusque letitia diffundit, natiuum calorem suscitat sanguinem humoresque extenuat, quibus salus comparatur conseruaturque sanitas. Tristitia nemini frugifera, nisi quis effusiore gaudio dissolutus sit: nec ira nisi somniculosis & inertibus, nec timor nisi temerariis & furibundis, nec uerecundia nisi impudentibus & pallore fœdatis, Ago

nia omnibus aduersa infensaque est. Cęterum hæ modum prætergressæ nos grauiter conuellunt, quippe quæ euidentium causarum uim adipiscuntur. Gaudium profusum ac insolens spiritum caloremque tam uehementer a corde in summa corporis effundit dissipatque, ut id caloris beneficio prorsus destitutũ, uel syncope uel morte repentina corruat, quod nonnullis obtigisse memoriæ proditum est, qui tamen omnino uel senes erant, uel languidi ac imbecilli. Cęteris omnibus corpus duntaxat refrigerat. Ira uero calorem & spiritum è corde etiam foras, non ut gaudium sensim, sed repente permouet. Ex hac tamen nemo omnium deprehensis est repente sublatus, nec dissipato calore exanimatus, quod soli audaces & robusti iracundia efferi possint, & iis solis ubertas caloris circa cor efferuescat. In his itaque dũ cor ira cumulatur & exardescit inflammatus calor in omnia effertur, ut tum homo extra sese percitus feratur. Ea spiritus primum, dein humores corpusque calfacit, inflammat, & plerunque in ephemeram uel in synochum agit: aut si cacochymia subest, in putridã febrem, in aliosque ex bilis feruore & ex humorum confusione morbos. Timor & tristitia calorem spiritumque intro reuocãte: ille quidem subito et affatim, hæc paulatim impetuque nullo. Itaque corporis externas partes refrigerant, nec tamen ut somnus aut ambientis frigus interiores calfaciunt, quod is calor ac spiritus in cor solum recurrat. Ea quidem affectione cor uehemẽter premi et strangulato calore pene obrui fidem facit, quod pulsus paruus, tardus, rarus et imbecillus euadat. Speciatim uero tristitia corpus omne, maxime uero cor refrigerat et exiccat spiritus innatumque calorem obterit et offundit, uigilias siccitate inducit, concoctionem labefactat, sanguinem humoresque, incrassat, exaggeratque melancholicum succum. Quibus ex causis corpus atrophia liquescit, & in marcorem, aliosque frigidos morbos præceps ruit. Eadem pericula multo uiolentius euidentiusque timor inijcit, quæ cęco et repentino impetu percellens, non paucis calore cordis uiolẽter suffocato uitam ademit. Nam cunctis uires subtrahit ipse timor. Quod timentibus aluus interdum soluitur, aut urina profunditur, non mihi uidetur cum *Aristotele* indicium esse sanguinis in aluum compulsi, sed potius remeantis in cor. Verecundia porrò natiuum calorem spiritumque in intima primum cogit, eumque mox sensim foras reuocat, sed blande adeo ut neque cor oppressum frigescat, neque spiritus dissipetur: At uero agonia, id est certamen utroque motu uehementer concurrit: cumque ex timore & ira cõstet, amborum pericula motu tamen inæquabili intendit. Quęcunque numerantur aliæ perturbationes animi, in hæc quæ dixi genera conijciendæ sunt. Excãdescentia quidem, odium, discordia, inimicitia, in iram: timor, formido, terror, pauor, exanimatio, ad metũ: dolor animi, luctus, mæror, lamentatio, ęrumna, molestia, desperatio, ad mœstitiã; lætitia iactatio, animi uoluntas ad gaudium. Neque duntaxat hæc morborũ causæ fiunt, uerumetiã cura, solicitudo, afflictio, omnesq; animi molestię, quas ambitio, auaritia, aut aliud feruentius desiderium infixit, quemadmodũ, mentis in rerum inuestigatione assidua contemplatio acriorve contentio. Harum quippe omnium immoderatione spiritus & calor emarcescũt. De necessarijs & euidentibus causis & quibus eæ modis nos immutare possunt, dicta hæc sint.

De causis euidentibus non necessarijs. Cap. XIX.

CAVSAE uero non necessariæ quas declinare licet: & quibus nulla necessitate utimur, ad ea genera quę supra de necessarijs posuimus referri possunt. In am

bientium quippe genere collocantur æſtuaria quæ corpus, pręter modum calfaciunt & excitant, demum calore diſſipato refrigerant. Balneę uero aliæ refrigerant & humectant, aliæ calfaciunt & humectant aliæ calfaciunt & exiccant, ut ſulphureæ, nitroſæ, aluminoſę marinę, quacunque enim qualitate inſignes fuerint, eadē corpus perſunciet. Adhęc unctiones & emplaſtra foris ſuas ēt uires contagione nobis impertiunt, dũ eas noſtro calore ſuſcitatas per cutis ſpiracula altius infundũt. Veſtes & regumēta quibus operimur, interdũ per ſe ut calidorũ animātiũ pelles, interdũ accidēte calfaciunt, quod inſitũ corporis calorē retinent nec exhalare ſinunt. Florũ denique & aromatũ ardor omniſq; fumus aut uapor, ſiue manifeſta ſiue occulta vi præditus, dũ intro ſpiritu ducitur, luculēter intima quæque mutat. Et hæc quidem in ambientiũ genere. In eorũ autē quæ ſumuntur claſſe, numerantur medicamenta quę quoties uel imprudēter uel ex cauſa uorantur, primis, ſecũdis tertiisve qualitatibus aut tota ſubſtātia ſpiritus, humores corpuſq; afficiũt. Inter ea uero quæ corpore excluduntur, nō neceſſaria eſt ſāguinis è naribus aut e uulnere eruptio, quæ nimie, calorē, ſpiritus, & uires exhaurit: neque integre ſano erumpentis quoquam modo ſāguinis ulla eſt commoditas. Neque profecto uenus quomodo ſalubris, niſi cui forte multo iam tempore pręter conſuetudinem ſit intermiſſa. Huic idcirco moderata confert, quod titillantis aut turgētis materiæ exuperātiā quaſi onus infenſam deponat. Immoderata uero, ſpiritus calorem, humidũq; primigenium exhaurit, concoctionem euertit, mentem & ſenſus infirmat atque conuellit, corpus eneruat, emollit inerſq; reddit Horũ nihil tamen extreme, quandoquidē ueneris modus quidam eſt nec ut cibo ita uenere citra deſiderium quis utitur Vix quiſquam ſine libidine uenerē exercet, ſine appetētia plurimi ſupra ſatietatem ſe ſanguināt. Proinde cibi quam ueneris crebriora ſunt grauioraq; pericula. Ad motuum genus accedunt clamores & uociferationes, quibus interdum uenæ membranæq; diuelluntur, eodem & dolores pertinent, diri immaneſque cruciatus, & externi motus: ut nauigatio, uectio, geſtatio, equitatio: & quæcũq; corpus: humores: ſpiritusve durius exagitant. Singula quippe ualidas ad morbos gignendos uires ſortita ſunt. His finitima eſt frictio ſicca, quāquam in corporis ſumma præcipuas uires habet. Deinde attritus: contuſiones, caſus: uulnera: ferarum morſus, uenenatarum beſtiarum ictus, & quæcunque fortuito in nos irruunt: nobiſq; quaſi fato impendēt, quorũ periculis corpus uarie iactatur. Euidentes morborum cauſas: quarum ui immutamur omnes iam quidem recenſuiſſe uideor, quas ſolas ueterum imitatione uulgus ſcrutatur, ſedulo rogans unde morbus unuſquiſque proceſſit. Ab his autem defluunt gignunturque interiores: de quibus proxime diſſerendum.

Interiores morborum cauſæ quot qualeſque ſint, utque ab euidentibus defluant. Cap. XX.

Corporis ſpiritus, ſanguis, humores, excrementa, & quæcunq; contentorum nomine complectimur, interiores quidem cauſę ſunt. Hæ ſi naturæ legibus tenentur, ſalubres & ſanitatis conſeruatrices appellatur. Sin uero de naturę bonitate multũ decedunt, inſalubres & morborũ effectrices. Decedunt autē uel quantitate uel qualitate, quæ duo uitia illis contra naturam inſunt. Quantitatis uitia ſunt exuperātia & penuria. Spiritus exuperare quidē nō poteſt, deficit tamen quũ magna eius eſt inopia. Quæ toto genere præter naturā ſunt, ut

calculus,ut lumbrici,ſemper dum adſunt exuperant,nunquã deficiunt. Sanguis humores,excrementa,ſiue immodice exuperant,ſiue deficiant,uitio dantur. Solius ſanguinis exuperantia,plethora dici conſueuit. Reliquarum omnium redundantia in caccochymiæ genere continetur. Quinetiã contentorum omniũ intemperies,tum ſimplex tum coniugata, craſſities & tenuitas,durities & mollities,lentor & acrimonia,deinde putredo & totius ſubſtantiæ corruptio cacochymie ſpecies ſunt. In his igitur contentorum uitiis omnes conſiſtunt interiores morborum cauſæ. Euidentes autẽ ſic illas proferunt. Spiritus quidem innatiq; calidi penuriam ambientis feruor,balnearum,diſſipantiumq; medicamentorum uſus,alimenti penuria & inedia,immoderata uacuatio,labor, omnisq; motus uehementior,uigilię,inſolens gaudium,uenus intempeſtiua,dolor excrucians. Eædem quum increuerint,ſanguinis ſuccorumq; inopiam tandem inferunt. Spiritus innatumq; calidum premunt & humores coarctant,aer denſus & caliginoſus idemq; gelidus,alimentorum ubertas,excrementorum prouentus,diuturna quies,ſomnus arctior & profundior,metus & meſtitia. Eadẽ ſi uiolenta & intẽpeſtiua irruerint haud ſecus atq; laqueus faucibus ceruiciq́ iniectus,natiuũ calorem ſtrangulant & extinguunt. Spiritus,humores,excremẽta,omniaq; contenta putredine contaminant aer putris & graueolens, ingeſtorũ corruptio,eorum putredo & inordinatus uſus,excremẽtorum ſuppreſſio,obſtructio,hincq; cohibita perſpiratio. Quies quoq; & ſomnus,idem præſtant, at non niſi ex accidenti & quia excrementa augent. Spiritus & innati calidi,ſanguinis ſuccorumq; totam ſubſtantiam corrumpunt aer aut peſtilens aut quouis inquinamento contaminatus,hauſta uenena,retenti ſeminis aliorumq; ſuperuacuorum pernicies,uenenatorum contagio,& uirulentarum beſtiarũ morſus. Intemperiem in ſpiritibus in ſanguine,in aliisq; contentis,calidam quidẽ inuehunt,circunfuſi aeris æſtus omniumq; circunſidentium feruor,& quæcunq; cutim coarctant atq; denſant. His accedunt,cibi potusq; calidiores, medicamẽta quoq; calida & acria,excrementorum ſuppreſſio,obſtructio,atque hinc nata putredo,motus exercitatioq; uehemens,ira & uigiliæ,niſi extra modum exceſſerint. Frigidam uero intemperiem accerſunt,aeris omniumq; frigidorum occurſus,alimentorum parcior aut liberalior uſus , eorumq; & medicamentorũ intemperies frigidior,ingens uacuatio,& magna ſuperuacuorũ ſuppreſſio, otiũ motusq; immodicus,ſomnus metus atq; mæſtitia. Siccę intẽperiei efficatrices cauſæ ſunt, aeris ſicca conſtitutio,& eorum occurſus quibus exiccandi uis ineſt,cibi potusq; tenuitas & inediæ,extenuantia diſſipantiaq; medicamenta,immoderata uacuatio,motus uehementior,uigiliæ,mœror, cura atq; ſollicitudo. Humidioris cauſæ ſunt humidum & pluuioſum cœlum,balneæ dulces præſertim a cibo,potus liberalior,humectãtium ciborum copia,excrementorum parcior uacuatio,uita otioſa,ſomnus multus,lętitia & animi tranquillitas. Craſſos ſpiritus & humores ſimilisq; naturæ excrementa procreant,cibi atq; potus craſſæ compactęq; ſubſtantiæ, ut panis azymus: bubula caro, maiorumq; animantium & piſcium eſus, uinum craſſum ac rubrũ. Idipſum cauſæ omnes quas refrigerare atque denſare recenſuimus ex accidente pręſtant. Tenues uero gignunt alimenta & medicamenta extenuantia,potusq; tenuis & liberalior. Lentos aut acres alimenta aut medicamẽta hiſce uiribus prædita. Nam animãtiũ extremi piſcesq; complures & caſeus: lentum glutinoſumq; ſuccum reddunt, mel uero, hordei cremor,ſimiliaq; medicamenta , detegentem & minime uiſcoſum. Sic ſanè humores excrementave dureſcunt aut molliuntur alimentis aut medicamentis quorum talis ſit materia, atque etiam uehementer calido

atque

atque siccis: aut impense humidis cū tempore. Corpore spiritus humoresq; exagitant atque conturbant; quęcunque humores ualde extenuant aut in feruorem agunt; & quę aut subito uehementerq; comprimunt; aut uehementiore motu incitant; ut dolor atrox; immodica exercitatione, ira, timor, omnesq; tum corporis, tum animi perturbationes. Ex his sciri potest quam uarię sint euidentium causarum uires. Aliæ morbis materiæ suggerunt; ut alimenta & excrementa; quæ principales sunt causæ. Grauissimis proinde morbis maxime obnoxii euadunt; qui gulæ abdominiq; dediti; tempestiuam aspernantur medicationem. Aliæ materiam duntaxat immutant; solasq; huic qualitates impertiunt; ut aeris & occurrentium intemperies motus & quies, somnus & uigilia: & animi pathemata, quę uarius morbos excitant. Quot igitur qualesq; sint interiores morborum causæ: & qua hæ ratione ab euidentibus procedat, omnium denique efficientium causarum genera uiresq; sumus persecuti.

Qua sit uniuscuiusque morbi causa. Cap. XXI.

NVNC morborum ordine repetito particulatim scrutari par est quibus ex causis uniuscuiusque originem ducat. ut ex earum obseruatione omnis quæ ad medendi rationem conducit habeatur cognitio. Quum autem morbus alius a solis euidentibus externisq; causis profectus sit: alius præter has etiā interiores easque uel antecedentes uel continentes causas habeat, prima quidē uniuscuiusq; est origo discenda. Partium similarium, tum simplex tum coniugata intemperies, earum quoque putredo & totius substantiæ corruptio; ab euidentibus plerunque causis fiunt. Hæ siquidem dum blande & ęquabiliter in omne corpus irruunt, primum promptiusq; spiritus, qui in tenui substantia positi omni affectioni patent, ab his deinde humores cęteraq; contenta, postremo partium substantiam quę solidior est, quacunque uia aut qualitate insignes sint, afficiunt. At si ualidæ causæ eæ sint, & diu multoq; tempore assistant, atq; ijs expositum corpus propinquū sit, idq; iā actioni obnoxium (illa quippe quatuor in omnem rerum actionem concurrant oportet) affectus etiā proxime in corpus immigrabit. Quinetiam ij morbi similares nonnunquam a solis antecedentibus, aut a continentibus causis emergūt. Etenim uitiosus putrisq; humor firmius parti adhærescens illius substantiam tandē corrumpit: quo modo & pulmones & iecur putrescere persępe reprehendimus. Sic suppressi seminis & quorundam excrementorum malignitas in ueneni naturā facessens principum partium substantiam contaminat. Quacunq; autē intemperie aliena ue qualitate spiritus, sanguis, humores, excrementa ue tenentur, mox contagione corporis partes eadem inurunt, eaq; interdum leui, interdum altius infixa & permanente. Itaque morbi similares alias a solis euidentibus, alias tum ab his tum antecedentibus continentibusq; causis originem habent. Iam de instrumentorū morbis. Naturalis partium figura inuertitur aut spermatis conformatricisq; facultatis uitio, aut membris in partu posteaue dum adhuc mollia teneraque essent contortis, aut quod non toto post tempore collisa confractaue uitiose coalescunt, siue medici, siue laborantis, siue alterius cuiuspiam inscitia & errore. Interiores etiā causæ plerunq; figuram inuertunt, ut tumor præter naturam, iectio, conuulsio & resolutio neruorum.

Concauitatis & meatus uitia quidē multa sunt, quorum coalitus maxime a causa fit interior e, dum capacitatis facies exulceratæ nec bene curatæ, inter se glutinantur & adhærescunt. Obstructio ab interiore quoq; causa, ut a carunc-

la, a du-

la, a duro tuberculo, a tumore, a callo, a grumo & ab humore crasso lentoque interiorem canalem ductumq; interciente. Angustia uero fit uel aliquo extrinsecus comprimente introq; impellente meatuum latera: uel his in seipsa concidentibus, idq; cogente frigidorum adstringentium aut exiccantium ui. Sed & causam sæpe habent interiorem, quum retinendi facultas ualidior, meatus eorumq; oscula quasi impetu coangustat. Laxitatis causæ his contrariæ sunt, medicamenta aperientia, quę incidendi, detergendi, expurgandique uim nacta sunt, & quæ uehementer molliunt atque laxant: expultrix quoque facultas ualida aut retentrix imbecilla. Asperitatis porro causæ sunt medicamentorum, humorum, & excrementorum immodice acerborum, cuiusmodi sunt immaturi fructus, aut acrium, aut abstergentium uis eousquè interdum inualescens, aut partes ipsas uel corradat uel exulceret. Læuitatem uero efficiũt cibi potus, humores, tum utiles, tum superuacui pingues atque glutinosi. In numero autem pars quæcunq; deest, aut naturæ conformationisq; uitio, aut sectione, aut ustione, aut putredine, aut frigore periit. Siqua autem superest & accrescit, ea est ualidæ naturę opus, quæ ex utili eaq; uberiore materia naturale quiddam progignit: ciusmodi est in conceptu sextus digitus & in adultis tuberculum carnosum. Ex inutili uero materia fiunt ganglia, melicerides, steatomata, atheromata, acrochordones, eiusq; generis tubercula. Partis porro molem supra modum augent, utilis materię ubertas & ualida natura, quę frictione, calore, pice aliisq; trahentibus iuuatur. Minuunt uero imbecilla uirtus, & alimenti penuria: & aliæ causę quas diximus de naturali numero nonnihil detrahere. Partem è sua sede atque situ dimouent uinculorum solutio aut laxitas, ut in luxatis, siue repentino uehementiq; motu, siue mollientiũ occursu fiat: continentium partium disruptio uel laxitas, qualitas, qualis in Enterocele aliisq; ramicibus, & in abdomine discisso. & quum uulnerato pectore pulmo excidit. Vicinarum autem partium consensus deprauatur, quum illæ inter sese cohærent aut commune illarum uinculum laxatur, intenditur, uel abrumpitur. Continui solutionem efficiunt flatus humorve exuperans, uel acer uel pungens, uel exedens: & in causis euidentibus modus immoderatior, & quęcunque contundunt, frangunt, uulnerant, perforant, aut urunt. Atque hæ quidẽ simplicium omnium morborum causæ putentur.

Implicitorum compositorumq; morborum causæ. Cap. XXII.

NVLLA causa proprio atq; uni est semper addicta morbo, sed una eadẽq; simplex morbos plerunque uarios infligit. Solis ardor destillationem è capite frigidam concitat, ex qua asthma, arthritis & paralysis. Idem iecoris bilem accendit & extimulat, cujus febris est soboles. Sed & causę contrarię in morbi eiusdem procreationem sæpe concurrunt. Vt enim solis ardor cerebrum dilatans illiusque ductus patefaciens excremente diffundit, fluxaque reddit, ita frigus immodicum quasi comprimens & coarctans, illa exprimit, depellitque. Quum itaque morbi complures sunt, uniuscuiusque interior causa seorsum peruestiganda: quòd si multę deprehendantur, obseruandum implicitę ne sint an connexę, an ue disiunctæ: quandoquidem earum non minus quam morborũ obseruatio ad curationem confert. Implicitę uix unquam seorsum eximi possunt. Ex connexis antecedens prius quàm consequens delenda. Disiunctæ separatimque tolluntur. Quoniam autem tumores omnes præter naturam, morbosque partium plurimos humorum defluxio parit, quæ & ipsa plurimorũ est morborum

borum causa,hoc loco expendendum, quid fluxione moueat,& in hanc non illam partem deducat. Fluxionis materia sunt, sanguis, bili,tum flaua,tũ atra, pituita,aquosus humor flatus & quicquid ex pernuſtis conflatur. Omnis autẽ materia uel per se & sua sponte,uel impulsa fuit. Sponte, quũ uel copiosior est uel colliquefacta,uel iactata uehementius. Talis quippe nequit propria sede coerceri,sed suepte impetu effluit exciditq;.Impulsa uero fluit aut ui partis expellentis ea quę tum qualitate tum quãtitate molesta sunt,aut ui frigoris,aut adstringentis cuiusdam aut comprimentis robore. Atq; hæ causę fluxionis sunt effectrices. Cur autem in hanc quam in illam potius partem incumbat, causa est pars uel recipiens uel attrahẽs. Recipit autem quia imbecilla;aut quia prona & subiecta mittenti. Imbecilla est uel natura,ut cutis,axillæ, inguina, adenes,& alia quæcunque laxa mollisq; genita est : uel morbo,ut quę contusa est, obtrita,uulnerata,aliove morbo languida. Pars prona fluxionis subiecta est, si uias ad se directas & ingredientes amplas habet atque latas,egredientes uero angustas. Sic ad renes,ad pulmones,ad articulos,ad aliasq; sedes in quas humor illabi consueuit prona est fluxio. Prona etiam fluxioniq; subiecta pars est quæ inferiore est situ: quandoquidem materia grauis facilius deorsum fertur & in procliue deuoluitur,quanquam & flatus & uapor & tenuissima bilis facile quoque uersum excurrit. Attrahit pars quæq; fluxione dolore motu,frictione & calore: siue ab interioribus: siue ab externis causis comparata hæc sint. Humor in parte coaceruatur bifariam : congestu & defluxione. Congestus fit partis uitio & imbecillitate : quum allapsum alimentum nec conficere : nec absumere ualens : non pauca inde cogerit superuacua : aut quum ualida ; ipsa plura allicit ; quam ut possit concoquere; aut quum densior adstrictiorq; excrementa nec facile deponit nec dissipat.

Libri primi de morborum differentiis eorumq; causis.

FINIS.

DE SYMPTOMATIS ATQVE SIGNIS.

LIB. SECVNDVS.

Quid symptoma, & qua id ratione a morbo & a causa distet. Cap. I.

TERTIVM nunc genus restat eorum quę præter naturam nobis inesse proposita sunt, symptomatum nempe atque signorum: quæ ut ortu, ita & tractatione morbis succedunt. Licet autē morbi compluresque eorum causæ penitus lateāt & intro condantur, symptomata tamē signaq; omnia foras sedant, & conspicua sunt nobis. Alia quidem signi, alia symptomatis est ratio: omne symptoma signum est, non tamen omne signum symptoma. Est autem symptome, affectus præter naturam ubiuis consistens. *Hic* quidem affectus appellatio latius quam in morbi finitione patet, ut & affectionem omnem contineat. Qui præter naturam simpliciter existit, nondum contra naturam est, nec corporis functionem ullam manifeste offendit. Morbus & morbi causa a symptomate distant, quòd functionem lædant, ille quidem primum & per se, hæc uero per accidens: symptoma neutro modo lędit, quia nondum contra, sed duntaxat præter naturam est. Distant & aliter, quòd morbus in aliqua corporis parte solum consistat, causa in contentis, symptoma uero tum in utrisq;, tum in functionibus ipsis. *Hac* quidem nominis ratione quicquid uel in corporis substātia, uel in contentis uel in functionibus pręter naturam existit, si nondum functiones manifeste offendit, symptoma iudicandum, undecunq; id originem ducat. Itaque & corporis nigrities ex solis ardore contracta, & urinæ aliorumve excrementorum color odorve pręter naturam citra morbum grauis, & leuiusculi partium affectus, adeoque tenues ut nondum fuctionibus incommodent, symptomata sunt, neq; in aliud affectum pręter naturam genus coniici possunt. Est tamen & altera multo angustior huius nominis ratio, qua solum affectus preter naturam ex morbo profectus symptoma appellatur. *Hoc* genus uniuersum morbi soboles est, quo nihil eorum pertinet quomodo percensui: at nihilominus fœdus icteri color, & putrida fœtensq; deiectio ex febre profecta, & omnis functionis læsio, huius sunt generis. Cæterum quum morbus unus alium de se proxime gignit, ut dum iecoris feruor uentriculo calidam intemperiem inurit, posterior affectus ex morbo quidem natus est, non simpliciter tamen symptoma, sed morbus appellari debet: siquidem in parte inhæresceit, cuius actionem primum ac per se manifesto lædit. Atque hi sunt quos supra consequentes morbos nuncupauimus quorum prior posterioris est causa. Quis enim uel mediocriter eruditus uentriculi intemperiem symptoma censeat calidioris iecoris? Nihil igitur ne diuersa

uersa quidem ratione potest morbi atque symptomatis rationem sibi uendicare, quoniam neque fieri ullo modo potest, ut unum quippiam atq; idem actionem lędat & non lædat. Quinetiam quum imbecillum languidumq; iecur male sanguinem conficit, hæmatosis læditur, ex hac deinde corrupti uitiosiq; humores toto corpore succrescunt, qui febres & alios deinde morbos excitant: ipsa humorum corruptio licet affectus sit præter naturam ex morbo natus, minime tamen symptoma censeri possit, sed morbi causa, quod in contentis subsistat actionemque ex accidenti lædat. Nihil enim idem possit morbi causa & symptoma dici: quanquam fieri potest ut symptomata alterius symptomatis sit causa: ut quum ex eodem morbo complura symptomata continuata sæpè defluunt. A frigida uentriculi intemperie cōcoctio offenditur, ex qua ciborum est cruditas, hinc porrò lienteria, quæ est cita alui deiectio, ab hanc demū impedita alimēti in totum corpus distributio. Hac serie quoties morborum, symptomatum & causarum ingens quædam fit concussio magnaque confusio, morbum neque symptoma proximè antecedit, neque causa ulla proxime insequitur: sed ea serie ita semper ex aliis alia nectuntur, ut morbum causa antecedat, symptoma uero proxime sequatur. Quanquā autem idē interdum morbus est & morbi causa, neutrum tamen symptoma dici potest. Nam & morbus morbi, & symptoma symptomatis interdum causa fit: at symptoma neq; morbus neq; proxima morbi causa esse usquam deprehenditur. Quamobrem Auicennas tria hæc genera permiscens confundensq; , non plane uidetur rerum substātias dispertitus. Quum propter ictum dolor acerbissimus phlegmonem parit, symptoma ait morbi causam fieri: at certe dolor proxima continensue non phlegmonis, sed fluxionis causa existit, fluxio uero collexionis, hæc demum, quia partem copia distendit, obstructionis, ex qua sequitur prohibita perspiratio, natiui caloris extinctio, humorum putredo, ipsa deinde inflammatio, quam proprie phlemonen appellamus. Tumoris igitur principalis causa est ingens cumulatorum humorum copia inflammationis putredo, dolor uero incitans duntaxat causa est, & sine qua nihil efficeretur. Neruos omnes contendit Auicennas, ut persuadeat symptoma in morbum uerti commutarique, quum capitis dolor ex stomachi uitio acceptus diutius persistit. At uero dolor hic ex sympathia tametsi capiti fit proprius, nec tamen in morbum degenerat, nec pristinam symptomatis naturam commutat: sed uel ipsa capitis intemperies, uel alius quidam morbus ex uentriculo contractus, proprium hunc capitis dolorem infert.

Tria symptomatum summa genera. *Cap.* II.

MORBVM proxime tanquam effectus sequitur functionis læsio, primum illius symptoma idque proprium indissolubile, è quo dein alia defluunt omnia. Sunt autem hæc bipertita: nam alia in partium substantia, alia in excrementis insident. Itaque tria sunt omnino summa symptomatum genera, actio læsa, excremētorum uitium, & simplex corporis affectus. Posteriora duo ex læsa functione, hæc uero ex morbo proficiscitur. Exempli causa ut q; omnia pateant apertius, obstructio fit in bilis folliculo, sub hoc uitio flaua bilis à reliquo sanguine expurgari nequit, hacq; functione læsa bilis cum sanguine manēs in totum corpus refunditur. Hinc cutis fœdo tetroque colore deturpatur, & icterus fit simplex idem symptoma. Hinc etiam urinæ crassescunt flauescūtq; & alui excrementa albescunt bilis permistione destituta. Ea igitur serie simpli

ces corporis affectus excrementorumq; uitia ab actione læsa proficiscuntur. Iam uero læsarum functionum differentiæ ex integrarum numero colligendę. Functionum aliæ animales, alię naturales: & animalium aliæ sensus, alię motus, aliæ principes. Sensus porro quinque sunt, tactus, gustatus, odoratus, auditus & uisus. Principes uero functiones sunt, phantasia, intelligentia, & memoria. Harum unaquęque bifariam lęditur, quia aut non fit, aut male, & male rursum bifariam, aut diminute aut deprauate. Cæcitas uisionis est priuatio, hebetatio, diminutio, hallucinatio, error, & deprauatio. His in auditu respondent, surditas, grauis auditio & tinnitus. Haud quidem difficile fit illarum imitatione cęteras animales functiones læsas, tametsi proprio adhuc nomine caruerint, numerando percensere, si uniuscuiusque tres constituantur differentiæ. Eadem propemodum in læsis naturalibus functionibus numerandis ratio tenenda. Quum pars unaquæque similaris quatuor tum facultatibus, tum functionibus insignita, si quamlibet trifariam lædi contingat, quod uel minime, uel remisse, uel deprauate edatur erunt uniuscuiusque partis, ut similaris est symptomata duodecim. Si eadem quoque ex naturalium instrumentorum est ordine, quoniam præter eas quibus se alit & tuetur, alias etiam toti corpori communes uires accepit, alijs duodecim erit symptomatis obnoxia. Ventriculi apepsia, bradypepsia, dyspepsia lęsæ communis concoctionis uitia sunt, totidemque & in attractione, & in retentione, & in expulsione cõsistunt, sed quibus proprię appellationes non suppetunt, quemadmodum nec, læsis functionibus duodecim, quæ illi qua similaris est peculiares sunt. Tot igitur symptomatum genera functio læsa comprehendit, quorum alia in alias partes incidunt pro cuiusq; functionibus connumeranda.

Simptomatum quæ tum in affectu simplici consistunt, tum in excrementis differentia. Cap. III.

SIMPLICES partium affectus præter naturam qui functioni nulli incommodant, sensibus fere obuij manifestiq; sunt. Hos proinde sensuum quibus percipi solent numero, in ordines quinque redegerunt. Aspectabiles sunt fœdi colores, quos morbi inflixerunt, qualis flauus est in ictero, pallidus in leucophlegmatia & in uitiligine, niger in elephantiasi. Odoratus sunt teterrimi & graues odores, quos axillæ, aures, nares, os, aut corpus uniuersum expirat. Ad auditum referuntur soni præter naturam, quales sunt aurium tinnitus, pulmonum fauciumq; stertores, dentium stridores, uentriculi atque etiam colli rugitus, intestinorum crepitus. Ingrati sapores qui palatum & linguam inficiunt, gustatu deprehenduntur, cuiusmodi sunt oris amaror a bile flaua, sapor acidus melancholia, aut salsus e pituita. Cutis scabra, arida, & rugosa symptomatis inquinatur, quæ tactio percipit. His ergo differentijs comprehenduntur symptomata generis secundi, quæ simplices sunt corporis affectus. Tertium porrò genus in excrementis, quæ præter naturam uitium contraxerunt, aut substantiæ, aut qualitatis, aut quantitatis. Substantiæ uitium appellamus, quum quod excernitur toto genere præter naturam est, ut calculus, ut arenula, ut lumbricus. Aut quum non id quod excernitur, sed ipsa illius excretio præter naturam existit, ut sanguinis e naribus, ex auribus, ex ore seu sputo seu uomitione, e uesica uel aluo profluuis, & quæcunque citra naturæ præscriptum fit eruptio. In excrementis qualitatis uitia insunt, quum aut eorum color a naturæ modo recedit, ut si urinarum, deiectionum, mensium, sputorum, aut uomitio-

num

num niger est color, liuidus, aut uiridis. Quum etiam aut grauis fœtida fuerit: aut sapor amarus, salsus, acidusue subest: aut lentor uel acrimonia, & crassities uel tenuitas, aliaue qualitas præter naturam, tum his tum cæteris quæ manant è corpore incisione deprehenditur. Quantitatis uitium est quum illius naturæ modus in his minime tenetur, sed ea uel abundantius uel parcius profluunt. Hæc igitur excrementorum uitia in symptomatis connumerentur, si præsertim ex morbo originem sumpserunt. At quæ non hinc, sed ex alimētis profecta sunt, quorum uel qualitas praua, uel immodica quantitas permanet, nō propriè symptomatis annumerari debent. Ipsa porrò excrementorū uitia atque symptomata dum præter naturam intus coercentur, aliorum plerunque morborum causæ fiunt. Haud equidem scio ullane alia causa plures morbos procreet, quam excrementorum prouentus. Symptomatum differentiæ hæ sunt, iam eorū causas breuiter perstringam.

Læsarum functionum causæ. Cap. IIII.

FVNCTIO læsa per se nulliusq; rei interuentu ex morbo proficiscitur. Morbus autem qui sensum motumq; offendit, uel in cerebro propria facultatis sede, uel in sensus motus ue organo consedit. Qui facultatē eiusq; sedē occupat & impedit, aut intemperies est, aut continui solutio, aut constipatio, aut obstructio, eaq; uel a tumore præter naturam, uel ab influente humore profecta. Ab his siquidē coercita facultas prohibetur in sensus motusque instrumēta deriuare. Qui instrumentum, modo partem eius principem & primariam modo cæteras quæ illi subsidio ueniunt, aut quouis modo usui sunt, exercent. In primaria quidem (cuiusmodi in oculo est humor crystalloides) fiunt intemperies, continui solutio, & situs mutatio: hic enim sæpe de sede propria decidit. In cæteris instrumenti partibus præter intemperiem & continui solutionem instrumentarii quoq; morbi consistunt: cuiusmodi sunt pupillæ amplitudo uel angustia, humorum penuria uel exuperantia, horum tunicarumq; crassities aut alienus color, suffusio, unguis, & quæcunque ob pupillam succrescunt. deinde ulcera, inflammationes, aliique tumores, qui nihilo minus & totius oculi morbi sunt, & symptomatum causæ. Sic propemodum & aurium obstructio, uel a tumore nascitur uel a tuberculo, uel a sordibus, uel ab iis quæ in eas incidunt. Narium quoq; obstructio ex attritu & tumore, uel ex polypo fit: & ossis spongoidis obturatio a grauedine. At fœtores iis insidentes odoratum corrumpunt: quemadmodum linguæ lentor salsus, acidus, aut amarus, gustatus iudicium euertit. Iā uero tactus motusq; symptomata, ut stupor & paralysis, fiunt neruis aut refrigeratis, aut uinculo alioue extrinsecus præmente constrictis, aut crasso lentoque humore obstructis. Hæ causæ spiritum & facultatem animalem latius manere non sinunt. Ita igitur animales functiones causæ multiplices offendunt. At uero læsæ naturalis functionis causa omnis uel intemperies est uel substantiæ corruptio: hæc enim uitia, similarem partem actionum opificem ipsa sunt labefactentq; neque priuatæ ullius functiones naturales aliis ex causis lædi possunt: at publicæ, quales in naturalibus instrumentis insunt, aliis etiam quibusdam ex causis offenduntur. Etenim uentriculi, iecoris, alteriusue instrumenti ratio ab erysipelate, a phlegmone, ab aliisq; tumoribus præter naturam interdum peruertitur, hincq; diminuta aut deprauata concoctio hominem fatigat. Quin etiam non solum similaris, uerum etiam instrumentarius morbus attractionem interpellat, sic tuberculo carnoso uel alio quouis tumore in gula succ-

creſcente,quo cibis uia præcluditur & intercipitur,uel omnino; nulla uel difficilis,uel deprauata,quaſi ſaltu quodam aut tremore attractio perficitur. Eiſdem ex cauſis & ex flauum turba præpeditur retentio,nec uentriculus cibos arcte complectitur, nec eiſdem firmiter adhęreſcit. Expulſionem ledunt morbi ſimilares, & uiarum anguſtia atque obſtructio. Sed hanc accelerat excernẽdorum copia uel acrimonia, craſſities uero aut lentor remoratur. Non aliæ profecto cauſæ quærendæ ſunt,cur alimenti in uniuerſum corpus per uenas diſtributio, aut fecum alui deiectio,aut urinæ profuſio, aut flauæ bilis in ſuam cyſtim aut denique melancholiæ in lienem expurgatio uitioſa ſit.

Simplicium ſymptomatum interiores cauſæ. *Cap.* V.

AFFECTUS uero ſimplices ſiue in corporis partibus, ſiue in excrementis citra ullam functionum leſionem inhęreſcunt,interiores cauſas has obtinẽt. Color quidem pręter naturam,ſuccum & humores de optimo & mediocri ſtatu delapſos,qui uel in ſiutem ſe extulerunt,uel,cum excrementis excidunt. Fętor omnis & graueolentia ſoboles eſt putredinis. Alienus ſapor, aut humoris qui in os influit, aut qui excrementis permiſcetur, naturam imitatur. Sonus præter naturam,rugitus & murmur,uel ab inſtrumentorum fit anguſtia, uel a flatus copia,uel ab eo huc & illuc impulſo. Ex quibus intelligi poteſt horum ſymptomatum quemadmodum & ſuperiorum cauſas eſſe morbos. Naturalium autem excrementorum,ut deiectionum,urinarum menſium & ſudorum uitiata qualitas,eas cauſas habere putetur,quas nũnc ſimplici affectui aſcripſimus, At uero quantitatem eorum ſupra modum augent,uel ingens ciborum copia, uel eorum corruptio & acrimonia,quæ expultricem uim ſtimulat, uel lubrica fluxaque materia;uel continentis facultatis imbecillitas, uel ęxquiſitior corporis ſenſus,uel impedita alimenti diſtributio, uel excrementa aliunde refuſa uel corporis uniuerſi colliquatio His enim ex cauſis urinæ, deiectiones,ſudores atque menſes ualidius, abundantius,crebriuſque erumpunt. Quantitatem uero eorum minuunt,alimentorum parcitas,craſſities & aſtrictio,expellentis facultatis imbecillitas,partium expellentium ſenſus obtuſior, uarium anguſtia uel obturacio immoderata è cutis ſpiraculis facta diſſolutio. Verumenimuero excretiones quæ toto genere ſunt præter naturam alias cauſas habent. Vt ſanguinis profuſio fit rupta, exeſa, aut aperta uena quæ ſanguinis eſt receptaculum. Rumpitur autem nimia plenitudine & ui cauſarum cuidentium quæ ſuperiore libro poſitæ ſunt. Exeditur ab acri & mordaci humore, ſi præſertim ea mollis eſt & tenuis. Reſeruatur patefactis oſculis & copia, & tenuitate, & acrimonia ſanguinis, interdum & a natura quę laceſſita ora uenarum diducit,ut iis exigat quicquid eſt moleſtum. Nonnunquam & ſanguinis ita extenuatus ut ſeri ſpeciem referat, è uenarũ tunicis rationibus atque laxis emanat. Vomitiones autem mouent cibi aſſumptorumq; copia, contentorum uelut bilis acrimonia,& quæ pondere grauant,ut ſanguinis uel pituita copioſior quodam loco concluſa; Tres hæ cauſæ cerebri diſtillationes, oculorum lachrimas,expuctionem, gonorrhœam omnemq; ex quãuis parte uacuationem contra naturam proritant. Hic neme continendi facultas excrementorũ pondere defeſſa,omnia tandem elabi ſinit,expultrix uero ſtimulata impetu eadem omnia deturbat.

Dolorem

Dolorem ſymptoma tactus eſſe, & quæ illius cauſa. Cap. VI.

SENSVS unuſquiſque rei obiectę uehementia pulſatur ac dolet: ut oculus nimio ſplendore, & auris aſpero uehementique ſtrepitu. Vnius autem tactus dolores idcirco maxime atroces exiſtunt, quòd craſſiſſimus atque in compactiore materia poſitus, primus ſit & omnium animantium communis, quodque qualitates in quibus hic uerſatur maxime ſint efficaces. Hæ igitur ſi quando exuperent, & tactum repente uehementerque feriant, dolorem commouebunt. Non ipſa noxiarum qualitatum perceptio, ſed quæ hinc protinus exoritur affectio dolor eſt, quemadmodum & quæ ex inimici conſpectu naſcitur, triſtitia aut ira exiſtit. Vt igitur inimici conſpectus non eſt ira, ita profecto neque rei noxiæ tactio, ſed moleſtia ex tactione profecta dolor eſt. Itaque ut ira animi, ita & dolor debet tactus ſymptoma cenſeri. Galenus Hippocratis locum exponens quo dixit omnem morbum ulcus eſſe dolores omnes non niſi diuulſione & continui diuiſione moueri contendit. Auerrhois Galenū inſimulans ſuadet ſoluto continuo idcirco dolorem inferri, quod praua & nocens qualitas inducta ſit: hanc unicam & proximam cauſa ſtatui doloris, quæ una proximum eſt & proprium tactus obiectum. At uero utraque ſententia uidetur ſophiſmatum ſubtilitate inſtituta. Tactus enim non unum eſt & ſimplex inſtrumentum, ſed quo ad extremorum carnis & frigoris, humoris & ſiccitatis, mollis & duri, aſperi, & lęnis, grauis & leuis mediocritate, conuenienti forma atque ſitu conſiſtit. Hunc proinde in Phyſiologia demonſtraui a temperatis ſuique ſimilibus nihil affici, nec ea percipere, a diſſimilibus uero & contrariis uarie perpeti, eaque non niſi offenſione & læſione ſentire. Quamobrem quicquid ſupra modum calidum frigidum, durum actum, graue aut multum repente irruet in tactum, dolorem infliget, idque qualitatis ſuę ui & efficacia, quæ ꝓxima eſt doloris cauſa: nempe calfaciens, refrigerans, contundens, ſiccans exedens aut diuellens. Itaque doloris cauſam non unicam, ſed tot nimirum quot ſunt tactus obiecta, ſtatuere par eſt. Quæcunque uiolenter & repente in tactū irrumpunt, tandiu ſolum dolorem inferre poſſunt quandiu agunt & ſenſum mouent: atque cum ſenſus mutatione illius pariter dolor conquieſcit. Licet interdū ſublato efficiente torpor aliquis, (perinde atque in oculo rei uiſæ ſimulachrum) aliquantiſper remaneat, obſcuram quandā doloris ſpeciem exhibens ea tamen dolor haud quaquam eſt. Multę quidem exiſtunt dolorum differentiæ quas inter ſigna demonſtratiua collocandas eſſe diximus. Quamobrem de ſimptomatum ſummis generibus horumque cauſis iſtęc attigiſſe ſatis ſuperq; uidemur de ſingulis inter particularium morbos paulo poſt aptius dicturi. Nūc de ſignis tradendum.

DE SIGNIS, QVOTQVE SINT ILLORVM *differentiæ.* Cap. VII.

MORBI in intimo corporis receſſu conditi, qui neque cerni neque ſenſu ullo percipi poſſunt, ſolis ſignis intelliguntur, quibus tanquam rerum inditiis mens recta ratione ducitur, & in recondita penetrans, quęcunque magna obſcuritate inuoluuntur ſic aperit, ut oculis ea cernere uideatur. Tanta eſt ſignorū neceſſitas, ut his ſublatis medicinæ fundamenta corruant. Quoniam autem præter morbos eos qui de partibus ſingulis poſthac tradentur, alii plerumque

aut noui aut nouo modo impliciti ingruũt, neque literis, neque expressis signis doceri omnes possunt, generalis quædam signorum ars iure præmittenda est, quæ modus exprimat, tum morbi, tum causæ cuiusque interioris inuestigandę. Quum autem tria sint prima signorum genera, hic quidem de insalubribus quæ morbos eorumque causas demonstrant, in opere prognostico de signis prognosticis, in opere sanitatis tuendę de signis integrę ualetudinis disserendum. Quicquid igitur sensibus nostris obuium, aliud quippiam latens & occultum comitatur, id illius est signum. Sic symptoma quia conspicuum interioris occultiq; morbi è quo fluxit, expressum est signum: sic & causa euidens ut uitiosus corruptusq; cibus, morbi quem procreauit index est. Est autem signum genere duplex, demonstratiuũ & prognosticum. His nonnulli commemoratiuum adiecerunt, quo præterita corporis constitutio memoria repetitur. Demõstratiuis præsens indicatur constitutio, prognosticis futura præuidetur. Signa prognostica nõ continuo ut morbus inuadit, sed aliquanto post tempore se proferunt, hincq; mox apparentia & superuenientia nuncupari solet. Ea genere quidẽ triplicia sunt: alia coctionis uel cruditatis, alia salutis, uel mortis, alia decretoria, & in unoquoq; genere alia salubria, alia insalubria, alia neutra, de quibus sigillatim aliqñ fusius disseretur. Demõstratiuorũ quoq; alia salubria alia insalubria, alia neutra. Salubria quæ corporis naturalem constitutionem, & bonam humorum commoderationem commonstrant. Insalubria alia quidem morbi speciem declarant, ut pulsus frequens, celer, & inæqualis febrem, alia sedem affectam, ut pulsus durus membranam, mollis & undosus pulmones molliorem ue partem affici: alia morbi causam, uel plethorę & cacochimię signa In unoquoq; porro genere alia propria sunt & inseparabilia, quę propriam rei essentiam perpetuo comitantur, neque possunt ab ea seiungi. Statim pariter cum morbo inuadunt pariterq; desinunt, unde comitantia & simul apparentia nuncupantur. Ita quidem lateris dolor pungenti similis, difficilis spiratio, tussis, & acuta febris propria dicimus signa pleuritidis. Alia dicuntur assidentia quę alias cum morbo cuadunt, alias superueniunt, alias neque omnino adsunt proinde nec propria nec inseparabilia sunt, sed multorum communia. Si dolor ad iugulum uel ad alia pertingens, & in latus ægrum quam in sanum decubitus facilior, non propria, sed assidentia sunt pleuritidis signa: quemadmodũ & capitis dolor, qui febri non assiduus comes assistit. Prætermissis autem salubribus prognosticisque signis, salubria duntaxat hoc loco exponenda suscepimus.

Signorum insalubrium quæ morbos eorumq; causas indicant summa genera. Cap. VIII.

TRIA corpori pręter naturã insident, morbus, morbi causa, & symptoma. Postremũ hoc quia perpetuo sub sensum aliquẽ cadit, seipso non aliis signis percipitur. At morbus atque eius causa interior nostros plerunq; sensus effugiunt, nec in conspectum sedant, ex symptomatis tamen ceu ex signis innotescunt. Hinc artis medicæ pars maxima opinabilis & coniecturalis est cuius ueritas non aliter quam argumentis atq; signis illustratur. Quoniam autẽ ad curandi methodum, non modo morbi speciem, uerumetiam corporis sedẽ cui is inhæreſcit, comperram esse oportet, conuenit ut signorum insalubriũ alia sedẽ affectam indicent, alia morbũ qui in ea consistit. Sedis affectæ signa sunt excrementa, actio lęsa, doloris, proprietas, situs, & propria accedẽtia. Nõ semper om

nia,

nia sed tamen quædã necessario elucet in unaquaq; affecta sed. iecur.n.inflammari plerunq; doloris proprietas,situs,propria accedentia dilucide innuunt, etiamsi nec læsa uideatur actio,nec excreméta profluant. Sic saltum ulcus exesamq; uenam sola sanguinis expuitio retegit,licet cæterorũ nihil se proferat. Excrementi quidem appellatione tum quod excernitur,tum ipsum excernédi modum complectimur. Quod excernitur, interdum portio quædam est affectæ sedis, quam certo coarguit: nam cartilago tussi eiecta arteriam,caruncula in urinis renes,& ramentum in alui fæcibus,tenue quidem superiora,crassũ & carnosum inferiora intestina exulcerari demonstrat. Interdũ non ipsa partis substantia,sed quidã illi adhærescens excidit,ut intestinorum adeps,uel quippiam quod pars affecta complectitur,sic per acceptũ uulnus si urina profluat,uesica,si fex alui,intestinũ sauciatur. Vulnerato autẽ pectore si spiritus efflatur,succingens membrana diuellitur. Excernendi quoq; modus affectã sedem patefacit: nam ex uulnere sanguis quasi saliendo prosiliens ex aperta est arteria:& portio sedis affectæ si pura & solitaria excernitur,e proximis est sedibus,sin uero & naturalibus excrementis ad unguem exquisiteq; permiscetur,e distantibus atq; sublimioribus est. Actio læsa eã partem à qua edi solet affici ostendit,ut cæcitas oculum,surditas auditum,cruditas uentriculum. Partis autem affectus proprius ne sit,an per alterius consensum,non ex læsa actione,sed ex alijs signis discendum. Quum.n.solitarius consistit & perpetuus est nihilq; intermittens,neq; increscente alterius partis affectu augetur,sed quouis alio sublato persistit,atque illi accommodata præsidia conferunt,proprius existit. At qui alterius incremento inualescit illiusq; remissione mitescit, nec idoneis [illegible] parti adhibitis leuatur,alterius consensu fit. Doloris quoque proprietas seu species explicat quæ pars primario sit affecta: ut dolor pulsans, aut arteriam aut partẽ arteriæ proximã laborare: pungens membranam. conuellens neruos aut tẽdones. extensus uenas. contundens & profundus ossiũ mẽbranas: laxus & mollis carnem: grauis & obtusus uiscera aliamue partem sensus hebetioris. Situs porrò tum doloris, tum tumoris, affectæ sedis est iudex. Nã si dolor dextro hypochondrio penitus insidet,iecur non lien: si sinistro lien nõ iecur afficitur. Si dextri hypochondrij tumor per costarũ extrema produci tur,ijsq; subiectis unæ figuram exhibet: in iecore est, si circunscriptus in uentris lõgum exporrigitur,in rectis est musculis abdominis. Hæc signorum genera sunt quibus affecta sedes deprehenditur,atq; ex his quæcunq; propria & inseparabilia dicuntur,quia maximã demonstrandi uim obtinent,certissima sunt assidentia uero,quod multorum sint communia non paruam interdum dubitationem habent. Iam uero affectuũ signa ex eisdem (ratione tamen paulũ diuersa) depromuntur,præterquã ex actione læsa: hæc n. quæ pars affecta sit,nõ quis in ea insit affectus exprimit. In excrementis igitur si partis cuiuspiam portio continetur,ulcus subest: ut quum intestini ramẽtum deijcitur,aut asperæ arteriæ bronchium expuitur. Si arenę rubræ subsident in urinis, renes calor exercet. Si alui fęces semini cucurbitæ similes excũt,ascarides urgent. Doloris proprietas morbi speciem demonstrat,ut dolor inflammãs calidam intemperiem stupefaciens frigidum. Dolor pungens,exulcerans,aut pruriens,humoris uel acris, uel salsi soboles est. Dolor distendens uel aquam tenuem uel flatum ostendit in tumore contineri. Loci quoque natura atque situs, quod unius cuiusque partis sui sint & peculiares morbi. Oculi soli suffusione tentantur,renes & uesica fere calculo,intestina lumbricis,non autem uentriculis. Cor nunquam penetrante ulcere,ut neq; pulmo neq; syndesmus dolere.

Propria

Propria tandem accidentia,ut ungues adunci tabem,lingua nigricans ardẽ rem febrem,citrinus uniuersi corporis color,iecoris, niger uero lienis obstructionem declarat. Ex iis igitur signorum generibus,tum sedis affectæ tum morbi cognitio capi desinet.

Qua ratione sit affecta sedes ex signis inuestigandã. Cap. IX.

OMNIS inuestigatio ab eo quod sensibus perspicuum est in abstrusas occultasque causas deducit: quodque ortu & causarum ordine postremum est,inuestigatione primum occurrit: nempe aut morbus aliquis manifestus, aut certe symptomata. Hoc autem siue læsæ functio, siue excremẽtum, siue dolor fuerit, tum ex situ tum ex specie nos in aliquam partis affectę suspicionẽ primum adducet: deinde percontandum num etiam alia existant suspectæ partis symptomata quæ primæ coniecturæ consentiant. Etenim nullũ fere symptoma solitarium existit,sed unius eiusdemque morbi multa semper concurrunt. Quũ igitur omnia quę tum narrando,tum percontando audita sunt,in unius eiusdẽque affectę partis significationem congruunt, explorata compertaque est affecta sedes. Sin uero illa inter se diffident atque discordant,in alterius partis inuestigationem diuertendum,dum quædam deprehendatur,quæ certorum signorum testimonijs affecta confirmetur. Si omnium symptomatum significationes eodem pertinent,neque ullum alio quoquam deflectat,pars unica laborat. De hac pręterea disquirendum proprio ne affectu,alterius partis consensu laboret, & quænam ea fuerit. Si proprius est affectus,isne [illegible]m primarius sit, an ex alio antecedente profectus. Omnium quippe eiusmodi distinctio in primis est ad medendi rationem necessaria. Quendam (exempli gratia) statuamus de spirandi difficultate queri. Quum ex ea actione læsa constet instrumentum aliquod eorum quæ respirationi inseruiunt affici,perscrutãdum quidẽ faucesne an aspera arteria peculiari uitio teneatur. Si nihil in his apparet, causa aut in pulmones, aut in thoracem, ant in septum transuersum, aut in uicinas partes cõferenda. Quum stertor respirando obauditur, & tussis molesta est sine sensu doloris,pulmones in uitio sunt. Quum dolor in thorace premit,idque circa nothas costas dextri lateris, ex alijs signis dispiciendus is discernendusque est. Si enim pũgenti similis fuerit cum febre assidua,cum tussi qua maxime cruentum expuitur,pleuritidis est index. Grauis uero cum assidua febre cum tussi sicca,coniecturam adfert inflammati iecoris. Tũ igitur obseruandum,num tumor aliquis in dextro hypochondrio lunæ speciem exhibeat,signa scabrane sint & nigra,sitis inexhausta,ingẽs cibi fastidium,uomitus biliosus,frequensue deiectio biliosa,urina crassa & flammea: hęc enim si extant iecur phlegmone tentatur. Sin multa desunt,alio referendus est affectus. Rursum uero exponat aliquispiam dolorem obortum subter costas sinistri lateris. Doloris quidem specie perpensa, eius regionis loci omnes adeundi animeque lustrandi sunt,coxendix,musculi abdomis,lien,colum intestinum, & ren sinister,quorum est omnia magna affinitas. Hic uero dolor si infra deuergens in crus uniuersũ exporrigitur,& incessu ingrauescit,huncque destillationis signa antecesserunt,coxendicus est. Sin manus contractu uel blandissimo deprehenditur, & tussi,sternutamẽto,altaque inspiratione exasperatur,in musculis est abdominis. Si cum dolore tumor animaduertitur sinistro hypochondrio circũscriptos,estque molestus decubitus dexter,& flatus plurimi concoctione susci

tatis

tati, aut uentriculum distendunt, aut ructu erumpunt: metus & mœstitia diu habent, in lienem referendus est affectus. Si dolor fixus ex eo cauo quod inter costas extremas & coxendicem est, uteris progressu per illam in uesicam fere porrectus qui aluo soluta haud prorsus conquiescit, uomitioque uaria est, frequens medendi desiderium cum ardore, urina uel substantia uel cōtentis a naturali plurimum abest, is rene consistit. Colicus uero dolor & uagus & latediffusus est, qui aluo citata & liquata mitescit. Ea sit igitur inuestigandi ratio. Quum autem res ipsa planè aperteque omnibus symptomatis instructa explicatur, non inuestigatione, sed acri duntaxat iudicio transigenda decidendaque est ut si quis ter quaterue quotidie synceri puris circiter selibram ex aluo reddat, interdum cum fęcibus, nōnunquam seorsum, nec dolor sit ullus, nec unquā fuerit, nec sitis nec appetentia deiecta, nec febris admodum ualida sed lana solum, nec laborans decumbere cogatur, id undenam emanare iudices? Hæc dubitatio aliquando multorum mentes occupauit. At certe ex quodam abscessu sub diapragmate rupto id effluere constat. Non autem in uentriculo aut intestinis, quia in his. sine sensu esse non potest. Non in renibus aut uesica, quod ex iis non in aluum, sed in urinas contenderet. Non in iecore aut in liene, quia horū abscessus laborantem omnino prosternunt, cum febre ardēte, cum siti, cū grauibus aliis symptomatis. Restat igitur in solo sit mesēterio, quod pars est ignobilis, sensu omnis expers: atque in eius parte ima, è qua syncerum possit intestinum rectum confluere. Iam uero si multa indicia uariaque symptomata sese exhibent quorum nec uires nec significationes in unam eandem affectam sedem pertineant, simplex esse nequit & unica sedes affecta. Hic autem imperiti & artis ignari signorum turbulenta concursione prępediri solent, tanquam in nouum, inauditumque morbi genus incidant. Et reuera confusos implicitosq; morbos dilucide explicare in primis quidem arduum & operosum est, maxime uero quum affectæ sedes uicinæ sunt, & in communem quandam functionem conspirarunt, quoniam pleraque illarum symptomata communia sunt. Vt tamen secernantur expliceturque, perpensis signorum uiribus & naturis, quot quot in eiusdem partis significationem concurrunt, seorsum constituenda referendaque sunt dum tandem constet quot partes primario sint affectæ, ut & totidem morbi reipsa designentur. Quum igitur respiratio ostenditur, tussiq; uetus fatigat, & stertor, & sputum copiosum est quibus dein lateris dolor accedit quoniam nec tussis illa uetus nec stertor possunt ex pleuritide proficisci, necesse est præter latus ipsos quoque pulmones iamdiu obstrui, esseque asthmati implicatam pleuritidem. Rursum uero quum dysuria meiendo acri dolore & ardore distorquet, si mictionis initio pus emanet, idque interdum sponte citra urinæ profusionem, & urinæ cursum plerunque intercipitur, si præterea sub emictionis finem dolor acrius urget, exciditque non nihil sabulosum aut uiscosum, sepiusque dolor in podicem incumbit: cui quæso morbi huius primus aditus circumseptus & difficilis non appareat? singulis tamen accurate explicatis uarię sedes affectæ cernentur, & ulcus in penis meatu uesicæ calculo implicitum. At uero quum affectæ sedes longius disitę sunt, quoniam symptomata edunt prorsus disparia, & quę eodem pertinere nequeunt, earum secretio diremptusque multo quidem expeditior, in hisque morbi euidentiores sunt ac magis perspicui. Vt si plurenta urina citra sensum doloris emittitur idque cum lumborum dolore, simul etiam fauces ceruixque tument ac rubent cum uorandique labore, atque etiam cum febre promptum fuerit renis ulcus ab angina secernere. Quoties porrò deprehensæ erunt multæ sedes affectæ, ui

dendum num una affectu alteri impertiat, unaque alterius causa sit. Tum siquidem connexi morbi erunt aut consequentes. Vtro autem genere sint, internoscetur, si exploretur utra pars sit prior morbo prehensa, & an illius graue quoddam symptoma posteriori incommodauit. Sic quum in hydrope dextrum hypocondrium tumet ac renititur, difficilisq; est sinister decubitus, & icterus multo ante tempore animaduersus, connexi morbi iudicentur, iecoris scirrhus & hydrops, atque ille posterioris causa. Sic & quum impurum multoq; humore uitioso perfusum corpus, nephriticus cruciatus in febrem præcipitat, nephritis febris causa statuetur. Pleuritidi autem febris connexa est fere syptomatica: at si quando pleuritim præcessit, primaria est, illi tum quidem implicita, non tamen connexa, quod eius causa minime sit. atque hos consequentes appellamus. Non enim qui prior est affectus, sed qui in posteriorem uim obtinet illius est causa: nec si post alium, idcirco ab eo fit.

Qua ratione morbus eiusque continens causa peruestigetur. Cap. X.

PERSPECTA affecta sede quis deinde in ea affectus sit quærendum. Hic autẽ quoniam ex doloris proprietate & situ atque excrementorum genere cognoscitur, de affecta sede roganti multa etiam de affectus specie sese exhibent, iisdẽque signis ambo plerunque innotescunt. Interdum sedes affecta, interdum affectus ipse cõspectior atque manifestior est, ut excerpto pure abscessus, sanguine ulcus intelligitur, etiamsi nondum constet quæ pars laboret. Itaque his quæ dicta sunt signis exquisite noscendum quisnam affectus in laborãte consistat, siue similaris, siue instrumentarius, siue communis sit. Deinde uero simplex ne is sit, an compositus: si cõpositus sit, ex quibus constet: ut si renis intemperies sit calida an cũ ea ulcus etiam cõsistat. Atque siue simplex siue compositus sit, scrutãdum præterea sitne solitarius & sine fouente causa (hic enim expeditius sanatur) an causa interior comitetur: quum enim ea in primis summouenda sit curationem difficiliorẽ habet. Quocirca post affectã sedẽ & morbi speciẽ, causa omnis interior peruestiganda, primum quidem continens & proxima flatusne sit an aquosus aliusue humor, & pituita, sãguis, bilis flaua, aut bilis atra, aliudue præter naturam, ut calculus, grumus, lumbricus, excrementiue genus. Id autem indicant uarius color & natura, doloris species, excrementi genus, & quæ de humorum dominio mox afferentur. Aliæ siquidẽ partes aliis gignendis coaceruandisque excrementis comparatæ sunt, iecur bili flauæ, lien atrę, uentriculus, intestina & cerebrum pituitæ, renes & uesica calculo, intestina lumbricis. Pars quæ præter naturam aut cõsuetudinem incaluit, si rubet sanguine, si flauescit bile pretermodum perfusa est, quæ friget, si albescit pituita, sin liuet melãcholia grauatur. Dolor acerrimus est a bile, mitior a sanguine, habes a melancholia, a pituita, ab aqua & a flatu, nisi cum copia uehementer distendunt. Quæ ex affecta sede prodeunt, si proprio quædam sunt conclusæ materiæ, uel colore uel substantia quænam ea sit exprimunt. Ex his igitur quę prima & continens morbi causa atque materia sit intelligitur. Deinde uero quærendum solane ea sit atque solitaria, an ab antecedente quapiam foueatur. Quæ solius laborantis partis uitio quasi congestione quadam coaceruata est solitaria cõsetur. Quum uero uel corpus uniuersum, uel pars aliqua humoris copia præmittitur hancque exuperantiam quasi molestam [illegible] in partem laborantem deponit tum quidem antecedens [illegible] fomentis comes, duplexque interiorum causarum genus adest remedii profligandum. In his porrò

ro diligenter internoscendum quę pars in laborantem superuacua deponere solet & quæ materia quisue humor, tum ea in parte, tum in uniuerso corpore plurimum abundat. Quoniam igitur sæpius ex uniuerso corpore in affectam partem uitium incumbit, atque etiam si nihil incumbat, nisi tamen perfecta corporis totius & uiscerum constitutione, nullius partis affectæ curatio recte suscipi potest, hoc loco subiicienda signa sunt, ex quibus uniuersus corporis status intelligatur, & quis maxime humor in eo dominetur & exuperet.

Signa uniuersalia causæ antecedentis, & quis humor dominetur in corpore Cap. XI.

EORVM quę toto corpore exuperantem humorem indicant, alia absolute signa, alia signa sunt & causæ. Signa quidem sunt, corporis facieiq; ue color & habitus, animi mores, insomnia, quæ excernuntur, ut urina, deiectio, sudor, screatio, & quæ undelibet exeunt: functiones tum naturales, tum animales, ut concoctio, somnus, atque pulsus: & quæ lædunt aut iuuant. Signa & causæ sunt, totius laborantis natura iecoris quòd sanguinem humoresq; progignat, & cordis cuius uis toti impertiatur corpori, temperamentum: principalium uiscerũ constitutio, parentum uitia, suppressa quædam uacuatio consueta, uiuendi cõsuetudo in cibo atque potu, uitæ & exercitationis genus, ætas, regio, anni tempus, cœlique status. Deinde præteritorum morborum quibus plurimum conflictari consueuit recordatio. Faciei igitur corporisque color & habitus quis maxime humor in toto dominetur palam faciunt, quandoquidem humoribus similis color efflorescit: quum præsertim nec in altum corporis uel frigore, uel timore, uel tristitia compulsi sunt: nec in cutem uiolentius irruerunt, uel ira, uel pudore, uel æstu, uel balneo, uel exercitatione immoderata. Ergo si horum nihil corpus uehementer afficit, certissima est dominandi humoris ex colore cognitio. Nec minus quidem certa ex habitu & mole corporis. Εὐεξία quippe, id est bona habitudo quæ in molis corporeæ mediocritate consistit, succorum probitatem atque mediocritatem ostẽdit. Καχεξία uero & ἀτροφία κακοχυμίαν, ut εὐσαρκία sanguinis copiam. Hæc autem coloris habitusque indicia, tum in uniuerso corpore tum maxime elucét & leguntur in facie. Quippe quę omnium corporis partium una cutem obtinuit à subiecta carne minime diuulsam, & quæ non aliud esse deprehenditur quam summa & extima corporis portio resiccata. Proinde quæcunque in corporis molem effunduntur, conspectius & dilucidius in facie quam in reliqua corporis cute efflorescunt. Si icteri iacta sunt rudimenta, prima facies flauescit, si arquati nigri, liuescit: si elephantiasis cum liuore crassescit & extuberant piliq; decidunt, si luis ueneræ, pustulis fœdatur, si leucophlegmatiæ, pallescit ac tumet, si pulmones inflammantur, rubore perfunditur, si iecur aut lien obstructione scirrhoue tentantur, obscuro calore marcescit, si phthisis est, cadauerosa euadit, si quod denique animi pathema premit, quot animi motus, tot commutationes & significationes erũt in facie. Sunt & qui ex unguium colore de humorum corporisque constitutione pronuncient, sed multo obscurius quam ex facie. Vt igitur uultus imago est animæ, ita facie index est & quasi sermo quidam tacitus, non modo perturbationum animi, sed & interiorum corporis affectuum. Mores autem & impetus animi, nisi longo philosophiæ usu se lati sint, humorum affectuumq; corporis certi quoque sunt indices. Quum enim tres animæ partes, sentiens, concupiscibilis & irrascibilis, omnino brutæ sint plurimumque affinitatis cum cor

pore obtineant, necesse est eius in quo penitus demersæ sunt, naturam & uires sequantur. Sanguineo & adolescenti lætitię & hilaritatis plurimum inest, omniaque tanquam florescente uere iucunda obuersantur & arrident, seni & melancholico eadem tristitia & horrida, qualia uisuntur autumno inclinãte & senescente anno. Eam autem uarietatem non res ipsa quæ spectatur sed æstimationis discrimen facit, quæ corporis naturam constitutionemque imitatur. Quæ huius palato sapiunt & uoluptati sunt, alteri sępe ingrata sunt & iniucunda. Hic ueneris illecebris incitatus furit: ille nullo unquam illius stimulo lacessitur. Huic sensus hebetes, tardi & pingues, illi acuti, ueloces & expediti. Ingentium uni eximium, alteri mens tarda. Ille iracundiã sæpe exercet, hic cohibet: ille iratus, hic propitius et quietus. Ille tristis et mœrens, hic hilaris et lętus. Ille elato et insolẽti animo, hic abiecto et demisso. Quum tãta morũ dissimilitudo et uarietas citra occasiõem cernatur, unde causa nisi a diuersa corporis natura quęri põt? Morum quædam semina nobis inseruntur naturæ primordijs consentanea. Sunt autem ea primordia, temperamentum et uis illa præstãtior quæ nos conformauit. Calidi et sicci, concitato celeri expeditoq; animo et corpore sunt: at non idcirco prudentes. Frigidi ac humidi, hebeti atque tardo. At multo efficaciores ex abditiore et præstãtiore illa facultate mores edũtur quos ex faciei figura et conformatione indicari author est Aristo. Inferior maxilla magna hebetes ac tardos, breui ac parua solertes et ingeniosos ostendit. Frons magna segnes, rotunda iracũdos. Aures magnæ et erectæ stupidos ac bardos, paruę uersutos et fallaces: horum plena est physiognomonia. Pręter mores cuiq; a natura insitos, alij ex uictu, alij ex discipl nis accedunt. Vt.n. uinum immoderatius alios in melancholiam, alios in furorem agit, et delirio a sensu mentis abstrahit: atq; aqua uel lactuca furoris impetum comprimit ac restinguit, nasturtium aut allium somnolentos efficit, hyoscyamus demẽtat, ita quidẽ et multo efficacius humores qui præter naturã exuperãt, nos in mores suæ naturę consentaneos inducunt. His ex causis dissimiles sunt hominum mores, et unius eiusdemq; adeo plerũq; uarii, ut a seipso plurimum distare uideãtur Hinc quoq; phrenitis, furor melancholia, mæstitia, metus, iracundia, morositas aliaq; animi symptomata, præter cõsuetudinem et citra euidentem causam irrumpunt. Quamobrem diligens morum obseruatio morbos sępe detegit alijs quibuslibet signis incomprehẽsos. Ieiunis autem sub longa media maxime cõspicui sunt mores. quum humor syncerus et impermistus uiget et exultat, nondum alimenti benignitate repressus. His finitima est insomniorum rõ. Quum enim per somnum sopitis colligatisq; sensibus, externarũ rerum occursu animus haudquaquã pulsetur et occupetur, tum sanè multo maiorẽ uim quã per uigilias humores animum exercent. Lacessitur autem per somnum animus tũ reconditis reseruatisq; spectris eorum quæ frequentibus actibus per sensus altius irrepserunt, tum aliena corporis constitutione. Nam insomniorum causæ sunt, quę attentius uidentur et audiuntur, et quę cu ę sunt, et tacita corporis constitutio. Quęcunque igitur insomnia nequeunt ad pręcedentem meditationem referri, ex corporis ea statu originem habent, eiusque sunt indices. Quicquid enim corpus uehementer in somno premit, quandam de se imaginẽ animo exhibet, et insomnium facit. Famelicis epularum, sitientibus potionum species sese dormientibus esserunt, et seminis copia turgentibus sæpe obuersãtur mulierum formæ. In somnis graue quoddam pondus gestare, aut arctius premi uidetur, cui corpus humorum sarcina onustum est. Et ex altissimo loco in profundum præcipitari, cui caput humore multo confertum epilepsiã, uertiginem,

tiginem,

tiginem, aut apoplexiam minatur. At uolare, aut celeriter currere, cui corpus leue ac purum eſt, aut caput tenui uapore perfuſum. Somnium ictus aut uulneris quadam parte accepti, in ea doloris morbi ue cauſam ineſſe protendit: quẽadmodum graueolens odor humorum putredinem, iucundus puritatem. Itaq; ut delirijs, ita & in ſomnis conſtitutioni noſtræ conſentaneis animus concutitur. Quæ porrò è corpore defluunt & excidunt, quia uel humorum portiones, uel partium excrementa quędam ſunt, eorum ſanè in quibus hæſerunt naturã quodammodo retinent, & eam quum foras excidunt nobis ob oculos proponunt. Vomitio uentriculi, lienis, cauorumque iecoris: alui deiectio horum atque inteſtinorum, urina uenarum, ſudor corporisque halitus ſummarum partium index eſt non modo quę conſtitutio ſit, ſed & qui humores exuperent ſignificat: quemadmodum narium mucus cerebri: ſputum pulmonis eſt indicium. Pulſus ut cordis & arteriarum, ita aliarum quoq; affectarum partium quæ cordi ſocietate quadam iunguntur notam exhibet. Etenim humorum qui tum in uaſis, tum aliis in ſedibus exuperant uaporatione tẽtatur & afficitur, atque pro cuiuſque humoris conditione ſe gerit & pulſat pariterq; arteriæ omnes. Harũ igitur pulſus dominantis cuiuſque humoris certus eſt nuntius, ea quidem ratione quam poſtea tredemus. Rerum autem externarum uſus quaſi tentans & periculum cuiuſq; naturæ faciens, quæ corporis humorumque conſtitutio ſit, exprimit. Bona conſtitutio in omnium extremorum medio poſita, quoniam firma exiſtit, omnes externas iniurias peræque feret, nec niſi ſumma illarum exuperantia offendetur. Vitioſa quę tamẽ natiua eſt, & nondum naturæ limites egreditur, omnino ſimilibus gaudet, ut quibus ſuſtinetur atque conſeruatur ſimilibus uero exuperãtiis atq; omnibus contrariis offenditur: quod eorũ ui de ſtatu ſuo naturali deiicitur. Quę autem præter naturam & morboſa iam eſt, tum omnino ſimilibus, tum etiam exuperantibus læditur, quod horum ui multo magis de priſtino & naturali ſtatu recedat: contrariorum moderato uſu iuuatur, quæ ſenſim ac blande in natiuum ſtatum reducunt. Omnis autem immoderatio & exuperantia grauis. Sic ergo ex facili difficili ue cuiuſque, tum aeris, tum cibi aut alterius externæ cauſę tolerantia, corporis humorumq; cõſtitutio coniicitur.

Quæ ſigna ſint & cauſæ. Cap. XII.

IAM uero euidentes cauſę morborum effectrices magnam quoque ſignorum uim obtinent: quos enim morbos quasq; interiores cauſas genuerint neceſſario commonſtrant. Harum aliæ inſitæ ſunt & congenitæ nobis, aliæ aſcititiæ. Inſitæ ſunt temperamentum, & totius natura a parentibus ſuſcepta. Aſcititię uero, ætas, ambiens, aer, uictus ratio, uitæ genus in exercitatione & ſtudiis perturbationibus animi poſitum, uacuandorum ſuppreſſio, & progreſſorũ morborum conditio. Euidentes hæ cauſæ tum ſibi conſentaneos humores, tũ morbos qui horum uitio ſuccedunt nobis ingenerant, qui illarum animaduerſione protinus innoteſcunt. Inſitum corporis totius temperamentũ iecoris atque cordis naturã ferè imitatur. Quum.n. muſculorum omniumq; partium quæ ad cutẽ ſummaq; corporis accedunt, ſubſtantia è iecore alimentũ, è corde ſpiritũ caloremq; ſumat, atq; ex his quodammodo conſtet, eorũ prorſus conditionẽ naturamq; retineat neceſſe eſt. Quibus iecur natura calidum eſt, ijs uenarũ ineſt amplitudo, eaq; maior ſi humidũ ſimul ſit: at ſi ſiccum ſimul eſt, durities quędã exiſtit. Quum enim uenæ quaſi propagines ſint è iecore profectę, illius nimirũ

insitã temperaturam ſequuntur, eamq; nobis ob ſenſus exponunt. Venter deinde & ilia piloſa ſunt, & magis quũ etiam ſiccũ id fuerit, minus uero quum humidum. Contra autem quibus iecur frigidum eſt, uenæ anguſtę apparent: cui humidũ ſimul eſt molles ſin uero ſiccum duræ: uẽter & ilia glabra pilisq; nuda. Si cor temperamento calidum eſt, pulſus magnus, uelox & frequens exiſtit: ſi pariter ſiccum eſt, durus: ſin humidum, mollis. Spiratio pulſui quodã modo ſimilis eſt, dummodo thoracis conformatio atq; magnitudo cordi proportione reſpondeat. Animus quoq; amplus eſt & excelſus, præſens & acer, audax, iracundus: quum ſimul ſiccum id erit tardior quidem, ſed ferocior nec facile placabilis, quum humidũ, promptus, placabilis, ac minime ferox. Thorax quoq; hirtus eſt & magis in ſicco, minus in humido. At uero cor temperamento frigidum eſt, pulſus ineſt paruus, atq; his quidẽ mollis ſi humida temperies, durus ſi ſiccitas comes eſt. Reſpiratio pulſui perſimilis, niſi quum thorax à cordis commode ratione recedit. Animus humilis ac dimiſſus, propitius in iracundiam minime propenſus: idq; cum metu & ignauia ſi pariter humidum eſt, ſi ſiccum, cũ pertinacia. Pectus glabrum & pilis nudum magis in humido, minus in ſicco. Sic igitur ex cordis iecorisq; ſignis de totius corporis temperamento iudicium fieri poteſt. Præterea uero ex calore, ex mole, ex colore & pilo. Corpus enim quodcunq; calido eſt temperamento, tangenti etiam calidum apparet, acri quidem & mordaci calore, ſi ſimul ſiccum eſt: blando & halituoſo ſi humidũ. Piloſum quoq; id eſt, magis quidem quum etiam ſiccum, minus uero quum humidũ. Temperamento proximas uires habet corporis principiumq; partium natura a parentibus inducta. Temperamenti notę interdum fallũt: ac tum ſi forte perſpectum ſit quales erant parentum naturæ, quo maxime tempore genuerũt, cõſpectius erit prolis temperamentum: neq; temperamentum ſolum, uerumetiã omnis illius natura, & quas in ſe partes ualidas, quas imbecillas illa obtineat, & quibus cumulandis humoribus, quibus morbis ſit opportuna. Nam parẽtum ſemina atq; etiam prægnantis, uictus principum partium totiusq; corporis naturam conſtituunt. Cauſæ porrò aſcitæ multo poſt tempore genitis iam nobis hos illos ue humores exaggerant, quãdoquidem ætas, ambiens nos, aer, alimẽta, uitæ exercitationisq; genus, animi pathemata, uacuandorum ſuppreſſio, humores morboſq; generant in nobis ſuæ naturæ finitimos, quorum etiam notæ, hac ratione quã in ſigulis ſubiiciam, conſpicuæ ſunt.

Signa plenitudinis. *Cap.* XIII.

PLENITVDO quidẽ ſtatuenda duplex: una impura nec exquiſita, cuiuſq; ſanguinis redundantia, ſiue bilioſus is ſit, ſiue pituitoſus, ſiue ſeroſus, ſiue flatulentus, ſiue aliter inquinatus. Atq; hæc uerius multa eſt cacochymia, quã & impurã plenitudinẽ nuncupamus, Altera eſt plenitudo pura, quæ ſolius ſanguinis ſiue oĩum ſuccorũ æquabilis eſt redundantia. Nuſquam.n.tam ſyncerus ſanguis cumulari põt, quin aliorũ ſuccorũ atq; ſeri permiſſione ſit profuſus. Ea aũt excellentiæ noĩe plethora dici conſueuit. Hęc rurſum duplex, una ſupra uires, in qua tametſi ſanguis nec qualitate nec copia ſymmetriã & cõmoderationẽ exceſſit, uires tñ quauis alia ex cauſa imbecillas præmit. Altera abſoluta quę iã ſupra naturæ ſymmetriã eſt, & copioſius increſcens naturalis eſſe deſinit. Quæ ipſa aut leuis eſt, quũ mediocritatẽ paulum excedit, aut tenſiua quũ iã uaſorũ tunicas præ copia diſtendit ac propè diuellit. Hæc licet immodice exuperet, fieri tñ põt ut uires non premat, nã plerũq; (ut in habitu athletico) uires cũ ſanguine & carnis mole æquabiliter increſcunt. At ſi uires infirmæ ſubſiſtant, ſupra

pra uires erit plenitudo. Sed & plenitudo omnis impura, supra uires ea & naturæ grauis. Omnis autem plenitudinis uasorum hæc communia sunt signa. Venarũ omnium tumor æquabilis. *Hic* aũt obseruandus est quũ omnes simul particulę eodẽ sunt statu, nec pars ulla cæteris est decliuior in quam sanguis incubat. Et quum omnes æquabili & moderato sunt calore, & sangnis frigoris ui in altum refugit, nec immodico calore siue aeris, siue balenei, siue uini, siue exercitationis, siue febris, siue ullius causæ calfacientis concitatus aut turgescens, aut quasi colliquatus uenas distendit in tumorẽ. Alterum signũ est, tensio uenarum cum quadam sensu doloris, quæ non solius plenitudinis, sed exuperantis plenitudinis est index. Hæc est tensiua lassitudo spontanea, in qua & corpus & artus omnes ęgrius præpondere mouentur, uixq; manus in pugnũ adducitur. Si corporis moles iam plenior euaserit, & brachia, manus, tibiæ intugescant, nõ solũ uenarũ, sed totius est corporis plenitudo. Pulsus etiam fortis, ualidus, magnus, & plenus inest. Venæ siquidẽ plenioris anastomosi copiæ nõnihil in arterias transfundunt, nisi supra modũ crassi uiscosiq; humores existant. Plenæ autẽ arteriæ pulsum edunt qualẽ diximus, non in carpo solo, uerumetiã in tẽporibus in digitis, & in extremis quibusq; partibus molesta pulsatione cõspicuũ. Respiratio nec alta nec eimo libera: etenim difficilior & crebrior (præsertim uero exercitatione) deprehenditur. Cõmunia hęc sunt plenitudinis signa. Euidentiũ porrò causarum quę plenitudinẽ ingenerant obseruatio demonstratiuorum signorũ uim obtinet. Cibus plenior ualentiq; materie, plenitudinis est pabulũ. Insuetarũ balenarum moderatus usus a cibo huc quasi fusum liquatũq; celeriter allicit distribuitq; in corpus. Cõsueta exercitatio neglecta, uitaue deses & occisa nihil è corpore dissipat, omnia retinet: quẽadmodũ & cutis densior. Multo manifestius cõsueta omnis uacuatio suppressa, plenitudini materiã suggerit. Hęc igitur quum iamdiu antecesserint, multo certius plenitudinẽ inesse demonstrant. At uero quæ plenitudinis species sit non ex illis communibus, sed ex propriis cuiusq; signis internoscẽdum. Quum in plethora corpus nihilo magis ignauescit & uires omnes ęquales persistunt, sola est uasorum plenitudo. At si corpus artusq; ingrauescunt, & motus pigrior euadit, somnus grauis, profundus & interturbatus: & laborans per insomnia se grauiter premi aut onus gestare, aut loco moueri non posse putat, uirium est plenitudo. Cuius autẽ humoris hæc sit, quum in omne corpus æquabiliter diffundi...
color ostẽdet. Rubens.n. non ex sole, nec ex baleno nec exercitatione, nec ex acuta febre, nec ex iracundia aut pudore contracta, sanguinis est, sub pallida flauæ bilis, alba pituitę, nigra bilis atræ. Cerebrum biles occupans uigilias, pituita soporẽ atra biles insomnia terroresq; incutiet. Si os uentriculi, pituita appetentia excitabit: bilis flaua sitim, nauseam oris amarorẽ: atrã animi demissionem, morositatem, tristitiam, copiosam ori saliuam. Quoniam autem hæc non satis conspicue dominantis humoris speciem ob oculos proponunt, de uniuscuiusq; prius signis accuratius dicendum.

Signa boni sanguinis, & signa ueræ plethoræ. Cap. XIIII.

GIGNENDO cumulãdoq; sanguini apti quidem & accõmodati sunt qui siue ab ortu siue post, a iecoris cordisq; temperiẽ sunt adepti. Etẽim quũ iecur in temperamenti mediocritate est nisi cordis uehementior intemperies extiterit humorũ mediocritatẽ & commoderationem gignet, quæ bonus est temperatus sanguis. Hic etiam gignendo apti sunt, quibus iecoris cordisq; tẽperatura commemora-

memoratis signis calida humidaq; deprehenditur. Quinetiam ex ętatibus pueritia quidem & pubertas bonum temperatumq; sanguinem, adolescentia & iuuentus copiosum, sed aliquantū calidiorē producunt. In externis porro & euidentibus causis sunt cibi euchymi beneq; temperati, quiq; facile ac celeriter alunt, sanguini quippe & humoribus sui similem materiam subministrāt. Moderata autem tempestiuaq; exercitatio sine labore, somnus mediocris, uita curarū expers, gaudiorum plena, aeris clemētia, qualis. Vere & regione temperata existit, sanguinis humorumq; omnium mediocritatem si non efficiunt, saltem tuētur nihilque immutant. Quum igitur eiusmodi causæ quasi connexæ consentiunt euphemiam, id est bonitatem sanguinis & omnium humorū quandā faciunt æquabilitatem: quum uero cogitatione sola & memoria repetuntur, dominantis sanguinis indices sunt notæ. Signa autem assidentia quæ sanguinem in corpore syncerum contineri dominariq; demonstrant, hęc sunt. Faciei corporisque color supra consuetudinem rubicundus, & quasi ex albo rubroq; mistus Habitus carnosus, firmus, sine multo adipe initi, blādo & halituoso calore perfusus. Venarū uasorumq; omnium symmetria, sed ab exercitatione uel ab æstu prompte turgens plenitudo. Pulsus fortis, magnus, & plenus: uirium robur cum sanguine & habitu proportione quadam pariter increscēs. Vrina copiosa, colore, substantia, cōtentisq; mediocris. Animi mores tranquilli, hilares & iucundi. Somnus placidus in quo & res in somniis uisuntur iucūditatis & lætitiæ plenæ, quasi floribus aut luce illustres. Externarum causarum atque etiam iniuriarum facilis tolerantia. Iam uero polyæmia id est sanguinis ubertas ueraq; plethora inesse credatur, si in ea corporis cōstitutione uenæ & arteriæ intumescunt aliæq; comitātur plenitudinis notæ. Si euchymi cibi maximeq; uini ubertas & affluētia præcessit, nam potu quam cibo impleri facilius est. Vt autē uinum, ita & humida liquidaq; omnia celerius quam solida coquuntur, atq; tū in uenas tum in omne distribuuntur corpus. Hæc igitur plenitudinem faciunt si tempestiue cōuenientiq; reliquarum causarum concursione accedant. Si præterea sanguinis è naribus, ex hæmorrhoide, aut ex utero cōsueta uacuatio suppressa est. Si laborans morbis ex plenitudine iam sæpius conflictari conuenit. Atq; si plethora carnem ipsam corporisq; molem iam occupet, cęcæ exilesque uenæ, quales oculorum sunt, rubēt atque distenduntur, arteriæ omnes ualide pulsant, maxime uero in capite & in tēporibus, sudor copiosus, dulcis, nec graueolens occasione leuissima suauiter emanat. Quo autē plenitudinis signa grauiora obtigerint, eo plenitudo maior est atque periculosior.

Signa bilis flauæ exuperantis. Cap. XV.

QVI iecoris cordisq; calido & sicco temperamento sunt, bilis flauæ copiam uel ex optimis & bene temperatis alimentis exaggerant, maxime uero si iuuentutem ipsamq; constantem ętatem agunt, quæ & omnium feruentissima est, & biliosis morbis facile conflictatur. Deinde si alimēta calida siccaq; antecesserint, inediæ aut uictus admodū tenuis, parcus & rarus. Exercitatio uehemēs, robusta, multa & frequens: æstus feruidiorisq; aeris, siue a regione, siue ab æstate, siue æstuariis, siue a calfaciēte uitæ sit genere, frequēs occursatio, uigiliæ īmoderatæ: curæ graues, attentatæ cognitiones et mœrores, suppresa bilis uacuatio spontanea aut intermissa, quæ medicamentis fieri consueuerat, per uomitum, per aluum, per urinas aut sudores. Cui isthæc omia obtigerint, is necessario bile multa redūdat. Quū autem ea iam molestius inualescet, signa hæc

hæc apparebunt. Faciei, occulorum totiusq́; corporis color pallidus, flauus aut citrinus, ad eum accedens qui ictericorum est. Interdum biliosæ pustulæ erysipelatis specie erumpētes. Corporis habitus siccus, macer & gracilis, & qui tangentem acri mordaciq́; calore feriat: uenę & arteriæ amplæ, & à prima conformatione caloris ui distentæ. pulsus uehemens, uelox, frequēs & durus: urina flaua, flammea, & acris, sedimenti pauci, interdum uomitione, deiectione, urinis aut sudoribus ardens biliosa excretio: in iracundiā, in audaciā & uindictā propensio: somnus leuis nec profundus, magna corporis iactione inquietus: insomnia belli, furoris iracundię, splendorisq; plena: frigidorum appetentia eorūque usus gratus & delectabilis: bilis purgatio utilis toleratuq́; facilis. Hæc exuperantis bilis cōmunia sunt indicia. Atque ex partium in quas illa proruit impetumq́; facit uarietate, simptomata euariant. Siquidem illa in cerebrum insiliente, uigilię fiunt, deliria rixarum iracundiæ plena. in os uentriculi, fastis, nausea, inappetētia, oris amaror, animi defectio: in intestina diarrhęa & dysenteria.

Melancholiæ dominantis indicia. Cap. XVI.

CVMVLANDAE melācholię apti sunt quicunque iecur & cor frigidū siccumq́, sinistrum uero hypocondrium distentum, in eoq; obstructum imbecillum lienem, aut natura, aut uiuendi consuetudine obtinent. His crassi lentiq; humores ac prorsus terreni succrescunt, alias in unum lienē, alias in omne corpus effusi. Aetas iā inclinans primaq; senectus represso uitæ feruore in hanc prona est. Victus usuśq; frequens crassiorum ac terrenorum alimentorum, cuiusmodi sunt bubulæ ceruinę, ac leporinæ carnes, & thunni, balenæ omniaq́; cetaceorum genera, & maxime condita sale, atq; etiam uina crassa, rubra, aut nigra. Vitæ conditio tristis, multis curis, negocijs, contemplationibus, aut literarū studiis implicita, nulla interposita animi hilaritate, aut corporis exercitatione: sub hac.n. natiuus calor elanguescit, & omnia corpore sopita crassescunt. Autumnus, aut regio, aut cœli tēpestas frigida & sicca, incostans & inęqualis. Consueta melancholiæ uacuatio suppressa, siue spontanea esset, ut per hæmorrhoidas, per mēstrua, per aluū aut uomitionē, aut per narices aut scabiem; siue medicamentis fieri solita. His igitur ex causis melancholia coaceruatur & immoderatius exuperat, tumq; naturę suæ morbos cognatos inuehit. Quum iam illa exuperat, hæc signa se proferunt. Faciei totiusq; corporis color fuscus, obscurus aut nigricans, interdum uniuersus & ęquabilis, interdum maculis quibusdā insitis. Nigra plerunq; & exustis fœda scabies, aut cutis nigra uitiligine conspersa. Corporis habitus siccus & macilētus, aspectus incōstans horrēns, ac mœstus. Pulsus paruus tardus, rarus & subdurus. Vrina si nihil una excedit melancholię, tenuis & alba sin uero illius quiddā prętersluat, crassa, liuida, uirescens, aut nigra. Prę copia sponte erūpens melancholia uomitione, deiectione urinis, sudoribus, mariscis aut uaricibus. In morbis animi metus & mœstitia, taciturnitas, solutio, inanis rerū cōmentatio, somnus turbulentus, horrendus insomniis fluctuans & agitatus spęctris rerum nigrarum, fumorum, mortis, cadauerū, sepulchrorum, quæ plena sunt terroris. Appetētia sæpe corrupta interdū canina cum acido ructu. Medicamenta quibus uis est atrā bilē detrahendi conferunt laborantemq; leuant omnisq; uictus probum tenuemq: succum preferens iuuat, contrarius uero lædit. Hæc igitur quoties adsunt melācholiam exuperare demonstrat, quę si in hanc illamve partem insiliat, propria quædam partis illius symptomata concitat. At uero atrę bilis quæ ex prçassatis quibus

cunque humoribus, maxime uero ex flaua gigni solet, non hæc, sed mista quodmodo sunt signa. Huius causæ eędem atq; bilis flauæ sunt, sed quæ magnæ ac uehementes diu multumq; persistunt, & bilem flauam extra metas deducunt in atram. Reliqua quæ narrantur melancholiæ signa hic etiam apparent quidē, sed cum quadam caloris efferuescentia. Omnia quippe ex mediocritate in ardorē summum deuergunt, quod ex atra quam ex flaua bile calor acrior emergat. Hinc & animi mores & insomnia magno furore magnaq; feritate insurgūt.

Signa pituitæ dominantis. *Cap.* XVII.

PITVITAM coaceruare solet, cui cor, iecar, & uētriculus frigido, humidoq; temperamento sunt atq; iis consentiens totius corporis constitutio. Nempe habitus obæsior, colore albicans aut liuescens, uenæ & arterię exiles & angustæ: siue ab ortu siue postea tales euaserint. Aetas proprie quidē senes & præcipitata, ob natiui caloris penuriam: & ob uoracitatem puerorum ætas. Frigidorum, humidorumq; alimentorum immoderatus usus, & liberalior aquæ potus. Victus plenior & liberalior, largiorq; potus, intēpestiue necdū priore cōfecto sumptus: omnis deniq; satietas & ingluuies. Vita sedentaria & in otio deses, locis præsertim aquosis & humidis. Aeris conditio frigida & humida, siue ex regione, siue ex hyeme, siue ex cœli statu, & artis quam quis exercet cōsuetudine. Somnus longus ac profundus, præsertim a cibo: itemq; balneum a cibo, uita sine curis, sine studiis, aut mœrore. Pituitæ per os aut per aluū uacuatio suppressa, quæ diu siue sponte, siue arte consueta fuerat. Hæc sane pituitam congerunt, cuius deinde hæc in corpore signa apparent. Faciei corporisq; color albicans, interdum plumbeus aut liuidus. Moles ampla & obæsa, mollis & contractu frigida. Pulsus paruus, tardus, rarus & mollis. Vrina alba uel pallida, nunc tenuis, nunc crassa & turbida cum multo sedimento. Pituita uomitione aut deiectione spontanea erumpens, corpusq; madore sæpe diffluens. Pituitosorum morborum ut œdematis, & destillationis atque similium consuetudo & frequentia. Animi mores omnesq; corporis motus tardi cum grauitate & segnitie, sensus obtusi mens hebes, somnus profundus atq; grauis, aquarum pluuiæ, niuis, aut submersionis plena insomnia. Cibi potusq; calidi, omnisque causæ calfacientis occursus iucūdus & utilis. Pituitæ uacuatio quęcunque, uel arte uel sponte obtigerit, conducibilis. Hæc signa existunt, quoties pituita toto corpore æquabiliter dominatur & exuperat. Cęterum si uel in capite duntaxat, uel in uētriculo, uel in intestinis colligitur (his enim tribus maxime locis superuacanea illa coaceruari solet) affectæ partis propria symptomata illam detegent. Salsę porro pituitæ nō hęc, sed mista quodammodo signa sunt. Quū enim uel bilis permistione, uel inducta putredine calorem præter naturam acquirit, ut mistas bilis & pituitę causas, ita & illarū mista quodammodo signa obtinet. Eadem sapore, pruritu, & fœda scabie plerunque deprehenditur.

Signa aquosi humoris abundantis. *Cap.* XVIII.

TENVES serososq; humores congerunt, quibus uentriculus frigidus, lien uero aut iecur obstructum scirrhosumq; est. Qui cibis humidis potuiq; liberaliori indulgent, ætate potissimum senili. Qui in otio uitam agunt, & in regione humida, similiq; cœli statu. Quibus urina pauca, nec potui respondens profluit, & sudor nullus emanat: & lienteriæ aut spontinæ uacuationis aquosæ cō-

suetudo

suetudo delata. Aquoso autem humore in omne iam corpus effuso, facies, manus, reliquumq́; corpus sub tumidum cernitur, non uiuido, sed pallido & obscuro colore, corporis habitus plerunque ædematosus, in quo præmentis uestigiũ manet, quemadmodum in cachexia & in leucophlegmatia. Abdomen interdũ mole tumescit, sub quo fluctuantis aquę sonus obauditur. Vrina cruda & aquosa, ac sępe ut in diabete multa, alui deiectio liquida & mollis, cutis madida: expuitio multa, simplex, sine tussi, è uentriculo plerunque redundans. Pulsus animi mores, somnus, insomnia, omnia quidem iis similia quę in pituitę dominio.

Signa flatus. *Cap. XIX.*

FLATVS copiosos exuscitant uentriculus frigidus & humidus, omnisq́; caloris imbecillitas, siue ex simplici intemperie, siue ex humorum uitio contracta. Lien malencholia turgens & obstructus, uentriculi concoctionem contagione offendens. Flatulenti cibi ut fructus crudi, castaneæ, febræ tubera: potus immoderatus, nimiaq́; uentriculi è liquidis cibis fluctuatio, crapula & ingluuies. Otium, somnus multus, ætas, regio, celiq́; constitutio frigida. Quum autem ab his causis flatus multus in corpore congestus est, uentriculus & colon intestinum, sinistro præsertim hypochondrio, distenduntur & rugiunt quasi uẽtis agitentur. Est enim colon precipua flatuum sedes, quorum ui id nonnullis amplissime dilatatus Tensiui doloris in omne corpus euagantur uagiq́; transcurrunt. Frequens ructu crepituq́; auditur flatuum eruptio, cui mox leuamen succedit: frequens & aurium tenuitas & partium corporis palpitatio. Magna procliuitas in colicum dolorem, in aliosq́; ex flatu morbos. Insomnia rei celeriter currentis aut uolantis, interdum etiam tonitrui & tempestatis. Signa hęc sunt omnia ex quibus corporis cuiusque constitutio innotescit & materia quę in eo dominatur & redundat. Ea tota est antecedens morborum causa, a qua & proxima continensq́, illorum materia fouetur incrementũq́; sumit. His ita mihi absoluenda uidebatur genetalis demonstratiuorum signorum tractatio.

Libri secundi de Symptomatis & Siguis.

FINIS.

DE SIGNIS ET VRINIS,

LIB. TERTIVS.

Quid pulsus, quotque eius differentiæ. Cap. I.

NON paruam demonstrandorum morborum uim obtinent pulsus & urina: ille siquidem cordis & arteriarum, hæc iecoris uenarumque constitutionem renunciat, quorum ad ministratione corpus uniuersum gubernatur. Pulsus primum & maxime uitalis facultatis totiusque corporis robur, at non obscure tamen cordis corporisque conditionẽ refert. Vrina certe & manifeste iecoris humorumque statum, & morbos ex his genitos repreſentat, at obscurius uirium corporisque robur. De his igitur ut certis signis seorsum quantum artis usus exposcit tradendum. Pulsus est cordis arteriarumque motus natiui caloris moderator, ex diastole systoleque constans. Diastole, id est distractio, est qua arteria sese quoquouersum diffundit dilatatque, ut aere tenuique sanguine tracto insitum calorem temperet ac spiritui pabulum submistret. Systole id est contractio, est qua in se ipsa undique cõsidet seque summittit, ut spiritus fuliginem exustione comparatam expellat. Inter hos motus quod omnino contrarii sint, necesse est media quies intercedat, eaque gemina. vna supera quę diastolen, altera infera quæ systolen terminet. Pulsuum differentiæ aliç statuuntur a diastole, aliæ a quiete, aliæ ab ordine. A diastole quinque quantitate, a uehementia, a tempore, ab arteriæ qualitate, & ab arteriæ perfusione. Quantitas longum, latum, & altum comprehendit: estque pulsus longus quo in longum excurrit arteria, ut latus quo in latum & altus quo in altum: horum omnium concursu fit magnus, quo arteria se quoquouersum pandit. His contrarii pulsus sunt, breuis, angustus, humilis, & qui horum trium concursione paruus euadit. Qui in extremorum medio consedit moderatus appellatur. Omnes igitur hoc quantitatis genere pulsus erunt, longus, breuis, moderatus, & latus, angustus, moderatus, altus, humilis moderatus. A distractionis uehementia sunt pulsus ualidus seu uehemens, qui ualide ac firme tactum ferit: imbecillus seu languidus, qui contra: & moderatus. A tempore pulsus celer, qui breui tempore arteriam distendit, tardus qui longo, moderatus qui mediocri. Ab arterię qualitate, mollis quum tenera laxaque arteriæ tunica, durus quum durior rigidiorque est: & moderatus. Ab arteriæ perfusione, pulsus plenus quo arteria in diastole, non modo ampla & turgida, sed humoris perfusione plena occurrit; uacuus quo nõ humore, sed quasi flatu turgere tactu deprehenditur, præmentibusque digitis nihil firmum solidum ue subsistit: mediocris horum est medius. Sexta pulsuum differentia est a quiete seu ab ictuum interuallo. Hinc fiunt pulsus creber seu frequens, qui sæpe & breui quietis interuallo arteriam distendit tactumque ferit: rarus qui ex longioribus interuallis. Septima

ptima differentia est ab ordine: hic quum sui semper similis, est æqualis appellatur. Est porrò genere duplex, in omnibus aut certe multis pulsationibus æqualis, qui sempr ubique similis, sibique perpetuo constans, & in cuius pulsibus singulis similitudo & equalitas omnino spectatur in magnitudine, in celeritate cæterisque differentijs. Aequalis in uno pulsu, cuius initium & finis omnesque arteriæ partes equabiliter procedunt. Inæqualis in multitudine est quum multi pulsus comparati inæquales sunt & dissimiles, aut magnitudine, aut celeritate, aut uehementia, aut alio quodāmodo, & qui modis omnibus talis existit, is absolute inequalis appellatur. Rursus inequalis bipartitus est, æqualiter inæqualis, & inæqualis inequaliter Aequaliter inæqualis, est qui inequalitatis æquam paremque mutationem retinet, ut quum primo pulsu secundus paulo minor est, & tertius secundo, & quartus tertio ad plures usque deinceps. Atque is est qui Græce myuros, Latine sensim imminutus & gracilescens appellatur. Hic si sensim ita minui perseueret dum ad quietem prorsus recidat, myurus deficiens est. Horum alii in ea paruitate uel quiete persistunt: alii resurgunt & ad pristinam magnitudinem, aut parem, aut minorem reuertuntur: hi sunt myuri reciproci. Inæqualiter inæqualis nullam inæqualitatis similitudinem retinet. Hic si aliquando desinat, proprie inequalis deficiens dici consueuit. Et si duorum, trium, uel plurimum pulsum ictibus prætermissis iterum arteria agitari incipiat, deficiens reciprocus uocatur. Huic finitimus est inequalis intermittens, cuius est quies interdum longissima, isque circuitibus admodum rarus euadit. Inequalis porro uno pulsu duplex est, aut enim in una eademque arteriæ parte, aut in diuersis fit. Pulsus eadem arterię parte inæqualis triplex: nam arterię motus licet continuus, par tamen plerunque non est initio, medio atque fine: interdum quiete interpellatur & intercidit, interdum recurrit ac bis ferit. Impar est motus initio atque fine, alias in uehementia, alias in magnitudine, alias in celeritate, aliisque modis quos omnes numerare uix liceat. Intercidens pulsus seu intercisus est cuius distentio continuitate destituta, media quiete interrumpitur. hicque quanquam bis ferit, non tamen duo, sed unicus est pulsus. Quod si motus a quiete celerior & uehementior fit primo, caprizans tum appellatur. Dicrotus id est reccurrēs aut bis feriens, qui simulatque omnem distentionem effecit, se paululum subducit ac mox pulsat iterum, tanquam malleus ab incude resiliens, estque ab interciso plane diuersus. Est & quum non semel tantum, sed bis sæpius arteriæ pulsus reuertitur.

Pulsus diuersis partibus inæqualis, est quum multis digitis arteriam contingentibus non similis sentitur occursatio. Ac primum interruptus primo & tertio digito, uel secundo & quarto, non autem aliis sentitur. Inequalis magnitudine, uehementia, duritie, plenitudine, quam omnibus digitis equé tangentibus, aut magnitudo, aut uehementia, aut durities aut plenitudo non similis apparet. Hic si pariter durus existit, serretus appellatur. Est & inequali in situ partium arteriæ, quum eius pars una dextorsum, altera sinistrorsum, una sursum altera deorsum inflectitur. Id autem si admodum manifeste & perspicue fiat, magnaque sit arterię diastole, pulsus uibratus appellatur, in quo crebra & inequalis est, uasi in iaculis, quæ impetu celeri uibrantur, concussio. Sin uero id obscurius fiat, appareatque arteria tensa & utrinque retracta, conuulsiuus is est. Vndosus pulsus quum arteria primum digitum plenius ualidiusque ferit, deinde secundum exilius & mitius, tertium plenius & ualidius, quartum denuo exilius & mitius, non hic quidem interruptus, sed inæqualis ut undarum æstus. Vermicu-

ὁμαλός. ἀνώμαλος μύουρος. παλινδρομοῦντες μύουροι. ἐκλείπων. διαλείπων. διακόπτον. δορκαδίζων. κλονώδης. ἐμπειρίων καὶ ἐμπειρικός. σπασμώδης. σκωληκίζων.

μυρμηκίζων. τεταγμένος καὶ ἄτακτος.

miculans pulsus uermium gressui similis, undoso finitimus, a quo non inęqualitatis specie; sed magnitudine solum ac robore dissidet. Formicās his succedit mire paruus, languidissimus, creberrimus & inæqualis, a uermiculante tantū deficiens quātum hic ab undoso. Pulsus omnis inæqualis bipartitur: alius quippe ordinatus, inordinatus alius. Inęqualis ordinatus, est in quo inæqualitatis ordo retinetur: ut quum pulsus quatuor inęquales quoddammodo sunt, omnesque quaterni similē habent inęqualitatis proportionē. Inæqualis inordinatus, est in cuius inæqualitate nulla similitudo, nullius circuitum ordo statui potest.

Qua ratione pulsus obseruandi internoscendique sint. Cap. II.

OBSERVANTIS manus temperata sit, mollis, minimeq; callosa & eximii sensus. Digiti tres aut quatuor superne tantū carpi arteriam (quæ mediocris quum sit & obuia, obseruationibus accōmodatissima existit) contractent. Laborantis manus quę tāgitur, nec sublata sit, nec depressa, nec extenta, nec uinculo, aut decubitu cōstricta, nec prona in uolā, nec resupina: sed molli naturaliq; situ æquabiliter reclinet in latus imū, quo minimo digito clauditur. In carpo si directo ad maximum digitū obscurus est pulsus, alio quouis loco atque etiā in altero carpo peruestigandus, quod multis ex causis euariet, ac plerunque uel ex uulnere, uel ex contusione, uel ex obstructione alter oblitescat. Qui uehemēs est, non nisi pressa arteria digitisque ualide infixis dignoscitur, hoc a magno & a pleno dissidens; quod suo robore reniti tactumq; repellere deprehēditur. Nō tamen hic adeo premendus, ut ui applicatæ manus arteriæ superetur robur. Languidus pulsus conspectior est in manu prona atque decliui, attingiq; debet molliter & quasi suspensis digitis nam si arctius prematur, licet languidus hic pariter quoque magnus sit, ut in lethargo, aut nullus omnino, aut immotus uidebitur, omnemq; sensum effugiet. Systole in uehementi, in magno & duro pulsu aliquantum deprehenditur, in languido nunquam: in uehementissimo maximo atque duro, aut saltem in eo qui mollis nō sit conspicua & aperta. Sentitur non mediocriter sed ualido pressa arteria: Quies externa mediocri tactu citra uim ullā, interior non nisi digitorum, impulsa pressaq; animaduertitur. Ad horum autē perfectā cognitionem qui sese componere & accomodare uolet, primum se exerceat in systole & interna quiete cordis, quum id uehementissime maximeq; pulsat. Pectoris enim contractu conspicuę sunt, quarum imitatione illas quoque in arteriis ediscet. Reliquæ pulsuum differentiæ tactus quadā mediocritate animaduerti debent.

Generales pulsuum causæ Cap. III.

PVLSVVM tres omnino statuuntur causæ, efficiens, impellens, & instrumētum, primaria efficiensq; pulsus causa est, facultas illa mouens è corde profecta instrumēta sunt arteriæ, quæ facultatis impetum sequuntur eiq; obtemperant: causa facultatem incitans ac impellens usus est atque mouendi necessitas. Hæc una omnium est causarum prima & ualidissima, a qua & mouēdi initium existit. Omnis autem necessitas ex affectione quadam preter naturā proficiscitur, quæ quum cordi infensa molestaque est eam protinus excutere cōtēdit. Triplex est eiusmodi affectio, aut enim caloris spiritusq; est penuria, quem cor pulsu resarcire conatur; aut intemperies frigida calidaue siue simplex, siue a febre, siue a plegmone, quā refrigerare postulat: aut aliena substātia, cuius expulsionē molitur, ut quū fuligo, uapor, humor ue aliena uitiosaque qua-

litate

litate cor ferit, aut id mole copiaq; premit. Et hæc quidē interiores causæ sunt externæ uero immoderati omnes corporis motus animiq; perturbationes, ut ira excandescentia, metus atq; mœstitia. Ab his ergo causis necessitate quadā stimulata incitataq; cordis facultas, efficit ut per diastolē nouus aer extrinsecus hauriatur, qui insito calori refrigerium uitaliq; spiritui pabulū suppeditet per systolen uero exusta spirituum fuligo, & quicquid deniq; præter naturā est tū cordi, tū arteriis infensum expurgetur. Itaq; usus atque necessitas cordis facultatem ad pulsandum impellit: incitata facultas instrumenta arteriasque mouet: hæ uero illius cedunt robori. Sēper aūt pro necessitatis conditione pulsus eduntur, modo facultatis suffit robur, & obsequantur arteriȩ. Duo n. hæc, uitale robur & arteriarū constitutio, necessitatis sępe significationes obscurāt. Etenim amplæ arteriȩ pulsum ferè magnum edunt, qui & talis deprehenditur si non alte in profundum illæ demersæ sunt. Exiles uero angustæq; arteriæ quales insunt pinguibus & crassis, nequeunt pulsum proferre magnum. Quinetiam uitale robur si uegetum est, pulsus natura magnus ac ualidus existit: si imbecillum, paruus ac lāguidus. His ex causis quibusdam uel in extremo senio ualidus magnusq; pulsus apparet, quibusdam uel ætate uirentibus obscurissimus ac propè nullus. Vitalis roboris causa non facile perspici potest, una proinde obseruatio quę magnum habet in singulis momentum, pulsuum ac naturæ locupletem cognitionē dabit. Quum igitur omnium causarum concursione mediocritas quædam obtingit, pulsus moderatus existit. Quum uero a mediocritate disceditur, pulsus immutatur, & de medio quoque decedit.

Quam uarii sint pulsus naturales, et quibus ex causis per sanitatem et citra morbum immutentur. Cap. IIII.

HIS ITA constitutis primum quidem in pulsus moderati cognitionē penitus incumbendum, in eumq; animus defigendus, qui cæterorum lex sit atque mensura. Moderatus autem appellatur qui nec magnus est aut paruus, nec celer aut tardus, nec creber aut rarus, nec uehemens aut languidus, nec durus aut mollis, nec inæqualis, nec alio quoquā modo nimius. Is est cuius comparatione cęteros omnes magnos aut paruos, celeres aut tardos, aut alioquouis exuperātiȩ nomine insigniuerunt. Hic non nisi in optima corporis natura animaduertitur, quæ & temperatissima est & constitutione prorsus media, ac uere quadrata. At uero intemperatis naturis etiam dum sanæ sunt, pulsus ab hoc diuersi existunt. Natura quippe calidi celerem, crebrum, magnum & aliquantum uehementem pulsum edunt. His enim refrigerij & expurgandę fuliginis magna necessitas adest, nec deest uirium robur, frigidi contra. Graciles magnum, quia facile nulloq; impedimento distenditur arteria, sed rarū & aliquantum uehementem. Hinc uiris quam mulieribus pulsus longe maior & uehementior, sed paulo tardior atq, rarior inest. In ætatibus infantis pueriq; pulsus celerrimus & creberrimus, quod caloris exuperantia per diastolen refrigerari, & fuliginis copia per systolen expurgari postulet. Senis contra rarus ac tardus. Reliquarum ętatum pulsus inter hos ambigunt. Iuuenis pulsus maximus, ꝙ calor sit acer amplaq; arteria, senis minimus, pueri medius, huic quidem necessitas inest, sed angusta arteria. Iuuenis pulsus uehementissimus, quia facultas ualidissima, senis languidissimus, pueri medius. Ex his quidē colligi pōt, qualē

uniuſ-

uniuscuiuslibet laborantis naturalem pulsum esse oporteat. Hinc porro uel integra ualetudine cœli status & corporis motus animique perturbationes im mutāt. In anni tēporibus, Vere medio pulsus maximi sunt & uehemētissimi, quod in sūma illa tēperie facultas sit robustissima, at celeritate & crebritate modera ti, quia in tēperie pulsandi usus moderatus est. Tales apparent autūno medio. Aestate media celeres atq; crebri: usus etenim necessitasq; crescit, at parui sūt & languidi, quia languescit facultas. Hyeme quoniā usus remittitur, tardi atq; rari & quam æstate minores, sed tamen uehementiores. E regionibus & cœli cō stitutionibus quæcunq; uehementer calida fuerit & æstuosa, æstati mediæ: quæ uero frigida, hyemi: quæ tēperata Veri simillima putetur. Exercitatio modera ta quidē pulsus uehementes efficit, quādoquidem facultas contentione excita tur: magnos quoq;, celeres & crebros quod caloris incremento usus pariter in crescat. Contrarii apparent in otio & torpore. Immodica exercitatio quod iā supra uires sit, pulsus paruos & languidos efficit, sed ex usu celeres & crebros, at quum ad uirium resolutionem & defectum peruētum erit tardos atq; raros. Eadē ratio balnearum calidarū, frigidarū uero similis atq; otii & torporis. Cibi undiq; usus plenior, pulsus edit magnos, uehementes, celeres & crebros, sed uini quam cibi celerior mutatio, quæ tamen ocyus uanescit. At multo immoderatior uini usus, pulsus inæquales & inordinatos concitat. Dormientium parui sunt languidi, tardi, atq; rari eorum uero qui expergiscuntur, è uestigio quidē magni sunt, uehemētes, celeres & crebri cum quadam uibratione, sed qui mediocritatē mox reddunt. Iratorum pulsus magnus altusq; uehemens, celer, & creber: tristiū, paruus, languidus, tardus & rarus, timentiū, uehemens, celer, uibratus, inordinatus & inæqualis. Sic igitur quotidianæ corporis affectiones pul sus immutant, sine quarum animaduersione non certo possit pulsus percipi, nec quantum per morbos a naturali distet. Itaque pulsus naturalis obseruandus est, neq; mox ab exercitatione, a balneis, a cibo immodico a uino aut ab aliis causis calfaciētib. neq; illico ab ira uel timore, uel ab aliis causis cor & spiritus agitā tibus, de pulsu nihil quicquā statuendū antequā externarum causarū uis desierit, omnisq; sedata sit corporis perturbatio. Hi pulsus non omnes quidē mediocres existunt, sed naturæ tamen limitibus continentur. Deinceps uero qui contra naturam sint, & quem in morbis significationem habeant, tradendum.

Quæ sunt pulsuum præter naturam causæ Cap. V.

COR DVM secundum naturam habet, modo raro pulsu insitum sibi calorē spiritusq; mediocritatem tuetur, at præter naturam affectum diuerso pulsu quicquid molestum infensumq; est excutere, aut etiam quicquid deest in statu rare cōtendit. In eo autē primum quid diastole, deinde quid systole demōstret significetq; tradam. Quum usu & necessitate cor lacessitur, stimulatum id, primū quidē pulsum edit crebrum, idq; siue ualida, siue imbecilla sit facultas: creber. n. omnium primus est, quia facillimus Si necessitati non satisfaciat crebritas, huic etiā celeritas accedet, atq; etiā sine duo quidē illa satis sint, addetur & magnitudo, modo nō imbecilla sit facultas, tū quippe totis hæc opitulatur uiribus. Quod si pariter ualida est, pulsum edit robustiū seu uehemētē cumq; plenum si spiritus ubertas inest. Ita quippe artis usu & exercitatione obseruamus, per febres omnes frequentē nec non celerē pulsum edi, aut non perpetuo magnum. quando quidē si uires languent, cum crebro paruus quoq; ac languidus existit. Rursum & quibus sine febre imbecillæ, ut in animi defectione, sunt ui-

uires, & quibus hæ copia uel impuritate prẽmuntur, ut in leuco phlegmatia, pulsus frequẽs ut celer (nõ.n. ex frequẽtia perpetuo febris iudicãda) at nõ ilico magnus deprehẽditur, sed uere paruus ac languidus. Quocirca prima pulsus mutatio nõ in magnitudinem sed in crebritatem fit, cui de in celeritas, postea magnitudo accedit. Mirari proinde subit Galeni dictum, pulsum omnẽ urgẽte necessitate statim initio magnum euadere, siue ualida siue imbecilla sit facultas, & celeritatem nunquã sine magnitudine inueniri. Itaq; pulsus frequens ac celer, aut exuperantẽ calorem, aut spiritus uitalis penuriam ostendit magnus non imbecillam esse facultatem, uehemens eandẽ esse ualidã. Paruus autẽ pulsus natiui caloris penuriã ingensq; refrigerium denunciat. quod quũ obtigerit primum quidẽ raritas erit conspicua increscẽte malo tarditas accedet, postremo prauitas, uice uersa atq; in caloris incremento. Iã uero pulsus differentiæ in longum, latum & altum, non ex rei necessitate proficiuntur, nec ullius affectus essentiã, sed impedimenta duntaxat reprẽsentant, quę circum arteriã incidunt. arteria.n. quam maxime potest distrahitur, ad distractionis magnitudo alias obtegitur, alias interpellatur, uel numero, uel crassitie uel duritiẽ circum iacentium corporum, ut membranæ, ut cautis, ut adipis aut carnis. quorum gratia pulsus uarius apparet, & alius plerunq; quam necessitas exposcit. Sic igitur corpulentis, breuis ac paruus gracilibus, longus & magnus; quadratis, moderatus obtingit. Mollis uero pulsus arteriam molem demonstrat, & corpus humore multò eoq; pituitoso perfundi, ut in hydrope, in leucophlegmatia, in lethargo in comate, siue ab humidiore cibo, siue à balneis immodicis, siue a sommo siue a molliore uita succreuit Hic tandem ingrauescente morbo & uiribus languescentibus, undosus & uermiculãs euadit. Pulsus durus, si neq; ex lãguore animi, neq; ex metu, neque ex uerecundia est arteriæ duritiem perpetuo declarat uixq; ullus est durus qui non etiam paruus sit licet non statim languidus Durior autem arteria fit, uel siccitate, uel constrictionem, uel tensione. Siccitas fit ab immoderato usu uini meracioris, a febribus ardentissimis, a marcore, a quartana febre & à melancholia. Constrictio interdum a frigore fit, quod aeris balnei, aut frigidę potionis uis intulit. interdum a uitiosis fructibus qui uitreã crassamq; pituitam gignit. Tensio ab ingenti inflamatione a scirrho iecori aut lienis. Duro huic & tensiuo pulsui affinis est conuulsiuus qui aut neruorum propaginem cõuulsione teneri prodit, aut aluum immoderatius quasi poto elleboro fluxisse. Vibratus pulsus & paruo duroq́, procedit, quum.n. magna est refrigerii necessitas & facultas ualida, si arteria dura tũ sit, contentione facultatis ualidæ & arteriæ retinentis, uibrare continget. Hoc proinde eosdem quos & pulsus durus morbos denunciat. Ita igitur ex diastole iudicãdũ. Systole uero quẽadmodũ & diastole, alias maior aut minor est. alias uehementior aut languidior, alias celerior aut tardior, alias mollior aut durior. Harum tñ unia a celeritatis aut tarditatis differrentia sensu dignoscitur, atque in his duntaxat quorũ systole animaduerti potest. Celeritas systoles magnam prodit ustorum excrementorum copiam, quam natura, arteriarum compressione nititur expurgare. Ea ferè ex putrescẽtibus humoribus coaceruari solet, qui febres necessario accedunt, quoties eorum substantia aut uapor putris in cor irrepit. Quocirca systole quam diastole celerior, putridæ febris perpetuum est indicium. Et celeritas non modo febrium est quas in uenis, sed & earum, quas uel in pulmone, uel in iecore, uel in liene, uel in alia quamuis particula putrescens humor accendit. Contractionis tarditas est quum non multum excrementi putridi exusti inest in corpore, nec magna desideratur expurgatio. Cre-

britas impuri excrementi copiam augeri testatur, quæ idcirco efficit ut externa quies minima sit. Raritas cõtractionis in qua externa quies longa est, excrementa arguit pauca inesse fumosa.

Morborum ex pulsu cognitio. Cap. VI.

HAEC uero iam ad artis usum & exercitationem apertius referenda sunt. Pulsuum differentiæ & affectum præter naturam, & affectum sedem demonstrant. Affectus prẹter naturam, alii primum ac per se, alii secundo ex pulsu deprehenduntur. Primum quidem ac per se intemperies omnis tum quæ simplex, tũ quæ ex humorum est uitio: adhęc plethora, cacochymia uel simplex uel cum putredine, plegmone, scirrhus, obstructio: qui affectus cæterorum omnium uelut principia quædam & continentes causę sunt. Calidæ intemperiei simplicis, qualis est ab æstu aut ab ephemera febre, pulsus creber est celer ac magnus simulque æqualis. Eiusmodi & in hectica febre existit, sed aliquanto durior. In plethora simplici quę non dum uires premit, atque in synocho simplici, non solum creber, celer, magnus, æqualis, uerumetiam turgidus, plenus ac uehemens, quod non nisi robustis integrisque uiribus obtingit. Intemperies ex humorum putredine, quemadmodum & putrida febris pulsum etiã crebrum, celerem & magnum efficit, sed inequalem, non in multis solum, uerumetiam in unico. Tum quippe systole celerior est quam diastole, ut putris fuligo expurgetur. est & externa quies breuior, ob quam etiam crebrior pulsus euadit. Inequalitas aliquantum conspicua accessionis initio, sed incremẽto & uigore magis. Phlegmone quæ & insignis fuerit, & in parte nobili, quoniam putredinis calorem cordi totiq; corpori impartit, febrilem pulsum infert præterea uero durum ac interdum serrantem & uibratum: quando quidem partis inflammatæ tensio peruadit arterias, sed tamen duriorem si plegmone obtigerit neruosis partibus, & iis quæ circa membranas, uenas & arterias positæ sunt. Frigida intemperies pulsum efficit rarum, tardum & paruum, sicca durum, humida mollem. Et hæc quidem dum simplex illa consistit. At uero si ex humoris cuiuspiam influxu contrahitur, iis quę dicta sunt accedit pulsus inæqualitas; maxime si in partem nobilẽ humor impingat. Siue enim obstruantur arteriæ, siue humorum copia comprimuntur, siue his natura grauata oppressaq; est, inæquales fiunt, magisq; quum crassi, uitiosi & copiosi sunt humores, quam quũ tenues atque pauci. Quæ porrò pars corporis affecta sit noscitur ex pulsu molli atque ex duro, qui tensiuus appellantur, ex serrante & uibrato. Mollis enim & affectũ molliorem & partẽ carne uenis arteriisq; cõspersam affici denunciat, durus uero partem nerui membranisq; præditam. Quinetiam partes cordi propinquæ, aut ei uasis maioribus coniunctæ, magis ac celerius affectum suum cordi impertiunt distantiores & paruis uasis copulatę, minus & tardius. Horum permistione secundario noscetur qui pulsus in singulis morbis existant. Nam inflammato septo transuerso durissimus est, plurimum serrans aut uibratus, & plerunque conuulsiuus, minus in pleuritide, rursumque minus si aut inflamatio, aut scirrhus sit in uentriculo uel in uesica uel in utero, intestinis, renibus, iecore, liene aut pulmonibus. A peripneumonia pulsus magnus, languidus & mollis simul & inæqualis, tum in uno motu, tum in multis sæpe etiam undosus & dicrotus. In lethargo pulsus illi fere similis & huic finitimus in catoche, nisi quod æqualis est. Epilepsię & apoplexiæ quum pręsertim mala insultus, & facultas grauiter opprimitur, pulsus languidus, paruus, rarus, tardus & inæqualis,

lis,tum demum celer euadit. Conuulsionis pulsus conuulsiuus appellatur,tensus quidem uibratus & inæqualis,non perinde tamen ualidus ac magnus. Paralysis paruus,languidus atq;tardus,nonnihil inordinate intermittens. Hydropis asci tæ paruus,creber,durus atq; tensus, tympanitæ,longus,celer,creber,subdurus, anasarca undosus,latus ac mollis. Phrenitidis durus atq; idcirco paruus,mire celer,& creber,ut proximam syncopen denunciet,interdum tremulus,aut cum conuulsione intermittens. Anginæ magnus & undosus ad quartum conuulsiuus. Quũ iã suffocatio impendet,paruus,tardus,creber,& inæqualis,inordinatus,creber,tardus ac deficiens,tandem uero languidus. Phthisis paruus,languidus,non admodum celer,hecticus. Suppurationis hecticus inæqualis & inordinatus. In puris eruptione,latus,tardus,rarus:& lãguidus. In cæteris deniq;morbis;ad horum imitationem qualem pulsum esse deceat intelligi potest.

Virium obseruatio ex pulsu. Cap. VII.

MAXIME autem ac proprie uirium robur atque constantiam pulsus ostẽdit. Facultatum quippe omnium princeps atque conseruatrix est uitalis, qua una constante nemo interire potest, ex qua & uita omnis,& uirium robur æstimari solet. Quum mors futura est,labantis signa apparent, alias quidem multo ante tempore,ut quũ illa morbi diuturnitate languet sensimque deficit:alias non diu ante mortem, ut quum uitale robur immoderata eaque repentina uacuatione uel dolore, uel alio grauissimo symptomate dissipatur atque perit, aut quum rupto abscessu, uel inopinato humorum influxu, uel maxima obstructione suffocatur. Itaque si pulsus cordis ac uitę est nuncius, idem omnium quoque uirium & facultatum index erit. Robustus uehemẽsq; pulsus,sanis uitę longitudinem, ægrotis securitatem pollicetur, languidus contraria. Vehemens qui tactum euertit,facultatis robur ostendit,eoque maius quo fuerit uehementior. Hic etiam indicat corporis humores tum qualitate,tum quantitate laudabiles ac probe coctos,aut naturam semicrudorum (quales in salutaribus morbis sunt) concoctionem uehementer moliri,maxime uero si nec ab ira,nec ab exercitatione,nec a uini ciborumue usu immoderato processit. Languidus pulsus qui a tactu euertitur, imbecillis facultatis est nuncius, ac proinde uel animi defectionem, uel syncopen demonstrat. uel uires morbi longitudine debilitatas,uel quauis causa dissolutas.ut inedia, uigiliis, doloribus,animi pathematis, aut uacuatione immodica,uel affectus magnitudine pressas obrutasque. Robustus ac uehemens pulsus fere quidem magnus est,at non necessario,quemadmodum nec qui iuuenis est ac robustus magnis semper citatisque passibus incedit. Languidus non omnis paruus est, nec omnis paruus languidus. Lethargicis quippe languidus quum sit, magnus tamen existit. Vt autem uirium robur certius ex pulsu innotescat, triplex statuatur imbecillitatis causa:una quæ sensim ac tempore uirium substantiam conficit, altera quæ repente dissoluit ac dissipat: tertia quę uel copia illam obruit,uel malignitate extinguit. Semper quidem pulsus languidus, uirium imbecillitatem portendit,quæ uero imbecillitatis causa sit, reliqui pulsus indicant, qui languido comites assistunt. Itaque quum uitalis facultas uel intemperie,uel atrophia, uel morbi diuturnitate infirma & imbecilla euasit, pulsus primum per se languidus apparet deinde etiam paruus citra ullam inęqualitatem,rarus quidem & tardus si febris nulla,creber atque ue-

lox si qua inest. Facta iam imbecilliore facultate pulsus myurus reciprocus deinde deficiens reciprocus. postea myurus non reciprocus, ab hoc deficiens non reciprocus & formicans, hinc pulsus abolitus apparens, nisi ex syncope sit: omnium tandem extremus uere abolitus, qui summis partibus ipsisq; arteriis iam demortuis inest. Quum facultas ex repentina spirituum dissolutione atq; dissipatione imbecilla est, ut per dolores uigilias, aut uacuationes immodicas, huius euidentes efficientesque causæ præcesserunt, pulsus similiter initio languidus depræhenditur & paruus, creber & celer, minime tamen inæqualis: illa uero iam imbecilliore, undosus, uermiculans, formicans, abolitus apparens, & tandem uere abolitus. Quum facultatis substantia non ipsa per se consumitur sed uel obstructione, uel tumore pręter naturam, uel humorum copia & influxu quasi pressa & obruta succumbit: atque etiam quum pernicie ut pestilentis febris malignitate extinguitur, pulsus quidem languidus, paruus, tardus & rarus est, isq; continuo inæqualis. Tanta quippe inæqualitas animaduertitur, ut qui nunc languidus est, mox uehemens appareat: & qui paruus, mox magnus, qui celer, ilico tardus, & qui creber, statim rarus. Quo plures magni ac uehementes erunt, hoc minus premetur grauabiturque facultas, eo uero magis quo plures parui & languidi. Vbi autem magis oppressa facultas suffocabitur, intercurrens primum existet: deinde intermittens in pulsuum multitudine. Intermissio aut quies quo diuturnior, hoc periculosior. Diuturna censetur quæ tempus excedit duorum pulsuum: breuis quæ citra hoc manet, Iuuenibus periculosissima pulsuum intermissio minus pueris, minime senibus. Interdum tamen neq; iuuenibus ipsis exitialis est, quum uel integra ualetudine ex arteriarum obstructione aut diuturno quouis affectu, ut ex asthmate familiaris existit. Ex unius pulsus intermissione multi senes pariter & pueri euaserunt: at iuuenum ne unus quidem. Perseuerans illa diutius inopinatam repentinamq; mortem minatur, ipsiusque cordis uitalem calorem derepente extinctum iri: quemadmodum & animalem facultatem apoplexia. Quietis externæ diuturnitas intermissioni quidem est finitima, hoc tamen dissidens, quòd breuior sit citra inæqualitatem, at cum pulsus tarditate: intermissio uero cum pulsu celeri & inæquali est. Illa quidem arguit uel cordis corpus uel spiritum & sanguinem sinubus conclusum, uel partem aliquam uicinam, ingenti frigore occupari. Minus quam intermissio perniciosa, sed quæ interdum in repentinam mortẽ præcipitat. Intercurrens pulsus eadem quæ intermittẽs significat causasq; easdem habet: minus tamen periculosus, quoniam facultas ualidior decertat cũ causis noxiis, non autem in intermittente. Hic succedit intermittens in uno pulsu, qui naturam a causis insalubribus impediri, sed cum illis nihilominus decertare prodit. Deterior quidem & multo periculosior quam intermittens in pulsuum multitudine, quoniam natura non solum in quarto aut quinto quoq; pulsu, sed in singulis impeditur, ob idque præsentem mortem denunciat. Ex hoc genere sunt caprizans & dicrotus, qui planè ostendunt, aut cordis inæqualẽ intemperiem, aut fumosorum excrementorum copiam non omnibus cordis partibus æquabiliter insideri. Ita enim calidæ partes cum frigidis, aut liberę cum grauatis contendunt, ut quæ prius leuitate aut calore, exiliunt, retrahant a frigidis & grauatis, maxime quum imbecilla facultas est, & arteria dura. Vndosus & uermiculans facultatis non ualidè, uiriumque insigniter dissolutarũ sunt indices, quos proxime formicans sequitur. In iecoris lienis & cuiusq; uisceris inflammatione atq; in scirrho, quoniam pulsus durior euadit nec undosus, nec uermiculans esse potest. Neque profecto in hectica febre, neq; in tabe aut mar

core,

core, etiam si iam morti proximus sit æger: at languidus tamē & inæqualis deprehenditur. Myurus in una distentione facultatis imbecillitatem in extenuato corpore ostendit, & cor ipsum eatenus debile, ut uim & actionem ab se iam nequeat ad extremas usque corporis partes æquabiliter protendere. Hic igitur malus est atque ruinam minatur, etiam si reciprocus sit. Hoc deterior est deficiens reciprocus, & hoc rursum periculosior myurus non reciprocus. Omnium uero pessimus atque perniciosissimus est deficiens non reciprocus. Fit & interdum myurus ex uitiosa arteriæ conformatione, ut quum arteræpars mediánudę cuti subiecta est, & quæ utrinque sunt altius demerguntur. Hic facultatem eo usque imbecillam ostendit, ut nequeat arteriam æquabiliter attollere. Tales etiam sæpe uisuntur initio grauium accessionum a frigore inuadentium. Tremulus pulsus qui necessario lāguidus est & paruus, facultatem imbecillam arteriamq; mollem renunciat, cum corporis habitu gracili. Conuulsiuus non admodum frequens occurrit. Hoc tanquam postremi excipiunt abolitus apparens, & uere abolitus, facultate quidem iam prorsus extincta. Quocunque autem genere ordinatus sit pulsus, fidus existet, ordinatus uero infidus. Proinde bonus pulsus ordinatus certissimus est & optimus, malus ordinatus pessimus, & inordinato malo deterior.

DE VRINIS.

Quid urina, utque humorum partiumque affectus demonstret. *Cap.* VIII.

QVVM corporis excrementa aut effectarum partium, aut peccantium humorum portio quædam sint, aut saltem ex his defectę reliquiæ, quę illorū sit constitutio certo referunt, atque in demonstratiuis signis primas tenent. Vna autem urina omnium maxime de toto decedit significationem in primis generalem sortita. Est enim urina serum uehiculumque sanguinis renum ui secretum. Vt in lacte dum concrescit, ita & in sanguine serum a crassiora terrenaq; substantia seiungi secernique animaduertitur, quod idcirco sanguini permiscebatur, ut hunc fibratum copia iam crassum ac lentum dilueret, & tanquam uehiculum per unas tenuissimas in corporis extrema deduceret. Oritur quidem serum ex potu, aut ex liquore quocunque cibus solidior diluitur, & si ne quo uix quicquam emolumenti corpus ex cibi benignitate perciperet. Hac ratione potus cunctis animantibus apprime conueniens & necessarius, aliis quidem ut uolucribus quę audquaquam meiunt partior, aliis ut hominibus & quadrupedibus liberalior. Ventriculi concoctione loquor totus cibo permiscetur totaque cibi uis in liquorem confertur dum una fiat æquabilis substantia, cui chylo nomen est. Hunc flexuoso per intestina prolapsu exigunt mesenterij uenę, & quicquid inest utilioris substantiæ id omne eripiunt, potuque tanquā uehiculo subuehunt ad iecoris portas. Quum dein ex chylo factus sanguis est, ut melācholia in lienem, bilis flaua in proprium folliculum, ita & urina (proprium iecoris, quemadmodum & alui fex uentriculi & intestinorum excrementum iam inutilis & superuacanea è gibbis iecoris renum ui per uenas emulgentes allicitur. At non uniuersa: portio enim cum sanguine in corpus distribuitur, quę quum nutritionis munere perfuncta est, aut sudoribus exhauritur ac diffluit, aut qua uia processerat, eadem tracta relabitur in renes & in uesicam.

Itaque

Itaque non è iecore solum, uerumetiam è uenis, tum maioribus, tum minoribus & è corporis mole urina prolicitur. quod aperte sentiet quisquis biduum triduum ue nullo aut parcissimo potu transigerit. Ea autem si nec immoderato potu dilata, nec aliena permistione conspersa sit, manifesto humorum qui in iecore maioribusq; uenis, obscurius uero eorum qui tum minoribus, tum in partibus ferè singulis insunt notam exhibet eorumq; cõstitutionem indicat. His enim tantisper dum urina permiscebatur, eorum omnem affectionem, omnem qualitatem contraxit asciuitque sibi, & nunc quasi desecta portio quæ ipsorum constitutio sit coram proponit planumq; facit. Quocirca si uel uiscera, uel maiores uenæ, uel caput, uel pulmones, ulla ue corporis pars morbo teneatur, quoniam hæc affectionem humoribus in se contentis impartit, urina profecto quæ sanguinis & humorum comes est, eiusdem quoque particeps erit, & profusa affectionis notas refert propriaque eius signa dabit. Sed & partium per quas illabitur, ut renum, ureterum, uesicæ ac penis affectus repræsentabit. Nam tametsi non diutius in his subsistant ac hæreat, ab illis tamen sordes & inquinamenta (si qua insunt) præterfluens corradit, secumque rapit. Quocirca partium quas attingit omnium affectus illa ostendit. An uero cum affectu quę etiam pars affecta sit certo & aperte referat, posthac diligentius scrutabimur. Hæc porrò humorum partiumque uitia demonstrat, uel sua chymosi, uel puritate, uel quantitate, uel colore, uel odore, uel contentis: quorum significationes sigillatim deinceps oratione prosequamur.

Quæ obseruanda antequam certa de urinis sententia feratur.
Cap. IX.

EXCIPIENDA urina est a somno prima & expleta cõcoctione cibi, eaq; uniuersa quòd pars nulla dilucide possit notas omnes exprimere. Matula alba sit & pellucida, qualis fere uitrea est oblõga ne diuulsam hypostasim exhibeat & magna quæ totius urinę sit capax. Obtinetur procul a sole, a frigore & a flatu ne uel turbetur, uel crassescat: quieta nullaque agitatione resideat, dũ sensim refrixerit, nec tamen supra sex horas asseruetur, ne quam corruptionem subeat. Si forte uel frigoris ui uel sponte sua crassescat turbeturque, igne leni dissoluetur, nulla agitatione ne dissipetur hypostasis, quam ne ignis quidem extenuare aut colliquefacere solet. Quid autem causæ sit cur interdum tũ crassę, tum tenues urinæ ne uel ingenti frigore quidem, interdum uero temperato etiam loco turbentur, non nisi ad insitum urinæ calorem referri potest, qui ut hypostasin, ita & cæteras partes locis disponit distinguitq; quẽ constat alias languidum alias ualentem esse. Vrinæ inspectio in loco sit nec obscuro, nec nimium lucido, nec solis radiis collustrato, splendorq; luminis in matulam desuper quam transuersum potius incidat. Hęc autem in urina ueniunt consideranda, chymosis perspicuitas & puritas, quantitas, calor, odor, contenta: in quibus omnis est interiorum affectionum significatio, tam quę secundum naturam quam quę præter naturam existunt. Illa uero alias ex assumptis rebusque externis, alias è renum uesicæque ductibus, alias e uenis aut è reliquo corpore proficiscuntur atque manant: ita enim: tribus ex causis manifestę qualitates imprimuntur in urina. Potus immoderatior præsertim aquæ aut ueni aloi tenuis: copiosiorem urinam profundit: eamq; tenuem & crudam: & quæ quoniã præpropere perlabitur ac præterfluit, nec partium nec humorum affectiones, nec qualitates expressas exquisite refert. Non pauca etiam uel mediocri usu

urina colore inficiant, ut crocus, caſſia, rheubarbarum, ſenna, rubia maior: quædam alieno illam odore perfundunt, ut allium, & terebinthi lachrima. Horum enim qualitates quum ſint præter naturam, pariter cum excrementis, præſertim uero cum urinis emandantur ac defluunt. Peruertunt igitur propriam urinæ indicationem, ut neq; morbus neq; interior ulla conſtitutio præſentibus his certa prodatur. Sic urina morborum nuncia externarum rerum nulla permiſtione inquinetur, omniq; earum qualitate uacet. Quin etiam, ſi uel ulcus, uel abſceſſus in renibus, aut in ueſica, aut in ureteris, aut in pene, ineſt, urina craſſior euadet ac turpidior, eaq; uel puris permiſtione alba, uel cruoris perfuſione rubra, quemadmodum ſepe aut arenulis aut filamentis uarie conſperſa. Et hæc renum ueſicæq; uitia urinas plerunq; efficaciter immutant. Quæ uero nec rerum externarum qualitate, nec renum ueſicæq; labe inquinata fuerit, ea certius uenarum reliquiq; corporis demonſtrat affectus. Cauendum igitur ne aut res externæ, aut renes te fallant. Quod ne fiat, qualitatum quæ cernuntur urinis cauſas in tres ubiq; partimur differentias, in externas, in eas quæ ductuum, & in eas quæ totius ſunt corporis. Hac enim obſeruatione atq; diſtinctione, certa utraq; urinarum ſignificatio haberi poteſt.

Quæ urina ſit optima, utque ſexu, temperamento & ætate mutetur.
Cap. X.

OMNIVM autem prima inſpectanda & cognoſcenda eſt urina optima, quę cæterarum quaſi lex ſit & regula. Talis ſubſtantia mediocri eſt, nec aquæ modo tenuis, nec ut iumentorum craſſa, clara non turpida, colore ſubaureo atque flauo, quem hic extremorum medium collocamus. Quantitate media & heſterno ſuperiorumq; dierum potui reſpondens, aut aliquantulum parcior, quod potus nonnihil in corpus abſumatur. Hypoſtaſis in hac ſubſidet alba, leuis & æqualis, in acutum faſtigata, ea ratione quæ poſthac exprimetur. Neq; craſſum quicquam ſubeſt, neque bulla, neque filamentum, neque eorum quicquam quę inter mala referentur. Hęc non modo inculpatam omnem naturę concoctionē, ſed & integrā corporis ualetudinem indicat, uiriq; ſummum temperiē eiusq; ætatem floridam, non enim alij cuiquam urina talis obtigerit. Nam mulieris etiamſi temperatiſſima ſit & ętate florens, urina non parū ab hac deficit. Subſtantia quippe non (ut quibuſdā placuit) tenuis, ſed aperte craſſicula eſt, neq; ut uiri pura & pellucida, ſed aliquantum turbida & multis innatantibus impura. Huic enim plura quam uiro ſuperuacanea in uteri ueſicęq; ſedes cōfluūt, quæ urinis plerunque permiſcentur. Color ex albo liueſcens non modo cruditatis, ſed ſexus pręcipuè iudex. Horum proportione hypoſtaſis copioſior quam uiris, craſſior & albior. Qui ſępe & ſedulo maris ac fœminę urinas inter ſe contulerit, eas tandem internoſcet oculorum conſuetudine. Infantium & puerorum urina albior quid, ſed craſſiore & copioſiore ſedimento quā ętate florentium. Calor nanque etſi in illis plurimus ineſt, quoniam tamē humoris copia obruitur, quas dixi urinas producit. Senum alba, tenuis, hypoſtaſi pauca, cruditatis & imbecillię concoctionis nuncia, quod in illis paucus & imbecillus ſit calor. Horum exēplo minime arduum ſit conijcere qualis eſſe debeat uniuſcuiuſq; temperamenti, & quantum ab optima quęq; diſſet. Itaq; cuiuſpiam urina propoſita, ex ſexu & tēperamento tū ſolito, tū aduentitio, & ex ętate conijciēdū & æſtimandū qualisnā eſſe debeat ea naturalis, ut ſi qn̄ offeratur alia, recordatione illius planū ſit & in prōptu, eane præter naturā ſit, quātumq; à naturali abſit.

Antequam

antequam uero de morbo ex urina iudicetur, æstimandum quod quis uitæ genus paulo ante sit sequutus Nam exercitatio uehemens, uigiliæ, animi excandescentia, inediæ, calidiorum ciborum esus, ut insitum calorem, ita & urinas inflammant easq; bilis permistione coloratiores reddunt cum paucis cõtentis quemadmodum & aer uel regione, uel ab æstate, uel ab alia quacunque causa exæstuans. Contra uero otium, somnus multus ac profundus, inertia, crapula frigidorũ ciborum esus, albas, crassas urinas, contentaq; cruda atq; multa proferuut: quemadmodum & aer uel a regione, uel ex hyeme, uel quauis ex causa frigidior. Sine horum animaduersione parum firma futura sunt de urinis iudicia, nec quæ sanorum ab ijs quæ ægrotantium sunt facile queant internosci.

Vrinæ copia & paucitas quid indicet. Cap. XI.

VRINA si mediocri sit copia, moderatam seri abundantiam arguit, proindeque naturam tum recte ualere, tum omnia conuenienter administrare. Multa uero atque copiosa interdũ ex immoderato potu uini tenuis uel aquæ, aut ex diureticis medicamentis, aut ui frigoris, alia ue externarum rerũ importunitate obtingit. Interdum uitio renum, qui ui maxima ex omni corpore serum proliciunt assiduoque profundunt, appellatur ea affectio diabetus a celeri urinæ transitu, in qua admodum multa exuperat, eaq, ferè alba, tenuis & sine hypostasi. Interdum ex interiore affectu prodit, ut quum ingens aquarum copia quodam loco iamdiu coercita erupit, alias quidem ab hydrope, alias a multa cruditate aquosa quæ circum uiscera fluctuabat. Illinc siquidem quodã impetu aut naturæ ui contendit in renes, perinde atque in spontanea uentris perturbatione. Tota huic origo ex uictu est, quoniã nihil potest è corpore manare: cuius materia non aliquando fuerit immissa. Ea uacuatio tametsi uires aliquantum debilitat, uentriculum tamen & abdomen quasi põdere leuat, neque corpus reliquum extenuat. Quinetiam corporis humorumq; moles nonnũquam liquescit dilapsaq; difunditur in urinas, quomodo obseruauimus bibulum quẽdam optimo corporis habitu, diebus circiter octo ex ingenti corporis mole in magnam gracilitatem citra ullam uim morbi collapsum. Id etiam caloris aut colliquantis febris ui fieri proditum est, tumq; urina multa, non tamẽ tenuis & alba cernitur, sed flamea, uinea, aut passea: cui etiam pingue & oleosum quiddam innatat. Atq; hoc hecticæ febris est initium. Vrina pauca quæ neq; potus penuriam, neq; sicciorem uictum, neq; austerum crassum uel potum, neq; nimios sudores aut copiosam alui deiectionem, neq; multos labores consequatur, morbũ ostendit, eumq; fere in urinæ ductibus. Obstructio aut tumor præter naturam renũ, hanc plerunq; efficit, tumq; his sensus quidam grauitatis inest, aliaq; significatio ex contentis cõspicua. Si obstructio ex calculo aliane causa utrinq; circa ureteras est, dolor uehementer affligit isq; fixus ut in nephritide. Si uesicæ ceruix quouis modo impedita est, siue tuberculo, siue pituita crassa, siue calculo, difficilis est emictio, aut etiam urina supprimitur, cũ pubis & perinę dolore, multaq; subsident aut uolitant in urina. Quæ citra hæc pauca redditur a crasso & uiscido fit humore, qui difficile secernitur ac permeat, eaq; tum crassa existit Febris uehementia nonũquam urinam cohibet, tumque & calor & alia febris signa coitantur. Sanis etiam parcior fit urina, quum potus in corporis nutrimentum facessit, quod extenuatis & ex morbo conualescentibus frequens esse solet.

Odor

Odor urinæ quid denuntiet Cap. XII.

VRINAE odorem obſeruare fœdum eſt ac planè ſordidum, mediciq; dedecet dignitatem. At plerunque uelimus nolimus teter uapor odoratum ferit, maxime quum urina adhuc calet aut admota igni eſt concalfacta. Odoris ſuauitatem uix ſperare licet ab urinis, niſi uel terebri urina, uel moſchi, uel ſiphii, uel odoratioris medicamenti ui afletur. At moderatio ſæpe è ſanis ac bene conſtitutis corporibus eſt. Fœtor interdum aſſumptorum, ut putris caſei, ut aliorum qualitate contrahitur: interdum è renum aut pudendi ulcere, ac tum urina alba craſſaque eſt cum hypoſtaſi purulenta, ſi è ueſicæ calculo exiſtit, craſſior mucus ſubſidet in urina, eaque cum dolore redditur. Fœtida uero urina ex ſuperioribus locis proflués, ſiue rubra turbidaque ſit, ſiue ut interdũ contingit tenuis ac perſpicua, alias cum febre, alias ſine febre, putredinis ſemper eſt index: eaque putredo aut in humoribus, aut in partium ſubſtantia conſiſtit. Si recens eſt fętor & repente natus in urina craſſa ac turbida, humoris in uetus ac diuturnus in urina tenui ac perſpicua, partis cuiuſdam ſubſtantia putreſcit. A criſi quæ fœtida meiitur, die apparet decretorio copioſaq; fluit, ac mox ſuccedit ægro leuamen.

Quid ſignificent ſinguli urinæ colores Cap XIII.

VRINARVM hi maxime colores obſeruandi, albus, ſpiceus, citrinus qui omnium uere medius eſt, aureus, croceus, ruber, pałleus, uiridis, ceruleus, liuidus & niger. Horum duæ ſunt effectrices cauſæ, uiſcerum corporiſque calor, & alieni humoris permiſtio. Etenim labor, inedia, ęſtus, febris & quęcunque cauſæ corpus cõcalfaciunt, urinã pariter colorant, eoque magis quo uehemẽtiores fuerint & urina quæ diutius in corpore ſubſiſtit, & quæ longe a paſtu meiitur, prioribus coloratior exiſtit. Quinetiã bilis irruens in uenas ſe, o permiſcetur, idq; (ut in ictero) flauo citrinoue colore inficit, quod & de alio quouis humore ſtatuendũ. Differt autem color ex ſimplici intemperie profectus, ab eo quem humoris permiſtio tulit; ille ſiquidem uix unquam rubrum ſuperat, conſiſtitq; in urinæ ſubſtantia tenui aut mediocri, hic uero ad omne genus pertinet & extenditur, redditq; urinam aut turbidam aut craſſam. Itaque citrinum urinæ colorẽ tẽperatus moderatuſque calor efficit in homine tẽperato & ætate florida. Citra mediũ quicunq, ſubſiſtit, imminuti caloris & cruditatis eſt nuncius. Vrina alba ſi ſimul tenuis & perſpicua uereque aquea eſt niſi ex tenui & copioſo potu genita ſit, aut ſummam renum iecoriſque obſtructionem, aut ſummam coctionis imbecillitatem denunciat, ab extrema iecoris & uentriculi intẽperie frigida profectam. Sæpe etiam per febres ardentes quum bilis in cerebrum rapitur, talis apparet delirium prænunciat. Alba & craſſa ſi pariter perſpicua eſt ut cornu (glauca & charopa appellatur) pituitæ muſcoſæ dominium oſtẽdit ſi obſcura (lactea hæc eſt craſſæ uiſcoſæque pituitæ exuperantiam. Hæ ſi diutius apparent, frigidos diuturnoſque morbos portendunt. Ab his eſt ſpicea, quæ minorem cruditatem oſtendit, & calorem temperato finitimum. Citrinę omnium mediam ſedem ſortitur. Supra hanc ſunt aurea, crocea & rubra: quum omnes calorem præter modum increuiſſe ſignificant: atque ſi purę hę ſunt ac perſpicuę, puram ſimplicemq; intemperiem: ſin craſſæ ac turbidę humorum uitia permiſtionesq; referunt. Rubra ſi perſpicua fuerit, ardens flamma eaque dicitur, iecoris exuperantem calorem, ſæpe etiam ardentem febrem denunciat

Nn ſin

sin crassa obscuraque est, siue cum febre, siue citra hanc contingat, flauę aut uitellinæ, aut rubræ bilis permistionem. Huiusmodi fere apparet inter initia in febrium accessionibus, at maxime quum iecoris substantia uitiata est a phlegmone aut ab exquisito scirrho, ut in hydrope, aut quũ uel ilius, uel folliculi fellis ingens est obstructio, ob quam bilis in uenas & in urinas confluit, hasque eatenus inficit, ut si linteum immergis citrinum colorem planè referat, perinde atque epoto rheobarbaro. hęc aut præsentem icterum, aut mox futurum portendit. Ea igitur ratione ardens flammeaque urina ab ea quæ ex bilis permistione aut crocea aut colorata reddita sit, discernitur. Cruenta urina siue duntaxat recentis carnis loturam ac ueluti saniem, siue puriorem sanguinẽ repræsentet, quum planè refrixerit, quasi grumum concreti sanguinis deponit. Ea fit renibus attritis atque reseratis eorum uenis, è quibus sanguis mox emanat idque calculi pondere. In errore uersantur qui hanc etiam iecoris imbecillitati tribuunt. uix enim intelligi possit sanguinẽ alicunde cũ urina pręter labi citra renum affectionem. Itaque si nec lumbis nec renibus casu ictuue contusis cruenta urina redditur, ea ex calculo renes obterente, præsertim quum uehementior subsequitur exercitatio, profluiscitur. Hanc sępe turbida & nigricãs præcedit quæ impendentem nephritim pręmonstrat. Rubræ urinæ succedũt uinea & passea uix nigræ persimiles, quæ uel sanguinem uel bilem præassari & in atrã degergere indicant. Viridis, prasina bilis aut æruginosę copiam & permistionem. uenera uero seu cerulea, deinde etiam liuia seu plumbea, nisi è plagis & uerberibus sint, aut melancholiæ dominium atque permistionem, aut natiui caloris extinctionem. Omnium extrema est nigra, quæ si ex rubra & uiridi processit, summum incendiũ & bilis atræ perfusionẽ; sin uero ex cerulea & liuida, extremã caloris extinctionem demonstrat. Est tamẽ & quum urinæ eiusmodi crisi quadam profunduntur, tum in acutis, tum in diuturnis morbis & melãcholicis. Id uero decretorio die fit, facili tollerantia, & in laborantis salutem.

Quid urinæ substantia in morbis ostendat. Cap. XIIII.

VRINAE chymosis & substantia in liquore spectatur, cuius differẽtiæ sunt tenuis, crassa, mediocris. Tenuis sub iis duntaxat coloribus inueniri potest qui ad rubrum procedunt, sub albo, spiceo, aureo, croceo, ad rubrum usque nunquã enim cerulea, liuida aut nigra tenuis apparuit. Crassa nulli non colori permiscetur: nam ut in nigra ita etiam in alba crassities interdum inest. Itaq; tenuis quæ neque immoderato potu: neque alia externarum causarum importunitate facta sit, renum & ureterum obstructionem sequitur, quæ cum liquore nihil crassi præterlabi sinit, qualem ferè in nephritici doloris uehementia notant, quum ureteris caput calculo obseruatur. Sequitur & nõnunquam imminutam concoctionem natiuiq; caloris penuriã, ex intemperie sola citra humorum uitium tã exiguus interdũ calor est, ut aquã aliumue potum talem elabi sinat, qualis acceptus fuerit, atq; hæc cruditas extrema est. Natiuus noster calor alimẽtũ humoresue concoquens, primum quidem & maxime substãtiæ mediocritatem molitur, cui deinde pro partium natura calorem addit: proinde ex substãtia magis quam ex colore concoctio spectatur. Qua ratione dixit Hippocrates quod si urina rufa tenuisq; fuerit, crudum morbum significat. Mediocris urinæ substantia uegetum calorem, exquisitam concoctionem uentriculi iecoris atq; uenarum ostendit, hęc ratione in tribus illis mediis coloribus consistit, in subaureo, aureo & croceo. Crassa urina nisi ex laxioribus patentioribusque

urinæ

urinæ proflua, oppressi caloris atq; cruditatis soboles est, nō q calor insitus in tēpe. ie, sed crudorum humorum exuperantia prematur. *V*traq; tum crassa, tū tenuis concoctione tandem substantiæ mediocritatem adipiscitur. Ad crassam urinam pertinent pinguis & oleacea, non ea quidem cui pinguedo telis araneorum similis innatat, sed ea cuius substantia lentore & crassitie oleum adipéve liquefactum repræsentat, & quæ commota grauis lentaque, ut oleum, apparet. Hæc uel pthithisi, uel hæctica febre, uel hydrope corpus liquescere demōstrat.

Vrina perspicua & turbulenta quid signet. Cap. XV.

PERSPICVA atque clara urina est quā uisus acies facile penetrat. Turbulenta & obscura, per cuius medium non uidemus. Quantum autem turbulenta distet a crassa, & tenuis a perspicua, hinc discitur quod & oui candidum & oleum, & uitrum liquefactum, & uinum subnigrum uere crassum sit, non tamē turbidum, sed planè perspicuum. Quod etiam uinum album & tenue plerunq; turbulentum sit: quemadmodum & aqua è uino stillatitia, tenuissima quum sit. Interdum tamen obscura turbulentaq; cernitur. Quo sit autē res dilucidior & fructuosior turbulentas urinas in tres ordines differentiasq; secernemus. Vna turbata est quæ externi frigoris ui talis cum sit. Hæc omnium densissima & obscurissima, macula lentore quodam alto summa præsertim corona inficit quæ calore prompte declaratur pristinumq; splendorem recuperat. Quod autem urina una quam altera facilius difficiliusve, quędam uix unquam turbetur, id ad illarum conditionem referendum est, sed externum quicque frigus non paruam uim ad perturbationem obtinere argumento est, quod loco calido nulla cōturbetur, sed qualis emicta est talis seruetur. Altera uere turbida est, cuius substantia atq; liquor uel ex sese uel ab interiore quadam permistione crassescit, eiusmodi a purulentis renibus profluit. Hęc calore dissolui non potest, multaq; habet innatantia corpuscula, quæ quiete subsident cum hipostasi crassa, & plerunque reliqua mox urina expurgatur atque inclarescit. Vino ea comparatur quod fecis permistione turbidum est. Tertia iam cœpit recepto noīe cōfusa appellari: in qua nihil innatare manifesto deprehenditur, sed est tāta sui similis, nec tamen hypostasin, nec aliud quicquam (etiam si diutius quiescat) seponens quo magis inclarescāt, igne omniq; calore manet indissolubilis. Vino cōfertur quod uetustate coacescens, ut tonante fulgurante q; cœlo mutatū & uappa factum, omni splendore nitoreq; destituitur. Perspicua urina integram perfectamq; cōcoctionem, humorum bonitatem & natiui caloris summā ubertatem ostendit, cuius uis etiam in urina permanens hypostasin tādem secernit & distinguit. Quæ frigoris ui mutatur postea q; calore restituitur sibi, admodū leuis est significationis nisi forte quod per acutos morbos quum primum apparuerit, creditur concoctionis rudimentum habere, quia scilicet morbi initio tenuis non facile cogitur postea crassamentum nacta facilius turbatur. Vere turbida plerunque est renum aut uesicæ affectu manat, in quibus uel humoris est copia, quem urina secum rapit, uel uulcus simplex e quo cruor, uel sordidum e quo sanies, pus aut mucus profluit, horum quippe colluuione urina crassa turbidaq; redditur. Quæ circa grauioribus nephriticis doloribus quicunque sunt oppotuni, his urinæ uix unquam claræ meiuntur. Turbida quæ citra hos affectus fuerit, crassiorum humorum copiam in uenis horumque effusionem renunciat, quos difficile coquit calor insitus. *H*inc & morbi diuturni contumacesque & capitis dolores fiunt, de quibus *H*ippocratis est sententia.

Quibus urina turbida qualis iumētorum est, iis capitis dolor uel adest uel aderit. Perseuerans autem diutius, aut ueterum, aut lethargum minatur. Sæpe etiam urina repente turbida euadit, quum solutis obstructionibus apertisque uiis crassior materia diu cohibita excidit è liene, iecore, renibus aut uenis maioribus: quod fere sanis post exercitationes, ægrotantibus post morbos obuenit: maxime uero incrisi diuturnarum febrium, quales quartanę sunt, & in lienis eccorisq; morbis, & in abscessuum eruptione. Omnis autem huiusmodi cōmode emanare solet cum alleuatione corporum. Quinetiam urina rubicunda citrinaue & sine sedimento, qualis per febrium tum continentium, tum intermittentium initia redditur, & quæ simpliciter cruda nuncupari solet, turbida quoque, nondum autem confusa censetur: hinc quippe facta est, quod humor crudus & superuacaneus aut è uenis, aut è liene, aut e iecore, perinde atque in iector prosiliens, in sanguinis serum se inferat. Confusa porro, urina nunquam renuum, aut duntaxat uiscerum at uenarum semper affectibus succedit. Ea nō crudorum humorum exuperantiam, sed proprie sanguinis & humorum qui in uenis sunt maioribus confusionum, corruptionem & putredinem portendit, eāque ferè malignam, quandoquidem putredo omnia permiscet, confundit atque perturbat. Quocirca in solis continuis febribus iisq; periculosis & malignis ea deprehenditur. Ex his autem intelligi uelim urinam, quę, uel nullo renū uitio sit inquinata, non semper sanguinis & succorum eius conditionem ostēdere. Ea quippe nonnunquam citrina crassa & turbida meiitur & cui nihilominus tum detrahitur sanguis exquisite paruus & rubicundus existit. Id persępe & in quartana, & in tertiana intermittente, atque etiam in ictero cernitur, quum bilis superuacanea aut è iecore aut ex eius folliculo, ex aliisue sedibus prorumpit in uenas, neque ipsi sanguini, sed eius duntaxat sero permiscetur. Atq; hic turpiter errant qui ab urina, crassa & rubra protinus mittendum sanguinem esse pronunciant. Est & nonnunquam urina & colore, & substantia, & sedimēto secundum naturam, quum tamen detractus sanguis, tum colore, tum substātia uitiosus apparet. Id ferè contingit in statu & ante crisim continuarum febriū, quum perfecta est urinarum concoctio, nondum tamen natura ullam est noxii & peccantis humoris uacuationem molita. Hæc sunt quę prima urinarum inspectione ex quantitate, ex odore, maxime uero ex colore, substantia & perspicuitate animaduerti, percipiq; possunt, etiam si nōdum quicquam in urina subsederit: sed quæ, ut manum, summo sint prudentiq; iudicia discernenda. Nunc de contentis transigendum.

De his quæ urinæ permiscentur. Cap. XVI.

EORVM quę urinę permiscentur, alia per summam urinam innatant, alia uolitant per mediam, alia infima subsident. In summis prima est corona quę supremam faciem habitu cingit. Hæc in urina quę æquabilis & ubique sui similis sit, dignosci uix potest, facile uero in ea cui partium dissimilitudo quędā inest, aut humorū exagitatio. Etenim pars urinæ summa tenuissima quum sit, mutationi magis est opportūa, ac sæpe multa uel colore, uel substātia subiicit oculis, quæ nondum in reliquo urinæ humore cerni possunt. Corona ferè docet qualis in uasis maioribus sanguis habetur: nam tenuis & alba dilutum sanguinem & sero tenui perfusum ostendit crassa & alba pituitosum: citrina naturalem: crocea bile multa eaq; flaua conspersum: rubra & ardens feruidū & accensum: uiridis bile prassina uel ęruginosa: cerulea & liuida uel naturali melan-

li malencholia,uel atra bili inquinatum : aut hunc certe in eorum humorum naturã corruptione mox habiturum. Quocirca harum postremæ uel melancholicum morbum,uel epilepsiam designat. Spuma multa citra urinæ agitationẽ innatans, flatus plurimos in corpere uagari uentriculum & intestina distendi, colicum dolorem imminere,idq; uel fructuum uel leguminũ immoderato esu uel insiti caloris imbecillitate. Ea si magnis bullis diu perseueret, crassos & uiscosos humores ex hisq; obstructiones indicat:at si leui causa hę bullę rumpuntur atq; dissoluuntur,tenuem flatũ tenuesq; humores. Si bullę paruę & exiguæ per urinæ coronã dispositæ sunt capitis dolor adest, cephalalgia quidem si coronã oẽm ,hemicrania uero si illius solũ medietatẽ occupent:acriorq; dolor erit si aureę sint & citrinę,mitior si albę & pallidæ,diuturnus uero si diu permaneant. Quæ porro media urinæ facie consistunt, pecati doloris sunt indices. Quum.n.summam urinæ partem teneant, ipsum quoq; caput in homine summum dolore obsideri testantur,idq; uel a flatu,uel ab humore,cuius speciẽ bullarũ color exprimit Bullæ granis exiguis similes in corona sitæ si dũ uersãt & agitatur urina deorsum uersus depulsæ,mox in coronã resiliũt, destillatio è capite uel pulmones, uel in uentriculum, uel in scapulas, uel in alias subiectas sedes procumbit,cuius uis & natura ex colore urinę,coronæ, atq; bullarũ intelligitur. Pinguedo per summa innatans telis araneorum similis,hominẽ,inquit Hippocrates,tabe consumi significat. Nisi enim renum colliquatio & fusio quædam in causa sit, corpus uniuersum uel febre ardente,uel phthisi, uel hectica febre liquescit. Diuulsa quasi olei puncta innatãtia alterutrum similiter,sed in efficacius denunciant. Nonnunquã tamen animaduerti ex epoto oleo hæc cũ urina fluxisse Quo autem facilius illa dissipantur,eo morbum leuiorem,contumaciorem uero quo diutius persistunt. Volitant porro & interdum subsistũt corpuscula quędã uel farinę crassiori,uel squamulis,uel furfuri similia Quibus ĩ urina crassa quædã furfuri similia exeũt,iis uesica scabie affecta est. At si hæc in urina tenui apparent,flãmeã & colliquantẽ febris ardorẽ denũciant,ob quẽ & uenarũ sanguis retorretur,& carũ substantia incendio perusta solidum quiddã quasi intertrimentum, deperdit abiicitq; quod cũ urinis emittitur. Si quis squamulas minxerit & grauis odor adsit,uesica exulcerata est. At si certa uesicę exulceratione exeunt,febris ardens uasorũ summas partes & tunicas colliquefacit,& ueluti in lamellas dissoluit,unde & solidarũ partiũ cõsumptio inest,sed tãto minor quantum squamulæ furfuribus tenuiores existunt. Quæ farinæ crassiori similia uolitant aut subsidẽt,eandem leuiorem significationem obtinẽt. Quum enim febris ardore uel exassatus & torrefactus, sanguis crassus, uel in carne quicquid tenerum & adipale inest liquatum fuerit, & caro denique ipsa durior,non secus atque ea quæ in sartagine pertorrentur,exaruerit,tum quę urinis redduntur,crassiorem farinam referunt: quæ Hippocrati longam ualetudinem significant. Prægnantium integre ualentium urinis quædam innatant tenui farinæ amyle similia,quæ inquiete sedimentum uel enæorema deponunt crassiusculũ instar carptæ tenuiter lanæ: reliqua urina subturbida existit, aliquantum uirescens,aut leuiscens. Caruncula exiguæ in urina crassa exulceratis renibus apparent. Filamenta albis capillis similia a renibus reddi author est *Hippocrates*:at ipsi animaduertimus ea sæpius ex iis uasibus spermaticis deriuari quæ parastate dicuntur, in quibus teretem figuram sortiuntur ex seminis materia, quæ ui morbi sensim defluens calore crassescit. Apparent autem in iis plurima,qui fœda exulcerataq; gonorrhœa correpti non ita pridẽ fuerunt,& iis mulieribus quibus albicantes menses profluunt,aut uterus,fœda

proluuie

proluuie turget. Nonnunquam & urina quæ prima fit a concubitu tale quiddam refert, aut aliquantum filamento crassius. Iam uero sanguis purus aut in grumum concretus, recens ulcus: pus uero, inueteratum ac sordidum ostendit. idque aut in rene, aut in uesicę ceruice. Discernitur autem quod a ceruice ingenti partis dolore manet. a renæ nullo ferè sensu doloris quodque a pene aut a uesicæ ceruice omnia uel seorsum sine urina, uel emictionis initio profluunt. è renibus uero uel cum urina diligenter permista; uel sub emictionis finem, sed quæ mox in quiete subsideant. Arenulę cum urina postremæ prodire solent: harum rubræ & flauæ a renibus, albæ a uesica proficisci creduntur: ueruntamen quum sordidum in rene ulcus inest, ex eo quoque albi calculi quasi cōcreto pure obducti excidunt. Crassior pituita instar mucinarium matulæ fundo inhærescens cum dolore emicta, uesicę calculum aut ceruicis sordidum ulcus denunciat. Talem enim affecta uesica, quia frigida atque membranosa, cumulat, quā & calculi moles fouet. At quę nullo dolore fluit, è crudo renum aut circumpositarum partium ulcere uel abscessu illabitur. Turpiter hallucinantur quicūq; anatomes & operum naturæ ignari pituitam hanc putant uel è cerebro, uel è crudiore uentriculo in uesicam permeare quomodo, enim per uenas illa pura nec sanguine tincta nec perfusa defluam in renes, hosque sola præterlabitur? Tria cernuntur in urinis finitima, semen, pus atque pituita, quæ sic tamen internoscuntur. Semen quia tenue ac leue, urinę semper innatat, pus & pituita subsident: hæc tamen crassa atque tenax sibi cohæret, pus uero agitatum mox dissoluitur ac diffluit. Quoniam autem eorum quę permiscentur urinis pars maxima ex urinæ uiis defluit, nec cui forte de reliquis partibus iudicaturo imponant, omnem causam effectuumque seriem a prima referam origine. Rubrę arenulæ defluunt a renibus, quæ si copiosæ sunt & crassiusculæ, calculum minātur. Earum adhęsu calculus uel milii uel hordei magnitudine concrescit, qui quum è renum substantia in capacitatem excutitur, urinas crassas, turbidas, rubras aut subnigras reddit, impendentis nephritici doloris indices. Calculus in caput ureteris insertus dolore excruciat: ac tum urinæ tenues & albæ, quales in omni ferè renum infarctu, cernuntur. Grandescens porrò calculus sic plerūque in rene coercentur, ut exturbari minime queat: ac tum in labore & exercitatione ualida renem proterens urinam profundit, non modo crassam & turbidam, sed & uere cruentam. in qua sæpe concreti sanguinis thrombus subsidet. Simile quiddam interdum fieri uidemus uel a casu, uel ab ictu, rarius a labore uiolento. Quum iam factum ulcus est urina inquiete alba & crassiuscula, in labore coloratior spectatur cum sedimento crassiusculo. Deinde urina crassa, alba fœtida uereque purulenta insequitur, lacti non admodū dissimilis, in qua pus subsidet ubi scilicet iam ulcus cauum ac sordidum euasit. In quo urinæ aliquando tales uisæ sunt, nunquam in aliis morbis possunt certam significationem præbere: quandoquidem perpetuo renales, ut ita loquar, apparent. Vbi uero renis ulcus supra modum sordescit & in fistulam abit, in urina alba, crassa, turbida atq; fœtida sæpe crassamentum quoddam subsidet uiscidum & cohærens narium muco, aut cui candida non dissimile. Tale etiam plerunque animaduertitur, quum in uesica calculus inest: ea quippe materia licet fere profluat è renibus, circū tamen calculum concrescit uesicę uitio & imbecillitate, eo argumento quòd talis etiamnum plerunque manet ac persistit exempto calculo. Quinetiam sordida ceruicis atq; penis ulcera eiusmodi sæpe urinas emittūt, maxime quum ex fœda ueneris lue gonorrhęa illa uirulenta parastatis insederit. His quidem incipientibus in urinis filamenta quędam uisuntur, primum

tenuia,

tenuia, deinde crassiora: ab his urina tota crassescit, postremo sedimentũ quale dixi mucosum inest: atque licet ulcus arte sanescat, diu tamen filamenta ex derelicta loci & spermaticorum uasorum imbecillitate permanent.

De hypostasi & urinæ contentis. Cap. XVII.

AMPLA sanè & controuersiæ plena est de hypostasi disputatio, quam non tam contentionis quàm ueritatis cognoscendæ studio his complecti consilium est. Vrina è potulentorum liquidorumque fit materia, quæ omnia permeans dum concoctione quæ in uentriculo, in iecore, atque uenis fit, cibo, sanguini, humoribusque permiscetur, tum coloris, tum substãtiæ suæ modum adipiscitur, perinde atque leguminum carniumue iuscula. Non enim simplex illa existit, qualis olim potus fuerat, sed altera perfusione crassior. Quinetiam tãtisper dum in nobis ea continebatur, insiti caloris uim quandam concepit, quam & Aristoteles recte annotauit in ipsis quoque animantiũ excrementis manere. Quicquid igitur in emissa urina crassioris inest substantię, licet nõ protinus aspectabile sit, mox tamen secernitur atque coit, ac plerunque subsidet perinde atque fex in aqua rosarum stillatitia, idque insiti huius caloris beneficio, cuius est uis heterogenia secernere. Hæcque crassior urinæ portio insiti caloris ui secreta, hypostasis est. Non igitur hęc (ut Actuario uisum est) eius duntaxat concoctionis quę in extremis uenis perficitur, aut etiam solidarum partium excrementum est. Neque (ut aliis plerisque placet) portio cibi crudior quę interdum è uentriculo in uenas cum sero prouehitur; sed ubique cum urina ortum perfectionemque nacta est. Quocirca non solum aut uentriculi aut solidarum partium, sed præcipue maiorum uenarum hypostasis est index. Vt autem huius atque urinæ unus est ortus, & earum substantiæ mire consentiunt. Multa quippe tenuissima ac prorsus aquea urina hypostasin nullam exhibet, simpliciter uero tenuis tenuem, ut in iis quibus cruditas est infima cibi concoctio: mediocris mediocrem, crassaque crassam, ut in pueris & helluonibus qui multa uorant eaq; probe conficiunt. Quę uero externæ cuiuspiam rei uel à renibus uel a uesica profluẽtis permistione crassescit & perturbatur, crassamentum deponit, quod non proprie hypostasis, sed fex est urinæ. Sic igitur hypostasi materiam confert urinæ chymosis. Illam autem secernit insitus calor, qui si in urina uegetus est ac ualidus, materiam in urinæ humorẽ sparsam ac tum minime conspicuam, cito quidem segregat & colligit, ac dein prorsus deorsum deponit: & demum ita cogit ut æqualis euadat, id est sui ubique similis, atque etiam læuis nihil asperum nihil diuulsum abens. Infirmior urinæ calor crassamentum hoc tardius secernit, neq; id deorsum impellit, sed in medio sinit propendere, quod enæorema dixerunt, idque fere aut diuulsum aut inæquale. Languidus calor tardissime secernit, neque potens cogere id aut diuulsum relinquit aut per summa innatans nubis specie. Itaque triplex ex situ fit contentorum genus in imo subsidet hypostasis: id est sedimentum; in medio propendet enæorema, id est suspensum, summa facie nubes innatat. Calor demum extreme languidus, ut in exitiali putrida febre, aut nimia indomitorum humorum copia oppressus, ut in ictero, sępe & in tertiana febre, quum e iecore bilis abundantior irrumpit in uenas seroque permiscetur, nihil prorsus segregat, & urinam permistam ac uero confusam exhibet. Hęc uero in solis obseruatur ęgrotantibus de quibus iam dicendum. Qui de febricitantium hypostasi ex ueterũ decreto disseruerunt subtilius, illã statuunt pari

proportione quadam respondere, esseque proportionem eius humoris qui in febre computauerat, sed iam coctam, secretam, & naturæ ui depulsam cũ urina? At certe hoc in primis perniciosum est medicinæ contentum. Non enim ardẽtis febris materia quæ torrida bilis est, aut in pus aut in quippiam simile puri concoctione uerti potest neque eadem est huius atque phlegmones ratio. Neque febris materia in statu iam cocta dum tandem perfecta crisi ab aluo deiicitur, unquam puruléta apparet aut alba, sed planè flaua atque biliosa. Qui fit igitur hypostasis quæ in statu febris ardentis alba conspicitur, portio sit eius flauę materię quæ computruerat: & quæ nunquam albescit? Adhæc si in statu portio noxię materiæ excidit, in principio uero & incremento nihil, urina in statu quam in principio uel incremento crassior existet: quod quotidianis obseruationibus falsum deprehenditur. Vt enim principio acutarum febrium cruda & confusa, ita & crassa cernitur urina. Quocirca aliter de febri citantiũ hypostasi statuendum: hanc non portionem coctam eius esse humoris qui putruerat, sed similem atq; in sanis materiam obtinere. & quum primum in acutis febribus apparet, indicare caloris & naturæ dominium atque uictoriã, quæ putridos humores non ita pridem turgentes & ferociéres tum repressit ac edomuit, & quæ iã ad pristinas muneris functiones redit. Etenim materiæ febris cõcoctio quam appellant, nec suppuratio est, nec proprie maturatio, sed solius putredinis repressio atque cohibitio. Ita enim in statu tota febris materia adhuc in uenis conclusa est, nec eius quicquam crisi uacuatum, & nihilominus quia sedat, est & in naturæ dominio atque potestate, urina purior existit cum hypostasi, quæ eiusmodi sedationem ac uictoriam certo demonstrat. Tum igitur represso furore noxij humoris minus cum urina defluit, eaq; tenuior & minus turbida est quam initio, quum ui putredinis magna inerat humorum perturbatio atque confusio, quorum & magna uis in urinam quoque ferebatur. Tum etiam superior dominatrixque natura crassiorem ex urina materiam in enæoremã uel hypostasin secernit. In hæc igitur contrahenda erat disputatio longe difficilima, quam accuratius exequar in opere prognostico, ubi ex professo de morborum concoctione dissereretur. Itaque quum calor noster insitus perniciosos morbi humores prorsum euicerit atque concoxerit, bona sit hypostasis, nempe alba, læuis & æqualis, quæ est omnium perfectissima. Enæorema quod album, læue & æquale sit, minus bonum quam hypostasis est, & quodãmodo imbecillum calorem ostẽdit, qui nondum planè coctam materiam nequeat subigere & in fundum depellere. Nubes etiã bona, nempę alba, leuis & æqualis cruditatis imbecillioris q; caloris est nũcia. Hypostasis nigra aut liuida omnium est deterrima, eamque perniciem minaturq; ę naturam omnino prosternat. Enæorema nigrum aut liuidum minorem perniciem, rursumque minorẽ nubes quæ similis obtigerit: sub ijs calor insitus non sum succumbit, sed uigoris nonnihil etiamnum retinet. Optimum igitur unumquodq; cõtẽtorum quod quantitate & substantia est mediocri, album, læue & ęquale. Quodcunque ab hoc defecerit, uitiosum.

Multum fit qua aut consueti sudores, aut alui deiectio, aut alia naturalis quædam uacuatio supprimitur: atque hoc pariter crassum ac crudum apparet. Quod autem alimenti ubertate & facultatem robore multum euadit, simul tũ substantia, tum colore mediocre existit. Paucum uero reddunt inediæ, uigiliæ, exercitatio uehemens, & quæcunque euidentes causæ corporis substãtiam absumunt dissipantq;. Et hęc quidem in sanis. In morbis uero quod substãtia crassum apparet, uel a crudioris materiæ fit copia, quam natiuus calor euincere non

re non potest, tumq; alia cruditatis signa comitantur: uel a crisi diuturno: si morborum, estq; tum manifesta alleuatio morbi. Fit nonnunquam & a pure & a uiscida pituita, ut ex iis quæ supra a nobis sunt dicta facile discernes. Quod enim tenue est, cruditatem in morbis portēdit, aut coctionis initium: in sanis tenues humores nondum ad substantiæ mediocritatem deductos. Contentum leue quod nempe continuum est, nulla ex parte fissum rugosum aut diuulsum, sed sibi cohærens, nihil habēs asperitatis, a ualido fit insito calore. Contrariū huic asperum ac diuulsum imbecillius calor haud prorsus cogere potuit. Sic & æquale cuius partes omnes & crassitie & colore sui ubique similes sunt: & cōtrarium inæquale, cuius partes dissimilitudine quadam distinguuntur, nec æqualiter coctę aut coloratę apparent. In coloribus autem spiceum, aureū rubrum ue. bilem in uenis exuperare, aut sanguinem uehementi incendio corrūpi significat quanquam Hippocrati rubrum leueq; in urina rubra residens securitatem portendit. Venetum, liuidum & nigrum uitalis caloris extentionem, aut corruptum sanguinem atrum ue humorem, aut illic genitum, aut alicunde irrepentem. Cōtenta si forte desunt in sanis, non semper malo sunt: sæpe enim uel ex magna obstructione, uel ex potu multo ac tenui, qui ante distribuitur quam ullam cum cibo spei mistionem aut concoctionē acceperit, tenuis fit urina, in qua aut nulla aut admodum pauca cernuntur cōtenta, quod iis materia non suppetat. In egrotis autem qui humorum uitio laborant, quoniam peccās materia subest in uenis, contenta siquando desunt, semper malo sunt, naturam ue denunciat corruptorum humorum copia impediri. Sed hic demonstratiua urinarum signa persequimur, prognostica quibus aut concoctio, aut salus aut mors in morbis præuideri solet, alio relaturi.

Exercitatio indicandi ex urinis. Cap. XVIII.

QVICQVID in urinis prętet naturā inest, nisi ex assumptum qualitate sit, aut uiscera, aut uenas summaq; corporis, aut renes urinæq; uias affici cōmonstrat. Eadem ex his uitia urinæ contrahunt, ac proinde antequam ex iis quicquam decernatur, perpendendū e quo præcipue loco illa dimanent, Quæ de renibus & urinæ uiis defluunt, promptum sit ex his quæ de morbis eorū protuli internoscere; atque si horum nihil comparet, omnis urinæ significatio aut ad uenas maiores ad reliquumq; corpus certo refertur. In his autem discernendis semper animo contemplari & memoria repetere oportet, quod anni tēpus, quę cœli constitutio sit, & quos morbos regio inuehere solet, aut quis morbus communiter grassatur in populum, nam is semper metuendus suspiciēdusque est, qui multis insidiari consueuit. Deinde perspecto laborantis sexu, rogandum notusne is sit, illius natura atque constitutione repetita, consider qui bus ille morbis sit opportunius Horum quidem anim aduersio non parum habet ad morborum inuestigationem & dignitionem momenti: pręsertim quum morbus recens adhuc est, aut eius nulla insunt in urinis perspicua signa. Nam si senex est qui laborat, hyeme, pluuioso cœlo, & in regione humida, fieri uix potest, quin tussi destillatione aut grauedine & uentriculi imbecillitate affligatur, maxime uero si crapulæ & uinolentiæ deditus, natura humidior destillationum morbis sæpe conflictari solet. Aut si iuuenis isq; biliosus ægrotat, æstate media, cœliq; statu & regione feruentiore, post uictū calidum exercitationemue immoderatam, suspicio mouetur febris ardentis, aut intermittentis biliosæ, aut dysenteriæ, aut pleuritidis, eius scilicet cui magis ęgrotus sit obno

xius aut quæ tum temporis plurimum grassatur in uulgus. Horũ exẽplo de cæteris quoq; morbis (uel urina nõdum perspecta) coniiciendum est. Adhæc uero urina quę nec renum ductuumq; uitio, nec externarum causarum vi mutata sit, quænam tum uiscerum, tum uenarum totiusq; corporis sit intemperies ostẽdit. deinde simplex ne sit, an ex humorum uitio: & quod humoris genus exuperet, & an cum putredine atque febre. Nam calor intemperiem, substantia crassa aut turbulenta humoris uitium, confusio putredinem denunciat, quæ profecto omnium ferè morborum interiores causæ sunt, ex quibus etiamsi morbi species nos lateat, non parua tamen agendorum atque uacuandorum cognitio capi potest. Sed & urinæ contenta sedis affectæ certam interdum notitiam exhibent. Quoniam uero iam ita mox inoleuit, ut pręter hæc tanquam arioli multa multi de absente ægroto ex sola urinę inspectione augurentur, quisquis se ad eorum imitationem studet accõmodare captandæ gloriæ desiderio, is aceruatim recenseat quęcunque primum nouerit ex urina. Nam uerborum circuitu stultorum meus irretitur. Itaque si urina alba uel spicea tenuis offertur, dicat uentriculum atque iecur supra modum refrixisse, cibi inesse fastidium fereq; deiectam appetentiam, uentriculum a pastu distendi atque dolitare, ructus multos eosq; acidos emitti, flatus plurimos euagari, frigus plerunque sentiri, caput ingrauescere, corpus uniuersum quasi eneruatum languere, multa olim commissa fuisse in uictu, idq; uel potu frigidæ uel fructuum esu, uel uigiliis, uel mœrore. Si iamdiu malum persistit, corpus uniuersum cruditate scatere, uiuidũ periisse faciei colorem, aut lienteriam esse, aut pedes tumere, & leucophlematię aut cachexię periculum impendere. Et quoniam ea quoque urina sæpe notatur in melancholia atque in lienis tumore, de huius quoq; symptomatis narrandum, de mœrore, metu, in somnis turbulentis rugitu sinistri hypochondrii, cordis palpitatione, scotomate, deq; his similibus. Quum alba simul crassa aut turbida fuerit, quoniã a crassæ lenteq; pituitæ dominio fit, enunciet caput dolore cõcuti, uel graui somnolentia teneri, uiscera humoribus multis impediri, intestina atq; hypocondria flatibus distendi, & colicum dolorem imminere, uentriculum nausea aut pituitosa uomitione premi. Hæc si simul confusa apparebit, aut quotidianam, aut lentam febrem esse, eamq; diuturnam, & symptomata urgere quæ febres cõmittari solent. Vrina aurea si tenuis fuerit, iecoris calidam intemperiem, sitim, corporis extenuationem, uigilias: somnum turbulentum manuum uolas plantasq; pedum impendio calidas. Ea si crassa erit: bilem flauam exuperare & exagitari: hancq; uomitione reddi. os ieiuno amarescere animi defectiones obrepere, uentriculum, & præcordia incalescere. idq; fere cũ siti, aluum torminibus aut crebra deiectione solicitari quæ dysenteriam minatur, aut corpus pruritu ardere, aut scabie fœdari. Eadem si confusa existet, tertianam aut ardentem febrem affingere: capitis dolorem uigilias delirium, sitim inexaustam, aliaq; harum febrium symptomata aut adesse aut imminere. Rubra urina si tenuis aut mediocris sit, sanguinis efferuescentiam inesse, capitis pulsantem dolorem atque grauitatẽ, membrorum tensiuam lassitudinem. & si confusa erit, synochum putridam eiusq; symptomata. Adhunc modum si ex aliis urinæ coloribus, uel icterus, uel iecoris scirrus uel phlegmone, uel melancholia in liene, uel cæterorum quippiam inesse coniicitur, symptomata omnia, tum quæ illinc profecta sunt, tum quæ impendere solent, causas quoque euidentes ex quibus illa prouenire consueuerunt, diligenter persequi decet. Talis prepemodum est & affectarum partium iucunda narratio. Sed interrogatiuncula caute pręmittenda, quam

pridem

pridem morbus inuaſit, ſubitone an lente ac pedetentim, & quam uehementer ut hinc coniectura fiat, acutuſne an diuturnus is ſit. Hinc quippe & ex naturæ temporis, regionis, & morborum uagantium æſtimatione, ad morbi ſpeciẽ proxime acceditur. Adhęc uero ſi bullæ per ſummam urinæ coronam diſpoſitæ, caput dolere, aut humore multo grauari denuncient; mox iudicandũ & ſomnolentiam: & ſenſum tarditatem eſſe: ex hisq; aut ſoporem: aut paralyſim: aut grauiorem defluxionis ruinam inſtare: aut quum iam certa deſtillationis ſigna quæ ſupra dixi deprehenduntur: humorem aut in ceruicem, aut in ſcapulas, aut in latera atque thoracem: aut in pulmones cum tuſſi: aut in artus & articulos procumbere: atque ſi cum deſtillatione febris ſigna exiſtat; pleuritim urgere: maxime uero ſi tum temporis populariter ea uagatur: ſi uero cum deſtillatione urina ſit oleaginea: phthiſin uel ineſſe uel proxime inſtare. Solas autem haſce corporis partes imperitorum uulgus nominibus deſignat: caput: latus a ſumma ſcapula ad coxendicem: ſtomachum a clauibus ad umbilicum: uentrem, deorſum, & artus. Quumq; ullo modo pars dolens (nam dolorem ut maxime infeſtum, omnes in primis animaduertunt) deprehenſa fuerit, quęcunq; hanc ſymptomata premunt enarrentur, moxq; idonea illi remedia prudenter decernantur. Incertam & plerunque dubiam mercedem referet, qui periclitatione medicos tanquam uates augurari coget. Conſultor uero prudens & fidelis ſani conſilij fructum percipiet.

Libri tertij de Pulſibus, & Vrinis.

FINIS.

DE FEBRIBVS, LIBER QVARTVS.

PRAEFATIO.

SVMMA morborum symptomatumq; genera & eorum causas atque signa exposui, & qua ratione uniuscuiusq; (etiāsi inauditus aut ex multis uarie implicitus esset) essentia causaq; percipi possit, ut iam nihil eorum quæ sunt ad generalem medendi rationem præmittenda deesse uideatur. At uero quoniam uniuersalium perceptione, nemo quicquam magna laude dignum consequi potest sine usu & exercitatione, quæ in singulis uersatur: morborum qui in humanū corpus inuadunt differentias oēs speciesq; nunc sigillatim persequar, ueterū instituto & ordine quo ad licet obseruato. De febribus itaq; primum scribā, de que morbis qui totius sunt corporis: hinc ad eos dein pergam qui uniuscuiusq; partis proprii sunt. Nō pauca interim legenti occurrunt a maioribus aut prætermissa, aut nō satis explicata, aut ab illis interdum dissentanea, sed quę tamē ut ratione stabilita, ita & longo sint medendi usu cōprobata. Sic enim decet inuestigatorem ueri non solum quæ legerit, sed & quæ secum ipse meditando cōsiderat & contemplatur, usuq; tenet cognitione dignissima in communem fructum proferre.

Quid febris, quæ illius essentia, quæ signa. Cap. I.

FEBRIS est calor præter naturam è corde in omne corpus effusus. Rigor horrorve intermittentium febrium tametsi accessionis est initium, febris tamē haudquaquam censeri potest, quòd nondum sit calor incensus. Neq; per febrem exitialem partium extremarum frigus et febris est essentia: neque ulla recte potest frigida febris appellari sed omnis in caloris genere subsistit. Calor præter naturam aduersatur naturali. Est autem naturalis duplex. unus insitus in solidarum partium humido primigenio inhærescens, cuius est origo cœlestis. Alter elementarius, moderatus & ex omnium elementorum permistione temperatus. Ille omnium functionum primarius est opifex; hic uero adiuuans, quòd elementorum temperies insitum illum calorem foueat excitetq;. Insitū olim demonstrauimus exuperare non posse, nec illius copiam & ubertatem ullo unquam dari, sed quo fuerit uberior (ut infantium ętate) eo naturales uitę functiones reddi feliciores. In eo igitur consistere febris nulla potest: sed febris essentia calor est præter naturam, qui quum adest tanquam hostis infensus insiti illius substantiam semper oppugnat, labefactat, omnesque functiones interpellat. Triplex autem constitui debet, unus admodum simplex, qui solius est caloris exuperantia, hinc genitus quod calor elementarius assiduo incremento de temperie & mediocritate decedens, plus nimio exuperat, & qui naturalis fuerat, sensim non naturalis euasit, uitiosus proinde & naturæ iam infensus. Alter est calor ex putrescente materia prognatus, qui etiam si non admo-

admodum sit ardens, quoniam tamen eius de qua prodiit materię conditionē redolet, præter naturam est & insito calori grauis. Tertius est malignus & perniciosus, quem pestilens uenenataque materia fundit, non qualitatis exuperātia, non putredine, sed totius substantiæ dissidio uitali insitoque calori aduersus. Solus igitur qui præter naturam est calor, febris existit, si modo iam accensus cōstansque permanet. Etenim si uel æstu uel balneis, uel exercitatione corpus incalescit & mox agitatione sedata deferuescit, calorem hunc nemo febrē ut neque morbum appellet. Neque porrò calorem prẹter naturam, qui uel caput uel brachium, uel crus solum occupat, quia non in omne corpus euadit. Neque si ex parte quapiam late dimanet, sed neque si è calidiore iecore pariter cum sanguine & halitu prodiens, palmas atque plantas quasi exurat, aut etiā quoquo uersum effusus omne corpus prehendere uideatur; non enim è corde prodiit. Vnus calor præter naturam, qui è corde per arterias una cum spiritu profluit, uniuersalis esse potest, unusque prompte ac celeriter in corpus omne distribuitur. Solus igitur debet febris appellatione contineri. Adde, iecore duntaxat affecto, non pulsum, sed naturales solum functiones immutari. Affecto uero corde uitę principio, ipsi mox omnia consentire, omnesque peræque partes ne munus expleant impediri. Itaque quum febris maxime uniuersalis morbus omnes ubique functiones offendat, debet eius partis affectio censeri, quæ est ad omnium cōseruationem usumque necessaria: solusque calor præter naturam è corde in omne corpus effusus uera febris haberi. Non est id perpetuum (quod definit Auicennas) omnis febris calorem in corde accendit. Tametsi de continuis & primariis id uerum fatemur, intermittentium tamen & symptomaticarum calor non in corde primum accenditur, sed aliunde sublatus cor ferit, è quo æstuans cū spiritu mox per arterias in corpus omne refunditur. Omnium porro febrium communes notæ sunt, pulsus celer ac frequens, interdū etiam inæqualis, qui solus calidioris cordis est proprius. Virium languor & imbecillitas cū spontanea corporis grauitate aut dissolutione. corpus quippe uniuersum consentit laboranti cordi. Calor aut foris acer ac pungens aut intus certe molestus, qui & nonnunquam feruido halitu prorumpit è naribus.

Febrium differentiæ Cap. II.

VT tota febris essentia calor est prẹter naturam, ita illius propria summaque genere ex caloris differentiis statuenda sunt. Tria igitur febris ut caloris præter naturam primam summaque genera existunt, simplex, putrida, & pestilens. Simplex febris est cuius calor elementarius solo incremento, naturæ ac temperiei limites excessit, potest & eadem dici naturalis calor in igneum conuersus. Putrida, cuius calor ex illuuie putrida efferbuit. Pestilens quam uenenata perniciosaque expiratio intulit. Simplex porrò febris triplex est, ephemera, synochus & hectica, quæ solo caloris subiecto distant, quod aut corporis substantia est, aut humori aut spiritus, nec enim plura in corpore substant. Ephemera in solo spiritu uago primum consistit, isque uere inflammatus est, cuius tamen calor toti etiam corpori impertitur. Hęc quia in tenui & dissipabili est subiecto, uno fere die soluitur, unde ephemera, id est diaria nuncupata est, raro longius excurrit. Synochus, id est cōtinens simplex est sanguinis efferuescentia, qua nimirum citra putredinem aliā ue labē is incaluit, cuius cōtagione cor ipsū partesq; oēs incalescūt. Hectica una oīum in partiū solidarū substātia primū ac p se cōsistit ac hæret. Cōstant

igitur

igitur omnes in corde, at ratione dissimili, In ephemera cordis spiritus iam incaluit, humores uero atque substantia duntaxat calent. In synocho humor incaluit substantia uero calet. In hectica cordis substantia prorsus iam incaluit, & permanentem fixumque obtinet calorem. Est autem hectica duplex, una quidem uniuersalis & primaria, quæ cordis primum deinde reliquarum partium substantiam æquabiliter inuasit. Altera partis est hæctica, quę cuiuspiam partis substantia primum ac per se obsidet, è qua tamen tum cordi, tũ partibus singulis impertitur. Huius genera complura: nam & uentriculi & iecoris & lienis & pulmonum hectica deprehenditur. Iam uero putridę febris, ex putrescentis humoris specie atque eo situ, duo prima constituuntur genera, cõtinua & intermittens. Quum tanta in uenis arteriisque maioribus inest putredo, quę uel seipsa uel suo uapore cor continenter attingat & labefactet, continua fit febris. Quum uero aut leuior est, aut longius a corde dissita, ut non assiduo id afficere queat, febris est intermittens. Continua febris duplex una uera & primaria, quam accendit putrescens humor in uasis maioribus quæ inter alas & inguina excurrunt. Altera symptomatica est, quæ uisceris cuiuspiã partisve putredinem quasi comes insequitur. Et quæ harum ex iecoris, lienis renis aut cuiusuis partis erysipolate fit, typhodes appellatur: quæ ex earum aut insignorum partium phlegmone, ut ex peripneumonia, pleuritide aut phrenitide, phlegmonodes: utraque autem symptomatica est continua. Fit & nonnunquam symptomatica, dum in hisce uisceribus citra eorum inflammationem coercitus humor putrescit: idque in affati uniuersimque fit, acuta febris existit: fit uero sensim ac lentercontinua lenta, quę diuturna esse consueuit. Putrida febris continua quam primariam nuncupaui, species sortitur ex uincentis humoris natura. Etenim uenarum arteriarumque sanguis si quum putredine incendioque præhenditur, bene temperatus est & ex quatuor humorum æquabili permistione constitutus, febrem accendit synochum putridam, cuius mox species explicabimus. Si calidior is est plusque bilis quam cæterorum humorum continet, absolute continuam facit tertianam. Cuius si magnum est incendium in cor & præcordia deuergens eaque obsidens, uerus causus, id est febris ardens existit. At uero si pituitosus est sangui, incensus is ac putrescens, febrem pręfert continuam quotidianam: si melancholicus quartanam continuam. Putrida febris intermittens, alia simplex, alia composita, alia cõfusa. Simplicis tres differentiæ, tertiana ex bile flaua extra uenas maiores putrescente, quotidiana ex pituita putri, quartana ex atra bile pura ac seorsum putrescente. Confusa febris non ex humore syncero, uerum ex multis uno extra maiores uenas loco confusis, pariterque putrescentibus emergit, huiusmodi est tertiana notha, ex bile atque pituita pariter corruptis. Cõposita febris ex mistis implicitisq; fit intermittentibus, ut tertiana duplex, quartana triplex, & hemitritęos quæ ex quotidiana continua & tertiana intermittente cõstat. *Hic* ut multæ sunt febres, ita & humores multi se paratim putrescunt, non loco uno eodẽq; confusi. *Hac* quasi figura putridæ febris differentię ex humoris specie ac situ deprõptæ sunt. Pestilens porrò febris non uno calore, sed pestilẽti malignaq; pernicie alias spiritus, alias humores, alias partium substantiã cõtaminat, hincque differẽtiæ surgent, quas postea exequemur. Rursum autem de his singulis expressius & quantum exposcit medendi ratio tradendum.

De ephemera febre. Cap. III.

FEBRIS ephemera est calor pręter naturam in spiritu primum consistens.

En

Est autem hic spiritus non insitus quem in Physilogia diximus solida parte cõtineri, eiusq; præcipuam substantiã complere; sed arteriarum communis e corde in omne corpus influens & illapsus. Hic ephemeræ materia est continensq; causa, ut in quo tanquam basi consistens, in reliquum dein corpus inuadit, eiusque functiones interpellat. Atque ut spiritus admodũ tenuis est, ita & quæ in eo consistit febris omnium est leuissima & facile dissipabilis: non constans, sed ueluti transiens ac preterfluens. Huic ferè origo est a causis euidentibus, quarũ ui & impulsu tenuis, calidus, feruidusque spiritus omniũ quæ in corpore promptissime incenditur. Quum igitur ab his non prius humores quam spiritus inflammari possint, necesse est febrem omnem putridam ab his genitam quędã antecedat ephemera. Huius notæ sunt, quod non sensim præcedente cibi fastidio aut spontanea corporis lassitudine, aut grauiore somno, & frequenti oscitatione, sed tota repente prehendit, solaq; euidẽtium causarum ui infertur. Aut nullus aut admodum leuis horror initio fatigat, idq; duntaxat quum cacochymum corpus expirationem multam eamque calidam & acrem diffundit, quæ ob cutem a frigore densatam, aut ob exilium meatuum constipationem suppressa, ferit partes neruosas. Nulla comitantur sæua symptomata, nec uehemẽs dolor nec magna corporis iatactio. Pulsus quidem celer & frequens, sed tamẽ æqualis & ordinatus, magnus ac ualidus, nisi uel ex mœrore, uel ex inedia, uel cruditate, uel frigore orta sit: est & in pulsu diastole maior atque uelocior quã systole: inspiratio quoque expiratione & maior & celerior. Calor tactu mitis, suauis atque halitu plenus, qui ferè eo ipso die aut totus occulte expiratur, aut madore sudoreve naturali coque miti nec graueolẽte discutitur. Vrina substãtia: colore sedimento, aut nihil aut minimum a naturali distans. Diariæ febris prægressę euidentesque causæ sunt: quæcunque calidiorem intemperiem inferunt: solis æstus: omnisque ambientis feruor. lassitudo laborq; uehemens: uigiliæ: inediæ intenta animi contentio ex ira: curis, tristitia uel timore. Omnium autem grauissimæ sunt: cruditas. siue ex nimia cibi copia & heluatione: siue ex uino meraciore, siue ex fructuum corruptorumque ciborum esu cõtracta. Naturaliũ uacuationum: ut alui, ut urinæ quauis ex causa retentio, ut sudoris halitusve suppressio ob cutis densitatem & constipationem uel ex frigore, uel ex adstringente balneo. Ademũ maximeque inguinum ex labore tumores atque bubones, & atroces cruciatus qui corpus inflammant humoresque exagitãt. Tres hæc causæ non solum qualitatem, sed uitiosam materiã uel in corpore retinẽt uel aliunde suggerunt, ac proinde febrem sæpius accersunt ab horrore, & in periculum adducũt putridæ febris: cæteræ uero solam qualitatem intemperiẽq; efficiunt. Quæ causa diariã excitauerit, ex antecedẽtium inuestigatione disci potest, neque in re tam leui, necessaria uidetur amplior signorum discussio. Has in febres maxime propẽsi sunt qui calido sicco; sunt corpore, & qui halitu acri plurimo cõferti sunt, quibus sudor, urina aut egestio supra modũ graueolet. Quum diaria nulla inclinatione, nullo sudore, aut etiã finito sudore, statu pari diem unum excesserit, metuenda permutatio uel in synochum, uel in putridam, quod ex signis suspectæ imminentisque febris internoscitur.

De synocho febre. *Cap. IIII.*

FEBRIVM quę in hominis uitio positę sunt, omnium prima est synochus, nobis continens appellata. Ea assiduo fatigat, nulla excandescentia, nullaque intermissione, dũ integre soluta sit. Est aũt duplex, una sine putredine, altera

altera putrida. Vtriusque materia continensque causa in uasis est maioribus, inter alias & inguina sitis atque ea est utrique sedes. Materia auté sanguis est non ille quidem simplex, sed qui ex quatuor humorum ęquabili permistione constat. In eos proinde duntaxat synochus inuadit, qui temperati aut aliquanto humidiores calidioresque sunt, ætate media, habitu carnoso ac uere quadrato, & quot plethora, id est sanguinis exuperantia & æquabilis succorum redũdantia premit. cæteras naturas constitutionesve non attingit. Eaq; causa est cur admodum raro synochus reperiatur simplex. Itaque sanguinis quædam uelut efferuescentia & simplex inflammatio, quę phlogosis appellatur, synochus est sine putredine. Vt autem sanguinis ea materia sui ubique similis est, ita & illius inflammatio tota unius est modi, & ab initio in finem una quasi accessio. Id quidem trifariam fieri contingit: alias enim calor par suiq; similis toto febri decursu, manet, quantumque recens inflammatur, tantundem protinus dissipatur: ea est synochos homotonos. Alias recens inflammatio quam dissipatio maior est, tumque calor cõtinuo incremento inualescit, & synochos fit epacmista, id est increscens. Alia plus dissipatur quam recens inflãmetur, ac tum calor statim a summo uigore incipiens, sensim minuitur dum desinat, & synochos fit paracmastica. Synochus omnis sine putredine easdem atq; diaria febris causas habet, quæ leuiores quum fuerint, diariam, quum uehementiores synochum proferunt. In causarum censu admodum efficaces sunt, magna adstrictio constipatiove cutis, & sanguinis redundantia, siue ex suppressa consueta uacuatione hæmorrhoidum, mensium aut narium, siue ex immoderato usu ciborum euchymorum & calidorum ea succreuit. Quamobrem huic ferè obnoxius est temperatus, intemperanter uiuens, qui quũ bene habito sit corpore, multo se tamé uino multaque carne implet, huic enim sanguinis multus atque calidus inest, qui non facile corrumpitur. Ab his igitur causis primũ inflammatur spiritus, ac tum sanguis sensim incalescit. Huius etenim tenues acresque uapores, ac ipsum calorem pręter naturam cutis densitas aut adstrictio cohibet nec prodire sinit, qui geminatus sanguinem inflammat simplicéq; synochum facit. Huius notæ sunt quę & ephemeræ, uerum aliquantum manifestiores. Proprie tamen corpus omne maximeque facies inflammatione ruboreque suffunditur, distendens lassitudo artus omnes occupat, magna iactatio fatigat, uenæ copia distentæ multum turgent, tempora uehementer pulsant, caput dolet uel ingrauescit, somnus sæpe profundus ac ueternosus premit, respiratio difficilis, pulsus magnus, plenus, frequens, ac uelox, cutis non squalida, sed mollis, non acri, sed blando calore madoreque perfusa. Huic generi & alterum finitimum sępe fieri animaduertimus ex bilis calidiorumque humorũ agitatione nimia. Causę siquidem euidentes quum uehemétiores in biliosum corpus alioqui sanum inuerint, non modo spiritus concalfaciunt, sed & acres humores exagitant, quorum æstu febris accenditur sine putredine. Hęc ephemerę limitis egreditur, nec tamen synochos est nunc exposita, illa quippe sanguinis efferuescentia est, hęc bilis concitatio sine putredine. illa in corpus incidit temperatum beneq; habitum, hæc uero in calidum siccum que ac planè biliosum. Huius causæ euidentes non aliæ sunt quam quæ ephemeram mouent maxime uero cruciatus summus, qualis nephritici aut parturientis est, exercitatio, laborque immodicus, æstus, balneum, animi excandescentia, & quæ his pares sunt uiribus. In hac nullę putredinis notæ in pulsu aut in urinis cernuntur, ueruntamen os amarescit, deiicitur appetentia, sitis excruciat, capitis dolor ac uigiliæ urgent, in cute arida calor acer ferit. Sublata euidente causa,

paucis

paucis post diebus febris eiusque symptoma, quiete sola, nullo artis subsidio se dantur ac spōte desinunt. Quum febris diaria citra putredinis notas diem unū alterumue excesserit, harum alterutra suspecta esse debet.

De synocho putrida. *Cap.* V.

PVTRIDA synochos febris est continua ex putrescente sanguine prognata. De huius exortu summa quidem dissensione certant artis proceres, possitne sanguis putrescere: & quæ hinc prodit, synochosne sit, an biliosa febris. Cæterum potest eorum controuersia hac obseruatione dirimi. Sanguis bifariā putrescit, uno generali modo, quum ui caloris præter naturam segregātur quæ in eo sunt substantiæ dissimiles flaua ac tenuis ab atra quę crassa terrenaq; est secernitur. Hæc autem degeneratio uerius corruptio quam putredo censetur, ut alio loco dilucidius explicatum est à nobis. Atque si sanguis hac ratione putrescat accendaturque febris, ea non synochos, sed uel biliosa uel melancholica euadet. Alio modo uere sanguis putrescit, quum citra substantiarum dirēptum aut secretionem, totius corrumpitur magno fœtore aut graueolentia. Vt enim è uenis in pectus, in uentriculum, in intestina, aut in aliam capacitatē sanguis præter naturam effusus uitiatur & quasi in uenenatam substantiam putrescit: & in musculos irrumpens, tumorem præter naturam phlegmonemque parit, atque putrescit primum, deinde suppurat: ita dubitari non debet eum ualidis ex causis, ut in putrida atque pestilenti cœli constitutiones in uenis maioribus putrescere. Quinetiā quum phlegmone tentatur iecoris substantia, sanguis totus non modo putridus, uerumetiam nonnunquam purulentus existit. Sed & omnes fatentur sanguinem tam magna interdum mutatione deprauari, ut non amplius ad habitum redeat naturalem, nec possit iterum per naturæ cōctionem, ad primam humoris bonitatem redire. Denique per febres qui detrahitur, sæpe animaduertitur nō solum fœtidus & graueolens, sed & putridus adeo ut nec sibi cohęren, nec concrescere queat, omnibus scilicet eius fibris putredine consumptis. Hoc igitur modo cum sanguis corrumpetur, synochos accendetur putrida. Hęc quemadmodum & altera simplex, una quasi accessio est, nec ante aut mitescit aut intermittit quam integre desinat. Est & ea triplex: quum enim toto decursu par est modus putredinis, homotonos existit: quum plus putrescit quam dissipatur, epacmastica paramastica, quum minus putrescit quam dissipatur. Hæc etiam non nisi in temperato beneque habito fit corpore, cuius sanguis copiosus & laudabilis est. Ceterum causas habet quam simplex ualidiores, quæ non modo inflammationē, uerumentiam putredinem accersunt: Omnium autem efficacissima est cutis nō simplex constipatio, sed ab impactis multis crassis uiscosisq; humoribus uera obstructio, quæ non cutem solam sed & tenues iecoris habitusq; corporis uenas inferciat. Tametsi igitur integre sanum corpus fuerit, omnesq; humores secundum naturā ac synceri, quia tamen ualida obstructio perspirationem prohibet, neque uis refrigerans foris intro subit, neq; tenuia, acria, & fulginosa excrementa intus foras erumpunt, hinc & natiuum calorem strangulari, & quæcunque illic calide humidaq; sunt putrescere necesse est. Nonnunquam uero & similium putridorum occursu febris hæc accenditur. Notæ similes atq; in synochio simplici, sed insigniores ac magis conspicuę. Præterea uero calor in hac acrius contractum ferit: pulsus non modo magnus, uehemens, celer, & frequēs, uerumetiam inæqualis & inordinatus: urina crassa, rubra, turbida, sedimentoq; nullo.

Qua ratione in uenis maioribus putrescant humores, ex quibus febris accenditur continua. Cap. VI.

PROMPTE putrescunt calida humidaq; corpora idq; fere quum insitus eorum calor quauis ex causa imminuitur. humor quippe tum uincens & effrenatus, nec caloris ui coercitus, e permistione terrenæ substantiæ secedit, grauëolentia ac fœtore comitatus. Sic & corporis humores facile putrescunt, & ex propria in alienam substantiam cōcedunt: alias quidem in uenis aut omnibus aut certe maioribus, alias in una quapiā particula, idq; interdum cum phlegmone, interdum citra phlegmonen. In uenis arteriisq; maioribus febris accēditur cōtinua, eousq; perseuerans, dum humores qui hanc gignunt, uel incēdio cōsumpti dissipati ue sint, uel quouis modo edomiti. Etenim uenarum putredo nō facile restinguitur, quod coarctata non libere perfletur ob loci dēsitatē quodq; adhæsa apparatos humores inquinet, & continuatione in propinquas, ex hisq; in alias uenas prorepat transferaturue, nec ante desinat quam quicquid in uenis uitiosum est, depopulata sit. Duplex autem est putredinis ratio. alia in omnes aut saltem in maximas uenas æquabiliter inuadit: alia ex una quapiam initium duces in ceteras sensim continuatione perreptat. Quæ in uenas omnes pariter inuadit, licet earum sanguinem, non tamen, eius omnes æque partes occupat. Quum enim nō omnino simplex sit sanguis sed ex multorum humorū permistione compositus & sero multo perfusus, primum quidem illius portionem putredini magis obnoxiam prehendit, ab hac deinde aliam ipsi permistā atque confusam quę minus quam illa sit uitiosa: hocq; modo sensim obrepēs simul cum calore præter naturā augetur & inualescit, nec ante desinit quam partes omnes sanguinis putredini obnoxias absumpserit. Hoc perinde accidit, atque in ingenti phlegmone, in qua collectus sanguis non statim uniuersus, sed eius pars alia citius alia tardius & putrescit & suppurat, sic sensim augescens putredo in summum uigorē fertur; quemadmodū & dum ignem accendimus aridiores primū stipulæ, deinde uirgulta, postremo lignimateria, suo quæq; cō cremantur ordine. Omnibus quæ putrescere apta fuerant absumptis, putredo calorq; febrilis cessat, manet tamen pars sanguinis melior quæ quoniā minus erat putredini obnoxia, huic inuiolata resistit, eaq; licet putridæ permisceretur illius tamen contagione minime computruit, sed duntaxat incaluit: restincta proinde sedataq; putredine in pristinam illa puritaté redit. Atq; tum urinæ puræ ac prorsus laudabiles apparent, quæ crassæ, turbidę, ac sine sedimento fuerāt. Itaq, ea putredine (nisi forte extremo exitio fuerit) neque sanguis uniuersus neque totus labefactatur. Nam soluta febre, non omnino exhaustæ uenæ manent, sed aliquid in his etiamnum inesse deprehenditur idq; utile, & alendo corpori idoneum, quod tamen olim miscebatur putredini. Idipsum continget etiamsi nihil sanguinis recens genitum, nihilq; cibi toto morbo sumptum fuerit quod in extreme acuto fieri iubet Hippocrates. *Hac* propemodum ratione putret sanguis in synocho putrida, nec multo secus in causo, in continua tertiana, in aliis continuis. *In* his quippe non uniuersus corrumpitur, nec omnes pariter humores ex quibus constituitur, (ita enim permiscerentur omnia continuarum febrium genera) sed is duntaxat qui maxime omnium uitiosus est. *At*que ut huius est natura, ita & consentaneum febris continuæ genus accendit, tertianam quidem continuā, si bilis flaua quę in sanguine est quotidianā continuam, si pituita, & quartanā continuam, si melancholia putrescat. Altera putredinis

tredinis eſt ratio, quę nõ in omnes pariter uenas, ſed ab una quapiã (a qua forte initium ſumpſerit) cõtinuationes, in cæteras, in earumq; ſanguinem & in humores irrũpit. Obtingit hæc quum putrefaciens cauſa uni fit quum alteri uenę propinquior, aut quũ ſanguis non in omnibus æq; uenis ſui ſimilis habetur. Nã in qua magis ad putredinis conditionem accedit, in eã primum labẽ tentatur, dein uero (ni periculo prohibeantur) in iis quæ ordine ſuccedunt: nec ante ſerpere ea putredo febrisq; deſinet, quam oẽs uẽas ſenſim peruagata, quicquid in his putrere aptum erat abſorbuerit. Varietas atq; mutatio uena ſecta ſæpe animaduertitur: nã interdũ primus ſanguis manat ſyncerus, mox dein corruptus: nonnunquam contra: & interdum e naribus puriſſimus, è ſecta cubiti uena uitioſus: quod & Hippocratis authoritate celebratũ eſt. Hinc diſſimiliũ ſymptomatum origo, aliis per febres lumbi maxime ingraueſcunt aut ardent: aliis præcordia fiet æſtuq; flagrant, aliis uel animi defectio uel ſumma ſpirandi difficultas moleſtia, aliis capitis dolor, uigiliæ, aut delirũ, ut partis natura fuerit quã putredo obſidet. *Hinc* & inordinatæ febris, quum priore relicto humor, corruptela alterum adoritur. Hinc febrium implexus, quum humores obſidentur uarii. *Hinc* & prædictiones fallaces, quum priore humore iam fere edomito uictoq;, alius alio uel loco putreſcere incipit, qui poſt concoctas urina crudiores alias de ſe profert. Putredinis efficiens cauſa duplex, una propria & intima, altera externa. Putreſcunt corporis humores propria intimaq; cauſa, dum in ſe uitium obtinent, quod nullo naturę beneficio emendari poteſt. Ita quidem ſenſim ac tempore corrumpuntur, idq; ſponte ſua nullo extrinſecus ſuſcitante. Id uitij genus fere ab alimentis corruptis, & quorum uitioſa eſt ſubſtantia contrahi ſolet cuiuſmodi ſunt frumenta, legumina, oua, piſces, carnes, & quæ ut q; aut uetuſtate aut negligentia, corruptione quadam labefactantur. Contrahitur & a cibis quidem probis, ſed qui facile corrũpantur aut putreſcant: quales ſunt lac, horarij fructus & quicunque aliẽ ni uitioſiq; ſunt ſucci, ex his qui pe genitus ſanguis tametſi concoctione crebram mutationem ſubijt, priſtinæ tamen cõductionis & eius a quo naſcitur nonnihil etiamnum ubique retinet. A cibis intempeſtiue aut ordine præpoſtero ſumptis, ut quum priore nondum cõſecto alter ingeritur: aut quum duri concoctuq; difficiles leuioribus præmittuntur, quorum infirma eſt ſubſtantia. Corrumpuntur poſtremo ac putreſcunt humores interiorum partium, ut uentriculi, iecoris, omniumq; uiſcerum affectione mala. Hæc enim in alimenta concoctione imprimitur, quę etiamſi puriſſima ſunt, tamen contracta labe inquinatur. Externa porro cauſa putredinis duplex, obſtructio & putridorum occurſus. Obſtructio a craſſis ui coſiſque humoribus tanta ut perſpirationem impediat: tum enim quia nec perflantur, nec refrigerantur humores, etiamſi probi ſint, putreſcunt. Eandem uim obtinet & obſtructio quæ a uaſorum fit plenitudine. At quæ ſupra uires eſt plenitudo, idcirco putreſcit, quod neque concoqui, neque regi ab imbecillis uiribus poſſit. Putridorum occurſus, ſpiritus primum, deinde humores ipſos corrumpit, ut aeris, halitus, uaporiſq; putridi inſpiratio, & uel ſcabie, uel putrida febre, uel lue uenerea inquinato accubare. Non pauci contendunt unam obſtructionem quæ perſpirationem prohibeat, omnis putredinis cauſam eſſe, nihilq; in nobis citra hanc corrumpi poſſe. Neque enim humorem ex quo calor præter naturam uaporq; teter facile intus exit, quiq; libere perflatur, unquam putredine tentari. At contra: euidens perſpicuumque eſt, uitioſos cibos ſæpe in uentriculo aliiſue partibus computreſcere, & in peſtilenti conſtitutione, tum inſpiratu, tum perſpiratu humores corrumpi, licet corpus

omnino patens laxumq; fit, & omnia spiracula dehiscant, aereq; frigido perflentur: Multis quippe aliis ex causis potest citra abstructionem innati humidi caloris que substantia minus alienusq; calor introduci, qui efficiens est putredinis causa.

De febre continua quæ conclusa nuncupatur, deq; eius differentiis. Cap. VII.

CONTINVAE febris subiecta materia in uasis est maioribus, quæ illic putrescens aut ipsam de se putredinem, aut putrem uaporem in cor assiduo continenterq; fundit, è quo assidua fit putrida febris, quę conclusa nuncupatur. At quum uel in inguine, uel in semotiore loco coarctata hæret, tum nec putrediné nec eius halitum, sed unum calorem partium cõtinuatione in cor infert, è quo solum uel diaria febris fit, uel symptomatica. Ea autem uenarum materia sanguis est: in quo (siquidem ex æquabili humorũ permistione constet) synochus consistit: si uero ab illius mediocritate deficiens uel biliosus, uel pituitosus, uel melancholicus appelletur, in eo putrida febris excitatur continua. Vt igitur synochus non nisi temperata natura, quæ multo sanguine eoq; mediocri abũdat, & quę carnoso est habitu gigni solet, & ita putrida continua iis duntaxat obtingit, qui ab hac mediocritate recedunt, biliosis pituitosis aut melãcholicis. Hic aũt eorum meminisse uelim quæ in Phisiologia fusius demõstrauimus, in uenis nihil præter sanguinem cum sero contineri, & quicquid foras effusum concrescere potest sanguinis nomine comprehendi, nullos illic secundum naturam humores esse synceros & superuacaneos sed eos quatuor ex quibus sanguis constat, uere succos esse quibus alimur, neq; aliud illic bilem esse quam totius sanguinis partem tenuem atq; calidam, quam etiam biliosum sanguinem appellamus, neq; aliud pituitam quam sanguinis partem crudiorem, neq; aliud melancholiã quam terrenam portionem & melancholicum sanguinem. In quibus igitur non ęquabilis inest succorum permistio, ex putrescente æquabiliter sanguine, febris accenditur continua: at quibus sanguis multum biliosus, est tertiana fit continua, quibus is pituitæ quam cæterorum humorum magis particeps fuerit, continua fiet quotidiana, & quum nimiopere in melancholiam deuerget continua quartana. Est autem continuarum omnium genus duplex. Vnum earum quæ ab initio in finem perseuerant nullo stato excandescentiæ ordine. Huiusmodi sunt sinochos putrida, & quę causus appellatur. alterum earum quæ nunquam intermittunt, remittunt uero & excandescunt, alię quotidie ut quotidianę continuę, aliæ alternis diebus ut tertianę continuæ, alię quarto die ut quartanę continuę. Quę ordine nullo excandescunt earum materia in uenis est cordi proximis, ac proinde putredo cor assiduo pari uehementia exercet. Cęteræ uero causam in uenis habent aliquantum disiunctis è quibus putredo in cor pari impetu assiduo ferri nequit. Harum autem excandescentia non ut intermittentium uel a rigore, uel ab horrore, uel a frigore initium habet, nec sudore soluitur, nec in apyrexiam definit. Talis est omnium earum continuarum ratio quas conclusas appellaui. Earum quippe materia in uenis coercita ac putrescens, tametsi quadam ex parte per cutis spiracula sine sensu dissoluitur, non tamen potest ante perfectam solutionem tota depelli. Continuarum frequentissima est tertiana: rara quotidiana, rarior quartana continua, utraque crebrior est continua inordinata. Sanguis enim quisquis admodum pituitosus uel melancholicus est, qui frigidus ęgre admodum

dum putrescit, neq; hinc uehemēs febris, sed duntaxat lenta aut languida excitari solet, quę fere inordinata euadit. Putrida febris ab ephemera his notis statim initio discernitur. Prægreditur inæqualitas quædam & neutra corporis cōstitutio, ex ea certe plethora uel cacochymia, quæ sensim cumulatur ceu futura febris materia: huic spōtanea corporis lassitudo: motus grauis atq; piger, somnus turbulentus, immoderatæ uigilię, hipochōdriorum distenctio, respiratio difficilis, uenarum repletio, capitis temporumq́; dolor grauis. ac interdum pulsans. Ex his demum excrementa succrescunt præter naturæ consuetudinisque modum: ut sudor insolens, sputum muscusue exuperās, nausea an uomitus: alui deiectio aut urina copiosior & fœtidior. Talia fere existunt in neutra corporis constitutione, quę putridā febrem anteuertit. Quum uero iam febris prehēdit putridā hanc esse testatur, q ex neutra corporis constitutione, non ex sola euidente causa processit. Vel enim spōte ex corporis præparatione fit, uel a causis euidentibus quæ pręparatum corpus excitant ac mouent. Calor in ea non mitis ac blandus, sed acer, mordax & qui tangentis sensum acriter feriat, non ipso inuasionis initio, sed uel in augmento, uel in statu, idq́; maxime si diutius corpori manus insideat. Pulsus atq; respirationis inæqualitas: uelox enim est systole, diastole uero tardior, idq́; præsertim augescente calore: quum enim ex incensa putredine multa torrida & fuliginosa excrementa spiritus humoresq́; premant, natura systole festinat depressa arteria illa excludere: neq; tanta necessitate nititur per diastolem refrigerium allicere. Est & plurium pulsationū inæqualitas: modo enim celer, modo tardus est pulsus, idq; ex inæqualitate uarioq; motu putredinis, & rursum modo fortis, modo languidus, alias quidem oppressa, alias leuata natura. Est & pulsus uelox simulque paruus initio, in uigore tamen uelox atq; magnus, ita quidem urgente refrigerii necessitate. Vrina penitus cruda uel obscurè concocta, idq; maximè initio: crassa enim rubra ac turbida existit, in qua nihil secernitur, interdum etiam ex uehementi obstructione, tenuis quidem, sed rubra & turbida, sæpe acris est mordax, sæpe grauem fœtidumq; halitum efflat. Expiratio aut sudor preter consuetudinem graueolens. Si exactis horis uigintiquatuor, febris ex toto non desinat, nisi hecticæ suspicio sit (quod est certe rarissimum) affirmari certo potest hanc ex humorum putredine accendi. Continuā porro ab intermittente his notis discernes. Nullo rigore aut frigore progressio repente calor hominem adoritur, aut si quando rigor, horror frigusue (ut sæpe fit) animaduertitur, noxij humoris non parū circū præcordia inhærescit, qui horrore concutit, dum totus calore sit incensus. Pulsus inęqualitas maior quam pro caloris uehementia, ultra horas uigintiquatuor exporrigitur, neq; ut intermittēs uel manifesto sudore, uel sensim hoc tempore desinit, sed perseuerans eousq; durat, dum prorsus conquiescat. In ea autem continua quę causus appellatur, in primis conspicuæ sunt communes putredinis notæ perpetuus & constans est ardor, isq́; fere æquabilis nec manifeste tertiano motu excandescens, uehemens est præcordiorum æstus, spiratio difficilis ac pene suffocans, iactatio inquietudoq; indefessa, uigilia deliriūq; frequens, sitis inexhausta, lingua nigricans, sicca, scabra tenuiq; intus ra. Quod si tanta accedat malignitas ac pernicies, ut interiores partes ipsaq; uiscera urina uideātur, simulq; extrema frigeant, peculiari ea iā nomine lypiria febris appellatur. Ardēs si quidē deterrima, in qua interioris ardoris uehementia instar cucurbitulæ calorē ad se, ex toto corpore reuocat. Tertianæ uero cōtinuę manifestior est remissio, manifestior & exacerbationis motus, nullo frigore aut rigore prhēdēs, nulloq; insequēte sudore mitescens cęterę quę in causo notæ, at leniores appa-

res apparent. Continua quotidiana aut quartana ſi quando inciderit, excandeſcentię ordine circuituq; internoſcetur. Vtraque ſine frigore aut horrore exacuitur, miteſcitq; nullo ſudore, prior quidem quotidie, poſterior quarto quoq; die. Putredinis quidem notæ adſunt, ſed admodum obſcuræ neq; pulſus ea celeritate, frequentia, aut inęqualitate fertur atque in cęteris. Neque urina pe ræq; flammea aut rubra eſt, etiam ſi forte craſſior ſit, neque tanta premit ſymptomatum ſæuitia. Adhęc laborantis natura & habitus & uictus antecedens, qualis habeatur uenarum ſanguis, oſtendunt, & qualis hinc nata ſit febris. Ferè autem continua quæ tertiana non eſt, inordinata deprehenditur, bis ter ue uno die altero aut ſemel, aut minime excandeſcens. Raro quippe obtingit, ut unicus in ſanguine ſolitarius humor putreſcat. Quocirca putridarum febrium admodum uaria ſigna & ſymptomata ſe proferunt. Cęterum cuius generis inordinata febris magis particeps ſit, ex his ſignis quę unicuiq; propria ſunt, colligi poteſt. Atque hæc de continuis febribus primariis ſeu concluſis.

De febre ſymptomatica. *Cap. VIII.*

SYMPTOMATICA febris omnis in continuarum eſt genere, neq; ulla unquam uiſa eſt intermittens. Huius proxima materia continenſq; cauſa non in uenis eſt maioribus, ſed in parte aliquapiam, e qua aut putredinis quiddã, aut teter putriduſq; uapor in cor obrepit. Eius quidẽ genera multa. Vnum inflammationis ſequitur, quod & ipſum eſt multiplex. Quum enim aut externa aut diſtans eſt inflammatio, non niſi ephemera febris accenditur, quod ſolus calor partium continuatione in cor euadat. At ſi partiũ interiorum maximeq; principum & cordi uicinarum, uel phlegmone uel eryſipilas eſt, ſanguis bilis ue putreſcens aut illinc in cor ſubit aut tetrum putrẽq; de ſe uaporẽ in ipſum emittit, è quo per arterias fuſo, putrida fit febris. Sic a phrenitide, ab angina, peripneumonia, phthiſi, pleuritide, hepatide, ſplenitide, & nephritide, febris fit phlegmonodes: ab eryſipelate typodes, eo quęque grauior, quo pars affecta nobilior cordiq; uicinior fuerit. Nonnunquam inflammatio quæ febris huius eſt origo, per initia quaſi inuoluta latet, at febris eius ſymptomatica admodum conſpicua eſt: quæ hoc modo a continua primaria diſcernitur. Vtraque acuta eſt & putredinis notas exhibet, ſed ſymptomatica nullus ſtatis periodis exacuitur: urinę nullum putredinis indicium habent niſi ex affecta ſede putredo forſan obrepat in uenas: ſi non ſtatim initio: mox tamen inflammatę ſedis indicia ſe proferent. Raro uel ſeptimo uel quartodecimo die aliis ue decretoriis iudicio ſoluitur: In primaria febre cõtinua, hiſce cõtraria apparẽt oĩa. Alterũ febris ſymptomaticæ genus multo obſcurius eſt, quã febrẽ continens quam lentam appellaui. Oritur non è uiſceris partis ue cuiuſquam inflãmatione, ſed è latente obſtructione & putredine, quę uiſceri cõtumaciter adhęreſcit impactaq; eſt, adeo ut & ipſa uiſceris ſubſtantia plerunq; labefactetur, Putredinis portio nõnunquã in uenas effuſa ſanguini permiſcet. Hæc notas prę ſe fert ſymptomaticę eius quæ aut phlegmonodes aut typodes appellatur. Diſtinguitur aut quod oĩum eſt putridarum mitiſſima: eget nullo graui ſymptomate premitur, ſæpe nec ſe ægrotare putat. Putredinis tamen notę interdum elucent in urinis, pulſus frequens, celer & inęqualis, non tamen magnus aut uehemens: uires imbecillæ & languidę collabuntur, ut ne progredi quidem ęger poſſit. Corporis moles, etiamſi alimentũ ſumitur, ſenſim liqueſcit, Diuturna etiam hęc febris eſt quę reliquarum cõtinuarũ terminos prætergreditur, nec uigeſimo,

interdum

interdum quadragesimo soluta. Huius quum suspicio est, fomes quærendus, omnesque corporis partes animo sensuque lustrandæ sunt, dum signis conspicuum sit, in qua is parte consistat. sępe in uentriculo aut in iecore, interdum in liene aut mensetrio nonnunquam in pulmonibus cuiusuis humoris seminiala putredo cumulata hanc excitat. Sedulo igitur obseruanda sunt hypochondria & hypogastrium, num in his tumoris cuiusdam sensus insit. Sæpe etiam uel in cachexia, uel in fœdis uirginum coloribus, serosæ pituitæ in corpus effusæ leuis putredo illam protulit. Et hæc quidem lenta simplex appelletur. Altera est lenta periculosior, quæ non solum ex impacti humoris uerũetiam ex uisceris cui insidet corruptione putredineq; emergit. Iecoris, pulmonis, cerebri ac lienis, interdum etiam renis distantiorumq; partium corruptela, simplexq; putredo, tametsi nullo putri humore comitatur, quoniam tamen expiratione graui cor assiduo lacessit, continuam febrem non aliter quam putridus humor suscitat: eamq; symptomaticam ac omnino lentam: hanc pleriq; rerum affinitate, ducti, hecticam dixerunt. Iisdem notis se prodit atque nunc exposita. Internoscitur autem, quum sensim editur multoq; tẽpore procedit. aliis ferè morbis succedit: nihil uel nimium uacuatione mitescit, nullis cedit remediis, sed ijs sæpe exasperatur. uires plurimum offendit ac debilitat, leuiq; occasione syncopen accersit, sensim ac plerunq; sine sensu hominem extenuat & marcore cõficit. Hoc genus est febris quæ phthisin comitatur: hectica quippe non est, sed putrida ex putrescente pulmonum substantia: nec enim necesse est putridam omnem in humore constitui. Hic omnis mihi concludenda uidetur continuarum febrium tractatio. De intermittentibus deinceps tradendum.

Intermittentium febrium continentium proximamq; causam non esse in habitu corporis. Cap. IX.

VETVS iam opinio increbuit, humorem qui continens & proxima est intermittentis febris materia, in solo corporis habitu & extra uenas computrescere, hunc accessionis initio è uenis maioribus in quibus conditus erat sanguini permistus, in minores, ex hisque in corporis habitum prepelli. Hoc impetu summas corporis partes quarum exquisitior est sensus ferientis humoris occursu uel inhorrescere uel rigere. Eum mox sensim illic incalescere, inflammari ac putrescere: tum demum extentatum caloris ui uniuersum dissipari in sudores: sic accessionem finiri, dum noua similiter recurrat. Hæc opinio dum quadam ueri similitudine frigoris rigorisque causam reddere contendit, ueram intermittentis febris originem obscurat. Hoc in primis absurdum illa statuere uidetur, omnes fere humores qui morborum causæ sunt in uenis contineri, illic primam omnium esse originem, quasi neque in uisceribus, neq; in senterio, neq; in eo quod pancreas appellamus, eorum quicquam cõgeri possit aut cõputrescere. Quod deinde illa existimat primo accessionis insultu noxiã materiam prorsus e uenis in corporis habitum depelli, acerbum quidem auditu est. Quo pacto enim tam repente possit noxius humor sanguini permistus præsertim uero crassa lentaque pituita aut bilis atra, e puriore sanguine prorsus secerni, & quasi momento in extimas corporis partes, in manuum pedumque digitos, & in nasum (quæ ferè prima frigescunt) protinus extrudi? Admirabilis sanè nec usquam comperta tam expedita per mistarum rerum secreto atque depulsio. Ad hæc quum in continuis febribus peccans materia in uasis maioribus tota consistat, cur non eius quoque portio in corporis

molem effunditur, quæ sæpe rigorem efficiat? Quoniam (inquit) exilium uenarum obstructio in his quam in intermittentibus maior est, atque tanta ut omnem humorem intus cohibeat. Sed hoc diuerticulum est. Nam plurimæ continuæ aut ab horrore aut a rigore primum inuadunt: quod si ipso statim earum initio bilis in corporis summa effundebatur, cur non deinceps quoties inardescit, uel motu nouo excandescit, eodem similiter insilit? Licet igitur rigor causo superueniens eumq; soluens excitetur a bile e uenis in corporis molem effusa, non sic tamen qui uel continuæ uel intermittentis initio fatigat. Hoc autem rerum euentus luculenter commonstrat. In horrore atque in rigore febrium intermittentium urinæ meiuntur albæ, tenues & crudę. Quod aperto indicio est, bilem tum flauam, tum atram intro potius quam foras compelli. Tum temporis molesta etiam est suffocatio, tussis plerunque sicca, sitis, iactatio, anxietas, præcordiorum distentio, ac sæpe dolor uehemens, ab his nausea, & sub rigoris finem biliosa uomitio. Accessionis uero progressu multoq; magis declinatione, omnia mitescunt, & urinę euadunt crassæ, citrinę, aut rubrę, quæ argumento sunt tum temporis bilem ut in urinæs, ita & in corporis summa contendere. Hisce uero contraria omnia obtingerent; si accessionis initio bilis in summa corporis irrueret. Sed & quod interdum toto febris intermittentis decursu urinam substantia colore hypostasique laudabilem animaduertimus, nomē planum facit eiusce febris nullam putredinem in uenis haberi? Iam uero in febrium differentias descendamus. Quum leuior est exquisita tertiana, in qua non rigor, sed extremarum partium frigus (ut plerunque fit) solum percipitur, quomodo bilis flaua in corporis molem effusa frigoris causa ponetur? nunquid calida acrisque ea quum sit corporis habitum refrigeret? Aut quum pars corporis quæ uel natura uel morbo imbecilla est, omniū prima ac sola inuadente febre inhorrescit, tumne ea sola bilis acrimonia tentatur; Sed & in alijs quid etiam contingat æstimandum. Quartana continua omnium est febrium rarissima, quandoquidem (ut etiam Auicēnas animaduertit) melancholia admodum raro peccet in uasis maioribus, rariusque multo putrescat, quartana autem intermittens admodum frequens ac sępe popularis. Iam si admodum raro melancholia uitiosa est in uenis, quomodo ex his potest tam copiosa suffici, aut tam crebro in corporis habitum pelli, quę tot gignēdis intermittentibus quartanis sit satis? At nunc obsecro opinio hęc rationem reddat compositarum febriū, & cur in tertiana duplici bilis (quæ eius una ipsis censetur antecedens materia in uenis maioribus) portio quædam quotidie in omnem corporis habitu propellitur. Si copia id efficit, tertiana omnis uehemens, ut quæ ab exuperante bile fit, in tertiam duplicem omnisque quartana ferocior in duplicem triplicemue quartanam facesset. His quasi laqueis ita sese irretiūt opinionis huius interpretes, ut se nunquam exagticare possint. Ad extremum curandi lex & ratio spectetur. Si antecedens febris intermittentis materia tota in uenis est maioribus, una uenę sectio quæ hanc prompte demit illius curatio sit. Atqui neque hęc febrem tollit, neque qui in solos uenarum humores mentem cogitationemque refert, illius unquam curationem rectā consequetur. Ea quidem causæ ignoratio ita ueritatem quasi tenebris offudit, ut nondum sit ullius intermittentis febris uera curatio precepta solutioq; sponte sæpius quam arte succedat. Hęc quidem causa (nam alia commentabuntur alij) non potui non in eam opinionem contorquere, quæ tam fraudolenta perniciosaque fuit humanæ saluti. Piget sanè atque etiam pudet de sententia tot annorum authorumque numero & uetustate confirmata decedere.

Sed

Sed quid eorum multitudo terrere debet qui spreta inuestigatione ueri, unius imitatione eadem omnes uia in salebras inciderunt. Leuibus in rebus falsis interdum assentiri aut conniuere nihil fraudi est: at uero in seriis & grauibus quę tanti sunt ad hominum salutem momenti, in primis dolosum, omninoque ueritas in lucem fidenter proferenda. Quod expono & ratione & quotidiano rerum usu ueritati consentaneum deprehendetur.

Quæ sit intermittentium febrium materia & quæ illi sedes in corpore. Cap. X.

QVAE protuli, ut intermittentis febris materiam non è uenis in corporis habitum propelli, ita hanc penitus immergi & circum præcordia adhęrescere demonstrat, eamque non esse uenarum succum alendo corpori desti natum sed humorem superuacaneum, qui è sanguine proiectus in propria conditur receptacula, antequam is iecur transcendat. Itaque intermittens, tum materię, tum materiæ situ ac foco a continua secernitur. Tertianæ materia bilis est flaua, finis ei quę in fellis cysti conditur. Quartanæ bilis atra in lienem refusa. Quotidianę (si qua uera est) pituita, mucosa & superuacanea, quæ in uentriculo intestinisque plurima colligitur. Omnium propria & sedes & origo in primis est corporis regione circum pręcordia circum uentriculum, diaphragma, iecoris caua, lienem, pauceas, omnentum aut mesenterium. Hæ siquidem partes sunt quasi publica corporis sentina in quam omnis confluit cumulaturque humorum colluies. Ex hisce autem sedibus febrium horrores rigoresque suscitari, primum quidem docendum. Frigus horror atque rigor intentione & remissione distant: frigore summa corporis inalgescunt: horrore id uniuersum leuiter, concutitur, etenim hic ceu diminutus rigor est: rigore usque eo contremiscit concutiturque, uix ut cohiberi possit. Omnium eadem similisque causa, caloris nempe, frigoris, rei pungentis, aut quouis pacto molestæ uehemens incursio, in corporis sentientes partes confertim facta. Distantque solum inter se aut ubertate causæ, aut uehementia seu acrimonia, aut motionis impetu. Vtenim aeris aut aquę frigidioris occursu corpus frigescit, ita & interdum horret atque etiam riget. Præcordia autem & partes omnes quę circum hæc sunt, quia membranis sepiuntur neruosq; sentientes suscipiunt e sexta cerebri coniugatione, eximio quodam sensu sunt præditæ. Magna etiam societate, tum principibus, tum externis corporis partibus connexę sunt, atque adeo consentiunt, ut affectę mox princeps partes uniuersumque corpus in consensum trahant. Sic enim uinum meracius liberaliusque sumptum tametsi e uentriculo nondum elapsum est, mox tamen exulcerationis in uesica, uulneris in cute, aut arthritidis dolorem exasperat. Sic & frigidę potus liberalior corpus uniuersum frigore horroreue concutit. Bilem uomiturus rigescit, multoque magis qui alienum uirosumque cibum, uelut funges, sumpsit. Rigescit & cui calidum mordaxque medicamentum uentriculum præcordiaque ferit, non minus quam si rudem cutem aut ulcus acrius compungat. Horrescit demum & corpus interiore abscessu, collectum irrumpit in membranas. Ac certe bilis putrescens in febre, acrem malignamque qualitatem adipiscitur: eaque accessionis initio quasi turgens impetu fertur affatimque irruit in præcordiorum membranas, iis sane argumentis quæ de tussi sicca, de oscitatione, de suffocatione, de anxietate, de præcordiorum distentione ac dolore, de nausea, de uomitu, & de albis tenuibusque urinis

protuli. Quanto magis igitur quam superiores causæ ea tum potest horrorem & rigorem concitare? Citrina porrò illa & prassina aeruginosaue bilis quę syncera sæpe uomitione prorumpit, propria intermittentis febris materia hinc esse dignoscitur, quod dum tota liberaliter redditur, febrem omnem penitus extirpat atque soluit. Ea sanè nunquam tam syncera possit è uenis emandari citra exitium, sed duntaxat è præcordiis, quæ illius sedes sunt. Hoc quoque uel inde constat, quod si accessionis initio humidi fotus apte calentes præcordiis imponantur, maxime uero lieni in quartana, iecori in tertiana, aut alij cuicunque sedi fomes inesse deprehenditur, horrorem rigorem ue leniat, quia nimirum ipsum mali fontem demulceat. Iam uero sudores non è solo corporis habitu, sed & interdum è præcordiis moueri, hinc sciri potest, quod qui uel exercitatione uel solis ardore exæstuat si frigidam liberalius bibat, mox totus sudore diffluit, non mehercle aqua in corpus disiecta atque fusa (diu enim postea sentitur huc & illuc fluctuare in uentre) sed eius halitu ab ęstuantibus pręcordiis in omne corpus effuso, qui demum in sudorem concrescit. Sed & illud præterea obseruari uelim, cum cui iecur aut lien æstate morboue inaruit, uel magna obstructione uel scirrho obduruit, ut in hydrope, in ictero, aut in cachexia, nulla ui eum posse neque per febres quidem in sudores induci, etiam reliquum corpus humore multo persuadatur: cum uero cui iecur atque lien calore humoreque naturali abundet, quauis ex causa sudore diffluere. Hinc igitur conspicuum esse potest primum sudorum scaturiginem è præcordijs esse. Discussa igitur illa uelut caligine, ut ueritas clarius aliquando dilucescat, rem hac omnem sic in summam concludemus.

Calidus ac putris humor extra uenas quamuis in sede consitus: quandiu conquiescit corpus raro exagitat: at uero dum quasi efferatus illinc præter naturam impetu dimouetur, id uarie concutit affligitque. Si paucus est ut in leuioribus tertianis, aut eius parua acrimonia, ut pituitæ putrescentis, motus ue lentus ac languidus, solum frigus inuehit, calore quidem ac spiritu ab externis partibus intro quasi in opem & subsidium aduocatis. Sin copiosior est, aut acrior, aut eius motus impulsusque concitatior, horror inuadit. Quum uero plurimus, isque uehementer acer ac mordax, magno impetu in præcordia excussus fuerit, rigor uerus inducitur. Hæc præterea rigoris febrisque materia circum præcordia hærens, ex se tanquam è fomite tetrum nidorem que uaporem in omne corpus effundit, qui & altera frigoris: horroris rigoris ue causa esse potest, Hinc febris intermittentis accessio, ea fere ratione prehendit, qua censuit Hippocrates ex inguinis abscessu putridam febrem accendi, si non solum calor, sed & fumus uaporque putridus mutuæ coercitus partium continuatione ad cor peruenerit. Itaque concitato & quasi turgente putrido humore, ab eius emissa portione ac uapore membranæ feriuntur horrorque uel rigor inuadit. Tum etiam uapor teter ex eo fomite excitatus in cor primum per caecos ductus effertur, atque illinc quoquouersum per arterias effusus, omne corpus implet. Atque hic initio cor effundens pulsum contrahit & obscurat, cerebrumque implens degrauat consopitque, omnes denique artus uelut obruit. Postea uero in corpus quasi aura quædam disiectus, sensim incalescit & inflammatur, ac tum febris ardorem eiusque symptomata mouet. Tandem supra modum extenuatus, tum impetu proprio, cum impellente natura discutitur, interdum obscure, interdum per cutem. Atque hæc quidem pura simplexque intermittentis species extitit: in qua uni-

uæ

næ plerunque toto morbi decursu, colore, substantia, sedimentoque laudabiles apparent, quia nimium nihil bilis peccantis e præcordiis irrumpit in uenas: plerunque uero tales cernuntur primis accessionibus intermittentium. Nonnunquam uero inuasionis impetu humoris uehementius impulsi una portio insilit in uentriculum, quæ biliosam uomitionem mouet, eamque ferè sub rigoris horrorisue finem. Altera portio tenuior eo ipso impetu ex eodem foco per iecur uenasque maiores in omne corpus irrumpit: tumque grauior est accessio, sub cuius finem urinæ crassæ redduntur atque flauæ, iis longe dissimiles quæ paulo ante accessionem fuerant. Atque multo quidem grauior euadit accessio, quum ex eo ipso foco portio maior penetrat in uenas, sed & nonnumquam accessione soluta febrilis quædam manet inæqualitas, nec pura sequitur intermissio: quod in primis conspicuum est in hemitritæo, de qua mox dicam. *Intermittentium* porrò febrium locum atque fomitem de quo disputo, præter rationes quas ante protuli uelim & exemplo confirmare. Vir quidam ingenuus, ætate florente epulans liberaliter, quotidianæ uomitionis biliosæ iamdudum fuerat obnoxius. *Hac* repente suppressa, uentriculi uehemés dolor præhendit, cum nausea & tussi inani. Hinc mox cœpit corpus citra febrem ullam uehementi rigore, tanquam inuadente exquisita tertiana, ex interuallis quotidie saepius concuti. Exactis diebus circiter quindecim putrescente iam bile, tertiana febre corripitur: qua multis post diebus soluta, resolutio insequitur omnium partium quæ sunt sub capite, nec multo sub interitus. Corpore dissecto tam multorum affectuum causam deprehendimus, bilê synceram eamque prasinam circum iecoris caua libero ponto membranis coercitam, & cuius iam portio in spinæ neruos obrepserat. Nõ paucos dein non admodum dissimiliter affici notauimus: quorum exẽplo intelligi potest, rigorem modo sine febre, modo cum febre interdum ex præcordiis suscitari: intermittẽtis quoque febris fomitẽ in iisdem locis contineri. Id ex his quoque confirmatur quæ sæpe fieri obseruamus: tertianam diuturnam atque quartanam in atrocẽ cruciatum colico immaniorem desinere, qui nonnumquã & in artuum dolores & in paralysin facessit. *Hic* dolor sine febre est; fere tamen consueto accessionis tẽpore exacuitur & excandescit pristinumq; circuitum retinet. Vix nisi bilis uacuatione mitescit; quã constat ut doloris ita & febris causam fuisse; depellitur enim è præcordiis & uisceribus in peritonei intestinorumue mẽbranas; eo argumento; quod & febris & sitis & inappetentia mitescunt sublato dolore. atque ut doloris circa peritonæum & intestina; ita & intermittentis febris sedes est circa uiscera & præcordia.

Quæ circuituum causa sit, & quid eorum ordinem formamque mutet. Cap. XI.

QVID humorum motus efficiat; & cur putrescens pituita quotidie; bilis tertio, malencholia quarto quoque die impetum faciat; disputatio est plena dissensionis & omnino controuersa. Multi quidem demonstratione confecerunt, morbos omnes qui ex defluxione fiunt, interim sedationem habere; ac dein recurrere; quoties adeo aucta & collecta sint excrementa, ut partem ad excretionem stimulent; tum siquidem ualidior in imbecillam ea quasi onus excutiens deponit. Hinc quidam interpretantur pituitę satis quotidie, bilis flauæ non nisi tertio, & malencholiæ non nisi quarto die satis cumulari posse, ut naturam prurituque circuitum que moueat. Cęterum hi nusquam perio-

di causa attigerunt, nec cur pituita etiamsi pauca putrescat, quotidie tamen mouetur impetumque habet, nec cur bilis flaua uno loco si copiosior sit, nõ frequentius quam tertio die, nec malancholia frequentius quam quarto efferatur. Quid quęso uetat concurrentibus causis omnibus illis efficientibus, tam multam flauam bilem atramue quotidie cumulari, ut naturam quotidie stimulet circuitumque moueat? Non igitur sola excrementi copia, sed alia quædam uis maior necessario unumquemque humorem ordine certaque regula ciet ac impellit. Hæc autē propria est cõtractæ putredinis qualitatisue natura atque conditio, quæ omnem corporis statum naturalē immutat. Vt epilepsię insultus aut hydrophobiæ impetus, non humoris genus, sed qualitatis natura in humore sita, excitat: & menstruam mulierum purgationem statis periodis mouet non sanguinis exuperantia (nam siue paucus siue multus est in muliere: mēsibus tamen singulis, nisi quid naturæ ordinē interpellet, erumpit) sed uis ortæ qualitatis. ita & uis quædam seu qualitatis in humore genita efficit, ut putrescēs pituita quotidie, bilis flaua tertio, atra quarto die impetum faciat. Humor autē supervacaneus plenior cumulatus, quia uix naturæ beneficio & calore regi põt, corrumpitur & quodam modo putrescit: ac tum qualitatem eam adipiscitur, quæ hunc illumue motum impetũq; habet. Atque ut sua est cuiusque humoris species, ita & sua cuiusque putredo uel qualitas, suus cuiusque motus. Aliam igitur qualitatē aliumque motũ pituita, alium bilis flaua, alium melancholia putredine contrahit. Hac aũt ratione accessio ordine recurrit. Quum febris inusura est, humor in suo quasi foco coercitus concitatur & quasi turgescens excandescit, ipsoque impetu & multum se tetrum uaporem quoque uniuersum in corpus omne diffundit, & interdum ex guã sui portionem eructat excutitq; in præcordia & in uentriculum: nõnunquam & per iecur in maiores uenas eaq; manet accessio dũ sedetur impetus. & dũ quicquid è foco excussum est, calore crematum dissipetur aut in sudores abeat. Hinc succedit intermissio eousque cessans dũ alio humoris motu & nouo quasi furore alia recurrat accessio. Recurret aũt statis ut dixi periodis, nisi quiddam ordinem interpellet. Multa febres ordinem tenere prohibent, efficiuntq; ut paroxysmi, uel anticipent uel cunctentur: anticipant præter consuetudinē, uel quum subiecta illorũ materia augescit ut ex impuro uitiosoq; cibo & excremētorum suppressione: uel quum nimiopere extenuatur, ut sinapis & aro natũ aliorumue calidorũ tenuantiumq; usu: uel quũ motu exagitatur: ut exercitatione, balneis, æstu, animi excandescentia. Cũctantur uero dum contrariis ex causis materia uel minuitur uel crassescit, uel pigrior ignauiorq; redditur. Quoties uero tanta circuitũ mutatio apparet, ut nullo ordine procedant, humor aut in alterius naturam commigrat, aut alterius generis permistione confunditur. Accessiones porrò longæ eduđunt, quũ humor effusus eiusq; uapor multus, crassus & uiscosus est, hic enim nõ nisi multo tempore inflammari absumiue potest: & quum meatũ est adstrictio aut uirtũ imbecillitas, hę siquidem dissolutionē prohibent. Breuitatis uero causæ sunt, humor paucus ac tenuis, uiarum amplitudo, uiriumque robur.

De quotidiana febre. Cap. XII.

FEBRIS unaquæque intermittens a circuitus motusq; ordine nomē habet Hinc quotidiana quod quotidie typo simili redeat, amphemerina dicitur. Omnium quidem febrium rarissima, & quæ uix ex sexcentis una obtingit: sed quũ laborans quotidie febre conflictatus, id ferè a duplici tertiana sit. Vt autē pa-

ria

ria statuerentur febrium atque humorum genera, hanc in pituita collocarunt: quę tamen rarissime putrescit, uixque eam putredine qualitatem consequitur quæ febris essentiam compleat. Quum aut superuacua pituitæ (cuiuscunque ea generis sit) uel in intestinis, uel in mesenterio, uel circum uentriculum uiscerũ que caua coercita putrescit, febrilemque qualitatem nanciscitur, quotidie mota conditionis suæ uaporem effundit, continentem accessionis causam. Accidit hęc quibus pituitæ copia inest, natura uel ętate humidis, obœsis, mulieribus, eunuchis, senibus, & iis qui uel otio uel somno lõgiore, uel crebris balneis, uel frigidioribus humidioribusque cibis, uel assidua crapula, uel edacitate ut pueri, uel ebrietate cruditatis ac pituitæ copiam congesserunt: maxime uero hyeme, frigidis regionibus & pluuioso cœlo. His ferè facies sublíuida & sub tumida est, os uentriculi imbecillum, deiecta appetentia, acidusque ructus frequẽs. Accessio autẽ non repente, sed sensim inuadit, corporis extrema duntaxat refrigerans, raro admodum rigore concutiens: corporis adest grauitas, & inexpugnabilis dormiendi necessitas: plerunque & hoc initio animus uel defectione uel syncope languescit. Calor dein pedetentim & ęgre augescit, magna certe inæqualitate, qua modo calor, modo frigus percipitur. Accensus dein calor nõ acer, sed hebes & halituosus tangenti primum occurrit, quasi ex succensis uiridibus lignis uapor sublatus, postea uero aliquantum mordax & acer. Quum in omne corpus iam effusus est, nullum uehemens incendium corpus nudare cogit nec ardoris compunctio id uarie iactare, nec spirandi difficultas multum frigidumque aerem ducere, nec sitis uehemens aquam frigidam exposcere. Inclinãs accessio primis diebus nullum postea uero paucum sudorem effundit, qui pro uaporis specie pinguis uiscosusque est. Tota accessio horarum est octodecim, intermissio sex, quę raro integra puraque existit. Pulsus paruus, languidus, sum missus ac rarus, prę sertim accessionis initio & incremento, quòd natiuus calor frigidi, crassi uiscosique humoris agitatione uehementer prematur: postea ... crebrior ... sed minus quàm in tertiana atque quartana, ęque tamen ... atque in quartana: huius inęqualitas omni accessionis tempore quàm in cæteris intermittentibus maior. Vrina primis diebus tenuis & alba cernitur & crudę materiæ copia, quæ & uehementer obstruit & natiuum calorem obruit: postea uero quum materia coquitur, eiusque nonnihil cum urina præterfluit, rubra, crassa turbidaque redditur. Alui deiectio liquida, cruda, pituitosa. His igitur prima sępe accessione quotidiana febris dignoscitur, quum præsertim quotidianę populariter uigent. In hoc pituitosarum febrium genus referri solet epiala febris: per hanc quauis corporis particula eodẽ tempore calor frigusque percipitur, & unaquęque corporis pars rigore febreque iactatur. Huius causa putatur acida uitreaque pituita leuiter putrescens & cuius portio incensa iam est, altera uero necdum putredinem experitur. Eos autem qui in dignotionem febrium diligentius incumbunt, hoc in primis loco monitos uelim, & continuas (quæ biduum triduum ue quandoque occupãt) & intermittentes omnis generis uarie admodum inuadere. Sępe quidem in horrore atq; rigore, tum interiora, tum externa simul friget. At nonnunquam interiora frigore perhorrescunt aut rigent, quũ tamẽ partibus externis non frigus, sed calor unus ęquabilisque deprehenditur. Nonnunquam partes summæ externæque frigent, interiores uero uruntur ac sitim, potumque in horrore continenter expostulant. Tantæ autem uarietatis causa non ad uitream acidam ue pituitam reuocanda est; sed eo sane quod impulsa febris materia dũ præcordia feriens horrorem parit, partium externarum calorem alias reuocat,

alias

talias nō reuocat, alias quoq; horroris materia acris salsa ue nō paruā sitim infert

Tertianæ febris causæ, signa. Cap. XIII.

TERTIANA febris exquisita ex putrescente flaua bile superuacanea incenditur, idque uel in propria cysti uel circum præcordia cauaque uiscerum. è quibus tamen & eius nonnihil interdum in uenas irrumpens sanguini permiscetur. Eos maxime prehendit qui natura calidi sicciq; sunt, habitu gracili, ętate florida, qui laboribus, uigiliis, mœroribus, curis, ardoribus, uictui parco, calido siccoq; assuescunt, qui iecur impense calidum obtinent. *Hi* quippe bilis flauę prouentum faciunt, maxime quidem æstate, calidis siccisque regionibus & æstuoso cœlo. Si quid istorum deest, exquisita tertiana esse non potest. Repente quidem hæc prævhendit insigni rigore, quo plerunque corpus omne concutitur, sub cuius finem excussa bilis sępe uomitione redditur. hinc calor breui accenditur, & in omne corpus effunditur mox ad uigorem festinans, acer, pungēs, & iniectam manum acriter feriens, sed statim mitescens. Laborans ita exuritur, ut & corpus nudet & uarie iactet, & spirandi difficultate oppressus magnū multumque spiritum ducat, sitique enectus frigidam expetat, uigiliis, capitis dolore, & ira furoreque percitus. Longissima accessio horarum est duodecim, interdum septem uel quatuor, multo quidem sudore eoque calido & uaporoso inclinans, quam pura sequitur intermissio. Pulsus accessionis initio cōtractus paruus, postea uero quam in cæteris celerior atq; crebrior, quod refrigerii maior insit necessitas: uehemens & ualidus, sed aliquantum durus ob arteriæ siccitatem, minimum inæqualis ob tenuitatem materiæ cuius est facilis inflammatio, ob id etiam quod non minor sit refrigerii ex diastole, quam expellendorū putredorum ex systole necessitas Vrina flaua aut flamma, substantiæ mediocris & odore grauis. Atque hęc pura quidem & exquisita tertiana est, quam cēsuit Hippocrates septem circuitibus quod longissimum est iudicari.

Tertiana notha alia ex uitellina bile in uentriculo putrescēte ac inhærente firmius alias ex permistione bilis atque pituitę gigni solet. Atque hæc non omnes bilis, sed quasdam etiam pituitę causas habet euidentes. Accessiones nullo anticipationis cunctationis ue certo ordine recurrunt, neque si statæ sunt, exquisita propterea debet illa censeri; non enim ex circuitu solo febris essentia spectatur: rigor minus quidem uehemens, sed diuturnior, calor minus pungens minusque uehemens, qui non æquabilis in omne corpus inuadit, non absimilis igni ex mistis uirentibus siccisq; lignis succenso. Ardoris symptomata omnia mitiora, quod bilis furorem pituita restinguat: hinc etiam pauco nec admodum calido sudore inclinat. Accessio ultra horas duodecim multum exporrigitur, quantoque longior fuerit tanto impurior: nunquam septem, raro quatuordecim circuitibus iudicatur, sæpe uero longius excurrit.

Quartanæ intermittentis causæ signa. Cap. XIIII.

QVARTANAE febris continens causa censetur melancholia putris. *Hæc* enim, quum propriis ex causis multa cumulatur, nec caloris natiui beneficio regi potest, quasi destituta putrescens hanc febrem accendit. Est autem melancholia duplex, una naturalis, quę sanguinis quasi fex & limus est: altera adusta, quæ uniuscuiusque humoris torrefacti uelut cinis est: hæcque alias ex bile flaua, alias ex melancholia exusta fit: interdum

sed

ſed rarius ex pituita aut ſanguine peruſto. *Hinc* quartanarum alia ex ſeipſa, nō ex alia præcedente febre originem habet, eaq; ferè ſuccedit lienis tumori: quē naturalis melancholię exuperantia peperit. Alia aliarum febrium uel continuarum uel intermittentiū erraticarum ſoboles eſt, de qua dixit Hippocrates Interpolata febris eademq́, errabunda in quartanam mutabitur, præcipue ſi autumnus proximus eſt. *Humore* enim quicunque priorem febrem genuit, niſi integre uacuetur, exuſtus craſſiorq́; factus melancholiæ naturam ſubit, putreſcēſque ſubiecta fit quartanæ materia. Itaq; eos inuadit qui melancholicum humorem congeſſerant: cuiuſmodi ſunt lienoſi, & qui uel adurentes uel erraticas febres paſſi ſunt non integre ſolutas. Neq; tamen in liene ſolo, ſed & in meſenterio & circū hypochondria exuperās melancholia coaceruari ſolet. Huic gignendæ apti ſunt frigidi ac ſicci, qui gracili & glabro ſunt corpore, ætate cōſtante, uel iam inclinante: qui curis & mœroribus confecti ſunt, cibis diu addicti craſſis, terrenis ac omnino fœculentis. His melancholię copia ſuccreſcit, autumno preſertim & regione cœlique ſtatu inæquali. Quamque putredinis cauſę adſunt, febris exquiſita quartana accenditur. Acceſſionis initium à frigore eſt ualido quod eouſque ſenſim inualeſcit dum uehementem rigorē inuehat. non enim quidem ut in tertiana pungentem ferientemque, ſed uere contundentem, quo corpus uniuerſum tremore concutitur: dentes ſtrident articuli uero ac oſſa quaſi pondere obterunt. hoc abeunte, uomitio erumpit amara: quum præſertim uiæ patent in uentriculum. Calor accenditur non ut tertianæ uehemens: ſed quam quotidianę ardentior: neque is toto corpore æquabilis eſt: ſed cum quadam frigoris permiſtione & permanente quodam artuum & oſſium dolore. Sitis, uigiliæ, capitis dolor, reliquaq́; ſymptomata ſæuiora quidem quàm in quotidiana: mitiora quam in tertiana. Acceſſio quàm in cæteris intermittentibus longior, hancque ſudor finit quam in quotidiana uberior. Pulſus acceſſionis initio multo quam naturalis languidior, minor, tardior, ac rarior, poſtea uero ualidus, magnus frequens ac celer, & quam in cæteris febribus inequalior. Vrina primis fere diebus tenuis, alba aquoſaq́; poſtea uero & ſubſtantia & colore & contentis ſępe mutabilis, quòd eius materia plerunque uaria ſit, eiusq; modo minimum, modo plurimum penetret in uenas. Vix tota febris, niſi ex errore, ultra annum prorogatur, ſoluitur ſępe menſibus ſex, interdum tribus. Quæcunque ab huius conditione ſupra inſraue multum receſſit, exquiſita quartana non eſt, ſed aliorum humorum particeps. Neque exquiſita cenſeri debet, quæ in annos duos excurrit, nec quam uidi in annos nouem produci, nec quam infantes ac pueri citra ullum uitæ errorem ipſo ortu à matre contraxerunt. In hoc genus plerique referendas putant febres longioris intercapedinis & intermiſſionis, quales ſunt quintana, ſextana, aut ſi quę rariores periodos habent. *Harum* quippe materiam ſtatuūt melancholiam admodum craſſam atque terrenam, qualis ab exuſta pituita gignitur. Atque eam quidem paucam in parte quadam diſtantiore iamdiu coarctatam, ut ideirco tardius moueatur acceſſionemq́; faciat. Has *Hippocratis* authoritate confirmatas Galenus non recepit, ne uel ſupra quatuor humores alium ſtatuere, uel aliam ſtatuere, uel aliam illis ſedem quam in uenis deſignare cogatur. Simplicium febrium formæ tales fere exiſtunt, at certe nonnunquam uariant. Nam quartana interdum a blando frigore exorta, mitiſ dein calore in quatuor ſexue duntaxat horas excurrit. Tertiana uero hac plerūque tum horrore, tum æſtu atrocior atque prolixior. Quam autem aggreſſione prima difficile ex typo, facile poſtea ſit ex circuitus ordine dignoſcere.

De co

De compositis febribus. Cap. XV.

SIMPLEX & exquisita febris ex unius simplicisque humoris corruptione proficiscitur, & eius omnes causæ omnisq; signa, nẽpe natura, ætas, uictus ratio, regio, anni tempus & status cœli, omnia deniq; symptomata in unius eiusdemque humoris dominiũ conspirant. Composita autem febris bifariam dicitur uel quòd ex multis confusis, uel quòd ex implicitis constet. Confusę sunt quæ ita permiscentur, ut simul incipiant, simulq; desinant. Fiunt autem ex diuersis humoribus eodem loco permistis atq; confusis, pariterq; putrescentibus. Nulla seorsum internosci potest, neq; ulla simplex ac pura elucet, sed sunt earũ signa confusa. Hæc sunt quas supra febres nothas appellauimus. Quum par est confusarum modus, uix ullum potest definitum genus signari: quum uero impar, confusa febris eius quę plus pollet potiorq; est genus nomenq; sortitur. Quę plus bilis putrescentis quam cœterorum humorum nacta fuerit, tertiana appellabitur, sed notha ac illegitima, & quotidiana notha in qua nõ syncera pituita, sed alterius quippiam humoris una putrescet, quartana notha in qua melancolia aliis etiam humoribus perfundetur. Implicitæ febres sunt, quæ diuersis horis incipiunt diuersisq; desinunt. Harum unaquæque seorsum consistit propriamq; essentiam habet, tametsi accessionum partes quædam in tempus idem concurrunt. Fiunt hæ ex diuersis humoribus non eodem loco positis, sed quorum sua sit cuiusque sedes, sua essentia, suusq; motus. Harum unamquamq; tanquã seorsum atq; solitaria consisteret, minime arduum fuerit propriis signis internoscere. Continua cum continua duntaxat cõfunditur, non autem implicatur, & absurdum est quod scribit Auicennas, unius continuæ putredinem ex uno loco, alterius ex altero effundi. Nam reuera in utraque humores in uenis putrescunt maioribus, in hisq; agitati permiscentur. At intermittentes tum cum altera intermittente, tum cum cõtinua implicari solẽt. Quum itaque tres sint omnes simplices intermittentium differentię, quotidiana, tertiana, & quartana, harũ unaquæq; cum altera uel eiusdem uel diuersi generis implicari potest. Ex similium generum implexu hæ fiunt. Duplex quotidiana, quum in dies accessiones duę typis definitæ contingunt, quod admodum insolens est. Duplex tertiana frequens obtingit, cuius accessiones quotidie fiunt, sed nec pares nec iisdem horis: ferè.n. quæ diebus imparibus fiunt accessiones, similes inter se sunt, atq; iis dissimiles quæ in dies pares incidunt. Duplex tertiana a simplici ferè initium habet, cui dein accedit & altera: & implicitarum una prior terminari solet altera manente. Nõ minus frequens est duplex atq; etiã triplex quartana: illa duobus diebus exercet, uno intermittit: hæc quotidie accessiões habet, easque raro pares. Vtraq; solet e simplici nasci, cui dein altera, postea uero & tertia ad illas se applicat. Has oẽs a quotidiana typus distinguit, quòd sint quotidianæ similes inter se accessiões, harũ uero dissimiles. Et licet similes forte cõtingant, ex mouenti tamẽ impetu & ex cõmemoratis signis internosci possunt, Neque.n. duplex tertiana similes atque quotidiana accessiones efficit, nec triplex quartana similes atq; tertiana duplex quotidiana: nec similes euidentes causæ sunt, quæ melancholię atq; bilis aut pituitæ dominiũ proferãt. Iã uero intermittentes diuersorum generũ perquam raro implicantur, ut quotidiana & tertiana, & quartana, idque siquando inciderit, primis uix diebus animaduerti potest. Cæterum intermittens ut tertiana interdum continuę iungitur, atq; hæc a tertiana continua distat, quòd huius exacerbationis sine horrore rigoreue

ne pre-

ut prehendant, nulloque sudore inclinent: in illa uero contra a rigore incipiunt inclinantque cum sudore: nec tamen ut intermittente sudorem sequitur integritas, sed alterius continuatio. Huius generis est quæ semitertiana dicitur: continua quidem ac minime intermittens, uno die cum horrore inuadens, hincque grauius increscens affligensque, altero autem leuius. Constat enim ex tertiana intermittente & ex quotidiana continua: unoque die accessiones duas habere, altero unicam. Si pares ambo sunt humores, exquisita fit semitertiana: si uero bilis exuperat, ardentior fit & tertianæ magis affinis: in pituita, mitior magisque quotidianæ particeps. Quotidiana intermittens si quando tertianæ continuę iungatur atque implicetur, semitertianam quoque efficiet, eamque exquisitam & nunc dictæ persimilem, si humores ipsi æquales concurrant: non exquisitam uero, exuperante eorum alterutro. His ad unguem comprehensa mihi uidetur omnis putridarum febrium tractatio.

ἡμιτριταῖος

Hecticæ febris gradus, causæ, signa. Cap XVI.

FEBRIS hectica est calor præter naturam in cordis substantia primum ac per se hærens & infixus. Hic autem cordis uitalisque principij, mox etiam reliquarum partium similarium substantiam obsidet, quod omnis cordis intēperies mox corpori reliquo facile impertiatur. Consistit in cordis partisue similaris substantia, non quidem leuiter, ut ephemeræ aut putridę febris calor, qui ex accenso spiritu uel humore in partium similarium substantiam quādam tenus effunditur: sed penitus quasi immersus primum ac per se in propriam partis substantiam infigitur. Quumque partis similaris duplex sit calor, unus elementaris, alter diuinus, non hic quidem, sed unus elementaris supra modum auctus, hecticę febris est essentia: cuius tamen ut tum diuinus ille calor, tum quicquid in similari parte consistit tandem exhauritur. Etenim partis similaris triplex est substantia, solida, humida, & spirituosa. Humida rursum triplex, carnosa quæ nil quam concretus est humor alimentarius: primigenia, quę propria est innati calidi substantia, in qua & spiritus & calor innatus primum consistit: aquea seu elementaris qua tanquam glutino solida substantia cohæret ac persistit. Quum itaque febrilis ille calor cor & unamquamque partem similarem inuadit, primum quidem carnosa quoque illius substantia incenditur & efferuescit: ac quandiu nihil eius aut exiguum dissipatum est, primus est febris hecticæ gradus. Secundus quum amplius procedente calore, aut plurima aut tota carnosa hęc substantia absumpta est: nam & huius multi existunt ordines. Tertius hecticæ gradus est, quum assumpta carnosa substantia calor ille febrilis & immanis primigenium humidum manifeste depopulatur: hic uerus est marcor, & febris hectica cū marcore, quā Greci μαρασμώδη appellant. Per hanc quidem insitus spiritus atque calor qui eo humido innititur, omnisque hinc prodiens facultas magnam facit uirium iacturam: hinc & corporis uires omnes marcescunt & languent, omnesque functiones intercidunt. Hæc si manifesta iam est, penitus immedicabilis existit. Quum enim nobis insitum sit & ex semine contractum humidum id primigenium quicquid illius absumptū fuerit, resarciri nunquam potest, & hominem necesse est multo ante tempore interire, quam maior illius portio disperdatur. Carnosa uero substantia quia instaurari potest, secundus hecticę gradus curationem admittit, nisi iam forte marcori sit proximus. Vt autem febris calore, ita etiam ętatis decursu sine febre, sine dolore, solo interdum senio naturalique siccita-

te carnosum id humidum absumitur, deinde & primigenium. Atque hæc simplex ex senio marcor: quemadmodum & dum arbores uetustate senioq; marcescere cõperimus. Hectica porrò febris quæ uera simplexque existit, aut statim ab initio prehendit, aut ephemeræ succedit. Hæc in eum duntaxat incidit qui natura calidior sicciorq; fuerit. Fit autem a uehementibus causis euidentibus, ut ab iracundia, a mœrore, labore, æstu, siti inedia. Hę si quidem causæ quum leuiores sunt ephemeram, quum uehementissimæ hecticam mouent: statim nimirum inflammatis solidis partibus. *Incipiẽtis hecticæ febris primiq; gradus signa sunt* quum uehementes causæ euidẽtes antecesserunt. *Exacto* triduo aut quatriduo quũ ephemera amplius dici nequeat, si febris perseuerat æqualis citra insignẽ uel additionem uel minutionem: quæ quia æqualis existit sine ullo dolore est, uixque laborans febricitare se putat. Magna uirium imbecillitas est cum quodam languore. Tangenti calor mitis primum apparet, sed mox acer ac mordax. Pulsus debilis, paruus ac frequens: & arteriæ quã circumpositæ partes calidiores sentiuntur, maximeq; in diastole. *Hora* una duabusue a ingesto cibo: calor acuitur pulsusq; crebrior atque celerior euadit: cibo aũt cõfecto, febris in pristinã æqualitatẽ redit. Vt e.n. si calcẽ humore cõspergas, uapor multus acriorq; calor suscitatur, ita & corporis solidæ partes hectico calore obsessæ, ampliorẽ calorem effundunt dum cibi madore proluuntur. Quum uero secundus gradus est hecticę, pręter superiora inualescẽte cordis siccitate, corpus iã manifeste liquescit & absumitur. Vrinæ pinguedo telis araneorum similis innatat, cutis non rugosa & mollis ut iis qui aliis de causis extenuãt, sed ut cæteræ solidæ partes arida squalidaque existit. Pulsus durus tensusque est multoque debilior ac minor. Febris marasmodes uerusque marcor & tertius hecticę gradus est quum præ siccitate consumptioneq; corporis, oculi supra modum caui sunt, & prominẽt quæ circiter sunt ossa, aridæ palpebræ uix attolli possunt atque ut dormiẽti conniuent, neq; tamen is status somnus est, sed dormiendi impotentia. Collapsa tempora ac summe caua, quod eorum caro absumpta sit: frons dura, intenta & arida; facies squalida & plumbea, cuius & nitidus color periit. Vẽter quasi inanis, depressus atque contractus, reliquumq; corpus omne ita aridum ut nihil præter ossa membranis & cute obducta, & quasi sceleton esse uideatur. ipsaque cutis apprehensa ut corium aridissima apparet. Pulsus omnium maxime durus, paruus, debilis ac frequens. Atque hęc quidem hectica febris omnino simplex est, alteri nulli permista, quæ proculdubio rarissima usu obtingere animaduertitur. Est & alia febris hæctica aliquanto frequentior, quæ acutam ardentemq; febrem excipit. Quum enim admodum uehemens est febris incendium, & laborans natura calidus siccusque diutius inediam aut sitim tolerat, nullaque ope incendio succurritur, colliquatur carnosa similarium partiũ substantia, & febris in partes solidas inuadit easque populatur. Hæc propriè ardens & colliquãs est febris, id breui efficiens, quod simplex hectica sensim multoque tempore. Traditur & tertia hecticæ differentia ex partis cuiuspiam affectione, præsertim ex iecoris, lienis, uentriculi, pulmonum, thoracis, renum uel intestinorum inflammatione haud recte curata, maxime uero si prulenta euadat. Quum enim febrilis calor diutius in his persistat eorq; obsideat, solutio certe quidem difficilis euadit, ac tum cordi tum ceteris partibus summam siccitatem ingenerat. Cæterum hęc propriè hectica censeri nõ potest, sed symptomatica febris, eaq; plerunq; lenis, de qua ante iam dixi. Quin etiam neque hoc genus, neque alterum præcedens in hecticæ simplicis genere contineri põt: utrumq; enim ex putredine natũ est, quam etiamnũ diu redolet, eius quippe in

dicia

dicia in pulsu, in urinis, in siti, in alijsq; symptomatis permanent. Quin & febræ in his excandescentię etiā sine causa fiunt, & inequalitates, & crebri horrores, quum presertim purulenta est collectio. Itaque omnis quæ hectica appellatur ex putrida febre profecta, putredinis etiamnum particeps est.

De maligna pestilenteq; febre, quæ totius substantiæ morbus est. Cap. XVII.

MALIGNA febris est quæ non modo calore, sed & qualitate uenenata cor fatigat. Qua enim febris est, calore: qua maligna, pernicie molesta est. uenenata qualitas appellatur, cuius uis & pernicies supra uulgaris putredinis conditionem est. Ea autem uel intus sponte gignitur in nobis, uel extrinsecus inducitur: idque alias e sublimi, alias alijs ex causis. E sublimi uenenata febris quę fit pestilens est, alijs ex causis simpliciter maligna. Hæc itaque fit quum in nobis humores preter simplicem putredinē, aliā quoque principiū his ex causis cōtrahunt. Hi enim uel sponte sua, & interdum senili uetustate degenerāt ut prasina, cerulea, atraue bilis putrescēs, uel uitiosi cibi atq; potus, quia sine contrā ueneni participes, naturæ suæ humores febresque proferūt. Alijs quoque inquinamenta quę ex infectis paludibus, lacubus, antris speccubus, hominum animantiumque cadaueribus aut excremētis: aut ex alijs grauioribus expirationibus sunt contracta & quæ ex temporū tēpestatumq; inordinatis exuperantijs procedunt. Quęcunque his ex causis genita sit pernicies: ea uel cum aere uel cum cibis uel quouis modo aliter in nos penetrat: atque si susceptioni æ febri præparatum corpus est, malignę corruptis humoribus febrem infert simpliciter malignam. Pestilentis uero febris causa est pernicies uenenataq; qualitas e sublimi cœlique; in aerem demissa: quæ quasi furibunda passim inuolat in uulgus. Quia enim pestilentiæ semina aeri inspersa inspiratione perspirationeque intro subeunt: si cor affectioni preparatum est: id continuo: inde uero arteriarum spiritus: postremo humores corpusque uniuersum labefactant. Sed est cognitu difficillimum: quid corpus unumquodque pestilentiæ obnoxium reddat. Quum maligna pestilensue febris simplex est & solitaria citra putridam: pulsus languidus, paruus, frequens, celer: omninoque inæqualis existit: uires omnes præsertimque uitales concidunt: frequens animi defectio ac interdum syncope: assidua uomitio per quam ne cibus quidem optimus cor recreat: uigilię molestæ: frequens corporis iactatio: urinę nec crudæ nec turbidæ: nec sitis uehemens: nec appetentia deiecta: nec magnum incendium: nec febris admodum ardens ut idcirco interdum ęgri nec se febricitare putent: & sine sensu doloris uiribus extinctis inopinato decedant. Hę igitur notæ sunt malignę pestilentisque febris. Quum autem solitaria non est, sed putridæ permista commemoratis signis accedunt: capitis dolor & grauitas: & in somnum propensio: deinde delirium: spiratio difficilis & grauis olens: sitis inexausta: deiecta appetentia: biliosa uomitio: interiorum æstus uehemens & extremorum frigus: ut idcirco febris mitis fit: intus conturbans: urina cruda, turbida aut foetida, fœtida & graueolens: alui proluuies, alijque plurima quę pro uaria corporis humorumque constitutione alia alijs exercent. Hęc enim constitutionis uarietas causa est, cur uix duos usquam uideas eadem contagione inquinatos similibus perimi symptomatis. Futurorum porrò grauium malignorumque morborum præsagia quædam sunt. Ver pluuium & australe æstasque feruida: nam putredo corporibus accersitur. Auster sine pluuijs diu

perseueras, omnia quippe corrumpit, quia natura calidus humidusq; est pluuiosus uero calorem estumque temperat. Aer turbidus, caliginosus, ęstuosus quodam caumate, sine uentis aut leui austro. Nam flatu quouis & tempestate ualida aer expurgatur, neque putredinem ingenerari sinit. Cometæ, stellæ cadentes, hiatus, ardores, & alia in æthere nocte conspicua. Hęc enim singula si diu persistant, putredinis tum causæ, tum signa perhibentur. Eius uero genitæ aut proximè impendentis signa sunt, insectorum & ex putredine genitorum animalium exuperantia, cuiusmodi sunt pulices, cimices, muscarum uaria genera, locustæ, ranæ, ac mures. Sæpe quæ in terræ uisceribus degunt animalia, errabunda prosiliunt. auiculæ corruptione perceptæ nidos deserunt cœlumque mutant, nonnunquam minutiorum animalium quę proniore sunt capite, ut ouium magna clades antecedit. Ex his igitur præsagiri potest annum grauē calamitosumque fore, in quo putridi malignique morbi grassentur. At uere pestilentem annum fore non hinc præuidere licet, sed ex sola syderum commistione, quæ illius est procreatrix.

De carbunculo buboneq; pestilenti. Cap. XVIII.

PESTILENTIUM febrium alię incomitatæ sunt, aliæ malignitatis suæ atq; ueneni characterem quendam exhibēt. Hic autem uel carbunculus est uel bubo, uel exanthemata purpurea. Hæc quidem in mitioribus sub morbi statū erumpunt toto corpore cōspersa, interdum cerulea uel nigra nullo tumore extuberantia. Carbunculus perniciem affert maiorem, non è certa sede, sed indiscriminatim, modo ex hac, modo ex illa prosiliens. Ferè autem oritur a pustula exilij seminis magnitudine, interdum uero & multæ prosiliunt, primum quidem pruritu, deinde rubore, ardore doloreq; uehementi. Hoc uero sensim increscente pars uritur crustosumq; ulcus quasi cādente ferro inducitur, idq; uel nigrum uel cinereum. Nōnunquam & a crustoso ulcere sine pustula initium sumit. Caro quę circum ulcus est summe inflammatur, nigrescente colore doloreq; implacabili, quæ demum corrupta excidit. Proximā continentēq; huius causam statuunt, crassum retorridumq; sanguinem longè ab eo diuersum qui phlegmonem parit. Cæterum q̀ pestilens fit populariterq; grassetur, causa est non modo putrida, sed & uenenata aeris constitutio, qua dum præparatum corpus attingitur, contractę cladis hunc quasi characterem exhibet. Quæsitum autem perdiu, febrisne ex carbunculo, an ex febre carbunculus procedat. Quoniā interdum carbunculi initium multo ante tempore cōspicuum quam febris est tametsi Galenus ex carbunculo febrem necessarie deducit. At certe una uenenata pernicies utriusque causa est, nec tota in carbunculo, nec in febre tota inhærescens. Quamdiu enim carbunculus sine febre est, quis omne uirus in affecta sede collocet? Licet affecta pars extirpetur, aut circūscriptione facta uirus intro subire inhibeatur, non idcirco reliquum corpus in tuto fuerit. Non enim quemadmodum uirulētarum bestiarum demorsu, ex ea parte pernicies inducitur, sed inquinati aeris inspiratione. Quum itaq; huius ueneno cor lacessitur, si robustæ sunt uires, ueneni quiddam statim in aliquam corporis summam partem disiicitur, illicq; sensim incrementū sumit partemq; contaminat, altera ueneni portio intus hęrens, quū sensim inualuerit, febrem infert pestilētialē. Sin uero imbecillæ uires erunt, incēsum intus uenenum febre parit, cuius impetu ueneni quiddam foras exiliens, postea carbunculum promit. Similis est & de pestilente bubone disputatio. Hic autem similem atque carbunculus or-

tus

tus sui perniciem obtinet: materiam uero minus feruidam ac uere phlegmonodem, ut quæ sanatione suppura. Insidet uero solis adenibus, nempe uel tonsillis, uel alis, uel inguinibus. De hoc nihil ueterum literis proditum est, siue quòd tum rarus admodū & insolens esset, siue quòd in regionibus feruidis nusquam grassetur. Hunc autem aquilonis pręsertim regionibus in pestilentia frequens, alias cum carbunculo, alias solitarius, alias ante alias post febrem ortum habens. Si carbunculi comes est, illi ferè assidet proximasque glandulas occupat: ut si in capite uel in aliqua uicina parte consedit: eas quę in collo & secus aures sunt glandulas inuadit; si in brachiis alas; si in cruribus inguina. Nec tamen bubo carbunculi quasi comes est indiuiduus, sed uterque etiam seorsum deprehenditur. Finitima his sunt exanthemata & ecthymata. Hęc pustularum specie in summa cute extuberant, alba quidem, sed in ambitu rubra, Exanthemata uero maculæ sunt exiles uel rubræ, uel purpureæ, uel nigræ. Vt autem corporis summa, ita & interiora omnia uiscera, musculos, neruos: cęterasque partes solidas obsident, ex hisq; primam ducunt originem. Vtriusque sua propriaq; causa in aere; qualitas quippe maligna diuersi mitiorisque generis quam quæ carbunculum bubonemque pestilentem ingenerat, proinde in infantes ac pueros, non autem in seniores, nisi ferocior immaniorque sit, inuadit. Neque austrina neque pluuiosa constitutio, neque ęstus, sed cæca pernicies hyeme pariter ac æstate annis quibusdam irrumpens, horum est effectrix; cum hac enim inquinamenta illa incipiunt pariterque desinunt. Initium habent a febre quæ synochi speciem habet; cuius pulsus frequens, celer ac uehemēs est. Membra omnia ingrauescunt, somnus obrepit, caput dolet, nares stillant, oculi tument & illachrymantur, facies quasi inflammata rubescit, uox raucescit, difficilis crebraq; fit respiratio. Die tertio, quarto aut interdum quinto exanthemata ecthymata ue morbi impulsa prorumpunt nulla crisi, nulla febris solutione. Hic enim persistit dum cita aluo fœda proluuies exeat, aut dum absumatur tempore. Morbi complures alii sunt pestilentes, aut consuetorum aut insolentium numero, quorum est sua cuiusque causa euidens propriaq; malignitas in aere cœlitus dimissa, cuius essentia haud secus quam ex euentu dignosci comprehendique potest. At nihilominus quoniam uniuscuiusque comes est maligna perniciosaq; febris ex ea contagione profecta; quæ inspiratu cor uiscus omnium nobilissimum primum attingit; iure debent omnes hoc genere pestilentis febris recensere. Quicunque uero aut epidemii, aut contagiosi, aut uenenati morbi nulla comite febre nos obsident; licet occultę cuiusdam & cęcę malignitatis sint particeps, non huc tamen, sed in particularium morborum genera referri debent, in quorum deinceps tractatione uersamur.

De febrium symptomatis. Cap. XIX.

FEBRIS nulla incomitata progreditur, sed tum symptomatis, tū aliis plerunque morbis stipata. Symptomata quæcunque leuia sunt ac mitia in signis duntaxat connumerari solent; quæ uero sæua ac sępe laborantem non minus quam febris exercent, uiresq; nimiopere aut fatigant dissoluunt, animaduersione & tractatione digna sunt. Siquid igitur præter febrem ægrotum immanius torquebit, uidendum & accurate discernendum, idne ex febre ut proprium eius symptoma emergat an ex alio morbo qui febri sit implicitus & cuius propria sit seorsum causa. Grauius autem symptoma reddit, aut humoris situs aut

partis

partis imbecillitas. Quũ.n.febris materia in oẽ corpus est æquabiliter effusa, sed in aliquã partẽ pcipue impingit, pro illius cõditione symptomata exurgunt. Quũ etiã ante febrẽ pars quędã corporis uel natura uel humoris cuiusciã ueterisue mali uitio imbecilla erat tametsi ęquabilis sit corporis affectio, pars tñ iã diu offensa prima omnium iacturã & incommoda præsentis: & si q̃ in ea delitescit uitium, id protinus excitatur cum febre. Febriũ uero symptomata, quę ferè solent grauissime torquere, hæc sunt: sitis, linguæ ariditas & scabrities deglutiendi difficultas, gustus deprauatus cibi fastidium, nausea, uomitio, alui profluuium, singultus, syncope animi defectio, oppressio æstus immodicus, corporis iactatio & eius uelut contusio, lumborum grauitas, capitis dolor, uigiliç delirium. Intermittente uero febre rigor uehemens, sudor exuperans. Sitis quidem interiore uentriculi tunica, uel ardore inarefacta, uel imbuta nitroso calidoque humore. Illa tamen potu extinguitur, hæc uero minime, etiam si totus uenter humore perfundatur ac turgeat: sępe enim uel ore madido grauis existit. Sola corporis æstuatio nisi hæc interueniunt, raro siti excruciat. Nam interdum corpus febri exardescit, sine siti, non q̃ (ut uulgo creditur) frigida destillatio uentriculũ proluat, sed quod ardoris causa longius absit a uentriculo. Lingua nonnunquam sine siti arescit in febre, perinde atque in ijs qui sanitatem hiante ore obdormiunt: arescit & ab immodico æstu, & a calido acrique uapore in fauces, in os, & in palatum sublato. Huius plerunque tanta uis est ut linguam scabritie exasperet nonnunquam & hanc diffindat. Si crassiusculus uapor est, aut pituita è uentriculo in os redundat, aut è cerebro procumbit crassescens ea ui caloris & obdurescens linguam ac dentes plerunque & gulam totam lentore obducit. Hæ ipse causæ quum fauces œsophagique introitum obsident, & uiam cibi uel siccitate uel lentore conglutinant deglutiendi difficultatem inuehunt. Nunquam tamen deprehensum est his solum ex causis (quod tamen plurimi metuunt) omnino fauces pręcludi. Gustus deprauatur quum lingua aut os uel bilis perfusione amarescit, uel corrupti humoris substantia aut uapore inquinatur. Sub hoc autem uitio integra nonnunquam est appetentia. Cibi uero fastidium aut febrem antecedit, aut primum eius symptoma existit. Huius enim causa multiplex. Nam & sola corporis perturbatio & omnis uentriculi perfusio a quouis humore, qui aut ipsum quasi saturat aut aliena qualitate appetẽdi uim illas cõsopit & obruit: necnõ corruptus uapor in os uentriculi undelibet afflatus, aut sola infensa qualitas eo se inferẽs appetentiam euertit. Nausea atque uomitio causas habet aut humorem aut uaporem aut qualitatem, quæ modo nimiopere relaxat & emollit, ut pituita dulcis: modo expultricem facultatem, uel copia uel acrimonia extimulat, ut bilis genus omne: modo pernicie facultatis ipsius robur aut infestat aut dissoluit, ut maligna atque pestilens febris qualitas. Quum igitur causarum aliqua uel in ore uentriculi, uel circum tunicas eius tam uehementer impungitur ac hæret ut excuti ipsa minime possit, si exinanitus est uentriculus nauseam solum; sin uero potu cibo ue confectus est, cibi uomitionem mouet. Quum autem causa ipsa nusquam obhęret, sed aut in uentriculo fluctuat, aut in eum alicunde confluit humoris alias biliosi, alias pituitosi uomitionem ciet. Alui profluuium, quod lienteria dicitur non unquam perinde atque uomitio febri succedit, quum uentriculus, uel copia, uel acrimonia, uel malignitate humorum uaporum ue eousque prorritatur, ut minime cibum uel amplectatur uel conficiat, Sed & id nonnunquam præstat immoderatus ac intempestiuus frigidę potus pręsertim uentriculo purgatione lacessito datus. Singultum uel ab inanitio-

ne

ne uel a repletione fieri author est Hippocrates: at qui per febres acutas easque malignas incidit quum ferè perniciosus sit, aliam causam habet, aut corrupti humoris acrimoniam, aut malignitatem ac perniciem, qualem pestilens febris exhibet. Hæc quippe ut uomitionem ac plerunque animi exolutionem ita & dum in uentriculi tunicas altius inseritur, singultum ciet. Animus in febre deficit & exoluitur, modo ab eius humoris pernicie, cui uenenatam febrē inflixit, modo ab eruginosa aut prasina aut atra bile, quæ uētriculi os præcordiorumue membranas acriter ferit ac uellicat. Quum autem turgens hæc materia è uenis cordis arcem uel subit uel impellitur, multo grauior obtingit exolutio, necnon syncope in primis periculosa, quum ea repente & affatim irrepuerit. Exolutionem etiam plerunque infert symptomatum quæ febribus assistunt sæuitia, ut uigiliæ, dolor, timor, immodica & repente facta quæuis uacuatio, itemque uictus tenuis atque parcus. Quæ hactenus protuli, ferè quidem uentriculi aut præcordiorum offensione emergunt, quum uel bilis acerrima, uel alius quiuis putrescens aut uenenatus humor in eas sedes uehementius irruit, aut eo de se tetrum uaporem effundit. Quæ autem non ex his causis profecta sunt, ex alio quodam peculiari morbo ducunt originem. Oppressio quæ penè suffocat laborantemque huc illuc agitat & impellit, fit interdum ab ardore bilis prasinæ uel eruginosæ quæ circum cor ut in cauo, exæstuat: interdum ab eius humoris copia q in precordiis in uisceribus firmatus, ac per febrem impulsus uentriculum atque diaphragma premit. Posterior hæc non minus in intermittente febre quam in continua frequens, cui ferè comes est præcordiorum distentio: atque in contractu prægressuque dolor. Est porro grauissima oppressio, quum uel iecur uel lienem phlegmone exercet. Hinc affinis est spirandi difficultas non parui in morbis acutis momenti. Ea præcordiorum oppressionem sæpe consequitur: nonnunquam cordis & pulmonum æstum, quum ut in causo bilis atque putredo circum eas sedes incenditur: aut quum turgens in uenis materia impetu prosiliens eo procumbit. Delirantibus quorum sensus alio distrahitur: rara & alta: iis uero qui iam morti proximi sunt, alta: crebra difficilisque fit respiratio, sed non tam uehementia æstus, quam insiti caloris penuria & uirium languor. Quæ uero uel a distillatione, uel ab alia quauis causa processit: minime debet in febrium symptomatis recenseri. Lumborum dolor atque grauitas tum maxime fit, quum peccantis materiæ pondus in uenam cauam aut in maiorem lumborum arteriam plurimum illabitur. Ea si pariter uehementius incenditur, renum lumborumque suscitat ardores. At uero quum eius portio in tenues uenas quæ per summa sunt corporis, atque etiam in musculos excurrit, lassitudines membrorum grauitates, artuumq; dolores excruciant. His ex causis maxime uero ex oppressione ex lumborum artuumq; dolore atque ex æstu, magna incedit corporis iactatio, qua id subinde modo in alterutrum latus modo in pedes inquietum deuoluitur. Quum uero neque a dolore neque ab his causis impellentibus corpus perturbatione iactatur, uel morbi materiam in uenis turgere, & huc illucq; ferri, uel cęca malignitate cor, ut in pestilente febre, obsideri putandum.

Capitis dolor in febre subiectarum partium maximeque precordiorum consensu fit, in quibus exęstuans humor multum de se uaporem in caput per medias quasque regiones (est enim corpus omnino perspirabile) emittit. Hic uero meninges & pericranium, uel calore & acrimonia feriens, uel copia distrahens dolorem parit. Nonnunquam & e uenis arteriisque maioribus sursum impulsus tenuior sanguis temporum pulsantem facit dolorē. Omnis autem

ex

ex febre genitus capitis dolore, aut tēpora, aut frōtē, aut omnino priorē capitis regionē adoritur. Qui uero aut in occipitio, aut in uertice, aut circũ aures figitur, etiāsi cũ febre excēdescat, peculiarē causam habet ĩ capite, neque symptomata est febris. Sæpe.n. hisce locis uetus dolor quasi sopitus atq; cōquiescēs humore irritato exasperatur cum febre quemadmodũ & humor omnis circum mēbranas & articulos præter naturā cohęrens, si tacitus erat, uini meracioris liberaliore potu suscitatur doloréq; ciet. Vigilias inferũt causæ omnes quę sōnũ & quieté interpellāt, dolor, ęstus oppressio, sitis, & quęcunq; nimiũ infectæ sunt & laborāti graues. Plerũq; etiāsi ne istæ quidē molestæ sint, somnus tñ nullus obrepere pōt. Id ferè obtingit quũ calidus acerq; uapor cerebri substātiam magis quā meninges ferit, eāq; exiccat & calfacit, spiritusq; supra modũ attenuat & uarie dispergit. Idipsum quoq; citra magnũ ardoré euenire cōpertũ est, quoties ꝑniciosa qualitate cor obteritur. Sōni modus diligēter obseruādus. Nā in acutis morbis cōsopiti laborātes quũ exꝑgiscũtur, plerũq; nec meminerunt nec se dormiuisse putāt. Posteriores hæ causæ si uehementiores occurrũt, aut si feruida bilis in cerebrũ obrepit idq; urinis factis interdũ purioribus, mēs conturbatur & portētosa rerũ simulachra sensibus & mēti sese obiectāt, quibus cōtinuo succedit deliriũ ipsaq; mētis alienatio, cuius uarias posthac species exponemus. Maioris aũt terroris est deliriũ quā periculi, qd sæpe nullo uitę discrimine hominē abducat ab usu rationis. Præsentitur uero aut importũa loquacitate, aut immoderatiore gestu, aut quauis effrenata laborātis impudētia. Fere aũt quũ is humor deferbuerit, represso delirio grauis ꝓfundusq; sopor obrepit. Rigor horrorue quāquā intermittētiũ febriũ est ꝓprius, nōnũquā tn̄ modũ excedit. Ex his aũt causis ꝓdit, quas superiori oratione sumus cōplexi. Qui in cōtinua febre interdũ apparet, aut cōmutationis aut solutionis est index. Sudor nō modũ febriũ intermittētiũ, sed & continuarũ & aliorũ quorundā morborũ est cōmunis. Huius materia est humor uel copia uel qualitate grauis, per cutis spiracula manifeste affatimq; ꝓsiliens. Hinc uero ꝙ calidus sit aut frigus mitis aut acer, leuis aut crassus atq; uiscosus, fœtidus aut suauis, humoris q̃ hũc protulit genus exprimitur. Erũpit sudor aut naturę ui quiddā supuacaneũ robore expellētis, aut spōte proprioq; impetu. Illũ naturalē, hũc symptomaticũ appellāt. Qui decedēte febris intermittētis accessione profluit uberius, & q̃ in cōtinuarũ febriũ crisi emanat, naturalis est, ꝑter naturā uero & symptomaticus, qui quouis modo aliter alioue morbi tēpore prosilit. Hic ferè primũ incipit a capite ac deinde è reliq̃s etiā partibus sēsim emanat. Solũ.n. utilis & ẽm naturā is habēdus est, q̃ expurgatę aluo succedit, quiq; iā uacuata crassiore morbi materia, reliquā tenuem ꝑ corpori summa dissipat. Qui uero uel morbi initio, uel quouis alio tempore, uel ante concoctionem, uel ante crisim exierit, irritus est atq; symptomaticus, & cui nulla morbi fida solutio cōmittit pōt. Qui in syncope & in uiriũ exolutione, siue calidus siue frigidus emergit, non sudor, sed proprie mador appellatur. Hæc præcipua sũt febriũ symptomata, ex quorũ specie atq; sæuitia intelligi pōt, in quā pręsertim partem cōtinens febris materia incumbat, aut quę pars corporis, uel imbecilla, uel humoris uitio grauata ante febrem fuerit. Sic omnis cōprehensa sit tractatio noscendarum febrium, a qua in eam me confero, quæ de morbis est partium singularium.

Libri Quarti de febribus earumque symptomatis,

FINIS.

DE PARTIVM MORBIS ET SYPMTOMATIS.

LIBER V.

PRAEFATIO.

QVI primi omnium medicinæ initia, & quasi fundamenta iecerunt, iure quidem ac merito id sibi laudi & glorię tribuere, ut à se inuentis & modo deprehensis inusitatisque affectibus in audita quoq; nomina arbitratu suo imponerent. Sed quum ipsi rudem adhuc & incultam rerũ cognitioné haberent, nomina morbis confinxerunt, non ex rei essentia cui primum & maxime medemur, sed ex eo quod forte primum occurreret, quemadmodum & lui uenereæ hæc ętas maxime uaria aptauit nomina. Itaque morbi alii à parte cui insidét nuncupati sunt, ut pleuritis, nephritis, peripneumonia, alii ab efficiente materia, ut melancholia, cholera, calculus, alii ab inteuti quodam symptomate, ut epilepsia, apoplexia, paralysis, tremor, alii ab externarum rerum similitudine, ut elephas, cancer, polypus, satyrias. Veteres igitur illi & primi medici quum unam empiricam colerent, Dogmatici dein notandis rebus artem fecerunt, longasque obseruationes ad artem & ad pręcepta reuocant, quam ne obseruarent & offunderent nouitate uerborum, longo iam usu trita morborum nomina retinuerunt, aliique deinceps eadem usurparunt. Nobis quoque eorum usus tenendus, corporisque partes sequutis, morbi omnes eorumq; causæ & origines scrutando, non opinabiles tantum quas plerique meditando fingunt & comminiscuntur, sed curationi in primis consentaneæ, & ex quibus medẽdi ratio depromatur. Equidem nunquam ullum planè cognitum penitusque perspectum morbum esse putauerim, nisi compertum habeatur & quasi oculis cernatur, quę in humano corpore sedes primario laboret, quis in ea sit affectus præter naturã, unde is processit, utrum in ea sede genitus κατὰ πρωτοπάθειαν, an aliũde profectus κατὰ συμπάθειαν an deniq; causa aliqua interior illum foueat. Hæc enim singula certis signis scrutari & internoscere, oportet eum qui recte uelit morbis mederi. In hanc morborum causarumq; doctrinam nunc totus incumbe, cui needum curationem subiiciam, ne in turbulenta singularium confusione occuper, quorum non est disciplina. Alia noscendorum, alia curandorum morborum methodus, nec singulis omnia conuenienter aptari possunt. Interiores autem corporis morbos primum oratione persequar, deinde externos qui sensibus obiecti ferè chirurgiam postulant, id initio sanciens, ne quis huc nisi gnarus anatomes ac peritissimus accedat, & quęcunque quis uel leget uel audiet (fit autem audiendo, quam legendo meus in rem ipsam attentior) fixa meditatione ea contempletur in humano corpore, ut summam rerum cognitionum firma memoria stabiliat.

De capitis dolore eiusque causis. Cap. I.

περὶ τῶν κεφαλαλγιῶν.

CAPITIS affectus quoscunq; usus olim notauit, symptomata certe sunt, nō morbi. Hæc in tres ordines ex affecta sede partimur, alia capitis membranas, alia cerebri substantia, alia meatus adq; ductus obsident. Membranas appello meninges & pericranium, in quibus solis ut exquisite sentientibus dolores fiunt, cephalagia, cephalęa & hemicrania. in cerebri substantia, quæ omnis principis facultatis nempe mentis, imaginationibus & memoriæ sedes est atque instrumentum, deprauatę functionis symptomata sunt, phrenitis, delirium, melancholia, lycanthropia, mania, abolitæ uero functiones sunt stupiditia, amentia, extincta memoria, sopor, ueternus, catoche, lethargus. In cerebri uentriculis atque in iis ductibus per quos animalis spiritus in sensuum motuumq; organa distribuitur, sensus motusq; symptomata fiunt, uertigo, epilepsia, incubus apoplexia, paralysis, conuulsio, tremor, catharrus. De singulis rursum plenius dicendum. Dolor omnis capitis in membranis existit, quæ si neq; ab æstu, neque à frigore, neque ab ictu, neq; ab odore graui offenduntur, causam interiorem habent doloris, quæ aut illas intemperie afficit, aut ferit, aut diuellit aut distendit. Quę autem signa doloris speciem, eadem & efficientes causas ostendunt. Dolor acer, erodens ac perforans ab humore fit aut uapore bilioso & acri feriente membranas, grauans à frigidorum pituitosorumq; copia, distendens a flatuū aut humorum mitiorū exuperantia qui inter caluā & pericraniū, uel inter caluā crassamq; meningem se insinuant, easq; membranas diducūt ab osse, dolor pulsans à tenui biliosoq; sanguine, uel a spiritu redundante, quo turgētes ac distentę arteriæ uehementius pulsant membranasq; concutiunt. Eius ferè generis est dolor omnis qui statis horis quotidie siue cum febre, siue citra hanc recurrit. Sed.n. horū dolorum causæ ex iis signis certius discerni possunt, quæ demōstrāt quis humor in capite exuperet. Dolor omnis aut externus est aut interior. Externus quoniam pericranio incūbit, capillorum radices inuerti non sinit, & capitis pressu exacuitur, interior uero mitescit. Falsum est & a ueritate prorsus alienum, interiores solos dolores ad oculorum usq; radices pertinere, nam & externi eodem sępe pertingunt, & quod & pericraniū cui insident, oculorum cauū lucingat. Dolor capitis consuetus & multos iam annos hominem frequenter leui occasione exercens, aut cephalæa aut hemicrania est, illa caput totum aut partem eius maximam, hęc alteram duntaxat occupat, a temporumq; pulsatione initium ferè sumit. Quinetiam cephalęa sempre proprio & primario fit capitis affectu, hemicrania uero præcordiorū subditarumq; partium sympathia. Cephalagia gennus utrunque comprehendit, ac pręterea quemuis dolorem, siue ex febris siue ex solis ardore, siue ex ebrietate, siue ex alia quauis euidente causa excitatum. Ita igitur doloris species eiusq; causa internoscitur.

Principis facultatis symptomata. Cap. II.

περὶ τῶν παραφρονούντων.

PRINCIPIS facultatis animæ quę in cerebri substantia tanquam in proprio domicilio residet, deprauata functio est desipientia παραφροσύνη Grecis & παράνοιαν dicta, quæ mentis est alienatio. Hac qui conflictantur prepostere ratiocinatur aut aliena cogitāt, qualia aut nusquā, aut aliter multo subsistunt. Quibus ita mens ęgrotat, ii dolorē, inquit Hippocrates, non sentiunt. Desipientium tres sunt ordines, alii cogitatione sola delirant, quibus etiā uigilantibus

mens

mens uisis quibusdam mendacibus iactatur, alii uerbo, qui impudentius & effrenatius, uel nullo ordine nulloq; iudicio multa obloquuntur alii opere, qui suas etiã cogitationes factis explent. Omnium causa est humor aut uapor feruentissimus in cerebri substantiam in eiusq; uentriculos effusus, cuius impulsu & agitatione mens in falsa quædam fictitiaq; traducitur. *Desipientia* alia cum febre, alia sine febre consistit. Quæ cũ febre, aut phrenitis est aut delirium. Di- παρακοπὴ
stant aũt qđ simplex delirium fiat ex bile, aut ex tenui sanguine per cerebrum ef- καὶ παρα-
fuso, aut ex uentriculi, præcordiorum totiusve corporis calida expiratione, qua- φορὰ.
lis in ardentissimarum febrium uigore suscitatur. Phrenitis semper ex proprio φρενῖτις.
atq; primario cerebri affectu, ut ex inflammatione, ex erysipelate. Distant etiã qđ delirium plerunque febris aut morbi grauioris symptoma fit, phrenitis uero non symptoma, sed causa fit febris. Adhęc frequens admodum est delirium, phrenitis uero rarissima. Horum autem causa sanguisne sit an bilis flaua, ex delirationis specie perspicue noscitur. Nam deliria, inquit Hippocrates, quę cum risu accidunt, tutiora sunt quam quæ serio, quod illa à sanguinis exuperantia, hæc quia ferocia, à bilis sunt acrimonia. Discernuntur porrò ex iis signis, quę quis humor exuperet demonstrant. Atque hæ quidem desipientię in febre sunt. *Desipientia* porrò sine febre, alia simplex est, alia melancholica. Simplex illa & leuis interdum fit ex cerebri inanitione atq; ex imbecillitate principis facultatis, qualem dixit *Hippocrates* ab immoderato sanguinis effluuio, atque etiam ex uigiliis accidere. Fit & interdum uehementius perculso & impulso cerebro, unde & animalis spiritus & mens perturbatur atq; confunditur, ut quæ apud *Hippocratem* ex capitis ictu fit desipientia. Quinetiam ex multa uini potatione nasci traditur, iđ; plerunq; sine febre, capite nimirum sanguinis uaporisq; feruidioris copia incalescente & celerius impulso. Melancholica de- μελαγχο-
sipientia triplex, melancholia, lycanthropia & mania. Melancholia mentis est λία.
alienatio, qua laborantes uel cogitant, uel loquuntur, uel efficiunt absurda longeq; a ratione & consilio abhorrentia, eaq; omnia cum metu & mœstitia, quæ duo Hippocrates indubitata melancholiæ signa constituit. Incipientes quidem melancholici abiecto, demisso & hebetiore sunt animo, se suaq; negligunt, uitã sibi acerbam putant & amarissimam, etiamsi ex ea migrare pertimescant. Quũ iam malum inualuit, multa animo & cogitatione fingũt & obloquuntur aliena perturbate atque confuse, eaq; ferè tristia, alii ne loquendum quidem sibi esse putant, sed omnem uitam in taciturnitate transigendam. Dein hominum consuetudinem conspectumq; magnopere fugiunt, multi solitudines quærunt, & interdum mortuorum sepulchra aut horridas speluncas errantes sectantur, eoque se recondunt, ac sæpe luporum ritu ululant, quorum propriè uitium lycanthropia nuncupatur. Infinitæ horum species, qualis nimirum maxime olim fuerit λυκανθρω-
cuiusque intenta cogitatiò aut qua his uitæ conditio, talis sese repræsentat me- πία.
lancholica deliratio. Nam (quod *Aristoteles* literis prodidit) ut uinum potantium naturę & moribus, ita sanè melancholia laborantium constitutioni sese accommodat. Eorum plurimi, qui siue febre desipiunt, melancholici putantur, maxime si meticulosi sint & tristes, qui facile continentur, nec uiolenter quicquam faciunt, sola quippe melancholica desipientia à frigidiore succo contrahitur, reliquæ omnes à calido. *Melancholię* succedit mania nobis furor uel insania dicta, quæ cogitatione, uerbo aut opere melancholicorum quidem deliramenta imitatur, sed iracundia, iurgiis, clamoribus, horrendo aspectu, multo denique maiore corporis impetu & mentis perturbatione laborantes exercet ac impellit, ut quasi feræ & immanes beluæ in obuios dentibus, unguibus & pu-

gnis inusitata rabie petulanter inuadant. Horum iam causas expediam. Melancholiam efficit ater ac fœculentus humor aut uapor in mentis sedem irrepens. Humor autem modo in liene uicinisq; partibus, modo in capite solo consistit, modo in uenas uniuersumq; corpus effunditur. Hinc melancholia triplex, hypocondriaca, primaria, & que totius corporis uitio fit. Omnium mitissima est hypocondriaca, quæ & flatulenta nuncupatur. ea sinistri hypocondrij sympathia concitatur, è quo uapor ater & obscurus obrepit in mentem. Huius generis signa conspicua sunt subter præcordia, in quibus arteriæ uehementer & moleste pulsant, sicut & Hipocrates notauit. Præcordiorum uenæ si pulsant, aut turbationem aut delirium portendunt. Ex humoris ardore æstus præcordiis inest, sed sine sitis nam læsa uentriculi concoctione sputum humidum copiosumq; reiicitur. Hinc etiam ructus, flatus, rugitus & fluctuatio: sæpe dolor & cordis palpitatio, interdum etiam suffocatio. Sumpto cibo calidiore & coctu difficili, calidus uapor sursum expiratur, è quo tum hæc, tum omnia melancholica deliramenta inualescunt, mitescunt uero refrigerante cibo, alui deiectione uomitione & ructibus. In plerisq; etiam lienis aut mesenterii renitens dolensq; tumor aliæq; horum affectuum notę insunt, in aliis quum pręsertim ab exusta bile flaua rates euaserunt, nec sola fæx melancholica, sed atra bilis molesta est, non manifesta humorum congestio deprehenditur. Melancholia primaria in qua cerebrum primario afficitur, siue peculiari, siue totius corporis uitio, hinc intelligitur, quod sine præcordiorum affectione fatiget, quodq; signa adsint quæ melancholicum humorem, uel in capite uel in toto corpore dominari & exuperare demonstrant. Iam uero quum atra bilis, uel melancholiæ, uel sanguinis, uel flauę bilis exustione genita est, mania insilit & adoritur, quæ proinde sępe succedit incalescenti melancholiæ. Ater hic humor similiter atque melancholia alias in præcordiis, alias in toto corpore, alias in capite solo congeritur. Calidus uero quum sit, immania horrendaq; deliramenta concitat: quod si putrescat, febrem accersat, sin duntaxat uehementius incalescat, sine febre maniam solitariam. Et hæc quidem deprauatæ aut perturbatæ mentis functiones existunt, quibus ferè comites sunt uigiliæ, eæque interdum pertinaces adeo ac diuturnæ, ut mente captus quidam menses quatuordecim insomnes duxerit.

μανία μονήρης.

Nunc de contrariis symptomatis.

Stultitia seu fatuitas quę Græcis est μώρωσις, mentis est imminuta & infirmata functio seu quædam ignauia. Amentia quæ ἄνοια, est uel imaginationis uel mentis occasus atque priuatio, qua iam ab ipso ortu perculsi affectique uix mentis inopia loqui discunt. Huius classis est fluxa & amissa memoria, quæ & obliuio. Omnium autem causa frigida est cerebri intemperies, quæ functiones omnes torpidas segnesq; reddit; nonnunquam cerebri aut temporum ex ictu aut ex uulnere uehemens concussio, quæ id in becillius fecerit. At qui ab ipso iam ortu & naturę primordiis uitium contraxerunt, iis inconcinna cerebri figura malaq; inest conformatio, aut certe pauca cerebri substantia, ut quibus caput pusillum existit. Verum enimuero frigida cerebri intemperies quæ non simplex est, sed ex humoris frigidi pituitosiq; copia, iis quæ iam diximus soporosos etiam affectus adiungit, somnum, soporem, cataphoram, letargum.

ταχκταφορικὰ γχὶ καρώδη πάθη ἐπιλασμονὴ καὶ πηθη.

ὕπνος.

Somnus quidem naturalis, cerebri & animalis facultatis quies est, spiritus atq; uires instaurans, quæ uigiliis & exercitatione per sensuum motumque organa dissipatæ sunt. Quocirca inanitio & defatigatio somni quietisq; causa quædam est; ac proinde a uigiliis, a multaq; exercitatione somnus arctior & placidior obrepit. At uero somnus nō naturalis (ut Aristoteli placet) oppleto fit cerebro, idq;

idque uel halituoso quodam uapore, ut à balneis, à cibi uiníque copia, ab aluo suppressa, uel humore copioso qui nec caloris nec frigoris modum uehementer excedat. Is enim si pariter frigidus uereq; pituitosus sit, & magna copia in cerebri substantiam & in uentriculos (quo proprium cerebri excrementum cumulari recondique solet) effundatur, non somnum, sed altum soporem, qui Græcis κατaφορὰ βαθεῖα dicitur, inferet, aut etiam ueternum sopore grauiorem, si illis copia admodum grauis extiterit. Adhæc si forte humorem eum pituitosum putredo inuadens febrem accersat, lethargus, excitabitur, a sopore unius febris eiusq; pituitosæ interuentu distinctus. λήθαργος. Ab apoplexia uero sopor, qui ὁ κάρος. grauis sit, internosci uix potest, hoc tamen discriminis intercedit, quòd sopor facilem liberamque respirationem sine stertore conseruet, quæ tamen in apoplexia sensim ingrauescit, sueritq; stertorem. Reliquæ omnes motus & sensus & mentis functiones, in sopore perinde atque in apoplexia, uel etiam grauius interceptæ concidunt, quanquam in quodam deprehêdi unam constitisse memoriam. Is quum per accessionem ita sopiretur, ut nec pilorum auulsionê, nec punctionem sentiret, excitatus tandem omnia furore quodam memorauit, quibus acerbe excruciatus fuerat in sopore. Fiunt præterea & soporosi affectus cerebro ictu uel casu uehementius concusso agitatis quippe & commotis spiritibus, nulla recte actio edi potest, tumq; subsistit homo quasi attonitus, ut qui aut timore aut uerecundia obstupuit. At si concussionis ui & impetu fracta ac depressa calua meninges cerebrumq; premit, sensus atq; sermonis expers obstupescit æger. At certe quum affractum cerebrum est, atq; eius aut neruorum indeq prodeuntium diuulsio quædam obtigit, omnibus quidem fractis ac debilitatis deterrimus oritur sopor exiguam nobis salutis spem relinquens. De hoc inquit Hippocrates. A capitis ictu stupor malum. Et rursum. Quorum cerebrum concussum aliqua ex causa est, os repente obmutescere necesse est. Quendam uidi ictu adeo uehementi ac ualido concidisse, ut sanguis ex oculis, auribus, naribus & ex ore manaret, hinc tantus mentis sensuumq; stupor inuasit, ut calua pertusa ac deinde obducta fuerit omneq; remedii genus sine sensu inductum, sitq; is tertio mense restitutus, immemor omnium quæ obtigerant. An antê ex contusione, an ex humorum frigidorum copia ortus sit affectus soporosus, facile tum propria signa explicabunt, tum quæ morborum antecesserunt.

Est & aliud symptoma ex contrariarum causarum permistione nascens, quũ κάτοχος pituita bilisq; flaua permistiæ in cerebro simul immodaratius exuperant. Id ca- ἤγουν ἀ- toche seu catalepsis id est prehensio aut stupor uigilans uocatur, quòd licet γρυπνον mens sensusque omnes subito correpti uigilantis formam figuramq; retineant, κῶμα. nihilominus tamen omnis eorum functio consopita sit. Quocunque statu prehensus sit æger, eodem permanet. Rarum certe hoc malum, & cuius admiratione spectatores obstupescunt. Laborantes duo referam quorum animaduersio in cæterorum cognitionem adducat. Vnus dum literis & chartis sedulo inuigilaret, repente hoc uitio perculsus, ita quidem obriguit, ut sedens calamumq; digitis premens oculis in libros defixis putaretur in eorum studia incũbere, donec uocatus ac impulsus deprehensus est omni sensu motuq; carere.

Alterum mortui ritu iacentem inuisi, qui neque cernebat, neque audiebat neq; compunctus sentiebat quicquam, facilis tamen inerat spiratio, & quicquid in os inferebatur, prompte uorabat. E lectulo sublatus solus consistebat impulsusq; incedebat, & quocũque uel manus, uel brachium uel crus [illegible] ceretur, illic quasi fixum ex stabile permanebat. Expressam quandam dixisse laruam, aut arte progredientem statuam. Hinc igitur constet, quæ cerebri symptomata

mata, simplicem in temperiem & quæ humorum uitium sequantur. Nunc de uentriculorum ductuumque affectibus

Motus sensusque symptomata. Cap. IIII.

σκοτοδίνος καὶ τὸ σκότωμα. τὸ ὑπόχυμα.

Vertigo est qua omnia circumagi uidentur, ita quidem cerebrum sensusque exagitans ut sæpe laborans corruat, nisi propinquis nitatur adminiculis. Hac leuius symptoma est suffusio, qua solum fumi, nubes, muscæ, hisque similia uolitare ob oculos putantur. Huius causa proxima est tenuis calidusque uapor per arterias in cerebri uentriculos irrepens, qui in plexu choroide spiritus & humores exagitans & uarii impellens, turbulentos sensus motusque reddit. Hic porrò uapor ex humorem quodam uitioso non continenter & assiduo, sed circuitibus & quoties euidentium causarum ui cietur, efflari consueuit, Hic autem humor interdum in cerebro, sępius in uentriculo & præcordiis aliisve partibus subsidet Hinc uertigo alia primario cerebri affectu, alia uētriculi aliarumque partium consortio fit. Illum demonstrant capitis dolor aut grauitas, aurium tinnitus, olfactus uel auditus oblæsus, hanc uero nausea, inapetentia, oris amaros, & cordis erosios cardiogmos appellata. Aut si qua pars alia huic malo dedit originem, eius affectæ indicia elucebunt. Vt in quodam cui ab occipitio uertigo exoriebatur, pars in eo minima dolebat, quæ si uel blandissime attingeretur, concitatus humor uaporem in sensus omnes expirabat, quo protinus offusi tenebatur. His qui uertigini aut suffusioni obnoxii sunt, accessionem cient euidentes hæ causæ, solis ęstus, exercitatio immodica, & quæcunque humores calfaciunt aut exagitant aut cebrum concutiunt. Deinde rotarum circum actus & aquarum uortices.

Epilepsiæ.

Epilepsia totius corporis distentio cerebra est, seu conuulsio non perpetua, qua homo subito concidit, sensuum omnium atque mentis functionibus interceptis, ut nec audiat nec uideat, nec expeditus preteritorum. Concussione ex ore spumæ mouentur, et solutis musculis interdū uel urina, uel stercus, uel genitura præter uoluntatem exit, & obscura uox eliditur. Atque hæ quidem absolutæ epilepsiæ notę sunt, plerunque leuior existit, cuius non tā expressa sunt symptomata, nam uertigini finitima hæc est aut quasi medio ordine inter uertiginē & epilepsia. Proinde non pauci uertiginem dixerunt diminutam epilepsiam, prodieruntque ingrauescentem illam in hanc facessere. Causa interior traditur humoris pituitosi aut melancholici ingens copia, quæ repente cerebri uentriculos meatusque infertiens; efficit ut æger cohibitio animali spiritu corruat. Hęc tamen non affatim ac penitus spirituum ductus obturat, sed eius nonnihil etiam præterfluit, quo cerebrum concussione adnititur quicquid noxium est excutere. Cæterum non sola noxii humoris copia epilepsiam infligit, quòd in sopore eius copia in fit citra conuulsionem, quod etiam quum subito desinit epilepsia, ei sanè quemadmodum & apoplexię, excusso in neruos humore, necessario succedere paralysis, id uero nusquam obseruatum est. Quocirca ut alio opere plenius demonstrauimus, præter humoris copiam uenenata & cerebri substantiæ grauiter infensa atque inimica qualitas epilepsiæ causa statuenda est, quæ quoties exagitatur ac prorepit in cerebrum, ea quidem feriente, cerebro autem contrapugnante, quasi collucatione quadam ac dimicatione fit epilepsia. Huius autem fomes modo in cerebro, modo in ore uentriculi nonnunquam & in aliis distantioribus sedibus delitescit, è quibus furtum per cęcos ductus in cerebrum serpit & progreditur. Hinc epilepsiæ tres differentię con-

consurgunt; una cerebro assignatur, altera est quæ uentriculi, tertia quę alterius cuiusuis partis consensu fit. Quæ in cerebro fit epilepsia, aperto eorum qui è uiuis decesserunt capite, animaduersa est sæpius aliunde suscitari quam ex uentriculorum infarctu. Causam interdum deprehendi cerebri abscessum esse, interdum corruptam meningis portionem caluæ adhærentem, summo dolore quibus è locis teter uapor in cerebri uentriculos penetrabat. Hanc speciem ostendunt, capitis grauitas aut etiam dolor, atrox, sensuum mentisque stupor aut tarditas, faciei pallor, turbulenta insomnia, & quòd accessio repente hominem adoritur nulla symptomatum præsensione. Alteram quæ ab ore uentriculi haud secus atque oculorum suffusio originem sumit, pręcedunt uentriculi dolor, distentio, compunctio, & difficilis inediæ tolerantia, quumque accessio ꝓxima est, nausea, cordis dolor, aut animi defectio, quum uero ea desierit, uomitio alias pituitosa, alias biliosa. Tertia species sæpe a manuum pedumve digitis, uel a crure, interdum ab utero, pręsertim quum fœtus gestatur, cum quo & putria multa coerceri solent. Non paucas noui mulieres quę quoties utero gestant, cerebro epilepsia corruunt, expeditæ uero nunquam. Hęc etiam potest ab alia quauis parte proficisci, nam uisa est quæ a summo uertice capitis originem haberet; è quo uapor quoquouersum excurrens, si per externas partes solum uagabatur, uertiginem, sin intro penetrabat in cerebrum, epilepsiam ciebat. Omniū manifestissime hæc species deprehēditur. Ex ea quippe sede in qua mali fomes delitescit, prehendēte accessione uelut aura quędam frigidior ꝑ continuatas partes in cerebrum efferri percipitur, cuius etiam impetus incipiēs iniectò arctiore uinculo (si pars id cōmode ferat) intercludi cohiberique potest.

Incubus est grauis corporis oppressio & nocturna suffocatio, respirationem offendens uocemque intercipiens. Sensus quidem non adimuntur, sed tamen stupefiunt hebetanturque, quemadmodum & mens & imaginatio. Etenim laborans uel ab hoste se inuadi, uel ab aliquo uenerem exigente tanquam ab incubante mole premi, qui manu attactus mox effugiat, uel absurdiora quædam spectra imaginatur ac fingit. Causa est crassior pituita aut melancholia, non in cerebro, sed circum pręcordia inhærescens, qua per crapulam & cruditatem turgescente, diaphragma pulmonesque premuntur, crasso autem uapore illinc in fauces & cerebrum expirato, uox supprimitur, sensus atque mens obturbatur, uisisque tristibus offunditur. Incumbus epilepsiæ & apoplexiæ affinis est, in quas si diutius persistit, sæpe degenerat. *ἐφιάλτης.*

Apoplexia est repentina motus & sensus, omnisque animalis functionis priuatio. Hac quippe percussus, nullis fere mali indiciis præcurrentibus, totus repente quasi attonitus concidit, atque si acerbum malum est, iacet fixis oculis sine sensu, sine motu, sine mente, sola respiratione a mortuo dissidens, quæ & admodum difficilis mox uadit, & cum stertore grauissimo. Hoc uno maxime a sopore & ab uteri strangulatu distat, quod in his ferè respiratio facilis & libera seruetur. Licet enim in caro in omnique graui sopore priores cerebri partes opprimantur ab hisque prodeuntes sensus torpescant, partes tamen posteriores illæsæ, satis spiritus in mouendi neruos effundunt quo motus conseruetur maximeque respirationes ad uitę conseruationem in primis necessariæ. At apoplexia omnia occupans & offendens, motum omnem respirationemque tollit, eaq; ea maxime causa hominem iugulat. Adhæc solutum carum ferè excipit bona ualetudo, apoplexiam paralysis. Vt erit uero strangulatus quum solo uapore cerebrum feriat, multo minus respirationem impedit, nisi fauces pręcludat. A syncope uero dissidet apoplexia, qđ nullus aut in primis obscurus ac san- *ἀποπληξία.*

guidus in hac arteriarum pulsus existat, in apoplexia uero plenus ac ualidus, nisi quum iam in propinquo mors est. Si mitior apoplexia fuerit, sensus quidem aut motus inest, sed admodum stupidus & incertus, ac tum ferè par altera corporis resoluta ingrauescit. Huius causa in cerebro consistit, omnis motus atque sensus communi principio. Ea autem est crassior frigidiorque pituita, neque enim a sanguine, neque à melancholia hanc gigni uerisimile est, etiamsi toto corpore exuperent. Atque frigidior ea pituita licet proprium cerebri excrementum sit, dum tamen affatim & uniuerse omnes eius uentriculos implet, aut dum minimum quiddam retis admirabilis arterias, per quas spiritus ex corde in cerebri sinus influit, repente obstruit aut coarctat, apoplexiã infert. Tum quippe sinus influente spiritu destituti, nihil deinceps suppeditare possunt sensuum mortuumque neruis, moxque necesse est animal collabatur, ac si eius carotides arteriæ interciperentur uinculo. Quibus caput graue frequenti sopore tentatur, & corpus omne pigrescit inertiusque euadit, & oculi tenebris offunduntur, hi apoplexiæ opportuni sunt, maxime uero senes, pituitosi & crapulæ addicti, qui breui angustiaque sunt ceruice.

παράλυσις. ἡ νάρκη ἀμυδρά τις παράλυσις. παραπληγία. ἡμιπληγία.

Paralysis quæ consummata fit, unius cuiuspiam partis nõ totius corporis motum & sensum perimit. At imperfecta interdum sensum perimit cõstante motu, interdum motum incolumi sensu, utrunque enim altero manente interdum perire posse in Physiologia demonstrauimus. Est & quum imperfecta paralysi sensus mortusve torpet & hebescit, hic proprie stupor appellatur, quo aliquando uidi uniuersam corporis cutem ex crapula & uinolentia affici, illæso motu. Fit autem paralysis alias ex debili apoplexia, ac tum proprie paraplegia dicitur, alias ex stupore sensim aucto, qui paralysis est nuncius. Illa quidem grauior & periculosior est, ac sæpe in apoplexiam recurrit, hæc uero mitior, at nihilominus pertinax. Illa ferè aut partes omnes quę sub capite sunt, aut alterum saltem corporis latus occupat, estque proprie hemiplegia, hæc interdum illas, interdum unamquampiam partem obsidet, ut linguam, oculum, maxillam, labrum, brachium manum, crus, pedem, aut quicquid sub diaphragmate constituitur.

Pars resoluta celerit frigore obriget, ea quoque grauis est, & si attollitur mox sua mole recidit relabiturque, laxa, mollis, tum motus tum sensus expers. Quumque iam diu malum protractum est, ea contabescit atrophia. Faciei quæcunque pars resoluta fuerit ... aduersam partem sanam contorquetur. Inuestiganda porrò diligenter mali prima sedes. Si partis cuiuspiam in facie extinctus est sensus, affectio in iis est neruis qui à tertia cerebri coniugatione prodeunt, at perempto motu, in primis spinę uertebris causa subsistit. Si partes omnes quæ sub facie sunt resoluuntur, affectio totius spinæ obsidet initium. Hemiplegiæ causa non in tota spina, sed in illius altera duntaxat parte inhęrescit. Altero crure aut utroque resoluto causa non supra lumbos quærenda est. Si tota spinę medulla in transuersum afficitur, resolutio subditas partes omnes, tum dextras, tum sinistras occupat, sin altera medullæ pars afficitur, eas duntaxat quæ è nocumenti regione sunt. Quacunque igitur parte resoluta, accurate discendum in eane sola affectus consistat, an illius neruo. Sed & quæri debet in totone processu nerui, an in eius parte aliqua, & an in origine solum, an in ipsa cerebri aut spinæ medulla. Ad quam quidem rem exquisite tenenda est ex anatome omnis neruorum distributio. Ea porro causa spiritus influxum & distributionem interpellans, crassa ferè est pituita neruo tenaciter impacta, huncque obstruens & impediens quominus spiritus animalis in eam distribuatur

distribuatur partem, in quam neruus propagatur. Quinetiam alius quivis humor [illegible] spinę medullæ infixus paralysim committere potest: ac sæpe flaua bilis hanc [illegible] quæ [illegible] finem, intermittentium febrium in spinam dorsi ac in [illegible] effunditur. Eam præterea inducit nerui callus, & tuberculum, & tumor omnis præter naturam neruum aut medullam constringens multoq; magis [illegible] ctum uinculum, & contusio ex casu uel ictu, & uertebrarum luxatio quę aut in dextrum fit aut in sinistrum. Quænam autem harum causarum paralysim intulerit, quiuis facile proprijs ex signis internoscet.

Conuulsio est neruorum musculorumque suam originem uersus pręter uoluntatem perpetua contractio. Hac membrum in quod musculi tendo inseritur simul adduci necesse est & contrahi: & a naturali figura desciscere, & uehementissimo torqueri dolore qui modo leuius, modo atrocius insultat uiresq; prosternit. Rarum quidem & insolens, sed tamen acutum malum est conuulsio, & quod breui interimit. Hæc interdum totum corpus, interdum partes infestat. Quæ totius est corporis, id adeo arctè occupat, ut flecti haud possit: quũque corpus in priora curuatur emprosthotonos est: quum in posteriora opisthotonos, quum æquali robore in utramq; partẽ intenditur, tetanos id est distẽtio, quæ nomina solent etiam solius ceruicis conuulsionibus accommodari. Huius causam & uitium in spinę initio contineri extra controuersiam est. Iam uero partis conuulsio interdum in oculo, in frontis cute, in linguæ radice: in maxilla: in labris unde risus fit sardonius: interdum in brachio: in manu: in crure: animaduertitur: eo scilicet neruo aut musculo affecto qui partis motioni destinatus est. Pars autem nerui primario affecta ea ratione designabitur, quę in paralysi exposita iam est. Conclusionis causę multæ sunt quas omnes Hippocrates in duas contulit: inanitionem & repletionem. Quęcunque enim uel ab ardente febre, uel ab helebori alteriusve medicamenti potione, uel ab immoderata sanguinis profusione, uel ab immodicis uigiliis, uel ab inedijs, uel a labore immodico fieri traditur, ab inanitione est, quemadmodum & quæ ex uulnere aut ex nerui compunctione concitatur. Hanc sequitur inflammatio simplex & ardor neruosas partes cerebrumque feriens. His igitur ex causis propria substantia dissipata nerui & membranæ siccescunt ac in sese contrahuntur. Quæcunque uero conuulsio uel ex phlegmone, uel ex ebrietate & crapula, uel ex suppressa quadã uacuatione cõsueta, uel ex intermissa exercitatione proficiscitur, ad repletionem referenda est. Ex iis igitur quæ antecesserũt conuulsionis species atque causa discernetur, tum etiam quod ex repletione repente gigni soleat, ex inanitione uero sensim multoque tempore. σπασμὸς

Præter illas alia quoque conuulsionis est species quam recte flatulentam quis appellat. Ea sæpe manum pedumque digiti, nonnunquam & crura uel extenduntur uel in sese contrahuntur summo dolore, sed eo breui & qui frictione sola mitescat. Causa est crassius lentusque uapor in neruorum propagines insiliens, qui illas haud secus atque citharæ chordas implet atque conuellit: proinde iis qui uino & crapulæ, aut socordię ac desidiæ se dediderunt, frequens esse consueuit. Huius etiam generis quędam non ita pridem mihi occurrit, non extremas solum nerum alias quoque partes impetens. Ea quotannis hieme duntaxat, sed bis terue quotidie affligebat. Caput primum in accessione uibratione quadam ex interuallis cõtorquebatur, hinc sensim malum per ceruicem frigoris sensu deuoluebatur quumque inter scapulas irruebat, illęsa mente integrisque sensibus opisthotono corpus rigebat quum uero in alterutrum latus, aut in brachium, aut in crus excutiebatur, ita arcte id protie-

nus contrahebatur, ut nulla astantium ui exporrigi posset, dum prorsus côquiesceret accessio. Ex quibus intelligi potest, continentem proximamq; illius causam non humorem, sed frigidum, crassum lentumq; uaporem fuisse, qui inclinâte accessione totius dissiparetur, cuius tamen fomes esset in capite.

Tremor motus est deprauatus membrum præter uoluntaté concutiens. Oritur quum insita grauitate membrum delabitur, facultas uero imbecillior id nequit erigere nec robuste exporrigere: tum enim pugna quadam grauitati resistit facultas ac tantum in sublime membrum attollit, quantum id suo pondere deorsum fertur. Pręcipua igitur causa est facultatis atque neruorum imbecillitas, quæ contrahitur interdum ex ætate, ut quum iam grauis est senectus, interdũ ex causa uires resoluente, cuiusmodi est diuturnus grauisq, morbus, immoderata intépestiuaq; uenus, & timor aliiq; animi pathemata, interdũ ex iis quæ tota substantia neruis sunt infensa, ut hydrargi uapor immodicus, interdũ ex iis quæ neruos acrius feriunt ac implent, ut uinolentia, uiniq; meracioris liberalior usus, hac nulla crebrior tremoris causa existit. Quin etiã pręter neruorum imbecillitatem alia quoque causa statuatur, neruorum obstructio à lentis crassisq, humoribus quæ sit tandem leuior quam in stupore aut inparalysi communes quippe horum causas esse uolunt, ordine solo distingui, ut quanto interuallo a paralysi stupor, tanto a stupore tremor recedat: Atque ut pituita sic & bilis flaua in neruos insiliens horum fit symptomatũ causa ea fere ratione qua & de paralysi traditum est. Etenim non raro sub acutorum morborũ finem tremor enasci deprehensus est. His iam omnia tum principis, tum sentientis mouentisq; facultatis symptomata uideor persequutus. Nunc quæ ab excrementis prodeunt expediam.

Excrementorum cerebri symptomata. *Cap.* IIII.

ἐγκεφάλου περιττωμάτων συμπτώματα.

ὁ κατάῤῥους.

DESTILLIATIO Grȩcis κατάῤῥους est superuacanei humoris è capite in subiectas sedes prolapsio. Hoc nomen late patet iunioribus quo tamen ueteres eam solũ designarunt quę in fauces irruit. Ergo destillationis causa atque materia capitis est excrementum. Cerebri ampla copiosaq; medulla multo eget alimẽto: è quo necesse multum quoq, excrementum gigni: maxime uero si impense frigidum humidumq; aut alia id ratione imbecillum sit, illiq; uel copiosius, uel nõ satis congruens alimentũ suppeditatur. His enim ex causis ubiq; magnus fit excrementorum prouentus. Quum moderatum excrementum est: id omne in priores cerebri sinus reconditur: qui in id quodãmodo destinati sunt quum uero imoderatius exuperat extrinsecus etiam circum cerebrum circumque meninges dispergitur & fluctuat quo per interiorum ora uenarum effusus est. Cerebri sinus seu uentriculi facile per palatum expurgantur. reliqua uero capacitas tum per palatum, tum per nares, tum per aures & oculos. Itaque si cerebro humido siccæ sunt nares destillationes capitisq; morbi ingruunt, quique foris splendent intus sæpe sordent. Excrementum porro id cerebri natura imitatur, quumq; pituitosum sit, tenue tamé aquosum atque dulce existit, sed in cerebri uentriculis diutius ohęrens plerunq; uel salsam acrem qualitatem tempore côquirit. Aliud præterea in externis partibus capitis excrementum colligitur, maximeq; sub cute uerticis, quo uenarum per faciem & tempora in caput irrepentium extrema desinunt. Quoties enim hæ uel sero uel humore multo turgent, alimenti reliquias & superuacua sub cuté effundunt, quę præ cutis crassitie atque densitate uaporare foras uix queunt. Horum coagmẽ

catione

ratione aſſidua tantus interdũ cumulus fit, ut tumor certè inſtar mollis premineat cutem condenſans eamq; a calua primum diſiungens. Hic certe fons, hic fomes eſt omnis externæ deſtillationis, quem miror neminem omnium ueterũ animaduertiſſe. Hinc in externas corporis partes fertur deſtillatio, in oculos, in maxillas, in dentes, in ceruicem, in ſcapulas, in brachia, in latera, in dorſum & lumbos, in coxendicem, in crura, in omnes denique articulos: eaque tum omnis arthritidis tum omnis ferè externi doloris cauſa deprehenditur. Quæ autem è cerebri uentriculis aut ex iis locis quæ ſub calua ſunt fertur deſtillatio, ea interiores corporis ſedes prolabitur, in hisque uarios morbos excitat: in neruorum origines irruens, apoplexiam, paralyſym, ſtuporem, tremorem. In ſenſuum organa, cæcitatẽ, ſurditatem, tinnitum, odoratus priuationem: in nares grauedinem, in fauces & in aſperam arteriam raucitatem, in pulmone tuſſim, aſthma, phthiſim, in uentriculum cruditatem, in inteſtina alui profluuiũ, hincq; in iecoris uenas ſe inſinuet, craſſeſcẽs tum eas tum uiſcera infarcit obſtructionesq; parit. Sic deſtillatio quam plurimorum eſt morborum procreatrix. Vnus autẽ homo præ cæteris animãtibus his malis idcirco obnoxius eſt, q̀ amplo ſit cerebro eoq; ſublimi: e quo excrementum in omne ferè corpus facile delabi poteſt, idq; perfundere & quaſi irrigare. Id autẽ excrementum quandiu in cerebro conſiſtit, ferè aquoſum eſt & ſero perſimile, quod tamen cum ea tenuitate ex cerebri ſubſtantia lentorem adipiſcitur quo ſepe cernuntur per frigora nares ſtillare. Talis igitur initio uel in pulmones, uel in alias interiores ſedes illabatur, talisq; ab ſummo capitis uertice in extimas corporis partes atque in pedum articulos profluit. At uero excrementũ hoc partiũ in quas procubuit calor ſenſim craſſeſcit portione eius tenui diſſipata. Sic enim ex tenui & aquoſa pituita ſuperuacanea mucoſam, ex hacq; albugineam, deinde uitreã & gypſeam caloris ui procreari in Phyſiologia demonſtrauimus. Quum autẽ frigida deſtillatio in partem quampiam incidit, ab externiſue, an ab interioribus capitis ſedibus ea profluxerit internoſcendum quidem (nam medendi ratio diuerſa eſt) tum iis ſignis quæ nunc poſita ſunt, tum iis quæ externũ capitis dolorem ab interiore ſeiungunt. Deſtillationis porro materiam gignunt ac augent intemperans humidiorq; uictus, & capitis imbecillitas intemperiesque frigidior. His ex cauſis cumulatum excrementum ſi diutius ſubſiſtit ac hæret, tum morbos, tum quæ retuli profert ſymptomata. Id uero depellit & e capite exturbat, quicquid ſuo id loco dimouet, ut copia grauans, frigus exprimens, æſtus colliquefaciens: balneum laxans, & perturbans exercitatio uel animi pathema. Hæ igitur quoniam efficiunt, ut põdere ſuo excrementum in ſubiectas ſedes profluat, deſtillationis cauſę ſtatuendæ ſunt. Recẽtiorum medicorum turba non ſatis probabili Auicennæ dogmate, omnem deſtillationis materiam ſtatuit e iecore calidiore ſuccitari multos inde uapores in caput efferri, qui deinde cerebri frigore in aquam uerſi protinus relabantur, perinde atque terrarum expirationes quę in nubes concreſcentes mox diſſoluuntur in imbrem, aut ſicut uaporati halitus in ſublime elatus denſatur in aquam. At uero excrementi minimũ hac ratione congregari poteſt. Sed & iis qui uel temperato uel frigido ſunt iecore, deſtillationes plerunque fiunt, & hæ quidem quemadmodum & reliquæ ferè omnes à capitis imbecillitate & frigida intemperie, quæ omnium ſunt cauſarum creberrimę ac ualidiſſimę. Capitis ſymptomata omnia perſequutus uideor, quorum interiores fere cauſæ ſunt intemperies ſimplex, & uitium humoris, qui uel extra, uel intra caluam

consistit. Hic uero uel meningibus, uel in cerebri substantia, uel in eius ductibus obhæret uel illinc in subiectas partes illabitur. Atque hi præcipui sunt scopi, ex quibus tota medendi ratio peti constituiq; debet.

Oculorum morbi, symptomata, horumq; causæ. *Cap: V.*

ὀφθαλμῶν πάθι.

SIMILI ratione & oculorũ interiores affectus ab externis summa cura se iungẽdi sunt, quod in his curatio & remedijs & uẽdi ratione uariet. Interiores dico qui intra corneam membranã conditi sunt, quorum origo ab intimis cerebri sedibus dicitur. Externos uero qui uel in cornea, uel extra hãc existunt. Hi autem affectus aut oculi uisionem aut motum peruertũt, idq; modo cũ dolore modo citra dolorẽ multũ. Motui impedimento sunt strabismus atq; paralysis.

στραβισμὸς διαστροφή.

Strabismus oculi conuulsio est, qua is in obliquum ita contorquetur, ut nequeat amborũ unus aspectus esse. Paralysis motus est abolitio: horum causæ supra commemoratæ uel in oculorum musculos incidunt, uel in neruos ex secunda cõiugatione eo directos, uel in eam cerebri partem unde illi emergunt. Atque hi primum & per se motum impediunt. Affectum porrò interiorum qui uisioni obsunt, alii in cernẽdi spiritu, alii in cerebro, alii in optico neruo, alii in humore crystalloide consistunt. Spiritus ut acute & distincte cernat, debet multus esse & æthærus. Nam multus si crassus quoq; sit, & longinqua & uicina quidem uidet, uix tamen discernit. Paucus uero licet æthereus sit lusciosos tamẽ facit, qui propinqua planè discernunt, distantia haudquaquam uident. Paucus & crassus hebetes, qui neq; distãtia uident, neque propinqua discernunt, senum hoc ferè uitium est. Cæcitas, obscurita omnisq; uisus imbecillitas cuius causa in oculo conspicua nõ est, uel cerebri uel optici nerui, uel humoris crystalloidis uitio exoritur. Cerebri autẽ uitium intemperies est aut simplex, aut ex humore Optici, nerui uitium obstructio ex humoris crassioris influxu, aut angustia ex tabe uel ex tumore præter naturam, aut illius disruptio ab externis causis Crystalloidis peculiare uitiũ est, è propria sed dimotio, aut ex casu aut ex ictu, quibus uehemẽter oculus ipse concussus est. Iam uero hæc notis discernenda sunt, Vitium & offensæ uisionis causam in cerebro esse certo scies, si nõ ad oculum modo, uerumetiam ad alios sensus imbecilitas pertinet. An uero ex simplici intemperie, an ex humore uitium sit inductum, ea luculẽter declarant, quę de affecti cerebri signis prodita sunt. Quum causa in cerebro non reperitur, in neruis opticis aut etiam infra hos quærunda est: atq, si cęcitas repente aut breui tempore inuaserit, obstructio certe est humoris influxu, sin uero pedetentim multoq; tẽpore, aut intẽperies aut adstrictio uitio detur. Quãta aũt sit optici nerui obstructio uel adstrictio, ita quidem cõiectura intelligere est. Si laborans oculum sanum claudens altero uidere contẽdat, ac tũ pupilla dilatetur, spiritus nonnihil etiamnũ influit per neruũ, sin uero eadẽ pupillæ figura eadẽq; amplitudo permãet, nihil omnino spiritus illabitur, prorsusq; illi interclusa est uia. Ruptus autẽ opticus neruus, aut humor crystalloides propria sede dimotus, intelligitur ex ictu uel casu, uel ex alia quauis manifesta causa quę eum intulerit, quãquã interdũ uidi nullius externæ causę ui, solius acerrimi humoris influxu repente & crystalloidẽ e propria sede dimoueri, & pupillam dilatari, sed tum comitabitur dolor immanis & implacabilis. Quin-

etiam

οἱ μύωπες, καὶ νυκτάλωπες.

οἱ ἀμβλυωπεῖ.

etiam quum crystalloidis dimotio sursum deorsumve fit laboranti quęcunque cernuntur gemina apparent non autem quum alterutrum angulum sit.

γλαύκωμα καὶ ἀμαύρωσις.

Glaucoma est crystalloidis aut uitrei humoris in glaucum aut fuscū colorem mutatio. Hoc uitio impediti aut per fumum aut per nebulam se uidere arbitrātur. Idem impedimentum accidit quum utriusuis humoris substantia nimiopere crassescit. Si quem forte alium calorem contraxerit, iis etiam in obiectis rebus elucebit. Hoc quidem uitium rarum, ac certe immedicabile, quod humorum substantiam immutet.

ὑπόχυσις.

Suffusio est humoris præter naturam uel in pupilla, uel inter rhagoidem tunicā & crystallinum humorem concretio. Is autem è cerebro per opticum neruum prolabitur, idq; sensim, ut idcirco uix possit initio conspici; quanquam interdum uidi omnino crassam atque consumatam suffusionem uno die congeri. Etenim si crassius humor in opticum neruum repente incidens subito obcæcat cur non etiam is longius ob pupillam prolapsus repentinam suffusionem eāq; perfectam inducet? Omnis autem suffusio ob pupillam consistens, impedit ne crystalloides primum uidendi organum, externarum rerum species atq; simulachra excipiat, neque illa libere cernat. Principio quum tenuis adeo est humor, ut minime deprehendi possit, fumi dūtaxat & uapores deinde etiam muscę ante oculos obuersari putantur. Tempore eousque crassescit dum omnino uisionē prępediat, idq; si pupillam omnem obtegit, si eius partem duntaxat, obiectarū quoque rerum partem quampiam obscurat. Atque ut est suffusionis figura, ita & uaria sunt rerum simulachra. In his omnibus iam manifeste crassius, concretus, albusque humor animaduertitur. Incipiente igitur hac suffusione eadem ferè uisa atque in ea quæ affecto uentriculi ore fit sese representant: quæ hac tamē ratione discernuntur. Suffusio propria alterum duntaxat oculum falsis rerum simulachris illudit, aut si ambos, non simul tamen neque similiter. Suffusio per consensum & ambos & simul, & æquabiliter uisis offendit. In illa uisorū occursatio assidua est, ne diem quidem sed ne horam intermittens. In hac uero & remittit, & intermittit, si parciore & facili dato cibo uentriculus bene concoquat, aut is expurgetur medicamento dialoes inualescit si cruditas est, aut os uentriculi dolitat, aut nausea fatigat.

αὔξησις τῆς κόρης.

μείωσις.

διασπορὰ καὶ ῥῆξις.

Pupillæ uitia manifeste sensibus patent: ea sunt dilatatio, imminutio, diuulsio & ruptio. Dilatatio siue iam ab ortu, siue postea ex morbo nata sit, uisioni obest, ut quæ uidendi spiritum uniuerse diffundi atque dissipari sinit. Imminutio natiua quoniam spiritum cogit atque densat: acutissimam uisionem reddit at morbosa quoniam causam pręter naturalem habet, deteriorem facit. Diuulsio & ruptio nec occæcant nec magnopere uisioni officiunt. Dilatationem porro efficit humor in uuea tunica conclusus ac redundans, qui illam distendens, illius quoque foramen quod pupilla est amplificat. Quocirca oculi prominentiam quae etiam scirrhum, phlegmonem, & abscessum comitatur pupillæ dilatatio. At uero imminuitur pupilla angustiorq; fit in oculi phthisi & atrophia & quoties uitreus humor quauis de causa absumitur, tum quippe contracta rugataque uuea, & in sese quasi concidens foramen coarctat. Eisdem causis atque etiam externa ui & iniuria fiunt, pupillæ diuulsio atque ruptio. Hi sunt omnes interiores oculorum affectus. Externos qui corneę & adhęrēti membranæ insident persequamur.

τὰ ἐπισκοτοῦντα ταῖς ὄψεσι.

Caligo est tenebrosa uisio ex crassiore densioreque facta tunica cornea. Rarū hoc uitium ex morbo ex senectute frequens; quā certe membranæ quemadmodum ungues crassescunt.

Nubecula uero tenuis est humor corneæ inhærescés, cuius adhæsu putat laborans se per nebulam, per uaporem aut fumum res omnes intueri. *Hic uero* humor sensim crassescens tandem albuginem parit. Est enim albugo crassus & albus humor in uuea aut etiam supra hanc ita concretus atque densatus, ut omnem plerunque uidendi aciem perstringat. Sensim quidem hęc duo ultimi succrescunt, ac sæpe ex ophthalmia & epiphora. Interdum & ex proprio fiunt humore lento, qui ob pupillam effunditur ex iis spatiis quæ sunt inter membranam adhærentem & uueam.

Hallucinatio quę Græcis est *παρόρασις* fit cornea tunica alieno colore infecta, quo etiam foris omnia tincta cernuntur: ut in ictero citrina, in suggillatione & inflammatione rubra.

ῥῆξις. Rhexis est eiusdem corneæ ruptura uel sectio, uel excisio, è qua primũ albugineus humor emanat, oculumque multo minorem relinquit. Deinde rhagoides tunica procedit, ac tum oculi est procidentia, quę Gręcis est proptosis. Ab hac diuersa est oculi confusio, in qua ex ictu humores permisti confusique sunt citra eruptionem illam.

πρόπτωσις ὀφθαλμῶ.

Extuberant (sed rarius) in hac tunica pustulę quales exanthematũ, phylectęnæ dictę. *His* ruptis ulcuscula manent uaria, quorum sordidissimum epicauma dixerunt. *Hæc* tandem pus excipit. Quinetiam huic tunicę & carbunculi carcinimota insident rarissima quidem, sed omnium ulcerum deterrima. Nunc adhęrentis membranæ affectus percurramus.

πτερύγιον. Vnguis neruosa dura & albicans membranula est ex angulo sese obtendens & plerumque pupillã contegens. Oritur ex adhęrente membrana sensim multoque tempore si permittitur.

Omnium autem frequentissime oculos infestant epihora & opthalmia, ex

ἐπιφορά. quibus & dolores sanequam acerbi & alii pleriq; morbi expullulant. *Epiphora* est tenuis humoris impetus, lachrymarum specie, in oculos factus. Is autem humor alias frigidus ac planè aquosus sine dolore, sine ardore: aut rubore: aliis acer est aut salsus, qui dolore & acrimonia & ardore & rubore molestus est, unde & palpebrarum sequitur exulceratio. Fluxionis huius origo ferè è sincipite & è summo uertice ducitur in qua humor extra caluam & subter cutem geri solet, qui pericranium inhærentem membranam destillat, ac demum foras per oculos excedit; quemadmodum & ex ea sede destillationes alias in dentes alias in maxillas procumbere proditum iam est. Quocirca huius ex sede atq; destillationis causæ statuendæ sunt.

ὀφθαλμία. Ophthalmia est oculi phlegmone ex oculorum angulis in totam adhærentem membranam effusa. in hac tenues oculorum uenæ turgent, & quę in oculorum alba obscuræ fuerant conspicuæ fiunt: plerumque quicquid album fuerat rubescit. Summus ardor atque dolor affligit, qui acrium sæpe lacrimarum fluxionem accersit. Tum sanè magna huic similitudo est cum epiphora. Sed inter se distant, quòd in ophthalmia oculi album, in epiphora solum palpebræ cilium rubescat: *Distant* præterea & materia & origine. Quum ingrauescente opthalmia album oculi rubescens usq; adeo tumet increscit, ut nigro sublimi euadat, ipsumque ferè contegat, chymosis appellatur. Inflammationis causa est tenuis biliosique sanguinis in oculos fluxio, è temporum angulorumque uenis in obscuras & latentes oculorum uenas irruens. Quibus fluxio frequenti uenæ patefactæ sunt, hi quauis ex causa inflammatione rursum tentantur & a plethora, & a solis æstu, & ab exercitatione, & aliis externis causis quas diximus fluxionem irritare.

Oculorũ dolores quoniam in primis graues esse solent seorsum quoq; æsti mandi. Mouentur autem ab humorum acrimonia in acri epihora, ab ardore in ophthalmia, à flatum uel humorum influentium copia, quæ illorum tunicas distendit, à carbunculo & carcinomate. sed a pustulis & ulcusculis quæ in corneam incidunt, aut nullus aut admodum leuis oritur dolor. Quos hactenus numeraui affectus omnes oculi globum obsident. Nunc qui ambitum inuadant, palpebras dico & angulos tradendum. ἡ περιωδυνία.

Maximus quidẽ & creberrimus est ægilops phlegmone parua inter maiorẽ angulum & nasi radicem. Pars ipsa quasi furunculo tumet, ambitus rubore perfunditur, dolor summus uiget isque lancianas. Causa tenuis biliosusq; sanguis per temporum, frontis faciesque uenas eo insiliens, sicq; uenam illic cõspicuã exedens aut corrumpens, ut sanguis in id spatium sub cutem effusus phlegmonem pariat, qua rupta exulcerataque cute abscessus apparebit, è quo pus per ulcusculum manat.

Ex hix parum bene curatis affectibus, simus cõsequitur, aut oculi fistula. Etenim quum ægilops non mature aperitur, aut quum pus non libere effluens diutius coercetur, cuniculos agit, ac demum uicinis partibus excesis sinum parat, in quo copiosius colligitur: hinc ad os subiectum penetrat, & uiam aperit innarem proximam, è qua graueolens excidit. Quod si pus uiam sibi muniat in angulum oculi maiorem, fistulam excauea: qua sinus expurgatur. Solet quippe in sinu illuuies assiduo congeri, quę pro ille angulo per illius fistulam emanat: ũ-que tumor subsidet, dũ noua illuuie denuo repleatur, quod plerisque singulis horis obtingit. ἡ ῥύας.

His malis rhyas fere succedit, quæ est carunculæ anguli maioris absumptio uel imminutio, a qua & angulus latior euadit. Fit tamen & aliis ex caulis, uelut ab humoribus & medicamentis exedentibus. Rhyadi opponitur eucanthis quæ ipsius est carunculę immodica eminentia. ἐγκανθίς.

Palpebrarum uitia sunt scabies quę psorophthalmia, & pruritus qui xerophthalmia nuncupatur: illa scabies est ex humore calido & acri, cilia potissimum occupans: hæc pruritus est ex humore salso atq; nitroso, soletq; a nostris sicca lippitudo nuncupari. τὰ ψωρώδη τὰ καὶ ψωρώδη βλέφαρα. ξηροφθαλμία.

Ectropion palpebræ est inuersio, qua pars eius interior rubra prominet. Oritur autem uel ob cicatricem, uel ob subditæ carnis exuperantiam, qualis sæpe ex chymosi relinquitur. χεῖλη.

Grando tuberculum est durum palpebræ ferè superioris innascens. Hordeolum tuberculum calidum in abscessum ferè desinens, quod e palpebrę margine atque è cilio prorumpit. Quinetiam ciliis atq; superciliis pilorum defluuium contingit, quod madarosis appellatur, & pilorum inuersi, & pediculorum prouentus, omnia certe ex iis causis genita, quæ & finitimos capillorum affectus edunt. μαδάρωσις. φθειρίασις

Aurium morbi & symptomata, horumque causæ & signa. Cap. VI.

Auris plegmone plerunque tentatur. Hæc parte intima inter crassiorem meningem & membranam quæ audiendi meatui prætenditur colligi solet. Gignitur ex acri tenuissimoque sanguine, qui ab interioribus meningum uenis eo irruens, tandem putrescit. Calore se prodit, & dolore grauissimo, membranas quippe humoris acrimonia pungit, copia disten-dit ἡ διάφλεγμονὴ γινομένη ὠταλγία.

dit atque diuellit. Hinc pulsans & uehementer lancinans dolor excruciat, qualis & per phlegmonas omnes quę circum arterias & membranas accenduntur. Febricula oboritur suis comitata symptomatis. Nullus tumor nullusque rubor foris conspicitur, nisi forte geminato malo externa in consensum trahantur. Putris materia in pus sensim coctione mutata abscessum inuenit, e quo rupta uel exesa audiendi membrana, pus foras per auris anfractum manat, magna doloris lenitione atque grauitatis leuatione. Quibus imbecillum est cerebrum & excrementis abundans, iis diu auris diffluit, manetque interdũ suppuratio admodum diuturna, qua uel pus album, uel liquidior sanies ex-

πυορροῦντα ὦτα.

urit. Fit tamen & interdum suppurationis aut sordium genus aliud citra inflammationẽ, ex magna cerebri impuritate, ex multaque colluuie eo sibi uiã & exitum moliente.

Vlcus auris sordidũ ex his sæpe causis excitatur, quoties uel pus uel humor influens summa pollet acrimonia. In ulcere uero humido nec tempestiue resiccato, caro excrescit, quæ auris ductum obturat, & auditum peruertit. Obturant præterea tum sordes copiosæ, si uel concrescant uel obdurescant, tum calculi, tum alia quęcunque imprudentibus in aurem incidunt. Diuturna autem sordis ac saniei suppressio, ac etiam impurum sordidumque ulcus uermes progignit.

Iam uero dolor, tinnitus, auditusque grauis, & omnia audiendi symptomata ex iisdem sæpe causis procedunt. Dolor enim acerbissimus in phlegmone est, nec minus acerbus fit ex flatulento spiritu circum membranas coercito, exitum quippe non reperiens, uehementer illas distendit diuellitque ab osse. Discernitur autem quod neque in hoc ardor, neque grauitas, sed sola inest distentio cum tinnitu aut strepitu ualido. At multo leuior dolor existit, quem frigidus crassusque humor intimæ auri impactus ciet. Hic etiam citra ardorẽ citra grauitatem atque distẽtionem alte fixus est, causasque manifestas habet redundantis pituitę superuacuę. At certe sibilus, tinnitus, sonitus, strepitus omnisque deprauata auditio, ex motu & agitatione eorum nascitur, quæ intimam aurem occupant. Hæc ut uaria sunt, & uarie impelluntur, ita & uarios sonitus edunt. Sibilus ex flatu tenui exiliter elabente, tinnitus ex illius cursu interrupto, sonitus ex crassiore plenius erumpente. strepitus est impulsu ualido. fluctuatio ex humoris iactatione. Horum uero nihil obauditur si causa interior quæcunque ea sit, conquiescat. Quum ulcus ab inflammatione uel abscessu, multo pure manauit, nisi id probe coalescat, perpetuum sonitum aut strepitum relinquit. Nam licet flatus nullus præter naturam subsit, spiritus tamen per arterias impulsus, impetu læsum auditum offendit. Quin etiam citra ullam auris offensionem obauditio, idest deprauata auditio, interdum capitis consensu accidit. Quæ huius est generis, non ut superior in solam aurem impingit, sed per omnes capitis arterias effundi percipitur. Talis ferè existit per summum febrium ardorem, necnon sine febre quum e subditis uisceribus calida copiosaque expiratio in caput effertur. Etenim tum hac, tum flatuoso spiritu distentę arteriæ uehementius pulsant, multumque calidi spiritus in cerebrum & aures effundunt, ab his uero audiendi sensus alioqui sanus, perturbata atque confusa obaudit: quemadmodum & oculus aliena multa cernit, in ea suffusione quę confusa obaudit, quemadmodum & oculus aliena multa cernit, in ea suffusione quę uentriculi cõsortio fit. Hac multos nonni grauiter torqueri, atque tum maxime quum impuris essent uisceribus.

σκωληκιῶντα ὦτα περιωδυνία.

στριγμός. βομβός. ψόφος. ἦχος.

παράκουσις.

βαρηκοΐα καὶ κώφωσις.

Grauis porrò auditio atque surditas sola magnitudine distant. Fiunt autem

tem uel crebro, uel primo audiendi organo, uel auris anfractu aut læso, aut impedito. Causa quæ cerebrum aut primum audiendi organum occupat, uel intemperies est simplex, uel humoris uitium. Ex bile surditatem inferri prodidit Hippocrates. Quibus, inquit, deiectiones biliosæ exeunt, eæ surditate superueniente sistuntur: & quibus surditas adest, biliosorum deiectione finitur. A phlegmone præterea, abscessu, & ab ulcere illam infligi superiora demonstrat. Ab humore quoque frigido, crasso & pituitoso penitus impacto & conquiescente crebrior eidem origo est. Hic enim omnium maxime sensus omnes coramque functiones consopire solet. *Has* uero non aliter quam doloris causas, nec aliis oportet signis distinguere. Impedimenta auris appellantur quæcunque illius anfractum obstruunt, pus concretæ sordes, tuberculum carnosum, callus, scirrhus, & quæcunque insidentia tenacius inhærescunt. Grauis auditio atque surditas, quæ iam ab ipso ortu & a prima naturali die cōtracta sit, ab his minime causis, sed a conformationis uitio proficiscitur, quo uel audiendi instrumentum deest, uel certe figuram uitiosam obtinet. *Sic* quidem senator ex coniuge sana liberos omnes suscipit surdos atque mutos, cuius rei causa in primis cæca & obscura censetur. δυσηκοΐα. παρωτίς.

At uero parotis inflammatio est in istce potissimum glandibus erumpens, quæ pone aures & ad earum radices consistunt. Hæc notas omnes phlegmones habet, tumorem, ruborem, calorem, pulsantemque dolorem nisi (ut interdum fit) œdematis sit particeps. Oritur fere a capite, humoribus calidis eo cōfluentibus, alias sine febre, alias in acuta febre, in qua presertim caput uel delirio, uel dolore, uel grauitate torquebatur.

Narium morbi, symptomata, causæ & signa. Cap. VII.

NARES expurgando cerebro destinatæ, eorum quæ præterlabuntur acrimonia sępe exulcerantur, deinde etiam ab ictu, a casu, a uulnere, ab aliisque causis euidentibus Narium ulcus neque dolore, neque acrimonia conspicuum est, ac proinde diu sæpe latet incomprehensum, dum plane sordescat exedatque ossa tenella. At uero quum recēs est hinc noscitur, quod sanguinis nonnihil frequenter eructet, maxime quū attingitur aut irritatur quodque nares hoc sæpe madeant: atque si finitur, crustula sicca eaque nigra obducitur, quæ emunctionis impetu nonnunquam procedit. *Vetustius* ac iam putridum ulcus ozæna appellatur, è quo crustula sordidior atque etiam graueolēs mucus excidit. Laborans ipse tum sibi graueolet, tū uicinis tetri spiritus contagione molestus est. Sæpe illic uulnera diuturna serpunt, quæ uel nariū alas, uel earum interstitiū, uel alia eius loci tenella ossa exedunt atque petrefaciunt magna deformitate: exesumque palatum sępe perforant, idque maxime si uel carcinomatis speciē habent, uel, è fœda lue uenerea, quod creberrimum est contracta sunt. ἡ ὄζαινα.

Recentibus ulceribus neglectis caro plerunque excrescit, quæ sarcoma nuncuptur. *Ea* quum longitudine ita excreuerit, ut iam è nare foras propendeat, aut in fauces relabatur, polypus est. Vtrunque uitium narem obstruit, & spiritui uiam intercludit, dum præsertim in latus affectum decumbitur, loquelam offendit & obscurat: Atque hæc symptomata grauedini quodammodo similia, nisi quod admodum diu permanent, nec errhinis tolluntur, quodque ulceris signa iamdiu antecesserunt. τὸ ὑπερσάρκωμα, ὁ πολύπους.

Iam uero odoratus symptomata sunt, fœtor assiduus, odorandi imminutio uel oblitio. Fœtor ex his duntaxat partibus eructatur, quę circa nares & os ὀσφραντικὰ συμπτώματα

et hmoides sunt: nam quæ in ipso olfaciendi sensu, uel prope hunc intra meninges putrescunt, sensum ipsum haudquaquam feriunt, nec ea laborans, sed quiuis assidens deprehendit ut enim quippiam odoratum feriat, necesse est ex eo uaporem quodam interuallo in eum sensum & in priores cerebri uentriculos efferri. Odoratus quoque perit aut imminuitur impedito narium ethomidisque ossis meatu, quo spiritus ac odor duci solet. Idque uel sarcomate, uel polypo uel phlegmone, uel grauedine. At si horum nulla signa comparent, offensionis causa, uel ad priores cerebri uētriculos uel ad eas propagines in quibus est odorandi sensus, referri debet: in his uel intemperies, uel humorum copia, uel corruptela sensum eiusve spiritus contaminat. Circum eas sedes abscessus interdum fiunt nulla febre, minimo dolore, e quibus ruptis animaduerti pus lyncerum per nares affatim profluere perinde atque e purulentis auribus, idque nullo incommodo ualetudinis. Sed & in quodam milite qui resimis erat aribus ex fœdiore quadam eluuie diutius cohibita, uermes duo uillosi instar digiti illic geniti inuentique sunt, qui tandem in furorem illum adegerunt, febreq; non admodum manifesta e medio sustulerunt die circiter uigesimo.

κόρυζα. Grauedo autē frigida pituitosaque est destillatio in eos ethmodis eiusque membranas incidens, e partibus quę circum cerebrum aut uentriculis eius effusa. Ea caput ingrauescit, respiratio difficilior euadit, nec nisi hiante ore anima duci potest, uox non ut ante sonora, nonnihil liquoris profluit e nare principio tenuis, deinde crassiusculi.

αἱμοῤῥαγία. E naribus porrò sanguis erumpit, aperta, rupta, uel exesa uena eo desinente. Eam quidem aperit sanguinis tenuitas uel exuperantia: rumpit uulnus contusio ex ictu aut ex uiolenta quaui euidente causa exedit sanguinis uel cuiusuis humoris acrimonia. Venæ in nares, non ex intimis cerebri, sed ex oris palatiq; sedibus excurrunt, satis quidem detectę ac patulæ, ut quasi emissarium sint tu peruacui sanguinis expellendi: quemadmodum & hæmorrhoides, & quæ in uteri ceruicem pertinent. Ex his siquidem omnibus, alias naturæ beneficio, alias præter naturam sanguis emanat.

Faciei orisque uitia, & horum causæ. Cap. VIII.

CVTIS quæ faciei obtenditur, quoniam subiectæ carnis portio quædam est siccior, uitia contrahit cæteris partibus insueta. Eiusmodi in primis sunt ardentes pustulę, quæ tum in naso, tum in reliqua facie magna fœditate exuberant. Causa est tenuis biliosusque sanguis immodice auctus, aut consueta eius uacuatio suppressa: tum quippe in eas sedes irrumpit impetumque facit. Accedit etiam cutis rara atque tenella, quę eo humore sub epidermide coercito prompte imbuitur. Huius quoque ordinis est rubor faciei uniuersus pręter modum sine pustulis efflorescens, qui si perpetuus est atque constans, feruidiore sanguine cutis imbuta est: sin ex interuallis recurritur, solus uapor eo sublato in causa est, aut tenuis humor nondum impactus. Hæc etiam pertinet citrinus, liuidus, albicans, aut aliter fœdatus color, & cutis scabrities: quales icterus, leucophlegmatias, omnisque cachexiæ genus proferre solet: omnes quippe ex humorum uitio, ex corporis ac uiscerum impuritate ducunt originem, ut postea plenius differetur.

ἴονθος. Atqui ionthus, tumor est durus & exiguus ex frigido

φάκος. crassoque humore quasi in callum concretus. Lentigo subnigra aut uere fulua faciei macula est, lētis magnitudine coloreque referens. Suggillata, nigritiæ

φαντάσια quædam sunt ex contusione ictuque uehementi derelictę, quemadmodum &

nibi

ubices. Eiusmodi deformitatum ingens est numerus, quę quoniam corporis functionibus haudquaquam obsunt, nō inter morbos, sed quòd omnino præter naturam sint, inter symptomata recenseri debent.

Cynicus spasmus oris est distentio seu conuulsio, qua id omnino peruertitur. Conspicuum quidem malum si graue est atque consummatum, leue autem non nisi quum loquendum ridendumve est, deprehenditur: tum siquidem eius labra nolenti contorquentur. Similem deformitatem inurit labrorum paralysis hoc tamen discrimine, quod si paralysis est, labrum in sanam partem contorquetur, si spasmus in affectam. Quæ horum efficientes sint causę ex iis quæ supra de paralysi atque conuulsione prodita sunt intelligitur. Huc pertinent & labrorum fissuræ, quæ uentriculi uiscerumque constitutioni prauæ succedunt. κυνικὸς σπασμὸς

Dentes uarie affici solent: modo enim aut exerti aut longiores prominent, modo atteruntur aut mandendo, aut externarum causarum ui. Stupescunt frigidioris humoris influxu, & acerborum crudorumque fructuum esu. Nigrescunt & fœdo lentore obducuntur detergendi incuria, dulcium & calidorum usu, atque expiratione cruditatis & crapulę. Vacillāt mobilesque fiunt externa ui concussi, & quum eorum radix multo humore madet, laxiorque fit alueolus. Dolore conflictantur grauissimo, iique ferè ob destillationem alias tenuem alias frigidam, quæ uel in maxillę membranam, uel in dentium neruum uel etiam in corpus decumbit. Ruit autem destillatio è capitis uertice per tempora in maxillam aut superiorem aut inferiorem & si quis dentis exesus est in quem iam uia pateat, in eum maxime fluxio insilit. Tenuis porrò an frigida destillatio sit, ex supra commemoratis signis internoscendum: & quod frigidę malarum tumore sæpe comes est, tenuis raro: huiusque dolor acerbior, illius uero mitior crebra sæpeque recurrens destillatio, dentes excauat, exedit, putrefacitque, ac nonnunquam ab alueolis eturbat. αἱμωδιῶσι μελαίνονται καὶ τελιδνῦνται σείονται

Gingiuæ interdum præter modum luxuriant, & excrescunt, adeo ut dentes prope integant: iis potissimum quibus molles & spongiosę sunt, & qui locis aquosis humidioribusque, ut nautę degunt. Flaccescunt & exeduntur humoris acrioris & falsi affluxu, ulcusculis dentium radices detegentibus. οὖλα πλαδαρά.

Eadem phlegmone manifesta tentantur parulide appellata ad dentium radicem intro forasve adeo prominente, ut etiam uicinæ partes distendantur rubeant, caleant, ac doleant. In superiorem maxillam ea procumbere solet ex oculorum cantho maiore: in inferiorem uero per tempora è uenis eo desinentibus. Abscessus hinc sequitur, cuius pus non ad faciei cutem, sed ad dentium radices exili uelamento tectas irrumpit. Vlcus si male curatum est, caruncula extat & prominet epulis nuncupata. φλεγμονή.

Maxilla autem inferior & conuulsione & paralysi interdum tenetur, crebrius uero destillatione, quæ in eius articulum ad auriculæ radicem influens, immobilem eam plerunque reddit, loci quidem dolore tumore duro atque conspicuo. Ea fere externarum more deriuatur e uertice capitis. ἡ ἐπουλὶς

Aphthę porrò ulcera sunt non admodum caua in quamuis partem oris serpentia, in palatum, in gingiuas, in linguæ latera in eiusque radicem. Hæ infantibus familiares, sed adultis quoque illas efficit halitus calidior è iecore & ex bilis feruore per œsophagum, aut etiam per cæca spiracula exurgens: illas etiam interdum gigni pituita salsa prosiliens è capite. In febribus quidem hæ frequentes, nonnunquā & sine febre graues, quales sępe mēsibus su- αἱ ἄφθαι

pressis obseruantur. Eas autem hic prætermitto, quas uenerea lues & hydrargyri perunctio solet excitare.

Linguæ fauciumque morbi, symptomata & causæ. Cap. IX.

βάτραχος.

In ea oris parte molli & laxa quæ sub lingua est, & cui ea incubat, atque quasi uinculo alligatur tumor colligitur batrachus appellatus, qui interdum phlegmones, sæpius œdematis mollis & laxi speciem exhibet, è quo aperto mucus prosilit oui candido persimilis. Lingua uero tota interdum stupore uel paralysi tenetur iis neruis prorsus impeditis: qui a septima cerebri coniugatione prope spinalis medullæ initium deriuantur. Interdum altera duntaxat eius pars dimidia: dextra sinistrave resoluitur citra ullam gustûs offensionem. Quum tota prehenditur: grauis apoplexiæ metus impendet; quanquam nõ raro animaduerti diuturnam linguę paralysim nulla consequuta apoplexia. Ex consumata paralysi omnes obmutescunt: ab ortu quoq; nonnulli muti permanent: idque naturæ conformantis uitio. Visus est etiam cui leuiore ex causa biduum triduumve loquela adimeretur, moxque repente & inopinato redderetur, & qui sæpius ex interuallis & circuitibus modo loqueretur, modo mutesceret integre sano corpore.

Blesi atque balbi sermonem non articulate explicant, aut linguæ breuitate, aut crassitie nimia, aut alio naturali uitio confirmationis: nonnunquam & affleuntis humoris copia modo ex humidiore cerebro, modo ex ebrietate: nonnunquam immodica siccitate.

Gustus autem perit aut imminuitur neruis mollioribus, qui a tertia cerebri coniugatione exeunt, perfrigeratis aut quadam tenus obstructis aut certe ea cerebri parte affecta unde illi originem habent. Deprauatus uero gustus qui absurdi alienique saporis perceptio est, accidit quum uel linguę corpus, uel quæ ipsum uestit membrana uitioso atque tetro humore imbuitur, qui uel solus, uel liquore eorum quæ bibuntur eduntur ve dilutus, in linguę corpus mollesq; neruos penetrat, suisque uitiis eos perfundit: tumque uel salsus, uel amarus, uel acidus, uel aliter absurdus sapor gustu percipitur, tanquam a cibo potuve esset inductus. Is autem humor atque uapor sępe ex inferis sedibus elatus, œsophagum linguamque proluit, nonnunquam & è cerebro defluit.

τὰ παρίσθμια.

Tonsillæ sæpe tument imbutæ destillatione frigida: ac tum quidem sub maxilla tumor tactu uisuque intus animaduertitur, hicque ceu frustulum quoddam faucibus inhærescens, mole sua premit, obstatque ne cibus, potus & saliua facile uorentur: idque sine siti, sine ardore. Sed & interdum inflammatio tonsillas exercet, quæ partis nomen etiam sortitur. Hęc tumoris notas prę se fert, præterea uero dolorem, ruborem, ardorem atque sitim. Concocta materia interior cuticula facile disrumpitur, abscessuque facto pus in os & in fauces emanat. Hinc ulcus sequitur sordidum & quo graueolens fit expiratio. Oritur eiusmodi ulcus frequenter citra phlegmonem ex humore salso uel acri, qui molles, humidas, calidasque tonsillas prorsus exedit: nonnunquam & ex contagionis labe incipienti lui uenereæ familiare est.

ἡ κιονὶς καὶ χαλάσματι.

Sed & collumella e palati extremo propendens plerunque molesta est. Laxior enim longiorque euadens, in fauces & œsophagi caput illabitur, titillatione molestia, qua qui afficitur, hanc perpetuo uorare frustra contendit, metuitque ne eius impetu stranguletur. Hoc uitii nascitur quum ea humore multo superne defluente madet atque perfunditur. Quinetiam columella

lumella seu gurgulio interdum (at certe raro) inflammatur tumetque cum rubore & ardore. Ac tum in fauces illapsus maiore tędio quam relaxatus, suffocationis metum concitat. Quum per inflammationem illius pars ima, crassa, & rotunda, summa uero tenuis apparet, σταφυλὴ inquit Hippocrates, id est uua nominari solet.

γαργαρεὼν ἢ γοῦν κιονὶς φλεγμαίνουσα.

At uero angina affectus est fauces, id est summa gulæ gutturisque partes, per quas tum cibi potusque, tum spiritus introitus est precludens. In hac spiratio fit difficilis, deglutire uix licet, ac proinde potus resilit in nares, dolor acerbus fauces occupat. Atque hæc quidem omnis anginæ communia sunt signa, sed quæ differentiis atque causis plurimum euarientur. Etenim angina alia uera, alia notha est: uerę & legitimæ quatuor sunt differentiæ. Vna quam omnium periculosissimam censuit Hippocrates, ubi neque in faucibus neque in ceruice quicquam apparet. Huius quippe inflammatio penitus abstrusa, grauiora infligit symptomata, non sine metu præsentis strangulatus. Hac sæpe uidimus sublatum ægrotum horis octodecim, constante mente integrisque sensibus. Altera est quum interiores laryngis fauciumque musculi manifesta phlegmone tentantur. hæc æque ac superior symptomatis sæua est, sed minore tamen fit periculo, quod manifesto se proferat tumore, qui & remedia prompte admittit, & in os expurgari potest. Tertia fauces interiores una cum ceruice occupat, in qua febris tumor atque rubor est conspicuus, cum calore, ac dolore, Symptomata huic nihilo sunt quam cæteris læuiora, sed tamen spes salutis melior, quod inflammatio foras prosiliens euocari digerique possit. De hac scripsit Hippocrates, Ab angina habito si tumor fiat in collo, bonum foras enim morbus profertur. Quarta omnium leuissima atque tutissima censetur, quæ non interiores fauces, sed solam ceruicem eiusque musculos prehendit quorum tamen tumore interiores etiam laryngis musculi comprimuntur introitusque omnis coarctatur. Omnium causa est fluxio biliosa aut sanguinea, quæ è uenarum iugularium ramis eo pertinentibus in has sedes influens uel erysipelas uel phlegmonem parit. Præter communia anginarum signa memorata, adsunt præterea in his tumor, rubor, calor atque febris, quę omnis uerę anginæ comes est assidua. Angina uero quæ notha nuncupatur febris est expers. Hęc autem fit quum pituitosa destillatio in faces ceruicisque musculos decumbit: ac tum fortasse tumor inest, sed sine rubore, ardore & febre: quocirca inter acutos morbos habenda non est. Huic finitima est ea in anginę specie, quæ nullo quidem fit proprio faucium affectu, sed quum ceruicis uertebræ intro luxatæ, fauces ac gulę gutturisque introitus premunt & arctius coangustant. Noscitur hinc quòd signorum, quæ in aliis prodita sunt nullũ apparet quodque ceruix, pone excauatur ægreque & cum dolore inflectitur: casus quoque aut ictus antecessit: uel humor præter naturam uertebrarum uincula laxauit, uel eas sua copia de propria sede disiecit.

ἡ κυνάγχη

Pulmonum morbi, symptomata, causa, signa. Cap. X.

PVLMONVM quidem appellatione omnia etiam quę in eis sunt uasa, ipsamque asperam arteriam notamus. Affectus autem qui eo incidunt numerantur intemperies simplex, obstructio, peripneumonia, uomica seu abscessus & tabes. In ipsa uero thoracis capacitate, humoris collectio, & suppuratio. Simplex intemperies maximeque frigida, deinde etiam sicca gutturis arteriam exasperans, tussim excitat siccam, qua nihil humoris expuitur, respira-

δυσκρασία.

tionem raram facit, & ad calidi aeris potusq; desiderium stimulat. Calidior uero intemperies frigidum tum aerem, tum potum expostulat, & respirationem crebram efficit: quę ualidior fuerit intemperies, dolorem infert. Atq; hæc quidem omnia de intemperie inæquali audienda sunt. Nam quæ iam ęqualis euasit, quum ueluti altera quędam natura fit, nullo penitus dolore cruciat.

Flatus in pulmone pręter naturam coarctatur quidem, sed admodum raro, tum autem ambientes partes distendit, & si agitetur, dolore afficit, ac interdum uiolenter erumpere deprehenditur.

ἡ ἔμφραξις. Obstructio autem frequens est magniq; momenti. Ea tussim inuehit, & oppressionem, & spirandi difficultatem, quę tanto grauior est, quanto, & ipsa obstructio maior. Huius causæ uariæ, humorum copia, lentor atque crassities, grando, lapis & crudum tuberculum, de quibus ut pręcipuis affectorum pulmonum causis sigillatim tradendam. Humorum copia in solam membranam guttur sue cingentem destillatione profluens eamq; imbuens, uocem obscurat ac raucitatem infert. Hanc etiam gutturis seu arterię asperitas nimia parit, siue a fumo siue a clamore, siue sit a frigore contracta. At si destillatio in gutturis cauum ductumq; incidit, tussiculam cum quadam irritātis acrimoniæ sensu, si in pectus ac in pulmones, ueram tussim ex imo pectore erumpentem mouet. Hæc enim fit, quum natura uehementi spiritus efflatione eiusq; erumpentis impetu, nititur quicquid acrimonia aut obstructione molestum est, excutere: quemadmodum & quum inter bibendum edendumue, quippiam in guttur illabitur. Verũ enimuero quod in pulmones destillat, si admodum tenue est, tussiendo difficile reiicitur, nam occurentis spiritus uehementia repulsum atque subleuatũ, mox disrumpitur relabiturq; in pulmones. Sed multo quoque difficilius expellitur ac extruditur, quod nimis crassum lentumq; est: nec enim abstergi nec dimoueri, nec sursum efferri spiritus ui facile potest. Quum recens est atque etiamnum ruit destillatio, eius acrimonia guttur ardet ac corraditur, frequensque tussicula fatigat, qua nihil aut tenue quiddam effertur: quum uero ea constitit hæsitque pulmonibus: rarior est tussis: quæ sine gutturis ardore; crassius quiddam ex imo ducit pectore. Quum porrò pauca leuisq; est destillatio: leuia quoque comitantur symptomata: quũ uero magna grauiq; impetu ruit, præfocans quædam spirandi difficultas urgit: crebra: celeris & magna est respiratio: sed qua paucus aer attrahitur, sensus quidam grauitatis percipitur ad pectus & ad spinam protensę, quo loco pulmones membranis figuntur & hærent. Calidus autem an frigidus humor sit qui destillat: ex acrimonia, ex siti, atque ex iis perspiciendum quæ de destillationum signis tradita sunt. Porro autem humor crassus & lentus pulmonem eiusve arteriam occupans, arida tussi uehementissime exercet, qua uix quicquam extenditur: spiritum difficilem reddit. inter spirandum stertorem quendam aut sibilum elidit, quod pulmonum bronchiis pertinaciter sit impactus & uias coarctet per quas spiritus euadit: destillationis notæ antecesserunt, uel a cerebro uel a uicinis sedibus.

τὸ ἆσθμα. Hic humor quum non totus expuitur, reliquum bronchiis aut pulmonum canis in quę subiit firmus inhærescens quam ut euelli possit tempore magisque crassescit atque siccescit, dum ui caloris in uitream aut etiam in gypseam pituitam habeat. Quumque destillationibus multis circuitu redeuntibus, ex unaquaque nonnihil crassæ huius & gypseę pituitę relictum fuerit, sensim magna eius copia in pulmonum fistulis atque cauernis, cumulata uerum tandem fit asthma, cui opportuni esse solent, qui destillatione atque

atque tussi frequenter tentantur, maxime uero senes & qui angustis sunt pulmonibus. Ab asthmate fit orthopnœa quam difficilius nec nisi recta ceruice spiritus ducitur, qualiter & eos spirare dixi quos angina uehementer præmit.

Malo ingrauescente, lentus humor in grandinem concrescit: atque hæc tandem in ueros calculos quibus interdum dissectos pulmones confertos deprehēdimus, aliosque in his præduros ac solidos, alios ueteris casei constantia, incipiētes alios gypseæ pituitæ duritie: omnes quidem propria cysti obductos. Sed etiam non ita pridem uir occurrit, qui quoties exercitatione incalescit, concussata tussi calculos è pulmonibus edit præduros, eosque excreat modo hordei, modo pisi magnitudine. Bona tamen is ualetudine fruitur, præterquam quod paulo difficilius respirat, & in medio thorace grauitatis cuiusdam pondus percipit. Atque hęc quidem aliis sine dyspnœa, alijs cum suspiriosa orthopnœa obringunt, qua qui conflictantur uehementi angustia pressi prope suffocantur, altoque & suspirioso spiritu multum & frigidum aerem ducere cōcēdunt, quo plurimo cor ad refrigerium indiget. Omnes ita affectos uere asthmaticos appellamus, qui ieiuni, & in quiete, & sereno cœlo facilius spirare solent. at quoties causa & materia intus condita frigido humido ue cœlo, aut etiam multa crapula humescens & quasi tumens diffunditur, noua dyspnœa quasi accessione conflictatur. Multoque magis si forte recens quædam destillatio in arterias ueteri malo iā impeditas ingruit. Sed & sæpe fit ut grauiore & repētino utriusque causæ impetu ęger prompte iuguletur, eaq; destillatio ab euētu catarrhus præfocans appellatur. Galenus neque a destillatione, neque a peripneumonia, neque a pulmonum tuberculo, neque a suppuratione quemquā repente strangulari posse existimauit, sed a sola angina, in qua neque in faucibus, neque in ceruice quicquam apparet. At uero quibus iam diu & multum pulmones infarcti erant, ut ueteri asthmate, multam repentinamue destillationem plerosque iugulasse testamur. ὠμὸν φῦμα.

Crudum tuberculum pulmonum arteriis adnatū easq; obstruēs, iisdē atque asthma urget symptomatis: discernitur tamen quod pedetentim increuerit nulla præcurrente distillationis nota, quodque difficilis respiratio insit citra stertorem.

Omnis tamen uetus contumax ex quacunque causa sit obstructio, inspiratione magna detegitur: per hanc enim sub pectore offendiculum percipitur quod protinus tussim etiamsi diu sopita fuerit, prouitat. Si iam tuberculum aut alia quæuis obstruens causa tam alte penetret, ut non asperis, sed leuibus pulmonum arterijs cordi uicinis inhæreseat, non modo difficilis respiratio, uerumetiam pulsus omnino uarius & inæqualis atque intermittens, uel etiam intercisus existet: ac tum cordis palpitatio & animi quędam defectio accedet oppresso iam corde. Atque hę omnes quidem sunt obstructorum pulmonum causæ.

At tum hi, tum eorum arteriæ angustiores fiunt uel a natura, ut iis qui iam ab ipsa conformatione depressum obtinent pectus arctumque sub hoc spatium: & qui uel natura uel pleniore uictu & otiosa uita obesiores euaserunt. De quibus Hippocrates. Qui natura admodum crassi sunt, breuiore uita fruuntur quam qui graciles. Utrisque ductus omnes corporis pręangusti insunt & ex iis in hisque spiritus paucus leui occasione opprimitur, estque uel circa humoris influxum extinctioni maxime obnoxius. * περιπνευμονία.

* Peripneumonia pulmonum est inflammatio, alias quidem phlegmonodes, alias

alias erysipelatis specie. Magna spiritus difficultas urget. malæ præter modum quasi inflammatæ rubent, oculi intumescunt. Atque si phlegmone est, si urum inquit Hippocrates, cruentum citatur, nisi admodũ crudus sit morbus, præcordiorum totiusque pectoris angustia premit, grauitas summa sternum dorsumque contrahit, sed tamen febris acuta non admodum urit. In erysipelate uero tussis flauum sputum trahit non multo permistium cruore: pectoris angustia grauitatisque sensus minor, at febris flagrantiore incendio extorret. Vtraque autem modo per se oritur, modo anginę uel pleuritidi succedit, cũ è faucibus aut è latere humor repente fertur in pulmones. De hac scripsit Hippocrates, A morbo laterali inflammatio pulmonis, malum. Quæ non alium morbum subsequitur, sed ex sese primam duxit originem, fit quidem ex tenui biliosoq; sanguine, è dextro cordis sinu per uenam arterialem in pulmones uehemẽtius & abundantius excusso, qui nõ modo pulmonis uenas & arterias, uerumetiam totum ipsius corpus præter modum implens atque distendens, coarctatur ac putrescit & pulmonis inflammationem accendit, non eam quidem aliarum more collectam, sed toto uiscere effusam. Rara autem admodum est uera peripneumonia. At uero tenuis & acris multaq; destillatio è cerebro confertim in pulmones illapsa, interdum ardore præter naturam incẽditur æstum ac febrem inferens: ac plerique eam affectionem peripneumoniæ nomine designant, in qua & tussi & spirãdi difficultate & lenta febre sensim cõficitur ægre, sine ulcere, sine expuitione cruenta. Hęc si peripneumonia dicetur, ab exquisita profecto plurimum, tum causa, tum symptomatum magnitudine dissidebit.

ἀπόστημα ἐν πνεύμονι.

Vomica pulmonis est abscessũ exiguus, & puris in pulmonis quadam parte collectio, quod mẽbranula propriaque cysti arcte adeo cõcluditur, uix ut quicquam de se tetrum in cor expiret. Hæc frequens est in tabidis, sed & plerunque sine tabe fit, quum sanguis ex aperta rupta, aut exesa uena in paruam quãdam pulmonis regionem secedens illic putrescit sensimque mutatur in pus, ac per summa siccans sibi cystim efformat. Latens profecto & in primis abditum uitium, sępe nec laboranti nec medico notum, quo laborans ipse nec consueta mundi intermittit, nec se morbo teneri putat, causamque interitus sui nesciens intus gerit sub pectore. Adolescens quidam a paulo uehementiore exercitatione, quum acerba tussi nullo pũcto temporis intermisso torqueretur uomicã integra columbini oui magnitudine excreuati, in qua aperta pus exquisite album & æquale deprehensum est, cruenta excreatio integrum biduum p stitit magna febre magnaq; corporis perturbatione. At nihilominus seruatus is est atque sanitati restitutus. Non pauci inopinato è uiuis hora quadrante erepti sunt, in quibus dissectis non alia mortis causa comparauit, quam repentina uomicę distruptio in pulmonibus, è qua pus in cordis arcem penetrauerat ipsius uim extinguens atque obruens. Quumque ex his duo medici essent perceelebres, attamen nec febre, nec in appetentia, nec alio ullo symptomate, impendentem sibi diem uitæ supremum præsenserunt. Id mihi quidem persępe eius loci memoriam refricauit, quo inquit Hippocrates, Quibus suppuratio in corpore abdita non innotescit, ea propter crassitudinẽ uel puris uel loci delitescit. Etenim haud raro efficit obluentis membranæ densitas, ut nihil tetrum a pure in cor uitæ fontem inspiretur. Omnibus tamen sic affectis multo tempore antequàm uomica romperetur, cruenta excreatio processit è pulmonibus, eaque cum tussi, adsuntque spiritus grauis ac fœtidus, corporis grauitas, pectoris leuis oppressio & spiritus difficultas, quibus tabes raro comes. Sed hæc quidem signa aliorum quoque affectuum communia sunt.

Tabes

Tabes autem pulmonis est exulceratio, qua sensim corpus uniuersum liquescit. Hac incipiēte frequens tussis molesta est, qua cruentem aliquid sine sensu doloris extunduntur: hoc interdum subsistit, tussique sordidum quiddam editur, deinde purulentum, tum febricula leuis adoritur, cuius nulla fit intermissio: quæ tandem hęctica facta, mox a cibo aliarum more inualescit. Vlcere magis magisque serpente & sordescente pus excreatur, fitque quod dixit Hippocrates, A sanguinis sputo puris sputum. Hoc quum syncerum est, aquę iniectum minime alterius ritu innatat sed (si purum est) in imum descendit subsidetque. Ac nihilominus quoties uel labore: uel tussis impetu, uel excandescentia ulcus puris lentore obductum refricatur, cruenta excreatio redit. Confirmato ac iam inueterascente uitio putris pulmonis portio interdum exit, & sputum carbonibus iniectum aut etiam per se graueolet, sæpe id etiam halitus cōtagione imprudentes labefactat, capilli defluunt, idque alimenti penuria toto corpore exarefacto & inualescente febre ungues in manibus curuantur, malæ linescunt tetro uapore eo sublato, costarum extrema siccitate surium conuellunt, dum tandem corpus omne consumptum contabefiat, calorque natiuus exhausto pabulo intereat. Magna inter scriptores controuersia est; possitne quis citra cruentam excreationem tabe resolui. Nonnulli post solam screatio nem humoris liquidi & subflaui, leui febricula correpti tabescere cœperunt, ac multo post tempore cruoris exiguum quiddam cum pure reiecerunt. Sed non paucos etiam animaduerti tabe sensim sublatos, in quibus nihil omnino cruoris toto morbi decursu comparuit. Atque horum quidem ratio mox proferetur. Tabis causa duplex, una quidem pulmonis uitiosa cōstitutio, altera humor exedens. Vitiosam constitutionē appello, non intemperiem, sed mollem, tenellam ac corruptioni paratam pulmonum substantiam, de qua alibi fuse disserui. Sic plerique iam ab ipso ortu & a parentibus latente pulmonum uitio tenentur, quo tandem omnes contabescunt, etiamsi nulla aut certe minima destillatio e cerebro aut aliunde procumbat. Qui tabida stirpe sati sunt, quasi hæreditario iure omnes necessario tabe marcescunt, hocque malum sępe uidimus in omnes eiusdem familiæ ordine grassari. Et qui natura pectus angustum atque depressum obtinent, hi sunt in tabem procliuiores, horumque natura, ut inquit Hippocrates, ad phthisim uergit. Non hinc certe quod pulmones angusti sint, hoc enim duntaxat in asthma deduceret, sed quod ii fere lāgui di adeo sint & imbecilli, ut tempore sensimque flaccescant ac sponte corrumpantur. Ac proinde qui ab ortu uitiosos nacti sunt pulmones, alij a cruenta screatione, alij citra hanc rabidi decesserunt. Causa tabis altera acris est & exedens e capite destillatio; aut humor acer e corde in pulmones eiectus, qualis maxime autumno cumulatur, aut pus in thoracis capacitate cōclusum, de quo statuit Hippocrates, Empyos, id est purulentos qui intra dies quadraginta screatu non purgantur, in tabem transire. Hę igitur causæ ualentissimos quosque pulmones sensim & sine sensu doloris exulcerant, quibus etiam accedunt quæcunque id cęca proprietate ut lepus marinus pręstare possunt.

ἡ φθόη.

ἡ φθίσις.

τὸ ἐμπύημα.

Iam uero pulmonum uena, casu, labore, clamoribusue rupta, aut æstu, balneis, ubi potu alimentisue calidis & multis, uel etiam suppressorum mensium (quod interdum fit) eo confluentium multitudine reserata, magnam sępe sanguinis copiam excreatione profudit. quam nulla tabes est insequuta, ac ita affectos plerosque uidi diu postea uitam nullo incommodo exegisse. Non enim simplici uenæ ruptione (modo reliqua pulmonis substantia integra fit) quisquam contabescat. Aut si qua illinc tabes insequitur, id sane fit quod sanguis

οἱ ἔμπυοι.

αἵματος ἀναγωγή.

ab ulcere in pulmonum substantiam dimanet, inflammatusq; ac demum pucens iam labefactet.

Thoracis morbi & symptomata. Cap. XI.

ἡ πλευρῖτις.

PLEVRITIS phlegmone est eius membranę quę costis subtenditur. Latus uarii dolores exercent, qui tum situ, tum materia distant. Situ quidē, quod alius causam habeat inter costas & membranā quæ intus illas succingit: alius in musculis mesopleuris: alius in musculis qui intrinsecus costis incubant. Postremus hic dolor non utique exquisita, sed notha pleuritis est: qui uero uel in musculis mesopleuriis, uel inter hos & membranam succingentem, uel in utrāque sedem incidit, ex situ uera & exquisita pleuritis est. Materia quoque dolores hi distāt, ꝙ alius à plegmone, alius à destillatione, alius a flatu suscitetur. Fit autem plegmone raro ex crasso, sæpius ex tenui biliosoq; sanguine qui ex uena caua cordi assidente, in eam quæ azymos nuncupatur, ac deinde in tenues costarū uenas impetu quodam incurrit, ex quibus apertis aut disruptis exilit, inciditq; aut in musculos mesopleurios, aut inter costas & succingentē mēbranam, illicq; collectus phlegmonē ueramq; pleuritim parit. Quū uero sanguis in externos thoracis musculos effusus, idq; per ramū qui à uena caua mox ut è thorace in alam emersit, delabitur propagaturq; in partes thoracis externas, ex materia quidem ueram, at ex situ notham pleuritim facit. Quanquam autē hæ phlegmone situ distant: magna tamen societate connexæ sunt ac sæpe interioris in externam, aut contra transitus est, quod ut in anatome docui, interiorum uenarum extrema foras emergant, & externarum ora intro subeant. Causa porro quę sanguinis fluxionem impetumq; mouet, aut illius immoderata est copia, aut tenuitas, aut efferuescētia & exagitatio ab æstu: a balneis, ab exercitatione, ab excandescentia, ab ictu, a subita refrigeratione, aut a potione frigida, quæ concalfactum agitatumq; sanguinem uarie depellit ac disiicit. Ad has causas accedit lateris imbecillitas, qua fluxio nō quidem allicitur, sed promptius excipitur. Dolor autem pleuriticus non perpetuo uniusmodi est, sed ut sanguis inciderit uarius, & situ & loci amplitudine, sic & dolor sępe uehemētia uariat: nam a tenui biliosoq; sanguine qui phlegmonem erysipelatodē gignit, acrior, a puro aut pituitoso mitior. Ab his enim aut simplex phlegmone fit, aut quę œdematodes nuncupatur. Lateris dolor è destillatione cōtractus externas etiā partes occupat, oriturq; humore frigido è summo capite per ceruicem in scapulas & omoplatas, tandemq; in lateris externos musculos modo priores, modo posteriores illapso. Hic tametsi nequaquam pleuritis est, perseuerans tamen ueram interdū pleuritim quæ etiam sputum cruentum emolitur, accersit, seu quod sensim altius penetrans tandē se in mesopleurios & succingentem membranam insinuet, seu quod illius dolor nouam fluxionē eo proritet e uenis. A flatu lateris dolor etiamnum fit admodum uehemens, quoties is inter membranas aut externas, aut interiores sese infert, easq; distēdit diuellitq; a uicinarum partium adhæsu. Adhæc hisce membranis ulcerū pondere grauitate deorsum retractis sæpe diuturni insunt dolores, quos ut iecoris uitio & mole fieri traditum est, ita & lienis occasione diu protrahi animaduertimus. Neque prætereundum est & ictu aut casu sæpe laterum dolores relinqui diuturnos atque contumaces, multoq; magis si uel costarum luxatio uel fractura sit insequuta. Hæc genera iam signis discernenda sunt. Lateris dolor quocunque pertineat spiritum intercipit, nec libe-

re & magnum spirare sinit, quòd latus atque thorax ad respirationem conferat motusq; irritetur. Distant tamē quòd dolor a flatu ferè uagus est, nec diu, eadē sede persistit, sed calore & fomētis mitescit, atq; etiam sępius discutitur: ortus quoque est a frigore, aut ab aliis causis flatulentis, hisq; euidentibus. Dolor ex destillatione prægressam habet & manifestam causam: in ceruice uel scapula primum afflixit, deinde in latus delapsus est, in quo pressu cōtractuq; exacerbatur, fomentis nō tollitur. Atque horum dolorum nulla febris comes est, nisi aliunde fortassis accersita. Iam uerò externæ atque etiam ueræ pleuritidis hæ communes notæ sunt, febris assidua respiratio difficilis frequens atque parua dolor pungens atque distendens; tussis initio sicca quæ nihil prorsus emollitur. At multum inter se distant, quandoquidem externæ dolor tactu pressuq; excādescit: molestus est in latus ægrum decubitus, in sanum facilis: pulsus quidē frequens & inæqualis: sed neque tensus neque durus. Interioris, & ueræ pleuritidis febris assidua acutior est, quod affectæ sedi magna insit uicinitas cum corde spiratio difficilior, frequentior & minor: dolor pungens atq; distendēs, qui si membrana costas succingens parte superiore inflammatur, ad iugulum, sin inferiore ad hypochondrium pertingit: neque lateris tactu neque pressu ingrauescit, estq; in ægrum latus decubitus quam in sanum facilior: materia siquidem inter costas & membranam succingentem collecta aduerso decubitu propendens, membranam magis distendit atque diuellit, unde dolor, dyspnœa, atq; tussis acerbior. Pulsus frequens & inæqualis, durus est atque tensus. idque magis quum membrana succingens: quàm quum soli musculi mesopleurii inflammātur. Tussis interdum initio sicca, sed mox ferè humida, cuius deinde sputum coloratum exilit. Primum enim liquidum & album reiicitur, quum è toto pulmone pituita, nondum autem ex affecto latere quicquam excidit: deinde flauum, quum sanies quædam tenuis illabitur: postea rubrum ac uere cruentum, quum iam patentiore uia sanguis purus emanat: hinc purulentum insequitur maturata phlegmone. Hæc autem omnia ex affecto latere per succingentem membranam uel pertusam, uel exesam, uel quouis modo rariorem factam excidunt effunduntur q; thoracis capacitatem. Etenim dum expirando thorax deprimitur, ac multo magis dum in tussi uehemēter comprimitur: humorem qui in capacitate est cogit reiicitq; in asperas pulmonum arterias: in quas facile recipitur quod earum ora cartilaginea & sēper patentia desinant in extremum pulmonis tenuissima membrana obducti. Ex his sensim in maiores subeunt, dū tandem frequenter tussi in eam quę gutturis est arteriam, ac tandem foras exigantur. Hæc thoracis uitia sunt, quorum hoc loco meminisse oportuit. Nam uulnera contusiones, ulcera, abscessus, erysipelata & quęcunque foras erumpentia uel dolorem inferunt, uel respirationem interpellant, seipsis conspicua sunt & ad aliam contemplationem pertinent.

Diaphragmatis uitia non alia symptomata infligunt, quam quæ interiora thoracis obsidere diximus, atque iisdem ferè signis præterquam doloris situ se produnt. Tumores duros diaphragmatis radici infixos nonnunquam deprehēdi, qui sensim tabe laborantes consumpserunt, citra ullam delirij speciem.

Suppuratio est puris in thoracis capacitatem collectio, in cuius illuuie pulmo totus immergitur. Eo autem confluxit uel ex angina, uel ex peripneumomonia, uel quod frequentius contingit, ex pleuritide. His.n. tussi nō bene expurgatis, abscessus exoritur, è quo tādē rupto, pus sæpe uniuersum in thoracis capacitatem influit, eoq; etiam diu postea è sordido ulcere stillat, dum tandem ingens ac penè suffocans copia cumuletur. Interdum ex abscessu pus sursum in os

irrumpit expuiturq; actum ſuppurationis periculo liberat. Eſt quidē ſuppuratio omnis puris, tum confectio, tum collectio, quacunque parte ſit corporis, propriè ea eſt quæ uel thoracis uel abdominis ſpacio fit. In alia uero quauis corpori parte, ſi maiuſcula eſt, abſceſſus. ſin minor, uomica nuncupetur. His autē notis ſuppuratio deprehēdit. Ex prægreſſa angina, aut ex peripneumonia, aut ex pleuritide uehementi nihil plenè laborans expuit. Pulmonis grauitas, aut faucium aut lateris dolor, ſimulq; febris uehementia ſubito remiſſa eſt, nouū grauitatis ſenſum in imo thoracis ad diaphragma ſurrectus æger percipit. decumbens uero aut in alterutrum latus ſe conuoluens, transfluere quiddā & fluctuare, tuſſis ualida perſeuerat, ſed ſicca & qua nihil aut minimum reiicitur, febricula perpetua languida, inordinata ac uere hæctica, perſeuerans enim ſuppuratio phthiſim acceſſit. quoniam autē thoracis capacitas diſſepto (quod mediaſtinum appellant) media dirimitur, neq; dextri lateris cum ſiniſtro ulla ſocietas eſt, contingit quidem ut alias ſuppuratio alterutrum duntaxat latus, alias utrunque occupet, quod magna eſt obſeruatione dignum. Ab angina & a peripneumonia ſuppuratio in utrumque ferè capacitatis latus influit a pleuritide in alterutrum duntaxat, in id quippe quod dolore uexatum eſt. Latus porrò in quo uno ſuppuratio recōditur, hinc noſces quòd & grauius & calidius exiſtit. Decumbens æger in latus ſanum onus ſentit pectori incumbere, quod & anguſtia uehemēter premit & tuſſim exaſperat. In latu ægrum decubitus hęc omnia mitigat, pure nimirum in coſtas recumbente.

Suppurationi affine interdum malū eſt, in quo magna thoracis capacitas, ſeroſo, pituitoſo, eoq; tenui humore ſcatet, qui aut è cerebro per aſperā arteriā & pulmones tenuitate ſua affatim irruens aut è reliquo corpore, aut ēt ex abdominis capacitate (quod ſępe in idropicis animaduerſum eſt) cecis ductibus redundās eo penetrauit. Tum ſuppurationis ſigna atq; ſymptomata inſunt, niſi quod neq; febris affligit, neq; ſuppurationis efficientes cauſę præceſſerunt, Ea proinde affectio, nō ſuppuratio ſed ſuppurationi finitima eſt. Hactēus morbos omnes attigit. qui pulmones, thoracem, omnesq; reſpirationis partes infeſtare ſolent. Iam uero pręcipua eorum ſymptomata perſequamur.

Spiritalium partiū ſymptomata, quibus maxime laborante uindicari expetunt, hęc numerantur: uocis læſio, diſpnœa, tuſſi & ſputum cruentum. Vocis inſtrumenta ſunt, guttur, larynx, muſculi & nerui eo inſerti: quemadmodum loquelæ organa ſunt, lingua, labra, dentes, palatum, gurgulio atq; nares . Itaque affectis aut maſculis qui laryngem claudunt aperiuntur : aut neruis recurrentibus, qui è ſexta ſunt coniugatione : aut cerebri parte a qua hi prodeunt offenſa, uel animal obmuteſcit, uel obſcuram uocem, uel exilē edit. Raucesſit uero quū gutturis ſuccingens interior membrana humore multo, ut per graues deſtillationes madeſcit, & quum ingenti clamore exaſperatur. Vicinarū quoque partium affectiones ut gulæ, œſophagi, ceruicis & luxatæ ſpinæ officiunt uoci. Præterea uero & quicūque affectus reſpirationi obſunt, quod citra reſpirationem uox libere edi non poſſit.

Difficilis ſpiratio multiplex: magna qua plurimus ſpiritus trahitur, hæc ingentem calorem ſine obſtructione ſubeſſe denunciat, uel in corde ut per febres uel in pulmone, ut in peripneumonia, eadem ſimul frequens eſt, & ſpiritus calidus ac feruēs ab ore & naribus efflatur Magna aliter reſpiratio qua thorax & ſcapulę plurimum attolluntur, meatuum anguſtiam oſtendit, uel ab angina uel a multa deſtilatione pulmonis arterias opplente uel a tuberculo duro pulmonis, uel a ſuppuratione. Parua & frequens reſpiratio aut imbecillitatis uiſ-

rium

rium est index, aut doloris atque impedimenti, quod uel pulmonibus insidet, ut in peripneumonia, uel thoraci, ut in pleuritide, uel diaphragmati, ut quum uentriculi iecoris, aut lienis mole premitur, uel musculis abdominis qui omnes respirationi subseruiunt.

Tussis expiratio est ualida qua quicquid spirandi instrumentis, molestũ est excutere natura contendit. Instrumenta autem ea sunt, fauces, aspera arteria, pulmones interioraq; thoracis. His interdum molesti sunt humores præter naturam illapsi, qui ferè humidam tussim excitant, interdum & alii affectus, ut refrigeratio, exulceratio, tuberculum quorum materia expelli minime potest, atque ab his arida tussis. Quoniam autem in parte herea affectus, tussiendi ratio ac modus ostendet. E palato & è faucibus quicquid infestum est screatu eruitur: ex arteria uero tussicula, illacq; titillatio ac sæpe proritans ardor percipitur: è pulmonibus ualida tussi. Quę porro tussis quibusdã interuallis, ut bis terue anno affligit, ex irruente destillatione proficiscitur: quę uero continenter nullaque aut minima intermissione fatigat, aut uitiosam pulmonum affectionem, aut obstructionem ueterem, aut aliam stabilem intus causam habet. βήξ.

Succedit his malis cruenta expuitio, per quam è locis admodum uariis sanguis exit, quos tamen peculiaribus notis internotescere licet. Qui enim expuitur sanguis si è gula aut è uentriculo est, uomitione: si e gingiuis, lingua & palato, expuitione simplici: si è faucibus & gurgulione, screatu; si ex gutture, tussicula; si ex pulmone & thorace tussi reiicitur. Et qui tussi, si tenuis, floridus ac spumosus, atque sine sensu doloris effertur, ex pulmone est; sin uero crassus, grumosus ac negricans, simulq; pars quædam thoracis dolite, è thorace. Per omnes autem expuitiones cruentas etiam atque etiam animaduertendum, num sanguis nuper fluxerit è naribus: illinc si quidem sępe in fauces relabitur, interdum in pulmones aut in uentriculum, sed qui postea grumosus euadat atque concrescat. αἱμπτύσις.

Cordis affectus. *Cap.* XII.

Cor morbi omne genus obsidet, maxime uero simplex intemperies, phlegmone, erysipelas omnisq; pręter naturam tumor, ulcus quoque ac uulnus; sed hæc sanè rarius. Crebrius autem atque proprie uenenatus humor; qui tota substantia est infensus uitali robori. Intemperies omnis uires dissoluit, corpusque languidum reddit, q sub hac uitalis calor ac spiritus laboret, cuius affectus & offensa in omne corpus redundat. Calidę intemperiei signa sunt pulsus frequẽs & uelox ac interdum magnus; similis quoque respiratio, febris plerunque comes, & expiratio calida. Frigidæ intemperiei contraria adsunt omnia. Humidæ pulsus plenus est, mollis & languidus. Siccæ exilis; tensus ac durus. Cordis autem intemperies quę iam multum increuerit; manifeste partibus quoq; similaribus innititur, quæ principi consentientes supramodum incalescunt uel inarescunt, uel frigescunt, uel multo humore madent, dum pedetentim mors obrepat. Reliquos cordis affectus incipientes quidem nosse difficillimum, inualescentes uero facile, qui & antequam conspicui sint, syncopas magnas frequentesq; inferunt, quibus fere repętina mors comes assistit, atq; quod ab Hippocrate literis proditum est. Qui sæpe & uehementer sine causa manifesta deficiunt, ii derepente moriuntur. Vulnera cordi inflicta, quæ non alte in uentriculos penetrant nonprotinus interimunt; & in quodam qui sensim contabescens

& lique-

& liquescens de medio tandem sublatus est, tria ulcera in corde reperi non parum caua & sordida, multo ante iam tempore contracta.

Quę hinc pręcipue nascuntur symptomata sunt, syncope & cordis palpitatio. Syncope pręceps est uirium lapsus. In hac pulsus aut nullus est, aut extreme rarus & obscurus, corporis summa frigent, tempora, ceruix & thorax frigido sudore madent, facies pallet, totumque corpus quasi eneruatum iacet, mens omnisque sensus deficit. Syncopes autem inferunt cordis affectus omnes, pręter simplicem intemperiem, sæua animi pathemata, ut timor grauis, uoluptas maxima, interdum & mœstitia fortis. Dolor atrox, labor, inedia, uacuatio immodica & quæcunque calorem natiuum spiritusque dissoluunt atque diripiũt. Omnis uero quę in os uentriculi (quid eximi sensus est & cordi uicinum in primisque consentiens) inciderit grauis offensa, in eam syncopem conicit, quam stomachicam uocitant. Idem præstat & inflammatio, & erysipelas, & a bile cõpunctio, & uenenatus humor, siue illic inhęrescit, siue id crure, uel in bubone, uel in utero, uel in intestinis, uel in quouis uiscere conclusus, tetrum de se uaporem in os ipsum uentriculi aut in cor eructat exhalatque.

Cordis palpitatio immoderata est concussio uehementi diastole atque systole molestia. Huius tanta uis est ut sępe siti animaduersa thoracis uicinas costas effregisse. Sæpe & ea quæ supra mammam sunt de propria sede depulisse: sępe etiam arteriam foras dilatasse in aneurisma contracti pugni magnitudine, in quo & tactu & uisu conspicua erat pulsatio. Ita quidem affectio corde arterię omnes uehementius pulsant, ac interdum dilatantur, pręcipue uero quæ supra iugulum sunt. Nonnunquam ac præsertim in quiete intermittit hoc symptoma, sed uehementer exasperatur immodica exercitatione, æstu, balneis, uenere, crapula, meraciore uino & excandescentia. Huius causam omnem ueteres uel in sanguinis exuperantiam retulerunt, uel in humorem copiosiorem paricardio infixum. Cæterum in iis quos modo exempli gratia recensui, palpitationẽ peperit retorrida bilis, quæ alias sponte uacuari consueuerat, in arterias effusa. Hanc in duobus qui a ualida pilæ exercitatione repentina morte sublati sũt illic depræhendimus in tophi nigri speciem concreuisse. In cæteris uero causã animaduertimus bilem esse perallatam, interdum in pręcordiis, sępius in liene congestam. Quamobrem in hoc symptoma plurimum propensi sunt qui hypochondriaca melancholia laborant, & quibus lien bilis atrę copia turgescit. In his etiam circa lienem & pancreas cõspicua & molesta percipitur arteriæ palpitatio: ex eoque loco per arterias quibus multis lien perfusus est, teter atque uapor prompta in cor uicinum subit, cuius ui & malignitate irritatum, uehementiori pulsatione nitur quod noxium est excutere. haud secus atque cerebrum in epilepsia. Ne quam autem confusionis obscuritatem pariat longior ac male distincta rerum productio, partium quæ supra diaphragma sunt morbos hoc libro concludam, reliquos qui sub diaphragmate consistunt, in proximum relaturus.

De Partium morbis & Symptomatis Libri quinti.

F I N I S.

DE PARTIVM QVAE SVB DIAPHRAGMATE SVNT MORBIS, LIBER SEXTVS.

Oesophagi et oris uentriculi affectus, causæ et signa. Cap. I.

OESOPHAGVS cibi potusque uia raro morbis tentatur, quod in eo nihil quod perlabitur diutius moretur aut tardet. At interdum uel intemperies, uel tumor aliquis præter naturam obstruens, isque modo frigidus, modo inflammationis particeps, nonnunquam & ulcus male afficit. His omnibus deuorãdi actio prępeditur, sed quodam discrimine. Quum simplex est intemperies esculenta potulentaque tarde delabuntur, toto œsophago æquabiliter affecto sine ullo angustiæ dolorisve sensu: quod iis etiam commune est, qui nausea fastidioque cibis uix deuorare queunt. Verum si scirrhus aliusve pręter naturam tumor durus ac frigidus œsophagi uiam intercludat, siue is in œsophago, siue in ceruice extuberet, difficilis quoque ac tardus transitus est, sed cum partis cuiusdam angustia. Quum uero phlegmone inhærescit, pręter uorandi tarditatem & loci angustiam, dolor quoque lancinans excruciat, cum calore, siti magna & febre. Hinc tempore pus uel screatu, uel uomitione exit. Vlcus tandem his accedit, a quo dolor in affecta parte acerbior euadit, qui mirum in modum exacuitur si uel acre, uel salsum, uel accidum, uel acerbum quippiam uoretur. Omnis porrò œsophagi dolor in dorsi spinam incumbit, in quam gula quoque reclinat & adhærescit. στομάχου πάθη.

Similibus quoque affectibus os uentriculi tentatur, quos & iisdem licet notis deprehendere praeterea uero & mentis alienatione ob eos neruos ques è sexta cerebri coniungatione suscipit. Mulierem uidi grauidam, cui tuberculo duro eoque ingenti ita os uentriculi obturrabatur, ut quicquid indebatur attacto uentriculi ore mox remearet atque redderetur. Sic astantium omnium iudicio nihil cibi potusve bimestri uel conatu maximo ea uorauit. Tandem morbo: disipientia febreque confecta decessit edito partu quem uitę superstitem reliquit.

Ventriculi morbi, causæ et signa. Cap. II.

IN VENTRICVLI morbis numerantur intemperies, tum simplex, tum quæ humoris particeps est, inflammatio hunc raro exercet, rarius abscessus, aliquando tamen ulcus. Quum intemperies calidior est, sitis est diuturna, quæ expleri nequit: cibi potusque frigidi appetentia eiusque facilis concoctio: frigidis tum sumptis, tum admotis uentriculus iuuatur

tur

tur recreaturque, meraco uino & quouis potu ciboq; calido offenditur ac plurimum exæstuat editque ructus nidorosos. Quod si humor præterea calidus biliosusque redundat, his insuper notis accedit nausea oris amaror, cibi fastidium, & rosionis cuiusdam sensus. Frigidam uentriculi intemperiem testantur sitis nulla, cibi potusque calidi desiderium, tarda concoctio, frigidis tum sumptis, tum admotis offensio, horror, perfrigeratio, & ructus acidus. Atque si humor crassus frigidusque qualis pituitosus inhærescit, grauitatis cuiusdam sensus uentriculum premit, sine ipsius demorsu, sine oris amarore, adhæc nausea languor atque dissolutio. Humidum uentriculum delectat ac firmiorem reddit cibi solidioris siccique usus: at immoderati potus humidiorisque cibi copia hunc ita obtundit, ut quasi dissolutus languescat, atque si pariter humor aquosus multus innatat, aut uentriculi tunicis impactus est, saliua multa in os exurgit, quæ frequentem expuitionem sine tussi promouet. Ventriculi siccitatem comitatur potus humidiorisque cibi appetentia usúsque facilis ac iucundus, solidioris siccriorisque cibi tedium difficilisque concoctio, sed nulla erosio, nulla grauitas, nulla denique nausea aut uomitio.

πτυελισμός.

Inflammatio autem quę in uentriculi substantiam inuadit, originem habet è sanguine per uenas quibus alitur è portis iecoris deriuatas, immoderatus alter illius membranas offuso. Ingens ex partium diuulsione dolor excitatur atque tumor, atque is contactu maxime, interdum & uisu conspicuus. Hic putrescente sanguine uehementer lancinat, quod pars affecta eximio sensu prędita sit: febris ardentissima, magna corporis iactatio & inquietudo, sitis, inexpleta, assiduaq; ingestorum aut uomitio aut deiectio, nisi quum forte eius osculum aut pylorus obsidetur, his quippe coarctatis nihil elabitur, animi frequens exolutio, uigiliæ & plerunque deliria. Huic plurimum affinis est inflammatio quæ uel summum iecoris labrum quo uentriculus obtegitur: uel incumbentem illi abdominis regionem occupat. Tumor enim prominens & circumscriptus cum dolore in uentriculi situ inest, & febris & siti & reliquarum notarum plurimę ut proinde uel experientissimos medicos interdum fallat. Distinguitur sola symptomatum uehementia & pernicie, quandoquidem in uentriculum omnium sæuissima incidunt.

Abscessus si forte insequitur, non foras quemadmodum qui in abdomine est sed uel in ipsum abdominis spacium, uel in uentriculi cauum pus eructat, aut uomitu aut deiectione conspicuum.

Vlcus siue ex abscessu derelictum est, siue ex assumpto caustico aut septico medicamento, siue ex humore qui simili facultate polleat eo in se infingente prorsus exitiale censetur, quemadmodum & omnis corruptio & labes quæ illi ex toxico aut uenenata potione inuritur. Dolor quidem plerunque subest, interdum tamen & sine dolore malum clanculum serpit. Alui deiectio aut uomitio fatigat, quum præsertim ex aliena qualitate inducitur. Febris lenta eaque assidua laborantem conficit, cum pulsu crebro ac frequenti, appetentia, cōcoctio omnisque uentriculi functio languet, corpus male alitur sensimque liquescit, dum tandem insito calore pabuloque deficiēte uita priuetur. Atque ii quidem uentriculi morbi sunt.

Ventriculi symptomata, horumque causa Cap. III.

Os in primis uentriculi multa symptomata exercent. Horum alia sunt quatenus eximio id sensu præditum principibus partibus cordi ac cerebro magna affinitate cōiungitur. Illis enim consensu quædam sua etiam uitia impartit, & ua

riis

impartit,& uariis ea modis lacessit. cor quidem animi defectione, syncope, dolore quem cardialegiam dixerunt: cerebrum sopore ue terno, catalepsi, incubo morbo comitiali, melancholia, delirio, quorum omnium rationes atque causę supra satis explicatæ sunt. Alia uero huic ut appetentiæ sedi symptomata ingruunt qualia sunt diminuta atque deiecta appetita, bulimos, appetentia canina, pica, malacia, satis.

Imminuitur aut omnino prosternitur appetentia, cibiq́ue fastidium adest, quum corpus uniuersum multo luxuriat alimēto, nec huius quicquam partes ceteræ sugunt è uentriculo. Hic enim uti multo humore perfusus alium respuit. Idem quoque obtingit quum os uentriculi pingui adipe, aut per morbos humore lento aut aliter uitioso obtunditur. Sæpe quidem fit ut quum cibi fastidium est, gustus nihilominus (ut qui in lingua cōsistat) integer permaneat & recte diiudicet.

Bulimos autem id est uehemens fames magnam consequitur inanitionem & alimenti penuriam ex inediis: quandoquidem exausto pabulo pars uentriculi summa exquisite sentiens efflagitat quod est sibi necessarium. Est enim fames ex penurię sensu orta cibi appetentia. Canina quoque uocata appetentia modo ab humore frigido acido, & osculo uentris impacto. qui adstrictione alimenta in uentriculi fundum compellens, famem accersit.

Pica uero & malacia quibus uitiosi alieniq; cibi, ut terra, caro, cruda, carbones: fructus accidi & acerbi expetuntur. grauidas sæpe mulieres infestant: non nunquam & uiros. Tanta malaciæ uis est ut uir quidam nobilis edendæ calcis uiuæ desiderio iamdiu pressus: illam tandem pugni magnitudine uorauerit, sitque omnino recreatus, nulla uentriculi, nulla uiscerum offensione. Fit autem quoties oris uentriculi tunicæ uitioso quodam humore uel excremento oblitæ sunt, cuius longa consuetudine similia etiam uitiosa expetuntur quanquam quum ingens & morbosum iam omnino uitiorum inest, contrariorum appetitus urget. κίττα καὶ μαλακία.

Sitis demum est frigidi humidique potus appetentia. Hæc nulla prorsus est, quum os uentriculi humore dulci, frigido multoque perfunditur, immoderata quum id ipsum quasi humore prorsus exaustū inaruit, idque uel potus penuria, uel magna corporis dissolutione ab æstu & balneis, aut quum illius tunicę uel humore salso, uel calido & acri imbutæ sunt, ut ex salsorum ciborum & cōdimentorum esu, ex meraciores uini potu, maximeque per febres ardentes. ξηρὸν δίψος.

Ventriculus porrò ut cibi promptuarium est primæ coctionis officina, aliis rursū symptomatis permistus, quę hæc fere sunt, cruditas, bradypepsia, uitiata concoctio, ructus, rugitus, inflatio, singultus, nausea, uomitio tū simplex tum cruenta, cholera, dolor. Cruditas cōcoctionis est priuatio, bradypepsia tarda difficilisque concoctio. Harum causæ sola ui & magnitudine distant. hę autē sunt intéperies omnis, modo simplex modo ex humorum uitio, tumor pręter naturam, omneque morbi genus quod uentriculi concoctionē necessario peruertit. Sæpe etiam iecoris lienis aut mesenterij uitia. uel integre sani uentriculi concoctionem sympathia quadam & affectus communicatione præpediunt. Sic hepaticis & quibus calidum iecur multa bile scatet, uētriculus contractu imbecilior, non tamen (quod multi prædicant) continuo frigidior euadit, quod non omnis illius imbecilitas ex intemperie frigida procedat. Sic & melancholicis & hypochondriacis & quibuscunque uenter inferior abscessu aut graui humorū uitio laborat, uentriculus male concoquit si uitiosa illa qualitate lacessitur. Cruditatis effectrices etiā causæ sunt cibi potusq; exuperātia. quā ἡ ἀπεψία, ἡ δυσπεψία.

natiuus calor moderari nequit, aut praua illorum qualitas quæ nec superari nec mitigari potest, aut intempestiuus illorum usus, quum uel potus uel cibus nouus ingeritur priore nondum confecto, aut somnus breuior, aut immoderatæ uigiliæ, aut balneæ, aut exercitationes mox a cibo, quæ huius descensum accelerant. Cibum uero corrumpit aut aliena ipsius qualitas, aut uitiosi humoris permistio, aut utendi ordo præposterus, ut quũ persica, mala, fraga, aliiq; fructus horarii, cotoneis malis aliisq; solidioribus cibis posterius edũt.

ἡ διαφθορά.

Ructus flatusq; uel sursum erumpens, uel intus cum rugitu strepituve cõclusus, omnis denique uentriculi flatulenta distentio cruditatis soboles est atque iisdem ex causis originem habet, maxime uero & cibo flatulento, & ex immoderato, fluctuanteq; potu, præsertim quum bilis flaua uel atra uentriculo substernitur, ut in hypochondriaca melancolia, tunc enim liquidi flatulentique cibi pars maxima concoctione calorisque ui facessit in flatum. Quænam autẽ tum flatus, tum cruditatis causa præcipue subsit, ex iis notis intelligitur, quæ uentriculi demonstrant affectus.

ἡ ἐρυγὴ καὶ ἐμπνευμάτωσις. ὁ κλυδών.

Singultus conuulsiuus, est uentriculi motus, quo quæ in proprium corpus impacta sunt excutere conatur. Sæpius autem ex interuallis ut & tussis repetit, quod molestum est extundat. Hunc perinde atque conuulsionem uel ab inanitione uel a repletione fieri censuit Hippocrates. Ab inanitione quidem ut ab immoderato sanguinis effluuio, & ab immodica purgatione. A repletione ut pueris & iis qui crapulæ addicti sunt, ut etiam quum uel piper uoratum est, uel bilis uel aliud quiduis acre & mordax in tunicas uẽtriculi sese penitus infixit, id quippe uentriculus interdum singultu, interdum & sternutamento, quod plerunque a singultu liberat, dissicere contendit. Hæ singultus causę tradi solent, præter quas tamen & alię grauiores existunt. Etenim sępe uapor malignus in os uentris effusus deterior em quam quiuis humor acer & mordax singultum inflixit, qualem sępissime comperimus malignis & pestilentibus febribus atque etiam iecoris inflammationi superuenire, & maxime quum spes in angusto posita est, & cor morbi malignitate obręitur. Sed & quę extrinsecus os uentriculi premunt, singultum ingenerant. Quidam tres continuos menses singultu uexatus nullis conuenientis remediis ante potuit expediri, quam costæ extremum, quod tum primum deprehensum est contorqueri, aliisq; in uentriculum nullo sensu doloris infigi, blande ac molliter erectum fit. Confestim namque singultus affligere desiit, qui tamen recurrebat quoties costam denuo incuruescere contigisset. In aliis dein non paucis eandem sæpe singultus causam agnoui.

λυγμός.

Nausea inanis est uomendi desiderium quo nihil eiicitur, sæpe tamen sponte nulloque conatu aqua pellucida profluit ab ore. Vomitio autem est eorum quæ in uentriculi sunt spatio sursum facta reiectio. Hæc enim quę in capacitate uentriculi hærent, singultus uero quę illius tunicis penitus insederunt expurgat. Similis est eademque horum symptomatum causa, sed in nausea leuior, in uomitione grauior. Ea sanè est multiplex, una uentriculi imbecillitas tantaq; dissolutio, ut neque cibum amplexari, neque continere posſit. Noscitur hæc inde, quod cibus putror nullo humore uitioso permistus redditur. Imbecillitas porrò uel ab intemperie pręsertimq; humida proficiscitur, quæ & dissolutionem pręnunciat, uel a lubrico & in pingui lęuore quo omnia qualia sumpta sunt remeant, uel ab aliena qualitate, qualis pręsertim est uenenata ac pestilens, qua afflati ferè assiduo uomunt. Altera nauseæ uomitionisq; causa est res quęuis præter naturam lacessens uentriculum ac irritans.

ἡ ναυτία. ὁ ἔμετος.

Id autem

Id autem afficit modo copia, ut copiosior ingestus cibus naturæ grauis, modo acrimonia ut bilis, modo lentore ut pituitę, modo aliena & externa qualitate, ut corruptus putrescensque cibus. Hę etiam causarum uitia nonnunquam in uentriculo gignuntur, ut quum crudior cibus permanés in pituitā facessit, aut quum exustus uertitur in bilem, aut quum in externam alienamque substātiam corrumpitur. Nonnunquam uitium ex aliis sedibus eo confluit, e iecore, liene, mesenterio & intestinis, cerebro, & uniuerso deniq; corpore per iecoris uenas. Iam uero quis humor uomitionem prurit etiam si nondum is erumpat, multis tamē ex notis dignosci potest. Ex ructu atque ex eius sapore, qui aut acidus aut nidoris æmulus, aut amarus, aut acer est: dein ex doloris proprietate, quā nunc pungens nunc grauans est, idque quodam uel caloris uel frigoris sensu: postremo ex eorum quę uomuntur qualitate atque substantia, maxime quidem quū noxius illis humor permiscetur: nam irritat is interdum uentriculum cogitq; cibos uomere, nec tamen dimouetur ipse, sed inconcussus subsistit ac intus remanet. An autem humor uomitionis causa in uentriculo genitus sit, an aliunde influxerit, discernitur quod in uentriculo genitus iamdudum eum afficit atq; torquet, & in uictus ratione aut ordine peccatum aliquid recens est. Qui uero è iecore, aut è liene aut aliunde confluxit, signa exhibet affectę eius partis quę ueluti seminarium & origo mali fuerit.

Sanguis quoque interdum uomitione redditur, sed impetu longe diuerso quam in tussi, atque sanè copia maiore, quanquam uisus est tussi affatim reiectus pelues implere, uena ampliore derepente rupta. Qui uomitione redit, uel cibo, uel potui, uel pituitę permissus existit ac ferè concretus in grumos, nō tenuis ac rubicundus, sed crassus & iam concretione nigrescens. Hunc etiam sępe comitatur deiectio nigra dum erūpentis ipsius portio in intestina deuoluitur, quæ longo illorum anfractu prolapsa ita nigrescit ut uel picē uel casiæ medullam representet. Frequens preterea incidit animi defectio quod extra uenas coercitus putrescensq; sanguis, perniciosa & uenenata qualitate credi sit infestus. Quisquis autem reuomitur è uentriculo prodit, in quem aut è iecore, aut è liene, aut e uicinis partibus confluxerat, idque uel aperta uel rupta uel exesa uena, quod ex pręgressarum causarum animaduersione discernis potest. Vomitionem cruentam nullam equidem naturalem esse puto, neq; aut in plethora, aut in mensium suppressione naturam uacuandi hanc uiam unquam moliri. αἱμάτηρος ἤμετος.

Cholera est bilis tum superne tum inferne eruptio. Ea quippe uomitur pariterque deiicitur, primum liquidior, deinde crassior atque coloratior: ut primū pallida & citrina, deinde flaua, prasina, cerulea aut etiam nigra. Affectus hic acer, ferox & in primis acutus existit, in quo stomachus & intestina mire torquētur & flatuum copia distenduntur: sitis cruciat: pulsus celer, frequens ac ferè paruus: his & nonnunquam succedit animi defectio. Huius itaque causa bilis est, quæ tempore uel in suo folliculo, uel in iecore, uel in liene, uel circum pancreas, uel circum intestina stomachumque cumulatur, quumque supra modū auctio naturæ grauis & infensa esse cœperit, huc illucque impellitur ac defluit ut etiam ea perculsi toxicum sese habuisse putent. ἡ χολέρα.

Ventriculum porro dolor exercet plerunque, immanis, cuius causa aut flatus est in illius capacitate coarctatus nimiopere distendens haud secus atque in colico dolore: aut humor cibusve acer & mordax tunicis impactus: aut tumor pręter naturam, aut ulcus. Intemperies uero sola dolorem uix infligit. Indolescit & nonnunquam uentriculus in cubantium uiscerum tumore: aut humorum decumbentium copia, atque hic etiam dolor καρδιωδυνία.

contactu pressuque exacuitur. Causę his notis internoscendæ quas in aliis iam sæpe recensui.

Iecoris morbi, causæ, & signa. Cap. IIII.

Iecur compluribus uariisque patet affectibus. Hi autem sunt intemperies tum simplex tum ex humorum uitio, substantię corruptela, obstructio, scirrhus, inflammatio, abscessus ulcus. Quum simplex intemperies calidior quacunque ex causa contracta est, cibi maximeq; carnis fastidium inest, ac nihilominus inedia plurimum incommodat: sitis quoque uehemens: corpus uniuersum maximeque manuum palmæ & plantę pedum calent, atque si siccitas comes est arescũt, madent uero si ea simul humida sit. Ex intemperie frigida cibi cupiditas maior: sitis nulla, præsertim si ea pariter humida sit. Simplex uero nulla intemperies diu sola consistere potest, quin breui post tempore humoris uitiũ accersat. Quęcunque enim uis siue alimenti, siue aeris, siue alterius cuiuslibet causæ, iecoris, eadem multo facilius humorum temperiem immutat, eosq; sui similes reddit. Imo etiam ab ortu iecur intemperatum est quum gignendorum humorum pręcipua sit officina, quacunque id constitutione fuerit, eadẽ quoque humores afficiet: an impense calidum calidos biliososque multiplicabit: frigidum uero frigidos atque pituitosos. Itaque calidior intemperies tum eos humores qui per mesenterii uenas feruntur, tum quos iecur in se continet & in omne corpus distribuit, extorret. Frigidior uero crassos, lentos, crudos pituitosesque reddit: siccior densos, siccos atque terrenos: humidior tenues & aquosos. Sic humorum uitio q; exuperantia sæpe iecur scatet & premitur. Signa uero calidioris humoris exuperantis sunt bilis aut uomitione, aut deiectione prorumpens, primum quidem tenuis ac pallida, deinde crassa uero flaua ac fœtida: oris amaror, cibi fastidium, sitis uehemens & plerunque febris eaque aut intermittens tertiana, aut errabunda, aut certe lenta, qua omnino languescit corpus paulatimque exarescit. Frigidioris tum iecoris tum exuperantis in eo humoris signa sunt nec frequens, nec multum, nec multum colorata nec fœtida alui deiectio: deinde cibi appetentia, nulla sitis, nulla febris, nulla denique corporis extenuatio.

κακοχυμία

οὐσίας διαφθορά.

Substantiæ corruptela non minus iecur quam pulmo contaminari solet, qua laborans sensim languore contabescit. Ea fit ex omni humore, frequentius autem ex biliosa sanię per iecoris substantiam effusa, quæ sensim lenteque putrescens ipsam pariter iecoris substantiam labefactat atque corrumpit. Huiusmodi autem ab alimentorum uitio contrahitur quę aut corrupta sunt, aut septica ui pollent. Vinum quoque generosum & meracius longo ac liberaliore usu in idem uitium præcipitat, non solum quod uiscus hoc calefaciat & desiccet (ita enim in scirrhum duntaxat deducit) sed quod putridum quẽdam lentorẽ saniemq; exaggeret. Sic affectus quoniam malum sensim ac pedetentim serpit, uirium robur diu infractum persistit, ut etiam obire illi possint consueta munia: febris initio nulla atque etiam procedente malo admodum lenta inest sitis quoque nõ acrius urget, quod iam caloris ardor defferbuerit, & nullus ferè in hypochondrio tumor subsit. Hoc tamen uitium deprehenditur, quod uini optimi eiusque meracioris summum inest desiderium, perinde atque iis qui pulmonum corruptela contabescunt. Sic sæpe illecebris blanditur hostis infensissimus, & sui amantissimus clam iugulum petit. Eduliorum maximeque carnis ingens fastidium, ut etiam eius calentis uapor odorq; grauis sit cieatq;

nau-

nauseam. Halitus ex putridis illuuie teter admodum & fœtidus expiratur, multoque magis quam in tabe frequens animi languor & defectio, principio quidem leuis, deinde sudore frigido erumpente grauior & periculosior: quibus tandem crebro uiolenterque pressus æger succumbit.

Hos iecoris affectus proxime consequitur imbecillitas qua qui tenentur proprie hepatici dici solent. Vt enim uniuscuiusque partis integritas & temperies cum ipsius cum facultatis robur tuetur: ita intemperies & substantiæ corruptela ipsis inuehunt imbecillitatem. Itaque si iecoris attrahendi facultas infirma sit, liquida defluunt ab aluo cremoris specie, etiam si nulla uentriculi offensa, nullaque mesenterii sit obstructio. Si retinendi uis languet, aluus interdum (sed admodum raro) liquida & saniosa reddit carnis loturæ recens mactatæ similia. Sæpius etiam quum hæc imbecillitas increuit sanguis sponte profluit è uenis, isque uel per nares, uel per uterum; uel per hæmorrhoidas, uel per sputa. Sed & interdum sanguinem animaduerti ab extremis uenis quæ in cutem desinunt multis e locis effundi, qui nullo ardore liuescebant. Si uis sanguifica imbecilla est, cruditates fiunt, quibus primum pedes, deinde & cæteræ partes intumescunt ut iis qui a morbo graui conualescunt, nec non hydropicis, scirrhosis, ictericis aliisque paticis. Etenim uenæ iecori male affecto utpote suæ origini condolescunt & consentiunt, ut & nerui cerebro.

ἡπατος ἀτονία.

Obstructio iecori admodum familiaris est, nullumque uiscus hoc æque uitio tentatur, quod uena è portis per iecoris substantiam in ramos tenuissimos dissipata obliteretur, huicque alii non minus tenues è caua uena conueniant, per quos omne debet alimentum traduci & exportari. Hæc apertas præ se fert notas; nam grauitas & distentio cum obtuso dolore dextro insidet hypochondrio, tum præcipue manifesta, quum quis mox a cibo exercitationem subit. Ea tamen sine tumore sine febre est. Obstructionis causæ sunt, humor crassus aut lentus aut multus. Talis interdum è cerebro procumbit in uentriculum qui deinde prætercfluens sensim in tenues iecori uenas cum alimento penetrat easque obstruit. Fere tamen ex alimentis crassis, uiscosis multisque fit obstructio, quum aut balneis, aut motu uehementiore mox a cibo in tenues uenas uel rapiuntur uel impelluntur: nonnunquam & bilis flaua in iecore præter naturam diutius coercita, nec tempestiue expurgata mire crassescit, grauesque & admodum periculosas iecoris obstructiones inducit ut quæ (ceu mox ostendemus) interdum etiam in cysti lapidescat.

ἡ ἔμφραξις.

Scirrhus tumor est præter naturam durus ac renitens, doloris expers, nisi forte quum pars affecta durius premitur. Tactus hunc deprehendit, præsertim si gracile & adipis expers est abdomen: idque facilius erecto uel in dextrum latus inclinato ægro, quam decumbente supino, tum quippe nõ nisi pressu animaduerti potest. Hic iecoris situ & figura circumscribitur ægro præterea facilis est decubitus dexter sinister uero grauis, quod moles quædam uelut suffocans in uentriculum & præcordia incumbat. Ex contumaci & inueterata obstructione ferè semper, raro uel potius nunquam ex inflammatione originem trahit: quòd in uiscere natura calido & humido omnis inflammatio in perniciosum abscessum desinat. Humor igitur obstructionis author, primum quidem tenues iecoris uenas implet & infarcit: auctus deinde hinc etiam in omnem uisceris substantiam redundat, & eam perinde atque uenas obstruit, quod si rursum multo plenior cumuletur, iecur in amplam molem distendit, tumque uiscus turgidum ac tumens apparet. Tempore humor siccescit & ui caloris tenui parte dissipata, reliquus totus obdurescit cuius permistione

σκίῤῥος

missione

mistione iecoris substantia labefactatur uerusq; tandem scirrhus emergit. Hic a simplici tumore distat, quòd non nisi longo dierum numero: simplex uero uno ui etiam procreetur. Vt autem peccans, & efficiens humor, modo pituitosus, modo biliosus est: ita & scirrhi prodeunt uarij, quos accurate discernere expedit: quandoquidem & uehementia & impendente periculo plurimum dissident. Illum causæ antecesserunt quę crassum pituitosumque succum coaceruant, hunc uero quæ biliosum: in illo dominantis pituitæ refrigeratique iecoris in hoc bilis exuperantis concalefactique iecoris signa elucent. hic ferè ictero succedit & lentam febrem comitem habet, ille nequaquam: hic unus in eum hydropem præcipitat qui ascites appellatur, ille citra ullum incômodi genus diu persistit, aut duntaxat cachexiam leucophlegmatiamve infert.

ὄγκος ἄνευ σκίῤῥου.

Magnus etiam plerunque tumor iecur sine scirrho distendit, qui ijsdem se profert notis atque scirrhus, nisi quod minus renititur & breuiori tempore genitus est. Hic ferè in iecoris ambientes membranas effunditur hasq; prorsus obsidet. Contactu obseruandus: etenim plerunque tantus appareat ut uniuersum hypochondrium repleat, neque costarum extrema percipi, neque sub hęc digiti infigi possint, neque iecoris ulla figura sit aut circumscriptio. Oritur interdū a flatu aut a tenui cruditate, quam uel immoderata frigidę potio, uel intempestiuus fructuum esus, uel crapula satietasque nimia peperit: & hic quidē nō grauitatis, sed tensionis sensum infert & breuiori tempore contrahitur. Interdū uero ab humore crasso & lento, alias bilioso, alias pituitoso, quem ualidum iecur a se excutiēs in proprias ambientes membranas deposuit. Hic magis renititur, & sua mole premit, atque etiam multo tempore congeritur, nec nisi multo discuti potest.

Est præterea & in hypochondrio tumor alius musculis abdominis insitus. Hic admodum rarus est & insolens, qui non pressu, sed leui blandoq; tactu ac sępe uisu percipi debet, foras enim prominet. Figuram quoque oblongam habet, qualis est recti in abdomine musculi.

Hepatis, est iecoris inflammatio, qua sanguis illius parte quadam præter naturam collectus inceditur. Fit autem dum sanguis ipse uel exuperantia uel tenuitate, uel furore & acrimonia, uel externarum causarum impulsu, è uenis immoderatius prorumpens, in uisceris corpus copiosior secedit. Tum extra propria uasa putrescit & inflammatur, simulq; imbutam carnosam partis substantiam labefactat atque corrumpit: hinc plerunque sinus excauatur. Primum igitur sanguis uertitur in putridam saniem, ac tum inflammatio est: sanies deinde caloris natiui beneficio in pus abit: ea ipsa puris collectio abscessus dicitur. Erumpente demum pure ulcus manet cauum ac sordidum. Hac mutationis serie multa uitia ex uno eodemque fonte dimanāt, quę ut uariis sunt nominibus insignita, ita & uarias curandi leges habent. Singula uero propriis signis ita indicantur. Inflammationis notæ sunt grauitas dextra præcordiorū parte, dolor (quum maxime ea sedes attingitur) a iugulo ad costas nothas protensus, ob conclusam materiæ congeriem quæ succingentem thoracis membranam conuellit. Hac ratione & spiritus difficultas & tussis exigua eaque sicca inest, qua nihil excreatur. His igitur notis atque dolori situ distat a pleuritide. Febris ex inflammatione fit ardens & acuta, sitis inexhausta, linguæ scabrities & huic lentor inhærescens, primum quidem flauus, deinde nigricans: nausea & cibi fastidium; interdum singultus prope strangulans: sępe corporis color ictero fœdatus, urinæ crassæ, rubicundæ ac turbidæ. Sinceræ bilis modo uitellinæ, modo æruginosæ uomitio, & plerisq; per aluū deiectio quæ

interdum

interdum uel diarrhœam uel dysenteriam infligit. Si inflammatio erysipelatodes fuerit, febris, ardor, uomitio, reliquaque signa grauiora euadent ac tandē in marcorem deducent. Hę quidem omnis inflammationis communes notæ sunt, particularium uero si inflammatio in caua iecoris magis deuergat, cibi fastidium, nausea, sitis, biliosa uomitio aut deiectio acrius urgent, & pręterea grauis & admodum laboriosus est decubitus sinister, nec prompte inflāmati iecoris tumor contactui obuius est. Si uero inflammatio gibbam magis regionem obsideat, spirandi difficultas, tussis & grauis dolor iugulum retrahens magis infestant, & pręterea difficilior est decubitus dexter, ut quo pars affecta premitur, contactu pressuque dolor exacuitur, promptiusque tumor percipitur, qui & inter eum prominens est & oculis conspicuus. Omnes hæ quidem manifestæ & uehementes notæ apparent quum ingens est inflammatio. Quum uero exigua, obscuræ & exiles, hæcque in multos interdum menses perseuerat: in qua hypochondrii dolor & grauitas: magna respiratione potius quam tactu se produnt. Quum autem musculus abdominis rectus iecori prętensu solus inflammatur, superiorum notarum nulla quidem (nisi forte febris) adest, lancinans dolor magis affligit, tumor oblungus foras prominet, uisu tactuque conspicuus: cutis.n. circumtensa rubescit atque calet.

Accessus quum iam fit & putrida sanies in pus conuertitur, dolores & febres, inquit Hippocrates, & cætera symptomata inualescunt. rigores sæpe nullo ordine nullaque ratione inuadunt, quos sequitur caloris exacerbatio. Confecto iam pure omnia quidem remittuntur ipseque ardor deferuescit, uires tamen relinquuntur multo imbecilliores, pulsusque frequens, paruus ac languidus, crebraque animi defectio. Quum rupto abscessu puris illuuies prorumpit, eius tetro uapore cor obruitur, qui sæpe graui orta animi defectione ægrum de medio tollit: ex hoc enim uix quisquam seruari potest. At quum exiguus est abscessus, ac uires satis cōstent, pus nonnunquam uomitione prorumpit, aut per aluum, aut per urinas profunditur. Sed & interdum fisse uel exesa iecoris substantia id excidet in abdominis capacitatem, quo & hydro & hydropicum aqua confluit.

Vlcus ex abscessu contractum quoniam alimento continenter alluitur, perpetuo colluuie multa sordescit, neque unquā potest sanescere. Iecoris enim solida substantia spermatica quum sit, non magis quam pulmonis reparari pōt. Tum igitur uitiosa est sanguinis confectio, corpus non alitur, sed uere tabescit putride, saniosa & interdum cruēta est alui deiectio ac sæpe quasi ex cadauere facta colliquatio. Vrina quoque sanie perfusa, aut si ea in abdominis spatium penetret, hydrops omnium grauissimus exoritur, qui & inguinū pubisq; grauitate & manifesto tumore se prodit, siquidem uires tandiu perstitāt: quod certe uix unquam ulla obseruatio notauit.

Qui morbi in cysti fellis. Cap. V.

Cystim fellis occupant obstructio, calculus, repletio & inanitio. Obstructio aut eius est ductus quo bilis e iecore pellicitur, aut eius quo è cysti in intestina traiectatur. In utraque aluus durior pigriorque est, fæces albicant, urinæ flauæ crassæque adeo sunt ut sæpe nigrescant, bilis cum sanguine in summum corpus effusa ictero cutē deturpat. In priore tñ cystis prorsus exhausta est, in posteriore illa bilis copia distēditur, uariisq; exuperātię symptomatis pmitur.

Calculus in cysti fellis plerunque concrescit niger, sed tamen cui & qui ęque uniuersus innatat, neque ut qui e renibus aut uesica euellitur subsidet in imo. Origo illi est e flaua bile quæ proprio conceptaculo diutius coerci-

ta nec tempestiue uacuata, nec nouæ influxu renouata mirum in modum obdurescit. Id autem in primis accidit quum uterque cystis ductus obstruitur. Huius quidem neque manifestę sunt notę, neque grauia symptomata quibus certe ac facile detegi possit. At suspectus iis esse debet, quibus grauis & diuturnis fuit icterius. Decrepitus quidam senex in iram mire propensus post decessum sine felle ac sine cysti inuentus est, in cuius sede calculus ingens concreuerat, Quinetiam post diuturnum icterum oborto alui profluuio, huius naturę innumeros calculos instar ipsi aut hordei, in plerisque exturbari deprehendimus.

Bilis porrò propria cysti nonnunquam tantopere exuperat, ut hanc in ingentem distendat magnitudinem. Ac tum sanè infesta est grauitatis pondere pressu ac suffocatione, ructu, ardore, siti, iracundia, & siquando forte computrescat febribus intermittentibus. Hinc igitur grauissima mala prodeunt nec certe leuiora quum affatim ea prorumpit.

Cystis enim quum prorsus exinanitur omnemque bilem suam foras eructat aut biliosas uomitiones, aut choleram morbum, aut diarrhœam, aut dysenteriam, aut alia his finitima symptomata concitat Non pauci è uiuis erepti sunt, in quibus non alia interitus causa comparuit, quam quod folliculus bile omnino esset exhaustus.

Lienis morbi, causæ et signa. Cap. VI.

LIENIS grauiore morbi sunt, tumor distendens, obstructio, scirrhus, & inflammatio. Lien substantia rarus atque laxus occasione leui distendi potest: quumque sanguinis excipiendæ fæci destinatus sit, hanc omnemque impuritatem facile admittit: hanc imbutus tumet multo quidem quam iecur frequentius, ac plerunque sine scirrho. Tumor tum sinistro hypochondrio animaduertitur laxus nec admodum renitens, qui interdum lienis situm figuramque retinet, interdum uniuersum hypochondrium implet sed & is interdum subter umblicum prolabitur, noxia quidem materia è uiscere in omentũ quoquouersum effusa. Hæc autem uaria diuersaque est. Crudus, aquosus ac pituitosus humor eo nonnunquam confluit, iis potissimum qui in locis palustribus humidisque degunt, & qui frigide potu largiore humidisque uescuntur oleribus: ijs etiam qui è frigidis, humidis, diuturnisque morbis emerserunt. Sępe tamen melancholicus ac terrenus humor qui sanguinis fæx est & limus, in lienem rapitur. Illic abundantior cumulatur, uel quia multus erat in sanguine, uel quia eius naturalis uacuatio quæ è liene in uentriculum aut in aluũ fieri solet, suppressa est. Cumulatus autem principio laxum tumorem ingenerat. Huius signa sunt respiratio crebrior & difficilior, præsertim in cursu ac labore, aut etiam quum in dextrum latus decubitur; amplificatio quippe uisceris maxime quum uentriculus cibo turget, diaphragma premit. Appetentia ferè persistit, sed uentriculi offenditur concoctio: ex qua crudus aquosusque chylus plerisque fluctuat, quo sæpe os madet expuitioque multa fertur. Flatus plurimus sursum deorsumque erumpit, aut hypocondrio sinistro rugitu quodam & murmure obauditur, totus fere aut in uentriculo, aut in ea coli intestini parte quæ uisceri assidet collectus, non enim audiendi sunt qui hunc in liene concludi temere profitentur. Humoris uapore cor lacessitur corpusque uniuersum ignauum & iners quasi dissolutum languet, nonnunquam leuiusculæ animi defectionis obrepunt. Adhæc capitis grauitas & inconsueta

consueta

consueta somnolentia eaq; turbulenta ac molesta. Desidia, timiditas, negligentia, contemptusq; rerum. Pallidus, subliuidus aut omnino fœdus corporis maximeque faciei color. Atque hęc quidem efficit quum in liene copiosior fuerit simplex illa naturalisq; melancholia, quæ tametsi sanguinis fæx est, fluxa tamen & liquida etiamnum manet, alioqui per tenues uenas eo minime laberetur.

Quum uero copiosior ea melancholiæ liquida tẽpestiue expurgata minime fuerit, crassescet: ac tum obstructionem uenarum arteriarumque gignet. Sub hac, hypochondri sola grauitas aut interdum lienis dolor exercet. At quum multa non uenas modo, sed & lienem uniuersum implet atque distendit, dissipataq; tenui illius portione, crassior subsidet, lien totus obstruitur.

Hic caloris ui ea materia magisque crassescit, sensimque in scirrhũ lien obdurescit. Id autem accidere solet, quoties tumori aut nulla aut etiam uitiosa adhibetur curatio, per ea quæ ipso protinus initio uehementer digerunt ac dissipant. Hic lienis scirrhus alias solam illius substantiam occupat, isque & finitur uisceris & figura circumscribitur: alias uero in partes quoque uicinas diffunditur, ut omnem plerunque uentris sinistram regionem impleat. Hic longioris tempore quam simplex laxusque tumor genitus est, prementi magis renititur, omniaq; simplicis tumoris symptomata grauiora & manifestiora exhibet. Putior quippe melãcholicus est humor, è quo quicquid inerat tenue ac benignum tempore dissipatum est.

Iam uero inflammatio non sæpe in lienem incidit, quod purus sanguis phlegmones author in id uiscus raro penetret. Si quando tamen ea obtigerit, similiter & eisdem ex causis atque in iecore progignitur. Febris inest assidua & ardens, l[illegible] linguæ nigricans, sitis implacabilis, cibi fastidium, sinistri hypochõdrij distentio atque tumor: dolor pulsans, molestius dexter decubitus & interdum sinister, aliaque symptomata in sinistrum latus perinde atque inflammatio iecore in dextrum incidunt. Ea etiam si pura sit inflammatio, nonnihil tamen ex loci natura resipit melãcholicorum simptomatum. Si uel abscessus uel ulcus insequitur, non ex aliis fit causis, neque aliis notis ostenditur quam in iecore comprehensum est. φλεγμονῆς

Atra bilis grauissimorum symptomatum affectrix, in liene proprio etiã receptaculo in uicinisque locis cõgeri solet. Fit autẽ alias ex bile flaua, quæ exusta malignamq; naturam subiens, iam aut liene prolicitur, aut iecoris ui in lienem ipsum atq; interdum in pancreas ac mesenterium protruditur. Alias quoque ex naturali fit melancholia, quę in liene iam diu inhærescens, uictu calidiore, æstu, exercitatione, aut etiam uetustate supra modum incalescens ustaq; malignã bilis atræ naturã adipiscitur, qualem sæpe ex lienis tumore fieri notamus, quoties is immanius efferatur. Bilis hęc atra sæpius sine tumore, raro cũ tumore exuperat: uix. n. tantam illius copiam natura ferat. Nullus igitur sinistri hypochõdrii tumor, nullus aut obscurus dolor, nulla distẽtio aut oppressio. Cęterũ æstus in præcordiis magnus, præsertim quum aut uinum aut calidior cibus ingeritur. Huius confectio molesta, ructus, flatusq; plurimus suscitatur, quasi ex lebetis aqua subdito igne: nec enim pituita, nec alius quisquam humor æque flatus ex cibo profert. Arterię in præcordiis & supra umbilicum dilatantur ac uehementer pulsant: cordis magna & freqũes est palpitatio, siquid præsertim uel corpus uel animus exagitatur: animi defectio nonnunquam incidit pulsum imminuẽs. Quum autem, ut sæpe fit, uapor in caput irrepsit, facies quasi inflammata rubore perfunditur, mens peruertitur, & alienatur, terrore, metu

re, metu & mestitia concutitur, quasi mors immineat nihilque reliquum sit spei. Furori omnia finitima in quem æger sæpe metuit ne rapiatur. His reliqua hypochondriacæ melancoliæ quæ supra commemoraui signa plerunque accedunt, interdum etiam absunt.

Mesenterii et eius quod pancreas appellatur morbi, causæ et signa. Cap. VII.

TANTA plerunque superuacuorum est humorum colluuies, ut destinatis à natura receptaculis tota excipi haud possit. Ac tum non parua superfluentis portio in uicinas quoque sedes illabitur, maxime quidem in pancreas & in mesenterium, quæ totius corporis ueluti sententia sunt. Quibus ergo assidua ingluuie magnus fit utriusque bilis & pituitæ prouentus, eas tempestiue non expurgatas natura ualens ac robusta plerunque in pancreas & in mensenterium ignobiles sedes deponit. idque ferè e iecore & è liene per eos uenæ portæ ramos qui non in intestina, sed in ipsum mesenteriũ & pancreas desiunt & obliterantur. His locis & glandulis tempore exaggerantur uarii humores, qui primum laxum mollemq; tumorem, deinde siccescentes renitentem durum ac uere scirrhosum ingenerant. Durus usqueadeo interdum deprehensus est, ut penitioribus sub umblico partibus uel os uel calculus concreuisse putaretur. Itaq; si ampla & uasta mole uenter totus preter naturam prominet, idq; citra fluctuationem, citra alui supressionem diutinam, citra hydropis suspitionem, unde & qua id ex causa obtigerit, ita quidem discernendum. Quum adipis copia uenter prominet, quoniam cuti summę is inhærescit, manu totus cõprehendi secerniq; potest a musculis abdominis, ac preterea reliquus corporis habitus obesior existit. Quum tumor insertus est musculis abdominis, primo is contactui occurrit, & quum premitur, plerunque etiam citra pressum dolore afficit, quòd pars ea sensu prædita sit: intestina non coarctat, neque alui deiectionem remoratur. Mesenterii uero tumor quoniã alte sepultus est, nõ nisi pressu animaduertitur, nullo dolore affligit, quod pars ipsa doloris sit expers. Quinetiã suo is mole intestina premens atque coarctans sæpe efficit ut aluus pigrior sit tardiusque fæces descendant. Verum præterea tumor uniuersum mesenterium an partem duntaxat, & quam nam occupet, mollisne sit an durus, tactus etiam internoscendum. Cęterum quisnam in mesenterio humor exuperet, iam non tactu, sed iis ipsis notis, quibus in iecore aut in liene proditum est, cognoscitur, sed quæ tamen obscuriores, tum leuiores existunt. Hęc autem obscuritas multis causa fuit ignorantiæ, & cur harum partiũ affectus prætermisti fuerint, nec ueterum scriptis celebrari. Ego tamen hoc affirmo & profiteor: cholerę, melancholiæ diarœæ, disenteriæ, cachexiæ, atrophiæ languoris, lentarum errantiumque febrium latentium deniq; morborum causas me in his plerunque sedibus animaduertisse, quorum depulsione deploratis salus redderetur.

Vera quoque inflammatio in mesenterium incidit, quum ab excesis aut ruptis illius uenis sanguis excidit, in aliqua sede præter naturam collectus putrescit, tandemq; suppurans abscessum facit. Ea inflammatio sine manifesto dolore est, solumq; grauitatis sensum habet, nisi forte uehementius prematur. Febris admodum leuis & lenta, sine siti sine grauibus symptomatis, nec omnino ægrũ prosternens nec quotidianas functiones interpellans. Principio sanies quędam rubra facto deinde abscessu pus albũ defluit ab aluo, & utrunq; modo permistũ

alui

alui fœcibus, modo seorsum & syncerum, ut quum inflammatio in postrema intestina deuergit. Tum quippe pus per uenam proximam in recti aut coli intestini capacitatē influit, syncerumque magna interdum copia redditur nullo sensu doloris quod aliquando celebres medicos magna admiratione & controuersia torsit. Sed non aliunde id quam ab effecto mesenterio dimanere facile nosci poterat. Neque enim ab inflammatis intestinis, neque a uentriculo pus est sine uehementi dolore prodire. Ex iecoris uero aut ex lienis inflammatione, febris uehementior affligit, omniaq; symptomata sunt grauissima: nec tam syncera sanies seorsum ob longiorem uiæ tractum exit. Renes etiam affecti non illac, sed per urinas repurgantur. Itaque unum mesenterium reliquum est in abdominis capacitate: quod sub illis notis inflammatione tentetur.

Iecoris lienisq; symptomata, & horum causæ. *Cap. VIII.*

MVLTA sanè symptomata promiscue a iecore & a liene originem habent quod ea uiscera in humorum procreatione secretioneq; plurimū occupentur. Ea sunt icterus melāncholia, atrophia, cachexia, hydrops eiusq; species. Icterus biliosi est humoris per summa corporis effusio. In hoc album oculorum & partes quę circum tempora sunt interdum & cutis tota uel pallido, uel flauo, uel citrino colore suffunditur, hincq; uitium aurigo nuncupatur. Aurigniosum corpus uix sudat, sed pruritu plerunque tentatur, & quasi suscepto onere ingrauescens torpescit, mens funiusq; [illegible] & uariis lacessuntur imaginibus. Icteri uariæ existunt causę, una est uirulētarum bestiarum ut uiperę demorsus, aut epotum uenenum: quorum ui sanguis totus pristinam amittit puritatem & in citrinum ac biliosum humorem corrumpitur, qui omnia peruadens cutim inficit atque labefactat. Tunc autem euidentes causæ pręgressæ sunt, atque repente aut breui color mutatus est, febris nullæ fatigat. Fit & aliter icterus per crisim biliosarum febrium, qua noxiam materiam natura ex alto corpore in summum forasq; repellit. Hic repente nascitur, febrem finit nec tamen cum febre desinit sed diutius aliquando protrahitur: urinæ & alui excrementa secundum naturam habent. Ex iecoris quoque inflammatione icterus nascitur, cuius ui & incendio pars sanguinis maxima uertitur in bilem, & in omne corpus quoque uersum effunditur. In hoc uehemens ardensque febris existit, dextro hypochōdrio grauitas dolorq; subest, deiectionis & urinæ biliosæ prefluūt inflammati iecoris signa comitantur. Atq; hi quidem rarius incidunt, nec omnino simplices existunt. Simplex uero icterus & qui frequentius ingruit, aut iecoris, aut folliculi peculiari uitio fit. Quum enim in calidiore iecore bilis copiosior gignitur quam a cysti expurgari tota possit, redundans ea quoquouersum irrumpit aut effunditur, atque cum sanguine uel eius sero euadens summā corporis cutem inficit. Sed & quum ea cumulatur in iecore, eius substantiam amplificat & in tumorem attollit tactu conspicuū; ac dein tempore crassescens atque obdurescens non modo obstructionem, uerum etiam iecoris scirrhum renitentē ac durum ingenerat, cui fere succedit hydrops. Sub hoc ictero aut nulla aut admodū lēta febris est, atq; licet turbidæ, crassæ & croceæ sint urinæ, alui tamen deiectiones non albicant, quod è folliculo atq; etiam e iecore bilis multa profluat in aluū. Icterus uero qui ex obstructione meatuū ad bilis cystim pertinentium fit repente homini aderitur, sine febre sine magna corporis [illegible] urinæ [illegible] deiectiones albicant, quod bilis illapsus intestina [illegible] habeat. Vrinę crassescūt atq; rubent adeo ut & pene nigrescā; in dextro hypochōdrio grauitatis sen

sus inest sine conspicuo tumore. Comminiscuntur plerique alias icteri causas, ut folliculi fellis imbecillitatem, & partium quæ in habitu sunt corporis calidiorem intemperiem: quę tamen omnes rarissimæ quum sint, in earum numero haberi debent, quę cogitatione potius quam usu & euentis deprehensa sunt.

ἴκτερος μέλας.

Icterus arquatusue niger melancholici est humoris in cutem & in corporis summa effusio. Sub hoc coloris flos perit isq; pro uiuido obscurus primum deinde subliuidus & subniger nulla euidenti occasione apparet. Corpus quidem minus quam in altero ingrauescit, mens tamen imaginibus magis perturbatur, quæ metus & mæstitię plenæ sunt. Nec deiectio, nec urina de naturali statu manifeste decedit. Proxima huius continensq; causa est melancholicus humor in omne corpus cum sanguine effusus, idque uel quod in sanguine atq; in iecore nimium exuperet, neque totus lienis ui elici expurgarique possit, uel quod lien huius copia infarctus alium excipere nequeat, uel copia turgens illius portionem refundat in uenas, ac tum lienis tumor grauitasque premit: uel quod uena è portis iecoris in lienem directa & qua sanguinis fex deducitur ac expurgatur obstructa obstipataque sit.

τὸ φυσῶδες καὶ ὑπεχονδριακόν πάθος.

Affectio hypochōdriaca utriusque affecti uisceris maximeq; lienis soboles est. Huius enim species duæ una mitior, deterior altera. Illa ex melancholico humore terreno sanguinisque fæce ducit originem, qui in liene uicinisq; sedibus supra modum cumulatus tumore ingenerat, è quo teter uapor sursum effertur. Lienis tumor interdum conspicuus ingensq, animaduertitur, sine ictero sine cachexia: idq; quum & mitius est humor & arcte coercetur. At uero quum è propria is sede prorumpit in uenas effusus aut icterū aut cachexiam parit. Quum autem præter naturam incalescit, uel deteriorem substantiæ conditionem subit, atrum de se uaporem exhalat qui animum mentemq; uarie conturbās, author emphypochondriacæ melancholiæ huius notæ sunt multa fixaque diu cogitatio, rerum commentatio & suspicio malarum, uerecundia, rusticusue pudor, solitudo, mœstitia, timiditas & ignauia, animi deiectio aut desperatio, mentis atque sensuum caligo, turbulentus somnus, peruersa rerum existimatio ac sępe pręposterum iudicium. Atque hæc quidem sunt melancholicorum symptomatum mitissima. Altera affectio ferocior existit. Ea fit ab atra bile quæ uel ex terrena sanguinis fæce supra modum incalescente & exusta, uel ex bile flaua processit. Colligitur hæc nonnunquam in liene, sæpius in pancreas & in mesenterium spargitur nullo tumore manifesto. Quumque sit humor acer atque perniciosus, exigua portionę sæuissimorum symptomatum author existit. Quæ igitur ab hoc fit melancholia, superiores notas pręse fert omnes & eas quidem multo grauiores. Præterea uero pręcordia sæpe ingenti feruore æstuant, pulsusque arteriarum in his est ualidus, quum uapor quauis ex causa excitatus sursum euolat, cor palpitat: aut premitur, anima deficit, facies rubore ardoreque suffunditur, oculi quasi suffusione caligāt, mens denique perturbatur, ac interdum tantopere occupatur, ut sine ulla rerum expectatione meliorum, summa fit desperatio uitę, neque possit ulla orationis suauitate ad spem recuperandæ ualetudinis erigi. Hoc miserabile medicis tormentum: summa uero tranquillitas est laborantis constantia & prudentia. At uero extincto dissipatoque uapore symptomata mitescunt, subinde tamen recursura. Hoc malum si penetret in cerebrum eoque figatur, furorem ac tandē febrem accerset hecticæ finitimam, & quæ in marasmum deducet.

His quadamtenus similia profert incommoda bilis simplex circa iecur abundantior

dantior coercita & æstuans; nam & æstus apparet, & animi defectio, & suffusio atque rubor; & nisi uires iam malo succumbāt, animus concitatus exardescit iracundia, sępe iactatur, ulciscendi libidine effertur. Hac etiam tandē corpus absumitur & liquescit nisi in melancholiam transitus sit.

ἀτροφία ἢ τῆς θρέψεως ἀποτυχία.

Atrophia est nutritionis error quo corpus sensim exarescit & absumitur. Si uel alimenti penuria, uel uacuatione immoderata, uel aliarum euidentiū causarum, uel acuto morbo corpus emarcescit, atrophia non appellatur; sed duntaxat quū lente ac pedetentim nulla pręgressa causa id sumpto alimēto non alitur. Atrophię quæ unam quampiam partē obsideat, causa est peculiare quoddam illius uitium: eius uero quæ totius est corporis, causa in aliquo principe uiscere consistit, quę caloris spiritusque aut naturalis aut uitalis robur uel obtundit uel extinguit. Itaque cordis affectus maximeque febris hectica, & pulmonis exulceratio, quoniam uitalem illius omniumque partium spiritum labefactant, in atrophiam producunt. Quinetiam uentriculi grauiores affectus eodem adigunt, & lienis iecorisque calida atque sicca intemperies, & bilis multæ tum flauæ tum atræ perfusio. Vix enim ullam animaduerti ueram atrophiā in qua uiscera præter intemperiem, non multa quoque humorum præsertimq; biliosorum colluuie scaterent, ac earum plerunque copia distenderetur. Hæc igitur causa quoniam naturalem spiritum & calorē proterit, uix ut utilem sanguinem gignat, in atrophiam pręcipitat. Per hos affectus tametsi alimenti copia suppetit, uenæ multo humore turgent, corpus tamen non alitur, quia is humor caloris & substantiæ bonitate, sæpe etiam fibris quibus concrescat destitutus, partibus neque adhęrescere neque assimilari potest. Multo autem diuersa est cachexiæ ratio de non transigendo.

καχεξία.

Cachexia malus est atque uitiosus corporis habitus. Sub hoc plena satis atque copiosa corporis moles est; at uero tum substantia tum colore uitiosa. Corpus non ut athletarum promptum & alacre, sed graue est atque iners, non uiuido colore florescens, sed uel pallido, uel liuido, uel citrino squalidum. Hoc mali ex alimentis impuris atque corruptis contrahi solet: aut si hæc uitia non sunt uentriculi ac uiscerum uel imbecillitas uel impuritas accusanda. Imbecillitas diminutam concoctionem cruditatemque parit, quæ in uenas & in habitum corporis, utilioris uice alimenti rapta, partibus singulis tum apponitur, tū etiam agglutinatur, at non perfecte assimilatur. hincque uitiosa non autem uera & perfecta fit nutritio. Impuritas uiscerum siue a scirrho, siue a corrupti humoris effusione, siue ab eorum corrupta substantia proficiscitur, uitiosum corruptumque sanguinem profert, qui demum in partes singulas euectus illicq; concrescens, uitiosam quoque efficit nutritionem, uitiatam nimirum substantiam pro utili dissipata reponens. Hinc cachexia pro sanguinis cōditione uaria; alia cruda ac pituitosa, alia melancholica, aliaque aliter corrupta, quam alimenti natura & mala uiscerum cōstitutio protulit. Pituitosa cachexia, qua fere uirginum nitor squallet uiuideque coloris flos perit, leucophlegmatiam antecedit eamque prænunciat: quemadmodum & melancholica cachexia elephātiasim minatur. Cachexia igitur ab atrophia quam lōgissime distat: in hac extenuatum corpus sensim contabescit, in illa ampliorem id molem habet. In atrophia quod in uenis est, nec concrescit nec parti adhærescit, uixque sanguinis appellationem meretur: in cachexia & concrescit & nutriendæ parti adhærescit: atque licet pituitosus, melancholicus aut aliter uitiatus, sanguis tamen appellatur. In utraque corporis uiriumque robur elanguescit, sed in atrophia quod nulla prorsus, in cachexia quod uitiosa sit nutritio.

Huic

Huic proximus est hydrops, maxime qui sarcites appellatur. Triplex.n. traditur, ἀνάσαρκα, ascites, & tympanias; horum rationes atque causæ in primis diuersæ. Anasarca, idest subter cutē, qui & leucophlegmatias Græcis nūcupatur, molis corporeæ incrementum est præter naturam. Huius initio pedes tument, maxime uesperi & ab exercitationes, aut quū decliues diu fuerint, in hisque (si crassiusculus est humor) digiti manet impressum uestigium, mane uero & per quietem sæpe dissipatus tumor euanescit. Deinde neque facies neque brachia, neque partes aliæ, imo neque abdomen ipsum magis quam reliquum omne corpus intumescit: sed id æquabiliter molle, laxum & pallidum existit, dissolutum & quasi eneruatum minimo labore frāgitur, omnesque illius functiones languent & hebescunt: febris ferè assidua sed lenta conficit cum pulsu paruo, crebro & inæquali: urinæ albæ, tenues & omnino crudæ. Hæc autem idcirco accidunt quod corpus uniuersum ruditate & pituitoso albicanteq; sanguine aut si dicere mauis, aqua lenta & concreta suffunditur, hinc & malum ipsum aqua inter cutem recte nuncuparunt, cuius copia natiuus calor obruitur. Hanc a phlegmatica cachexia seiungit sola magnitudo, quod tumidiorem habeat corporis uitiatam molem. Vna & eadem utriusque causa, immodica nimirum iecoris atque uenarum refrigeratio, quæ aut primaria est aut ex cordis, lienis, uentriculi, mesenterij aliarumue partium concoctioni seruientium uitio cōtracta: & insiti caloris ac spiritus nimia dissipatio. Et causis autem euidētibus uiscera refrigerat natiuumq; calorem obtundunt aquæ frigidæ & uitiosæ potus immodicus, lactucarum fructuumq; esus intempestiuus, præsertim dum uel æstu, uel exercitatione corpus incaluit, eiusq; uiæ patēt, per quas externa uis penetrat. Insitum uero calorem spiritusq; dissipant acutus uehemensq; morbus & sanguis è naribus, aut ex utero, aut ex hæmorrhoide immoderatius profluēs & quæcunque denique exhauriunt nutrientium uiscerum robur. Harum causarum magna uis est, si uehementer & affatim fiant: sin uero sensim ac lente, tametsi perseuerent (ut diutius ab utero uel naribus paulatim fluens sanguis) minimum certe incommodaturæ sunt. Mensium uero consuetarumq; hæmorrhoidum suppressio & omnis sanguinis nimia exuperantia calorem spiritumque strangulat & obruit.

Ascites est abdominis ex subito aquoso serosoque humore distentio. venter sensim impletur dum diuulsa laxataue cute supra modum intumescat. Corpus reliquum marcescit at liquescit. Tumor presso diaphragmate spiritum difficilem reddit. Si abdomē impellitur, aut corpus in alterutrum latus prouoluitur fluctuantis humoris sonus obauditur. Vrina admodū pauca est, eaque ferè crassa & rubicunda: præsertim si iecur morbo initium dedit. Serosus humor totus interdum sub abdomine concluditur, nonnunquam eius portio in femora & in pedes, maxime post inambulationem, interdum in scrotum, uelut cuniculis subeat, iam uiam parat. Irrepit & nonnunquam in thoracis spacium, ineritq; eadem symptomata quæ diximus purulentos affligere: nonnunquam & in uterum ut in ea muliere cui instante menstrua purgatione humor sub abdomine conceptus per uterum sponte ita profundebatur, ut omnis moles abdominis biduo subsideret: talis idem humor sensim proximo mense succrescere incipiebat, qui itidem quoque tempore totus efflueret. Hæc non ut leucophlegmatias ex sola partium nutrientium refrigeratione, nec ex cruditate sola ortum ducit, sed maxime ex soluta continuitate partium aut uasorum quibus humores continentur. Itaque in leucophlegmatia quoniam solida sunt omnia cruditas e uisceribus per uenas in omne corpus permaneat: in ascite uero quoniam exesum aper-

apertum, ruptum fissumue aliquid est, seorsus humor utpote tenuis, siue sanguine solus uti solet per renes excidit & in abdominis capacitatem illabitur. Haud secus atque suppurans pleuritis, exesa aut discissa succingẽte costas mẽbrana afflatim irruit in thoracis capacitatem. Non enim aliter tanta feri collectio præter naturam illic fieri potest. Turpiter hallucinãtur qui putant per angustos cæcosq; paucos seorsum humorẽ transferri in capacitatẽ abdominis. Nã hac ratione ascites peræq; omnes inuaderet, & distribuendis humoribus uideretur natura inutiliter uias ductusq; tã multos destinasse. Adde q iis quos ex urina dies uiginti suppressa, extinctos nouimus, aquæ nihil quicquam deprehẽsum est per cæcos illos ductus in abdominis spacium refluxisse, quoniã integra nec pertusa his erant sanguinis seriq; conceptacula. Hinc fit ut ascites ijs ferè superueniat, qui rupta uel exesa uiscerum uena, cruentis uomitionibus aut deiectionibus opportuni sunt. Licet enim suppressus sanguis sit, serosus tamen humor per derelictam fissurã præterfluit inciditq; in spacium abdominis. His ẽt superuenit qui uiscerũ errore ictero diu tentantur, & quibus lien uel iecur uel mesenteriũ ueteri scirro obduruit, quandoquidem uiscerum substantia siccitate humorisq; penuria, ceu rimis quibusdam dehiscit, eorumq; ambiens mẽbrana diffringitur, ut nõ amplius tenue serum continere possit, sed id renum more elabi sinit, atque sensim quasi ex fissa olla stillare in uacuum abdominis spaciũ. Hanc causam innuit Hippocrates, quum ait. Quibus hepar aqua plenum eruperit, ijs uenter aqua repletur. Quod si sola uisceris substantia diffunditur, ambiens autem ac cingens membrana integra manet, aqua non excidit, sed uesiculæ aqua plenæ ὑδατίδες Græcis dictæ emergunt, quibus sæpe pecudum bonumq; iugulatorum iecur scatet deprehensum est. Hoc enim uiscus quia terrenum siccumque est magis quam reliqua hydropem accersit, & magis ætate prouectis quam pueris. itaque causę omnes quę iecur uehementer exiccant, ut ardẽtes febres, ut calidiorum ciborũ præsertim uini meracioris liberalior usus, hydropem inuehunt: ab his quippe exarefactũ iecur perinde atq; terra siccitate dehiscit ac finditur. Fit præterea ascites ex iecoris aut lienis uulnere exiguo quod nõ alte penetrauit (hoc enim repente hominẽ interimit) sed summam duntaxat extimamque faciem attigit. Oritur & ex ulcere quod ferè ab illorum suppurante phlegmone atque uacuata relinquitur.

Hydrops tympanias abdominis est distentio ex multo flactu in illius capacitate conclusa. Moles quam in ascite minor & minus grauis, parum fluctuãs, sed rugitu obmurmurãs, sũmus uẽter ungue percussus ut tympanũ tinnit, multaq; flatus indicia existũt. Huius ergo materia flatus est ex imbecilla cõcoctione & cruditate genitus, qui cũ multus in uentriculo aut intestinis: uelut in colico dolore coercetur, nec exitũ naturalẽ reperit, impetu uiã sibi muniens, per cęcos tenuesq; ductus inter abdominis mẽbranas magnis cruciatibus sese infert ac demũ uarie impulsus in ipsum abdominis spatiũ penetrat aut deuoluitur. De hoc inquit Hippocrates. Quibus tormina circa umbilicũ fatigant. & labor atque lumborũ dolor, qui nec medicamento aut ullo alio modo solui potest, in hydropem siccum firmatur, Rarus certe hic hydrops, usq; syncerus flatus sub abdomine citra humoris permistionem unquam est animaduersus.

Intestinorum morbi causa & signa. Cap. IX.

INTESTINA nõ admodũ intemperie infestari solẽt, horũ sũt grauiores morbi, sunt obstructio, adstrictio inflammatio, abscessus, & ulcus. Obstructio, aut

aut alimenti prolapsionem, aut fœcis deiectionem, quę præcipuè sunt intestinorum functiones, interpellat. Ea autem interdum, sed admodum raro fit à tumore præter naturam in intestini substantia orto, qui nonnunquam eousq; increscit, ut eius ductum uiamq; impleat. Hic notis euidescet, quæ mox recensebuntur. Interdum a resiccatis obduratisq; fecibus, quę in illorum anfractibus reconditæ exturbari uix possunt, siccantur uere quoties tarde descendunt, aut quum forensibus negotiis aliisue occupationibus coercitæ sursum remeant. Euidens has causa antecessit: nullus subest dolor, nullusq; tumor conspicuus. Leuiter ac facile hæc soluitur obstructio. Interdum a crassa, lenta, uereq; gypsea pituita quæ sensim copiosior collecta firmiusque intestinis adhærescens, omnem eorum capacitatem replet. Superuacanea quidem pituita in cerebro, in uentriculo, & in intestinis gigni consueuit, sed in cerebro tenuis & aquosa, in his uerò crassa atque lenta. hæc enim peculiare est uentriculi & intestinorum excrementum, non fæx alui, quippe quę cibi excrementum est commune. Etenim quum illorum substantia frigida sit atque membranosa, crassum certe ac uiscosum de se excrementum profert, quale est pituita lenta. Hæc igitur secundum naturam gignitur concrescitque in intestinis, è quibus cernitur alias sponte fæcibus circumiecta descendere, alias clystere manifeste deduci, alias dysenterię ui corradi. Quum autem parcius ea uacuatur, sensim aucta caloris ui sic tandem crassescit, ut prorsus obstruens intestina quasi infarciat, fiatque latentium difficiliumque morborum causa. Caroli Quinti Imperatoris, legatus quidam dolore torquebatur, necnon tumore a dextro hypocondrio per ima uentriculi in sinistrum exporrecto. Huic quum sexennio toto remedii genus omne tanquam emolliendo scirrho adhibitum fuisset, iniecto tandem acriori clystere durum ac firmum quippiam, medio ductu pertusum, pedis longitudine detractum est. quod ille intestinis portionem esse metuebat. Sed quum repente leuatus uideretur, adhibito consilio iterum ac tertio clystere prolutus est, rursusque simili euulsa materia continuo pristinæ est ualetudini restitutus. Alteri cuidam similis, sed grauiore affectus aluum prorsus cohibuit, qui tandem uentre supra modum intumescente decessit è uiuis: inuentumque est colum intestinum usque adeo infarctum pituita concreta, ut solidum prorsus censetur, nihilque omnino fæcis in aluum delabi sinere. Vera hęc esse testamur, quæ tamen Galeno non admodum probabilia uidentur. Crassior porrò hæc pituita in cæci aut coli intestini cellulis diutius coercita, nonnunquam concrescit in calculos: quales sæpe uidimus instar nucis iuglandis, & in quodam magnitudine castaneæ quarto aut sexto quoque die dolore nullo exturbari. Hæc igitur mala concrescens pituita efficit, qua exuperante animus uiresque languent, uentriculi cruditas adest, tardaque alui deiectio, flatus plurimus obmurmurat, uenter friget, ac nonnunquam colico dolore premitur.

Obstructioni affinis est intestinorum coarctatio & angustia. Ea autem fit eorum ui quę nigeruntur: siue cibi sint, ut cotonea mala: siue adstringentes clysteres. Quinetiā a mensenterii aut uiscerum tumore intestina premente. hocq; frequens admodum est. Fit & ab entrocele, quum intestinum in scrotum deuoluitur, eoque quasi uinculo coarctatur. Horum unumquodque seipso non aliis iudiciis percipi debet.

Iam uero inflammatio in gracilia intestina non sæpe incidit: at in crassiora quæ sanguine multaque carne prædita sunt, frequenter, maximeque in id quod rectum appellant. Dolor in primis acer isq; lancinans, non ut in cyste tenia aut

ria aut corradens, aut uagus, aut intermittens, sed in unã eandemque sedem defixus constansque premit. Febris quam in dysenteria ardentior, eaq; dum cõficitur exasperans & inequabili rigore fatigans. Desidendi cupiditas inanis, & qua præ obstruentis tumoris magnitudine nihil omnino unive deiicitur, in dysẽteria uero nonnihil atque etiã creberrime. Dolorem uel anodinus clyster mirum in modum exacuit, quod tumorem comprimat; in dysenteria compescit atque demulcet acri humore deterso.

Abscessu facto ruptoque pus primum saniosum, deinde album & concoctum a podice exigitur: idq; uel seorsum ac syncerum, uel paulum ante fæces, a quibus detergi impelliq; solet. Tum dolor, febris aliaque symptomata mitescunt, & aluus impedimento sublato libere exit. ἀπόστημα.

Vlcus tum ex abscessu, tum etiam ex dysenteria aut tenasmo relinquitur. Huius dolor fixus est, cuius sensu debilitata intestina sæpius onus suum deponunt, eructantq; modo cruentam modo purulentam saniem. Id si cauum est, quoniam in parte humida consistit & excremẽtis peruia, diu sordidum manet uixq; tandem cicatrice obducitur, & nisi diligenter præcaueatur, ferè uel in fistulam, uel in cancrum desinit. ἑλκώσεις.

Intestinorum symptomata, horum causæ & signa. Cap. X.

INTESTINA non paucis dirisque symptomatis torqueri solent, qualia hęc fere sunt, dolor tum colicus, tum iliacus, tarda alui deiectio & ileus. profluens aluus, quæ aut lienteria est aut colliquatio, aut diarrhœa, aut dysenteria, aut tenasmus. Ad hęc cruenta aut purulenta deiectio, lubrici quoque & ascarides. Colum intestinum amplum quum sit & laxum, anfractibusq; multis sinuosum, uarias sanè materias excipit, quarum exuperantia distorquetur, dolorque fit, quem ab affecta sede colicum nuncupamus. Hę autem materiæ sunt flatus, cruor, humor aut lentus ac pituitosus, aut acer & mordax & uere biliosus, qui interdum etiam inflammationem accendit. Flatus in colo intestino plurimus gigni cumularique solet, in quo sępius rugire uel murmurare obauditur, neq; enim aliud natura condidit excipiendi flatus receptaculum, quem tamen prima uentriculi concoctio maxime progenuit. Itaque flatus in hoc intestino copiosior congestus, si propter obstructionem a duris reficcatisq; fecibus aliisue ex causis erumpere nequit, intestinum ui distendit atque diuellit, magno certe & in mani cruciatu magnoq; sensu dolori. Cohibendi flatus consuetudine non paucos dissectione animaduertimus, quibus dilatatum colon intestinũ brachii amplitudinem adæquabat: alios quibus ex imo uentre flatus toto anfractu in uentriculũ resiliens ructu emittebatur & quibus pro crepitu ructus erat, alios quoq; aliis ex causis hoc symptomate continenter affligi, ut his plures ructus quam uerba essent. Flatulentus dolor colicus uentre distendit, uagus est & instabilis, in uariasq; uentris sedes se contorquet, sæpe obmurmurat, & arcte conclusus nec ab ore nec ab aluo erumpit, hunc causæ flatus effectrices præcesserunt. A crassa lentaq; & præsertim a uitrea pituita, quæ non modo huic intestino adhæreseit, sed & ipsum contrahit, dilacerat, atque in id plerunq; per foramina terebelli more se insinuat, colicus etiam dolor exercet. Hic sæpe fixus est & alte excruciat, nauseam & pituitæ uomitionem ciet, neque ructibus neq; flatibus concussis demulcetur, habuitq; originem a crapula & otio, quæ cruditatem crassumque humorem progignunt. Ab acri uero erodenteque humore, aut etiam ab inflammatione quisquis ortus fuerit dolor colicus, fixus etiã est,

ſed cum febricula, ardore, ſiti & uigiliis; irritatur eſculentis, potulentisq; calidioribus a quibus etiam ſumpſit originem. Atque hi quidem uere colici dolores facile miteſcunt ceduntque iuſtis remediis. Nephritici dolores in quibus nec arenula nec calculus exturbatur, ſæpe colicorum ſpecie eludunt.

Alii inſuper, cruciatus, quadam ſimilitudine & uehementia colici nuncupantur, quibus tamen non in colo inteſtino ſedes eſt, ſed uel in peritonęo uel in membranis quæ ab domini uentrisque partibus obtendunt. Hi ſanè grauiſſimi ſunt & admodum diuturni, ac neque clyſteribus, neque medicamentis, neque fomentis, neque iis remediis, quibus qui uere ſunt colici dolores, deliniri ſolent. Eorum materia aut flatus eſt tenuis, aut humor acerrimus & æruginoſus membranarum ſpaciis concluſus, è quibus detrahi uix poteſt. Succedunt diuturnis febribus aliisque bilioſis morbis, quorum eſt difficilis ſolutio. Natura quippe criſim noxiique humoris depulſionē in aluum molita, quum nuſquam uacuandi uiam promptam & expeditam nanciſcitur, illum è uenis & uiſceribus in membranas ſæpe auertit, ubi dolores exurgunt priore morbo grauiores. Obſeruaui & continuas & tertianas, ſepius uero quartanas febres hiſce doloribus finiri, qui diu circuitu certo exacuebantur paremque acceſſionum ordinem retinebant.

ἡ βραδύνουσα διαχώρησις.

Tarda atque pigra alui deiectio eſt, qua fœces & cibi reliquiæ raro nec pro aſſumptorum ratione deſcendunt. Per hanc fœces neceſſario obdureſcunt, quod diutius cohibitæ caloris ui continenter ſicceſcant, ab hisque nonnihil ſucci ſemper exugant meſenterii uenæ, non modo in tenuia, ſed & in craſſiora inteſtina diſtributæ. Tarda deiectio inteſtinorum quidem ſymptomata eſt, ſed quod alios deinceps morbos excitat, quocirca inter euidentes morborum effectrices cauſas refertur. Illinc ſiquidem uapore caput tentatur, corpus ingraueſcit, uentriculi concoctio offenditur, ac reliquæ functiones deteriores euadunt. Sæpe ex uiuendi errore naſcitur, uelut ab eſculentis ſiccioribus, acerbis & aſtringentibus, quæ præſertim prima menſa aſſumpta ſint, ad hęc ex immoderata ciborum copia, quam pauco tempore natura neque uincere neq; diſtribuere poteſt, ex otio denique & decubitu ſomnoque multo. Cæterum non hanc, ſed eam quæ morbi ſoboles eſt tardam deiectionem perquirimus. Huius cauſa triplex ſtatuitur, ſenſus obtuſus qualem infligunt ueternus, apoplexia & paralyſis. Stimuli penuria, ut quum flaua bilis quæ obiter inteſtina ad excretionem irritat cohibetur, hocque crebro fit in ictero. Inteſtinorum uel obſtructio uel adſtrictio, quæ cæteris eſt cauſis frequentior. Adſtrictio a meſenterii aut uiſcerum tumore naſcitur, qui inteſtina preſſu coanguſtat, nonnunquam & ab enterocele. Obſtructio uero uel a duris ſiccisque fœcibus, uel a craſſa lentaque pituita, uel a concreto calculo. In quibus ergo pigra multum ac tarda eſt aluus, ut in eo quem nouimus non niſi duodecimo quoque die excrementa fœcesque deiicere, & aliquando citra manifeſtum corporis functionumque detrimentum dies totos quadraginta nihil prorſus ab aluo reddidiſſe, cauſa quidem neque a conſuetudine, neque a natura, ſed ab iis, quæ nunc recenſui uitiis petenda. Quinetiam tumor præter naturam in inteſtino genitus, id in totum obſtruit fœcisque prolapſum cohibet.

ὁ εἰλεός.

Hę cauſę cum ſupra modum increuerint, excrementorum uia prorſus occluſa; miſerabilem ileum edunt, in quo fæces aluum prolabi nequeunt. Hunc perſæpe committit inteſtinum, ſi cum reſiccato ſtercore uel in ſcrotum uel in diſruptum umbilicum procidens retrudi nequeat. interdum & ſtercus durum,

& in

& intestini tumor præter naturam, aliæ uero causæ rarius. Sub hoc omnino neque cibus descendit, neque iniectus clyster ascendit. Atque pernitia intestinorum murmur, inest dolor circumuectus, ructus inanis, nausea, atque uentriculus nimium humidus. His dein accedit pituitæ bilisque uomitio, quicquid estus bibiturue, tametsi in intestina prouoluitur, hinc tamen postea reuocatur inquinatum stercoris nidore, ac postremo horrendum uitiu hic eius ipsum mortiferis uomitione reiicitur, frigescente quidê iã corpore & oborto sudore frigido.

Citæ alui deiectio contrariis fit ex causis, quum uidelicet cibus uel liquidus uel lubricus uel pinguis nimium est, quum is sua copia uentriculum & intestina quasi pondere grauius onerat, quum quadam acrimonia eum purgit atque uellicat, siue ea ex medicamentorum genere, siue cibus sit corruptus, siue biliosum & acre corporis excrementum sit, aliunde eo confluens, aut etiam illic genitum. Hæc quippe etiam aluum reddunt quæ & liquida, & [illegible] quam ex consuetudine deficit. ex his autem quę exeunt profluuiorum differentię statui debent. Quum ab aluo continenter cruda defluunt [illegible] nempe diluta, humentia, colore subalbida uel cinerea, graueolentia, idque solo [illegible] rugitu uel murmure, nullo manifesto torminum doloresve sensu, aut lienteria aut cœliaca est affectio. Si enim læuia & ęqualia sunt, similia & quasi chyli aut cremoris specie profluunt, cœliaca, sin uero inæqualia & dissimilia, in quibus cibi nec obtriti nec confecti substantia aperte cognoscitur, lienteria est. Cœliacę affectionis causa non cruditas est, non imbecilla uentriculi concoctio, sed chyli imperfecta malaque distributio, quam mesenterii, lienis aut iecoris uel obstructio, uel trahentis facultatis imbecillitas, uel alimentorum maximeque fructuum fugacium & potus immoderata copia peperit. Hæc enim distribui tota nequit sed maxima ex parte in abdomine subsistit. Ab his causis multa congeritur illuuies, quę sensim in tenuioribus intestinis aucta, uel in uentriculo, uel in mesenterio, uel circum uiscera, tempore corrumpitur. Quumq; sua copia grauis esse ceperit, uel sponte infra interdumque supra prorumpit, uel a natura lacessita ꝑ opellitur, nonnunquam leuissimo clysteris medicamentiue irritamento excit. Pulsus frequens & celer exsistit tanquam febris affligeret, & [illegible] leuiusculę [illegible] deiectiones obrepunt. Ante eruptionem abdomê distenditur, uenterque prominet, hisq; succedês spontanea perturbatio cœliaca it affectio. Vacuato humore omni superuacuo, profluuium sponte conquiescit interdum eodem quo cęperat die interdum postero aut tertio.

Lienteria dicitur intestinorum lęuitas quaquę per aluum defluunt, alimentis tum substantia tum colore simillima sunt, Causam habet non distributionis impedimentum sed concoctionis primę imbecillitatem, ob quam cibus crudus nihilq; mutatus delabitur, siue quod imbecillior uentriculus eum non conficit, siue quod laxior ille non tam diu continent dum integre coquitur. Ventriculus autê imbecillior redditur proprii roboris dissolutio, idque his itidem uel suo, uel externo seu aliarum partium uitio atque symptomate. Propria illius uitia hęc sunt refrigeratio, cuiusmodi est ab immoderato frigidæ potu, præsertim quum corpus exæstuat. Laxitas seu mollities, qualem inducunt aquæ tepidæ, olei butyri, adipis suilli, unguentorum, mulsi atque similium usus immoderatior. Aliena qualitas [illegible], qualem fungorum, cucumerorum, melonum & fructuum malignæ qualitatis [illegible] potentium [illegible] efficacius haustum uenenũ [illegible], quin [illegible] modum & [illegible] cœli constitutio, quæ popularem sæpe lienteriam [illegible]. Aliarum autem partium consensu lienteria fit, quum ab illis uitium aliquod in uentriculum incidit. Sic pituita e cerebro procum-

διέξοδος ταχεῖα.

κοιλιακή.

λειεντερία

bens, quia refrigerat & emollit; bilis è iecore profusa uentriculum proritans, crudos cibos necdum planè coctos in aluum præcipitat. Sic sæpe animaduertimus ingentem abdominis abscessum, & pulmonum uomicam, & pectoris renúmq; suppurationem tetro malignoque nidore in cor & in uentriculum effuso, graué periculosamque peperisse liateriam, qualem in iis quoq; cernimus, qui diuturno morbo confecti iam morti sunt proximi.

Διάῤῥοια.

Diarrhœa quanquam dici potest omne alui profluuium, id tamen proprie designat quo synceriores humores defluunt, sine uehemēti sensu doloris. Alias enim seorsum pituita, alias bilis flaua, alias atra purior apparet. Pituita crassa & mucosa ex intestinis crassioribus ferè corraditur, in quibus cumulari & concrescere solet; sæpe & ex mesenterio in quo ea plenior congesta, œdemata scirrhosque progignit, hincq; ferè pituitosum omne profluuium originem sumit. At nihilominus tenuem spumosamq; pituitam censuit Hippocrates è capite in uentriculum idque intestina prolabi; dulcem uero atque dilutam ex uniuerso corporis habitu deriuari. Qua ratione etiam testatur diarrhœam soluere leucophlegmatiam, esseq; balbis familiarem. Diarrhœa biliosa est qua bilis flaua aut citrina ardens ac plerúq; spumans emanat, idq; sine magna uentris torsione, quod libere per laxas patētesq; uias defluat. Ea sæpe è calidiore iecore aut è cysti fellis profunditur in intestina, nonnunquam & ex mesenterio in quod sui peruacuum omnem humorem oppressa natura solet recondere; nonnunquam sed rarius è uenis maioribus atq; etiam ex corporis habitu. Sic enim diarrhœā statuit Hippocrates surditatem aliosq; ex bile morbos soluere. Melancholica diarrhœa aut è liene aut mesenterio prodit, quum oppressa natura uel naturalem melancholiam, uel bilem atram in aluum excutit exturbatq; Hæc autem cęteris multo est insolentior. Atra nonnunquam usqueadeo apparet deiectio, ut uel cum diluta pice uel cum casię medulla conferri possit, quæ multos melancholiæ similitudine fefellit. At illa certe è sanguine fit, qui quoties aperta, rupta uel exesa præcordiorum uena, in intestina incidit, longo sinuosoq; prolapsu ita præassatur ac nigrescit, ut picem planè referat. Discernitur autem quòd intincta lintea rubescant, quodque cruenta uel comitetur, uel præcesserit uomitio.

Δυσεντερία.

Sed & intestinorum colliquatio ad diarrhœā referri potest, in qua quod inferne procedit, quasi adipe uel oleo perfusum cernitur. Hinc autem fit quū recens concreta pinguedinis carnisve aut etiam (diu protrahente uitio) solidarum partium substantia liquescat defluatq; in aluum. Familiare hoc quidem profluuii genus pestilentibus febribus & causo colliquanti & hecticæ, & phthisi, & atrophię, nonnunquam & uiscerum inflammationibus.

Τεινεσμός.

Dysenteria est cruenta alui deiectio cum dolore & uentris torsione, unde & hanc Latini tormina nuncuparunt. Primum quidem intestinorum mucus egeritur, deinde adeps intus illis adherescens exiguo cruore perfusus, eaque prima est dysenterię species. Altera quum interior intestinorum tunica corraditur, cuius pelliculæ & fibræ deiectionibus permistæ apparent. Tertia quum altius penetrante & depascente ulcere, ipsa caro propriaque intestini substantia putris uel exesa procedit. In quo autem maxime intestino ulcus consistat, primum ex situ doloris intelligitur, deinde ex permistionis ratione. Etenim si cruor & quicquid corraditur, fæcibus alui exquisite permiscetur, intestina superiora, si uero id purū ac minime permistum excidit, seorsumq; fæces alui descēdūt, inferiora crassioraq; ulcere depascuntur. In hoc genere tenasmus habetur qui directi intestini ulcus est. Sub hoc assidua desidēdi cupiditas sollicitat, sed

qua

qua nihil ferè præter mucosum quiddã & subcruentum egerit. Dysenteriæ atque tenasmi causa est pungens acerque humor, qui non recta, sed per anfractus in intestina uia quadam delatus & infixus, ea exulcerat & acrimonia rodit. Is autem uel bilis est flaua, uel atra, uel pituita salsa. Nonnunquam & exedentia medicamenta, ut colocynthis & adamãtis puluis; necnon uitiosa & acria alimenta ingesta altius se in intestinorum figunt, dysenteriamque cient. Humor porro acer in intestinum irruit, interdum ex mesenterio, in quo iamdudum cumulatus erat, ut crebro iis accidit, quibus amplum abdomen prominet: interdum è iecore uel è liene, uel ex uicinis partibus; interdum è uenis maioribus atque ex ipso etiam corporis habitu. Hæc omnia propriis signis nosse expedit, ut certa sit curatio. Non omnem dysenteriam febris comitatur, sed eam duntaxat cuius humor est acerrimus, isque è uisceribus aut è uenis magna corporis perturbatione profusus.

Cruenta alui deiectio qua cruor sine dysenteria ac sine tenasmo fertur, raro iecoris imbecillitate fit, sæpius ex apertis internis hæmorrhoidibus. Quæ è iecore imbecillo dimanat, uerus cruor non est, sed dilutus & recentis carnis loturę persimilis. Hæc idcirco rarissime apparet, quod insolenter admodum sanies ea per mesenterii uenas è iecore prolabitur in intestina. Qui autem seorsum purus ac rutilus exit ex aperta hæmorrhoide est, quæ hunc proxime è uena caua profundit, modo egestionis initio, modo in fine & in ipso egerendi conatu. Interdum & grumus rubens hic procidit, dum hæmorrhois stillat in recti intestini capacitatem, in qua omnino coit. Neque igitur ex apertis mesenterii uenis sanguis multus, neque ex superioribus liquidus ac rutilus descendit, sed ut ante dixi picis instar retorridus ac niger. Purulenta excretio si exigua & cũ dolore prodit, ab ulcere aut intestinorum aut podicis est, quod uel dysenteria uel tenasmus, uel phlegmone reliquit: hoc autem antecedens affectus commonstrat. Si copiosior est atque doloris expers, ex abscessu quodã mesenterii in proxima intestina fertur. Nunquam certe aut admodum raro è iecoris aut è lienis abscessu, multoque rarius (quod tamen affirmat Galenus) è purulentis pulmonibus syncerum pus in aluum deriuatur. Hanc tamen illi uiam comminiscitur, è pulmonibus eructari in sinistrum cordis uentriculum, hinc in aortam arteriam, ex hac in minores quę per mesenterium feruntur pelli & excidere in intestina. Auicennas aliam uiam confinxit, è pulmonibus in dextrum cordis sinum; hinc in uenam cauam, à qua in iecur & portas, ex quibus in mesenterii uenas tandẽ quæ in intestina. Cæterum in his figmentis fieri omnino nequit, ut tam longo uiæ tractu pus quod sanguinis permistione tinctum fuerat, tandem album redeat, secernaturque syncerum.

ὑποχώρησις. αἱματηρά

πυώδης ὑποχώρησις.

Lumbrici ex omnibus corporis partibus maxime intestina occupare solẽt; quanquã & exiguos interdum in renibus genitos uisi sunt cum urina profusi, & in pulmonibus, & in auribus, & in dentibus; sæpe etiam in neglectis adolescentibus ulceribusque sordidis. Ex crassa lentaq; pituita, quæ in intestinis frequens corrupta præparataque fuerat, ab uberrimo insito calore suscitantur uitamq; sumũt, eorum animalium exemplo quæ ex putri materia cœlestis caloris ope uitã habent. Ut autem uaria est putrescẽtis materiæ figura, ita & uariæ hinc lumbricorũ species. Alii longi sunt ac teretes, qui in superioribus gracilibusq; intestinis gigni solent; è quibus dum cibus descendit obnituntur & sursum plerunque irrepunt in uentriculum, quem grauibus torquent symptomatis. Inde per gulam os ipsum conscendunt, è quo hiante etiam prosiliunt; clauso uero dormientibus per palati cauum obrepunt in nares forasque prodeunt. Alii breuiores sũt

ἕλμινθες. αἱ στρογγύλαι. αἱ πλατεῖαι.

& lati

& lati cucurbitæ seminis effigie, quorum procreatio est uel in cæco intestino, uel in coli cellulis, atque hi sæpe mira serie inter se cohærent. Alii exigui sunt & tenues simulque teretes (ascarides appellant) quibus ferè sedes est in recto intestino & extremo sphinctere; adultis nonnunquam horum multitudine fœces conspergunt. Hos etiam animaduerti interdum ab ano pruritu quodã emergere, hincque in fœmora natesq; quoquouersum serpere. Omnibus materiam suppeditant cruditas & crapula, deinde eorum usus, quæ facile putrescunt, ut lactis, casei, fructuumque dulcium & fugacium. Itaque pueri quam adultis his multo sæpius afflictantur, quod illorum calor humidiores sit, confertioreque halitu pertundantur. Lumbricorum signa sunt uentris distentio cum murmure atque torsione, lienteri profluuium, corporis dissolutio, faciei pallor oculorum suffusio uel suggillatio, narium pruritus. Quumque sursum obrepunt, agitati (maxime per inedias & cibi penuriam) intestina morsu aut suctu feriunt, siccam tussim mouent; oris uentriculi præcordiorumque compunctione animi defectiones, syncopas, epilepsias; ascensu uero tremorem, deuorandi conatum & strangulandi metum inferunt, quibus malis infantes plerique sunt extincti.

ἀσκαρίδες

Ani affectus atque symptomata. Cap. XI.

ANVM hi affectus occupant, phlegmone, abscessus, fistula, fissure, condyloma & hæmorrhois cuius symptoma est sanguinis effluuium. Phlegmone fit copia sanguinis e uena caua per hæmorrhoides in partes inanes quæ circa podicem sunt incidente. Hæc quum ex aliis causis tum maxime ex multa duraque equitatione proficiscitur. Dolor inest admodum acerbus isque lancinans & qui premendo exacuitur; foras interdum prominet, aluus non nisi difficile & summo cruciatu exit, ac interdum dies multos sistitur comite etiam febre.

ἡ ῥαγάς. Abscessus a phlegmone relinquitur qui in recti intestini cauum sæpius quã in cutem erumpit, quandoquidem parte molliore exedens pus sibi promptius uiam parat. Rupto abscessu ulcus manet purulentum ac sordidum, quale & nonnunquam existit ex neglecto tenasmo. Id autem in fistulam breui degenerat; uix enim parte humida & excrementis perulta coalescit, sordiumque copia callosum, diutissime manat, etiam dolore sedato. In hoc pus uel seorsum uel deiectionis initio exit, multo secus quam è mesenterii aut superiorum partium ulcere. Sed & id uisum est interdum in uesicam penetrare; ac tum micturo crepitus pudendo perinde atque e podice, deinde pus atque etiam fecis nonnihil mistum urinæ prorumpebat.

Rhagades, id est, fissuræ, ani ulcuscula oblonga sunt, quibus sphincteris rimæ protenduntur, iis similes quę inferius labrũ & manus pedesq; dilacerant. His finitima sunt & leuia quæcunque sedis ulcera. Dolor acerrimus est cum ardore citra phlegmonis indicia, ulcerisque extremum expressa ano plerunque oculis patet. Fiunt autem uel duriore asperitate fęcum, uel humoris acri salsi siccantisque morsu.

κονδύλωμα. Condyloma duorum est tuberculum in ani margine ortum, aut uerrucæ, aut grani uuę, aut maturi mori, aut ficus effigie. Ex melancholico nigroque sanguine illic sensim exuberat & increscit tedio potius quam dolore molestum.

ἡ αἱμοῤῥοΐς. Hæmorrhois uero quæ externa & conspicua est, ex ano quoque surgit ac pro-

minet.

minet. Ea ex atro melancholicoque sanguine fit, qui è cauas in extremum uenæ profusus, nondum tamen illinc prę loci duritie exiliens cumulatur, idque implet & in ficus speciem distendit. A condylomate autem distat, quod & breuiori tempore fiat, & affligat graui dolore, quodque nondum in callosam duritiem concrescat. Atque ea cæca appellatur hæmorrhois, quum nihil sanguinis effundit. Quæ uero aperta iam est, sanguineum interdum sponte, in conatu semper profundit, nec in tantum tumorem attollitur. Interiores hæmorrhoides quum corporis uenę aut multo aut acri turgent sanguine, nullo ferè sensu tumoris dolorisve superuacuum sanguinem eructant, idque solum in egerendi conatu, atque is seorsum conspiciunt sæpe minime permistus.

Hemorrhoidum symptomata sunt immoderata sanguinis profusio, & eius minime consueta suppressio. Vtrunque enim præter naturam est, sitque grauium morborum causa. Sola quippe uacuatio naturalis ea censetur, quæ quod graue infensumque est, uelut onus inutile deponit citra corporis infirmitatem citraque uirium iacturam. Profusionis causa continens uel in sanguine est, qui multus, tenuis aut acer uiolenter erumpit, uel in uenis quæ aut apertę aut exesæ aut ruptę iam sunt. Suppressio autem contrariis fit ex causis. ἀρχὸς προπίπτων.

Anus procidit modo sponte modo egerendi conatu, apparetque sphinter totus interdum inuersus atque prouolutus. Causa est musculi resolutio seu laxitas ex multi humoris perfusione, qua ratione pueris & infantibus quam adultis id uitii familiarius obseruatur.

Renum morbi, causæ atque signa. Cap. II.

RENES morbi pauci exercent, inflammatio, obstructio, abscessus & ulcus. νεφρῖτις. Inflammatio quæ propriæ nephritis appellatur admodum raro accenditur in renibus, quod firma eorum & prædura caro ęgre fluxionem admittat. Fit tamẽ interdum renibus ictu casu ue contusis, accersitaque fluxione per emulgẽtes uenas. Hanc adesse testantur, ardor ingens, dolor grauis ac pulsans in ea inanitate quæ est inter extremam costam & coxendicem. Hic & uicinas partes quæ circ præcordia sunt, circũ lumbos, circum coxẽdicem & pubem atque partes obscœnas, distentione conuellit. Extremorum frigus, atque cruris è directo siti stupor incessit, mictio cum ardore atque labore frequens, principio tenuis & cruda, deinde crassa atque mucosa, aluus impedita & pigra. Hinc uentris distentio, febris assidua, nausea, ructatio, crebraque uomitio. νεφρῶν ἐμφραξις.

Renis obstructio uarias habet causas, arenulas, calculum, humorem crassum & uiscosum. Rarum quidem est uixque unquam compertum, ut a solo humore uel crasso uel lento ren totus obturetur, a calculo aut ab arenulis sæpissime, a quibus etiam solis urina supprimitur. Arenulæ autem non in interiore cauo, seu in propria renum substantia proueniunt, a qua duræ sunt ac rubræ & renis substantiam coloremque retinent. Illinc fluentis urinæ impetu raptæ feruntur in cauum, prolabunturque in uesicam per ureteras, & urinam reddunt arenosam. Si curatio negligitur tempore crassescunt illæ uel mutuo adhæsu inter se colligatę calculum coagmentant atque componunt. Hic dein è renis substantia extruditur in cauum, quumque euellitur, renis partem cui adhærescebat, siue doloris sensu diuellens & quasi dilacerans, saniem prolicit, quæ pariter cum urina profunditur, eamque crassam, turbidam, subnigramque reddit. Calculus autem exceptus renis capacitate si exiguus est, non mul-

to poſt tempore in caput ureteris ſe infert, ex quo magna ui ſummoque dolore nephritico in ueſicam procidit. Si craſſiuſculus eſt aut ſalebroſus & aſper, in uia diutius hæret & magno cruciatu ureterem dilacerat. Sed & nonnunquam in renis capacitate ſubſiſtit ac permanet, quum præ craſſitie non ſatis lata illi eſt ureteris uia. In illam contruſus & exagitatus acerbum ſæpe doloré mouet, quum præſertim proſilit atque ſe infert id ureteris caput, at is miteſcit calculo remeante in renis cauum. Hic (niſi tempore procidit) aſſiduo arenularum appulſu coagmentatur in uerum renis calculum, cuius nec una ſemper eſt magnitudo, nec una forma, nec color unus. Confirmatus ferè renis cauum implet cõſuetasque arenulas exire prohibet, ac proinde renum calculus ueteres dolores nephriticos obtegit & diſſimulat. Perfectũ in rene hunc eſſe, docent affectę partis grauitas, ob quam uix ſpina dorſi inflectitur, cuius tamen dolor, non ut is quem deſtillatio peperit, externarum partium preſſu admodũ manifeſtus eſt. Nullo tumore foris conſpicuo obtuſioris cuiuſdam doloris ſenſus ineſt, præſertim quum aluo ſuppreſſa rem ipſe uel flatu uel fæce premitur, aut quum decubitus eſt in aduerſum latus, aut quum uehementior eſt exercitatio. Nephriticus dolor ex interuallis citra calculi excretionem redit, per laborem & duram equitationem urina profluit cruenta, tum quippe calculus ſuo pondere & attritu renem contundit ac plerunque ſine ſenſu dilacerat exulceratq;, è quo ſanguis cum urina profunditur. Cruris, quod è directo affecti renis eſt, torpor quibuſdam ineſt moleſtus. Calculi materia eſt craſſus & uiſcoſus humor in renem pariter cum ſanguine eiusq; ſero excurrens, qui alias ex cruditate, alias ex torrido terrenoque ſanguine proceſſit. Efficientem cauſam omnes quidem profitentur immoderatum eſſe renum calorem, qui humores perurens, ſiccans, & obdurans cogit in lapidem. At certe alia ſtatuenda cauſa efficacior longeq; crebrior, inſita renum arenoſa calculoſaque conſtitutio. Hanc quiſquis a parentibus contraxit, uix ulla ratione calculi tormenta effugiet, quãdoquidem hoc uitium omnium eſt maxime hæreditarium, ut nõ paucis pariter cum renibus calculus procreetur. Adiuuatiuum porrò cauſarum præcipua eſt otium ſomnusq; diuturnus decubitu ſupino.

Renum abſceſſus quo purulenta materia coercetur, rarius ex phlegmone ſit ſępius ex ſordido ulcere non expurgato, ea ratione quam mox ſubiiciam. Concoctione tamen phlegmonis pus gignitur & abſceſſus, tantus interdum ut aſſecto rene tumor circa lumbos & ilia foras promineat. Febres cum horrore oberrant, grauitatis ſenſus quam ante magis infeſtat. Rupto autem abſceſſu pus cũ urina defertur & interdum ſordes aut corrupta caro ex putri renum ſubſtãtia.

Vacuato expurgatoque abſceſſu ulcus manet diuturnum admodum ac fere immedicabile. Quę enim ſubſtantię portio uel putredine uel attritu exeſa eſt, neque reſarciri unquam neque coaleſcere poteſt, quandoquidem uiſcus hoc ut cætera ſpermaticum eſt cuius etiam urina iugiter præterfluens ulcus agglutinari non ſinit. Quocirca ſordidum id ut fiſtula perpetuo relinquitur. Huius ſignum eſt quòd modo pus, modo mucoſum quiddã urina permiſtum defluit: hincq; urina redditur alba, turbida, lactis ſero perſimilis, quę tandem quiete ſedimentum id purulentum mucoſumve deponit. Vlcus ex abſceſſu phlegmonis inſolens admodum eſt. Nec minus id quoque inſolens putandum, quod uel a profluentis materiæ acrimonia renem excedente, uel ab ictu, uel a caſu eius uenis diſrumpente fieri tradunt. Crebro autẽ ac fere ſemper a calculo intus coercito fit, qui uel pondere renem cõtundit, uel attritu comminuit exeditq;. Ita ſępe uidimus tota renis carne ac ſubſtantia pereſa, ambiente tanquam marſupio

membrana pus calculosq; multos obuoluit. Vlcus ab his causis ortum habuisse argumento est, quod urina antequam purulenta esset, sæpe cruenta fuerit, præsertim ab exercitatione & labore, quod febris nulla aut per obscura fatiget. Si quando autem obstructo ureteris capite pus cohibetur, id sensim uel per emulgentem in maiores uenas redundans, sanguinem habitumque corporis inquinabit (qua ex causa quasi ex leucophlematia calculosos tumere ac pallescere sæpe animaduerti) uel ea sede congestum ilia lumbosq; copia distendet, e quibus etiam aperta cute diu multumq; manat. Nonnunquam & illinc calculus ingens cum pure alias excessit, alias euulsus est. Hæc quum accidunt tota iam penè renis substantia putredine consumpta est, illincque pus redundans inter peritonæi membranas fluctuat. Huius copia interdum uidimus totam uentris lumborumque regionem distendi & pus hinc tum deiectione, tum uomitione reddi syncerum.

Nephriticus dolor, acerbissimus est renum cruciatus, aut certe ureteris cuius est, sensus eximius. Is in renis situ fixus alterutro latere stabilis est, nisi quod interdum uel ad coxendicem uel ad testem qui e directo iacet, ureteris tractu protenditur. Non ut colicus dolor in uentrem medium aut in omnem illius regionem murmure quodam euagatur; neque semper citata & expurgata aluo discussisque flatibus mitescit, sed immanitate & ferocia peritonæum conuellit hinc uiscera & uentriculus subuertuntur, ac primum quidem pituitosa, deinde biliosa uomitione reiiciunt. Vrina quum malum incipit pauca, tenuis, & aquosa est, interdum uero supprimitur, postea copiosa, crassa & arenosa exit, eaq; ardoris quam sensu ad crebrius meiendum compellit. Decubitus in ægram partem dolore demulcet in aduersam exasperat. Creber admodum est ac multis frequens hic dolor, colicus uero rarus. Tanti cruciatus neque inflammatio neque sanguinis grumus, neque crassus humor causa statui potest quod mollis fluidus facile obsequatur, quodque obseruamus crassiorem mucum, imo & concretū pus nullo sensu e renibus facile prolabi. Vnus calculus causa fit doloris qui crassiusculus inæquabilis ac scaber dum per angustum ureterē deuoluitur hunc magna ui distendens atque dilacerans per quam immaniter excruciat. Iis qui iampridem nephriticis doloribus erant assueti usque adeo dilatatum ureterem aliquando comperimus, ut in eum maior digitus immitti posset. Per hunc mediocres calculi sine molestia excidebant, qui olim non nisi summo cruciatu procidissent. Qui uero aut nōdum, aut certo raro & leuiter nephritico dolore tentati sunt, minimo calculo discruciantur. Hunc autem a colico discernere in primis arduum est, quia nihil excedere manifesto deprehenditur. Sedato atque restincto dolore etiā atq; etiam considerandum, dolorisne causa in uesicam extrusa sit, an & alsi suo materie appulsu in uesicæ calculū congregata etiam. Iam uero electio in renis cauum remigrauerit. Si extrusa est, cauendum ne illic subsistat, tum urina calculo, qui immanentium solutus sit, an ex arenularum adhuc compactus. Ex iis namque medendi ratio constituitur. Neque iis credendum est qui calculos albos in uesica duntaxat, rubros in renibus nasci affirmant. Nā purulenti renes albos quoque proferunt.

ἡ νεφριτικὴ ὀδύνη.

Vesicæ morbi, causæ signa atque symptomata. Cap. XIII.

ἡ λιθίασις.

VESICA a calculo crebrius affligitur, inflammatione & abscessu admodū raro, exulceratione nonnunquā. Vesicæ calculus magnitudine, soliditate, colore, figura atq; situ plerunq; uariat, nec eiusmodi cernitur in omnibus, nunc & ua-

ria symptomata laborantes excernent. Huius causam pleriq; omnes tradũt crassum esse crudumque succum, qui per uenas cum urina in uesicæ capacitatem influat, in qua tanquam fex subsidens, loci calore exarefactus sensim lapidescat. At uero qui limum istum (nisi forte admodum angusta aut obstructa sit uesicæ ceruix) tamdiu possit illic remorari non uideo, quum & sanguinis grumus, & pus, & mucosa lentaq; pituita, aliaque multo crassiora facile illinc profluant cũ urina. His argumentis adductus aliã cœpi causam inuestigare, ac tandem comperi omnẽ calculum in uesica conclusum, rudimentum quoddam è renibus traxisse è quibus per nephriticum dolorem excidens, si grandiusculus est, in uesica aliquandiu hæret ac plerumq; persistit, illicq; allatarum sordidum adhæsu coagmẽtatur, dum uerus confirmatusq; lapis fiat. Ita quidem nemine hactenus offendi in uesica calculum habere, qui nephriticis doloribus diuexatus ante non fuisset. Et quoscunq; exẽptos uesicæ calculos obtriui (obtriui aũt experiundi gratia permultos) in eorum medio quasi nucleum reperi, uerum rudimentum è renibus exturbatum, diuersũ quam reliquum integumentum ac inuolucrũ & coloris & substantię. Propria calculi uesicæ signa hęc fere sunt, uaga quædã & oberrans circa pubem & perinæum titillatio, siquidẽ exiguus is & leuis etiamnum est. quũ uero grandescit incumbentis grauitatis pondus percipitur, ut idcirco difficilis & doloris plenus per salebrosa loca sit incessus, multoq; difficilior saltatio. Mictio crebrescit adeo ut & tandem assiduo meiendum sit uix quæ possit urina cohiberi. Quum meiendum est, urinę fluor repente intercipitur, obuiam quidẽ impulsu calculo, sicq; minime continuata, sed intercisa est emictio. Ac tum dolor alias uniuersum pudendi ductum, alias glandem solam affligit, isque acerrimus sub emictionis finẽ quum calculus urinę cursus incitatus quasi proditurus sphincterem uiolentius comprimit. Meiendi conatum comitatur desidendi cupiditas, quòd calculi magnitudo e perínæo rectum intestinum ac uesicę ceruicem extimulet. At uero nonnunquam summę uesicę adhærescens calculus, & quasi ex illa propendens, uix ullum ex his signis manifestè exhibet, & sunt, qui nullo dolore diu illum gestauerint omnibus tamẽ hæc signa modo mitia sunt & obscura, modo seuiora. Vrina alba, crassa & turbida redditur in qua sedimentum purulentum est aut narium mucori persimile. Horum signorũ plurima etiam spectantur in cauo & sordido ceruicis ulcere, quale uenerea gonorrhœa profert. Hæc uero ex causis antecedentibus internoscenda sunt. Si ulcus inest sordidum fœda illa gonorrhœa iam liquido antecessit, sin calculus, laborans miris quibusdam nephriticis doloribus fuit opportunus, neque semper calculũ doloris causam eminxit. Ad extremum uero digitus in anum aut certius cathetẽr in uesicam immissus, quod coniectura dubium incertumque fuerat, sensu explorabit confirmauitque.

φλεγμαίνων σφιγκτήρ.

Inflãmatio si qua perimit, ea nõ uesicæ ut quæ tenuis exanguisq; est, sed sphincteri ceruicis masculo insidet. In ea febris ardẽs & acuta infestat dolor perquã acerbus ac lancinans in perinæo cũ rubore & ardore excruciat, urina supprimitur summo tamen meiẽdi desiderio atq; cõatu, aluus solito adstrictior est quia rectum intestinũ inflãmationis magnitudine coarctatur pubis atq; pectẽ ad umbilicũ urinę copia distenditur. Catheter præ loci angustia immitti non potest, sed & in primis periculosus est ... quam loquidẽ hic affectus sępe in gangrænam uel sponte abit, e qua uix ullus unquam seruatus est. Quum abscessus fit & suppuratio omnia ingrauescunt eo autem aperto mitescunt, sparte quidem erumpente, subsidente uero tumore profusaque urinæ exuperantia.

Ex abscessu si seruetur, æger ulcus, in sphinctere cauum manet ac sordidum e

quo eſt urina craſſa modo ſanies, modo pus copioſum & graueolẽs excidit, tandẽq; ſubſidet in imo. Viſus eſt & hic abſceſſus per perinæum erumpere, è quo urina reddebatur nonnunquam & in anum penetrare, illacq; urinam omnẽ defluere.

Quinetiã ueſicæ corpus ipſoſque ureteras leuior interdum exulceratio occupat, qua interior duntaxat pellicula abraditur. Ea fit alias a continente corpore lenibus calculis, alias ab urina acriore, quam uel uini meraciores ciborumq; calidiorum uſus uel acris ſalſiq; humoris permiſtio tulit. Ex utraque aliquanto craſſior cum ſit urina, & modo ſanguine, modo pure exiguo perfuſa, pelliculæ aut ſquamulæ, aut furfurea quædam cum urina exeunt. Cæterum ab ea quæ in ureteris conſiſtit exulceratione, dolor inter renem & pubem affligit, & pus capillorum ſpecie natat in lotio. Ab ea uero quæ in ueſica, urina contineri nequit, aſſidua meiendi cupiditas perurget, neque laborans erectus ſtare poteſt, ingens cruciatus & indeſinens ueſicam, pubem, perineumque obſidet, maximus uero emictionis tempore. τῆς κύστεως ἕλκωσις ἐπιπολαία

In penis ductu ab eiſdem cauſis leuis quoque fit exulceratio abraſa interiore tunicula: hæc quoque eo quo modo dixi etiam cum turbida urina manat, attamẽ non ut in illis ſub emictionis finem, uerum uel ipſo initio, uel etiam ſponte citra urinæ curſum. Inter meiendum urina acrem in pene dolorem parit, præſertim quum fluere uel incipit uel deſinit, quemadmodum in ueſicæ exulceratione (cui aſſidue urina ſemper incumbit) perpetuus ac indeſinens eſt dolor. Fiũt & in urinæ ductu exulcerationes ſordidæ atque cauæ illis multo deteriores, cuiuſmodi hoc ſeculo frequentes protulit uenerea lues, de quibus poſtea. ἐν τῇ οὐρήθρᾳ ἕλκωσις.

Priapiſmus eſt colis erectio & incrementum præter naturam permanens citra libidinis ſtimulum. Hic interdum cum inflammatione interdum citra hãc exiſtit, quum inflatus coles quodam tetano diſtenditur. Cauſa eſt flatulentus ſpiritus penis arterias fiſtuloſumque neruum affatim impellens. Is autẽ uel ex craſſo uiſcoſoque humore caloris inopia ſuſcitatur, uel ex genitalis ſeminis ubertate atque redundantia. Hoc mali genus inſolens admodum eſt, quo tamen narrant iugulatum quendam biduo ab exceſſu e uita, interdum rigidumq; exhibuiſſe penem. πριαπισμός.

Iam uero præcipua partium obſcœnarum ſymptomata ſunt rei uenereæ impotentia atque gonorrhœa. Impotentia ea fit, aut quia extincta uirilitate ſemẽ intus non gignitur, aut quia emitti non poteſt. Extinguitur uirilitas ex ſenio, ex morbo, ex cauſis omnibus quæ inſitum ſpiritum roburque diſſoluunt, ex incantamentorum (neque enim fabula eſt) maleficiis, & medicamentis quæ genitale ſemen aut proprietate aut qualitate manifeſta detinent. Non emittitur uero ſemen in magna uaſorum obſtructione atque in partium obſcœnarum paralyſi. Poſteriores tametſi rei uenereæ libidine tentantur, hanc tamen membrorum ignauia non exercent, priores uero nec ruunt in uenerem, nec eius deſiderio pulſantur. ἀδυναμία τοῦ ἀφροδισιασμοῦ.

Gonorrhœa, eſt inuita & nimia ſeminis profuſio citra uenerem, citra libidinis inſomnia, citra colis tentiginem, ſeu quodam aut nullo oblectationis ſenſu titillatione facta. Sed & gonorrhœæ ſpecies quædam eſt, quum occaſione minima ſemen emittitur, ut in eo qui ſola clyſteri perfuſione ſemen eiaculari cõſueuit. Sed & quendam uidi qui longa gonorrhœæ conſuetudine, per inſomnia atque etiam cogitatione ſola purum ſanguinem non minori uoluptate quam ſemen effunderet. Malum quidem eſt gonorrhœa mulieribus perinde atq; uiris commune. Eſt autem in hac ſemen crudum, aquoſum, liquidum, nec tenue, nec prorſus album. Effluuii cauſa eſt ſpermaticarum partium infirmitas, qua uel γονόῤῥοια.

non concoqui uel non retineri semen potest tantisper dum coquatur atque crassescat. Quamobrem frequens iis esse solet, qui impuberes necdum matura ætate ueneri petulantius sese addixerunt. Nam imbecillæ partes euadunt, in quas longa consuetudine humores abundantius confluunt.

Quum per insomnia libidinis, aut in attenta rei uenereę cogitatione semen affatim procidit, non, ut in uera gonorrhœa, crudum id & aquosum, ac sine sensu, sed magna utique uoluptate exit. Effluentis huius causa est seminis uel exuperantia, uel calor & acrimonia naturam proritans, uel ingens spermaticarum partium robur, hoc argumento quòd uoluptate iucunda id semper emanat.

γονόρροια βρωμώδης καὶ δυσειδής.

Inuasit hoc seculo in humanum genus ex lue uenerea quoddam uitium gonorrhϾ finitimum, quod idcirco & fœdam uirulentamque gonorrhœam appellamus. Principio uirus album aut subcitrinum è uasis spermaticis sine sensu excidit uigilanti pariter atque dormienti. Eius causa est spermaticorum uasorum atque testium imbecillitas, non illa quidem simplex, sed ex uenenata lue contracta; hæc enim suffecit ut quicquid in his uasis colligitur, in tetrum fœdumque uirus facessat; quod deinde contagione alium quemuis contaminat. Tempore uirus hoc putrescit & acrimoniam asciscit, ductum penis in transitu excedit & exulcerat. Factum uero iam ulcus esse ostendit dolor exortus, qui & in tentigine quasi funem peni subtendit, & in emictione tanquam in dysuria acerius stimulat, ut idcirco multi calculi uesicæ suspicionem uenerint. Sed hæc propriis affectuum signis haud difficile sit internoscere. Tam alte interdum excauatur ulcus, ut foras emergat in penis summam cutem. Hoc uirulento fluore præter rationem suppresso, intus plerunque colligitur abscessus, alias quidem circa testiculum in epididymide, alias in perinæo, qui rupta apertave cute materiam fundit.

καλλοῦ ἴλλοι.

Diuturnum quidem penis ulcus esse solet, uixque unquam sponte sanescit. Quin etiam in eo neglecto uel tuberculum carnosum instar uerrucæ expullulat, uel cumulata sordes in callum obdurescit, idque non uno meatus loco, sed duobus aut plerunque tribus. Adnati tuberculi calliue notæ sunt, urinæ suppressio uel tenuis emictio, qua non pleno illa cursu ac fluore, sed exili quodam quasi filo exit. Pene compresso durum tuberculum deprehenditur, & immisso cathetere obuiam fit obsistitque quasi offendiculum.

διαβήτης.

Meiendi porro symptomata sunt, diabetes, urinæ incontinentia, ischuria, dysuria, stranguria, mictio cruenta atque purulenta. Diabetes immoderatum urinæ profluuium est, quo assumpta potio nihil mutata profunditur. Quibus uenter aut corporis habitus aquosi humoris copia tumet, iis interdum magno impetu urina quam potus longe copiosior emanat, quomodo obesum quendam & tumidulum uidi ex multa mictione diebus circiter octo, mirum in modum extenuari & concidere. Qui largissime bibunt, copiosam quoque profundunt urinam, ut is quem nouimus quotidie horæ spatio tepentis aquę medicatæ libras sexdecim exorbere, etenim qualem sumpserat, talem protinus emeiebat. Cæterum horum affectum uenter diabetes putandus, sed quum siti inexpleta supra modum bibitur, omnisque potus nihil fere mutatus mox effluit. Hoc proprium est renum symptoma, in quibus calor ingens, aut ardentissimus humor impactus, uim trahendi fere uehementer impellit, quod tamen præ retinendi imbecillitate continuo prolabitur in uesicam. Proinde corpus uniuersum & siti & calore immodico exhaustum planè contabescit. Sed hoc quam rarissime symptoma usu uenit, uixque ullus est deprehensus, qui copiosæ emictionis

ctionis non aliam intus causam haberet.

Vrinæ incontinentia dicitur quum ea sine acrimoniæ, & doloris sensu manifeste excidit præter arbitrii imperium; hisque signis longe distat a dysuria. Fit autem resoluto spintere ceruicis, atque iis neruis paralysi affectis, qui è lumbis in eum inseruntur musculum. Hoc alias ex ictu aut casu, alias ex refrigerio aut destillatione fit. Qui se in somno permeiunt quales maximè pueri, his quidem non paralysi, sed sola laxitate atque mollitie sphinter dissoluitur, qui neque exuperantiam, neque acrimoniam urinæ sustinere potest, præsertim quum animales uires somno sopitæ obscuram functionem obtinent. ὄυρησις ἀπροαίρετος καὶ ἀκαίρως.

Ischuria his contraria est, ut qua prorsus urina supprimitur, nec huius quicquam exit. Causam Galenus plerunque refundit in obtusum uesicæ sensum, ob quem illa se impleri non sentit, nec idcirco ad excretionem irritatur. At certe urina quandiu patentem liberamque uiam habet (ut in iis qui ob calculum secti sunt) nullo propellente aut excernēte prolabitur, & suopte impetu foras excidit. Vna igitur suppressæ urinæ causa est adstrictio uel obstructio. Hæcque uel ureterum amborum capita, uel uesicæ ceruicem oppletur. Vtrum autem eorum in causa sit certis notis peruestigandum. Si alterius duntaxat ureteris uia obstructa est, haudquaquam supprimitur urina per alterum enim perlabitur. At quum uterq; obruitur aut coarctatur, suppressio fit, hinc conspicua, q laborans renis utriusq; dolori sui opportunus, lumborum summa grauitas est, ac interdum uehemens utrinque dolor excruciat; nulla aut minima meiendi cupiditas urget in pube nec dolor nec tumor, ne prætendo quidem percipitur, uesica inanis est & uacua, ut ne immisso cathetere urinæ quicquam emanet. Quum uero obstructa uesicæ ceruix urinam cohibet assiduum meiendi desiderium premit, summusque sed irritus conatus est pubes collectæ urinæ copia distenditur ac dolet; atque si catheter in uesicam inseritur, copiosior urina impetu profluit leuamentoq; est. Obstructio circa ureterum capita fere fit a calculis grandiusculis, qui pariter illis impacti sunt; raro uel ab humore crasso, uel a sanguinis grumo rarius ab inflammatione uel a pure in uesicæ ceruice plerunque fit uel ab inserto & hærēte calculo, uel a tuberculo carnoso aut calloso, cuiusmodi ex uirulenta gonorrhœa succrescit; rarius a crasso humore, aut a pure, aut a sanguinis grumo. Hæc enin non diu subsistunt in uia, sed facile urinæ cursu ac impetu foras impelluntur. Cuidam annum agenti trigesimum obstructa uesicæ ceruice, urina affatim tanquam emictione ex umbilico in multos menses profluxit; idq; citra tumorem citra ullam aquæ in abdomine collectionem, & citra ualetudinis offensam. Quum huic multi admiratione tenerentur, audiui m uero recens in lucē edito male uinctam umbilicum nunquam coaluisse, exhincq; semper nonnihil stillasse, censui nondum inaruisse urachum, & nunc illi perinde atque dum utero gestaretur urinam è uesica in umbilicum refluere. ἰσχουρία.

Stranguriam id est urinæ stillicidium nuncupant, quum urina stillatim guttatimque redditur; id alias quodam conatu, sed dolore nullo, alias uehementi dolore & irritatione fit. Quæ nullo fit dolore, easdem causas atque ischuria obtinet, sed saniores, q si diminuta quædam ischuria. Quæ cum dolore acri, tum ischuriæ, tum dysuriæ permistas causas habet. Quod enim guttatim stillet, ischuriæ, q uero ardeat ac stimulet, dysuriæ rationem sumit. στραγγουρία

Dysuria penis, uesicæ ut disenteria intestinorum difficultas est urina quippe magno cruciatu atque dolore interdum affatim, interdum guttatim redditur. Causa uel in urina cōsistit, uel in uesicæ ceruice. In urina q acrior & naferit δυσουρία.

idque

idque aut ictu, calidiore, aut bilis permistione, aut acrimonia puris ex rupto abscessu manantis. In uesicæ ceruice uel exulceratio, uel inflammatio est, quã transiens urina acrius ferit. Caussæ his signis internoscentur, quę supra unicuique affectui sunt ascripta.

αἱματηρὰ οὔρησις.

Mictio cruenta est quæ sanguine perfunditur. Puri syncerique sanguinis eruptio ex interiore penis meatu, mictio non [illegible] appellatur, quò sine urinæ ullo, quæ uoluntatis arbitrio, ex aperta, rupta, uel exesa uena fiat. Quum autem sanguis urinæ permiscetur, si cruentus est, uel a renibus excidit, uel a sphinctere ceruicis musculo. nam neque ab uretere, neque a uesicæ corpore multus emanare potest. Qui a renibus defluit, urinæ toti exquisitę permiscetur, et ea quasi diluti & tenuis cuiusdam est sanguis: hic uero mox subsidet rubicundus, liquidus, ac minime concretus. Huius causa si neq; casus neq; ictus fuit; debet omnino ad calculum referri, qui per corporis laborẽ prę sertim per exercitationem ualidam, renem eiusq; uenas obterens, sanguinẽ profundit. Sola sanguinis emictio sæpe renis calculum patefecit, qui aliis nullis indiciis se prodebat, ut ne suspicio quidem putaretur. Sic diu potest multa emictio cruẽta prodire hoc casu [illegible] renũ iactura. Quæcunq; huius aliæ causę tradi solent, ut renũ imbecillitas, simplex eorũ apertio, iecoris infirmitas, plethora, mẽsiũ aut hæmorrhoidũ suppressio, raro adeo hę & insolentes obtingunt, uix ut unquã solæ cruentam mictionem retulerint. Qui porro sanguis a sphinctere musculo in uesicæ capacitatem instillatus mictionem cruentam reddit, urinam non ęqualiter perfundit, ac subsidens in imo concrescit, in grumos; eius quoque portio aut grumus interdum citra urinam excidit; dolor plerunque meiendo premit, ac ueluti penis radicem adurit, aliaque uel ulceris uel ruptę uenæ signa comitantur.

πυώδης οὔρησις.

Mictio purulenta interdũ è renibus, interdum è penis ductu prodit. Illa pus habet accurate permistum, aut si quid forte crassius seorsum est, id sub finem emanat. Hæc uero primo loco pus syncerum eiaculatur, quod uel a penis ceruice uel a parastatis exulceratis uel a uasis spermaticis exierat: ab hoc dein purior urina subsequitur.

ὑπομέλαινα.
[illegible]
μυξώδης.
τριχίασις.

Mictio subnigra ac turbida sine dolore, si neque ab ictero neque a crisi prodit, ab euulso calculo est, qui postea non sine molestia exturbabitur è rene. Mucosa uel ab ulcere quodam uel a calculo uesicæ fit. Filis aut capillamentis cõspersa, uel a lenta pituita, quæ in ureteribus, uel a seminis excremẽto quod in uasis spermaticis longitudinem hanc adipiscitur. At uero tum hęc, tum alia quæcunque urinas possunt immutare, fusius explicantur in iis quę de urinæ cõtentis sunt tradita.

Scrotij morbi, causæ, et signa. Cap. XIIII.

SCROTVM & qui in eo sunt testes tum inflammatione labefactantur, tum tumore duro scirrhosoque, tum omnibus herniæ generibus. Inflammationem accendit tenuis feruidusque sanguis præter naturam in scrotum & testes profluens. Scrotum in tumorem distenditur, durities inest, rubor atque calor, dolor lancinans, qui leui contactu exacuitur, febris plerunque comes. Quòd si inflammatio testem solum occupet, hæc in profundo demersa sunt, tactu melius quam uisu comprehensa; sin uero in scrotum effunditur

omnia

omnia foris extant oculis obuia.

Male curata inflammatio illic sæpe prædurum tumorem et calorem præpropere extincto relinquit. Tum rubor, calor & dolor absunt, durities una persistit, cuius nonnihil plerunque immedicabile permanet. ἡ κήλη. βουβωνοκήλη.

Hernia seu ramex alias in inguine prominet, Bubonocele appellatur, mulierum atque uirorum communis, alias in scroto, quæ uirorum duntaxat est. Fiūt autem quum quippiam in alterutram sedem illapsum, tumorem parit. Illapsus causa est peritonæi, quod omnia sub abdomine coercere solet, ruptio aut dilatatio. Quum sola est ruptio interioris membranæ, duplex quippe est peritonæum, tumor in inguine solo existit, quum uero huic etiam dilatatio accedit eius membranæ, quæ in scrotum deuoluitur, hoc pariter distenditur. Illabuntur autem uaria, ex quibus ramicum differentiæ statui solent. Ab intestino, enterocele est, ab omento, epiplocele, ab aqua, hydrocele, ab adnata carne, sarcocele. In enterocele & epiplocele permanens tumor non est, nam resupino & intestina & omentum uel sponte uel blando digitorum impulsu remeant, illa quidem rugitu & flatulento murmure, hoc uero ægrius, & nullo sono, nullo rugitu. ἐντεροκήλη ἐπιπλοκήλη. Hydroceles atque etiam sarcoceles tumor perpetuus est, nec impulsus in abdominis capacitatem cedit. Hoc aūt discriminis intercedit quod hydroceles tumor mollior est, pulsatus resonat, pōdere leuis, & opposito lumine perspicuus. Sarcoceles tumor durus, grauis & obscurus, qui longiori tēpore pedetentim increuit. Vt autem uiris in scrotum, ita & interdum mulieribus tum intestinorum, tum omenti aut aquarum prolapsus fit in pudenda, e quibus illa uidentur tanquam e sacculo propendere. Sed & umbilici ruptio ramicis genus cēseri potest, quo sæpe uidetur is mirum in modum prominere, intestinis sub cutem prorumpentibus. ὑδροκήλη καὶ σαρκοκήλη. Neque præter institutum fit eum uirum producere, cui ex accepto in uentris uulnere præcisum tenue intestinum prodit e quo alui excrementum [illegible] solidum aut cohærens continenter emanat annos iam quindecim, parte intercepta quæ in anum ducebat. οἱ ἐξόμφαλοι. Ab his iam mulieri peculiares morbus exequar.

Vteri affectus, causæ et signa. Cap. XV.

VTERVM morbi uarii obsident, phlegmone, abscessus, ulcus, cancer, scirrhus, mola, [illegible], hydrops, calculus, & in ceruice rhagades, condylomata, hæmorrhoides. Phlegmone fit tenui feruidoque sanguine e uena caua per tenues uenas, non in uteri capacitatem, sed in illius substantiam effuso, qui collectus ἕλκωμα. accensus ac putrescens, phlegmonen parit. Multum certe in ceruice quam in utero frequentius. Quum totus uterus inflammatione obsidetur, dolor acer ac pulsans excruciat, atque si inflammatio in priorem partem magis deuergit, in pubem quoque dolor inclinat, & urinæ difficultas est, sin uero in posteriorē partem, dolor lūbos infestat, & aluum supprimit. Pubis, imi uentris, lumborumq; ardor, tumor, distentio atque grauitas inest, febrisque continua [illegible] cum symptomatum syndrome, immisso in ceruicem digito quæcunque pars uteri prematur, uehementer dolet.

Parti sanguine in pus transeunte abscessus fit. At tum commemorata signa inualescunt, & febrium horrores [illegible] ordine [illegible] tam pure mitescant. Rursum uero quum pus arte & [illegible] uiam parat, acriores dolores, febres uehementiores, aliaque grauiora symptomata excruciant.

Rupto

ἕλκος ῥυπαρόν.

Rupto expurgatoque abscessu ulcus manet, idque sordidum. Pus autem eñ uteri corpore uel illius capacitatem incidit, unde syncerum profluere deprehenditur, uel extra in abdominis capacitatem penetrans, inter intestina hæret ac subsistit, ut imum uentrem copia distendat, præmatque pondere. Ruptus in ceruice abscessus tactu quidem deprehenditur, atque is interdum in solam ceruicem pus effundit tandemque foras emittit, interdum in uesicam, tumque urina per uteri ceruicem assiduo fluit, hacque ex re sæpe uidimus naturalem mictionem prorsus abolitam, interdum in directum intestinum penetrat abscessus tumque fæcis nonnihil ex uteri ceruice profluit.

ἕλκωσις ἐπιπολαίως

Leuior interdum exulceratio utero eiusue ceruici inuritur, quę interiorem pelliculam corradit aut excauat modice. Fit autem a partu difficili, quo aut grandior fętus editur, aut etiam aduersus aut corruptus ui misere extrahitur. Fit & uiolento effrenique concubitu, atque a diuturno fluore acri & erodente. Ab omni exulceratione dolor subest acer pungens & excedens sanies & colluuies emanat, eaque copia substantia & colore uaria, nonnunquam fœtida, non nunquam odoris expers, quamque a simplici fluore uix discernas. Propria autem exulcerationis cognitio ex causis antecedentibus atque ex sensu doloris capitur qui uel immisso digito, uel acri iniectione, qualis ex uino aut ex hydromelite est, refricatur.

τῆς μήτρας ἕλκη κακοήθη.

Vteri maligna ulcera, quod locus excrementis putredinique pateat, sæpe uel in nomas, idest depascentia efferataque ulcera, uel in carcinomata degenerant. Nomę inęquales conspiciuntur, exedentes, indiesque magis ac magis depascentes, cæteris ulceribus fœtidiores, sordidiores, cerebrioresque. Neque a solis euidentibus causis, sed & ab acri exedenteque humore infixo originem habent.

καρκίνωμα

Carcinoma humor efficit atribilarius, qui collectus ui caloris efferatur & excandescit. Hoc si nondum exulceratum est, moles pondere grauis percipitur, tumorque durus colore subliuido. Ab inflammatione hinc seiungitur, quod diuturnus sit, dolorque minus lancinans, & febris non perinde ardens. A scirrho quod calore doloreque fatiget. Exulceratum uero carcinoma ut nomis malignus est ita præter cæteras notas labra habet prætumida ac dura, atque ex concreta illuuie sordida & liuida, sanię quoque id manat graueolente, tenui & nigra uel etiam fulua.

σκιῤῥωθεῖσα μήτρα

Scirrho aũt interdum totus uterus, interdũ pars quędã obdurescit. Tũ durus ipse tumor tactui renititur, nullus aut obscurus dolor adest, stantibus graue pôdus, ꝙ in aliis etiã tumoribus obtingit, quasi prolapsurũ incũbit in pudenda sedentibus uero aut decumbentibus sua grauitate rectũ intestinum premit, incessus difficiles, crurum totiusque corporis segnities. Fit autem ex humore crasso ac terreno per uteri substantia effuso, illicque concrescente, aut ex inflammatione quę neque dissoluta est, neque in abscessum conuersa.

ἡ μύλη.

Mola tumor est carnosus, non in substantia, sed in uteri capacitate genitus. Rudimentum interdum cuiusdam formæ obtinet, sæpe moles est informis cute uel membranis obducta, intus caro mollis & confuso, uenis respersa compluribus, sine ossibus, sine intestinis, sine uisceribus. Alimentum ea per uenas prolicit, nutriturque plantarum more & incrementum sumit, ut interdum uentrem quasi octimestris fœtus distendat. Hæret nonnunquã acetabulis firmissime, ut hanc aliquæ quatuor quinqueve annos, interdũ & totã uitam utero gestarint. At plerunque leuius adhærens fœtus tertio quartove mense excidit, nondum ad iustam magnitudinem perducta.

Ad

Ad hanc proxime accedunt irriti & inutiles conceptus, quorum frequens est euentus. Multi simul interdum gestantur pariunturque & interdum cum legitimo fœtu eduntur. Mole causa efficiens non est solus sanguis menstruus, neque hanc (oua quę appellãtur subuentanea) efficere potest solum muliebre semen, quum nusquam uisa sit mulier molam sine mare concepisse sed molæ causa est uiri semen, idque aut corruptum, aut quouis modo inualidum, quod alimentum quidem trahere nihil uero conformare potest. In mola quemadmodum in conceptu menses sistuntur, mammæ turgescunt, cibi fastidium inest, uenter sensim attollitur, ut idcirco concepti fœtus suspicio magna sit. Atque his signis distat à scirrho. A fœtu autem uero atque legitimo, quòd hic blande ac leniter mouetur, mola aut grauitate figitur, aut impetu quodam prouoluitur in quodcunque latus mulier, decumbat. In mola mulier ad incessum grauior euadit, eique quasi pondus propendet ex utero, artus gracilescunt, dolorque uentrem sæpe compungit quorum nihil adest in uero atque legitimo fętu, presertim si ualetudine integra est, mulier. τὰ ἔμβρυα κηνά. ἐμπτυεν-

Vterus pręterea nonnunquam tumet atque distenditur flatuũ copia, qui aut edito partu in uacuam capacitatem irrepserunt, aut alia ex causa illic geniti coarctantur. Pecten imusque uenter inflatur ac dolore concutitur, qui plerunque ad septum transuersum & inguina excurrit agitato corpore interdum sonitus obauditur uenterque digitis impulso tympani sonus editur, ac flatus è ceruice manifesto prorumpit.

Tumet & nonnunquam uterus aquarum copia: qui certe hydrops est uterinus. Inflationis signa adsunt; sed grauitas maior & sonus quasi fluctuantis aquę. Huius quemadmodum & ascitæ efficiens causa est iecoris aut lienis uitium, aqua tamen ex abdominis capacitate cæcam & inusitatam uiam sibi parat in uterum. Interdum etiam uena caua solum sanguinis serum eodem instillat. Mulier quædam hac hydrope correpta, quoties appetebat menstrua purgatio, omnem aquarum colluuiem ex utero per ceruicem profundebat pelnesque sex aut octo implebat aqua citrina feruentissima, dum uenter totus subsideret. Mox deni menses insequebantur ex naturæ præscripto. Collecta proximo mense par colluuies, stato dein tempore profluebat. Hęc tandem persanata uterum gestauit, peperitque bene uitalem fętum. τὸ μήτρας ὕδερος ὑστερικός.

Rhagades, cõdylomata & hæmoroides in uteri ceruice, in eiusque pudẽdo, perinde atque in anno proueniunt. Percipiuntur dolore, aut cruoris profusione maximeque in coitu attritu atque etiam (nisi foras prodeant, instrumento uterino, quod dioptrimum appellant. ἡ δίοπτρα

Vteri symptomata, horumque causa. Cap. XVI.

VTERI propria symptomata sunt mensium suppressio, mensium profluuium atque stillicidium, albus fluor uterinus, gonorrhœa duplex uteri strangulatus, ascensus, descensus, prolapsio & cõuulsio. Hinc furor, dolor adhec quoque sterilitas & abortus aliaque gestantis uteri incommoda. Menstrua purgatio ex naturæ præscripto primum erumpit ætatis anno quarto decimo, desinit uero quinquagesimo. Quibusdam a duodecimo in sexagesimum perfistit. Plerisque serius incipit citiusque desinit. Horum causa est tum naturę, tum uictus uarietas, quę aliis copiosam aliis per exiguam curationem exhibet. Itaque aptus & conueniens purgationis modus est, qui naturæ & uitæ generi est consentaneus: hoc uno signo agnoscendus, quod ubi desiit, neq; uires grauatas, neq; ἡ ἐμμήνιος κάθαρσις.

imbecillas relinquit.

ἡ τῶν καταμηνίων ἐπίσχεσις

Mensium suppressio in ætate matura citra prægnationem, omnino præter naturam censetur; quemadmodum & eorum purgatio rarior quam menstrua, & parcior quam naturæ & uictus conditio poscit. Hinc symptomata succedunt: nausea, cibi fastidium, lumborum, scapularum, capitis, totiusque corporis grauitas, & dolor quasi tenuissimæ lassitudinis: urinæ crassæ turbidæ, rubicundæ, ac plerunque nigricantes ex quibus tandem graues ac diuturnos morbos fieri cõmemorat Hipocrates. Euidentes horum effectricesque causæ sunt, cibi potusque parcitas, labor uehemens, sudor multus, sanguinis immoderata uel ex naribus, uel ex hæmorrhoidibus, uel è secta uena profusio, uomitio aut alui immodica uacuatio: corporis extenuatio ex quocunque sit morbo contracta. Quinetiam curæ ac mœrores & timor horrendus, sæpe menses suppresserunt. Interiores uero causæ aliæ quidem in principibus partibus uel in toto sunt corpore, aliæ in utero sole. In principibus partibus ut in iecore, in liene, in uentriculo, aut in pulmonibus. In his si qua est frigidior intemperies contracta, aut uehemens obstructio, aut scirrhosa durities uelut in ictero, in cachexia, in hydrope, in asthmate, in aliisque affectibus, quorum uitio uenarum sanguis labefactatur, fieri certe nequit ut menses recte atque ordine ex naturæ præscripto fluant, quemadmodum neque si crassiorum uiscosorumque alimentorum usu, aut frigidæ multa potione, aut otio diuturno frigidus, lentus crassusque sanguis euaserit. In utero autem mensium purgationem impediunt, refrigeratio obstructio tum quæ simplex est, tum quæ a tumore fit, ut a scirrho, ab inflammatione: uteri quoque peruersio, & quicquid intertus os eius obturat, ut concretus sanguis, caro excrescens, adipis copia, & adnata pellicula, aut ab ulcere male inducta cicatrix, aut conformationis naturale uitium, ex quo mulierem uidi, cui nunquam uel menses, uel aliud quicquam fluxit ab utero, ac nihilominus bene habita prorsusque incolumis annos uixit circiter sexaginta.

ἄμετρος κένωσις καταμηνίων.

Immoderata autem mensium purgatio ultra naturę uitæque modum est, qua aut copiosior sanguis, quam pro multitudine, aut diutius profluit, aut crebrior, aut non stato circuitu redit. Omnis nimiæ & exuperantis uacuationis signum est uirium imbecillitas & eorum symptomatum inuasio, quæ immodicā sanguinis effusionem sequuntur, cuiusmodi sunt inappetentia, cruditas, fœdus faciei color, pedum deinde reliqui corporis tumor œdematosus. Fit autem uacuationis exuperantia ab his causis omnibus quæ sanguinem ita excalfaciunt, extenuant, uel quoquomodo exagitant, ut prompte ora uenarum patefaciat, tantoque impetu efferatur, uix ut possit naturę robore cohiberi. Fit & a plethora, quæ tanta plerunque exuberat ut nõ solum uenarum ora aperiat, sed & ex iis tenues interdum disrumpat, quod his ferè accidit, quibus menses diu suppressi postea confertim ac concitatius erumpunt, & quibus abortus aut ueri aut irriti fœtus quauis ex causa contingit. A partu quoque laborioso atque difficili, quum uel grandior fœtus, uel oblique situs, nimio conatu excluditur, in quo uel rumpuntur uenę uel nimis dehiscuntur, ut idcirco immoderatus sanguis, quemadmodum & ab euidentibus causis quibuslibet uiolentus emanet.

ἄτακτος καὶ ταχυτέρα καταμηνίων κάθαρσις.

Crebrior mensium purgatio, siue bis siue ter ea mense redeat si modo copiosa sit, iisdem quoque fit ex causis. Etenim neque huius ordinem neque mensurā natura moderari potest. Atque hæ quidem immoderatæ eruptiones confertim ac repente fiunt. Est & uteri stillicidium seu fluxio diuturnior, quo sanguis parce ac sensim, nulloque ordine illabitur, interdum quidem purus, inter

dum

dum serosus & quadam saniei specie; idque alias assiduo, alias ex breuioribus interuallis. Huius causa est uenæ excesio modo simplex, modo ulceri conjuncta, quod nonnunquam in utero, sæpius in eius ceruice consistit. Quum simplex est excesio, aut nullus aut obscurus est dolor, sin uero ulcus adest, manifestus ac uehemens, plerunque immisso digito deprehensus.

Fluor quem muliebrem aut uterinum appellant, à mẽsium profluuio distat, quòd non syncerus sanguis sed corruptum quiddam prodeat, idque continenter, aut nullo ordine, nulloque circuitu. Est autem id modo liquidum & albicans lactis sero aut ptisanæ cremori persimile; modo citrinum aut pallidum adeo acre ferè & adurens, ut quascunque partes attigerit, erodat aut leuiter exulceret. Atque id rursum modo tetrum est grauecolens, modo odore nullo molestum. Prodeuntium odor, calor, atque substantia fluoris speciem commonstrat. Causa autem quæ corruptum humorem assiduo gignit, alias in utero alias in principibus partibus consistit. Grauiter proinde hallucinantur, qui omnium ex utero prodeuntium, quemadmodum & omnis suppressionis mensium causam ab uno requirunt utero. Etenim quibus mulieribus uiscera refrigerata, uel obstructa, uel scirrho dura, cruditates, malum habitum aut leucophlegmatiam inuexerunt, corruptus humor in uarias partes effusus, sæpe in uterum procumbit, & illac decurrens corpus expurgat, quod aliis quibusdam per renes aut per aluum fieri contingit. Hoc quidem uitium multarum commune; sed maxime in ea muliere conspicuum; cuius supra diximus hydropem mensibus singulis per uterum expurgari. Neque uero affectus hic ætate maturas tantum: uerumetiam uirgines quas pallor decolorat inuadit quo & puellam octauo ætatis anno obsessam uidi; ac diu postea grauiterq; afflictam. Atque hæc fluoris uterini causa admodum frequens obseruatur. Altera causa ex utero longe quidẽ rarior existit, eaq; uel intemperies est fereq; frigida uel imbecillitas ab uteri gestatione; a partu, a contusione, aut ab alia externarum causarum ui contracta; uel trosio, uel exulceratio ex inflammatione aut ex abscessu derelicta. His quippe causis oblæsus uterus & proprium alimentum male conficiens, extrementa multa progignit quę foras elabuntur & excidunt. Internoscuntur causæ; quòd ex solo uteri affectu parcior sit fluor; & eius affects adsint indicia; at ex uiscerum totiusue corporis affectu, fluor sit copiosus, nec male affectorum uiscerum notæ desint.

Muliebri fluori affinis est gonorrhœa quæ mulieres perinde ac uiros imo etiã frequentius exercet, quod harum semen ut potè crudius ac dilutius minus subsistit. Profluit aũt citra ullã ueneris titillationẽ, nec assiduo nec quotidie ut in uterino fluore, sed quibusdã interuallis, non ab uteri capacitate, sed a uasis spermaticis in uteri ceruice, estq; id albũ, serosum, omnis expers grauecolentię & acrimoniæ ac omnino paucũ. Huius eadem est causa atque uirilis gonorrhœæ. Hac aũt multo crebrior est uirulenta gonorrhœa, quã impura uenus infligit, eo modo quo ante in uiris est comprehensum. Quod per hãc excidit cõtinenter; assidueq; fertur ut in uterino fluore. Est tñ crassius multo atque modo albũ, modo flauũ aut uirescens odore graui molestũ, acre & exedẽs; ac proinde raro deprehenditur citra pudẽdi ulcus. At nõdũ his notis certo possit ab uterino fluore internosci; sed hinc maxime quod non ut ille ab utero, sed a spermaticis uasis prodeat, quodq; profluentibus mensibus non desinat, sed cum his mox ab iis similiter persistat, uterinus uero fluor cesset in mensium eruptione & aliquanto post tempore. Quinetiam his uenereæ signa se produnt, neque uterini fluoris seu primarii, seu eius qui uiscerum uitio fit, indicia ulla cernuntur.

ῥοῦς γυναικεῖος.

γονόῤῥοια καὶ ἀσωτῶν γυναικῶν.

καὶ ἀμε-λλαρα

Hystericorum porrò symptomatum grauissimus est ab utero strangulatus. Primum quidem quum leuis & exigua est mali causa, ex utero sublatus uapor uiscera uentriculumque feriens, nauseam quandam mouet, cui tamen raro succedit uomitio, sępe tædium quoddam & cibi fastidium, idque interdum cum murmure uentrisque rugitu, interdum citra hæc. Quum uapor in diaphragma thoracisque partes effertur, respirationem breuem crebramque tanquam compresso pectore facit. Simul etiam cor obsidens leuem interdum animi defectionē inducit, qua tamen uix pulsus immutatur. Metus hinc atque despiratio ægrā concutit, ac plerunq; tanta ut se mox interituram putet, nullaq; ratione in spe erigit & recreari possit. Malum altius in fauces inuadens, eas quasi uinculo constringere, aut manu præcludere uidetur, prorsusq; spiritum intercipere magno suffocationis metu. Vbi uero cerebri arcem conscenderit, alias quidem furorem uterinum appellatum, cum garrulitate, iracundia, & inquietudine mouet, aut alia desipientiæ genera metus horrorisque plena: alias quasi soporē quendam ac uterinum inducit, quo mulier corruens uelut attonita iacet, sine motu, sine sensu ullo, respiratione adeo parua & rara, ut interdum nulla esse credatur, tanquam ipsa iam mortua extinctaque sit. At nihilominus pulsus interdū constat ualidusque est, interdum obscurus paruusq;, ut ne percipi quidem possit. Hi uarii sunt ordines uariæq; hystericarum accessionum formæ quæ circuitu ut epilepsia repetunt, aliis quidem crebrius, aliis rarius dum discussa sit earū causa. Sub accessionis finem humor quidam ex mulieribus locis excurrit, intestina obmurmurant, deinde oculi attolluntur, malę rubescunt, intellectus, sensus, ac motus restituitur, & corpus firmari incipit. Sæpe tamē deprehensum est frigus, tum temporis è capite per ceruicem in scapulā, & brachium illabi, quod stuporem difficilemque motum redderet, exhiberetque speciem quandam paralysis, sed quæ non multo post discuteretur. Causa quidem accessionis hystericæ est uapor ex utero, non solum per uenas aut arterias, sed & per spiracula cæca & latentia sublatus, atque is certe uenenatus tamq; malignus ac perniciosus, ut partium quas attigerit facultates obtundat earumque functiones intercipiat. Si uaporis naturam spectemus, plurimorum uenenorum conditione frigidus is & melācholicus est. Huius focus est. uterus, in quo uel menstruus sanguis uel conclusum semen, uel alius quiuis humor in hanc uenenatam malignitatē corrumpitur. Vt igitur sępe animaduersum est comitialem morbum ab utero uel in prægnante suscitari, è quo uenenatus humor tetrum uaporem in cerebrum expiraret, ipsumq; morbum cum partu finiri, ita & de hystericis symptomatis credendum. Hæc autem uix putem duntaxat uel a menstruo uel a semine suscitari, quum & ea quæ bene purgantur, & uterum gestant, & uiri consuetudine fruuntur, plerunque fatigent, quumque supra quingētas eodem cœnobio degere uideamus, quæ diu consuetum ueneris usum intermiserunt: nullo hysterico symptomate. Quiuis autem humor in utero hoc modo corruptus, eius generis uaporem ex loci natura uenenatum expirat, & unde uita, illinc & summa ueneni pernicies exoritur. Hinc fit ut tametsi uiris diu hœmorrhoides suppressę sint, aut ueneris usus sit intermissus, nulla tamen hystericis similia symptomata contingant. *Hæc quoties grauia incidunt, noscuntur quidem facile, leuia difficile, quod melancholicis aut cardiacis non admodum sint dissimilia.* Debent autem omnium affectarum partium obseruatione, omniumque signorum confessione discerni.

τῆς ὑστέρας ἀνωφορία

Vteri ascensus, descensus, prolapsus, atque conuulsio mulieres sępe fatigant. Galeni motus authoritate nonnunquā putaui uterū nihil aut perexiguū è sua

sede

sede dimoueri, aut ægrotarum mulierum modo querimonia modo precibus adductus, hunc sæpe tactu deprehendi instar globi cuiusdam in uentriculum efferri, eumque grauiter opprimere. Hinc & sæpe manu depressus est manifesteq; in propriam sedem propulsus. Neq; id sanè alienum magis uideri debet, quam eiusdē prolapsus, quo totus ferè procidit, Ascensu non quæ strangulatu symptomata fiunt, sed duntaxat premitur mulier quodā præcordiorū dolore spirādi difficultate aut animi defectione at sine metu, sine delirio aut alio symptomate grauiore. Descensus uteri appellatur, quum in inferas partes is prouoluitur. Percipit obstetrix hunc pudendo obuium, Laborans uero si erecta steterit, grauitatis pōdus in pudendum incumbere, sin uero uel sedeat, uel supina iaceat, uel aluum exoneret, quasi onere rectum intestinum premi, sin prona iaceat, urinæ difficultatem nasci, ut etiam uiri congressum pertimescat. Prolapsus descensu grauior est, quod euersus uterus foras procidat, eiusq; fundus promineat & manu attrectetur anserini saltem oui magnitudine. Conuulsio est quū uterus in alterutrum inguen contorquetur. Inguinis ac sæpe coxendicis uehemens tum dolor exercet, qui si atrocius excādescat uteri furor appellatur, crus totum maximeq; femur torpescit ac friget. Tam uarii motus & errores iis duntaxat contingunt, quibus uteri appēdices laxiores, idq; uel ex graui uteri gestatione uel ex casu atque contusione, uel ex copiosi humoris perfusione euaserunt. At prolapsus non ex leuioribus hisce causis, sed ex uehementiore solum pariendi conatu, quo uterus fœtum secundasve excludens impetu consequitur, seq; inuertēs præcipitat, interdum & imprudentis obstetricis temeritas uterum cum fœtu aut cum secundis inuertit detrahitque. Quibus itaque habenæ seu appendices laxiores sunt, his uterus quoties irritatur, sursum deorsumve, aut in alterutrū latus se contorquet. Irritatur autem aut rei præter naturam quam in se continet, aut externæ eiusque aduersæ molestia. Tum quippe lacessitus & quasi succrescēs de proprio loco decedit, alias in aliam partem oberrans, ut quod infensum inimicumq; est fugiat, quod uero iucundum ac blandum sequatur. Ita quidem rem habere sensus animaduertit, ut proinde non parum demirer Galenum, contra Platonem censuisse, uterum nihil aut certe perexiguum moueri, idque non per se, sed duntaxat a uinculis & appendicibus quibus annectitur: dū plenitudine distenta cōtrahuntur breuioraq; fiunt. At tametsi sponte mouetur uterus aut errat, non idcirco animal haberi debet. Nam, & uētriculus pars etiā planè naturalis, sine arbitrio, sine iussu nostro mouetur, quum rei alienæ iniuria lacessitus magno impetu hanc uomitione repellit, aut quum fame exinanitus iucundo cibo quasi gestiens occurrit, huncq; ab ore uix dum præmāsum cripit, ereptumq; auide adeo continet & arcte amplexatur, ut undique contractus in eum totus incumbat. Hæc si in uentriculo conspicua sunt, multoq; magis in corde, cur non similiter in utero fiant? quem scimus prima fœtus conceptione semen attrahere, genitumque fœtum mensibus nouem continere, & maturum (quasi cognitione sit præditus) excludere.

κατωῤῥοπία.

προπτω-

Sterilitatis causæ. Prægnantium signa, symptomata, horumq; causæ. Cap. XVII.

Sterilitas ut alia pleraq; symptomata, alias uteri obscœnarumque partium alias uiscerum uitio tum uiris tum mulieribus inducitur. Steriles enim infœcundi sunt impuberes & senio confecti, quod is tenue & aquosum lāguidumq; sit semen: & qui uel ætate matura morbo acuto, uel etiam diuturno conficiun-

tur,

tur qui uel humores corrumpat, uel ſpiritus principes offendat. Ad horum conditionem eccedunt, & qui citra manifeſtam corporis actionumque uitæ offenſionem, principum partium ut uentriculi, iecoris, lienis ac pulmonum latenti uitio, intemperie, obſtructione aut ſcirrho tenentur, maxime ſi uel cachexia, uel leucophlegmatias, uel icterus, uel tabes & corporis extenuatio, uel lenta febris, uel alia quædam cacochymiæ ſoboles ſit conſecuta. Viri enim ita affecti aut ſemen non proferunt, aut prorſus euanidum & infœcundum, utpote nec ex utili materia productum, nec ſpirituum benignitate profuſum. In mulieribus uero quæ ita ſint affectæ aut uiri ſemen utero non concipitur, aut conceptum a muliebri ſemine deſtituitur moxque excidit; aut retentum principum partium uitiis obruptum extinguitur, idque uel mox, uel aliquanto poſt tempore. His ex cauſis non modo ſterilitas ſit, ſed & mola, & irritus conceptus; & fœtus languidus & abortus, multo quidem frequentius; quam peculiari uteri errore. Iam uero obſcœnarũ partium uitia, quæ ſterilitatem accendunt, in uiris quidem numerantur; pudendi paralyſis & atonia, gonorrhœa; uaſorum ſpermaticorum obſtructio, coarctatio, & contuſio; teſtium pudendique exilitas & quæuis mala conformatio. In mulieribus eadem atque uiris teſtium ſpermaticorumque uaſorum uitia; & oris uteri ceruicisve nimia amplitudo uel anguſtia obſtructio, obliquitas, peruerſio, hincque nata menſium ſuppreſſio; quæ omnia non ſignis egent, ſeipſis quippe conſpicua. Ad hæc uteri ſemen ſuſcepturi intemperies immodica ſterilitatem facit. Calidior ea eſt, quum (ut in uiragine) genitalia pruriunt, nimisque titillantur uenere, & menſes parce & cum labore emanant ardoreque exulcerant. Frigidior, quum uenus eſt ignauior, menſes aut ſupprimuntur aut parce fluunt, atque ii decolores, lumborum, pubis, crurumq; ſtupor ineſt. Humidior quum tenue, aquoſum, copioſumque menſtruum redditur, ac ſæpe uterinus fluor infeſtat, frequensque lumborum & pubis grauitas premit. Impedit etiam & nimia coarctatio ab omento pingui & uteri inflatio, omnis denique affectus inſignior. Quæcunque igitur mulier ætate matura his uitiis minime tenetur, & bono recteque conformato eſt corporis habitu, nec extenuato, nec obeſo, lumbis latis amploque uentre, fæcunda cenſeatur. Eam autem hinc noſci putat. Hippocrates, ſi ueſte obuolutam ſubter ſuffias, atque odor per corpus ad os & nares tranſmitti deprehendatur, ſterilem uero quum in uia extinctus odor eo minime pertingit. Quinetiam allium expurgatum ſi peſſi forma dormituræ ſubdatur, odorque uel ſapor ad os pertingat, fœcunda eſt, ſin minus ſterilis Hordeum in mulieris aut uiri urina maceratum, ſi deinde ſepultum decimo die germinet fœcunditatem, ſin minus ſterilitatem arguit. Præterea ſi urinæ uiuum ſulphur inſpergatur, hincque uermes prodeunt, fœcunditas, ſin minus ſterilitas eſt. Quum igitur maris ac fœminæ congreſſu conceptus non euadit, utrius id culpa contingat hæc indicabunt. Sæpe tamen uſu uenit, ut neuter coeuntium ſit ſterilis, ſed quia eorum ſunt inter ſe abhorrentes naturæ, nihil idcirco ex ſeſe, ex aliis uero generare poſſunt. Sic amborum impenſe calidorum non facilis eſt conſenſus, uti nec frigidorum temperamentorum atque etiam contractiorum perutilis congreſſus.

Itaque mulier uiro iuncta conuenienti & conſentaneo, quę nec naturali nec aduentitio uitio ſterilis ſit, nec ad ueneris uſum grauior, ea ad cõcipiendũ apta idoneaq; eſt. Eam autem concepiſſe conijciendum, ſi ingenti oblectatione una

ne una cum uiro, aut certe paulo post semen eiaculetur. Si exceptum id retinetur nec est cibi nec a concubitu mulieris pudenda madent. Tum etiam eo ipso die mulier aut leuiter inhorrescit, aut titillatu quodam uterum contrahi percipit, dum semen arctius cõprehẽdit, aut dolor leuis imum uentrem obsidet. Vteri os interius arcte adeo conniuet, ut ne specilli mucronem admittat. Deinde pleniore distentoq; iam utero, os illud interius quod oblongum erat, breuius fit, ac retrahitur, sursumque remeat, uix ut immisso obstetricis digito attingi queat. Veneris appetentia languet, huiusque aliquanto negligentior est prægnans. Mẽstrua purgatio præter consuetudinem subsistit, nec stato tempore procedit, quum enim uteri acetabula secundarum adhæsu obturentur, osq; ipsum interius conniueat, nihil sanguinis ex uteri capacitate elabitur. At quibus fortasse sanguis primis mensibus aut etiam postremis effluxerit, ex iis uenis quæ ad uteri ceruicem pertinent, quemadmodum & uirginibus emanat, citra ullã fœtus offensionem. Mense secundo etiam si menstrui aliquid profluat quia tamen prouida solersque natura sangninis nonnihil reponit in mammas superioresq; sedes, pectoris uenę impleri, mammę uero turgere ac durescere incipiũt. Fœtu grandescente latera lumbique expãduntur dilatanturque, ac uenter citra manifestam grauitatem intumescit. Quibusdam dum temporis in facie uel citrinæ uel liuidæ maculę, uel lentigines efflorescunt, uel oculorum ambitu liuescit aspectu languido, aut alia symptomata urgent, quæ posthac enarrabimus. Vrina citreo aut subliuido est colore, crassaq; ac turbida, quæ leuiter cõcussa bullulas uel granula e summa corona demittit, in hac quod per quietem subsidet innatatve crassum est, & male cohærens, carptæ lanæ haud absimile. Vrina uini albi permistione, similis euadit elixarum fabarũ iusculo. Mulsa cruda ex aqua cælesti data dormituræ, si deinde uentre torsionibus affligit, grauida est, sin minus non est. Postremũ hoc & minime fallax indicium est, quũ iã fœtus loco dimoueri cœperit, quod uel tardissimum accidit medio prægnationis tẽpore. Moueri aũt incipit non ut mola, graui molestoq; pondere, non rugientis aut euagantis flatus specie, sed leni, blãdo, ordinatoq; impulsu, aut quasi muscę uolatu, quẽ sæpe calens manus imposita animaduertit. Quum citra hęc signa menses subsistunt, ac uentre pręter modum sine hydrope distenditur, in utero præter naturam quippiam inest, aut irritus conceptus, aut mola, aut inflatio.

Masne an fœmina utero geratur hinc coniiciendum. Mulier si marem gerit probe colorata est & hilari uultu, si fœminam decolor ac tristis. Mares parte uteri dextra magis continentur, fęminę magis sinistra. Et quum mas est, dextra mamma amplior est ac tumẽtior, eiusque papilla nigrescit, firma & arrecta citiusq; lacte stillat. Prægnans a sede progressura dextrum pedem primũ promouet. Omnes tum uenę, tum arterię dextræ magis quam sinistræ implentur ac tumẽt, præsertim sub lingua, estq; pulsus dextra quam sinistra manu plenior maior ac ualidior. Quum uero fœmina gestatur, sinistra omnia firmiora & magis cõspicua sunt, flaccidioresq; sunt mammarum papillæ. Quinetiam lac emulctum, si aquæ instilletur, mox (quia tenue & dilutum est) diuellitur, cohęret autem ac diutius persistit in summo, si masculus est fœtus. Mulier quę uiuidũ fętum opportune conceperit, si integre sana est, nihil molestiæ offensionisve perpetitur toto prægnationis decursu. Natura quippe singula in cõuenientes usus legitime disponit. At uero si ualetudinaria est, secundo aut tertio mense quũ iam menstrua purgatio diutius subsistit, necdum tamen ea fœtus alimentum absumitur, eius morbi insultus præsentiscit, cui maxime fuerit opportuna, & quic

quid

quid est in corpore uitii, id tum detegitur, quemadmodum & non grauidis mulieribus quoties mensium instat eruptio. Ei autem quæ uel cacochymia uel plenitudine premitur, corpus quasi lassitudine frangitur, lumbi inguina, fœmoraque ingrauescunt ac dolent, somnus grauis interdiu obrepit. His accedit cibi fastidium, inappetentia, nausea ac plerunque uomitio modo pituitosa, modo biliosa, ex eo scilicet humore superuacaneo qui in præcordiis redundauerit. Quibus autem cumulatus humor uomitione non prorumpit, iis spirandi difficultates, uertigines, animi defectiones anxietatesque contingunt. Et quum tetri humores uentriculi tunicis impacti fuerint, pica & malacia, omnisque rei alienæ & peregrinæ, ut terræ, testarum, carbonũ salsorum acidorumque eduliorum deprauata appetitio in quartum quintum ue mensem fatigat.

Abortus porrò uel ab euidentibus, uel ab interioribus fit causis. Euidentes aliæ fœtum enecant, ut syncope, timor & tristitia, & quę toto genere extinguũt ut quæ uel suffitu, uel odore, uel substantia uenenata sunt. Aliæ cibum subtrahunt, ut inedia, immoderata purgatio, sanguinis e naribus ex hęmorrhoide aut aliunde reiectio. Mulier enim sanguine multo abortum facit, idque magis si fœtus auctior est. Aliæ uteri acetabula dissoluunt, per quæ fœtus alimentum capessebat, ut uiolenta exercitatio, saltatio, durior equitatio aut uectio, grauioris oneris gestatio, casus uiel enter concutiens, aut uentris ictus fętum contundens. Interiores uero causæ sunt cibus immoderatus, & plethora fœtum suffocans aut extinguens, muscosus humor uteri implens acetabula, & ligamẽta ita remolliens ac dissoluens, ut fœtum cõtinere non possint. Cibus mali succi & in de nata cacochymia, ob quam fætus alimenti benignitate destitutus, sensim lã guet & emoritur. Morbus acutus, qui sæpe fętum in grauius discrimen quam matrem coniicit, adhęc quæ supra enumeratæ sunt & principum partium & uteri affectiones malæ. Quæcunque igitur mulier citra euidentem causam abor tire consueuit, uel totius corporis, uel uteri solius uitio laborat. Abortu porrò immaturus fętus excluditur, alias uiuus, alias mortuus & extinctus. Viuus quidem quum acetabula uiolentius dissoluta sunt, mortuus quum iis firmis & constantibus fętus ipse perit. Abortus futuri notæ sunt, lac sponte fluens è mã mis, presertim aquosum. Id enim, inquit Hippocrates, fœtum imbecillum esse testatur. Mammarum spontanea extenuatio. Nam si gemellos habenti dextra mamma gracilescat, marem, si sinistra fœminam amittet. Laterum uentrisque superioris coarctatio. Lumborum coxarumque grauitas & ad motũ segnities. Si fœtus iam moueri cœperit, rarior languidiorque motus euadit, quumq; abor tiendi tempus instat, aqua primum saniosa profluit loturæ carnium similis, de inde cruenta, hinc purus sanguis, postea grumi, ac demum fœtus ipse aut formatus, aut informis excluditur.

Quum uero extinctus iam fœtus diu in utero subsistit, commemorata omnia ingrauescũt. adsuntque stomachi morsus, animi deliquium, capitis & oculorum dolor, frequens horror febrilis, spiratio fœtida & grauèolens, uenter grauis & quasi procidens, & qui etiam admota manu frigidius percipitur. Imo & obstetrix immissis digitis frigidam animaduertit uteri ceruicem, interdum cõ uulsiones oboriuntur epilepticis finitimæ.

Partendi difficultas aut a matre, aut a fœtu est. A matre quidem mala con formatio, naturę breuitas, uirium corporis imbecillitas, ut in puella & anu pu sillanimitas atque metus. Vteri ceruicisque mala conformatio, angustia, & ossis pubis firmior compactio, compressio seu coarctatio ex uicinarum partium tumore

tumore ac duritie, ex uesicæ calculo, ex recti intestini excremento duriore, & lumborum concauitas, A fœtu autem, quum solidior illius membrana ęgre disrumpitur, quum ipse imbecillior enixu nihil matrem adiuuat, quum grandior aut monstruosus, aut geminus est, aut quum non recta in caput fertur, nec manibus secundum latera adductis, sed uel ambos pedes, uel(quod multo operosius existit) alterum duntaxat, uel manus primum exerit, uel duplicatus in nares exit: uel obliquus alterutrum latus, uel pronus uentrem primum exhibet, quæ omnium pessima est pariendi figura. Difficilem partũ in propinquo esse præ nunciat, humor aquosus in membrana allantoide conclusus totus ante partum effluens, aut copiosior sanguinis eruptio, multo tempore fœtum præcedens. Loci enim sicci manent, destituti eo humore qui fœtui transitum facilem & lubricum præbet, languidi dolores ex interuallis longioribus recurrunt, quandoquidem ægre abrumpuntur acetabula, uixque secundæ ab utero diuelluntur.

Arthritidis differentiæ, signa et causæ. Cap. XVIII.

ARTHRITIS articulorum est dolor ex interuallis ferè inuadens. Corporis artus uarij dolores occupant, alij nanque ossium membranas, uel musculos, uel neruos, uel medias regiones, quales aut lues uenerea, aut simplex destillatio proferre solet. Alij articulos duntaxat obsident, in quos quasi defixi inciderunt, atque hos solos arthritis nomen complectitur. Statuuntur autem arthritidis differentiæ ex articulorũ numero, sed tribus duntaxat usus nomina indidit, hæ sunt chiragra, ischias & podagra. Quæcunque in alio quouis figitur articulo, generis nomine arthritis appellatur Chiragra manũ infestat, eiusq; uel carpum uel externam partem, uel digitorum articulos ac uincula. Dolor huic inest plerunque pulsans, sępe cum tumore, rubore, calore atque turgentibus plenisque uenis. Podagra uel malleos, uel pedum, maxime uero pollicis articulũ adoritur. Tumor ut in chiragra adest, tum partis, tum uenarum ambientium, rubor, calor, dolorque pulsans. Ischias omnium uehementissima, sedem habet, non in eo articulo quo fęmoris caput in coxendicem inseritur, sed altius ad summam natem, qua nerui a lumbis & ab osse sacro emergentes, feruntur in crura. Dolor atrox non in sola est coxendice, sed in fęmur quoque, & in suram, & in extremum pedem porrigitur, quocunque nimirum ab affecta coxendice deductus neruus pertingit. Raro tumor inest conspicuus, rarius calor aut rubor, quod eius loci summa cutis uenis conspicua minime sit. Humeri arthritis dolore quidem insignis est non tamen(ut neque ischias)tumore, rubore, uel calore manifesta. At quæ cubitorum genuumque est, & dolorem & tumorem præ se fert ingentem, ruborem uero caloremque exiguum. Proxima continensque omnis arthritidis ac doloris causa est, nõ simplex ulla intemperies sed humor præter naturam infixus & adhærens, qui sæpe tumore manifesto se prodit. Atque tametsi nonnunquam, ut iis qui primum incipiunt illa tentari, citra insignem tumorem dolor affligit, tenuis tamen ac paucus aliquis humor subest. Hic autem qui continens est doloris causa, nunquam aut admodum raro, præter multorum id opinionem asseruero, in id cauum ac spacium penetrat, quod inter ossium extrema interuenit, sed in uincula duntaxat, atq; in eas membranas quæ extrinsecus ossium extrema nectunt & ambiunt ac etiam in tendones conditur: hoc sane argumento quod in nodosa thopaceave podagra atque chiragra, humor in calculum iam concretus, aperta ruptaue cute plerunque

eruitur è digitorũ articulis, uinculo integro ac illæso. Et in ischiade si noxius humor in coxendicis pixidem conditus esset nec tam uehementem (quod uinculũ obtusi sit sensus) nec tam late diffusum dolorem inueheret. Neque porrò humor hic cõtinens arthritidis causa, tam uarius atque traditur existit; nec enim sanguineus, nec biliosus, nec melancholicus unquam est, sed omnino uel pituitosus uel serosus. perperamque arthritidis differentię ex humoris genere statui solent, ut alia calida, alia frigida sit, sed omnis frigida est, ex frigido humore genita. Quod si rubor aut calor interdum maximeq; in chiragra uel podagra cernitur, is non ex morbi essentia, sed ex uehementia fit doloris, qui ruborem caloremq;, nonnunquam & febrem accersit, quæ potissimum iis eueniunt qui constitutionem corporis obtinent impense calidam atque plethoricam, & qui leui occasione febre iactantur. Hic igitur frigidus humor ac tenuis, articulorum uincula, membranas aut tendones implens & distendens aut feriés, dolorem infert, dolor uero si corpus præparatum iam est, ruborem calorem atque febrem, quæ distendentis aut ferientis humoris sunt symptomata. Talis est ratione artisque usu comprobata sententia de arthritidis continente causa. Antecedentem porrò causam rectè omnes statuunt humorem esse, qui aliunde in imbecillos articulos aut influit aut influxurus est, unde auté & per quas uias influat, nemo ad unguem uidetur inuestigasse. Ex hac ignoratione hactenus dolor articularis pro immedicabili derelictus est, nuncupaturq; medicorum opprobrium. Errant profectò quicunque ex intimis illum partibus in articulos irrumpere putant. Quomodo enim a uisceribus intimisq; sedibus possit humor syncerus aliquispiam per uenas ferri? aut qui sanguini permistus nuper erat, illinc per orta uenarum in articulos purus excidere? aut si etiam cum humore sanguis emanat, cur in articulo collectus phlegmonem nõ excitet? sed neque humor crudus qui per alios ductus quam per uenas fertur in articulos, arthritim facit. Nam ruditas in cachexia è uisceribus in pedes incumbens dum tumescant, podagram nõ efficit. Alia igitur quam ex intimis partibus est arthritidis origo. Hæc autem, caput est, è quo sane pituitosus humor isque tenuis profluit in articulos. Non quidem cerebrum aut interiores eius uentriculi, in quibus pituitosum excrementũ cumulari coacernarique solet (hoc enim uel foras, per nares, uel per palatum in asperam arteriam atque pulmones, aut in uentriculũ interioresq; sedes illabitur) sed partes capitis externæ & extra caluam positę origo sunt arthritidis; è quibus superuacaneus humor per summa corporis sub cute deorsum decurrit. Venę enim multæ ab externis iugularibus deductæ eo excrementa sua tenuia atque serosa deponunt. Quumque capitis crassa densaque sit cutis è qua capilli succrescunt, non quemadmodum è reliqua corporis cute; illinc facile humor expiratur. Tempore igitur cumulatur copiosior, in iis maxime quibus gignendi eius euidentes causæ (quas mox referemus) conueniunt. Cumulati iam humoris signa sunt, capitis grauitas & somnolentia, dolor externus & qui contactu præsertimque inuersis capillis exacuitur. Tumor œdematosus interdum ut cera mollis, cuti prǽsertim ad occipitium subiectus; cutis densa nec caluæ propius adhærens. Ea igitur humoris densa lentaque congestio arthritidis fomes est atque origo. Supra modum congestus humor leuissima occasione aut æstus aut frigoris, aut frictionis, interdum etiam sponte de sua sede decidit, & in subiectas partes illabitur. Atque quum aquæ & seri instar tenuis sit, et per initiis quem frigidiore cœlo è cerebro per nares fluere comperimus, non per spinalem medullam (paralysis enim fieret) non per neruos & musculos, sed facile sub cu-

te (ubi laxæ & ample sunt uiæ) in corporis extimas sedes influit. Is autem fluxionis decursu, quia tenuis, in solis articulis qui compacti densique sunt, subsistit ac hæret, non item in mediis regionibus, quę amplæ laxæque sunt. In id demum corporis latus præcipue fertur, in quod crebrius corpus decumbit. Atque si dum incitatus est humor in dextrum latus est decubitus dextrum humerum brachiumq; dolor impetit, si in sinistrum, sinistrum; sed in dorsum, ceruicem, scapulas coxendices uel crura. Qui arthritide conflictari incipiunt, solēt primum leuem chiragram aut podagram experiri, cuius uix quisquam nisi expertus credat humorem è capite duci, aut illinc posse tam repente in extremos pedes clanculum & sine sensu il abi. At quoniam initio admodum tenuis est, & iis maxime qui calidiores mundi regiones incolunt, facilis promptaque illius est defluxio. Quum autem tempore crassiusculus is iam euaserit, maxime in frigidis regionibus & ætate prouectis, non repente in extrema profluit, sed in mediis hæret regionibus; ac tum mali origo, tum decursio conspicua est. Sentitur enim dolor è ceruice uel per humeros in cubitus & manus, uel per dorsum in coxendices, genua, pedesque sensim deuolui, sensu interdum frigoris oborto, quo corpus omne perhorrescit. Dolor ei superius partibus in inferas sæpe descendit, ascendit nunquam nec è dextris in sinistras aut contra commigrat; si quando enim dolori dextro succedit sinister, hunc non loci permutatio, sed noua defluxio parit. Omnis etiam quum defluit humor aliquantum, tenuis est, alioqui non defluxurus; articulo iam impactus nostri caloris uehementiorumque medicamentorum ui crascit, & parte tenui dissipata dissolutaque fæx quædam terrena manet, quę frequenti influxione coagmentata, in manifestum tophum & calculum digitorum præsertim in articulis concrescit. *Ea* est arthritis nodosa, qua dissiliunt articuli, distorquentur, & pereunte motu incuruescunt. Iam uero arthritidis euidentes causæ eædem quę fluxionis existunt; una quippe humoris in capite redundantia, altera articulorum imbecillitas. Harum neutra seorsum arthritim facit, sed necessarius ambarum concursus. Imbecillitas quum ex aliis quibusdam uitiis est mandata, tum maxime ex uinculorum membranarumque laxitate, & ex uiarum amplitudine. Hęc autem uitia uel ab ortu sunt ex parentum imbecillo semine, fitq; tum arthritis hęreditaria; uel aliis ex causis euidentibus, quæ laxant & emolliunt membranasq; feriunt; eiusmodi sunt ueneris balnearumque usus crebrior, & quæ foris incidentia articulos cōtundunt. Redundantis uero humoris interiores causæ sunt cerebri totiusque capitis imbecillitas; & frigida humidaq; intemperies. Humor enim ue alimenti uix e capite exceptus, quū hęc uitio affluat, totus confici non potest, ex eoq; necesse est excrementum tempore gigni atque cumulari. Hæc autem fluxionis materia multiplicabitur, si prętera euidentes causæ accesserint, quæ illius exuperantiam gignunt. Hæ præcipue sunt crapula potus omnis uinique maxime liberalior; hoc enim & caput implet & neruos membranasq; ferit. Somnus immodicus pręsertim mox a cibo sumptum, exercitationum intermissio consuetarum uacuationum earum maxime quæ per urinas & sudores fiunt suppressio uel imminutio.

De elephantia. Cap. XIX.

ELEPHANTIA morbus est uenenatus in terrena substātia, totius corporis natura immutatus. Quū terrenus ac melāchelicus humor uenenatā qualita

tem asciuerit, eã mox tum uisceribus,tum partibus omnibus impartitur,quæ dein inquinata,terrenum quendam ac melancholicum succum uel ex purissimis alimentis gignunt eiusdem ueneni participem quo partes imbutæ ac nutritæ tempore similem nanciscuntur naturam, sitque in eis elephantia tertius substantiæ morbus. Neque uero hic (quod plerisque uisum est) cutem solam aut corporis summa,& intima quæque ossaq; ipsa inuadit & obsidet, quòd omnia impuro fruantur succo. Quanquam autem ipsa morbi qualitas ad totum corpus pertinet, pręcipua tamen uis in iecore atque in liene residet, quæ sua dein uitia corpori toti impertiunt. Elephantiam alii ab ortu, alii contagione alii sponte proprioq; uitio contrahũt. Ab ortu,qui ex elephantico parentũ semine procreati sunt:atque si parẽtum alter quum genuit elephanticus erat, fœtus quoque nascetur:tanta est diuinæ illius procreatricis facultatis energia , ut in semine intemperato ac prorsus impuro,consistens,corporis partes fingat uel ex impura materia. Si nõdum elephantia parens quum genuit tenebantur, sed in eam duntaxat erat propensus filius eadem ætate qua parens elephanticus euadet. Quorundam etiam literis proditum est , mulierem quæ instantibus aut profluentibus mensibus conceperit,fœtum edere in elephantiam procliuem.
Contagione uero siue concubitu,siue accubitu , siue assidua uitę consuetudine, lues hæc hominem adoritur,quòd ex elephantico perniciosa qualitas pariter cum humore transferatur in aliud corpus sensimque irrepat in omnes partes. Proprio corporis uitio inducitur,cum bilis atra plurimum exuperat quæ sensim ac tempore uenenata labe inficitur. Nam uenenum specie in nobis sponte gigni posse,alio loco demonstrauimus. Exuperat aũt quum uel sanguis , uel melancholia,uel bilis flaua supra modum torretur. Quo circa eos adoriri solet,quibus uel menses,suppressi,uel uarices uel diuturnę hęmorroides curatę sunt,& eos qui bubula,ceruina asininave carne uescuntur,cæterisque cibis glutinosis atque crassis;eos denique quibus uel iecoris ardor , uel uictus calidior bilem flauam cumulauit,quæ diu cohibita degenerauit in atram. Quæ mala quum non nisi florentis aut etiam prouectioris sint ætatis, elephantia nec pueros nec adolescentes sponte inuadet. Incipiente morbo uiuidus ille coloris flos perit,cutis decoloratior apparet.aliis quidẽ nigricans,aliis flauescens aliis albicãs:unde nonnulli tres elephantiæ statuerũt,pro coloris uarietate differẽtias hinc densior durior,asperiorque redditur,quũ scilicet iam multo est humore perfusa. Talis uero præcipue conspicitur aut in facie,aut in manibus,aut in pedibus natura quoad licet uitia propellente in corporis extrema. In his sensus torpescit frigusque perpetuum inest,maximeque in pedibus. Licet enim horum initio integer seruetur motus,stuporis tamen & frigoris sensus inest. Tum temporis uerrucæ plurimæ succrescunt , non in manibus solum ,sed & in facie & in reliquo corpore,peculiares uero in linguæ radice. Pedes,manus,& facies tument,in hisque uaria prominent tubercula,maxime uero in malis quę extuberant liuido tumore,labra inuertuntur,nares resimæ obstruũtur crassitie alarum,& rimis disceptæ crustulas nigras atque cruentas excutiunt:oculi candidum flauescit, miraque crassitie quasi ungue obtegitur, supercilia prædura ac ferè callosa atque etiam glabra. Ex his enim,quemadmodum & ex palpebris & ex mento,pili uenenata qualitate imbuti defluunt , dum tandem horrenda euadat partium omnium deformitas. Manuum pedumque digiti siccitate dehiscunt,unguesque finduntur ac dilacerantur. Totius etiam corporis cutis arescit atque fœda siccaque scabie exasperatur, eaque interdum cum pruritu. Ipsa musculorum caro absumitur ac sensim liquescit.

Malo

Malo autem ingrauescente pro stupore cutis sensus perit manente motu, ut ne infixa quidē acicula dolorem moueat, neque inspersa feruidior aqua exurat, uox è gutture raucescit, respiratio difficilior euadit, spiritus totiusq; corporis exhalatio fœtet, sordida uirolentaq; ulcera in manibus, pedibus & plerisq; locis excauantur, grauisq; putredo omnia contaminat. Quæ ex urinis aut ex sanguine tradi notæ solent, incertæ omnino sunt atq; fallaces. Est autem eo sæuior elephantia, quo signa grauiora apparent, maxime uero quū non in summo duntaxat corpore, sed & in ipsis quoq; uisceribus, in ossibus cęterisq; interioribus partibus firmius inhærescunt. Non omnia tamen in omnibus, sed alia in aliis comparare solent.

De lue uenerea. *Cap.* XX.

LVES uenerea est contagiosus affectus cum ulcere aut immani cruciatu uariis locis emergens ac sæpe extuberans. Efficiens eius causa, uenenata est & maligna qualitas atque perniciosa labes, quæ in quacunq; corporis parte primum insederit, eam contaminat, indeq; continuatione in corpus omne spargitur, & ex paruo initio & quasi suscitabulo profecta sēsim inualescit & propagatur dū non spiritus modo atq; humores sed & carnem & partes omnes solidas peruagetur. Neque earum temperamentū solum uerumetiam totam substantiam peruertit, uix ut ulla deinceps probo ac puro fruatur alimento. Hinc excrementorum prouentus succrescunt, uariaque uitiorum genera emergunt, qualia mox recensebo. Ea porrò qualitas non simplex & solitaria est, sed in humore subsistit, quo ut subiecto quodam & uehiculo utitur. Neque qui iam inquinatus est, alium alitu solo, sed liquore de se in alterius corporis partem epidermide nudatam eiectio contaminat, e qua malū prorsus initium sumit. Itaque uenerea lues cōtagiosus est morbus, nō sponte intimoq; corporis uitio, sed attactu solo contrahendus. Nam & quam quis ab ortu accepit ea olim ex parentum cōtagione processit. Maxime autem uenereo cōtrahitur concubitu, a quo & nomen inuenit, eius frequētatione propagata est in hominum genus, atq; ex unius impuritate & inquinamento sensim in uniuersum orbem est disseminata miserabile scortatorum flagellum. Sępius ea è partibus obscœnis incipit, licet interdū & ex aliis plerisque locis expullulet, in quibus labes contagione fuerit aspersa. Inquinatur autem duntaxat uel purus ab impuro, uel impurus ab eo qui longe sit impurior, à simili uero aut a minus impuro nūquam. Acq; impuros citra offensionem cogredi licet, & uterq; tamen puriorem alium cōgressu labefactat. Hauriatur interdum lues è scorto, quod nondum inquinatum est quum quis cū eo uolutatur mox ab alio impuro scortatore. Impuritas non ex cute spectatur ꝙ sæpe maximeque inueterata lue fermentum intus recōditū sit & abstrusum. Et hęc de causis & ortu.

Differentias eius speciesq; nonnulli, quibus sympomatū quam essentię maior cura fuit uarias multiplicesq; statuerunt. Vna tñ & eadē totius est essentia sed uariis distincta ordinibus, ut alia leuior sit, alia grauior. Est & corporum in quæ illa incidit permagna uarietas, ac utraq; ex eā fit, ut lues alia leuioribꝰ alia grauioribꝰ, symptomatis exerceat. Oīum leuissima est ea species qua solū capitis, & barbę pili sensim citra aliā corporis offensionē defluūt. Eius quippe uitus in tenui quodam uapore consistit, qui in corporis summa effunditur ad illorū radicem, atq; ut ephemera febris a putrida, ita & hæc species distat a cęteris. Altera paulo deterior est, qua cutis uniuersa crebris malis minime extuberantibus cōspergitur, iisq; paruis lentiginis istar, ac modo rubris, modo flauis, quæ

non ante deleri extinguive possunt, quam morbi radix sit euulsa. Hæc in tenuissimo sanguine uirus habet, quã nulla grauiora sequuntur incõmoda. Tertia species grauior ac iam uera lues est, hac rubræ aut flauæ pustulę primũ quidẽ circa frontem ac tempora poneq; aures, deinde in capite atq; etiam toto corpore erumpunt & extuberant, rotundo schemate siccæ sine puro quę deinde sicca crusta obducuntur, atq; si negliguntur, serpunt in ambitum excauantq; cutem, dum ex pustula uerum ulcus euadat, quod ferè uirulentum est ac sordidum. Partes quæ ad podicem, ad nares, atq; fauces sunt, quia tenellæ, omnium primę exulcerari solent. Emergunt autem hęc, quũ iecur ipsum atq; sanguinis humorumq; massa labefactatur, a quo protinus carnosæ mollesq; partes detrimẽtũ capiũt. Quarta his species succedit, quum iam inualescens lues solidas partes, ossa, uincula, membranas, ac neruos adoritur. In his iam uitiatis excrementa multa, crassa quidem & glutinosa pro partis conditione, sed tamen maligna congestione cumulantur, quæ nonnunquam in tendones sæpius inter ossa & periostia confluunt. Hæc quum uel membranam ab osse diuellunt, uel eam malignitatis acrimonia feriunt cruciatus cient implacabiles, qui noctu ferè ingrauescũt. Ab his demum coagmentatis præduri tophi cruciatu multo grauiore succrescunt. Eadem porro quum in osse subsistunt, id amplificant, distendunt atq; etiã exedũt, ut eius sæpe deprehensa sit monstrosa figura. Tandem uero corpus uigiliis, diris cruciatibus cõfectum, & atrophia marcescens uita destituitur. Longissime hi dolores distant ab arthritide, qđ hæc breui paruoq; tẽpore exoritur, idque ex defluxione, quæ repente in articulum incubuit. Dolores uero luis uenereæ sensim multoq; tempore procedunt ab eo excremento, quod pars male affecta paulatim congessit. Adhęc arthritis aut in articulo, aut circa hunc consistit fixaq; est. Dolores ex lue, non articulos, sed medios artus obsident, in quibus & plerunque tophi concrescunt, maxime uero in fonte & capite, in clauibus, in medio humeri osse, & in medio cubiti radio, & in parte priore tibiæ, nõnunquã & in aliis quoque ossibus. His ergo ex signis una quæque luis species dignosci percipiq; potest. Quum autem ex dubiis signis de lue ambigitur, eius origo altius est inuestiganda, a qua parte initium habuerit. Etenim quoniam non nisi attactu contrahi potest, necesse est labes aliqua in ea primum parte comparuerit per quam insertum est uirus. Hæc enim prima se profert in partibus obscœnis si concubitu, in summa cute si accubitu contracta est, in nutricum mammis si inquinatus erat infans, in infantis ore & faucibus, si nutrix infecta. Emergunt autem in obscęnis partibus pustulæ, ulcera maligna, uirulentaq; gonorrhœa, inguinum bubones. Sed hæc nisi altius intro subeant nondum lues sunt uenerea, rudimentum & ueluti character eius impendentis. Huc affinitate quadam attexeri uidentur reliqui tum uenenati tum contagiosi affectus, & quicunque uirulentarum bestiarum ictibus infliguntur. At quoniam præcipua eorum cognitio ex causarum animaduersione capitur, non ante duxi de his tradendũ, quam eorum curandorum ratio quoque subnectatur. In hæc omnem iam uideor interiorum affectuum cognitionem cõtraxisse, quam tamen frequens inspectio contemplatioque rerum confirmabit. Confido etiam particulatim singula me persecutum, nihilq; recens emersurum, quod non ex illorum obseruatione ac imitatione nosci percipique possit.

Libri sexti de Partium Morbis & symptomatis.

FINIS.

DE EXTERNIS CORPORIS AFFECTIBVS, LIBER SEPTIMVS.

PRAEFATIO.

CHIRVGIA primum medicinæ pars est habita,& ambæ sub iisdem natę sunt authoribus, nec chirugiæ alia quam medicinæ præcepta,nec aliç demonstrandi sunt leges. Postea uero ut unius medicinæ dignitas splendidior prętabilior〈q〉; foret,rationis consiliiq; facultatem,ut pote liberalem,assumentes medici,ac suo quodammodo iure sibi uendicantes,quicquid manuũ opera geri solet,id omne ad chirurgos ac pharmacopæos artis administros transtulerunt. His prima cura fuit luxata ossa sedibusq; suis mota reponere, fracta uero dirigere in suamque sedem cõpellere,& nonnulla ferramẽtis quoque aperire,secare,excidere,urere. Tũ deinde uulnerum ulcerũque,ac postremo suppurantium tumorũ curatio illis est relicta,quę unguẽtis illita linteola atq, linamẽta manu adhibẽt Reliqui affectus externi possunt sine chirurgia curari,quos tamẽ & illa plerũq; usurpat sibi.Omniũ tamẽ origo ferè ex interiore causa trahitur,cuius obseruatio atq; curatio plane est medica,imo etiam omniũ quæ foris existunt atque geruntur rationem medicus tenet,qui & chirurgi opus dirigit,ut medicus ratione,chirurgius manuum usu & exercitatione præstet & excellat.

Tumorum præter naturam differentiæ. Cap. I.

MORBI qui in externis partibus ex humoris uitio succrescunt,modo cum tumore,sũt modo citra tumorẽ,& ex utrisque alii ex sanguine,alii ex bile flaua,alii ex atra,alii ex pituita,alii ex sero,alii ex flatu alii ex horũ permistione. Humor porrò qualitate aut acer est & exedens,aut mitis ac blãdus Situs uero humoris aut in sola cute est,aut cũ cute subiectã quoq; carnẽ,uel tendonem uel aden ẽ occupat. Qui in cute,uel in summa quę epidermis appellatur,uel etiam in uera cõsistit,quę illi substernitur. Rursum uero humor uel partẽ cui insidet in suã naturã conuertit,ut in elephãte & alpho,uel per ipsius dũtaxat substãtiã effusus sua illã qualitate afficit. Hę quidẽ proprię externorum affectuũ differentiæ sunt ad medendi rationẽ accommodatæ. Itaque uniuscuiusque propria continensq; causa est humor quidam uitiosus præter naturã cumulatus,cumulatur autẽ,uel cõgestione uel fluxione. Cõgestio pręter naturam sensim fit ex humoribus in partem alimenti uice distributis. Quum enim pars uel ita imbecilla est,ut nec affluens alimentum in propriam substantiam mutare,uel ita uitiata,ut id ipsum corrumpat, nec genita excrementa a se propellere queat, necessario præter naturam congestio quædam fit. Fluxio autem est humoris incursio concitatior atque copiosior,quam parti alendæ sit ex usu. Hu-

ius interiores causæ sunt fluxoriæ materię copia,acrimonia uel tenuitas,propellentis partis robur,uiarum laxitas,& excipientis partis imbecillitas situsve declinior. Euidentes uero causæ,contusio,ruptio,uulnus,luxatio, & quæcũque doloris aut caloris ui fluxionem accersunt. Hi porro affectus qui corporis summa obsident,uel in cute prominent, uel eam excauant uel commaculant, Prominent tumor , tuberculum , pustula. Tumor tuberculo maior,& utroque maior est pustula. Tumor sunt, phlegmone, phygethlon, bubo, phyma, erysipelas(hoc enim & in tumoribus recenseri solet)œdema, hydrocephalon, hydrocele, tumor flatulentus , scirrhus , ganglion , bronchocele, parotis, struma , cancer. Tubercula sunt, carbunculus , furunculus , terminthus, glandula nodus. Pustulæ sunt, epinyctis, phlyctęnæ , ecthimata, ephelides, hidroa, herpetes scabies, prurigo, lichem, psora, lepra, omniaque uerucarum genera, clauus, callus. De singulis igitur dicendum, sed alio ordine ex causarum affinitate institu to,quæ in curandi ratione primas obtinent.

Tumores,tubercula,et pustula e sanguine. Cap. II.

PHLEGMONE tumor est calidus prętcr naturam collectus , promi nens atque circumscriptus,oni saltem gallinacei magnitudine. Huic quasi ex igne aut ex balneo rubor inest , calor quoque ex inflammatione uehemens quasi pars uratur, distentio ex copia retinens , pulsatio profunda & molesta , quod arteriarum diastole partem inflammatam feriat, dolor ex calore, ex pulsu atque tensione acerbus, præsertim quum pars eximio sensu prædita est. Causa continens sanguis est, non in solam cutem , sed in subiectam quoque carnem impactus, qui è uenis eo tandem confluxit. Quum enim uenæ arterięque maiores immoderata sanguinis copia distenduntur hanc grauatæ in minores quasi onus deponunt ex his demum in minimas Ac tum per earum oscula,per que tunicarum meatus sanguis cohiberi non potest,effluit illabiturque in spacia uacua quæ inter fibras sunt primorum corporum,pręcipueque musculorum uenarum , arteriarum , neruorum atque membranarum, Hæ partes fluxione dum pręfunduntur implenturque, distentę copia quasi diuelluntur, feruentis que sanguinis ardore incalescunt, doloremque faciunt. Sanguis quippe extra uasa collectus,nec libere perflabilis,necessario putrescit atque inflammatur. Ita quidem si purus is erat,exquisita phlegmone fit,cuius speciel sunt.ophthalmia,parotis,angina,parulis in gingiuis, alięque ex partibus nomina adeptæ. Est & alia minus exquisita,cuius non syncerus est sanguis,sed aliorum quoque humorum particeps. Hinc fiunt phlegmone erysipelatodes , œdematodes. & scirrodes.

Phygethlon phlegmone est in adenum locis emergens , maxime uero in ceruice,in alis,aut in inguinibus,Latinis Panus appellatur.Sed & qui in inguine nascitur,peculiari nomine bubon nuncupatur . Similibus ex causis ortuque simili ac phlegmone nascitur , iisdemque signis innotescit. Fere autem fit aut post febres , aut post dolores partis alicuius , qui fluxionem proritant in adenes.

Phyna tumor quoque adenum est,simplici phlegmone atque phygethlo aliquanto minor ac planior,minusque rubens ac dolens . Non enim e puro sanguine proficiscitur,sed ex eo cui pituitæ quiddam sit admistum,ut sit phlegmone edematis particeps.

Caraunculus ex sanguine originem habet,non eo quidem tenui & laudabili

sed

sed crasso, ac nigro, calido tamen feruente atque corrupto. Hic in quamcunque partem inuaserit, eam mox exurit, pustulas circum se ardentissimas acerrimasque ciet: tandemq; ardoris ui crusta uel nigra uel cinerea obducitur. Huic partes uicinæ longo sæpe tractu consentiunt, caloris dolorisque particeps: ualida quoque febris accersitur. Inflammata pars nunquam suppurat, sed feruore exusta corrruptę carnis lobum tandem excutit, quo excidente ulcus cauum sordidumque manet, hocque uno maxime a cęteris seiungitur tuberculis. Carbunculorum alius simplex, qui è solo ardore simplicique putredine nascitur, alius malignus, qui his etiam iungit uenenatam qualitatem talis in pestilentia grassatur de quo plura proprio loco diximus.

Furunculus dotien Græcis appellatus, tuberculum actum cum inflammatione ac dolore, ouum columbinum magnitudine non excedens. Phymate ergo minus est, sed acutius, rubentius, ac dolore grauius. Phlegmones ueram speciem exhibet, sed eius exiguæ, & quę uix infra cutem descendat, atque subiectæ carnis minimum comprehendat. Suppurat furunculus perinde atq; phlegmone, hincq; a simplici carbunculo discernitur. Fit autem non quemadmodum phlegmone è probo sanguine qui in particulam ui quadam irruat sed è crasso & uitioso, nō perinde tamen atque in carbunculo exusto, quem a reliquo humore natura secernens tanquam infensum & inutilem in corporis summa propellit. Quocirca phlegmone multitudinis, sic furunculus cachochymiæ soboles est; raroque fit ut hic solitarius erumpat sed ferè multis corpus scatet atque inquinatur.

ὀδοθιην. ἡ ἐπινυκτίς

Epinctis. Celso pustula est pessima, sub rubra ac quadamtenus liuescēs, quæ noctu potissimum affliget. Sponte exulceratur ex eaq; subcruenta sanies emanat. Vnde & speciem habere cognoscitur carbunculi, causamque similem, sed quæ nullius pestilentiæ particeps, leuior existat quemadmodū & eius pustula carbunculo minor. Terminthus huius quoq; generis est, ex feruido præassatoq; sanguine prorūpens. Epinytidi par quidem magnitudine, sed cui pustula incumbit nigra ac rotunda, quæ ardore in squamam abit. Ecthymata enim si pestilentię conditionē sequantur, ex sanguinis tamen feruore prodeunt & exuberant, neque manifesta est pituitæ permistio. Tempore concoquuntur & albescunt, eorum materia in pus iam conuersa, quæ tandem & in squamas siccescit.

ἡ τερμινθος. τὰ ἐκθύματα.

Tumores, tubercula, atque pustulæ ex pituita. *Cap.* *II.*

VT pituita alia tenuis, aquosa, aut mucosa existit, alia crassa & glutinosa, cuiusmodi est quæ uitrea aut gypsea appellat, ita necesse est uarios ex hac collecta nasci tumores. Ac primum quidem œdema tumor est frigidus, laxus ac mollis, doloris expers. Nec calor nec rubor, sed uel genuinus uel albidus duntaxat color inest tumor sępe magnus & qui presso digito, uel nullo uel exiguo dolore cedit. Est autem duplex, unus collectus & circumscriptione definitus, qui proprie ac similiter œdema nuncupatur, alter diffusus & expansus, qui rectius tumor est œdematosus. Hic ex crudiore pituitosoque sanguine aut iecoris aut assumptorum uitio progignitur, qui in nutriendas partes illapsus, nec in earum substantiam conuersus, sensim cumulatus redundat partemque tumore distendit, ac ferè retinet prementis digiti uestigium. Ita sane in tabe, in cachexia, & in leucophlegmatia, modo pedes, modo reliquum corpus omne tumēscit [illegible]dit. Verum autem & exquisitum œdema non ex sanguine pituitoso, sed ex pituita fit superuacanea, quæ solum uel aquosa, uel mucosa fit, undecunque illa

τὸ οἴδημα. ὄγκος οἰδηματώδης.

in affectam partem deferatur. Ferè tamen è capitis destillatione huic origo est quæ sæpe in genua, interdum in homores aliasque partes decumbit.

ἐγχυ ὑδατώδεις.

Huc pertinent aquosi tumores, quibus uel aqua citrina, uel sanguinis serum cõprehenditur, quod genus hydrops ascites hydrocephalon, hidrocele, & quicunque horum similitudine sub cutem prominent.

φυσώδεις ἢ φυσοκήλη.

Finitimi his etiam sunt flatulenti tumores, in quibus uapor aliquis flatus ue præter natura concluditur. Huiusmodi sunt hydrops tympanias, tam ex flatulentus, & quicunque aut sub cute, aut sub ossium membranis, aut in musculis excollecto uapore attollũtur. Hi admodum raro usu ueniunt, uixq; usquam potest solus flatus citra humoris permistionẽ colligi. Tumor indolẽ sest nisi quũ membranas magna ui diuellit atque distendit œdemate mollior minusque renitens, ac prementis digiti uestigium retinens.

σκίῤῥος.

Scirrhus tumor est præter naturam durus ac retinens, concollor & indolens. Duplex is est unus uelut incipiens nec confirmatus nec legitimus in quo presso doloris sensus inest; alter confirmatus & exquisitus, qui omnis doloris omnisq; sensus est expers. Vtriusque materia est crassus uiscolusque humor, qui particulæ impactus in eiusq; spacia insertus ita obduruit, ut nonnisi ęgre solui dissiparique possit. Hic autem humor aut statim tumoris initio talis existit; ut quum uel pituita uitrea atque gypsea; uel naturalis melancholia quę fæx est sanguinis, in parte aliqua seu fluxione seu congestione cumulat. Aut ex male curato erysipelate uel phlegmone talis euasit, ut quum eius materia immodice refrigeratur & astringitur, aut diaphoreticis dissoluta tenui portione crassior subsistit ac manet. Vt enim iecoris scirrhus ferè omnis qui ab ictero relinquitur, ex bile sensim crassescente, fit ita & nonnunquam in externis quoque partibus eandem habet originem.

τὸ γάγγλιον

Ganglion tumor est concolor durus renitens & indolens, nisi quod uehementer pressus stuporis sensum exhibet. Oritur circum neruos & articulos, sæpe in carpo ex crassa lentaque pituita, uel ex naturali melancholia, quæ in eam duritiem concrescit. Qui extra articulos neruosquæ necnon extra adenes passim exoritur, discriminis gratia quibusdam nodus appellatus. Huius generis est

βρογχοκήλη

bronchocele, nostris hernia gutturis appellata, inter asperam arteriam cutem quæ congesta, non ut plerisque uisum est ex immodicis clamoribus, aut ex potu aquę liquefactis niuibus, quæ Alpinis aliisque montanis in usu est, sed ex crassa lentaq; pituita, quæ eo sensim è capite eiusq; partibus externis per auris posteriora deuoluitur.

Glandula est adenis tumor obduratus, a nodo ganglio ue solo situ distans. Hæc enim è solis adenibus, ille è neruis aut articulis emergit. Quumq; adenes uarie sparsi sint in omne corpus, maxime ad uenarum arteriarumq; diductiones, in multas quoque partes glandulę incidere solẽt, quibus nonnũquã corpus uniuersum (quod multa pituita redundaret) scatere deprehendimus. In hoc etiam genus pertinent parotis frigida, buboq; frigidus Glãdularũ aliæ resoluũtur, quatũ humor non admodum crassus sensim digeri dissiparique possit. Aliæ suppurant, factoq; & erumpente pure in abscessum. Et hæ quidem sanguinis caloris q; sunt participes. Aliæ duræ persistunt uerã scirrhi speciem adeptę earũ origo è gypsea pituita est aliç ubi inueterauerunt contracta tandẽ malignitate in ulcus desinunt, illæ strumæ simplicis sunt, hæ uero exulceratę. Vehementer quidem duræ sunt strumę & propriis mẽbranis ut glandulæ omnes obuoluntur, sed earum materia acrior tandem euadens, adenem ipsum, circum sitam carnem cutemque excedit, uulcusque efficit e malignum serpens & excedens.

dens. His sæpe ortus est in ceruice, in qua plerunque longa serie dispositę glandularum modo cernuntur. Hinc & nonnunquam impectus aut in alas, aut in mammas prorepunt. Defluit autem earum materia è capitis parte externa, per ceruicis tendones & adenes; idque sensim ac lento adeo cursu, ut sæpe obscura sit origo. Ea uero materia non simplex pituita est, sed quæ iam caloris ui ac putredine excandescens acrimoniam conquiri. Quod si pituita atræ bilis permistione ferocior sit struma carcinematis uim & conditionem æmulabitur, nuncupabiturque struma carcinodes. ἡ καρκινώμα τώδης χοιράς.

Cancer, tumor est durus rotundus, inęquali, uenis quandoque in ambitu turgidus colore liuescens aut nigricans, dolore, ac interdum calore grauis. In qualibet corporis parte nasci solet, in ore, in oculis, in uulua, in cole in ano: at maxime in fœminarum mammis, quæ quia fungosę & inanes, illius materiam prompte excipiunt, sed & in eas tum è capite, tum ex utero facilis est decursus. Huius obscura sunt rudimenta, ac plerunque tumor exoriens sentitur ciceris magnitudine cum dolore & calore quasi ferientis candentis acus, interdũ etiã dolore nullo. Hinc fabæ, deinde iuglandis & oui magnitudinem æquat, dum tandem in ampliorem molem attollatur & increscat. Quum iam illius materia aut uetustate aut errore uiuendi, aut medicamenti incalescit, dolor calorque citra inflammationem uehementior exercet; pars conspicue liuescit, aut nigricat, uenæ in ambitu crasso nigroque sanguine nonnunquã turgent. Huius continens causa est bilis atra sanguis ut feruidus ac retorridus; sæpe ex suppressis menstruis aut hęmorrhoidibus, nõnunquam ex quartana febre cumulatus. Quo pigrior & ignauior humor est, hoc mitiorẽ cancrũ infert; grauiorẽ uero quo is calidior acriorq; fuerit. Ille nisi irritatus excandescat diu, citra perniciem consistit. Hic uero coerceri uix potest quin breui exesa cute se detegat fiatque cancer exulceratus. Tum quidem corruptæ carnis speciem tumor exhibet, cum fœtore, cum sordida illuuie, horrido aspectu, labris pręduris & inuersis. Ex eo sanies tenuis, nigra aut fulua manat, uapor expiratur cordi, ori, cerebroq; grauis, febris assidua eaq; lenta inest, frequens animi defectio, quũ prætertim cancer mammis inhæret; exesis uenis sępe sanguis profunditur, & nisi malignitate ocyus interimat, longe lateque prorepit. ὁ καρκίνος.

Cancrũ proxime imitatur phagedæna, ulcus quidem nõ cutem modo, sed & subiecta quæque depascens & erodens. Huius etiam origo est ab atra bile maligna aut ab æruginosa, de qua inter ulcera tradetur. ἡ φαγέδαινα.

Sarcoma carnis est incrementum tuberculi tumorisve specie. Non ex humoris cuiusquam fit affluxu, sed ex solo partis alimento. Hæc enim quia aut intus aut foris exulcerata, est ni cohibeatur, assiduo alimenti accessu diffunditur atque luxuriat; sępe etiã uenarũ & arteriarũ instar ductus producit per quos alimẽtũ sumat. Sic in male curatis ulceribus sæpe excrescit caro, sic polypus naribus contusis, sic epulis in gingiuis ad dẽtiũ radices, sic ficus in ano. Sic deniũ & integra cute quũ subiecta caro cõtusa ruptaq; est, ingẽs tumor sensim exurgit, qui & cæterarũ partiũ more alimentũ capessit, nullo quidẽ dolore, sed exquisito sensu & naturali colore. Hic in quauis parte sed frequẽtius in ceruicis, alarũ inguinũq, adenibus prouenit, quorũ circũscripta caro nõ facile potest amplificari in tumorẽ. Similẽ fere ortũ habet atq; phlegmone, distat uero q̃ nõ affatim sed sensim sanguis accedat, & quantũ accedit, in alimẽtũ absumat atq; luxuriet. τὸ σάρκωμα. ὁ πολύπους. ἡ ἐπουλίς. ἡ σύκωσις.

Huc fortasse causarum affinitate pertinebunt; uarix & aneurysma. Varix uenæ immodica est dilatatio; in cruribus quam in cæteris partibus frequentior. Quumque uena impletur multo crassoque sanguine pars aut liuida aut ὁ κιρσός.

nigra apparet,atque etiam tumet,sed sine dolore:præssus tumor protinus cedit mo xque reddit. Fit autem ex istu,ex contusione,ex nimio conatu, ex labore & peregrinatione:interdum ex plethora,ut plerisque mulieribus uterum gerentibus Aneurysma arteriç dilatatio est spirituolo plena sanguine. Id interdum in externis partibus existit,in manibus,pedibus circa iugulum atque pectus ; hoc a uarice distans,quòd magna turgida ac sæpe molesta pulsatio insit . Præsso tumore,quæ intus est materia prompte subterfugit. Fit & nonnunquam in interioribus arteriis,maxime sub pectore,circa lienem & mesenterium,ubi uehemens sępe pulsatio animaduertitur. Credi uix potest quod nonnulli comminiscũtur per hos affectus ruptam apertamque esse uenam aut arteriam. Si enim sanguis è uena aut arteria prosiliens,non amplius illis contineretur,mox corruptus putresceret,tumorque fieret generis diuersi.

τεαν᾽ ϑρυσμα.

Externi affectus et pustulæ a bile. Cap. IIII.

τὸ ἐρυσίπελας.

Erysipelas, ardor uehemens per corporis summa diffusus . Nec tumore manifesto exuberat, nec partem attollit aut distendit , nec penetrat in subiectam carnem,sed latè diffunditur nulla collectione circumscriptum. Quãcunque partem prehendit, uehementer mordicat & urit, color inest ex rubro flauescẽs, qui pressu subterfugit,moxque redit. Dolor nec pulsans nec admodũ uehemens est . Quum fluxio excutitur, horror quidem ac dein febris hominem adoritur; ac sæpe quum in crura irruit , ab inguinis tumore initium ducit . Serpit id quidem herpetum more,atque priori derelicta sede, in uicenas partes sensim obrepit. Est autem duplex,unum quod simplex erysipelas . Celso appellatur, solo rubore & ardore , nulla exulceratione molestum . Alterum quod eidem sacer ignis nuncupatur : estque exulceratum erysipelas . Huius duæ species sunt,nna quam summa cutis sine altitudine exulceratur, in qua & crustulæ instar surfuris excitantur: altera cuius exulceratio altius in cutem penetrat,è qua ruptis pustulis purulenta sanies exit. Simplicis erysipelatis origo est e feruente tenuiq; sanguine,qui biliosus appellatur ; exulcerati uero ex eo cui bilis superuacuæ eiusque incalescentis nonnihil fit admistum . Is è uenis tenuioribus propulsus nequaquam in carne subsistit & hæret, sed tenuitate in cutem fertur & euolat , quæ densior & compactior hunc retinet cohibetque . Quumque tenuis sit humor facile dispergitur,neque in conspicuum tumorem se attollit . Genus hoc uniuersum exquisitum est erysipelas;quod uero phlegmonodes appellatur,tumentius quidem,sed minus feruidum existit , multoq; minus œdematodes .

αἰφτιχ ταιναι καὶ φλικτίδες

Huc pertinent phlyctænæ & phlytides Græcis nancupatæ . Repente emergunt subflaui humoris copia distintæ , bularum modo lucidæ atque iis similes,quæ ab aqua feruida, uel ab igne ambustis erumpunt , non manifesto , tamen dolore graues . His ruptis humor excidit,crustulæque obdurescunt, dum sanescant . Has constat non nisi ex feruentissima bile gigni , quæ ignem uiribus suis adæquet, ut non idcirco præter rationem illas uulgus ignem syluestrem appellarit.

His proxima est papula. Est autem ardor cutem serpentibus minimis pustulis exasperans rodens , Græcis herpes appellatur . Ea quidem duplex , una simplex quæ herpes est miliaris,altera fera, quæ herpes excedens nuncupatur. Papula fera ruptis pustulis ueram cutem exulcerat, rodit atque depascit, serpit in latum atque in altum , ex eaque ulcuscula manent arida . Papula simplex

plex & mitior summam cutem exasperat, & sub una epidermide consistit exhiguis illic pustulas excitans, quæ minimum extant aut prominent, milio haud absimilis. Vtraque in uicina quasi in orbem quoquouersum serpit seque diffundit, ac plerunque medium sanescit extremis longius procedentibus. Papula exulcerata erysipelati summe affinis est, ut id citro nonnulli in genus idem cõfundant, hoc tamen discriminis intercedit, quod erysipelas conspicua fluxione derepente emergit, herpes uerò seu papula sensim multoque tempore, nec conspicua fluxione efflorescit. Herpetis pustulæ, aridæ sunt, è quibus ruptis nec saniés nec pus exit. Erysipelatis uero magnæ, exulceratæ & humidæ, quæ saniosum pus effundunt. Herpes pruritu, erysipelas dolore ac ardore torquet, Omnis papula diuturna est, prorsus febris expers, nec nisi tempore sanescit, erysipelas uero ferè cum febre est præceps & quod breui uel spõte soluitur. Vtriusque herpetis materia continensque causa, bilis est syncera, superuacua ea que ardẽtissima cuiusmodi prasina uel ærugino sa, quæ sensim nullaque fluxionis impetu è uenis expurgata, tenuitate partes omnes præcipueque carnosas transgreditur, dum densiorem cutem attingat. At uero crassior ea atque glutinosior est, quam in erysipelate ac proinde diutius atque tenacius in cute hæret ac subsistit. Quæ igitur glutiosior fuerint, simulque acrior, in cute tota remoratur pustulasque mouet, quibus ruptis exulcerata cute, papula fera emergit. Tenuior uero cutem etiam penetrat coerceturque in sola epidermide, quam si sudoris modo nequeat transire, erodit & pustulis intercursantibus excedit.

Impetigo, cutis est asperitas dura ac sicca cum ingenti pruigine. Ea autem a scabie distat quod sicca sit & omnis humoris omnisque saniei expers. Ex siccis enim pustulis fit, scabies uero ex humidis. Huius quatuor sunt species, una admodum simplex, qua cutis rubra, dura, exasperatque uehementi pruritu roditur at hęc simplici pruritus nomine continetur. Oritur ex bile, aut ex pituita tenui, quę tamen putrida sit aut salsa & quæ sub una epidermide coercetur eamque excedit. Altera est uera impetigo, lichen Græcis nuncupata, quę asperior pustulis maioribus emergit, acrius corrodit latiusque procedit. Hęc sæpe ex neglecta papula fit, ferèque ex ea quæ papula fera nuncupatur, & quæ nisi maturæ sublata sit in lichenẽ uertitur, hic deinde in psoram, psoraque in lepram. Lichenis materia, est bilis ardentior, aut pituita putris ac salsa, non tenuis illa quidem, sed quæ crassitiem aut ex se aut ex aliorum permistione contraxit. tertia species est Græcorum psora (hæc enim a scabie longe est diuersa) qua cutis crassior, siccior, durior, tumentior & serpentibus pustulis asperior euasit, his uehementer roditur & exceditur passimque finditur, ex se surfuracea quędam nigra excutit, Huic originem dedit atra bilis in cutem effusa, è qua digeri uix potest, ægre si quidem, hoc malum sanescit. Quarta species est lepra Gręcis nuncupata, omnium sanè deterrima. Ea cutem uehementer rodit, alte depascit atque findit, ex qua non solum furfures, sed & squamulę decidunt, modo pallidæ, modo subnigræ, nullis hæc cedit remediis, & de eius curatione uulgus diuos implorare solet. Nascitur ex bile atra cui etiam crassę lẽtæque pituitæ salsæ quiddam sit admistum. Hincque non epidermidem solum uerum etiam totam cutem prehendit ac oblidit. Quodcunque psora leprave inquinatum sit corpus, sensim id tabescit & absumitur

ὁ λειχήν.

ὁ κνησμός

ἡ ψώρα.

ἡ λέπρα.

De pustulis. Cap. V.

CVTIS admodum frequens uitium est pustula, cuius appellatione comprenditur quicquid rotundo schemate leuiter in cute extuberat. Eius duo genera, una est humida, è qua rupta uel humor uel sanies uel pus emanat altera sicca humoris nihil profundens. Humidis continentur hidroa, ephelides phlyctænæ seu phlyctides, epinyctides, & quæ ex his ruptis fiunt scabiei genera. In siccis numerantur exanthemata quędam, pruritus, deinde & uari & uerrucarum genera.

Exiguæ & aquosæ pustulę sunt hidroa, id est sudamina. Emergunt repente sparsim toto corpore, sed frequentius in manibus pedibusque mili. magnitudine aqua plenę, sine rubore, sine ullo dolore. Fiunt enim ex sudoribus sub epidermide coercitis, per cuius spiracula ii digeri minime possunt, unde a quibusdam sudorum papulæ nuncupantur.

His aliquanto maiores sunt ephelides, pustulæ quidem in ambitu rubrę ac feruidæ leui dolore, è quarum medio rupta bulla aut uesica, albus humor instar lactis exit, scabiesque succedit. Fiunt autem ex feruido impuroque sanguine sub cutem effuso.

Scabies asperedo cutis est, seu leuis exulceratio pruriens aut interdum rodés. Fit autem ex humidiore quauis pustula, siue pallida, siue liuida; siue nigra sit, quæ rupta ulcusculum in cute profert humidum, aut etiam interdum expurgata sanie aridum, idque modò cum prurigine sola, modo cum leui rubore in ambitu, cumque calore, ac dolore. Ex resiccata sanie crustula obdurescit, qua sępe ulcusculū obducitur. ut autē pustularum, ita & scabiei species multæ. humoresque multi ac uarii earum causæ existunt, quos & dolor & color & manantis saniei species distinguit. E toto quidem corpore scabies erumpere solent. sed ex capite pessimæ, quæ idcirco peculiari nomine sunt insignitę Appellantur autem psydracia, fauus, & manantia capitis ulcera. Fuus, qui Gręcis est cerion saniem amplis foraminibus emittit mellis crassitudine. Vlcus manans, quod Græcis est achor, glutinosam saniem angustis foraminibus eructat. Hęc scabie genera ab ea simplici capitis scabie distant; quæ summam duntaxat cutem obsidet. Hinc autem cerion & achor dignoscuntur, quòd cuiusi capilli radix crassa in primis est, lento crassoque humore obsita. Causa est nitrosa salsaque pituita aut melancholia, sub cutæ maligne putrescés, quæ quoniam capillorum radici multa inhæreſcit, & capitis quam cęterarum partium cutis densior est, ex ea detergeri aut leui tota uix potest. Quocirca ulcus ægre sanescit, atque ex humoris pernicie s in primis contagiosum pueris existit.

Verrucarum genera licet exigua sint mole, quod tamen fœda sint ac plerunque molesta, in morbis haberi debent Verruca pensilis, quæ acrochordon Gręcis appellatur, parte quidem summa latior, ima uero quæ ad cutem est tenuior qua quasi pediculo innititur. Exquisite dura est & aspera, cuti con color. Altera thymū dicta, & colore thymi florem repræsentans, ad cutem etiam tenuis est in summo lata, dura, & aspera, pensili minor. Hæ quidem uerrucæ raro solitariæ, sępius complures proueniunt, maxime in palmis pedibusque puerorum. Plerunque inopinate comparent, atque etiam non unquam subito disparent. Verruca sessilis, quæ Græcis est myrmecia, humilior est thymio, supino uix unquam maior, dura, stabilis, latiore basi, radice alte exigens dolorem ciet. Clauus ut sessilis uerruca, in cute eminet, albus, rotundus, callo-

sus, parte summa clauorum capiti similis, sed prędura solidaq; radice intro se infigens, quasi ex ossium membranis emergat & expullulet. In digitis plantisq; pedum ex calcei pressu aut intertrigine nasci solet, acuto interdum dolore [illegible]te feriens, semper uero ingredienti molestus. Callus colore atque substantia clauo similis, obdurata est summa cutis ex labore, in palmis aut in inferioribus pedum plantis succrescens. Nullã tamen radicem alter demittit, ac proinde prorsus est doloris expers.

Maculæ Cap. VI.

Cutis etiam uitia quędam nihil prominent, sed æqualia manent nulla asperitate, huiusmodi sunt maculæ quæcunque alieno colore hanc fœdant ut uitiliginis species, lenticulæ, ecchymomata, sugillata, stigmata, uibices. Vitiliginis tres sunt species: alphus melas, leuce. In his cutis fœdatur dispersis maculis, neque continuatis, neque cohærentibus, sed quæ sedem mutant ac serpũt. Sub his sensus aut omnino perit, aut multo stupidior euadit, ut ne si cutis scalpatur, & interdum ne si acus quidem leniter infigatur, percipiat. Alphus albo, melas nigro colore uelut umbra inficit, atque hi summam duntaxat cutem occupant. Leuce albo etiam, ut alphus colore describitur, sed altius descendit cutemque totam prehendit. In hac pili excidunt, aliique albi ac tenues succrescunt lanugini similes. Confirmata leuce perfectione nusquam rubescet, neque adacta acu sanguis, sed aquosa duntaxat sanies exit. Videtur præterea & interdum uitiligo quædam rubro, fusco, aut liuido colore, cuius sensus aut perit aut stupidior est, hocque genus uniuersum iuniores malum mortuum appellant. Hæc uitia peculiaria iis sunt, quorum malus est habitus, omniumquippe efficiens causa est humoris impuritas. Alphi quidem & leucus crassa glutinosaque pituita, melanos bilis atra, cœterorum humor fœdo colori consentaneus.

Lentigo in facie potissimum & in manibus, nonnunquam in pectore emergit lentis magnitudine, colore fusco, crebris quasi guttis dispersa, his familiaris qui rufi sunt pilo. Interdum hyemeque pręsertim sponte deletur, æstate reuirescit ac crebrescit. Accidunt & partibus cęteris maculę maiores, palmæ interdum magnitudine, colore etiam fusco, & quæ quibusdam temporibus & oriuntur & desinunt, quæ quoniam naturæ eiusdem sunt, in id quoque genus pertinent. Has autem constat ex melancholico succo nasci, qui è uisceribus in cutem sit effusus. Interdum etiam peculiari cutis uitio & affectu contrahuntur, quo illius alimentum, etiam si purum sit, corrumpitur alienumque colorem subit. Cutis enim extrinsecus infecta suum pariter cibum mutat, quemadmodum & maculę ab ortu primaque conformatione, ut signa quædam nobis, inustæ, nulla possunt ratione deleri, & si nonnunquam obscurantur, tempore tamen uirescunt, aliæ quidem cum maturis fragis aut cerasis, aliæ uindemiarum, alię alio tempore, aliove cœli statũ. Quinetiam ut exãrem ita, ita etiam alię quædam maculæ uenenatæ qualitatis contagione sine pustulis efflorescunt, tum colore tum figura uarię, atque etiam interdum inauditę, itque uel aeris inquinamento, uel hausti ueneni pernicie, uel uirulentę bestiæ morsu, quę non nisi extincta uenenata qualitate deleri possunt.

Ecchymomate quoque cutis [illegible], hæc enim est sanguinis per cutem effusio atq; cõcretio. [illegible] ob sãguinis copiã aut tenuitatẽ [illegible]

erātur, crebrias uero uel labore immodico, uel contusione ex ictu casuve rūpuntur. Ex his ergo sanguis per cutem effusus coit, modo cum leui tumore ac dolore, modo citra hæc, eiusque colore inficitur cutis. Primumq; liuescit, ac tū affectio pelioma Græcis nuncupatur, deinde & nonnunquam nigrescit, estque tum melasma, utraque nobis sugillata dicuntur. His minora sunt stigmata, minoresque uibices, quales relinquuntur è flagellis.

De gangræna abscessu. *Cap.* VII.

MAGNA sæpe uitia phlegmonis aliisque tumoribus succedunt, quorum non aliud gangræna peius. Est enim incipiens partis corruptio, quę quum iam eo processit, ut pars corruptione extincta & emortua sit, Sphacelus, id est sideratio nuncupatur. Hęc in osse caries est, in carne cæterisque partibus generis nomen retinet. Primum igitur coloris flos perit & extinguitur, quamque iam sphacelus est pars liuet aut nigrescit, tumida, mollis, ac prorsus cadauerosa, nec arteriarum pulsus est, nec dolor, sed nec sensus ullus, ut etiam sine sensus doloris alte scalpellus adigi possit. Oritur autem quum pars affecta uitali calore ac spiritu destituitur, aut quia a corde per arterias influere prohibetur, arctiore uinculo, contusione, uel obstructione, aut quia insitus partis calor præfocatur & extinguitur, idque uel humorum copia, ut in magnis inflammationibus, uel ingenti obstructione perspiratione prohibet, uel penetrabili frigore, uel uenenata atque maligna qualitate.

Abscessus, apostema Græci dicunt, est collectæ materiæ in pus aut in alienam substantiam conuersio. Inflammationis quidem materia, quæ sanguis est, extra uenas putrescit, cuius si tanta est putredo ut nequeat ab insito calore uinci, sæpe in grangræna transito, sin uero uincatur, concoctione in pus facessit, eaq; puris collectio absolute est abscessus. Hinc quum fit, locus tumentior, durior rubricundor, feruidior ac antea apparet, dolor incubit uehementior, idq; pungens ac lancinans, atque si locus insignis est, ferbicula rigorque inordinatus noctum potissimum fatigans. Abscessu iam facto mitescunt omnia, tumor in mucronem magis attollitur, excitaturque cutis prurigo. Pus enim cineri comparatur. cuius iam calor deferbuit. Fiunt porrò & alii abscessus ex frigidis, duris; inueteratique tumoribus, quorum materia neque inflammatur neque suppurat. Ex his non pus, sed aliena quædam substantia eruitur, ex frigido humore concoctionis ui genita. Ita enim his apertis potissimumque inueteratis, substantiam deprehendimus similem uel grumo, uel ossi, uel ungui, uel pilo, uel lapidi, uel adeno, uel ligno, uel carboni, uel luto, ea in carnosa parte succreuit, sed nulla cysti abuoluta. Fiunt & alii quoque abscessus quorum materia cysti & tunica concluditur, atque ex materiæ conditione tres emergunt eorum differentiæ, steatoma, atheroma, & meliceris. In steatoma quæ extirpatur sæuo, in atheromate pulti, in meliceridi melli persimilis est, circum quam tunica uetustate obduruit.

Hæc in reliquis partibus corporis rarissime, cerebro in capite progigni solét, quòd huius cutis densa materiam diu cohibeat, dum in alienam externamque substantiam concedat. In hæc quoque genera pertinent capitis tumores, iunioribus testudo & talpa dicti, nisi quod forte distent magnitudine. Quoniam autem lenti sunt hi abscessus, ac sensim multoque tempore gignuntur, aut nullo aut obscuro dolore exercent, nisi quum forte acrius suppurant.

Sinus, uenter est & obtecta latensque capacitas expurgato abscessu manens

Quum

Quum sanguis in phlegmone, aut alia in abscessu materia putrescit, contagione uicinam quoque carnem, & interdum neruorum uenarumque fibras corrumpit & exedit, quæ & puri naturam subeunt, & cũ cute defluunt. Proinde puro affatim effuso, necesse est intus sinum relinqui, quo id tenebratur. Quum enim pus exitum nullum habens diu coercetur intus subsidit, proxima quæque & adhuc sana rodendo sinuat, sicq; late sinus se fundit. Hic si in longum exporrigitur longioreque ductu pus emittit, fistula nuncupatur: est enim arctus oblongusque sinus, Hæc ex figura modo simplex, modo multiplex quasi ramulis ipsa interdum recta, interdum tortuosa flexuosaque est. Recens sinus atque fistula carne sua circumuoluitur, cuius tandem latera uetustate obdurescunt, quòd pure adhærente nec tempestiue deterso atque concrescente occalescant: Hoc tanquam pariete aut uelamento sinus fistulaue circundatur, qui & tum callosus appellatur.

ἡ σύριγξ. τυλλώσις. κόλπος.

De uulnere. *Cap.* *VIII.*

VNITATIS solutio in utranque partem tum similarem tum organicam incidit. estque communis utrunque morbus. Quæcunque interiorem & ex corporis uitio originem habet, aut quæ pus putredinemue contraxit, ulcus appellatur. Nam & phlegmone aperta, & uulnus quod incuria iam sordidum ac putre euasit, specie mutata ulcus est. Quę uero extrinsecus orta est si cæsim infertur, plaga aut uulnus, si punctim ab acuto telo, punctio, si collisu a re graui, in carne quidem contusio, in osse fractura, at in membrana, neruo atque uena ruptio nuncupatur. Euidentes causæ, aut incidunt ac uulnerant, aut pungunt, aut contundunt, aut multifariam agunt. Incidunt ensis & quæcunque longiore sunt acie. Pungunt pugio, sica, sagitta, animalium morsus, & quæcunq; mucrone sunt prætenui. Contundunt casus, uiolenta incursio, motus uehemens, uociferatio. Multifariam agunt, uenabula, retusa tela, & quæcunque uulnerando contundunt. Hinc igitur tres primæ fiunt solutæ unitatis differentiæ, uulnus quod partis est mollioris, ut cutis, ut carnis, uenæ, arterię, nerui, aut membranæ. Punctio uero uniuscuiusque partis perforatio. Contusio seu collisio, mollioris partis frequens interior diuisio, externa facie integra. Durioris uero partis ut ossis quod irruenti corpori duro non intro cedit nec in se compellitur solutio fractura est: tensarum uero partium, ut nerui, membranæ, tendonis uenæ & arterię, ruptio. Hæc quidem simplicia sunt solutæ unitatis genera ex quorum commistione composita emergunt. Vniuscuiusque multæ rursum species existunt. Nam uulnus aut simplex est aut cauum. Hoc ita appellamus in quo proprię substantię portio quædam periit. Simplex rursum aut summum est quam cutem solam occupat, aut profundum quum in carnem in aliasue subiectas partes infligitur. Longum aut breuę, magnum aut paruum, atque in his non longitudo sola, sed altitudo quoque & latitudo spectanda. Rectum uel obliquum, ęquale uel inæquale, ut quod parte una summũ est aut angustum, altera profundum aut latum. Singulæ eiusmodi differentiæ tum sensibus præsertimque uisu atque tactu, tum intelligentis causæ animaduersione internosci solent neque (quum coram sint & in conspectu positę) alia de se iudicia postulant. Sed tamẽ causæ quæ uulnus influxit, & materia & figura, & magnitudo, & uires æstimandæ sunt. Materia aut lignea est, aut arundinea, aut ferrea, aut ærea, aut stannea, aut plumbea aut cornea, aut uitrea. Figura aut acuta, aut obtusa, recta, curua, angulosa sulcata, aut spiculis alata. Magnitudo te-

τραῦμα. πληγή. ἡ τρῶσις. νύγμα. θλάσμα. κάταγμα. ῥῆγμα. τραῦμα. νύγμα. ἡ θλάσις. κάταγμα σπάσμα. καὶ ῥῆγμα.

li admodum uaria obtingit, cuius etiam appellatione irruẽdi impetus compre henditur ut sit utrinque uulneris magnitudo conspectior. Vires eius materiæ quæ uibratur interdum nullæ sunt, interdum aut simplici aut uenenata qualitate infensæ sunt. simplici ut cauterium & septiculum medicamentum: uenenata ut tela toxico immersa intinctaque, ut rabidi canis, serpentis aut muris aranei morsus, aut scorpii, uiperæ aut phalangii aculeus. Hæc uero non amplius simplicia & solitaria sunt uulnera quemadmodum nec quę uel intemperiem, uel ingentem dolorem, uel phlegmonem, uel pruritum comitem habent. Hinc autem illi nosci possunt, quod symptomata quam pro simplicis uulneris conditione grauiora suscitent, maxime uero quæ toxicorum & uirulentarum bestiarum ictibus infliguntur, de quibus posthac plenior erit tractatio.

Nunc autem ad eas notas pergo, quæ demonstrant quæ pars in quouis uulnere plurimum sit affecta. Incisa uena, sanguis abunde profunditur, eoque abundantius quo amplior atque turgidior ea fuerit: profluit autem continenter & æquabiliter nullo subsultu, sanguis crassiusculus atque rubicundus. Ab arteria uero tenuis, flauus feruidusque manat, neque is ęquabiliter, sed pulsu quodam & saltu: quum enim arteria se summittit copiosior exit. Neruo autem seu punctim seu cæsim uulnerato, motus interdumque sensus perit aut certe offenditur, torporque accidit partibus uulneri subiectis, dolor ingens excruciat, inflammatio partem exercet nonnunquam in gangrænam desinens febris accenditur cerebrique consensu sępe delirium succedit. Conuulsio quoque insequitur, idque, frequentius puncto aut quadam tenus secto quam præciso neruo.

Vulneratis tendonibus aut membranis quę tum caluam, tum reliqua ossa conuestiunt, eadem signa at obscura tamen obtingunt: multoque magis cęsis articulorum uinculis. Os uulneratum si nudatum est, immisso specillo scabrum exasperatumque percipitur nullo dolore, nisi quum forte obtegenti membranę durius occurritur. iam uero quam intus partem unumquodque penetrans uulnus attingat, signis indicandum. Si ex capitis ictu meninges uulnus acceperit, atrocissimus dolor inest, qui & mansu adductisque maxillis, & spiritus contentione exacuitur, protinus uomitio consequitur identidem ac subinde recurrens, sanguis intro effusus nonnunquam uel e naribus, uel ex auribus, uel ex oculis promanat, sensus interdum quasi attoniti obtunduntur, neruique distenduntur, nec multo post febris atque mox delirium exoritur, prætertim quum inflammatio occupauerit. Si cerebri quoque substantia offenditur, ut facile fit quum amplificatum id (ut plenilunio) omnem caluæ capacitatẽ implet, mens labat simptomataque omnia ingrauescunt, ac sæpe cerebri portio non citra uitæ perniciem excidit. At si altius in cerebri uentriculos uulnus sit inflictum, aut si transfossi sunt oculi, repentina mors insequitur, perinde ac percusso corde, illic quippe animalis, hic autem spiritus atque etiam sanguis confertim emanat. Quum pectoris uulnus in cauum subit, expiratione flatus carũpit, atque, uel aloes, uel myrrhæ uel aristolochię puluere in uulnus infuso, mox amaror impartitur ori Vulneratis pulmonibus præter hæc, exspuitio spumans cruentaque fertur, spiritus difficile atque cum sono eliditur, deinde ni repentina mors sequatur, tum febris tum marcor hominem sensim conficit. Consauciatio corde protinus extrema frigescunt, morsque in propinquo est, atque ea derepente irruet, si sauciatio in illius sinus descenderit. Arteriis uenisque amplioribus inibi dissectis magna sanguinis utriusque facta profusione, sudores frigidi fętidique exeunt mortis nuncii. Transfixum diaphragma præcordia conuellit, summam infert difficultatem spirandi, delirium quoque & mentis

alienatio-

alienationem, nonnunquam tussim & expuitionem cruētam, tandemque haud secus atque ictus pulmo tabem atque interitum, maxime quum parte id media afficitur, ut quæ neruosa exanguis sit, & continenter agitetur. Extremarum uero partium quæ carne multo sunt præditę u ulnera interdum agglutinatur. Vulnerata gula nullus cibi potusve transitus est, quicquid assumptum fuerit, protinus euomitur, singultus animi defectio, ac plerunque conuulsio distorquet. E uentriculi uulnere quod in capacitatem subit cibus & potus erumpunt, uomitio quoque frequēs est, & singultus, & animi defectio, nec ex eo diu quisquam seruari potest. Dissectis intestinis fæcis minime descendunt, sed in abdominis spatium illabitur, grani exorta putredine, atque plaga uel fęces ipsa earum odorem fundit. Iecoris aut lienis uulnus quum per summa est, præcordia ad spinam reducit, cruentas tum uomitiones tum dilectiones mouet, lateris punctiones doloresque ad iugulum quod è directo est, animi defectiones atque febrem, alui profluuia, quibus tādem quasi atrophia corpus liquescit & absumitur. At quòd altius uulnus infligitur, animi defectione frequēti sudoreque frigido mortem accelerat. E rene læso mictio fit cruenta eaque parcior, dolor ad inguina atque testes deuoluitur, urina sub abdomine collecta hydropis quādam speciem exhibet. Eadem propemodum & percussa uesica infert, atque insuper uomitionem, singultum, delıria, urinæque profusionem è uulnere, quibus & mors succedit. Discissa spinæ medulla subditę partes resoluuntur, earūque motus ac sensus omnisque functio intercidit, ut etiā modo stercus, modo urina, modo semen pręter uoluntatem exeat. Raro autem simplex uulnus usquam consistit, sed ferè partes complures occupat atque comprehendit, è quibus & multa & uarie confusa signa existunt.

De ulceribus. *Cap. IX.*

VLCVS, est fœda impuraque continui solutio. Impura quidē fit, nō ut uulnus sanguine, sed uel humoris uitio, uel hinc genita sanie, uel pure uel quauis alia corruptione, non extrinsecus, sed ex uulnere ipso profecta. Vulnus extrinsecus accipitur, ulcus nonnunquā extrinsecus quoque, ut quum uel septice medicamento, uel cauterio corpus inuritur, at sepius huic origo spontanea, ex interiori uitio est. Itaque omnis efficiens uulneris causa euidēs est, ulceris uero plerumque interior, quiuis scilicet humor præter naturam collectus. Hic enim uel ex fissione ulcus gignit, uel in uulnere accepto uetustate aliave ratione succrescit. Est autē ulceris interior illa causa duplex antecedens & cōtinēs. Antecedens est corporis impuritas atque cacochymia, aut ex improbo uictu aut ex uiscerum praua affectione contracta. Continens est uitiosus humor omnisq; corruptio in affecta parte cōsistens, ac hærēs ulnus ergo solitariū existit neq; illi causa assidet, ulceri sua semper comes est causa, quæ quod genuit etiā nunc fouet. Precipuę ulcerum differentiæ & ex iis quæ dimanant & ex causarum uarietate statuuntur. Vlcus quidem quemadmodum & uulnus appellari licet magnum paruum, summū profundum, rectum obliquum, ęquale inequale, recens aut inueteratum, at non illius proprię sunt differentię. Ab iis autem quæ in ulcere succrescunt indeque manant species hæ fiunt, ulcus saniosum uirulentum, sordidum purulentum atque uerminosum. Est autem sanies omnium quæ defluunt tenuissima, minime glutinosa, subalbida aut subrubicunda. Quod hic crassus existit, is glutinosum quo-

τὸ ἕλκος: ἕλκος.

ἰχοροειδὲς, ῥυπαρόν. πυῶδες, σκωληκιῶν. ἰχώρ.

que est, siue Græcorum ichor sit, siue meliceria, nostris uirus appelletur, pus utroque crassius est & albidius, minime tamen glutinosum coherens, hoc ex ulcere exit iam sanescente, sanies ex incipiente atque crudo, uirus ex maligno. Vnumquodque autem uitiosum habetur, si multum tenue, dilutum, liuidum aut nigrum, mali odoris & acre; tollerabilius uero si omnia obtineat contraria Sordes hisce omnibus crassior glutinosiorque est ac minime profluit, sed ueluti concreta adhærescit ulceri. Vermes tum sordis tum putredinis soboles sunt solentque in neglecto ulcere procreari.

ἰὸς

ῥύπος.

Vlceris porro differentiæ ex continente causa hę sunt, ulcus phlegmonodes erysipelatodes, œdomatodes, & carcinodes, dein exedens, cacoethens & putridum. Nam interdum adaperto quodam tumore fit ulcus, interdum citra tumorem ex humoris partisue corruptione. Ex tumore fit phlegmonosum aut erysipelatosum aut œdematosum aut cancrosum, quod & cancer dicitur exulceratus. Sine tumore uero ulcus fit exedens, quod partem cui insidet assiduo excauat exteritque. Quinetiam depascens (Gręci nomodes appellant) quod non solum affectā partem excauat, sed & uicinas quoque integras absumit & quasi depascendo depopulatur. Huius quoque species est phagedæna, serpens quidem ulcus & obambulans, sed solam cutem, non autem subiectam carnem rodens ac depascens. Omnium causa est biliosus, acer & mordax humor, alias crassus, alias tenuis confertim in partem effusus: succedunt ea herpeti & erysipelati, interdum & uulneris quod acrius medicamentum exasperauit.

σκώληκες.

κακόηθες. ἕλκος.

νομώδες.

φαγέδαινα.

Ab his sunt ulcera cacoethe, id est maligna & ægre sanabilia, quæ etiam qđ difficile ad cicatricem ducantur, Græcis dysepulota nūcupātur. In hoc genere sunt Telephia atque iis ueteriora Chironia. Ea ferè magna, non tamen putrida sunt, neque tetrum odorem expirant, neque depascunt, neque dolore excruciant, sed oras habent tumentes, præduras atque callosas, proinde non facile sanescunt, cicatrice interdum obducuntur tenui, sed quæ mox dirupta ulcus renouat exulcerato cancro ferè similia, nisi quod tumore nullo obsidentur, in ambitu. Horum præter uulgare humoris uitium, cæca quoque malignitas causa statuenda quæ uix abigi profligarive potest. Talia ferè ex pestilentia relinqui solent.

κακοήθη

Putridum ulcus proximum his est in quo non id solum quod exit sed ipsa quoque ulceris caro computruit, atque mollis, glutinosa & cadauerosa iā reddita tetrum grauemque odorem exhalat. Hoc nisi coerceatur plerunque in phacelum deducit. Oritur nonnunquam ex sola humoris pernicie, sed hinc tamen frequentius quòd partis insitus calor uel ab arteriarum obstructione, uel alia quauis ex causa sit extinctus, neque iam possit partis substantiam & integritatem tueri. Vlceris igitur cuiusque species eiusque continens materia tū ex iis tum ex eorum quę dimanant substantia atque calor, tum ex orarum duritiæ uel tumore uel colore noscenda.

καὶ δυσίατα τηλέφεια χειρώνια ἕλκη.

Ad hæc ut ero perfectior instituatur curandi ratio, causam quoque ulceris antecedentem, quicquid in illius ambitu consedit etiam atque etiam circunspicere oportet & accuratius explorare. Multa enim plerunque circunstant, sine quorum animaduersione nequeat ulceris sanatio compleri, cuiusmodi sunt intemperies præter naturam, phlegmone, omnis tumor, uarix, contusio aliave carnis corruptio. Intemperies deprehenditur partis colore, contactu, laborantis sensu, atque remediorum usu. Tumor præter naturam quum tactui uisuiq; fit obuius, seipso innotescit. Hic autem ulceri materiam pabulumque suggerit

(ut

(ſüt ni prius ſublatus ſit) nequeat ulcus omnino ſaneſcere. Varix quoque aut quouis modo dilatata uena, ſi in ulcus materia eructat, id agglutinari non ſinit. Contuſio autem omniſque ſubiectæ carnis corruptio aut uitioſitas, haud ſecus ac intemperies ulcus ſanari prohibet. Neque enim id carne impleri, neque agglutinari, neque cicatrice recte obduci ſinit, ni conuenientem naturæ ſuæ modum obtineat, Quinetiam uiſcerum præſertim uero iecoris atque lienis conſtitutio, totius denique corporis habitus tenendus, quod ex bono facilis, ex malo habitu difficilis ſit ulceris curatio: hac ex cauſa hydropicorum & ictericorum ulcera ægre ſaneſcunt.

De oſſibus fractis, luxatis, aut aliter uitiatis. Cap. X.

Ossi quoque peculiaria uitia inſunt ulceri finitima: nam & continuitas ſoluitur & id loco mouetur. Continuitas ſoluitur quum id aut uitiatur, aut colliditur, aut foratur, aut finditur, aut frangitur. Vitiatur uel cum nigrum euaſit, a cadente ferro uſtum, a maligno ulcere, a fiſtula, a cancro aſſidente inquinatum: uel quum pingue & molle, uel etiam quum carioſum fit. In his non ſolus color, ſed & oſſis ſoliditas perit: quæ in nudato oſſe ſatis eſt conſpicua, in contecto uero explorari debet ſpecillo tenui in ulcus immiſſo, dum os attingat; molle ſiquidem & aſperum deprehenditur. Colliditur atque contunditur nonnunquam cum nulla diuiſione pars illius ſumma ex ictu ſolū exaſperatur; nonnunquam quum integra continuatione inflectitur, ut coſta atq; cartilago, at uero proprie quum interiorem partem impellitur. Hoc concauum quodam modo fit, quemadmodum & ęnea uaſa quum illuduntur. Infantibus & iis quibus etiamnum tenella ſunt oſſa, pręſertim uero caluariæ, peculiare hoc uitium; Tum quidem incumbens caro contuſa eſt atque ſub ea depreſſum os cauumque tactu dignoſcitur. Foratum eſt os quum adacto tenui mucrone dimiſſoque tenui ſpecillo undique ſoliditas exiſtit. Finditur rectum & ut lignum in longitudinem, frangitur uel tranſuerſum uel obliquum; atque huius extrema modo retuſa, modo acuta ſunt, hęcque ſæpius carnem uulnerant aut neruum. Quinetiam fragmenta ab his tenuia interdum recedunt non ſine compunctione ac dolore. Fiſſum fractumve os facile cognoſcitur ſi illius fragmenta ſuis ſedibus mouentur; aliud enim ſuper aliud effertur, ac proinde aſperitas & inęqualitas tangenti occurrit, mutaturque interdum partis figura. At nonnunquam fit ut fragmenta omnia in ſuis ſedibus perſiſtant, ac tum obſcurius eſt malum; nihil enim pungit, nihil reſimum eſt, ſed tactu omnia ſunt ęquabilia, membroque ſua figura manet. Hinc tamē conīcere licet, quòd pars contacta dolet, neque ſuo perfungitur munere. tota intumeſcit ac plerunque calet, euidentes quoque ictus cauſę antecesſerunt. Atque hæc omnibus quidem oſſibus communia ſunt, nunc quicquid unicuique peculiare eſt perſequamur.

Caluariam penitus frangi aut etiam findi periculoſiſſimum, & nihilominus cognitu difficillimum eſt. Quum caput uehementer percuſſum eſt re quapiam dura, aſpera atque uaſta, ſanguiſque per aures aut per nares affluxit, & bilis uomitio & uertigo inſequuta eſt, homoque quaſi attonitus concidit, ſine uoce, ſine ſenſu, magna fractę caluariæ ſuſpicio eſſe debet. At hæc certe interdum ea nondum facta obtingunt, concuſſo duntaxat uehementius cerebro. Sed & nonnunquam ſine his quoſdam uidimus fracta caluaria dies circiter octo quaſi minime affectos, ad conſueta munia prodire, quos tamen poſtea ingens ſymptomatum

matum turba proſtrauit. Itaque quũ fracti oſſis opinio eſt, nullum certius ſignũ ſit, quam demiſſo in plagam ſpecillo id explorare. Si quid enim in oſſe aſperũ extra ſuturas occurrit; fractum idipſum eſt: nihil niſi læue & lubricũ, integrũ manet. Interdum etiam ex malis ſymptomatis fractæ caluariȩ ſuſpicio eſt, nec tamen qua parte uulnerata eſt, cutis, ſed altera os finditur; ac tum circumſpectius quærendum nunquis locus mollior ſit aut tumeat aut doleat, in hoc quippe ruina extitit. Porro autem ſi malis quas dixi notis ſtatim per initia uel mentis alienatio, uel torpor uel neruorum reſolutio uel diſtentio acceſſerit, nõ modo fracta, ſed & depreſſa caluaria meninges cerebrumq; premit. At ſi ea multo poſt tempore ſuperuenerit, uel ex phlegmone, uel ex humorum illuuie originem trahunt. Si quid autem in naribus aduerſum frangitur, ſiue os ſiue cartilago eſt, naſus deſidit, coarctantur nares ſpiritusque ȩgre ducitur. A latere uero ſi quid fractũ eſt, aut locus cauus apparet, aut naſus in alteram partem contorquetur. Fracta uero maxilla quemadmodum & iugulum, non niſi communibus indiciis deprehenditur. At coſta ſi tota perfringitur, præter eas notas, ſanguinis quoque ſputum, grauiſſimum dolorem, ſpirandi difficultatem, inflammationem, febrem, ſuppurationem uitæque periculum infert. Contuſio atque depreſſio, eadem quoque ſed leuiora multo. Quum quid uero in ſpina fractũ eſt quoniam acutum id eſt, utique pungit, locus concauus ſit, corpusq; in partem interiorem nititur. Humorum atque fœmorum fractorum non alia quã comunia ſigna ſunt: uti neq; brachiorum neque tibiarum; quãquam in his nõ parem ad rem pertinet conſiderare alterum os an utrunq; ſit fractum. Hæc de fractis oſſibus, nunc de luxatis.

τὰ ἐξαρθρώματα.

Luxari os dicimus quod uel prolabitur, uel quouis modo ſede ſua mouetur. Id ſi perfecte ſit & articulus prorſus, excidit, oſſiſque caput è ſinu ſuo promouetur, uitium hoc Græci ἐξάρθρωμα uocant. Si uero os ab oſſe paulum recedit eaq; inter ſe dehiſcunt atque diducuntur, παράρθρωμα. Vtrunque autẽ modis quatuor fieri ſolet, aut enim in partem priorem, aut poſteriorem, aut in interiorem, aut in externam os elabitur. Fit autem prolapſus omnis interdum ab externis cauſis ut ab ictu, caſu & ab aliis quæ uiolenter os aut è propria ſede dimouent, aut uincula diſrumpit, aut laxant, idq; frequentius in pueris & imbecillis, quam in robuſtis. Interdum etiam ab interiore cauſa, quȩ uincula articulosq; laxat & infirmat; ut quum humor pituitoſus, mucoſus, ac lubricus exuperat, qui uel multitudine uincula emollit, uel lentore oſſa lubrica efficit. Luxati autem omnis articuli hoc indicium eſt; ꝙ qua parte os proſilit, articulus exuberat, aduerſa a qua receſſit ſinum habet; mẽbri figura peruertitur, neque recta manet, mẽbrum ægre in eam partem flectitur in quam os exceſſit, in aduerſam perfacile. Et hȩc quidem luxatis omnibus ſunt communia, quid uero ſingulis accidat, deinceps dicendum. Maxilla & in partem priorem & in alterutrum latus promouetur. Quum in priorem, mentum prominet foraſque excedit, & inferiores dentes longius ſuperiorum ſeriem excedunt; quum uero in latus mentum in contrariam partem contorquetur, nec dentes inferiores paribus reſpondẽt. Ceruicis uertebræ ſi in partem interiorem procidant, ȩgre tum ſpiritus ducitur, tum cibus uoratur, ſinusque ineſt; ſi in externam prȩter hæc mentum etiam pectori committitur & tumor in ceruice prominet. Sic propemodum & quum in ſpina uertebræ prolabuntur, licet non prorſus excidant, ea poſteriore parte uel prominet, uel excauatur, uel in alterum latus inflectitur, neque amplius exacta illius figura manet. At uero quum toto loco mutatæ ſunt uertebræ, quoniam & membranæ & nerui premuntur

tur

tur aut etiam diuelluntur, præter ea quæ dixi, ex iis quæ super septum transuersum sunt, brachia atque latera aut resoluũtur, aut distenduntur, uomitio spiritusque difficultas incidit. Ex iis uero quę sub septo, crura resolutione aut distentione laborant, unde aut fex alui, aut urina modo supprimitur, modo pręter uoluntatem exit. Humerus in alam frequentius, in priorem partem rarius, in superiorem nunquam prolabitur, si in alam, brachium recedit a latere, neque in id adduci potest, si in priorem, brachiũ in posteriora facile inflectitur. Cubitus ab humero in omnem partem excidit, quum in posteriorem brachiũ curuum est, neque exporrigi potest, estque altero breuius, quam in priorem, extentum idipsum est neque incuruatur. Similis quoque luxatæ manus est ratio. Fœmur si (ut sæpissime fit) in interiorem partem prolabitur, crus totum extra porrigitur, uix alteri iungi potest, estq; eo longius. Si in exteriorem, ut nonnunquam contingit, crus totum intro spectat, estque altero breuius. Raro autẽ admodum uel in priora uel in posteriora luxatur. Genu in omnem præterquã in priorem partem conuerti potest, quod signis communibus internoscitur. Hinc etiam quod perinde atque in fœmores nerui intendi solent. Palmæ plantæque ossa modo in priorem partem modo in posteriorem prodeunt, atque in ea parte tumor apparet, in aduersa sinus. Digiti tum manus tum pedis in partes omnes excidunt, communesque notas habent, quia neque naturalem figuram retinent neque possunt in eam partem flecti in quam prolabuntur.

His expleta atque conclusa sit Pathologia quæ est affectuum, causarum & signorum insalubrium omnium denique quæ præter naturam in humanum corpus incidunt tractatio. Quanquam autem ea in breuem quasi formulam comprehensa uideri potest, quisquis tamen acri studio attentaque cogitatione singula expendet atque æstimabit, tãdem percipiet nihil eorum prętermissum esse, quæ ad perfectam rerum & morborum cognitionem pertinent, & ad medendi usum conducunt. Præstabilia quæque uideor persequutus, minutioribus iis duntaxat neglectis, quæ nullo studio in cuiusque uel mediocriter eruditi captum ac mentem uenire possunt.

Libri Septimi Physiologiæ, de Externis corporis affectibus,

FINIS.

IOANNIS FERNELII AMBIANI THERAPEVTICE SEV MEDENDI RATIO.

Methodus medendi. LIB. I.

PRAEFATIO.

Naturæ legibus esse medicinæ leges consentaneas.

VNIVERSA illa mundi natura, omnia continens atque per singula meabilis, ut solis & lunæ reliquorumque syderum cursus & cõuersiones, tẽporumq; uices & tempestatum commutationes, atque Oceani æstus reciprocationesq; moderatur. ita & hac rerum immensitatem ordine certo & cõstantia regit immutabili. Nec uero tam sapiẽter & uniuersa gubernare & singula fouere posset, nisi diuina quadã mente architectrice & cõseruatrice uteretur, quæ cõsilio & recta rõne oĩa prudẽter administret & prouidẽter tuetur. Hæc autẽ ipsius ratio, lex est naturę sũma qppe uis insita in natura, qua administrãtur omnia atque existunt & cõseruantur singula ceu imperium quoddam cui cuncta pareant, & sine quo nec rerum natura nec mundus ipse consistat. Atque hæc quidem lex una cũ mundo nata, e summa est mẽte Deique numine profecta Nam, ut inquit Plato, quum Deorum sator mundum naturamq; cõderet, huic simul leges fatales indixit. Iam uero quicquid aut animantium aut stirpium aut metallorum genere cõtinetur, inferiore ac mundi regione comprehensum, id peculiari quoque quadam natura (quæ sua est rei cuiusque) constat, quæ quod genuit, tuetur & regit. Hæc rursum peculiaris cuiusque natura, propria lege eaq; stabili & rata ducitur, qua actiones omnes perficit, illaq; tota est obediens & subiecta uniuersæ naturæ, eius q; propria lex summę legi: ut omnia una quasi consensione & sympathia iussis supremæ legis obtemperent. Itaque quicquid habet naturæ imperium, id perpetua constantia rectaque ratione & conuenienti lege sustinetur. Hæc si ad nostram medicamque contemplationem referemus, quicquid in homine pręter cognitionem & uoluntatis arbitrium inest, id omne administratur naturę legibus.

Ad huius autem similitudinem effictum simulachrum quoddam est medicina, quæ naturæ legem semper intuens in eamque defixa, ad ipsius imitationem, studium & opus omne dirigit, ut homini firmam minimeq; morbis obnoxiã ualetudinem conseruet & tueatur, lapsam uero & affectam erigat & in integrum restituat, uitamque ipsam saluam & incolumem quam potest fieri longissime

producat. Illa quidem rata aut potius æterna, hæc uerò scripta naturę lex est: illa archetypus & primarium exemplar, hæc solida & expressa quædā est eius effigies. Has nulla uis humana, nulla regionum locorumve mutatio, nulla temporum decursio peruertit, sed inuiolatę, stabiles, & omni seculorum ęternitate immutabiles & perpetuæ manent. His uel inuiti (quia mors omnibus communis) colla submittunt qui omnium gentium populos sibi subiicere & legibus astringere contendunt. His imperatores summique reges parent, aut certè non impune refragantur. Hæ legum omnium præstātissimæ, omnium gentium peræque communes prorsus necessarię & immutabiles. Quum igitur sit tanta earū necessitas, tanta pręstantia, enitēdum omnino ut integræ, purę & castæ hauriantur è saluberrimis & purissimis naturę fontibus: nō eæ quidem arctæ & rigidæ, sed blandæ ac mites, quę morbis grauiter afflictos erigant, recreent & reficiāt: eos uerò qui earum ope medicinam sint facturi, magna dignitatis commendatione apud omnes extollant, fiantq; tandem suasori honorificæ, morigero & obtemperanti frugiferæ, toti denique humano generi salutares.

Medici officium & quæ artis præstantia. Cap. I.

MEDICI munus atque officium est curare appositè ad sanandum. Non enim semper ęgrotum sanitati restituit. Appositè aūt curat qui citò tuto & iucūde remedia confert. Medicus porrò remedia confert, non solum ut naturæ minister sed interdum ut adiutor, interdum etiā ut opifex primarius. Est.n. in plerisque ars natura pręstantior, ut quæ nō solū naturam imitatur, sed & modo adiuuat, modo ét superat, ac sępe mendo plus quam natura egerit. Etenim humanæ uitę moderatrix natura, cuncta quam optimè pōt administrat, idq; assiduè molitur, ut corpus in extremam usq; uitæ periodum integra, aut quā saltē ortu accepit, sanitate conseruet: & si qua id fortè extrinsecus iniuria lacessetur, ea pro uiribus propulset. Quæcūq; aūt uel tuenda sanitate, uel morbis profligādis rectè illa gerit, imitatur consilioq; dirigit medicina, unam sanitatē scopum agendorū sibi proponens. Nonnūquam & morbi peruicacia impeditæ uel imbecillitate laboranti naturæ, adiutrix medicina fert opem, & manca inchoataq; munera explet ac perficit, diuturnosq; morbos plerūq; breuiores facit. Quinetiā naturā interdū ea superat. Siquidem luxatos artus reponit, uulnerisq; disiuncta labra adducit, & in aliis nō paucis præcipuā curationis partē administrat, quā minimè natura aggredi pōt. Quorsum quęso constituta hæc esset tot tantisq; maiorū uigiliis, nisi maius quiddam & excellentius quā natura pstaret? ut fabrica in auro quæ naturalis est materia, opera magnifica & eximia insculpit superiora naturæ uiribus, & architectura & lignis & lapidibus ædes tēplaq; extruit, quæ architectari natura nunquā posset: sic & medicina nō nulla interdū & pręstātiora gerit, quā natura queat efficere. Nimirū qđ natura instinctu solo, medicina uero rerū ducatur cognitione ac intelligētia. Quū igitur omniū quæ mūdus habet medicina pspectas uires teneat, internoscatq; salutaria a pestiferis, hæc quidē longè pręuidet & declinat, illa consectatur & inquirit, & ita tēpestiuè adhibet ut suis uiribus exitiales alioqui morbos leniat faciatq; salutares, quos sola natura nunquā euicerit. Iam uerò medicinæ scopus sanitas est. Hāc uiolatā restituit sanatio, quæ mō natura ac spōte; mō arte fit. Leuiores morbos sola natura plerunq; sanat, idq; per se nullo artis subsidio, grauiores sępius arte indigēt, quos nō ipsa per se, sed adhibita curatione sanat. nā quæ arte fit sanatio, nō nisi curatione perficitur. Est aūt curatio, recta atq; cōueniēs remediorū usurpatio. Remedia dicimus quæcūq; corporis affectū pręter naturā depellūt. Horū aūt recta & conueniens est usurpatio, quū idonea quantitate & modo rōneq; cō

grua

grua adhibetur, atq; in his curatio oĩs cõsistit. Tria igitur sunt quibus ars tota medendi constituit; remedij genus quantitas, & utendi rõ; quæ hoc libro accuratè ꝓsequi consiliũ est. Remedij genus ut planius cognosci perspiciq; possit, dã scernendũ unũne an multa esse oporteat. Si unũ, simplex ne an cõpositũ; si multa, simulne oĩa, an sigillatim, & quo quæq; ordine afferenda sint. Atq; hæc recta censenda est methodus. Quantitas recte designabitur si constet quam ualidũ remediũ, quo gradu recessus a mediocri, quo pondere, quoties & quãdiu exhibendum sit. Vtendi rõ explicat quæ per loca abigẽdus morbus est, cui sedi adhibenda remedia, qua forma, quo morbi tẽpore, quave hora. Hæc igitur omnia nosse oportet, ut conueniens fiat remediorum usurpatio. Quum enim remedium conuenienti & quantitate & ratione adhibetur, arte curatio succedit.

De remedii inuentione. Cap. II.

MORBVS omnis contrarijs profligandus; contraria.n. sunt morborũ remedia. Remedium est qđ morbũ depellit; quicquid aũt morbum depellit, id illi uim infert; qđ uim infert, contrarium est: omni rõne igitur remedium morbo contrariũ esse necesse est, oẽmq; morbi depulsionem atq; curationẽ contrariis perfici. Contraria multifariam dicuntur. Quæ non in qualitate solum, uerũ ẽt in quantitate, in numero, in situ, in figura, in omni deniq; genere plurimũ distant, ut calidũ & frigidũ, humidum & siccũ, durũ & molle, crassum & tenue, atq; ẽt magnũ & parũ, multũ & paucum, altum & depressum contraria sunt, quæ ꝓpriè nuncupantur aduersa. Alia contraria sunt quæ priuãtia appellãtur, ut plenũ & inane, integrũ & corruptũ, continuum & solutũ. Quæcunq; autẽ remedia cõtraria morbos remouere & ualetudinẽ restituere possunt, in hęc tria genera retulerunt medicorũ celeberrimi, quæ sunt medicamentum, chirurgia, diæta. Chirurgia in aliud tractãdi tẽpus reiecimus, medicamẽtorum alimentorumq; uires hic tradituri. Quę morbis aduersa dicuntur, non in mediocritate quadã consistunt, sed ab hac in oppositũ diuertunt. Quod.n. mediocre est in medio extremorũ positũ, nunquã ad mediocritatem id traducet, quod uel extremũ iam est, uel in extremũ deuergit. Nã quum illa uel permistione uel contactu cõgrediuntur, mutua actione sese obtũdunt, suasq; uires remittunt, ac neutrum ĩ̃ino in alterius naturam, sed in mediũ quiddã facessit. Itaq; quod frigidum est, non temperatis sed calidis dũtaxat in temperiẽ reuocatur, quemadmodũ quod tortuosum est, nisi in aduersum cerebrò retorqueatur, rectũ uix euadet. Hoc autẽ in priuantibus multo euidentius existit, inter quæ qm̃ medium nihil intercedit, non nisi contrariis curationẽ perficiunt. Rata igitur constansq; manet curãdi lex per contraria. Arbitrantur pleriq; medẽdi sũmam legem euerti, dũ morbos quosdã audiunt remediis depelli similibus. Ad eiusmodi eĩa morbo licet similia sint, eius tñ causæ primũ ac per se aduersantur, morbo aũt ex accedẽti, huncq; tollunt non per se sublata eius causa. Sic rheubarbarum, quamuis calidum, febrẽ soluit, dum ipsius materiã expurgat. Et lassitudinẽ exercitatio lenit, ꝙ humorem per musculos effusum discutiat. Et uomitionẽ sedat uomitio, quæ proritantẽ humorẽ excutiat. Et dysenteriã purgatio leuat, noxia materia eius afficiente causa detracta. Ad eundẽ ꝓpe modũ frigidæ larga perfusio conuulsionẽ (ut est apud Hippocratẽ) soluere putatur. Cæterũ non eiusmodi remedia hic scrutamur, sed quæ primũ ac per se affectũ summouẽãt. Sũt aũt eiusmodi oĩa curãdo cõtraria affectui uerè contraria. Itaq; quũ suũ cuiq; morbo cõtrariũ sit remediũ, eadẽq; sit cõtrariorũ doctrina, quot certè morborũ, tot & remediorum gñ̃a sunt cõstituẽda. Vt igĩ alias unicus morb⁹ est, isq; aut simplex aut cõposit⁹ alias multi existũt mõ implicti, mõ distũcti, ita sanè & remediũ aut

unum est, idque uel simplex uel compositum, aut multa existunt uel disiuncta, uel implicita. Hęc summa remediorum genera ex uno simplicique fluxerunt. Nam ut unum multis, ita simplex composito prius existit. Quocirca ut ea recte constituantur, simplicia enumerāda sunt, & in primis inuestigandi colligendiq; simplices omnes effectus præter naturam, quicunque uel in corpore uel in humoribus aliisue continentis subsistunt. Partis quidem similaris uarii & simplices effectus contra naturam sunt, intemperies calida aut frigida, humida aut sicca. Ad hæc substantiæ laxitas & mollitudo, deinde corruptio atque putredo. Eadem uitia in humoribus quoque atque in cęeris contentis insunt, maxime uero intemperies corruptio. Præter hæc quoque immodica exuperantia qualis in phlectora, turbulenta agitatio atque defluxio, crassities atque tenuitas, durities & molities, lētor seu tenuitas & acrimonia. Hæc enim quoties a naturæ modo longius absunt, uitiosa & præter naturā censeri debēt. Instrumentorum uerò uitia, quę quidem medicamentis emendari possunt, numerari solent; meatuum leuitas & asperitas, angustia seu coarctatio, & amplitudo seu dilatatio, densitas & raritas, occlusio & apertio. Nam cætera quę uel in figura, uel in numero, uel in magnitudine fieri traduntur, aut ex enumeratis humorum uitijs obtigerunt, aut certe chirurgiam expostulant, quemadmodum & continui solutio affectus partis utriusque communis. Quare non alii simplices & primi affectus præter naturam consistunt in nobis, quorum sit per medicamenta curatio. Iam uero si his aduersas medicamentorum uires perscrutemur, ita quidem in medendi arte omnia inter se collata e regione respondere uidebuntur, ut quot affectus contra naturam simplices, totidem existant & medicamentorum facultates, parque sit affectuum atque remediorum numerus. Quod & alia diuidendi ratione certius aliquando demonstrabitur. *Itaque* intēperieri calidæ contrauenit & opponitur medicamētū refrigerans, frigidæ exiccans, siccęę humectans. *Horum* exagitationi sedans & reprimens, defluxioni tū inhibens tum repellens. Exuperātię aduersatur uacuans per uomitum, aluum, uterum, per urinas & sudores, & quod per nares, aut partem aliam attrahit, & quod per cutē resoluit digeritq;, crassitiei *τὸ λεπτυντικὸν* attenuans, tenuitati *τὸ παχυντικὸν* incrassans, duritiei *τὸ μαλακτικὸν* τὸ emolliens molitiei *τὸ σκληρυντικὸν* indurās, lētori *τὸ ῥυπτικὸν καὶ σμηκτικὸν* detergens & expurgās. Acrimoniæ *τὸ γλισχρῶδες ἐμπλαστικὸν* illinēs & glutinosum frigidum. Partiū laxitati, *τὸ στυπτικὸν* contendens corroborans. Corruptioni quod hanc inhibet alexiterium & alexipharmacum, putredini concoquens, suppurans & expurgans. His contraria sunt uenatum corrumpens & septicum. Meatuum leuitati repugnat *τραχῦνον* exasperans, asperitati *λεαῖνον* læuigans. Angustię dilatans, dilatationi coangustans seu astringens, densitati *ἀραιωτικὸν* rarefaciens raritati *πυκνωτικὸν* densans, occlusioni *ἀναστομωτικὸν* aperiens apertioni *συναγωγικὸν* occludens. Continui solutioni & agglutinans & sarcoticum & epuloticum, his autem contraria sunt exulcerās, excedens causticum & escharoticum. Omnes igitur simplices, tum affectus præter naturam, tum medicamentorum facultates summatim percensuisse uideor. Hæc generalis est remediorum pro affectuum uarietate inueniendorum ratio, atq; indicatio summe, e qua medicamentorum omnium tam simplicium, quam compositorum uires peti debent.

Simplicis affectus, simplex curatio Cap. III.

SIMPLEX affectus, simplici remedio, compositus composito propellendus.

dus. Qualis enim morbi, talis est & contrarij remedii conditio. Vt enim affectus alius simplex est, alius compositus uel implicitus: ita contrarium remedium alias simplex, alias compositum aut ex uariis implicitũ sit oportet. Itaq; simplicis effectus simplicissima est per cõtrarium curatio Cui perspecta cognitaq; sit morbi natura, facilè sit nulla adhuc arte, sed communi quadam animi notione cõtrarium ipsi curando remedium opponere. Nam si uel corpus uel humor aliudve contentum calidius euasit cuius efficiens causa esse desierit, solis refrigerantibus ad mediocre temperatumq; remigrabit: si uero frigidius, solis calfacientibus, si humidius siccantibus, si siccius humectantibus; si quid deniq; humoris copia turget uacuãtibus, si quid inanitum est, replentibus. Eademq; ratione in cęteris, omnem exuperantiam contraria depellit exuperãtia. At uero inter simplices illas & primas cæterarum quasi effectrices, quæ calida est intemperies pari tempore atque frigida discutitur. Licet.n caloris quã frigoris maior sit efficacitas, illi tamen patientis corporis repugnantia magis obsistit; agenti frigori ut minus efficaci, ita & repugnantia minor occurrit, quò fit ut pari ilia tempore suas efficientias exerceant effectasq; compleãt. At nihilominus tutior est ac mitior calidorum quam frigidorum usus. Nam frigida dum calorem præter naturam expugnare contendunt, insito pariter negotium facessunt; calida uero dum frigus propulsant, insitum pariter calorem exuscitant atque fouent. Sed insitus corporis calor aduẽtitio quasi auxiliarius opitulatur, ut facilius ac mitius externum frigus excludat. Itaque frigida intemperies tutius ac mitius quam calida tollitur. Id uero de recente ac leui audiendum. Nam inueterata atque cõsummata frigida intẽperies ęgrius multo quam calida cedit remediis, quemadmodum extrema senectus insito calore destituta ac morti iam proxima minus medicabilis est quam hectica febris. Sicca quoque intemperies tardius omnino ac difficilius eximitur quam humida. Si obscurior morbi species nõdum tibi penitus cognita pesspectaque est, huic ne properes remedia adhibere sed rem totam naturæ committito. Natura enim proba ratione uiuendi adiuta & innixa, aut morbum profligabit, aut patefaciet & foras proferet. Incerta quippe medicatio & irrita, nõ nisi dispendio decernitur. Si quid fortè experiri cogeris, leue id esto, ne fiat in re ancipiti, iactura grauis. Hæc quidem de affectu simplici ac solitario, cui nec causa, nec graue ullum symptoma assistit. Nunc de affectu quẽ sua adhuc causa fouet ac cõtinet.

De methodica & legitima curatione. Cap. IIII.

CAVSA omnis prius quam affectus methodo recta excindi & summoueri debet. Causa enim persistente, affectus manet, nec penitus euelli potest. Quod si adnitaris, quantum huius demes, tantundem assidua & continens causa (nunquam enim naturalis quum sit, otiosa manet) proferet; atque licet affectus interdum leuior euadat, minime tamen eius succedit perfecta curatio. Quum recens affectus nulla adhuc firma stabilique constitutione inhærescit, totus quidem sublata causa plerunque disperditur: at quum pars quædam eius genita iã est, pars quasi ortu nouo continenter additur, tum causę sublatę affectum non eximit. Quocirca causa primum genitus dein affectus summouẽdus; ita enim radicitus extirpabitur, nihil aut deinceps eius repullulet. Ergo & quum lõgior quędam continuatio seriesque causarũ existit, in qua alia ex alia nasci & existere, & omnes inter se aptæ connexæque uidebuntur, suo quęque ordine demenda erit, ab ea curationis ducto exordio, quæ ortu prima, inuestigatione

uerò

uero postremá fuerit inuenta. Ab hac sensim ordinatimque ad cæteras, postremoque ad morbũ progressus fiet, suo cuique obiecto contrario. Hęc nõ iam simplex, sed methodica curatio est, quæ nõ solis remedijs, sed uia utendique ratione complectur. Hac una maxime herbariis atque pharmacopæis, quibus etiã cognita est remediorum materia, medicus est præstãtior. Esto exempli causa, impuri eiusq; calidioris alimenti usu lõgo & immodico chylus acrior factus, qui dein necessitate & alterius penuria raptus in iecur, bilẽ multã uitiososq; humores proferat, quorum postea sit in uenis facilis corruptio ac putredo, quam proximè febris sequatur suis comitata symptomatis. Cõstat sanè neque febrẽ neq; eius symptomata sedari posse, nisi uacuata putredine. Hanc uero frustra purgari nisi quę hanc gignit humorum colluuies emendetur: hanc emẽdari nõ posse quã diu chylus impurus e uentriculo affluet & impurus calidusque alimẽtum suppeditabitur. Itaque nisi urgentius quippiam interpellit; primum prohibendę sunt euidentes causæ quęcunque impurum chylum ingenerant, mox expurganda impura omnis colluuies quæ putredinis est materia, ac demum quæ his ex causis orta est humorũ putredo uacuanda. ad postremum si quid caloris alieni uel in humoribus, uel in ipsis partibus derelictum sit, extinguendũ. Quendã rursum statuamus molesta cerebri destillatione urgeri, quæ ex immodico excrementorũ prouentu sit orta: hic uero ex frigida humidaq; cerebri intemperie quã uel elementorum refrigerantium usu, uel gelidi cœli occasus properit; cõstat ipso statim initio, tũ immutata uictus ratione, tũ aliis quibuscunque remediis corrigendã cerebri frigidam intemperiem, mox eximẽdum omnem excrementorũ prouentum. sic demum quæ ab hoc sit destillationem protinus cõquiescere. Hac ratione simplicis omnis affectus curatio pro causarum ordine procedat. In connexis quoque aut consequentibus, affectus omnes eo sigillatim extirpentur ordine, quo sibi ortu succedunt. Affectus enim prior statim initio eximatur necesse est, ut si crebrior ea destilatio tandem illabatur in uentriculum, cuius uitio tũ nausea orta, tum deiecta appetentia, tũ impedita sit cõcoctio, neque profecto nausea tolli, neq; appetentia, neq; concoctio restitui põt, nisi expurgato uentriculo, prorsus uero expurgari nequit non ante inhibita destillatione, neq; hęc inhiberi nisi uacuato cerebro sublataq, frigida intemperie eius effectrice. Itaque nisi urgentius quidpiã solicitet, primũ corrigẽda frigidior cerebri intemperies, dein quicquid genitum est excrementi, purgandũ est: ac si qd posthac gigni contingat, id cursu naturali deriuandũ in nares. his quũ destillatio expurgata & auersa fuerit, uentriculus omnino expurgandus, dum in eo nihil sit reliquum, atque euanescant symptomata quę laboranti erant importuna. Hęc utique uera est & exquisita medendi ratio, ex causarum affectuumque serie incunda. Affectus dico pręter naturam, qui uel in partibus ipsis uel in cõtentis inhærescũt, id est uel morbus, uel interiores eorum causas. Horũ quippe uitium quodque cõtrario oppugnandũ est. Symptomata uero inter hæc plerunq; apparẽt interiecta, sed quorũ ipsa propria nõ est curatio, neq; his cõtrariũ quicquã e regione obiicitur, ꝙ sublatis affectibus ea protinus euanescãt. Methodi atq; ordinis inuersio, nõ modo nihil ad curationẽ proficit, sed & plerunq; morbũ conduplicat. Quum.n. ꝑsistente causa de morbo nõnihil subtrahitur, licet tũ fortasse sibi ęger nõnihil leuatus esse uideatur, mox tũ pari ferocitate morbus repetit atque etiam interdum maiore: ut quum collecta fluxio calidis uehementerque dissoluentibus discutitur, quæ irruenti causæ motum uehementiorem afferunt & agitant. Atque hæc quidem methodus in causarum ordine: quę uero in implicitis & compositis affectibus tenenda deinceps monstrabitur.

Quum

Quum multi morbi insunt, quanam curandi methodus. Cap. V.

QVVM disiuncti & dispertiti morbi in corpore consistunt, suam quisq; seorsum medendi rationem obtineat. Qui ita sedibus longe distant, ut unicuique sua possint remedia cæteris intactis adhiberi, possunt ij & singulatim pariter omnes curari, minimumq́; refert cui primum propria remedia decernas. Impliciti uero atq; cõpositi non nisi methodo ac ratione summa eximi possunt. Nam impliciti quũ tam uicinis partibus insident, ut communiter ipsarum functiones impediant, uix propriã sensuum curationẽ habẽt. Multo magis est cõpositorũ implicita sanatio. Etenim quum uni eidemq; particulæ penitus inhærescant & in unum quasi conflati coeant, quodcunque remedium unumquempiam, idem cæteros quoque pariter attinget. Quum igitur neque compositis neque implicitis singulis liceat propria seorsum accomodare remedia quumq́; omnium curatio eodem tempore probe administrari nequeant, methodus omnino adhibenda in primis est, quæ suum cuique ordinẽ præstituat, & quid primo, quid secũdo, quid denique tertio quarto ue loco sit sanandum. Porro autem ita uariè concurrentibus morbis accidit interdum ut omnino consentiant, quum unius curatio alteri sanando conducit, aut nihil saltem obest, interdum dissentiant, quum utriusuis curatio alteri incommodat moramq́; affert, nõnunquam uero partim consentiant, partim dissentiant, atque eatenus unius curatio alteri & prodest & obest. Implicitos morbos atque compositos qui aut congruunt aut minimè dissentiunt, & simul & seorsum sanare licet: quumq́; id seorsum fit, ab utrouis incipere conceditur ut si oculus suffusione & albugine teneatur implicitis affectibus, & quorũ proximæ sunt sedes, potest suffuso acu deprimi pstante albugine, potest & albugo deleri permanente suffusione, possunt & illæ si uideatur pariter eximi. Similiter si iecur frigida intemperie simulq́ue obstructione simplici tenetur, ex quarum permistione compositus est morbus, intemperiẽ medicamentis emendare licet, quæ obstructionẽ nec expediant, nec geminent, & hanc quoque expedire intemperie remanente, licet & simul iisdemq; remediis illas tollere. Quum impliciti aut compositi morbi omnino dissentiũt, nec prorsus huic aut illi, sed utrique mediocritate quadam & contrarium permistione succurrẽdum. Sic increscenti phlegmone reprimentia remedia digerentibus permiscẽtur. Sic etiam uentriculum frigidiorem & iecur calidius tẽperata iuuant queq; ex calidis frigidisq́; constant, modo horum, & modo illorum usus alternatus. Vbi uterque incremento iã uires acceperit, quoniam cõtraria præsidia postulãt, difficile sanescunt, ac plerunque desperati & insanabiles permanent. Quum impliciti morbi partim consentiunt, partim dissentiunt, ab eo auspicandum, cuius curatio alteri haudquaquam officiat, & ab eo sine quo alterius curatio cõpleri nequeat, ut quum ophthalmiæ implicatur albugo, quoniã acribus hanc detegere non est quin noua accersatur fluxio exaspereturque phlegmone, hæc in primis quidem sananda, mox detergenda albugo. Quum etiam in parte ulcus est, idque cauum & inflammationi coniunctum, ulcus neque agglutinari neque ad cicatricem perduci potest, nisi carne impleatur, carnem autem probè implere non potest, nisi inflammatione sedata pristinam tũperiem pars receperit. Imo quæ cicatricem inducunt, quia ualide siccant, carni gignendę subsistunt, & quę carnem regignunt, inflammationem augent. Necesse igitur est inflãmationem primum extingui, quæ rationem eius obtinet, sine qua nequit curatio pfici, deinde carne ulcus impleri, tandéq; cicatrice obduci. Hãc medẽdi methodũ dictãt simplicium affectuũ naturæ, quæq; illis contraria

opponuntur remedia. Horum quippe obseruatione cognosci potest, quid a quo quid cum quo, quid post quod sanari possit. Ita quidem omnis absoluta uideri potest legitima morborum curatio, quam semper sequi oportet dum nihil urgentius interueniet, quod hanc necessitate quadam interpellet.

De curatione extraordinaria legitime apposita. Cap. VI.

IN affectuum connexione plerunque urgentiori uel inuerso & pręposter ordine in primis succurrẽdũ. Ab eo.n. auspicãda curatio, a quo maxime ægro periculũ impendet, in eumq́ue primũ medentis cõsilium dirigi debet. Vrget aũt & periculosus est affectus bifariã, aut ꝓprię essentię magnitudine, aut læsę functionis ꝑstantia, aut facultatis offensæ dignitate corpus uniuersum gubernãtis Atq; horũ quidẽ ꝑiculosissimus est, qui uniuersalẽ facultatẽ prosternit, & uires frãgit corporis gubernatrices, ut quarũ cõseruandarũ gratia omnis instituatur curatio. Ab hoc sequitur qui præstantem quandã & eximiã functionẽ lędit minus (his periculosus est qui magnus quidẽ existit, sed citra præstãtis functionis aut uiriũ iacturã. Cæterũ si qñ uel a functonis læsione, uel ab affectus magnitudine maius quã a uiriũ iactura ægro ꝑiculũ impẽdet, ab alterutro auspicãdũ, atque in id ꝙ est grauissimũ omni cura & cogitatione primũ incũbẽdũ, siue id ante susceptam curationem partũ iam erat, siue recens dũ legitima adhibetur curatio interueniat. Grauissimum autem dicere possis, uel quod maximè ægrum in uitæ discrimen adducit, uel de quo is grauissimè quæritur, cuius prę cious & uotis interdum cedere cogimur. Hæc ut illustriora exemplis fiant, memoria repetatur frigidior illa ante commemorata uentriculi intemperies, eiusque cruditas ex cerebris destillatione profecta, omnisque eius legitima curatio, cui tamen ut proposito seruiat hoc insuper addamus, tam frigidam esse ut totus ęger inhorrescat, uixque queat cõsistere, morbi quidem uis atque magnitudo hanc primum lenire hortatur, deinde ad destillationem quæ eius causa est accedere, quemadmodum æstuosum febris ardorem plerunque intermissa causa compescimus. Rursum uero id quoque ponatur, congestæ pituitæ ui usque eo uentriculi appetentiam languescere caloremq́ue remitti, nihil ut cõcoquat, sinatq́ue quicquid assumitur aut crudum deiici aut uomitione reddi, lęsæ quidem functionis necessitas ac præstantia suadent in primis uentriculũ expurgandum antequam irruens omnis destillatio sistatur. Hanc eandem pituitam si tertio statuimus ita in os uentriculi defigi, ipsumq́ue tam acriter ferire, colionisq́ue sensum inuehere, ut frigidos sudores, uiriumq́ue defectionem ac syncopem accersat, ita quidem maximè curationis methodum inuerti continget tum quippe prætermissis omnibus, properandum ut pituita accurate abstergatur. Tribus itaque hisce concurrentibus, postremum omnium maxime urgere solet, nisi forte (quod rarissimum est) usu ueniat, morbi magnitudinem aut læsæ functionis præstãtiam plus negotij facessere. Omnem igitur eiusmodi curationem extraordinariam dicere solemus. Alias autem posterioris curationem prioribus prodesse, alias obesse contingit, Prodest in his quæ nunc cõmemoraui, quibus enim præsidiis posteriora, iisdem & priora tolluntur. Eodem quippe pituita medicamento potest cerebro atque uentriculo expurgari. Expetenda omnino optabilisq́ue curatio, qua omnibus eadẽ opera medeamur Quod si posterioris medicatio priori neque confert neque officit, non utique magna potest celeritate perfici, sed fere longius producitur, tum nihilo minus tamen urgentiori obsistendum, aliis quoad fieri potest minime neglectis.

ctis. Quum uero urgentioris curatio cæteris prorsus obest, atque cõtraria exposcit remedia dum illi uacuamus, reliqua deteriora fieri est necesse, quorum dein aut difficilior aut certè longior sit futura methodica curatio. Hoc tamen optabilius est quam urgentioris ferocia & affrenatione affligi & prosterni ægrotantis uires. Læsio etenim morte est tollerabilior. Qui methodum in omnibus nimium pertinaciter exquirit, pariter cum morbo plerunque hominem de medio tollit. Age uero donemus pituitam, quæ in uentriculum e cerebro fluxit, ita demum in uenas intrudi asq; adeo obstruere ut bilem coerceat, hacq; putrescente causum accendat, quis tam inconsideratus aut rudis sit, ut in perseuerantem destillationẽ totus incumbat, neglecta febre quę interim ægrotum sit peremptura? Quis non potius properet in primis ardentem febrẽ tum uacuatione, tum refrigerantibus restinguere, etiã siquid in destillationem decet, aut etiam irritet? Eadem est atque etiam multo manifestior in ea pleuritide ratio, quam e capite ruens frigida destillatio; sensimque succingentẽ mẽbranam subiens excitauit. Sæuiori quoque symptomati quod uires nimiopere conuellat aut etiam prosternat, in primis diligenterq; succurrendum, morbo etiã interdum prætermisso. Quanquam enim sublato morbo protinus symptoma uanescit, quod nusquam in corpore subsistat, si tamen nimium graue infensumq; est, ne uiolentia aut pernicie iugulet, leniendum protinus, ipsaque methodus inuertenda. Atque ea quidẽ symptomatis sanatio est, non qua sympoma, sed qua aut offensarum uirium, aut noui cuiusdam affectus causa existit. Nã uigiliæ, dolor excrucians, immodica omnis uacuatio, uacuandorum suppressio prohibita transpiratio & uires debilitant morbo ingenerant. Itaque urgẽ quouis symptomate quandiu uirium robori fidimus, methodus quidem tenenda, nec contra artis præscriptum in ægrotantis gratiam uni uacandum symptomati. At si iam uires labant, protinus symptomati occurrendum, morbo tantisper omisso, omnique ratione uires fulciendę & reficiendæ quo & morbo obsistere & toto curationis spatio satis esse possint. Sic igitur temperanda sunt omnia, ut neque laborans malorum sæuitia crudelius torqueatur, neque delicata mollique medicina quæ consanuisse uidebantur recrudescant. Hactenus explicatum satis qua ratione uniuscuiusque affectus remedium peruestigetur, siue id simplex siue compositum, siue unum, siue multa & quo hæc ordine congruẽter & methodice afferenda sint. Nunc remedij designanda quantitas.

Vt remedii quantitas definienda sit. Cap. VII.

EXPVRGANDO morbo paria quodam modo opponenda adhibendaque sunt remedia. Vt tria erant ex quibus medendi ars constituebatur, remedii genus, quantitas & utendi ratio ita tria sunt ex quibus illa nosse oportet, affectus species, magnitudo, & partis cui insidet conditio. Ex affectus specie remedij genus innotescit, ex illius magnitudine remedii quantitas, ex partis conditione utẽdi uia & ratio peruestiganda. Affectus speciem ostendunt propria ipsius signa quę demonstratiua dicuntur. Magnitudinem uero signorum symptomatumq; uis ac impetus, & tũ a pristino & naturali habitu, tum ab eo qui ante morbũ fuerat, recessus indicat. Hic aũt, ex laborantis natura, ex ætate & cõsuetudine dependẽt. Naturã dico nõ modo insitũ tẽperamentũ, sed & organorum conformationẽ & statum, omnemq; insitam eorum constitutionẽ. Cõsuetudo cõstat ex uitæ genere ex superiore uictus ratione. & ex anni tẽpore, cœli statu & regione in qua quis plurimum uersatus. His si propria signa accedãt quæ alio loco prodita sunt

a nobis, certum indubitatumque euadet, quęnam aut totius corporis aut partis affectæ pristina fuerit constitutio. Ad hanc deinde si morbi magnitudo symptomatum ui percepta conferatur, planè constabit quantum morbus a pristino habitu recesserit, & quã ualida decernenda sint remedia. Cognitus sit Dion ante morbum calido siccoque temperamẽto. Theon uerò frigido atque humido, ambos peræquè adoriatur febris ephemera. Theoni qui a pristino habitu longius recessit, frigidiora remedia quam Dioni decernenda sunt. grauius quippe & periculosius ex Hipocratis sententia laborat, quod ipsius naturæ, ætati atque consuetudini minus consentaneus sit morbus. Eadem ratione senex, qui iuxta ac iuuenis tantus iudicio febriciter, frigidiora tandem quam iuuenis exposcet auxilia, licet ad ea sensim ueniẽdũ esse hortetur uiriũ imbecillitas. Similiter quũ pituitosum atq; biliosum par casus inuadit, biliosus cognato morbo minus periclitatur, huicq; leuiora medicamenta tũ bilẽ purgantia, tũ refrigerantia quã pituitoso congruunt. In partibus quoque si tendo pari atque caro uel humorũ influxu uel ulcere tẽtatur, sicciora quam caro remedia postulat. Et ut generatim complectar, aduersus omnem affectum pręter naturam adhibendum eò usque contrariũ est remediũ, dũ in naturalem aut certè in pristinum habitũ sit regressus. Id autem alias semel & uniuersum fit, alias sensim ac paulatim. Remedium quod par morbo existit, quodque tanto recessu quanto & morbus a naturali distat, eam quidem omnino & uniuersum eximit atque persanat. Etenim si quatuor numeris corpus incaluit, quicquid quatuor quoque numeris frigidum paribus uiribus ei conuenienter adiungetur, id quidem uehemente immutabit pariterque tantundẽ ab eo uicissim immutabitur, dum mutua amborum pugna mediocritas quędam emergat. Vt enim si in aquam feruentissimam alterius gelidæ par modus infundatur, permistione tepor expurget: ita corporis sanguini humoribusque ualde calidis, si aut alimenta aut medicamenta paribus uiribus frigida, nec dum uentriculi calore prorsus obtusa recedunt, perfusione s intemperies inducitur. Si quę uero partes incalent uehementius, eorum attactu adhæsuq; pristinam mediocritatem recipient. Ad hunc modum humoris lenti & glutinosi adhæsionẽ oẽm detergit medicamẽtũ æquale ualidũ, & uitiosi exuperãtiã uniuersã tollit medicamẽtũ qđ huic semel detrahẽdę sit satis. At uero qđ super infirmiusq; morbo est, hunc quidẽ minuit eaq; rõne iuuat, sed nec prorsus tollit nec persanat. Quod.n. ordine secundo frigidum sit, haudquaquam põt quarti ordinis calidum affectum & semel & uniuersim eximere, sed eius tñ portionem aliquam delet detrahitq; Nam licet ab affectu uehemẽtiore id fortasse uictum & quasi extinctum sit, ea tñ ueluti colluctatione aut sibi partẽ aut aliquando minorẽ alterius portionem sustulit. Curãdo igitur affectui cõtrariũ remedium alias quẽ par alias infirmius adhibendum, his ferè legibus. Leuior affectus pari contrario semel uniuersimq; summoueri põt, qñ quidem nullam id corpori uiribusue insignẽ uim infert. Extremis quoq; morbis extrema diligẽtissimè remedia autore Hippocrate sunt adhibenda. Præcipites.n. sunt & acerrimi, ut apoplexia, quiq; breui oppressuri sũt uires & extincturi. In quibus ẽt morbis materia turget, suoq; motu & instabilitate oĩa conturbat, statim initio ualentissimũ medicamentum adferendum est. Pręstat.n. nonnullo uiriũ dispendio morbum discutere, quã sinere, ut ea materia principem aliquã partem occupet, & nullo subsidio uniuersæ uires mox collabantur & concidant. Mediocris autẽ affectus qñ nec pręceps est nec periculosus, lentè paulatimq; tutius eximitur. Non enim citra corporis offensionem, & magnam perturbationem iacturamq; naturæ uniuersum repente demoliri licet, quod in contrariorum ualidorũ pari robo-

ri robo-

el robore magna ui & utriusque iactura confligatur, multoq; magis si corporis aut partis affectæ substantia rara, aut eximio sensu prædita sit. Ita .n. pronunciauit Hippocrates, uniuersim & repente uel uacuare uel replere, uel calefacere uel refrigerare, uel alio quouis modo corpus mouere periculosum oẽ siquidẽ nimiũ naturæ inimicum paulatim uero qđ fit, tutum Quum .n. lentè id paulatimq; fit, utriq; tũ morbo tũ naturæ cõsulitur: morbus siquidẽ abigitur, natura quam minimum fieri potest offensa. Bifariam aũt leniter paulatimq; curationẽ fieri contingit, contrariis quæ aut pari aut inferiore sint recessus ordine. Nã & contraria paria si exigua quantitate adhibentur & quæ inferiore sunt recessus ordine identidẽ repetita, morborũ blande sensumq; eximunt. Quod .n. ordine tertio frigidũ est si morbo paris ordinis applicetur quantitate modica, nõ uniuersum pot semel repenteq; discutere at identidẽ sæpiusq; repetitũ põt. Atque hæc potestate tametsi copia nõ magnopere leniunt ipsarũ qualitatis noxiæ labẽ corpori quandã inurunt, ut non admodũ tutus sit eorum usus. Non.n. immodicũ corporis calorẽ congruenter uel opio uel mandragora uel hyoscyamo, exigua licet portione repetita extingues: neq; exuperantẽ humorẽ parua portione uel scãmonii uel colocyntidis repetita utiliter detrahes. Tutior altera est quę lẽte paulatimque fit curandi rõ, contrariis blandis & quę inferiore sint ordine, sed aut repetitis, aut interdũ copia maiore adhibitis. Sensim quippe multoq; ocio & tpe affectũ eũm depellunt, nullo aut certè quã minimo corporis & uirium dispendio, nec ulla qualitate noxia in corpus inducta. Nec tñ usque adeo imbecillę & languida sint remediorũ uires ut nihil ferè proficiant. Siquidẽ morbus uehementior illas plerunq, sic aspernatur & contẽnit, ut his uel iteratis nihil cedat. Sic uero blandæ sint ut tñ aliquantũ iuuent, ne remediorum blandimẽtis (quod sępe fit) morbus exasperetur. Viribus imbecillis lenis lẽtaq; curatio necessaria ea quoq, semp optanda, nisi morbus uehemẽtior accelerare cogat. Tuta siquidem ea est ac iucunda, & quæ sat citò fit si sat bene. Hac paulatim medẽdi lege si omnia recta rõne geruntur, neq; id succedit quod rõ postulat, nõ protinus, inquit Hippocrates ad aliud est trãseundum. Tametsi.n. manifesta utilitas necdũ ulla sit secuta, & tardior sit remediorũ euentus, de recta tamẽ medendi uia decedendum non est. Imperita stoliditas nihil ratũ certumve obtinẽs, huc illuc per oẽ remedii genus oberrat. Dũ tamẽ in eodem remediorum genere cõsistas, per uaria & multa euagari licet, ne uni assuescens natura eis uim non sentiat & aspernetur. Sed & plerunque remedium uni, non alteri confert. ob eas proprietates quæ sunt medicamentis cũ corporibus communes, & quæ sola experiẽtia deprehendi possunt. Quod igitur permutatione utilissimũ compertũ fuerit, id sedulo usurpandũ, quod uerò noxium protinus immutandũ. Quæsitum sæpe dubitatumque est, possitne blandum ac lene remedium iteratum, id sensim præstare, quod ualentius semel & uniuersim, sicq; usq; uehementia compensari crebritate & copia lenioris. Hoc sanè in iis remediis ueritatem habet quę nec genere nec agendi modo naturaq;, sed ordine solo distant. Nam plantago uel copia uel crebro usu æque refrigerare põt, atq; sempervivũ semel aut parcius admotũ. At uero nõ id efficiet qđ opiũ, qđ huic cuius insit narcotica, neq; agaricus crebriore usu id quod semel colocynthis, quod huic non illi uis insit trahẽdę crassę mucosaque pituitę, idque e summis & extremis corporis partibus. In eo porrò siue repente siue paulatim suscepta curatione, sic administrari tẽperariq; remedia debet, ut neq, morbi quicquã in discussum maneat, neq; contrariũ morbi genus inducatur mediocritate trãsmissa. Id uero assequi in primis arduũ, uniusq; remedii quantitas, cũm quæ in arte gerũtur, maxime acri ẽ iudicio decernẽda.

Partium indicationes quibus limitatius definitur remedii quantitas. Cap. VIII

REMEDII quantitas quã morbi magnitudo præscripserit, etiam pro partis affectæ conditione augenda minuendave est: non.n.omni æque parti eadem congruere pót. Partis autem conditio ęstimatur ex ipsis conformatione, positu præstantia atq; sensu. In conformatione considerandum quam rara sit aut densa In situ uerò sitne in summo ea corpore constituta, an in alto demersa, quã longè absit uel ab ore, uel ab eo loco cui remedium imponitur. In pręstantia spectandum pars ne sit ex earum numero quę princeps appellantur, & corpus uniuersum gubernant, cuiusmodi sunt cerebrum, cor, & iecur, an ne munus publicũ habeat & toti, corpori cõe, ut pulmo, ut uentriculus, intestina, renes, & uesica & quę his subseruiunt uenæ, arteriæ, & nerui, aut an priuata sit, sibi duntaxat nõ aliis utilis. In sensu uidendum hebesne sit is an acutus. Horũ aũt animaduersione remedii quantitas atq; uis sic est immutanda. Pars dẽsa & cõpacta, remedia exposcit ualidiora & attẽtãtia magis, quorũ uis intro subire possit, cuiusmodi sunt renes & iecur, & quæcũq; solida pars appellatur. Quæ uerò substantia est rariore, ut liẽ, pulmo, & musculorũ caro, mitiora postulat, Affectus in corporis summo positus pari quodã modo remedio abigi põt: qui uero in alto corpore demersus latet, ualentius & attenuantius flagitat, ualidiora quippe inflãmatio iecori quam inflãmato abdomini extrinsecus imponuntur. Ex assumptis uehementiora renibus quam uentriculo debentur, quandoquidem in uentriculum illabũtur ea uiribus integris, ad renes uerò hebetiora & imbecilliora reddita, neq; qualia assumpta sunt perueniunt. Longior quippe uia est per uiscera partesq; multas directa, in quibus remedia aliis permiscentur humoribus, nec leuem mutationem subeunt. Quocirca longè acriora & uehementiora decernenda sunt, pro uiæ longitudine & partium quas permeant numero. Præstãtia porrò idcirco mitiora exposcit remedia, ne uehementiorum appulsu & contagione facultas aut offendatur aut dissipentur ad uitæ conseruationẽ necessaria. Priuata uerò pars & ignobilis uehementiora perfert & quãta exposcit morbi magnitudo. Principi parti laboranti nullũ adferendũ est remediũ quod immodicè uel relaxet uel refrigeret, uel aliena & occulta qualitate sit præditũ, sed id semper quadã corroborandi facultate polleat. Obsentiendi quãq; pręstãtiam neq; oculus, neq; os uentriculi, uehementia acriaque medicamenta, hebetioris uerò sensus partes & ualida & acria medicamenta nullo incommodo sustinere ferreq; possunt. Atq; hæc quidẽ sunt omnia, quorum summa esse debet obseruatio, ut certa decernatur remediorũ quãtitas. Ex his.n.& intellecta morbi magnitudine, scire potest quam ualidum remedium, quo gradu recessus, & quo pondere conueniat, ut affectum semel uniuerseque demat, aut quoties & quousque admouendum sit, si lentè paulatimque id ars efficere pręcipit. Semper autem pristini habitus memor, in eumq; intentus, eosque curationem promoue, dum in eum factus sit regressus. Eo quippe redire consilium est, unde morbus exordium duxit. Pristinum statum, licet uitiosum qualem acceperis conserua, nec quamdiu morbus fatigat, de eius in meliorem commutatione laboras, nisi aut morbi causa sit, aut eius curationi officiat. Sublato retentiore morbo recreatisque uiribus, si quid demum uetustio incesse deprehendetur id sensim ocioq; multo, si uidetur, demoliendum. Nam quę longo sunt tpe contracta, lẽtè curare oportet, quę breui, breuiter, ut creationis morbi atq; curationis paria quodã modo sit temporum momenta. Quisquis remedij quantitatem arte consequi se posse diffidet, omnia sensim paulatimq; gerat, dum æger sibi uideatur restitutus, & pristinas receperit uitæ functiones.

Quoniam huius magnitudine nõ pauci occupãtur: poſſit ne quis ex morbo, in priſtinũ & æquè atq; antea ſalubrẽ ſtatum redire. Validius hęc utrinq; rationibus agitatur, ſed quicquid in ea uel obſcurũ uel ambiguũ eſt, explanatione adhibita elucebit. Morbus ſępe repẽte emergit, cuius cauſa ſenſim radices egerat. Nã quicũq; cõtinẽtẽ cauſã intus habet ſenſim multoque tẽpore genitus eſt: ut licet fortaſſe cõtinua febris repẽte hominẽ prehenderit, eius tñ cauſa, quę humoris eſt uitium, multo antè tẽpore ſenſim inualeſcebat, ob quam neque tum omnino & integrè ſanum corpus erat. Quum igitur febris ſublata cauſa perfectè ſanatur, corpus non modò ad priſtinum ſtatum redit, uerumetiam plerunque ad multo meliorem eo qui ante febrem fuerat. At uerò fieri arte nulla poteſt, ut ad ſimilem habitum redeat ei qui ante morbum & eius cauſam fuerat: aut ſi morbus ſine continente cauſa fuit, fieri nequit ut in priſtinum ſtatum regreſſus ſit. Qui enim naturalis bonusq; erat, ex morbo nonnihil immutatus eſt, parsque affectione aliquid contraxit, cuius naturam aut diu aut perpetuo redolet, manetque imbecillior: quod in grauioribus morbis luculentius apparet. Inuentũ iam eſt affectus cuiusque remedium, eiusque deſignata quantitas, reſtat utendi ratio, quæ cui parti, & qua forma, quoque tempore & hora adhibendum ſit, explicet.

Vtendi ratio. Cap. IX.

REMEDIORVM alia uacuant, alia duntaxat immutant uitioſumque affectũ depellunt. Remedia quæ ſolum immutãt, ſiue externa ſiue interiora ſint, affectę parti quam proxime licet, adhibenda. Id autem partis affectę ſitus oſtẽdit & ſedes atque conſenſus. Nam ſi externa pars eſt, ei ipſi apponẽda ſunt quæ immutent uitioſumque affectum remoueant; ea quippe non niſi contagione quicquam efficiunt. Quum autem interior eſt affectus, eius ſedes indicat remedia ei parti extrinſecus imponenda, quę illi proxima è directo reſpondet. Quocirca ex anatome compertum ſit oportet & notum, cui cutis regioni pars quæque interior ſubiecta ſubditane eſt. Quo modo uero intro ſumenda recte exhibeantur, demonſtrant partis conſenſus atque ſocietas, & uiæ in affectam partẽ ferentes atque directæ. Quum enim cognitum perceptumque fuerit qua uia ad partem affectam facilior expeditiorque tranſitus eſt, mox in promptu erit illac etiã intromittenda eſſe remedia. Sic cerebri affectus corrigunt, ei immutãt auxilia, quæ capitis maximeque ſyncipiti & coronali commiſſurę foris adhibẽtur, & quę indantur in aures, quęque uel ſubſtantia uel ſuffitu per nares intrò ſubeunt; iis uero quę eduntur bibunturve immutãdi cerebri parua & admodũ lenta uis ineſt. Pulmonum laterũ, thoracisque interiori uitio ſuccurrunt, quæ foris pectori imponuntur, & quę uapori ſpecie una cum ſpiritu hauriuntur; & quæ ſenſim lambendo & deglutiendo illabuntur in arteriam, minime uerò quæ ore accepta in uentrem ſtatim deuorantur. Ventriculum iecur, & lienem immutant & corrigunt, tum quæ admouentur, tum quæ ſumuntur conuenientia remedia. Inteſtinis ſuperioribus potio clyſtere utilior, inferioribus clyſter potione cõuenientior. Renibus & externa conueniunt, & intro ſumpta, & ſubdita ut clyſter. Veſicę atque utero externa, immiſſa, & aſſumpta. Vacuatio autem fiat per communes; patentesq; uias, in quas natura commodè dirigit. Has uero oſtẽdunt partis affectę cõformatio atque conſenſus. Conformatio quidem, ut quæ illius ſit figura, quę in ea aut circum eam ſpatia ſint, in qua excrementa ſua deponit. Conſenſus, ut quas & ex quibus locis in ſe uias habeat pertinentes, quibus ſuperuacanea ſuſcipit, & quas aliò de ſe emittit, quibus illa depellit atque propulſat. Quum igitur uacuatio triplex habeatur, una abſolute uocata, altera

quæ

quæ reuulsio, tertia quæ deriuatio appellatur: simplex quidē & absoluta uacuatio eorum est, quæ citra motum ullum aut exagitationem peccant. Reuulsio eorum quæ ex quauis sede in partem aliquam impetu feruntur & influunt. Deriuatio eorum quę partem obsident, ipsi quodam modo iam impacta. Itaque uentriculum aut summa præcordia suis uitiis utiliter euacuat uomitio; intestina clyster; uiscera atque mesenterium purgatio; uenas maiores uenę sectio; habitum corporis euaporatio aut sudorum eruptio. Igitur simplex fit euacuatio. Reuulsio uerò ex humoris motu spectāda. Si enim cōstet ex qua in parte in quā is incumbit, facilè sit reuulsione eum in contrariam partem retrahere, eiusque cursum inhibere. Sanguis uel quiuis humor cū sanguine per uenas contentum in quamuis corporis partem supra claues positam irruens, reuelli debet, secta è regione cephalica cubiti uena. Influens autem e uenis maioribus in aliquā earum partium quæ inter claues & renes sitæ sunt, reuellitur secta regione basilica cubiti uena. Qui autem in eas partes decūbit, quæ inter renes & femora interiacent, sistitur, siquidem plethoricum corpus, est primum sectione interioris uenæ, deinde saphenę, idque e directo sedis affectæ. At si minime plethoricum corpus est, una saphena aperta, satis reuellit. Aliorum humorum quocunque influentium, reuulsio etiā purgatione fit, præsertim si e iecore maioribusque uenis, uel in totū corporis habitum, uel in caput, uel in pectoris sedes, uel in renes & uesicam, uel in uterum aut crura procumbant. E iecore aut e liene cursu pręceps in aluum, uomitione reuellitur, quemadmodum & uomitio deiectione. Deriuationis porrò & genera & loca multo plura existunt, quæ ut apertiora sint sigillatim accuratius persequar. Cerebri humores quicunque partem priorem habent, per nares errhinis sunt deriuandi, qui partē summam per cōmissuras, qui partem imam apophlegmatismis per palatum, qui latera plerunque per aures, qui posteriora eius uenæ sectione quæ pupes appellatur. Oculorum epiphora & lachrimæ deriuantur per coronalem commissuram, eorundē externa uitia collyriis eluunt, interiora uero quę e cerebro per opticos neruos fluxerunt, per occipitium, uel commodi per id cauum quod ponè radicem est infimæ auriculæ. Qui in auribus cōgesti sunt humores, per eas ipsas expurgantur, & qui circum fauces, uel sectis uenis quę sub lingua extat, uel in angina uel detergente & discutiente gargarismate. Pulmones, latera, interioraque pectoris uitia, una excreatio purgat, quanquā interdum suppuratio aut abscessus pleuritidis, aperto latere forans deriuatur. Ventriculi pars summa, uomitione ima, deiectione leuanda. Iecoris pars gibba per urinas, pars caua quemadmodū & mesenterium, & pancreas, & intestina, & lien totus, omnis denique intestinorum affectus per aluum expurgatur. Renes & uesica per urinas; testes, spermaticaque uasa per parastatas; uterus per suam ipsius ceruicem. Quæcunque aliter & per alia loca fit deriuatio, nec naturæ motu, nec arte, sed humoris impetu fieri putetur. His quidem omnis exposita uidetur remediorum adhibendorū ratio; nunc de eorundem formis.

Medicamenta qua forma, quo tempore conueniant. **Cap. X.**

VARIAE multiplicesque medicamentorum formæ omnes duabus continētur liquida & solida. Vtra autem sit utendum, ostendunt affectus species & partis, tum eius natura atque situs. Pars affecta longius remediis absistens, aut solida atque densa, liquidiorem medicamenti formam expostulat; ut quę altius ac promptius penetret omniaque subeat. Pars uero propior aut rarior, solidis etiā

iuuari

fuuari potest. Medicamenta autem quæcunque intrò sumũtur ut uel emolliẽt, uel extenuent, uel detergant, uel dissoluant digerãtq; & quæ foris admouẽtur, ut uel eadem præstent, uel dilatent, uel relaxent, omnia quidem liquidiore forma efficaciora sunt. Quę uerò uel repellũt, uel attrahũt, uel incrassant, uel infrigidant, uel astringunt atque densant, uel corroborant, siue intus siue foris adhibenda sint, maiorem uim obtinent affectumq; promunt manifestiorem solida. Quę medias quodam modo uires habẽt, ut pleraque ad detergẽtia aut emollientia, his media quoque forma, qualis unguẽtorum est & eclegmatũ, aptari accommodarique; debet. Et hęc de remediorum forma, nunc de tempore.

In morbis curãdis magni semper momenti est opportunitas. Affectus qui aliquãdiu protrahitur, uix nisi mutatis remediis sanescit. Simplex affectus qui leuioribus pręsidiis tẽpestiua non cessit, ualentioribus profligandus. Quũ autẽ diuersorũ quadã remediorũ serie curatio perficiẽda est, nõ nisi prioris effectu inducto, posterius aggredimur. Nõ enim durũ scirrhosumq; tumorẽ discutere conandum, antequam is plane attenuatus sit & emollitus. Neque erysipelatis humorẽ digerere, priusquã id omnino deferbuerit. Frustra.n. posterius tẽtatur relicto priore. Ad hæc uerò, qualis morborũ p sua tẽpora, talis sit et remediorũ mutatio. Fluxionis initio astringẽtia quæ hãc repellunt sola ex usu sunt. In statu quũ fluxio plane consistit digerentia, incremẽto uerò utraque permista. Aut si forte cõgesta materia digeri minimè posse uideatur, eius dein suppuratio procurãda. Et in febribus cæterisq; partium morbis, primũ quidẽ initio exuperãtis materiæ portio uacuãda, reliqua dein naturæ imitatione pręparãda, quũq; iã illius beneficio cõcocta, aliquo propellitur, illac etiã prorsus arte uacuãda, ac prorsus extirpanda. Aut si forte nullus uel certe languidus sit naturæ motus, artis pſidiũ eius uices tẽpestiuè suppleat: tunc n. medicamẽto locus est. Opportunè gerit oĩa qui morborũ tẽporibus oĩq; mutationi remedia accõmodat. Naturã quippe adminiculantẽ habet, qui progressum eius imitatur. Fœlix aũt medicatio cui adiutrix natura succurrit. Irrita uerò quæ citra naturæ opẽ tẽtatur. Sed & uictus ratio præscribẽda est ex morborũ tẽporibus. Nã initio tenuis quodãmodo est habendus, incremento tenuior, in statu tenuissimus. Quũ.n. sæuissima symptomata urgẽt, & natura in morbi coctionẽ tota incũbit, alio auertẽda nõ est, neque plenioris cibi concoctione distrahenda. Et breuior futurus est morbus, hoc uictus tenuior pro cuiusq; tẽporis cõditione imperãdus, quo uerò lõgior, eo minus tenuis. Itaq; sine clauo & remis nauigat, naufragiũ tãsẽ factu-rus, qui nulla tẽporũ obseruatione medicinã facit. Iã uerò quũ plerique morbi certis horis cõcitẽtur uehementius & exasperẽtur neque ullius ferè sit eadẽ & perpetua ęquabilitas, horarum quoque tũ alẽdo tũ medendo habenda est summa ratio. In accessionibus (inquit Hippocrates) cibo abstinere oportet, nam adhibere noxiũ. Quũ enim p circuitus irritantur morbi, natura his obsistẽs noua cibi coctione auocãda nõ est. Sed & ipsa cõcoctione suscitatus calor morbũ plerunque grauius exasperat, quũ etiam secunda ualetudine nõ pauci dum cibus conficitur ingrauescant, aut non parum agitentur. Huc adde, in ipsa morbi maximeq; febris excãdescẽtia, tetro uapore corpus uniuersum pfundi, eoq; recẽs sumptũ cibũ labefactari & maxime, ex parte corrũpi. Quo fit ut neq; in accessione, neq; quũ mox futura est, sed quũ iã ea aut desiit, aut eius declinatio aut intermissio, cibus adhibẽdus sit. Medicamẽta aũt [illegible] ad mouendorum nulla stata hora, nisi quum [illegible] præcordia attingunt, hæc.n. cibo præmitti debent. Quæcunque uerò [illegible] concoctione examinatoq; uetriculo iuuãt, nec aute [illegible]

quum

quum fortè maligna qualitate prædita sunt. Hebetatur enim eorũ uis & obrui tur permistione cibi, neque longius potest syncerior ea prouehi, plerũque etiã permistum cibum corrumpit. Quum perniciosa qualitas medicamento ut el lebor inest, ne eius cõtagione exinanitus uentriculus grauius offendatur, cibi reliquias inesse conducit, ut quæ illius uires non eximant, sed duntaxat exupe rantem ferocitatem infrenent. Neque præterea quum morbi accessio fatigat, uacuatione ulla conuellendæ sunt uires. Perutilis & accommodata est uacua tioni hora quæ exacerbationem aliquantum præcedit. Tũ enim cumulata ma teria exacui mouerique incipiens, promptius euellitur. Cautio tamen etiam atque etiam adhibenda, ne uacuatione immodica dissolutæ uires, succedentis exacerbationis impetum ægrius perferant.

His summas medendi leges perstrinxisse uideor, quibus unicuique cognitio perceptióque affectui, mox remediũ eiusque quantitas & utendi ratio præscriba tur. Quod autem summatim comprehensum est, nunc particulatim discutien dum, & uno quoque remedii genere proposito, excutiendum qua id quantitate & qua ratione ac methodo, curando morbo adhibendũ sit, a uacuatione, quæ fe re omnium morborum communis est, inducto exordio.

Libri primi Therapeutices de methodo medendi

FINIS.

DE VENAE SECTIONE,

LIBER SECVNDVS.

Quid euacuatio, quotque sint humorum uitia. Cap. I.

MEDENDI methodo certis legibus stabilita, summa remediorum genera, quæ unicuique præter naturam simplici affectui ex aduerso opponuntur, eorum quantitatem, utendíque rationem summatim attingimus. Nunc quo sit artis cognitio usúsque certior, particulatim in unoquoque remedii genere accuratius uersandum, & explicandũ quæ cuiusque uis sit, quę congruens quantitas, & quę utendi ratio. Quoniam autem contenta dum præter naturam existunt quamplurimorum morborum interiores causę fiunt, quas in primis ars summouere præcep[illegible]rum euacuatio, ut maximè generale remedium, cęteris iure præmittenda. Est quidem euacuatio eorum quę præter naturam in corpore continentur expulsio. Continetur autem spiritus, humores, & excrementa. Excrementa sunt fęx alui, & urina, & quę a partibus quibusdam, ut a cerebro & a pulmonibus redduntur. Humores alij superuacui, alij propriè succi nũcupantur. Superuacui qui a sanguine ui naturæ secreti alendo corpori inutiles procul emandantur, ut pituita quæ in uentriculo & circum intestina hæret, bilis flaua quæ in propria cysti, & melãcholicus humor qui in liene est. Succi dicuntur qui in corporis substantiam conuerti ipsumque alere solent hoc genus ii sunt ex quibus sanguis sanguinis moles cõstituitur, & ii quos aliquando, diximus secundarios appellari. Iam uero horum singula alias secundum naturam alias præter naturam consistunt. Secundum naturam quum decoram & consentaneam tum qualitatem, tum quantitatem obtinent, conueniuntque naturæ legibus & integram sanitatem tuentur. Præter naturam quum uel qualitatis, uel quantitatis modum non tenet. Itaque quicquid horum a mediocritate & a iusto naturæ modo manifestè deficit, quia morbi causa existit, si emendari aliter non potest protinus auferendum expellendumque est. Hæc autem illius expulsio, est euacuatio. Vacuationis porrò differentiæ ex contentorum tum uitio tum situ comparandæ instituendæque sunt. Contentorum uitia sunt plethora & cacochymia, quæ hoc modo accipienda sunt. Venarum sanguis nequaquam simplex est & uniusmodi, sed ex pituitæ, bilis utriusque, & puri sanguinis permistione conflatus atque hos etiam succos ex omnium con[illegible] usuque dicendi sanguinis appellatione designamus. In homine bene temperato & optimè sano, minus est bilis flauæ quam melancholię, minus [illegible] quam pituitæ, & pituitę minus quam sanguinis puri. Iusta illa & [illegible] conueniens omnium humorum proportio, consentanea & naturalis est [illegible] is sanguis optimus & benignus censetur, qui ex quatuor suc[illegible] æquabilitate constat. Non sic quidẽ ut is parem habeat o[illegible]nem, sed pro ratione quam dixi cuique idoneam. Sanguis autem

quantitate peccat quum ſucci omnes in qualitatis mediocritate poſiti, ſupra iuſtam & naturę congruentem menſuram accumulantur & increſcunt. Tum ſane corporis uniuerſa moles intumeſcit, & uenæ ſupra modum plenæ tenſionis ſenſum inuehunt, omniaque membra, præſertim ab exercitatione, expergi uidentur. Hęc iſta conſtitutio, tametſi bonis conferta eſt humoribus, & uires obtinet robuſtas, hoc tamen malum circungerit, quod ad immodicam peruenit redundantiam, quę in grauia pericula pręceps ferri ſolet. Siue autem in hac ſuccorum omnium æquabilis eſt redundantia, ſiue ſyncerioris ſanguinis ſumma ubertas & affluentia, quia purus ille ſanguis reliquos in permiſtione ſuccos magnopere uincit non qualitatis, ſed quantitatis ſolius uitium ſubeſt, debet utraque plethorę genere cōtineri. Atque hæc ſimpliciter & abſolutè plenitudo cenſetur, quam etiam ad uaſa iam trito & apud omnes peruulgato nomine celebrant, quod amplam uaſorum capacitatem prorſus impleat, etiam ſi uires non premit. Alterum genus eſt plenitudinis quæ ad uires refertur, in qua tametſi uaſa non tument, nec copia diſtenduntur, plus tamen utilis ſanguinis & alimenti continet, quam a natura regi gubernarique poſſit. Mediocre alimentum ſæpenumero infirmiori naturæ moleſtum eſt & graue, quod licet per initia ſit puriſſimum, diu tamen uix tale perſiſtit, ſed a noſtri caloris gubernatione deſtitutum, tempore dierumque numero corrumpitur, fitque morborum cauſa. Cacochymia eſt uitioſitas ſeu uitioſa humoris qualitas, qua is a iuſta mediocritate deſciſcit. Sub hac humorum pernicies atque corruptela corporis functionibus incommodat, eiusque colluuie corpus ſordeſcit & labefactatur. eſt autem ea bipartita una mitior, quum uel ſuperuacui humores immodice accumulati ſunt, uel ſucci in ſanguine non illa iuſta naturalique proportione & concordia tenentur. Altera deterior quum uel ſuperuacui humores, uel ſucci tum primi, tum ſecundarij naturali & conuenienti ſua temperatione in uitium prolapſi ſunt, quod aut ſubſtantiæ aut temperiei corruptio quędam eſt. Horum utrunque rurſum aut cum putredine, aut citra putredinem obtingit. Latius uerò patebit cacochimiæ appellatio, ſi excrementorum quoque uitia comprehendat.

Contentorum porrò uitia quibus ſedibus inſint & ubi poſita, noſſe quidem maximè oportet antequam uacuentur. Plenitudo quæ Græcis eſt plethora potiſſimum in uenis atque in corporis habitu conſedit at cacochymia in omne corpus diſpergi diffundique ſolet. Quo ſit autem uacuandi ratio conſpectior, corpus uniuerſum in tres publicas regiones diſtribui partirique debet, quę proprijs limitibus & terminis circumſcriptæ tum uaria ſuperuacuorum receptacula, tum uias expurgandi uarias ſortitæ ſunt. Vna uereque prima regula in mediam iecoris partem dirigitur, in qua uentriculus, uenæ meſaraicę quæcunque ad portas concedunt, caua iecoris, lien & his interiectum pancreas includuntur. Altera e medio iecinore in tenues partium ſingularum uenas excurrit, comprehendens iecinoris conuexa, omnemque uenam cauam, atque illi comitem arteriam maiorem & quicquid earum incidit inter axillas & inguina. Tertia regio muſculos complectitur, membranas & oſſa, omnem denique corporis molem, quę ab ipſo ingreſſu arteriarum uenarumque minorum, in partes ſingulas & in ſummam extinctamque cutem profertur. Magna profectò iſtarum regionum uarietas, quum proprijs finibus ita circumſcriptæ ſint ut inter eas cōmunionis minimū intercedat, At multo maxima ex proprijs cuiuſque uiribus: quum ſint aliæ concoctiones, excrementa alia, & uiæ expurgandi aliæ, ex quorum animaduerſione omnis ferè medendi

di ratio ducta deriuataque est. Præter communes ac publicas corporis regiones, extant haud paucæ arctiores excrementis etiam subiectæ, quæ nec latè dimanant, nec in uniuersum corpus influunt. Hoc genus sunt cerebrum, pulmones, renes & uterus.

Euacuationis genera & differentiæ. Cap. II.

HINC rectè uacuationis differentiæ duæ statuuntur, una uniuersalis, particularis altera. Vniuersalis est quæ communiter ab uniuerso corpore materiam subtrahit. Huiusmodi sunt sudor uel perspiratio, sanguinis profusio, uomitio & alui subductio. Harum siquidem quæcunque primum obtigerit, quamquam plurimum ac ualidè regionem unam, cæteras tamen etiamnũ concussione quadam licet parcius exinanit. Vomitio primum quidem ac maximè uentriculum, deinde si persistit uiscera uenasq; maiores, postremo corporis habitum. Alui deiectio primum & abunde intestina, uentriculum, uiscera, primasque uenas, deinde uenas maiores, postremo minores habitumq; corporis. Sanguinis profusio primum uenas exhaurit & arterias illis anastomosi coniunctas: & in corporis molem ipsaq; uiscera, ad primas usque uenas progressa. Quæ per cutem fit dissipatio, proximè quidem è corporis habitu dissoluit, secundo è uenis arteriisque grandioribus, ad postremum è uisceribus & ex intima corporis regione. Particularis autem euacuatio partem duntaxat aliquam piam excrementorum onere pressam leuat. Quo in genere est cerebri per palatum & nares expurgatio, excretio quæ pulmonum & pectoris uitia extussit, arenularũ aut puris è renibus emictio, sanguinis ab utero aut hæmorrhoidibus profusio: hæc enim podicem, illa uterum in primis, utraque uenam cauam expedit: quum aluus balano uel clystere mouetur, aut ex quouis loco per cutem fit eruptio, particularis quoque uacuatio existit. Vnumquodq; porrò uacuandi genus alias sponte, alias arte fit. Sponte quum citra ullam medicationem quippiam è corpore effunditur. Id fit interdum natura duce, quæ dum integre ualet nobisque rectè moderatur, quicquid uitiose se habet aut superfluum, id omne corpore excludit, estque tum naturalis & opportuna euacuatio. Fit & interdum præter naturam, quum imbecillior facultas, humores corporis regere atque cohibere nequit, eosq; prorsum diffluere sinit: aut licet robustior ualidiorq; sit, interdum tamen humoris copia uel acrimonia tantopere lacessitur, ut hunc è uasis receptaculisq; suis proprio impetu foras exilire sinat. Vtraque symptomatica, irrita, pręter naturam, nulloq; usui est euacuatio, quod benignus atque salutaris humor pariter cum pernicioso promiscuè, nullo delectu, nullisque legibus prorumpat. Artificiosam euacuationem prohibemus, quę externi subsidij ope suscitatur. Ea rursum bipartito scinditur. Vna legitima existit, quę quòd uel qualitate uel quantitate negotium facessit, duntaxat exterminat. Altera huic aduersatur extraordinaria, qua utilis & qui in nullo uitio est humor exigitur: hęc medentium culpa uel inscitia decernitur, qui neque quod, ullum neque quod idoneum est perspectum habent.

[illegible] natura non externa ope, sed suis duntaxat uiribus maximeq; expultrice complet: medicus uero uariis sui fidiorum generibus, quę in ea cõparat & accommodat. Profundendi sanguinis gratia uenam aperit aut scalpello, aut hirundine, aut medicamenti quę ora uenarum reserent. Purgationem molitur medicamentis quę noxios humores è corpore eliciũt, ac deinceps foras uel uomitione uel deiectione pellunt. Per spirationem uero at-

que sudores, exercitatione, frictione, motu omni, æstu, balneis, præsertim nitrosis, sulphureis aut bituminosis, & ex accidenti inedia. Per hanc enim dum nihil offerens alimenti, insitus calor humoris plurimum populatur atque dissipat. Multa insuper attenuantia medicamenta, tum foris adhibita, tum intrò sumpta, corpus per halitum, perque sudores digerunt. In partium quoq; uacuationibus, cerebrum per nares expurgant errhina medicamenta, & per palatum apophlegmatismi, pectus & pulmones expediunt, quæ bechcia nuncupantur, renes & uesicam diuretica, uterum hysterica, aluum resoluunt balani & clysteres. Ex unaquaque demum particula eruptionem mouet, adhibita digerentia, suppuratoria, amyctica, caustica; item hirundines, cornua, cucurbitulæ sacrificatio, & ferrum candens. Hęc igitur pręsidia & tanquam instrumenta medici ad omnes omnium generum omniumque partium uacuationes, sibi compararunt. Singulorum autem remediorum quę hic generatim percensui, tractationem iam iamque diligentius exequamur, a uenę sectione exorsi.

Quid & unde uena secta uacuet. Cap. III.

QVVM quatuor ex succis sanguis totus constet & cohæreat, itque tenui sero pefusis, omnes quidem caloris & concoctionis quæ in iecore perficitur efficientia, ita accuratè exquisiteque permisti sunt, ut nullus ne minimũ quidem a cęteris disiunctus compareat. Incisa uena idque patente satis foramine, continendi facultas nequit obliquis fibris tam arctè sanguinem continere ac inhibere, quin is aperta uia excidat defluatque. Imò si fortè conetur auidius complecti atque supprimere, contractis uenis hunc uberius ac uulnere profundet. Emanat autem, non quemadmodum in purgatione, seorsum hic ille ue humor, sed sanguis uniuersus, qualem in uenis haberi commemorauimus. Atque tametsi moderatus aut etiam paucus sit, motu tamen impetuque suo prorumpit, nihil aut minimum protrudente natura. Neque per morbos in quibus uitiosa est humorum constitutio, natura potest sic opus moderari, ut aperta uena id solum quod redundat, uel uitio contaminatum est effundat. In crisi (fateor) nonnunquam infestum humorem concoctione præparatum ab aliis segregat, ac tandem per uias idoneas excludit: at nihilominus si tum uenam incidere contingat per eam minime possit tantulo tempore uitiatum humorem secernere atque exigere. Quod Auicennas ait phlebotomiã bonũ sanguinẽ rapere, malũ uero intus relinquere, quodq; metuit ne uena secta æger uel ad biliosorũ efferuescẽtiã, uel ad pituitosorũ cruditatẽ perducatur, si de permistis uenarũ humoribus id protulit, falsissimũ & incõsiderantiæ plenissimũ est. Neq; enim serum prius quam bilis, neque hęc prius quam pituita uel melancholia, neque inutilis & deprauatus humor antequam integer & familiaris elabitur. Hoc & quotidianus rerum euentus dilucide commonstrat. Dum enim sanguis effluit, simplex quidem & uniusmodi apparet. Exceptus deinde proprio disperdito calore mox totus concrescit, eiusq; partes omnes in suam quęque regionem contendunt. Serum per summa innatat, urinę haud absimile; bilis tenuis & florida concreti sanguinis pars fit suprema, melancholia subsidet, sanguis rubentior & pituita pallidior media tenetur. Constans si igitur præcisa uena omnes qui in uenis conditi sunt humores æquabiliter uacuari. At uero unde & quibus ex locis euacuatio fiat, quærendum.

Quum

Quum profluens liquidusque sit sanguis, quisquis secto loco uicinior assistit, primus quidem exilit, deinde qui illi iunctus continuatusque est, deinceps uero totus non modo uenis & arteriis, uerumetiam è uisceribus & ex habitu corporis emanat. Est enim admirabilis quædam continuatio seriesque uenarũ, per quam sanguis sic totus transfunditur, ut patente uia uniuersus plerunque cum anima excedat. Fit autem sanguinis per uenas & arterias transmissio, dum toto corpore analogia quædam sit & ęquabilitas. nam inanitę & indigẽtes partes fibrios alengis trahunt è plenioribus, & pleniores illis subsidio ueniunt, copiaque grauatę in uacuas illas onus suum deponunt. Adde quod fusus & liquidus humor sponte sua decliuiores inanesque regiones consequitur, in easque procumbit. Itaque uenę sectio quęcunque uenas depleuerit uniuersum corpus euacuat. Hinc duplici illa nomine uniuersalis censetur, & quod omnes humores ex quibus sanguis constituitur, & quod ex uniuerso corpore detrahit. At certe non æquabiliter: quum enim partes ordine quodam constitutæ sint, prius ac magis propinquis quam e distantibus; quumq; alię uenę in alias propagentur partes, celerius atque ualidius ab iis quę è directo, quam quæ ex trãsuerso positæ sunt, hauriet. Hæc rerum nominumq; explanatio præmittenda uidebatur uacuandi pręceptis, quæ deinceps traditurus sum.

Quæ humorum uitia phlebotomia uacuet è uenis. Cap. IIII.

HVMORVM qui aut peccant in uenis, aut ex his affatim defluunt propriũ accomodatumque remedium est uenæ sectio. Illos quippe euacuat, hos reuellendo sistit. In primis autem de euacuatione, mox de reuulsione pręcipiã. Humorum qui in uenis conduntur uitium, aut plethora, aut cacochymia est. Plethoræ exuperantisque sanguinis unicum ac proprium remedium est uenæ sectio. Quumque sit plethora duplex, una pura ex optimorum succorum pari quodammodo portione constans, altera impura cacochymiæ particeps, quæ uitiosorum est humorum in uenis redundantia, utrique sectę uena succurrit. Quum igitur musculis solidi atque distenti, nec non uenæ amplæ atque turgentes periculum minantur, protinus sectione est opus. hæc enim dolores extensione placat, corpus graui pondere leuatum erigit, & quasi recreatum alacrius expeditiusque reddit ad omnis generis functiones; quinetiam insito calore liberalius uẽtilato, reseratisque arctioribus uiis & spiraculis, morbos arcet, quorum discrimen impendebat. Discrimen autem est uel ne distenta uasa dehiscant aut disrumpantur, unde partium inflammationes obtingunt, & hæmorrhagię; uel oborta uniuersalis obstructio insitum calorem restinguat, strangületque uires alioqui ualidas, unde ardentissima febris aut repentina mors irruit. His uero malis neque purgatio, neque exercitatio, neque inedia tuto ac repente quemquam prohibere potest. Plethora pura sanguine tutissimè demitur. Impura uero non ęquè tuto, quo tamen ea simplici propinquior, magisque affinis fuerit, hoc sanguis abundantius mittendus; parcius uero atque restrictius quo fuerit impurior. In iis igitur qui prauam constitutionem sortiti, uenas supra modum referserunt, aut qui licet proba essent constitutione, uitiosis tamen se cibis impleuerunt, eousque solum eximendus sanguis est dum plenitudine periculo uitentur. Nam reliquæ impuritatis purgatio dein accommodatur. Calida autem biliosaque plenitudo omnium impurarũ tutissime uena secta tollitur; ut quæ non eam modo minuit, uerumetiam refrigerat. Melancholica plenitudo parcius ad auxilij genus tolerat, non enim eousque

calida

calida existit ut refrigerationem postulet. Pituitosa omnium certè minimè: quum enim impensè frigida sit sanguinis missionem auersatur, quę magis cruditatem refrigerans, ita conduplicat, uix ut unquam concoqui emẽdarique possit. Sed & huic fere comes uirium imbecillitas largam uacuationem minimè tolerat. Quocirca decernenda non est, nisi uenę supra modum confertæ graue periculum minentur: quumque necessitas exposcet non id semel & uniuerse, sed sensim ac parte tentandum, ea ratione quam posthac explicabimus. In omni igitur impura plenitudine a secta uena auspicanda est uacuatio, sine qua uix tutò purgatio decernatur. Etenim medicamẽtum quod prę sertim ualidius sit, tum calore tum trahendi facultate humores exagitans perturbansque plethoricum corpus, in grauius id discrimen adducit. In uniuersum autem plenis turgentibusque uenis, si non prosit, obesse tamen non potest moderata sanguinis missio. Iam uero altera plenitudo quę ad uires refertum (hæc autem signis non facile agnosci potest) licet neque uasa diducere, neque disrumpere, neque ingenitum calorem obruere possit, quoniam tamen imbecillas uires præmit, ne qua fortasse putredo aut humorum corruptela succedat uenæ sectione minui potest, quæ tantum relinquat, quantũ natura facilè gubernet. Sed & ea quoque quoniam nullius periculi præsentis metu urget, aut uictu parciore, aut inedia utiliter subtrahitur. De sanguinis humorumque corruptione aut putredine quę in uenis citra plenitudinem consistit, & quæ nuncupatur cacochymia, quã etiam nonnulli appellant plenitudinem ad uires, maior dubitandi occasio existit, num etiam possit commodè uena secta demi. Simplicem uenarum cacochymiam secta uena minuere tutum est ac utile, copię tamẽ ac uirium ratione suscepta. Licet enim dum in hac uena secatur, omnes humores æquabiliter prodeant, & uena eademque ac antè restet humorum proportio: quoniam tamẽ detracta oneris portione quo natura premebatur, uires nihilo imbecilliores, sed alacriores plerunque euadunt, quod reliquum est facilius ferũt, minoreq́; negotio domant atque conficiunt. Ita sane per continuas febres quum humorũ summa etiamnum cruditas & putredo in uenis est, plerũque misso sanguine urinæ quæ rubræ, crassæ, ac turbidę fuerant, mox puriores apparent, concoctionisque notas exhibent. Ita quidem ex artis principijs isthæc præcepta duci uidentur atque stabiliri, ut in secanda uena perinde ac in diiudicãdis litibus, facti quam iuris quęstio sępe fit obscurior. Exercitari igitur unumquemque in his signis oportet, quæ tum plenitudinem, tum uniuscuiusque humoris exuperantiam situmque demonstrat. Neque imperitorum more si uel nares stillant sanguine uel urinæ rubicunde sese offerunt, protinus imperanda uenæ sectio. Etenim facilè sanguis prorumpit non ex plenitudine solum, quodque eam uacuationẽ moliatur natura, sed aliis compluribus ex causis. Quibus enim exesa sunt uenarum oscula, quibus etiã uiscera, præsertimque iecur imbecillũ uel scirrhosum euasit, iis sæpe sanguis fluit e naribus, haud secus atque hydropicis. Quin etiam urina rubescit cruentaque redditur in attritu calculi renum. Flauescit ex ictero simplici, ex scirro hepatis, atque etiam ex ascite. Nemo tamen per hos affectus rectè uenam secuerit. Itaque ex his solum notis quę uniuscuiusque humoris exuperantiam denunciant, uenę sectio tutò decerni potest. Hæc una omnium humorum qui in uenis maioribus conditi sunt uitio expedite succurrit, eoque liberat si illic nõ autem e malè affectis uisceribus originem habet tum enim (ut aliquando plenius exequitur) præstantior accommodatiorq́; est purgatio. Ex his igitur constare potest quę humorum uitia uena secta uacuet. Nũc ut e uenis prorumpentes humores reuellando sistat, exponendum.

Reuulsio atque deriuatio ut per uenæ sectionem. Cap. V.

VNVM prorumpētis sanguinis remedium est reuulsio: idque siue foras ut e naribus aut ex utero, siue in partē aliquam abscessum facturus illabitur. Est autem reuulsio illabentis humoris in cōtrarium tractus. Hoc quippe nihil celerius fluxionis impetus cohibere potest. Contraria mathematicis sunt quę unius & eiusdem rectę lineæ extrema tenent, ad quæ qui fiunt motus contrarij dicūtur. Medicis uerò contraria quæ in eiusdem uenæ recto processu, per quem humorum cursus est, quam longissime distant. Aperta porrò uena primum quidē pars uulneri per quem humorum cursus est, quam longissime distant. Aperta porrò uena primum quidem pars uulneri propinqua exinanitur, hęc deinde longinquis sanguinem prolicit. Qumque id rectarum fibrarum ope compleat (illas siquidem trahendo ut trāsuersas expellēdo natura destinauit) plus sanguinis & expeditius ab iis partibus, in quas fibrę diriguntur, quā a cæteris eripiet. Imò etiam si nihil uenæ trahant, humores tamen sponte recto fibrarum cursu defluent. Quicunq; in dextris sunt, dextra consectantur, qui in sinistris, sinistra Laudanturq; humorū cursus quicunq; in directū feruntur, qui uerò oblique in transuersum, uitio dantur, tanquam uiolatę naturę & perturbationis indices. Nomina quidem cōtrario sunt, antè ponè, ad dextram ad læuam, sursum deorsum, intrò foras. Cęterum in humorū reuulsione, ne illa quidem cōtraria sunt nisi & in fibrarum uenarumque recto cursu collocentur. Pleuritidi dextræ nequaquam contrarium est latus sinistrum, at inflammato cruri dextro cōtrariū est sinistrum. Hic enim communis & directa uenarum societas, per quam sinistrū crus inclusum euocat e dextro, at e dextro latere nullas uenis rectis fibris in sinistrum concedit. Proinde huius secta uena, dextram pleuritidem non adimit, sed noxium humorem uel in inflammata parte linquit, uel puro sanguini permiscet, uel (quod frequentissimè accidit) sinistrā pleuritidem inuehit. Quū itaque omne eò spectet consilium, ut a loco phlegmone occupato plus sanguinis ac celerius quàm à cęteris partibus hauriatur, uena præcidetur, quę sit in directo situ partis affectæ. Sic enim & naturam cum ratione, & Hippocratem summum uirum imitabimur, qui in pleuritide interiorem brachii uenam secare iubet, ab eo latere quod dolore sit affectum. Neque uerò solum in dextra pleuritide, uerumetiam in iecoris inflammatione (cui tamen uenæ omnes societate iunguntur) interiorem dextri cubiti tundit, qua non comparente, media secat, si nec ea se profert, ad humeralem confugere mauult, quam ad interiorem sinistri brachij, tantam scilicet uim his attribuens, quę sunt in directo situ. Itaq; reuulsio e directo euidens subsidiū celeriter adfert, e transuerso nullum. Vena porrò ampla copiose, uicina ualidè atque celeriter trahit. Quum igitur magna uehemensque fiet inflammatio ex humore scilicet maligno cuius fluxio sit præceps, & locus in quē procumbit nobilis eximijve sensus, ampla uena finitimo loco secanda ut quæ plus celerius atque potentius ab affecta sed euacuet. Sin uerò affectus mitior est, angusta uena eligenda, eaque distantiore loco, ut minus, tardius & ignauius euacuet. Eiusmodi reuulsio omnis præterquam quod fluxionem sistit, ab affecta quoque parte prius putrem & inquinatum sanguinem, quam ex reliquo corpore benignū atq; syncerum detrahit. Neq; tū metus ulli sit nouę fluxionis proritandæ. Quum.n. pars laborans magis quam cœteræ exinanita fuerit, si ad penuriam usque detractū sit,

sit, uix denuò alia humorum fluxione conflictabitur, nisi fortè nouo peccetur uiuendi errore. Distantes enim indigentia auidæ, proprium sanguinē elabi nō sinent, nec pars affecta (nisi dolor aut calor restet uehemens) ab illis quicquam eripiet, ut quæ sit imbecilla, nec multo egēs alimēto. Malè igitur Arabū dogmate censetur, præcisam in pleuritide eiusdem lateris uenam fluxionis impetum augere, ac proinde quum ingens est plenitudo, ne fluxio geminetur, copiā primum uel ex inferiore pedis uena subtrahendam, deinde ex aduersi cubiti interiore reuellendum, postremò reliquias ex eodem latere deriuandas. Quid hoc quæso consilii & prudentiæ, ęgrum toties torquere, quem semel possis malo redimere? Profusus ad indigentiam ex laborante latere sanguis, copiā e fonte plenissimo haurit, simulq; phlegmone obsessam partem releuat, nullum metum afferens nouæ fluxionis. At ex aliis uenis quæ e directo non sunt, unam copiam imminuit, nequicquam tamen deprauari elicit, neque oppressæ parti leuamento est, aut certè putris humor e parte motus, puro uenarū sanguini permiscetur, redditurq; malum quod corrigendum fuerat pristino deterius. Quū autem directo secatur, uacuat, reuellit atque deriuat. Vt fluxio lenta atq; diuturna totius e distantissimis reuellitur, ita & quæ futura est arcetur, sic enim in tractatu nouæ uiæ longiorem conuersa, sensim a pristino citra uirium offensionem desciscit. Deriuatio est humoris illapsi tractus in uicinum latus. Fit autem aperta ea uena quæ in effectam partem inseritur. Per quā ea modo alimentum capessit modò noxium humorem influentem excipit. Quocirca quū iniecto scalpello ea uena præciditur, pars multitudine defessa illac onus suum abiicit. Opportunè autem deriuatio administrabitur, quum reuulsione pmissa fluxionis impetus & ardor iam resilit, neque denuò recētis & inopinati suspicio est, simulq; humor adhuc liquidus est in parte, e qua remeare potis est. Si uerò usque adeo infarctum esse parti cōiectura est, ut omni fluendi remeādiq; habilitate sit orbatus (quod in diuturnis inueteratisq; inflammationibus frequens est, in quibus scirrhosæ quædā reliquiæ inhærent) nulla utiq; deriuatio uenæ sectione, sed fomentis & emplastris mollientibus digerentibusq; tentanda. Quibus etiam si ne humor dissolui dissipariq; potest, neque locus est insignis, neque dolor uehementer urget, pars affecta incidetur ac diducetur, maximè uerò si humor pernicie atque contagione uicinas sedes inquinauit. Id quanquam deriuatio propriè uerèque dici non potest, illi tamen quasi uicaria succedit. Hactenus de uenę sectione generatim traditum sit, quæ interiorem morborum causam in uasis cōditam euacuat, uel effluentem reuellit, deinceps enumerandi affectus singuli quibus illa debeat accomodari.

Singulorum morborum, quibus uel præsentibus uel futuris secta uena succurrit, enumeratio. *Cap.* VI.

MORBOS quos uel sanguinis ubertas, uel eruptio progenuit, præsentes q. dem sanat uenæ sectio, impendētes arcet. Eius generis maximè sunt, synochus febris, tum ea quæ citra putredinem ex sanguine efferuescente, tum quæ ex putrescente eo accenditur, omnisq; continua, cuius putredo in uasis maioribus condita est. In partium autem affectibus numerantur, phrenitis, ophtalmia, parotis, angina, pleuritis, peripneumonia, hepatis, splenis, nephritis, uteri, pudendorum, inguinum, alarum, brachiorum, crurum, articulorum, omnium denique tum interiorum tum externarum partium inflāmationes, dictę Gręcis phlegmonæ. Fiunt enim dum aperta, rupta, uel exesa uena, dilapsus sanguis in partē

abscedit,

abscedit, abundantiorq́; congestus tumorem parit. His proximè accedunt sputum sanguinis incipiensque tabes, sanguinis uomitio, & quę naribus, ex utero uel ex hæmorrhoide plenior fit eruptio. Horum initio uena opposito loco tusa fluxionis impetum sistit, reuulsionisque ui nonnihil ex affecta parte reuocat. Ea igitur legitimum ac proprium his remedium est, qui ex boni sanguinis plenitudine ortus sui primordia acceperunt. Qui uerò ex impedita plenitudine emerserunt, quia his plurimum cognati sunt, uena quoque secta curari desiderant, quod eorum materia, etiam si impura sit, in uasis tamen condita est, uel ab his emanat. Deinde carbunculus, furunculus scabies humidior, omnisque rubor per corporis summa efflorescens, & quicunque ad istorum naturam conditionemque accedunt. His ergo præsentibus uenæ sectione medemur. Sic igitur causus, omnisque continua febris curanda, cuius putredo in uasis maioribus coercetur. Intermittens uerò quæ pura sit, siue tertianarum, siue quartanarū aut quotidianarum genere continetur, quod eius proxima materia propriusque formes nō in uasis sit maioribus, neque ex his prorumpat, uenæ sectione haud quaquam rectè curatur. At nihilominus in his interdum sanguis conuenienter mittitur quum aut uenæ immoderata copia turgescunt, phletorę que pericula impēdent, aut in calescentis sanguinis symptoma quoddam acrius urget: ut pulsans capitis dolor, corporis iactatio, æstus penè suffocans; quanquam & hæc plerunque obrepunt ex bile circum præcordia effruescente. At ne sic quidem uenæ sectio aut febrem aut causam eius tollit, sed duntaxat symptomatum tum præsentium, tum impedentium fęuitiam compescit. Ex partium quoque affectibus, capitis & aurium pulsans dolor, lethargus, uertigo, apoplexia quędam, & epilepsia, acris mordaxq́; fluxio, cordis quædam palpitatio. Quinetiam impēdentibus illis consuetis, aut anniuersariis, quum iam plenitudo causaque subesse deprehenditur, anteuertendum occurendumq́; est sectione uenæ, quandoquidem præsentium atque futurorum una communisq́; est ratio medendi, & quæcunque morbis pręsentibus rectè per aguntur, eadem sunt aut incipientibus aut imminentibus illis pręmittenda. Sed & citra plenitudinem, atque etiam in penuria interdum uena inciditur, quum euidentes causæ ut cōtusio, dolor; uel ardor uel ardor fluxionē proritāt, quæ partis alicuius plegmonem minatur: quod etiā non præsentis, sed incipientis aut imminentis morbi magnitudine atque metu fit. Hoc loco dubitatio existit non parum controuersa, utri magis ex usu sit uenæ sectio pręsentine morbo an imminenti. Quæ sic tamen explicari potest. Quum maxima & præceps est plenitudo, nec dum morbus ullus genitus est, nullo uirium dispendio sanguis abundè educi potest, ut qui copia & pondere naturę grauis erat. protinus enim laborans discrimen effugit morbi imminentis, securisque redditur. Quum uero morbus iam est genitus, uires præsentia eius attenuatæ, uix queunt citra detrimentum iustam sanguinis effusionem sustinere. Hinc Hippocrates ex more insilentes uel imminientes morbos iubet anteuertere sanguinis missione, non illorum in cursum apulsumque expectare. Hac ratione in ephemera ex obstructione, in synocho simplici, sanguis copiose trahitur antequam materia putescat. Quocirca tutius imminente quam præsente morbo sanguis profunditur, ac utilius est futurum prospicere atque præcauere, quam prorogare ut insilentem defixumque profligemus. Nam ægrius eiicitur quam non admittitur hospes. Cæterum quum morbus iam grauiter hominem exercet, maiore necessitate remedium expostulat, quam quum nondum inuasit. Quocirca genito quam impendenti morbo, necessaria magis est uenæ sectio, quod geniti sęuitia, maiore nos

necessitate impellit & urget quam futuri metus. Itaque, præsenti necessitas, imminenti utilitas ac securitas inest.

Quæ uena in quouis effectu secanda. Cap. VII.

PLENITVDO cui nullius partis affectio assistit, qualibet ex uena citra delectum retrahitur, commodissimè tamen usuque maximo ex interiore cubiti dextri, quæ a caua plurimum & a iecore ualidissimè procedit. Plenitudo biliosa, ex dextri quoque melancholica ex sinistri cubiti interiore uena, ita enim est effiagitat lienis situs Quæ uerò ex crudorum colluuie suborta fuerit, ex utrocunque cubito peræque denui potest. Eadem prorsus lex & in febrium curatione obseruanda. Quapropter synochus tum simplex tum putrida, uenam interiorem cubiti dextri pręcedi postulat. perinde ut febris ardens, & pestilens simplex, itemque tertiana & quotidiana continua. Quartana uero quæ continenter affligit, interiorem poscit sinistri brachii. Eadem propemodum ratione in puris intermittentibus secanda uena deligetur; si quando aut plethora aut simptomatum sæuitia hanc aperire postulent. Ex partibus quę supra clauiculas sunt, perspicue reuellit & uacuat incisa uena humeraria, celerius ualidiusque in cubito tardius uerò & segnius in eo magnus ramo, qui inter pollicem & indicem excurrit. Ex his uero quæ inter clauiculas & renes positæ sunt reuellit secta interior, celerius & maiore ui in cubito, tardius uero & segnius in manus ramo, qui inter annularem & minimum digitum porrigitur. Ex utrisque reuellit uena media, si quidem ex communibus illa humerariæ & interioris ramis coagmétata conflataque est. Nam plerunque aut latet altius inuoluta, aut alterius duntaxat soboles est. Subter renes in quacunque parte inhæreſcet affectus, secta propositis uena, maiore tū impetu tum celeritate reuellitur, lentius uero & infirmius secta in malleolo saphena. Renes ancipites sunt medii inter superiora inferioraque interiecti Situm definio non ex partis ordine, sed ex ortu & productione uenæ, quę in partem emittitur. Itaque phlegmone quę rectos abdomini musculos supra umbilicum inuaserit, retrahetur aperta inferiore uena. Quę uerò colum intestinum prætenderit, quamuis subter renes sit, reuelletur secta interiore cubiti; enim uenarum origines deriuationesque commonstrant. Hinc singulas uniuscuiusque partis affectiones persequamur. Capitis ex plenitudine affectus tum interiores tum externos, siue etiam nunc initium faciunt, siue magnitudinem summam impleuerint, reuellit secta cubiti humeraria; dextros quidem dextra sinistros sinistra. At si segnius & ignauius id agendum erit, uti quam ante uertere ac futuros præcauere consilium est, secabitur quæ directo inter pollicem indicemque manus contendit, nisi fortasse aliunde quam ex humeraria dicat originem. Eos porrò deriuant scapularum atque humerorum scarificatus, iniectæque cucurbitulæ, & sanguis profusus è naribus, quemadmodum etiam phrenitidas, deliria, & apoplexias. Vertigines uerò quę capitis uitio enatæ sunt, deriuantur præcisis quę pone aures sunt arteriis; perinde atque inueterati capitis dolores calidi spiritusq; pleni. Qui dolores priora capitis obsederunt, deriuantur aperta frontis uena. qui uerò occiput & posteriora tenent, cucurbitulis ceruici humerisque adhibitis, aut incisa uena puppi. Oculorum inflammationes & acres lachrymę, primum secta eiusdem lateris humeraria, deinde humerorum ceruicisque cucurbitulis retrahentur inhibenturque; deriuantur autem incisa uena quæ in alterutrum fertur angulum. Auribus inflammatis & parotidibus post humera-

riam

alam secetur uenā sub aure. Gingiuarum, maxillarum & dentium calidiores affectus, post humerariam earum quæ sub labiis extant sectionem desiderant, ut angina earum quæ sub lingua cernuntur. Pulmonum inflammationem reuellit pariterque deriuat interior cubiti sinistri potius quam dextri, quandoquidem pulmonum uenæ ex dextro cordis sinu prodeunt, hic autem in sinistrū parietem uenæ cauæ inseritur, qui per alam sinistram in cubitum excurrit. Eadem sanguini qui tussiendo reiicitur, tabi, cordis palpitationi, aliisque eorum uitiis succurrit. Pleuritidi tum interiori, tum externæ, itemque pectoris, diaphragmatis inflammationibus & ulceribus sanguinem sputo fundentibus, interior eodē latere secta reuellendo deriuandoque confert. Inflammationes quę uel axillas uel humeros male habent, nisi ad brachii flexum pertingāt, eādem curandi rationem subeunt. Quum autem eò peruenitur, quoniam partē inflammatione obsessam sectione proritare tutum non est, minus e directo aperienda est uena. Iecore inflammato grauiterve oppresso, interior dextera cæditur: aut uerò male affecto lieni succurrit interior sinistra, in cubito quidē ualidius in manu languidus. Deriuatio e liene, non ut quibusdam uidetur in hæmorrhoidas, sed in aluum fit, & e cauis quoque iecoris in aluum, e gibbis uerò in urinas. Recens renum inflammatio, quam copia sanguinis comitatur in uenis, ex interiore cubiti reuellitur, dextri quidem si ren dexter, sinistri si sinister astringitur. Quum uerò non immodica plenitudo premit, tutius ualidusq; ex inferioribus quæ e directo sunt, uel in poplite uel in malleolis. Per uteri affectus si menses præter modum emanant, uena cubiti interior impetum coercebit, sursumque retrahet, quemadmodum & cucurbitulæ subter mammas, uel etiam umbilico infixę. Suppressos autem menses uena in poplite, aut malleolo instante purgationis tempore cæsa mouet, nam sanguinis impetu deorsum conuersio, uenę quę in uterum perueniūt, resignantur. At si qua inflammatio subest, per initia sursum retrahetur, idq; directò illinc quippe tanquā e fonte plenior fluxio irruebat. Nec est quod inde mensium suppressionem uereare, si modò quam mox uenam in poplitē aut in malleolum directam ferire iubeas, quæ illorum euacuationi deriuationiq; paratum & expeditum est præsidium. At si quis temere hoc ab initio experiatur & attētet, fluxionis impetum phlegmonemque augebit. Reuulsio enim quæ fit secta interiore cubiti uena, quia iecur fontem ipsum, e quo fluxionis exordium est, exhaurit, uniuersalis censetur, quę uerò ex uenis inferioribus fit, particularis, neque fontem primariò euacuat. Quum itaque uniuersalia particularibus sint pręmittenda, inflammationes quæ subter renes incurrent, primum reuellendæ sunt præcisa interiore cubiti uena directa, deinde reseratis inferioribus, quę aliquam etiam reuellēdi uim obtinent. has tamen tutum minimè sit primas ferire, maximè si ingens est uasorum plenitudo, fluxionisque incursio uehemens. Profluentes affatim hæmorrhoidas, secta in cubito uena supprimit, suppressas diducit & euocat secta in malleolo. At si qua inflāmatio uel podicē, uel partes obscœnas, uel uesicam uel alterutrū inguen infestabit, modò non uenenatæ cuiusdā perniciei particeps ea sit, ex superioribus cubiti uenis multitudo summouenda, inhibendaque fluxio, secundum quam ex inferioribus, si magna premet necessitas, particularis reuulsio deriuatioque fiet. Similis est crurum inflammationum ratio, quoties enim ingens inest plenitudo, effrenataque fluxionis uis & incursio, ex cubito sanguis primum, mox ex crure uel pede fundetur. Sin leuior existet inflammatio, neque plenitudo extra modum increuerit, superiorum uenarū sectionibus prætermissis, satis superq; erūt quæ ex inferis obeunt

Hę igitur uenę, in factis aut incipientibus morbis incidēdæ. Cæterum qui ex pręsenti plenitudine futuri morbi metuūtur, sanguinis detractione arcēdi sunt & pręuertendi. Ac si plenitudo ex suppressis mensibus coagmentata est, quisquis morbus impendebit, congruenter propulsabitur inferarum sectione, quæ dum uacuant, menses pariter exciunt, ipsamque mali causam exterminant. Vbi uerò ex longa consuetudine fluentes hæmorrhoides cohibentur, plenitudinemque iuuehunt, si quidem has euocare consilium est, ex inferioribus plenitudo haurietur: si illas obcæcare ægrotus requirat, neque uelit posthac illis ob noxius haberi, plenitudo ex superioribus erit detrahenda. Quęcunque autem aliis ex causis nata plenitudo morbos inuitatur, eos inhibebit secta iecoraria in flexu cubiti dextri. Pars cuius uasa facilè deducuntur uel rumpuntur, aut illabentem fluxionem promptè excipit, exinanienda est non per uenam finitimam quum nihil morbi adhuc genitum sit, sed per uenam quam longissimè è directo disiunctam, quę & futuram fluxionem inhibeat, & eius solitum impetum in diuersam regionem incitet.

Quod spontanea sanguinis eruptio conferat in morbis. Cap. VIII.

SANGVIS è naribus, ex hęmorrhoide, atque ex utero plerunque sponte prorumpit: ex ore uerò modò tussi, modo uomitione; at ex alia corporis parte per quam raro, nec nisi contra naturam. Quocunque ex loco lentè parceq; sanguis etiam secundum naturam emanat, inutilis habendus: neque enim morbum soluit, neque conuenientem uacuationem dehortatur, quam præsertim morbi uehementia maturare cogit. Qui uero affatim copioseque procuit, tum in grauante plethora, tum in synocha febre utilis, ut quam decretorio die plerunque finit. Quum enim uniuersale malum omnes peræque tu uenas occupet, undecunque obtingat sanguinis imminutio, grauitatis plenitudinisque symptomata cedunt. At in causo atque in omni continua per quam humores alii in maioribus uasis putrescunt, sanguis etiam copiose & affatim prosiliens non æque confert. E naribus enim qui excurrit licet uigilias, deliria capitis dolorem aliaque symptomata demulceat, uix tamen propriam morbi essentiam atque radicem euellit, nisi forte immoderatior succedat profusio, summa uirium dissolutione, quæ tamen nusquam uidetur optanda. Vitiosus enim sanguis per nares postremus elabitur, nec nisi quum utilioris magna uis erit effusa. In his igitur febribus tametsi nares multo stillent sanguine, uena tamen cubiti secanda, quandoquidem sæpe deprehensus est e naribus tum calore, tum substantia laudabilis, quum ex cubito impurus sordidusque detrahitur. At uerò qui per hos morbos ex hæmorroide aut utero affatim & copiose exit, quod proximè e uena caua lumborum decedat, multo equidem utilior habendus, sed plerunque nec ipsam febris radicem extirpat, quæ in uenis est cordi proximis. Hinc sæpe profluentibus mensibus, atque etiam in puerperis quæ ritè purgantur, ob febris ardorem sanguis (licet parcius) e cubito demendus. Eadem quoque ac etiam euidentior est interdum ratio mittendi sanguinis e cubito, profluente hæmorrhoide. Iam uero partium phlegmonę aliisque affectus qui supra iecur & diaphragma consistunt, nihil aut minimum mitescunt sanguine ex utero aut ex hæmorrhoide profusio, nec qui inferiores sedes obsident, eo profluente e naribus, quemadmodum nec e nare dextra emanans affectus tollit sinistros, nec e sinistra dextros. Itaque sanguis sponte at non ex ratione profluens, non eam dehortatur uenæ sectionem

nem quam ratio uſuſque poſtulat. Morbis autem curandis uenę ſectio aut per ſe, aut accidente confert; per ſe aut uacuat reuellit, ex accidente uero, modo refrigerat, quum calidiorem ſanguinem educit, modo obſtructiones expedit, ſed eas duntaxat, quę ex multitudine contractæ fuerant. His autem affectibus ſemper adhibenda eſt, quibus per ſe, non ſemper uerò iis quibus ex accidentem medetur. Etenim iecoris calidiorem intemperiem emendare emiſſione ſanguinis quum eius eſt penuria, minimè tutum ſit: ſed eorum tutior uſus quæ per ſe refrigerant & proprium ſunt intemperiei remedium. Dicti iam ſunt affectus omnes quibus remedio eſt uenæ ſectio: nunc effundendi ſanguinis præfinienda quantitas.

Quibus ſignis morbi magnitudo & uirium robur comprehendantur, pro quorum indicatione mittere aut non mittere ſanguinem oporteat. *Cap. IX.*

CVICVNQVE affectui conuenit uenæ ſectio, ei protinus adhibenda ſi magnus is eſt uireſque conſentiunt. Leuis autem uſque adeo interdum affectus eſt, ut uel ſponte nullo artis ſubſidio breui ſaneſcat. Atque interdum licet magnus ſit, uires tamen imbeciliores apparent quam quę ullam uacuationem ſuſtineant. vt quæ ferè omnis illarum ſubſtantiam conuellat, quarum ſeruandarum gratia curatio inſtituitur. Itaque ut accurate, & ad unguem preſcribatur in quibus morbis ſi quantum demendum ſit ſanguinis, prorſus ęſtimandum quam magnus morbus ſit, quamque ualidę ſint uires. Morbus autem ſiue factus omnino, ſiue incipiens, ſiue impendens, magnus dicitur aut ex ſe, aut ex ſua continente cauſa quæ in humoribus conſiſtit, aut ex ſymptomatis cuiuſdam ſęuitia. Ac primum quidem magnus uehemenſque intelligitur ex ſuo genere; nam cuiuſcunque partis ſit phlegmone, grauior deteriorque cenſetur quam ſimplex eiuſdem intemperies. Deinde ex partis uſu atque præſtatia, ſi ex principum partium eſt ordine, ut cor, ut cerebrum & iecur; aut ſi contra inter partes abiectas & ignobiles cenſetur. Præterea ex iſtarum ſitu; nam aliæ principibus affinitate iunguntur, ut pulmones, latera uentriculus & lien; aliæ uero longiore interuallo diſiunctæ ſunt, ut inteſtina, renes, ueſica, artus, aliæque in extremis corporis poſitæ. Ex ipſo denique partis ſenſu, qui aut acer acutuſque eſt, aut hebes. At cauſæ magnitudo ex humoris qui affecta ſede congeſtus eſt & continens ſit morbi materia, conditione & natura ſpectatur; quod nempe benignus ſit uel uitioſus, uel putridus, uel pernicioſa qualitate contaminatus, iſque aut multus aut paucus. Hic enim quicquid pernicioſum eſt & malignum magnum etiam nuncupare cõſueuimus. Ex uaſorum etiam & uiſcerum totiuſque corporis plenitudine uel exinanitione, antecedentis cauſæ magnitudo deprehenditur; itemque ex humorum inibi cõceptorum puritate aut uitio. Symptomatis magnitudinem ex uehementia aut remiſſione eorum quæ incidunt metimur, nempe dolores, ſitis, languẽtis appetentię, uigiliarum, & cęterorum quę uires imminuunt & attenuant. Itaque ſi praua quædam morbi ſpecies uelut inflammatio, iecur cerebrum, uel partes cordis uicinas atque connexas occupanerit, cuius uis latè ſe fundat, ſitque humor putridus & uenenatus, quali & corporis uaſa conferta apparcãt, adeo ut inde magna excitetur corporis agitatio, mala appetentia. ſitis, dolor acerbus, & uigilię: hunc profecto in maximorum grauiſſimorumque morborum numero reponemus, cui & maxima cõgruit euacua

tio. In quo autem morbo diuersa comparent omnia, is certè pro leuissimo minimoque ducendus est, & qui fortasse nullius uacuationis indigeat. Inter hos non pauci interiecti sunt medii ordines, qui pro maioris minorisque ratione, aut abunde aut parcè uacuandum denunciant. Nunc ad uirium æstimationem transferatur oratio. Facultatum uiriumque corporis aliæ partibus singulis ingeneratæ sunt & insitæ, alię communes & influentes. Insitarum atque innati calidi unam eandemque haberi essentiam eamque naturam appellari, & ex innato spiritu & humido primigenio conflari, cui solida partium substantia tãquam materia substernatur, alias planum efficimus. Communium uero uagarumque essentias e tribus principiorum fontibus emanare, tripliceque spiritu in totum corpus, animalem quidem è cerebro per neruos, uitalem è corde per arterias, naturalem è iecore per uenas effundi ostendimus. Quo loci demonstratum simul est uires partibus singulis ingenitas ab influentibus illis sustineri, totum uero animal ab utrisque gubernari. Itaque si integra sanitate frui debet animal utrasque tam insitas quam influentes saluas & incorruptas esse est necesse. Quod euenturum est, si earum substantia æquabili & iusta quadam moderatione consistat, ut in certa quantitate atque proba temperie posita est. Econtrario autem si substantiæ uel quantitas uel temperies inuertatur, & illę necessario iacturam facient, aut imbecilliores euadent, unde earum functiones lędentur, totiusque animalis gubernatio perturbabitur, tandemq; uitæ consequetur euersio. Ergo ualentes & imbecillæ uires ex operibus primum & internoscendę sunt. Vrinæ aut alui excrementa cruda, nempe tenuia & aquosa, aut loturæ carnis similia, naturalis facultatis imbecillitatem commonstrant, quemadmodum uel retentio, uel alia quæuis oblesa functio. Vitalis facultas ex pulsu paruo, obscuro & languido, similiter ex respiratione parua, difficili atque crebra, ex uoce exili & languida, quę neque pulmonum, neque pectoris uitio oborta sit, debilis animaduertitur. Horum uero contraria eiusdem robur & firmitudinem ostendunt. Animalem uim imbecillam coarguunt motus sensuumque læsio uigiliæ, deliria, aliæque perturbatę principes actiones quemadmodum contrarię constãtiam ipsius firmitatemque demonstrant. Ex his ergo functionibus facultates lędi conicimus. Lęduntur autem imbecillę apparent bifariam, uel oppressę uel languidæ. In omni porrò euacuatione maximi refert languidas ab oppressis internoscere. Hę siquidem largam, illę nullam uacuationem ferunt. Earum distinctio ex causis euidentibus est petenda. Si enim eius generis progressæ sunt quę uirium substantiam uel mutant uel dissipãt, eas uere languidas esse: sin nullæ eiusmodi deprehensæ sunt, & aliæ urgent suo pondere, opprimi solum censeto. Externæ causæ & euidenter quibus insitarum uirium (ab his enim exordiar) temperies mutatur, sunt ardentissimæ febres quę corpus liquant, & causæ uehementiores quæcunque solidas partes immodicè calefaciunt, refrigerant, humectãt, siccant ue. At illarum substantia digeritur atque disperditur in morbis longissimis, qui hominem in atrophiam uel in tabem coniiciunt. Influentiam autem uirium triplex spiritus permutatur, tum ex ambientis & rerum quorumlibet irruentium intemperie uel uenenata qualitate, tum ex uiscerum aut humorum deprauatis qualitatibus. Aeris quippe feruor & æstus non solum qua nos extrinsecus ambit, uerumetiam qua intrò respiratione ducitur, pulmones primum, deinde cor, omnesque spiritus eousque inflammat, dum plerunque febris incendatur; ex qua spiritus intemperies necessitas est uires imbecillæ languideque reddantur. Adde per eum feruorem spiritus non modo temperiem

mutationem ſubire,ſed & diſſipatione minui. Frigoris cõtra immoderata uis foris incidẽs introque ſubiẽs,alias ſpiritum omnemque calorem infringit & debilitat,alias prorſus extinguit. Aer dum uel peſtilẽs uel quodpiam uenenatum aliud uitium cõcepit,hauſtus tractusque cõtagione noſtros etiam ſpiritus labefactat,ex quo grauium morborum in corpus incurſio, uiriumque non mediocris iactura. Multo quidem apertius uel ſcorpii uel rabidi canis uel alterius uenenatæ beſtiæ morſu acceptum uirus,ſpiritũ polluit & inficit. Porrò etiam interiores & abſtruſę cauſæ ſpiritus immutare ſolent. Vbi enim principes corporis partes intemperie aliquapiam conflictabuntur,eadem ſi lõgius ſerpat neceſſario ad ſpiritus indidem ortus dimanabit,uiriumque robur comminuet. Quodcunque etiam humoris uitium in corpore dominetur,ex eius intemperie grauem offenſionem ſpiritus excipiant oportet. Crudorum quippe humorum ui qui aut corpus uniuerſum aut uentriculus maximeque os eius occupauerint,neceſſe eſt tum caloris tum ſpiritus ſubſtãtia refrigeſcat & infringatur,animalque prorſus langueſcat,interdum uero & ſyncope prehẽſum corruat. Bilis ardentior calore immodice ſpiritus cremãs,aut os uẽtriculi uellicãs & quaſi aculeis compũgẽs,haud leuiorum malorum ſit cauſa. Eſt & quum humor aliquis ueneni labe & pernicie aſpergitur,cuiuſmodi eſt cohibitum putreſcẽsque ſemẽ,aut mẽſtruum,aut grumus ſanguinis,cuius uapor ſpiritum labefactans & inficiens alias ſyncopen,alias uteri ſtrãgulatũ alias epilepſiam,alias alia incommoda ſolet inferre,uiribus extra modum offenſis. Ergo tot tãtisque modis ſpiritus a ſua temperie deſciſcunt. Eorum porrò uiriumque ſubſtãtia imminuitur atque diſſoluitur,interdum ſpõte, quia tenuis & diſſipabilis in corpore calido,raro,laxoque cõcluditur,ut proinde ſuopte impetu diſperdatur & uaneſcat. Interdum uero externarum & euidentiũ cauſarum occurſatione perimitur,quales ſunt ambiens aer feruidior & ſiccior,uacuatio immodica motio uehemens,animi pathemata dolor & uigiliæ. Immodica humoris aut etiã inutilis excrementi euacuatio,hoc ipſo quod ſpiritus ſubſtãtia fuſa atque profluens eſt,nõ poteſt nõ bonam illius partem e corpore ſecum abripere. Quocirca ſiue aluus nimiopere uel natura uel arte profluit, ſiue urina plus æquo profunditur ut in diabete, ſiue pus aut aqua ex thorace,ſtomacho, uentre inferiore,aut ex magno quopiam abſceſſu uniuerſe & affatim prorumpit,neceſſitas eſt grauem uires iacturam ſciant. Multo autem certius & clarius nimia ſanguinis aut ſalutaris humoris uacuatio ſpiritus effundit,uiresque cõuellit,ſiue is ex uulnere ſiue ex naribus,ſiue ex ore , ſiue ex mariſcis ſiue ex utero , aut aliunde proſiliat. Hac etiam ratione inediæ corporis robur frangunt,quod per has neceſſario & utili corporis alimento diſperdito & exhauſto aliud non ſufficitur,unde uim omnem concidere eſt neceſſe. Labor ac æſtus ſpiritus caloriſque ſubſtantiam halitu aut ſudore diſſipant. Quapropter qui uitę ſuæ curium in labore aut circa balneas & fornaces conficiunt , quoniam continenter labitur ac fluit eorum ſubſtantia,haud ęque excrementis circumfluunt atque ij qui ocioſam & inertem uitam traducunt. Qui luxuria & effrenata libidine diffluunt,his (inquit Poeta) frigent effœtæ in corpore uires quæ nullius medicinę uim perferũt. Hi omniũ maximè ex tãtula ſeminis uacuatione flacceſcũt & lãguent,quod ſpiritus plurimũ diſſipetur. Doloris porrò atrocitas multo amplius quã labor ſpiritus diſperdit,uiresque proſternit. Animi pathemata alia quidẽ ſpiritũ atq; calorẽ obruũt & ſtrãgulãt,ut timor,męſtitia alia uero diſſoluũt atq; diſſipant,ut gaudiũ, lætitia : Vigilię corpus uniuersũ eiuſque maximè animalem ſpiritũ exhauriunt, quemadmodum ſomnus uacua

tionis

tionis genus omne præter sudores &, quam ἄδηλον διαπνοὴν Græci uocant cohibent. Atque hę sunt causæ quarum exuperantia calorem, spiritum uiresque dissipat, quæ quoniam euidentes existunt, tanquam notæ & signa fiunt, ex quibus uires propriæ substātiæ iacturam fecisse intelligimus. Causæ uerò quæ dūtaxat uires opprimunt interiores sunt & abstrusæ, neque adeò nobis expositæ, eius generis sunt. obstructio, & immoderata humorum copia. Venarum arteriarumque obstructio quæ a crassis lentisq; humoribus fit, spiritus arctę coercet neque illos uentilatione refrigerari sinit, unde præpedito usu uitæ necessario grauiter cum ingenito calore opprimūtur. Id quidem in pulmonibus, in iecore in cerebri uentriculis atque arteriis, in ipso denique corporis habitu sæpe ac multum euenire solet. Obstructio autem quam humores nimio plus exuberantes induxerunt, non modo spiritu caloremque premit, uerumetiam suffocat & obruit. At multitudo libera neq; ulla obstructione præpedita siue simplex siue cacochymiæ particeps est, uires strangulat, ut in athletico habitu sanguinis, in leucophlegmatia pituitæ, in hydrope cruditatem, in ictero bilis exuperantia. Quotiescunque igitur naturalis facultas ab excrementis, uitalis ex pulsu & respiratione, animalis ex propriis functionibus imbecilla deprehendetur, si qua ex causis illis procatarcticis uehementior antecesserit, direptam & imminutam censero uirium substātiam. Vbi uerò nulla ex causis illis pręgressa fuerit & uires nihilominus imbecillæ comparebunt, nō utique dissolutas, sed oppressas putato, maximè si uel plenitudinis multæ cacochymiæ signa fuerint connexa. Sublatis causis opprimētibus protinus uires recreātur & ad sese redeūt, nisi affectionis diuturnitate prostratę iam sint. Velim igitur affectarum uiriū tres a nobis ordines constitui, alias esse prostratas, grauatas alias, tertias languidas, quarum signa sigillatim ex antè commemoratis elucebūt. Sunt qui uni pulsui tanquam signo minimè fallaci iubent attentos esse de uirium robore iudicaturos. Id certè magnum quippiam, at nondum satis esse iudicio, quādoquidem pulsus ferè inconstans incertusque est, & externarum complurium rerum interuētu perturbatur, mutationemque suscipit. Deinde ingēs copiosaque euacuatio alias uires, non minus quam uitalem cōcutit, atque earum occasu haud secus emorimur atque si uitalis intercideret, quare uidetur aliarū etiam facultatum obseruatio ad uacuandum necessaria. Siquis enim uehemēti aut diuturno morbo, ut lienteria, atrophia marasmove extabuit, huic sanguinem nō mittes, etiamsi pulsus plenus nunc existit & ualidus. Quocirca nō uniu͂s, sed trium uagarum & influentium facultatum, neque harum solum, uerumetiam insitarū quibus actio uitæ continentur, robur ad uacuationem ęstimandum est.

Vt uacuandi quantitas ex morbi magnitudine & uirium robore æstimari debeat. Cap. X.

MORBVS oīs ęgrotis uires cōuellit, ut & uacuatio quæ ad illius depulsionē adhibitur. Ne igitur durum uideatur iā afflictum grauius affligere, ea lege tēperanda sunt omnia, ut morbi substātia dematur, uiribus quam fieri potest minimum oblæsis. His quidem tantisper negotium facessere dum malum profligetur, & in maiores cōmodi spem adducamur, periti in primis est artificis. Quæcunque autem offensio per ligitimas euacuationes uiribus infertur, leuis admodum, & breuis esse solet, ut quæ completa euacuatione mox conquiescat. Natura siquidem noxiorum humorū pondere deonerata, quo ueluti sarcina premebatur, priores uires recuperat, quicquid spiritibus & īnato calori fuerat detra-

ctum

ctum resarcit, factaque morbo deinceps superior, quæ reliqua sunt euincit partim coquendo, partim foras dissipando. Si *Hippocrates* ad pericula prospicienda sagacissimus consuluit tenuem uictum ęgrotis adhibere haud ueritus illorum uires, licet infirmas uictus tenuitate debilitare, ut hac simul morbi essentiam comminueret, idem profecto in uacuandi munere tenendum. Cæterum proinde ut in uictus ita & in euacuationis ratione cauendum, ne in extremã debilitatem adductæ uires concidant, circumspiciendumque etiam atque etiam & accurate considerandum, quantum & quoad perferre queant. Aequa autem & legittima uacuationis quantitas citra insignem uirium offensionem morbum adimit. Hoc morbi uiriumque inter se exquisita collatio commonstrat. Nam ualidis constantibusque uiribus, fidenter quãtum morbus desiderat erit uacuandum minus ualidis parcius, prostratis nihil prorsus moliendum. Cęterum hoc ipsum in disceptationem quæstionemque uocatur, possint ne uires usque adeo debilitari, ut ne minimam uacuationem tolerẽt. Plerunque enim in magna uirium deiectione uacuationes sponte, salubriter, euentuque fœlici prorumpũt. Deinde unicuique uirium ordini sua quædã uacuationis quantitas proportione reddi potest, non enim credibile est unica aut semuncia sanguinis effusa uires etiam prostratas offensum iri. Quoniam igitur hæc obscura sunt explanationes adhibendæ, ut omnis uterum ambiguitas tollatur. Vacuationum alia integra statuitur & perfecte absoluta, quæ omnem aut certè plurimam morbi materiam adimit: alia utilis quidem at non integra, quę parte morbi sublata reliquum facit leuiorem; tertia cousque exigua & deficiens, nihil ut laborantem leuet. Raro quidem uires adeo prosternuntur (nisi malo u ctis & deploratis) ut ne uel minimam quidem uacuationem substineant uerum huiusce tanquã inutilis ueteres non meminere, quod citra ægroti alleuitionem uiribus incommodet statueruntque uiribus afflictis & prostratis nullam omnino uacuationem adhibendam. Itaque ualentes uires integram consummatamq; mediocres imperfectam quidem, sed utilem, prostratę nullam mali curatricem uacuationem tollerant. Ex morbis autem quicunque uehemens ac magnus extiterit copiosã eamque necessariam exposcit, sine qua aut nullo modo aut non tuto sanari potest. Mediocris moderatam, quę raro necessaria, sed duntaxat utilis habetur, per quam citius ac tutius sanatio perficitur. Exiguus morbus exiguæ etia aut nullius omnino uacuationis indiget. Iam uero morbi magnitudo uirium robori conferatur. Quum uires erunt planè integræ, & morbus mediocris, non utiq; necessaria, sed duntaxat utilis est uenæ sectio, potest tamen tuto & quantum morbus desiderat sanguis mitti. Non enim uerendum est constantes uires aliquantisper imminuere, dum morbi sentina funditus ex hauriatur, æ siquidem promptè nullaq; mora recreantur. Quum in uirium constantia & firmitudine morbus inuadet magnus & periculosus qui uasa immoderatione copia distendat queẽadmodum in habitu athelico & in synochis febribus, tunc uberior uacuatio præscribenda, quæ affectus magnitudini usquequaque respondeat, expeditque (inquit *Hippocrates*) usque ad animi defectionem ducere si ęger perferre possit. Neque uerò de animi perfectione præcipit, quæ uel timiditate et animi ignauia, uel acrimonia humoris accidit, qui os uentriculi pungit & irritat; sed de ea duntaxat quæ uberiorem euacuationem consequitur. Hanc enim in morbis extremis statuit tanquam regulam & legitimum uacuationis modum. Est autem animi uiriumque defectio lipothymia siue lipopsychia in qua etiamnum ægrotus loquitur, audit, uidet, agnoscitque præsentes. Sincope uero est omnium uirium præceps lapsus, ut epilepsia animalium, qua certè qui op-

primitur, nec audit, nec uidet, & (ut uerbo expediam) omnes externas functiones quasi interceptas habet. Lipothymia leuior est syncope, hancque solet præcedere. In his igitur affectibus sanguinem usque ad lipothymiam mittere permittitur; at non temerè & sine iudicio. Sed quum iam uires præ uacuatione manifestè fatiscunt & uacillant, & initium patiuntur defectionis atque lipothymię, cohibendum; neque unquam uacuationes ad extremum & usque ad ueram syncopem deducendæ, ut quæ omnino periculosæ euadant, etiamsi ualidæ uires erant. Tentandum igitur est exuperantem humorem subducere, quoad uires ferat. Et quocunque tempore dissoluuntur, etiamsi restent super uacua, ab euacuatione nihilominus desistendum cessandumque protinus est. Hoc autem certissimè disces pulsuum mutationi animum mẽtemque adhibẽs, quum ex magno paruum, ex ęquali inęquabilem, ex uehementi debilem & obscurum fieri, quumque fluentis sanguinis impetum labere, ægrotumq; iam languere animaduertes. Quoniam igitur syncope mortis est imago quædam, quæ astantes perterret & ęgrum in maximum uitę discrimen adducit, in eam profectò uacuationẽ ægrotum minimè præcipitabit, quicunq; existimationem suam inuiolatam tueri, neque in ullas obtrectatorum reprehensiones incurrere uolet. Conducibilius quidem sit ægrum diutius torqueri, quam una cum morbo uitam omnem profundere. Hactenus uires integras ualentesque oratio nostra attigit. Mediocres porrò uires si mediocris quoque morbus adoritur, moderatam quoque uacuationem postulant, quæ leui aut exigua uirium offensione uniuersam causam detrahat. Atque etiam utilis ea fuerit, quę leuior mitiorque adhibitur. At si easdem uires morbus maior inuadat, & cui multa uacuatio fuerit necessaria, nequaquam debet ea semel & uniuerse suscipi; ut quam uires tolerare nequeant. Non enim recte morbum demit, qui cum morbo ęgrum de medio tollit. Quum igitur semel & uniuerse facta uacuatio citra periculum adhiberi non potest, quod uitiose se habet paulatim uacuare expedit, & minutatim solubre quippiam pro reo reponere, ac primum quantum uires ferant detrahere, deinde quo defuit iteratione supplere, idq; uel bis uel ter, uel nonnunquã sępius ea curatio Græcis est ἐπικέρασις Prostratis autem uiribus nulla uel morbo exigente uacuatio ineunda. Quæ enim adeò exigua fuerit, ut uiribus illis quasi dimensa & par respondeat, quæ nullam commodi nihil, incommodi uerò atque perturbationis plurimum infert, tanquam inutilis & superuacua prętermittatur. Atq; in uiribus roborandis cõfirmandisq; omne tum studiũ collocetur, idq; cibis bonisucci modice & sæpius offerendis, quibus etiam facultas insit morbo aduersa, quę cacochymiam emendet. Quod si postea uires recreari atq; refici contingat, tum idonea afferetur uacuatio, quod in diuturnis morbis sæpius usu uenit. In acutis uerò nimia cunctatio semper anceps est periculosa.

Præsentium præteritorumque obseruationes, ex quibus certior uacuandi quantitas indicatur. Cap. XI.

MITTENDI sanguinis quantitatem ex morbi magnitudine atq; uiriũ robore præceptam, exquisitius atque perfectius euidentium causarum obseruatio præscribit. Ex his causis tres numerãtur interiores & nobis congenitę, tẽperamentum, corporis constitutio uel habitus, & ætas. Totidẽ externę & aduẽtitię, ambientis constitutio ex anni tempore, regione & cœli statu profecta ua-

cuatio

euatio suppressa uel immodicè procedens, consuetudo uictus e generis uitæ uel uacuationis. Præteritas hasce causas idcirco suprà exquirebamus, ut ex iis exquisita morbi & uirium magnitudo nobis eluceret. Præsentes & futuræ non dum morbum aut uires immutarunt, quoniam tamē humoris aliquid e corpore uacuare & uires dissoluere incipiunt, non parum ad euacuationem quam proponimus momenti obtinent. Quas autem hæ uires habeant, singulatim explicandum est. Calidum humidumque corporis temperamentum, in propria solidarum partium substantia situm, quoniam ui insiti caloris assiduò plurimum dissipatur ac dissoluitur, nō perœque copiosam fert uacuationem atq; quod ab illo plurimum dissidet frigidum & siccum. Quodcunque uerò corpus inde humidum appellant, quod multo humore abundet in uenis recōdito, id facillimè uacuationem tolerat. Corporis habitus, extenuatus, mollis & rarus, tum imbecillus, tum multæ dissolutioni obnoxius est, contra uerò carnosus, firmus atque densus pauca sinit e corpore dissipari. Qui autem præpinguis & obesus existit quāquam minimum disperditur, difficile tamen uenæ sectionem idcirco sustinet, quod exilibus sit uenis, quas exinanitas pinguedo facile stringit deprimitque, ut inde metus sit ne natiuum calorem extinguat. In corporis habitu æstimanda etiam est uenarum capacitas, quibus enim amplę & turgidæ spectātur, tolerabilior est euacuatio, quam quibus angustæ. Neq; uerò humorum natura posthabenda est, nā tenues & calidi celerrimè dissipantur ac disfluunt crassi ac frigidi diutius hęrent. Atque hæc quidem ad corporis constitutionem habitumq; pertinent. Aetatum porrò quæ decrepita nuncupatur, quia effœtis est uiribus, nullam uenæ sectionē tolerat, moribundum semen præcipitat quisquis reliquum uitæ calorem cum sanguine profundit. Quæ inter senectutem & pueritiam mediæ interueniunt, quoniam firmis uiribus & corpore bene constituto tenentur, nulla uacuandi præsidia metuunt. Puerorum ætas uirium quidem substantia abundat, cæterum quia corpus calidum & humidum obtinet, molle tenorum ac patens, quod sponte sua assiduo digeritur ac defluit, sanguinis missionem tutò non feret, quantum enim ex incidenda uena uacuandum fuerat, id ultro ex corporis natura præstatur. Has ætates nullis annorum finibus Hippocrates circūscripsit. At Galenus neque ante annum decimum quartum, neque post septuagesimum iis quas protuli causis adductus, uenam pertundit. Quod profectò de pleniore illa ueteribusq; consueta uacuatione audiendum nam moderatam quę tum uiribus tum plenitudini aut par aut inferior sit, utrique pro eo ipso quantulocunque sunt præditi modo, facile ferent. Sic Rhases ętate decrepita quæ graui urgēteque pleuritide uel peripneumonia torquebatur, sanguinem emisit. Sic Auenzoar filio suo trimo se utiliter uenam secuisse commemorat. Hoc & ipsi plerunque experimur, sexto aut quinto ætatis anno tres sanguinis quatuor ve uncias, pleuritim interiores inflammationes, hisque grauiores morbos finiuisse. Sponte naturæ tum pueris, tum infantibus lactētibus, sanguis interdum abundè prodit e naribus, nulla corporis aut uirium iactura. Suis uiribus iisque ualidis pręditа est puerorum ętas, cur igitur ad illarum proportionem uacuare nō possumus, quum præsertim eusarcus est puer, planè ac liberaliter educatus, cui amplę uenæ bene cocto puroque sāguine tument? Ad extremum uerò donemus uirium robur lædi, utrum magis optandum fuerit, uel ut puer seruata plenitudine succique copia intereat, uel ut ea imminuta, offensisque quodammodo uiribus a morbo uindicetur? Secandæ atem uenæ necessitas in pleuritide interioribusq, inflammationibus quam in cōtinuis febribus puero maior existit. Nulla igitur est ætas, quæ nō aliquē

uacuationis modum ferat. Hæc ſunt interiorum cauſarum obſeruationes, quæ ſponte intimoque motu corpus uireſque afficiunt preter eas uero euidentiũ quoque conſtitutio tenenda. Regio feruens & arida multum innati calidi uiriumque, multum peccantis humoris è corpore haurit. Hinc uires comminuuntur pauciorque ſanguis manet in uenis: in ea proinde contractiorex parcioreſque in ſanguine mittendo eſſe conuenit. Regio frigidior ac humidior, innatum calidum humoreſque intus coercet, horumque minimum diſſoluit, quocirca ſanguis abundantius profundi poteſt. Cæterum in extremè frigida quę plurimum in Boream deuergit, ſanguis frigere ueluti conglacies uacuationi uix cædit, ſed & partes interiores ſi a ſuo calore deſtitutæ maneant, ambientis frigoris iniuria extinctionis periculum ſubibunt. Quę inter illas intercedit regio temperatior, largiſſimam ſanguinis perfuſionem tolerat. In anni temporibus uer temperatum, ſucci uiriumque abundans, ſanguinem largius fundi permittit: eſtque uere ſecta uena pręcauendis morbis idonea. Poſt uer, autumnus, deinde hyems, omnium uero minimum ęſtas. Cœli ſtatus qui calidior obtigerit, ut ſubſolana uel auſtrina tempeſtate, parcius: qui frigidior ut ualido Aquilone aut Fauonio, is quoque parce: largius autem quicunque clementior nulla ingenti tempeſtatum ui iactabitur, ſanguinem mittendum eſſe ſuadet. Tria hic in ambientis conſtitutione perpetuo implicita atque colligata, iam in unum conferamus. Regione frigida & hyeme premens Boreas prorſus uenæ ſectione nobis interdicit; ſoluſque Auſter placidior illam admittit. Regione autem feruida & æſtate, quum perflat Auſter uenam pertundere fomidoloſum; at quum Boreas æſtum temperat, tutiſſimum. Hęc igitur cauſę tum innati calidi, tum humorum ſubſtantiam, uel conſeruant, uel diſſipant, ſed tamen obſcurè ac ſine ſenſu. Cæterum de manifeſta copioſa uacuatione, quę fortè tum erumpit, quum uenam ſecare proponimus, ita quidem ſtatuendum Spontanea uacuatio materiæ morbi nihil detrahens, ueram atque legitimam non excludit. Quod igitur morbus expoſcit protinus uacuandum, pręſertim ſi neceſſitas impellit, & uires ſpontanea illa uacuatione nondum in magnam offenſionem incurrerunt. In uehementi pleuritide, quo tempore fortè fortuna erumpet totius corporis ſudor, aut uomitio, aut aluus, ſanguis mitti non debeat at ſedatis illis paulumque recreatis uiribus, uena incidenda. Symptoma enim quum illa ſint, neque morbi ſubſtantiam detrahunt, neque uicaria eſſe poſſunt phlebotomiæ. Sic in febre ardente, lienteria quę ex frigidę potu immoderatione laxato diſſolutoque uentriculo inciderit, uenę ſectionem non uetat. At quoniam uires inde paulo imbecilliores aueſcerunt, harum ſeruata dignitate ſanguis parcius emittetur. Spontanea autem uacuatio quæ morbi ſubſtantiam demit, ſi iam ęgrotum leuet, poſſitque quantum requiris uacuare prorſus eſt naturę committenda. Sin minus id poſſit, tantum ipſe detrahes, quo ex conuictis ambobus perficiatur quod poſtulas. Quæ ſponte natura perfectura eſt, ne tangito inchoate uero nec ab ea perficienda, completo. Itaque in pleuritide, in febre aſſidua, ſi ſanguis abundãtius ex utero, ex hæmorroide, uel e naribus dimanet, iuſtaque ſit uacuationis quantitas, ex qua æger ſatis leuetur, uenam non incides. Sin uero parcius aut languidus ex his locis, profluit, morbuſque interim uehementer urget, quod deficit, etiam puerpera ſit laborans, uenæ ſectione ſupplendum. Eadem ex cauſa in dyſenteria purgans medicamentum offertur, ut quod ſenſim & languidè per anfractus parum idoneos elabitur, affatim per ductus conuenientiores deriuetur ac defluat. Cõſuetudo porrò nobis obſeruanda, in uictus ratione, in uitæ genere, & in euacua

tione

tione. Qui frugaliter siue ex consuetudine, siue ex morbi impedimento uictitant, parcius uacuandi sunt quam liberalius plenius que uiuunt. Qui uenæ sectionem iam est expertus, modo uires crebra uacuatione nondum sint læsæ, alacrius ac leuius eam perferet quam inexpertus. Consueta quippe mala, minus sunt infensa. Quapropter opinione sua uulgus longè fallitur, qua primam uenæ sectionem ut in primis salutarem suscipit, & quasi ueneratur, conseruatq; in extremos usus accommodaturam.

Futurorum obseruatio aut uerius prouisio præfiniendæ quantitatis necessaria. Cap. XII.

Non solum uires præsentes emetiri, uerumetiam futuras prospicere acuti sapientisque est medici. Post uacuationem uires ita tueri atque conseruare par est, ut & alia deinceps adhibenda remedia ferre, & morbi longitudini atq; iudicationi sustinendæ satis esse queant. Quinetiam ne posthac intempestiuè & alieno tempore nutrire cogamur, sanguinis nonnihil retinendum asseruandumque est ad morbi decursum & ad reliquæ curationis spatium. Futuras uires æstimabimus tum ex causis procatarcticis quæ præsentes sunt, & posthac etiam perseuerabunt, tum ex symptomatis quæ præter opinionē incidere possunt. In causis procatarcticis præcipuæ sunt cœli constitutio, & uiuendi ritus. Cœli cōstitutio si calida euaserit & sicca, ac istiusmodi deinceps expectetur, restrictius sanguis emittetur quam si frigidam fore coniiciamus. Rursum si prospicimus ægrotum tenuiter sobrieque uicturum, uel quia potionis & cibi languet appetentia, uel quia morbus deuorare non sinit, ut in angina fauces præcludente, parcius euacuare mouemur, quam si plenius is uiuat. Seruare tum aliquid sanguinis oportet, tanquam naturæ thesaurum & suppetias in leuamen futuræ penuriæ. Iam uerò repentina & inopinata symptomata, quæ uires summopere eneruant & frangunt, sunt dolor uehemens, uigiliæ, uacuationes præter spem erumpentes, & in primis syncope. In hanc si quidem non pauci quam mox ab aperta uena ex consuetudine incidunt, uel quod natura sint imbecilliores, uel quod timore magno perculsi, uires omnes effundant: uel quod os uentris amara bile perfusum, aut quam maximè acri sensu præditum & infirmum nacti sunt. Quum igitur aliquid eiusmodi futurum suspicamur, quanquam uires tunc ualent, sanguinem tamen uel nullo modo uel præparcè mittemus, nisi fortè huic periculo antè sit occursum. Summæ autem prudentiæ fuerit repentina & inopinata quæcunque incident, longè prospicere atque præcauere. Hæc iam exemplis illustremus. Esto quispiam natura sanguineus, corpore eusarco, denso ac firmo, ætate florenti, qui multos dies luxuriosum uitæ genus secutus, alimentis se expleuerit solidioribus & ualentis materiæ: qui pristinam exercitationis consuetudinem intermiserit, domique otiose uixerit, cui sanguinis ex naribus, ex utero, uel ex hæmorrhoidis uetus consuetaque eruptio iampridem substiterit: adeò ut ex harum concursione causarum corporis habitus non mediocre incrementum ceperit, & uenæ natura amplæ præ copia sint distentæ. Quocunque tempore hominem ita constitutum grauis uehemensque febris uel inflammatio prehendet, quam mox sanguis profundendus est, isque copiosus: quandoquidem tum morbi tum causæ magnitudo id expostulat, ex præteritorum obseruatione confirmata. Quod si his etiam præsentia consentiunt, adsitque aeris constitutio ex regione, anni tempore, & ex tempestate col-

latis

latet frigida & humida, ęgrotus ad uacuationem procliuis sit: posthac uero morbus non ad multos dies longius producatur, nulla calidioris futuræ tempestatis significatio appareat: nulla itē futuri doloris, uel inediæ, uel uigiliarum, uel spontaneę uacuationis commminatio intēdatur. his ita in unum conspirantibus, quis dubitet largissimam sanguinis missionem imperare? At uero hisce contraria omnia, quem non subito a sanguinis detractione auocabunt? Permiscentur plerunque ac prorsus inter se pugnantes existunt obseruatione, ac tum prudenti acrique iudicio est opus, quo ex comparatis illis uacuationis modus pręscribatur. Præteritorum recordatio plerunque copiosum sanguinem fundendum monet, cuius tamen libertatem nobis præsentium obseruatio subtrahit. Vt si quis pristina exercitationis consuetudine intermissa desidiæ se & luxuriæ dediderit, & alimentis expleuerit, & solennis quæpiam uacuatio substiterit; sed hinc euaserit corpus pingue & album, laxum & molle tenuisque succi plenum, adsitque ęstas, regio ęstuosa, cœlique status calidus ac siccus: omnino huic sanguine nō mittes: satis enim ex seipso nō modo obscure, uerumetiam manifestè uacuatur. Parum uero detrahes in eo ipso habitu, si hyems adsit & regio frigida, cœlique status Aquilonius. In hac autem rerum permistione, nō obseruationum multitudinem, sed potestatem uelim te attendere, quod una plerunque reliquas omnes dignitates pręstātiasque superet. Qui neque artis cognitione, neque longo rerum usu, neq; prudenti synceroq; mentis iudicio, confidet se posse uacuationis quantitatem definire, is Hippocratis consilio potius infra subsistat, quam exquisitè uacuet.

Hoc autem loco nō abs re fuerit perscrutari, sitne uteri gestatio inter obseruationes habenda. Ipsa ueritatis species multa probabilitate suadet in prægnantibus graui morbo implicitis temperandum, ob fœtum qui utero continetur Hippocratis patrocinio ac sententia hunc in modum defensa: Mulier in utero gestans incisa uena abortit, idque magis si est fœtus auctior. At certè hoc perpetuum minimè est, ut neque illud quod proximè antè scribitur; Mulierem in utero gerētem acuto morbo corripi, lethale est. Quum enim purgatio quę malignis fit medicamentis, cum periculo grauiore fętus quam uenę sectione decernatur, si Hippocrates grauidę morbo ex cacochymia tentatę, purgationem largitur iis mensibus qui inter tertium & octauum interponuntur: nos profectò iisdem multo tutius sanguinem mittemus ei, quæ aliquo plenitudinis morbo conflictabitur. Quod si media gestatione liceat, longè tutius in initiis factus fas est: quod sanguis magis redundet, & fœtus minore egeat alimento. Hoc tempore sæpe natura illius superuacui effusionem sponte utiliterque aggreditur per nares, per hemorrhoidas, aut per uterum; & nonnunquam menses statis temporibus salubriter effluunt, cur non similiter nobis liceat premente necessitatem naturam arte imitari? Multæ nisi uena circiter quartum mensem referetur, abortiunt, fœtus enim copia obruitur. Neque uerò in plethora sola, uerumetiam citra hanc quum pleuritis, alia ue inflammatio uehementius urget, pręgnanti uena in cubito cædenda. Inferiores autem prægnantium uenas incidere minimè tutum, quod impetu deorsum conuerso menses procedunt, præcipiturque fœtus. Octauo ac nono mense rarò citra abortum sanguis emittitur, quum pręsertim mulier leui ex causa, uel ob uteri imbecillitatem, uel ob lubricum lentorem abortire consueuit. Hac in re Cornelius Celsus morbi duntaxat uiriumque magnitudinem animaduertit. Antiqui, inquit, primam ultimamque ętatem sustinere non posse hoc auxilii genus iudicabant, persuaserantque sibi mulierē grauidā,

quæ

quæ ita curata esset abortum esse facturam. Postea uerò usus ostendit, nihil ex his esse perpetuum, aliasque potiores obseruationes adhibendas esse, ad quas dirigi curantis consilium debeat. Interest enim non quæ ætas sit, neque quid in corpore intus geratur, sed quæ uires sint. Firmus puer, & robustus senex, & grauida mulier ualens tuto curantur. Itaque uteri gestatio quemadmodum & ætas, inter quantitatis obseruationes habenda. De quantitate mittendi sanguinis hęc quidem satis, deinceps uero de utendi ratione.

Quo morbi tempore, qua die, quaque hora sanguis emittendus. Cap. XIII.

QVORVM morborum causa est plenitudo alia ue humorum labes in uasis, incipientibus illis quam mox secta uena summoueri debet. Hoc enim pacto quicquid morbi in postremum gignendum est prohibebitur, quicquid uero genitum & procreatum iam est, facilius natura concoquet, euincet, atque profligabit. Sic febres ardentiores antequam sanguinis moles feruoris incendio torreatur, aut uehementior putredo inualescat, acceleratum hoc remedium extinguit. Sic & interiores inflammationes hoc auxilii genus initio radicitus eruit, dum qui in partem confluxerat humor nōdum obherens, profluētis sanguinis impetum cursumque sequitur. Vires per initia firmę sunt & constantes, nec admodum iis dissimiles quæ pridem erant integra ualetudine, si quo igitur tempore, ipso maxime initio hoc pręsidii genus tolerabunt. Qui plenitudine aut fluxione permanent alia uult remedia adhibere, peruerso medendi ordine affectum conduplicabit uiribusque negotium facesset. Sic tamen matuere uena secetur, ut uentriculus primæque uenæ nec ulla humoris corruptela, nec cruditate, nec cibo semicocto confertæ sint. Præcepit quidem Auicenna in morborum principiis phlebotomia prorsus omittere & concoctionem expectare, dum morbus principium statumque prętererit, atque dum demum solum illam conferre asseruat. Idque non de solis partium morbis quos ante percensuerat, audiendum putat, quum & mox idipsum de febribus omnibus pręcipiat, maximeque de sanguinea, in qua quum aderit cōcoctio iubet sanguinem profluenter educere. Cui uero ista mirabiliter dissentanea uideatur, perpēdendum quibus illa rationibus suadere cōtēdat, ut controuersia ad unguem discussa, ueritas ipsa clarius eluceat. Inquit igitur per initia incisam uenam noxios humores extenuare, & per corpus quoquouersum impellere, sanguineque puro & syncero permiscere, nonnunquam etiam nos expectatione nostra adeo decipi, ut cum salubri nihil prorsus uitiosi humoris educatur. Ex animi uero sententia atque uoto omnia succedere, si expectat concoctione quum iam morbus principium & statum prętererit, sanguinem detrahamus. Sed minimè tam inconsiderata eius ferenda est sententia, neque audiēdi illius explanatores, quorum dicta quotidie re & euentis refellūtur. Quę enim absurdior futiliorque sententia hac excogitari possit, phlebotomiam humores extenuare, quum ex superiorum demonstratione dilucidè constet, qua ante, eadem & post phlebotomiam proportione humores in corpore retineri atque seruari. Si qua fortè mutatio incidit, quum tenuis humor expeditius celeriusque, crassior ægrius & pigrius emanet, uerisimilius est phlebotomiam sanguinem & humores potius incrassare debere. Cur deinde hæc humores exagitat, si multitudinem demit, quę perturbationum & morbi causa fuerat, debet eadem omnia mitiora & tranquilliora reddere. At si peccās materia sanguine permiscetur in uenis, cur hæc secta uena nō pariter foras exilit?

Sed

Sed iam plenius ęstimata rei ueritate, donemus morbum quempiam uehementem & acrem solius sanguinis exuperantia natum, cuiusmodi sunt utraque synoca, putrida febris ex plenitudine, angina, pleuritis, peripneumonia, iecoris aliarumque partium inflammationes. Hæ si peracutę sunt & periculosæ præ sanguinis copia, præcipites, quis non statim ipso initio uenam pertundat? quis quum adhuc uires integræ sunt non eam plenitudinem prorsus eximat, quæ morbo causam dedit, & quæ in uitę discrimen adducit? Hoc consilio in synocha festinamus statim initio sanguinē ad animi defectionem mittere, antequam materia putrescat. At ille, in ea febre sanguinea principio sanguinem parcè mittit, abundantius uerò ubi coctionis signa comparent. At quam quæso concoctionem expectes sanguinis optimi & bene cocti, qui sola multitudine peccat? In his igitur ut in ualde acutis, Hippocratis consilio differre & cunctari malum est: sed statim si uires integræ & ualentes erunt, ad animi usque defectionem ducendum. Si minus acuti & uehementes erunt morbi, etiam per initia sanguis effundetur, idque pro multitudinis ratione. Num igitur in his uenę sectionem omittemus, & cum Auicenna expectabimus dum concoctio eluceat, & principium morbus statumque prȩterierit? Siccine morbum sinemus suo impetu proteruire atque ęgrotum tam immaniter iactari citra ullam artis opem? Si exitialis is erit, ad concoctionem nunquam præducentur: sin salutaris uel anceps, post statum in ipsa declinatione quum iam prorsus euictus erit, & laborans a periculo tutus, quid tū uenę sectione fuerit opus? Sed age hoc loco temporum morbi, & concoctionis uim expendamus. Natura concoctione impuros noxiosque humores e purioribus secernit, hos ut conseruet, illos ut tandem foras exturbet, aut sola per se aut medicamenti ope. Atqui uenæ sectio nullo delectu omnes qui in uenis sunt, promiscue & indiscriminatim prolectat. Quorsum igitur ut hæc fiat, humorum concoctionem atque secretionem præstolemur? Vt in phlegmone pus iam factum non amplius secta uena, sed alia ratione per uias breuiores deriuamus: ita febribus quarum materia in uenis coercetur, concoctus ac iam secretus humor, medicamento deriuandus deturbandusque est. Qua in re tum temporis naturam habebimus adminiculantem, quæ secretos humores foras excludere contendit. At si quis hoc tempore uenam ausit incidere, non eos solum, sed pariter utiles eliciet, quodque grauius est, eos qui tui naturæ secreti fuerat, puro sanguini permiscebit, hunc inquinabit, omnia confundet, naturæque mollitionem optimam interpellabit. Quum igitur concoctionis manifestæ signa comparebunt, non amplius uenę sectione, sed aut purgatione, aut aliis deriuantibus præsidiis reliqua curatio transigenda, nisi (quod interdum fit) cruditatis signa denuò se prodant. In febribus uacuata multitudine ubi quę putruerant cocta sunt, per aluum, urinas & sudores ea uacuare tentandum. In pleuritide & in peripneumonia quæ putruerunt, & in pus conuersa sunt, per sputa, in hepatide, caua quidem per aluum, gibba per urinas, quemadmodum & in nephritide, singula denique per loca proxima & conuenientiora sunt expurganda. Si metu, ignauia, aliisve occasionibus uenæ sectio primis morbi diebus administra non est, quocunque die etiam uigesimo in ægrum incideris si plenitudinis atque cruditatis signa permanebunt, hoc præsidii genus adhibendum, modo uires ferant, neque sint morbi diuturnitate collapsæ. Non enim dierum morbi numerus a phlebotomia, per se ac primam dehortatur, sed quod sæpius temporis progressu uel concocta est morbi materia, uel sunt uires dissolutę. Vt autem uniuersalium temporum,

ita particularium,& dierum quibus morbi recurrunt delectus habendus,in his potissimum morbis quorum certa est uel intermissio,uel remissio. Vacuatio non excandescenti,sed mitescendi morbo afferenda. Natura quidem plerûque febrium maximeque intermittentium inuasionibus uomitiones,& declinationibus sudore commode ciet,quo tempore nobis etiam licet eadem utiliter arte promouere;at non uel alui deiectionem, uel uenę sectionem. In accessionibus ab his omnino temperandum est, ut quas neque natura tum molitur, sed si quæ fortè incidunt, solius morbi feruore impetuque fiunt. Nulla eiusmodi uacuatio quæ uires supra modum lacessit,in tanta accessionum quasi fluctuum agitatione tutò obiri possit. Quum enim humores tum maxime quodam quasi æstu incitati efferuescant,obturbatique permisceantur nulla omnino queat iusta eorum fieri secretio. Esto etiam peccans morbi materia extra uenas maiores excãdescat,si hoc tempore uena reseretur,metuendum erit ne illa in uenas exinanitas e uestigio commigret, fiatque ex intermittente continens. At uerò maxima morbi tranquillitate uena secta, uix ullum naturæ negotium facessit,ipsamque multitudinem e uenis maioribus eripit,nullo excandescentiæ metu. Maxima tranquillitas est medio remissionis intermissionisue tempore. Si spatia inter accessiones porriguntur,facile sit medium ipsum pro tersi commoditate designare, sin angustum,difficile, quod interdum uix occasio sese offerat,ut uel ante uel post uenę sectionem opportunè ægrum alamus. In quibus morbis uel pręcautionis uel curationis gratia,potestas datur sanguini mittendo horam deligere,conuenientior erit matutina quam pomeridiana. Nam a solis exortu sanguis fuscitatur, uiget atque dominatur, ipsoque diei lumine tenuis fit,serenus, & ad fluendum aptior, maximè secunda tertiaue hora. Hac ipsa ne æger sopore torpeat, experrectus insomnem horam saltem una duxerit oportet. Hesternum cibum integrè concoxerit, sitque alui & uesicæ munia executus, eoque magis si una quæpiam ampliorum uenarum erit incidenda. Nam exiles quibus sanguis parcius emanat, nulla istiusmodi obseruatione feruntur. Astrologica etiam obseruatio ut non parum efficax tenenda. Cæterum quotiescunque uehementiores morbi præment & instabunt,tum uenam pertũdito. In uehementi enim & suffocante pleuritide,uel in angina,in sanguinis immoderato fluore,in extrema uasorum plenitudine, in aliis denique morbis qui nimium pręcipites sunt, nihil istiusmodi delectus habendus. At uero in febribus aliisue morbis qui circuitibus affligunt,quietis aut remissionis animaduersio multo præstantior quam matutini temporis. In quamcunque igitur diei noctisve horam remissio inciderit, cæteris in id ritè administratis uena pertundetur.

Quæ ante uenæ sectionem præparatio afferenda. Cap. XIIII.

VT ad uenæ sectionem opportuna temporis occasio, ita corporis idonea præparatio adhibenda,qua neglecta, ægroto plurimum offensionis impendet. Partium eux in prima corporis regione sunt,puritas & expurgatio, potissima est ad uenæ sectionem præparatio. Vitia quæ opus impediunt aut certe remorantur,sunt uentriculi primarumque uenarum cruditas,noxiorum humorum colluuies, aluus fœcibus astricta: os uentriculi nimiopere sentiens uel imbecillum, quæ non omnino uetant & excludunt,sed duntaxat retardant uenæ sectionem dum arte sint sublata. Crudiore enim uentriculo secta atque exinani

ea uena, crudi succi plurimum in sanguinis locum rapiet. Et suppressiore aluo si uenam eliserit; iecur exhaustæque uenæ sordidum quiddam & impurum e fæcibus exurgent. Tantum moræ in uena pertundenda interponi debet, quantum satis est tum ad crudorum cócoctionem, tum ut excrementa descendant. Hæc sponte nisi succedant, clystere uel balano prolicienda sunt. prunis, uel casia aluus emolienda. Coctus crudusve cibus internoscitur ex accepti eius qualitate & copia, ex tempore quo acceptus est, ex ructu, ex uentriculi pondere. Corruptus humor in uentriculo, aut in uicinis partibus exuperans, sine illic genitus est, siue aliunde, uelut ex capite, ex iecore aut ex liene procubuit, differre hortatur uenæ incisionem, dum sit expurgatus. Secus enim multo maiore detrimento quam cruditas rapitur in uenas, hasque impuritate multa polluit. Hinc uel obstructiones uel cachexię fiunt, uel morbi quibus mederi proposueris ingrauescunt, euaduntque eorum symptomata sęuiora. Quinetiam impuri humores impetu ferociaque cócitati excandescunt, uentriculum cordiaq; uellicant, hinc nausea, conuulsio, lipothymia, syncope & alia symptomata, quæ terroris & metus plena sunt. Vna bilis in os uentriculi tum effusa, omnium maximè hæc mala inuehere solet. His autem partes putridis humoribus occupari portendunt, cibi fastidium, nausea, humoris uomitio, frequens alui deiectio, uentriculi grauitas aut dolor, uentriculi præcordiorumve tumor atque distentio. Quæ quoties præter ullam ciborum cruditatem in ęgris apparebunt, e prima corporis regione antequam uena secetur deturbandus est uitiosus humor, illorum auctor & uelut seminarium, Vomitione id molliendum si sursum uergit, hausta potione uel aquæ, uel hydrelæi tepescentis pondo selibræ. Alui autem deiectione si eo declinat, Casia in id parum efficax, ut quę sola lenient & emolliente prædita, tenaces ualde & glutinosos humores nec satis detergit nec ex aluo subduxit. Accommodatior est hiera picra, si febris non reclamat, uel rheumbarbarum, uel senna, uel agaricum, uel pro humoris specie aliud quoddam blandum, cuius uis uniuersam corporis molem neutiquam exagitet. His non modo semel, uerumetiam secundo & tertio pro rei necessitate, expedit uti: sub hæc tamen mox ad uenæ sectionem accingendum. Quandoquidem humorum uitia, quum in omnes corporis regiones parit irruerunt, methodus summaque artis præceptio est, eas suo quamque ordine uacuare, mesenterij quidem uenas ante maiores. atque has rursum ante corporis molem. Non autem contra, ne ex primis uenis in maiores, aut ex his in corporis habitum noxij humoris sit traiectio; quod sanè est non expurgare, sed inquinare, labefactare corpus. At ex habitu corporis in uenas maiores aut ex is in primis atque in aluum traducere consentaneum est. Quæ autem dixi uitia non solum uenæ sectionem remorantur ac tardant, sed omnino præpediunt. Hinc neque in hydrope, neque in cachexia, neque in scirrho iecoris aut lienis, uel exigente alterius morbi importunitate, scalpellum admouemus. Tertium uitium cui pręparatio ante uenæ sectionem adhibetur, erat oris uentriculi sensus eximius aut imbecillitas. Eximius est sensus quibus nerui e cerebro missi, molles sunt, teneri, nudi, aut occursantibus rebus obuii. atque hi uix citra offensionem, acria, acida aut salsa quod genus habentur, acetum, piper, sinapi sdeuoranc. Imbecillitas siue ex intemperie, siue ex rariore fibrarum structura prouenerit, inde noscitur quod nec cibus appetitur nec facilè fertur, sed eo accepto dolor est, interdumque uel nausea, uel cibi uomitio Qui sic affecti sunt, ut ex leuissima occasione, ex inedia, ex ira, ex tristitia, uel timore, ita sanè ex phlebotomia quæ pariter cum sanguine spiritus dissipat, &

reli-

reliquos humores commouet, uel conuulſione uel comitiali morbo, uel ſyncope ſtomachica tentantur ad internicionis periculum, uel in alia denique ſymptomata incurrunt, quæ huius partis occaſione naſci proditum eſt. His itaque ante uenæ ſectionem conſulendum, osque uentriculi muniendum iis quæ corroborant: quę humorum acrimoniam retundunt, quę humoris influxum arcent. Id genus ſunt, ſuccus mali punici: mali cotonei, medici, citrei, limonum oxyachanthę, & uuæ acerbę, acetum, aut qui ex his fiunt ſyrupi. Aut ſi qua frigidæ intemperiei ſuſpicio ineſt, ex uſu erunt calida aromatica, maximè ſyrupus mentæ, diacydonion, uinum auſterum aut aromatites. Horum tantulum uel panis optimi momentum his intinctum conferet: mox uerò ut ęger paulum quieuerit, uena incidetur. Præparatio uenæ ſectioni pręmittenda, ſi morbi clementia ſinit. Immanis uerò importunusque morbus nulla præparatione nullaque cunctatione feſtinare cogit. Sic in habitu athletico a quo pręſens aut ſuffocationis, aut ruptionis uaſorum periculum impendet, in uehementiſſima pleuritide, in febre ardentiſſima eaque maligna, in caſu & prolapſione, aut in obtritu graui, imminentis periculi euentus magis reformidandus eſt quã noxa ex non præparato corpore.

Quid ipſo ſectionis tempore faciendum. Cap. XV.

Decumbenti ęgro, in maxima tum corporis tum animi tranquillitate uena incidenda, potiſſimum ſi uires imbecillæ ſunt, aut ſyncopes metus ineſt. Etenim dum uel ſtamus uel ſedemus animalis facultas corpus ſuſtinens laborat, ipſaque inteſtina ac uiſcera ex præcordiis pendentia, uitali naturalique facultati uim inferunt. Si pars quæ inciditur prona ſit & in hanc facilis directusque ſanguinis curſus ex ea corporis ſede quam plurimum exinanire proponimus. Artus confricentur dum incaleſcant, & proximè ſupra eum locum in quem ſcalpellus adigetur arctius iaciantur, ut ſanguine profecto uena tumentior in conſpectum ſedet. Infra etiam illigari mos eſt, quum tremula inconſtansque uena ad ſcalpelli quemuis impulſum ſubterfugit, aut e ſua ſede diſſilit. Quibus autem denſa & ſqualida cutis eſt, & quibus anguſtæ uenæ, aut in altũ demerſę multa carne uel adipe obductę, iis multo arctius uinculũ inijci debet quam quibus diuerſa eſt conſtitutio. Minores pedum manuumque uenas, quia uinculis non ſatis implentur, in calentem aquam demittimus, quę & profluenti ſanguini impetu facit. Si ne ſic quidem uena in apertum prematur, eam quo loco ineſſe ſolet digitorum impulſu percunctare, dum ſanguinis fluxu & incurſione, illius ſit explorata ſedes: hancque ſignatam, ſcalpello induſtrius artifex feriat. Sedulò etiam atque etiam proſpiciat, ne uel flatu tumidum locũ, uel arteriam, uel tẽdonem pro uena petat. Interdum enim in iecto arctiore uinculo aliquid uenæ ſimile intumeſcit: interdum preſſa arteria motu uacuat & pro uena ſe profert. Scalpellum chirurgus uiſu perſpicaci manuq; ualida, ſummis digitis præhendet, nec plus mucronis proferet quã ad penetrandum ſit ſatis: manu altera membrũ eiusque pollice uenam ſtabiliet, ſenſim nulläq; feſtinatione ſcalpellũ intrò ſuauiter quoad ſatis erit impellet. Venę quę in articulis, in brachij flexu & in poplite extant, in rectum diſſitę, tardius coaleſcunt, quod articuli motu uulneris labra dehiſcant: neque eiuſmodi ſectio tentanda, niſi quum iteratione eſt opus. Extra articulos, ut in capite, in

manibus, uel in pedibus quęcunque emergunt, in rectum fissæ cicatrice celerius obducuntur, quod labra semper inter sese coeat. Sub interiore quæ basilica dicitur, ferè comes arteria delitescit, & sub media neruus, utriusque musculorum tendones plerunque substernuntur. Cephalia licet difficilis, omnium tamen solet esse tutissima. Chirurgus ne in tendoné, in neruum aut in arteriá impingat. Ex neruo aut tendone puncto dolor fit ingens, stupor, resolutio, & brachij conuulsio cum tumore. Arteriæ sanguis ægrè compescitur: illiusque magna ui effusa uirium sequitur exolutio, sed neque incisa arteria coit, neque sanescit, ac pars tandem gangræna corrumpitur. Punctum neruum aut tendonem indicant doloris uehementia & insequens conuulsio, atque tumor. Huius si qua erit suspicio, uulnus ne coalescat, dum ab impendente phlegmone uindicatum sit & dies duo tresue abierint. Inhibetur autem coalitus fotu tepentis olei. Lapso triduo si dolor conquiescat, nec noui quicquam obrepat, sinatur coalescere. Sin minus, adhibeantur aperientia, attrahentia, & qualia neruis compunctis conueniunt, ut terbinthina, adiecto interdum euforbi momento. Aperta arteria, sanguis emanat tenuis, rubicundus, igneus, & pulsu quodam exiliens. Subsidio autem est amplastrum ex aloe, mirrha, thure, & bolo armena quæ oui candido & pilis leporis sint excepta. His dein lintea ex liquore rosaceo imbuta insternentur. Emplastrum fasciis obuoluetur firmè ac tuto ne triduo excidat, hoc blande summoto simile denuo imponendum. Si ne iis quidem arteria coalescat, tota trasuersum discindatur, ut extrema utrinque reuulsa molli carne obducantur. Rursum autem quod ad sectionis modum facit, si crassus aut uiscosus sanguis qualis melancholicus inesse putabitur aut cœli constitutio frigida sit, ampla fiet uenæ apertio; sin tenuis & aquosus, aut ipsa cœli constitutio calida, angustior. Vena ut decet aperta uinculum a superiore parte laxabitur, quò inde sanguis uberius defluat. Si sanguini cursus erit idoneus, sinatur, si minus abunde & segnius fluat, idque sectionis errore, ea emendetur si sanguinis crassitie, aliaue ex causa, laborans pugnum arctè uehementerque adducat, neruos, musculos & latera tussi ac uoce ualida contendat uulnus aquæ calidæ formento proritetur. Si uecordem cura metusque terreāt, hincque parcius sanguis emanet, intermissio fiat, dum uires exponédis recreentur modis. Immo etiam si pro ratione sanguis dimanet, utile est medio cursu digitum uulneri imponere, tum ut uires reficiantur minusque dissipētur, tum etiā ut deterior spurciorque sanguis ex intimis celerius in sectioné confluat. Emanantis autem sanguinis quantitas æstimanda est, ut is demum opportunè sistatur. Aestimatio ex morbi necessitate & ex uiribus est ineunda. In plethora simplici ad imminentium morborum præcautionem satis fit redundantiam demere, dum mediocritas sit reliqua. At quum iam morbus inest, isque uniuersalis ut febris, non satis illud fecerit, sed si uires toleret infra mediocritatem imminuendum est. Mediocris enim si putrescat, quasi efferuescens intumescit, & tum corpori infestus, tum uiribus grauis est, minui igitur debet, at parcius quam in plenitudine. In partium autem phlegmonis non uiua quantitas, sed tum caloris, tum substantiæ mutatio spectanda.

Quum uehemens dolor, aut magna quędam inflammatio locis inest sectioni propinquis sanguinis cursus non antè sistatur quam uel dolor mitescere occipiat, uel eius calor commutetur. Mutatio quippe indicat sanguinem ex inflammata sede, in qua is est a reliquo dispar euelli, quod omnino expectandum est nisi aut parti uehementer impactus humor est aut euacuatione uires exoluuntur. Hæc siquidem cogunt intempestiuè supprimere, ac potius ite-

ratò quod reliquum est detrahere, alias quidem eodem die, alias postero. Vt enim affluenti sanguini, ita & uiribus attendendum ne deficiant. Vires defecturas præmonstrant, labans fluoris impetus, pallens faciei color, oscitationes, pandiculationes, aurium tinnitus, oculorum suffusiones, quæ omnia coarguunt uitales spiritus imminui & cor infringi destitutum calore. Ad hæc singultus & nausea, quæ fiunt irrumpente humore in hos uentriculi. Omnium tamen certissima & minimè fallax est pulsus mutatio, qui si ex cerebro supra modum rarus euadat, aut ex magno paruus, ex uehementi debilis & obscurus, ex æquabili inæquabilis, uires collapsuras, aut perturbationem epilepsiæ non admodum dissimilem præsagit. *Hæc* igitur si ex uacuationis quantitate incidant, protinus intermittendum, ne imbecillitas, progressa uel mortem inferat, uel iacturam quæ nullo pacto resarciri possit. At si uel motu & terrore, uel stomachi demorsu, hæc signa compareant, intercepto fluore laborans recreetur, ut exinde possit reliqua uacuatio compleri. Recreandi multæ sunt rationes. Os atque faciem frigida conspergere: acetum, uinum, moschum, idq; genus aromatica ad nares admouere. Ab his uero præstantissimum sit ægrum prosternere; partibus quippe omnibus in unam situs æquabilitatem adductus, cessat labor omnis, principesque partes caloris & spiritus plus sibi motuò impartiunt. Si ne sic quidem releuetur æger, uomitus excitetur, aut faucium titillatu aut iniecto oleo; quandoquidem is impetus stomachi cordisque tædia depellitur, suscitatque robur. Mox uires instaurentur, uino sicco mali punici, iure carnium, medicamento diamoscho aliisve cardiacis.

Vt a uenæ sectione regendus sit æger. Cap. XVI.

SANGVINE ut morbi magnitudo uiresque ferebant emisso, uinculum dissoluatur, uulnus exiccetur, ne concrescente sanguine madens aut non coalescat, aut abscessus metum inferat. His siquidem non accuratè animaduersis, die octauo aliquando resignatum est uulnus. Adeps si exiliat ne præcidatur, sed intrò molliter referendus est. Detersum uulnus linteo obsignetur, uel rosacea uel dulci aqua imbuto; aut etiam oleo, si sanguinem iterum fundere consilium est. Fasciis linteum deuinciatur, quæ nec arctiores sint, nec cutem ulcerisve labra distorqueant. Si icto tendone aut neruo, fluxionis aut phlegmonis metus est, emplastrum & cerussa imponendum est; in ambitu uero cataplasma ex semper uiuo, solano, arnaglossa aliisque frigidis. Sectus æger supinus decumbat, ut omnibus partibus in spinam dorsi tanquam in corporis basim reclinantibus, summa sit quies, & in quiete partes exhaustæ repleantur, resarcianturq; spiritus. Neque igitur ad consueta munia properet, neque celerius inambulet, neque ullo exercitationis genere se fatiget; neque utatur uenere, neque in balneum descendat; quandoquidem sanguis & spiritus uehementius incitati, ne dissipentur aut incalescant, sedandi comprimendique sunt. Nec uero uenæ sectioni continuò indormiendum est, ne aut languidior calor extinguatur, aut obruantur imminuti spiritus. Itaque uigilans conquiescat, absitque omnis tum animi, tum corporis contentio, quod & in lipothymia præcipimus. Hora una aut altera a sanguine misso, alimentum licet offerre, exiguum quidem quodque boni sit succi, quod promptè alat, & quod sit profligendo morbo accomodatum. Duabus abhinc horis aut etiam minus, nihil uetat obdormiscere, modo assidentes prospiciant, ne uel laborans in brachium

cæsum se deuoluat, uel uinculum dissoluat, quo sanguis dimanet, uel aliud sibi incommodum ferat. Reliquus cibus sensim tum copia tum materia deinceps increscet; neque temerè aut auidè ad pleniorem properandum est ut quem natiuus color imminutus non planè sit confecturus & quem crudum multumque exuctæ uenę rapiant, quo demum omnem corporis molem renciant. Esto etiam integra sit omnis alimenti concoctio, quid tamen iuuat illico se succis largius implere, quos animus est uena sectu debere? Amisso sanguine exquisitior uictus ratio tenenda, neque protinus ęger ad pristinam dięetam perinde ut canis ad uomitum redeat. Intemperantes, idonei uenæ sectioni non sunt.

De iteranda uenæ sectione sic statuendum. Quum ex feruentis sanguinis copia, uel maxima inflammatio, uel dolor uehementissimus, uel ardentissima febris irrumpit; ipso protinus initio antequam effrænatus sanguis in principem aliquam partem incumbat, non modo quantum illius exuperat, uerumetiam multoplus emittendum est, idq; uniuerse & affatim etiam ad usque animi defectionem, si ualidę uires tolerando sunt. Ferè autem ualent, in plethoricis affectibus, in quibus raro uacuationis copia deficiunt. Validas quidem & integras uires, non autem imbecillas permittit, *Hippocrates* usque ad animi defectionem deducere. Nam constantibus & integris uiribus defectio interueniens arteriarum duntaxat spiritus exoluit, illesæ uerò persistunt eæ uires, quas cordi, iecori a cerebro natura congenuit. Licet autem in lipothymia illæ dispereant, ex his tamen insitis alię persimiles denuo suscitari poterunt, ex quibus impendio recreabitur æger. At imbecillis (quoniam illæ principibus partibus insitæ uires languent) si lipothymia obrepserit, uix instauratio fiet. Quocirca uiribus imbecillis cauenda diligenter est defectio. Ita quidem de maximis urgentibusque morbis sanciendum. At in leuioribus iisque uniuersalibus, ut in plethora, in febribus & aliis morbis, quorum materia coercita est in uasis, non quidem ad lipothymiam, sed tamen quantum expedit quantumque affectus expostulat, uniuerse & semel statim initio uacuandum est, si modò uires annuant. Ea uacuatio citra ullam uirium iacturam, exuperantem materiam subtrahit, antequam uel totũ putrescat, uel in nobilem partem irrũpat, uel horrenda symptomata suscitet. Qui metu deterritus in his uacuationes partiri proponet, & minus sanè proficiet, & morbum producet in longius. At si per uirium imbecillitatem nequit uniuersa uacuatio cõpleri, quum præstantior uirium quam morbi sit obseruatio, partione uti cogimur, idque summo iudicio summa prudentia. Partitio autem fit ex modicis interuallis, atque uel dissoluto uinculo, uel digito indito uulneri, intermittatur tantisper dum modis antè expositis restituantur uires. Interdum hora una, interdum etiam plures ad uirium instaurationem necessariæ sunt. Optimum autem si non ultra diem prorogare, ac bis sanguinem (si uires sinunt) eodem die mittere, idq; in morbis uniuersalibus; & (nisi quid aliud uetat) antequam putredo aut alia inualescunt mala, quantum expedit educere. Cęterum in affectibus partium omnibus præsertimque in phlegmonis, partitas euacuationes oportet longiore interuallo seiungi, atque repetitam uel in diem posterum, uel in perendinum differri: ut hoc temporis spatio, corrupti humores ex affecta sede remigrent in uenas exhaustas, quos exinde altera sectio promptius eripiet. Pars enim laborãs sensim uno alterove die humores suos eò deposuit, qui corrupti quum sint, illic relinqui non debent, etiam si dolores conquieuerint. At uerò uenenatam, malignamque inflammationem, ut pestilentem bu-

bonem, uel carbunculum, necesse est eo ipso die festinanter iterata uacuatione demoliri, ne pestilens contagio diutius hæreat in uenis. Neque tamen cõfidentius atque audacius crebrior uenæ sectio adeunda, non parum enim spiritus calorisq; demit ac in senectutem immaturam & hanc morbis grauioribus obnoxiam præcipitat, cuiusmodi sunt cachexia, hidrops arthritis, tremor, paralysis, apoplexia. Impensius enim refrigerato natiuo calore, humidoq; primigenio imminuto uiscera languescunt, cruditas dominatur, quæ tot malorum causa fit atque origo.

Emissi sanguinis obseruatio. Cap. XVII.

EFFLVENS sanguis excipiendus mundis tersisque peluiculis, terrenis, uitreis, stanneis aut argẽteis, non item æneis, ne ab his uel propriæ substantię uel caloris, uel alterius qualitatis cõuersionem subeat, quę nostrum de corporis affectione iudicium peruertat. Sint & peluiculæ multæ in quibus sanguinis uarietas dispici ac distingui possit. Seponantur loco mundo, quo nec puluis, nec fumus, nec uentus, nec solis radii pertingant. Omnium prima in his obseruabitur sanguinis substantia. Viscosus est qui lentè fluit & tanquam glutinum digitis obhęret, quorum neutrum efficit probus atque mediocris. Crassus est & densus, multasque fibras habet, qui ocyus concrescit atque conglaciat, hic obstructionum aliorumque inde morborũ fit auctor. Qui tardius concrescit ac durescit, tenuis est, qui uerò iam refrigescens minime durescit, is omnino uel aquosus uel putridus est, cuius fibræ omnes direptæ atque corruptæ uanuerunt. Idipsum planius distinguit fissio. Crassus ac compactus difficilè finditur, tenuis facilè, putridus uerò non finditur, uerum simulatque attingitur totus in partes exiguas discerpitur. Serum multum tanquam aqua citrina concreto sanguini innatans, uel potum liberaliorem, uel iecur infirmum quale hydropici, uel imbecillos renes, uel eosdem obstructos ostendit, quibus ex causis serum redundans in uenas, sanguini permiscetur. Hunc tamẽ nõ eo prorsus destituti par est, uelut in his qui frugalibus bibunt, aut immoderatius sese exercent, crassescens enim sanguis difficilè in tenues uenas distribuitur, easque promptè intercludit. Spuma innatans nisi fluoris impetu nata sit, incẽdium atque feruorem eius humoris ostendit, cuius calorem præ se fert, rubra quidem sanguinis, citrina bilis alba, pituitæ, liuidæ, melancholiæ. Durescentis sanguinis calor per summa rubicundus, boni utilisq; sanguinis est index, ruber quidem ac lucidus ardentis, qualis est arteriarum, ruber uerò & obscurus mediocris, qualis est uenarum. Color citrinus, bilem, albus pituitam, uiridis, bilem retorridam liuidus aut plumbeus atram bilem cum pernicie, ut disparium colorum permistio uarios humores exuperare commonstrat, qui an etiam putridi sint necne, sanguinis substantia palam facit. Sanguinis parte summa innatat nonnunquam pingue quiddam & adiposum, instar telæ araneis cohærens. Hoc, si admodum pingue & obesum corpus est ex ipso sanguine causam habet, qui est in adipem pronus. Sin corpus stringosius fiat minusque opimum idipsum colliquari & marcescere portendit. Ima parte concreti sanguinis subsidet quod terrenum magis est atque fœculentum. Id quum finditur, sæpius apparet uel rubrum obscurum, uel nigrum uel liuidum uel uiride, unde humoris qui sanguinem perfundit, naturam uidere est: atque ex coloris copia assequi quantum unusquisque humor in uenis abundet. Si difissi sanguine grana quædam arenularum ęmula offendantur, aiunt uel elephantiasim uel propensionem

nem ad hanc notari, quanquam obseruantibus raro tale quiddam deprehensum est. Rarum est sanguinem a uenis graueolere, quod si contigerit, putredinis corruptionisque deploratæ est indicium. Detractum sanguinem nemo degustarit, at si cui in os fortè incidet, dulcisque apparebit, secundum naturam est, qui amarus, biliosus, acidus aut stipticus, melancholicus, insipidus, pituitosus, salsus pituita salsa perfusus. Sanguinis substantia atq; calore animaduersis, conferendę inuicem erunt peluiculæ, quæ si omnes optimum sanguinem æquabiliteer exhibeant, credibile est reliquum in uenis similem haberi, illum tamē detrahendum fuisse, quod multitudine peccaret, quæ una corpus grauat, sensus offundit, & in putredinem, aut in grauiorum maiorum pericula conijcit. Si uitiosus & impurus sanguis conspicitur, multo etiam utilius eductus est, ut qui & copia & qualitate molestus, corpori negotium facesseret. sed & posthac diligentius uacuari corpus debet, aut pharmaco, aut uenæ sectione. Si qui prius manauit syncerus, qui autē posterius, prauus existit, multi huiusmodi residēt humores in corpore, proba uictus ratione, idoneisque uacuationibus exterminandi. At si hoc ex phlegmone accidit, bono esse solet, nempe iudiciū completæ & integræ uacuationis, quæ morbi materiam ex affecta sede extirpauit. Si postrema peluis purior est primis, consummata est uacuatio, quæ sanguinem uitiosum omnem detraxit, dum utilis ac bonus dimanaret. Sanguis in tepescentem aquam effusus, diuulsus secretisque substantiis multa profert. Serum cum aqua omnino confunditur, ut internosci nequeat, illi etiam permiscetur tenuior sanguinis portio, ex cuius colore liceat de humoris natura & specie quodā modo iudicium facere. Crassior sanguinis portio & fibrosa subsidet in imo, quę pura & secundum naturam esse iudicabitur, si lucida tenuis, subalbida, & cohærens fuerit. At crassior crassum etiam sanguinem inesse, obscura & nigra, aliove infecta calore, sanguinem uitiosorum humorum fœcibus inquinari commonstrat, quos ipsa caloris differentia discernit. Si parum illa cohęret, distractaque facilè dilaceratur, summę putredinis est argumentum.

De arteriarum sectione. Cap. XVIII.

MAIOREM arteriam in cubito uenæ substratam, aut eam quę in poplite sita est, neque ex industria, neque imprudenter incidere sit tutum. Eius enim sanguis ægrè restingui potest, nempe tenuis & calidus impetuque prorumpens & sanè nonnulli uolentibus medicis uinculo quasi hæmorrhagiam sistere, nata partis gangræna mortui sunt. Neque si reprimatur facile queat uulnus ad cicatricem perduci, citra aneurysma ob assiduum pulsum obque tunicas crassas & pręduras. In ipsa uero aneurysmatis chirurgia non pauci periere. Præstat igitur quum necessitas postulat maiorem arteriam totum oblique in transuersum secare, nam sanguis deinde sistitur, utrinque ipsius extremis retractis, & uulneri imposito emplastro ex aloe supra descripto. Minores uerò arterias quę in summis artubus, in capite, in manibus, & in pedibus extant, licet citra hęc pericula incidere, ut quæ agglutinari possint, præsertim in molli humidoque corpore, quali mulieres ac pueri præditi sunt. Confert autem harum sectio quum uehemēs diuturnusque dolor circum membranas uim infert, qui pungentissimilis est ob mēbranæ sensum, & qui pulsans est arteriarum motu. Sanguis enim multus, tenuis & calidus in affectæ partis arteriis coercitus, ãt

doloris

doloris causa. Itaque si partibus extremis inuestigentur ac secentur arteriæ, quæ a sedibus illis affectis producunt, dolor omnino uanescit. Pauci hoc tempore arterias incidunt, quod non admodum conspicuæ sint, nec facilè sit illas cõsequi. In temperibus tamen sectę calidas acresque oculorum fluxiones inhibēt qu arum gratia totæ disciduntur, aut inuruntur candente ferro, caustico medicamento. Ponè aures secantur in uertiginę, in diuturnis capitis doloribus calidis atque spirituosis, in faciei rubore, & quibusdam aliis capitis affectibus inueteratis. Quæ inter pollicem & indicem excurrit, aperitur in diuturnis laterum doloribus inter uiscera & diaphragma positis iuxta maleolum secta uetustos lenit coxendicum dolores qui iãdiu inuoluere. Semper autem eius delectus habeatur, quæ edirecto affectæ sedis est, ad quam ne accedendum quidem fuerit, corporis totus prouisione neglecta.

De particularis sanguinis uacuatione. Cap. XIX.

QVVM sanguis aliqua in parte ita inæscit, ut nec secta uena, nec medicatione reuelli possit, ab ea potissimum parte quę offenditur educẽdus est, remediis quæ ei ipsi parti liberandæ insideant. Eiusmodi sunt hirudo, sacrificatio, & cucurbita, quæ a parte iam lęsa sanguinem manifestè exhauriunt. Hirudo morsu trifidum uulnus infligit, quod non cutem modo, uerum altius quoque, si ea tenella ut pueris & infantibus est, penetrat. Exhausta porrò exinanitaque & accurate preparata auidius utriusque sugit, fereque continenter dum copia turgescat saturaque procidat. Plerunque etiam sublata ea sanguis confertim profluit, si præsertim in prominentem uenam erat infixa: actum proscalpello & phlebotomia est. Ita quidem ex hæmorroide tam copiosum interdum sanguinem euocat, ut emplasticis adstringentibusque medicamentis sit opus, & pureorum cubito infixa, phlebotomiam exæquet. Quęcunque sic e uena caua haurit, pro uniuersali uacuatione habenda est. Quæ uerò duriusculæ cuti, aut ei parti cui nulla sit amplior uena subiecta adhærescit, quam solum partem attigerit, euacuat: aut certe minimum e uicinis, nihil uerò prorsus ex alto aut est distantiore loco prolicet. Quocirca iis duntaxat partium uitiis exugẽdis adhibetur, quæ in summa sunt cute, ut scabiei, uitiligini, impetigini, pano, nasi facieique rubori & elephanticorum tuberculis.

Sacrificatio fit epidermide minutim scalpello discissa: quæ tamen & nonnũquam altius subiens ueram cutem ferit. Vacuate sola parte diuulsa, nisi forte uenam conuulneret: exitum enim facit humori subiecto, nec tamen ui quicquã ex alto aut e longinquo trahit. Quo altius scalpellus adigitur, eo plenior sanguinis est effusio Expurgandæ cutis remedium est sacrificatio, ac eorum quoque affectum quibus dixi hirũdinem opitulari quinetiam eorum qui in cutem irruperunt eique iam contumaciter obherent, ut scirrhi, inueteratæ phlegmones, & cuiusuis corruptæ materiæ. Ad hæc gangrenæ sphaceli & aliorum in quibus natiuus calor strangulatus uentilari desiderat. Largius autem ac uberius sacrificatio sanguinem profundet, si protiuus adhibeatur cucurbitula. Hæc enim ui flammæ atque caloris non modò quicquid tenuis fluxique humoris ac spiritus partem circunfundit, sed & quod in locis distantioribusque inest ualidissime trahit. Atque si cutis antè ferro exasperata est, id manifeste in se prolicit: sin uero leuis ea & integra manet, e distantioribus plenioribusque euocat in cutem, ac in eam sedem transfert cuicunque fuerit impacta. Itaque inhęrens cucurbitula cute iam incisa, corporis summas partes expur-

gat, multo quidem potentius quàm aut sacrificio simplex, aut hirudo, iisdemque succurrit affectibus. Leuis autem & quæ sine sacrificatione imponitur, non manifestè sanguinem, sed unum spiritum extrahit. Cæterum humores ad sese rapit, irruentem fluxionem reuellit, sanguinis profusionem undecunque factam directo contrarioque loco imposita sistit, quum præsertim ex uena sanguinem mitti reuellique imbecilles uires minimè sinunt. Errabundum uterum, fluctuantemque humorem cohibet, eum uero qui parti iam hæret impactusque est deriuat, & eum qui in alto corpore demersus est euocat in summum: ideirco stuporis, paralysis, inueterati doloris accomodatum sit remedium. Flatus uerò ac spiritus quauis sede coercitos expedite dissoluit atque dissipat. Proinde palpitationem, singultum colicum nephreticumque cruciatum ocissimè compescit. Expeditissimum hoc præsidij genus hac minime periculosum. Neque enim corpus ulla qualitate labefactat neque uires infringit.

Hactenus remedia exposui quę sanguinem tum uniuersum tum particulatim detrahunt, ad ea deinceps accingar, quæ non hanc illamve, sed nullo discrimine omnem corporis materiam uel absumunt uel dissipant.

Vniuersalis quæ per habitum fit corporis euacuatio. Cap. XX.

EORVM quæ per summa corpus exauriunt uacuantque, alia sudores conspicuè cient, alia halitum tenuemque substantiam perspiratu digerunt. Hoc genere continentur inedia, unctio & frigido, illo exercitatio, balneum, laconicum. Phlebotomiæ uires proximè imitatur inedia, sensim ac pedetētim sanguinem absumens quem semel ac repente phlebotomia uacuat, pręterea uerò crudos humores aliosque complures dissipat, omnisque generis excrementa propellit. Etenim natura libera nec impedita, salutaria quæque nobis continenter procurat. Quum igitur consuetus corporis cibus aut subducitur, aut ex toto circunciditur, huiusque penuria inest, insitus nobis calor omnium naturalium functionum auctor per omnia diffusus ac incertus, noui cibi copia minimè implicatus, ubique uim suam exerens, inualescit. Ac primum quidem utilem succum & sanguinem in corporis partiūque substantiā mutat absumitque nutritione: tenues uero humores ac superuacuos in halitū digerit & sine sensu dissipat; crudos concoquit, mutatque in sanguinem alendo corpori idoneū. Ex superuacuis autem crassos attenuat, lentosque detegit; ac proinde strenuè expedit obstructiones, adhæc quicquid concoquere non potest, id saltem præparat, uiasque omnes corporis quibus excludatur patentiores expeditioresque facit. Tum etiam expultrix facultas quæcunque præparata fuerit, in expugnationis uias adducit expellitque foras. Hinc plerunque aluus sponte soluitur, uomitiones erumpunt, urina profunditur uberior, cerebri excrementa defluunt, & quę a purgationis uia longius absunt perspiratione dissipantur. His corpus uniuersum sublato quasi onere leuatur, respiratio libera fit facilis, mens sensusque omnes expeditiores alacrioresque euadunt. Hæc dum confert inedia, impuro quidem corpori plerūque uentriculum uitiosis implet humoribus; unde stomachus erosiones, uigiliæ, corporis perturbationes & uertigines, quod scilicet insitus calor perinde ac medicamentum noxios humores exagitet in alimenti penuria. Vt uero perturbatur ea demum subigit, domat atque depellit, unde magna sequitur tranquillitas & morborum multorumque symptomatum sedatio, superstite quidem etiamnum & integro naturali calore. Hæc sanè moderata efficit inedia ut quæ acres humores exa-

cuit.

cuit, incendit, calfacitque corpus. Immoderata uerò quoniã pabulo atque etiam superuacuo humore absumpto, ipsam quoque partium substantiam dissipat, quæ caloris est sede, corpus tandem refrigerat, uiresque comminuit & obterit. Salubris est tempestiua abstinentia, & apprime utilis quæ per inediam fit euacuatio. Etenim blandè nullaque uioléta aut corporis aut humorum impulsione, nullaque aliena qualitate in corpus inducta sensim ac lété progreditur. Acutis porrò urgentibusque morbis sola inedia uix tuto succurri potest, sed aut uenæ sectione aut pharmaco expedite uacuandus est corruptus ac putridus humor, qui de sua bonitate plurimum decessit, & quem insitus calor neque amplius in benignum reducere, neque de repente exturbare potest. Leues morbos ex cruditate futuros arcet cibi parsimonia, eosdem, recens genitos facile persanat inedia, inueteratos quoque eos plurimum coctione lenit, tandemque profligat. Ea ipsa ex plenitudine futuros conuenienter inhibet, quod sensim ac tempore onerantem copiam eximat. Qui uerò iam præsentes ex copia sæuiunt, eos non inedia, sed uenæ sectio expeditè tollit. Sed & in crudioribus morbis materiæ situs æstimandus. Nam quum uenis aut summis partibus ut capiti, uel plenitudo, uel cruditas, uel pituita grauis molestaque est, cibus parcus siccusque confert, ea moderatione ut præcordia primasque partes ne collabantur alat, non autem ad corporis summa ipse pertingat. Quum uerò aut in uentriculo, aut in prima corporis regione uitium inhæret, multoque parcior sicciorque uictus imperandus. Inedia appellatur modo abstinentia, modo parsimonia, non cibi duntaxat sed & potus, qui magis promptiusque quam cibus tum uiscera tum uenas implet, iisque negotium facessit. Quos igitur morbos inedia non sustulit, medicatione curato.

Exercitatio aliquantum quoque, sed quam inedia minus absumit ac digerit, idque magna tum corporis tum humorum perturbatione. Hæc nullum extrinsecus corpori calorem confert, sed ingenitum nobis & innatum suscitat, qui dein quoquouersum effusus corpus humoresque calfacit. Vnde alimenti concoctio, distributio nutritioque fœlicior. Eadem sanguinem & humores extenuat mollit, colliquat & diffundit, atque adeo perturbat, ut sua illi uasa impleant atque distendant, uixque turgentes contineri possint, sed ui impulsi aut foras exiliant, aut impetu in partem aliquampiam irruant. Ipsa etiam cutis spiracula laxat & resoluit, quumque ualidior suscitatus est calor, spiritus quoquouersum in corpus impelluntur, qui ductus omnes reserant uiasque expurgant, & oborto sudore copioso superuacua propulsant. Non ægrotantium, sed bene ualentium est quæ exercitatione fit sudorum eruptio. Etenim quia uires exoluit corpus defatigat, laboranti grauis importunaque est. Bene ualenti ad præcautionem accomodata, concocto certè iam distributo cibo aluoque subducta. Impuriori corpori uitanda exercitatio. Quum enim uitiosus humores confundat ac perturbet, quos tamen nec uincit nec prorsus depellit, plerunque morbis grauioribus rudimenta ponit.

Balneum dulcis aquæ longa quam exercitatio potentius, è spiracula laxat remittitque humores calfacit, extenuat, fluxoque colliquat. Ex his fuliginosos non modo dissipare summis, uerumetiam ex intimis corpus regionibus tenues & fluxos foras euocat prolicitque sudores. Crassiores uero quos non discusserit, colliquat & tanta ui concitat, ut in alias plerumque partes iactati confluant. Quocirca balneum iis aduersissimũ est qui morbo graui tenentur, at

que iis qui citra morbum impuro plethoricove ſunt corpore,& quibus nobilioris cuiuſdam uiſceris imbecillitas ineſt,aut præcordiorum durus renitensque tumor. Quippe liquatus humor præter naturam in partem languidam decumbens in phlegmones diſcrimen adducit. Vtile uerò & accomodatum iis deprehenditur,qui ſqualidi extenuatique ſunt,& quibus iam magna partium ſolidarum ineſt ariditas,atque iis etiam qui ex febris ardore quaſi retorridi euaſerunt,melãcholicis quoque & craſſo terrenoque humore oppreſſis. Sed & in iis cautio adhibenda,ne ulla ſubſit in uenis primis copia crudi,humoris,quę in omne corpus rapi poſſit,ne ue inter adminiſtrandũ horror ullus incidat,qui febrem prænunciare ſolet. Tanto autem manifeſtius atque ualidius hæc efficit balneum,quãto uel natura uel arte calidius obtigerit,ſiue ſulphureum,ſiue nitroſum,ſiue medicamentorum calidorum permiſtione comparatum ſit. Solũ uerò aquæ calidæ in quod reſupinus æger a genibus ad umbelicũ demergitur non mouendis ſudoribus deſtinatum eſt,ſed aut molliendo reſerandoque utero,aut leniendo dolori,qui uentris imas partes excruciat.

Laconicum in quo ſicco calore ſudor elicitur,humores e corpore aliquanto ualentius quam balneum reſoluit. Morbis accommodatur frigidis atque diuturnis,quorum materia aut in artubus,aut in ſummo hæret corpore. At quoniam in eo uapor feruidus,non ſolum corpori extrinſecus occurſat,uerumetiã reſpiratione intro ſeſe inſinuat,ac in omnia diffuſus corpus haud mediocriter ĩncẽdit & exiccat,nec calidis,nec acutis affectibus,nec impenſe bilioſo, nec ex tenuato corpori decernendum. Quum uerò humores conturbet corpusque uehementer laceſſat,iiſdem atque balneum obſeruationibus uſurpetur. His uacuandi generibus humoris atque ſpiritus nõ exiguum ex uniuerſo corpore diſſoluit in ſudores,qui tamen per febres acutoſque morbos,ſi res expoſtulet, leuioribus mouebuntur auxiliis.

Iam uerò unctio atque frictio ſumma duntaxat corporis exinaniunt, neque humoris intus ac penitus abſtruſos,neque corpus ipſum inſigniter conturbant. Mollis quidem longaque frictio corporis ſumma excalfacit,cutis ſpiracula laxat dilatatque,quibus ex cauſis humores in extrema corporis effuſi incaleſcũt extenuatur & liquefiunt,qui demum ſponte ſua diſſipantur & euaporant. Vnctio calida eadem,ſed aliquanto ualidius confert. Altius ſiquidem penetrans nõ modo cutem emollit,uerumetiam corporis interiora & humores contagione calfacit,extenuat,diſperditque. Leuior tamen eſt unctio & tolerabilior frictione longa. Illa quidem in acutis morbis,longa uero neque in acutis,neque in creſcentibus eſt ex uſu.

His mihi concludenda uidetur de uenę ſectione deque omni uacuatione uniuerſali ſuſcepta tractatio,quam idcirco paulo pleniorem inſtitui,ut omnia cõplectere,quæ in hanc rem pertinent,& quæcunque ueterum ſcriptis ambigua ſunt aut controuerſa,perſpicuam lucem acciperent. Quæ ſi cui uix licet omnia ad unguem ipſo medendi uſu complere,conandum tamen eſt,ut ad illa tãquam ad certam legem & regulam opus omne dirigat.

Libri Secundi Therapeutices, de uenæ ſectione.

FINIS.

E PVRGANDI RATIONE,

LIBER TERTIVS.

Quid purgatio, quotque eius differentiæ. Cap. I.

PVRGATIO, eſt eorum quę ſola qualitate moleſta ſunt euacuatio. Qualitatis genere non eas ſolum complector quę primę appellantur, ſed & ſecundas & cuiuſuis ſubſtantię corruptionem. Nam corporis excrementa & humores ſuperuacui quum immoderatus exuperant, non multitudine, ſed qualitate peccant: quemadmodum & qui aut nimium craſſi ſunt aut glutinoſi aut acres. Pręterea tum hi, tũ etiam qui proprie ſucci nuncupantur, ſi uel intemperiem, uel alienam qualitatem, uel corruptionem ſortiti ſunt qualitate peccant, & cacochymiæ nomine continentur. Quum igitur hæc uitia naturali conſtitutione eouſque iam receſſerunt, ut neque uictu neque alteratione ſola emendari, neque naturæ caloriſque beneficio in priſtinam bonitatem reduci poſſit, auferenda certè ſunt, omniſque eorum materia tanquam inutilis prorſus extirpanda. Id autem purgatione fit, quæ una cacochymiam ſubtrahit. Venæ ſectio eum fortaſſe uitioſum humorem qui conſiſtit in uenis, at nõ ſyncerum euacuat ſed ſanguine & utili humore permiſtum. Purgatio uero id ſolum quod uitioſum eſt & qualitate peccat, utili relicto, niſi fortè immoderatius afferatur. Purgatio alia ſponte, alia arte & medicamenti ope fit, quę propriè appellatur medicatio. Hęc rurſum duplex, uniuerſalis & particularis. Vniuerſalis non quæ omnes humores, ſed quæ uniuerſo corpore aut certè maxima ex parte ſuperuacua deducit. Particularis quę partem quampiam propriis uitiis expurgat, ut a cerebro per palatum & nares muci deriuatio: è pectore & pulmone excreatio: arenularum aut puris e renibus emictio: uteri per ceruicem expurgatio: & quæcunque rupta cute è quauis particula fit eruptio. Eſt porrò uniuerſalis triplex, alui perfuſio, uomitio, & quæ alui nuncupatur deiectio; de quibus ſigillatim accuratius differendum.

De clyſtere. Cap. II.

INTESTINORVM præſertimque craſſiorem uitiis aptè clyſter ſuccurrit. Eò quippe integris uiribus pertingit, quò epoti medicamenti uis non niſi hebetior & longo uię prolapſu fracta ignauior accedit. Quot igitur in inteſtinis uitia, tot & clyſterum genera; alii dolores leniunt, alii humores acres conſopiunt alii ulcera detergunt aut ſiccant, alii fluxiones cohibent alij euocant. Horum rurſus alii flatus diſcutiunt, alij fęces emolliunt, alii humores eliciunt è uicinis partibus, qui purgantium genere proprie contineri ſolent. Nam præter flatus ac fęces cibique reliquias, non pauca etiam in inteſtinis cumulãtur

tur superuacanea pituita, quæ nonnunquam proruit è cerebro, assiduo autem ex uentriculi, & intestinorum nutritione ut peculiare excrementum succrescit: maximè uerò quibus ex multa ingluuie aut ex glutinosis cibis magnus est cruditatum prouentus. Ea quidē initio aquosa aut etiam mucosa existit, quæ diutius in lōgo uię anfractu pręcipuè uerò in cęco intestino, aut in coli cellulis inherescens, caloris ui tempore crassescit dum & uitrea & gypsea euadat. Talis interdum modò seorsum, modò fęcibus curcumducta sponte redditur; plerunque tenacius intestinis adhæresсit, ut neque illabenti excremento, neque medicamento cedat. Cumulata hęc copiosior, atque tum intestina, tum mesenterium inferciens, caput, sensus corpusque uniuersum de grauat, obstructionum multorumque morborum procreatrix. Similis est & humorum quorumlibet ratio, qui aut sponte aut purgationis ui è uisceribus decussi & in intestina deuoluti, illic subsistunt & herent. Hos ergo antigens clyster incidit, extenuat, detergit secumque deducit; ac multa sæpe crassa detrahere cernitur, quæ nulla purgationis uis excludit. Sed & inferiora expurgans superiora consequutione exonerat; etenim uiscera pressaque præcordia liberat meliusque spirantia facit. A clystere omnis est purgationis initium hic deiectionis uiam parat & expedit, uomitionis impedita subtrahit. Quumque in intestina defixi humores aliuue eorum affectus sanandi sunt, flatus fæcesque clystere in primis excludendæ, ut dein sit in ipsos affectus uis efficacior. In latus dextrumque decumbenti facilius celeriusque subit, sursumq; excurrens intestina proluit; si nostro decubitu in recto aut in colo intestino, quod aliorū mole promitur, plerunque subsistit. Tepens iniiciendus, idq; sensim ne impetu flatus sursum magnis torminibus compellat. Ad alui subditionem, quod sæpe cōturbet subuertatque cibum, uentriculo uacuo indendus est: ad medicationem uerò eo etiam cibis conferto admittitur, diuq; continendus est ut tempore uires suas potentius exerat. Hoc diutius subsistente potest laborās cibū sumere, aut huic etiam si uolet indormire; nam potest licet non syncerus, ingenti tamen fœnore redditur. Rarenter admodum aut in uentriculum subit, aut in mesenterij uenas rapitur, licet odore uel sapore os naresue feriat, aut etiam urinas inficiat. Qui naturæ conueniēs pro alimento subditur, absorbetur interdum si longa fuit inedia aut parsimonia cibi. Sæpe etiam quum uehementes cruciatus quales colici ac nephritici torquent, substituit ac manet sursumque repit. Dolor enim omnia quasi absorbens uacuationem cohibet. Ferè tamen remorantem clysterem acrior aut glans reuocat.

Glans clystere longè ignauior est, nihil quippe eorum eluit aut sanat, quæ intestina efficiunt, sed aluū duntaxat idcirco mouet quod acrimonia podicem ad desidendum stimulet. Crebrior hęmorroidas irritat & aperit, acriorq; ulcus interdum excitat. Ad podicis uitia solent omnis generis componi, adstringentes detergens, lenientes, prout affectus conditio poscit.

De uomitione. *Cap. II.*

VOMITIO est impetu uentriculi sursum facta reiectio. Quum immoderato potu uentriculus fluctuat redundans humor plerunque sine sensu per gulam in os refluit, crebraque expuitione redditur. Lumbrici quoque interdum ex intestinis per uentriculum & gulam in os surrepunt; atque in nausea & cordis dolore tenuis aqua e uentriculo confertim in os confluit. Hi motus omnes tametsi sursum preter naturam fiunt, nondum tamen possunt uomitio-

nis appellatione contineri, sed qui duntaxat manifesto uentriculi conatu obrigerinc. Vt enim uterus in partu collectis undique uiribus sese arctissimè summis partibus adstringit quo fœtum excludat, ita & uentriculus noxię iniuria lacessitus compresso fundo totus sursum impetu fertur, uomitione quicquid infensum est excutiens. Motus hic omnium est naturalium manifestissimus, quo & uentriculus de propria sede exiliens, assidentes partes quibus annectitur magna ui diuellit. Hinc uomitio difficilis uiolentaque est aliis tamē magis, aliis minus tamen minus. Quibus pressum angustumque pectus, & quibus ceruix gracilis & oblonga, ii rarò ac certè uiolenter uomunt, facilè uerò & occasione leui qui contrario sunt habitu. Violentes rursum & periculose, asthmatici, tabidi, & ii quos præcordiorum inflammatio aut dolor exercet, metus enim est aut suffocationis, aut cruentæ expuitionis, aut ruptionis, quēadmodum & in motu omni uehementiore. Crebrior difficilisque uomitio uentriculum, præcordia & quæ sub his sunt uiscera, crebra ualidaq; concussione debilitat, eoque humores rapit impuros, caput implet sensuque degrauat & offundit.

Quæ uerò facilis & moderata obtigerit, saluberrima est & purgationibus præstātissima. Noxios quippe humores ex ipsis fontibus synceros elicit & uacuat omnem quæ in uentriculi capacitate in eiusve tunicis hæret illuuiem, in primis expurgat, e precordiorum membranis, e cauis iecoris ac lienis, & ex pancrea omnis generis superuacuos humores synceros elicit, quos plerunque nec hiera nec aliud uehementissimum ullum etiam frequens pharmacū in aluum exturbare potest. In uentriculum enim ex his locis uiæ breues ac expeditæ magis quam in aluum directæ sunt, per quas facilis est uomitio. Quanquam autem primum ab interioribus euellit, consequutione tamen caput reliquumq; corpus leuat. Quocirca omnibus opitulatur affectibus, qui a præcordiorum impuritate ortum acceperunt, languenti appetentiæ, nauseæ cibo, fastidio, crebræ uomitioni, uentriculo precordiisve distentis, ictero, cachexiæ, febribus intermittentibus, hemicraniæ, uertigini, incubo, epilepsiæ, suffocationi, omnibusque capitis effectibus, qui precordiorum sympatia contracti sunt, & quos e precordiis in reliquum corpus effusa impuritas protulit. In quocunque igitur affectu languescit appetentia, & nausea uomendique desiderium fatigat, si pharmaco non satisfit, uomitione curandum. Nā quæ purgatio non eluit, extirpat uomitio, & quæ illic non facilè labuntur in aluum, promptè in uentriculum remaneant. Tanti igitur uomitionis uis ęstimanda. Cui autem ęgrè ea cietur, diligens adhibenda est præparatio. Quum enim uel ex corporis conformatione, uel ex humoris situ & cessitie, uomendi conatus angere solet, ac faciei oculorumque rubor, capitis tensio, sudor multus, & interceps spiritus obtingere, idque citra uacuationem ullam, non nisi adhibita pręparatione uomitio tentanda. Primum igitur attenuandus detergendusque humor, atque iis uię molliendę & laxādę sunt, quæ posthac traduntur. Corpore autem cōuenienter præparato, quum uomendi necessitas premet addendus stimulus ut artis & naturæ cōcursione affectus edatur perfectior. Ferè quidem ieiunos nausea uomendiq; desideriū premit, quū exinanitus uentriculus noxiorum humorū incursione infestatur. Nā pastis benignitate cibi noxius humor demulcetur lenitur q; nausea. Sæpe uerò noxius humor uentriculum stimulat coitq; cibū uomere, nec tamē ipse prodit. Itaq; synceri humoris superuacui uomitio ieiunis maximè cienda, quanquam tū leutusculus cibus pharmaco præmitti potest, ut facilior succedat uacuatio In id etiam corpus turbandū agitandumq; est motu & exercitatione. Atque quum oborto cordis dolore, illutes copiosior

effluens

effluens laborantem urget, prono ſitu collocandus firmato capite & uentriculo manu compreſſo, dum primum cibus & pituita deinde bilis uaria, quantum neceſſitas poſtulat eruperit, omnisque impetus ſedetur. Si uiolentior uomitio nimiopere fatigat ſuperuenietque uertigo, ęſtus, anguſtia ſuffocatio cordis aut uentriculi compunctio, aut ſi immoderatius exuperat atque uel ſuccos utiles uel ſanguinem elicit, uel ramenta, uel nigrum quiddam fœtidum, atræ bili perſimile, lenienda cutè & compeſcenda, atque in quiete continendus eſt laborans, uentriculus fouendus ſpōgia macerata in aceto tepente atque iis etiam firmandus quæ poſthac dicentur. Quumque ſedata uomitione pulſus plenus & ualidus exiſtit, placidus ſomnus ſponte obrepit, facilis & libera eſt reſpiratio, appetentia bona reliquumque corpus leuius, utilis ea cenſeri debet & conſentanea. Cōtra uerò inutilis & noxia, ſic contraria appareāt.

De purgantium medicamentorum uiribus ac primum ut unumquodque familiarem humorem totius ſubſtantiæ ſimilitudine deducatur. Cap. IIII.

PVRGANS medicamentum humorem communi quodam omnium tractu prolicere non pauci cenſuerunt, eiusque portione detracta aliam deinde conſequutione quadam, ei quæ euacuata ſit ſuccedere, idque ne uacuum quicquam & inane in corpore ſubſiſtat. Neque medicamentum unum quempiam humorē ſed omnes promiſcuè hirudinis aut cucurbiculæ modo trahere, eum tamen qui tenuior & ad fluēdum aptior ſit primum ſequi, ab hoc deinde craſſiorem, poſtremò craſſiſſimum, atque ſi medicamentum infirmum & inualidū erit, nihil præter ſerum uacuari, ſi ualidius, cum hoc etiam bilem flauam, ſin ualentiſſimum, tum pituitam, tum bilem atram. Huic ſententię ſuffragans Auerrois putauit tenues humores quia purgationi aptiores prius quā craſſos omni medicamenti genere prolici. At ſi ſatis rerum peritus animaduertiſſet rheumbarbarum, agaricum atque ſennam, etiam ex hydropico corpore non aquam, ſed craſſos humores, ſcammonium uerò & iridem non craſſos, ſed tenues ſeorſosque uel ex corpore ſano elicere, nō tam turpi credo errore lapſus eſſet. Si uacuationis ordine tenuia ſemper cęteris antecedunt, cur non & ſanguis prius quam bilis atra defluet, quem conſtat multo tenuiorem eſſe? Hęc opinio dum unicum medicamenti genus ſola pro uacuandi ratione quantitate mutuatum ſatis fore humoribus omnibus expurgandis ſtatuit, perturbato rerum ordine ſummam confuſionem inuehit. Hæc incommoda circumſpectius animaduertens Hippocrates, rectè nouit medicamentum humorem qui in corpore præter naturam continetur attrahere, non communi & promiſcua quadā ui, ſed totius ſubſtantiæ ſimilitudine inſitaque familiaritate. Medicamentum (inquit) quum in corpus fuerit ingreſſum, primum ſanè id quod omnium maximè ſibi natura reſpondet atque ſimile eſt deduci, deinde alia quoque trahit & purgat, quemadmodum ſemina & ſtipes terram ubi ſubierint, id quod in terra ſecundum ipſorum naturam eſt, ſibi attrahunt, ſiue acidum, ſiue dulce, ſiue amarum, ſiue ſalſum, ſiue aliud quidpiam diuerſum. Primum igitur eius quod ſibi naturalis ſimilitudine coniunctum eſt plurimum arripiunt, tum cętera deinceps attrahunt. Talem quoque modum & medicamenta in corpore ſeruat. Etenim quæ bilem mouent primum hanc meraciſſimam purgant, deinde mixtam. Quamquam igitur attractio alias caloris, alias uacui & inanitionis ui, alias totius ſubſtantiæ ſimilitudine fit, quæ tamen a medicamētis

purgantibus est, una similitudinis proprietate completur, qua & stirpes succum e terra sibi idoneum, & unaquæque corporis particula id quod in sanguine sibi familiare & conueniens est, & lapis heraclius ferrum, & paleas succinum prolectat. Hęc autem similitudo non temperamentorum, sed substantiarum est. Illa quippe attractionis causa statui minimè potest; quandoquidem nullum medicamentum esset trahendæ pituitæ idoneum, quum illa frigida, uniuersum uero purgantium medicamentorum genus calidum habeantur. Ergo sola substantiæ similitudo causa est cur medicamentum hunc illumue humorem alliciat. Hæc autem substantia non ipsa est rei materia, a qua unumquodque aut tenuis aut crassæ substantię dicere solemus neque huius substantiæ similitudo attrahendi causa existit nam neque agaricus, neque colocynthis tenuis substantiæ quum sit crassiorem pituitam, neque rheumbarbarum quod astringentis & solidæ crassæque substantiæ, tenuem bilem educeret. Sed præstantior est tota illa substantia, a qua tanquam ab intimo principio defluit & manant, quę manant, quæ totius substantiæ proprietas appellatur. Hæc igitur cum neque materia sit, neque temperamentum, necesse est rei species & forma sit, quæ pręcipua est ac ferè tota compositæ rei substantia. Admirabiles eius proprietates neque colore, neque sapore neque odore, neque ullis sensuum qualitatibus, sed operibus solis percipi possunt, unde plerisque cæcę cæ & occulte nuncupatæ sunt. Quę porrò eadem continentur specie substantiam non similem, sed planè eandem habere dicuntur; ut ferrum ferro, magnetem, magneti, non simili, sed eadem substantia dicimus. At uero magnetem ferrò similem, non eundem, quod eorum substantię ac formę affinitate quadam & familiaritate coniunctæ sint. Eadem in medicamentis quoque est ratio censeturque agaricus pituitę tota substantia similis. Ea autem substantię similitudo attractionis est causa, atque unumquodque id trahit quod simile, non quod eodem est genere. Sic agaricus pituitam, non agaricus agaricum trahit, nec pituitam pituita. Itaque perperam Auicennas colligit, si attractio fit a similitudine substantiæ, oportere ferrum attrahete ferrum, aurumque aurum. In hac autem similitudine quod ualidius est trahit infirmius, ut agaricus pituitam, non contra, quod agarici uis insit potentior, quum & temperamenti calor plurimum impellit. Si quando autem contingat tam exiguam medicaméti portionem exhiberi, ut ab humoris copia obruatur, ea omnino frustrabitur purgandi facultate, & in alienam uertetur substantiam. Vsus enim tres notauit purgantium medicamentorum ordines. Vnus est malignorum, in quibus uis & substantia inest uenenata, in quo habentur colochius & scammonium. Alter benigniorum, quæ minimum ab alimenti natura defecerunt, cuiusmodi sunt pruna, uiolæ, manna serum lactis, casiæ medulla. Tertius mediocrium, in quo sunt rheumbarbarum, agaricus, senna, aloe. Itaque in corpore ualido atque inedia exhausto, benigni medicameti exigua portio in corporis substantiam facessit: maligni uero portio uel exigua in putredinem ueneno finitimam mediocris in humorem uacuandum qui ex superuacaneorum est genere alendo corpori minimè idoneus. Licet igitur agaricus calidus sit, uerti tamen nihilominus potest in pituitam, utpote qui quemadmodum & cuius tota substantia non temperamento pituitosus fit. Hac rerum commutatione temperamenti qualitates pereunt, permanente substantia.

Purgans medicamentum nonnunquam alium quam proprium et sibi familiarem humorem extrahere e corpore. Cap. V.

APTAM utilemque purgationem efficiunt medicamentum accomodatum satisque ualidum ut humorem exturbet, natura robusta quæ proritantem humorem expellat & purgationem moderetur: humor tenuis & ad fluendum aptus, corporis uiæ per quas fluxurus est patentes & liberæ. Siquid horum desit. aut languida, aut inutilis erit purgatio. Inutilem dico quæ uel alieni est humoris, uel effrenata existit. Quum igitur uacuandus humor corporis parte densa, adstricta, uel obstructa coercetur, neque huic purgationis uiæ patent, aut quum uel nimium glutinosus crassusque est, uel crudus aliisque humoribus omnino permistus, uel in longinquas partes disiectus, tametsi natura ualens conuenienti medicamento proritetur, languida tamen aut inutilis succedet purgatio. Languida quippe ac imperfecta eius humoris qui uacuandus erat; inutilis uero alterius qui paratior occurrerit, medicamentum enim quod proprio humore frustratur, quemuis obuium & paratiorem impetu adoritur atque exturbat, eum scilicet qui aut ad fluendum est aptissimus aut immodicè exuperat, aut in uia purgationis subsistit. Is enim quouis medicamenti genere impulsus excidit, ut qui sponte etiam interdum elabatur. Id sanè commonefacit. Hippocrates. Si enim (inquit) eidem homini idem medicamentum quater in anno uoles exhibere, hyeme pituitosissima tibi euomet, uere liquidissima, æstate biliosissima, autumno nigerrima. Quum ergo melancholicus humor crassus, sanguine permixtus fortè irrepsit in cerebrum, licet medicamentum huic ducendo ualidum offeratur, potius tamen quam hunc eam detrahet pituitam quę in uentriculo & in intestinis solet inhęrescere, aut etiam bilem quæ seorsum pura atque tenuis uel nimia copia, uel corruptela naturam extimulat. Cacochymiam igitur iuuenis conclusam, aut in corporis habitum effusam, uix medicamentum (nisi fortè ualidissimum) detrahet, quod quæ circa uentriculum, circum uiscera primasque uenas consistunt in primis occurrant expurganda. *Hic* ex causis nonnunquam accidit ut purgans medicamentum non proprium & peculiarem humorem, sed diuersum plerunque exturbet. Quinetiam si effrenata uis eius fuerit, alienum quoque trahet tum quippe natura uel grauius lacessita, uel iam imbecillitate languens, neque medicamenti uim, neque humoris impetum coercere potest. Effrenatæ & immodicę hæ sunt purgationes, *ὑπερκατάρσεις* Gręcis appellatę, quibus non modo peculiaris humor sed & reliqui deinceps profluunt. Etenim uiolentius medicamentum proprio humore detracto, in alios dein inuadit, ac primum tenuiorem ad fluendumque aptiorem prolicit, deinde eum qui crassior atque pigrior sit, postremo sanguinem, quem natura tanquam reconditum thesaurum auidius amplexatur ac retinet. Cholagogum exempli gratia in primis bilem, deinde pituitam, tertio loco atram bilem, postremò sanguinem euocat. Plegmagogum primum pituitam, deinde flauam bilem, postea atram, nouissimum sanguinem. Melanagogum atram bilem primum, deinde flauam, tertio pituitam ad postremum sanguinem naturæ familiarissimum. Effrenatio ea & purgationis exuperantia fieri non potest totius substantiæ proprietate quod nullum medicamentum possit omni humori substantiam similem habere. Hanc non pauci ad medicamenti calorem & acrimoniam referunt, quę tum uenarum oscula patefacit recluditque, tum con

tinenter

tinenter adeo proritat, uix ut humorem suum coercere possint. Verum si hypercathareseos ea causa sit, alium pyrethrum & piper purgandi facultatem sortientur. Quocirca preter peculiarem, quæ sua est cuiusque, necesse est generalem purgandi uim medicamento attribui, qua in alios quoque humores inc umbat, eosque communiter euacuet. Compertum sit in Dione purgandę bili flauæ iustam congruentemque quantitatem esse rheibarbar idrachmatres, atræ bili, sennæ drachmas sex, pituitæ, agarici drachmas tres. Consilium sit triplex humoris genus expurgare, in idque medicamẽtum componere & accommodare, aptũ id efficaxque comparabitur si cuiusque triens conferatur, & rheibarbari drachma una, agarici drachma una, sennę drachmę duæ permisceantur confundanturque. Quod hac ratione compositum foret, nullam uim obtineret, nisi communi quadam & generali purgandi facultate simplicia illa mutuò se fouerent. Neque enim drachma una rheibarbari quicquam bilis purgare potis esset, neque drachma una agarici pituitę, neque sennæ drachmæ duæ, melancholiæ quicquam, neque igitur permista illa, nisi mutuas operas conferrent. Simile enim hic accidit atque cum multi uisu communi graue quoddam onus attollunt Itaque prętcr propriam, necesse est & generali ui purgandi medicamentum unumquodque prędıtum esse, qua cum nimia purgatio erit, alios etiam humores detrahet, idque auditum calor & acrimonia.

Purgantis medicamenti facultatem a nostro calore excitari, substantiam uero ad expurgandum humorem corpus non permeare. Cap. VI.

PROPRIETAS peculiarem humorem expurgandi e tota medicamenti substãtia & ex intimis principiis manans ac defluens, illi nõ energia & reipsa, sed duntaxat potestate inest. Etenim si scãmonio syncerę bilis portio propius assistat, non hanc quemadmodum magnes ferrum alliciet, sed duntaxat quũ a nostro calore excitatum prorumpet in actum & ad agendum impelletur. Dum enim uentriculi calore medicamentum teritur, calefit, omnique ratione exagitatur, tacita eius facultas quasi solutis uinculis exurgens se promit profertque uires nouas. Actum uapor ea ipsa facultate præditus illinc prosiliens, per cæcos occultosque ductus in omnes corporis partes quoquouersum effusus, ad noxium humorem pertingit. Atque is humorum iamdiu fortasse parti consuetum ac quiescentem, acrimonia incidit præparatque, & aduersa qualitate partis naturam acrius stimulat proritatque ad excernendum. Ipsa uero medicamenti substantia in uentriculo intestinisve etiamnum persistens, eum ipsum humorem simul prolectat, ut purgatio communiter fiat trahente medicamento, & expellente partis natura. Non igitur pharmaci substantia ad eum humorem concedit ac permeat, qui uacuandus est, uel hoc argumento, quod plerunque aluo soluta medicamentum in uentriculo subsistat, aut etiam uomitione reiiciatur, quodque pilulæ duriores postea quam abundè purgassent, uisę sint nondum dissolutę, alias uomitione, alias deiectione reddi. Hinc Paulus præcepit lathyridis grana integra uorare si imbecillus est stomachus, eaque etiamsi minimè atterantur, minimeque in corpus permeent, ualidè tamen purgare. Si, inquit Serapio, medicamentum ad humorem longè dissitum accedere, illi familiaritate iungeretur, neque cum cuius

iucunda uoluptate perfruitur, detraheret aut exturbaret, quemadmodum neque magnes ferro iunctus idipsum alio trahit, sed planè retinet & adseruat. Et hæc quidem consentanea iis sunt medicamentis quæ maligna dicuntur, & in quibus uis inest uenenata totique corpori infensa. Nam quæ in mediocriũ sunt ordine, ut senna & rheumbarbarum, quanquam dum agunt, magna ex parte subsistunt in uẽtre, eorum tamen tenuior quædam portio irrepit in uenas, uacuandumque humorẽ assequitur, illiusque tum color tum odor manifestus in urinis est. Benigna uerò medicamenta in omne fortasse corpus peruadunt, & noxium humorem quasi uinctum reducunt in uentrem. De quibus ita censuit Aristoteles. Medicamenta ubi uentrem adierunt resolutaque sunt statim aduenas per easdem feruntur uias per quas cibus commeat. Mox quum nihilo concoqui potuerunt, sed uictrice perstiterunt potentia, relabuntur, & quæ sibi obsistunt, secum detrahunt, quæ tres purgatio uocitatur. Venter porrò selectum secretumque humorem ubi pariter cum medicamento excipit, gemino stimulo acrius lacessitus, quum diutius ferre non potest, totis uiribus utrumque excutit, dum a se deponat expellatque per loca conuenientia. Non igitur quem humorem attraxit medicamentum, eundem exigit, forasque excludit uomitione aut deiectione, prout scilicet ipsius uis insita in uentriculum aut in aluum irruerit, sed natura sola. Neque enim hinc solum uomitio obrepit, quod medicamentum in ore uentriculi inhærescat, idque infirmet, neque alui deiectio quod in uentriculi fundum & in intestina id mox illabatur eaque debilitet, sed quod medicamento proprietas insit, qua familiarem humorem non ad se modo, uerumetiam ad certum designatumque locum impellit ac mouet. Vt enim cantharides scapulis brachiove admotæ, non solum ad se aquam aliciunt, sed & urinas abundanter cient, quo tamen eorum substantia minimè penetrat, sic propemodum medicamenta quędam extrinsecus uentri applicata aluum subducunt, quædam uomitione mouent. Quanto igitur expeditius eorum sumpta substantia, etiam in uentriculo aut in intestinis consistens, purgandi uires obtineat exeratque?

Per quos ductus medicamentum humorem detrahat. Cap. VIII.

QVI porrò expurgatur humor ferè per apertos conspicuosque ductus traducitur, & a corporis ambitu in uenas refluit minores, ab his in maiores, e quibus per iecur in intestina deuoluitur. Cæterum in uiolenta purgatione humores non per hos solum, uerumetiam per cæcos occultosque ductus, uel ab extremo corpore magna perturbatione confluunt in uentrem. Extincto animante ampliora duntaxat uasa & spiracula cernuntur, plurima in se considunt, atque conniuent, quæ dum id in uiuis erat, caloris & spiritus distenta latius patebant, perque non modo tenues, sed & crassos glutinososque humores ualidioris medicamenti ui deduci putandum. Sic hydropicorum aqua ex ingenti capacitate abdominis aut intestina rapitur, aut in uesicam remeat, sic multa plerunque & e pulmonibus, & e cerebri uentriculis, neque tamen per uenas, neque per manifestos ductus in uentrem illabuntur. Sic & in uarios artuum articulorumque tumores, non œdematosi modo, sed planè scirrhosi alias in aluum, alias in os lenta saliua deriuantur ab illitu hydrargyri, cuius ui colliquantur omnia & e toto corpore in os impetu feruntur, sic denique ualentiores apophlegmatismi non e cerebro solum, uerum etiam e uẽtriculo aliisque partibus pituitæ eliciunt, ea interdũ copia, quę neq; cerebri

uentriculis

uentriculis,neq; totius caluæ capacitate contineri queat. Horũ nihil mirũ uidebitur,ei qui præter rerũ euentus,Hipocratis quoq; ſentẽtiã ſpectabit,qua is corpus intro foraſq; ſpirabile ſtatuit,naturam quę præſertim robuſta ualidaq; ſit,sẽper uiã moliri expurgandis ſuperuacaneis,craſſioreſque materias uel ꝑ anguſtiſſima foramina deducere,quin etiam per oſſa abſceſſus fieri confirmat quemadmodum & empyorum & pleuriticorũ craſſus humor per dẽlam membranam traducitur in pulmones ac demum tuſſi reiicitur. Hæc ſi natura per ſe facit,multo certè maiora & admiratione digniora mollietur adiuta trahentis medicamenti ui,pręſertim ſi conuenienter præparatum corpus, atque humor ad fluendum comparatus eſt. Itaque purgantis medicamenti quod ualidũ ſit facultas in omne corpus ſubiens ac penetrans, humorem familiarem (qui coercitus non ſit)undiq; detrahit,non modò amplis patentibuſq; uerumetiã occultis uiis,& ſenſibus incompertis. Hæc de uniuerſo purgantium medicamẽtorum genere,deque uiribus eorum premitenda uidebantur. Nunc uerò particulatim medicamenti ſpecies quærenda,eiuſq; quantitas & utendi ratio, quod ut accuratius exequamur, explicandum quibus morbis conueniat purgatio,quod cuique adhibendum purgationis genus,clyſter an uomitio, atque medicatio,quę medicamenti ſpecies,qua ualidum & quo id ordine; uniuerſe an partitè,deinde quantum & quouſque uacuandum ſit, & qua id ratione faciendum. His enim tota complectur purgandi tractatio.

Quibus humorum uitius,& quibus morbis adhibenda purgatio. Cap. VIII.

CACOCHIMIAE proprium accomodatumque remediũ eſt purgatio, quicquid enim impurum adeò corruptum eſt,ut omnino naturę limites tranſcendat;quoniam arte nulla emendari benignumque reddi poteſt,prorſus extirpari eximiq; e debet. Hoc autem purgatione præſtandum, quæ uno omnem impuritatem ſeorſum ex quauis corporis ſede ſubtrahit & uacuat,ex hac quidem promptius ac expeditius, ægrius tardiuſq; ex alia. Primæ regionis cacochymia purgatione ſola cõmodè utiliterq; demi poteſt;& quæ in inteſtinis eſt clyſtere,quæ circum uentriculum & pręcordia,uomitione:utraque etiam pharmaco,ſed maximè quæ aut in liene,aut in iecoris cauo,aut in pancrea, aut in meſenterio,aut in abdominis capacitate cõſiſtit. Ex his quippe ſedibus uiæ breues ſunt ac directæ ꝑ quas facilè ea ferri poteſt in aluũ , quo ſponte etiam interdum prona,ruit. Venę ſectæ uis eò uix unquam pertingit,nec hinc humores uacuat,ſed graui ſanè diſpendio naturæ ordinem peruertit,qui impuritate derelicta purum ſyncerumq; ſanguinem profundit e uenis,quique uenas ſectione exinanitas implet fœda illuuie rapta e primis ſedibus, quæ quaſi ſentina eſt omnis impuritatis. Quis quæſo adeò rudis in medendo ſit,ut aut uentriculi cruditatem,aut lienteriam,aut dolorem colicum,aut lienis ſcirrhum aut coloram,aut hydropem,aut his affines affectus audeat aut tente uena ſecta curare? Quinetiam uenarum cacochymia ſola purgatione,non phlebotomia eximi tota poteſt; permittitur tamen in hac plerunque,uenæ ſectio,quũ copioſa accreuit,ut uenas ſupra modum diſtendens pericula minetur,quæ ex immoderata impẽdent plethora,tum enim ad exuperantiam demendam adhibetur. Deinde quũ ex ruptis,apertis , aut exeſis uaſis,uel foras ea proſilit, uel in partem quampiam abſcedit,etenim reuellit impetumq; ſiſtit. *Tertio* quum metus eſt ne ea concitata uehementius & quaſi furore corpus exercens, in principem aliquam partem feratur,impetum quippe ſedat atque cõpeſcit.

Non-

Nonnunquam & citra hæc, quum præceps est morbus, cuius tamen materia in uenis conclusa aut cruda est, aut uiam expeditam non habet, per quam facilè medicamento detrahi possit, eius portionem uenæ sectio promptius quam purgatio demit, a qua & morbi sęuitia sępe mitescit, & natura quod reliquum est facilius coquit. Sic initio continuarum febrium, si uires ferant, nec uenæ nimium exinanitæ sint, sanguis mittitur. Cæterum quæ in his fit uenæ sectio, impuritatis quidem portione elicit, at minimè syncetam sed sanguine permistam nec ulla potest phlegbotomia omnē uenarum cacochymiam eximere nisi fortè sanguinem uniuersum profundat. Nam uitiosus humor æquabiliter sanguini permixtus seorsum profluere non potest. Quocirca licet his ex causis aut necessaria, aut utilis fuerit uenæ sectio, adhibenda tamen est tandem & purgatio, quæ ut proprium remedium reliquias detrahat. Ea porro cacochymia, quæ uel partis alicuius substantiam uel corporis habitum occupauit, medicamento in primis nō uenæ sectione ducenda, deinde quicquid reliquum fuerit, per cutis spiracula, aut per ductus peculiare mouendum. Sic exhaurienda est cerebri pulmonumue crudior pituita, sic & totius corporis cachexia. At uerò in cachochymia quæ regiones multas ęquabiliter infestat, unde libet uacuationem auspicari licet. Vt si uel ab uniuersa obstructione, uel a stipatione cutis, uel a uigiliis, labore, æstu, ira, pestilentia, uel ab aliarum euidentium causarum immoderatione, omnium humorum putredo corpus ęquabiliter inuasit, non magni interest a purgatione an a uenæ sectione uacuationem inchoes, quanquam tutius primæ regionis præmittitur purgatio. At quū inæquabilis est cacochymia, ea in primis exhaurienda regio, quæ aut uehementius premitur, aut alijs mali initium dedit. Iam uerò a causis ad morbos ex cacochymia ortus me conferam. In continua febre quæ æstu magno & lassitudine fatigat, si neque nausea, neque uomitio, neque primarum uenarum cruditas est protinus initio uena secari potest. In ea uerò quæ aut ex uentriculi iecorisq; constitutione praua, aut ab esculentorum potulentorumq; uitio proficiscitur, quoniam infirma regio prius ac etiam magis impuritate sordescit, ex eaq; in uenas & in habitum corporis uitium irrepsit, expurganda in primis est, ut pote sine qua cęterarum nulla purior euadat. Hac etiam ratione in cachexia, in leucophlegmatia, in hydrope, in icterò, atque in aliis plerisque affectibus quorum impuritas e iecoris aut lienis uitio corpori toti impertitur, purgatione sola uacuandum. Nec quoties urinæ crassę ac rubicundæ cernuntur temerè imperanda uenæ sectio nec si ex hac sordidus sanguis ac impurus emanat, continuo utilis putanda. Impuro enim mox impurior alius ex ipso fonte affluit. Non igitur e riuulis, sed ex fonte ipso exhaurienda mali scaturigo: cui nisi sit antè prospectum, uis cæteris dein potest arte succurri. Vt autē in his ita & in febribus intermittentibus etiam atque etiam obseruandum, ne uel cōfusis uel transmotis humoribus corpus euadat impurius. Nam febres tertianæ quarum causa in iecoris cauo increscebat sępe intempestiuè secta uena in cōtinuas abiere & continuæ in quibus admodum impura erant uiscera, non parū exasperatæ. Exausto enim sanguine inpurus humor, quauis sede sit derelictus efferatur, ferociusque sæuit. Alias bilis flaua circum iecur, alias pituita, uel in cerebro, uel in pulmonibus, uel in uentriculo, quasi subsultans detracto sanguine deiectisque uiribus grauiora profert symptomata. Constare hinc iam potest, quibus humorum uitiis & quibus morbis succurrat accommodata purgatio.

Per quas uias instituenda sit purgatio, que medicamenti genere, et quam ualido. Cap. IX.

Dvo præcipuè sunt quibus purgationis uia indicatur: uitii sedes, & naturę motus seu inclinatio. Sede perspecta in promptu sunt ductus omnes, qui ex ea aut per uétriculum, aut per aluum, aut per aliud quoduis emissarium foras pertinent, per quos scilicet natura libera nec impedita, uitia sua expurgare consueuit. Hi sunt quos Hippocrates conuenientes appellat. Ventriculus quidem, & præcordiorum summæ partes uomitione; intestina maximeque crassa alui profusione; pharmacia uero cum hęc ipsa, tum maxime uiscera & uenæ habitusque corporis cōmode expugnantur. Renes & uesica per urinæ uias; uterus per propriam ceruicem; cerebrum per palatum; & nares corporis summa per cutem halitu & sudore. Si fortè purgationis uias morbus intercipit alio motum conuertes; nunquam enim humor noxium in affectam sedem est deriuandus. Quocirca nec imbecillo uentriculo cienda uomitio, neque in intestinorum ulcere, aut inflammatione, bilis eo deuocanda, sed aliorsum reuellenda neque renibus inflammatis aut exulcerata uesica ad urinas, sed ad intestina uitiosus humor conuertendus. Motus uero ac impetus naturæ sic obseruandus. Humor noxius per conuenientes regiones atque uias delatus sinendus est; atque etiam si segnius progreditur, incitandus; fit enim natura duce, quę nihil perturbatè, nihil nisi utiliter gerit. Qui uerò in sueto nec naturali cursu fertur, inhibendus, & in breuem rectumque tramitem (si commodè licet) reuocandus, ut qui humoris impetu & impedita natura symptomaticè fiat. Iam uero medicamentis genus ex humoris genere petendum. Quot enim peccantium humorum, totidem & medicamentorum genera usus notauit, ut singulis accommodaret singula. Alia pituitam, alia bilem flauam, alia atram detrahunt, sanguinis serum alia & unoquoque genere alia ex aliis partibus. Ita .n. quum arquato laboranti flaua bile suffusio medicamentum datur demendæ huic accommodatum, mox tutus in habitum naturalem refertur pristinumque calorem recuperat. Si qua subter cutem fusa turgido medicamentum huic ducendæ propinetur, aquosus humor excidet magnaque ui foras erumpet subsidente uentris tumore. At uero nullo aut minimo emolumento erunt, quę diuersa humoribus non accommodabuntur. Simili quoque ratione quum uel pituita, uel bilis atra molesta est si suum cuique medicamentum congruenter afferatur, noxium humorum experimur detrahi, laborantemque uindicari a morbo. Ad hunc igitur modum medicamentorum genera ex humorum differentiis distinxit usus ut suam cuique purgationem opponeret. In unoquoque porrò medicamenti genere tum in eo quod bilem, tum in eo quod pituitam uel alium quemuis expurgat humorem, quam ualidum aut imbecillum deligi oporteat, noxii humoris situs ostendet. Vt enim non quælibet secta uena, ita nec quodlibet medicamentum e quouis corporis loco humorem detrahit, sed alia aliis corporis sedibus expurgandis accomodatiora sunt. Mitiora quippe prima corporis regione, mediocria e uasis maioribus, ualentiora e corporis habitu singulisque particulis euocant. Expedita facilisque purgatio est uentriculo & ex intestinis difficilior, e uenis mensenterii, deinde e iecore & ex liene, multo difficilior e uasis maioribus atque etiam e minoribus, omnium uerò difficillima ex ipsa partium substantia quę ad summam cutem atque

articulos

articulos accedunt. Quo.n.pars quæq; diſtantior & minus uenis cõſperſa, eo difficilius medicamento cedit; maior quippe in propinquũ uis eſt quã in diſtãs. Vt igitur tres corporis regiones limitibus diſcretæ ſunt, ita & purgantiũ medicamentorum tres hiſce ordines accommodantur. Deinceps de medicamenti quantitate ſtatuendum.

Vt medicamentis quantitas definienda ſit. *Cap. X.*

POSTQVAM medicamenti genus ex humori ſpecie, quantum ualidũ ex humoris ſitu cognitum fuerit; æſtimandum deinde qua id quantitate offerri debeat. Sua autem eſt & definita cuiuſque quantitas, qua id conuenientem atque moderatum purgationis modum præſtare ſolet, ut proximo libro enucleatius tradetur. Quantitatem uel augere uel minuere pro purgandi facilitate difficultateue cogimur. Quando autem facilis & quando difficilis ſit futura purgatio corporis, humoris, atque cœli ſtatus oſtendit. Coporis ſtatu continentur temperamentum, habitus, ſtructura, atque conſtitutio & uacuandi conſuetudo. E ſicco exuccoque corpore atque macilento pauca detrahi poſſunt: multa ex humido & ex habitu cuſarco. Firmum denſumq; corpus, cuius uiſcera, uenæ, ipſaque inteſtina natura anguſta aut obſtruuntur facile, aut coarctantur; ſuperuacua retinet, nec facile elabi ſinit. Molle uero, rarum ac laxatum, quale mulierum eſt, puerorum & otio deffluentium patentius eſt, per quod concitati, tractique humores facilè decurrant. Robuſti & laboribus aſſueti leuiuſcula aſpernantur medicamenta, quemadmodum & quibus ſenſus eſt hebetior. Contra incitãtur facile qui exquiſitiora ſunt ſenſu, & qui uel natura uel morbo, uel uiuendi ratione delicatiores euaſerunt. Crebris purgationibus aſſueti, pharmaco minus laceſſuntur, inſueti magis; alienorum quippe horrifica recordatio naturam turbans ad excernendum ſtimulat, quemadmodum, & pharmaci odor grauis, aut intenta cogitatio aluum plerumque mouet. At uero conſuetudo familiaritatem, familiaritas amicitiam parit, quę uim omnem lenit. Sic longo tempore conſueta, etiam ſi deteriora ſint, minus infeſtare ſolent. Quibus ex conſuetudine liquida eſt aluus, aut ſponte interdum ſoluitur purgatio ſæpe expectationem fallit imprudentum. Humoris porrò ſpecies, materia atque copia medicamenti quantitatem hac ratione præſcribunt. Aquoſus humor, biliſque tenuis, facilè; pituita melancholia pigrè defluit. Qui craſſus duruſque eſt, & quaſi ardore reſiccatus, uelut fixis ſubſiſtit in uia. Lentus uero & glutinoſus ductibus obhęreſcit. Copioſus & quaſi reſtagnans ut in obeſulis & in his qui ſe crapula ingurgitarunt, aut quauis ex cauſa humorũ illuuiẽ congeſſerunt, leui medicamento magna plerunq; uentris perturbatione immoderatius profunditur. Nam exuperantia reſeratis uenis quaſi ex pertuſo dolio ſponte effluit, non medicamenti effrenata ui, ſed naturæ ſeſe denouerantis robore, quæ interdum nullo etiam irritamento, ſed impetu ſuo id onus deponit & abiicit. Sobriis puriſque corporibus purgationes obtingunt exiguæ, nec propterea tamen ualidioribus ea medicamentis ſolicitanda ſunt, quoniam qui integro ſalubrique corpore conſtant, difficilè ferunt medicationes. Noxio quippe humore deſtitutum uehemens medicamentum ſanguinem carneſque colliquat, quo proprium ex ipſis humorem magna ui proliciat. Iam uero cœli ſtatus ex regione, anni tempore, & tempeſtate ſpectandus, purgationes quales futuræ ſint oſtendet. Sub canicula & ante caniculam, atque in regione æſtuoſa, acer & paucus ineſt humor in

corpora

corpore qui formas euocatur, ut proinde haud facilis eius posset esset purgatio. Hiemis media regioque gelida corpus densat & astinguunt, humorem coarctant, qui ægrè dimittitur. Sic proem podum aquilonia tēpestates corpora densat coguntq; & aluum exiccant. Austrinæ soluunt, laxant, & aluum humectant. Solo igitur austrino statu, & temporum regionumq; moderatione fœlices succedunt purgationes. Hæc si omnia summatim complectemur, corpus siccum, robustum, densum, obstructum, purgationibus allectum, melancholia pituitare crassa non admodum multa consertum, quæ inueterata longè a uiis purgationis dissita concreuit, hyeme, regione frigida & tempestate aquilonia difficillimè medicamento moueri soluique potest. Hisce uero contraria sortirā facilè. Horū igitur obseruatione pharmaci quantitas conici decernique debet. Ad hanc præterea magnam uim habet roboris, ætatis, & prægnationis obseruatio, quæ non modo medicamenti quantitatem, sed & genus plerunque immutat, ceu mox docebitur. At quoniam nos sæpe multa latent nullis indiciis comprehensa, incognitā laborantis natura expedit blandis sensim pharmacis explorare, non temerè uehementioribus impetere & labefactare. Cognitis antè & exploratis naturis tuta decernetur medicatio.

Quantum & quousque uacuandum, uniuerse an partite. Cap .XI.

VBI medicamentum & inuentum & iustis uiribus & idonea quantitate tum humori tum corpori expurgando accommodatum fuerit, purgationis postea præfini[e]nda est quantitas, atque æstimandum quantum & quandiu sit uacuandum. Noxius humor quum alie ac præter naturam sit, siue morbum præcauere siue profligere consilium est, profusus eximi debet. Exigua quidem eius derelicta portio, exquisita uiuendi ratione, naturæ calorisque uidomari ac uinci poterit, ut integra interdum tutaque sanitas succedat nullo metu recursuri morbi. Multa tamen si reliqua sit, nisi hanc natura tandem subactam sponte propellat, nulla quantumuis exacta uiuendi lege tutus a morbo æger esse potest, nam tametsi purgatione leuatus appareat, in pristinam tamen ualetudinem recidet, modo citius, modo tradius, alias leuius, alias grauius, pro humoris copia, malignitate, atque uirium statu, & uictus modo. Nam auctor Hippocrate, quæ a morbis relinquuntur, recidiuos morbos facere consueuerunt. Quū enim de relicta portio totius conditionem referat, quæ omnino erat præter naturam, nunquam ipsa poterit in corporis substantia conuerti, sed tempere synceros humores, atque etiam recens alimentum inquinabit, rediuiuosque morbos excitabit. Sic impura corpora quo magis nutris, hoc magis offendis. Itaque quicquid noxii inest humoris, id prorsus expurgandum, ut corpus a morbo uindicetur. Id autem uniuerse an partite fieri oporteat, humoris copia laborantisque uires indicabunt, ita enim mittendi quoque sanguinis quantitatē ex morbi magnitudine & ex uiriū robore dimetimur. Constantibus uiribus pauca cachymia uniuerse detrahi potest, præsertim si concocta sit aut tenuis, ab eaque uiæ pateant in aluum. Imbecillis autem uiribus nō modo multa, sed & pauca cacochimia partite eximenda. Non enim uel in leucoplegmatia, uel in cachexia humor quoquouersum in omne corpus effusus potest ullus medicamenti ui ex distantissimis locis per cæcos occultosque ductus uniuersus in aluū cōfluere. Neque ut sanguis in plethora exuperans, simul & semel totus ex aperta uena, ita multus humor e corporis habitu elabi profluereq; potest. Atque si id medicamento quopiam præstari possit, necesse tamen fuerit corpus grauiter cōcuti, humores uarie permisceri, tos

ſiones moleſtas inferri, ac ſpiritus diſſipari, hinc tandem uires concidere proſterni ac plerunque exolui. Hæc in eos ferè incidunt, qui prauo utuntur cibo, quos purgante hauſto medicamento ſtatim deficere tradit Hippocrates. Quum enim uitioſis corruptiſque ſcateant humoribus, & pauco perfruantur bono ſucco, facile purgationibus ſoluuntur & fatiſcunt, atque uenenatis pharmacis, quæ Hippocratis ſeculum uſurpabat, non parum exagitantur. Neque tamen tentandum leuiorum medicamentorum quantitate immodica uniuerſos ſemel demoliri, ſed aſſentiendum Hippocrati momenti omnes euacuationes extremas periculoſas eſſe. Quod non de ſola uirium extrema debilitate morti proxima, ſed & de peccantis humoris uacuatione extrema intelligendum. Nam alio inquit loco, Empyi, aut hydropici, cum utuntur aut ſecantur, ſi pus aut aqua uniuerſum effluxerit, omnino moriuntur. Quanto magis in uitæ diſcrimen adducuntur, ſi ualido aliquo medicamento firmis etiam uiribus uno tempore uniuerſa tentetur purgatio? In multo igitur cacochymia tutius eſt paulo citra modum ſubſiſtere, quam ultra procedere. Lipothymia quæ purgationibus ob humorũ uacuandorum acrimoniam & inteſtinorum torſionem interuenerit, leuis eſt, grauis uerò quæ ob concitati humoris corrupti tetrũ uaporem in cor principesq; partes ſublatum, grauior ob malignam uenenatãq; pharmaci qualitatem, grauiſſima ob immoderatę purgationis uiolentiam, neque tamen uires hæc æquè deiicit atque exuperans phlebotomia. Semper horrendũ exanimato iam ęgro mortis imaginem obtrudere. Itaque humoris copia accuratè uiribus comparanda eſt. Ex preſentium præteritorũ ac futurorũ obſeruatione, ex aliiſque ſignis quæ ſecanda uena animaduertenda eſſe monuimus, tum morbi magnitudo humoriſque copia, tum uirium robore exquiſite perſpiciendum. Virium autem obſeruatio quũ ut omnium præſtantiſſima, non hic, ut in phlebotomia, ſolum uacuationis modum, ſed & quod medicamenti genus, quãq; ualidũ eſſe oporteat pręſcribit. Tametſi enim morbi ſpecies, humoriſque uacuandi ſedes ualidum medicamenti genus poſtulent, aliquod tamen ex mitiorum ordine exhibendũ ſuadet uirium imbecillitas. Eadem quoque eſt tum ętatis tum prægnationis ratio. Puero enim ac ſeni benigna, nõ ut ætati mediæ maligna decernes medicamenta, etiamſi humoris ſpecies atque ſitus eorum uim deſideret. Prægnans quoque integris uiribus, licet horum uim tolerare poſſit, quoniam tamen fœtui qui intus geritur, quẽ ſeruare uolumus uehementer obſunt, benignis ſolis eſt purganda. Ad uiriũ porrò obſeruationẽ pertinet expendere quæ corpora grauiter ac moleſtè, quæ leuiter ferãt medicationes; multis enim quibus integræ uires apparent, ingens ex purgatione labor, ac plerunque ob ſuã cuiuſque corporis propriamque naturã uirium ſequitur exolutio. Macilenti acriter feriſitur medicamenti qualitate praua, utpote quæ promptè in ſolidas partes ſe inſinuet. Quibus acrium humorũ copia ineſt, hos moleſtę torſiones miſerè fatigãt, diriq; uapores, principes partes offendunt. Dolorũ metu non pauci medicatione deſpuunt & abominantur, quibus magna pernicie uitiorum colluuies omnem uitam languoribus exercet. Quibus partes circa umbilicum & imum uentrem extenuantur & contabeſcunt, ad inferas purgationes tuti non ſunt. Multoque minus quibus abſceſſus uel in pulmonibus uel in iecore, uel in liene uel in renibus, aliiſve ſedibus delireſcit. His enim concurſis nõ modo dolor ingraueſcit, ſed & eruptionis, & defectionis uiriũ metus incutitur. Quocunque uitio labefactatæ ſint interiores corporis partes, quia imbecillæ ſunt, facile medicamenti qualitate & acrimonia percelluntur. In ſumma, corpus aut

magna labe, aut morborum humorumue copia uehementer pressum & languens medicamenti ui labefactatum concidit, quemadmodum & ruinosæ ædes instaurando fortè concussæ, mox uniuersę corruunt. Itaque in his omnibus qui aut imbecilles sunt, aut ægrè ferunt uacuationes, pro medicatione expedit interdum inedia uictuque opportuno blandiri, aut ægrum si nequeat in integrũ restitui, sublata morbi portione leuare. Vacuandum enim quantum & quousque uires patiuntur, quumque iam dissoluti apparent, etiamsi restent superuacua, protinus supersedendum dum illæ recreentur. At dum uires integræ manẽt atque persistunt, tum uniuerse, tum partite uacuandum eousque est dum nihil reliquum sit morbi, & perfectæ purgationis indicia quæ mox tradentur omnia compareant. Ex his ergo omnis præfinietur purgationis quantitas nunc quæ illius sit utendi ratio, explicandum.

Quo morbi tempore, quo die quaque hora purgandum. Cap. XII.

SVMMA purgandi opportunitas ex morbi tum concoctione, tum impetu spectatur. Concoctio est substantiæ in naturæ conuenientiorem statum caloris ui facta mutatio. Non enim qualitates solas, ut quæ appellatur alteratio sed ipsam rerum substantiam concoctio mutat. Alimentum initio dissimile, corpori tandem simile euadit, in illiusque substantiã uertitur concoctione crebra. Vitiosus uerò putridusque humor & a natura prorsus alienus, tametsi corporis substantiam nequeat facessere, concoctione tamen in aliquid melius, & naturæ conuenientius, ut in pus, aut in quippiam quod sit puri finitimum deducitur. Phlegmones materia putris quemadmodum & ulcerum sanies, in uerum & exquisitum pus uertitur, quod interdum sputo aliisue excretionibus innotescit. Venarum uerò maiorum succus putrescens in aliquid mutatur, quod est puri finitimum, cuius in urinæ sedimento conspicuæ sunt notę. Superuacui autem humores siue putruerint, siue nondum putredine tententur nunquã uere concoquuntur, nec caloris nostri beneficio aut in pus, aut in quippiam illi finitimum mutantur sed duntaxat tum substantię, tũ qualitatis moderationẽ quãdã adipiscuntur. Sic tenuis aquosaque pituita influens in pulmones concoctione crassescens facilius expuitur: crassa uerò extenuatur. Sic & utraq; bilis circumuiscera (quẽadmodum in intermittẽte febre) putrescens, concoctione mitescit, domitaq; prõptius excluditur. Omnis concoctionis insitus noster calor diuinus est opifex, cuius una eademq; uis optimũ quiddam perpetuè molitur: atque si uaria interdum opera emergunt, nõ illius sed subiectæ materiæ id uarietas efficit. Non aliter is alimentum, aliter putridũ humorem concoquit. Neque (quibusdam uidetur) pus a duplici calore tum naturali, tum pręter naturam fit, sed a naturali solo, agente tamen in materiam quæ caloris præter naturam est particeps. Hanc neque prorsus uincere neque in corporis substantiã, sed in pus solum mutare potest, quod est putredine melius, ac inter putredinem & corporis nostri substantiam medium. Vt autem in phlegmones suppuratione, ita & in febribus, corruptus humor dum concoquitur ac mitescit, pariter etiam fluidior euadit secerniturque a crudis, ut eius dein expeditior esse possit euacuatio. At uero purgandi tempus opportunum præscribetur ex humoris specie & situ, atque etiam ex morbi uehementia. Leuiter affecti naturę uiuendique legibus committendi quos enim sponte natura persanat, frustra medicina fatigat. At quibus nec naturæ uis nec proba uiuendi ratio satis fuerit, medicina succurrat. Si .n. aut longius protrahit mor-

bus aut uehementius excandescit, opitulandum arte. At primum si corruptus uitiosusque humor aut in uentriculo aut circum hanc consistere signis deprehenditur, siue pituitosus, siue biliosus, siue alio quouis præter naturam genere corruptus sit primo quoque tempore expurgandus est præsertim si impetu quodam sponte mouetur, neque locis tenacius adhæreſcit, alioquin leniter est pręparandus eius uerò concoctio haud quaquam est expectanda, ut quæ propriè futura non est, neque eius, ab urinis mutatio quærenda. Qui autem uitiosus humor altius aut in liene, aut circum pancreas, atque iecur, aut in mesenterio conditus erit, siue lentam febrem, siue intermittentem, siue melancholiam, siue diarrhœam, siue cachexiam, siue ingentem obstructionem protulerit, protinus quoque detrahi potest, nisi aut admodum lentus crassusque sit; aut uentriculi impuritas obsistat. Hæc enim quum adsunt primum quidem leniter detergendus est uentriculus, deinde attenuandus ac tergendus humor, postremò aut uniuerse, aut partitè uacuandus. Quum autem uitiosus humor in maioribus uasis conclusus, ut in continua febre, aut circum hæc aliqua sede coercitus, ut in plerisque acutis morbis, putrescit, tametsi corporis adsit præparatio, & uentriculus uiæque omnes eo directæ, liberę, expeditæque sint, haud tamen recte potest ante concoctionem exquisitè purgari. Etenim in morbis acutis tempus perfectę purgationi accõmodatissimũ, status est aut uerius declinationi initium, quo & perfecta existit concoctio, & uacuationes sponte procedunt, Tum enim morbi materia fluida, & a reliqua puriore secreta iam est, simul natura præparatam illam expellere contendit. Itaque quum iam perfecta apparet concoctio, statusque uehementia mitescente nulla succedit uacuatio decretoria, moue tu medicamento. His enim quæ præter rationem leuiora apparent minimè confidens, quicquid concoctum pręparatumque expurgabis, ut mox integra sequatur solutio. At si tum natura euacuationem aggreditur ac iudicat, sinenda est dum opus compleuerit; deinde si integre iudicauit, neque morbi quicquam reliquum fecit, res in tuto est, nec aliud quicquam mouendum. Sin quippiam derelictum esse quasi ex imperfecta crisi suspicio sit, quoniam quæ relinquuntur in morbis, recidiuos morbos facere consueuerunt, medicamento quoque detrahendum. Vniuersa igitur morbi materia non nisi concocta & post statum quum iam symptomata præter rationem mitescunt, radicitus extirpari potest. Idipsum est quod pręcipit Hippocrates, concocta medicari atque mouere, non cruda. At nihilominus morbi incremento quum nondum perfectè, sed manifestè solum, & in fine principii quum obscurè concocta est materia, hanc etiam quodammodo uacuare licet. Quod enim iussit Hippocrates concocta medicari, non solum perfectè, sed & quouis modo cocta complectitur, mox ea duntaxat a medicatione excipiens, quæ ut in morborũ principiis absolutè cruda sunt. Ita quæcunque ullo modo concocta fuerint medicari sinit obscure quidem cocta parcè manifeste moderatius, perfecte uerò cocta ualidius, ut igitur in phlegmone non uniuersa materia retinetur, dum perfectam coctionem sit assequuta, sed quicquid suppurat quotidie elicitur, ita sane & in acutis statuendam morbis atque siue partium, siue graduum ordine fieri putetur materiæ concoctio. Ita enim quicquid a purgatione reliquum erit; facilius natura domabit. In neutra corporis affectione, impendentem morbum sæpe arcemus purgatione quæ uitiosos iã congestos humores detrahat. Atqui tum maxime multoque magis qua ipso morbi initio crudi sunt. Cur igitur non peræque initio utiliter illos purgemus? Et hæc de morbo quidé acuto, sed salutari profususq; tuto præ

cepta

cepta sint. Cæterũ in ancipiti atque graui cuius sẽper & symptomata sęua sũt & minimè tutus exitus, statim per initia non utiliter solũ, sed & necessario utendum medicamento, neque prudentis sit medici concoctionem expectare, quę fortasse futura non est. Quum enim anceps is sit ac uehemens, semperq́; metus impendeat, ne aut deterior euadat, aut laborantem ante statum iugulet, crudæ etiamnum materię nonnihil purgatio demẽdum ante concoctionẽ. Et certè cruda ea materia quũ in plerisq; acutis morbis turgere soleat, & quasi oberrans fluctuet & fluat refluatq; in uenis atque uisceribus nõ admodũ egrè uidetur medicamẽto cessura. Sic sæpe artis usu animaduersum est crudioris humoris purgatione, siue sponte, siue arte ea contigisset, accellerari concoctionem moxq; urinas puriores & cum sedimento fieri, & ancipitem periculosumque morbum tutum salutaremq; reddi. Idipsum Hippocratis est cõsilium in acutis morbis inter initia utendum esse medicamento, & quum morbi incipiunt, mouendũ esse, si quid mouendum uidetur. Quo autem acutior est morbus, hoc magis acceleranda ualidiorq; decernẽda purgatio, ut tandem extremis morbis extrema diligentissimè adibeantur remedia. His non solum remedii celeritatem sed & uehemẽtiã hortatus, turgentem omnem materiam protinus atque eodem ipso die euacuare docet nè ultrò citroque concita principem aliquam partem irruat, repentinoque fit exitio. Itaque licet a perfecta concoctione fœlicior semper sit purgatio, ea tamen etiam antè concoctionem in ancipiti grauique morbo est necessaria in salutari ac miti utilis. Est & alia ratione ante concoctionem purgandi necessitas, si præter continentem acuta morbi materiam, quæ aut in uenis, aut in uisceribus, aut in habitu est corporis, & cuius expectatur concoctio, alia quædam uitiosa in uentriculo, in intestinis, aut circũ præcordia obhæret, dolore, æstu, nausea, amore, aliisve signis manifesta. Hæc enim omni tempore etiam nondum ulla morbi apparente coctione, utiliter potest adhibita præparatione medicamento trahi. Humor igitur qui publicis uiis subsistit, si præparatus est omni morbi tempore utiliter deiici potest. Qui uerò aut in uisceribus inhęret, aut in uenis concluditur, & proxima est morbi materia dũ cõcoctione apparet, fœliciter; dum adhuc crudus est, utiliter, atque etiam interdum necessario purgandus. Iam uerò de purgationis die deque hora dicendum. Tranquillo die purgatio tutior, expeditior uero perturbato. Quum enim morbus eminus fatigat & collectę uires melius constant facilius medicamenti uis & impetus tolerari potest. At quo die morbus exasperatur agitataque eius materia in motu est, promptius detrahitur. Quocirca si per uires licet, neque ingens metuitur perturbatio, impari die acutorum morborum, atque etiam decretorio)quo tamen neutra decretura non est copiosior expeditiorque, pari uero tutior fiet purgatio. In febrium intermittentium quiete, medicamentum tanto ante accessionem tempore offerendum, quo possit purgatio cõpleri. Per accessionem quippe materia non in aluum, sed plerumque in diuersum ruit, sæpe accessionis uehemẽtia purgatio subsistit. Præstat nihilo minus ante accessionem, quam mox ab ea, & pridie quartanę quam postridie medicamento uti. Purgationi autẽ quæ libera est, nulliq́ue pręsentis morbi necessitate ad præcautionẽ solam suscipitur, aptissimum est uer deinde autumnus, aut quę illis non absimilis, sed quodammodo temperata sit constitutio. Dies non aquilonia, sed austrina humidaue, quæ & corpora laxat & humores liquefacit. Tempestas quoque similis & beneuola syderum commistione salutaris.

Quæ

Quæ præparatio purgationi præmittenda. Cap. XIII.

VT in omnibus rebus agendis, ita maximè in purgandis humoribus antequam aggrediare, diligens est adhibenda præparatio; qua & uiæ pateant, & trahi medicamento omnia cedant ac obtemperent, fiantque, ut iubet Hippocrates, corpora ante purgationẽ fluxa. Est autem pręparatio duplex, una corporis, uacuandorum humorum altera. Corpus sic pręparatum cõparatumq; sit ut uiæ omnes per quas medicamentum decurret, & per quas noxius humor deriuandus expurgandusq; est, liberæ sint expeditæ. Primum igitur uentriculus humorum copia minimè sit nauseabundus, ne haustum pharmacum nimiopere auersetur, aut mox reuomat. Nec intestina coarctata obstructave noxiorum humorum cursum impediat. Etenim concitati si subsistant, aut uentris torsiones, aut fastigia, aut uertigines, aut animi defectiones mouent, corpusque iactatione multa fatigant. Quod si aut e uisceribus, aut e uenis atque ex corporis habitu aliciendi sunt, non modo uentriculum & intestina, sed & mesenterii uenas & uiscera libera esse oportet. Itaque nausea omnis ante purgationem summouenda est, aut inedia, aut uomitione, aut detersione atque deiectione pilulam ex aloe. Suppressa iamdiu aluus clystere mollienda: aut si quid aliud intestinis adhærescit, detergendum id eluendumque est. Noxius præterea humor præparandus: qui enim durus crassus ue est, non facile per angustas uias profluit in aluum; glutinosus in his etiam obhæret. Quo circa durum mollire, crassum incidere & attenuare, lentum glutinosumque detergere oportet ante purgationem. Quęcunque id præstant, pariter quoque uenarum per quas futura est purgatio obstructiones expediũt. Atque hæc uel alimenta, uel medicamenta sunt. Horum autem alia intro sumuntur, eaque uel arida uel liquida. Arida quum frigidi lentique sunt humores & magna cruditas in primis est uisceribus, præsertimque hyeme. Liquida ut syrupi, apozemata, & oximeli, quum altius & in exilibus uenis cõditi sunt humores, in sicciore corpore, ac etiam æstate. Alia uero extrinsecus pręparant, ut fotus & unguenta. Fotus suo tẽpore ac uapore per spongiam, partem quamuis blandè concalfacit natiuumque eius calorem erigit ac suscitat, humores qui ei præter naturã insident & impacti consopitique sunt excitat, emollit, attenuat, colliquat, fluxiles reddit, ut facilè sequantur quocunque medicamentum trahet. Hęc quidem præparationis genus diuturnis est affectibus accõmodatissimum, quod tamen & Hippocrates acuti morbi ut pleuritidis initio usurpauit, neque calorem uerius, neque fluxionem nouam. Sed & quum omne corpus uitioso humore, eoq; crasso aut glutinoso perfunditur, hunc nonnulli ante pugationem balneo perinde atque fomento præparare iubent, quo tamen minimè proritentur sudores, sed duntaxat emolliatur & liquefiat uacuandus homo. Fotui proximam uim obtinet unguentum at infirmiorem, quod non admodum altè subire possit. Victus quoque pręparandi facultate pollet, quum attenuans detergensq; imperatur; maximè uero tenuis ac parcior. Detracta enim de consueto cibo portione, natiuus calor crudos humores concoquit absumitq; frigidos uero crassos & glutinosos uisceribus aut uenis impactos partim absumit, partim adeo extenuat, ut etiam sponte nonnunquam procidant; quumq; inedia corpus exhaustum excremẽtis uacat, liberumq; est; medicamentum facilè quoque uersum subit, ac integris uiribus in omnia penètrat. A tenui uictu medicatio synceros ac minime permistos humores commodissimè detrahit. Ea igitur crassis lentisq; humoribus ut malencholicis & pituitosis

tuitosis, ante purgationem adhibenda præparatio. Tenues uerò ut aquosos & biliosos, non Auicennæ consilio, ante purgationem crassiores reddere, oportet. Non enim quod ille existimat, ut sputorum quæ in mediocris sunt substantia facilior est excreatio, ita & humorum mediocrium facilior est purgatio, Nam licet pulmonibus contenta materia supra modum tenuis, impellentis spiritus ui tussiendo non facilè in arteriam sustolli excreariq; possit, sed tenuitate sua facile relabatur in pulmones in corpore tamē conuenienter preparato, quo tenuior ac liquidior sit humor, eo fluidior existet, & promptius trahenti medicamento cedet, eiusq; impetum sequetur. Licet igitur tenuis humor concoctione aliquantum crassescat, atque tum euacuationi sit apparitior, non idcirco tamē & nos naturæ imitatione cum ante purgationē debemus crassitiē facere. Non enim quod crassescat idcirco coquitur, neque concoctis idcirco purgationi aptior est quod crassior eius fuerit, sed quod sit a reliquis humoribus secretus, eumq; natura prorsus uacuare contendat. Quo autem tenuior, eo ad effluendum est aptior, Aliud preparatio est, aliud concoctio. Hæc naturæ solius opera calorisq; nostri beneficio, illa etiam arte tota plerunque perficitur. Detergentibus enim incidentibusq; medicamentis expeditur obstructio, humorq; attenuatur, at non plene cōcoquitur. Præparatum humorem non semper licet exquisitè purgare, concoctū uerò Hippocratis præcepto licet, quum presertim uiæ patent. Itaque corpus qua purgari debet, patēs nec impeditum esto. In hoc quisquis peccat humor tenuis ac fluidus, si ut in acutis morbis turget, statim initio nulla præparatione e quauis regione detrahendus est, sin uerò parti cuipiam is firmius inhærescit, uix nisi detersus, aut concoctus, & naturæ ui secretus, trahenti medicamento obtemperat. Crassus uerò atque glutinosus humor, non nisi ui perturbatione, uel e patēte corpore deduci potest Accommodāda porrò unicuique est ea præparationis forma, quę pariter morbi sæuitiam deuitet, ut acutis morbis potio nonnunquam & unguentum ex eorum materia quæ attenuanda detergendoq; refrigerant, aut non impense calfaciunt. Diuturnis utique lentis ualentiora, non potentis modo aut unguenti, sed & fotus & balnei forma, utriusque demū apta cōueniēsq; uictus tenuitas.

An ieiunio et qua forma et quibus obseruationibus dandum medicamentum. Cap. XIIII.

SALVBERRIMA est quæ sine offensiōne fit medicatio. Solet autē omniū primus uentriculus offendi, ut qui medicamētum summis integrisque uiribus excipiens primos eius sustinet impetus, neque id nisi fractum retusumque longius penetrare finit. Quum igitur in omni morborum curatione tanti sit momenti uentriculus, summa tum huius tum medicamenti ratio est habenda. Medicamentum omne ualidum aut malignum naturæ infensum est, forma quoque omnis liquida uentriculi latera alluit, in illiusque substantiam altius se insinuans [illegible] grauius eum ferit, solida uero minus, quod promptè in fundum intacta fere illius substantia illabitur. Cęterum liquida altius penetrat in [illegible] subit, potentius detergit & infarctus expedit. Solida diutius herens circum precordia, tardior minusque efficax existit. Ventriculus præterea quum aridior fuerit, atque prorsus uel ab inedia, uel a febre, uel a solis ardore exhaustus, cum medicamenti, ut plurimum lacessitur, tum id auidius in se recondens & uelut exorbens, neq; diffundi, neq; uim suā exercere

finit

ſınıt. Contrà uerò quum moderatè eſt humidus. At immoderato humore po-
tu ue perſuſis, medicamenti, quod pręſertim imbecillum fuerit, plerunque
uim obtundit. Itaque imbecillo quemadmodum & puro ad unguem uen-
triculo, medicamentum blandum aptetur, aut ſi fortè diſtantiorum partium
affectus ualidius expoſcit, ieiunio quidem at nō prorſus exinanitio detera quē
nempe cōcoctus cibus deſcendit, ac nihilominus interior uentriculi, unica re-
liquarum benignitate etiamnum mandet. Sic enim in diſtantiores partes id
permeat, minimum offenſa uentriculi ſubſtantia. Quum autem malignitatis
particeps eſt medicamentū ut ueratrum, corpora, inquit Hippocrates, ante po
tionē humectāda ſunt cibo pleniore quieteq;. Ipsū uerò medicamentū ſeu li
quida ſeu ſolida ſit forma, ſaccari, mellis, aromati aut rei cuiuſpiam ſuauioris
permiſtione condicenſū, ut uentriculo pręcordiisq; iucundū occurrens, quadam
odoris ſaporisq; gratias uires ſuas feliciter exerat. At robuſto atque impuro
uentriculo, liquida forma nullius rei ſuauitate oblita confert, idque longiſ-
ſimè a cibo, ut altius in primas corpori ſedes in earumque humores ſe inferat.
Et hęc quidem obſeruanda, quum ſyncera optatur humorum detractio. At ue
rò blanda leuiaque medicamenta, quæ ſola alui fæces emoliunt & exturbant,
eccoprotica dicunt, non multo ante cibum, atque etiam cum cibo ſumenda.
Si cui conſueta eſt matutina uomitio, ea ante medicamentum cienda. A medi
camento quoque ea nonnunquā ſuccedit, uel quod imbecillior ſit uenrriculus
uel quod pharmaci horrore concutitur, uel quod quum agitari cœpit, humo
re, quorum copia obruitur, excutit, uel quod præcordiorum mole coarctatus
pylorus, aut aluus fæce obſtruct duriore non id facilè illabi ſinit. Hæc tamen
omnia diligens auertit preparaatio. Hauſto medicamento, uel qua hordei uel
ſucco mali punici, uel ſubauſtero uino, uel ſaccharo reliquię e faucibus & e
gula detergendæ deiciendæque ſunt quum preſertim horrendo ſapore gra-
uis ſuſpectaq; eſt uomitio. Surrectum dein corpus in quiete continēdum, dum
uentriculus medicamentum arctus complectatur, atque etiam interpoſito ſe
mihoræ ſpatio, ſi (quod ferè fit) in expugnabilis dormiendi neceſſitas premet,
utile medicamento indormire, ut illius uis in ſopore plenior excitetur, quum
primum uero in actum id prorumpit, uigilandum penitus eſt, dum effectum
omnem compleuerit. Nam arctior ſomno purgationis opus ſubſiſtit. Quum
enim, inquit Hippocrates, ſiſtendum cenſueris, ſomnum mulieris nec quic-
quam mouebis, contra quum libuerit, ut medicamentum amplius ducat, cor-
pus mouebis. Motione enim corpus turbari iudicio eſt nauigatio. Cibum ple-
rique putant non antè offerendum quam medicamentum ſuo perfectum ſit mu
nere ſatis tamen ſi e uentriculo id ita excidiſſe, ut nullus eius odor, nullus ru-
ctus, nulla nauſea, nullaq; ſtomachi roſio ſubſit, quum præſertim ſyncera de-
ſideratur purgatio. Cibus enim medicamenti permiſtione corrumpitur. Soli-
da forma, blandumq; medicamentū, quod tardius deſcendat, longiorem cibi
moram, eamq; quatuor ſaltem horarum interponi poſtulat. Primus autem ci
bus deterges ſit ſorbitio, quę medicamenti reliquias eluat, & quò decet impel
lat, ſimulq; uentriculi interiora obliniens omnem medicamenti qualitatem tę
diaq; demulceat. Qui purgatur continendus eſt temperato loco; nam concita
ti iam humores æſtus iniuria, aut rapiuntur in cutem, aut nimium efferue-
ſcunt febremq; incendunt, frigore uero torpeſcunt & denſatis coarctisq; uiis
ignauiter exeunt. Liberior ac uaſtior aer, aut apertus flatibusq; expoſitis etiā
ſi nulla intēperie grauis, difficiles efficit purgationes, quandoquidem corpo-
ra præſertimq; imbecilla uehementer conturbat.

Vtilisne & perfecta fuerit purgatio, an contra Cap. XV

ARTIFICIS cuiusque summũ est studium quorsum opus euadat animaduertere. Purgationum alia utilis, alia uitiosa est. Vtili talia purgantur qualia purgari oportet, uitiosa uerò aut aliena purgantur, aut non conuenienti ratione. Vtili tres statuantur differentiæ, obscura, manifesta, perfecta. Obscura exiguam admodum peccãtis humoris portionẽ detrahit, quæ quia conueniens est confert quidem, nondum tamen ægrotum manifestò leuat. Manifesta quæ insignem humoris portionem exturbat. Perfecta quæ nihil illius reliquum facit. Signis hę discernuntur, a deiectionibus & a laborantis tolerantias depromptis. Deiectiones inquit Hippocrates, non copia æstimandæ sunt. Neque enim fęcum, neque crudorum quæ circum mesenterium expurgant copiosa deiectio, utilem purgationem facit. Sed quum talia, inquit deiiciuntur qualia deiici oportet, qualia nimirum exuperasse & morbi causam fuisse, coniectura fuerat. Qualia an tam sunt illa, bilio sane, an pituitosa, an melancholica, & substantia & calore noscendum, nisi quid medicamenti calor peruertat. Nam ex reobarbaro & hiera flauescit deiectio, uerè multũ ex cassia, aliquantum ex senna. Laborantis uerò tolerantia atque leuamen quam perfecta fuerit purgatio docet. Itaque si purgatione qualia oportebat, sed admodum pauca exierunt, & quibus laborans non magnopere leuatum se percipit, obscura est purgatio, quę confert quidem, sed leuiter. Si uerò noxii humoris copia maiore detracta ægrotus seipso iam multo leuior apparet, manifestè utilis est. Si plurimo humore seu uniuerse seu partitè euulso, laborans non leuiorem modò, sed uel ab omnibus, uel a præcipuis quibus affligebantur symptomatis sese prorsus uindicatum solutumque sentit, idque non quum adhuc purgatio fit, sed quum ea iam planè desiit; perfecta censeri debet. Tum somnus placidus isque multo quam antè arctior citra ullum tamen ueterum obrepit: non quidem ex uirium imbecillitate, sed inde obortus, quod ex morbo perinde atque ex labore fatigatum corpus, mox ut peccantium humorum quasi sarcina deoneratur, sedato spiritum impetu leui somno conquiescit. Sitis quoque si uehemens precesserat, exquisita purgatione mitesci detracta nimirum materia quæ illam concitauerat; aut si forte nulla fuerat, exquisita purgatione exiccatum corpus sit ire incipit: nec, inquit Hippocrates, id desinit purgari antequam sitiat. Quinetiam a perfecta purgatione appetentia restituitur dolor si quis urgebat mitescit, atque etiã febris, aut alia quæuis morbi essentia extirpatur, hinc laboranti uires resurgunt, idq; pro eorum quæ uacuata sunt ratione. Cæterum nonnunquam accidit ut humor agitatus periodis conquiescat, aut, morbus persistente intus causa sponte se remittat, ac tum laborans se morbo expeditum putat. At certè minimè tuta est quæ citra uacuationem obrigerit facilior tolerantia &, ut inquit Hyppocrates, iis quæ non ex ratione leuant confidendum non est. Perfecta igitur purgatio non modo ex symptomatum sedatione indicanda sed ex eorum maximè quæ purgata sint tum specie, tum copia: quippe quum iis respondet quæ ceteris signis inesse deprehensa fuerant. Horum igitur contemplatione innotescet quid, quantnm, quandiu purgandum & quando absoluta fuerit purgandi necessitas.

Vitiosa autem purgatio, aut inutilis est; aut molesta, aut exuperans. *Inutilis* est tũ quę humore a noxio diuersum trahit, tum quæ noxium proritat non autem educit. conturbat enim magis quàm euacuet. Vtraque dum insensum humorem euellere contendit, cum diffundit & exagitat, suscitatoque uapore

tetro corpus inflat atque distentit, ac proinde magis quam iusta purgatio lacessit. Molesta noxium quidem humorem, sed ui quadam elicit, uel quod præparatio adhibita non fuerit, uel quod uehementius aut immoderata quantitate sit pharmachum, uel quod non correctę malignitatis sit particeps, ut colocyntis, euphorbium, elleborus, uel quod externus error sit admissus. Omnis quippe eiusce modi ægrotum præter modum affligit atque torquet. Hinc corporis lassitudo, capitis dolor, febris aliaque symptomata. Sub hac quidem talia exeunt qualia exire oportet, sed uires nimium conuelluntur atque dissipantur. Exuperās effrenataque purgatio cū humore noxio naturalis pariter atque necessarij nonnihil ui eripit, non circa uirium offensionem. Quoniam igitur de propria corporis substantia nonnihil euellit, uel cruor citra hæmorrhoidas uel ramentum, uel pingue aliquid liquaminis aut loturæ carnis simile in excretis cernitur. Hinc torsiones, cordis dolor, æstus, anxietas, iactatio, corporisque perturbatio, præter hęc animi quoque defectio, & summa uirium exolutio, spiritu quidem quasi naturę thesauro, uel ui direpto, uel pharmaci pernicie & malignitate oppressæ. Hic iam omnis concludenda uidetur de uniuersali purgatione tractatio. Quicquid enim præterea desiderari potest, ab his quę fusius de uenæ sectione præcepta sunt, mutuari licet.

De purgatione particulari. Cap. XVI.

PRAETER ea quæ publicas corporis regiones, alia etiam priuatas quasdam sedes exhauriunt ac expurgant, quorum & hic tandem meminisse expedit. Eiusmodi numerentur errhina, apophlegmatismi, bechiha. Non antè his utendum, quam reliquum corpus probe exinanitum sit prorsusque uacet excrementis, ne aliunde noxios humores rapiant in affectam sedem semper enim uniuersalis curatio particulari prēmittenda. Errhina in nares uel immissa uel hausta cerebri superuacaneam pituitam proiiciunt. Non eam quidem quæ in cerebri uentriculis (hinc quippe nulla uia excurrit in nares) sed quæ circum cerebri substantiam circumque meninges colligitur & fluitat Hauriantur autem prono capite, ut recta per os ethmoides ferantur, nec recidant in fauces. Omnibus medentur soporosis affectibus, obtusosque sensus omnes expediunt, & interiores in quauis sede infixos dolores discutiunt. Similis propemodum est & sternutamēti satio sed quod uehementer succutiat uis ei maior. Etenim non modo cerebrum expurgat, sed & quæ in partem eius posteriorem atque etiam in fauces irruunt ualidè succussu reuellit. Apophlegmatismus uel mansus, uel gargarisatus saliuam atque pituitam ore deducit. Huic uis maior est expurgandi cerebri uentriculos, quibus uia decliuis est in palatum multo proinde maxima uis erit apophlegmatismi si resupino capite hauriatur in nares; ut mox per summa palati relabantur in fauces. Ita quippe cerebri basim proluens longè ualidus ex illius uentriculis excrementa detrahit. Et hęc quidem in primis necessaria ars destinauit expurgando cerebro, quod natura cumulandis excrementis maximè est obnoxium. Expurgatur autem tutius confecto iam cibo, quam quum crudus uenter est ciboque turgens. Pulmones interioraque thoracis expurgant, quę bechica nuncupatur. Quanquam enim ex iis nonnihil detrahi potest in alum id tamen per exiguum est, ac maximam superuacaneorū partem uel in pulmonum substantia uel in arteriis tum destillatione tum peculiari uitio congestam, necesse

necesse est impetu tussis expurgari. *In* id autem ea conferunt, quæ destinata in pulmonibus, modo tenuiorem in pituitam incrassant, modo lentam detergunt crassamque attenuant, idque quadam lenitudine: nam exasperantia, ut salsa, acida, & acria tussim plerunque frustra cient; neque ex usu sunt, nisi quum pigriorem uel imbecilliorem expultricem uim stimulare oportet. Commodè autem bechica in lentam ac crassam medicamenti formam aptantur, qualis eclegmatis est aut crassioris syrupi, ne liquidior præpoperè illabatur in uentrem. Lenta quippe (præsertim si sensum ac blandè quasi labendo demittitur) quoniam diutius subsistit obhæretque faucibus, maiore portione subit in asperam arteriam. Hanc tamen semper potulentorum liquore irrigari, præterquam quod *Hippocratis* sententia confirmatum est, conspicuè etiam in eo obseruauimus, cui ex uulnere gutturis sublarynge accepto, nec probè agglutinato inter bibendum sorbendumve nonnihil semper humoris emanabat.

Ita quidem medendi uacuandique ratio summis iam præparationibus exposita uideri potest, quæ tamen quoniam sola in usum accommodari nequit, par est deinceps singula tum simplicia, tum composita medicamenta illi subnectere, quæ tanquam artis instrumenta ad profligandos morbos comparari usurparique solent.

LIBRI TERTII THERAPEVTICES

DE PVRGANDI RATIONE, FINIS.

MVNDI ELEMENTA SOLAM MATERIAM GENITIS QVIBVSQVE REBVS IMPERTIRI. CAP. I.

PHILIATROS, BRVTVS, EVDOXVS,

OPPORTVNE adesse uideo quem quærebam, nisi me fallunt oculi, alioqui non satis perspicaces. Profecto is ipse est, neq; splendor hic exorientis Solis id aduersus, aciem obtutumq; oculorum perstringit. O felicem & auspicatam occursationem. Etenim liberabor eo scrupulo, qui mihi ex agitata per hosce dies disputatione iniectus est. Ille sic me habuit malè, ut nulla ratione potuerit a me reuelli. Sodalis hic iampridem meus, toto decennio uisus nemini, scio afferet noui aliquid ex longa peregrinatione, illius ope consequar, quod meo ipsius ingenio assequi non potui. Sed quo nam ille se proripit? non assequar uirum nisi procul inclamem. Heus tu bone uir, heus Brute, subsiste per Aesculapium, aut si mauis, per *Hyppocratis* genium nec enim arctius habeo uinculum, quo te retineam. B R V. Quis est qui me uocat? o salue mi Philiatre. P H. Salue tu quoq;. BRV. Facis tu quidem tuo more, ut festiuus agas uerbis, nec unquam urbanitatis sales exuas. Sed quid tu? quò hinc te agis? P H. Te ipsum quærebam, quem rediisse nobis audieram. B R V. En tibi assum. PH. Video, sed usque eo insolens uix ut oculis meis credam, quibus monstro similis est hic tuus aduentus. Quam cupio te interogare. BRV. Tam cito? uix dum bene salutaui. P *H*. Non queo amplius supprimere, quod me quam diutissimè torsit. B R. Quid hoc tandem te? P H. Non ita pridem ad in dictam quamdam celebrium medicorum disceptationem, conueni uel audiendi studio, ut sanè immodico illius artis amore teneor. Agitabatur inter eos eiusmodi quæstio, An ne quod in morbis est diuinum, diuinam opem desideret. Illud olim ab Hyppocrate nostro simpliciter breuiterque dictum uidebam uariis interpretationibus alio atque ipse sperabam, trahit nec profecto tumultuoso illo cõgressu decidi res omnis potuit, tum quod nouus interpres libere fusi quæ explicandi caruit loco, tum quòd præiudicata opinio & fauorem detrahebat & fidem inauditæ (ut tum aiebant) sententię. Ab eo die optabam tui mihi copiam fieri, ut tuum ea de re sensum expedires, quo facto, me beaueris. Enimuero mihi persuadeo, in ea re nostræ medicinę uerti cardinem. B R. Rem affers arduam, in qua paulum consumere temporis mihi nunc occioso, & curis laxato iucundum est, uideamus qualis nam sit res ipsa, id ipsum uereor, ne tuus interpres rem suam non planè conficiant uix quippe adduci ulla ratione possum, ut tam exiguo integumento, tanta sit inclusa diuinitas. Memini alias me in philosophum quendam incidisse, cui similium ferè esset paradoxorum curatis palam enunciabat, non omnes rerum uires ab ele-

mentorum permistione prodijsse, neque hæc omnino causas esse eorum quæ consistunt:sed plurima a cœlo tum orta,tum suas obtinuisse uires. P H. Plurima horum similia audijsses tota disputatione. B B V. At scis quid illi obtigerit philosopho? P H. Quid obsecro? B R V. Is demonstrationum necessitate compulsus,tamdem in elementa cœlo recidit. P H. Maior est uis nostro huic Eudoxo, qui in demonstrationem plurimus incumbit: est in eo non nihil quod forsan audire uelis. Si illum probè (noui autem optime) Iubens aperiet nobis,& edisseret hanc rem totam, & gratiam ab illo simus inituri,si nos benignè & attento animo audiuerimus. B R V T. Ain? Speras id nobis probatum iri? P H I L. Exitum noli polliceri, unum scio illum quidem certè enunciaturum nobis ea mysteria,quę abstrusa, neque in communibus hominum sensibus posita hactenus putauit. B R. Vt res habeat, placet hominis ingenium ac uires experiri hac tamen lege ut mihi liceat, quæcunque obscura aut noua audiam,sedulo percuntari,& liberius dissentire, si absurdum quiddam attingere uidebitur; sic enim fiet, ut audias meam, quam tantopere desideras,hac de re sententiam. P H I. Efficiam ut tibi liceat; uiri more & ingenium probe teneo. B R V T. Conueniamus hominem, & quando ita uidetur, interpellemus. P H I L. Erit nunc tempestiuum, agit enim in uilla proxima,quo profectus est heri cum amicis philosophis, ibi plenius & uadacuius sermonem cum illo conferemur,tantisper dum se franget estuus iste calor. Illud in primis uereor,ne non descendant in animum nostrum, quæ affert:petet.n.nescio quid ex abditis fontibus rei medicæ, quo nō cuius penetrare promptum est. Tu ipse & nostrate & externa philosophia instructus, impetum substinebis,si quando superior erit mei uiribus. Malim enim tutò fugere, quam temerè & cum non iis me obiicere, quę perferre nequeam, At uehementer me deceat,si ea philosophię præcepta nescire deprehendar, quibus uelim uideri recens institutus. Quocirca dum hanc uiam compendiariam per saltus & humiliores colles conficimus, quæso in commune consideremus conferamusque philosophię principia quæcunque, in futuram disputationem utilia iudicas.ne quum ad seria ueniemus,graue sit uiro in hęc, quę sui ingenii non sunt detrudi. Sic enim nihil moliemur perturbatè & a minimis struemus maxima. B R V T. Ordinem dicis quem omnes secuti sunt, in quorum nos uestigia incurrere debemus. P H I. Itaque matutinus hic auium concentus dum recreat animos,initio colloquio hæc explicanda suscipe. B R V T. Rem ut uis aggredior,& in primis rogo te,certò ne scias naturam aliquid esse? P H I L. Qui naturalis philosophiæ præcepta tradunt, naturam quandam esse non dubitant,a qua & se *φυσικοὺς* appellant, idque tanquam notissimū & apud omnes peruulgatum, philosophiæ principium statuunt, quod neque demonstrari debeat,neque possit. B R V T. Illam ne tu aliquando aut uidisti,aut manu tractasti? P H I L. Videre non contendo, si modò cogitatione satis hanc possum consequi. Tu igitur alio perge. B R V T. Eorum quæ mundus habet omnium alia per naturam esse dicuntur,alia per alias causas,ut per artem uel fortunam. P H I L. Quo modo? B R V T. Quæ sponte sua interioreque impetu prodierunt,natura esse dicuntur, ut quattuor mundi elementa, metalla, stirpes omnes, cuncta animalia, horumque partes: at lectica aut domus, non natura, sed arte suam rationem est adepta. Neque uerò anima,neque stirps, neque quicquam cæterorum naturalium appellatur natura, sed duntaxat a natura, a qua oriri dicitur, consistere atque conseruari hoc igitur ortus omnisque actionis oculorum intimumque princi-

pium

pium, natura cuiusque rei dicitur & est. Huic materies quędam subiicitur, quemadmodum simulacro ęs aut lignum: quam sanè oportet & naturæ nomine dignari. Sic unumquodque ex naturis duabus conflatum est, quæ nullo pacto seiungi, aut disclusæ locis consistere queunt; sed est utraque alterius sic appetens, ut ei annexa alioqui moritura foueatur. Materies ea quæ formæ tanquam primum fundamentum substernitur, dũ res ipsa composita perit, atque in aliã facessit, una eademque permanet. Omnis enim quæ gignitur substantia ex quodam gignitur, fitque subiecto: quemadmodum ex aqua fiat aer, stirpes & animalia ex semine, neque quicquam fit ex nihilo. Atqui subiectum ex quo aliquid factum est, ex materia & specie conditum erat; species periit abiitque succedente altera. priuationemque tollente; materia autem eadem permansit, quę hanc subiecta substrataque exciperet. Necesse igitur est hunc in modum subiici quiddam, in quo seruato ac superstite fiat rerum conuersio. Ex quo intelligitur materiam nec ullo ortu generatam & indesolubilem esse, immortalem seculis omnibus, ac ut ortus ita & interitus expertem; atque dum gignitur quiddam, eius solum famam nasci & emergere; dum occidit & extinguitur, eandem occumbere; materiam autem rerum omnium communem, unam eandemque perpetuò manere. Si enim quando res oblitescit, illius materia simul interiret & dissicaretur, communis rerum omnium moles, iamdudum, uel sępius esset absorta, nec hominum uniuersum genus, nec rerum natura omnis, nec ipse mundus stare posset.

Natura duplex.

Formã & fieri & perire materiam uero perpetuã esse.

PH. Hæc satis probè teneo. Age uero aliud edisseramus. Si ex alia quapiam res omnis genita profluit, a qua materiam suam, quasi a fonte, hauriret; cur tandem elementa desideramus, quæ in concreti huius corporis procreationem confluant? BRV. Vt hæc quoque genitis constitutisque rebus materiam subministrent. etenim materia prius ab elementis profecta, in subiectum quoddam migrauit, ex quo quodque oriri nascique contuemus PH. Mentem tuam non assequor, dic igitur, si iubet, clarius. BRVT. Subiectum id corpus ex quo procreatione quiddam nascitur & emergit, aut est omnium simplex aut compositum. Ex simplici nihil nisi simplex duci deriuarique potest, quod illius motus simplex sit & uniusmodi. Qua ex causa elementa in sese duntaxat soluuntur, & retio uicissim commeant, & unumquodque ex alio fit simplici. Ex composito autem corpore non simplex, sed aliud compositum efficitur, quod nunquam possit ex simplici prodire. PHIL. Sic res habet BRVT. Conclude igitur aliam elementis, aliam concretis corporibus esse materiam. PHIL. Id consequens ex hoc uideo, quanquam nondum mihi dilucide patet BRV. Dicam igitur luculentius: *Elementorum simplex, concretorum uero ex elementis composita est materies.* In illis sola principia, in his utraque omnino tum principia, tum elementa insunt. Simplicissima est elementorum inter se commutatio, in qua quod prius est, posteriori simplicem materiam exhibet. Concretis mistisque corporibus gignendis unius elementi materia satis esse non potest, sed necesse est quatuor illa permistione confusa, gignendis rebus idoneum se subiectum exhibeant substernantque. Vt enim dubitare non possis aurum, argentum, ferrum, metallaque omnia, item unionem, hyacintum, smaragdum, uniuersum que lapidum concharumque genus, non ex unico sed ex permistis quatuor illis rerum initiis originem duxisse, aut, si mauis, ex terra tanquam ex matre, sed quę ex aliorum temperatione idoneam constitutionem sit adepta. Ita etiam stirpes & animantia quæ non

Rei naturalis materiã ex quatuor mundi elementis constare.

statim è terra, sed ex semine edita sunt in lucem, quanquam longiore tractu complurium mutationum interuentu, ex ijsdem tamen rerũ primordijs quę in semine & alimento tenebantur, materiam acceperunt. Hęc igitur illorum materia non ut non elementorum, simplex & omnis formæ expers, sed multo compositione & conformatione instructa, corpus iam physicum, & proprie subiectum appellatur; in quo quatuor elementorum substantię incorruptæ persistunt. Quinetiam si ex hoc intereunte corpore aliud proferatur, illæ, quanquam alia propositione aliaque permistionis lege integræ manebunt, dum extrema tandem dissolutione in suas naturas quæque redeant, & restituantur uniuersali. PHIL. His omnibus memini me non ita pridem ex naturali medicinæ parte informatum institutumque fuisse. Iam tempus est, finem inter nos disserendi fieri. En ortus eius quem tantopere expetimus. BRV. Huc sanè (tanta uis est sermonis) nullo uię tædio peruenimus. PHIL. Vestibulum ingressi, apud hunc amœnissimum fontem anhelantes conquiescamus, ac tantisper respiremus, dum aliquis domesticorum qui nos introducat, occurret. BRV. Nullus est quieti locus, ostium iam concrepuit. PHIL. Quem quærimus adest, suo more, meditatione plenus, bene res habet, nondum in literarum colloquia se contulit cum amicis, sensit aduentum nostrum, contendit ad nos exaduersum. BRV. Age ocius, & congredere. PH. Saluus sis Eudoxe perdocte. EVD. Vos quoque saluete, aduenisse quidem uos gaudeo, ut huiusce philosophicæ sodalitatis numerum augeatis, sitque nobis plenior ad studiosam rusticationem occasio. PHI. Nihil quicquam nobis est optatius, nisi uobis molesti sumus. EVD. Opportunè quidem uenistis, si quid affertis, etiam si nihil affertis. PHIL. Afferimus sanè quod uos totum hunc diẽ magna occupatione distineat. EVD. Quid isthuc mi Philiatre? Quid quæso rei huc uos tam matutinos egit? An quid est quod mea opera opus sit uobis? PH. Maximè. Etenim angimur uehementer ea disputatione, quæ nuper agitata est de diuinis morborum remedijs, hicq; noster Brutus, quanquam supra uulgarem modum sit multos annos philosophatus, optauit tamen in tuam familiaritatem & colloquium uenire, ut quantum ea de re gestas animo, tantum per tuam humanitatem intelligeret. Itaq; rogamus, ut quod inter disserendum assequi haud potuimus, id tu dicendo nobis planũ faciã si modò nunc tibi licet per ocium & si familiarem hunc amicorũ cœtum soluti non sumus. EVD. Arduum est quod petitis & a ueterum paucissimis comprobatum: cumque non facile sit nouam rem ad communem hominum mentem & assensum accommodare, uereor ne si id percrebrescat, atque in sermone multorum incipiat esse primo aditu indignum commentatione uideatur: quo fit ut non facilè uestræ acquiescam petitioni. PH. Confidimus rem uniuersam ex naturalis philosophiæ principiis sic te demonstraturum, ut ei qui syncero candidoque animo totam pręceptionem diligente audiet, nulla irrepat calumniandi occasio. Tu Mathematicorum more, ex principiis, quæ sunt omnibus uel plebeiis recepta, soles rem omnem tam aperte conficere, ut qui ab illis ad extrema ocurrerit, tanquam manu deductus sit; his tandem non minus quam illis fidem tribuat & assentiat. BRVT. Illa docendi ratio eruditis quibusque uiris, maximèque Gręcis ueteribus probata excultaque est, propterea quod tutò ac facile quicquid suscipit, demonstret. Quocirca ac inniti pręstantissimum semper esse duxi, tametsi imperitis non perinde placet, ut quam assequi non possunt, neque iuditio decernere nouerunt, quo quidque loco statuendum sit. Gaudent enim ieiunis undisque

quibusdam

quibusdam propositionibus & sententiis destitutis munitione demonstrationum, putantque iis se scire, a demonstrationibus se obrui, potius quam doceri. Vnde fit ut scriptorum cuiusuis fidei & authoritati omnia tribuant: satis esse rati si quid audierint a probata insignisque famæ uero dictum. Proinde quas ex optimis authoribus mira diligentia obseruarunt præclaras sententias incompositissimè congerunt, quæ minus cohærent quam scopę dissolutæ. Putant id artis esse primum & maximum, si nihil arte, modò pulchrè sententioseque dicatur. PHIL. Valeant isti, medicent perpetuò, & alienis rebus inhæreant, curentque ediscere singula, quam scire potius. BRV. Tu uir optime, tuo more facito, & si quid in morbis aut in eorum medicina diuinum inesse putas, id per philosophiam obtestor, ne pigeat nobis quicquid est exponere. Nihil est cur rei aut difficultatem aut nouitatem causeris nouimus & quantum possis, & quam nihil tibi nouum sit. EVD. Possum fortè aliquid, quia posse uideor. Paucis certè quidem omnem controuersiam uobis dirimere possum, si in caput unum ac summam, totum coniici uelitis. BRV. Tam ex ardua, tamque abstrusa noua hæc & παράδοξος sententia, ut si pro dignitate eam exponi ac discuti placeat, necesse sit, antequam ad medicinam uenias difficilima quæque ac longè pulcherrima naturæ principia excutere, & rerum omnium ortus, primamque formarum originem interpretari. PHIL. Mihi quidem iucundum erit ac dulce, a uobis hæc prius adoceri, quam rei medicæ totum me dedam. EVD. At mihi graue est, ad hæc quasi in cunabula reuocari, quę nec satis memoriter teneo, neque hanc decent ætatem. BRV. Age precor, ne peniteat in hanc rem aliquot horulas nostra causa collocare, quo & nobis satisfacias, & res tota planior eque suis principiis orta esse uideatur: fac ut alteram diei partem in hanc operem perdas, uelut animi causa confabulando. EVD. Conabor equidem, quando me tantoperè urgetis & præstabo quantum mea feret tenuitas; sed meos tamen familiares adesse uolo, quos scio philosophię studio flagrare. BR. Aequum est. EVD. Heus puer, accerse philosophos, qui mihi huc uenere comites, ut se nobis socios, si uidebitur, adiungant: reperies in hortis deambulantes. Vos cessatores scamna parata in aula, quæ hortis adiacet; ex ea enim regione salubrius inspirat cœlum, his maximè diebus, quum terra in omnis generis stirpes, & flores se resoluit. En adsunt quos operiebamur; ingrediemur omnes, & sedibus in umbra positis disputemus. PHIL. Placet. EVD. Nullum hic statuitæ dignitatis ordinem; locum quem cuique fors tulit, capessite. Liberum erit omnibus, hac de re quæ sentient dicere, nulli indicetur silentium; nec enim æquum est in hac soliditate. *Hic philosophi qui pridie uenerant.* Quę sit, inquiunt, uestra quæstio, ignoramus. Agemus Pythagoræ discipulos; discemus aliquid sine ullo periculo. EVD. Tacerem uobiscum si per hos liceret. Quoniam uero amicorum & philosophię gratia reiiciendū dum sed audendum potius est aliquid, prouinciam maiorem, scio, [uiribus meis suscipiam; quo & si nihil adferam dignum tantis uiris, recreabo tamen animos nouitate rei. Itaque de occulta medicina locuturus, rem paulo altius repetam, ut a fundamentis opus extruere, & suo loco partes omnes collocare possim. BR. Sic optamus, uelimusque te rem ipsam iam nunc auspicari.

Rei naturali formam substantiam esse, non accidens. Cap. II.

E V D O X V S.

MATERIA est constans permanensque subiectum, ex quo omnia procreantur: & quanquam per se ipsa, & a forma remota non inuenitur, prima tamen in corpore supponitur, tanquam fundamentum, cui forma innitatur ac insit, ueluti receptaculo omnium uicissitudinum, & commutationum. PH. Non isthæc ad te uenientes longa commentatione discussimus, ut renouata eorum memoria, instructiores essemus ad tuam disputationem. EVD. Si hæc ut debetis, recipitis, dubitari non potest materiam substantię rationem & genus subire, utpote quę in composito prima subiicitur, & permanens continentes rerum uarietates nouationesque sustinet. BRV. Ne isthuc quidem nos in disputationem reuocamus, satis omnibus perspicuum. EVD. Sed neque illud quod est principij loco receptum, cuiusque substantiæ naturalis formam actumque primum, substantiam & ipsam esse. BRV. Quid ita? EVD. Nam si in genere substantiæ est materia, multo (arbitror) magis ipsa forma quam uos hac longè perfectiorem esse non inficiamini. BR. De forma non adeò compertum est, quod ea per se subsistat nusquam, sed in materiam semper ac subiecto sit, ad accidentis ferè similitudinem. EVD. Vastum est hoc disputationis mare, in quod si semel uela pandimus, longa nobis erit, & grauis ex concertatione perferenda iactatio; nec nisi post longos errores ueniemus ad illum uobis, ut dicitis, optatissimum portum. BR. Rem totam percurrere satius est, si tibi per ocium uacat. Ego enim, ut ingenuè fatear, a grauissimis quibusdam authoribus sum institutus, qui aliis quam tu principiis nixi, omnia quæcunque mundus continet, ipsasque rerum formas ex elementorum permistione nasci ac prodire contendunt. Illi materiam totam rei naturalis substantiam esse confirmant, huicque rythmum quendam seu concentum affectionum qualitatum accidere, quæ forma sit, per quam & nomen habeat, & a cæteris diuersa sit; his enim suis qualitatibus res quæque cognoscitur, & sensibus nostris sese offert. Multis rationibus contendunt, id Aristoteli rei formam dici, eamque esse perfectionem, & finem ad quam rei ferebatur procreatio: per eam habere & figuram & finitionem, & perfectionis complementum. PHILIAT. Si hoc ita tibi statuendum esse uidetur, aut rationes producito, quarum te moueat probabilitas, aut si id non potes, celebris authoris testimonium. BR. Vtrunque adferam, nam Alexander Aphrodisæus Peripateticæ familiæ sectator præcipuus, hæc uidetur iisdem propemodum uobis dixisse, quo loco sic ait. Verum enimuerò in igne quod naturale „ ac simplex corpus est, calorem & siccitatem speciem facimus, & ab iis atque „ in iis genitam leuitatem; hæc enim principium est motionis ad superiora ten„ dentis. PHIL. Hæc fortasse ex aliorum sententia pronunciauit. BRVT. Minimè uerò, sed ea fuit opinio tum maximè celebris, quam etiam Galenus, quem Alexandri tempore uixisse scimus, probasse uidetur; nam neque id in quæstionem uocauit, & libro de elementis primo qualitatem passim elementi speciem appellat, atque ignem ex materia constare & qualitate. Hos non paruo post interuallo tutatus est Philoponus philosophus in primis magnus, & post hunc alij plurimi celeberrimi nominis & grauissimæ authoritatis uiri. PHIL. Quæ ratio potuit illos in istā opinionem inducere? BRVT. Quod cum prima elementa per temperaturam subiici fierique mistorum corporum materiam

Alexādri aliorūque philosophorū falsa opinio de formarum essentia.

materiam oporteret, esset quoque necesse illa retundi, & ad medium quoddam temperari, si exquisita erat permistio futura. Contendebant autem illud fieri non posse, nisi elementorum formas in qualitatum genus & ordinem referrent, quibus solis proprium est intendi & remitti. Multo post tempore Auuerhois acc[illegible] r.mo uir ingenio, lectis diligenter singulorum decretis hac ipsa ratione eò necessitatis redactus est, ut elementorum formas ancipitis inter sinceras qualitates & compositorum corporum formas naturæ statuerit, illasque qualitatibus & substantiis interiecta utriusque particeps esse. Quatenus enim elementis perfectione consistendique uim tribuunt, substantiarum uiribus pollere, quatenus uerò in permistione confusę intendi aut remitti uidentur, qualitatum uim & potestatem exercere. Haud secus enim formarum, quæ in elementis inhærescunt, coitionem fieri autumat, quam contrariarum qualitatum confusionem, quasi propriæ elementorum qualitates remitti nequeant, nisi & ipsę pariter commutentur formæ. Si enim aliqua ex parte eas quispiam retundi dicat cum sit reliquarum, inquit, eadem ratio, possent quoque omnes illorum qualitates in nihilum tandem redigi, forma superstite & haud quaquam offensa. Id autem perquam absurdum in natura uidetur, neque enim subsistat ignis, omnis caloris expers, neque aqua ab omni humore destituta. PH. Aduersus hunc autem aciem struunt optimi quique *Aristotelis* interpretes, qui omnes affirmant elementorum qualitates nonnihil ac leuiter retundi posse, formis eorum, quæ ueræ substantiæ sunt, seruatis, neque illas obstare quominus elementa possint bene perfecteque misceri. BR. *Ego* cum præclaris philosophis censeo, elementorum species, quemadmodum & qualitates eas quas primas uocitant, inter se dissidentes coire tamé ac congredi remissioneque conuenienti temperatas, κατ' ὅλον misceri, hinc totius compositi unam simplicemque formam prodire. Tu uerò si uis elementorum species nequaquam retundi, quo pacto illarum temperamentum fieri intelligas haud equidem uideo. PH. Fiet, inquit Aristoteles, primordiorum substantiis ad minima diductis confuseque permixtis. BRVT. Id appositionem esse dico, non commixtam temperaturam. PHIL. At uera mistio tum perficitur dum totæ preterea qualitates totis confunduntur, etiam si non sint illorum formæ totæ totis confusę. EVD. Quid uos tantoperè moratur hęc philosophica concertatio, quæ aut nihil aut minimum frugis ad hanc rem sit allatura? *Debueras tu certè quidem, his posthabitis*, ad grauiora & longè utiliora properare. *Quid* de elementorum formis statuas parum laboro, si modo cum pręclaris philosophis tibi conueniat, concretorum corporum formas in substantiarum genere constitui. BRVT. Conueniat sanè nec illis prorsus adhæreo, a quibus dixi me aliquando fuisse institutum, sed tutiorem uiam ingressus, iam pridem concessi in familiam longè celeberrimam, eorum qui compositorum formas inter perfectissimas substantias collocant, elementorum formas inter qualitates referunt, quam quæstionem etsi tu ad hanc rem parum facere ducis, uellem tamen de illa tuam audire sententiam. EVD. De his nihil omniũ consensu probatum definiri posse sentio, quãdiu mẽs humana corporis hoc ueluti ergastulo inclusa, neq; materiam neque formã sensibus cognoscit. BR. Sic arbitror, neque enim tã discordes illi fuissent, qui in hanc inuestigationem diligenter incubuerunt. EVD. Si tamen placet, hęc rationis probabilitate diiudicari oportere, illorum potius accedam sententiæ, qui ut concretorum corporum, sic nullo discrimine & elementorum species, puras substantias esse pronunciant.

BRV.

V[e] quid mixtio quid uero appositio

B R. Age uerò si quid ad eius rei fidem in animo premis, hoc exprome, neque enim te uel temerè uel citra rationem, ita sentire puto. E V D. Cęterorum rationes omitto, unius *Alexandri*, quem tu tibi præcipuum ducem legisti, sententiam in te profero. Age igitur ob oculos apertè ponatur Alexandri locus, ubi elementorum formas scriptura prosequitur, ut inde nobis sit integra sententiæ nostræ confirmandæ potestas. B R. Quamobrem (inquit) ea species quæ ab arte proficiscitur, substantia nullo pacto est, quemadmodum & ars ipsa, forma uerò quæ est a natura, proculdubio substantia est, quemadmodum & ipsa natura. Verum enimuerò in igne quod & naturale & simplex corpus est, calorem & siccitatem speciem facimus, & ab iis atque in ijs genitam leuitatem. His planè affirmat compositi naturalis formam esse substantiam, elementi, qualitatem, sicut & artificio aliquo fabricatæ rei, neque est de illius opinione quicquam altius inuestigandum. E V D. Sed hęc uideri possunt, neque satis circunspectè dicta, nec ulla demonstratione suffulta, noli librum ponere, sed eo ulterius euoluto, lege quę paulò post adiecit. B R. Perplacet. Illis commemoratis hęc subiicit: Quādoquidem non potest ipsa species, per se seorsum à materia separata & abiuncta subsistere, utrāque tamen substantiam esse non ambigimus. Nam sicut materia, ita & naturalis species substantia est; partes enim substantiæ, substantiæ sunt. Quinimo quia pars utraque substantia est, id quod ex ambabus constat, & substantia & una quæpiam natura est, non ut quę artificio fieri uidemus. Horum enim subiectum, substantia est, species uerò, qualitas esse creditur. Hęc ne tibi satis sunt? E V D. Satis profectò, sed inspice proprius an authoris mentem purè fideliterque edideris. B R. Quid ni purè ac fideliter? certè quidem ad uerbum. E V D. Iam igitur accipe. Partes (inquit) substantiæ, substantiæ sunt, atqui tam elementum quam compositum corpus, est substantia. Ergo ut corporis compositi sic & elementi partes, substantiæ sunt. Hac ratiocinatione si demonstrat Alexander, naturalis compositi formam esse substantiam, eadem conficiet, ipsius quoque elementi speciem, ad substantiæ genus esse referendam. B R. Hæc ne mihi tendebas retia? E V D. Non ego, sed tu tibi ipse, si qua sunt retia, circundedisti. B R V. Captum equidem me esse sentio, sed semel, quod si me iisdem iterum implicare possis, tum uerò demum teneto, nam hæc quidem retia eo mihi facilè perrupturus uideor, quod Alexandro forma fortasse pars elementi non est, utpote quæ illo iudice qualitas est, quanquam misti forma pars est totius & substantia. E V D. Si solam materiam esse dixit elementi partem, a qua ὕλην αὐτοῦ τὴν οὐσίαν habeat, elementi species quæ qualitas est, nihil confert illius essentiæ. P H I L. Etiam atque etiam uide quid agat, in præcipiti enim ac lubrico stas, uix ut insistere aut ingredi sine casu possis. E V. Dic mi Brute, nonne materia una est rerum omnium communis? B R. Ita iudico. E V. At rerum naturalium essentiæ plurimum inter se discrepant. B R. Mihi quidem ita uidetur. E V. Quo igitur pacto poteris υπιὰδεις illas rerum differentias a materia, quæ omnium una est & eadem, constituere? aut quemadmodum ab illo rudi & communi rerum omnium principio, res quæque proprium ducet sui generis essentiam? B R. Non uideo. E V. Itaque si rerum quę ex natura constant, diuersi sunt ordines, & differentiæ genera, si propria quædam est & sua cuiusque natura, necesse est præter communem illam materiam, aliud quiddam institui, quo res singulę suam adipiscantur speciem, & suæ cuiusdam naturæ sint. B R. Necesse id quidem est. E V. Illud uerò quicquid est, quod essentiam toti largitur, pręclarum quiddam esse conuenit,

Lib. de anima.

Demõstratio contra Alexandrũ

conuenit, & materia pręstantius. B R V. Sanè; nam ex eo suum res quęque nomen sortitur. E V.. Atqui hoc illud est quod tu speciem ac formam rei appellare soles. B R. Solent & plerique omnes. E V. Ergo necesse est formam esse primam ac præcipuam rerum omnium partem. BRVT. Nihil equidem uerear, de secundis id fateri corporibus, at elementorum longè diuersa est ratio. Horum enim species qualitas est: E V D. Quodam ueluti circulo in easdem reuolueris tenebras ostendi una eademque ratione omnis substantiæ siue simplicis siue concretę speciem esse substantiam: sed quando ita res exigit, ueniamus tamen ad singula, eorumque sigillatim naturas explicemus. Stirps aut metallum, formæ suę debet, quod stirps est aut metallum. & reliqua eodem modo omnia. Verumne id est? B R. Ita uolunt. E V Ipsum quoque elementum necesse est ut elementi rationem a sola acceperit specie B R. Et id quoque. E V. Atqui per formam elementum substantia est, & huius generis substantia. Nam ut huius illiusve generis sustbantia sit hoc est ut sit uel ignis uel terra, non potuit a materia capere, quæ est rerum omnium communis. B R. Hoc iam paulo antè concessi E V D O. Vnde nam igitur. B R V. A sua forma. E V D. Ergo hæc elementi forma, per quam ignis est ignis, et ab aqua differt, substantia est. B R. Quomodo? E V. Nam si ignis est substantia ut fateris ipse, quod ille tribuit ut ignis sit ipsum quoque substantia est. B R. consentaneum est E V D. At ea est ipsa ignis ratio, quam tu formam esse non inficiaris; quo fit ut concludatur necessario, cùm ignis, tum cuiusque elementi formam substantiam esse. Inde nos elementum uel aliam substantiam definitione comprehensuri, non figura, non colore, non pulchritudine, non turpitudine finimus, sed ea substantia a qua res quæque naturalis suam duxit essentiam, ea autem forma est, quæ rei cuiusque definitionem concludit. Rursus ut stirps a metallo, & animal a stirpe, formę uarietate & dissimilitudine differt, sic & elementum, quod ipsum quoque substantiam est, a cæteris substantiis distabit, natiua quadam & insita sibi substantia. Vt enim substantię essentiam nullum accidens explere potest, sic neque potest illa rerum ἐπιδιαφορά id est, ut quidam loquuntur, essentialis differentia ex accidente constitui, quippe quod rei naturalis essentia immutare nequeat. Cum igitur in cęteris omnibus substantiis id quo dissidet unum ab alio substantia sit, qui fieri potest ut in elementis quæ uerae substantiæ sunt hoc secus habeat? B R V. Istam hercle controuersiam non fouebo diutius, præsertim cum eam induxerim, rei tuæ non admodum, ut dicis necessariam. Proinde non uerebor hac de re pedibus in tuam ire sententiam, uixque credam Galenũ, Alexandrum, Philoponum, & reliquos huius familiæ cerebres uiros, elementis formam tribuisse, nullius substantiæ participem, ex solis qualitatibus conflatam. Sed (ut Auicennas interpretatur) quia nobis ignotæ fere sunt rerum essentiæ, & quia non sunt sua formis imposita nomina eo factum est fortasse, ut illi uiri elemẽtorum formas propriarũ & inseparabilium qualitatum nomine appellauerint. E V D. Hoc sanè tolerabilius, ita enim maximos uiros, a crassæ ignorationis crimine, modestè uindicabis. P H I L. Iam me nihil huius quæstionis pœnitere etsi modo uerebar ne improbius fecisse uiderer. Et quia pudendum non est discendi studium, nihil reformidabo philosophica quædam denuò in medium preferre. E V. propone igitur quam potest breuissimè, ne properantes ad grauiora, nos medio cursu teneas.

Naturalis cuiusque Corporis simplicem esse formæ substantiam, neque hanc esse ex subiecti formis ortam, contra Alexandrum. Cap. III.

PHILASTROS.

OMNIS quę sensibus apprehenditur substantia, ex subiecto & specie tanquam è suis partibus est composita, quemadmodum & quæcunque ars effinxit, in æris lapidis, aut ligni materia, speciem quandam ab arte, & ornamentum habent. Elementum quod corpus est simplex, pro subiecto simplicem & prorsus informem, ab omniq́ue specie destitutam materiam habet. Compositum autem mistumq́ue corpus naturale, subiectum simplex habere nequit. Sic enim uidemus unius modi & sui undequaque simile corpus (Græci ὁμοιομερὲς uocant) quod est omnium compositorum longè simplicissimum, ut aurum, ut lapidem, ut ferrum, permistum & è quatuor elementis coagmentatum subiectum habere. Siquidem antè concessimus, misti corporis materiam a quatuor elementis ductam esse, quę, asseruatis suis formis in misto corpore permanerent. Nam si perirent illorum formæ, tum re uera interitus esset, haud quaquam permistio. Quinetiam multiforme uariæque naturę corpus contemplans, cuiusmodi hæc rosa, aut ista iam blandè nobis arridens laurus est oculorum obtutu clarè uideo (neque enim demonstrationis fides maior aliunde esse possit), subiectum corpus ex multis dissimilibusq́ue partibus habere aliam esse radicem, alium corticem, aliud lignum, aliam medullam, alia folia, alias baccas. Rursum dispari magis, & ampliori uarietate distinctum esse animalis subiectum, quod præter eam partium diuersitatem, conformationem quoque in illis habuit & multiplicem figuram. BRV. Rem attigisti mi Philiastre, utilissimam omnino, nec ulli, opinor, dubiam, quippe quæ sensu plus satis comperta sit, & si forte rationem præter sensum requires, uiuentium officia & actiones contemplatus, uidebis neruos, ossa, carnem, uires usúsque tam dissimiles obtinuisse, ut illorum quoque naturas & essentias latissimè differre pronuncies. Quinetiam habent similares hæ partes uel inter se compositæ quædam propria temperamenta, quæ quum integra seruentur & inuiolata, par est & illarum natura, quæ temperamenti sunt comites, incorruptas manere. Quid enim eas dissoluere possit, inuiolato temperamento? Ita planum fit in animantis compositione, ossa, neruos, carnem membranulas & reliquas partes ὁμοιομερεῖς, non modo colore, crassitudine, aliisve qualitatibus & conformatione, sed & ingenito temperamento, & propria essentia ac specie dissidere. Hæc si quis ad statuendas rerum differentias non satis esse existimabit, quanam, obsecro, alia ratione essentias rerum distinguet? aut quęnam dabit corpora, quorum sit quam illorum dissimilior essentia? Ex his tamen (si quibus aliis) suam esse substantiam negabit nemo, nisi si quis eò contentionis & amentię processit, ut dicere ausit, tam nostri corporis partes quàm reliqua uel maximè dissidentia corpora, solis, accidentibus seiungi. Sed enim is uetustissimorum philosophorum iam pridem explosum decretum reponet, qui abdicatis formis, solis accidentibus perfici discernique omnia asseuerabant. Quocirca propositę hic a te sententiæ accedens, profiteor, non animantium stirpiumque modo corpora, sed lapidum quoque & metallorum quorundam, multiplex haberi subiectum, cuius particulæ specie & essentia, non solis accidentibus dissideant. BRV. Leuastis me onere non paruo planius alioqui & fusius illa explicaturum.

Elementi materia simplex

Similaris corporis materia cõposita ex elemẽtis

Dissimilaris corporis materia multiplex est

Dissimilaris corporis partes essentia different.

Argumentu-

Iam

Iam enim uobis probaturus sum, quatuor primordiorum naturæ, simplicissimam esse formam, compositorum autem ex iis corporum, perfectiorem & ex compluribus coagmentata. Sic enim diligentissima rerum peruestigatione uidebis, lapidi quam elemento præstabiliorem inesse formam, & stirpi quam lapidi, & animanti quam stirpi, quasi pro dignitate subiecti formam cuique largita sit naturā. Nempe igitur tu negabis iis compositam esse formam, quibus est compositum subiectum? Aut si id concedes, non etiam illud dabis, genitam esse cuiusque rei formam, & ex iis prognatam formis quæ sunt in sui subiecti concretione? quæ si ita esse fateberis, fateare simul necesse est, non esse eam aliunde petendam, neque ei facultates ullas inesse, nisi quam simplicium naturæ conferunt. Hæccine tibi satis firma argumenta esse uidentur? de quibus quid sentias, & quibus ea rationibus infirmes, audire sane uelim. EVD. Hæc unde & ex cuius fontibus, & quorsum deriuata sint, satis perspicio, neque fieri potest ut sine grandi contentione dirimantur, de quibus dicam equidem iam nunc meam ex Aristotelis mente sententiam. Elementi simplex est forma in subiecto simplici, naturalis autem corporis compositi, quanquam coagmentatum, ex diuersis partibus cohærens est subiectum, simplex tamen est totius forma, sed quæ multiplici & composito subiecto utens, multiplices compositasque obit functiones, è quibus perfectio illius intelligitur. BRVT. Dilucidius hæc eloquere, uix enim assequimur. EVD. Formarum multi sunt ordines, ex officiorum generibus digesti. Nam quum forma natura quædam sit, eaque motionis principium, quæcunque unius simplicisque motus causa fuerit, simplicissima illa & imperfectissima, & infima iure optimo iudicabitur, quę uerò multiplicis uariique motus erit opifex, perfectior erit illa certè, & altioris cuiusdam ordinis. Sic elementi forma, quia loci mutatione sursum tantum aut deorsum fertur, omnium censetur imperfectissima & abiectissima, stirpis, quæ nutritionis etiam, incrementi procreationisque motum ciet, nimirum perfectior habetur & nobilior. Hac rursum absolutior est animantis forma, quæ præter hęc sensum confert, & uoluntariam progressionem. Omnium tandem suprema & perfectissima est hominis species, quę supra hęc omnia mentem diuinum munus a diis immortalibus est consequuta. Conueniebat autem ut quę forma perfectior esset, ac pluribus prædita facultatibus, ea pleniorem & instructiorem corporis uelut officinam haberet, ut multiplicem instrumentorum copiam ac uarietatem ad alias atque alias accommodaret functiones. Nam neque perfecta, & multas in se efficientias obtinens forma, in materiam commigrabit rudem, simplicem, & impolitam, nec si commigrabit, aut in ea incolumis stare poterit, aut omnibus suis muneribus plenè defungi. Elementorum omnino rudis & simplex est materia, Aeri, lapidi subiectum ex sola elementorum temperatione compositum inest. Stirpibus & dissimulare & iam organicum corpus substernitur, in animantibus uero, cum partium dissimilitudo quam in stirpibus est maior, tum instrumentorum concinnitas & elegantia decentior. Ipsum denique hominem tam fabrè fecit Natura, ut uideatur uoluisse ex eo tanquam absolutissimi operis exemplari, de se fieri existimationem, adeo multis gradibus eum supra cæteras omnes res naturales extulit. Ad hunc igitur modum, simplex quidem est omnium rerum forma sed quanto sublimiorem in locum euecta est, quantoq; plures in se continet efficientias, tanto subiectum absolutius, instructius & ad singula commodius efficienda obtinuit, est enim formæ gratia conditum corpus, non item

ta quæ nituntur probare dissimilaris corporis compositā esse formā

forma corporis. BR. Quid audio? ne tu fœlix es quod absint philosophantũ quos ego sector greges: qui adessent, uniuersi, scio, in te impetum facerent, tum singulæ familiæ tecum summo iure agerent, instaret princeps ille noster Alexander, & te a sententia tua deductum, in suam facile perduceret alii te propè innummerabiles, disputationum suarum & interrogationũ laqueis te irreiticum renerent, quibus cum tibi iusto sacramento contendere non liceret. Etenim si simplicium è quibus res componuntur species, integræ seruantur in composito, neque pereunt uti fateris, par est omnino, haud secus inter se componi miscerique atque suas quibus insiderent materias, & ex eiusmodi permistione formam totius enasci, eamque sicuti & subiectum, esse compositam ueluti concinentium formarum quandiu harmoniam, argumentum dabo, si forte desideras, certissimum. Stirpis enim & animantis totius actio, ex conspirantibus in unum partium omnium functionibus prouenit, neque totius alia est quam, omnium inter se consentientium partium actio ita; etiam tanquam clara uoce proclamare naturam, credendum, nihil aliud esse totius formam, nisi istum singularum formarum consensum & conspirationem, nec ipsa... aliunde nisi ex iis ortam esse. Quid igitur Alexander? simplicia (inquit) corpora, quorum subiectum simplex est, simplicem quoque speciem & naturam adepta sunt. In quibus autem non simplex subiectum est, sed iam corpus aliquod, siue compositum: in iisdem species, ornatu distinctiore & compositione perfectior est. Neque immerito, species enim illa, quæ est in materia & in subiecto confert aliquid ad eorum speciem, quæ composita sunt. Paucis uero interiectis hęc adiicit. Multitudo formarum, earumque diuersa commistio, in subiectis corporibus æquabilem mutationis causam adferre potest. Hæc nonne planè loquuntur eorum quæ miscentur corporum formas etiam permisceri, & ex illis formam totius exurgere, quæ sit ipsa quoque composita. PH. Dii boni quantum inter uos dissidii? estne quicquam ac ipsa controuersia magis controuersum? res eo uestra contentione redacta est ut quid potissimũ sequar ignorem, quæ cum uos præcipites egerit in cõtraria quasi σαιμέτρου extrema, neque uideam quemadmodum possint uestra sensa, aut commoda interpretatione conciliarii aut pro ueritate rectè dijudicari, reliquum est ut aliis arbitri & sequestris honore concesso, disceptationis huius tantum spectator sim. BRVT. Optimè. EVD. Iam uerò si tibi uidetur, argumentationi tuę rationem ineamus, quæ mihi quidem, eo ferri uidebatur, ut adhibita demonstratione, conficeret omnino, doceretque compositi corporis formã, ex simplicium formis coalescere. Hic tu nos aduersationem numero, & magno, ut putas, nomine minaciter terrere conatus es, neque forte satis idoneorum. Quod si ut testibus oppugamur itidem implorato testium auxilio propugnare libeat, pro multis unus nobis erit Aristoteles, cuius authoritas et argumentatio possit omnes omnium rationes refellere. Is (memor es, credo, scriptorum) disputando iam olim confecit, neque animam neque formam esse harmoniam. Est enim harmonia consentientium ac consonantium uocum proportio. At hæc ista proportio substantia non est, anima autem est substantia. Item, Anima corpore prior est et præstantior, in eoque principatum tenens ac dominationem, ipsum moderatur ac mouet. Harmonia autem suo instrumento, ut cithara, posterior est, neque habet ullum in eo imperium, non id mouet, non moderatur. Quinetiam quouis modo, dissoluto consonantium rerum concentu, & ipsa dissoluitur harmonia mutatoque intenditur aut remittitur at in partium mistione et temperatura id secus

Aliud argumentũ.

Lib. 12. cap. 3.

Solutio.

2. de Anima.

omnẽ simplicẽ, nec compositã esse ex subiectarum partium formis.

habet, neque enim eius temperaturæ mutatione alia statim atque alia apparent aut exitit anima. Cumque ad offensionem interdum usque mutetur corpus, ipsa nihilominus tamen permanet anima, etiamsi cernimus harmoniam uiciatam & suum cuique temperamentum mutare liberum & animam nemo nisi cum uita mutat. Quis igitur formam harmoniam esse dicat? nec uerò corporis eius, quod ἀνομοιομερὲς propterea dicitur, quod unius generis & sui per omnia similes omnes partes habeat, forma, compositio quædam est formarum eiusdem generis, & inter se similium, quę sic inter se connexę & aptæ uideantur, ut in unum sine ulla discordia consentiant atque conspirent. Ridiculum enim est, putare animam aut formam perinde atque subiectum corpus ex partium differentium nexu compositioneque constare. Sed est necesse, totius compositi unam esse formam simplicem, quę a simplicium partiumque formis diuersa, illas incorruptas & integras in toto coerceat, aliòqui perituras. Id probatur Aristotelis locupletissimo testimonio, ex sexto τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ. Quod, inquit, ex aliquo constat, sic est compositum ut uniuersum sit unum, non uti cumulus, sed ut syllaba (syllaba autem non est elementa ipsa, neque est idem quod b, &, a, neque caro est ignis ac terra: dissolutis elementis hæc non sunt, caro inquam ac syllaba. elementa autem sunt & terra & ignis) syllaba igitur profectò est non solum elementa, litera uocalis & muta, sed etiam aliud quiddam. Itidem & caro non solum ignis ac terra, aut calidum frigidumque est, sed etiam aliud. In eandem sententiam sunt & illa, Hoc quidem est substantiam uniuscuiusque rei, nam ut res sit, hæc est prima causa quę non est elementum, sed principium. Sunt alii loci complures libro secundo de animalium procreatione, in quibus idipsum manifestius explicauit. Sed de his alias seorsum plura. Cur autē oporteat aliud quiddam nouumque principium & causam, simplicium formis induci, adfert, cum de Anima contra Empedoclem disputat, non possunt simplicia, maximè autem contraria, in unum coire & contineri, nisi arcto uelut uinculo, fortius quid & ualentius, ipsa stringat ac coerceat, ne diuulsa dissipataque mox distrahantur, & eò redeant, unde singula profecta sunt. Quinetiam primo de Anima, contra Platonem eadem ratione ostendit, si in unum adque idem coalescent, quæ diuersa ac multa sint, necesse esse alterius ui ea cogi, copulari, & ne diffluant contineri. E quibus intelligitur planè, ut corpus è quamuis multis compositum, unum tamen esse dicimus, sic dicendum esse, formam ipsius unam & simplicem esse. Quid habes, obsecro, quod ad hæc respondeas? Tune Aristotelem superabis uel autoritate, uel argumentorum subtilitate ac robore, quibus omni studio totisque uiribus efficere conatur, compositorum corporum necessariò oportere simplices esse formas. BRVT. Non ego sanè cum meam modò sententiam exponerem, id dicere uolebam, compositi corporis animam uel formam harmoniam esse, & quandam è multis compositionem. EV. Id sermo tuus præ se ferebat. Quid igitur sentis? dic amabò apertius. BR. Hoc uolebam, compositi formam uim quandam esse, ex subiectorum sibi corporum temperamento ac mistione. Subiecti enim ex mistione prępartionem, ipsamque potentiam, cum ad absolutionem peruenerit, tum ἐντελέχειαν, id est, perfectionem fieri, quę rei sit forma. Ita formam de potentia materię educi sentio, quod ipsa potentia continenti progressione, transeat in formam, actusque fiat. EV. Hæc sunt Alexandri illius Aphrodisæi. Tu ne igitur uis illius partes conserto pede tueri? BRV. Quid ni obsecro? EVD. Etiam atque etiam quid respondeas

deas

deas uide, & quæ quantaque incommodorum consequutio te penè obruat. BR. Quorum nam, EV. Necesse est eo quidē authore, subiecti præparationem; non accedentem solum adiuuantemque, sed primam & efficientem causam statui, quippe quæ de se omnem formę assentiam proferat ac suscitet. Simul uerò ex subiecto sibi corpore, animam omnemque speciem emergere & a corporum differentia; formarum uarietates proficisci BRV. Hæc principia sunt, & ueluti fundamenta illius opinionis. EV. Horrenda sanè, consequitur enim formam omnem, uel ipsius hominis præstantissimam mentem, mortalem & internoscioni abnoxiam esse: si quidem ex subiectorum præparatione & interitura harmonia refulter, quo qui esse potest; uel absurdius uel magis impium; BRV. Bona uerba rem dicis illi utro nec nouam nec inopinatam. EVD. Euge uirum optime, perge ut cœpisti, nec te huius pudeat. Ponenduum erit subiectum sua specie dignius, & præstātius, eius, esse incomposito principatum, moderāndisque actionibus ipsum præesse, quas omnes per formam ceu per instrumentum exequatur, neque formam habenda esse præcipuam functiones causam, quæ corpore pro instrumento utatur. BRV. Hęc opinor, tibi concesserit Alexandri. EVD. Sunt tamen superioribus annexa & consequentia, quod ut ille fateretur nec tuum expectauit iudicium, nec te consilarium adhibuit. Quid enim ait? Neque grauitas inquit, ob id infra tendit, quod utatur terra cuius est potestas, sed terra ipsa intercedente grauitate (quę & potestas & forma & perfectio terræ est) fertur inferius. Idem in anima modus habetur, quum ipsa quoque potestas & actus et forma sit eius corporis a quo possidetur. Eius enim procreatio quodāmmodo ex mistione & temperamento primorum corporum est, sicut ostendimus, Atque per animam operatur id corpus, in quo principatum animę esse conspicimus. Agnoscis ne hæc Alexander? BRVT. Agnosco optimè neque ut tu absurda, sed opinabilia problemata esse iudico. EVD. Siccine nihil te pudet tam detestabilis opinionis? qua nihil nec dici nec cogitari pōt in philosophia uel distortius uel monstruosius, erubescūt opinor qui nobiscū hic sūt bon idoctiq; uiri, audita ista tā puersa philsoophia. Sed nullus te tamē aut metus deiiciat, aut pudor suffundat; quo minus fortiter tuis insistas gradibus, et istos absurdissimarum rerum quo ad poteris perferas insultus, ex hac enim tolerātia clarius, opinor, ueritas elucebit BRV. Quid hic mihi tua opus est cohortatione? obsistam intrepidus, nec dubitabo animi confidentia, quanta maxima esse potest asseuerare, quæcunque huc ex Alexandro protulisti, ea omnia longè omnium esse uerissima, sibique aptissima consequentia peromnia consentire, uideri autem pleraque falso, quoniam abstrusa sunt & a uulgi intelligentia remota, sed his sicuti in omnibus quæ posita sunt in rationis probabilitate, satis esse duco, si secum uniuersa cohęreant, nulla usquam intercuriente pugnantia, nouaque probabiliter inducere cuique liberum esse, id unum modò caueat, ne quid dicat quod uideri possit nō satis consentaneum. EVD. Quid, iuuat opinionum uarietas, si quam teneas, quæ cæteris præstare et probabilioribus rationibus niti uideatur? Sed ad rem, singula diu dicemus accurratè. Corpus, inquit Alexander, operatur per animam, sicuti terra per grauitatem deorsum fertur, quasi uero sit anima corporis agentis instrumentum. Aristoteles contra censet, omnia omnium, cum animalium tum stirpium corpora, animæ esse instrumenta, eiusque gratia facta esse. Alexander, animam omnemque adeò rei formam corpori subiicit inferioremque facit, Aristoteles & omnes & omnium rectè philosophantium familiæ, ex

celentiorem & superiorem esse uoluunt. Ille omnis actionis omnisq; motus principium & causam corpus esse docet. Hic contra Empedoclem rationes collegit, cur formam, quam & naturam simpliciter appellat, omnium causam & initium motus esse conueniat. Nunc age utri potius accedendum putas. Alexandro ne an Aristoteli Verius? est apud te maior authoriatas Quod si apud te leuis & infirma est nominis existimatio, rationes uiue, quas si Alexandro firmiores & euidentiores esse comperies, tum demum Aristotelem contemnito. BRVT. Suæ non desunt Alexandro rationes neque tam præceps ac deuius is fuit, ut iam satis cognita Aristotelis mente, temere uoluerint nouam introducere doctrinam. EVD. plerique gloriæ ut ipsi appellant immortalis adeo magna tenentur ambitione ut celebritatem nominis, suam illam immortalitatem uel falsis inuentis, uel etiam flagitio quærere non dubitent, sed tu quod uerum est fatere, An non tibi uidetur Aristoteles (puto enim tè eius omnia euoluisse) firmissimas atque adeo necessarias omnino rationes ac hanc rem attulisse? An non animaduertis Alexandrum in exemplis & inductionibus iisque non magna probabilitate septis plurimum uersari? Sed occulos, obsecro, in te ipsum conuerte, & in omnes penitus partes introspice An nihil te mouet dictorum improbitas? Vid bis ne tuam animam temerariam confessione mortalem facere, et cœlestem illam diuinitatem fœdo lutulentoque corpori subiicere? Hęccine tam impia, & tam nefanda recipies. Quid sentias, responde quæso simpliciter & ingenuè, neque tum libertatem, ullius quantumuis magni hominis præiudicio tibi ademptam esse uelis. BRVT. Sit, uti uis rei cuiusque forma, simplex quędam substantia, sit & illa præcipua efficiensque causa functionum, præstantior corpore, quo in obeundis functionibus tanquam instrumento utatur. Sed tamen illa ex corporis temperamento prodire uidetur, ceu uis quædam simplex ex subiectorum corporum temperie & concordi harmonia profecta. Non hoc, puto, negabis, si diligentissimo examine omnia libraueris. Sic enim compositæ theriacæ seu medicatæ potionis uim, ex simplicium commistis temperatisque uiribus extitisse intelligimus, quod cum Galeni etiam mente consentaneum est. EVDO. calidum naturamque hominem. Quod ipse satis tueri non potest, id uideri uis mihi condonare, ut summo totius disputationis capite uictissim accepto reliqua uel ab inuito extorqueas. Nam si formam ex subiectorum corporum temperie ortam esse concedam, facilè deinde quæcunque controuersa sunt tibi assumes, euersis omnibus philosophiæ præceptis. BRVT. Putabam litem hanc inter nos ista moderatione dirimi posse. At cum de suscepta semel opinione, nihil uelis remittere, sed omnia summo iuris rigore persequaris, tuebor & ipse præfractè meam opinionem, de qua nulla uis, nullum periculum me possit depellere, mordicus tenebo; cum animam, tum omnem speciem, ex subiecti corporis constitutione & innata potentia nasci, neque aliunde prodire, nihil curans, siue tu hanc mortalem esse, & materiam posteriorem atque abiectiorem & illius instrumentum, siue his contraria statuas. Hæc munitissima est arx in quam me recipio, uallo, fossa, multarumque rationum telis ac iaculis instructissima: hanc si oppugnare proponis, scito tuis quanto inde remiant machinę potentiores & rapidiores. EVD. Ego uerò machinis fortasse nullis, sed lateribus tantum subterr... te petam. Iam igitur age dulcis. Brute: hæc illa uis, quam ... naturalis formam appe-

las

las nonne substantia est? Hanc ne Alexander quidem ipse substantiam esse negabit tu uerò quid? B R V. Esto substantia. E V D. Mistorum elementorum temperaturam, omnemque subiecti hinc exortam habitudinem & potentiam, statuis, scio, in qualitatum genere. B R V T. Sic necesse est. E V D. Atqui ex una, uel ex multis qualitatibus, substantiam emanare nequit. B R V T. Ne quit prorsus E V. Qui igitur fieri poterit, ut ipsa rei forma, ex qualitatum permistione & temperamento prodeat, solęque qualitates nullius substantię concursu & ope substantiam ingenerent. B R V T. None sola (nequid ignores) fit qualitatum mistura & temperie, sed ex ipsa quoque earum, quę in elementis sunt formarum, confusione & permistione. E V D. At elementorum formas Alexander in qualitatum genus retullit, ut hæc etiam ratione necesse sit, eo certè authore, compositi formam, ex qualitatibus enasci. B R V T. Ego uero nequaquam illi in pręsens assentior, sed Auerroidi potius, qui elementorum formas, ambigui, ancipitisque generis esse posuit. huius opem si hic imploro, quid iam oberit, quo minus compositi totius forma è simplicium subiectorum formis emergat? E V D. Quod ne sic quidem simplex erit forma, sed ut corpus, ita & ipsa quoque composita. B R. Mentem meam nondum, ut uideo, consequeris. E V D. Qui sic? B R V T. Quia ex subiectarum formarum temperatura, ego simplicem nasci posse existimo, quæ licet sit ipsa simplex, omnium tamen formas, suo ueluti sinu complectatur. E V. Id ne fieri posse. B R V. Quid ni? E V. Ausculta paulisper, ut quid ego uelim, & tu quod quęris scias. B R. Ausculto, loquere quid uelis. E V. Quęcunque ad rei naturalis procreationem confluxere, seu simplicia seu composita corpora, ea priusquam mutua inter se actione componerentur & coirent, singula cum materias & formas suas habuere, tum qualitates perpetuo ipsis insidentes. Ita ne? B R. Quorsum hęc? E V D. Nihil nunc quidem id refert, responde tantum neque ad finem præpropere contendas. B R V. fateor elementa tribus illis instructa, in rerum procreationem conuenire. Quid tum postea? E V. Dum uera & exquisita fit illorum commistio, qualitates illę diffunditur totæ in totas; Siccinæ tibi uidetur? B R. Id iam sæpius antè concessi. E V D. At nequeunt illorum materiæ ὅλαι καθ' ὅλας permisceri, sed longa partitione partibus eo reductis, ut iam ad extremum exiguæ, coniunctione quadam inter se uinctæ cohæreant. B R. Sic quidem necessarium esse duco: nam si materiarum perfecta fieret confusio, corpora in sese penitus ipsa subirent quod mihi quidem uidetur absurdius quam ut recipi debeat.. E V D. Nec uero formę materias quibus semel infusæ sunt, deserunt unquam, neque possunt alię in alias transitione facta commigrare, id ceteris optimis quibusque philosophis ita uisum esse. B R V T. Et mihi quoque. E V. Formarum igitur non alia quam materiarum mistio erit, neque relictis sedibus exilient formæ, quo seorsum ipsę & materia solutę inter se commisceantur, sed subiectis immersæ, quemadmodum illa sic & hæ afficientur. Quocirca ut materiæ totę in totas penetrare nequeunt, sic neque formæ. B R V T. Quid tandem inferes? E V. Non posse simplicem esse speciem quæ a tali temperatione prosiliat. B R. Vide quo rem deducere uelis, non enim perspicio, unde aut quo modo isthæc confeceris. E V D O. Dicā, si uoles planius. B R. Tua commenta nihil moror, neque mea interesse puto, ut captiosis istis & argutis cauillationibus respondeam hoc satis habeo perspectum, rei naturalis formam, substantiam esse simplicem. E V D Fortasse tecum mihi conuenier, si sine ulla omnino lite, rem omnem paulo altius una

Simplicem totius formam non posse ex subiectis formis emergere.

contemplemur

contemplemur. B R. Ea uero mihi plus satis est perspecta. E V D. Fac igitur per te erudiar; fac id plenius concipiam, quod animum mihi iam dudum solicitat & angit. B R V T. Qui isthuc? E V D. Huius mei muli corpus uniuersum nonne ex ossium, neruorum, membranarum, carnis, cutis, aliarumque similarium partium copulatione constructum est? B R V T. Perge quo cœpisti. Quid enim hic respondeam, ad hoc quod est uel carnifici compertum. E V D. Quid porrò, An non illud etiam compertum, consimiles has & uniusmodi partes integras & inoffensas in corporis compositione seruari, & suam esse cuiusque earum propriam & essentiam & formam? B R V T. Compertum & illud etiam lanijs. E V D. Perge, obsecro, tua iste in respondēdo liberalitate uti, neque committas ut sordidus aut malignus uideare in iis rebus, quarum plenissimè est etiam plebeiorum hominum sensus: Partes illæ muli, consimiles & unius inter se modi nequaquam miscentur siue illarum materias, siue formas spectes. B R V T. Neque id sanè opus fuit, satis erat illas apta cōcinnaque inter se harmonia coniungi, qualem hisce in ædidus lapides cementum, trabes, & lateres, ab arte accepisse uides. E V D. Sic mihi quoque uidetur. Quo igitur pacto fieri potest, ut noua totius forma, ex his tam multis simplex tamen ipsa prodeat. B R V T. Tu uideris ipse, ita tamen certè res est. E V D. Si permanēt integræ & inuiolatæ partium formæ, quo modo aliam de se simplicem, multæ ipsæ integræ & incorruptæ producent, si qua ex iis prodire statuatur, hanc oportet esse compositam, ut & istarū æditum compositam ab arte speciem esse dicimus, nono autem simplicem erit ergo totius multi forma, ex substratis formis quædam ueluti compositio, utque totum corpus, sic & ipsa totius forma è multis diuersisque partibus consurget. Viden hæc esse necessaria. B R V T. Nescio, quibus aut unde conquisitis tricis nos inuoluas in re satis plana & expedita proinde comēticias istas similitudines quam aptè ad rem excogitaueris iudicabunt alij me certè non admodū mouēt. E V. Satis fecisti cæteris hoc uerò postremū rectè ne intuli, an nō? B R. Nescio quid dicas. E V. Scit, uir optime, sed fateri pudet. B R. Quid sentiam taceo & contineo optimè neque uolo continuò palam esse proinde tu alium si uidetur interroga. P H I L. Quid te res minima tam citè tam uehementer confundit, optime Brute? Collige te ipsum & uel nostra gratia responde ut hæc disputatio maturè tandem & conuenienter concludatur. B R V. At enim sui similis semper est hic Eudoxus minutula quædam & acuta interrogat, quibus concessis aut negatis, statim nobis aliorum consequentium longam contexit seriem, confictorum ad ostentationem exemplorum mirifica copia refertam, ut captiosis istis laqueis irreti eos cogat uel quod ante negatum sit etiam inuitos dare, uel quod stultè concessum cum rubore repetere. P H I L. Quid tua refert permitte ut arbitratu suo omnia excutiat. Agedum responde. B R. Si lubet hic doctorum utrorum consensus, dicam compositi corporis, compositam quoque esse illam substantię participem formam, sed quæ ex simplicium tamen formis constet atque cohęreat. E V. Hei arcis tuæ pars summa iam corruit caue ne te tota mox obruat. B R. Satis in tuto est quicquid superest. E V. Quam dūrum & quā arduū est, opinionem semel ac penitus animis imbibitam euellere. Hic nullū nō mouet lapidem, nihil ne absurdissimum quidem detractat, id unum sibi modo retineat, formam rei ex subiecti compositione suscitari, nulla neque cura ne qu æstimatione perpendens, quidnam ponat, & fieri ne id possit an non. Proposui tibi non Aristotelem solum, sed & Alexandri tui patronis rationes, quibus conficit, simplicem esse cuiusque rei formam; quod & tu palam atque ingenuè

Exemplo demonstretur.

Neq; etiā si totius forma cōposita statuetur, cā posse ex subiectis formis prouenire.

genuè dedisti. B R. Dici equidem, sed ante hanc altercationẽ, bellè & sine ullo dissidio procedentibus adhuc rebus, nunc posteaquam obortum & indictum uideo tam atrox bellum, nihil quod huic præceptioni aduersum siet fatebor, ne uerissimis quidem & clarissimis rationibus conuictus. EV. Nempe hoc illud est, quod recte in comœdia scriptum memini, Dum in dubio est animus, paulo momento, huc, illuc impellitur. B R V T. Ne tu mihi istuc obtũdas, nondum enim de mea opinione decessi. E V. Quęnam ea est, obsecro. B R V. Siue simplex siue composita, compositi species esse statuatur (nihil enim moror) eam tamen esse ceu quandam ex imperfectionibus partium formis absolutam perfectionem nunquam ab hac opinione digrediar. *Exemplum* modo protuli ex Alexandro, de Theriace, & medicamentis compositis, quorum is ex simplicium facultatibus dimanauit, ut inde colligeretur compositorum corporum formas ac uires e substratis naturis proficisci & originem ducere. E V D. apta uero similitudo, quam si uicissim in te retorqueam, omnia subuertam huius opinionis fundaméta. B R V T. Quid ita. E V. Theriace quæ iam temporis progressu, mutua simplicium effectione in unum quiddam redacta est tota quidem simplicium uires & essentias retinet incorruptas, sed quibus noua totius forma, eaque simplex accessit propriis & nouis ornata uiribus. Vnde effectus edit, qui licet obscurius, omne tamen simplicium redolent facultates, ac præter eos, alios quoq; qui recens inductæ formę proprii sunt, quosque non unius ex tota misella simplicis, sed totius esse theriaces facile iudices. Quos mirantur, alii a tota cõpositionis substantia, alia a proprietare quodã, alii a constituente forma, eos manare contendunt, & quamuis aliis atq; utuntur uerbis, eadem tamen omnes pronunciant. *Est* enim certe omnibus confessum, eas functiones nulla posse ratione comprehendi, neque ex elementorum simpliciumque partium uiribus demonstrari, sed usu solo, atque experimento ab hominibus peritis animaduerti ac notari, simplicis prorsus est in stirpis, aut animantis fabrica contemplatio. In his enim ut in illis, mundi elementa, & primæ simplicesque partes, suo utraque modo commiscentur, quibus incorruptis simplex totius forma succedit. B R. Tua sit ista interpretatio mea & alia est longè, & ut arbitror sanior. E V D. Vellem ut ego tibi, sic tu mihi singula dilueres at si placet rem altius paulo ac diligentius scrutemur. Quod ex illis mundi primordiis primum ac proximè constitutum ais, aliunde nihil accepit, sed ab illis suam omnem uim hausit. B R V. Maximè. E V. Compertum est autem, primordiis illi uires inesse, quibus sursum ac deorsum cientur. B R V T. Compertum. E V. Quicquid igitur ex illis constabit, nihil supra simplicium uires sortietur, sed duntaxat sursum aut deorsum feretur, pro modo naturaque uincentis elementi. Quocirca nihili ex illis solis genitũ, sua natura poterit simul ad contraria moueri. BR. *Ita* necesse est. *EV.* At contra fieri uides in stirpibus & animantibus, quæ dum ex alimento capiunt incrementum, sursum simul deorsumque porriguntur, & animantium non uaria tantum, sed & in contraria sæpè est progressio, uaria & multiplex sentiendi uis animi impetus alias alii, & comprensionum opinionumque admirabilis pugna, quid istorum quæso motus elementorum resipit? Num contraria elementa eadem simul particula dominantur, quæ contrarias istas motiones cieant? *Id* si nullo pacto fieri potest, qua fronte dices hæc ab impulsu elementorum pendere? Prætereo plurimas alias rerum uires, quas ideo occultas appellarunt, quod illarum nequeat ulla certa reddi ratio. quas si tu uoles ut reliquas omnes, elementorum naturalis acceptas referri, sudabis equidem plus

satis

ſatis,& preterquam quod operam ludes,temeritatis inſuper atque imprudentię calumniam incurres. Ergo ut intheriace & inunaquaque re compoſita,facultates cernimus nullius ſimpliciū proprias,& quę illorum natura, minimè redolent, ſic totius ſimplex quædam eſt ſpecies,quę a ſimplicium formis eſſentiæ ſuæ nihil accepit. An ſi miſtum corpus ab elementorum permiſtione, & materiam, & temperamentum ſumere fatemur,neceſſarium ſtatim eſſe ducis,indidem quoque formam eius ac uires peti? Oculos mihi in hæc ſigillatim defigito,intendito animum. Plura non addam,nec ſuperuacanea probandi diligentia ipſe mihi diffidere uidear,& claris ac conſpicuis per ſe rebus argumentorum fumos prætendere. Tu de his ut uoles ſtatuito,nequit enim tibi quicquam perſuadendum recepi,ipſa pro ſe ueritas fortius conſtantiusque certabit,nobisque tacentibus ſe ipſa defendet. BR. Ne tu prouinciam arduam ſuſcipis,ſi quidem me admonendo aut uerius aſſentando, uictum capere ac tenere ſtudes. EV. Quomodo uictus teneri poteſt is qui congreſſum metuit,qui certaminis aciem cōflictumque ſubterfugit? BR. Ita ne ſtomacharis? Apud te ſumus. Si imperas,hoc tibi aſſentior,rei naturalis formam nō elici ex ſimplicium temperamento, id tamen quod eſt in comedia prefatus, Hæc impulit me,hæc nunc omnino ut crederem,Atque haud ſcio, an quæ dixit,ſint uera omnia. Sed paruipendo. EVD. O anilem inconſtantiam, uirum te iudicabam,qui ueritatis inueſtigatione,gauderes ac nunc ſpreta ratione,quę eſt in certis animi inuentis uelut ancora,ad quancunque aſſertionem quaſi ad ſaxum tempeſtate de latus adhęreſcit. BR. Ita ferè uſu uenire ſolet in tali loco ac turba. PHIL. an non tibi ſatis eſt o Eudoxe, uictum hoſtem in has anguſtias & uincula conieciſſe? uisne hunc præterea ſuo iugulare gladio? BR. Qui prudens,intrepidus & apprimè exercitatus gubernator uideris o Eudoxe,faceres & ipſe non minus me naufragium ſi hoc æſtuoſo & turbulento ſermonum fluctu iactareris,& ſi mihi,ut par eſt,uiciſſim reſpondere uoles,oſtendam non minora te incōmoda ſequi,quæ de hac opinione te retrahant. EVD. Erit id mihi certè gratiſſimum. Age igitur, refelle quę dixi,iam enim ergo te liberum ac ſolutum mitto,quo pleniorem habeas ad id quod uoles,poteſtatem. BRVT. Tu uerò te ad reſiſtendum ac ſuſtinendum compara. EV. Ego ne? tuos inſultus & incurſiones pertimeſcam?

Partiumque in composito sunt singularum formas,esse ueluti quasdam preparationes inducendæ totius forma,& eas esse multipices Cap. IIII.

EVDOXVS.

NATVRALIS corporis compoſiti,ſiue id ſimilare eſt ſiue diſſimilare, ſubiectum ais eſſe compoſitū,& ſimplicia è quibus componitur,ut oſſa,ut neruos,ut carnes,ut membranas,ſingula ſuis eſſe inſignita formis. Itaque ſi his partibus alia inſuper totius ſimplex induatur formas fiet ut rei quæ actu quodam & ſua forma integrè perficitur,alia (quod ullo modo fieri nequit) accedat forma, & uni eidemque rei, multę perfectiones inſint, utque ſimplicis

unius & similaris partis, ut ossis aut carnis multæ ac diuersę habeantur species per quas & ex diuersis cōstaret essentiis & in dissidētia genera referretur. Quid mihi ad hæc respondebis? E V. Perge quæcunque uoles in unum conferre. B R V. Os, quod exempli gratia dictum sit, sua iam ornatum est specie, super quam aliam inducis totius speciem, id utique unum erit, ac multa multorumque generum naturas adeptum, dissidebit ipsum sucum, quod quam a naturæ rationibus abhorreat, intelligis, opinor. Hinc a peritissimus philosophis scriptum audies, quicquid rei sua specie perfectæ, quam illi in actu (sic enim loquūtur) esse dicunt, accesserit, id neque substantiam esse posse, neque formam, sed solius accidentis rationem suqire, Quid igitur mirabare, cum assererem modò, totius speciem ueluti compositionem quandam esse ex partium formis? Quòd simplex quædam totius forma, omnibus ex æquo partibus insideat, ossi, neruo, carni, membranis, hæc omnia, quæ tum substantia tum temperamento dissimilima quisque iudicat unius erunt omnino formę & essentiæ, quæ quid cogitari potest distortius? Malim ego certè quiduis perpeti, quam tam mōstruosa probare commenta. Tibi uerò, hæc ne cum rerum natura consentanea uideri possunt? & tu me si diis placet, citra rationem putabas insanire, securus quemadmodum istam rerum absurditatem diluere aut effugere posses, quod ubi te perfecisse uidebo, non dubitabo, in tuam ultro concedere sententiam. E V D. Apertè diluam, sed iis tamen ante comprehensis, quibus res tota perspicuè probari debet; non enim longa litigiosaque contentione tempus est terendum. B R V. O he, iam subterfuit optimus uir; distinctiones quæritat, & diuerticula consectatur, tota res nugatoria est, ut uidetis. E V D. Difficile est incitatum contentione ingenium moderari. B R V. Dic igitur paucis, omnia uerborum prolixitate concisa. E V D. Stirps aut animal, dum uiuit nonne speciem quandam obtinet qua uitæ muneribus defungitur. B R. Quale hoc disputandi genus? qui respondere debeat, interrogatus uicissim interrogat. An nihil pudet. E V D. Bono animo es pallorē hunc cum tremore excutito, neque enim aut difficile aut terribile est quod propono, res uno uerbo transigi potest, & qui rem plenè ac diffuse dici non patitur, is ne trāsuolet, breuibus ac membratim cæsis sententiis coercendus est. Proinde cum tu nobis operam neges, in eo colligendo quod ad concludendam hanc disputationem cum primis est utile, patienter saltem, si placet, ausculta. & si quid non satis rectè concludere uidebimur, redargue. Tu uerò Philiatre, responde ad singula. Stirps aut animans dum in uiuis est, an non ut uitæ functiones obit, sic & speciem quandam habet quæ illarum sit opifex? P H I L. Certè speciem habet qua alitur, increscit, & omnino uiuit. E V. E mortua stirpe aut repente extincto animante, nonne omnes illæ pereunt uitæ functiones? P H I. Ita cernimus. E V. Quid causæ esse putas. P H. Quod totius abierit forma, quæ illarum erat affectrix. E V. Igitur ea species, diuersum quiddā erat a partium formis, neque ex illis constabat. P H. Quomodo? E V. Vita excedente similiarium partium unaquęq; os, neruus, caro suā sibi formā retinet quod tū superat os, uerū os est, non homonyma, ut oculus mortuus (hic n. propria instrumēti ratione orbatus est) sed simplici & illi peculiariter tributa appellatione. Eiq; tū sua species est a nerui, a carnis, ab aliarū similarū formis distincta. PH. Est, ut iis quæ natura cōstāt omnibus. E V. Nec uerò suā hanc speciē ab aiæ excessu stati accepit, sed eadē illi queq, inerat, cū uita et spiritu fiueretur animal. PH. Credibile id quidē unde. n. tam repētè corporea illa quū sit inuolasset? E V. Cur nō igitur nūc æque uiuit hoc corpus atq; antè, si quidē intermortui

Solutio.

Demonstrat totius formā diuersum quiddam esse a partium formis.

huius

huius partes similares, formis suis prǽditæ sunt singulæ, neque magis quam dum uiuere disiunctæ aut locis disclusæ? Si totius uiuentis species, è partium formis apta erat & composita, cur nō illa similiter in demortuo persistat his in sua quaque parte permanentibus? Hæccine satis ostendēdū, pręter partium formas, toti aliquid tribuendum esse, quo idipsum unum sit, & quo uitam agat? esseque illam totius formam diuersum quid a singulis singularum partium formis, neque ex illis coalescere? PH. Planè. EVD. Cum aut os aut lapis corruptione perit, illiusque forma dissipatur, elementa, ex quibus ea cō stabant, non simul, quasi ad nihilum redacta intercedunt, sed (quemadmodum uetustissimus autor Hippocrates memoriæ prodidit) facta uelut reciprocatione, in suas quæque unde prodiere naturas redeunt. PH. Scio: nam si elementorum substantię quæ ad rerum procreationem in unum confluxerant, illarum rerum interitu uanescerent, neque suam naturam, remearent, iam pridem assumpta foret omnis elementorum substantia nec causatis fuisse rebus innumeris hactenus generatis. EVD. Rem tenes, ea tibi est ad stirpis animantisve interitum transferenda; asseruant enim particulæ similares, suam quæque speciem, & ad suas redeunt naturas, abeunte totius forma. PH. Par omnino uidetur esse utrobique ratio. EVD. Vt ergo is quæ in lapide miscebantur elementis, lapidis insidebat forma, neque tum sincera erant ea primordia; sic mihi animo concipio, in animali dum uiuit, animam & in toto & in singulis esse particulis, ut & uitam iis & uitæ munera largiatur. PHIL. Est, opinor, necesse. EVD. Quid porrò hic amplius expectas? An ut concludam id quicquid est unde uitę munera accipimus, cum animam tum rei speciem appellari, eamque nec ex partium compositione coalescere, nec illis necessariò comitari? An ut finem potius faciam in re satis per se clara? PHIL. Satis equidem hęc superque esse censeo. EVD. At mirum ut inter hæc noster Brutus sibi silentium imperare potuerit. PH. Nihil enim habuit quod diceret, aut cur his refragaretur. EVD. Et in eo tamen exemplo quod obiicerat, rem nostram confecimus. BRVT. Vt mutuò milisscabunt, quasi uerò quicquam ad me pertineat mutua ista inter uos assentatio, aut quasi ab iis rectè quicquam concludi possit inter quas aguntur omnia de composito; manet inquam (utcunque magna contentione uestra confirmetis) omnia tamen mea immota, neque unquam poterunt ulla omnino ratione labefactari. EV. Quid audio? Ita ne o dij boni, immota manent quę ego ab imis usque fundamentis erui? BRV. Siccine ais? quibus tandem id obsecro machinis? EVD. Nullis ne? An uis ut iisdem illis ego tibi lipientis hosce & inutiles oculos eruam? Partes illę inquam, quas tu tum in stirpes tum in animali dissimilimas, quæ superant partes, neque formæ sunt omnes, dum eorum utrumque in uiuis est. At mortem obeuntibus illis, totiusque uanescente forma, quæ superant, parere, neque formæ neque essentiæ sunt eiusdem, sed omnino diuersæ. Imo & discretę sunt, neque unum inter se cohęrentes & continuatæ efficiunt nisi fortasse positionis uicinitate, quo modo lapides, ligna, lateres, & cementum domum; nam singulæ partes ad suas tum naturas redeunt, quę præsente totius forma, inter se unitæ & continuatæ simplex quid & unius essentiæ erant. Itaque totius interitu, similari cuiusque partis specie, in suum (ut appellant) actum & in suam perfectionem erumpit, quæ non ita pridem dum uiueret animal, solū inesse potentia dicebatur; actu enim fit quod erat potentia. Et illa quidem tū nobilioris formæ lumine obscurata, nec elucere ipsa poterat, nec parti suam aut essentiā aut nomē conferre.

Solutiōes argumentorum quę sunt initio capitis huius.

Quando-

Quandoquidem formę inferiores, quæ nobiliori sunt uelut administræ, cum pręstantior illa sublimior inducitur, potestate tãtum insunt; quæ modo energia id est re ipsa atque actu inhærescebãt. Et contra quæ præsente nobiliori, potentia solum inesse dicebantur, illæ ea decedente erumpunt in actũ, uiresq; suas integras & sinceras exhibent. His uides ea quæcunque argumentando collegeras dissoluta nã si fortè partibus similaribus, quæ iam suis formis insignitæ sunt, noua totius accedet forma, non idcirco tamen conficere possis, parti cuique duas inesse formas, quod eidẽ rei duę perfectiones haudquaquam esse possunt. Complures autẽ formas, eadẽ in re potentia simul esse posse pręter has uerò & unà actu nemo est qui neget. Neque uerò forma accedit τῷ ὄντι actu manenti sed obscuratur inferioris formæ ille actus & perfectio quoties clarior ac nobilior immittitur. Quocirca neq; quicquam unũ diuersorum (quod ac erimè contendat) generũ erit sed ab una posteriori nobiliorique forma, res omnis essentiam, nomen, genus mutuabitur. BR. Hac ratione, si priori meæ argumentationi satis esse factũ putabis, posterior saltè stabit quæ tuã opinionem conuincat.

EV. Multo hercle minus, id intelliges, si quid de formę essentia teneam audieris, ergo enim compositi corporis speciẽ cum simplicẽ & similarẽ, tũ per omnes particulas fusam esse pronuncio. BRVT. Qui sic? Paucis explicabo. Tu mihi mentẽ attende. In hanc totã quã uiuentẽ cernis stirpẽ, spiritus unus naturalis, isq; sui totus similis sparsus diffususq; est huius quoque spiritus interuentu, una toti stirpi anima insidet. Erit id fortè dilucidius in animantium genere his unincus at simplex est naturalis spiritus, ab uno simpliciq; fonte profluẽs, ubique sui simplicis, omnes tum similares tum dissimilares partes cõtinens, ergo cum is unus sit è simplici fonte scaturiens non nisi unius simplicisq; animæ uehiculum & nexus esse potest. Ita enim si est a ueteribus philosophis rectẽ demonstratum, animæ conuenientis ac proprij sibi spiritus nexu & uinculo in corpore retineri, nos rectè ex ipsorum spiritum differentia, quàm sint multiplices, & quàm inter se dissentientes animarum essentiæ, colligemus. Naturalis igitur anima unica esse in omnes particulas spirans atq; diffusa concluditur. Haud absimilis est uitalis aut sentientis ratio, quæ proinde quòd animantis spiritus unus, ubique est, & ipsam quoque per omnia cùm sentiendi tum mouendi instrumenta unam esse necesse est. Videsne quid uelim? EV. Audio saltem, etsi non apertè id uideo. Enimuerò, ut donemus tibi naturalis tum spiritus tum animæ unum esse fontem, pro partium tamen uaria natura, hæc alia atq; alia esse deprehẽduntur. Ossi, carni, neruo & cuique sigillatim particulę, peculiaris quidam ac suus insit spiritus & anima. Nam ut hę partes substantia sunt maximè dissimili, sic eas dissimiliter & nutriri & augeri par est. Qui igitur tam diuersa, una eademque pręstabit anima? EV. Quid ni? An tibi nouum uel incredibile uidetur, si quid diuersorum instrumentorũ adminiculo, multos ac differentes edat effectus? BR. non adeò. EV. Nempe hoc illud est, quod hac etiam in re te sentire uelim, tã uarias ac latè dissidentes partium functiones, non ex ipsius animę, sed ex partium quibus infusa & inspirata est, differentia proficisci. Hoc itaque modo, uis animalis etsi una est suisque similis in omnes tum neruos tum lacertos distributa, per alios tamen solum sensum, per alios sensum simul ac motum confert & efficit: & utrumq; alias obscurius, alias clarius, pro partium quibus est infusa quasq; mouet uarietate & affectione diuersa; uis item naturalis quæ in carne est, carnẽ gignit, quæ in osse, os, eodẽq; in reliquis modo. Accõmodat enim, ipsa sese ad partium quas moderatur ac fouet tẽperamentũ, naturam multiplicesq; ac uarios usus.

BR.

BR. Sed quidnã est quod modo mihi de stirpibus dicere occœperas? EV. ut animantibus uis naturalis è corde uel iecore, ubicũq; prima est eius sedes, profecta, toti deinceps corpori cõmunicatur, sic propemodum censuit *Aristoteles*, stirpibus quiddã inesse, cordis loco, idq; media inter radicẽ & caudicem sede, è cuius uelut scatebris, uis illa naturalis manans, in uniuersam deriuetur stirpem. Itaque scire licet, quęcunq; specie distare existimamus tum animãtia tũ stirpes, diuersum hoc uitæ principiũ sortita esse diuersamq; ab hoc emanantẽ naturalẽ uim, ita ut sit sua cuiusque formæ propria. Attamen sic est illa simplex, & tota uniusmodi, ut uel in dissimiles partes recepta, una suique similis usque persistat. BR. Quid tu hinc colligendũ esse ducis. EV. Viuentis huiusce stirpis lignũ, corticẽ, foliũ, florem, atq; fructũ, omnia unius esse formæ, unaque specie contineri, & animantis os, carnẽ, uinculũ, cartilaginem, specie nequaquã dissidere. Atq; id est quod argumenti tui posterioris, quò fortiter cõtendebas, nõ posse simplicẽ ac sui similem formã, tã dissimilibus partibus æquabiliter insidere, imbecillitatẽ prodit. Nã quæ substantia ac tẽperamẽto dissimili cernũtur, communi quadam per innatũ spiritũ caloréq; præparatione, redditæ sunt similes & idoneæ ad eiusdẽ formę susceptionẽ. B. Illud ipsum prouidebã esse tuæ rationis consequẽs. sed ut eras pollicitus, ita mihi nunc deinceps respondeto. EV. Aequum postulas, neq; recuso. BR. Canis os specie & essentia discretũ est ab osse muli. Nõne ita res habet? EV. Demus istuc. B. At canis os, ab eiusdem carne longius dissidet, quã illius ipsius os ab osse muli. Igitur si species os ab osse differt, muli inquã os ab osse canis, quis neget carnẽ ab osse cũ quo nihil simile habet, ne in uno quidẽ eodéq; animali, specie saltẽ differre? Quid hic habes quod respondeas? EV. Erras. Neque enim si utriusq; os, tũ canis tũ muli, eadẽ appellamus nomenclatione, idcirco putãdum eadẽ illa specie ac ratione cõtineri, immò uerò disiuncta sunt diuersorum animãtiũ ossa, & quidẽ latius quam eiusdẽ os atque caro. Vis illa naturalis quæ canis ossi moderatrix præest, eadẽ nõ potest asini ossa reggere, & canis tamẽ cartilaginẽ & carnẽ perinde atque os moderatur. De hac partiũ similitudine, si rectè iudicare uoles, nõ est (ut dixi) æstimandũ substantiæ tẽperamentũ aut crassitudo, sed ipsius sua quædã proprietas, & is spiritus, qui accedenti formæ illã certo modo præparat. BR. Eodẽ reuolueris. Quid iuuat, toties hæc nobis tã odiose inculcare? Iã tu uicissim audi, multis nõ agã, sed tamẽ intelliges tãdẽ, quãtopere in huius hęreseos delectu, iudicio falsus sis. EV. Magnã inibis a me gratiã, si meã diligẽtiã, tuis scrupulis excitabis. B. accuratius singula excutiã, neq; ad te confutandũ rebus utar extrinsecus alicunde corrogatis, sed omnibus ferè domi tuæ natis. EV. Quænã illæ? BR. Malum hoc medicũ, hoc ue citreum, tù ne aliquando quale sit considerasti? EV. Et persepè quidẽ. BR. Cortex eius calet; quęcunque uerò illo integuntur interanea & uelut uiscera, non parum frigent. EV. Id uel quiuis è plebe nouit. BRV. Casię fistulę medulla lenit aluumque subducit, cortex menses potenter mouet, adeoque fœtum etiam excludit. EVD. Ita compertum est usu. e BR. Floris qui in labrusca prouenit, extrema in ambitu folia refrigerãt quod nascitur inter hęc medium adurendi uim sortitum est. EV. Et id uerum esse, longi iam temporis usus atque experientia, sæpenumero docuit. BRVTVS. In animantium porrò genere leporis pulmo suspiriosos iuuat, sanguis calculum comminuit, ossiculum quod in poplite posteriori est arenulas deturbat, coagulum appositione conceptum retinet, pilus erumpentis sanguinis impetum sistit, hæccine omnia recipis? EVD.

Maximè

Maximè, sunt enim in usu quotidiano. BRVT. Quid igitur causæ adfers ad hæc & huiusmodi plurima? Cum eiusdem stirpis una pars urit, altera ui frigoris stupefacit, una in angustum arctando contrahit, altera fundendo dilatat, tum urinas aut menses ciendi, aut hunc aut illum humorem expurgandi facultatem habet una, altera uerò istorum nihil præstare potest, fieri ne (id quo asseris) potest, ut eadem omnes forma præditæ sint? EVD. Quidni? BRVT. Secus uisum est magnis ac doctis uiris, sed quoniam non tam authoritatis in disputando, quam rationis momenta ponderanda sunt, ratione potius pugnemus, & meam rationem cum tua ratione si uidetur committamus. EVD. Velim sane. BR. Ain tu a forma omnem actionem proficisci? EVD. Aio. BRV. Et eam formam simplicem esse statuis? EVD. Etiam. Quomodo igitur tam multi, tamque dispares erunt unius & simplicis formæ effectus? Quo pacto erit illa multiplicium & contrariorum author, quę non constet ex contrariis, & quę sit omnino simplex? hęc haudquaquam fieri posse non ignorans scio, & si soli essemus non dubito quin tu mihi facilè fassurus esses. Sed turpe ac pudendum uidetur, in grauium uirorum consensu atque oculis, palinodiam canere, quo circa, non amplius urgebo sed ad alia si uidetur discutienda pergam. EVD. Quid istuc rei? Ita ne tibi res est confecta? ita ne antè uictoriam triumphum? BRVT. Nihil enim habes, quod huc afferas. EVD. Bona uerba. BRV. Dic igitur clarè, ut in pessima causa, ingenii tui specimen exhibeas. EVD. Quas mihi modo recensebas facultates, illæ nequaquam ab ea animæ parte prodierunt, qua uiuunt aluntur que stirpes, hæc enim solas uitę functiones confert, atque has aliis aliter. At uerò stirpis eę partes quæ uiribus possent contrariis, non uiuæ in nos agunt, sed cum iam mortuę corporibus nostris adhibentur, uariis pro sua quæque natura modis illa afficiunt, ut intelligere liceat, eas δυνάμεις aliunde quam ab altrice & naturali anima peti, quæ totius est stirpis uidentis. BR. Hem optimi uiri quid cessatis, uestræ certè partes sunt amico succumbenti opem ferre. EV. Iam deum sentis, quam sit huius teli penetrabilis acies, quamque facilè sit te perfossura? stirpis emortuæ partes, quarum mihi contrarios effectus obiicis, nequaquam eiusdem sunt formæ εἰδοποιοῦ, cuiusmodi dudum erant cum uiuerent, sed ut uires & temperamenta, sic & formas habent diuersas, per quas res efficiunt tam dissimiles. Nunc animam naturalem in eas redire remeareque fingito, quæ paulò antè excesserat, ea tum illis partium uiribus nihil addet, sed hoc maximè conferet, ut in quibus partibus tanta inest uirium dissimilitudo, illæ nutritione incolumes seruentur, & increscant, & priusquam senio contabescant alias de se eiusdem generis excitent, nam hoc ipso a lapidibus metallisque distant. Ergo altrix illam anima, tum singulas partes tum speciem illarum conseruat, quibus aliunde uires accesserant. BR. Hoc scilicet eras cum tanto apparatu, & tam longa circuitione dicturus? EV. Hoc ipsum. BR. Controuersiam tamen nondum drimis, sed respondendo, in grauiora (quod est intollerabilius) incurris incommoda. EVD. Cur, obsecro, BR. Aperiam utrunque seorsum. Dissimiles illę stirpis aut animalis partes, uires habent illis etiamnum uiuentibus, aut easdem aut fortè maiores quam iam mortuis. quid ad hęc? face age. EVD. Vera narras, neque enim uires nouas morte consequutæ sunt, sed earum quas habuere, potius fecere iacturam. BR. Vt igitur emortuæ, sic & uiuentis stirpis particulę uariis pręditæ sunt uiribus, & res efficere possunt contrarias. EVD. Est necesse.

BRV. Cum igitur tu hasce omnes in communem, eamque simplicem totius formam referendas esse profitearis, qui possis effugere, quo minus illã contrariorum esse opificem fateare? At istud est longè absurdius, quam si illam asseras esse compositam. EV. Minimè uerò nam ego disputationem hanc semel con clusurus, certè & constanter assero, simplex idem agues quod anceps & homonymum appellant, contrarios effectus edere posse quotiescunque uel diuersa instrumenta, uel alias inferiore causas, uelut succenturiatas sibi non opus adiunxerit accomodat enim sese subiectorum quibus inheret naturę. BR. Tu igitur altricem stirpis animam, partium formis ignobiliorem ac uiliorem facis, si quidem conseruandarũ partium gratia illam conditem esse censeis. EV. Immo contrà planè. Singularum partium formas quosdam ueluti gradus esse, quibus ad supremam illam totius formam promoueatur, nec alia de causa illas in subiectum impressas, nisi ut ista preparatione ad hanc introducendã uia præsterneretur. Nec uerò cum dicerem animam nutriendi facultate præditam, singularum partium formas seuerare hanc illarum gratia cõditam esse putabam, sed sua ipsius stirpis solùm causa consistere. Ceterum quoniam illa è suis cohæret partibus, fit idcirco, dum se totamque stirpem hæc nutritione tuetur, nouoque fœtu multiplicat, ut ipsas quoque partium formas, quibus ad pręparationem opus habet interruptas quoque seruet, simulque nouas interdum generet. Itaque partes ad totius formam nonnihil equidem, at non essentiam conferunt. BR. Quidnam igitur? EV. Pręparationem & accommodatam quandam διάθεσιν recipiendæ simul atque seruandæ totius formæ, eiusq; omnibus muneribus desfungendis. His enim internuncij ac ueluti paranymphis, fœliciter coit & indiuulsum permanet formæ cum toto subiecto coniugium, quas si qua forte uis expulserit, necesse est uel diuortium statim consequi, uel inertem certè & ociosam formam in subiecto relinqui. Quemadmodũ igitur ossis, nerui, carnis, & cuiusque similaris subiectum non ex solo qualitatum temperamento, sed ex primordiorum quoque naturalium permistione preparatum est, & illis, suas formas seruantibus, forma nerui uel ossis influxit. Sic omnino putandum totius animantis formę corpus subiici, ex hęrentibus & in unum confusis, osse, neruo, carne, aliisque id genus partibus constructum. Ex apta enim & concinua similarium positione, numero, figura, magnitudine, partes illæ quę appellantur orcanicę consurgunt, è quarũ deinde conuenientia & mutuo consensu, suis numeris absolutum efficitur corpus. Itaque his uniuersis aptè concinneque in unum coeũtibus, conuenienter ac legitimè præparatum subiectum, formam horum omnium communem in se allicit & conseruat, & illius functionibus inseruit. BR. Admirabilis uero præparationum congeries. EV. Nec tamen omnes attigi, quas ad rei procreationem inductionemque formæ requiri existimo. BR. Nunquam desines in nugis terere tempus, & flexuosis ac uagis interpretationum ambagibus, inueniendæ ueritatis occasione intercipere? EV. Nihil equidem minus: sed si quod reliquum est auscultare uelis, audies quæ sunt omnium longè uerissima. BRV. Non feram amplius: narra cui uoles tua commenta. PH. Mecum age potius o Eudoxe, neque quod de his præparationum generibus dicere institueras abrumpas, nos quæcunq; dixeris ęquis & attentis animis accipiemus. EV. Quis huius uiri fastidiosam morositatem perferat? PH. Omitte uero illum, & ad expositionem quam auidè expectamus aggredere. EV. Adesdum igitur attentus, & animaduerte quid uelim. PH. Arrectus sum, dic agè. EV. in uiuentium omnium corporibus, tres minimum præparationes (sic enim appello

Solutio.

Partiũ formas præparationem quandam esse ad totius formã simplicem.

quas Græci προκατασκευὰς dixerunt.) ad formam recipiendam necessariæ insunt. Vna est proba & idonea temperatio, quæ partis cuiusque simplicis ac similaris sua esse intelligitur, ex primordiorum mistione prognata, & totius etiam corporis sua quędam composita, ex constituentibus conspirationibusque in idem similarium partium temperamentis comparata. B R V. Verisimile id quidem & maximè consentaneum. E V. Altera præparatio corporis est, congrua aptaque compositio, consensus & conformatio, quæ nos cernimus, organicis quibusque partibus, primum ac per se inesse, toti uero corpori ex organicarum compositione. P H I L. Hinc ego non dubito uiuentium omnium esse communem, nam & Aristoteles animam definiens, inquit esse actum corporis naturalis organici, quod organorum confirmatio sit ei corpori, quod uitam & animam suscipiet, necessaria. EV D. Tertius ad hęc est spiritus quidam, per totum fusus, cui salutaris inest & uitalis calor. P H I. Cur hunc inter pręparationes numeres nondum mihi planè constat. E V D. Si pro comperto tibi est, animal omne calorem in se continere ac fauere, quo uitam tuetur, quoque extincto illius anima decedit atque intermoritur nequaquam in dubium uocabis, quin spiritalis ille calor ad uitam degendam sit omnium maxime necessarius, quippe qui & ad animæ naturam accedat proximè, & illi perpetuus atque indiuiduus comes sit. P H I L. Sed quid prohibet, quo minus hic ad superiores præparationes referatur, cum non secus atque ille ex elementorum concretione prodeat? E V D. Etsi elementorum soboles est prima illa pręparatio, conformatio tamen & spiritus, non illinc sed è diuiniori quodam principio originem ducunt. P H I L. Quid ita? E V D. Quoniam fieri nequit ut elementa uel diligentissimè ac summa cum ratione temperata, per se nullius ope alterius, aptam corpori conformationem, sensum, motúm ue conferant. Quam enim legem, aut quam mensuram his efficiendis feres? P H I L. Inexplicabilis est, mea quidem sententia, temperamenti modus. E V D. Id in conformatione longè magis dicas, nam hoc haud illud temperamento esse calido satis intelligitur, eo quod calidum & igneum elementum cęteris elementis in permistione prępolleat. Itemque tactu frigidum si senties, frigidum elementum dominari sed quanam ratione factum sit, ut hæc aut illa fuerit huius aut illius rei figura, id uerò est, quod nec dicere, nec mente consequi possis. Plurima enim cernimus quæ cum sint eiusdem temperamenti, dissimiles tamen figuras accepisse, rursumque consimile esse figuras quorum sit dissimillimum inter se temperamentum, id quod ex mediocrium sententia plenius postea & uberius probabitur. P H I L. Videtur id ratione aliqua ex parte, fulciri. E V D. Porrò insitus is siue spiritus siue calor, qui uitæ est & opifex & uinculum, non poterit partium corporis temperamento acceptus referri. P H I L. Id quoque si placet, apertius doceto. E V D. Repente ac recens extincto iugulatoue animante, partes similares, suam singulæ aliquandiu retinent temperaturam. P H I L. Id memini iam a te supra demonstratum, fieri non posse, ut insitum rei temperamentum tam subito mutetur suamque uelut exuat naturam. E V D O. In iis tamen partibus tum neque insitus ille calor, neque spiritus inest. P H I L. Quid mirum? Nam idcirco interiit animal eiusque partes, quod animæ uitæque conseruatrix causa, nempe spiritus ille calidus, nobisque insitus, aut subito euanuerit dissolutus; aut extinctus perierit etenim aperte cernimus, quod ab Aristoteles annotatum est, moribundum animal refrigescere. E V D. Hinc itaque concluditur, insitum illum siue spiritum siue calorem nihil ad temperamenti rationem

tionẽ pertinere. Et quũ spiritus qui in arteriis præsertim maioribus est, inter corporis partes non censetur, sicuti neq; qui uenis clauditur sanguis, fieri proinde necesse est, ut nec ille spiritus calor quicquã pertineat uel ad corporis substantiã ad temperamentum ex elemẽtis naturæ ortũ. Quare hoc ipsum nec spiritus nec conformationis efficiens erit, sed hæc è diuiniori natura fluxisse oportet. PHIL. Iam primum in mentem mihi uenit Auerrhois ille, in Arabum factione primæ existimationis philosophus, qui collectaneorum sectione prima, tuam sententiam sequutus, censuit innatum nobis cum spiritum, neutiquam ex partium corporis temperatione proficisci. Sic enim ait; Partes natura quidem & agunt & afficiuntur in totũ a calore ipsis innato, qui alius est ab eo, quem a temperamento adipiscuntur. Experimento quippe anatomices compertum exploratumq; est, corde corpusculum contineri uaporosum exquisiteq; calidum, quod ab ipso per arteriarum ductus in uniuersum deriuatur animantis corpus atque transmittitur. Hæc sunt quibus planum facit nobis insitum calorem & spiritum, non modo ignis naturam conditionemq; non retinere, sed ne ab elementorum quidem concretione, permistioneque omnino prodiisse, quasi illorum diuinior quædam sit origo, quæ qualis sit, neque mihi occurrit, ubi ille expresserit, neque aliunde possum, ulla diligentia plenè consequi. Tu proinde quicquid de his habes animo comprehensum (habes autem ut scio plurimum) id depromæ quæso, & liberaliter nobis impartire. EVD. Rem petis perquam sane lubricam, & plenam periculi, unamque omnium maxime temeritatis obnoxiam calumniæ, sed audebo tamen; quando ita postulat disputationis continuata series, quantum ea de re teneo id uobis exponere, ut ratione inter uos communiter agitata ex æquo bono statui possit, quam oporteat his de rebus esse, doctorum & ueritatis amantium hominum, sententiam ac primum quidem caloris & spiritus, mox deinde formarum originem ortumque commemorabo. Quare sic agam, ut mea omnia firmissimè corroborem ex Hippocrati, Platonis, Aristotelis & Galeni decretis. PHIL. Et in hoc sumus, auide quicquid dicturus es excepturi, & tanta diligentia expensuri, quanta ab hominibus maxima præstari põt. EV. Quicquid uiuit, nulla putrida materia creatum (usus perfectum id appellat siue in stirpium siue in animantium genere positum id constitutumque est) ex subiecto prodiit, quod est suum cuiusque semen PHIL. Memini id esse supra confectum. EVD. Ex hoc singulæ primum corporis finguntur partes naturæ ui non aliter quam opificis manu, minutæ particulæ, primum confusæ in ordinem postea digeruntur. PHIL. Sæpe id obseruatum ferunt ab hominibus studiosis. EVD. Itaque semen tanquam excellenti quadam sapientia præditum dum stirpibus quidem è terra, sed quæ sit aliis elementis permista, animantibus uero è materno sanguine familiare & quale cuique ex usu est nutrimentum suggerit, concinnam simul idoneamque elementorum temperationem confert, efficitque ut si unumquodque huius illiusue discreti singularisque temperamenti, unde liquet singularem temperamenti rationem quam nonnulli temperamenti proprietatem dixerunt, tum corpori toti, tum particulis ipsis ui seminis induci, atque etiam, certè conformationem compositionemque subiecti, de qua ex Galeni mente pomeridiana disputatione plura colligemus. Atque hoc modo complexi sumus priores duos præparationum ordines. Tertius porrò qui per uitalem spiritum, caloremque conficitur, ut non ex sola elementorum temperatione perfici potuit, sic apertius illustriusque quam reliqui a semine sui ortus initia ducit.

Semen enim caloris & ſpiritus refertum aſſeuerant omnes, & has uires a parentibus accepiſſe. Nam cum ſui ſimile quippiam generaturi parentes nequeãt in opus continenter incumbere, quòd aut prius quam perfectum ſit, intereant, ut ſtirpes aliquæ, aut alijs uitæ rationibus ſeſe accommodent, ut perfectiorum animantium genus uniuerſum, prouida ſolersque Natura, rerum æternitati con ſulens quæ parenti inerant ad procreandũ & uitam largiendam uires, eas ꝑ calorem & ſpiritum ſemini commiſit, exigue quidem portioni, ſed quæ totius uicaria iiſdem prædita facultatibus, toti ſimile procreet. Hæc in rem præſentem tibi ſatis ſint, alias, dum ita feret, plura fortaſſis audituro.

Rei naturalis potentiam non poſſe ſuopte impetu ad formam progredi, ſed haud ſecus atque actum de habitu, formam elici de potentia materiæ. Cap. V.

PHILIATROS.

Potentiæ nomẽ multiplex.
5. Metaph. ca. 12. & 5. cap. 1 & 2.
2. de Anima cap. 1.
In categ. qualitatis.
9. Metap. cap. 2.

AGEDVM mi Eudoxe, has quæſo mihi tenebras quibus offundor, diſcutito, iam enim ſuprà docuiſti; potentiam eſſe materiæ quandam præparationem, ad excipiendam certam ſpeciem, at hæ προπαρασκευαί quas ſemini ineſſe commemoras, ſuntne ea ipſa potentia quam inueſtigamus? EVDO. Sunt omnino, atque in unum idemque redeunt. PH. nulla iam demum uerborum circuitione, nullo anfractu, rem omnem compendiò & planè dixiſti. BR. An non illud audax, ne dicam temerarium, facimus, rem tam arduam, tam a noſtris ſenſibus abſtruſam, de qua doctiſſimorum philoſophorum acerrimæ ſunt & in hunc uſque diem indefinitæ contentiones, tam pauci tamque apertis uerbis concludere? Confidentia eſt hæc certè intollerabilis, & ab interpretis naturæ modeſtia aliena. Tu quaſi digito attingas, audes quid potentia ſit indicare? EV Quidni? Sed iam agè queſo mi Philiatre, quum potentiæ nomine nihil ſit nec philoſophorum ſermone magis tritum, neq; diſputationibus acrius exagitatum, poteris ne quam multiplex id ſit recenſere? PHIL. Potero ni fallor, primum enim Ariſtoteles potentiam eſſe definiuit motus mutationiſque principium, quumque id duplex ſit, unum efficiendi, patiendi alterum, duplicem inde potentiam ſtatuit. Efficiendi quidem potentiam eſſe dixit mutationis in alio principium, de qua Phyſicorũ ſeptimo multa, patiendi uerò, principium mutationis ab alio, qua uerbi ſignificatione, rei cuiuſq; materiã appellat potentiam, formam uerò actum atque perfectionẽ. Harum utraque in ſubſtantiarum eſt genere. Præterea autem id etiam nominis ad accidens quiddam trahitur, quod Ariſtoteli naturalis potentia uel impotentia dici ſolet. Eſt enim habilitas uel affectio cuius ope unumquodque facilè uel agit uel patitur, aut ſi mauis, propenſio & procliuitas quædam ad aliquid agendum aut patiendum. Sic omnes artes agendi potentias nuncupauit, quod principia ſint mutandi in alio. Similes etiam affectiones rebus inanimis aſciſcit, quarum ſubſidio expeditius agunt obſiſtuntve, ne cõtrariorum ui in deterius commutentur. Patiendi potentia diateſis eſt, quia res queque in alium ſtatum promptè conuertitur. EV. Conſiſte pauliſper, in portum enim iam appuliſti, nam ea de qua diſſerimus eſt patiendi potentia, quæ materiæ tanquam preparatio quedam incidens, eam aptam idoneamque reddi commutationi, & excipiendę quam appetit formæ. Hæc eſt quam Alexander

Aphrodi-

Aphrodisæus, rectè inquit esse principium materiæ inditum, per quod illa apta sit ad omnia suscipienda, & ab ipso & ex ipso futura sunt. E V. Quicunque definierunt, potentiam esse materię quandam præparationem & instructionem, illi si non ultra qualis ea sit præparatio inuestigandum putarunt prodigiosa tamen commenta nobis obtridunt, laborantque de nominis potius, quam de ipsarum cognitione rerum. At si ueterem philosophandi legem sequi uolumus, res animo comprehensę nobis sic erunt, ut si sensibus essent perceptę. Tu itaque mi Philiatre, & ex tribus istis pręparationibus, concinnam materię accommodationem clarè intelligis, ne dubita te quoque potestatis puram essentiam tenere. P H. Tenere me puto. Cæterum uelim ut mihi alia deinceps interpreteris, eaque, & multa & multis perobscura. Quum philosophi dictitant, de potentia materię educi formam, tu ne censes has pręparationes cum iam perfectionem integram acceperint, formam de se emittere? Scio equidem a Simplicio ea de re sic scriptum esse: In omni mundo, si quis exortus prodit, non aliter quam per potentiam ad substantiam prodit atque perficitur, materięque quum recipit formam, per potentiam ad ipsam perducitur. Et alio loco: Neque enim omnino ab imperfecto ad perfectum aliquid peruenit, nisi media adsit potentia, addens perfecto id quod deficit, summam perfectionem suscipiens a perfectissimo. Hæc non sanè dubito quin uerissima sint, sed me nihil prorsus docent. B R. Si mihi liceret bona istorum uenia, ego tibi o Philiatre, paucis explicarem, quemadmodum rei cuiusque species ac forma, de potentia materię ducatur. E V. Tibi uerò non conceditur modò, sed & omnes quotquot adsunt orant, ut te huius quæstionis interpretem exhibeas. B R V T. Planam igitur huius rei expositionem accipe, quę nullo negocio, te ab intricatissimis aliorum erroribus expediat. Isthæc de qua tam anxiè disseritur potentia, qualitas est, quæ magna in utramque partem latitudine, alias intendatur, alias remittatur. P H. Magna certè quidem. B R. Atque initio pretenuis ea est & obscura, mox uero sensim paulatimque uires capit, & increscit; quumque ita minutatim facta additione, ad integram absolutionem uenerit tum ea est, ut Aristoteles dicere solet, ἐντελέχεια quædam, quam alii perfectionem, alij perennem quandam agitationem interpretantur. Quemadmodum igitur ista perfectio, de inchoata obscuraque præparatione sensim ordinatimq; uidetur; sic sanè existimare debes, rei cuiusque speciem (quę a perfectione nihil differt) de præparatione ac potentia uerè nasci & oriri. Est enim perfectio species, ipsaque præparatio potentia, neque ad eam rem alia opus est explanatione; sed ut præparatio tandem fit perfectio, sic potentia commutatur in formam. E V D. Parum abest, o Philiatre, quin tenearis, uide ne imprudens tu tibi laqueos induas, periculosa est assentiendi facilitas; proinde in tam lubrica ac præcipiti uia, memineris tibi cautè incidendum esse. Sunt enim permulta, falsa illa quidem sed ueris tamen simillima, quæ ueritatis pallio uelata, falsa specie multos in fœdos ac pudendos errores abducunt. Est autem hic Brutus percallidus, & qui nisi caues, te facile circumueniet. P H. Quomodo? E V D. Si perfectionem esse rei formam dederis, actum est. P H. Quid igitur censen illa inter se esse diuersa? E V. Maximè; si quidem non minus distant, quam quę in diuersa genera deuertunt. Perfectio ex potentia sensim uelut adolescens consummatur, parsque totam antecedit: forma uerò, immissa tota repentè est, cuius ne minimum quidem antè fuit. Illa

Quid sit formā adduci de potētia materiæ.

Falsa quorundā expositio.

Perfectio nē nō esse rei formā

Illa ut potentia, natura quædam est patiens: hęc natura est efficiens, omnisque motus principium. Illa accidens solum est, hæc autem simplex puraque substantia, quod meministi suprà esse multis rationibus confirmatum. P H I L. Memini tanquam nominis mei. E V D. Qui fieri igitur potest, ut potentia continuato incremento, in solidam atque expressam formam (sic enim appellare placet quam Græci οὐσιώδη dicunt) abeat, ut fiat ex qualitate substantia? ut genera suprema, quibus nihil sit inter se commune, queque longius distent, quam quę sint summè contraria, in sese mutuò commigrent? Potest equidem quæuis qualitas, in aliam qualitatem transire, & in substantiam substantia, communem enim materiam habent: at qualitatem in substantiam reciproca uicissitudine commutari posse, nulla comprehendit mentis humanæ cogitatiò. P H I L I. Mea certe nullo modo concipit. E V D. Et aliud tamen tibi persuadere nititur uersutus hic Brutus, ut te obnoxium aliquando & prostratum teneat, ijs utique persimilis, qui subsellia assidere uolentibus subtrahunt, ut qui ceciderit, cum eum uideant supinum, profusius & maiori cachinno rideant. P H I L I. Nunquam ita facile me duci patiar, sed quem semel occupauero gradum, in eo posthac firmius & fixius persistam. B R V T. Quid audio. Siccine mea sententia contortis & aculeatis sophismatis impetitur? Siccine captionibus eludor? E V D. Ita tibi appellare liceat, quæ fugere non possis. Sed si per ocium tamen apud te singula diligentius expendes, cernes profectò, quanto nostra hæc tuis illis præponderet. Quod si tuis rationibus aliquid constructum esse putas, næ ego illud & facilè & breui diruam. B R V T. Aggredere, iam expecto. E V D. Quæ in semine est potentia sensim minutatimque augetur, dum perueniat ad summam perfectionem: itane ais? B R V T. Maximè. E V D. Quanam obsecro agente & concitante ui, incrementum illud dari putas? B R V T. In promptu est Alexandri responsio, primum infusum esse semini quoddam motus initium, quod impetu a generante accepto, ad aliquem usque finem agit, dum se continuato incremento perfecerit, & uelut ingressum stadium, ad metam usque (nisi si qua uis de cursu retrahat) percurrerit. E V D. Sum equidem plus ęquo obliuiosus, proinde si longius extrahitur oratio, tota mihi protinus excidit. Age igitur concisis magis respōsionibus, si modò eas a me memoria teneri uelis. B R V T. Quemcunque uoles modum tenebo. E V D. Impetum quendam, motusque initium ais a generante iam olim semini datum fuisse. B R V T. Ita res est. E V D O X. Hoc motus initium, intelligis ne esse potentiam? B R V T. Id ipsum prorsus. E V D. Deinde principium illud, quod est potentia, agere quidem continenter existimas, & a primis inchoatisque naturis, ad ultimas & consummatas, quibus nihil addi possit, quasque nos summas & perfectissimas indicamus, procedere. B R V. Quid ni? E V D. Et hanc potentiam tu qualitatem esse statuis? B R. Sic uisum est Aristoteli. E V D. At nulla qualitas, primo & per se potest agere, sed omnis actio, ad substantiæ compositam formam pertinet, quæ principium quoddam est efficiens. B R V T. Ne hoc quidem inficior. E V D. Dum igitur ais potentiam sensim augeri, quo ad fiat perfecta species, accretio illa, cuinam formę primum refertur accepta? B R V T. Ipse uideris, istuc ego minimè inuestigo. E V D. In semine tria tantum esse dicimus, materiam, formam, potentiam. Illa igitur potentiæ actio, perducitne primum ad seminis formam? B R V T. Quo-

Potentia nūquā sic perfici potest ut in formā degeneret.

... etiam seminis nullaratione posse in formā trāsire.

nam alio perduceret? EV. At id fieri nequit. BRV. Quid causæ? EV. Quoniã quicquid agit, in hoc agit, ut sui simile reddat obiectum patiens, neque forma quæ in semine est, aliud quicquam molitur, quam ut semen aliud de se generet. BR. Hoc ipse satis sciebam, sed eo me uel inuitum traxerat rei consequentia, nunc itaque resilio, & potentiã quæ semini inest, sese sua ui augere assero, neque ullã externam opẽ desiderare. Ea enim tametsi qualitas existimatur, præstãtioris est tamen ordinis quam cæteræ, quapropter & illam Aristoteles appellauit naturalẽ potentiam, quòd ut qualitatis, sic & naturæ quadãtenus sit particeps. Quocirca qui illã dicet per se aliquid agere posse, nihil absurdũ dicet. EVD. Mira diuerticula. Huc igitur sequere, quando ita tibi uisum est. Si quid primo ac per se agit potentia, dum se ipsa auget ac perficit, aliud efficit nihil quam sui similẽ potentiam, neque potest ipsa quãtumuis aucta de se formam edere. Ex semine quidem tanquam ex subiecto generatur animal aut stirps, at potentiæ efficientia formam, aut seminis ui animal generari, præstantiũ philosophorum nullus receperit. BR. Quid ita quæso? ED. Quod nondum est, sed futurum est, id iam simpliciter non est, quod autem non est, qui possit aliud quicquam efficere? quo pacto fieri posse existimas, ut formam procreet quæ semini inest potentia, si nondum inest ipsa forma? aut semen, quod nondum sit ipsum animal, efficiat animal? Nempe si quid ex his gigni debet aliud quiddam poni necesse est, quod actu formam obtineat, quòdque sit huius procreationis efficiens causa, eaque prima & præcipua. Quę Aristoteles diligentissime contemplatus, in animaliũ stirpiumque procreatione duplicem naturam instituit, imperfectiorem unam, quę in semine fit quidem, nondum tamen est, perfectiorem alteram, quæ actu cum sit effectrix simpliciter est, qualis in eo est, a quo dimanauit semen. Locus est libro de animalium procreatione secundo, ubi naturæ & artis discrimen secreuit, his ferè uerbis, Ars principium formaque eius quod efficitur, sed in alio, motus autem naturæ in ipso est quod efficitur, ab altera profectus natura, quæ actu obtinet formam. In semine igitur naturam statuit, quę fit & mouetur, in eo autem quod actu est, efficientem naturam. Quæ simplicius in hanc sententiam susius explicauit. Vniuscuiusque natura & causa motionis, subiectum sibi ipsi & non alteri simile facit, ut enim natura hominis, hominem, sic & natura seminis, non aliud quam semẽ efficere potest. Quomodo enim proprie hominem faciet, ea quæ est in semine, quæ nondum est hominis natura antequam homo fiat? Si natura seminis commutari desiderat, & animal perfici proprie efficiens & proxima causa, est natura paterna atque materna, nam forma actu præcedit in patre & matre, secundum quem id quod potentia est ad actum perducitur. Atque hoc modo natura eius quod generatur, si efficiens dicitur, ita efficiens est, ut & ipsa simul fiat. Ea uero proprie efficiendi uim obtinet, quæ actu talis est. quoniam natura, sui similis est procreatrix. Vide uim illam seminis, quam potentiam appellari diximus, nequaquam posse in animalis speciem uerti, tametsi ipsa, sese, quamoptimè adaptet, & omni ornatus genere instruat atque perficiat, sed adesse oportere quiddam, quod actu tale sit. PHIL. Hæc mihi certè longè uerissima uidentur, neque iam hic noster Brutus quicquam prętereà habet quod obiiciat. Attamen priusquam colophonem his imponimus, consonum & æquum est, ut nobis id explanes, quod omnibus Philosophis placere uideo, rei cuiusque formam de subiecti potentia educi. EVDO. Quum, quę semini inest potentia, id est in iucundæ

eduhi se ipsa ma…

eadę formæ præparatio, assiduo incremento, ad summam perfectionem eua serit; ad substantię quoque formam simul peruentum erit. Etenim perfectionem illam forma necessariò comitatur, nec unquam deserit. Proinde Aristoteles, formam plerunque ἐντελέχειαν nomine perfectionis appellat, uel quod perfectæ potentiæ indiuidua sit comes, uel quod totum ipsum com pleat, & perficiat. Vt igitur perfectionem, sic & formam de potentia materię educi sermonis usu dicimus, tanquam pares in iis rationes faciat, ista consequentiæ necessitas. . PHIL. Formam de pręcurrenti potestate haud secus elici ratiocinabar, atque actum de habitu. EVD. Nec sanè multum est dissimilis analogia. PHI. Hanc igitur nobis plenius interpretare. EV. Longa assuetudine & frequentatis actionibus, muscus (ut hunc pro reliquorum exemplo sumamus) iisce partibus habitum adeptus est & inseruit, quę plurimum sese exercent. Atque is deinde tametsi dormit, habitum tamen hunc musicæ aut citharisticæ semper retinet. PH. Hoc tanquam digitos teneo. EVD. Si fortè igitur experrectus citharam pulsabit, undenam censebis illi modulandi actum incessisse? ex solo ne habitu qui in actum eiusmodi sit commutatus? PHIL. Nihil minus, sed eò profectò, quia concitata princeps animæ uis, iis tum partibus præsit ac imperet, quibus exercitationem iam olim inditus atque impressus fuerat modulandi habitus. hæ siquidem habitu paratæ in opus actumque suum promptè feruntur, quoties animæ ipsis inspirata uoluntas ita imperauerit. EVD. Rectè tu quidem. Vt igitur actum ex habitu idcirco prodire dixerunt, quod actus, nisi comparato habitu perfectè elici non potest, in ipsa quoque rerum procreatione dicendum est. Non enim potentia formam, sed externa causa imprimit, quæ tamen auxilio potentiæ destituta, non haberet ipsa per se satis uirium. PHIL. Video. Tanquam enim qui scientiam habet, sed ea non utitur, cum uult accedente mentis impetu, contemplatur, & actu fit sciens, item quodcunque subiectum, gignendæ rei perfectam potentiam habere dicimus, accedente agentis extrarii ui, id recte, te autore, actum formamque excipit. EVD. Scopum attigisti. PHIL. Quicquid scit (inquit Aristoteles) si animum in contemplationem actu intentum habet seruat tamen habitum, nec perdit contemplando scientiam, sed excolit magis, ac perficit, ita id quod perfectam potentiam obtinuit, accedente forma potentiæ qualitatem non excuti, sed ornamentum illi & perfectionem addit.

Medicamēta quo modo ducantur de potentia in actum.

EV. Ita necesse est, ut iam fixum ac stabile fit, id quod proponebatur haud secus de potentia materiæ formam elici, atque actum de habitu. PH. Id quidem iam satis perspicuū. Quod uerò medicamentis aiunt, quæ intrò sumpta, nostri caloris ui de potentia in actum excitantur promouenturque, his ne simile putas. EV. Quodammodo, Si quidem uel nondum adhibita nobis medicamenta, suam speciem habent, sibique innatas uires, sed quas non ante in nos exerant, quam a nostro calore sint irrita, quod certè opus est ad illorum uires experiundas. Itaq; uerè dixeris medicamēta de potentia operandi ad operis actionem, & quasi ex feriis ad opus uenire, non tamen ad nouam formam transire. Itemque in animalium procreatione, semen conceptum, uteri ui, ac benigno tempore ad agendum impellitur, non ut animal animalisque formam de se excitet aut edat, sed tantum ut exuscitat aut impulsa ipsius potentia ac facultas, deincepsque aucta, subiectam sibi materiam omni præparationum genere instruat, ut substantiæ tandem particeps forma, extrinsecus assumatur, & excepta commode asseruetur, suas denique omnes functiones obitura.

Gignendæ

Gignendæ formæ, ne minimum quidem ante in materia fuisse, neque potentiam quicquam esse formæ, neque ad substantiam genus referri. Cap. VI.

BRVTVS.

FRVSTRA nobis hic laborare uideris optime Eudoxe, qui quæ sunt oculorum testimonio clarissima, ratiocinatione uis, & inani ac longè repetita interpretatione eludere. An non cepam sæpenumero uidisti, de tectis aere libero propendentem, per se nullius extrarii ope, sese diffundere, & herbescentem ex se uiriditatem proferre? aut ouum solo fornacis tempore pullum excludere? Equidem & id ipse uidi frequenter, & Aristoteles fieri posse, literis mandauit. Nunc omni philosophorum autoritate posthabita, neglectis etiam acutissimè excogitatis eorum rationibus, solius sensus communis bonitate, & omnium animis informata notione ductus, dic per Deum immortalem, dum iam uiuere ac moueri incipit ille pullus, unde suam accipit animam unde prodit illa? aut quis eam inducit? ubi extrarius ille tuus opifex est qui ouo suam insculpat formam? An non hic tuorum commentorum se prodit uanitas? An non luce clarius est, illam ex oui potentia existere, ut ex eodē ouo pullum uniuersum? quid relicta sensuum euidentia, obstrusa uestigamus? E V. Iampridē coactus es fateri fieri istud nequaquam posse, & formā extrinsecus uenire. B R V T. Ego ne? tibi uero istud sum fassus? nondum, ut uideo hac in re mentem meam satis concepisti. E V. Quid hoc noue rei? B R V T. Dicam & equidem paucis. Ego enim perinde atque tu, rei cuiusque speciem in substantiæ genus refero, sed quod fortè non donabis, ad idem etiam genus, potentiam pertinere puto, hac autem ratione moueor, quod quum uideam speciem ipsam ex potentia trahi, necesse sit non diuersæ rationis ac generis illam statui, sed esse formæ aliquid imperfectum aut uelut mutilum. Atque id quidem in semine, cum potentia tantum inesse dicebatur ociosum delituisse censeo. Vbi uerò cœpit suis se uirtutibus prodere, esseq; ex efficientia manifestum, tum uero id actu inesse diximus, quanquam pristinam speciem non mutauit ... licet & exiguum, eandem tamen perpetuò substantiam tenuit. Hæc mea est de potentiæ substantia deque formæ exortu assensio, firma illa quidem certè & stabilis, & a qua me nulla ratio depellet. E V. Eo ne temeritatis procedes, ut inter substantias potentiæ locū tribuas? B R. Temeritatis non est, id quod uerissimum est asserere. In semine quum potentia quadam est animali ipsum animal inesse dicimus potestate quin etiā ipsum semen animal, esse potestate duntaxat. In ouo auis est potestate; in glande quercus ... est, sed potestate; in oleę bacca, ipsa est olea. In huncque modū quæcunque ex semine ut è subiecto proficiscuntur in ipso prius inesse potētia mente colligimus, quam emergant, & oculis ebuerlentur. Reliqua uniuersa quę nullo semine gigni traduntur ut metalla, ut lapides, ut stirpes seminis expertes, ut animali è putri materia nulloque coitu nata, non è quouis sine discrimine subiecto fieri palam est, sed ex eo duntaxat, in quo sui quoddam seminarium habuerint. Non omnis fert omnia tellus.

Hic segetes, illic ueniunt felicius uuæ
Arborei fætus alibi atque iniussa uirescunt.
Gramina. Et tu sum: *Nec uero terræ ferre omnes omnia possunt:*
Fluminibus salices, crassisq; paludibus alni
Nascuntur steriles saxosis montibus orni

Littora myrtetis latissima denique apertos

Bacchus amat colles, aquilonem & frigora taxi.

Horum autem causam reddit; *Quippe solo natura subest.*

Georg. 2.

Hęc Vergilii placita sunt, quæ te omnia recipere scio. Itaque dum potestate, animal aut stirpem in semine ponis, necesse est fateare delituisse hęc in eo, & suæ essentię quantumuis imperfectam, quiddam tamen omnino habuisse, neq; opinor, ibis inficias in istis seminariis eius quę uentura est aliquantulum esse formæ.

Solutio argumentorum.

E V D. Nihil ne minimum quidem, sed habet res tota eo modo, quē Simplicius aperuit. In semine (inquit) ex quo gignitur uel animal uel planta, insitum principium quoddam est, non minus perpetientis quā agētis motionis per quod procliuitatem quandam habet, & ampliorem quærit excipiendæ formæ. Hoc igitur principium potentiam appellauit, & naturam in semen infusam, quam ab anima longe diuersam facit, ne forte semen animatum esse fateatur. Est autem ea natura imperfectior multo quam anima, quippe quæ sit ad eam accersendam ueluti præmissa quædam præparatio, uel si mauis habilitas & potentia neque uero animę quicquam est, neque in eam poterit ulla mutatione conuerti, neq; aīę quicquam antè in semine fuit, quam ipsa tota actu cœpit existere, quocirca dici non potest semen animatum. Ergo ne tibi imponat ipsa nominis ratio, quod esse potentia dicimus id nequaquam est simpliciter, ut neque quod esse potest id iam actu est. Semen hoc aut illud potestate esse statuo, nec ideo tamen id iam actu & re ipsa esse dico nec enim est in glande uel quercus uel eius species, nec auis in ouo, nec formæ eius quicquā uel tenuissimum non enim partium adiectione paulatim minutatimque consummatur, sed subita repentinaque mutatione uno momento tota simul in subiectum concedit. P H I L. Audio maximè inter se pugnantes uobis esse sententias, quas si ex angustiis istis uerborum septis, in latiores ueluti campos deducetis, intelligi tandem poterit utra sit firmior, & ab utra stet ueritas quę certè & unica est & simplex ut alteram stare, alteram cadere sit necesse. B R V T. Meas ipse partes facilè tuebor, ac si meas rationes & authoritates in medium proferri patieris, cumque tuis contendere, intelliges, spero, uel pater, ac tibi etiam fortè ipsi persuadebitur, quidpiam formæ antè in subiecto fuisse, quam illa actu inesset tota.

Alia argumenta.

E V. Magnam tibi gratiam habiturus sum si ueris rationibus, a mea me opinione, in tuam perduxeris. Sed age iam, aggredere. B R V T. Qui scientiæ habitum habet, hoc ipso sciens, & est & dicitur, & quum scientię & contemplandi actio incesserit, actu & perfectè sciens. Hæc dudum concesseras. E V D. Neque nunc palinodiam cano: B R. Sic utique in semine, quam diu cumque nondum quicquam agere uitale potest, face tum est animam solum inesse potentia. Vbi uero, sua efficientia, suis se prodit operibus, actu tum inesse, quasi sola actione & effectis, actu ne an potentia duntaxat insit, discernatur Quod ipsum Aristoteles breui sententia sic expressit.

Degenerat animal li. 2 cap 3.

Animam naturalem altricemque in seminibus & utero conceptis quæ separari possunt, habere potentia statuendum, est non actu, priusquam (eo modo quo conceptus qui iam separantur) cibum trahant & officio eius animę fungantur Principio enim huius modi omnia stirpis uitam uiuere uidentur. De anima quoque sententia deinceps dicendum esse atque etiam de rationis intelligentięque participe omnes enim potentia prius haberi quam actu necesse est Hæc declarant satis Aristotelem censuisse, in semine sub obscuram fuisse animæ portionem, quæ præ imbecillitate nondum quicquam moliretur animalis functionis. E V D O. In transuersum perperā trahis Aristotelis sententiam

tiam, qui ne per somnium quidem, huius simile quicquam suspicatus est. Quid absurdius autem in philosophia, aut magis horrendum, quam naturali ter efficientem causam instituere, quæ seruata tamen & otiosa nihil prorsus agat? causam enim actione definimus, quæ si nulla erit, ne causa quidem esse poterit. B R V. Quid absonum? in trimestri uel quadrimestri fœtu, cum primum is moueri sentitur, anima uel tota inest, quæ ut absolutum erit animal, cunctas illi functiones præstabit? B R V. Inest utique. B R. Et tamen non dum potest illa neque cursum ciere, neque uocem edere, neque uisione quid percipere. Quid cedo est causæ? B R V. Quoniam impeditur aliunde, & quasi uincta tenetur, quod organa desideret, ad suas actiones obeundas accommodata. B R V T. Eandem rationē si ad semē transferes, intelliges profectò & in eo illam ab initio esse, & impediri tamen instrumentorum uel penuria uel uicio, quominus quid agat, illamque ablato impedimento mox in actum erumpere. Hanc ne me putes opinationem confinxisse, autores meos tibi proferam, uiros in philosophia adeo magnos, ut uerū te possit autoritas uel deterrere, uel frangere. Inter isque primum Aristotelem, quem scio te plurimum omnium & merito quidem suspicere; is igitur animalium procreationem ortumque discutiens, horum causam his uerbis plenè explicauit. Quorum principiorum actio est corporea; hæc sine corpore esse non posse certum est, uerbi gratia, ambulare sine pedibus. Itaque extrinsecus ea ut adueniant, fieri haud quaquam potest nec enim ipsa per se accedere possunt, quum separabilia non sint. Ergo eo authore, nutricandi sentiendique principia seorsum habentur nunquā, sed in corpore semper; quare eadem statim per initia erant in semine, nec unquam seiuncta, sed cum eo simul nata. Audi uero rursum ut Themistius alter mihi patronus hæc ista apertius è tenebris in perspicuam lucem eruerit. Igitur (inquit) & animas in suum aliquod proprium corpus (si suum animæ instrumentum corpus est) diuertere oportebit, dixi diuertere; imò non diuertit, sed fabricatur architectaturque sibi & præparat domicilium, non conformatum ante & præparatum. Causam deinde subiicit, Non enim quemadmodum cithara dedolatur prius & conditur, tum demum adhibetur ad musicam, ita & id corpus ornatur ante instruiturque, mox animæ sumendum offertur. Quale igitur singulis animis corpus instrumentumque conueniret, item qua ratione anima illud sibi confingeret, neglectum a Timeo penitus & retrohibitum est. Audis Themistio non interpreti modo, sed & paraphrastæ Aristotelis, uideri animam ab initio in corpore fuisse, neque dum preparato, neque obeundis functionibus accommodo; semper seminis comitem animam fuisse, neque ut rectè dicebat Aristoteles, sine corpore eam esse posse. Sed agè, erit ne ulla apud te Platonis authoritas? Erit opinor. At is eadem sæpius inculcās, præter illam animæ procreationem, quam in Timæo nobis exposuit, lib de Legibus decimo, de eadem hæc scripsit. Satis superq; monstratum est, animam omnium antiquissimam esse, cum motus principium sit. Et mox; Rectè igitur & propriè, uereque & absolutè diximus prius corpore animam factam fuisse, corpus uero posterius atq; secundo loco quod est animæ secundum naturam dominati subiectum, hæc Plato, quæ ut inter legendum oculis sæpe percurristi, sic nunc uehementer opto, ut in illa paulò acrius intendas & diligenter circumspicias, ac expendas qua de causa [illegible] corpore animam priorem esse statuerit. Hæc enim quoniam est omnis motus initium (motum a mutatione Plato seiungit, quod hanc inanimorum, illū uiuentium esse uelit) & quoniam omnia, etiam quæ corporis sunt administrat & obit, iure optimo sibi ipsa corpus apparat, instruit, ornat, Quod si

In semine contendit quiddam uenturæ formæ contineri.

1. de Anima cap. 2.

Xxx 3 est

est ut uerè esse, præclarissimi quique philosophi autores fuere, constat animæ essentiam in ipso needum conformato semine conclusam teneri, quæ continenter ipsum minutatimque & membratim fingat, ut opere tandem absoluto, functiones stirpis aut perfecti animalis, pro sua quæque natura, cunctas obeat. Ac sic nunc daretur de illis unum quemlibet, sed maximè Platonē rediuiuum nobiscum huc una congredi, præter illa quę sunt ab eo multis in locis accuratè conscripta, audires & alia profectò quam plurima, quæ te non probabili modo ratione, sed (qualis matematicorum esse solet) etiam necessaria, hunc te uel inuitum agerent. Et quanquam uana erit confictio, tu tamen patere ut cum animo representemus, hoc pacto te suo more interrogantem: o Eudoxe, quandiu in semine & corpore informi anima continetur, an non ea conformando corpori omnem operam impendit? Age, responde, mi Eudoxe, hęc tanquam percontanti Platoni. Quod si te pudet, nihil uerebor illi tecum ac pro te respondere nempe tum ab anima aptè conformari corpus, non ne rectè dixero? certè enim ita fatendum est, tum uero ille subijciet, Dum sic effingitur corpus, necdum ulla est expressa & distincta partium informatio, tum certè nequit anima eas exercere functiones, ad quas illæ partes comparantur. Quid an nō hoc quoq; dabimus, cū nec sine pedibus in ambulare, nec sine oculis cernere possit? Ac si ita perge. Conformato integrè corpore, & singulis partibus instructo, cum anima iam illarum ope, cuncta uitæ, sensusque munia exequitur, quo tandem pacto tum corpori inest anima? Actu dices, opinor, idq; & audacter & uerè. Quum igitur (inquiet) informi adhuc corpore, illa non ualebat animales promere functiones, quo tum pacto inerat? An hic obmutescemus? at id quidem turpe est. Quid igitur respondebimus? Sola nimirum potestate hoc enim restat unicum. Quid tu hic illum putas? Instabit utique & quod consequens est concludet. Animam quæ uim & potestatem ingenitam habebat agendi, nondum uerò quicquam agebat, ob instrumentorum penuriam, id ipsum esse, quod nos potentiam dicimus, actum uero, animam esse quę liberis expeditisque instrumentis opus edit. Itaque potentiam esse quidem animæ ipsius essentiam, sed quæ ociosa tamen nondum quicquam efficiat, propterea quod corpus ineptum adhuc sit & inconcinnum. Quis contra hæc possit dicere? Ego certè quidem statim assentiar. Tu uerò, quid? Annon idem quoque facies? Video te annuere. Quid ergo erat opus, ut tu nouum, inexplicabile, & incomprehensum potentię genus nobis fingeres? iam plane coniunctus es, opinor; tantumque abest ut ab instituto meo ipse deciderо, ut arctissimis uinculis te potius obstrictum teneam, adeò ut dimouere te non possis.

EVD. Pressius urgere uideris o Brute, nosque infestius ac propè dixerim furiosius insectari. Ac tu tibi quidem paucis & perperam intellectis philosophorum sententiis adductus, ante uictoriam canis triumphum: Sed moderare obsecro, ardens istos impetus, graue probrum erit si quid recantare cogeris.

BR. Egone? EVD. Caue exultes, sed animum mihi sedatum patienter adhibe. Quæ tu litigiosa peruersaque diligentia contendis; ex hypothesi defluunt & ducuntur omnia, quæ siquidem uera & fide digna fuit, idonee & conuenienter fortasse conclusisti, animam quæ nondum suas functiones obiret potestatis appellatione dignandum. Sed uana & fallax est suppositio, quæ semini & nondum efformato corpori, animam inesse assumit BRVT. Hanc non ego sed inuictissimi testes Plato, Aristoteles, Themistius tibi posuerūt. EVD Tu me statim (opinor) uel testium grauitate, uel numero offunderes, ni sensa illorum melius quam tu, concepissem. Primum enim quod ex Platone

citas teſtimonium, non de ſingularis ac de ſua cuiuſque anima, ſed de generali illa mundi, quæ totius eſt uniuerſitatis dictum eſt, de qua quid ſentiret, paulò poſt plenius expreſſit, his prope uerbis, Animam cuncta gubernantem & in omnibus quę mouentur habitantem, nonne & cœlum gubernare neceſſario confitebimur? & rurſum, Vniuerſa ergo quæ in cœlo ſunt, quæ in terra, quę in mari, ſuis motibus anima ducit. Hic igitur, ut paſſim in Timęo mundi animam Plato ſtatuit, a medio per omne uſque ad cœli extrema ſeſe porrigere, eique extrinſecus circunfundi, cunctisq; genitis uitam cõferre. Qua ſentẽtia, an tibi uidetur, rei unicus cuiuſque animam ſtatuiſſe antiquiorem prioremq; receas genito corpore? Sed de Platonis dogmate, acutius fortaſſe & diſtinctius poſthac iudicabitur, ſi in eum fortè ſermonem incidemus. Iam uerò quod ad Themiſtium attinet is ſe manifeſtò detexit, palàm, profeſſus animam ſtatim ab initio infuſam eſſe maris ſemini, tanquam indiuiduam ita diſpenſante natura comitem. Quamobrem nihil ueretur aut reformidat, ſemen animatum facere, cuius anima architectatur & extruit ſibi domicilium ex idonea materie. Atque in his quidem quæ ex putri muſcoſaque materia, nullo ſemine prodeunt, in lucem, animam quandam abſtractam cenſet, procreatis apteque conformatis uitam largiri, Timæum in hoc ſequutus, his uerò quæ ex ſemine deriuata fluxere, iam a Timæo deficiens, putat uniuerſalem animam nihil inſpirare, ſed ſuam cuique ſemini inſitam eſſe, quę temporis progreſſu cuncta conformans, ſuis tandem ſe detegat operibus. Hinc tu optime Brute, elicere uis, ut uidetur, potentiam eſſe Themiſtio aliquid eſſentiæ animę, cum nullus tamen extet locus, unde id haurire aut petere poſſis. Immo uerò ille ipſe Themiſtius in libris phyſicorum de potentia & priuatione diſſerens, tanquam de accidentibus diſputationem inſtitu it longa ſatis oratione. Sed neque Themiſtium fidelem idoneumque teſtem uelim in hanc noſtram diſceptationem recipi, quod nutabunda & inconſtanti aſſenſione, quo fluctus impellit, nunc in Platonis, nunc in Ariſtotelis ſententiam inclinare uideatur, Proinde ne qua tibi poſthac hinc ſuppetat cauillationum occaſio, iam nunc apertiſſimis ac ueriſſimis rationibus contra Themiſtium tibi probabo, ne minimum quidem eſſentiæ animę, ſemini antequam animal eſſe cœpiſſet inſediſſe. Sed Ariſtotelis tamen antè uidetur explicanda ſententia, quam tu putas perquam conuenienter ad tuam Themiſtiique opinationem confirmandam citaſſe. Nam ſi quis altius ac diligentius Ariſtotelis mentem ſcrutabitur, intelliget profectò, neque in iis quæ ex putri materia, neque in aliis quæ poſito (ut ille ait) ſemine ſurgunt, de animæ eſſentia quicquam ab initio fuiſſe, ſed totam tum primum illapſum, cum ad illam excipiendam dignè fuit & affabre conſtructum corpus. Qua in re Platonis rationẽ autoritatemque recepit, quanquam de ipſa formę origine, nec omnia probare, nec ſequi uoluit. Ariſtotelis abs te citatus locus, planè quidem innuit, animam tum altricem tum ſentientem non poſſe actu ſine corpore conſiſtere, quoniam ad corpus pertinet utriuſque actio. Sed ut in corpore eſſe utramque donemus neque ab eo ſeparari poſſe, an tu hinc directe colliges utranque iam olim neceſſariò in ſemine fuiſſe? An non aliud illis corpus ſubſterni poteſt? Poteſt opinor. Atq; in eum obſecro locum mihi fixius oculos intende, non quidem contentionis ſed ueritatis inueſtigandæ ſtudio. Quid enim ait? Nam neque ipſa (principia ſcilicet nutriendi & ſentiendi, quorum ad corpus refertur actio) per ſe accedere poſſunt, quum inſeparabilia ſint, neque cum corpore (craſſo ſeminis) ſemen enim excrementum alimenti mutati eſt. Vbi dicti etiam cau-

iam

sam subiecit, Semen excrementum esse uile ac sordidum, illa autem principia dignitate prestantia. BR. Si neque cum corpore, neque ipsa per se possunt principia nobis accedere, quis iam modus restat? EV. Audi reliqua. Sed enim, inquit, omnis animæ siue uirtus siue potentia, corpus, aliud participare uidetur, idque magis diuinum quam quæ elementa appellantur. Quale autem sit diuinum hoc corpus, quæ deinceps est sententia commonstrat. "Inest in semine omnium, quod facit ut fœcunda sint semina uidelicet quod calor uocatur, idque non ignis, nō talis aliqua facultas est, sed spiritus, qui in semine spumosoque corpore continetur, & natura quæ in eo spiritu est, proportione respondens elemento stellarum." id ergo diuinum corpus de quo paulo antè dixerat, spiritus est in quo tanquam sede propria, calor constituitur, ipsaque natura quam animæ substantiam putamus. Hunc spiritum cui uim maximam concedit, simpliciter semen appellauit, in sequenti proximè oratione, ubi & reliquam crassiorem seminis substantiam, corpus genituræ nuncupauit. Corpus autem (inquit) genituræ, in quo semen animalis principij contentum una prouenit, partim separabile a corpore partim inseparabile. Itaque Aristotelem sic interpretor, illa nutriendi & sentiendi principia, cum crasso seminis corpore, se cum ipso genituræ corpore non accedere, quia fœdum est & abiectum excrementum, neque ipsa per se influere, quia sunt a corpore inseparabilia, neque possunt extrinsecus uenire sed cum diuino corpore ac spiritu inuehi. Viden' iam illa iacere tuæ importunæ & contentiosę pertinaciæ fundamenta? Aliò pergamus. PH. Pedem amabò nondum hinc referas, sed quęnam hæc sint tam præclara, quò ue modo accipienda, apertius fac & dilucidius. EVD. Præstato Philiatre, in suum quęque locum ac tempus differri, quam inchoatam semel disputationem abrumpi, finienda mihi & concludenda est hęc tota controuersia; & quod eram pollicitus, ratione docendum, ne tantulum quidem animæ semini inesse. BR. Satis mihi istuc est agitatum, satis conclusa tota disputatio. EVD. Age uerò, tu tibi rei confectæ palmam arripias, nos quibus te prosequamur, epinicios hymnos meditabimur. Sed pro tua tamen humanitate facies ut in hoc triumpho, percunctantibus ad dubitantibus nobis, omnia detegas enucleatius & simplicius, hoc enim & eruditione & modestia tua dignissimū est. BR. Sentio te gryphos quosdam & nouas captiones meditari equidē istius concertationis iam dudum satur sum, sed quando tamen lacessere pergis, enarrabo si uoles fusius, quicquid habeo in animo comprehensum. EV. Esset id mihi quidem periucundum, sed uideo in his esse qui concisius dici mallent. BRV. Vt iubet. EV. Atque etiam insusurrat hic mihi, alia quam tu opinione imbutus, ut pro se me tibi opponam, & quo melius exerceamur pro more te interrogem. O perdocte Brute quicunque frutices aut animantia ex putri materia prosilierunt, nullo semine, nullo patre, nullo satore, unde nam hæc animam accepere? BR. Dicam cum Themistio cœlitus illam a summa & totius mundi gubernatrice anima fluxisse, quæ quum omnes omnium rerum formas in se potestate contineat, datrix formarum a plerisque est appellata. EVD. Perfectiora autem animantia, quæ non nisi præcurrente semine in uitam uenere, unde suam animam hauserunt? BRV. Ex semine in quo & illa fuerat, hic enim mihi placet Themistius. EVD. Atqui tum in semine, tum in putri materia, ortus anima inest potestate quam actu. BRV. Idem arbitror de utroque esse iudicium. EVD. Vt igitur cœlitus accersita, in putrescente materia, nondum inest forma, sic neque in semine (in quo

potentia esse dicitur) actu iam ea subsistit. Aut si iam in semine eam esse dicis, cur non itidem & in putrida colluuie? Quocirca si non est huius, nec illius erit potentia, quicquam eius formæ quæ accessura est. Quin & aliud sequitur uehementer absurdum, imperfectis animalibus è putri illo pedore natis præstantiorem esse multo, ac diuiniorem originem, quam longè perfectissimis illis, quę uis seminis in uitam produxit. B R. Quid enim prohibet? E V D. Quid? nonne dementiæ proximum sit, culicis aut uermis quam leonis, aut equi, aut elephantis, aut si Dijs placet etiam hominis diuiniora fecisse ortus primordia? Non ita te insanire puto, sed si quid diuinitatis munitiora hæc ab ortu sunt consequuta, multo, opinor, amplius his plenioribus & absolutioribus elargieris, aut certè tantumdem. B R. Hanc quæ nihil ad rem facit comparationem omitte, quod dico semel intellexisse contentus. Vt Vergilius rectè quidem dixit.

Semina flammæ
Abstrusa in uenis silicis. Et rursum:
E silicis uenis abstrusum excuderet ignem.

Ita equidē semini ex quo quid gignēdū est, ipsam rei forma iā inesse profiteor ipsumque animatū rectè uocari, Quisquā ne hoc redarguet? E V D. Obmurmurant omnes quòd superiora non dilueris, iamq; hic se mihi comparare uidetur ad hoc postremū conuellendum, & labefactandū. Vigila Brute, ne tuā causam deseras, sic enim per me proponere gestit. B R. Agè dissimulator, tu ipse deposita persona cominus cōgredere, ut huius disputationis ruinā tuis humeris sustineas. E V D Agè placet, congredior, responde igitur breuiter, Semini nō similiter atq; perfecto animanti inest anima. B. Fateor, nā huic actu inest, semini uerò solum potestate. E V. At nihilo minus quū semini inesse animā potentia dicis, tu illi simpliciter ipsam quoq; animæ substātiā inesse confirmas. BR. Rem tenes E V. Aut igitur illi tota inest uti & perfecto animali, illius sola quædā portio. B R V. Vesani aut pertinacis est hominis isthæc postulare. An tu hic ullū esse putas qui hęc ausurus sit, aut si quis forte audebit, non ab omnibus exibilatū iri? E V Equidem ausurum scio, utrum uerò ridiculus an cō futurus sit, res ipsa tandē ostendet. Sed interim responde. B R. Quasi uerò arduum sit aut inenodabile, neque enim semini ea inest animæ perfectio, quę absolutis iā animalibus E V. Sequere, ut cœpisti. Totane anima semini infidet, an eius solū portio quædam minutior? BR. Ergo illius portionē non dicā inesse, quandoquidem nullas anima partes habet quæ seorsum a toto cōsistere ualeant. E V. Ergo tota illi inest. B R Tota quidem, sed imperfectiori tamen modo. E V. Sed agè, quā ita in semine imperfectiorem statuis, an non eiusdem cū perfectiori generis atq; essentiæ esse putas? B R. Eiusdem omnino, inferiori tamen ordine & gradu, neque enim Alexander illā antè actu formā appellat, quàm sit perfectionem consequuta. Potētiā tantisper appellare solet dū obscurior adhuc est & imperfectior E V. Vide iam in quas angustias te præcipitare possit quisquis tecū cōgredietur. B R. In quas obsecro? E V. Nēpe quod substātiæ particé formā, magis ac minus intendi posuis, & eadem specie, aliā formam alia præstantiorem B R. Sic agitur, si mauis, non illæ diuersorum generū. E V. Si diuersa facies illarū genera, iam mihi in portum nauis appulerit, iam tota res erit confecta, tam imprudens eò fui ieris, quod effugere tāto contendebas opere. Nā priusquam ex semine perfectū enascitur animal, erit utique necessariū, ipsam formę essentiā mutari, atque per uarias species transire, deinde uerò semini nihil quicquam

eius

eius formæ quæ acceſſura eſt inſediſſe, quo nihil amplius opto in hac diſputatione, id enim eſt quò aſpirabam. B V. Ego proinde rectè uidebar cenſuiſſe, illarum eſſe & ſubſtantiam & genus idem, ſed neſcio quibus me præſtigiis hinc abduxeris. E V. In idem igitur luti uolutabrum te reuolues, quo iam cæperas ſordidè conſpurcari, in quo ſi diutius hærebis impeditus; quo pacto illud expedies earum ſubſtantiarum quæ ſint eiuſdem generis, alteram eſſe altera imperfectiorem? B R. Id quidem perfacile. Vide enim quid animi cogitatione informem, ſemini ineſſe quidem formæ eſſentiam, ſed humilioris cuiuſdam & imperfectioris gradus, in quo potentia ſolum appelletur: hæc deinde cum paulatim aſcendendo, ad ſummum ut ita dicam perrepſauerit, tum actum quidem futurum, citra ullam tamen generis aut eſſentiæ mutationem. E V. Intendi igitur ac remitti ſubſtantiam uis, non ſecus ac meram qualitatem. B R. Vis ſimpliciter quod ſentio in ſinu tuo deponam? Eam eſſentiam quę potentia eſt, non exiſtimo puram eſſe ſubſtantiã. E V D. Eſt igitur accidens. B R. Neutrum profectò; ſed inter utrunque mediam naturam obtinuit. E V D. Nouum uerò doctrinæ genus, noua philoſophandi ratio, ſumma rerum genera cunctis recepta multiplicare, illa ceu promiſcua quadam miſcella confundere, ſupra hæc genus conſtituere, quod omnia ſuo uelut complexu contineat, nam ſi ulla eſt ipſis inter ſe communicatio, neceſſe eſt profecto commune quoddam genus ſupra illa poni, nec ea eſſe ſumma. B R. Audi preſſius & exquiſitius. Summa illa decem rerum genera augeri ampliarique nolim equidem, uerum ſtatuo, potentiæ eſſentiam eſſe ſubſtantiam adeo infirmam ac debilem, ut ceu qualitas intentionis ac remiſſionis uices ſubire poſſit. Quemadmodum enim celebris autor Auerrhois, formas elementorum medio ſubſtantiarum & qualitatum interſtitio collocauit ut eſt antè comprehenſum, ſic mihi in præſentia liceat gignendæ rei potentiam, quæ obſcura & prætenuis quędam eſt ſubſtantia, ancipitem, & inter ſubſtantię participem formam, interque qualitatem medio loco ponere, ut quæ ſit qualitate quidem nobilior, ignobilior autem abſoluta ad quam feſtirat forma. E V. Ne ſic quidem contractam labem dilues, ſed alio hærebis luto, nam in primis quem teſtem produxiſti is uanitatis plerunque arguitur, & dum falſa pro ueris pronunciat, miſere multis impoſuit, ea ueritatis ſpecie, in qua prior & ipſe hallucinatus uidetur. Tu ſi quæ adfers, uelis, quemadmodũ in iudicio fieri ſolet, teſtiũ fide cõprobari, grauiores erũt & integriores citandi. B. Exuenda ſunt arma, ſatis eſt conflictatum, ſententiam meam qualem protuli accipito. E V D. Sed forti animo perſiſte. ſi ſuffugies, quotquot adſunt te perſequentur, & ſi conſequantur, arctius uincient. Quidam eorum uehementer optat, ut pro eximia tua ſapientia, id unicum reſpondeas, num tu magis ſis homo, quam puer hic, aut magis ſis animal quam aſinus. B R. Prohdeum fidem, qualem hic mihi uirum narras? deſcendat ille ipſe me interrogaturus, in arenam, aut ſi id ſponte non uult, ede nomen quo illum appellem. E V D. Haud agnoſceres hominem, etiam ſi nomen audires. B R. Illum igitur indica. E V. Curioſulus es ſed cogita ſaltem quid ad illa reſponderi poſſit. B R. Tam ruſticè urgenti, ne uerbum quidem ullum, tua tamen gratia reſpondebo, me nihilo magis hominem eſſe, quàm puerum, fortè uerò magis ſim animal quam Aſinus. Quid hi rident? E V. Refellendi eſt hæc ſpecies quædam, quum abſurdiſſima quis dicere uidetur illa deridere, non argumentis inceſſere. B R. O ineptum riſum, cum nihil contra illa dicere poſſint, rideant tamen, ſe ipſos planè & ipſi rident, & aliis

ridendos

ridendos exhibet. EVD. Eia bone uir, bilem istam dilue, & æquo animo accipe quod ille tuis responsis consequens nectet. Si non magis tu homo es quam puer, neque puer magis quam infans, sequitur omnino neq; tuam quam pueri, neque pueri quam infantis, neque infantis, quam fœtus uterò gestati. nec huius quam seminis (in quo tu animam inesse profiteris) uel præstantiorem uel perfectiorem esse animam, sed omnes uno eodemque perfectionis genere teneri. Nam si homo maioris minorisque differentias non admittit, neque proculdubio ipsa hominis forma, quam substantiam esse constat ipso homine digniorem. Proin si hominis semen esse dicis animatum, nobisque communem animam obtinere, ea nihilo erit imperfectior quam tua, nec ipsum semen minus homo fuerit quam tu. BRVT. *Attamen* id ego nondum hominem appello quod hominis functiones non obeat. EVDO. Neque igitur infantem, hominem esse dicas, quod retractare non possit, quæ a floridæ & uegetæ ætatis homine geruntur. *Si ita pergis ex* officiis & muneribus rerum genera distinguere, fient ex necessitate quam plurima hominum genera, quod cum absurdum sit, & extra omnem omnium opinionem, palam fit te perperam in uarios perfectiores ordines, substantiæ particeps formas distribuisse, ut humilem quendam in his ordinem semen potentiæ nomine sortiretur. Attende igitur in quas angustias te, tanquam in carceris barathrum conficis, dum ardentiori uincendi studio, adniteris eius quæ accessura est formę aliquid semini impertiri, & dum liberalitatis studio, hostem naturæ agis infestissimum. BRV. Nulla est mihi prorsus horum uerborum cura, satis enim mente complector, qui se tota hęc res habeat. EVD. Hoc igitur exprime, ut uel nunc demum nobis constet, quid tibi uelis, Oportet enim huic nostræ disputationi, tandem aliquando colophonem imponi, ne inconclusa & uelut capite diminuta relinquatur. BRV. Tu igitur illam uel conclude uel concide, aut si id non placet, alium qui cum dimices quære. EVD. Nullius opinor mortalium, tuas hasce partes uelit tueri. BRV. An non ipse potes, uel perpetuo enarrationis tenore, sermonem continuare, uel si interrogatio magis arridet, te ipse interrogare, uicissimque tibi respondere? EVD. Si mea responsio tibi erit accepta, perbreui Aristotelis oratione, difficultas omnis eximetur ac discutietur. BRVT. Quanam ista? EVD. Substantiæ (inquit) quomodo sunt ut numeri. Nam quemadmodum si quid sublatam a quopiam numero aut additum fuerit, non idem numerus sed diuersus emergit, etiam si minimum id fuerit, ob idque fit ut numerus non magis minusue numerus sit, sic propemodum neque ea substantia quæ ad formam accomodatur, Hoc si est, ut rectè *Aristoteles* sentit ac iudicat, nihil, ne uel minimum, quidem, formæ eius quod gignitur esse potuit in materia, & illius potentia, quam antecessisse dicimus, nequaquã particeps erat formæ uenturæ, sed erat illa ceu pręparatio quędam, & apparatus formæ accomodatus, Non qui formam possit allicere, aut ui quedam & necessitate de se promere, sed qui patiens magis quam efficiens, materiam alioqui rudem & rerum omnium communem instruat cõcinnamque reddat excipiendæ formæ.

Yyy Non

Non potuisse geniti formam a parentibus fluere. Qualis et unde sit uera formarum origo. Cap. VII.

EVDOXVS.

SISTE sermonem, longius enim conficiendę rei studio excurris. EV. Sic res erat obiter, sub tuo silentio concludenda. BR. Si me satis inter disserendum intelligisti, non aliud sentio quam Aristoteles, etsi uideor interdum in absurda quædam deuolui. Totam enim expletamque rei speciem, per initia statim a genitore semini inditam esse statuo, ac ubi primū id uim contraxisse dicitur prolificam, esse tum integram animam plenè assequutum, antè autem in semine uelut otiosam latitasse, quandiu per obicem & repagulum suos actus obire nequibat, atque ubi procedente tempore aptatis & concinatis instrumentis remotum est omne impedimentum, tum demum res maiores & perfectiores moliri. Atque id fortè mecum sensit Themistius. EVD. Tu ne iam totus reuixti, recollectis qui te languore quodam defecerant animis: Hem quid audio? BRV. Optima sanè & longè uerissima. EVD. Verissima quidem, sed his solis qui naturam uel exterminare uel omnino delere cogitant. Quid enim aliud quam naturam tollit, qui uelut resupinam, ipsam corpere uult, aut manibus insinuatis feriari? quasi uero uel labore frangatur aliquando, uel ueterno oppressa altius abdormiat. Sed ab instituto decidere, & aliunde se aliò conferre, familiare scilicet id est, & optimum utrò parum sibi constanti. Si nunc totam animam semini in esse censes, cur respondendo tam acriter contendebas, illi inesse duntaxat quiddam inchoatum & imperfectum eius formæ, quę accessura erat, quod potentię nomine appellabas? BR. Vt tuas & horum omnium uires quantæ essent experirer. EVD. Bona uerba. Perquam id iniquum & indignum est, in abditissimis philosophię quæstionibus, aliud sentire, aliud dicere. Par equidem esset, ut nos uicissim idem de te periculum faceremus. Iam igitur aperti simpliciter & nulla fraude, quam arbitreris esse tutissimam sententiam Semen si prolificum est, idemne statim ab anima continebitur?. BR. Sic utique. EV. Et quæ illud continet ac gubernat anima, talisne est ac tam perfecta qualis & quam perfecta tua? BRV. De rationali anima, quę mens est, nihil in præsentia definio. Cæterum quæcunque bruta & rationis expers statuitur, siue sentiens nutriens, ea tanta ac talis inerat olim semini è quo genitus sum quanta & qualis nunc me moderatur. Idem quoque de stirpe & de bruto animanti iudicio, siquidem illa non è cœnosa quadam subluuie, sed è semine suo prodiere. EV. Hac ista ratione tu semen animatum esse profiteris. BRV. Nimirum, celebres philosophos imitatus, non Themistium modò, sed ipsum quoque Aristotelem & Platonē. Quid enim Plato? Sperma (inquit in Timæo) ut pote animatum ac respirans, qua parte spirat, per eandem uitale effluendi desiderium gignit, atque ita generandi amorem nobis inseruit. Hic quanquam semen animatum esse pronunciet, non tamen id esse fatebitur, nec hominem, nec equum, immò ne animal quidem. Etsi enim animalis essentiam sit consequutum, ineptum tamen est defungendis animantium muneribus, a quibus nomina sunt rebus indita. EVD. Quid nouæ interpretationis mihi aures corradere sentio? BRV. Ea tibi actenus est inaudita, est quod effusius lęter, puram te Platonis mentem ex me primò hausisse. EV. Verba mihi aliud quam fundis. Tu si uera

illa

illa esse existimas, consiste intrepidus, & fidenti animo te ad pugnam ac inge BR. Quid igitur, uis ne rursum tuis hæc argutiolis incessere? EVD. Secus ne putas? BR. Nunquam hic uir ullum nugarum finem faciet, nunquam desinet logicas & pueriles (in quibus ętatem consumpsit) plicas implicare, adeò nihil nec pudoris nec prudentiæ grandior ætas attulit. Quid in re controuersa sentiam ex Platone palam audiuit, & per summam tamen iniquitatem postulat, ut ego suæ peruicacię omnes impetus sustineam. Sed ualeat sanè, malim ego longè uictoriam illi sine puluere cedere, & bona omnium uenia, de hac arena decedere. EV. Itane sedatus è tanto feruore? PH. Quid te Brute, male habet? oportuit. n. aliunde quàm ex ista concertatione angi: nihil enim, quod quidem sciam, te noster offendit Eudoxus. BR. Non huc ueneram ut tam inquietè exagitarer, neque id est allicere studiosos, sed è scholis potiùs exsibilare: PH. Vis ne omnia tibi donari? Philosophica ista disceptatio nobis ultrò & gratis est ad eruditionem concessa atque illi tempus id impertitum quod uiri candidi ad animi recreationem sibi delegerant uacuum & liberū. Dum autem alternis interrogationibus responsionibusq; modestę uerum inquiritur, quid tibi iniuriæ illarum putabis, si fortè imbecillior es deprehensus? Velles scio, quod tibi gloriosius esset, uincere, sed hanc gloriam contemnunt uiri sapiétes. Dum enim ardua de re colloquia inter se conferunt, rem omnem ultrò citroq; agitatis rationibus enucleant, simulq; ingenij sui, in quęrenda ueritate, periculum faciunt, nullam è uictoria laudem aucupantes. BR. Neque ullam ipse aucupor, sed tam longæ & tam spinosæ disputationis obrepserat tædium. PH. Si fatigatus uelis conquiescere, ego pro te tantisper respondebo. BRV. Nihil minus, nimis quàm integris sum uiribus. PH. Agè igitur; hæc ista respondendo nobis disputatio concludatur. EV. Si utile ducis optime Brute, disputationem ad exitum perducere, esseque ueritatem tecum mihi communiter inuestigandam, oportet ut uel interrogationes persequenti mihi respondeas ipse, uel ego mutatis uicibus tibi, ac si me uiceris, non ut mihi, sic ego tibi infestus ero. BR. Audiam hoc denuò quid forte uelis. EV. Semen dicis ne esse animam? BR. Malè Herclè tenens quę dixi. Semen anima non est, sed est animatum, si id quidem fœcundum & prolificum. EV. Est igitur semini anima congenita BR. Concedo equidem EV. Enicane in toto quod emittitur semina, an sua cuiusq; seminis particulæ? BR. Quorsum hæc, aut qualis quæstio? EV. Quoniam ex eodem, ueluti ex canino semine, contingit alias unicum, alias multos nasci canes. BR. Quum unicus, tum unam semini fuisse animam; cum multi, multas dicam. EV. Quid si contigisse hoc ipsum semen sic totum in unum uteri locum colligi, ut unicus inde emergeret canis? isne tum multas canum animas unus contineret? BRV. Hic iam apertè certè nugaris. EV. Si te arctius premam, metuò ne uelut expressus atque elisus subter fugias. Sed faciendum est tamen, quando semel cœpimus: Quoties semen eiacularis, tunc unicam an multas fortè animas simul emittis? BRVT. Ita omnino necesse est, si quidem id fœcundum fuerit tale autem mihi sit, nec ne nondum euentus detexit. EVD. Atqui dum animam cum semine pariter effundis, tuam insuper retines, nonne? BR. Videtur sanè, qui enim superstes essem? EVD. Quid igitur illa est quæ cum semine effluxit, aut unde genita prodiit? BR. Ipse uideris. EV. Ea, tuæ pars non est, sed integra quædam est anima, tuæ haud quaquam absimilis, nec ea ullo modo inferior. BRV. Sic uolunt. EVD. Et illa tamen ex te prodiit unà cum semine. BRV. Id iam sæpe antè concessi. EV. Ergo

quemadmodum é tuo corpore semen profectum intelligimus sic existimare oportet seminis animam, ex anima tua proferri, ut ex sui simili generetur utrunque. BR. Necessę est. EV. Istud uerò qua ratione fieri possit, ut tua unius anima, alias de se nouo quodam & inaudito procreationis genere, tam repente, tam multa, tam crebro multiplicet, ęquum erat id quidem a te pro tuo acumine subtilius explicari. BR. Procreationis huius modum qualemcunq; uolens tibi fingito neque enim cum tibi exponendũ recepi, quem me ignorare fateor, nec adeò imprudenter in huius gurgitis implicatos uertices unde enatare non possim descendam. Labirintus ille est diuerticulis innumerabilibus sectus, ut qui semel ingressus sit exitum inueniat nunquam. Proinde rem inexplicabilem non sum tam temerarius, ut explicare me posse confidam. Sed ut est, noua non est hæc procreatio sed iam ante aliquot secula ab antiquissimo philosopho Platone obseruata & celebrata. At tu illa nunquam legisti quæ Socrati Diotima mulier fatidica in sympoſio narrat? Omnium o Socrates inquit hominum pręgnans & grauidum est corpus, pregnans & anima. Et cum primum ad certam ætatem peruenerimus, parere nostra natura cupit. Si ut inquit prægnans est anima, nonne aliis prægnans est animis, ut & homo homine, & canis cane, & sua unumquodque specie? Satis hæc facere debent, quibus & semen animantium & animam prægnantem esse commemorat. EV. Vellem, hic in te descenderes optime Brute, & altiori paulò studio ipsam scrutateris ueritatem. nam si anima sic prægnans est ut interpretaris, quid superest, nisi ut te plenum animarum esse fateamur, quas ubi uoles effundas cum semine? Id uerò quid aliud est, quam dicere immersam in te hominum esse cohortem, & procreationem omnemque naturæ uim ex hoc mundo relegare? neque enim ortus, aliud hac quidem ratione fuerit, quam delitescentis & reconditæ rei repræsentatio & emersus. Iam illud quemadmodum expedis, quod quæ olim non fuerit, nunc fortè grauidata est anima tua? Cuius enim obsecro semine, potuit illi uterus inturgescere? nam si nihil de se ipso concipit, & si alterius eadem specie operã & concursum exoptat, cuiusnam congressu anima tua est grauidata? minus fortasse ridiculum id in muliere fuerit, si quis ut corpus sic & animam grauidatam esse dicat. Sed quid de infœcundis? quorum est certe quidem, in unoquoque genere, magnus numerus, quid de tota multorum specie? Semen enim hæc sanè habent, sed animatum fortè esse negabis. Cur ita? Animam enim sortita sunt, & quidem perfectam, neque ab aliis sui generis dissimilem. Quid obstat igitur quominus illa semen animet? & quominus suo tempore prægnans sit? nunquid execta sunt animę genitalia membra? An non uides quam sint hæc non dicam absurda, sed portentosa planè, & cum rerum natura pugnantia? Et tu tibi post hac usque adeò turpiter impones? Tu te sciens ac uidens sponte in tenebras præcipitabis, unde postea lucem aspicias nunquam? BRVT. Ne te frustra maceres: Non est quod ullius istorum uel solutionem uel rationem a me expectes. Satis superque fecisse uideor, quod meas partes cerebrum uirorum authoritate sim tutatus quos scio neque temeritate, neque ignorantia talia protulisse. EVD. Heu quam dubiè in simplici & obscuro uerbo, spem omnem collocasti. Quum Plato aut magnorum aliquis philosophorum, semen animatum esse pronunciat, subaudienda tibi mox est potentia. Vt enim semen potentia est anima, sic & ipsum potentia animam gerit. Tu uerò Temisthio iuratus, ais semen actu esse animatum animamque sibi ipsam architectari & parare domicilium. Sed & illud a scopo longissimè abest, quod ex Platone huc contorques. Qui enim animam

Pregnantẽ esse animam quomodo Plato intellexit.

prægnantem esse dixit, non aliis animis grauem (ut ita dicam) uterum ipsam habere uoluit, sed (ut proximè sequentia declarat) amore & desiderio immortalitatis grauida esse. Nam rursum ait in Timæo, Brute huic & quam huc & illuc suæ cieant appetitiones, animæ insitum esse generandi amorem hocque nomine grauidam dici, quod generandi est auida. Quinetiam eo loci & pudendum uirile cui uis illa insita sit, generandi ualde appetens, & naturam etiam muliebrem, animal quoddam esse censet, inobediens illud atque imperiosum, & quod ratione contempla furiosarum libidinem impetu sibi cuncta subiicere conatur. Ergo quū tua anima iam potens facta est generandi, grauida nimirum tum dicitur quum uero sic afficeris, ut totus pene turgeas, & cum tua illa appetitrix anima, toto nisi ad generandum ruit, amore uelut insana, ipsa tum parturit, hæc ex Platone tibi haurienda erant, non crassa illa & absurda quam proponebas interpretatio. BRVT. Quid uerò si Aristoteles, quam protuli interpretationem comprobat? Is enim genitum animal, ex semine deriuari ponit, semen uerò ipsum ex genitore perinde ac si quæ in genito est anima, iam olim antè in semine fuerit, fueritque semen animatum anima a parente profecta. In hanc enim sententiam scripsit τῶν μετὰ τὰ φυσικά septimo; Materiæ alia talis est ut a se ipsa moueatur, complura nanque moueri quidem a seipsis possunt. Alia talis non est, quia quædam sunt, quorum materia talis est, ut sic moueri non possit, nisi ab alio idcirco alia (nempe hæc posteriora) non erunt, neque habeunt, sine eo qui artem habet alia (scilicet priora) erunt generabunturque sine artifice, quia seipsis & suopte impetu naturali. deinde subiungit. Semen perinde atque artifex facit, habet enim potentia ipsam formam, Rursum alibi: In quibusdam luce clarius extat, id quod generat tale quidem esse, quale est id quod ab ipso producitur, non quidem numero, sed specie idem, atque unum ut in iis quę natura fiunt constant, homo nanque hominem, & equus equum generat. Colligimus ex his omnibus quid sequatur. Semen, quia a se ipso suoque impetu naturali mouetur, animal fieri sine artificis manu. Proinde totum animal, eiusque formam a solo semine produxisse, nullius extrarii opificis labore. Rursum si semen habet potentia ipsam formam, sequitur ut formæ essentiam licet impeditam contineat. Item si homo per semen hominem generat, illius quoque formam inducit, atque ita oportuit parentem semini animam iniecisse. quam ipsum deinde genito conferret. Ac si pressius exactiusque in Aristotelis sententia inquirere uoles, referam quod est ab eo scriptum libro secundo de animalium procreatione ubi multis rationibus ultro citroque reciprocatis hunc in modum perarduam quæstionem diluit. Fieri autem potest ut hoc ab hoc moueatur, ” & hoc ab hoc, insitque perinde atque miracula illa quæ sua sponte mo- ” uentur. Partes enim habent uim quodammodo etiā quum quiescunt. Qua- ” rum primam ubi extrinsecus aliquid mouerit, uim agendi statim proxima ” consequitur. Vt igitur in iis quę moueri sua sponte miramur, quodammo ” do illud mouet quod nihil tunc tangit, sed ante tetigit, sic id a quo semen, ” aut quod semen effecit, mouet quum aliquid tetigerit, quanquam non adhuc tangit. Est tamen quodammodo eius qui nunc inest motus efficiens, ut ędificatio ædium. Igitur aliquid esse quod efficiat, sed non ita ut hoc aut illud. neque ita inesse ut si primum illud agens, apertum iam est. Quemadmodum autem unumquodque fiat, accipiendum hinc est, hoc Initio. Omnia quęcunque aut natura efficiuntur aut arte, ab eo quod actu est fiunt, ex eo

quod

quod potentia tale est. Semen igitur tale est motusq; habet & principium tale ut motu peracto pars existat quæque, eadêq; sit animata. Et mox. Ratio qua iam caro aut os est, a motu efficitur, proficiscente ab eo quod genuit, quodque actu est id, quod potentia est id ex quo gignitur. Ars principium formaque eius quod efficitur est sed in alio motus autem naturæ in ipso est, ab altera profectus natura, quę actu obtinet formam. Hactenus Aristoteles, qui res sic procreari apertè ostendit, ut semini suam omnem uim, ipsumque generandi principium insit, quo deinde principio, tametsi pater absit, semen generata tamen, filiumque procreat. An non id tibi sentire uidetur Aristoteles? B R V. Maxime. B R V T. Hoc uero, quod in semine latet principium, cum se primum detexerit, actus utique fiet, & nascentis anima: quod indicio est id ipsum animæ essentiam habere. Sed & in omnibus rebus principium & consummatio nonne eadem sunt essentia. E V D. Erras & quidem toto cœlo, si hoc principium in substantiæ participem formam adolescere putas neque enim id est ceu quædam inchoatio formę accessuræ, sed ut antè dixi, uis quędam & potentia in semine, per qua id se adornat ipsum, istruitque rebus ad excipiendam formam communis. B R. Sed patere obsecro, ut ego te sigillatim quædam interrogem. E V. Placet. B R. Quisquis alium de se geniturus est, nihil illi amplius conferre uidetur quam semen. Atqui in hoc semine, solam potentiam haberi commemoras, quæ facultas quædam sit duntaxat præparatoria. an non ita habet? E V. Ita plane. B R V. Quid sequitur? ut taceam conclusio enim satis loquitur ipsa, quicquid fœcundum semen emisit, potentiam illam duntaxat emisisse, non etiam genitæ rei formam. E V D. Necesse est omnino. B R. Itane? Quomodo igitur defendes, quod inquit Aristoteles, quicquid fit, ab eo quod actu est fieri, nisi semini ipsam actus essentiam tribuas. E V D. Quidni? B R. Tritici granum èt erræ succo intumescens & mediocriter incalescens aliud de se triticum profert, tametsi nullum adsiet triticum actu. E V. Verum. B R V T. In animantium genere, si forte marem contingat emisso fœcundo semine in uterum item fœcundum, e uiuis excidere, aget tamen ipsum per se semen, & animans nihilo minus quam si ille in uiuis esset, procreabit. E V D. Videtur planè. B R V. Dum fornacis tempore ex ouo pullus excludi dtur, ubi tum gallum esse dicas è cuius semine natum est ouum. E V. Nusquam fortassis, sed iam pridem extinctus. B R. Et rei gignendę aliquid impartiri possit, quod nec usquam nec quicquam sit. E V D. Nihil omnino. B R. Neque igitur quod de uita migrauit, nec comparet, formam ullam quum nullam ipsum habeat, rei quę gignitur largiri possit. E V. Necesse est. B R V. Id uerò si olim dum uiueret, semini formæ essentiam non immisit, sed potentiam tantum quę qualitas sit, qui fiet ut ipsa forma actusque posteà accedat? aut undenam aduolabit? quis illam putas erui posse de potentia. Quod si est, uides quid consequi necesse sit eam in semine ab ipso statim exordio fuisse, sed prius uelut in tenebras mersam, tum demum collecto robore emersisse, & sua se efficiencia in lucem promouisse. Quæro enim per deos immortales, illam cuius nihil putas seminis prius insedisse, quis ita repente totam uelut inspirauit? E V. Sol, inquit Aristoteles, & id quod est omnium primum, omnium mouens. B R. Quęnam aut vnde recondita ista philosophia? E V. Ne mirare. Sed Aristotelem scito tibi totum esse diligenter & accurate legendum, pertractandum, excutiendum, si quidem illius sententiam plenè uelis & purè consequi; neque enim uno se loco totum ac simpliciter peruit, neque in re lubrica & præcipiti con-

ceptionem animi sui, calumniis aut reprehensionibus obnoxia esse uoluit. B R. Profer igitur in medium, si quid habes ad hanc rem momenti. E V D. Accipe id primum quod ἐν τοῖς τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ scriptum reliquit his ferè uerbis, Post hæc sciri conuenit neque materiam neque formam generari: id autem dico de summis. Omnis enim mutatio alicuius est, & ab aliquo, & in aliquid, ab aliquo quidem primum mouente, alicuius, nempe materię in aliquid, ipsam utique speciem. In infinitum igitur abibit, si non solum æs fit rotundum, sed ipsum etiam rotundum (id ipsa rotunditas) aut ipsum æs. stetur igitur necesse est. Deinde sciendum substantiam quamque generari ab alia, quæ eodem cum ipsa nomine appelletur. Viden Aristotelem palam dicere, neque rei speciem neque materiam procreationis aut ortus ullam subire rationem? Si enim genita putetur, & è subiecto quodam sic prodiisse, ut cum eius nõnihil retinuerit. quod ad integritatem deest, abunde ipsa conquesierit, è multis iam illa, ut cęterę res naturales, constabit, neque simplex & unius modi tota erit, uerum ex partibus composita se simplicioribus & antiquioribus. Sed & illarum partium si quem ortum item esse putabis, in infinitum res abitura est, neque ullum unquam exitum inueniet disquisitio, quod quoniam Aristoteles in primis refugit & horret, eandem propemodum sententiam compluribus locis inculcat. Dico autem ęs rotundum facere, non esse idem atque rotundam & sphæricam formam, sed aliud quidpiam, nempe huiusmodi formam alii imprimere. Si enim facit ex alio quodam facit, hoc enim ponebatur, ut æream sphæram facere. Id enim ita dicitur, ut ex hoc illud fiat, ex ęræ, sphæra. Ergo si facit etiam illud ipsum, clarum est profectò, eadem facturum ratione, ita in infinitum abibunt procreationes. Patet igitur neque speciem (aut si quod est aliud, eius quæ est in corpore formæ, nomen) generari neque ullam esse eius procreationem, neque in hoc positam esse ipsius substantiam. Et mox, Patet igitur ex hisce quæ dicta sunt, id quidem non fieri quod ut forma aut ut substantia dicitur, sed eum tantum concursum qui ad ipsam refertur. His quanquam Aristoteles rei cuiusque speciem, neque gigni neque fieri contendit, hanc tamen rebus immitti non negabit, idque uel a cœlo, uel a sempiterno illo & primo rerum omnium motore. Sic enim ait, Homo generat hominem atque sol. & rursum: Hominem quoque generat homo præter hæc autem id quod est omnium primum omnia mouens. B R. Finem his facito. Satis enim multa citasse uideris, explica nunc singula. Si consentaneum est, unamquamque substantiam ab eiusdem nominis & rationis substantia generari, uelut hominem ab homine, equum ab equo, fruticem a fructice nonnè par est formam quoque a forma, & a materia materiam effici; & quæcunque in equo sunt, ab equo genitore deriuari? Si enim ille, quem progenitorem fateris, equus, neque materiam neque formam eius quem gignit, facit, quid illi ad ortum confert? E V. Concursum, inquit, facit. Dum enim uim suam semini indidit, quæ id concinnè pręparatum & ad formam recipiendã aptũ reddere, simul effecit ut illi forma conciliaretur, & in subiectum ita præparatum incurreret. qui incursus & formæ cum subiecta materia concentus, quoniam est ipsa rei constitutio & ortus, quisquis hanc efficit societatem & connexum, is utique procreationem facit. Quod ipsum sic plenius Aristoteles patefecit, id quod generat, satis magna certè est causa ut in materia sit ipsa species. Iterum & alio loco: Demonstratum autem est in aliis declaratumue, neminem, facere generareque formam, sed id efficitur

atque

në ex Aristotele.

Lib. 12. cap. 3.

τῶν μετὰ τὰ φυσ. 3.

atque fit quod ex iis constat. Vt ergo disputationem hanc semel concludam Quicquid fit, ex subiecto in quo potentia inest, effici assero ab eo quod actu, iam est & uerè subsistit, non quod efficiens illi actum formamque impertiat, sed quod cum semine potentiam conferat quę suopte impetu ad perfectionem adolescens; idonea fit subiecti præparatio, quæ speciem extrinsecus deinde excipiat, uel alliciat in materiam in eaque conseruet. Proinde quisquis dat potentiam, qua hæc uelut in unum commitantur congrediunturque, ille iure optimo procreationis causa censeri debet. BRV. Quas nobis declinationes comminiscitur? PH. Quò te proripis, optime Brute? BR. Sin a uobis tantisper absim, dũ se mens a caliginosa ista uertigine recollegerit, quo clarius & acrius urgeat quid sit in re controuersia simul & obscura, uerisimilimum.. PHI. Ne quam temporis iacturam sub inutile silentio faciamus, liceat mihi disputationem hanc in epilogum colligere, dum noster Brutus ungues suos corrodens, in opaco illo uirentique loco solus obambulat. EVD. Vt uoles. PH. Rerum omnium quas parens natura progenuit, constitutio prima, è substrata materia & speciei fieri intelligitur. è quibus cùm longe maximè præstet species, naturę nomine multò sæpius quàm materies appellatur. Vt autem quod genitum sit stabile nihil aut permanens cernimus, sed occidere aliquando & euanescere, sic ea species per quam res uigebat, non potuit perpetuo materiæ inhærere. Immigrauit illa quondam, idque repentè admodum, & uno temporis puncto, quem illius ortum appellamus, emigrabit item aliquando, & quidem uno etiam momento, isque erit illius interitus. sed priusquam illuc appelleret, ornatum quendam & præparationem materiæ desiderabat, per quam & sine qua eo appellere non posset. Hæc præparatio potentia dicitur, quę non quidem portio, non minimum quicquam est aduentantis formæ, sed, ut dixi illam tantum præcurrens instructio. Quisquis rem aliquam genuit, potentiã hanc contulisse putatur, alias per se & solitariam, alias cum semine aut quodam seminario illi respondente. Itaque cum multiplex illa sit & uaria corporis præparatio, tum ex quatuor illis rerum initiis haudquaquam corruptis, sed minutissime & ex toto inter se confusis reddita temperatio, tum concinna corporis conformatio, & partium apta secum coniunctio, tum uerò ingeniti spiritus omnis commoderatio, totius hic potentiarum ordo, a facultate & ui seminis, & ab eo qui semen iecit dependet. Vbi uerò iam omnis ad plenum absoluta est præparatio quo tempore consumatam potentiam dicimus, tum extrinsecus accedit ipsa species, naturali quadam & quasi dicas ineuitabili necessitate. Ea simplex est quidem omnino, nullam ex subiectorum formis compositionem sortita, sed quę multa tamen pro uariis quas habeat facultatibus, gerere & moliri possit. Qui sensibus omnia metiuntur proximamque causam duntaxat animaduertent, illam de materiæ potentia educi exuscitarique contendunt, quæ sententia multis est & efficacibus argumentis proscissa. Non enim efficiens ac genitor, dũ per se, aut seminis seminariue interuẽtu, aliud quiddã sui nominis ac generis gignit, illius speciẽ uel facit uel immittit, sed is huius unius concursus causa est, ut nempe in materia sit species. Atque id est quod geniti causa esse, ipsumque genuisse perhibetur, sed est certè supra illum, sublimior & præstantior opifex, extrinsecus formam ceu quodam afflatu inspirans.. EVD. Pulchre tu & memoriter omnia, nulla temporis iactura. PH. Superest igitur ut si extrinsecus, unde ipsam prodiisse putes, exponas. EV. Id iam nunc plenè, ubi ad nos redierit Brutus: sed quem cedo hominem

mihi,

mihi,qui cum cômmitteret dediſti? PHIL. Qualem uerò ipſum arbitrare? EV. Diſperеam ſi unquam alias in uirum inciderim, qui mihi plus negotii faceſſiuerit. Tenet ille mordicus ſuam opinationem, meditata omnia, multumque ac diu in omnem partem agitata. Verſutus iuxta atque acutus, ut ſi quid uel falſum probare uelis, ſubtiliter tamen id & probabiliter faciat neque uero ullo rubore unquam ſuffunditur; ut quæ ad acrem diſputationẽ Plato deſiderat, ea præ ſe ferat omnia, ſcientiam, prudentiam & audaciam. PHIL. Magnam is certe diligentiam impendit, euoluendis non tantum ueterum, ſed & huius ſeculi, ſi quorum aliqua celebritate nomen percrebuit, philoſophorum monimentis hos adiit, audiuit, coluit, ſaltem quos tali honore dignos comperit bona orbis parte hac una de cauſa peragrata. Nunc uero, his uinculis ſic ui detur impeditus & obſtrictus, uix ut illi ſeſe explicandi ſpes ulla relicta ſiet. EV. St, St. Lupus eſt in fabula. BR. Egone abiecta ſcientia quam teneo certiſſimam, fallaces atque increatas aliorum opiniones conſecter aut aucuper? Ego meam cauſam uno momento uictus deſeram? ego quę tot uigilis, tot ſudoribus didici, ad extremum uno omnia uerbo improbabo? ego tot ac tantos autores, tot iam annos inter ſe conſentientes iſtius ne unius authoritate adduci potero ut contemnam, ut craſſę ignorationis inſimulem? Patiar ne mihi illud ex animo excuti, quod tot annorum approbatione iam confirmatum eſt, formam de materiæ potentia in lucem proferri, ut contrarium planè nunc deum ueluti nouus tyro doceat, ipſam extrinſecus in materiam illabi? Durum id profecto, durum de ſententia decedere, de authoritate deiici. Sed quoniam rerum naturalium ueritas in occulto latet, & natura ueritatem in profundo (ut ait Democritus) penitus abſtruſit, hanc inquirere, inueſtigare, rimari conuenit, id enim cum maiori æqualitate & modeſtia coniunctum, quam ſententia quam temere adamauerim peruicaciter defendere. Et harum quidem, de quibus eſt inter nos controuerſia, opinionum utra uera ſit ſolus opinior nouit Deus; neque nos quid uerum, ſed quid ſit ueriſimilimum inueſtigamus. Vtrinque fautores ſunt & cauſarum patrocinia. Sed, ut hoc uere & ingenuè fatear, mollior eſt & infirmior mea opinio, proindeque rationibus preſſa cedit. Experiar itaque quanto ſit aduerſarii firmior, & è quibus locis illa ſibi fidem ueritatis adſtruat, quam clara, quam liquida faciat omnia. Iam ad uos redeo uiri optimi. EVD. Video; ſed taliſne cedo, qualis abiiſti? BRV. Qui ſim uix ipſe ſcio, adeo mihi dubius animi uideor, & in lubrico poſitus. Proinde age, ſi quid adferre poteſt tua induſtria, in quo tanquam in portu, ab iſta huc & illuc impellentium opinionum iactatione, mea conquieſcat, ne pigeat tantulum laboris ſuſcipere. Scio equidem opinionibus omnia teneri, deſperatam eſſe cognitionem certi, id tamen ſequi lubet quodcunque ueriſimile uideatur; quocirca expecto quem exitum iſta diſputatio ſit inuentura. Quid igitur illa ſunt, cedo, dudum ex Ariſtotelis fontibus deriuata? Homo generat hominem atque ſol; Homo generat hominem, præter hoc autem, id quod eſt omnium primum omnia mouens. Iucunda eſt equidem illorum mihi recordatio quę ſæpe certe me legere memini; ſed, ut nunc uideo, oſcitanti, & non ſatis intento animo. Tu uero quam habes interpretationem? nunquid hominis alia eſt efficiens cauſa quam homo? aut equi alia quam equus. EVD. Nequaquam omnino. Verum ne quis craſſius putaret, eum qui uel hominem uel equum progenuit; quæcunque illius ſunt una procreaſſe, caducę mortaliſque naturæ limites hic prætergreſſus Ariſtoteles, duplicem rerum autorem opificemque conſtituit: alterum, compoſiti totius

ceu hominis hominem, alterum ſolius formę conditorem, quem ſempiternū & immortalem eſſe profitetur. Hic rurſum ſe bifariam ſecat. Vbi rerum cauſas phyſica ratione ſcrutatur, ſpecies rebus immitti putat ab illa quinta natura, quam Solis nomine exprimens, cœleſtium omnium corporum conuerſiones immutabileſque curſus comprehendit. Quum uero quæ ſupra naturam ſunt ſubtili contemplatione rimatur, rerum omnium opificem deum, ſolutamque mundi mentem Platonis æmulatione cauſam eſſe decernit. BRVT. Multa ſanè congeris quæ ualde exoptem te hic apertius docere, ac primum ubi & quomodo Ariſtoteles naturalem formarum originem cœleſtem putauerit, ita repentè me ueluti quædam uertigo corripuit, præ auditionis nouitate.

Rerum omnium formas, primaſque ſubſtantias de cœlo duci, ex Ariſtotele. Cap. VIII.

EVDOXVS.

DICAM paucis, & in Ariſtotelis ſententiam uerſabor, ſi modo facilem mihi prębetis audientiam. Res quæque naturalis ex principiis duobus conſtituitur, ex materia & ſpecie. At ſi illius procreationem ſpectabis, tertium his accedet principium, quod efficiens & ortus cauſa nominetur, quam naturalem contemplationem inſtituens, cœlum eſſe tradit. Vt enim omnium motuum primus eſt, qui ad locum eſt, ex quo reliqui omnes ceu poſteriores defluunt, procreatio, alteratio (hoc enim uerbum cum neceſſarium ſit & aptum, terendo uſitatum facere oportet) accretio, interitus, ſic illud corpus quod iugi perennique itione, & irrequieto ambitu circumagitur, omnium quæ gignuntur corporum cauſam eſſe conuenit. Ac probatum eſt equidem infinitis ſeculorum ætatibus, Solem uertigine aſſidua conficientem uiciſſitudines anniuerſarias, ſuo ad nos acceſſu aut receſſu & rerum ortus promouere, & occaſus obitusque efficere quem in modum cœleſtis illa mundanaque conuerſio, Ariſtoteli cauſa ſtatuitur eorum, quæ & gignuntur & intereunt. Neceſſe eſt, inquit, totum hunc, qui terram ambit, mundum cum ſuperis conuerſionibus ſic continuatum eſſe, ut omnis eius uirtus inde gubernetur, nam unde omnibus eſt motus principium, prima illa debet haberi cauſa, Pręterea autem, hęc ſempiterna eſt, neque loco definitum habet finem, ſed in fine ſemper. Mox dicens ab elementis materiam, a cœlo ſpeciem genito conferri, hæc adnectit. Itaque rerum qui in ipſo eueniunt cauſas, quod quidem ad materię genus pertinet, ignem & terram & his cognata corpora exiſtimari conuenit; hoc enim modo appellamus id quod ſubiicitur, & quo aliquid fert id autem quod ita cauſa ſit ut motus ſit principium, ad eorum uim referri debet, quæ ſemper mouentur. In hanc quoque ſententiam cum aliis paſſim in locis, tum libro de mundo cœlum appellat elementum, a quatuor illis notis longè diuerſum, neque interitui obnoxium, ſed planè diuinum & immortale. Cæterum duplex cum ſit in cœlis circumactus & cōuerſio, mundana illa incitatiſſima, quæ uigintiquatuor horarum ſpacio completur, & ea qua ſubiecti ſeptem orbes uerſantur retro contrario atque ſummum cœlum motu prior illa unius modi ſemper, conſtantique & immutabili ordine progrediens, ortus & interitus (quæ contrariæ res ſunt, cauſa eſſe non poſſit. Poſterior uero per ſigniferum orbem obliquum errantes ſtellas circumagens, dum illas in aquilonem adducit, rerum

facit

facit exortus: dum abducit in austrum, interitus. Atque ut earum accessus recessusque, continuata serie nec unquam ne ad momentum quidem mutatis uicibus sese excipiunt sic ortus obitusque rerum semper erunt constantissimi, neque ullo unquam tempore deficient. Itaque appetente uere, cum ad nos illorum uis reuisit, multas rerum nouationes animaduertimus, emergere pleraque omnia ac exhilarari: & quia uere calor redit omnibus, fœta esse ac succi plena omnia herbas, fruges, arbusta, flores gemmasque trudere, & foliorum uiriditate uestra animalia amoris stimulis incitari, ea quidem ratione quam Poeta cecinit.

Ver adeo frondi nemorum, uer utile sylnis
Vere tument terræ, & genitalia semina poscunt, Georgi. 2.
Tum pater omnipotens fœcundis imbribus æther
Coniugis in gremium latæ descendit, & omnes
Magnus alit, magno commistus corpore fœtus.
Auia tunc resonant auibus uirgulta canoris,
Et Venerem certis repetunt armenta diebus.

Censetur idcirco, uer omnium temporum esse saluberrimum, gignendis, augendis, seruandisque rebus, unum omnium maximè opportunum. Contra anno-Solis recessu senescente, plurima occidere, omnium certè uires emarcescente calore frangi: hinc autumnum haberi perniciosum. Atque hæc quidem sol annua uicissitudine designat. Errantes uerò stellæ per orbem signiferum, contra quàm a supremo illo cœlo ducuntur in contrarium cursus retorquentes uaria radiorum permixtione, multo maiora. adeò ut præstantissimorum philosophorum monumentis proditum sit, eam posse cœli constitutionem incidere (qualem etiam quondam fuisse tradunt) quæ tum homines, tum equos, tum perfectorum animantium genus omne, ex ipsis elementis tanquam ex coniunctissima aut proxima materia (sic mihi appellare liceat quam Græci προσεχιστάτην dicerent) generent, quemadmodum & imperfectiora quædam, ut mures, ut ranas, ut locustas sæpe sua sponte inde nasci uidemus. Negari non potest maxima esse, quæ cœlum cum motu tum lumine tanquam suę facultatis uehiculo in hæc inferiora demittit. Et quisnam posthac dicere audebit, elementa uniuersam substantiam rebus gignendis conferre? ac cœlum sine quo ne elemẽtorum quidem ulla sit efficientia, ociosum atq; iners, & ueluti feriatum faciet? Itane frustra conditum uidetur. Itane nullus usus illustrissimi huius & purissimi corporum cœlestium splendoris? Inutilis iste undequaque absolutissimus ornatus? ista tam admirabilis ab omni æternitate motuum ordinumque constantia? At longius abest, quam, ut ad nos eius uis pertinere possit. Egregium sanè & tali sapientia dignum commentum. Tu si uel pictum philosophorum unquam uidisses, hæc diceres? Qui magnum censeri debet id ętheris & aeris interuallum, quod Ptolemęi demonstrationibus confirmatum est, partem non esse totius mundi millesimam? Si mundus qui uno omnia complexu coercet, ab ornatu nomen inuenit, & si is unum corpus est in quo uidentur omnes aptæ & colligatæ inter se partes, necesse est profectò, unam esse totius naturæ continuatam illi, quæ tota mundo confusa, res omnes complexa teneat, omniaque sic connectat, ut in terris cœlestia consistant dignitate cœlesti, & ut (quod ait Aristoteles) mundus hic inferior superis conuersionibus continuatus sit, & uis illa cœlestis in totum diffusa mundum, in abditissimos usque ter-

ræ recessus penetret subeatque densissima quæque & solidissima corpora. B R. Satis perspectum habeo caloris, frigoris, imbrium, siccitatis uices, reliquas item aeris tempestates a cœlestium corporum uiribus dependere, at ipsas etiã rerum substantias atque formas, unde Aristotelem comprobasse constat, non enim id tu admodum luculenter aut efficaciter conficis. Sed ne lites amare aut fouere uidear, equidem talpas, uermes, ranas, & si quæ sunt alia huius aut imperfectioris generis, nullo semine prognata, tecum sentio ex elementorum materię cœlestis spiritus ui, & in uitam uenisse, & in ea permanere. Sed quę è semine emergunt, aut quæ ex alio sui generis nasci contuemur, horum uitalem uim a cœlo usque deducere, perpauci, scio, tibi concedent, idque eo minus quòd hominem, equum, leonem, quouis tum anni tempore, tum cœli statu, oriri, animari atque formari, quotidiana experimenta commonstrẽt. E V D. Si diligentius expensis rebus cum bona ratione consilium capies, intelliges utique in omnibus parem esse argumentorum uim & necessitatem. Quibus accedit quod in uniuersum sic conclusit Aristoteles, Omnis eius uirtus inde gubernatur. Ergo quæ ab intimis abditissimisque terrę uisceribus proferuntur, eruũturque, tum metalla, tum lapidum stirpiumque genera, conuenienter & appositè præparato solo, suæ formæ essentiam è cœlo hauriunt. Serpentes, locustas, uermes, muscas, mures, uespertiliones, talpas, & id genus alia quæcunque fateberis sponte sua, nullo semine, de putri materia, de cœnosa colluie exoriri, ortaque spirare, & moueri, Aristoteles ad eundem modum autor est, uim illam animalem ac spirabilem, quæ per omnem naturam fusa est, è cœlis ducere, quo loco inquit: In animalibus generantibus calor secernendo ex cibo ingesto & concoquendo facit excrementum, quod conceptus sit principium, itemque in plantis, nisi quod in his & quibusdam animalibus, nihilo desideratur maris principium, habent enim quoddam in se mixtum, in plerisque tamen animalibus eo opus est. Et autem cibus aliis quidem terra & aqua, aliis ea quæ ex his orta sunt. Itaque quod calor in animalibus è cibo facit, idem temporis & ambiente nos aere calor, è terra & mari coquendo concernit & constituit, eodem quoque pertinet quod paulo antè dixerat, generari animalia & stirpes in terra & aqua, quòd in terra quidem sit humor, in aqua spiritus, in eo autem toto calor animabilis, ut animæ quodam modo plena sint omnia. Hæc ille. Quod si è cœlesti facultate, exigua isthęc & minutula animantia proferuntur, cur non itidem in perfectioribus & grandioribus eadem ualeat ratio? Aut qualis illa tandem erit sortitio, quæ secretio, quæ differentia? An quia uidemus hominem, equum, leonem, & seminis interuentu enasci, iccirco supremæ illius & uniuersalis animę mundi uires non experientur aut sentient? Maiorem hæc & operosiorem apparatum requisiuerunt, efficiente quidem cœlo, præparante semine. Hoc illud est quod Aristoteles in problematis attigisse uidetur, quum inquit: Quorum facilis est ortus, & quibus procreationis suę tempus breue constitutum est, hæc temporum uicissitudine commutationeque procreantur. Quæ autem in ortu suo tempus requirunt longius, uel nullo pacto uel ex coitu procreentur illa necesse est. Cuius hanc addidit rationem: Rei minoris, minus quoque principium esse conuenit. Quamobrem huius etiam seculi mutationes, semen minutorum animantium generi conferre possunt. *Ita enim* etiamnum accidere uidemus ut tum maximè oriantur & existant, cum aliqua temporum incidit mutatio maiorum autem genui pro sua magnitudine, mutationem quoque desiderat maiorem. Hanc mutationem tantam interdum,

fieri

Nõ solum aeris mutationes a cœlo esse.

Quęcũq; animalia & stirpes sine semine proueniunt, à cęlo generari.

2 de gñatione aĩalium sub finem.

sect. 10. probl. 64.

fieri Aristoteles commemorat, quę sola tum homines tum perfectiora quæque animantia nullo semine proferat, & quę una tum efficientis causæ tum pręparantis semininis uim obtineat. *E*iusmodi quādam fuisse rerum initio ita inquit: Quid de natura disseruit, animantia principio orta esse dicunt in genti mundi uniuersique mutatione. Et nunc si rursum eiusmodi ortui futurus sit, eiusdem modi mutationes aliquas antecedere oportebit. Ingentes has mutationes efficit insolens quædam, & admodum rara concursio permistioque siderum. Quoniam autem ea tam rara incidit, ne fortè longa temporis intercapedine, iam olim creatum perfectorum animantium genus deficeret, prouida solersque natura his quæ ex ingenti quondam mutatione creata fuerant, simul uitę seminarium cœlitus immisit, & in tantulo semine uitalem uim inclusit, quæ deinceps materiam sic aptaret, præpararet, gignendisq; rebus accomodaret, ut omni tempore uim illam animabilem, & spirabilem, de cœlo excipere posset & illicere, sicque continuata fieret rerum caducarum sese excipientium series, semine quidem materiam suppeditante & pręparante, cœlo uero inducente formam. Hæc si uoles ad metam perducere, in id tanquam circulo recides quod principio fuerat assumptum; Homo generat hominem atque sol. Duplicem enim causam geniti hominis efficientem cum statuat homo qui per seminis uim præparationem omnem & ornatum conciliat, proxima continensque causa erit. Etenim spiritus & calor qui est in semine diuinus, sub ingenti quondam mutatione cœlo dimissus, subiectam seminis materiam sic instruet & pręparabit, ut consentaneam partibus singulis permistionem temperationemque, deinde uerò structuram, conformationem positumque accersat, tum demum in totum sese diffundens, singulis ueluti gubernator insideat, neque deserat quam temperauit, formauit, composuit. Altera externa pręgressaq; causa dici solet, quum tamen uerè prima sit & princeps, quæ in pręparatam materiam simplicem speciem demittit inseritq;. Ad hunc igitur modum, maiorum perfectiorumq; uiuentium genus mutationem desiderat ampliorem & a cœlo & a semine, cum minutorum genus, excitata ui cœli mutatio satis superque consummare possit. B R. *I*ntelligo planè quid uelis, neque illud restari uideo, nisi ut unum hoc doceas, quemadmodum cum his conueniant Aristotelis illa quæ sic dudum efferebas: Quorum principiorum actio est corporea, hæc sine corpore esse non posse certum est. Itaque extrinsecus ea uenire non possunt: nec enim ipsa per se accedere possunt, quum separabilia non sint. Atqui quum sint omnes (si unam mentem excipis) rerum formę corporeæ, has qui putabis cœlitus sine corore illapsas? Negat enim fieri posse ut extrinsecus illæ ueniant. Explicandus hic sanè locus & aperiendus est, si me uoles in tuam pedibus ire sententiam. E V. Quæris quod disputationis iure tibi deberi fateor, id uero similitudine dissoluam. Vt a sole cui lux ingenita est, defluit, non quidem ipsa lux, sed lumen splendorque, qui perspicua corpora collustrans, non splendida modo sed lucida quoq; illa exhibet; sic unaquęq; efficiens causa, maximeque super illa cœlestiaque corpora, rerum ortus promouent, rebusque species impartiunt. Non enim perennes illas sibique insitas rerum ideas ac species a se excutiunt, aut suę substantiæ quicquam genitis rebus elargiuntur, aut iam in cœlis genitam absolutamque formam solam ac per se incommodè pręparatum subiectum, submittuntur; sed hac una ratione, res nouas excitant & edunt, quod super illæ cœlorum uires motu, lumine ac spiritu tanquam uehiculis huc deuectæ circumfusęque nobis in subiectum potentia preparatum sese insinuat, & sub-

stantiarum

Probl. 15. lib. 10.

Dubitatio

Solutio.

stantiarum a quibus dimanarunt uim & naturam recens genitæ rei imprimunt, & speciem sic inducunt, ut a Solis luce in perspicuum instructumque corpus irradians lumen, ipsumque collustrans, illi non lumen modo, sed & suam quandam lucem tandem immittit. B R V T. Aperte quidem & luculenter qua ratione mundus hic inferiora a supero illo gubernetur, & qua quæ gignuntur omnia suam inde formam suscipiat. Nunc continuata traditionis serie apertius edissere, ut Aristoteles statuat id quod est omnium primum omnia mouens, omnium quę gignuntur causam esse. Si enim rebus omnibus cœlum formam impertit, quid altissima illa & perobscura inuestigatione sit opus? quid rerum causis ab illa origine abditissima repetere iuuabit?

Aristoteles supra naturam philosophatus statuit formarum diuinam originem: Deum maximum cælos astraque condidisse, hisque gignendarum rerum uires indidisse: quæ etiam Platonica sunt sacris literis consentanea.

Cap. IX.

E V D O X V S.

REM omnino arduam petis, quæ tum longum tempus, tum cogitationem multam atque otiosam expostulat, uix ut digne possit tumultuario isto congressu explanari illustrarique dicendo. P H I L. Conandum tamen est,& quidem tanto impensius, quanto est utilior & iucundior hæc inuestigatio. E V D. Naturalem contemplationem instituens Aristoteles, nihil ex professo aggreditur, quod non uel manu tangere, uel oculis cernere, uel demonstratione con sequi possit. At non semper intra eos limites quasi in angustias se coercet: sed interdum naturæ ordinem pręter gressus, & in rerum diuinarum contemplatione m transiliēs,uerbis quidem paucis,at grauissimo sententiarum pōdere, omnium quę gignuntur primam originem deducit a Deo. Ne quis autem istorum euidentiam desideret monet in libris τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ diuinorum cognitionem omnino extra sensus & supra captum humanæ mentis esse, neque ullam posse demonstrationem eo pertingere. In eam ipsam fere sententiam & Teophrastus: Forte autem illud ueritati magis consonum est, tangente ac ueluti contrectante mente contemplationem fieri. Nam & in illis nulla est hallucinatio, sed huius ipsius difficilis est & intelligentia & fides. Paulo ante mouerat quam sit ardua eorum quę naturæ limites trāscendunt, cognitio. Aliquatenus per causam contemplari nos posse,principia a sensibus accipientes: cum uero ad ipsa summa primaque transierimus, iam non amplius posse,siue quod causam non habeamus,siue ob nostram imbecillitatem. B R V. Et Plato diuinorum altitudinem abstrusosque & imperscrutabiles recessus reueritus, uetuit in Epinomide ne quisquam de diuinis profane loquatur, ne ue pro suo arbitratu illa innouet; existimans fieri non posse ut mortalis natura de his quicquam certi comprehendat; esseque id cuiusque principium ac maximum officium (si quis hæc rectè doceat) quam maximo studio ediscere, neminem autem rectè docere, nisi quidem Deus adiuuerit. idem in Timeo his fere uerbis. Quum ergo o Socrates multa de Diis uniuersique procreatione a „ multis dicta sunt, ne mireris obsecro, si rationes de iis undecunque omnibus „ probatissimas & exactissimas afferre non possim. Satis etiam factum putare debebis,

In Metap. cap. 5.

debebis, si non minus probabiles, quam quiuis alius rationes attulerim Aequũ est meminisse & me qui disseram, & uos qui iudicabitis homines esse, ut si probabilia dicentur, nihil ulterius requiratis. Rursum autem sic, Cœlestia horum principia Deo nota sunt, atque ei qui Dei sit amicus. Quocirca ea quã ad Dionysium conscripsit epistola, monet ut eos tanquam barathrum declinet qui de Diis tanquam de iis quæ manibus teneri & apprehendi possunt, certas exigunt demonstrationes. Quos & in Theęteto quidem, sed in Phædone pręcipue eo nomine grauissimè reprehendit, quod ambitiosis inter se uerborũ pugnis & inani demonstrationum conatu, principes, se nouorum & pugnantium dogmatum constituant, de rebus ipsis nihil certum, nihil stabile, nihil firmum habeant. Vnde & in Phædone hanc de Diis quæstionem & inuestigationem naturalium duntaxat rerum contemplatione nixam, detestatus, suam deplorat cæcitatem, qui, quæ se prius perspicue scire existimaret, ne per umbram quidẽ sibi unquam uisa esse competerit. & quorum aliquam esse ratus fuerat soliditatem, ea nunc omnia, nõ secus ac inanes somniorũ imagines uanescere. Proinde & in Gorgia, & in Cõuiuio de amore, ii quæ de anima, de Diis, de dæmonibus a Diotima fatidica muliere Socrates accepisset, se potius fidem adhibere ait, quã ullis quamlibet euidentibus rationibus, seque impense conari ut aliis eadem deinceps omnibus persuadeat, quæ sola auditione accepta, sibi persuaderet esse uerissima, PH. Hæc quanquam inuestigatio syllogismo comprehẽdi non potest, quoniam tamen disputando iam huculque uelut tẽpestate quadam delati estis, par est omnium quæ deinceps sunt rerum totam tractationẽ persequamini, nihil ut supersit omnium quæ tum mundus comprehendit, tum extra illius ambitum sunt, cuius non aliquam institueritis disputationem, ac uelut quæstionem exercueritis. Is igitur primus motor quem paulo ante cæterorum principẽ Aristoteles appellauit, Deus ne est, an ne illi dignitate proximus? BR. Possum in id multa ex Platone pręclara depromere, sed quę parui existimem, quod non quemadmodum Aristotelica euidenti sunt demonstratione stabilita. PH. Agite igitur communi opera excutite, quam belle inter se consentiant philosoporũ scripta, & sicubi dissentiant utrius præponderẽt rationes. Et si placet, Platonica Brutus preferat, Eudoxus Aristotelica, Ego quã quã parum idoneus, sacra intermiscebo, ut omnibus numeris consummatam harmoniã reddamus. Nunc mihi quisque meminerit, quam induerit personam nunc scenæ seruiat omnia depromens ac recensens, quę causæ suę patrocinio futura putet. Et si quis forte memoriæ non satis confidit, en magnam librorũ supellectilem, e quibus sententiarũ testimonia citare, nemini debet nec pudendum uideri nec turpe. Sed ut rem tandẽ aggrediamur, Eudoxus incipiat, si quidem ita omnibus placet. EV Si quis forte in hoc cœtu erit qui tam rudẽ tamque consilii & ingenii expertẽ Aristotelem suspicabitur, ut his elementis & corporeis perpetuo inhærescat, summam causam statuat gubernantem hæc omnia quæ cernimus, audiat quęso ut duplicem ille mundum stabiliuerit, aspectabilem hunc concretum & corporeum, alterum superiorem illum, sensus nostros effugientem, incorporeum, qui totus formis plenus est, & simplicibus, impermistis, solutis liberisque ab omni corpore & dimensione mentibus, beatissima & exoptanda maxime Dei diuorumque domus, archetypus & exemplar huius inferioris caducique mundi. Quę omnia his breuiter perstrinxit, Pater ergo neque locum extra cœlum esse, neque uacuum, neque tempus. Quocirca neque apta sunt ea quę illic sunt, in loco esse, neque tempus senescere ipsa facit, neque ullius eorum est ulla mutatio, quę super

extima

extima sunt disposita conuersione: sed nullis transmutationibus, nullis affectionibus prorsus subiecta, optimam in uniuersa æternitate uitam & sufficientissimam habeat. Ea autem optima illorum uita est contemplatio, qua alibi existimauit nihil esse nec iucundius, nec melius. Quęnam uero ea est ęternitas in qua uitam habent? Sic quidem Græce legitur *αἰών*, quasi *ἀεὶ ὤν* id est semper ens & æternitas, aut si dicere licet, sempiternitasq́; quæ re uera Deus est. Eo quidem nomine se Deum intelligere plenius indicauit hac sententia: In Deo uita nimirum æuumq́ue continuum atque perpetuum inest, hoc enim est ipse Deus. Ac nouum aut absurdum uideretur hoc de Deo nomen, diuinę id ait ab antiquis pronuntiatum esse. Quemadmodum enim finis, qui uitæ cuiusque continet tempus, ęuum & ęternitas est nuncupatus, eadem ratione finis uniuersi cœli, & is qui tempus totum infinitumq́ue continet, æuum est & ęternitas, ab eo quod semper sit appellatione sumpta: est namque immortalis, atque diuina. Quanta porro Deus rerum cognitione ualeat, hinc demonstrat, quod tota illius uita mentis est operatio. Ille quidem suus est actus, actus uero is qui per se est, illius est optima atque perpetua uita. Si mentis actio, quam contemplationem esse diximus, Dei uita est perpetua, quis iam dubitat Aristotelem, rerum omnium cognitionem tribuisse Deo? & certè is est rerum omium cognitio, & sua actio & sua uita, qui Aristoteli optimus demonstratur perpetuus, perfectus immobilis indiuiduus, neque magnitudine, neque partibus definitus, nullam alterationem, nullam affectionem subiens, ut nihil omnino sit contrarium. Horum uero demonstrationē inde concludit, q́ sit necesse in motibus ad aliquid tandē peruenire, quod mouet & non mouetur, qđ ipsum perpetuū est & substātia atque actus; id ipsum quidē est qđ ante appellauerat oīum primū oīa mouens. Quæcunq; supra cœlū sunt mētes & formæ, olympici illius habitaculi ciues, si nō eandē atq; Deus, illi tamen dignitate & natura proximam conditionem acceperunt. B R. His de mundo archetypo uidetur Aristoteles. Platonis auditione informatus, hoc solum discrimine, quod est motuum ordine, Plato ex causę procreantis necessitate demonstrationem confecit. Ita enim Timeus de Deo demonstrationem adhibet claram & illustrem, Si mundusq́ hic, genitus est, necesse est ab aliqua causa genitum esse, hanc uerò causam æternam esse, neque ab alio genitam. Quænam autem ea sit, his paucis in Epinomide expressit, Ego igitur assero Deum causam omnium esse, nec aliter fieri posse, In ea disceptatione quam cū Critone familiari suo Socrates habuisse perhibetur, Haud itaq; uir optime (inquit) ualde curandum est, quid de nobis uulgus dicat, sed quid ille qui quid æquum, quid iniquum sit intelligit, qui unus est & ipsa ueritas. Ex operibusq́ quidem opificem hanc causam, effectorēq́; mundi Deum, nosse datur. Ex imagine autem & simulacro (ut Socratis auditor Antisthenes dicebat) is non agnoscitur, nullis oculis conspicuus, nullius rei similis, ut ex ulla effigie nosci possit. Atque (ut a Xenophonte Socratico scriptum legimus) Qui cuncta concussat, ipse intrepidus & inconcussus, magnus nimirum potensq; esse cognoscitur, quali autem sit facie, ignoratur Quam porrò sedem incolat, opifex hic & mundi pater hoc ipsum ètiam Platonis scripta declarant. Neq; enim qui sit immortalis, æternus, incomprehensus, cum esse in concreto caducoq; mundo, quem crearit ipse tanquam in ergastulo conclusum, sed ut priusquam hęc rerum uniuersitas extitisset, sic & nunc immensus & infinitus illam implet infinitatē, quæ mundi connexum, extimamq; cœli faciē excessit. Illic uiuentia omnia quæ sola mente percipiun

tur,

tur in se ipso, vt Timęo placet, complexus, vnus ea continet, quemadmo-
dum mundus hic, nos & cætera quæ cernuntur animantia comprehendit.
Vultis ne hoc loco Dei potestatem ac uires ex Platone recenseam? Hic in
Epinomide Deos asserit scire, videre audireque omnia, nihil ipsos fuge-
re, quod aut sensu, aut mente percipi possit. Eos omnia posse quæcunque
mortales immortale s ve possunt: bonos illos inmo uerò optimos esse. Quic-
quid mortale est, quicquid uiuit & spirat, quicquid vsquam est cœlum, ter- “
ram, maria, ab ijs omnia & facta esse & possideri. Et in Parmenide nullum “
nisi Deum supremam habere rerum scientiam, neque illarum cognitione “
priuandum. PH. Nihil ad hæc è sacris literis quicquam adferam, quum sit
omnibus conspicuum illas similibus de Deo sententiis refertas esse. Sed vt
rem iam cœptam compleatis, illud discuti oportet, mundus ne aliquando
fuerit a Deo genitus, an æternus. EV. Aristoteles magna rationum proba- 1. de cœlo
bilitate contendit eum, neque ortum esse, neque corrumpi posse: aut si cap.
aliquando genitus est, eundem posse corruptionem subire. Cæterùm al- “
tius interdum contemplatus, & cœlum & mundum Dei maximi opera geni- “
tum confirmat. Ita enim libro de mundo scriptum reliquit, Omnium quæ “
rerum natura complectitur, conseruator est Deus, & quæcunque in hoc mun- “
do quoquo modo perficiuntur, eorum omnium idem genitor est: non sic ta- “
men vt opificis aut animalis lassitudinem sentientis in morem, labore affici “
possit: sed indefessa vtens virtute, qua omnia in potestate continet ac p[illegible] “
cit, & ea quidem quæ longius ab ipso videntur esse summota. Hæc fere sunt “
quibus planè edocuit mundum aspectabilem, & quicquid eo continetur, a
Deo omnium principio factum. Huc pertinet quod & alibi ita prodidit:
quum in omnibus id quod præstabilius est naturam semper appetere fatea-
mur, sitque esse præstabilius quàm non esse, nec fieri possit ut omnibus id ac- 2. de ge. &
cidat, propterea quòd multa longius ab ipso principio recesserunt, Deus re- cor. ca. 10
liquo modo vniuersum compleuit, continua facta procreatione. His per- “
paucis obstrusam contemplationem perscrutatus est summus philosophus. “
Pręstantissimum est semper esse, quod soli Deo ipsique principio competit: “
Reliqua omnia quæ a principij dignitate longius absunt, perpetua esse non “
possunt. Ne igitur his velut desertus mundus aliquando destitueretur, ab- “
soluta vniuersa fabrica, Deus statim rebus singulis vim indidit procreatricem “
qua rerum, & ortus & interitus perpetui manerent. Sed quomodo hanc in- “
didit? sparsis nimirum diuinitatis suæ seminibus: hæc enim generandi semi- “
na, generalia quidem in cœlos & stellas; peculiaria in re quaque sua inser- “
uit. Primùm igitur cœlis sideribusque singulis proprias substantias motri- “
ces præfecit, quas quòd optima mente præditę sint, idcirco intelligentias 12. Meta-
appellant. Quum videamus inquit, præter simplicem vniuersitatis con- ph. cap. 7.
uersionem, quam a prima & immobili substantia cieri dicimus, alias insu- “
per errantium stellarum conuersiones, easque sempiternas (est enim sempi- “
ternum corpus quod in orbem conuertitur, neque vsquam consistere potest id “
quod est in physicis ostensum) necesse est vtique illarum etiam conuersio- “
nem vnamquamque ab eo cieri quod per se sit immobile, & sempiterna sub- “
stantia. Et mox: Esse igitur substantias, & iis primam ac secundam, pro- “
co, qui est in stellarum conuersionibus, ordine perspicuum. itaque ex Astro “
logia Eudoxi & Calippi superos motus scrutatus, iis parem numerum di- “
stribuit intelligentiarum: quæ non modò cœlos mouendi, verumetiam in- “
feriora quæque generandi conseruandique uires obtinerent, ut horum uir-

tus omnis in se gubernetur. Hæc autem paucis admodum complexus est, quòd pluribus a Platone explicata iam essent. BRV. Equidem de his quid Plato sentiat dicere fortasse possim. Nam de Deo, de mundi procreatione, déque cœlorum virtutibus, plurima demonstrat istis consentanea. Cœlum igitur (inquit) aut mundus aut si quod est aliud nomen quo maximè appel-

In Timæo lari gaudet, considerandum est in primis (id quod ab initio de vniuersitate quæri oportere ponebamus) vtrum semper fuerit, nullo vnquam ortus initio, an genitus esse cœperit. Cœpit etenim aspectabilis esse, & tractabilis & corpus habet. Sunt autem talia omnia sensu percepta. Quæ autem sensus apprehendit, & quæ opinione cum sensu comprehenduntur, ea omnia placuit aut genita esse aut gigni. Et quod genitum sit, id dicimus necesse esse ab aliqua causa genitum esse. Verùm enim verò patrem, & authorem huius vniuersitatis, & inuenire operosum est, & vt inueneris, in vulgus tamen dicere non possis. An non hic videtur Plato rem penitùs abstrusam demonstratione consequutus? Est-ne quicquam hoc argumento vel breuius vel clarius? Quicquid cernitur, tangitur & corpus habet, id aliquando genitum est, neque æternum esse potest. Atqui mundus hic aspectabilis tangitur, cernitur & corpus habet: quare necesse est, & huius aliquem iam olim fuisse ortum, & futurum aliquando interitum. Et cuius ortus iniciumque fuit, id ab aliqua causa genitum est. neque enim sine causa quicquam oriri potest. Ergo mundi causam statui oportet, & eam quidem quę nec cernatur ipsa, nec tangatur, nec sit corpore prædita, & æterna per se sit, neque ab alio quoquam genita. Et rursum: Volens itaque Deus omnium quæ intelligi possunt pulcherrimo & vndique absolutissimo mundum hunc simillimum reddere, animal vnum ipsum effecit aspectui subiectum, animalia cuncta naturæ suæ conuenientia intra suos limites continens. Quum igitur Deus ille qui semper est, vniuersum hoc primum condidisset, mundi æternam animam illi extrinsecus circundedit, & a medio per omne porrexit: deinde absoluta pulcherrima mundi fabrica, rationum quædam semina illi indidit, & vitæ exordium diuinitus induxit, vt cum mundo vim quoque procreatricem gigneret. Duo enim illa Deum ita condidisse Plato commemorat:

In Timæo Dicamus quam ob causam hanc vniuersitatem & procreationem rerum constituerit is qui constituit. Nempe bonus erat, & bonus nulla vnquam vlla de re tangit inuidentia. Itaque constituto mundo Deus procreatricem vim instituit, spargens in mundi corpus maximéque in cœlum, semina quædam rationum & vim gignendarum rerum, per quam se mundus impleret animalibus, stirpibus aliisque rebus caducis, pro multitudine idearum quæ sunt in mente diuina, fieretque hic mundus, exemplaris illius quam simillimus. Hoc rursus Plato confirmat, referens æternum illum Deum alloquutum fuisse mundum, stellas, dæmonas quos Deorum Deos, quasi Deorum satu prognatos appellat, quum illis

In Timæo generandi vim concederet, Dij Deorum quorum ego opifex & pater sum, hæc attendite, quæ a me facta sunt, me ita volente, soluentur nunquam. Quamquam omne colligatum solui potest, est tamen certè mali, velle dissoluere quod conuenienti & bona cohęret harmonia. Quare quum orti sitis, immortales certè quidem ex toto non estis, nec indissolubiles, nec tamen vnquam dissoluemini, nec mortis fatum subibitis. Nam mea voluntas maius potentiusque vobis est vinculum ad perpetuitatem vestram, quàm illa quibus estis tum, cum gignebamini, colligati. Nunc quid sentiam cognoscite. Tria adhuc genera mortalium nobis generanda restant: quibus prætermissis

cœli

cœli abſolutio perfecta non erit. Omnia enim animantium genera ambitu ſuo non continebit, contineat autem oportet, ſiquidem futurus eſt mundus omnino perfectus. At ſi hęc a me vno fiant, vitaque donentur pari erunt cum dijs conditione. Ergo vt mortalia ſint, accedite & ſuſcipite vos ſecundum naturam animantium procreationem meam vim imitati, qua in veſtro ortu ſum vſus. Atque ijs quidem quicquid eiuſmodi eſt, vt & eodem cum immortalibus appellatur nomine. & diuinum vocetur, & principatum in ipſis teneat, & ex eorum genere ſit quę perpetuò iuſtitiam ac uos conſectari uelint: eius ego vobis ſemen ac initium tradam, vos quod reliquum eſt mortale cum immortali contexentes, facite ac generate animantia, eadem cibum ſuppeditantes augete, & intereuntia rurſus excipite. Quam uim eſſe putatis eorum uerborum, quæ pater ille ſator & rerum conditor, tum cœlis tum vniuerſæ mundi naturæ indixit? Ego vobis ſemen & initium tradam. Nònne procreandi uim illis indidit verbo ſpargens rerum gignendarum ſemina? Hæc diuinæ uoluntatis organa ſunt, quibus illi conditorem ſuum æmulati, mortalium corpora effingant, demumque accepto immortali principio gubernent. Neque ſolùm gignendi conſeruandique vires, ſed & omnem fatorum neceſſitatem illis contribuit. Nam cum vniuerſorum opifex Deus conſtituiſſet, aſtris parem numerum diſtribuit animarum, ſingulis ſingulas, ijſque tanquam vehiculo impoſitis monſtrauit uniuerſi naturam, & leges fatales edixit.

In Timęo

Hæc uir eximius de Deo, de archetypo mundo & de mundi procreatione ſubtiliter & accuratè diſſeruit. PH. Niſi hæc Platonis eſſe audirem, omnia quaſi interpretationem eius prophetici elogij putarem, Verbo domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. In quo tria illa comprehenduntur, dominus, verbum & ſpiritus a quibus conditi ſunt cœli, omniſque eorum virtus accepta. Quęnam autem hæc cęlorum virtus? Ea nimirum quam Dionyſius Areopagita interpretatur, nunc rationum, nunc exéplarium nomine. Exemplaria (inquit) eſſe dicimus rationes in Deo, quæ rerum ſubſtantias ingenerent: has bonas diuinaſque voluntates Theologia vocat, eorum quę ſunt effectrices ex quibus, ſupra naturę conditionem, ipſe Deus quę ſunt omnia produxit. Et rurſum: Deus quoque ratio dicitur in ſacris, non modò quia & rationis & ſenſus & ſapientiæ indultor eſt, ſed quia & omnium cauſas in ſe vno eodemque modo ante complexus eſt.

Lib. de diuinis nominib. ca.

Eadem & Euſebius Paleſtinus vir preſtantiſſima doctrina, manifeſtius aperuit. Primum omnium, inquit, Deus cælum genuit: per ipſum & in ipſo, rerum futurarum omnium opifices rationes incheans, & ſemina gignendarum rerum ſubiiciens. Cæli porrò conſeruationem potuit nequiſquam luculentius quàm Theodoritus ad Platonis mentem interpretari? Sed enim, quum cœlum corruptibilem mutabilemque ſubſtantiam ſit ſortitum, ſemper eſſe perſeuerauit, quale fuit a principio ſuſtinente ipſum opificis ſui verbo, a quo veluti a creatore regitur & continetur, qui ei ſtabilitatem atque immutabilitatem dat quoad uoluerit.

Lib. de euangel. demonſtra.

Ex his intelligi poteſt, Platonicos finitimam his theologis doctrinam habuiſſe. Hinc olim dici ſolitum, Platonicos paucis mutatis Chriſtianos fieri. Conſentiunt omnes omnium Sapientium velut ex vno ore ſententiæ, Græcos quamuis multarum artium diſciplina & ingenij acumine præcellentes, nunquam tamen ad ſublimia illa rerum diuinarum faſtigia euaſuros fuiſſe, niſi ab Aegyptiis & Hebræis quos iam olim diuina bonitas eo ſubuexerat, velut porrecta manu tracti fuiſſent. In his primi fuerunt Solon & Pythagoras

thagoras, qui quæ ab illis acceperant, alijs deinde veluti per manus tradiderunt, sed hæ tamen certè per pauca, donec sensim relatius serpente, ad Socratem & Platonem uentum est, a quibus in vulgus promulgata sunt ea, quæ antè velut mysteria in religioso silentio habita fuerant. quæcunque autem Platonici ad principis sui interpretationem posteà inuexerunt, ea omnia è mysticis Christianæ Theologiæ libris, ad suorum splendorem ac nitorem trãstulerunt. Vt enim Iamblicus multa, sic & Porphyrius Originis auditor: & Amelius qui Porphyrij scholis præfuit, quemque lecto Ioannis euangelistæ procemio, uehementer admiratum, in hęc uerba prorupisse legimus: Ita per Iouem barbarus homo censet in principij loco & dignitate verbum, apud Deum constitutum, deumque esse per quem absolutè omnia facta sunt. Mitto alia quæ ad hanc rem adferre possem si temporis occasio sineret.

Res omnes caducas & mortales diuinitus olim conditas fuisse: eas nunc cœlesti uirtute & gigni & gubernari, quæ eadem planè est diuina. Cap. X.

EVDOXVS.

His ergo missis, è cœlestibus in hęc inferiora & caduca delapsi, quod alterum erat consideremus, vt mundi conditor Deus diuinitatis suę semina in stirpes & animantia quæque insperserit, quibus continua maneret procreatio. Deus, inquit Aristoteles, per omnes naturas suis seminibus in plantas in animalia, siue species, siue genera spectes, est diuisus. Itaque in omnium semine Aristotelis sententia diuina uirtus inest cuius vi emergunt uniuersa.

Lib. de mũdo.

12. Meta.

Georgi. 4.

Deum nanque ire per omnes
Terrasque tractusque maris, cœlumque profundum.
Hinc pecudes, armenta, uiros: genus omne ferarum,
Quenque sibi tenueis nascentem arcescere uitas.

Vt autem Deus unicuique ortus & uitæ, ita etiam conseruationis est author. Rebus, inquit, omnibus ex Deo sua uita & status ipse dependet, aliis clarius aliis obscurius. Conuenit enim optima ratione vt qui uita est sempiterna, cæteris caducis sit uitæ statusque causa. Si plura uoletis & apertius, dicam quæ scripta sunt in libro de mundo. Vetus sermo est, a maioribusque proditus inter omnes homines, vniuersa tum ex Deo, tũ per Deum constituta fuisse atque coagmentata, nullamque naturam satis instructam ad salutẽ esse posse, quæ citra Dei præsidium, suæ ipse demum tutelæ permissa sit. Quocirca ueterum nonnulli eousque prouecti sunt, vt hęc omnia dictitarent Deorum esse plena: etenim cunctorum, quę rerum natura complectitur, cõseruator est Deus. Hęc in summam sic comprehendit Aristoteles: Deus rerum omnium principium & finem & medium tenet. Et Theophrastus: Diuinum est rerum principium per quod & sunt & permanent vniuersa. B. Plato etiam quamuis minus expresse, vires tamen diuinas rebus quibusque caducis datas in ortu, cõmemorat in Timæo, quibus genus suum propagarent. Easdem uerò in uniuersam perpetuitatem pręsenti Dei numine conseruari atque gubernari, nec minus caducarum rerum quàm cœlestium curam illum habere. Deus qui sapientissimus est, quique res & curare potest & vult, magna scilicet curabit solùm: parua autem quorum est cura facilior, per ignauiam aut inertiam negliget? Frustra profectò quicquam conderet, quod non posset idem conseruare

seruare. PH. In his quidem; maximè uerò in Aristotelicis; audire mihi videor Mosem; qui innumeris antè seculis conditi mundi historiam persecutus; Aeternum Deum condito cœlo ómnique ornatur genere instructo, ait vim illi naturalem impartijsse, quæ nobis in signa esset & tempora. Deinde animantium omni genere mundum iam genitum implesse, quorum quidem mortalium ne continuatio ac genus aliquando intercederet, illi rei pro sua sapientia prospicientem, seminibus eorum uim diuinam indidisse, qua se in omne æuum gignendo propagarent. Quomodo? Herbam uirentem aut pomiferum lignum è terra proferens Deus; simul & fructum & semen pro suo quodque genere ferre iussit, ad tuendam suam cuiusque speciem. Marinis sectis atque uniuerso piscium generi, auibus, quadrupedibus, homini denique ipsi imperauit vt sui quodque generis multiplicatione mundum implerent. Ita summus ille rerum opifex dum singula conderet, uerbo & spiritu oris sui, simul illis uires inspirauit procreatrices, quibus fieret admirabilis rerum series & continuatio. Deum porrò quæcunque genita sunt omnia conseruare, sacrę testantur literæ; in quibus sparsim Deus rerum omnium lex & uita nominatur, quale quod à Paulo dictum est: Deum qui uitam & omnia det omnibus, non longè abesse ab unoquoque nostrum, in ipso nos uiuere, nos moueri, nos esse. Nihil enim est; inquit Dionysius, in substantiis, quod ipsius omnipotens diuina uirtus non tutetur atque contineat. Stabilem hanc rerum conseruationem sic plenius expressit: Quæcunque sunt, omnia eadem ratione, & ut essent acceperunt. Suntque & bene sunt, ab eo qui antè est, ut sint & ut bene sint consequuta. Nam in ipso sunt & bene sunt, & quum ex ipso initium acceperint, in ipso seruantur atque in ipsum finiuntur. Hoc & Theodoritus pulchrè dixit. Gubernator quidem est naturę, creator eius, nec quam ipse fecit nauiculam destituit. FV. Hactenus ergo consentiunt omnes, & cœlum & omnia quæcunque mundus hic inferior caduca fragiliàque continet, olim proximè à Deo fuisse procreata: à Deo uires orti accepisse retineréque diuinas, quibus tùm se conseruent, tum sui generis propagationi incumbant. Hac ratione ueteres dixerunt, Deum per omnes naturas esse diuisum, & Deorum plena esse omnia: quòd uis illa diuinitùs accepta in omnibus permaneat; sed aliter in cœlo, aliter in caducis rebus: in his siquidem uelut in stirpibus & animantibus obscurior ad sui duntaxat similis, in cœlo præstantior ad rerum omnium procreationem. Quocirca cœlum nullo semine multas profert tum animantes tum stirpes: at semen nihil quicquam sine cœlo generat, Semen gignendis rebus materiam concinnè duntaxat & conuenienter apparat & instruit, cœlum in apparatam illam speciem summamque perfectionem immittit uitamque suscitat in omnibus. Quòd autem eiusmodi præstantissimæ cœli uires proximè fluxerint à Deo, idcirco uerè diuinas esse profitemur: neque profectò aliud cœleste quam diuinum esse, eaque nomina Hipocrati, Aristoteli, Platoni Virgilio idem prorsus designare. Quæ Deus olim propriis operibus inchoauit, eadem nunc quasi feriatus cœlo tanquam administro continuanda credidit. Et quæcunque naturæ legibus existere dicimus, eadem primum processerunt à Deo: qui certe nunc admodum pauca proximè; nec cœlo, nec natura, nec semine interueniente ingenerat, sed conditis naturæ legibus omnia per cœlum administrat. Qua autem id ratione efficiat, pulchrè Aristoteles exemplo declarat libro de mundo: Quapropter (inquit) si è dignitate regis haudquaquam esset Xerxem functione propria administrare omnia, & absolue-

Acto.c.17

Lib. de diuinis nominibus.

re quæcunque facta cuperet, ipsisque operibus facientibus præsentem interesse longè id nimirum minùs Deo conuenit. Quare augustius id decentiusque existimandum est, Deum summo in loco ita esse collocatum, numinis vt tamen eius vis, per vniuersum mundum pertinens, tum Solem Lunamque moueat, tum cœlum omne circumagat, simulque causam præbeat eorum quæ in terra sunt salutis atque incolumitatis. Et paulò post: Hoc igitur modo natura diuina ab vno eodemque simplici motu primi corporis uim suam immittit in ea quæ sunt primo continentia, ab illisque subinde in ea quę longius atque longius absunt, quoad permeauerit uniuersa. Quippe alterum ab altero motum, rursus ipsum quoque aliud mouet cum mundo: quum vnumquodque interim agat conuenienter constitutioni suæ, nec tamen omnibus eadem sit uia, sed diuersa, nonnullis etiam contraria. Quod verò (mox inquit) in hisce rebus agitur magnopere simile est iis, quæ belli tempore inter homines factitantur. Namque statim vt classicum exaudiri in exercitu cœptum est, alios ipse uideas scuta sibi aptantes, loricam alios induentes, alios ocreas vel galeam sumere, balteo se cingere festinantes. Rursum alios qui frenatos equos admittant, alios qui currus conscendant, qui denique tesseram per explicatam aciem prodant. Tum manipuli ductor ad manipulum, centurio excurrit ad centuriam, postremò equites ad cornu, velites ad stationem quisque suam festinant: Cùm interim sub uno ductore omnia moueantur, qui imperia & ipse significanda accepit ab eo apud quem summa est imperij. Eodem nos & ipsos modo censere conuenit eo uniuerso. Quum enim ab vna vt impultrice cieantur omnia, fit vtique quod cuique commodum est & conueniens. Hæc igitur ratio est qua persuasus Aristoteles censet, Dei maximi vim è cœlis per omnia diffundi. Quo autem dilucidius sit qua ratione diuinę cœlestesque vires ad rerum omnium procreationem & conseruationē huc defluant, iuuat ea de re Aristotelis sententiam epilogo cōcludere: Deus sempiternus, immensus, incorporeus, indiuiduus, non in mundo corporeo, sed supra hunc in excelso habitans domicilio, immutabilis quidem quum sit, nulli affectioni subiectus, habetque ex seipso uitam optimam & sempiternam: non præter rationem rerum principium statuitur, omnium primum omnia mouens, a quo sit rerum omnium ortus, omnium uita & conseruatio. Quæcunque mentes infinitatem illam supra extimam cœli conuersionem incolunt, in Deo uitam agunt, quæ tota est illius contemplatio. Deus porrò cœlos & mundum procreans, singulos singulis diuinitatis suę seminibus conspersit, quæ proprias uires inferrent easque naturales, ad naturalem omniū mortalium administrationem & conseruationem comparatas. Is demum stirpes & animantia procreans, uiribus diuinis insigniuit, & suis quæque seminibus fœcundis impleuit, quorum continuatione perpetua sobole sese propagaret. Quæcunque olim Deus tum in cœlis, tum in terris progenuit omnia unus tuetur, atque regit, cœlestia quidem per se & proximè animantia verò stirpes aliaque mortalia cœlorum ope & interuentu, quibus naturę leges tum procreatrices, tum conseruatrices indixit & imposuit. Itaque animantium stirpium, lapidum & metallorum omnium quæcunque & fuerunt & esse possunt formas una cœli forma potestate comprehendit, & innumerabilibus illa quasi grauida formis, omnia gignit & fudit ex sese: una illius vis & facultas, prę se fert omnium caducorum vires, quæ uel olim comparuerunt vel post hac vnquam comparebunt. Has autem uector mundi spiritus, cœlo in totam uniuersitatem diffusus, rebus omnibus imperat, simul & speciem &

natiuum

natiuam uitalemque calorē gignentis illis atque conseruantis accommodatum. Is omnia continet, omnia calore uitaq; refouet, vt nihil usquam sit non huius ubertate confertum. Huius ui & ope & tanquam anima quæ per se sunt & animata sui quæque generis animam habent, alia quidem nutrientem, alia sentientem, alia mentis rationisque participem. Sic illa sese rebus accommodat, sic singulorum naturis inseruit, ut quantum cuiusque natura & conditio desiderat, quantum ipsa subiecti præparatio ferre potest, tantundem illa exhibeat. Sol quanquam abest longissimè, aduersis tamen corporibus lumen hic impertit, ut niteant splendeantque illa fulgoribus: sed aliter aqua, aliter lapis, aliter lignum, aliter argentum. Ita propemodum & uis illa cœlitus demissa, & omnibus quidem est uitalis, sed ita ut aliis tantum hoc largiatur ut sint, & aliis animam insuper habeant, idque aut nutrientem, aut sentientem, aut mentis compotem: non enim uno modo ab omnibus illa suscipitur. Sed hoc uelim postremo admonere, ne illam quidem ipsam uim sui semper similem esse ut uno se semper modo rebus exhibere: sed alias aliter pro stellarum statu multiformi, quarum commixtio implexiorique plerunque euariat, tametsi uectoris spiritus una est & impermutabilis substantia. Fieri igitur non potest quod quidam interpretatur, mundi spiritum uitam statumq; rebus omnibus sic impertiri, vt ne minimam quidem astrorum opem desideret. Hoc si est cur quæso non similia & similiter perpetuo generet, quum semper æquè pręsens rebus adsit?

Temist. 1. de anima cap. 24

BRVT. Non admodum dissimilem mundi administrationem Plato meditatus, ideas solùm uidetur adiecisse, non eas quidem vt plerique nugantur, inter nubes errabundas sed in mente illa diuina immortales & immutabiles. Quæ quum ita se habeant (inquit) fateri oportet esse speciem quę semper eadem sit, sine ortu atque interitu, quæ nec accipiat aliunde quicquam nec ipsa usquam ad aliud procedat, quæ nec oculis, nec alio sensu ullo percipiatur, quamque intelligentia contemplandam ueluti sorte quadam acceperit. Altera est eiusdem cum ea nominis, illiusque similis, sed quæ & sensibus percipiatur, & genita sit, & feratur semper & in loco fit unde postea ueluti uanescat opinione cum sensu comprehensibilis.

In Timæo

Ita quidem uniuersales ideas adhibita demonstratione constituit, easque immortales, a quibus, etiam si singulorum formæ pereant (velut quum muscæ aut scarabæi omnes occidunt) noue possint suscitari. Quàm multa de his arcanorum mysteria Plato adumbratis sententiis inuoluerit, ex ea quam ad Dionysium dedit epistola perspici potest, in qua ita scriptum legimus: Dicis non satis esse tibi demonstratam eius quod primum est naturam, dicendum est igitur, sed per ęnigmata, vt si quid huc tabulæ vel mari uel terra acciderit, qui eam legerit, non possint intelligere. Sic autem res habet: Penes omnium regem omnia sunt, omnia ipsius gratia, & ipse est omnium bonorum causa. Secundum uerò circa secunda, & tertium circa tertia. Hoc loco mirè æstuant Platonici Iamblicus, Proclus, Plotinus, Numenius, Plutarchus aliique plures, de uera interpretatione inter se acerrimè cantant: at quam sim a Platonico præceptore non ita pridem edoctus, hic si uidetur edisseram. Nisi enim per incuriam aliquam mihi periere, chartulas scio & commentariolos mihi esse alicubi repositos, in quibus sententiolas quas ex hore dictantis exceperam, memoriæ a me mandatas memini. Vir erat ille natu grandis, canitie uenerandus, barba horrida eaque promissa, seueritate grauis, sic tamen vt ab inhumanitate plurimum abesset. Comitabatur hinc inde & a tergo, ingens philosophantium turba tum nostratium tum peregrinorum. Bre-

uiter

niter uir erat in quo uno dixiſſes laudatæ illius uetuſtatis ſpeciem relucere, adeò ut chori illius uenuſto ordine & nominis ſplendore captus, me tum quoque in eum comitatum. PH. Quem uerò non alliceret iſte ordinis decor? BR. Sed plus poterat ſumma uiri humanitas & modeſtia, qua quicquid rogabatur, placidè mox & ſine ſupercilio reſpondebat. PH. Amabilis ille animi candor. BR. Diſſerebatur frequenter de rebus abſtruſis & magnis, quas nec ingenij mei infirmitas ferret, nec craſſities penetraret. quodam autem die quum in umbracula conceſſiſſet, poſitis ſub Platano ſedibus, ille quidem mediam occupauit, nos partim in cęteris in orbem ſubſelliis, partim in herbeſcente uiriditate ſedimus. Tum quædam de more præfatus, ad hanc rem de qua agimus ita tandem aggreſſus eſt: Tria circa regem omnium Plato ſtatuit coæterna, bonum, mentem, & mundi animam. Bonum appellat rerum omnium patrem & authorem Deum, qui ſimplex & immobilis, ſupra omnem omnium naturam & intelligentiam in Parmenide conſtituitur eſtque in omnia exuberans bonitas. A patre bonoque mens procedit, aut ab ingenita Soli luce lumen ſplendidum, quę mens intelligentia eſt diuina, & optimus boni filius. A mente rurſum anima mundi defluit, uti ſplendor a lumine, quę per omnia ſpirat, omnia in uita continet. Circa primum qui pater eſt omnium ſimplex eſt & indiuidua bonitatis idea. Ab hac tanquã ab immenſo & inexhauſto fonte, innumerabiles defluunt idearum differentię, haud ſecus atq; ex uno ſimplicique lucis radio, plurimi in cœlo radii diſtincti cernuntur. Has rerum omniũ ideas diuina mens excipit, ut ſint ſecunda illa circa ſecundũ, illaque mens rerum omnium quæ ſunt, quæ fuerunt quæque olim erunt ſempiternas ideas tanquã ſinu ſuo complectitur. Ab iis uerò, dimanant idearum rationes animę mũdi immiſſę, a rationibus rationũ ſemina in cœlos & ſydera ſparguntur. Omnia quæ in mundo ſunt mortalia, a ſua quæque idea & exemplari, quæ mens illa diuina uniuerſa complectitur ſubſtinentur. Ideæ per ſuas rationes, mundi animę communicatas, & hę per rationũ ſemina cœlorum corporibus indita, hoc mundi ſpiritu deuectæ, rerũ & ortus & gubernationem procurãt, haud ſecus atq; noſtri corporis anima ſpiritibus viribusque de ſe miſſis partium ſingularũ natũras uires & opera continet tueturque. Ad eumque modũ id efficitur quod eſt cum in Philebo, tũ in aliis pleriſque locis, vt exiſtat omnis rerum ortus & adminiſtratio, a cœlorum ſeminibus, ab animę mundi rationibus, ab ideis quæ ſunt in diuina mente, ut omnia tandem ad ſimplex illud unicumque principium referantur, quo poſito conſtituantur omnia, ſublatę intereant. Id quoque longo & accurato examine in Parmenide perpenſum eſt, nam id ſi fortè uirtutis ſuæ inflexionem retraxerit, deficiente uita in mortem corruent uniuerſa. Hęc enim Dei uita, hæc illius actio, rem ad motiones pro ſua quamque natura ciere, uitamque omnibus inſpirare. Et immortalitatis quidem ſeminibus cœlũ conſerit, terram uerò mutationum. Qua autem ratione anima ſpiritusque mundi inferiora hęc caducaque omnia & gignant & adminiſtrent, horumque proxima cauſa habeantur, ita quidẽ exquiſitius Platonicus pręceptor interpretabatur. mundus qui quatuor naturę principia tota, uno cœli ambitu coercet, unum quoddã corpus eſt, cuius partes ut animalium inter ſe cohærent, unius ſpiritus & mundi animæ beneficio. Nam

6. Aeneid

Principio cœlum ac terras campoſque liquentes,
Lucentemque globum Lunæ, Titaniaque aſtra
Spiritus intus alit: totamque infuſa per artus
Mens agitat molem, & magno ſe corpore miſcet,

Viuunt

Viuunt quidem animalium corpora, sua quæque anima, mundus autem longè omnibus dignitate præcellens, multo nobilissima animan est consequutus. Quę enim obsecro uesantia, quæ dementia sit, partem uiuere fateri, negare totum? & mutilo incoatoque corpori animam esse, qua integrum & consumatum careat? Quę peruersitas, immo uerò quis furor, Vniuerso uitam eripere, in quo & cuius beneficio sumus ipsi, uiuimus, mouemur? magna est hac in parte diligentia Platonis, & sunt ab eo collecta in Epinomide, in Timæo in libro de legibus decimo, argumenta & multa & ualida, a cœlestium amplitudine, a motus cum perennitate tum constantia, a diuinitate & præstantia uitalis spiritus & caloris, quem illa nobis largiuntur. Atque ut in terris uiuentium, sic & in cœlis stellarum corpora, animalia esse omnia confirmat, eaque ex corpore pulcherrimo, & anima cum optima tum beatissima constare. Vt autem in nobis eam quæ ossis est formam, & eam quæ carnis, & eam quę nerui, & que alterius cuiuscunque similaris particulæ gubernat ea quæ totius est omnibus quidem particulis se communiter impertiens, nullius uero peculiariter propria, totius corporis communis: sic & quæ totius mundi est anima, omnium cœlorum syderum, & elementorum, omnium deniquæ quorum ex illis ortus existit animas fouet ac gubernat. Hæc est mundi anima datrix formarum, cuius potestate & uiribus singula continentur, & quam uerè interpretatur naturam esse illam uniuersalem, quę caducis rebus prima est origo, cuius uim admirata est eorum turba, qui se physicos appellauerunt, ne minimum quidem eius limites prætergressa. Cæterum quo pacto hæc se suasque uires rebus ingeneret, repetito aliunde principio, ita est interpretatus. Mundi corpus concretum tractabile quum sit, & comprehensibile sensibus, illius uero anima purissima, simplicissima, omnis corporeæ molis expers, hęc duo inquam quum maxime dissideant, & longissimo seiuncta sint interuallo, non alia ratione coniungi potuere, nisi medię cuiusdam naturæ interuentu; ea autem est spiritus æthærus ac diuinus, communis utriusque & amborum ceu quidam nexus & uinculum. Vt enim animantibus spiritum inesse non dubitamus, qui & animam retinet in corpore, & se ad omnia eius munia accomodatum exhibet instrumentum: sic & quendam in mundo esse par est, qui non ut ille, quicquam è caducis terrenisque hauriat, sed totus æthereus, totus elucidus, diuinam prorsusque cœlestem conditionem obstinat.

Hunc Plotinus existimauit a mundi anima uniuersum dimanare, quem ui sua genitali illa quasi turgens, procrearet. Per cuncta diffusus & incertus, omniũ quæ fiunt proximus author, totusque uitalis uitę seminariæ rebus infundit huic enim comes est cœlestis ille diuinusque feruor qui cæteris naturis omnibus, salutaré impertit & uitalem calorem, qui in omnem fusus naturam, animantia omnia omnes stirpes gignit, conseruat, alit, auget, sustinet. Quare quũ una natura sit quæ mundum omnem continet, quæque ipsum tuetur fatendum est ipsam esse mundi animam, ex qua conseruatio & saluus omnium omnis oritur, & cuius spiritus cuncta complexu conciliat. Sic omnibus inter se continentibus necesse est quod a Tullio dicitur, omnia uno diuino & continuato spiritu contineri. In uniuersum mundi corpus diffluens hic spiritus, & singulis se rebus immiscens, secum (perinde ut si uehiculum esset) tum illam mundi animam, tum idearum rationes, & e cœlum sideribusque rationum semina inuehit, totis confundit & permiscet; his porrò comites sunt ipsa mundi uita, & salutaris ille siderum calor, a quo est tum procreandi, tum nutriendi, augendi conseruandique facultas, *In Tuscal.*

quam perspicuè cernimus in stirpes, arbores, conchilia animantesque propagatam.

Aeneid 6.

Inde hominum, pecudumque genus, uitæq; uolantum,
Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore pontus,
Igneus est illis uigor & cælestis origo
Seminibus.

Neque uero ab hoc ordine lapides & metalla semoueam, quod nihil in uiuente mundo tam deforme & tam abiectum sit, cui non infusus ille spiritus munerum diuiniorum aliquid elargiatur. Hæc sunt optimi uiri, quæ audiueram equidem a Platonico illo, sed ita multis ante annis, uix ut meminisse potuerim, nisi memoriæ labenti hęc chartula in quam singula retuleram succurisset. EVD. Virum narras haud utique silendum, sed dignum profecto cuius nomen monimentorum æternitati consecretur. Sed age obsecro hoc nobis ingenuè fatere: cur cum hæc iampridem & audiuisses & probasses, recondita tamen tenebas, neque in medium proferebas? Cur superiorem concertationem eo usque incalescere patiebare? An illa exciderant animo? An non tibi iure reprehendendus uideris peruicacitatis aut inuidentiæ nomine. BR. Nondum profecto, nondum ulla ea obduxerat obliuio, sed ad philosophici ingenii aciem exacuendam hęc inuestiganda duxi, & ut plenius constaret quid quatuor illæ simplices rerum naturæ in singulis uirium haberent, quas plurimi rerum omnium primordia causasq; statuunt, ex quibus uelint rerum omnium cognitionem capi & certiorem disciplinis demonstrationé adhiberi. EVD. Experiris tamen non posse te in ueteri illa sententia permanere, ac ueluti stationem tueri, aut si castella quædam munitiora defendere coneris, proditurum te quidem totam philosophiæ urbem. Sed qui possunt diuina illa commentitia uel esse uel uideri, quę summi naturæ exploratores ac speculatores, pro certis retulere pręsertim additis demonstrationibus pro rei natura firmissimis & euidentissimis?

De spiritibus quorum gubernaculis mundum administrari tradunt. Cap. XI.

PHILIATROS.

AVDIO prçter commemorata toto mundo spiritus uagari, quos Græci δαίμονας appellarunt, de quibus mihi uideor quiddam superiore disputatione subodoratus. Nequid igitur rerum insit uniuersitati, siue sub aspectum id cadat, siue oculorum obtutum effugiat, quod noster hic congressus non attigerit, æquum est & de illis quid sint, quod illorum genera, quid denique rei mundo procurent inuestigare. EVD. Ab hac disputatione aliena prorsus uidetur solers isthæc disquisitio. PHIL. Erit fortasse non modo ad perspicuam æterni Dei cognitionem apprime utilis, immò etiam ad morborum & remediorum quæ trans naturam sunt demonstrationem necessaria, de quibus pomeridianis horis ex te nonnihil audire confidimus. Quid itaque de spiritibus è sacris literis in unum quasi fasciculũ congesserim, ipse præpando, uos quæ aliundè legistis, profundite. Deus excelsus priusquam mundi huius

ius aspectabilis quicquam moliretur, incorporeum illum miris spiritum ordinibus consertum condiderat, qui quum omnes boni essent, neque quicquam malum efficere potuisset qui esset ipse optimus, unus tamen Lucifer ausus est in corde suo dicere, *In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, & sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis, ascendam super altitudine nubium similis ero altissimo.* Tum omni exercitu quem fraude & perfidia fefellerat comitatus, de cœlo corruit in terram qui mane oriebatur & in infernum detractus est in profundum lacus. Et, ut inquit Iudas Apostolus, *Deus angelos qui non seruauerunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, in iudicium magni Dei uinculis æternis sub caligine reseruauit.* Itaque infinita illa spiritum multitudo bifariam tum discreta est, hi cœlorum sedibus addicti & consecrati sunt, illi cœlo exterminati huc in exilium relegati, elementari mundo sedibus incertis oberrant. Superiores illos nouem choris disiunxit Dionysius, supremum & excelsissimum tenent Seraphin, hinc Cherubin insequuntur, deinde Throni ab ijs dominationes, mox uirtutes, proximè, Potestates, succedunt Principatus, inde Archangeli, tandem Angeli infimo cœlestium ordine. Ita enim singulos ex sacrarum literarum monimentis deprompsit. Quibus autem obeundis muneribus quippe destinentur, ita dein expressit, Cœlestium spirituum prima distinctio Deum iugiter ambiens, & circa illum nullis medijs interpositis agminibus astans, æternam ipsius scientiam simpliciter & indeficienti circunstat affectu. Ea quippe plurimas ac beatissimas speculationes, purissimis intuetur obtutibus, simplicesque & continentes diuinæ claritatis radios suscipit, atque diuini cibi alimonia pascitur, plurima ex diuinis excellenti ratione cognoscens, diuinæque scientię & agnitionis quantum fas est, particeps facta. Quid autem a supremo illo ordine singulis deinceps inferioribus influat, ita quidem exposuit, Superiores enim antiquioresque ordines, inferiorum quoque agminum non carent fulgoribus atque uirtutibus; posteriores uero superiorum intelligentiæ exortes sunt. autem omnes ita instituti, ut inferiores superioribus obaudiant, eorumque nutus enuncient. Ac primi illi quidem ut summi Dei se mouentis, consilia & uoces exponant, reliqui uero proportione debita, ut tandem per infimos Angelos nobis pro modo & ratione cuiusque, diuinorum sensuum aperiant lucem. Angeli nanque implendi peraguunt munus, & ipsorum ordo magis circa euidentiora & apertiora uersatur, ac mundana ferme negotia ab eis disponuntur. Enuntiant enim diuina mysteria humanis ordinibus, quibus eos præesse credendum est, ut illorum misterio ferantur ad Deum & conuertantur, fintque ipsius societate & coniunctione fœlices. *Humanarum rerum administrationem Angelis sacra scriptura distribuens, Michaelem Iudęorum principem, alios aliarum gentium pręsides constituit.* Statuit enim altissimus terminos gentium iuxta numerum angelorum *Dei.* Neque uerò gentibus duntaxat aut terræ prouincijs, sed & singulis nobis addictos esse custodes. Angelos, inconcussa illa Euangelii ueritas testatur. *Videte, inquit, ne contemnatis unum ex his pusillis, dico enim uobis, quia angeli eorum in cœlis semper uident faciem patris qui in cœlis est.* Sic (ut proditum literis accepimus) primi parentis custos Angelus dictus est Raziel, Abrahę, Zakiel: Isaac, Raphael: *Iacob*, Peliel: Mosis, Mettraton. Per hos internuntios plurima illi diuinitus acceperunt. *Vnde* intelligitur infinitam haberi Angelorum multitudinem, quam tamen sacræ literæ extremum quiddam

Isaiæ. 14

In Episto.

De cœlesti hier. cap.10

Cap.9

Dan.10

Deut.32

Matth. 18

Daniel. 7. indicentes; ad decies milles dena millena produxerunt. At uerò malignorum spirituum uix usquam uiderunt ordines exercitusque attigisse. In omnibus tamen hęc mala insunt, furor rationis expers, demens concupiscentia, cogitatio præceps atque proterua. Hęc iudas triplici genere complexus est; In Episto. Hi inquit carnem quidem maculant, dominationem spernunt, maiestatem blasphemant. Itaque dæmones è patria sedibusque exturbati effrenatius in huius mundi principatum exules inuaserunt, sicque uniuersum obsidione impleuerunt, ut nulla toto sit orbe regio, qua non illi Deorum nomina sibi usurpauerint, adeo quidem subdolè & uersutè, ut (quod mirum uideri potest) apud Gallorũ Druydas & distantissimos Indorum Gymnosophistas, idem sit cultus deprehensus. Hanc maximè curam doli omnibus & præstigijs adhibuerunt, ut idolorum specie tanquam Dij colerentur. Quanquam appellente Christo Principe luminũ, Princeps huius mundi foras est eiectus, neque in nobis habet quicquam circumiens tamen tanquam leo rugiens quærit quem deuoret, & quem irretiat technis suis tentatio nunque insidijs plura in præsentia è sacris non succurrunt, unde pleniorem dęmonum potestatem astruam; uos quę aliunde noueritis, effundite. BRVT. Rem abditam, nulla sensuum acrimonia comprehensam, temeritas sit spreto omnium authorum patrocinio constanter asseuerare. Quocirca de dęmonibus quicquid sum dicturus è Platonicorum fontibus exhauriam. Dæmones quosdam esse, eosque mundo uagari, hoc sensus testimonio Plato comprobauit; In Apologia. An est quisquam qui dæmonum quidem opera opinetur esse, dęmones autem neget? Quod si dęmonia esse puto, necessarium est putare me dæmones quoque esse; an non ita seres habet? Sed omnium nimium multitudine quasi mundum aliquem instituens, in Epinomide summos Deos, ultra mundanos ait amplissimam rerum prouidentiam habere; sub his in cœlo quosdam conspicuos esse, tertio infimoque loco dæmones; horum genus unum ex ęthere, alterum ex aere esse. Ac neutrum, inquit conspici totum potest; sed quamuis hi dæmones prope nos sint, nunquam tamen manifestè nobis apparent. Et mox; Aliud uerò quod ex aqua est, rectè semidem uocabimus. Id nonnunquam cernitur, nonnunquam aspectui nostro se subtrahit; & quum uidetur tenui uisu perceptum admirationem adfert. Præter tria hæc dæmonum genera Plato quoq; Hæroas instituit, libro quarto de Legibus. Post deos istos, inquit, dæmonibus uir mentis compos sacrificabit, heroibusque post dæmones. *Hæroas* extimorum hominum animas esse definiunt, a corporis nexu seiugatas & liberas. Quos Plato dæmones promiscuè appellauit, hos Latini ex officijs distinxerunt. Qui administrandis regionibus præsunt, Dii patrii Penatesque; qui pecato & quieto numine dæmum possident, Lares; aut si quando terrorem incutiant, Laruæ; qui uero nobis singulis testes & custodes additi sunt, Genii appellantur. Hęroas quos Græci dixerunt, ueteres Latini Lemures dicere solebant. In Epinomide. Quibus uiribus præditi sint, ex Platone accipite. Prudentiæ mirabilis participes sunt, acuto quippe ingenio tenacique memoria cogitationes nostras omnes cognoscunt. Honestos bonosque homines mirifice diligunt; improbos uehementer oderunt, ut pote qui doloris participes sunt. Sed Deus qui diuinam sortem perfectè possidet, a doloribus uoluptatibusque liber, sapientia cognitioneque perfectè fruitur. Quum autem refertum animalibus cœlum sit, & Dii summi & dæmones se inuicem interpretantur. media enim animalia tum ad terram, tum ad cœlum, leni motu feruntur. *Hoc* ipsum in conuiuio Diotimæ fatidicæ mulieris au-

thoritate

thoritate stabiliuit. Quam uim habet dęmonum natura? Intemperatur & traijcit humana ad Deos, diuina ad homines. Et mox: Deus quidem homini non miscetur, sed per id medium, commercium omne atque colloquium, inter Deos hominesque conficitur, & uigilantibus nobis atque dormientibus. Hæc quidem de naturis dæmonum: nunc ut sint illius singularum mundi regionum gubernacula distributa, ex Politico ubi de uita quæ sub Saturni regno ducebatur, audite: Tunc sanè totius mundi princeps curatorque primum Deus extitit, at nũc per uarias mundi plagas singulæ ipsius partes a Diis principibus distributę sunt. Animalium quoque genera gregatim distincta dæmones quidam tanquam diuini pastores sortiti sunt, quorum quisque ad munus suum obeundum sufficiens quum esset, singuli singulis sic ut ille uoluit præficiebãtur, quibus præerat ipse. Plenius in Critia siue Atlantico: Dij quondam uniuersum terræ orbem sigillatim sortiti sunt, in regiones singulas distributum. Qui persuasione pro gubernaculis utebantur, eaque animam attingebant: & pro arbitrio suo ita ducentes, mortale genus omne gubernabant. At quomodo? libro de legibus quinto expressit, quo eas regiones feliciores haberi censet quæ meliores dęmonum rectores fuerint sortitæ. Nec illud, inquit, o Clinia & Megille nos fugiat, magnam esse locorum ad ferendos meliores peioresque homines differentiam: quibus diuersa prout expedit legibus sancienda sunt. Maximè autem loca regionis differunt, in quibus inspiratio quædam diuina ęst; & quę dæmones sortita sunt, qui habitantes sic uel contra suscipiunt. Vnde in Phedro commemorat dęmonem quendam Aegyptios primum literas docuisse, compluribusque locis uaticinia audiri. Audiui equidem, inquit Socrates, circa Naucratim Aegypti, priscorum quendam fuisse Deorum, cui dicata sit auis quam ibim uocant. Dæmoni autem ipsi nomen Thenth. Hunc primum omnium numerum & numeri computationem inuenisse, Geometriamque & astronomiam, talorum rursus alearumque ludos, & literas. Erat tunc totius Aegypti Rex Thannis; ad hunc Thenth profectus, artes demonstrauit suas, dixitque eas distribui deinceps Aegyptijs cęteris oportere. Et mox; Qui in Iouis Didonęi templo uersantur, ex quercu sermones primos fatidicos erupisse asserunt. Quapropter libro de legibus quarto, sic omnem regionum ciuitatumque administrationem colligit; Quum intelligeret Saturnus quemadmodum ipsi narauimus, nullam hominis naturam res humana ita gubernare posse, ut si omnibus arbitratu suo dominetur, lasciuiori superbia ingiustitiaque non repleatur; quumque hæc inquam non ignoraret, non homines, sed diuinioris præstantiorisque generis dæmones ciuitatibus nostris reges principesque præfecit; quod nunc uos in ouium gregibus aliorumque cicurum armentis facimus. Non enim bobus boues, nec capris capras præficimus, sed nos ipsis genus melius dominamur. Similiter Deus homines amans, genus dæmonum generi nostro præstantius, nobis pręfecit. Iam uerò quod de proprio cuiusque dęmone è sacris protulisti sic Plato in Phædone legitur astruxisse; Nihil.n.aliud quũ migrat ad manes anima, secũ trãsfert, præter eruditionẽ atq; educationẽ; quę quidẽ statim in principio transmigrationis illius, plurimum uel prodesse uel obesse dicuntur. Ferunt enim quẽlibet hinc illuc emigrantem, ab eo dæmone quem uiuens sortius fuerat, in locum quendam duci, ubi oporteat omnes una collectos iudicari, ac deinde ad inferos proficisci eo duce, cui mandatum erat, ut hinc decedentes ad illa loca traducat. Propius Socratis dæmon multis locis celebratur a Platone. Alcibiadem alloquutus Socrates sic ait; Curator

meus

meus melior & sapientior quam tuus Pericles. Alcibi. Quis hic o Socrates? Socrat. Deus Alcibiades, qui me uetuit ante hunc diem tecum differere: cui credens, assero te per nullum alium, quam per me claritatem consequuturum. Et in Theage sic ait Socrates: Adest mihi diuina quadam sorte, dæmonium quoddam a primam pueritia me sequutum. Hęc enim uox est quædam, quæ quum fit, semper eius rei quam facturus sum, dissuasionem demonstrat, prouocat uero nunquam. Quòd si quis amicorum meorum quandoque aliquid communicat, extatque uox, hoc illa dissuadet neque facere sinit. Cuius quidem rei uobis testes dabo. Charmidem uirum bonum Blanconis filium noscitis; hic aliquando &c. Et mox subdit. Quibus autem fauerit in ipsa familiaritate potestas dæmonii, breui ij proficiunt. Et rursum; si Deo gratum est, permultum quidem & breui proficies; sin contra, minimè. Vnde libro de Repu. sexto ait; Dęmonis autem nostri signum referre nunc non decet. Et libro de legibus sexto, monet unum quemque numen suum & proprium dęmonem, conuenienti sibi honore afficere, quo se is familiarem prębeat, omniaque seruet illæsa. In quam sententiam hęc post multa protulit Apuleius. Hic quem dico prorsus custos, singularis pręfectus, domesticus speculator, indiuiduus arbiter, inseparabilis testis, malorum improbator, bonorum probator: si rectè animaduertatur, sedulò cognoscatur, religiosè colatur, ita ut a Socrate iustitia & innocentia cultus est, in rebus incertis prospectator, dubiis pręmonitor, periculosis tutator, egenis opitulator qui tibi queat tum somniis, tum signis, tum etiam fortasse coram quum usus postulat mala auertere, bona prosperare, humilia sublimare, nutantia fulcire, obscura clarare, sidera aduersa corrigere. Hæc sunt quibus ad sacrarum imitationem Plato & ciuitatibus administrandis, & domibus nobisque protegendis dęmones addictos confirmat. Cæterum nusquam malignos a bonis seiunxit, sed omnes promiscuè Deorum nomine complexus est: nam illius ætate bonos dæmones nondum innotuisse constat. Quoscunque uetustas Deorum cultu uenerata est, omnes authore Porphyrio cacodęmones erant. At Platonici iuniores, eos genere toto disiunxerunt. Clare quidem Proclus, sed apertius Iamblichus. Dii, inquit, Angeli, dæmones boni, non apparent phantastico modo, sed proprio prorsus & uero. Spiritus uero mali, phãtastico fallacique: simulant Deorum pręsentiam demonumque bonorum, ideoque cultorem suum iubent esse iustum, ut ipsi uideantur boni sicut & Dii. Quoniam uero natura sunt mali, rogati mala inferre, libenter inferunt, atque nobis ad iniusta conducunt. Hi sunt omnino qui & in oraculis mentiuntur & fallunt, & turpia consulunt atque peragunt. Dii uero bonique dęmones neque fallunt unquam, neque conferunt ad iniqua. Est insuper malorum natura demonum sibimet inconstans, instabilis secumque dissidens, alias alia suadens. Superiorum uero natura sibi constat assidue, eundemque seruat semper in actione tenorem. Is mox plurima de proprio cuiusque dęmone subiecit, & rationem duplicem qua illum nobis familiarem reddamus; harumque alteram artificiosam appellat, quam Porphirion secutus ait ex cœli figuris & geneseos potestatibus deduci. Supra hęc nonnulli curiosa nimis & præcipiti indagatione sceleratas artes inuexerunt; alii in nefariam dęmonum societatem atque commercium sese quæstionibus obstringunt; alii gentilitiis sacrificiis summos illis honores deferunt quo rerum potiantur; alii diuinorum nominum potestate illos subigere, in suamque ditionem redigere confidunt, quibus ut seruis imperent. Quæ

omnes

omnes prorsus uanę & captiosæ sunt artes. Sed nec illa de qua modo dicebã minus superstitiosa est, qua plerique gloriosius iactant bonos dæmones posse sibi familiaritate coniungere, quorum consuetudine, optima quæque condiscant, hi siquidem difficile comparent, nec nisi summi Dei iussa capessunt. Illorum uerò simulata specie cacodęmones percuriosis hominibus multa plerunque ementiuntur. Itaque qui aut gẽtilitiis sacrificijs, aut simulatis nominibus diuinis accersiti conuolant, omnes sunt cacodæmones, qui tametsi optãt uenire, cogi tamen se simulant, inquit Porphyrius, ut suis non dein pręstigijs irretiant. Vidi quendam ui uerborũ spectra uaria in speculum deriuare, quęcũque imperaret mox aut scripto, aut ueris imaginibus ita dilucidè exprimerẽt ut promptè & facile ab assidentibus omnia internoscẽtur. Audiebantur quidem uerba sacra, sed obscœnis nominibus spurcè contaminata, cuiusmodi sunt elementorũ potestates, horrẽda quædã & inaudita principũ nomina, qui orientis, occidentis, austri, aquilonisque regionibus imperant. Cæterum omnis dæmonũ quauis arte parata necessitudo, omnisque horũ præstigiorũ ratio, pestifera fraus est in extremam hominũ perniciẽ introducta. Nã Porphirio teste, dæmon mendacii parens rogatus, etiam quæ nõ nouit cõstãter affirmat, & quæ nouit, si semel uere, decies illa falso refert, naturę suæ nunquam immemor.

EV. Multa quidẽ & expressa de dæmonibus ex authorum uestrorum fide deprompsistis, ad quæ si nequeã Aristotelis sententias singillatim accommodare, quid tamen illius opinio ferat, hinc perspici potest, quòd Deorum plena esse omnia ex Pythagoreorum doctrina asseuerat, & naturales Deos mũdũ hunc inferiorem, sublimiores uerò superiorem illũ sola cogitatione comprehensum moderari, atque conseruare, Quanti uerò aliorũ de his tũ scripta tũ dicta æstimauerit, ex his paucis quæ libro de diuinatione per insomnia, memoriæ mandauit, coniicitur, Sublata, inquit, causa quę ad Deum referatur, nulla præterea alia uidetur consentanea esse. Quandoquidem originem eius inuenire quod dicitur, quosdam esse in Borysthene, & iuxta columnas Herculis, qui futura præsentiant, captum ingenii nostri excedere uidetur. Libro de partibus animalium ita scriptum legimus Heraclitum dixisse ferunt ad eos, qui quum alloqui eum uellent, quod fortè in causa furnaria quadã caloris gratia sedentem uidissent, accedere temperarunt. ingredi eos fidentes iussit, quoniam (inquit) ne huic quidem loco Dii desunt immortales. Quo sanè loco Deorum nomen Geniis, Penatibus, Lemuribus, spiritibus denique omnibus Platonico more impertiuit, ut qui peræquè omnes incorporei & a nostris sensibus remoti sint, operibus solis conspicui. De his autẽ quæ ad rei medicę exercitationẽ nõ admodum accomodata uideri possunt, iam fortasse ultra modum. Quumque gnomonis umbra in solario meridiani instare commonstret, par est disserendi finem facere, & quieti ualetudinique nonnihil tribuere. Heus pueri mensam primis cibis extruite. PH. Ne te pœniteat optime Eudoxe, in hanc disputationem ceu ui quadam impulsum fuisse, quam spero non parum fructus ad rei medicæ usum nobis allaturam, & cum mihi, tum cęteris omnibus qui disputantibus nobis assederunt, eximium quendam diuinitatis ardorem concitasse. Si quos enim spiritus orbe toto uolitare & uagari compertum habemus, eosque seu non attingi, incorporeos esse, immortales, & intelligentiæ participes, constans id & firmum esse debet, animam quam in nobis sentimus intelligentię capacem, & incorporeum simul & immortalem haberi, & eundem quum è corpore emigrauit, in perpetuum uiuere, referrique in spiritum greges.

Lib.1.c.5.

Si extra

Si extra concretum hunc aſpectabilemq́ue mundum innumerabilis ſpiritum multitudo, quaſi in turmas digeſta, ducibus gubernatur, neceſſe eſt omnino, & ducibus ipſis Regem unum Imperatoremq́ue ſummum præfici, qui principatum tenues diuinitatis ſplendore intelligendiq́ue præſtantia, immenſus, ſit & incomprehenſus, cuius maieſtatem & præſtantiam infirmitas fragilitasque noſtra, ne tenuiſsima quidem ſuſcipione poſſit attingere, hoc luto hoc denſo corporis cemento demerſa. His animi quaſi primis epulis corroborati, corpus oblectamento quodam & ſolatio leuaturi, lauemus, & menſæ accubamus.

LIBRI PRIMI DE ABDITIS RERVM CAVSIS, FINIS.

IOANNIS FERNELII AMBIANI DE ABDITIS RERVM CAVSIS, LIBER SECVNDVS.

PRAEFATIO.

VT RES cæteræ omnes quas mundi hæc uniuersitas complectitur, ab initiis & quasi rudimentis quibusdam obscuris ortum accepere: ita nascens rerum cognitio atq; scientia, principio rudis in his solum uersabitur, quæ uel oculis uel auribus,uel aliis denique sensibus disci percipique possent. Etenim prima illa ætas effectus duntaxat intuebatur, qui coram & in conspectu omnium erant, causas ex quibus illi prodiissent minimè contemplata. Posteà uero quasi adolescens ipsa rerum cognitio,studio exculta maiore,in ea altius penetrare cæpit, quę penitus abstrusa & longissime a sensibus disiuncta,solius mentis ui & agitatione condiscerentur. Tum primum nata nomenque suum adepta est philosophia,quæ una omnium quæ fiunt causas ratione animoque lustrat & persequitur, hasque ex euentis inuestigat atque demonstrat. Quoniam uero non semper euidentes eæ sunt,& plerunque in obscuro positæ delitescunt, non ab omnibus peræque sunt comprehensę,sed unius eiusdemque rei alij alias sæpe causas attulerunt,ut sua quique probabili ratione ducebantur. Plurima hinc philosophandi genera processerunt,è quibus duo commemorantur in hūc usq; diem præclara: unum sub Democrito,alterum sub Hipocrate principe. Ille causarum omnium ordinem persequutus, fortuitam illam atomorum concursionem implorans,eas ipsas rerum omnium prima elementa fecit. Hippocrates non hæc,at terram, aquam, aerem & ignem: a quibus inter sese confusis omnia quæ oriuntur & occidunt nasci alique contendit. Hæ sectæ ductę ab humili eoque progressæ sunt ad summum, ut non in philosophia modo, uerumetiam in medicina pręclaros imitatores & æmulos inuenerint; qui cum rerum omnium,tum morborum causas ad sua quique elementa referri oportere,non infirma sed maxime credibili probabilique ratione suaderent. Atomos amplexati sunt qui se methodicos medios appellarunt: terram, aquam, aerem & ignem dogmatici. Vtrique sua principia tam arctè tenent tamq; accurate defundunt,nihil ut gigni fieriue putent,quod non statim causis illis acceptum ferant. Quæ quum ita sint, uelim unusquisque ex bono & æquo ponderet ac iudicet,quam parum firma & quantum in opinione dubia sint quęcūque de primis rerum causis disputari solent, utque de his nihil certum nihil cognitum comprehensumque animo haberi possit. Euentorum suas utrique causas iactitant,has magna probabilitate rationum tuentur authorum utrinq; par fere numerus qui ingeniorum laude & acrimonia non admodum dispares sint. Vtrorum igitur testimonio fidem attribues? In utram te illorum familiā tutum recipies? Stabilitatemne uel authoritatem habere possit, qui se com-

mentitiis illis opinionibus adiurget? Atomos ueteres iã ridemus, miramurq; ut ibi quisquam persuaserit corpora quædam solida atque indiuidua, fortuita illa concursione res magnitudine immensas, uarietate multitudineque infinitas, omnemq; absolutissimum hunc mundi ornatum effecisse at certè si Democritus mortem cum uita commutare posset, multo acrius hæc quæ putamus elementa, suo more rideret. Quę equidem huc non idcirco affero, ut quasi armis contendam quatuor elementorum mundi uires nullas esse, sed ut clarum perspicuumque fiat, eos qui rerum omnium efficientes causas ab his elementis necessariò petunt, quę duntaxat probabili ratione stabilita sunt, plurimum disputationibus suis hallucinari, multorumque euentorum causas alio pertinere.

Rei cuique genitæ, alias a materia, alias a Qualitatum temperamento, alias a Forma uires inesse. Cap. I.

BRVTVS.

IAM satis, & magis opiparè quam Philosophos decet, epulati sumus hilarem in modum. Ne quid igitur diei huius tam pręclare nobis pereat, ad frugiferam fructuosamque disputationem nostram reuertamur, & è philosophia quasi e uadis & fluctibus emersi, in amplum illum medicinæ campum concedamus. In quo non ut mane, differendi subtilitate digladiari uelim, sed restinctis contentionibus armisque depositis (ne quid pastis controuersiam fieri disceptationem causentur) ex te pacatus audire, quantam in re medica abditarum causarum uim esse putes. E V. Velles igitur diem hunc totum amicis eripere, qui ut animum a grauioribus curis hilaritate quieteque relaxarens, nos comitati fuerant. Quando autem uideo nostra hæc colloquia illis non iniucunda fore, placet diem totum ut cœpimus literis consecrare. At ne uel Solis ardore torreamur, uel terris his coerceamur, conuenient sub hortorum uirentibus umbraculis, in herbescentibus subselliis considere, qua placidissime spirat Fauonius; eritque nobis terræ tumulus pro mensa, in quam libros si res exigat reponemus. Accedamus itaque, & hic molliter ac delicate recumbamus. P H. Locus sane amœnissimus, quo uel Musę plurimum oblectentur. confert huius amœnitas nonnihil ad rei quam expetimus pespicuã dilucidamque explicationem. Eia tu iam quum uoles ad rem aggredere, a medicinæ principiis exorsus. E V. Tria quidem hæc materiam, speciem atq; temperamentum, in uniuscuiusque rei naturalis compositione contineri, multis supra rationibus est confirmatum. E quibus duo ut principia rem omnem constituunt, at temperamentum duntaxat inest in materia, quę ex primorum mundi elementorum permistione concreuit. Nunc ut ab hisce tribus neque a pluribus rerum omnium uires profectæ sint, & quales, est differendum. P H. Rectè tu quidem uiam quam nos tenere oporteat ingrederis, perge igitur reliquum iter conficere, & dic cur res procreatæ, alias a materia alias a temperamento, alias a forma uires inesse putes, quum unica sit totius substantia, a qua
9. Meta. ca. 2. omnis actio omnisque effectus enasci & emanare creditur. E V. Aristoteles efficientium causarum, alias ille proponit rationis expertes, alias participes. Quęcunque (inquit) rationis sunt participes, contrariorum operum sunt effe-
„ ctrices, expertium autem rationis unaquæque unius duntaxat operis est prin-
„ cipium. *Hinc* autem argumentum sic ratione comprehendam, Causarum facultatumq;

cultatumque naturaliũ quæ sunt rationis expertes, una unius est effectus principium, neque ab una & eadem possunt complures diuersique effectus prodire. Atqui uniuscuiusque simplicis naturalisque corporis uelut stirpis, complures notamus effectus, eosque admodum uarios & dispares: Nequeunt igitur hi ad idem communeque principium referri, sed est necesse horum multæ sint causæ. P H. Etiam si hoc unum complures causas & facultates habeat, eas tamen omnes temperamento acceptas feram, ni tu mihi patefeceris, harũ nonnullas a materia, & nonnullas a specie coferri. E V. Primum quidem in temperamento uires aliquas inesse haud inficiaris. P H. Id ne inficiarer quod omnium philosophorum medicorũque sententiis stabilitum est? E V. Neque tamen id in se uno functionum omnium uires comprehendit. P H. Quarum nam igitur? E V. Earum duntaxat quæ quodammodo primarum qualitatũ naturam conditionemque redolent. P H. Quomodo? E V. In permistione necessum est omnino; aut unam, aut duas qualitates excellere: quę quoniam superiores sunt omnem temperamenti efficiẽtiam sibi uendicant, ut quicquid ab illo efficitur; id ab iis perfectum esse dicatur, quãuis otiosa non sint cætera. Quod enim calidum perhibemus, id quidem calefacit, licet imbecillius quam ignis; quod calidum siccumque est, calefacit simul & exiccat. Neque ex temperamento potest ulla functio prodire, que non ad uincentis qualitatis naturam uimque referatur. Hæc si sola & sit pura elementi uires habebit; si contrarij permistione temperata, easdem prorsus etiamnum uires, licet obscuras & interiores, obtinebit. Contrarii enim repugnantia, uincentis qualitatis uires & exuperantiam impedire quidem potest, at illius naturam ac uim nequit prorsus obterere. Ergo in temperamento necesse est uincentis elementi uis maneat, atque dominetur, licet depressa & infirmior; quæ semper naturę pristinæ memor, alterius diuersique generis nullum possit effectum proferre. *Id ita esse ut ibi persuadeam subtiliore mihi ratione opus uidetur.* Vera permistio corporum est, temperamentum solarum est qualitatum. Contrariæ autem qualitates non in se mutuo transeunt; inquit Aristoteles (neque.n. calor abit in frigus, neque humor in siccitatem, aut contra) sed ipsum duntaxat corpus subiectum mutationem subire constat. Neque enim calor frigori neque frigus calori, sed quod subiicitur utrique est materia. Ergo si contraria existimat in sese commigrare non posse, qui fiet ut ex principium qualitatum temperatione aut iis, ut qualitas noua emergat, quę diuersam naturam adepta, illarum nihil redoleat? Necessum est igitur uires quæ ex principium qualitatum temperamento prodiere, superioris dominatisque qualitatis naturam immitari. P H. Huius sane conclusionis rationes uideo materiam uero quas tandẽ ad efficiendum uires accepisse putas? rudis enim & informis quum sit, atque duntaxat sustinendis rerum formis subiecta, nihil prorsum efficit sed patitur sustinetque omnem mutationis ordinem. E V. Simplici nudęque rerum materię, uires nullas aut functiones inesse statuo: sed ei quadam ex permistis elementorum substantiis concretam esse confirmauimus. Hanc autem luculentius explicare constitui. demonstratum est ab Aristotele cum aliis locis, tum maxime quarto Meteorologicorum, e quatuor primi qualitatibus duas, calorẽ nempe & frigus agere ob idque efficientes appellari. duas uero humorem atque siccitatem pati, iccirco & patibiles dici. Sic & de primordiis naturæ ignis & aer tanquam causæ efficiunt, aqua & terra patiuntur ut materia.

2. De gñatione. cap.6.

2. De gña. cap.1.

2 De gña. cap.2.

Cap.1.

Quæ enim potentiora sunt & uiribus excellunt, simpliciter efficientia pronunciat, aquam uero & terram quæ minus possunt, materiam facit concreto-

rum corporum,horumque qualitates siccitatem & humorem patibiles. Ani] mantes.inquit,in terra & in aqua duntaxat persistunt atque degũt, in aere autem & in igne minimè propterea quod terra & aqua corporum materies existunt. Mox subiungit, Quod itaque patitur,aut aridum aut humidum, aut ex utroque conflatum est. Atque aquam humidi, terram sicci corpus esse statuimus;quippe quæ inter humida & sicca,maximè pati solent. Et alio loco. Quũ autem similaria alia ratione ac uia quam dissimilaria constitui soleant ex quibus ea fiunt,sunt materies quidem siccum & humidum,& terra & aqua horum enim utrunque utriusque potestatem habet euidentissimam; efficientia uerò calor atque frigus,hæc enim ex illis similaria corpora constituunt. Quid autem hinc eliciam uideto· Humorem atque siccitatem patibilis qualitatis statuit Aristoteles;terram uero & aquam quibus illarum plurimum inest, materiem naturalium corporum.Itaque quas recenset ille secundarias qualitates a patibilibus ortas,quosque corporeos affectus nuncupare solet,nos etiam optima ratione uidebimur,materiæ uires & qualitates appellare. Eiusmodi autem sunt durum & molle,crassum & tenue,uiscosum & tenerum. Sic enim uerto quod Græci ψαθυρον Plin. friabile appellat, læue & asperum,rarum & densum,& quæ huius sunt ordinis,omnia in materiam penitus immersa. Possum & aliter hanc ipsam materiam eiusque uires exprimere. Aristoteles de his disputans subtilius,omnia elementa appellat efficientia, illorum qualitates ac uires contemplatus. Dum autem ad illorum substantiam animum mentemque adhibet,omnia patibilia & naturalium corporum materiam statuit, ex qua constent quęcunque circa hoc uniuersitatis medium collocantur. Hæc est igitur mistorum corporum materia,quę ex elementorum materiis qualitatum ui concreta,uires habet,easque quas nuper appellaui secundarias:& a qua unumquodque,molle uel durum,crassum uel tenue est.Ea ipsa causa est cur cibus ocyus tardiusue alat, & cur uires habeat aut obstruendi aut aperiendi aut detergendi. PH. Id (puto) perinde est atque si dicas,alias ab elementorũ qualitatibus,alias ab eorum materie uires nascit, at nihilominus utreque ab ipsis plane sunt elementis.EV. Vtrasque dices si uidebitur elementarias,cęterum in quæ a qualitatibus sunt,ab iis descernantur quas materia ędit, magna secertè in rebus offeret ambiguitas,magnaque confusio & perturbatio, quam si expedire consilium est qualitatum effectus ac temperamentum, consistentię uero a materia deriuabis. PH. Perplacet homonymię distinctio, iam obsecro quod tertium erat uirium genus persequere. EV. Si rei naturalis forma quæ totius est perfectio, & materia & temperamento longe præstantior est, quis quęso tam demens sit & in rerum contemplatione tam cæcus,ut illa quidem existimet agere, formam uero prorsus otiari? Accidens uim effectricem ingenitam habere, substantiam eam quę omnium est præstantissima ab omni agendi & aliquid efficiendi ui & facultate esse destitutam? Equidem tantum uirium corporum formis attribuo, ut ab his existimem omnes quoscunque cernimus effectus primum maximeque proficisci. Quod & Aristotelem censuisse uideo.Is enim phylosophos insectatus,qui naturalium corporum facultates atque uires ex calore & frigore deducebant,rati ex his & per hæc omnia confici planum facit demonstratione eas qualitates instrumenta duntaxat esse causę cuiusdam præstantioris atque superioris,quam & naturę nomine insigniuit. Nam quis has dicet primum & per se agere, perinde faciet ac si serrę aut cuiuis instrumento efficiendi causam potestatemque tribuat; & perfectione formaque rei exterminata,ueram amittet causam, instrumentis actiones fe-

4. Meteorol. ca. 5. cap. 10.

2. De gñatione. cap.5.

ret acceptas, quæ per se tamen otiosa manerét, nisi formæ ui cierentur. P H. Si tanta uis inest & facultas agendi in forma, ut illi motui omnis actio primum feratur accepta; quas paulo ante ad temperametum & materiam functiões referebas, non ab illis, sed a forma primum & per se ortas esse ducemus. Quid causæ est igitur, cur a temperamento & a materia illas prodire decreueris? E V. Qui supra sensus nihil inuestigant, a materia & a temperamento eas nasci asseuerant, tametsi prima est in his obeundis forma: hos etiam sequuti a materia & a temperamento illas prodire diximus, quia per hęc tãquã per instrumenta fiant. Quas autem a forma esse simpliciter pronuntio, eas ipsa nullius instrumenti interpositu aut subsidio per se obit. P H. Agè uerò, nonne materia & temperamentum quæ tanquam instrumenta proponis, uires quædam sunt efficientes formæ? E V. Non sane, sed ut (quũ aliquid arte fit) faber aut fictor is est qui primum agit & præcipuè, & cui uis inest sua & facultas efficiens, ars nempe ipsa aut robur corporis: artifici uero adiumento est instrumentum securis uel dolabrum; & instrumento uis quædam est adscita, nõ quę agat, sed per quam melius agatur, ea est securis apta conformatio, uel acuta ad expedite secandum acies. Ita propemodum in naturali rerum effectione species primum est & præcipuum efficiens, in quo uis quędam efficax inesse intelligitur; temperamentum uero & materia tanquam instrumenta subsidio ueniunt efficienti causę. Horum utrique sua uis inest & facultas, quippe temperamenti & materiæ apta constitutio per quam sit commodior effectio. Itaque in unoquoque naturali corpore tres sunt causæ efficientes, forma, materia & temperamentum; & unuscuiusque sua quędam uis est, qua ualidius uel hebetius agat. Ne autem a simili duntaxat tantam rem duxisse uidear, demonstrationem subiiciã. Forma ex se efficiendi principium est, nec ut ea consistat principiique naturam habeat ab instrumento mutuata est, quod posterius tanquam adscitium incidit. Vim igitur & facultatem agendi forma prius acceperat, quam per instrumentum ageret, quemadmodum & faber priusquam securi uel dolabro quicquam effingat, uim artemque habet agendi, neque hanc ab instrumento sumit. Ex quo intelligitur eam facultatem quæ sua inest cuique formæ natiua, & quæ illius proprietas appellatur a materiæ temperamentique uiribus longe distare. P H. Quonam quęso discrimine formę uires ab is quæ tum materię tum temperamento assignantur, re ipsa diiunges? E V. Nonne potest artifex sola arte (quæ uis est sua) nullius externi instrumenti ope, statuam animo effingere? P H. Potest opinor. E V. Sic utique & rei species quippiam efficit, ad quod neque materia neque temperamentum quicquam confert, quin pariter alias tum a temperamento, tum a materia. Tria illa quum sint in naturali corpore implicita motuque nexu colligata, uix potest species effectu sua seorsum uires expromere; quin pariter & materia & temperamentum suas uelut succenturiatas edant; neque econtrario. Hinc ne quęso concludendum putes in unam eandemque omnes confundi, neque illas reuera diuersa esse? Huius generis plurima uideas sic inter se connexa ut mutua opera indigeant, nullumque possit seorsum consistere; ea amen qui re ipsa non discernet, omnem conturbabit ueri cognitionem. Quoniam autem facile coniector, te horum uniuersalium demonstratione licet certissima, nihil aut parum commoueri, singula iam persequar eaque medica, in quibus hanc triplicem uirium differentiam plane commonstrabo, ut quum quasi exemplis instructa fuerit uniuersa demonstratio, quæcunque sparsim tota arte medica de his traduntur, facile percipias, & singularum speciatim obseruatio uehementius

te alli

te alliciat, oblectet ac iuuet. BR. Ego tacitus & quasi mutus cum magna spe iam expecto quorsum hoc tuum uertas institutum, ut omnibus in unum conclusis ac dilucide explicatis, perspiciam quid noui hæc tua sententiam ferat. EV. Altissima quæque ac difficillima instituti nostri theoremata attingimus quę uelim optime Brute, acerrima attentissimaque cogitatione excipias. atque dum audies oro atque obsecro ne quid ulla pręuaricatione indulgeas aut condones nobis, quo putes aut artis præcepta labefactari atque conuelli, aut eius autorum existimationē minui: sic enim planior erit cognitione ueritatis, quum singula dicendo in controuersiam aut disceptationē uocabuntur. BR. Eia, tu iam ad hanc disputationem agredere, ut qui hactenus impellente aut potius urgente Philiatro, iusto plus uisus es philosophari: nunc quæ medica sint non minus disertè pertractes.

Vires eas quas forma profert, uti & ipsam formam, plane diuinas esse atq; dici, ut quarum nulla sit certa manifestaque ratio.

Cap. II.

EVDOXVS.

PERIPATETICAE philosophiæ quam matutina disputatione sumus cōplexi, hęc summa erant capita Prima quatuor simplices rerū naturas in cōpositorum materiam cedere, Cœlum autem speciem illius atque formam conferre; hoc quintum esse elementum, cuius conuersio cursusque, per obliquum circulum rebus omnibus causa sit ortus ac interitus. Supra autem hos naturæ limites quum fertur Aristoteles miris argumentorum uiribus docet, Deum maximum substantias simplices, separatas & imutabiles tum extra cœlos tum in cœlis condidisse, a quarum diuinitate omnium uita continetur. Istarū uiribus cœlum admirabili celeritate circum axem uersari, hac motuum constanti & ordinata ęquabilitate, quæcunque hic caduca cernimus & mortalia, alternata ortus ac interitus uicissitudine moueri. eamque esse istarum continentem ac proximam causam. Itaque formarum origo proxime cœlo, deinde intelligentiis; atque Deo, qui uite fons est perennis, fertur accepta, quam Platonici in simplices illas procreatrices ideas contulerunt. Iam uero si quod ante meridiana disputatio confecit, ex Deo & per deum nobis insunt omnia, si is rerum omnium conditor, omnium principium & finem mediumque tenet: si Deorum plena sunt omnia, diuinaque uirtus atque potestatis per omnia commeat, per quam sunt & permanent omnia: si quum Deus hanc uniuersitatem compleret, rerum ortus perpetuos instituens, per omnes naturas propriis seminibus generatim & per species diuisus est, & si tum rebus singulis uitę spiraculum indidit; dubitabit nè adhuc aliquis illis quippiam inesse quod uere diuinum & sit & appelletur? Temeritas profecto sit aut furiosa potius dementia, hanc diuinitatis præstantiam, quam ueterum omnium constanti traditione, Deorum munere rebus inditam accepimus, uelle nulla ratione, non dicam minuere, sed ex toto auferre. Sed & plusquam furor sit; fateri rebus quibusque diuinitus quippiam esse datum, neque tamen id diuino nomine dignari. BR. Esto rebus diuinum quippiam insit, quid tamen id qualeque sit, non est unde conniciam; EV. Quidni? Quum in naturali corpore nihil sit simplici forma præstantius, nihil prius, cætera uero quæ ad materiam pertinent, illi substrata

sint ut caduca & abiecta, consequens est simplicem rei formam, diuinũ id esse quod inuestigatum, & quicquid illius naturam referat ac exprimit, id quoque diuinitatis esse particeps. BR: Sed quas uires habituram putas simplicem illa rerum speciem, quas non possim elementorum mistioni attribuere? EV. Si propriæ quædam sunt elementorum & qualitatum uires, diuinitatis certe multo maiores erunt, neque poterit uiribus hæc destitui, quæ omnis generis dignitate & perfectione præstantissima est. Atque omnes quidem eius functiones & opera sub sensuum cognitionem recidunt, neque nos possunt latere, sed unde & quomodo prodeant, qualisque sit effectricis illius causæ aut facultatis substantia, neque occultum & ignotum id plerumque est atque ipsa diuinitatis essentia. Magnetem ferrum allicere uidemus, & Rhabarbarum bilem, agaricũ pituitam, epithymum atram bilem, insuper struthiocamelum ferrum coquendo atterere, uiperæ aut scorpii ueneno hominem necari, ueratrum & cicutam esse homini pestifera, illo tamen coturnices hac sturnos uesci. Horum tamen obscuræ sunt causæ, & adeo occultæ ut percipi a nemine possint, nullaque certa ratione comprehendi. Latente enim obscuritate inuolutę naturę, quę dum neque euidenter percipi neque uerbis dici possunt, occultæ nobis rerum proprietates appellantur, Vti Græcis ἰδιότητες ἄῤῥητοι. Nec uero inquit Aphro. solũ medicę artis authores rerum statuere proprietates coguntur, sed etiam philosophi atque grammatici eodem persæpe ueniunt. Tum enim eo uenire necesse est, quoties effectrix rei cuiuspiam ratio nequeat uel acutissimi hominis ingenio explicari, lucemque recipere, neque quoquomodo primorũ elementorum naturis attribui. Hæc itaque quoniam uires & naturas elementorum excesserunt, supra naturalem philosophiam (quæ tota in illis uersatur) constitui, nec demonstrationum cancellis coarctari merito iureque dicemus. Præclare Theophrastus, eorum quę sciuntur & quorum naturalis quædam ratio haberi potest, certos limites hac oratione præscribit, Siquidem qui de omnibus rationem quæritãt, simul cum ratione scientiam tollunt, immo uerius erit dicere eos rationẽ petere eorum quorum neque est, neque fuit. Quamobrem (multis in hanc rem propositis exemplis) in natura & in uniuersi substantia, ait terminum quendam constituendum esse eorum, quæ unde & cuius gratiam existunt, ratione cognosci potest, in hoc enim dicendo aliquousque progredi possumus, supra naturæ limites non possumus. Aristoteles, naturalem philosophiam instituens, quæ ex primis rerũ naturis atque ex rebus sensu perceptis demonstrationes adfert, dum fortè in abstrusas & inexplicabiles huiusmodi quęstiones incidit, earum solutione certaque definitione se abstinẽs, inquit omnes esse supra captum humanæ mentis. Hinc palam est ueteres illos philosophię proceres non omniũ quę fiunt, sed quorũdam duntaxat rationes ab elementis petijsse, neque causas eas attigisse, quas generali fusoque nomine occultas rerum proprietates appellant. B. Si inter omnes conueniret diuinitatẽ quãdam rebus inesse, nihil equidem reclamarem, cæterum quum diligenti obseruatione uideam summos uiros, maximeque Galenum illius nusquam, occultæ autem proprietatis parce & timide mentionem fecisse, cur quæso a tãto uiro sine magna necessitate spõte deficiscam? EV. Videbam te non satis animo certo & confirmato posse in ijs quę nuper concesseras consistere, non equidem te a Galeni dogmate conor diuellere, quin in eo corroborare potius. Quã quam enim diuinitatis nomen is minus aperte celebrauit, rem tamen ipsam quę uere ac multifariam dici poterat, frequenter attigit. Quod ne post hac dubites, tibi illam demonstrandum suscipio quantum dignitatis ac uirium

Procemio Problem.

Lib. 1. Metaph. ca. 5.

Galenus

Galenus occultis rerum causis destinarit. *Is* enim etsi est in ratione multus, & quãquam rerum omnium causas omnes, ne quid ignorare uideatur, in prima elementa referre uult, idque ex instituto proponit, persæpe tamẽ uix suis principiis ac limitibus se continens. cogitur clàm & quasi furtim in occultas rerum proprietates illabi, idque tam frequenter, ut artis nulla parte id deuitare possit. BRV. Mira sanè polliceris, quæ optarem tam facilè ex Galeni uerbis ostendi, quam breuiter dicuntur. EV. Dicta quidem breuiter, sed diffusa tamen res est, a qua si quis expectandus est fructus, paucis certè illa uerbis nec comprehendi neque coerceri potest, si patienter & constanter audies, locos eos sigillatim patefaciam quibus necessariò Galenus abditarum proprietatum dignitatem celebrauit. illisque tum rationes tum medicorum philosophorumque sententias addam, quo stabiliora & firmiora sint omnia. B. Si quid est eiusmodi, maximum profecto esse fateor, & sine quo ars medendi manca sit & mutila. At non ego pollicitationibus, sed re ipsa moueor, quã uehementer exopto. Hanc aggredere dum uoles, me doctlem ac beneuolum præbebo, nisi quam obscuritatem & quasi tenebras ob sensus offundas, quas illustrari uelim.

Corporis humani & cuiuscunque animantis diuinam esse fabricam.

Cap. III.

EVDOXVS.

AB hominis natura exordium inducens, primam illius in utero conformationem qualem & quibus ex causis Galenus instituerit, ex uariis locis depromam. Libro de fętus conformatione, in quæstionem id atque dubitationem sic adducit, Sicut iam ostendi corporis nostri structuram summam architecti sapientiam & potestatem referre, ita uelim mihi philosophos illos opificem indicare, deus ne sit aliquis sapiens simul ac potens, qui primum sanè cogitauerit, quale cuiusque animantis corpus fingere conueniret, deinde potentiam ipsius ostendere qua quæ proposuit, absoluit, an anima quædam sit a diuina differens. Mox autem huius solutionem scrutatus ait, Atqui necessarium est uel ex motu quodam sine ratione & arte fœtuum conformationem ad optimũ finem perduci, uel Deos similiter atque eos qui miracula moliuntur (hi quum motus initium dederint, discedunt quidem, machinæ uero aliquantum artificiose mouentur) stirpium animaliumque semina in quandam motuum continuationem idonea præparasse, postea uero nihil ipsos agere. Disiunctæ autẽ & ancipitis huius solutionis utram partem sit sequutus, declarant ea quę mox subiungit, Oratio (inquit) de anima ea quæ particulas conformarit, omnino incerta est, minimeque demonstrari potest, at certe ea manifestè indicare mihi uidetur, artificis qui nos condidit artificium, quod nemo qui libero animo rem perpẽdat, in temerariam rationisque expertem fortunam referre potest. Et concludens, Summam (mox inquit) in fœtum conformationẽ & sapientiã & potentiam iudico: neque possum existimare eam quæ in fætu est animam quidem, sed naturam appellatam, fætum ipsum conformare: ut quæ non modo sapiens non sit, sed omni prorsus ratione careat. His profectò statuit Galenus, fætum non a semine, non ab ulla rationis experte facultate, sed a sapientissima quadam & potentissima ui extrinsecus appellente effingi. B. Si locis pugnandum est, ego tibi eum opponam, quo inquit: Naturalem porrò animam

mam omnium principem fœtus obtinet quę non ex sanguine, sed ex ipso semine, arteriam uenam neruum, os, & membranam procreat. Quumque pro certo ac rato posuisset, stirpes ab anima naturali fingi sic demum concludit; Itaque si non aliis uiribus natura seminis plantam efficiat, aliis animal, ea quæ in stirpibus uides ad animantia traducito, eandem namque in utrisque rationem reperies. Libro autem Aphorismorum primo causam illam efficientem fictricemque asseuerat calorem esse natiuum. Huc quoque animum (inquit) aduerte, quod aliis quidem omnibus ratio est inexplicabilis, soli autem Hippocrati atque eius sectatoribus explicari potest. Neque enim aliud quicquam animal ab initio conformauit, neque rursus audaxit, aut usque ad mortem enutriuit, præterquam iste calor innatus, de quo nunc habetur sermo hic enim est omnium operum naturalium causa. Ergo causam quæ fingit nos alit, nos auget, nos ad extremum usque tuetur ac gubernat, alias animam, alias naturam, alias natiuum calorem, plerunque insitum temperamentum appellauit unam quidem substantiam uariis designans nominibus. Quid tu ad hęc? Negabis scilicet ea esse Galeni, an sententiam aliqua obscuritate tectam esse dices? E V. Nolim hic ergo locorum uarietate pugnare, neque locos omnes inter se conciliare, neq; indicare ubi Galenus secum ipse pugnet, & sibi aduersetur sed quid quum accuratè & ex professo animę formatricisq; facultatis substantiam inuestigat, de illa statuat. Libris de semine non est exquisita illa & subtilis de rerum ueritate quæstio, sed popularis & crassiori philosopho conueniens oratio, ubi autem abstrusa illa & recondita scrutatur, & qualia sint non hominum opinione sed re ipsa inquirit, iam non illam naturalem, ut quę bruta sit & insipiens, sed planè diuinam & sapientissimam esse confirmat, cuius sanè substantiam quum se prorsus nescire fateatur, nec ulla demonstratione compręhendere potuerit multis tamen eam nominibus illustrat. Hippocratem uulgaremque ueterum morem sequutus naturam appellauit quum inquit. Nemo tam stolidus est, qui non intelligat quandam generandi fœtus causam esse, quam omnes naturam appellamus, quæ eius sit substantia ignorantes. Quam naturæ appellatione designauit, negat tamen ex elementorum concretione nasci. B R. Vbi? E V. Quo loco maxime solet elementorum temperamentorumque uires, tanquam rerum omnium causas summis laudibus efferre. Eos enim exagitans qui ex una quappiam particula de toto corpore pronunciant, sic ait. Verum ambo a ueritate aberrant, uno modo eoque cōmuni quod unius particulæ occasione, de toto pronūciare sunt ausi. Altero quod formatricis in natura uirtutis quæ artifex facultas est, & particulas secundum animi mores affingit non meminerunt. De hac namque Aristoteles dubitauit nunquid diuinioris sit originis atque a calido, frigido humido & sicco res diuersa. Quo mihi minus recte facere uidentur, qui tam temerè de rebus maximis pronunciant, & solis qualitatibus formam datam parti causam assignant. Consentaneum enim est, hæc (id est has qualitates organa esse, formatorem uero alium. Hic quum elementorum uires celebret, supra has tam formatorem nostrum collocat. B R. Quibus uero locis putas Aristotelem hāc uim inter diuinas retulisse? E V. Libro Meteorol. quarto, ubi de ea hæc planè uerba facit, similaria autē alia ratione uia, ab aliaq; causa quam quæ dissimilium sunt partium constitui solent. Nam (quod deinde ait) elementis similaria constant & similaribus autem tanquam ex materia integra naturæ, opera confici solent. Rursum, Partes similares calore & frigore & mistis motibus fiunt: at dissimilares, quale est caput, an manus,

Commen. aph. 15.

L. de formatione fœtus.

2. De temperamentis.

Cap. 10.

aut pes, ex illis constitutæ nemini uidebuntur. Sed quemadmodum caloris & frigoris motio causa est ut æs argentum ue fiat, ut uero sera aut phiala aut arca fiat, non item, sed ars causa est: sic sanè ut dissimilares partes fiant, in causa esse putabitur natura, aut alia quædam causa. Itaque instrumentorum conformationem non primis elementis horũ ne temperamento, sed uel naturæ quam ab iis diuersam facit, uel præstantiori dignitorique causæ addicit destinatque. Immo uero nec similiarium partium propriam essentiam atque formam ab elementorum temperamento ducendam putat. BRV. Noua penè & incredibilia narras & quæ nisi citato atque indicato loco nunquam credam. EV. Libro de ortu animalium secundo. Dura (inquit) mollia, uiscosa, tenera & quicunque alii affectus partibus insunt animatis a calore frigore ve effici possunt. At ratio qua iam hoc caro, illud est os, non potest, sed a motu efficitur proficiscente ab eo, quod genuit quodque actu & re ipsa id iam est quod esse potest id ex quo res gignitur. PH. Isthæc quidem rectè, sed ad Galenum reuersus, tu extrema persequere qui inchoasti, ut omnia perfecta uideamus. EV. Quum supra Galenus affirmauerit uim fœtus conformatricem, non eam esse animam uel naturam, quę in eo ipso fœtu continetur, quę nam ea sit uis conformans, libro de usu partium decimo septimo, taliorem speculationem instituens, planius & apertius dixit eamque non dissimulanter mentis uerbo notauit. Quis ita demens uel hostis & oppugnator operum naturæ esse possit, qui non statim ex cute ipsa, omnium primum conspiciat artem creatoris. Quis mox non cogitabit mentem quadam aut intelligentiam admirabili ui præditam per terras uehi, & in omnes extendi partes? Nusquam enim non gigni uidentur animantia, quæ omnia admirabilem quandam structuram acceperunt. Omnium mundi partium ea certe est uilissima atque sordidissima, quę circum terram est, & eo tamen pertinere uidetur mens a superis illis deducta corporibus. Hæc mi Brute, quid aliud quęso quam Platonis sententiam confirmant, qui mundi animam cunctis in rebus uigere tradit? Aut quid magis quam Aristotelicum dogma, quod formam rei cœlitus demitti prodit? PH. Quænã obsecro, ea sunt superiora corpora, a quibus deducta mentem huc usque pertinere ait? EVD. Id continuata patefacit oratione. Hęc superiora corpora qui uident, confestim dignitatem pulchritudinemque substantiæ eorum admirabitur, maximè quidem Solis, postea uero Lunæ, deinde astrorum. In quibus quanto corporis substantia purior est, tanto decet mentem inhabitare meliorem & pręstantiorem ea quæ in terrenis est corporibus. Si enim in luto, in sorde, in limo, in stagnis, in plantis & fructibus, quum putrescunt, animalia quædam gignuntur, eaque mirabilem ostẽdant generantis splendorem, quid oportet existimare in superioribus corporibus? Si eximia est mens & intelligentia quę in tantam sordem accedit, quantam existimare oportet esse eius excellentiam in Sole, in Luna & in plerisque astrorum? Mihi certè hæc cogitanti, per ambientem nos aerem mens quædam non parua porrigi & extendi uidetur. Hæc si quis libera soluatque mente sic conspiciet & contemplabitur, uidens in tanta carnium humorumque colluuie inhabitantem tamen mentem, uidens præterea animalis cuiusque compositionem & structuram (omnia enim specimen & dignitatem pręse ferunt sapientis conditoris) illius quę in cœlestibus est mentis magnitudinem & excellẽtiã admirabitur. His planè Galenus uniuersi naturam ipsumque mundi animũ designauit, cuius sapientiam iustitiam & prouidentiam passim admiratur & suspicit. Nunc uero ut his supra naturam, Deum statuerit primum rerum omnium

Cap. 1. ad finem.

omnium conditorem, hinc deprehenditur quod ait, Deos olim stirpium animaliumque semina in perpetuam motum continuationem idonea preparasse, ut nihil postea ipsi agerent. *Hoc enim* quid aliud est quam, Deum propriis seminibus generatim & per species esse diuisum, cuius uirtus per omnia commeat? Quod si est quidquid matutina disputatio confecit, id omne etiam Galenus asseuerat, neque aliud *Plato*, aliud *Aristoteles*, aliud Galenus principium causamque statuit procreationis formarum. *Placet* hunc locum plenius tractare, & sententias proferre quibus Galenus conditorem hunc genitoremque rerum, non modò naturam aut mentem, sed summa animi agitatione & contemplatione Deum appellauit, Nos (inquit) ortus principium a creatore acceptum seruamus, & mox, Non enim satis erat uelle tales fieri: neque si creator lapidem repentè uoluerit hominem efficere, id in illius est potestate situm. Hoc autem est in quo a Mosis opinione tum nostra tum Platonis & aliorum qui apud *Græcos* naturæ rationes rectè pertractauerunt, dissidet. Nam illius satis est Deum ornare uelle materiam, eam enim statim ubi ille uoluit, ornatam esse, omnia siquidem in eo posita illique parere existimat, etiam si cinerem uoluerit Equum uel Bouem efficere, Nos autem non ita sentimus, sed esse quædam dicimus quæ natura fieri non possint, & hæc omnino a Deo non attentari, sed ex iis quæ fieri possunt id duntaxat eligi quo est optimum. *Hæc* Galenus, qui etsi non ut Moses Deum solo arbitrio, solo uerbo, solo nutu quæcunque uult ilico perficere censet, eum tamē profitetur, rerum omnium conditorem, pro naturæ legibus & institutis omnium efficientem, & quæcunque ui naturæ orta dicimus, a Deo illa primùm, ortus sui principium duxisse. Quod ipsum libro de Hippocrati Platonicisque placitis nono, luculentius his explicat: Quemadmodum de humanis affectibus facimus iudicium ita etiam de diuinis facere conuenit, ac corporis nostri opificem admirari, quicunque tandem sit Deorum. Si autem quod illum non uidemus idcirco neque esse dicimus, iam non eodem modo iudicamus atque de artibus iudicari solet, deinde: Ridiculum enim quamoptimè constructa naui aut domo aut lecto, ignoto autem opifice, putare illa nulla arte, sed temere & fortuito facta esse. Et mox: Hippocrates quæ substantia sit naturæ nos conformantis ac regentis, non est ausus pronunciare, opificem nostri causam, ut omnibus mos est hominibus, naturam appellans. Verum efficientem nostri causam Plato definiuit, fabricatorem enim mundi Deum, suis filiis præcepisse, ut ratione genus humanum fingerent accepta quidem ab ipso immortalis animæ substantia, addito autem quod nasci quodque interire potest. Hanc Platonis de conditione rectoreque Deo sententiam minimum a Mosis arcanis diuersam, locis compluribus ut suam Galenus tutatur Diuinam is quum sibi persuasisset esse formarum originem, conatus insuper altius inuestigare diuini conditoris substantiam, mira rei obscuritate quasi tenebris offusus, diuturna incipitque indagatione defessus, ita demum in medio cursu resistens queritur, Quamobrem maximo dolore effectus mecum ipse cœpi inuestigare, an aliquam de structura animalium ualidam rationem possem inuenire, ac nullam deinde inueniens (id quod hoc libro fateor ingenue) Philosophis quibus ad hanc rem plus est ingenii uel facultatis hortor ut in hanc quæstionem sedulo incumbentes, si quid pro sua sapientia inuenerint, nobis id uelint sine inuidia communicare, & paulo post. Cæterùm quum nullam inueniam opinionem cum scientiæ certitudine demonstratam, fateor me de substantia animæ dubitare, probabile quicquam de ea quod

Lib. 11. de usu partiū.

Lib. de fœtus format.

asseram habere; quin & de fœtuum fictrice causa nihilo plus certi me habere fateor. Paulò pòst: Tantum igitur hoc de causa animalium formatrice pronunciare me posse confido, quod & ars & sapientia in ea sit maxima. Quamobrem facto iam periculo, cęteros admonet ne in eadem inquisitionem penitus incumbant. Hęc (inquit Creator noster talia fieri uoluit. Quæ autem facta iam sunt, neque tentes, neq; audeas quærere quemadmodum facta sunt. Quæ enim facta esse ignorabas, nisi ab anatome edoctus fuisse: qualiter meritò audes quærere qua ratione facta sint? Satis ergo tibi sit nouisse unamquãq; particulam pro rerum commoditate & usu constructam fuisse. Si uero præterea conaberis quo pacto ita facta sit inquirere, palam fiet, nec tuam inbecillitatem, nec opificis illius sentire potentiam. Quamquam igitur certa demonstratione constat eum qui nos procreauit opificem diuinum esse, quę tamen illius sit substantia, aut quomodo nos effecerit, nulla possumus intelligentia & ratione comprehendere. Illud (inquit) nos scire conuenit non esse similem speciem demonstrationis, qua nos iuxta prouidentiam cuiusdam Dei aut Deorum compositos esse, & qua opificis nostri aut animi substantiam cognoscamus. B R. Multa mihi nondum animaduersa, ex uariis abditioribusque locis eruis, quibus possis ruinosam philosophiam erigere ac instaurare. E V. His locis non proximam cuiusque animantis procreatricem causam sed primam illam & prestantissimam quę uere efficiens & conformatrix est Galenus inuestigat. Proxima quę dicitur, neque simpliciter materiã, neque formam confert, sed duntaxat præparatione quadam & commodarum rerum procuratione materiam instruit, cuius beneficio idonea fit & conueniens excipiendæ formæ. Hac una habilitate animal unumquod aliud sui generis procreare perhibemus materiam uero quo pacto simpliciter efficiat, quæ neque ortus, neque interitus mutationi subiicitur? B R. At saltem speciem summamque perfectionem addet. E V. Mas qui iam semen in fœminæ uterum emiserit, quum reliquo gestationis tempore longius abscesserit intercluso uteri ore, quid queso possit ad fœtus conformationem formęquę immissionem conferre? B R. Si nihil mas, at certè fœmina dum utero gerit, fœtus lineamenta ducit formamque fingit, quod (ut ait Plinius, & tu quoque ab illo iampridem recepisti) imago sub ipso conceptus tempore austa, in ipso fœtu elucescat. Si quid fœmina inter concipiendum uehemens & auidus animo comprehenderit, huius notam fœtum referre, doctum expertumque muliercularum genus testatur. Tanta ui in plerisque pollet ea facultas animi quæ cogitatione fingit, ut una possit iusta uideri conformationis causa. Eudoxus ea certè potest tenello fetui colorem uel figuram partis immutare, & signa quędam & quasi inusta imprimere. Cæterum totius formę substantiam, aut uniuersam corporis conformationem, nulla potest animi quantumuis fixa atque intenta in aliquam rem cogitatio præstare. Quæ enim tam acris & tam uehemens est rerum cogitatio, quæ uisam tam altè insculpta sunt in animo atque impressa, ut possint sexus speciem mutare? Optaret quidem mulieres id sibi priuilegium ferri, essèque in sua potestate situm, ut quoties marem comprehenderent, eundum etiam gignerent. Sed quæ conceperit, si fortè procerum quempiam & liberali specie uirum, si mancum, si claudum, si canino capite, si caudatum, si execto naso, aut sine intestinis, acri intentoque animo intuebitur, talem ne obsecro oportet illius fœtum euadere? Dum porrò fœtus partes singulæ finguntur, eas ne mulier sigillatim animo & cogitatione lustrat, ac uelut pertractat? At quum in ouo sensim pullus coagmentatur, gallina ne incubans, in

Lib. 15 de Vsu part.

Lib. 6 de plac. Hippoc.

partes singulas eo quo finguntur ordine cogitationem defigit? Itane necessarium fuerit non modo mulieres, sed & omnes tum auium tum reliquorum animantium fœminas, gnaras esse & peritas anatomes, & nouisse quo quæque pars ordine fingatur? Nulla anus tam delira est ut hoc existimet. Ergo tametsi ea uis animi quæ fingit, notis quibusdam uariare ac uelut distinguere fœtus colorem aut formam potest, nequaquam tamen potest eas conformare; neque id in parentibus est positum, ut qualem uolent fœtum ędant, sed id diuinitus accipi consentaneum est. BR. Quod homo hominem, & equus equum, & cęterorum unumquodque sui generis quiddam perpetuò generet, neque unqnam in diuersam speciem transitus sit; id sanè conficere uidetur, genitori uim inesse conformatricem. Si enim nulla in eo uis foret, cur homo hominem potius quam equum aut asinum procrearet? EVD. Eò arbitror quod ab homine data materia, non equo sed homini formando conueniens sit & apparata: ad quam quum efficiens causa extrinsecus appulit, sese ad illius naturam accommodat, omnemque eius præparationem imitatur ac perficit. Matutina autem disputatio confecit, animal quod semen ad procreandum iecit omnem illius præparationem, non autem formam aut uim huius effectricem adhibere. Si alijs rationibus uoles contra hæc agere & pugnare, philosophicam eam disputationem repete, cum qua uires tuas si uoles periclitaberis. Medicam nunc suscepi, in qua satis uidebor præstitisse, si planum fecero Galenum diuinas illas cœlestesque causa in omnem artis partem quodammodo admisisse; quod est huius loci ac temporis institutum. BR. Perge igitur uiam tenere quam ingressus es, & ordine quam optimo singula persequere.

Animam nostram non ab elementis ortam, Galeni decreto. Cap. IIII.

EVDOXVS.

PROXIMVM his uidetur ut quid præstantiæ tum anima tum eius facultates acceperint, edisseramus. Ac primum quidem æstimatione dignum est, quid de animę essentia Galenus statuerit. Libro de placitis Hippocratis & Platonis septimo, eam ipsam ita inuestigat: At si de animæ essentia definitum quid dici oportet, de duobus alterum fateri necesse est, aut uelut splendidum quoddam & ęthereum corpus ipsam esse, quo uel inuiti cum Stoici tum Aristoteles quadam consequentia ducuntur: aut esse ipsam quidem corporis expertem substantiam, primum tamen ipsius uehiculum esse hoc ipsum corpus, cuius interiectu cum cæteris commercium habeat corporibus. Hæc ilic, qui non multo ante rem totam certius expresserat. Ex his igitur quæ apparent, cogitauerit aliquis uentriculorum cerebri spiritum, duorum alterum, si quidem corpore caret anima, primum esse ipsum eius ut sic dicam domicilium: si uero habet, illum ipsum spiritum, animam esse. Sed cum uentriculis illis confractis, paulo post rursum sentiat rursumque moueatur animal, dixi non potest illam esse spiritum. Satius est igitur arbitrari, in ipso quidem cerebri corpore animam habitare, quali tandem cunque sit substantia, non enim id iam quæritur primum uero ipsius instrumentum, ad omnes animantis cum sensus tum uoluntarios motus, illum esse spiritum. Proindeque eo dissipato, dum nouus dænuo collectus sit, non quidem

dem uita, ſed ſenſu tantum ac motu priuari animal. Quod ſi ille fuiſſet ipſa animę ſubſtantia, eo profecto diſſipato, animal ſtatim ipſum ſimul interiiſſet. Deinde ait: *Itaque arteriarum ſpiritus uitalis & eſt appellatur, animalis autem in cerebro conſiſtit, non tanquam animę ſubſtantia, ſed quaſi organum primarium ipſius in cerebro habitantis, qualiſcunque ea ſit ſubſtantiæ.* Mox rurſum: *Quod autem animalis ſpiritus neque ſubſtantia ſit animę, neque eius domicilium, ſed duntaxat inſtrumentum primarium, inde didicimus, quod ipſo per uulnera euacuato, ſtatim ueluti mortuum redditur animal, recollecto autem reuiuiſcit.* His palam aſſeuerat animam noſtram pręſtantiorem ſimplicioremque ſpiritu eſſe, eamque peculiarem ſubſtantiam habere, quæ ſimplex eſt & uniuſmodi. BR. At ea ſubſtantia corporea ne eſt an incorporea? EVD. Simplicem hanc & corporis expertem eſſe, conſentaneum & conſequens eſt iis, quę iam aſſumpta ſunt. Si enim anima præſtantior eſt ſpiritu, & ſpiritus corporum pręſtantiſſimus eſt, neceſſum eſt eam corpore carere. BRVT. Ea fortaſſe naturalis eſt calor. Sic enim ait Galenus libro de tremore & rigore: *Ducetur autem hæc ratio de principiis Hippocratis, neque pro corporis noſtri elementis ponemus corpuſcula quædam & poros, neque ſtatuemus calorem, è motu attritione quadam & colliſione ſuſcitari; ſed corpus quidem totum confluxile & conſpirabile, calorem uero non aſcitum aut aliunde quæſitum, neque genito iam animali ortum, ſed inſitum & qui ab ipſo ſtatim principio extiterit. Nec ſat è aliud eſt uel natura uel anima, quam is ipſe calor, quem ſi eſſe ſubſtantiam per ſe mobilem ſemperque mobilem intelligas, non errabis.* Hæc ille. EVD. Verum, ſed excutiamus ſingula. Quum naturalem calorem illam eſſe dicis, tùne qualitatem duntaxat, an etiam caloris ſubſtantiam comprehendis? BRV. Subſtantiam ſane; non enim animam qualitatem eſſe duco. EVD. At caloris ea ſubſtantia ſpiritus eſt; non is quidem qui è principibus partibus emanat, ſed qui partibus ſingulis innatus eſt & inſitus. Quocirca eodem reuolueris unde iam te ſubduxeras; ac neceſſario concedes animam ſpiritum eſſe. Ne inuidia uerbi labefactetur oratio, una ea ſubſtantia quæ noſtri adminiſtrationem gerit, quocunque eam nomine deſignes, ſimplex eſt, incorporea & immortalis, non Galeno ſoli, uerumetiam Hippocrati, qui tum de hac, tum de altera quę nos coformauit, a phyſicis illis elementis ad ſubtiliorem rationis calculum reuocatus, diuinam hanc ſententiam protulit. *Communibus equidem ſententiis & opinionibus tum eorum qui prius fuerunt, tum meis hactenus uſus ſum; nam neceſſe fuit quum de medica arte tractaremus principium commune plurimorum ſententiis & opinionibus proponere. De cœleſtibus autem rebus & ſublimibus, mihi nihil dicendum uidetur, niſi quatenus homines animaliaque cętera quæ in terris degunt & gignuntur, principium inde & originem habent; quodque anima de cœlo eſt.* His Hippocrates animę cœleſtem facit originem: illius uero ſubſtantiam, quam caloris nomine appellat, immortalem. Inquit enim, *Nunc uero ſententiam meam patefaciam; Profectò mihi uidetur id quod calidum caloremve dicimus, quiddam non mortale eſſe.* His plura non addam: arctius enim quam iſtis ſententiis adſtringi ratio non poteſt. BRVT. Sto certè illis adductus & quaſi ſatiatus, adde ſi uidetur, qua ratione ſimplex & immortalis, hoc caduco corpore coercita omnia gerat. EVD. Id ex alia Galeni oratione conijcio, quam hunc in modum uertimus; *Nam & animā noſtrā, alii corporis expertē aſſerunt alii ſpiritū eſſe alii ne eſſe quidē*

Lib. de carnibus.

illius

illius propriam ullā substantiam, sed proprietatem substantiæ corporis earumque rerum facultatem habere, quas natura facere potest. In his igitur ego medium quendam ordinem teneo. BRV. Quem hunc quæso medium appellat ordinem? EVD. Quod anima neque sola proprietas sit substantiæ corporis ex elementorum orta qualitatibus, neque simpliciter substantia sit incorporea, quæ per se consistens nullo corporis egeat subsidio. At sic ea medio ordine puta est, ut incorporea quæ sit, corporis tamen commodis inseruiat, neque possit citra bonam conuenientemque eius temperiem integras functiones obire. Quandiu enim corporis est constricta uinculis (nihil enim supra hæc Galenus inuestigat) illius ornatu bonaque constitutione indiget. Hęc mea interpretatio illius sententia corroboratur. Illud certè euidenter apparet, animam ut in corpora commigrauerit, ipsam eorum naturis inseruire, quæ sunt ut dixi ex certa elementorum temperatione prognatæ, neque quod ad artem medicam pertinet, quicquam mihi officere puto, quod ignor quemadmodum immitantur, aut ab aliis in alia corpora concedant animi, Græcè id ἐμψύχωσις & μετεμψύχωσις dicitur. Oportet enim profectò idoneum id esse corpus, quod animam recepturum est, & si sui temperamenti magnam ipsum mutationem subeat, ex eo statim animam ipsam emigrare. Ex his planum facit animam quam simplicem & corporis expertem dixerat, corporis legibus & natura teneri. PHILIA. Quid illa quæso designant, anima in corpora commigrat, aut protinus emigrat? Nonne quod animæ propria sit substantia, quæ per se sine corpore consistat? quod si est, illam apertè renunciat immortalem esse & indissolubilem. EVD. Rectè tu quidem colligis, quanquam uix audet Galenus in id consequens incidere, quod eodem loco se prorsus ignorare profitetur. De anima porrò (inquit) an immortalis ipsa, cum substantiis corporis confusa, animalia gubernet, certo equidem me scire non profiteor, sicuti neque an ipsius nulla sit per se substantia. BRVT. Vndique mihi salebrę sunt. Ego quippe ex assumptionibus illis concludendum potius fuisse existimem, animam nostram mortalem esse, neque posse illam per se solitariamque consistere. Si enim nec epotum uenenum, nec malos corporis affectus sustinet, sed ab illis emigrare cogitur, ab illis sanè perpetitur aliquid iam si patitur, uinci tandem potest & occumbere, quum nempe grauior aliqua causa premet. Item, si quicquam anima a corporeis affectibus patitur, quiddam illi communionis & societatis cum corpore intercedit, quocirca nec expers est corporis nec immortalis. EVD. Hæc male colligis. Nihil enim quicquam perpetitur anima, ueruntamen ea quorum quasi uinculorum nexu, societate quadam cum corpore cohæret affici possunt: sunt autem innatum calidum & insitus spiritus, quæ quum extremo corporis uitio dissoluuntur, illa libera & expedita necessariò de corpore decedit. BRVT. Sed aliud iam urget acrius. Si enim corpus instrumentum est animæ, quo ea ad obeundas functiones indiget, nihil illa quicquam solitaria & a corpore seiuncta possit efficere. Atqui ridiculum est & absurdum otiosam & inertem animam esse, ut quam efficientem causam esse definiuimus, non igitur potest solitaria consistere. Quod si a corpore seiungi nequeat, neque ipsa per se consistat, planè mortalis erit una cum corpore si mortalis, corporis quoque & elementorum particeps est, non autem diuina. Hæc sanè illius substantiam & naturam ratiocinatione inuestiganti, mortalem & corpoream esse

demonstrant,

demonstrant qualem & Galenum statuisse credibile est. EV. Ostendis in ipso statim limine. Non enim anima sic est obligata corpori, ut assidua illius ope indigeat, sed quæ Dei ad naturam ad ipsumque mundum, eadem est & humanæ mentis ad corpus ratio. Neutris enim substantiam corpori cui regendo preest obstringitur, aut ullo modo subiecta est, sed præter eas functiones quas Deus per naturam, mens per corpus exequitur, nullius corporis aut naturæ adminiculo alias quasdam prestantiores efficit. Non enim anima ut ratiocinetur ullius indiget opera, quo ut instrumento utatur, sed per se solaque rationem init ac intelligit. BRV. At leso tamen cerebro animaduertimus mentem omnemque animæ uim perturbari omnemque actionē impediri, eo autem bene ualente, sanas esse & constantes animæ uires. Ex quo intelligitur hanc quandiu est immersa concreto corpori, illi quoddammodo inseruire, eoque apto egere & idoneo. EVD. Eget sanè, non ut instrumento, sed ut proprio domicilio. BRVT. Quomodo? EVD. Vt artifex qui integra est ualetudine sed domicilio coercetur, si quod opus rectè effectus est, non solum conuenienti aptoque instrumento instructus sit, sed etiam domicilium lumine collustretur, nec obscurum nec tenebricosum sit oportet, ita sanè statuo animam dum corporis est irretita compagibus, non corporis tanquam instrumenti, sed tanquam domicilii bona constitutione ad ratiocinandum & ad intelligendum indigere. Hoc desit, uel nihil uel uitiosè aget, uel fortasse emigrare cogetur. Vt autem omnis ambigendi occasio desit, audi quæso quid libro de uteri conceptu diuine pronunciet: Anima est uniuersitatis animæ defluxus e cælica regione descendens, scientiæ capax, quæ semper ad sibi similem uiam cognatamque substantiam adspirans, terrestribus relictis omnium suprema petit, cælicæ diuinitatis particeps supercælestem locum sepius contemplans, una omnium rerum moderatori assistit. Isthæc dilucidè commonstrant, Galeni sententiam nihilo a Platonis & Aristotels dogmate desciuisse, sed summa illos consensione animam nostram simplicem, incorpoream & immortalem sanxisse. BRVT. Cauæ ne Galenum iis concordem reddas, a quibus palàm uoluit dissidere. Constat enim illum, libro de animi moribus, Platonis de animæ immortalitate sententiam multifariam exagitare, ac modestius insectari, tametsi & hanc, & uim quæ nos conformauit incorpoream, planeque diuinam & sapientissimam esse alicubi confirmat.

Quid animæ facultas Galeno. Cap. V.

BRVTVS.

His tamen missis ad animæ facultates oratione deducta, quędam earum substantia sit dilucidè commonstrens. EVD. Quoniam omnes hæ mortales sunt & caducę, maior est controuersia, sint ne diuinitatis quoque particeps. PH. Priusquam in hanc disputationem descendatis, lubens sanè audiam quid facultatis nomine ueteres complexi sint, quandoquidem admodum dubiam & incertam esse uideo hac de re sententiam, quod & Galenus sanè existimauit. Qui uerò naturalem contemplationem tractarunt, aliud alii sibi persuaserunt. Hi nanque incorporeas quasdam facultates corporibus inesse confirmant, illi contrà, corpora ipsa operari pro sua cujusque natura, quæ ex quatuor elementorum temperamento conflata

Lib de facult. subst.

ſtata ſit Cæterum quid ea de iudicio decernat, non exprimit. ſi quid Eudoxe, aliud occurrit quod dubitationem patefaciat & illuſtret, id nobis ob oculos expone. EV. Rem inueſtigas mi Philiatre, cognitu in primis neceſſariam quam in ſuis monimentis Galenus occultam & inuolutam reliquit. B R V T. Hic mihi uidemini rem minime dubiam interrogando dubiam facere. In prōptu ſiquidem eſt, Galeno nihil aliud facultatem dici, quam efficientem rei cuiuſque cauſam, quæcunque tandem ea ſit. Nam libro de plenitudine, facultatem appellat cauſam effectricem, nihilque putat referre αστικὼ an πρακτικὼ dicas, unde liquet facultatem actionis cauſam fore. Et libro de facultatū ſubſtantia: Verum quoniam quæ ſit operum horum cauſa parum conſtat, facultatem appellauimus effectricem. En nobis locus extat libro de cauſis pulſuum primo, ubi pulſationis quæ in arteriis fit cauſam inueſtigans ſcribit hunc modum, Quæ ſit illa cauſa, haud procliue id inuentu eſt, alius enim innatum calorem eſſe cenſet, alius naturæ robur, alius temperamenti quandam proprietatē alius totam corporis conſtructionem, alius ſolum ſpiritum, alius horum quædem alius omnia ſimul. Iam uerò ſunt qui facultatem introduxerint incorpoream, quę accomodatis ad mouendum iis quæ diximus inſtrumentis utatur, aut omnibus, aut quibuſdam, aut certe uno aliquo. Hanc igitur pulſus cientem cauſam, quęcunque ſit, etiam ſi eius ignoramus ſubſtantiam, quia pulſus tamen efficere poteſt, facultatem ipſam appellauimus, quemadmodum & alia opinor omnis facultas ab eo appellari ſolet, quod ipſa facere poteſt. Nam cuius rei ſit facultas, & ipſius etiam facultatis motionem (ut quę ſit comparationi relationique ſubiecta) ita demum concipimus, quum ad aliud quiddam animum retulimus, ideoque ſic eam appellamus, quum eius ignoramus ſubſtantiam. Hic ſane locus facultatis nomine efficientem cauſam intelligit, non eam quidem ſimpliciter, ſed qua ratione in hunc illumve effectum ſe comparat atque refert. Hanc uero comparationem relatione uc alia ſententia hunc in modum explicat. Hoc autem multi ſtatim ſapientes perturbantur, quod deprauatam habeant de facultate notionem. Nam perinde ac ſi qua res in ſubſtantiis habitet, ut nos in ædibus, ita mihi de facultatibus uidentur exiſtimare, non intelligentes omnium rerum quæ fiunt, efficientem quandam eſſe cauſam, quæ conſideretur ſecundum comparationem & reſpectum ad aliquid, atque eius cauſę, ut certe cuiuſdam rei, propria eſt quædam & per ſe appellatio, ſed pro habitu quem cum ea re quæ ab ipſa fit habet, eius quæ fit rei eſt facultas ut quot ſunt cuiuſque rei actiones, tot & illius eſſe facultates dicamus. Vt aloen purgandi facultatem habere, & ſtomachi roborandi, & recentia uulnera glutinandi, & ulceribus planis inducendæ cicatricis, & palpebrarum humores exiccandi, non quod horum quicquam aliud efficiat quam aloen. Hæc enim eſt quæ ea facit omnia, quæ quoniam facere poteſt, totidem facultates habere dicitur, quot res facit. Itaque aloen purgare poſſe dicimus, & ſtomachum roborare, & uulnera glutinare, & ulcera cicatrice inducere, & humētes occulos ſiccare, qua nihil interſit, aloen purgare poſſe dicamus, an purgandi facultatem habere. Item & humentes oculos ſiccare poſſe, idem ſignificat atque facultatem habere deſiccandorum oculorum. Ad eundem modum, quum ratiocinatricem animam, cuius eſt in cerebrò ſedes, per ſenſus ſentire poſſe dicimus, & ex rebus ſenſu perceptis ipſam per ſe meminiſſe, & tum conſequentiam, tum pugnam rerū uidere, & tum diſſolutionem, tum compoſitionem, non aliud ſignificamus, quā ſi comprehenſim dixiſſemus, ratiocinatricem animam multas habere facultates, ſenſum, memoriam, intelligentiam, & de reliquis unamquamque. Et quoniam

niam non ſentire tantum ipſam poſſe dicimus, ſed & ſpeciatim uidere, audire, olfacere, guſtare, tangere, ipſam rurſum facultates habere dicimus uidendi, olfaciendi, audiendi, guſtandi, tangendi. *Iſtis quidem Galenus* perſpicue decernit facultatem non propriam eſſe rei ſubſtantiam, ſed efficientis cauſę comparationem, & ut dicere ſolent, relationem ad hunc illumve affectum. Quam hic paſſum ſe ignorare fatetur facultatum ſubſtantiam, alio tamen loco affirmat non aliud quam temperamenti proprietatem eſſe, quo nomine naturam paſſim appellat, tum in Aphoriſmis, tum in libro de natura humana. Libro de præſagatione ex pluribus, de illa hunc in modum ſcribit: Facultatis ſubſtantia in ſingularum partium poſita commodo temperamento eſt. Nam tum demum ſuum quæque munus obit ſtrenuè, ubi ſit temperatiſſima, contra malè fungitur, ſi intemperata eſt. Et libro ſecundo, Nihil in illis commentariis attulimus de facultatis eſſentia, neque enim prius hoc decretum, quam undique reperiſſem conſtans pronunciare fui auſus nunc uero eſſentiam facultatum adducti ſumus, nihil eſſe præter qualitatem temperamenti. Libro autem de plenitudine hanc rem totam lucidius definiuit. Ego uero aliam eſſe arteriarum facultatem a neruorum & uenarum facultate, docui in libris de Hippocratis & Platonis decretis in iiſdemque illud etiam arteriarum facultatem è corde uelut è fonte quodam manare, neruorum è cerebro, uenarum ex iecore. In libro autem de Elementis ſecundum Hippocratis ſententiam, oſtendi ſubſtantiam quæ generari quæque interire poteſt, per ſe totam immutari, dum quatuor qualitatum ui uel incaleſcit uel frigeſcit, uel humeſcit, uel ſicceſcit, eſſeque ſuam cuiuſque corporis ſubſtantiam in iſtorum quatuor, calidi inquam, frigidi humidi ſiccique temperatione ſitam, ideoque gubernantium quodque corpus facultatum ſubſtantiam, illam eſſe temperationis proprietatem. *Hæ ſunt quibus* de facultatum ſubſtantia nihil dicere potuit apertius. EV. Magnum quiddam tibi, perſuades attuliſſe atque his, omnem facultatem ſubſtantiam deſignaſſe, parum opinor intelligens quid proprietatis appellatione notet.

Apho. 34. & 2.

Ea ſubſtantia non eſt, ſed qualitas intima efficienti cauſę, neque igitur ipſa facultatum eſſentia, ſubſtantia ſimpliciter eſt, ſed qualitas: quemadmodum & ea quam coloris eſſentiam ueteres uſu appellare ſolent, non ſubſtantia ſed ſimpliciter qualitas eſt. Quid autem de facultate uerè ac ſincere Galeno ſit uiſum relictis ambagibus, hæc una ſententia commonſtrat. Non quidem ſubſtantias in ſuas facultates diuidi exiſtimamus, ſed unamquamque ſimplicem indiuiduamque ſubſtantiam, ſuis facultatibus omnia efficere.

Non ſimpliciter & abſoluè ſubſtantiam dicimus facultatem habere, ſed interim adiici ſolet urendi aut refrigerandi, aut ſiccandi, aut madefaciendi, interim fingendi, ratiocinandi, aut mouendi ſeipſam, aut aliud eiuſmodi, quæ in participe rationis anima percipimus, hæc anima quum una ſit, multas tamen habet facultates, quas omnes alio opere enumeraui.

Quæcunque igitur cauſa res efficiet uarias, tot ea nimirum facultates obtinebit quot res faciet, non quod ſimplex ea in facultates quodammodo diſtributa ſit, ſed quod quibuſdam rationibus ad ea quæ facit uariè ſe gerat.

BRV. Id igitur perinde erit ac ſi quis unus ſit, & pater, & auunculus & auus, quod ratione reſpectuque diuerſo ſit. EVD. Hac ſimilitudine non poſſis rem perfectè exprimere. nam quod facultate præditum dicimus, id certè proprietatem quandam & qualitatem in ſe obtinet, qui autem uel pater, uel auus eſt effectus, nihil in ſe magis quam ante habet. Decedente

filio,

filio, licet tum pater non sit. nil tamen is in se mutationis accepit, at rei facultas perire nequit re ipsa non mutata. PH. Multa quidem hic dicuntur a uobis, quibus obruor potius quam docear, ex quibus sanè nondum mihi planè constat quid facultas. Id tu uerbis & iusta atque explicata oratione quid sit expone, & sitne quippiam a subiecta re diuersum. EVD. Volo equidem. Aristoteli agendi potestas est nunc ipsa efficientis causæ substantia, nunc aliquid causę penitus insidens, quod illa tanquam principium quoddam ad agendum adhibet, id siue potestatem, siue facultatem, siue uirtutem atque uim appellare uelis minimum refert, Prior horum nominum significatus rarior est, posteriorem crebrius authores usurpant, dum passim aiunt, uim facultatem ac potestatem agendi rei cuipiam inesse, tanquam ea quippiam sit a subiecta re diuersum. Ei igitur insidet, at intimè & penitus, uix ut unquam diiungi separarique possit. Quod autem interima esset & ingenita idcirco insitam rei proprietatem dixerunt, quam Themistio definire placet quippiam esse, quod rei substantia ex se profert, & tanquam de sinu suo promit. Non id quidem ulla est substantię portio, sed intimum quiddam & ingenitum ab illa dimanans. PHI. Nondum planè assequor ne cogitatione quidem, quo pacto rei uis atque substantia inter se distent, sintque diuersę, dic si lubet planius. EVD. Vis & facultates imminui augerive potest, nonnunquam uero quasi impedita teneri, substantia nulla ratione uel intendi uel remitti potest. Hoc declarant inueterata medicamenta, quorum uires prorsus infirmæ & quasi eneruatæ iacent, forma uerò suaque ipsorum substantia integra etiamnum manet. Hos uirium facultatumque ordines Galenus roboris infirmitatisque gradibus definit. Etenim uis & facultas, ad functionem interim melius, interim deterius est comparata, unde modò prçclarius, modò deterius functionem administrat. Ea (inquit) prçstantior ad functionem constitutio facultatis, uirtus est & robur, deterior infirmitas atque uitiositas. Lapis Heraclius alio perunctus imbecillus adeò redditur, uix ut tenuissimum ferri fragmentum alliciat, eius tamen forma temperamentumque permanet. Huius uis & facultas foras emittitur ac transilit, dum procul remotum disiunctumque ferrum attrahit, at species atque substantia immota suis se tota limitibus continet. Ex quo intelligitur quantum ab efficiente causa uis illius facultasque distet, utque robur & infirmitas quidam sint facultatis ordines. PH. Quid igitur? Tu ne dices omnes qui de re medica uel disserunt uel quotidie disputant, uitiosè loqui, dum aiunt facultatem attrahentem, quicquid in alimento utile est allicere, expultricem aliena depellere, concoquentem cibum conficere, uti & quartam continere? Hi profecto unamquamque facultatem quasi efficientem causam proferunt, auditorumque sensibus illas obiectant tanquam secretas substantias. Qua in re id etiam sequuti uidentur quod Auerrhois ait, ipsas facultates animas tum esse tum appellari. EVD. Quid Auerrhoidi hac de re statutum sit, nec laboro, nec mea refert. Sed tamen ipsa rerum affinitas atque coniunctio efficit, ut plerique uim & facultatem esse statuant efficientem causam, qui nihil maius aut præstantius inuestigantes, effectum omnem facultati attribuunt, quod & Galeno frequens esse solet. Quando (inquit) efficientes causæ essentia incognita nobis sit, eam facultatis nomine appellamus. Qui sic usu quodam & consuetudine facultates agere pronunciant, quamquam nec satis aptè nec propriè, dilucidè tamen planeque loquuntur, ac magnam certè ambiguitatem & erroris occasionem tollunt, lucemque

1. Collect. cap. 7.

rebus afferunt distinctione. Si Lucas peritus est canendi, pingendi, pulsandæ citharæ: unus is multarum functionũ efficiens causa censetur, quippe, qui unus omnium uires facultátesque obtineat. Atque quãquam facultas ipsa nihil per se potest efficere, usu tamen dicimus citharœdum pulsare, cantorem canere, pictorem pingere: quum nec cantor nec citharœdus nec pictor substantia sit, neque prima efficiendi causa, sed Lucas. Sic res habet in natura, quæ una principium & omnium functionum causa, omnia quidem efficit, at facultatibus usa diuersis. Quod igitur est ars parta artifici, id naturæ est uis & facultas: nisi quòd hæc ingenita est, illa usu & exercitatione conquiritur. B. Hęc quum ita constitueris, quot nam ex Galeno putabis facultatũ substantias nobis inesse? EV. Tot nimirum, quot efficientium causarum proprię insunt differentiæ. Galenus Platonis imitatione atque contemplatione tres animæ partes substantia sedibusque disclusit: tres itidem designabuntur omnium quæ in nobis sunt facultatum substantiæ. Vnius eiusdemque substantiæ sunt facultates omnes naturales, alterius uitales, quemadmodum & animales sunt omnium quę in nobis sunt facultatum substantias esse perspicio. Has autẽ partes si mihi demonstrabis, uti & animam totam diuinas esse, neq; ab elementorum natura profectas, grauibus seriisque rebus satisfeceris.

Trium partium animæ diuinam esse substantiam, ex Galeni sententia.

Cap. VI.

EVDOXVS.

PARTIVM animæ quæ locis sedibusque disclusæ sunt, eã duntaxat quę rationis est particeps immortalem ac sempiternam haberi, cæteras autem mortales & caducas, omnes quidem asseueranter pronuntiant: quæ qua ratione unam eandemque simplicem animam efficiant, plenius alio explicauimus opere. B. His non immoror: sed quid illæ diuinitatis habeant expecto. EV. Principis animæ quę ratiocinatur simplicem diuinamque esse substantiam, ne Galenus quidem inficiabitur, etsi quandoque id uidetur in dubitationem traxisse. B. Huic iam nec repugno nec obsisto; sed quid aliis mortalibus inesse potest diuinitatis? EV. Animal unumquodque diuinitus est conformatum, & quæ id uix effinxit, Galenó prorsus est diuina. B. Id agnosco. EV. Atqui quęcunque fictum iam & conformatum corpus regit anima, eadem est quæ id effinxit, hæc igitur non minus quam illa diuinitatis est particeps. B. Id unde, & ex quo authore tibi assumis? EV Ex Galeno, quo loco hunc in modum scribit. Quid autem in partium functionibus accidit, perspicuitatis quidem gratia, uno aut altero exemplo concludemus. Deinde propositis exemplis de pueris & infantibus qui digitum unumquemque porrigunt uel inflectunt, ac linguam uariè contorquent & conuoluunt in conuenientem figuram concinnæ uocis exprimendę, neque tamen nouerunt quibus musculis ad singulas motiones sit opus, subiungit. Nam animal unumquodque uidemus ea se parte corpori tueri, qua præ cæteris plurimum ualet: cornu petit uitulus etiam ante nata cornua, & equinus pullus calce, nondum satis firmis ungulis, sic & catellus mordere conatur, etiam si adhuc infirmos habet dentes, & auium genus omne uolatum molitur, etsi per infirmitatem nondum potest. Hæc enim uidentur declarare, animam quæ partibus utitur, ipsarum

Lib. de foetu format.

partium

partium ususnosse, perinde ut si eas ipsa fecisset, non ab alio factis uteretur. Mox dein ait: Atque hac quidem ratione, in animantium corporibus illa anima quæ partes conformauit, adhuc uidetur permanere. Neque enim fieri potest, ut quę nunc pręsens adsit, ea quaque parte conuenienter utatur: quæ uerò totum construxerit, ea fugerit. Paucis deinde interpositis addit: Nam quum puellas uideamus sonantes quicquid iubentur sonare, ut myrram, ut scalpellum, ut smegma, quum nec intelligant a quibus masculis lingua sic moueatur, ut eam uocem conuenienter sonare possit, multoque minus istorum musculorum motores neruos, probabilissimum id uidetur ut quisquis linguam formauit is uel in formatis a se partibus etiamnum permaneat, uel sic eas partes fecerit, ut animalia sint gnara uoluntatis, eius qui nostræ animæ principatum tenet. Quum autem huius consequens esse uideam, aliam esse quæ principatum in nobis teneat animam, alias quę in singulis sint partibus, aut certè u iam omnino quæ communiter omnia dispenset, magna profectò circumu nior perplexitate, ut de opifice qui nos sit fabricatus, nihil quod consistere possit mihi in mentem ueniat, tantum abest ut certam habeam cognitionem. Nam & quum audio philosophos quosdam dicentes, materiam ab ęterno animantum, de fixis in ideas oculis, ipsam se perfectè exornare, tum uel multo magis cogito unam esse oportere animam, quæ nos tum formarit olim, tum singulis nunc utatur partibus. Sic enim legitur, ἔτι καὶ μᾶλλον ἐννοῶ μίαν εἶναι δεῖν ψυχὴν τήν τε διαπλάσασαν ἡμᾶς καὶ τὴν νῦν χρωμένην ἑκάστῳ τῶν μορίων. In cuius sententiæ confirmationem supra dixerat. καὶ φαίνεται κατὰ τοῦτον τὸν λόγον ἐν τοῖς τῶν ζώων σώμασιν ἔτι διαμένειν ἡ διαπλάσασα ψυχὴ τὰ μόρια· οὐ γὰρ οἷόν τε χρῆσθαι μὲν ἑκάστῳ προσηκόντως τὴν νῦν οὖσαν, ἀποκεχωρηκέναι δὲ τὴν κατασκευάσασαν. Eādē uero opinionē, quæ animalia quędā ponebat particulas nostras primum conformasse, atque deinceps in illis omni uitę tempore permanere; quæ quia uoluntatem principalis animæ cognoscerent, illius imperium sequebantur; paulò antè his uerbis exploserat, Sed & hoc a diligentioribus medicis quęsitum est, & quum quidam diceret, musculum quemque non secus atque animal, uoluntatem nostram sentire, atque attrahere & circumagere linguam, ut figuram sortiatur ad illam uocum concinnè exprimendam accommodatam; cęteris omnibus id minimè probabile uisum est. Itaque Galenus eam solam opinionem probat, quæ in singulis animalium particulis primam uim illam fictricem insidere & permanere, illasq; ad suum opus excitare confirmat. Sed hic te obtestor & obsecro mi Brute, id mihi paulò altius cogitare quod dixit, eum qui corpus nostrum finxit, quicūq; is fuerit (hunc autem cœlestem mentem, nonnunquam & Deum esse profitetur) adhuc in conformatis particulis permanere & his singulis nunc uti, nonne id ipsum est quod passim uulgauit Plato, Deum & opificem & rectricem nostri causam esse? Quodque Aristoteles, Deum uere genitorem esse & conseruatorem rerum omnium, quare ipse principium & finem mediumque tenet? Nonne & quod ait Theophrastus, diuinum quidem esse omnium principium, cuius beneficio, & sint, & permaneant uniuersa? Quod etiam, sed planius, Theodoritus; Deus creator naturæ, gubernator est eiusdem, non enim quam ipse fecit nauiculam destituit. Omnium uero apertissimè Galenus, qui intemperationem subiiciens pleniorem, dixit eum qui corpus nostrum finxit, adhuc in conformatis particulis permanere, hisque nunc ad proprias functiones uti. Itaque si aut Deus aut certè diuina erat uis illa nostri conformatrix, diuina etiam est ea quæ nos regit & quæ functiones moderatur in nobis. B.

Hæc

Hęc de mouente ui & facultatę quæ in musculis insidet forsan asseruntur, quã tu diuinam esse possis contendere. Cęterum uim naturalem atque uitalem unde constat eundem tenere dignitatis gradum? EVD. Quid est quod eas, obsecro, de statu illo deque gradu deiiciat? nonne omnes ęquè mortales sunt & dissolubiles? nonne & omnes æquè corporeæ? Neque uerò sentientis animæ quam istarum functiones uel pręstantiores sunt, uel admirabiliores. Nam cor uentriculus, iecur lien, renes, utraque uesica, uenæ & arteriæ non minus, immò etiam amplius præ se ferunt administrationis, quam musculi, & nerui. Quum enim supra Galenus mentem quandam & intelligentiam admirandę uirtutis, in omnes terrę partes ex superioribus deduci commemoraret, & eam unamquanque particulam quem admodum utilitas exigit, construxisse; non musculos duntaxat aut neruos quorum uis motus sensusque ciet, sed reliquas partes omnes, nullo discrimine mihi certè quidem complexus uidetur. Itaque si uis & natura quę nos effinxit in musculis atque neruis residet, cur non similiter in cæteris consedit? Et ne forte hæc mea, eoque parum firma, uideantur, alium tibi locum profero ex libro de semine, ubi de partium instauratione disserit his uerbis, Nam carnosa omnia è sanguine orta sunt, membranosa è semine, ideoque si quando corrupta fuerint illa sanguinea, facile denuo generantur, large enim ad id suppetit materia: sed quæ constant ex semine, aut nunquam prorsus, aut raro certe denuo generantur, etiamsi efficientem sui causam habent, non secus atque integra. Mox uero rationẽ subiiciens cur effectrix illa fictrixque causa, in animantium particulis derelicta permaneat, ita aio, Neque enim natura animal deseruit, neque insitarum uirium ipsa oblita est: quas enim ab alio non accepit, sed ab ipso semine habuit, fieri non potest ut eas abiecerit. Naturam dicit effectricem illam causam, quam alibi conformantem intelligentiam appellauerat, ab ea minime diuersam, quæ animantia gubernat. Hoc nude positum & infirmum, si uoles, ratione firmabo. Partis compositio, situs & figura, ad agendi commoditatem & usum comparantur. Quamobrem natura & facultas quę agit, & partes ad actiones ciet, eadem necessario aut illas partes concinne conformauit: aut si qua alia uis eas condidit, illa certe facultati agenti pręparabat, ac uelut inseruiebat. Itaque agens hæc facultas (quæ tanquam finis est optimus) illa formatrice pręstantior habetur. Hæc igitur si inter diuinas numeratur multo certe magis agẽs illa dignior. BR. Instat sane ac urget hac ratione, & quo me cũq; uertam persequitur. Sed qñ aliis atq; aliis in animum incurrentibus, nouæ exoriuntur dubitationes, hæque rationes controuersias non dissoluunt tantum, sed & nouas plerunque nectat, liceat mihi quęso tecum paulisper ueritatis studio contendere rationem tuarum ductu & auspiciis. Si natura uires (ut paulus ante Galenus aiebat) a seminę accepit, ipsa semen non est, non enim a seipsa diceretur uires assumere: sed erit natura & diuersum & posterius quiddam semine. Rursum si natura a semine uires suas accepit, ut semen hoc terrenum de parẽtibus fluxit, ita & quę ab hoc profectę sunt uires; quare neque cœlestes erunt, neque diuinitatis participes. EV. Satisfecit hunc in modum Galenus: Videtur siquidem rursus quę corpus conformat anima, utpote in semine contenta, a parentibus in fœtum peruenire. Cuius quidem substantia quænam sit, dicere non possum: quum a quibusdam audiuerim eam quum incorporea sit ut aiunt, simul cum semine ingredi. Animæ ac naturæ substantiam aliorum existimatione atque iudicio, incorpoream esse ait, & in semine contineri. Quanquam enim plerunque solet semen simpliciter naturam appellare, quandoque alterum ortus nostri principium, nonnunquam

Lib. de fœtus format.

Libro de usu part.
De semine
De natur. facul.
Lib. 2. de sem.

nunquam opificem fortissimum, tamen ubicunque exquisitorem docendi rationem instituit, non id quidem artificem, sed in se artificem habere pronunciat. Vt quum ait: Si uerò ex sanguine conuerso mutatoque singulas fieri particulas dicamus, in semine artificem qui hæc facturus est, statuere conuenit. Et alio eiusdem libri loco: Constat similitudinem formæ cum utroque parente, ei facultati quæ inest in semine opifici atque fingenti acceptam referri. Quum igitur facultas agens ipsaque natura, uere sit in semine, quod supra dicebat naturam uires a semine accepisse, perinde est ac si cum semine dixisset, Simul enim (ait libro de fœtus formatione) ea facultas cum semine ingreditur, hæcque illa tanquam conueniente materia ad formandum fœtum utitur. Ergo natura incorporea in semine conclusa, ab hoc haud secus uires accipit, quam artifex ab instrumento, nam reuera, ea diuinitus accesserunt.

B. Durum est profecto iis assuescere, quæ ne per somnium quidem hactenus mihi uenerant in mentem. EV. Vsu assiduaque meditatione ea tibi mollienda erunt, quibus quum animum imbueris & institueris, miratæ cognitionis suauitate & delectatione perfundent. Ac ne noua tantopere existimes, uide ut familiaris tuus Auerrhois preter eas formas quę a temperamento emerserunt, alias instituat facultates nobis inesse, easque animas uocitari. Quod si hę neque elementa sunt, neque elementorum particeps, restat ut prorsum diuinæ sint atque cœlestes. B. Ego hanc Auerrhoidis mentem esse perspicio, planeque rei ueritatem assequor. Ex quo mirari subit cur quum supra citatos Galeni locos toties uersarim, nunquam tamen eos euoluerim, nec quid latentis ueritatis includerent explicarim. Mens puto aut peruagatorum elementorum obseruatione, aut communi uulgarique hominum iudicio obruebatur, a quo non promptum est citra nominis & gloriæ iacturam discedere. EV. Quam sis consecutus ueritatem tene ac promulga iniquum siquidem est in altissimis philosophiæ quæstionibus, aliud sentire, aliud dicere.

Humani corporis, ut omnium uiuentium spiritus esse diuinos, ingenitumque illis calorem diuinum.

Cap. VII.

PHILIATROS.

SI de humanis spiritibus disserendum proponitis, optem mihi implicatam huius nominis rationem expediri. EV. Propria spiritus significatio uentus est, omnibus in linguis. Aut quum uentus prępotens fit, mirabiliaque efficiat, & oculorum obtutum effugiat: affinitate quadam & similitudine factum est, ut spiritus nomen ad rem omnem quæ sub aspectum non cadit transiret, siue corporea ea si siue incorporea. Hinc fit ut, quę in nobis inest substātia auræ tenui persimilis, spiritus appellationem subeat. Est autē a corpore & humoribus quippiam diuersum, quod Hippocrates impetum faciens nuncupauit nō a substantiæ tenuitate, sed quòd eius ut uēti magna uis fit & incursio. Qua igitur ratione illos ciet impetus, intelligitur affinitatē habere cū corpore. qua autem uideri nō potest, ad incorpoream substātiam accedere, ex quo fit, ut amborum medius sit & utriusque particeps. Quęcunque substantia intelligitur corporis expers, nostrosque sensus effugiēs. ea suas uires nobis caducisque corporibus prouehente spiritu impartit. Itaque ut uiuentis Dei & uniuersæ naturæ,

turæ sic & animæ suus est spiritus. Dei spiritus occultam Dei maiestatem potestatem que præferens, per omnia sparsus permeat ubique præsens omne complectitur, hic animos habet in potestate & eos quocunque uult adducere potest. Naturæ spiritus, is est quem omnes philosophi iuxta ac poetæ celebrant, quem Plato mundi animum, Galenus mentem huc ex superioribus deductam appellauit, quem Aristoteles de mundo disserens hac definitione planius expressit, Spiritus dicitur quædam tum in plantis atque in animalibus tum per omnia commeans, animata fœcundaque substantia. Hic ergo longe lateque diffusus omnia continet, omnia lætificat uitalem mundi animam ipsamque naturam secum afferens, quæcunque subierit, uitalia faciens. De quo latinæ philosophiæ princeps Tullius, ordinem constantiamque rerum suspiciens, sapientissimè: Hæc ita (inquit) fieri omnibus inter se mundi partibus cõcinentibus profecto non possent, nisi ea uno diuino & continuato spiritu continerentur. Paucis certe spiritus tũ pstantiã tũ diuinitaté Grecorũ philosophorũ imitatione complexus. Iam uerò peculiaris rei cuiusq; mortalis & concretę spiritus, illius formæ substernitur, eamque denso concretoque corpori nectit, mediam inter utrunque conditionem sortitus, iungitque disparia res utrique affinis ac familiaris, atque hic profecto ab altero, qui uniuersitatis atq; totius naturæ est, regitur atque continetur. Hic est animi omniumque facultatum uector propriaque sedes, & quem fortasse illarum corpus recte dixeris. Sic enim olim Platonici corpus quoddam excellentis naturæ perlucidum & æthereum animæ facultatibusque substerni prodierunt, quo illæ cum terreno & denso corpore consociarentur. Hoc in problematis imitatus uere est Alexander Aphrodisicus, quod Aristoteles plane indicauerat, spiritum animæ facultatũque corpus, & illius diuinam ac cœlestem esse naturam, quæ respõdeat elemẽto stellarum. Locus est quem libro superiore produxi, Sed enim (inquit) omnis animæ siue uirtus siue potentia, corpus aliud participare uidetur, idque magis diuinum, quam ea quę elementa appellantur. Verum prout nobilitate obscuritateve animę inter se differunt, ita & natura eius corporis differt. Inest enim in semine omnium, quod facit ut fœcunda sint semina, uidelicet quod calor uocatur, idque non ignis non talis facultas aliqua est, sed spiritus qui in semine spumosoque corpore continetur & natura quæ in eo spiritu est, proportione respondens elemento stellarum. Ergo densum hoc corpus ex uariis partibus coagmentatum, spiritus est propria sedes, in quam nullo intermedio incumbit, & spiritus animæ cuiusque facultatum uelut basis. Itaque in denso corpore, spiritus, in spiritu calor innatus in his natura & facultas. Vtrunque & spiritum, & calorem qui in eo est, diuinum censet, neque enim ignis est neque ortus ab igni, quoniam, ut mox inquit, ignis nullum animal generat. Denique natura quę in eo est spiritu, nonne præstantiorem magisque diuinam quam spiritus conditionem obtinuit? Natura, inquit, quæ in eo spiritu est, proportione respõdet elemento stellarum. Potuitne quicquam manifestius proferre? Quanto interuallo cœlestia corpora ab elementis seiuncta cernimus, tãto eam naturam a denso & mortali corpore distare putat, spiritum uerò medium inter illa collocari. B. Sed hunc quęso mihi scrupulum dilue. Caloris quem natiuum appellas, nonne insitus nobis est & interior? EV. Maxime. B. Qui fiet igitur ut sit cœlestis? Qui enim cœlestis nuncupatur, extrarius est ambiensque nos circumsidet. EVD. Hoc istud uerbum est, quo plurimi circumuenti in errorem inducti sunt, qui quoniam cœlum ipsum extra nos est, putant quicquid cœleste, extraneum esse, neque in nobis insidere, quasi nulla uis cœlestis in nos commi-

In præfat.

Lib. 2. De gñat. Animalium. cap. 3.

commigrare possit. Et carè tamen interim uident, frugũ fructumq; procreatio nem & incrementum, non nisi cœlesti hoc calore perfici. B R. Est is quidem necessarius, sed idcircò duntaxat ut interiorem insitumque temperet ac gubernet. Quod quomodo nonnulli interpretentur, paucis aperiam si permittis. Insitus noster hic calor temperatus est, & ex elementorum permistione natus ignis quippe is est sed eatenus contrarij permistione impeditus, ut neque feruidus sit neque exurens, neque uiolentiã illam retineat, quę est igneę naturæ propria, sed totius moderatus ac benè temperatus sit, & ut Galenus frigidi sit particeps & quasi ex calido frigidoque temperatus. Nec uero hic simpliciter cœlestis est appellatus sed proportione quadam respondens elemẽto stellarum, quod autem alteri comparatur eique simile est, nemo idem id ipsum iure probeque censuerit. Verum enimuerò hunc nostrum bene temperatum insitumque calorem, functionum opificem, certa ratione moderatur atque gubernat ille cœlestis salutarisque calor sicque cõtinet & at functiones promouet, ut illius complexu fotuque destitutus calor', noster mox pereat & extinguatur, aut nihil quicquam efficiat. E V D. Olfacio cuius authoritate persuasus triplicem calorem statuas, igneum, temperatum qui idem natiuus sit, & cœlestem. Cæterum non satis acutè perspexit uir ille, cuius te patrocinio tutum fore confidis, Aristotelem dixisse insitum hunc nobis calorem & in animalibus stirpibusve contentum, nec ignem esse, neque ab igni originem ducere. At quem insitum ille facit is tametsi non est ignis, ex igne tamen (ut ait) temperatus est, ab eoque ortum habet. Rationem autem cur noster calor non ab igne trahat originem, hanc reddit Aristoteles, quod ignis nullum aĩal generat. Quòd si nec totius ignis, nec eius portio quicquam generat, multò certè minus quicquid ab eo ortu quodam processit. Conuenit enim longè præstantiorem uim effectionemque toti quam parti concedere. Rectè igitur hunc insitum nobis calorem neque ignem esse neque ab igne originem ducere, sed totum planè cœlestem esse, literis memorięque mandauit. Iam uerò donemus ex elementorum permistione quendam ortum in nobis temperatum. Hic sanè quisquis erit, similitudine quadã cum duntaxat exprimet, qui lapides & metalla continet, neque aliud in nobis quàm similarium partium morem coagmentationemque seruabit, ne dissipetur aut defluat. Age obsecro, in ossibus, in neruis, in aliis denique partibus similaribus emortui animantis, nonne is calor inest quem in lapide fateris? B R. Inest sanè. E V D. Quum adhuc in uiuis erat animal, nonne ijsipsis partibus aliquid inerat præstantius illo lapidis uel ossis demortui calore, quod uitæ functiones obiret? B R. Nihil fortasse supra temperamentum: ueruntamen id temperamentum in uiuente quoniam inerat præstantius, poterat sanè eas uitæ functiones (quæ perfectiores sunt) obire. E V. Id autem uiuentis temperamentum qua ratione putas quam demortui præstantius: hoc enim in discrepationem uocatur. BR. Aliis uix queam uerbis exprimere. E V. Atqui necesse est apertius clariusque dici. Quod ut efficiam aliud exemplum disputationis huius nostrę supponam. Viuens piper temperamento impense calidum aliud increscit, omniaque uitæ munera exequitur. Id iam donemus emori. Quoniam omnes in illo uitę functiones perieru nt, necesse est opinor una cum functionibus harum efficiẽtem causam perisse: naturalis enim quum sit, otiosa manere haud potest. Itaque piper interitu cum uitę functionibus nonnihil etiam perdidit, quod erat uitæ causa. Id uero quid esse dicas? non temperamentum, quum emortum exiccatumque piper non minus imò etiam magisquam uiuens ca-

Lib. de tremore & palpit.

Leonicenus.

 lidum

lidum sit, nam id siue seorsum consyderes, siue ad hominem temperamentum referas & simpliciter & comparatè calidum iudices. Perdidit igitur interitu quippiam a temperamento diuersum, quod functionum causa fuerat. Id autem quid fuerat? Si omni ratione animóque lustres & accuratè circunspicias, non aliud occurret quam spiritus uitalis, & calor in eo spiritu qui morte sit extinctus. Hunc igitur necesse est a temperamento diuersum, & supra temperamenti naturam constitui, qui unius uitę omniumque functionum sit autor. BRV. Eò certè uel nolens adducor. EV. Is autem si supra temperamentum est & ab elementi conditione alienus, nonne optimo iure statuetur cœlestis ac planè diuinus? Is est quo omnis omnium tum stirpium tum animantium uita continetur, cuius unius extinctio mors est. Hunc ab elementari facilè discernes ac internosces in stirpibus & animantibus frigidis, ut in lactuca, in mandragora, in salamandra, quæ quum temperamento absolutè frigidæ sunt, non hoc ipso certè, sed solo uitali spiritu & calore uiuunt. BRV. Ea tamen Galenus frigida esse pronunciat. EV. Calida ne an frigida sint hic non disputo, quamquam dici possunt temperamento frigida, at calore uitali (quantuluscunque sit) calida, quemadmodum & uiuens omne quod salutaris huius caloris uim in se continet. Si hęc simpliciter frigida sunt, in eorum temperamento elementum frigidum uincit atque dominatur, præpolletque calido. Quocirca temperamenti ui quicquid efficiunt, a dominante frigido prodit. Atqui alimentum trahunt & coquunt, inde aluntur & increscunt, hisque similia opera ædunt, hęc uerò quomodo possint uel a temperamento frigido, uel a diminuto & uicto calore qui in temperamento est proficisci, ut qui pręcellentis frigoris præsentia nihil agat? Necesse est igitur hæc alterius caloris sint opera, ad quem planè referuntur ac pertinent. Is autem est uitalis ac diuinus, quem nisi Galenus ab elementari diuersum statuat, uix ab iis quas proponit philosophorum tricis sese explicabit. Quod igitur calor hic in uiuentibus opera ædit temperamentum non conuenientia, & quòd morte interdum extinguitur permanente temperamento, palàm fit illum in uiuentibus diuinum ac cęlestem esse, ab elementariq; diuersum. His rationibus adductus Aristoteles, apertè pronunciauit calorem hunc uiuentis corporis diuinum & supra elementi naturam esse. Quin & illum puto alias tam pręclaras rationes in id secum quæsiuisset, totq; in animo habuisse quibus id sibi persuaserit, ut si nullam adferret, ipsa tamen illius authoritas me frangeret. Plurimi autem uestri similes contra nituntur, quibus non aliud quicquam est, cur incredibile sit hunc calorem diuinum esse, nisi quod nequeunt ipsam diuini naturam intelligere & cogitatione comprendere. BRVT. Id iam conspicuum certumque uidetur. Cæterum hoc mihi loco cum multis dubitare licet hic ne calor in nobis diuinus substantia sit, an accidens. EVD. Quod multorum mentes occupat, possum hac per breui sententia explicare. In materia quæ & temperamento & omni instructione sit apparata, spiritus inest, plurimum quidem æthereus, sed tamen ex illorum elementorum permistione consistens. Calor qui inest spiritu, qualitas est quę nusquam seorsum subsistit, est igitur & uerum accidens, sed planè diuinum ac celeste, sicuti & lumen calorque solis, & una quælibet uis alia cœlitus in corpus iam apparatum demissa. Natura autem ea seu forma, quę interuentu spiritus & caloris in materia consistit, purissima est substantia eaque tota cœlestis ac diuina, elementorum haud quaquam particeps. Quocirca (ut iam ad pensum redeam) pręter igneum calorem qui partibus inest similaribus, necessum est in nobis

& in

& in cunctis uiuentibus præstantiorem quẽdam insidere, qui salutaris ac uerè diuinus functionum opifex sit aut minister. Hoc totus Auerrhois dilucidè uidetur comprobare, primo collectaneorum statuens, partium similarium propriam formam esse temperamenti rationem, quæ ex quatuor elementorum moderata mensura ac permistione procedit. Præter hunc uerò in cunctis uiuentibus calorem innatum quẽdam inesse ab eo diuersum quem a temperamento partes adispiciuntur. Hunc ipsum calorem partibus dissimilaribus & instrumentis pro forma datum, quanquam non inficiatur facultates & animę partes his insuper conferri. B R. Tu commemorata hominis sententia animum mihi præteritarum deliciarum dulcissima recordatione recreasti: tanta enim & tam admirabili suauitate ea olim sensus mentemque delinquit nihil ut existimarim aut subtilius aut præstantius dici posse. Istorum ego dulci recordatione sentio defensionem meam periclitari, meque ad defensionem segniorem reddi; ac prorsus in tuam sententiam adduceret, ni me reuocaret neoterici illius ratio, quæ calorem hũc iccircò diuinum aut cœlestem dici non posse contendit, quod in plerisque excrementis contineatur, sordidis certè quidem illis, & quę iam a naturæ bonitate defecerunt. E V. Portentosa deliria. Parum quidem is animaduerterat quid de excrementis subiungat Aristoteles, At uerò solis calor (inquit) & animalium, nõ modò in semine continetur, uerumetiam si quid excrementi sit, quanquam diuersum a natura, tamẽ id quoque principium habet uitale. Et quid quæso hic esse possit, quod ad cœlestia comparatum, sordidum non deprehendatur & abiectum? & tamen hic etiam uiget & quasi habitat cœlestis ille calor. Vt in nostrum hoc uile ac lutulentum corpus, diuina mens immergitur, sic tum in semine tum in animantium excrementis, hic insidet calor diuinus & uitale principium. hoc planè indicant quęcunque ex illis gigni cernimus animantia. P H. At istorum ortus plerunque ex his est materiis quæ sponte sua putrescunt. Tu ne etiam in hisce putridis cœleste quippiam inesse putes? E V. Quæcunque potuerunt corporis nostri superuacanea, quanquam recesserunt a natura eius à quo dimanarunt, adeò ut illi interdum sint aduersa & inimica, naturalia tamen & accomodata sunt aliis, quæ inde gigni prodireque solent. Quamobrem in illis calorem inesse dicimus & principium uitale, aptum quibusdam gignendis imperfectis animantibus inutile autem & incommodum iis de quibus illa pulsa sunt. P H. Cœlestis ergo caloris complures fient ordines, neque qui uni est naturalis (quanquam cœlestis ac uitalis) constituò omnibus peræquè naturalis erit & amicus. E V D O. Necesse id quidem, ut enim formarum quæ omnes cœlestes sunt ac diuinæ alia alii materiæ conuenit aut aduersatur, ita calor cœlestis alius alii animanti proprius est & familiaris, alius alii alienus & incommodus. B R V T. Sunt hæc quidem in primis consentanea, immò matutina disputatione Temmistius iis duntaxat quæ ex putrida eluuię prouenerunt, existimabat communem illam mundi animam conferri, iisque solis principium uitale accedere ex superioribus quodnihilominus docuisti quodam discrimine, & pro rara cuiusque conditione impertiri. E V D. Hæc uelim ob oculos proponas, sæpius mente collustres, expensisque singulis decernas, quantum Galenicum hoc dogma ab Aristotelico distet. B R V T. Germanum quidem prorsus est, nulla dissimilitudine seiunctum. Quandoquidem Galenus in uniuscuiusque partis solida substantia, humidum primigenium & insitum spiritum collocat, in his uero calorem ipsamque partis naturam, quorum nihil ex puris elementis originem

habet. EV. Audent nihilominus insuper plurimi acriter obsistere, qui nec spiritum eum, nec calorē aiunt a Galeno diuinum appellari, quemadmodum neque naturam diuinam. Vim eam quæ nos conformauit Galeno diuinam dici fatentur, neque tamen eandem quum nos regit, ac moderatur, eo nomine exprimi desinerique uolunt: itaque dum illarum omnis de nomine contentio est, si rei nomen supprimatur continuò putant rem ipsam de medio tolli. At dum res maneant, uerba illi fingant arbitratu suo. PH. Dic quęso breuiter quid diuini appellatione intelligi uelis. EVD. Quicquid supra dixerat Aristoteles proportione respondere elementa stellarum. PH. Quid hoc sibi uult elementum stellarum? EV. Vt quatuor simplices naturas elementa uocamus quod in rerum omnium concretionem confluunt, illisque cedunt in materiem; ita cœlum ac stellas quòd suas etiam illis uires adhibeant ac impertiant, elementa iure appellemus. Si in primā animantis procreationem, quæ ex semine, ex maternoque sanguine fit, animum cogitationemque figes, animaduertes sanguinem ex quatuor elementis quæ in cibis inerant constitui: ex eisque materiam seminis, quam purior utiliorque sanguis contulit. At naturam, spiritum, & calorem quos semen in se comprehensos continet, quum aliunde prodiisse memineris, intelliges supra elementorum uires & ordinem esse, neque posse illorum pręstantiam uel ad caduca hęc & sordida elementa, uel ad temperamenti proprietatem pertinere. Partium humani corporis subiectam materiam ab elementis, & a temperamentis: at facultates, spiritus, insitum calorem, & figuram, ab eo seminis spiritus, in quo tum calor, tum natura, uisque diuina insidebat proficisci. PH. Corporis nostri gubernatrices facultates & uim eam quę nos conformauit, quemadmodum & animam, non ex elementis, sed diuinioris cuiusdam esse originis, copiose ac solidè uideris explicasse. Operibus uerò functionibus de quibus ne uerbum quidem unum fecisti, tu ne etiam latens & secretum aliquid adscribes?

Plurimas functiones & opera in nobis occultis ex causis esse. Cap. VIII.

EVDOXVS.

QVID me præterea quęstionibus fatigas Philiatre, & ad sententiam de operibus ferendam hortaris? Si iam planum feci animam & facultates in nobis inesse diuinas, easque non otiari, non cessare, sed continentes actiones ciere & in opere esse semper, spiritum quoque illarum uectorem, itemque calorem esse diuinitatis participem, nonne quæ illarum sunt opera, iure debent diuina appellari? Vix tu sanè possis numerando percensere functionum genera quæ supra elementorum uires sunt, quę nequaquam ad illorum temperaturam pertineat. PH. Ausimne eas functiones diuinas nuncupare, quę cernuntur & ob oculos mihi obseruantur? EV. Quidni? Nonne admiranda Dei opera in conspectu & in oculis sunt omnium? PH. Quum igitur diuinam functionem censebis? EV. Vt quæ trans naturam sunt & supra captum humanę mentis quia nos in sui admirationem trahunt, admirabilia solemus appellare, ita functiones admirabiles iure diuinas appellem, quarum causa & ratio abdita, delitescens, & occulta, neque demonstrari, neque certo explicari potest.

Huiusmodi

Huiusmodi autem est, quæcunque non a primis simplicibusque rerum natu- ris ortum habuit; sed illiarum ordinem prętergressa, uix ulla potest mentis acie comprehendi. P;H. Hanc si diuinam esse cognoscis, non incerta est & abdita. E V D. Certum quidem & est comprehensum hanc causam supra elementorum ordine esse, at nihilominus occulta est & inexplicabilis illius substantia, quæ (ut ait Alexander) modum humani ingenii, prorsus excedit Deo duntaxat cognita immortali, qui rerum omnium parens atque author est. Operis quidem solertissimi cuiusdam rationem artifex qui extruxit in- tegrè tenet: cæteri uerò qui artis sint illius ignari, rationem nullam redde- re queunt, sed tantummodo rem inspectant & demirantur. Vnde (paulò post inquit) apud medicos abditę illæ delitescentesque causę earum rerum putantur, quarum nulla ratio reddi poterit. Ea fuit Galeno abditarum re- rum definitio, eadem & Aristoteli, qui supra captum humanæ mentis illas collocauit. P H I. Dilucida hæc quidem explicatio: quod autem sequitur edissere, quæ functiones occultis ex causis & quæ ex manifestis procedant. E V. Hoc sanè protinus adorior ab iis auspicatus quę naturales functiones appellantur: earum genera sunt procreatio, nutritio & accretio. Procrea- tionem supra demonstrauimus, occultis ex causis esse, non eam qua prima rei substantia generatur, immutationem primam appellant, primordiorum ui & permistione factam: sed eam quæ cuiusque rei rationem continet, quá iam caro; aut os, aut neruus existit, & quę instrumentorum conformatio- nem figuramque perficit. P H. De hac nihil prorsum addubitem. E V D. Iam uero nutritionem & accretionem ut intelligas eadem esse prestantia, ad eas animum mentemque adhibe, quę istarum administrę uocantur, sunt au- tem attractio, retentio, concoctio, & depulsio. Alimenti confectionem, tum eam quæ in uentriculo, tum alteram in iocinere ac uenis tum ter- tiam quæ in singulis particulis perficitur (omnes siquidem una eademque ra- tione consistunt) unde & qua ratione fieri putas? P H. Nònne a medioeri ca lore qui ex iusta primordiorum confusione suscitatur? Sic enim Auerrhois ex Aristotelis, Alexandri, Galenique sententia putat elementa quũ perfectè mista cõmutataq; fuerint, & quasi coctione purgata purioraq; facta, tum nobi liores & altiores cuiusdã ordinis functiones ędere, quales nequeunt pura illa atq; syncera. *Hæ* sunt quas plerią; inter admirabiles collocarunt, ut theriaces uis & effectio ex tã multorum medicamẽtorum cõpositione surgẽs. E V: *Hæc* quidẽ similitudo multorum admiratione celebratur, quę ubi semel in uulgus prodiit, omnium fere uinctus tenui animos, atque eorum imbecillitatem oc- cupauit qui omnia elementis attribuunt. Sed si (quod supra docui) ex ho- rum permistione uis nulla enasci potest, quæ nõ ad unumquodpiam elemẽto rum maximè pertineat: necessum est id qđ in permistione uicerit, uires suas præ cæteris ostẽtare. Qui fiet igitur ut uniuscuiuspiã animãtis calor possit, quæ duriora sunt atterere & cõminuere, molliora & tenera nõ possit? ut struthio nis calor ferrũ, columbę uẽter lapillos exerat, leonis uero calor qui tum ue- hemẽtior tum acrior est nõ possit? Rei igitur naturalis si qua est effectio quæ nullius simplicium naturã & uim redolet, ea iure nequit ad permistionis uim pertinere. *Huiusmodi* est, tum uentriculi tum cęterarum partium concoctio; quę nõ tã elemẽtorum calori, quam efficiẽtis patientisque familiaritati & si- militudini assignanda est. P H. Hoc etiam affirmant quicunque calorẽ hanc ab elementis esse contendunt. E V. Iam igitur nihil erit quod nostræ senten tiæ aut cõclusioni aduersetur. Quidoquidẽ unicuique animantium generi & propriam

Procœmio problem.

1. De natu ral. facult.

proprium designatumque est alimentum, quod illi substantię affinitate familiare sit & iucundum, fiet illius concoctio non ab elementorum qualitatibus, sed ab ea substantia cum qua familiaritas est atque similitudo. PH. Hoc ipsum censuerunt tum alii complures, tum in primis Alexander Aphro. & Galenus. EV. Quanquam omnis concoctio, maximè fit a cœlesti calore iuuatur tamen bono temperamento & mediocri elementorum calore, qui si non substantia, temperie tamen & mediocritate ad cœlestem proximè accedit. Si qua integra & laudabilis est in nobis concoctio, ea diuini caloris est affectio deprauata autem & uitiosa omnino ab elementis est. Temperies diuini caloris uim & affectionem corroborat, qualitatis exuperantia deprauat, atque prouertit. Bilis non ab illo quantumuis aucto, sed ab elementorum solo calore profertur, quum mediocritatis legem uelut per uim oppressit. Ergo id uerissimum reputo quod a quibusdam dictum accepi, cœlestem illum calorem quantuscunque sit, salutarem esse & uitæ conseruatorem, eum uero qui ab elemẽtorũ permistione natus sit, quoties supra modũ increuerit, pestiferum & perniciosum esse. PH. Valde placet hæc interpretatio quę meo certè quidem iudicio, difficilium & obscurarum quęstionum claram habet & facilem explicationem. Reliquarum effectionum estne quæso par ratio? EV. Est sanè. Nulla siquidem elementorum temperatura causa esse potest cur uentriculus cibum arctissimè comprehendat, eumque contineat, quoad sit plenè concoctus, huncque depellat mox ut concoctus subactusque fuerit. Equidem uideo uetustissimæ opinionis approbatione, omnibus in ore uersari, omniumque opinionem tritum, siccitatem retentioni adiumento esse. Sed hac unica causa uentriculum uel aliam quandam particulam, utne elementum ualidius amplecti & tenere noxium & superuacaneum reiicere & aspernari, aut uterum nouem integris mensibus fœtum suo complexu tenere, neque hunc finere prius elabi quam ad absolutionem peruenerit, non nisi futili cōmentitiaque opinione dici potest. Nam has functiones efficit uis quędam elementis pręstātior atque diuinior, quæ partibus singulis a prima origine est insita. Iam uero quid est quod attractionem solius caloris, depulsionem autem frigoris aut humoris ui fieri comminiscuntur? Calidum omne allicere & ad se quasi rapere, frigidum contra expellere atque propulsare compertum quidem habemus sed tamen promiscuè & citra delectum. Cęterum quum quippiam non quiduis sed familiare solum prolectat, non id solo calore, sed alia præstantiore facultate efficit. Si enim in partibus corporis nulla alia quam communis illa caloris ratio inest, qui fiat ut unaquæque ex confusa & multiformi massa sanguinea, id solum quod sibi accomodatum est & amicum proliciat: os crassiorem substantiam, caro tenuiorem sibique finitimam & cætera pro suę quęque naturæ modo? unusne elementi calor utile internoscet, ut id demum attrahat, frigus uero noxium sentiet depellendum? Id ipsum si est, eædem etiam uires cæteris inanimis insidebunt, ut quæ eisdem uigent qualitatibus. Rectè Galenus affirmat, non modo nutritionem & concoctionem, sed & attractionem fieri substantiæ similitudine, & unamquamque particulam eadem ui qua lapis Heraclius, ferrum quod sibi familiare est attrahere. PH. Plura non opto, quibus istorum fidem facias. Si enim ab elementorum qualitatibus attractio depulsioque efficerentur, harum perquam euidens esset demonstratio, neque de illis ueteres inter se tanta contentione decertassent; neque Galeno alia atque Erasistrato uel Asclepiadi sententia fuisset, quum easdem omnes statuerint elementorum uires. Perge reliquas

functiones

Proœmio proble.

Proœmio de simplicibus & tertio.

Lib. de naturalibus. facultat. se

functiones similiter exequere, ad uitales accedens. BRVT. Galeno placet precipuum cordis opus esse, tum ipsius, tum arteriarum pulsationem, idque uitale appellat, quoniam refrigeratione innatum calorem, qui uitam tuetur, temperat. Pulsationem a calido fieri ait quod frigidi particeps est. Verba eius hæc sunt: Nam calor insitus ceu semper mobilis, neque intrò, neque extrà solùm fertur, sed alterum ipsius motum alter semper excipit. Verùm (paulò pòst) ad superiora exterioraque motionem & quasi explicationem, quòd natura calidus sit experitur, intrò autem deorsumque fertur, hoc est ad proprium principium uiam init, quoniam frigidi aliquatenus particeps, est, quippe ex calido & frigido temperatus. Hiis apertè omnem uitalem functionem elementorum qualitatibus assignat. EVD. Vt ibi, sic & aliis fortasse multis, ita uideatur. Sed id animo tamen penitus intuere, num possit sola calidi frigidique temperies iugem hunc & irrequietum diastoles sistolesque motum efficere atque moderari? Pulsationem equidem magna ex parte gratia refrigerationis esse non dubitem, & quoties caloris intemperies modum excesserit, ex refrigerandi necessitate crebriorem celerioremque pulsationem reddi contrà uero rariorem ac tardiorem quum frigus dominabitur. At calorem atque frigus perpetuę motionis efficientem causam ponere, id omni ratione caret, reque & euentis refellitur. Cur enim non reliquis partibus similiter atque arteriis, hæc indita esset pulsatio, quum sint omnes æquè ex calido frigidoque temperatæ? Quamquam igitur populari ac crassa philosophādi ratione pulsationis causam illic uidetur attigisse, aliam tamen pro dignitate grauitateque rei præstantiorem, alio loco acutius uidit ubi eam causam nunc facultatem, nunc uim pulsantem appellat. In ipso cordis corpore uis illa est unde id contrahitur ac dilatatur, quæ in omnes arterias per tunicas earum influens, sic eas cogit aperitque quemadmodum ipsum cor. Quoniam ergo insitus & uitalis calor per arteriarum capacitatem unà cum spiritu in omne corpus effunditur, causam autem quæ pulsationem efficit per arteriarum substantiam celerrimè defluit, perspicuum uel ex Galeni sententia fiet, hanc ab insito calore & a uitali facultate diuersam haberi. PH. Conclusa iam mihi uidetur hæc omnis oratio, ex qua etiam probatum uideo functiones quas dicimus animales, ut quæ altioris ordinis, planè diuisa esse, ac modo quodam inenodabili perfici. EVDO. Consequens est omnino, animalis quippe functionis gratia, corporis partes dissimilares & organicę concinnam aptamque figuram acceperunt. Atqui figuram ipsamque conformationem non posse elementis acceptam referri, sed planè diuinam haberi, Galeni est sententia. Necessum est igitur animalem omnem functionem, non ab elementorum temperatura, sed ab instrumēti ratione modo quodam inexplicabili maximè primumque perfici. Hæc instrumenti ratio & uis, ea ipsa est quæ illud initio confinxit, ita enim Galenus prodidit uim illam fingentem quę diuina est, conformatis instrumentis perpetuò assidere, eamque singulos musculos ut nouit ad unumquenque motum necessarios impellere, quòd instrumētis ea uis sola uti possit quæ illa conformauit. Quin etiam quod uitiata quouis modo figura, aut instrumenti proprietati, etiam si uitiata non sit illius temperatura, necesse est instrumenti animalem functionem lædi (plerumque enim manus uehementer incalescens uel contabescens, integrè mouetur atque apprehendit) planum facit non elementorum temperamenturam, sed instrumenti rationem causam esse præcipuam quæ motum sensumque perficiat. PH. Contradici uideo a nonnullis. Nam si quid instrumentum

Lib. de causis pulsuū.

strumentum salua figura, a magnitudine, numero, atque situ, ingens ex intemperie uitium quale est in paralysi contraxerit, id non solum deterius, sed & nihil penitus aget, etiam si nullus instrumenti, sed solius temperamenti morbus insit. Quæ ratio uiros spectatæ probatæque eruditionis eò adduxit, ut commodam elementorum temperaturã statuerent primã causam & præcipuam, è qua tanquam à radice nascetur animalis functio, instrumenti uerò rationem, causam secundariam & adiuuantem, per quam functio melius obitetur. Ipseque adeo totus in hanc sententiam concedo nisi me fortè aliò retrahis. EV. Hoc si uoles paucis perspicueque perfici, debes ad singula quæ propositurus sum respondere. PH. Fiet pro uirili. EV. Similares partes quæ omnium primæ coagmentantur, ex elementorum permistione constant, perficiunturque harum temperamento. Ex similaribus autem constant organicæ, quare necessum est has etiam ex elementis constitui, ipsorumque conuenienti temperamento indigere. PH. Hoc ipsum est quod dicebam. EVD. At præter eam similarium compositionem, instrumento insuper ex conformatione, situ, numero & magnitudine, sua ratio accessit, longè quidem a temperamento diuersa. PH. Est hoc sanè manifestum. EV. Temperamentum igitur omnibus est partibus commune, sed simularibus primum & per se, organicis uerò cum figura. Quocirca tum nutritio tum naturalis quæque functio, omni ex æquo parti organicæ atque similari necessaria uidetur. Animalis autem functio, siue ad motum siue ad sensum comparata solius est instrumenti, nulli parti similari quantumuis perfectę concessa. Hæc igitur a sola instrumenti ratione, non autem a temperamento profecta est. Quid dici potest obtusius, quid peruersius, quid intolerabilius quid inscitius, quàm temperaturam, causam motionis haberi, quæ nihil sola, ne eius principium quidem efficere possit? Si pars similaris gratia organicę est, erit illius temperamentum propter instrumenti rationem. Atqui finis perfectior est iis quę in finẽ contendunt, quare ipsa instrumenti ratio perfectior est temperamento, quanquam hoc magis uidetur ad uitæ necessitatem & usum conuenire, ipsaque instrumenti ratio imperatoris, temperamentum uero gregarii & auxiliarii militis personam geret. Si extinctio instrumẽti nutritiuo calore, partibusq; uehemẽter refrigeratis in paralysi motus sensusq; perit, id non idcirco fit, quod bona temperies causa motus esset principalis, sed quod esset præparatio quædam adiuuans & facultati mouenti necessaria, qua certe sublata omnis illius actio intercidit. PH. In paralysi de qua tãdiu dissero, salua est & integra instrumenti ratio, quam actionum causam statuis, cur igitur ea motum non efficiat? EV. Quòd plerumque functionem præpediri cernamus, nequaquam lęsa principali causa, sed duntaxat sublatis lęsisve adminiculis, quibus in agendo nitebatur, quanquam in paralysi uitium quoddam est instrumenti, obstructus quippe neruus est, quo animalis spiritus illabitur. Sed iam uelim alio tibi argumento firmari, animalem functionem ab instrumenti ratione perfici. Animal nonne quauis stirpe nobilius est & præstantius? PH. Est opinor. EVD. Hanc unde coniecturam facis? PHIL. Quoniam corpus uideo & maiori figurarum uarietate, & numeroso magis instrumentorum apparatu instructum. EVD. Quoniam igitur unicuique corpori indita est anima, quæ ad illius functiones & usus accommodatur, si animati præstabilius absolutiusque quam stirpi corpus datum fateris, necessum est tum illius functiones, tum animam harum effectricem, præstantiorem diuinioremque putes. PH.

Id omnes philosophi profitentur. E V. Si primæ illę causæ tam longè distāt, dissidebunt sanè & præmuntiones, & instrumenta quibus agunt, fientque alia naturalis, alia sentientis animę, hæcquè illis multò pręstantiora, nempe animalis spiritus & instrumenti ratio, nō ab elementis sed diuinitus accepta. Iam uerò quid de principibus animæ functionibus apprehensione, ratiocinatione, & memoria dicam? Vt enim eæ longè cæteris antecellunt, sic & causas habent iis multò præstantiores, quę rectè nequeunt ad elementorum permistionem referri. P H. Audistin' Brute, hanc omnem defunctionibus interpręrationē? B. Audiui, planeqe totam memoriter complector. P H. Quid illa ueritatis tibi uidetur præ se ferre? B. Superiorum sanè consequens est, & illis naturali colligatione consertè contexteq; connexa. P H. At ea plurima functionum genera instituit, quæ omnino sint supra uim elementorum & demōstrationis philosophicæ. B R. uideo, nequè id putem alienum a philosophia, ut neque cętera omnia, quęcunque hactenus in disputationem adducta sunt. Inauditum id parumque usu tritum, cœlestis aut diuini nomen me multò uehementius quam res ipse torsit. In medicinæ physiologia satis quidē mihi esse duco, si humani corporis compositionem ac structuram singularumque partiū functiones & usus mente consequar: parùm curans, siue illarum causas rerum primordiis & temperamento, siue diuiniori origini attribuas. Id enim parùm confert ad medendi rationem planè phylosophicum, & in quo satis fuerit probabili ratione niti. Quo circa subtilius quam satis est illis perquisitis, ad ea quę magis seria sunt diuerte. E V. Iandudum animus est hæc tentare ac periclitari, sed obstinata ista uestra pertinacia nobis in mora fuit. B. Nunc igitur demum si ita uidetur, quod totius est disputationis nostræ caput aggredere: morbos dico occultos, quibus diuinum quiddam inesse commemoras.

Parti similari non unicum sed tria morborum genera insidere, & qui sint materiæ morbi. Cap. IX.

E V D O X V S.

I N hunc uastissimum medicinæ campum si descendemus, sæpè quidē hæredibus in salebris, quibus is undique conspersus est: eritque necessarium in uias incurrere non satis tritas, & quæ fortassis parum uos oblectent. P H. Huc ipsi concessimus ut ardua quæque, spinosa & inuia consectaremur, quæ nos fortasse terendo plana reddemus. Agè igitur omissa omni contentione, reconciliataque uoluntate nostra, ne sit molestum communi studio rem omnem ueritatis cognoscendæ causa indagare. B. Pulchrè mones, iamdudum illius contemplationis efferor desiderio. Cum itaque simus grauioribus laboribus curisque uacui, in hoc diuerticulo ab omni turba & strepitu seiuncti, liberè scrutemur ipsam ueritatis lucem, neque ulli authorum tam sis addictus, quin tuam de morborum causis sententiam (tametsi a popularibus sensis alienam) in medium proferas. Non enim huc ipsi concessimus audituri quid hac de re alij, sed quid tu sentires. E V. quando his me suasionibus tanquam stimulis acriter urgetis, ad rem aggredior, & demonstrandum suscipio in parte similari tria esse morborum genera, quæ uix quisquam apertè uidetur persecutus. Hoc autem ut expositione perspicua illustretur, altius Galeni arte morborū summa genera repetamus. P H I. Tria ille constituit, similare, organi-

cum & commune quod continui dissolutionem primus appellauit.. EV. Organico & communi suppresso, de uno similari quæratur. Quot ergo huius statutis differentias? PH. Tot nimirum quot intemperiei genera, neque enim aliud est similaris morbus, quam noxia intemperies. Hæc autem distribuitur in quatuor simplices, quotidie compositas, hasque singulas uolunt nunc ex humoris cuiuspiam uitio, nunc citra humorem prægressa ex causa contrahi. EV. Age Brute, hi ne sunt omnes partis similaris morbi? BR. Nullum his adnumerat Galenus, nam qui in bona similaris partis temperie omnem illius sanitatem constituit, omnem profecto eius morbum ex læsa mutataque temperie nasci confirmat. EV. Cæterum si qua sunt in parte similari præter temperamentum, quibus sanitas illius & integritas cōseruetur, non ne necesse fuerit in bona illorum constitutione sanitatem, in mala morbum collocare? B. Necessarium profecto. VE. At qui duo in unaquaque similari parte insunt temperamento præstantiora, subiecta materia, & species. BR. Id sane est quod tantoperè ex te audire postulamus, utque in illis morbos inesse putes. EV. Est id quidem explicatu per quam arduum, quod etiam si dilucidè explicetur atque demonstretur, minime tamen tutum sit inuulgare. B. Expedit tamen in hanc contemplationem paulo acrius grauiusque incumbamus, ut eius obscuritate discussa ueritas illucescat, & a nobis fructus percipiatur uberior. EV. Meministis non ita pridem me demonstrasse medicamentis alias a materia, alias a temperamento, alias a forma uires inesse, id nunc ad corporis partes commodè transferemus, quarum quę similares appellantur tria hęc in se discreta cōtinent, materiam, temperamentum, & essentiam, quæ illarum species dici cōsueuit. temperamentum quum ex elementorum sit qualitatibus, in accidentium genere merito recensebitur, materia uero illi substernitur, a qua pars laxa aut astricta, mollis aut dura, crassa aut tenuis euadit. Cor calido siccoque temperamento est neque admodū dissimili sunt pulmones: at materia distāt, absuntque longissimè, ut quæ illi densa grauisque sit, his rara atque leuis. Haud secus renes frigidum nacti temperamentum, cor uero calidum, summo discrimine disiunguntur, utriusque tamen materia compacta et adque densa. Hanc materiæ tum spectantes tum philosophi tū medici, ut renes ita cor & iecur terrenū appellant, quo nomine constat non temperamentum, sed materiam designari, quæ illis perinde ac terræ crassa, compacta astrictaque inest. Iam uero partis essentiā atque speciem a materia & a temperamento diuersum quiddam esse, mihi persuasit Aristoteles cum ait, rationem eam qua caro aut os est, non a primis elementis, sed a semine, & diuiniore principio nasci. Non enim quicquid similiter atque os dē[illegible] tractuque frigidum depræhendimus, id continuo os est sed est præterea necesse ossis essentia propriaque ratio accedat, qua detracta ne ipsa quidē elementa uel idonea tēperie permista os effecerint. B. Hæc mihi cum superioribus satis uidentur cohærere, si modo tu his cū Galeni locū concilies qui in unaquaque similari parte ait substantias tres haberi, solidam, carnosam & spirituosam, ex quibus is ait [illegible]ium substantiam compleri. EV. Id quidē facile, nam solida atque carnosa, eam quam dixi partis similaris materiā constituunt. Spirituosa, in qua calor est insitus, ad formā referunt ac pertinent. Hæc porrò singula Galenus ait ex congrua elemētorū tēperie consistere. Quæcūque igitur in parte similari inesse cogitamus, uel illius materia sunt uel forma uel temperamentum. B. Importunius orationem tuam interpellaui, reliquam uero contemplationem persequere. EV. Tria igitur quum sint ex quibus pars unaquæque similaris constituitur, tria quoque sunt per quæ illa

subsistit

subsistit atque conseruatur, quorum unoquoque pereunte continuò pars tota perit. Vt autem tria sunt per quæ pars subsistit, & tria sunt per quæ uel bene uel male subsistit: quandoquidem contrariorum eadem est subiecta materia. Illorum trium integritas & moderatio, partis est sanitas, eorundem contraria immoderatio & morbus. Quocirca ut partis similaris sanitatem, ita & morbum necesse est in tribus constitui, triaque fieri similarium morborum genera, unũ materiæ, alterum temperamenti, tertium totius substantiæ. Hoc autem iam uelim ex partis similaris actione confirmare, ac docere huius robur a tribus illis dimanare atq; conseruari. Quanquam enim similaris partis actio illius formæ atque essentiæ refertur accepta, ad illam tamen materia atque temperamentum maximum habent momentum, quorum ope destituta nihil quicquã forma sit effectura: ut uno quolibet illorum pereunte cõtinuò pars tota perit, omnisque illius actio intercidit, ita etiam uno quolibet læso & a natura sua discendente, pars tota longè deterior & infirmior euadit & ad opus suum inexpeditior. B. Id obsecrò nobis paulò apertius ob oculos pone, & inductione quadam illustra. EV. Faciam sedulò. Principio congruens partis temperamentum ad actionum perfectionem conferre, uitiosum autem illas impedire, & impedire, & imbecillitatem accersere, satis sapèq; notum arbitror. BR. Id certè tibi assentior, quod omnibus obuium clarùmque est, non alia fulciendum demonstratione: siquidem Galenus passim contendit ac tuetur, omnem imbecillitatem intemperiei sobolem esse, qui & temperamentum omnis actionis principium causamque statuit. EV. Vitiata porrò materia partis robur atque ualetudinem infringi, hinc docere uelim, quòd nonnullis uentriculus neque acetum, neque sinapi, neque piper, nec denique quicquam acre aut mordax, aliis omnia facillimè toleret: deinde quòd odoribus alij oblectentur, alij citra offensionem eos ferre nequeant. B. Consentiunt certè hæc cum uero omnia, sed tamen si permittes, causam eorum ex Galeno dicemus, quòd aliis exquisitior & quadam ueluti exuperantia acutior, aliis hebetior atque obtusior sit sensus. EV. Recte quidem, at uerò exuperantis deficientis ue sensus quænam causa statuetur? Non intemperies: multi nanque intemperati, eiusmodi nihil experiuntur aut sentiunt. Vna igitur causa sit oportet, quòd uentriculus cerebrique meninges raræ ac laxæ, quasi dissolutæ atque imbecilles, a quibuslibet externis iniuriis promptè offenduntur. Permultos uideas optimo temperamento, qui neque calorem, neque frigus, neq; laborem, neque ullam exuperantiam perferunt: hac sola ratione, quòd molli, raro laxoque sint corpore. Tale autem euasit uel ex pauco imbecilloq; semine, uel ex molliore delicatioreque uita: ex qua etiam molles solent appellari. Plurimos econtrariò uideas intemperatos, ut rusticos & agrestes, qui tamen ualidi sint, & multo facilius externas iniurias perferant, hac ratione quòd partes singulas, ossa, neruos, tendones, omnesque fibras solidas habent atque densas: ex quibus compactum corpus firmum atque robustum euadit, ad omnia perferenda comparatum. Tale uel ex robustiorum parentum copioso ualidòque semine procreari soleat, uel exercitatione, consuetudine & usu conquiri. Quanquam autem Galenus locis quibusdam omnem corporis actionem temperamento refert acceptam, passim tamen libris Methodi fatetur partis materiam atque substantiam non parùm ad robur pertinere. Quum enim aut naturam omnèmque uirium substantiam ex spiritu, ex carnosa specie ac ex solidis ipsis constare, horùmque singulorum & qualitatem & quantitatem seruandam esse, nonne hoc ipso conuincitur non solùm temperamentum, uerùm etiam 1. Metho. & 9.

illorum substantiam quæ partis similaris est materia, ad uirium robor magnam opē conferre? Prętereà ubi in medendi pręceptis, partis quæ uim & usum habet toti corpori communem, cuiusmodi est uentriculus, aut iecur, robur seruare iubet & relaxantibus abstinet, quod partis substantiam statumque optimum dissoluant. Astringentia uerò, quorum uis est ad corporis constantiam & stabilitatem commendat. Libris de tuenda sanitate, duras frictiones artus corroborare, tradit, quod illorum substantiam atque materiam compactiorem firmioremque reddant. Ac ne singula longius persequar, is passim docet partis bonam habitudinem atque agendi uim, non a solo temperamento, uerum etiā ab ipsa illius materia proficisci, uitiumque materiæ imbecillitatis actionisque læsæ causam & morbum esse. P H. Probe id assequor quod pro summa tua eruditione nobis planum fecisti: quòd autem reliquum est exequere, ut a partis essentia ac specie, illius robur & agendi uim teneri putes. E V. Id non ad modum anxie tibi exposuero. Vt enim strutiocamelus non elementorum calore, non insito temperamento, sed totius essentiæ naturę ferrum exterit & cōcoquit: ita & quæcunque in nobis sunt partes totius substantiæ ui concoctionē, nutritionē harūq; administras functiones obeunt, quemadmodum motū atque sensum. Partis autem tota substantia est, quam & speciem & interdum facultatem appellamus. Plurimus est Galenus ut eiusmodi facultatem pręstantiam dignitatemque demonstret, tum principium trium quæ corpus uniuersum gubernant tum earum quę unicuique parti regendæ fuerunt addictæ: omniumque substantiam acrius subtiliusque philosophatus, a partis materia & a temperamento diuersam instituit. Tria igitur omnino sunt quibus similaris partis substantia completur & cohęret, quibus illius robur stabilitasque consistit, & quibus omnis illius actio perficitur. B. Nihil ista demonstratione luculentius. E V. Si unum quodque istorum tum roboris, tum obeundæ functionis causa est bene constitutum integras, male uitiosas deprauatasque functiones obibit. Atqui bona ea constitutio sanitas est appellatur, mala uero morbus. Quocirca necesse est in tribus illis & sanitatem & morbum collocari, & in parte similari tria fieri morborum genera. Vnum est materiæ immoderatio, alterum intemperies, tertium totius substantiæ corruptela: quæ singula partis actionem primum ac per se præpediunt. Si disputationem totam uelis Galeni sentētia concludi, in hunc locum quo tres imbecillitatis causas, triaque morborum genera expressit, mentem auresque erige. Quæ (inquit) immoderatè laxant, seluunt robur, quare & partis uirtutem: quę autem supra modum refrigerant natiuum calorem extingunt, qui fortassis (ut nonnulli arbitrantur philosophi ac medici summi) substantia uirtutum existit: aut si non hoc, saltem primum & maxime necessarium earum instrumentum. Iam uerò & qualitates quædam extraneę uirtutes dissoluere possunt: Hac oratione Galenus læsarum uirtutum causas tres uel inuitus fatetur, relaxantia, refrigerantia & alienas qualitates: quidque horum singula in parte similari immutent & labefactent: atque relaxantia materiam, refrigerantia temperamentum, extraneas qualitates facultum substantiam demoliri: has quidem primum ac per se, id est proximę, alia duo ex accidenti, qua ratione uel materiam uel temperamentum peruertunt, quę prima sunt facultatem instrumenta. Ex his perspicuum euadit tria illum in similari parte morborum genera sedibus disclusisse: hęc ipsi appellauimus materiæ immoderationem, intemperiem, & totius substantiæ corruptelam. Hæc iam placet non modo in animis, sed etiam in oculis conspectuque omnium exponere, & quasi exemplis illustrare. Ventriculus ut pars similaris

Lib. 2. artis ad Glauconem.

tanta plerunque imbecillitate corripitur, ut nihil alimenti concoquat, & cruditas ac lienteria sequatur. Hanc autem contrahit, alias impense refrigeratus uel immoderato frigidæ potu, uel lactucarum esu: alias relaxatus, immodico olei repentis haustu: alias extraneis uenenatisque qualitatibus lacessitus, hoc & epoto ueneno & in exanthematis, & in aliis compluribus morbis popularibus obtingit, quibus cardiaca remedio sunt. Imbecillitatis læsæque functionis tres hæ causæ, tria in parte similari morborum genera sunt. BRV. Isthæc quidem magna probabilitate dici uideo: quæ tamen fient illustriora magisque conspicua si minutius concidantur, illorumque differentias persequaris nam in singulis utilior est exercitatio doctrinæ. Similarium morborum genus in octo intemperies distribui recipimus, quarum sint simplices quatuor, coniugatæ totidem, hæque alias puræ, alias ex humorum influxu natæ. Immoderatæ autem materiæ, quas tu nobis differentias enumerabis? EVD. Ea quidem molis est aut dura, laxa aut astricta, tenuis aut crassa, rara aut densa: quæ cum immoderatius excreuerint, unius materiæ morbi sunt. Hæc tametsi possunt quotidianis obseruationibus deprehendi, insignioribus tamen exemplis clariores fortasse fient. Quod Ruellius non ita pridem literis memoriæque mandauit, id ipsi uidimus, in milite quodam ossa crurum, brachiorum & fœmorum ex morbo tam mollia & flexibilia euasisse, ut ceræ modo facile se quererentur quocunque torqueres: quæ tãdem balnearum naturalium usu (eiusmodi erant aluminosæ) in pristinum uigorem roburque restituta sunt. Puellam cernimus nostra uicinia articulorum uinculis adeo laxis ut, quocunque uelis artus inuertas, quod illi ab ortu uitium est. His qui argentea uasa inaurant, solius hydragyri uapore nerui eousque emolliuntur ac si paralysi laborent: quam idcirco non pauci e iunioribus medicis neruorum mollitiem, alii neruorum dissolutionem appellarunt. Hæc uitia nulla intemperie, nullo uel conformationis uel quantitatis uel numeri uel situs errore comitabantur: quocirca nec temperamenti nec instrumenti sed unius materiæ morbi existimari poterant. Si quando uentriculus, corporis membranæ, aut cutis præter modum tenuis raraque, aut contra si crassior densiorue existit, quis tam somnolentus est ac nihil cogitans, ut illam morbo & uitio teneri neget, uidens uel ultra modum dissolui corpus uel uitæ necessariam transpirationem cohiberi? Hic autem quum dico rarum aut densum, laxum, aut astrictum: non ea intelligo uitia quæ uenarum, arteriarum, aliorum ue instrumentorum ductibus incidunt, quod morbi sint in figura: sed quæ pars similaris ex primordiorum concursione & ꝑmixtione cõtraxit: ea quis nõ iudicet morbos esse partis similaris? BR. Certior sum multo quam dudũ: sed quid obsecro si illa ad intemperiẽ referat Galenus, ex qua tanquam ex causa prodire uelit? nam & secundas qualitates omnes a primis, & a temperamento ortum initiumque sumpserunt. EVD. Vide quo res euadat, & nedum Galeni partes tueri conaris, rebus ipsis quasi noctem offundas. Etenim si omnia partium uitia quæ a secundis sunt qualitatibus ad intemperiem reuocat, necessitas profecto simul coget morbos quosdam instrumentarios eodem pertinere: cuiusmodi sunt lene & asperum. Et qua ratione dicis secundas qualitates ad primas tanquam ad causam referri, eadem instrumentarij morbi omnes referentur ad intemperiei genus, quòd unum temperamentum conformationis & instrumenti causam Galenus instituat. Quæ qui ita esse contendit, quid aliud quæso quam summa morborum genera confundit ac perturbat? Quid aliud quam omnem doctrinæ uim inexpiabili scelere peruertit? Omnis quippe docendi uia ac ratio, artificio

cio quodam & expolitione diſtincta proponi debet, quam ſi tollas omne doctrinæ lumen extinguitur. Itaque ſi dilucida conſpicuaque morborum cognitio quæritur, neceſſe eſt ſumma primaque illorum genera ex partium quibus inſunt generibus conſtitui, unumque ſimilarem appellari, alterum inſtrumentarium, tertium communem. Ac deinde horum ſingulorum differentias, ex eorum quæ uel partis ſimilaris, uel inſtrumenti rationem complent differentiis ſumi. Quamobrem ut oĩs uel figuræ, uel magnitudinis, uel numeri, uel ſitus permutatio, inſtrumentarius morbus eſt: ita profectò & omnis, uel materię, uel temperamenti, uel formę, id eſt totius ſubſtantiæ offenſio morbus eſt ſimilaris, fiuntque neceſſario molle & durum, laxum & aſtrictum, tenue & craſſum, rarum & denſum morbi ſimilares ab intemperie diuerſi, in una materia poſiti, qui & immoderatæ materię differentiæ ſint. Hæc autem quæ dixi uelim ex curandi ratione confirmare. Medicamenta quæcunque hominum ars atque induſtria inuenit morbis curandis idonea, uel ex primis, uel ex ſecundis, uel ex tertiis qualitatibus uires habent, quibus & nonnulli quartas adiiciunt. Primæ illorum uires ac facultates intemperiei morbis ſuccurrunt ac medentur, ſecundæ uerò immoderationi materię, tertiæ & quartæ iis qui totius ſubſtantiæ uim roburque diſſoluunt. Quanquam autem Galenus omnes neruos contendit ut ſecundas illas facultates ex primis prodire atque naſci demonſtret, quemadmodum tertias atque quartas ex primis & ſecundis: illas tamen neceſſario diſtinctis generibus ſeiungit. Si qua pars corporis inde facta eſt imbecillior, quod immodicè relaxata aut diſſoluta ſit, huic medicamentis non calidis aut frigidis, ſed planè corroborantibus ſuccurritur. Huiuſmodi ſunt adſtringentia, quorum uis & facultas non in ſolo temperamento, ſed in materia penitus inſidet, quæ craſſa denſaque eſt: alias comite calore, ut in abſinthio, in myrtho, in aloe, in rheobarbaro: alias cùm frigore, ut in roſa, in flore mali punici, in gala in rhoe. Quin etiam ſapores quod ſecundarum qualitatem indices ſint, Galenus libro de ſimplicibus quarto demonſtrat, ex medicamentorum materia uerius quam ex temperamento & prodire & diſtingui. Itaque ut medicamentorum primæ facultates intemperiei, ita & ſecundę materiæ morbi ſuccurrunt uereque medentur. Hoc morbi genus rarum quidem uixque ſolitarium exiſtit, de quo proinde ſatis egiſſe uideor. BRV. Neque profectò ampliorem illius demonſtrationem uelim, cui ut neceſſario in primis aſſentior. Te uerò pro tua in nos beneuolentia etiam atque etiam rogo & obteſtor, ut quos totius ſubſtãtię morbos appellas, eadem demonſtrationis ui perſequaris.

De morbis totius ſubſtantiæ, & quanti ii ſint in arte momenti. *Cap. X.*

EVDOXVS.

NON deſinetis (uideo) me laceſſere, & ad imperia meis uiribus prouocare. Eſt quod exigitis per quam obſcurum & inauditum, nullaque hactenus arte comprehenſum, ut idcirco me pudeat eius tractationem ſuſcipere. Cæterum quoniam id rei medicæ tanti intereſt, ut optimam illius partem continere uideatur, nolim uobis tanta in re deeſſe. Hanc ſi rudius explanauero, ru-

sticæ & familiari disputationi tribueris, in qua quæ clam disseruntur non tam exquisita & accurata esse debent, quam quæ magnis uigilijs elucubrata in publicum prodituræ sunt. Tota rei substantia perfectio est & integritas, qua res unaquæque consistit. Hæc quoties immutatur & de perfectione decedit, res tota continuò perfringitur: ipsaque illius decessio, morbus est totius substantiæ. Quoniam autem omnis motio substantiæ, aut procreatio est aut corruptio, qualitatis uerò alteratio, rectè uidebimur decisionem hanc & mutationem de optimo statu, totius substantiæ uel corruptionem uel corruptelam appellare, quæ si nondum consummata fuerit, substantiæ morbus est: nam perfecta consummataque corruptio interitus est. PHI. Hic obiter audire uelim quid inter corruptionem & putrefactionem intersit. EVD. Illa latius sese fundit, hæc angustioribus coarctatur terminis. siquidem quæcunque putrescunt, eadem corrumpuntur, non tamen hæc retroaguntur, nec quæcunque corrumpuntur eadem statim putrescunt: nam & hominem & uiuens omne, morte corrumpi dicimus etiam si nondum putrescat, & lignum dum crematur, corrumpi quidem, at non putrescere. Res unaquæque putrescit, cum eius temperie sensim dissoluta, proprius natiuusque calor (qui omnia regit & continet) euincitur ac deficit: siue ab ambiente calore dissipatus, siue à frigido aut ab alienis qualitatibus extinctus. Refrigerato & extincto calore, naturalis & aqueus humor dominatur, undique redundat & diffluit, quippe nec iam alicunde coercitus nec sicco temperatus. Neque uerò Galenus dum partium aut humorum corporis putrescentium unam obstructionem causam statuit, ab hoc Aristotilis instituto quicquam recedit. Nam obstructio clarioris transpirationem uentilationemque prohibet, prohibita uentilatione calor refrigerio destitutus hebetescit & extinguitur. Calore demum fracto & debilitato humor euagatur ac diffluit, calorisque ui & dominio destitutus computrescit, cui ferè comes est fœtor & graueolentia. Putredine magis ac magis inualescente, proprius calor elanguescit simulque naturalis humor dissipatur & partes sicciores euadunt, quasi marcore consumptæ qui omnis putrefactionis, finis existit. Omnia enim quæ putrescunt, tandem in fimum ac cinerem extabescunt. Simplex corruptio non eo naturali ordine ad marcorem sensim progreditur, sed externarum causarum magna ui, tanta celeritate propriam substantiam dissoluit ut putrefactioni tempus non suppetat, & prius corruptum quippiam appareat quam putredine tentetur. Corrumpentium causarum, aliæ temperamentum, aliæ ipsam rei substantiam primum ac per se inuadunt. Hæ totius speciem exterminant, parum admodum læso temperamento. Itaque morbus quem totius substantiæ corruptelam appellamus, duplex statuendus est, unus simplex est corruptio, alter putredo. Corruptio simplex est, spiritus innatique caloris (qui præcipua est partis substantia) dissipatio aut extinctio. Per uigilias, per labores, per inedias atrocesque dolores spiritus dissipatur, calor autem insitus extinguitur, in strangulatu, & in penetrabili extremoque frigore. Putredo est substantiæ partis dissolutio, talis est in gangræna & sphacelo, in phthisi, in iecoris lienis aliarumque partium corruptela. Neque tamen putridæ febres in quibus duntaxat uenarum humores arteriarumque spiritus computrescunt, totius substantiæ sed simplicis intemperiei morbi sunt. Per has enim partium substantia nondum putredine, sed intemperie sola tentatur, nec quæ in spiritu aut in humore est putredo, morbus est, sed morbi causa. BRV. Vt in putridas hasce febres, ita ego ipsam

partium putridinem atque corruptelam intemperiei adnumerabam, cuius certe soboles est. E V. Et male quidem. Non enim si putredo intemperiei sunt cedit, eadem idcirco censeri debet, sed est, ut dixi, genus diuersum. Valida intemperies tum humores, tum partes ipsas plerunque obsidet, cui nulla putredo succedit. Et quam in ardente febre humores computruisse dicis, non solum intelligis illos uehementer incaluisse, ut solo refrigerio ad curationem sit opus, sed prꝫter calorem aliud uitium, idque grauius animo cõcipis, quod solis refrigerantibus emendari nõ potest sed uacuari indiget & è corpore procul amandari. In patribus singulis intemperiei atque putredinis conspectiuis discrimen elucebit. Nemo quippe pulmones, lienem, uel iecur incaluisse idem esse dicat, atque computruisse. Intemperata illa minimè, putrida uero facilè oculorum iudicio in dissecto cadauere, animaduertere. Fueritne ulla demonstratio sensuum fide præstantior? Possum tamen & hoc intemperati putridiq; discrimen curandi legibus stabilire. Quandoquidem membrum inflammatum refrigerando persanamus: putridum & sphacelatum non item, sed præcedendum id extirpandumque est: nam omnino præter naturam cum sit, sese auferendum indicat. B R. Hinc conspicuè animaduerto substantiæ corruptionem ab intemperie distare, easque in morborum diuersa genera referri, Reliqua si uidetur persequere. E V. Totius substantiæ morbus, siue simplex est corruptio, siue putredo, alias ex manifesta causa fit, alias ex occulta. Qui ex manifesta procedit manifestus, qui ex occulta occultus appelletur. Manifestus est, quum uigilijs, inedijs, laboribus doloribus ue immodicis, insitus partium spiritus dissipatur, aut quum insitus earum calor strangulatu frigore ue extinguitur. Est & manifestus quum partis cuiusdam substantia immutatur ac sensim putrescit, putredine quidem ex intemperie prꝫter naturam. Occultus totius substantiæ morbus est qui non ex his manifestis, sed ex abditiore quadam causa processit. Abditior illa causa supra elementorum conditioné est, quæ dum nobis est infensa, non corporis temperamentum, sed totam illius substantiam (quo nomine calor insitusque spiritus continetur) primum ac per se offendit, ut cui sit prorsus inimica. Hoc causarum genere numerantur omnia pestifera, deleteria & uenena, quorũ ferocia in natiuum nostrum diuinũque calorem, in ipsumque uitæ principium maximè ac primum sęuit atque debacchatur. Non enim eiusmodi causæ sola putredine (ut rudioribus plerisq; uisum est) sed occultiore quadam ui infensæ sunt. Qui unam putredinem, epidemiorum, pestilentium, contagiosorum & uenenatorum morborum causam esse contendunt, maximis tenebris offusi omnia permiscent atque perturbant, ut qui inuestigandi solicitudine abiecta, uehementissimos quousq; morbos nullo delectu uel ad plethoram, uel ad cacochymiam, uel ad obstructionem, proxime uerò ad putredinem, quę ex illis gentia sit referunt. Nõ aliud quam has causas tota arte illos audias circumferre & intonare, quasi nihil maius possit in corpus irruere. Quam aliquis integre sanus accessu ad pestiferum potest corripitur, aut a rabido cane demorsus in rabiem agitur, aut scorpionis compunctu, aut hausto toxico extinguitur, quis quæso tam habes statuat unam omnium putredinem causam, quæ tam uaria, tamque multa efficiat nullo alterius concursu? Quæ possit tam uehemens tanque perniciosa putredo in hominem nec pletheora, nec cacochymia, nec obstructione correptum repentè irrumpere? Magna certè pernicies plerunque hominem rapit nullis eiuscemodi causis inquinatum: quemadmodum & hæ causę interum iugulant, nulla comitante pernicie, ex quibus a putredine pernicies internosci discenique potest.

potest Breuis certè compendiaria, sed periculosa nimis isthæc medendi ratio, quæ solas putredinis causas animaduertit. Ex Aristotiles sententia nuper demonstrauimus res quascunque interire & corrumpi, alias sensum dissoluta temperie inductaque putredine, alias tota illius substantia ab externis quibusdam causis offensa. Quis ergo dubitet & hominem utriusque ex causis occidere atque dissipari? PH. Non probabilia solum, sed necessaria quoque quæ hæc esse uideo, & ad unguem memini ut parti similari tres morbos, inesse intemperiem, materiæ immoderationem, & totius substantiæ corruptelam, ex Galeni mente deduxeris. Quoniam uero totius substantiæ morbum tanti Cap. 1. in arte ponderis est iuris dicas, nunc pressius & diligētius locos quibus hunc Galenus affirmare uideatur si quos habes exprome. EV. Vnus è quinto de simplicium medicamentorum facultatibus elicitur, ubi hunc in modum scribit, Ostensum est medicamento naturam esse alterandi aut una quapiam qualitate, nempe aut calfaciendo, aut refrigerando, aut humectando, aut exiccando, aut dictorum coniugatione quapiam aut tota sua substantia, sicuti complura letalium uenenorum, nec pauca alexiteriorum seu amuletorum, & purgantia omnia, & multa quæ uocant attrahensia. Duplicem audis commutationem (sic enim ἀλλοίωσιν uerto, quam alterationem iuniores dixere) unam primarum qualitatum, alteram substantiæ, nos si naturæ modum excessit, hanc substantiæ corruptelam appellamus. Est & alter eodem libro locus, quo in eadem sententiam scribit, duplicem esse alexiteriorum naturam, aut enim commutare, aut ex affecto corpore pellere bestiarum uirus corrumpendi natura præditum, uel mortiferum medicamentum, & commutare quidem, aut una tantum qualitate, aut duabus in unum coniugatis, aut totis substantiis inanire uero totius substantię similitudine, & calore cum partium tenuitate coniuncto. Quid istuc est, κατὰ τὰς ὅλας οὐσίας? Si medicamenta nos afficiunt aut suis qualitatibus aut tota substantia necesse est corruptum nostrum, alias qualitates, alias totam substantiam mutari. Hæc autem mutatio si multum de optimo statu decedat, & naturæ limites prætergressa sit, totius substantię morbus erit. Ne autem unius loci authoritate parum firma uideatur testimonij fides, alium proferam ex commentario secundo libri de natura humana. Quam Hippocrates morbos alios a uictus genere, alios a spiritu quē trahimus fieri proponit, hūc idcirco in omnes publicè grassari putat, quod inspiratus aer omnes attingat, qui morbidam in se quandam excretionem habet. Ad cuius præcautionem atque curationem, iubet loca in quibus morbus grassatur mutare, quam paucissimum spiritum ducere, quam νοσηρὴν ἀπόκρισιν dixit, Galenus expirationem interpretatur proprietate potius substantiæ infensam. *In expirationibus, inquit, quæ proprietate totius substantiæ magis, quam qualitate corpora offendunt, rectè curationem tradidit Hippocrates in duplicem redigens scopum, loci mutationem, & exiguæ inspirationis usum.* Hanc in salubrem proprietatem ut medicamentis & aer, ita & alimentis quibusdam uelut semiputrido tritico, & quæ interdum inesse confirmat. Iam si hæc tota substantia nos offendunt, consequens est profecto, totius corporis nostri substantiam interdum mutari, fierique in nobis, tum Hippocratis tum Galeni sententia quosdam totius substantiæ morbos. Nam dum uel aer, uel medicamenta totius substantię proprietate nos afficiunt, corporis quidem nostri, neque qualitates neque temperamentum, sed totam substantiam primum ac per se immutant. Cum enim, omnis actio sit ex contrariis quæ sub uno eodemque genere comprehenduntur, illorum qua-

 litates,

litates, corporis etiam nostri qualitates, tota uero illorum substantia totam corporis substantiam afficiet, neque fieri potest ut qualitas in substantiam, aut substantia in qualitatē primum ac per se agat. Esto igitur, quispiam deleterium medicamentum hauserit, quo è uita sit excessurus. Id quidem sensim partium omnium maximeque principium spiritus, humores, totamque substantiam labefactabit atque corrumpet, dum tandem mors sequatur & interitus. Partium autem corruptio & affectio tanta, quæ actionem primum ac per se lædit, morbus est, isque uerè similaris, quòd tum omnis instrumenti ratio integra persistat. Atqui intemperies non est. Id ipsum igitur sit oportet similaris morbi genus, quod nos substantiæ corruptelam appellauimus. P H I. Quid tu, Brute, tam uelut erubescens tecum ipse mente contrectas, tu ne mediteris quid possis contradicere? B R. Nihil sanè. Iampridem eminus olfaciebam quò spectaret tantus rationum progressus. P H. Miror equidem neminem tot seculis in tam apertas perspicuasque demonstrationes animum mentemque erexisse. B R. Id puto magna obseruantia factum, qua posteritas Galenum tanto cultu & honore dignaretur, ut nefas duceret quicquam illi uel addere uel demere. P H. Veritatis potius, quam honoris & amicitiæ uinculo obstringamur, a uero nunquam abducamur nec prece, nec præcio, nec ui, nec sorte suprema. E V D. Quem hic totius substantiæ morbum constituo, is interdum simplex solitariusque consistit, plerunque uerò permistè aliis implicatur affectibus, inter quos uix elucere potest. Hoc genus uniuersum Hippocrates diuinum appellauit iubens unumquemque agnoscere & obseruare si quid in morbis diuinum inest, ut bonum & admirabilem medicum se præstet. Hoc loco Galenus diuinum interpretatur ambientis nos aeris conditionem. Sed quam? non eam sanè quę in primis est qualitatibus, sed multò præstantiorem occultioremque quam morbidam excretionem Hipocrates appellauit. Nam quum ille prędictionum libro tertio præcipit accuratè obseruare superuenientium morborum impetum, nec non tenere temporis conditionem: ea oratione distinctè & explicatè duo designat. Nam temporis conditio est tempestatum primarumque qualitatum constitutio, superuenientium autem, id uulgarium morborum impetus, causa alia est abditior, quam licet (ut obscuram) hic uerbo non expressit, libro tamen de natura humana appellauit morbidam excretionem, qua totus aer conspersus est. Hec autem est uis quædam deleteria toti nostræ substantiæ prorsus infensa. Quoniam uero ea nec calore, nec frigore, nec odore, nec colore dignosci deprehendique potest, rectè a nobis cæca est appellata, & qui inde gignuntur, cæci morbi rectè dicti sunt. Eadem ratione ea ipsa causa admirabilis, obscura nec ullo sensu comprehensa, Hippocrati diuina nuncupatur. B R V. Veterum more quicquid admirabile uideretur diuinum appellauit, quemadmodum homines eos quorum uel robur, uel animi gestorumque præstantiam admirarentur, in Deos illi retulerunt, etiam dęmonum ut impulsos. Nondum siquidem, quo demones a Deo, quo boni a malis seiungerentur innotuerat: quod ita quidem apud Theodoricum monebat Porphyrius, Ii autem qui Dei nominantur, re ipsa mali sunt Dæmones. Quin & Tullius, cui iure eloquentiæ primas Roma tribuit, pro demonio diuinum reddit. Hoc, inquit, de Socrate accepimus, esse diuinum quoddam quod demonium appellat, cui semper ipse paruerit, nunquam impellenti sępe reuocanti. P H. Quoniam quæso prorepis instituti parum memor? B R. Non alienum instituto putaui, hęc ad diuini nominis interpretationem proferre. Si quid tamen est quod pretereà huc

pertinere

pertinere uideatur, id iam quęso producite. EVD. Non hic quidem media uia subsistendum, sed ad metam pergendum. Non pauci ex his qui in nobis fiunt diuini occultique morbi, efficientem causam habent toto confusam aere, quasi sparsum quoddam malorum semen, cuius uis est ad morbos gignendos maxima. Eam Hippocrates morbidam excretionem, & quasi morborum seminarium appellauit: quam neque ex primis qualitatibus constare, neque ex illis proficisci, sed sublimiorem cœlestemque originem habere profitetur. BR. Id ne certò possis docere? EVD. Possim fortasse. Nam ut dierum decretorium atque crisium, ita & plurimorum euentorum causas is pariter atq; Galenus cœlo sideribusque tribuit. Libro de aere & aquis maximas anni mutationes obseruare & plurimum cauere iubet, nullam in ijs iubens medicam potionem efferens, priusquam decem aut plures dies transierint. Vtræque enim Solis mutationes, solstitiaq; præsertim æstiuam, ac æquinoctium utrunq; sed autumnale potissimum, decem dies periculosissimæ putantur. Præterea ortus astrorum, præsertim caniculę cauere & obseruare, deinde arcturi, Vergiliarumque occasus mala siquidem potissimum decernunt. Hæc sidera si obseruauit Hippocrates mala decernere, nec esse ad medicationē tuta, qua nam obsecro id ratione fieri dicas? Aestu ne immoderato? At brumale solstitium frigidissimum est. Frigoris ne inclementia? At æstiuum solstitium atque canicula, magnam uim habent caloris. Alia ne ulla qualitatem exuperantia uel intemperie? Atqui uernum æquinoctium temperatissimum est, a quo non longè abest Virgiliarum exortus. Hæc igitur sidera si non caloris, frigoris, humoris aut siccitatis exuperantia, alia certa ui quadam abditiore, mala quæ dixit Hippocrates decernunt, possuntque morbidam illam excretionem occultorum morborum causam disseminare, & quasi semina quædam in aere spargere. Quas autem Hippocrates obseruauit siderum uires, eas posteritas confirmauit, addens & alia pręstantiora, ad quæ ętas illa uetustior nondum penetrauerat. BR. Iam satis uideris ostendisse quosdam haberi totius substantiæ morbos qui corporis speciem corrumpat: proximum est audiamus unum & illis suę sint differentię: quod si a te impetrauerimus, non modo summa nos obscuritate confusioneque liberabis, sed etiam incœptis magnum addes incrementum.

Occultorum morborum differentiæ. Cap. XI.

EVDOXVS.

DIFFICILE quidem hoc in dolo bene uersari, neque promptum unde possit ea differentia deduci. Non enim facile perspici potest quis optimus formæ sit status, nec quibus illa modis de statu optimo decedat. At quoniam huius rei cognoscendæ uos, in primis studiosos uideo, non committam sanè ut mea opera uobis usquam defuisse uideatur. Morborum totius substantiæ, alii quidem manifesti sunt, alii occulti. Manifesti ut scabies, phthisis horumque similes. Totius substantiæ, occulti morbi, corruptelam & perniciem habent ob occultioribus iisque maxime externis causis. Horum multę differentię, quas omnes (quoniam aliud nobis assequi non licet) ex efficientium causarum differentiis, Hippocratis imitatione constituā, qui morbos alios a uictus genere, alios a spiritu quem trahimus prouenire distinxit.

 Occul-

Occultorum porrò morborum efficientes cauſæ ſunt, quæ tota ſpecie & ui deleteria nos uel offendunt uel enecant. Eæ toto genere & prorſus uenenatæ habentur quarum uis eſt clam ac furtim corporis noſtris ſubſtantiam, non temperamentum immutare. Sic enim tota eſſentia contrariæ ſunt & infenſæ nobis, ut ſi quicquam earum nos ut decet attingat, omnino lædat, & aſſiduum incrementum ſumat, nec in nos agere deſignat, dum quicquid noſtræ ſubſtantiæ attigerit in ſuam naturam trahat atque mutet, dumque ſenſim ſerpat in omne corpus. Nunquam enim poteſt a corpore noſtro uinci aut miteſcere, ut in illius ſubſtantiam mutetur: poteſt tamen (exiguum ſi fuerit) ui noſtri caloris extenuari, diſſolui, tandemque foras propelli: poteſt & antidotis propriis extingui. Iam uero eiuſmodi cauſarum quæ tota ſpecie nobis contrariæ ſunt, aliæ cum aere ſpirando trahuntur, ut peſtilentiæ ſemina: aliæ extrinſecus nos attingunt ut rabidi canis & uenenatarum beſtiarum uirus; aliæ intrò ſumuntur, idque uel cibi, uel potus, uel medicamenti ſpecie. Venenum quod halitu nos ferit, omnium pręſentiſſimum efficaſſimum eſt, nec humore, nec craſſiore materia tanquam uehiculo indigens, ut in nos agat atque commigret. Sed tenuiſſimum quum ſit ſpiritu hauſtum celerrimè per pulmones in cor uiſcus uitæ nobiliſſimum, & in arterias in omne denique corpus obrepit, primumque ſpiritus, deinde humores, poſtremò ipſam partium ſubſtantiam labefactat. Morbi (inquit Hippocrates) qui a corporis membrorum ualidiſſimo proficiſcuntur grauiſſimi ſunt, atque ſi ubi cœperunt permanſerint, neceſſe eſt ualidiſſimo membrorum laborante totum corpus laborare. Quodcunque autem uenenum contactu ferit, minus efficax eſt, neque in ſolo ſpiritu uel in aere, ſed in humore quodam prouehente uires habet. Hic uerò in partem cute detectam quum inſederit, contactu eam quidem primum, deinde uerò proximas, reliquumque corpus omne conſequutione quadam inquinabit. Non enim rabidi canis ſolus halitus contagione quenquam polluit. ſed in partem demorſu apertam uel ſaliuam uel humorem eructat, cum quo uirus illinc ſenſim in omne corpus euadit, in integram uerò cutem ſi incidat nihil officit. Sic omnium beſtiarũ quę uirus eiaculantur, uenenum prouehente deducitur humore. Sic elephantiaſis, aut luis uenereæ uirus non inſpiratu, ſed humore in quamuis partem cute nudâ defixo, ſenſim prorepit in omne corpus: Venenũ quod nõ niſi intro ſumptum uires habe, omnium infirmiſſimum exiſtit, non in ſpiritu, non in tenui humore, ſed in craſſiore quadam ſubſtantia inhæreſcens. Hoc genere ſunt fungi, arrhenicum, auripigmentum & alia propè innumera quæ non odore, non adhæſu, ſed hauſtu ſolo enecant. Hęc chirurgi plerunque in malignorum ulcerum curatione, citra ullam partium corporis iacturam magnoque uſu extrinſecus adhibere ſolent: ex quo intelligitur non eſſe illa contactu deleteria. At uerò ſi quid iſtorum ſumatur, è craſſiore materia uenenum ui noſtri caloris ſuſcitatum, in principes dein partes ſeſe inſerit, profertque ſui furoris incommoda. BR. Iſtęc ſanè dilucida & in primis expedita deleteriarum cauſarum diſtinctio. EV. Iam uerò cùm tres occultæ ſint & uenenatæ cauſæ, totidem occulorum morborum qui ex illis ortum habuerint differentiæ ponentur, ut alij maximè quidem ab aere, alij contactu, alij a uenenata quæ intus ſit materia procedant contrahanturque. Hi quidem omnes uenenati ſunt, at non ſimiliter neque iiſdem ex cauſis. Nam qui ex intus concluſa materia proceſſeru, ne quia non foras emigrant, nec in uicinus contagione prorũpunt, ſimpliciter uenenati nuncupentur, reliqui omnes contagioſi, quod uel externæ

2. De natura humana.

eiusque

eiusque uenenatæ causæ occursu geniti sint, uel contagione mutuaque societate uicinos contaminent. Summa igitur hæc sit diuisio: Occultorum morborum alij simpliciter uenenati sunt, alij uenenati contagiosi. Horum alij simpliciter contagiosi, ut hydrophobia & qui uirulentarum bestiarum ictu fiunt: alij contagiosi pestilenes. Si quis forte hanc uenenati repetitionem fastidiat, breuius dici permittemus, occultorum morborum tres esse differentias, uenenatos, contagiosos & pestilentes. Ex aere primum maximeque fiunt pestilentes, qui quanquam etiam contactu mutuaque hominum communitate & uitæ societate contaminent, prima tamen illorum origo uisque maxima & ualidissima in aere quem spiritu ducimus inest, illincque processit. Qui contagiosi dicuntur emisso halitu nihil aut minimum offendunt, at maximè plurimumque contactu. PH. Possunt ne hæc genera rursum minutius concedi? EV. Possunt utique. Nam morborum in multo uagantium, alii pandemij aut pancoini appellantur, id est totius plebis morbi aut omnibus communes, alij uero dispersi. Pandemiorum alij simplices, alij endemij, alij epidemij: rursum epidomiorum alij simplices, alij pestilentes: & pestilentium alij consueti, alii insolentes. PH. Apta quidem diuisio, at singulas species propriis nationibus explica. EV. Dispersos morbos ut quum hic pleuritide, ille nephritide, ille phitisi laborat, non persequor, quòd non ex communi quadam causa, sed ex uniuscuiusque proprio uitio & errore procedant. Pandemii causam habent communem. Ea si est in communis cibi uel potus uitio, pandemij simplices fiunt. si causa est in aere, endemii. Aer quippe si ab inferioribus terrenisque causis inficitur, endemii fiunt: si a superioribus, id rursus aut ex temporum tempestatumque mutatione, tum fiũt simplices epidemiis: aut ex cœlestium corporum uiribus & influxu, ii sunt uere pestilentes: quorum alii grauiores, alii mitiores, alii consueti, alii inesolentes. Hæc iam exemplis illustremus. Consueti pestilentes morbi sunt pestilentes febris carbunculus, bubo pestilens, iique grauiores: in leuioribus consuetis sunt exhanthemata tum rubra tum purpuream quæ summa cute maculis non exuberantibus afflorescunt; & quæ esthymata Hippocrati, Plinio papulæ & pituitæ eruptiones dicuntur. Insolentes sunt paraplegia quædam lethalis, insueta & inhaudita, quam Hipocrates commemorat in Thasso contigisse, & flagrantes ardores, grauediens anchelosæ, sodorifica febris hanc ἱδρωπυρετὸν nonnulli dixere, qui nostro æuo in regiones plurimas inuaserunt aliique non pauci his finitimi, qui aut ueterum obliuione delicti sunt, aut noui posthac emergent. Reliqui communes, & epidemii simplices & endemii & pandemii, quia manifestam causam habent, sub occultorum morborum genere non continentur, neque præsentis sunt contemplationis, de his tamen affinitatis gratia dicemus. Simplices epidemii sunt lienteriæ, dysenteriæ populares, sanguinis eruptiones, tuses, ophthalmiæ, pleuritides tubercula artuum dolores, febres omnes putridæ, & alii qui ab Hippo. in epidemiis commemorati sub dispersorum specie plurimum grassantur in uulgus. Hi non ut pestilentes mutua societate homines contaminant, sed qua epidemii sunt nonnihil resipiunt malignitatis uulgari, eoque distant a dispersis. Endemii sunt tum quidam horum, sed qui ex putridis aquarum, terrarum uel cadauerum expirationibus orti sunt, tum etiam quibusdam regionibus familiaris, ut phthisis Lusitanis, struma Hispanis & Alpinis, hydrocele Narbonensi Galliæ omnes quidem ex aeris grauitate nati. Pandemii simplices iisdem appellantur nominibus sed quorum causa in uictu fit com-

1.Epide.

muni,

muni: eiusmodi sunt febres, alui profluuia, tubercula, aliaque plura incommoda ex communis aquæ usu profecta. His missis ad susceptam de occultis morbis tractationem reuertamur. Contagiosi morbi sunt, qui externi cuiusdam ueneni occursu & contagione primum contracti sunt, ut stupor a torpedine pisce uel ab opio, hydrophobia, & qui scorpionum bestiarumque uenenatarum morsu, uel telorum uenenatorum ictu fiunt. Et qui tametsi ab externis causis primam originem non habuerunt, geniti tamen contagione afficiunt, ut lues uenerea, elephantiasis, & qui ex istorum permistione fieri possunt. Hos neque inspiratio, neque commune alimentorum uitium unquam protulit: quocirca nec multos communiter inuadunt, nec debent in pandemiis recenseri: sed peculiaris est sua cuiusque causa. Manifesti totius substantię morbi supra appellati, ut phthisis, pruritus, scabies, lepra, achores, faui, & qui huius sunt generis, contactu quidem & fiunt & afficiunt, neque tamen in hoc contagiosum genus referri debent, quòd nihil occultum malignumque resipiant, hic autem contagiosos duntaxat occultos persequimur. Venenati morbi alii ex ueneno intus genito, alii ex ueneno assumpto. Ex intus genito ueneno hi fiunt: strangulatus uteri a putri semine ortus, morbus comitialis cuiuscunque sit ordinis, syncope ex putrescente grumo sanguinis subeunte ueneni naturam, cordis quædam palpitatio, sphacellus ex septico humore, & alia cæca symptomata, quę uenenatus humos inferre consueuit. Venenum quippe non id duntaxat appellamus quod semper enecat, aut quod cordi uitęque principio sit infensum, sed quicquid tota substantia & cęca ui, facultatum substantiam uel extinguit uel lacessit, & cæco modo earum functiones offendit. Intus autem gignitur uenenum & a lumbricis computrescentibus, & ab esculentis potulentisque ueritatis, & a uario uiuendi errore. Ex assumpto autem ueneno, morbos atque ex his plerunque interitum sequi, omnes uel plebei compertum habent. Venena lædunt, corrumpunt ue nostram substantiam, alia totius substantiæ dissidio, alia exuperantibus qualitatibus. Totius substantię dissidio & discussione napellus, aconitum, rhododendron, apium, risus: qualitatum exuperantia euphorbium, anacardus, opiũ cicuta. Venenati morbi neque ex aeris inspiratu, neque ex causarum corpori occursantium contactu, sed ex intimis duntaxat causis fiunt & excitantur. Qui uenenum hausit, aut comitiali morbo laborat, neque halitu, neq; contactu alios inquinare potest, qua ratione hi ab epidemiis & a contagiosis distant. BRVT. Occultorum morborum differentias hac quasi figura rectè uideris expressisse: rursum tamen de eisdem sigillatim paulò altius meditemur, a pestilentibus auspicati.

DE PESTI-

De pestilentibus morbis, quod illorum occulta sit causa. Cap. XII.

MORBI quicunque omnibus communes & uniuersales appellantur, ex communi quęcunque ea sit causa procedunt. Horum qui simplices dicti sunt, ex semiputridis leguminibus aut frugibus, uel ex aquæ infectæ potu sæpe prouenerunt, quomodo in castris aliquando contigisse memoriæ proditum est. Solent autem aquæ stagnantes in quibus linum, asphaltum, canabi, rhododendeon aut alia stirpium cadauerum inquinamenta diutius macerata sunt, isthæc afferre. Qui ex causis illis ortum acceperint, simpliciter pãcoini aut pandemij, nondum uerò epidemij appellantur, quod non ex aere, sed ex prauo uicto procedant. *A*er morbos efficit, quoties uehementer aut immutatur aut inficitur. Licet enim aeris substantia simplex quum sit, putrescere nequeat, uariam tamen primis qualitatibus mutationem subit, multa inquinamenta tanquam sparsa morborum semina, alias ex inferioribus, alias è superioribus excipit. Ex inferioribus quidem uelut ex stagnis, paludibus uel lacubus inquinatis ac putridis, è quibus expirans uapor ambientem permistione labefactat. Ex terra graui & inquinata, ex antris, specubus, aut barathris graues interdum expirationes in aera attolluntur nobis plurimum infensæ. Animantium, maxime uerò serpentium & hominum, non crementa ex bello cadauera, reseruata illorum excrementa, euulsæ stirpes uenenatæ, aliæque sordes computrescentes plerunque aeri graues & exitiales offensas induxerunt, non aliter quã metallorum sulphuris, arrheniei, hydrargyri aut prunarum fumus coarctatus, non paucos iugulauit. *H*uius autem generis inquinamenta, quoniam nec longius in multas regiones euagari, nec diutius permanere possunt, sed ipsa aeris immensa puritate facilè dissipantur, uincuntur & pereunt, epidemios morbos non ingenerant. Sed qui ab hisce causis, ex ipsaque loci natura aut situ morbi fiunt endemij id est illi plebi aut populo peculiares & uernaculi dicuntur; Solæ igitur affectiones è motibus superioribus in uniuersum aera diffusæ, epidemios id est superuenientes & uulgares morbos inuehunt. Sic enim statuit Galenus epidemiorum causam in aere, quos & Hippocrates a spiritu cuius attractione uiuimus, prouenire dixit. Cœlitus autem fiunt in aere affectiones constitutionesque duplices, aliæ sunt qualitatum exuperantiæ, uel inęqualitates ex temporum tempestatumque mutatione, ex quibus putredines plurimum graues, aliæ uerò sunt inquinamenta cò cœlitus demissa. Ex temporum mutatione tempestatumque magna ui quicunque morbi fiunt, simpliciter sunt epidemij. Cęli uerò inquinamenta non hos solum, uerumetiam pestilentes ingenerant qui sunt epidemiorum perniciosissimi Itaque simpliciter epidemij, a pestilentibus distant. *I*lli si quidem non nisi ex multis temporum tempestatumque mutationibus quæ aliæ post alias fiant, aut ex unius temporis solius magna quadam alteratione & uehementi permutatione proueniunt, quibus non solum præsentes constitutiones considerandæ sunt (inquit Galenus) sed ex qualibus & ad quales fiant permutationes. Ab his causis qui & quales morbi obtingere soleant passim commemorat Hippocrates libris epidemiorum, & aphorismorũ tertio, ut cum ait: Si hyems sicca & Aquilonia fuerit, Ver uerò pluuiosum & australe, necesse est æstate febres acutas fieri & ophthalmias intestinorum difficultates. Apho. 5. Quum enim corpora nostra ipsaque terra ex pluuiis uernalibus & ab austro humore multo scateant & madeant, necesse est æstate æstum conduplicari, ipsumque corpus & carnem inflammari, unde & febres accutissi-

mæ

me & reliqua mala fiant. At uero epidemiorum qui pestilentes appellantur, non ab ea causarum longa serie, nec ab ingenti temporum permutatione quæ corporum humores perturbet, sed a uenenato inquinamento aeri insperso prodeunt, quod cum spiritu intrò subiens, cor uiscus nobilissimum & uitalissimum inficit: ex quo censuit Hippocrates morbos fieri perniciosissimos, qui uires omnes uniuersumque corpus prosternant. *Hi* morbi sunt quos sæpius iam dixi causam occultam & abditam habere, nec ab illis peruulgatis primis qualitatibus originem ducere, quod plenius illustrandum demonstratione fuerat. Quanquam pestilentia, ut morbus omnis acutus, æstu immoderato uel intemperantiam excandescit, & æstate grauius affligit, sæpe tamen animaduersum æstatem feruentissimam nullum pestilentiæ genus protulisse, interdum pestilentiam hyeme initium cepisse quæ æstate media uel autumno soluta sit, argumentum planè euidens illius causam non esse primarum aeris qualitatum exuperantiam. *I*am de putrida constitutione æstimandum. Hæc si à terrenis exhalationibus profecta est etiam circumiecto aeris permista, pestilentiæ causa statui non potest, cum ne epidemium quidem morbum (ut suprà dicebam) sed duntaxat endemium ingeneret. Quæ a noxia tempestatum mutatione, ut ab inconstanti, ab intemperato, a pluuioso, ęstuoso aut nubilo cœlo tracta sit, ea licet longè dimanet atque propagetur, & ex graueolentia pruinæ aut roris magna esse deprehendatur, plerunq; tamen sine peste euenit. At uerò pestilens constitutio hyeme ac æstate, sicco ac pluuioso cœlo, bene temperato ac inęquali, plerunque citra graueolentem putredinem, adeò obscure & furtim inuadit, ut nullo unquam sensu internoscatur, suntque pestilentiæ semina usque adeò occulta, cæca & a sensibus aliena ut nos prorsus effugiant inopinataque feriant, nec unquam nisi effectibus & euentis deprehendi posfint. Hoc quidem imprimis mortalibus miserabile impendentem sibi tantam perniciem ne odore quidem sentire, nec uitare posse. Nulla putrida, nulla intemperatior aeris constitutio, potest in ualde multas mundi regiones euagari, in illisq; uigere, at pestilentia tam immaniter interdum sęuit ut uniuersum penè orbem occupet, frigidas atque calidas regiones, siccas ac humidas, hyeme ut æstate. Huius generis duas sub Marco Antonio fuisse commemorant toti orbi grauissimas, quibus pene usque ad internecionem humanum genus deletum fuerit. Qualem & aui nostri narrant obtigisse anno Christi millesimo quadringentesimo quinquagesimo. Hęc in Asia exorta per Illyricum Dalmatiamque serpsit in Italiam, per Germaniam uero in Galliæ & *Hispa*niæ fines, compluribus annis miserè in omnes fere populos debacchata, uix ut tertia pars uiuentium superstes euaserit. Hac causarum uicissitudine res humanæ permutantur, corruunt enim, ac quasi neglecta uilescunt omnia ex tam sæua & miseranda clade. Summa uero ut nunc instauratione facta, omnia in pretio summoque statu uigent, aliquando rursum collapsura. Tantas quæso mutationes quis non putet causam e sublimi maximè generalem habere, neque posse ex sola tempestatum mutatione nasci? B. *Hic* denuò quid putrida constitutio efficiat contemplemur.

E V D. Ea epidemios quosdam morbus inferre solet, nunquam tamen sola pestilentes, ad pestilentiam interdum confert & incrementum addit, at non illam excitare potest, sed causæ altioris hoc opus est. Si una putredo tantæ perniciei causa foret, omnes animantes peræquè attingeret. Nam ut aer spiritu ductus, omnes animantes tuetur ac sustinet, toti illarum generi salutaris, ita qui a putrida illuuie labefactatur, toti ani-

mantium

mantium generi æquè perniciosus euadit: & unus omnium sanitati uitæque principio aduersatur & inspiratus omnes peræque lædit, neque homines magis quam boues, aut hos potius quam oues aut sues. Itaque si qua illinc pestis incidet, omnium peræquè communis erit. Hoc tamen rerum euentu arguitur, utique falsum deprehenditur. Compertum si quidem in omnes habent, quod ab optimis agriculturæ authoribus memoriæ proditum est, pestilentiam aliam incidere quæ solos boues iugulet, qualem meminimus anno Christi millesimo quingentesimo decimoquarto irrepsisse, aliam quæ sues aut quæ oues, aliam quæ gallinas, aliam quæ solos homines. Quæ pecudes, ferasque interimat, pulchrè est à Virgilio descripta:

Hic quondam morbo cæli, miseranda coorta est
Tempestas totoq; autumni incanduit æstus:
Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum:
Corruuitq; lacus, infecit pabula tabo.

Discriminis uero causam pauloantè expresserat.

Quam multæ pecudum pestes, nec singula morbi
Corpora corripiunt.

Iam igitur cum homines soli pestilentia corruunt, quænam causa hanc stragem facit? Non simplex putredo, ut quæ omnes animantes pariter attingit. Necesse igitur fuerit abditiorem causam & peculiarem esse, ipsumque aerem peculiari quodam quasi ueneno inquinari, quod huic non illi animantiũ generi sit infensum, totaq; substantia contrarium. Si quis ex uobis contentiosè asseueret putredinẽ causam esse pestilentię, sed quæ tamen non una semper sit uniusmodi, uerum nunc illi nunc alteri animantium generi perniciosa, necesse est fateatur malignam hanc esse quæ huic illi uel præcipuè aduersetur. Id autem quid aliud est quam uenenum tota substantia nõ manifesta qualitate infensum? Nemo enim explicare possit quis modus, aut quę ratio sit eius putredinis, quæ bobus, uel ouibus, uel hominibus solis sit infensa. Id si nec dilucide exprimi, nec animo percipi potest, debet in eorum genere censeri, quæ cæca, obscura & abdita nuncupamus, & tota substantia contraria sunt, totoque genere deleteria, quę nec ab elementis, nec ab eorum qualitatibus fluxerunt. Itaque quicquid asseratur, omnis pestilentiæ cæca & delitescens est causa, & aliunde quam ex primis qualitatibus aut ex putredine profecta. B. Vndè nam quęso hanc fluere putas? EV. A cœlo nimirum. At non a firmamento, nec à motu primo, ut qui semper sui similis est, non a Solis obliquo circumactu, sed a certa præmistione siderum. Sol motu suo anni tempora æquabiliter facit ac disterminat, uer, æstatem, autumnum & hyemem. Quod autem nos omnes ætates æquè feruidæ sint aut siccę, nec omnes hyemes pariter rigeant aut humescant; quod æstas quædam muscarum & scarabeorum quasi nubes proferat, alia sic ab his omnibus purissima, quod omnium admiratione locustæ tanto exercitu in Galliam conuolarint anno octingentesimo sexagesimo quarto, & in Italiam anno millesimo quadringentesimo septuagesimo octauo, ut omnia germina depopulata sint, id iam nõ a Solis motu, sed a uaria syderum commistione petendum, quorũ motus non inutiles & præter rationem summus rerum conditor certis legibus definiuit. Vt alia horum commistio imbres, alia serenitatem, alia, austrinam, alia aquiloniam, aliam ue tempestatem mouet, ita sane fatendum quandam obtingere quæ aeri pestilentiam immittat. Vtque sunt pestilentiæ genera, ita uniuscuiusque peculiarem quandam esse commistionis rationem

& propriam causam, quę alias mitius, alias ferocius in aerem atque in nos furiat & debacchetur. Grauis est eorum stupiditas qui sydera nihil in aera nisi calorem aut frigus, imbres aut siccitatem lumine motuque suo inducere contendunt. Si illa bene consticuta omnium uitam tuentur ac conseruant, cur male constituta uitæ non incommodent? Illinc prima & præcipua est rerum omnium salus & conuersatio, illinc quoque interitus. His causas atq; uires stolidi de medio tollunt, & tanquam nullæ sint negant, qui huius sunt contemplationis imperiti. O uere fœlices qui secretiore hac cognitione sapientissimi fiunt qua neque ad præcauendos, neque ad persanandos pestilentes morbos est ulla præstantior. Itaque puræ simplicisque pestilentiæ causa est cœlestis configuratio uim inferens, quæ neque temporum mutatione, neque ulla manifesta qualitate, sed solo euentu deprehendi potest. BRVT. Quam uerò puram simplicemque pestilentiam esse definis? EVD. Id paret explicem. Tria diximus in aere communium morborum genera. Endemium a terminis inferioribusque expirationibus: Epidemium a uehementi temporum tempestatumque mutatione, Pestilentem ab occulta maligna que qualitate cælitus demissa. Hæc interdum simplicia puraque seorsum apparent, plerunque uerò permiscentur & coeunt, eorum causis in idem conspirantibus, tumque difficilis admodum est eorum distinctio. Licet autem uariæ hæ sint discretæ causæ, quoties tamen coniunguntur, coeunt & confunduntur, quadam generis affinitate sese iuuant impetusque suos augent. Harum unica est uere pestis efficiens, duæ autem præparatorię. Pestilentia grauior euadit in regione putridis expirationibus infecta, quam in sicca atque pura, rursumque grauior æstate quam hyeme, & austrina tempestate quam Aquilonia, & inæquali intemperatoque cœlo quam æquali & temperato. In summa grauior est pestilentia quæ Epidemiis aut Endemiis costitutionibus permiscetur, quam quæ pura solaque consistit. Ergo graues terrenæ inferioresque expirationes pestilentiam solæ non inferunt, ad illam tamē non parum præparant & excitant. Hæc causa est cur una pestilentia non omnes regiones, nec omnes homines peræquè afficit & lædit. Pestilentia perniciosius tanguntur loca maritima, austro obiecta, calida & humida, terreis expirationibus infecta, alia atque patentia, quam mediterranea, Aquilonia, sicca, pura & contecta. Rursumque inter homines magis ledentur, qui calidi humidi, multo scatent humore putredini obnoxio, patentiore laxoque corpore, quam qui frigidi sunt & sicci, humore pauco, eoque puro & corpore moderatè laxu uel adstricto. Nimia corporum laxitas quemadmodum & obstructio præparat ad pestem. Quanquam autem hæc uera sunt, propria tamen & particularis constitutio atque probatio quæ loca uel corpora reddit pesti obnoxia, omnino nos latet, neque sensu, neque ratione, sed solo euētu & experimēto uti superior illa pestilētię causa cōprehēsa. Mullos uideas in pestilētia simplici febre uel cōtinua uel tertiana uel quartana corripi, qui licet putridis ac uitiosis humoribus scateāt, peste tamen nequaquā pollūtur, argumētū nō sola putredine in hāc lucē corpus pręparari. Alios quos optime sanos iudices, facilè peste corripi, hūc uerò qui multorum pestiferorū occursu nihil sit perpessus, uniuscuiuspiā cū quo uel familiæ uel temperamēti similitudo sit societate prehēdi. Vt ergo efficiens, ita etiā patiens excipiensque pestis causa cęca est occulta, non qualitatum primarum intemperie, non simplici putredine, sed totius substantiæ proprietate nobis infensa. BRVT. Rectè mihi uideris pestilētiæ externas causas exequutus. Cæterum hoc scire uehemēter

opto,

opto, quibus signis uel optimè exercitatus medicus pestilentem febrem ab ardente discernet. E V. Siue tu illarum substantiam, siue symptomata contemplaberis, latum est discrimen: de symptomatis prius, mox de essentia. Vis pestifera in corpus irruens spiritibus & humoribus confertim symptomata quædam infert, aliis ex putredine morbis communia. At huius propria quædam sunt, quibus prudens exercitatusq; medicus illa ignoscat discernatq; a cæteris & uno quouis obiecto morbo nulla cunctatione iudicet simplex ne his sit, an diuirum quiddā habeat: qua distinctione prætermissa, nulla rectè curatio susci pi potest. P H. Eia igitur pestilentium morborum propriam speciem nobis depinge, singulos ordine persecutus. E V. Pestilentię semina pariter cum spiritu hausta pulmones, quam mox sine sensu in cor penetrant. Hoc si affectioni præparatum est, nec satis obsistere ualet, labefactant, continuoque arteriarum spiritus: postremo (quanquam non semper) humores uniuersumque corpus inquinant. Affecto inquinatoque corde, uires omnes præcipueque uitales infringuntur & spiritus squatent. Hinc arteriarum pulsus exilior & imbecillior, simulque frequentior ac celerior, quo uno febrem inesse iudicant illam ephemeram, & pestilentium omnium perniciosissimam. Ea nec ardore mordax nec siti uehemens, qua nec laborantes se febrire credunt: non urinis, sed uel animi defectione, uel syncope, uel pulsu paruo ac presso, uel assidua uomitione, uel uigili inquiete & iactatione corporis, uiriumque prostratione conspicua, quæ plerunque sine sensu doloris, hominem inopinatò rapit. Quum labes altius permanat in humores, mitior quidem febrem infert pestilentem simplicem; uehementior uerò carbunculo uel bubone insignitā. Licet sanguis & humores labefactentur, non tamen putrescunt, unde nec turbidæ confusę uisuntur urinæ, sed substantia, colore sedimentoq; laudabiles. Bubo atq; carbunculus priusquam febris apparens, mitiorem pestem denūciat robustamq; cordis naturam uereno lacessitam, huius statim nōnihil foras propulisse. At post ortam febrem prorumpens, dominantis ueneni impetu fit, estque quasi uictæ naturæ perniciosum indicium. Ea est pestilentis febris exquisita descriptio. Quod si præterea uel capitis dolor, uel deliriū, uel sitis, uel incendium uehemens, uel urina turbida comitabitur, non ex labe, sed ex putrida permistione fiet, quę alias aliam partem lacessit. Hæc autem permistio ex quadam cœli constitutione nō ita pridem elapsa elucescet, in qua febres hac lege grassabantur. Initio calor uehemens, sitis, capitis dolor, uigiliæ, nausæ, inquies, aliaque uehementiæ symptomata exercebant: simul & urinæ cernebantur rubicundæ, crassæ, turbidę atque confusę: omnia in septimū diem persistentia. Hoc uero ipso die urinę puriores euadebant concoctione manifesta, quotidie in melius procedente, simulque simptomata leuiora. Quum ita se mox persanatum iri magni spe ægri medicorum iudicio sibi pollicerentur plerique non multo post peribant. Pulsus quippe indies sensim imminuebatur & lāguescebat, totiusque corporis robore pedetentim dissoluto, intra quartumdecimum mortem oppetebant. In his ergo febribus putredini permista erat pestilentia: ac die septimo uicta iam putredine, perseuerans dein pestilentia tacitè ac furtim iugulabat. Itaque pestilentis febris essentia ex propriis syptomatis perpenditur. Si pestilentes febres (quod Galenus memoriæ mandauit) calore non admodum uehementes sunt, si earum urinæ simillimę sanis & cum sedimento, planum est & euidens aut nullam aut admodum exiguam his inesse putredinem, neque hanc exitij causam haberi. Non pauci editis de peste quæstionibus & libellis uehementer assuant

ut tueantur pestilentem febrem non aliunde quam ex putredine proficisci: utque illius discrimen statuant a cæteris putridis, aiunt propriam cordis substantiam uel primigenios humores in illa computrescere, neque aliud esse uenenatam pestis malignitatem (de qua differimus) quam putredinis modum? In aliis febribus atque etiam in causo, neque cordis substantiam neque insitos humores putrescere, at uno putrium uaporem occursu incalescere. Hi uel necessitate adacti fatentur omnem pestilentem febrem ex putrida & hæctica cõstitui, quasi earum quædam sit compositio. Alii quibus hęc commenta non placent, non minus absurda fingunt. pestilentis febris profundam, sordidam ac tenacem, cæterarum extimam duntaxat & leuem esse putredinem. Multa utrique subtiliter disputant, sed quoniam a ueritate desciscunt, necesse est multis figmentorũ thenis se irretiant. Qua quæso illi ratione fieri posse existimant, ut uel cordis substantia, uel primigenii illius humores putrescant? Nihil eiusmodi tolerare potest uiuens animal, sed prius uita excedat quam eò ueniat. Vt cordis substantia neque ulcus neque herysipelas, ita neque ullam putredinem admittit. Illa etiam quo pacto cohærere possunt cordis substantiam putrescere, neque admodum uehementem esse calorem? Si in causo putrescentis bilis solo contactu cor uehementer calet, multo certè uehementius incendetur id uniuersum si putrescat. Adde nõ posse cor uniuersè putrescere, quin iam antè acriter incaluerit, proinde neque posse in hoc extremum peruenire, quin calor ante sit deprehensus multo uehementior quã in causo. At non eiusmodi, sed toto morbi decursu mitis obseruatur: ex quo intelligitur pestilentem nulla affinitate cum putrida febre coniungi. Cum hectica uero quid affinitatis habeat? Obsidet (aiunt) utraque cordis substantiam. Esto sanè. Non tamen pestilens febris cor siccitate torret ut hæctica, ut proinde illi sit affinis. Deinde quum ex confirmata hectica omnes decedant, deberent ue maiori necessitate ex pestilente interire: quis enim putrido corde uiuat? At non paucos uidemus ex pestilente seruari: nihil igitur similis est hæcticæ. Quoniam igitur pestilens febris neque caloris incendio ut causus, neque siccitate ut hæctica cor torret: ab utraque plurimum differt, habetque præsentem uim & perniciem omni intemperie omni putredine maiorem: quę una ueneni specie, cor uitæ fontem obsidet demoliturque. Hanc autem speciem qualis sit, euentis ponderemus. Quum peste correptus solo halitu aut excrementorum expiratione assidentes uel integrè sanos labefactet, hique uestibus contagionem longius exportent reseruentque diutius, constat hanc non simplicem putredinem, sed multo immaniorem perniciem esse, quę tenui et qȝ re admodum repentino teris inquinamento tenetur, hancque alio quouis ueneno expeditiorem. Non enim si quis toxicum ebiberit aut sit a scorpione demersus, halitu alius inquinet. Reliqua simptomata si diligenter expenderis, pulsum paruum & obscurum, animi defectionem, syncopen, uomitionem, assiduam iactationem cum uigiliis, omnia atque nullo ferè sensu doloris, quis uestrum hęc non potius ueneni quam putridi caloris sobolem dicat? Quid aiunt in pestilentibus febribus idcirco urinis sedimentum inesse, quod natura perniciosa putredinis exuperantia quasi succumbens morbum aggredi non audeat: singularem corporis nostri naturam consilii atque rationis participem efficiunt, quæ tamen sine ratione ciet motus in corpore necessarios, nec unquam otio perfruitur. Fieri certe non potest quin ex summa putredine quæ in uenis est, aliquid profluat cum urinis, in hisque putredinis indicia se preferant. Itaque si illarum urinæ sanis sunt similima, fieri nequaquam potest

ut in

ut in uasis mala putredo subsistat quæ interitus sit causa, sed patet nonnihil grauius pestilentiusq; putredine, quod nimirum cordi totius substantiæ repugnantia & dissidio aduersum sit & tanquam deleterium. BRV. At Galenus non alia ratione bolum armenam pestiferos iuuare tradit quam quòd uehementer exiccet, exuperantemque humorem exorbeat qui putrescens pestem inducit. EVD. Visne igitur hanc meam sententiam medendi ratione confirmem? Si pestis in corpus inciderit, quod iam uel plethora uel cacochymia uel obstructione laboret, fieri uix potest ea simplex, sed ferè tum putridæ febri implicatur. Hac morborum permistione mista signa apparent, & amborum quasi mista medendi ratio tenenda. At si purum corpus erat quum pesti inuasit, omnino ea simplex obtinget. In hac medici celeberrimi & qui lõgo artis usu doctrinæ studia compleuerunt, prorsus abstinent a uenæ sectione, nisi admodum ingens adsit plenitudo, experti eos quibus sanguis siue initio siue postea esset missus, aut paulò post obiisse, aut in deterius lapsos esse. Non.n. (ut quibusdam uideri possit) uacuatio hanc perniciem summouet, aut imminuit, aut cohibet, aut quæ non est in humoris uitio posita: neque laborantem ulla ratione leuat: sed contra grauius offendit. Etenim extrinsecus nos circumfundens pernicies, uacuato sanguine & spiritu, in pulmones, in cor & in uenas facilius penetrat, ac ferocia maiore inualescit: sanguis etiam phlebotomia concitatus, promptius labem contrahit: quemadmodum aqua cui fellis tantulum misceris, si agitetur, ocyus quam si consista tamarescet. Quinetiam uires uacuatione imminutæ, insilienti perniciei minus obsistunt. Hæ rationes experientia confirmatæ, ut a uenæ sectione, ita magis a ualida purgatione docent abstinendum: clysteribus & leuioribus medicationibus utendũ. Quũ igitur in pestilenti febre simplici, tota pernicies a uenenata qualitate impendeat, extremo morbo extrema remedia diligenter adhibenda sunt, non quæ uacuent, sed quæ tum frigore & adstristione leui, spiritus, sanguinem & humores cohibeant reprimentque, huiusmodi est mali punici, citrei, medici, & uuæ acerbæ succus uictusque persimilis: tum quæ totius substantiæ proprietate huius ueneni uires aut obterant, aut habaerent, aut foras sudore exterminent. Huius ut uniuscuiusque ueneni, propria est antidotus, antipathia & totius substantiæ dissidio aduersa. *Huc* tamen nonnullas etiam antidotos plurimi accommodant alijs uenenis communes, scordium, dictamum, gentianam, uetonicam, thertacem, & mithridatium. Adde terram lemniam, & bolum armenam de qua modo quærebas. Hic igitur non exiccando, sed totius substãtiæ proprietate in id uires habet. Cur enim non etiam inediæ ad pestem multo maiorem uim obtinerent, quum & potentius & tutius quam bolus corporis uniuersi superfluentem humorem absumant dissipentque? Quinetiam bolus siccitate omnibus peræquè putridis febribus, neque pestilenti quam illis potius conferret, nisi peculiari quasi priuilegio ornaretur. Siue igitur pestilentium febrium causam, siue ipsam illorum substantiam, siue signa, siue curãdi rationem animaduertes, ubique proculdubiò uim illam agnosces abditiorem alias quidem manifestius, alias obscurius. BR. Rectè tu quidem. At de exanthematis & ecthymatis quod a te in medio positum fuerat persequere. Scio quam his causam Auicennas & Neotericorum plurimi designent. Reliquias quasdam mẽstrui sanguinis quo fœtus in utero alebatur, in pueris & infantibus etiamnum permanere, quæ feruidiore cœlo uel austrina tempestate, una cũ reliquo sanguine efferuescentes, naturæ ui propulsæ foras prosiliant & efflorescant in cute. EVD. *Hæc* quidem ab illis scio proferri, at quam consentaneè,

sentaneè, ipse diiudices. Ex ea ipsa causa, mulieres quibus suppressi menses in omne corpus redundant, iisdem malis obnoxiæ iacerent, quod tamen rarum uideas. In pueris & infantibus quod dicebatur menstrui reliquias permanere, Galeni sententia redarguit, quæ asseuerat fœtũ in utero non è fœdiore illo sanguine menstruo, sed è materni purissima portione alimentum capessere. Neque si quid menstrui fœtui cedit in alimentum, id tandiu potest post multas febres, post multos morbos superatos, in annum ętatis trigesimum aut quadragesimum perdurare, qua nos ætate non paucos uidimus hisce exanthematis grauissimè conflictari, alios occumbere. Adde unumquemque his aliquãdo in uita necessariò conflictari debere, & neminem his posse secundo aut tertio prehendi: quorum utrunque manifestè falsum animaduertimus. Hęc uerò mala ex communi quadam causa toti aeri conspersa originem habere, luculenter demonstrant quod non solum feruidiore cœlo, sed & hyeme interdum grassantur. Quod in annos complures sileant, & certis annorum interuallis sæuiant in plebem, alias quidem seorsum exanthemata, ut grauissimè anno millesimo quingentesimo trigesimo sexto: alias ecthymata sola, ut anno millesimo quingentesimo quadragesimo secundo. Quæ qui uidet quomodo causam illam superiorem non intelligat ac iudicet mundo grassari? Vt igitur carbunculus & pestilens bubo, ita sanè exanthemata & ecthymata causam habent è sublimi, at ea peculiari quadam malignitatis specie aerem contaminat. Aliaque in his existit quàm in carbunculo uel in bubone, & alia in exanthemate quam in ecthymate, & horum quam illorum minor est ferocitas. Causa autem cur infantibus & pueris magis familiaria hæc sint, reddi potest, quod firmior ætas & adultior, tantulis non lacessitur, nisi quum forte constitutio grauior inualuerit. Hęc autem rursum ex ipsorum morborum descriptione & figura consideremus. In cute ii quidem efflorescunt, non ex ambientis contactu, sed ex inspiratu, quo ut cor afflatum delibutumque fuerit ipso statim initio uniuersum corpus, maximè uerò caput ingrauescit, hoc etiam plerunque dolore concutitur, oculi tumét & illachrimãtur, facies quasi inflammata rubescit, uox raucescit, spiritus crebrior ac difficilior euadit, pulsus frequens ac celer febris nuntius. Malo dein ingrauescente uenenum ex humoribus die tertio aut quarto foras prosilit, & in cute efflorescens mali speciem detegit. Ecthymata pustulis multis toto corpore confertim albo colore extuberant, quæ pituitæ & bilis permistionem præ se ferunt. Exanthemata uerò quasi pulicum malis ferre rubra apparent, interdum purpurea, interdum uiridia aut nigra. Tandem compresso furore, soluta aluus humorum qui contaminati fuerunt reliquias crisi expurgat. Hic ita apparentibus, nullum tamen putredinis indicium (si modò simplices sint morbi) cernitur in urinis, argumentum eos uenenata qualitate uirium corporisque nostri totam substantiam demoliri. Hoc & morborum fœditas testatur, tam deformis aliquando uisa ut occæcatis oculis, uniuersa cutis in squamas fœtidas & in crustas ingentes solueretur, corpus omne non aliter contabesceret & macie nigroreque torreretur, quam si menses quatuor è furca pependisset. Neque uero solius cutis hæc uitia, uerum etiam omnium interiorum, musculorum, uiscerum, solidarumque partium omnes priusquam cutis labefactatæ. Sępe etenim deprehensum prægnantes maturos partus edidisse hac lue perfusos, quarum aliæ nihil omnino foris, aliæ non nisi multis post diebus incommoda senserunt. Et quosdam ab interitu dissectos, quibus iecur, lien, pulmones omniaque interiora haud secus atque cutis, sordidissimis

1. De sani. tuend.

dissimis papulis manantibus scaterent. Quinetiam raucitas spiritusq; difficilis initio pręmens, & prima eruptio in faucibus & ore, in ano & partibus obscœnis apparens, planum facit ex intimis partibus hæc mala originem habere. In has etiam finiri, argumentum est quòd sanatis & raucitas & spirandi difficultas manet, alias sine tussi, alias cum tussi ad tabem deducta. P H. Isthæc adeo luculenter explicata uideo, ut fides abrogari non possit. E V. His finitimę, & quadam similitudine coniunctę sunt febres sudorificæ, quę insolentes magno terrore in omnem inferiorem Germaniam, in Galliam Belgicam & in Britanniam, ab anno Christi millesimo quingentesimo uigesimo quinto, in annum millesimum quingentesimum trigesimum, autumno potissimum peruagatæ sunt. Vt primum lues hæc in ciuitatem quandam inuaserat, derepente supra trecentos aut quingentos indies corripiebat, dum hinc alio commigrasset. Perculsi mox quasi essent languore dissoluti, animi defectione corruebant, decumbentesque perpetuo sudor diffluebant, cum febre, cum pulsu crebro, celeri & inæquali, neque sudoris modus erat ante morbi solutionem. Soluebatur autem uno aut summum altero die, quanquam liberati diu postea languebant. Omnibus cordis palpitatio conquisita, alios quidem duos tres ue annos, alios omnem uitam comitata. Initio multos sustulit quum nondum illius uis erat percepta: at postea admodum paucos, ubi exercitatione & usu deprehensum est eos, qui sudores exciperent prolicerentque & se cardiacis munirent omnes restituit. Insolentium morborum quum nec uis nec medicatio cognita est, grauis solet esse calamitas. Hoc statu aer tenui nec admodum pestilenti ueneno perfusus, suppar infirmiorque uitali robore, cor ut lacessiuerat in cutem corporis extimam foras propellebatur, nec carbunculo, nec bubone, nec exanthemate nec ectymate, sed sudore solo prorumpens, quod uenenum spiritui quam humori potius insideret. Omni quippe ratione hæc febris in ephemerarum censu habetur. Eam igitur tempestatem quis quæso non pestilentem iudicet, quæ tam multos, tam multis sensim mundi regionibus, repēte sine sensu oppresserit, cum cordis indesinenti palpitatione, cum animi defectione perpetua, cum eruptione foras ad cutem, quæ multorum est pestilentium morborum communis? Illa porro omnibus decantata grauedo anhelosa, anno Christi millesimo quingentesimo decimo, in omnes fere mundi regiones debachata, cum febre, cum summa capitis grauitate, cum cordis pulmonumque angustia atque tussi, quanquam multo plures attigit quam iugulauit, se suo tamen impetu proprioque ac inaudito ueneni genere, pestilentem prodidit. P H. Quos proposueras pestilētes morbos, omnes iam uideris exequutus. At quos simplices epidemios & endemios appellas, siccine putes abditioris illius perniciei quippiam redolere, & ex tacitis incomprehensisque causis proficisci?

Epidemiis morbis occultum quiddam inesse.
Cap. XIII.

EVDOXVS.

PVTO equidē, & cur putē dicam, quanquam nō æque euidēs est in illis demōstratio. Dysenterias, lienterias, pleuritides, ophthalmias, febres acutas, huiusque generis morbos uulgares, temporū mutatione tempestatumq; ui suscitari, perspicuis rationibus suaderi potest. in idq; multus est Galenus, multus & Hippocrates libris de locis, aere & aquis, libris epidemiorū, & aphorismorū tertio.

tio. Cęterum quum longa obseruatio tempestates non paucas ijs quas Hippocrates commemorat similes notauerit, easque admodum salubres, multas uerò temperatas & æquales cum primis insalubres & perniciosas, non possum equidem non suspicari, præter qualitatum tempestatumque mutationem, occultis quiddam & perniciosius in ambiente nos aere tum uolitare & circumferri. Anno Christi millesimo quingentesimo trigesimo; octauo, dysenterię graues uniuersa Europa tanta ferocitate populabantur, uix ut ciuitas ulla immunis euaserit, cum tamen nec exuperans intemperies, nec temporum inæqualitas nec ualida tempestas ulla aut uigeret, aut ante uiguisset. Annus autem ab hoc secundus, qui a Christo nato quadragesimus erat supra sesquimillesimum, omnium quos maiorum memoria notauerat, toto orbe feruentissimus, maxime tamen salubris obtigit. Possum itidem & de lienteria quam meministi circa hæc tempora plurimum inualuisse ratiocinari, quemadmodum de pleuritide, de febre omnis generis, deque aliis non paucis epidemiis, quos ut nostra, ita maiorum ætas & uidit & animaduertit. Hi porro morbi quum in omnes terræ regiones calidas ac frigidas, Austro & Aquilone perflatas, peræque inuadant, id quæso extimate, num præter intemperiem aut simplicem putredinem, sit necesse quippiam in aere contineri, quod omnium causa communes existat Non enim possit calida uel humida intemperies, regionum tam longe lateque distantium communis esse causa: nam quæ Australes offendet, Aquilonios iuuabit. Nec igitur potest ulla putredo ex intemperie nata, omnium regionum esse communis. Quocirca præstantioris & occultioris cuiusdam originis simplicium epidemiorum causa sit oportet. Hippocrates ad explorandam morbi

Prædictio num. 2.

cuiusque naturam, & ad euentum pręnoscendum, iubet tum temporis conditionem, tum epidemiorum morborum impetum animaduertere: designans causas duas plane diuersas, temporis conditionem & latentem tacitumque impetum, morbos quoque ex illis prodeuntes diuersos. Quicunque celebres medici popularis dysenteriæ, pleuritidis, aliorumue morborũ qui grassantur in uulgus, naturam & curationem literis mandarunt, eos certè quam eiusdem cognomini, dispersos, multo perniciosiores notauerunt, quasi tanta tamque communis causa, perniciei expers esse non possit. Sidera ut pestilentes ita & alias interdum minus perniciosas, easque occultas excitant qualitates, quæ fiunt epidemiorum morborum causæ. B. Rursum quæso de febribus uulgaribus paulo attentius meditemur. Equidem continuas febres non modo in quibus ecthymata erumpunt purpurea, uerum etiam omnes quæcunque grassantur populariter, non admodum inficiabor prętér peculiarem humoris putredinem, nonnihil etiam publicæ communisque perniciei redolere, cum proxime ad pestilen-

App. 44. quarti.

tes accedant. At de intermittentibus etiam si populares sint, maior foret controuersia, quod illarũ genus uniuersũ Hippocrati salutare habeatur. EVD. Quod morbus quispiam salutaris sit, non idcirco possis inficiari pestilentem aut occultum esse. Galenus libro de crisi secundo, singularum febrium iudicia persequutus, post ea quæ a symptomatis petuntur, alia ab efficientibus antecedentibusque causis deducit, & præter primarum aeris qualitatum exuperantiam, aliam abditam & delitescentem causam inuenit. Ne autem in his referendis nimius sim, satis fuerit de quartana sola sententiam proferre. Primum uerò (inquit) hoc ipsum considera, nunquid autumnus frigidam & siccam inæqualemque temperaturam acceperit: tunc enim certius sperabis quartanos circuitus in ipso fore frequentiores, Posthæc si regio ipsa talium febrium sit procreatrix: si ęgrotantis natura atrę bili sit obnoxia, si ratio uictus antecesserit,

rit, quæ huiuſmodi humorum coaceruauit, & ſi eo tempore quartanæ febres populariter fiant. " Hoc loco Galenum uidetis præter ægrotantis, regionis, & uictus conditionem, duplicem in ambiente nos aere conſtituiſſe cauſam, unam frigidam & ſiccam inæqualemque temperaturam, alteram nec nomine nec uerbo expreſſam, quæ tamen cauſa eſt cur quartanæ febres populariter fiant. Hæc tametſi adeo obſcura eſt & naturę arcanis inuoluta, ut nec propria eſſentia, nec nomine comprehendi poſſit, eam tamen & eſſe conſtat & aliam ab intemperie. Iam uero ſi quartanarum popularium cauſa obſcura & deliteſcens eſt, neceſſe fuerit ipſas quoque quartanas, eſſentia obſcuras & occultas haberi. B. At nihilominus uno omnes ore quartanarum ceterarumque intermittentium eſſentiam in humoris putredine, & ex huius differentiis, illarum differentias conſtituunt. EV. *In* illis (fateor) putreſcit humor aliquiſpiam, cæterum neque is neque calor illius ſoboles, tota febris eſt eſſentia. Grauis ſępe humorum putredo & coercetur in nobis & expellitur, quam nec febris anteceſſit, nec comitatur, nec conſequitur. In elephantiaſi, in luce uenerea, tanta plerunque putredine corporis tum interiores tum externę partes obſidentur, ut exeſæ quaſi laceratæ excidant, idque nullo febris indicio. B. Hęc duntaxat mihi perſuadent non ex quauis ſine delectu putredine, etiam ſi grauiſſima ſit, febrem enaſci. EV. Edisſere quænam putredo febrem, & quę nullam accedet. B. Hoc ſi uerbis explicare coner, fruſtra laborem. EV. Id igitur fatendum eſt unum quippiam ex eorum numero eſſe quæ nos fugiunt, tacitum & obſcurum. Ne quid autem ſuſpiceris aut metuas, non magnopere contendo, idipſum de quo noſtra eſt diſputatio à cœlò ne prodiderit, an intus ſit in corpore gentium, uti & uenena non pauca. *S*atis ſit in re controuerſa demonſtrare id quicquid eſt, occultum nec ſolidius intemperie ſobolē eſſe. Agè igitur graui ille putredine ſcateat, ſine febre, hic uerò cum febre. Hic præter ſimplicem putredinis rationem, aliud quippiam circumgerit, a quo febris incitatur, & quod accedens febrem inducit, decedens abducit. Id quocunque nomine appelles, a putredine diuerſum quiddam eſt, in quo cōſiſtit febris eſſentia. Hoc autem ut conſtet luculentius, paucis referam quę obſeruationibus olim animaduerti, quorum & uos ſimilia uidere potuiſti. Miſelius quidam quartana febre ſimplici, & lue uenerea, ſordidis ulceribus deformi, duobus ſanè quam contumaciſſimis malis conflictatus, opem medicam expoſcit. Conuenienter præpurgato, ligni guaiaci decoctio imperatur. cum uictu tenui & admodum exquiſito. Horum perſeuerantia, uniuerſi corporis putridus humor partim abſorptus partim diſſipatus eſt in ſudores: omniſque partium intemperies ſic abacta eſt, ut maligna quæque & ſordidiſſima ulcera, quibus tum naſi extremum exciderat, tum reliquum corpus omne ſcatebat, ad cicatricem producta ſint. At nihilominus cum a luce uenerea integrè uindicatum corpus uideretur, omniſque illius obſtructio ſoluta, omniſque exhauſtia putrædo, quartana tamē contumaciter in tēpus longiſſimum producta eſt. Ex quo intelligi poteſt proximā illius cauſam non in obſtructione, non in humorum putredine, ſed in affectione quadā ſecretiore ſtatuti, quæ partibus ipſis inhæreſcit. Hanc Galenus iam ſenex agnouit, ſed febribus intermittentibus ita ſentiens: Harū circuitus repetere minime deſinit, quo ad diſpoſitio in parte generati excrementi ſeruetur. Quin & eo loci paulò altius quam libris methodi, & primo artis ad Glauconem, febrium curationē inſtituens, præcipuum ſanationis ſcopū eſſe ait diſpoſitionis huius correctionē. Ea aūt febrilis diſpoſitio eſt ab in 2. De diff. Feb. ca. 17.

temperie longè diuersa. Hoc ipsũ ex euentu superiori contrario æstimemus.
Sæpenumero quartana febre soluta, corpus etiamnum permanet impurum,
alias quidem aliis febribus, alias cruditati, alias lienis scirrho, alias cache-
xiæ uel hydropi, alias aliis ex putredine malis obnoxium. Hoc non modò in
Lib.6. pestilentibus & contagiosis, uerumetiam in uenenatis morbis omnibus Dio
scorides accidere tradit, ut quum tempore uis illa uenenata & præsentanea
perdita fuerit, uitiosa quędam affectio diuturna relinquatur, quę communia
aliorũ morborum remedia communemque medendi rationem efflagitet. Sę-
pe etiam ex impuro corpore & putredine conferto, uidimus quartanam fe-
brem non simplicem modò, sed & duplicem & triplicem propriis antidotis
abigi, nulla purgatione præmissa & stabili impuritate. Non præter rationem
propria quædam febrium remedia inuulgantur, quibus uel aniculę optimis
medicis calumniam texunt, illorumque artem insimulant. B. Multa in pere
grinatione uidi hac de re incredibilia, quę tanquam omnino ridicula sum
aspernatus. EV. Itaque si putredo profligari potest manente febris essen-
tia, rursumque essentia dissolui manente putredine, perspicuum esse debet il
la uariis diuersisque tum naturis tum essentiis teneri. Quoniam autem de
quartana febre exempli gratia sermo habitus est, reddat uestrum aliquis ma-
nifestam causam, cur ea licet interdum annos quatuor perseueret, nunquam
aut rarissimè eũdem hominem bis tota uita prehendat. Equidem hactenus
unicũ bis præhensum audiui. Aut cur quartanæ febris statę & quæ errabunda
non sit, circuitus pomeridianis duntaxat horis inuadat. Hæc quis tã occulta
& inuoluta esse credat, si non etiam occulta planeque obscura quartanę sit es-
sentia? B. Noua audio. EV. Immò peruetera, licet nondum fortasse animad-
uersa. Adde etiam quartanam eo contumaciorem fore, quo meridiei proprius
inuaserit. B. Ea fortasse causa sit, cur medicus admodum prudẽs, in quem ali
quando incidi, ad earum febrium omniumque popularium morborum cura-
tionem, selectas antidotos diligenti siderum obseruatione adhiberet, nosque
frequenter magna operum suorum teneret admiratione. Magna etiam proba
bilitate id suadebat quod est ad finem libri de natura humana, siue Hippocra
tis siue Polybii siue alterius is est, omnes febres ex bile esse. Nos præterea gra
ui in errore uersari, qui ut omnis continuæ febris materiam in maioribus esse
uenis, ita omnium intermittentium causam existimaremus in carne seu in ip
sa corporis mole contineri, uno Galeni argumento, de rigore, & de sudoribus
inclinatione erumpentibus. Is magna rationum efficacia, ex causis, ex signis, ex
curandi ratione, docebat intermittentium materiam sæpius in uentriculo,
aut in uisceribus, aut in uentre inferiore coercèri: hincque nihilominus quam
ex corporis mole & rigores & sudores moueri. EV. Optimè nunc tecum
ageretur si ex his paucis, abditiora quædam ab illo diligenter peruestigasse.
Multa quippe uiri docti usu longo parta, sibi tanquam in tesauros recondunt,
quæ etiam si publicę utilitatis desiderio tenẽtur, inuulgare dubitant, ne mul
titudinem ueterum doctrina confirmatam uellicent ac irritent. B. Tu ue-
rò de his quid sentis? EV. Hæccine uis in sinu tuo dicam? Galenus nondum
Cap. 3. artis operibus confirmatus, secundo Crisi hoc continentem febrem ab in-
termittente discrimine seiunxit. In tertiana per totum corpus bilis defertur,
atque ideo uehementius fit rigor, bilisque superuenit uomitus, urinæque ac su-
dores biliosi sunt. In ardentibus uerò quæ nullam habent intermissionem, bi-
lis humor in uasis una cũ sanguine continentur: atque hæ ipsæ a tertianis dif
ferunt (quamuis eo qui utrunque facit morbum humore cõmunicent) quod

in his

in his quidem intra uenas cõtinetur, in illis uerò cum uehementer moueatur per singulas corporis partes dissẽminatur, quo fit ut delationis impetu ipsa per se ipsam expurgetur, & sudoribus atque uomitionibus firmatur. Et alio loco, Nam quæ in sola flaua bile febris accenditur, si quidem bilis adhuc intra uasa maneat, exquisita febris ardens nuncupatur, si uero totum corpus deferatur, tertiana. Sic & si ab atra bile fit febris, quum per totum corpus delata fuerit, quartana efficitur: quum immobilis, illa quæ quarto quoque die excrescit. Sicuti si ex pituita ortum habeant uel quotidianæ sunt, uel quę singulis diebus accenduntur, uno solo differentes, quod uel per uenas, uel per totum corpus in eis deferuntur humores, & quod cum rigore & uomitibus & sudoribus fiunt, uel sine his. Hæc igitur sunt quæ a Galeno iuuene pronuntiata haudquaquã receperim: quandoquidẽ tum ætatis non aliam sedẽ humoribus quàm uenas designabat, in quibus uel illi putrescerent, uel illinc corporis habitum irrumperent. Cæterum ætate & rerum obseruatione iam maturior secundo de differentijs febrium anxie admodum causam inuestigans intermittentium, & cur hæ circuitione quadam repetãt, aliam his originem aliumque fomitem instituit. Neque enim humorem, qui putrescens circuitus est materia, semper e uenis maioribus exilire aut illic contineri, sed in una quapiam corporis parte quæ propria sedes est propriusque fomes febris intermittentis Etenim post aliquot de circuitu repetentium morborum demonstrationes, ita colligit, Vbi pars aliqua debilis efficitur, id ei causa erit cur non excrementa solum, sed ipse etiam sanguis corrumpatur ac putrefiat, & febris accendatur. & mox: Quinetiam ubi nequeat concoquere quælibet pars genita in se excremẽta, aut expellere ad aliam, tale sibi ipsi initium febricitandi, quale ea quæ trãsmittit alteri, affert. Ita enim in parte unaquapiam, excrementa colligi putat uel partis ipsius uitio & imbecillitate, uel alterius mittẽtis robore. Itaque ut alio inquit loco, Sæpe dispositio in iecore & in splene attulit febrem, quoties inflammatio aliqua aut obstructio putredinem accendit. Hinc primo artis ad Glauconem inquit, uix citra oris uentriculi iniuriam fieri quotidianam, nec sine lienis uitio quartanam, nec tertianam absque iecoris offensione. Quod autem de hisce partibus attulit, idem & de uicinis omnibus quæcunque circa mesenterium, pancreas, & intestina insident accipiendum est. In his enim intermittentium febrium causa fomesque residet. Quod autem secundo de crisis afferebat rigorem fieri flaua bile mota delataque per corporis habitum, id certe perpetuum non est, Immò secundo de differentijs febrium per quæcunque loca sententia ea seruatur, ut per pręcordiorum membranas, rigorem excitare tradit, quemadmodum & ab æstu, a lassitudine, a medicamento calido & acri quod ulceri adhibetur. Licet autem putredo in quapiam parte tanquã in fomite coerceatur, neque illinc putridus humor in omne corpus permeet, uapor tamen calorque putredinis illinc in omne corpus effunditur, quod sane Galenus sic confirmat, Vbi uero calor superet materiam appellatur incrementum & ascensus tale tempus. Atque eo tempore augetur calor tam multus, ut non solum deurat locum ipsum qui ueluti causa putredinis est, sed iam per cõtinuitatem depascat uniuersum corpus. Hęc sunt quæ de re proposita ex Galeni mente deprompsi, [illegible] imitor, omnia sane ijs consentanea quę a celebri medico audieras. Plura adijcere possem, sed inclinans iam dies [illegible] ipsam nos curandi rõnem persequi, nec suscepti argumẽti metas transilire sinit, quod oẽ in rerũ abditarũ causis positum erat. P H. Cognitis ergo epidemiorũ pestilentiũq; morborũ causis, ad contagiosos uenenatosq; morbos diuertamus

Cap.6. — Cap. 17. — Cap.5. — Cap.3.5. & 6. — 2. de diffe. feb.

De contagiosis morbis. Cap. XIIII.

EVDOXVS.

De Nuce.

Nvx umbra proximis stirpibus arboribusque grauis, apud Ouidium sic queritur: Me, sata ne lędam, quoniam sata lędere dicor, Imus in extremo margine fundus habet. Narbonæ taxus tam pręsentis est ueneni, ut authore Dioscoride, si qui dormiant sub ea, aut in eius umbra subsideant, lędantur & sæpenumerò moriantur: quandoquidem corpori uniuerso strangulatum & celerem interitum infert. Basiliscus tantæ perniciei ab Auicenna describitur, ut non eos modò qui uel manu uel alia corporis sui parte, sed etiam qui uirga attigerint, momento necet: quod & uisu & sibilo efficere tradunt. Torpedo piscis piscatorem qui se hasta attigerit, in stuporem inducit. Sunt & alia non pauca tum in animantium tum in stirpium genere, quæ possint integræ cutis contactu hominem interimere. At multo plura quæ aperta cute, ut uenenatæ sagittæ, aspidis, hydrę, uiperæ, cerastis, dipsadis, anguis, scolopendræ, salamandræ, stellionis, pastinacæ, lacertę, draconis, crocodili, phalangii, scorpij, & rabidi cani morsus. Epidermis densa quum sit atque ualida, hebetiorum & crassiorum uenenorum substantiam altius penetrare nō sinit, nisi uel findatur uel dilaceretur: quæ autem in uenenis efficacissima sunt illam, quantumuis ualidā ac densam penetrant, utroque penitus subeunt. Omnium quidem uis & pernicies ex ea sede quam primum attigerit, sensim in corporis principes partes & in artus inuadit, dum corpus omne labefactet, idque omni ueneno peculiare, ut pedetentim serpat, aliud quidem ocyus, aliud segnius. Rabidus canis demorsu saliuę aut humoris quiddam eructat, in quo uis est ueneni. Id intro subiens spiritus, sanguinem, humores, partis que substantiam contagione labefactat: hinc sensim serpit longius in partes principes, sed tam segniter ut rarò ante diem uigesimum, interdum nō nisi anno symptomatis se prodat. Per has moras nec febris, nec malum aliud ullū percipitur, nec scit æger quāta pernicies lateat. At quum hęc tempore in cor penetrauerit, uellicantur præcordia, æger indignabundus euadit, nec stare, nec quiescere potis, furentis in morem huc illuc effrenatè agitur, manibus ora dilacerat, alios dente petit, ex ore spuma promanat, oculi torui & aspectu horrendi, febris ualida sitis inexhausta, & tamen æger aquam omniaque liquida, adeò perhorrescit ut emori potius eligat quam bibere aut aquam deduci. Quibus malis defatigatus tandem miserè cedit è uita. Phalangij aut scorpij aculeo, tum alia tum breuiori tempore fiunt symptomata, quòd promptius expeditiusque uenenum serpat. Itaque omnium pernicies ab ea corporis parte exoriri, quam primum lætifera uis attigerit, illinc sensim in omne corpus irrepere, ipsumq; permutare, & perimere animaduertitur. Id & inuenta comprobataque curandi ratio confirmauit, quæ ueneni perniciem ea parte qua intrauerit reuocat, uulneris dilatatione, partis demorsę suctu scarificatu, affixis cucurbitulis, medicamentis acrioribus, Et ne longius intro serpat, eam arcet iniectus uinculis arctioribus, carnis circumscriptione, urentibus medicamentis uel candente ferro, nonnunquam extremæ partis amputatione. Perniciei uerò sæuitiam restinguit atque domat antidotorum esu, ut rabiem fluuialium cancrorum ustorum cinere, gentiana, & alysso: cuius uires exæquare rubiam experimur.

experimur. Vacuatio nulla aut admodum rara adhibenda. *Hæc* igitur optimorum medicorum diligentia atque fide comperta, demonstrant non modo rabidorum canum aut ſcorpionum, ſed & omnium quæ aut morſu aut quouis contactu enecant, perniciem eſſe uenenatam eamque contagione uires ſuas expromere. B. Equidem de iſtis nihil dubitem quæ ſit celeberrimorum medicorum conſenſu confirmata: quanquam non deſunt qui putent canem ſolo ardore & æſtus uehementia in rabiem agi, ipſumque illius quod dicimus uenenum eſſe uelut caloris exuperantiam. P H. Nondum potes ueterum pellē exuere. *Hac* ęſtate uenatores quidam in lupum ſæuiorem irruerunt, trucidatum in uaria obſoniorum genera appararunt & coxerunt. Omnes quicunque eſitarunt non multo pòſt tempore rabie correpti, alij perierunt, alij ſociorum morte prudentes ſibi proſpexerunt. In ea carne tam diligenter apparata, quam tu reſtare putes ardoris exuperantiam? At uis lætifera & uenenata permanſit, quæ uix igne miteſcit: quemadmodum nec cantharidum uis deleteria uſtione tota perit. E V. Qualis eſt uirulentorum animantium pernicies atque contagio, talem uelim exiſtimetis latere ac teneri in lue uenerea, niſi quòd hæc fortaſſe minus præſens ac mortifera ſit. B R. Gaudeo te in huius morbi ſermonem incidiſſe, de quo tam multi mala ſcripſerunt, ſed quæ palato meo non ſapiant: quocirca tuam ea de re ſententiam magnopere optamus audire. *Huius* primam originē, alij ſiderum inſolenti conſtitutioni, alij aquarum inquinamentis, alij cuiuſdam ſcorti impuritati referunt acceptam. Cęterum licet ea lues ſenſim contagione in omnem *Europam*, Aphricam, Aſiam & extremam Indiam defluxerit omnemque orbis partem quæ noſtrariū commercij utitur, impleuerit: quoniam tamen depręhenſa eſt ab uno quopiam aut admodum paucis Neapoli originem habuiſſe, non potuit ſanè epidemiorū morborum conditione, a certo aſtrorum influxu deriuari. Quamplurimos.n. paucis diebus affixiſſet, tandemque tempore deſijſſet. Ego proinde exploratiorem duxerim poſtremam originis rationem. E V. De origine haud magna contentione decertem, ſed de illius cauſa, de ui & natura, ex qua curandi ratio omnis ducenda. Primum autem occultam & uenenatam illius eſſe naturam, tum ex inuaſionis modo, tum ex ijs quæ mox tradentur perſpicuum fiet. Atque cum neminem unquam hac lue labefactauerit inquinati aeris inſpiratio, non debet ea inter epidemios recenſeri. Quum nec alimentorum impuritate nec uitio unquam ſit orta, non numerabitur in ſimpliciter uenenatis. Reſtat igitur habeatur in contagioſis. Veneni quidem ac perniciei huius uis & efficacia tempore deliteſcit, & tempore copioſis ſignis & argumentis ſe prodit. Vtque rabidi canis aut ſcorpionis ita huius uenenum, ab ea ſede quæ ſit contagione labefactata, ſenſim in omne corpus perreptat atque ſæuit, ut planè contagioſiorem morborum naturam imitetur. Qua parte contactus & ſocietas eſt, ab ea maximè præhendit & initium ducit. Qui uenereo complexu iungitur cum inquinata, a pudendis luem contrahit. Nutrix a qua pollutus infans lac ſugit, & mammis: condormiens inquinato ſudore diffluenti, a cute & a ſummis corporis partibus: qui effuſiore oſculo ſaliuam exceperit, ab ore: infans uitiata nutrice altus, nunc ab ore, nunc ab interioribus: obſtetrix quæ infectę parturienti opem tuliſſet, a manu, quę tandem excidit. Huius tamen ueneni qui uis eſt hebetior, non niſi in apertam nudamque partem inuadit. Partium a quibus lues exordium capit, alię aliis grauius uitę diſcrimen adferunt, omnium exitioſiſſima eſt, quæ ab interioribus & reconditis uiſceribus, aut a partibus obſcœnis inchoat cæteræ leuiores & minus perículoſæ.

losæ. Quanquam autem illius una eademque perpetuo est essentia, ut tamen corpora quibus insederit, natura, temperamento, affectu & habitudine uariāt ita distincta multipliciaque symptomata inducit alia quidem in bilioso, alia in pituitoso, alia in melancholico: non enim si biliosus pituitosæ concubuerit, eisdem atque illa symptomatus præmetur. Non igitur possint ex symptomatum differentia, propriæ morbi differentiæ constitui. Cuicunque particulæ lues primum insederit, illic inhærescens pustulam excitat, interim & ulcusculum. Inde longius prorepens radices figit, sensimque partium continuatione adacta, interiora subit, & ad extremum ni medicamentum adhibueris, furore corpus uniuersum uexat atque depopulatur. Hinc uenenū malo subesse intelligitur, non aliter quam scorpij aut rabiosi canis uirus, perreptans in omne corpus. Illius signa uaria efficit partium natura ad quas pedetentim repit & permanat. Quum uiro (exempli gratia) concubitu a pudendis madore perfusis initium habet pustulas in his primum & ulcuscula euocat contumacia malique moris. Vapor dein aut spiritus ductu cauo pudendi intro irrepens (neque enim credibile est humoris quicquam eo subire) uenæ cauæ sanguinem arteriæque maioris spiritum labefactat: tumque bubo prorumpit in inguine. Hinc uasis spermaticis renibusque effectis, gonorrhœa se promit, quia uirtus turpissimè uelut eructando eiicitur. Quum execrandum malum in iecur & in uentriculum inuasit, leuis quidam albi fluor subostendit, moxq; cum iecore sanguis polluitur, quo cunctæ coporis uenæ participes fiunt, eoq; in artus, in musculos & in cutem dissem inato, compressum maleficium atque tacitum erumpit: prosiliuntq; liuidæ rubentesq; pustulæ, ulcuscula crustosa & herpetes, nonnullis ulcera caua atque maligna: biliosis quidem phagedenica & exedentia, malencholicis cancrosa: pituitosis leuiora, sed sordidiora, & humore quodam mucoso fœtidoque manātia: sanguineis crebriora & carbunculi effigie. Omnia quidem labris preduris tumentibus & inuersis, quæ exesa carne, ipsa etiam ossa depascunt, primum tenella qualia sunt nasi & & palati, deinde solidiora, quæ putria cariosaque tempore excidunt. Ab iis. cum malum iam cerebrum summamq; corporis arcem obsidet, multa superuacua pro partis conditione pituitosa colligi necesse est: quæ si interclusa capite teneantur, magnum & acerbum dolorem commouent: sin foras sub cutē capitis promineant, & in articulos uel in artus detrubentur, his aut cruciatus excitant immanes ac diuturnos, qui noctu maxime inualescunt, aut tophos præduros scirrhososque tumores, haudquaquam tamen doloris expertes. Quanquam enim pituitosa uidetur materie, ueneni tamen maleficio persusa, acrimoniæ particeps est. Hinc sub ossium membranas se recondens, tum acrimonia, tum distentione dolorem excitat. In ossium uero substantiam per tenues quasi tubos se inferens, illa diffundit dilatatque in tumorem, quæ tandem carie consumpta putrescunt. Si minus acris & mordax materia cutem non exedit, ad pilorum radices effusa malignitate aut uenenato uapore: effluuium concitat quo plerique uisi sunt sine capillis, sine supercilio, sine barba, sine pilis, qui posteà tempore repullularunt. Quum tam multa ubiq; sint huius perniciei signa, nullum tamen cernitur in urinis, neque ex his quisquā aut hoc aut aliud ullum ueneni genus possit deprehendere. Iam uero hæc paucula de uenerea lue si adhibito animi iudicio studiose obseruabitis, cum uestrum non perspicua sit eius pernicies? Quis ex uobis eam ueneni participem esse inficiabitur? Si in omne corpus disseminata serpit, non aliter quam quę a rabidi canis morsu infertur, possit expers esse ueneni? Neque uero in ex-

ternas

ternas duntaxat quæ ſub aſpectum ueniunt, uerumetiam in interiores quaſque partes in ipſaq; uiſcera penetrat, quę (quod de exāthematis aſſerebatur) deſſectis mortuis comparent puſtulis ulceribusque fœda. Plurimi ſanè hoc in morbo in alijſque uenenatis captioſa eaque admodum inani ratione falluntur quod dum uident ſymptomata hæc omnia cum humoris cuiuſdam uitio inſultare, nihil præter humorem ineſſe putant, nihil maius animo concupiũt neque acriore illa animi acie perſcrutantur num aliud quippiam in humore ſubſit in quo pręcipua affectionis cauſa conſiſtat: quale proculdubio ſi ſenſu non cernimus, oportet certè ratione & intelligentia cõprehẽdere, alioquin in maximarum rerum ignoratione uerſari. Itaque uis illa ueneni, tenuis admodum ac fere corporis expers, ſenſusque noſtros effugiens, aut in humore aut in alio quouis corpore inhæreſcit, quod ſubiectum duntaxat quaſi uehiculum eſt eius quæ nos afficit maleficioſæ facultatis. Qui enim poſſit corpori noſtro uim inferre ſola uirtus incorporea? B R. Omnem certè hac de re dubitationem & uelut caliginem, dilucida interpretatione diſcuſſiſti. Velim tamen inſuper mihi aculeos ex animo euellas, quos nõnulli infixerunt. Aiũt illi hanc luis ueneream contagionem, & in dies mutari, & iam prorſus inclinare atque conſeneſcere, ut ſit poſthac breui finem habitura. Quid quæſo hac de re ſtatuis? E V. Hanc niſi ſua clementia Deus optimus extinguat, aut effrenem hominum libidinem temperet, nunquam extinctum iri, ſed fore humano generi comitem & immortalem. P H. Circumferunt tamen olim puſtulas fœdas erupiſſe complures, dolores admodum paucos, nunc contrà, puſtulas eſſe nullas, dolores autem atroces cum tuberculis ſcirrhoſis. E V. Id fortaſſe effecerit non luis conditio, ſed præpoſtera multorum curatio, Adeò.n. nunc ea mortalibus eſt formidabilis, ut uel illius minima ſuſpicione cõfeſtim ad remedium ex hydrargyro concurratur, quod ſanè puſtularum ardorem extinguit, at deſtilationes articulorumq; dolores exagitat. B.R. Tu ne igitur uulgarem illam medendi rationem confirmas? E V. Nihil equidem minus, quod ea morbi ſymptomatis duntaxat ſuccurratur, radice neglecta. Ad tetræ huius & immanis beluæ oppugnationem omnes machinas adhibuerunt. Alij ſperant ſe initio radicem uacuationibus euulſuros: purgant ualidè, dehinc quibus competit ſanguinem mittunt, mox reliquias idoneis ſirupis præparant, quas & ſecundo & tertio interdum & quarto expurgent. Ea certè curatio ſi malum inter initia conſiſtit, ſoluſque corporis ſpiritus uel humor inquinatur, plerunque liberat, non item ſi iam partium ſubſtantia obſidetur.

Alij ratione non admodum diſſimili, tenui extenuanteque uictu, & potu ex hebeno guaiacina uel ſancta, uel ex Cinarum radice corpus abſumunt, humores detergunt, diſſipantque in urinas & ſudores. Hinc neceſſe eſt puſtulas & ulcera cum corpore ſiccari & ſaneſcere, tophos pręduros incidi atque diſſolui, ex hiſque natos dolores miteſcere. At ſymptomata iſthæc putato, morbi uerò eſſentiam multò diuerſam, quæ illis abeuntibus, etiamnum tanquam radix ſolidarum partium ſubſtantię firmius inhęreſcit. Alij unctionibus ex hydrargyro curationem ſuſcipiunt. Cum enim hydrargyros non ut pleriſque uiſum eſt calida ſit, ſed adeò frigida ut ui narcotica dolores quoſcunq; ſopiat & leniat, optima ratione ſanguinis eruptiones, bilis ardore exeſioneſque retundit: puſtulis ulceribusque malignis opitulatur. Quam eadem uehementer humida ſit, præduros tumores emollit concertoſque diſſoluit. Et quoniam adeò tenuium eſt partium ut omnia uel duriſſima metallorum corpora ſubeat, penetret atque diſſoluat, multa è corpore per ſudores diſſipat, quędam

dam

dam purgatoria ui in aluum deturbat, multamq́ue pituitam ex ore prolicit. Quocirca ex accidenti deſiccans, uacuansq́ue ſymptomatum materiam, illis non parum ſuccurrit. *At* certè crudelius quam guaiacum magno oris tædio, grauiore uirium iactura & imminentiore periculo. Etenim cerebrum tanto frigore offendit, ut rheumatiſmis deinceps opportunum maneat, neruos articulos eatenus laxat & debilitat, ut in omnem fluxionem poni euadant, ſuſcitenturq́ue tremores immedicabiles, & recentes cruciatus priſtinis grauiores. Non ut in ſimplici arthritide hi repentè oboriuntur; neque foras prominent, ſed ſenſim radice altiùs defixa, penitius ferè in oſſa tibiæ & humeri ſubeunt. Hydrargyrus tanto periculo ſymptomatis opem ferens mali radicē haudquaquam euellit. Quo fit ut tum hęc, tum ſuperiores inefficaces ſint & parum tutæ cum periculo recidiuæ, quum præſertim lues initium præterlapſa, ipſam partium ſubſtantiam obſedit. Tempore ſiquidem reuireſcit, recurritq; interdum poſt annum trigeſimum, tantoq́ue interuallo mali fomes quaſi ſepultus deliteſcit. Et nihilominus qui tum expertes mali prorſusq́ue expeditos ſe putant, alios cum quibus concubuerint, contaminant, prolemq́ue gignunt ea lue conſperſam, indicium profectò tum temporis mali fermentum in uenis in ipſisq́ue partibus reſeruari, & ut dicere ſolent, in ipſis quaſi medullis latere. Recidiua rarò perſimilis eſt radici, neque iiſdem ſymptomatis ſed ferè deſtillatione, arthritide, artuum dolore, tophis, uel oſſium carie moleſta, neque pari contagione, eos cum quibus ſocietas eſt, afficit; quod auxilijs humoris furor & impetus repreſſus ſit, etiam nondum mali radice euulſa. B. Hanc igitur quanam alia ratione putas extirpari poſſe? E V. Proprijs antidotis & alexipharmacis Neque enim hydrargyros, neque hebenus alexipharmacorum, aut antidotorum uim obtinent: ſed empiricorum inuenta ſunt, quæ plerique uulgi imitatione inducti tanquam fucum adhibent malo, quum certè foret cōſultius imitatione curationis rabioſorum a ueteribus inſtitutæ, remedia in id meditari conſentanea. B. Miror equidem ſæpeq́ue ſum miratus, neminem hoc toto ſeculo ueram luis curationem attigiſſe, perſuaſus ſatis ueram eam non eſſe quæ circunfertur. PH. Omnes quæſtui inhiant, & poſthabita inueſtigatione ueri, quicquid primum ſors obtulit ſequuntur. Male nobiſcum ageretur ſi noui ſæpe morbi emergerent, quando ne unius quidem remedia aſſequi ualemus. E. V. Itaque ut rabiei, ita lui ueneræ propria quædam eſt antidotus, quæ etiam ſi neque uictum admodum tenuem, neque uacuationes multas pręmittes, una poſſit labem eluere. Symptomata uero, ulcera, dolores, tophi, & quæcunque acriter urgēt idoneis nec tam longè petitis auxilijs, expeditius tutiuſque leniri poſſunt. B. *Hæc* ex te diſcere uehementer optamus. E. V. Vos me rei nouitate impuliſtis, ut nimis multa de tam fœda lue narrarē. Temporis breuitas plura non fert: neque hic abditorum morborum curationes, ſed cauſas duntaxat ex profeſſo inueſtigamus demoſtramusque. B. Huc ſaltem ſi quid de elephantiaſi animo concepiſti, in medium profer. E V. Elephantiaſin in contagioſorum morborum genere contineri, omnes certè uel plebeij perſuaſum habent, quod non ut peſtilens halitu ſolo, ſed ut lues uenerea concubitu, accubitu, omniq́ue contactu prehendat. Quanquam ciuitatum legibus Elephantici ſepoſiti & a reliqua plebe ſegregati degunt, nunquam tamen uel ſedulo ſciſcitati accepimus quenquam adminiſtrorum, etiam ſi perpetui illis aſsideant, ſola ſpiratione contaminatum, Si quis forte malum hoc ſponte, proprio intimoq́ue uitio contraxit, nō idcirco debet a contagioſorum cenſu reiici. Non enim contagioſum morbum ex ſolo ortu, uerumetiam ex inuadendi

ſerpen-

ſerpendique modo definiuimus. Elephantiaſim autē non ex ſola atra bile fieri, demōſtrant melancholia morbos & mania: in quibus etiam ſi bilis atra & in cerebro & in toto corpore redundet,citra tamen elephantiaſi,& quemadmodum & quartana intermittens, & quartana continua, in quibus melancholiam putreſcere fatemur. Hæc igitur & inſuper eruptio fœda foras in partes extimas & in cutem proſiliens, elepantiaſim perniciei eiuſdem eſſe participem declarat. Ea primum dura, craſſa, aſpera & qua redditur, colore ſubliuido vel purpureo, cum ſenſu quodam ſtuporis. Puſtulæ dein extuberant, verrucis initio ſimiles ſed quę poſtea grandeſcant dureſcantque, interdum etiam magna fœditate exulcerentur. His notis facies potiſſimum & naſus, manuum pedumque digiti fædantur, oculi rubore puſtuliſque ſuffuſi caligant, pili toto corpre decidui ſunt, maximè in ſuperciliis & in mento. Omnia igitur foras erumpentia,ipſumque pilorum defluuium, quis malignitatis & latentis veneni notas eſſe non agnoſcat? Multus humor plerunque in cutem confertim effunditur, bilioſus quidam in ictero, pituitoſus in leucophlegmatia, melancolicus in melancholia, a quo nihil tale fieri cernimus. Itaque in elephantiaſi præter humoris uitium malignum etiam virus ineſt, quod tum humores tum partium ſubſtantiam polluit, Illa quippe non ſolius cutis (quod Galenum dixiſſe miror) ſed totius corporis eſt affectio. Quales in linguæ radice verrucæ extuberarint, tales in omnia viſcera, in omneſque partes intimas diſſeminari comperimus. Curandi difficultas morbi malignitatem atq; perniciem docet. Hāc idcirco tot ſeculis veram curationem non inueniſſe reor,quòd propria illi antidotus perquiſita non ſit, quam tamen & eſſe & inueniri poſſe non diffido. P H. De contagioſis morbis ſatis abundè, nunc recepto traditionis ordine de venenatis morbis tranſigendum. Non enim hoc loco de phthiſi, de lepra, de ſcabie, de pruritu, deque aliis huius claſſis, ſermo habendus eſt, qui quamuis in contagioſis numerari ſoleant, manifeſti tamen ſunt, a manifeſta putredine orti, neque (quod ſupra monebas) huc quoquam modo referendi.

1. De naturali facultate.

De uenenatis morbis. *Cap. XV.*

EVDOXVS.

I T A N E præterea exigitis vt de uenenatis morbis ſermo habeatur? Si iam plane inter omnes conuenit quamplurima eſſe venena, quorum vis cęca & deliteſcens vario nos ſymptomatum cruciatu fatigat, nonne euidens eſſe debet, ab illis morbos in nobis excitari qui non manifeſtis qualitatibus, ſed totius ſubſtantiæ diſſidio vitæ noſtræ primordia demoliuntur? B R. Neque id ipſi demoſtrari uolumus, ſed dilucidius explicari quot & quas illorum differentias eſſe putes. E V D. Quem venenatum morbum definiuimus, is nec ducto inſpiratoque aere, nec externorum contagione, ſed una deliteſcentis intus veneni pernicie præuenit, ſubeffenditque. Hoc iam dixi cæteris hebetius, & in craſſiore denſioreque materia inhęreſcere, quæ non niſi interioris caloris eiuſque copioſi vi excitetur. Venena alias imprudentius intrò aſſumuntur, alias intus progignuntur. Quæ intro ſumuntur, alia quidem in metallorum, alia in ſtirpium, alia in animantium genere ſunt. In metallo-

rum genere, arrhenicum, auripigmentum, chrysocola, calix, æs vstum, atramentum sutorium, sulphur, adamas, lapis cæruleus & armenus: itemque hydrargyros, cinnabari, cerusa, plumbum, minium, gypsum. Hęc putant nonnulli sola qualitatum exuperantia: priora quidem caustica vel septica, id est urente vel putrefaciente ui, posteriora verò astringente & præfocante nobis infensa: proinde non simpliciter uenena, sed uenenata medicamenta appellari. At quanquam manifestis omnia qualitatibus vehementer obsint, totius tamen substantiæ dissidio nonnihil etiam ueneni reconditum habet. In stirpium ordine sunt aconitum, chamæleo, taxu, ephemereum, thymelæa, laureola, tapsia, rododaphne, ranunculus, draguntium, tithymali genera, & quæcunque immodicè purgandi uim obtinent, vt veratrum, scamonium, cyparissias, cyclaminus, colocynthis, & alia eius generis non pauca omnia verè deleteria. Sunt & quę qualitatum duntaxat exuperantiis infensa putantur, quod genus sunt euphorbium, anacardus, itemque opium, mandragora, hyosciamus, cicuta, solanum manicum, fungus: quæ tamen malignitatis expertia haud quaquam putamus. In animantium genere numerantur cantharides, lepus marinus, salamandra: bupreſtis deuorata hirudo, pinorum eruca, felis cerebrum, sanguis tauri, lac corruptum, piscium aut pecudum fulgere uel pestilentia interemptorum carnes, & quæcunque suprà diximus demorsu vel contractu enecare. Portio ex his quæcunque intro sumpta sint multò præsentius & atrocius quam contractu offendunt. Hæc igitur omnia non modò qualitatum exuperantiis, verumetiam totius substantię dissidio exitialia esse deleteria, morbosque inferre venenatos, tum ex insequentibus symptomatis, tum ex alexiteriis quæ veteres ad curationem inuenerunt, facilè intelligi potest. Quæ porrò intus gignuntur venena, non vt superiora primo suę naturę ortu, sed longo ordinis progressu atque mutatione talia euaserunt. Vt enim ex variis humorum putredine, siue ea ex intemperie, siue aliis ex causis orta sit, diuersi generis febres excitantur: ita sane ex putredine longius progressa, vel alia cæciore ex causa uenenum in nobis prouenire gignique potest. Galenus ait veteres hanc quæstionem disputasse, euidentissimisque rationibus collegisse eosdem affectus fieri & a lethalis veneni potione, & a corruptione quę è corpore scaturire potest. Hanc autem quam appellat corruptionem, re ipsa venenum esse mox canis exemplo demonstrat: in quo tanta plerunque fit humorum corruptio, ut totus in rabiem agatur, quæ ueneni soboles est. Atque tum & canem ipsum & omnes illius humores uenenatos haberi, argumento est quòd eius sputum humanum corpus attingens rabiem excitet. His persuasum vobis esse debet, in nobis similiter corruptionem quandam sponte gigni posse, non modò ueneni uires æquet, sed & ipsa tota uenenum sit. Itaque syncope admodum grauis & periculosa plerunque fit ex concreto sanguinis grumo, maximè si uel in uentriculo, uel intestinis, deinde si in pectore vel uesica putrescat: fitque ea cum pulsu paruo respiratione difficili, extremorum frigore, & sudore frigido suborto sine febre. Rei autem sic perspectæ ueteres conuenientia remedia, non a manifestis, sed ab occultis qualitatibus quasi alexiteria quędam attullerunt. Non admodum dissimilia symptomata tradunt & a concreto putrescenteque lacte gigni, quibus eadem propè succurrunt. Extremum pedem aliquando repentè sphacelatum uidimus, sine causa externa, sine tumore aut rubore conspicuo. Oborto primum dolore immanissimo, mox sensum in eo ac motum periisse, partem totam liuore contabuisse, exulcerationem fœdam insequutam, quæ acerrima causticaque medicamenta sine

Lib. 6. de locis affectis.

sensu

ſenſu admittere. Non multò pòſt arteriam brachij dextri deinde etiam ſiniſtri pulſare deſiiſſe: ita ſenſim vniuerſo corpore obſeſſo, miſerum extingui, ſine febre, ſine ſymptomatis admodum grauibus. Tot tamque præſentium malorum quis intemperiem aut ſimplicem aut cum humore, cauſam eſſe ſtatuat? Quis non potius venenatam qualitatem in partes omnes propagari putet, quę extremam hanc perniciem inferat? In vteri porrò ſtrangulatu plerunque mulier ſine motu ſine ſenſu quaſi extincta, iacet cum pulſu obſcuro paruoque eatenus vt interdum ne percipi quidem poſſit: cum animi defectione & difficili ſpiratione quæ non modò pectus opprimit, ſed & fauces quaſi manu prehenſas præcludit: hunc autem tam immanibus ſymptomatis comitatum tradit Galenus vel a ſuppreſſis menſibus vel a cohibito ſemine proficiſci, quod vitiatum maiorem quàm menſes vim & noxam corpori infert. At quum non ipſa corrupti ſeminis ſubſtantia, ſed vapor dũtaxat in cordis cerebrique ſedem ſublatus iſtorum ſit author, quis non illum vaporem, multoque magis vitiatum ſemen vnde is prodiit, cenſeat venenatæ qualitatis conditionem ac vim obtinere? quænam obſecro manifeſta, ſiue ex primis, ſiue ex ſecundis ſit qualitatibus hæc tam ſæua poſſit inuehere? Hanc ſanè cauſam quæ

6. De locis affect.

mole parua, maximas ſolo cõtactu alterationes inducit, rectè Galenus & ſcorpionis & phalangij ictibus comparat, quibus exiguo veneno per minimum foramen iniecto, totum corpus afficitur, breuique admodum tempore ſęuiſſima ſymptomata inualeſcunt. Poſſim oppinor ipſa rerum ſimilitudine itidem de comitiali morbo ratiocinari. Quum enim a crure vel a digito manu, a vapor quidam in cerebrum conſcendere deprehenditur auræ frigidæ perſimilis qui ipſum attingens ſenſus mentemque turbat & epilepſiam infert, quis non facilè credat corruptionem quandam in affecta parte genitam eſſe, eamque adeò validam vt phalangij, ſcorpionis, aut aliarum pernicioſarum ferarum venenis queat comparari? Equidem id puto veriſſimum quod apud Galenum Pelops dicebat, poſſe præter naturam in corpore eſſentiam ſponte generari quę mole minima ſit, facultate autem quàm maxima: & quæ quum neruoſam aliquam ſedem occupauerit, per continuatas partes vſque ad neruorum principium vim ſuam tranſmittat, ſiue id alteratione fiat, ſiue ſpirituali eſſentia veluti aura ad ipſum elata, ex eaque comitialem circuitu excitari.

Lib. 6. de locis affectis.

BRVI. Hæ facile ſuadere poſſint epilepſiam quæ vnuſcuiuſuis partis conſenſu fit, a venenata malignitate promoueri, de qua productus Galeni locus traditus eſt. Cæterùm quæ primario cerebri affectu contrahitur, aliam fortaſſe cauſam habet quam is mihi videtur paulò antè ſic expoſuiſſe: Conſtat epilepſiam in cerebro conſiſtere, impediente humore animalem ſpiritum qui in uentriculis eis continetur, quo minus poſſit exire. Hunc deinde humorem ait craſſum & viſcidum eſſe, alias pituitoſum, alias melancolicum. Et quoniam velox epileſię diſcuſſio, cum ipſum humorem obſtruere meatum ſpiritus qui in cerebri ventriculis eſt cerebrumque ipſum concutere quo exutiat id quod noxium eſt. A craſſo ſemper humore (inquit) hanc affectionem iudici argumento eſt quòd & ſubitò fit & ſoluitur confeſtim. Nam ſubitariam meatuum obſtructionem a craſſo viſcoſoque humore fieri conſtat. Hac etiam varietate epilepſiam ab apoplexia diſiungit, quod in hac frigidus, craſſus & viſcoſus humor omnes principes cerebri ventriculos affatim impleat obtruretque, in epilepſia verò aut omnes aut non affatim & vſquequaque. EVD. Id ſi illarum ſolum diſcrimen eſt, neceſſe ſit omnem apoplexiam quædam antecedat epilepſia: non enim poſſunt omnes uentriculi

3. De locis affect. Cap. 5.

repente & affatim impleri, quin priùs modice & leuiter obturentur. At contrà fieri deprehendimus, apoplexiam primò & derepente inuadere, quam nulla præuenerit epilepsia. Quinetiã si in epilepsia crassus & viscosus humor cerebri vẽtriculos meatusque semper obstruit, eo per accessionem dum neruorum principium (vt inquit Galenus) seipsum quatit discusso, non alijs præterea accessionibus fatigabitur. Atqui multæ nihilominus recurrunt. Aut si semper alius & alius humor per accessiones influat, qui fieri poterit vt quum aliquis in dies quater aut sexies primario affectu corruit, quales non paucos videre licet, tam multus tamque crassus humor succrescat? Quænam ea scaturigo, vnde toto vitæ curriculo dimanet, & in meatus incurret? BR. His rationibus ipse etiã sæpe ac multum de epilepsiæ, quemadmodum sanè & de apoplexiæ causis dubitaui. Quum enim aliquando vidissem virum viribus integrum sinistri oculi ictu vehementiore, repentè attonitum corruisse, moxque sensu ac motu priuari, cum spiritu difficili ac stertore, & cum aliis fortis apoplexiæ indiciis, cumq; nec venæ sectione nec alia potius ratione seruari, quin horis duodecim interitur, mortis causam inuestigatione dignam putaui. Discisso apertoq; capite neq; ossis, neq; meningũ, neq; substãtiæ cerebri quicquã confractũ diuulsum ve, sed duntaxat interiores oculi venas cõtusionis vi diruptas animaduertimus, è quibus sanguis cochlearium duorum mensura, in cerebri basim procubuerat, qui concretus arterias eas obstringebat quæ retiformem contextum conficiunt, & quæ illinc in cerebri ventriculos propagatæ, choroidem alterum constituunt. Cerebri autem uentriculi prorsus illæsi inanesque cernebantur. Hinc edoctus, alterum qui citra causam externam apoplexia extinctus esset, dissecare uisum est, in quo humor crassus & uiscosus similiter ad contextum retiformem inuentus est, cerebri uentriculis nec oppletis nec obstructis? Hinc ego ratiocinatus, consentaneum putaui, iis arteriis uel obstructis uel compressis apoplexiam gigni, quòd tum cerebrum nihil spiritus è corde per subiectas arterias recipiat, sitque necesse illius motum sensumque perire. Quidam hæc opinor animaduertens, rectè dixit fieri apoplexiam interceptis uiis quæ sunt cerebro cordique communes. At ne uidear pensi parum meminisse ad epiplesiam reuersus, edissere causam eius quæ ipsomet affecto cerebro fit. EV. Non alias profectò uidetur, quàm eius quæ per consensum. Vt enim aliquando obseruauimus è summo capitis uertice, in quo sub pericranio uitiatus uenenatusque humor cohercebatur, uaporem manifesto sensu intro subire, qui epilepsiam concitaret hancque posteà, caustico persanatam medicamento. Ita proculdubio existimari debet intus, uel circum meninges, uel circum cerebri substantiam uitium contineri ueneni æmulum, cuius ex interuallis impetu facto, epilepsia suscitetur. Aperto epileptici philosophi qui decesserat capite, qui uehementissimo eoque fere perpetuo dolore, uix digitum lato circa sinciput torquebatur deprehendimus crassiorem meningem ea sede, caluę ossis adhęrescere, pauculo humore putri interiecto. In altera cerebri substantia humorem fœtidissimum, eumq; exiguum contineri: vtriusque tamen ventriculos & meatus omnis humoris, omnisque obstructionis expertes. Multos ipse (scio) vidisti inde epilepticos euasisse, quòd in curanda lue uenerea, dum vnguentis ex hydragyro illinerentur, nonnihil in aurem & in cerebrum penetrasset. His nec quæso dicas cerebri ventriculos humore multo impleri & obstrui? BRV. Minimè quidem, sed ipsum corrupti hydrargiri pernicie lacessiri. EVD. Talem igitur & in omni alia epilepsia causam existimato: atque si quid aliquando putridi

humoris

humoris ineſſe deprehenditur, non ex ea ipſa putredine, ſed ex venenata quam concepit qualitate, hoc mali ſuſcitari. Itaque quocunque corporis in loco is fuerit, venenatus illinc vapor in cerebrum ſublatus idipſum meningesque totius ſubſtantiæ inimicitia acriter ferit. Effertur autem ex interuallis haud ſecus atque in febribus intermittentibus, & in rabie, & in aliis pleriſque morbis quorum eſt ſtata recurſio. Cerebrum propriis veneni offenſione interdum ab omni mentis ſenſuumque functione prorſus vacat, vti & cor in ſyncope: interdum ſeipſum vniuerſumque corpus quatiens adnititur offenſionem excutere, non aliter quàm cor palpitans. PH. Ego complurium authorum lectione mihi perſuaſeram, id duntaxat venenum appellari, quod tota ſubſtantia cordi vitæ principio aduerſaretur. EVD. Periculoſa iſthæc perſuaſio. Vt cantharis ſolam viſicam, lepus marinus ſolos pulmones exulcerat: ita parti vnicuique quippiam totius ſubſtantiæ diſſidio contrauenit, quod illius venenum & deleterium eſt. Maximè hoc nomine digna ſunt quæcunque iecur, cor & cerebrum principes corporis partes totius ſubſtantiæ diuortio oppugnant, demoliunturque. Cerebri venenum quoddam haberi, Galenus quinto de ſimplicibus medicamentis hac expreſſit ſententia: At ſunt quæ tota eſſentia nobis contraria ſunt, proinde ſi vel minimum eorum aſſumptum fuerit, omnino lædat neceſſe eſt, ceu dryopteris & pityocampe, & tapſia, & ſolanum manicum, hydrargyros, & fungorum nonnulli, preterea ſaliua & fel venenatorum animalium. Nam talia omnia genere ſunt deleteria, non quantitate. Siquidem hæc ſi largius bibantur, quædam dementant, quædam mortem inferunt, verùm conuenienti quadam menſura aliis admiſta adiuuant. Porrò quæcunque interea mentem lędunt, continuò etiam pleraque caput degrauant, vaporum prauorum congerie ipſum implentia. Sed & quædam os ventriculi tentant atque affligunt, vt & inde caput per conſenſum lędatur. Communiter verò vniuerſa duobus modis cerebrum affligunt, læduntque: aut quum tota ſubſtantia ſunt contraria, aut quũ vna duabus ve qualitatibus temperaturam immutant. Quę hic Galenus tota ſubſtantia cerebro contraria ſtatuit, illius certe venena ſunt. Quot igitur partium maximeque principium, tot & venenorum genera, à quibus & venenatorum morborum differentiæ fluxerunt, quas ſingillatim recenſere, propriis notis quaſi depingere, conuenientibuſque remediis & alexiteriis profligare, maioris eſt operis. BR. Hæc quando non licet, deinceps æſtimemus quem vſum ad medendi artem habere poſſint quæcunque matutina concertatione, de Deo, de ſpiritibus & iis quæ trans naturam ſunt, tam accuratè diſſerebantur à uobis.

Cap. 8.

Et morbos, & remedia quædam trans naturam eſſe.

Cap. XVI.

EVDOXVS.

Svpra mundum aſpectabilem alium ſenſibus nullis obuium, Deo ſpiritibusq; confertum cogitatione complectimur mortalis huius ſummum cuſtodem & gubernatorem, à quo etiam multa homini alias ſalutaria alias noxia & peſtifera impendent. Deus itaque maximus omnia in poteſtate habet quę condidit, & quocunq; vult ea deducit. Illius imperio cœlorum motus cohibiti ſunt, & ſol tanquam fixus conſtitit dimicaturo Ioſue, ſol plenilunio eclipſi adum-

adumbratus patiente Christo, ignis de cœlo deductus ab Elia: Aer plerunque, sed maxime Dauidis pestilentia grauissimè contaminatus. Aquarum exuperantia & cataclismo olim terræ facies obrupta terræ sterilitas frugumque inopia & fames Iosephi ætate. Sic quippe in cœlo & elementa summa viget Dei potestas. At in nos multo plerunque maior. In sacris Ezechias graui morbo percussus est, Iob vlcere pessimo a satana Dei iussu fœdatus: Centum octoginta quinque Assyriorum millia ab angelo interempta, & omne primogenitum Aegypti sub Pharaone occubuit. Plenæ sunt sacræ literæ calamitatibus, quas Deus summa iustitia mortalibus inflixit, & beneficiis quæ placatus contulit. Quicunque autem diuinitùs morbi delabuntur, naturalium quodammodo similes apparent, at quia causam habent medendi arti haudquaquam obsequentem, iure trans naturam appellandi videntur. Vt hos cacodæmon humani generis hostis ferus & immanis, ferrè solet Dei permissus infligere, ita homines malefici miris dæmonum artibus vim multis noxamque inferunt, alij nescio quos inuocant adiurantque verbis, exorcismis, imprecationibus, incantamentis & carminibus, alij collo suspendunt aliter ve gestant scripta quædam characteres, annullos imagines aliaque nefanda, alij cantibus vtuntur, sonis vel numeris, interdum potionibus suffitibus & odoribus, interdum fascinatione & præstigiis. Sunt qui absentis imaginem cera effingant & quauis illius parte compuncta, verborum atque siderum vi, in similem absentis sedem morbum inferre iactitent, aliaque non pauca de infligendis morbis præcepta. Anum solo occulorum intuitu & radio naturaliter pueros aut infantes fascinare non facilè credam, quanquam in Bucolicis scribit Vergilius: *Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.* Sunt qui persuadere contendat in anu menstruam purgationem suppressam, in corpus omne redundare, tempore venenatam reddi, spiritus inficere eosque potissimum qui ab oculis foras exiliunt: hos aerem contaminare, pueros & tenellos infantes fascinio lædere. Quæ rationes parui ponderis sunt. Menstrua quippe purgatio quum anubus ex ætate & naturæ præscriptu deficiat neque ipsis, neque aliis est incommodatura. Quin etiam tum prægnantes, tum quibus ex morbo suppressi sunt menses, multò vehementius pueros fascinarent: adde quòd non oculis modò, verumetiam halitu & expiratione efficacior vis esset. Si qui fortè sunt in Triballis & Illyris aliisque regionibus qui authore Plinio visu effascinent, interimantque quos diutius intuentur, iratis præcipuè oculis, & hoc malum facilius sentiant puberes: horum causam priuatim reddit, naturam in quorundam toto corpore, in aliorum oculis venena genuisse, ne quid vsquam mali esset, quod in homine non esset. Hæc verò rara, & quasi miraculo priuatis quibusdam irrogata. Ad supra commemoratas artes redeo, quibus compertum habemus magos, sagas, sortilegas incantamentis nonnullos ita vinxisse, vt cum sola vxore non concumberent: alios concubitus impotentes quasi exertos reddidisse: alios in corporis extenuationem viriũq; imbecilitatẽ cũ languore summo traxisse, quos solæ quæ inflexerant precibus & muneribus restituere possent. Neque solum morbos, verumetiã dæmonas scelerati homines in corpora immittunt. Hi quidem visuntur furoris quadam specie distorti, hoc vno tamen a simplici furore distant, quod summè ardua obloquantur præterita & occulta renuncient, assidentiumque arcana referent, eosque multis conuiciis impetant, & diuinorum verborum potestate terreantur, contremiscant aut succenseant. Quidam non ita pridem quum per æstus noctu vehementer sitiret, è somno surgens potu non in-

uēto obuium malum fortè præhendit, id mandens fauces sibi quasi manu præcludi, strangularíq; sensit, simulque a subeunte dęmone iam obsessus, visus est in tenebris uidere se a pregrandi nigerrimoque cane uorari, quæ postea restitutis integra mente nobis ordine recensuit. Hunc non pauci ex pulsu, ex calore & scabritie linguę febricitare, ex uitiis & mentis perturbatione simpliciter delirare iudicabant. Iuuenis alius familia equestri paucis antè annis corporis contractione & quasi conuulsione ex temporum interuallis laborauit, qua nunc solum sinistrum brachium, nunc dextrum, interdum etiam digitum unicum, alias crus alterum, alias utrūque: alias corporis truncum tanta celeritate exagitare, uix ut a ministris quatuor decumbens cohiberetur. Caput autem inconcussum iacebat, lingua & locutio libera, mens sana, omnesq; sensus integri vel in conuulsionis ferocia. Decies minimū quotidie corripiebatur: in interuallis sanus, sed labore confractus. uera epilepsia iudicari poterat si mentis sensuum que læsio accessisset. Peritissimi quiq; adhibiti medici cōuulsionem epilepsię finitimam a maligno uenenatoq; uapore spinæ dorsi impacto cēsuerunt: è quo uapor in eos neruos emanaret qui a spina in artus quoquouersum, non autem in cerebrum dissemìnantur. B. Sana ea quidem me iudice sententia. E V. Hac credita causa ut sommoueretur clysteris imperantur frequentes, purgationes generis omnis & ualidæ, cucurbitulæ infiguntur, neruorum initiis, fortus, unctiones, emplastra, primumque discuterent, dein quæ roborarent uenenatamque malignitatem obtererent. His parum proficientibus sudores prolíciuntur balneis, estuariis, & guaiacinæ hebeni decoctio, quæ nihilo magis profuerunt. B R V. Quid est quæso cur tam accomodatis remediis id malum non cessit? E V D O. Quoniam omnes longe aberamus a cognitione ueri. Nam mense tertio primum deprehensus dæmon quidam totius mali author, uoce insuetisque uerbis, ac sententiis tum Latinis, tum Græcis (quanquam ignarus linguæ Græcæ laborans esset) se prodens. is multa assidentium maximeque medicorum secreta detegebat, ridens quod eos magno periculo circumuenisset, quodq; irritis pharmacis corpus hoc penè iugulassent. Quoties laborātē pater inuiseбat, is procul a cōspectu inclamabat, appellentem hunc arcete & ab ingressione propulsate, aut torquem è ceruice detrahite: ex hoc.n. ut Gallorū torquatis equitibus in more est diui Michaelis imago propendebat si sacra diuinaq; uerba corā legebātur, ferocius suosultabat & inhorrescebat. Quū intermissio erat ferocię, laborās in quiete omniū meminerat, quæ inuitū se pertuli se fatebatur & dolebat. Cerimoniis & execrationibus cōpulsus dæmō negabat secramine dānatū, & spiritū se nūcupabat. Interrogatus quis esset, aut quō & qua hęc potestate moliretur, dixi multa intus esse domicilia in quæ se recōdebat, & in quiete ad alios cōmigrare: se in hoc corpus iniectū a quodā, cuius nomen non efferret a pedibus ingressum in Regia, & a pedibus egressurū quum præstitutus dies aduentarit. De aliis non paucis differebatur, quę etiā ex aliis dæmonum laqueis irretitis interdum audiri solent. Neque hæc ut noua profero, sed ut constet dęmones alias intro subeuntes in corpus, idipsum uariis & inauditis interdum modis lacessere: alias non intro subire, sed uel utiles corporis humores exagitare, uel noxios in principes partes traducere, uel hisce uenas aliosque ductus obstruere, uel instrumentorum structuram permutare, quibus ex causis innumeri morbi fiunt. Horum dæmones authores sunt, scelerati perditique homines ministri: omnisque eorum trans naturam est ratio. B. Illorumne & remedia quædam trans naturam statues? E V. Necesse est omnino. At remediorum quæ trans naturam. alia uere diuina,

alia

alia magica sunt. Quàm multos legimus Deum per prophetas, vel è morte suscitasse, vel a lepra & elephantiasi expurgasse, vel ab extremo mortis reuocasse periculo? Multò plures cæcos, claudos, mutos, paralyticos, leprosos, febricitantes, omnisque generis morbo & languore confectos Christus, olim integrè restituit: a quo dein Apostoli, nec pauci viri religionis sanctitate conspicui, vim potestatemque sunt adepti. Quos nunc vobis quasi exemplo referebam, vidi execrationibus, precibus, verbis sacrosanctis, votis & ieiuniis expediri: qui etiamnum saluberrime & integerrima mente degunt. Hæc porrò diuina remedia improbi nefariique viri magicis artibus æmulantur, accita dæmonum ope: vt Mosis miracula Pharaonis magi, & summam Apostolorum admirationem Simon magus. Plinius commemorat ætate sua principem Neronem vanas falsissimasque comperiisse magicas artes. Quippe (inquit) non citharæ tragicique cantus libido illi maior fuit, fortuna rerum humanarum summa gestione in profundis animi vitiis, primumque imperare Diis concupiuit, nec quicquam generosius voluit: nemo vnquam vlli artium validius fauit: ad hæc non opes illi defuere, non vires, non discendi ingenium aliaque non patiente mundo, immensum & indubitatum exemplum est, falsæ artis quam dereliquit Nero. Magus ad eum Tiridates venerat, magos secum adduxerat, magicis cænis eum inuitauerat, non tamen quum regnum ei daret, hanc ab eo accipere artem valuit. Proinde ita persuasum fuit, intestabilem, irritam, inanem esse, habentem tamen quasdam veritatis vmbras sed in iis veneficas artes pollere, non magicas. Nerò in experiendis magicis artibus paulò curiosior, quòd nullum signum argumentum ve perspexisset, eas sustulit. Generatio mala & adultera signum quærit, & signum ei non dabitur nisi signum Ionæ prophetæ. Illas tamen & esse & fuisse, quæ in sacris extant de Pythonissa, de muliere ventriloqua, de Nabuchodonosor Rege, de Magis Pharaonis, aliaque non pauca perhibent. Et quæ ab Ethnicis authoribus, de Demarcho, quem narrat Plinius degustatis extis pueri immolati in sacrificio, in lupum se conuertisse. & de Circe, quæ poculo socios Vlyssis in illo errore diuturno mutauit in feras vt est apud Vergilium:

Quos hominum ex facie Dea sæua potentibus herbis
Induerat Circe in uultus & terga ferarum.

Et quæ de messibus aliò traductis scribit.

Has herbas atque hæc Ponto mihi lecta uenena,
Ipsa dedit Mæris: Nascuntur plurima Ponto.
His ego sæpe lupum fieri et se condere syluis
Mærim, sæpe animas imis exire sepulchris,
Atque satas alio uidi traducere messes.

Et in Damone.

Carmina uel cælo possunt deducere Lunam,
Carminibus Circe socios mutauit Vlyssis

Et

Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.

Ouidius libro sine titulo:

Carmine læsa Ceres sterilem uanescit in herbam,
Deficiunt læsi Carmine fontis aquæ
Ilicibus glandes cantataque Vitibus Vua
Decidit, & nullo poma mouente fluunt.

Hæc

Hæc niſi multorum fide comprobata conteſtataque forent, non tam multas leges Iuriſconſultorũ prudentia in magos tuliſſet: nec iis qui meſſes excantaſſent, in lege duodecim Tabularum pœna eſſet conſtituta. Vt autem magicis artibus dæmon non res ipſas, quippe quas generare non poſſit, ſed ſolas rerum ſpecies & ſpectra quedam exhibet, quibus hominum mentes quaſi præſtigiis illudat, & oculorum aciem præſtringat: ita & in his quæ ad medendi uſum quouis modo accomodantur, nec certa, nec tuta, ſed fallax, captioſa & perículoſa eſt ſanatio. Vidi ſcripta chartula collo ſubnexa uniuerſi corporis ictерum una nocte detergeri: uidi & febres uerbis, cerimoniis quadam tenus profligari, ſed quæ mox ſimiliter, aut multo deterius recurrerent. Poteſt quidem dæmon quoſdam integrè perſanare, at tantum beneficium in hominem quem perpetua conſectatur inuidia, conferre haud quaquam uelit. Fictam duntaxat ſimulatamque ſanationem exhibet, cuius admiratione peruerſas hominũ mentes irretiat, ſibiq; infidelitate ſubiuget, hoc unum cũ primis adnitens, ut ab his quos ſeduxerit diuino cultu & honore dignetur. Hæc tum diuina tum magica remedia ſunt trans naturam. Exiſtunt autem & quædam inania uereque anilia, que quoniam hominum imbecillitatem nimia ſuperſtitione iam diu occupant, ſuperſtitioſa dicimus. Ea ſunt de quibus dicere nemo poſſit, cur & unde creditas uires habent. Neque enim a temperamento, neque ab aliis manifeſtis qualitatibus tota ſubſtantia, neque a diuina uel magica poteſtate. Eiuſmodi ſunt ſcripta, ſigna, caracteres, annuli, qui nec Dei nec ſpirituum opem implorant. Si nulla ſuperior cauſa acceſſerit, quid ſola figura, uel caracter uirium poſſit ad profligandos morbos obtinere? Omnis quippe affectio ex contrariis eſt, quæ in eodem poſita genere, partim diſſimilia ſunt, ut nec calor in ſaporem, nec ſapor in odorem uel ſonum, nec ſonus in figuram: ita ſane nec uerba, nec figuræ, nec characteres in morbos quicquam efficiant. Non ſolum autem in iis quæ trans naturam, uerumentiam in naturalibus pleriſque remediis ſuperſtitiones incidunt: ut dũ herbis, ſtirpibus, lapidibus aut metallis uires attribuuntur, quæ nec ad manifeſtas qualitates, nec ad totã illarum ſubſtãtiã accedũt. BR. Iuuaret exemplis iſthæc patefacere. EV. Superſtitioſum dico morbũ comitialẽ his prolatis geſtatis ue carminibus finiri.

Gaſpar fert myrrham, thus Melchior, Baldaſar aurum.
Hac tria qui ſecum portabit nomina Regum,
Soluitur a morbo Chriſti pietate caduco.

Dentium dolorem miteſcere, ſi quis dum ſacrum fit dentes contingat, hæc uerba afferens: Os non comminuetis ex eo. Strumas, aut laxiorem columellam ſaneſcere iis præcibus, quas nobis Aetius ſcriptis reliquit uomitiones cõquieſcere cerimonijs & uerbis quibuſdam, quæ medicaturi uel abſentes pronuntiant, ſatis fore rati ſi mòdo laborantis nomen cogitum habeant. Theophraſtus autor eſt iſchidiaicos carmine ſanari. Cato prodidit luxatis mẽbris carnem auxiliari. Dixit Homerus profluuiũ ſanguinis uulnerato femine Vlyſſem inhibuiſſe carmine. Vidi quendam qui è quacunque corporis parte profluentem ſanguinem cohiberet, partis contractu uerba quædam obmurmurãs. Sunt qui hæc cõmemorent. De latere eius exiuit ſanguis & aqua. Ad febres ſanandas quám multæ circunferuntur preces? Eſt qui laborantis prehenſa manu dicat, Aequè facilis tibi febris hæc ſit, atque Mariæ uirgini Chriſti partus. Alius ante proxyſmum magnus cum ægroto lauat recitans ſecretò pſalmum illum ſolennem, Exaltabo te Deus meus rex. Si quis aſino in aurem dixerit Pli.21: 10
percuſſum ſe a ſcorpione, tranſire malum protinus tradunt. Vt uerba, ita &

scripta in superstitiosis multa numerantur. Ad arcendam lippitudinem charta in qua duę græcæ literæ P. A. inscriptę sint, circumligata lino subnectatur collo. (Plin. 283) Ad dentium dolorem ridiculum hoc scriptum appensum: Strigiles facesque dentatæ, dentium dolorem persanate. In his etiam quæ foris admouentur, non leuis plerunque superstitio est. Eiusmodi illud est Appollonij apud Plinium: (Lib. 28 cap. 1) Vi interempti dente gingiuas in dolore scarificari. In calua interfecti igneque cremati, aquam è fonte noctu propinare comitialibus morbis. Ex calua suspendio interempti, catapotia fieri contra canis rabidi morsus. Nam si dens aut calua has uires non a temperamento, sed ut credi par est, a proprietate totius substantiæ, & a tota specie nanciscitur, uniuscuiusque hominis uel dens, uel calua eadem facultate uiget, neque quod ui sit interemptus, eam proprietatem facit. (Lib. 28 cap. 4) Eadem superstitione sunt, difficiles partus statim solui, cum quis tectum in quo sit grauida, transmiserit lapide uel missili quodam, ex his quæ tria animalia singulis ictibus interfecerint, hominem, aprum, ursam. Et probabilius id efficere hastam militarem euulsam a corpore hominis, si terram nō attigerit. Commitialem morbum sanari cibo è carne feræ occisæ eodem ferro, quo homo interfectus sit. Immatura morte raptorum manu, strumas, parotidas, guttura, tactu sanari. Et tribus puteis pari mēsura permistas aquas, prolibare nouo fictili, reliquum dare in tertianis accessu febrium bibendum. In quartanis fragmentum claui a cruce, inuolutum lana collo subnectere. A quartana febre cum liberari qui uinum biberit, in quo immersus fuerit gladius, quo sit caput abscissum: & eum cuius unguium resegmina anguillæ uiuæ collo subnectantur in linteolo, illa mox in aquam dimissa. Lienis dolorem sedari, si pecudis lien illi supertendatur, dicatque medicus lieni se medicinam facere. A tussi unumquemque liberari, qui in os rubetæ ranæ inspuerit, ea mox uiua dimissa. Laqueum suspendiosi circundatum temporibus, capitis dolorem sedare. Fascia mulieris alligato capite dolores imminui. Hoc uerbum Abracadabra, chartę ea figura insciptum quam Serenus tradit, ex collo appensum, a febribus maximeque amitritæo liberare.
Quid etiam ueri id habere potest, quod multi affirmant, lathyris quæ tithymali species est, solidum sursum euulsum si sumatur uomitionē mouere, deorsum ruptum deiectionem? Est qui profitetur icterum omnem sanari, si laborantis urina manè in ollam emicta igni sensim efferuescat, dum tota in uapores exhalet, diebus nouem continuis. Alius ad febrem omnis generis intermittentem, uirgas duas parallelas uerborum ui mediis partibus committit, ipsoque contactu uincit crucis effigie, quam collo subnectit sic quidem multos leuat, sed qui ferè grauius recidant. Innumeris tum Plinius tum alii complures scatent magorum commentis, quibus uulgus in sui admirationem trahant. (De simpli.) Quin & in herbis non pauca uideas superstitiosa figmenta, qualia Galenus ab Aandrea & Pamphilo conscripta commemorat, incantationes, transformationes & decanorum dæmoniorumque herbas sacras. BR. Valde nobis arridet cordique est tua hæc luculenta & morborum remediorum quæ trans naturam sunt notatio, in qua dum a naturali contemplatione confusa quæque seiungis, reddisque singula seorsum pura, nos certè uindicas a tetris tenebris & a densa caligine. Nunc autem in naturæ limites regressi, ea potissimum scrutemur, quę possint occultis morbis opitulari, eaque uel a cœlo, uel ab elementis, uel ab animantibus, uel a stirpibus, uel a metallis & lapidibus, extra hęc nihil nos potest naturaliter uel iuuare, uel lædere.

Occultas quasdam esse formæ seu totius substantiæ proprietates, & quot sint illarum differentiæ. Cap. XVII.

EVDOXVS.

QVONIAM dies hic uobis totus est consecratus, quæ de occultis medicamentorum uiribus dici optatis, paucis complectar. Primum autem occultas tacitasque uires rebus inesse, easque naturæ luminibus contineri, ex superioribus demonstrationem habet. Nam si occulti morbi usquam proueniunt, necesse & contraria illis occultaq; remedia existere. Nihil in hac rerum uniuersitate subsistit, cui non & simile, & contrarium quiddã natura protulerit, etiam si nostra diligentia nequit inueniri. Vt igitur morbis ex intemperie, contrarias ex intẽperię uires: morbis ex materia, contrarias materię facultates: & instrumentariis secundas medicamentorũ uires & permistis materiæ temperamentiq; uiribus ortas opponimus. *Ita* sanè occultis totius substantiæ morbis necesse est natura contrarias uires cõpararit, quæ & ipse occultæ sint, & totius substãtiæ dissidio illis aduersę. *Etenim* tã immanes morbi, nunquid propriis destituti remediis iacebunt? Siccine naturæ res tantopere ad uitã necessariæ defecerint? *Itaque* in earum & facultatum & qualitatum genere, quę a tota substantia fluxerunt, ordines multi ceu gradus collocandi, quorũ extremi sint contrarii: ex his aliæ nobis infestæ & prorsus inimicitiæ, alię contra tota substantia familiares & amicæ, & quasi nostræ naturæ conseruatrices. Hę sunt quas medicamentorum occultas proprietates usus appellat. Possum opinor & aliter harum necessitatẽ persuadere. Quæcunq; animantium, stirpium lapidum, mettallorũ que corpora gignuntur, quando ex primis quatuor rerum initijs materiam summunt, simul ex permistis illorum qualitatibus tẽperamentum sortiuntur, ex ijsq; uires habent, quas nos primas simplicem medicamentornm facultates appellamus. At quãdo non modo qualitas sed etiam elementorum substantiæ ingenitis rebus confusę etiam num manent ac persistunt, necessum est hinc etiam uires quasdam seruari, quas in materia sitas esse diximus. Eiusmodi sunt grauitas, leuitas, mollitudo durities & reliquæ a materia qualitates, quas de more secundas appellant, non quòd alijs posteriorem ortum acceperint, sed quod minus ualidę sint minusque effectrices, Præter has uerò tertiæ sunt a totius forma profectæ. Si enim simplices qualitates uiribus prædicę sunt, necesse est rerum formas atque substantias multò prestãtioribus excelere. *Hæ* sunt quarum genus uniuersum Galenus a tota substantia prodire commemorat, parce admodum, timidè, & obscurè, quid hoc rei esset interpretatus. PH. Tibi uerò quid esse uidetur tota rei substantia? EV. Si ea neque temperamentum est ex primis qualitatibus, neque materia elementorum, quod aliud esse dicas quam totius geniti formã? Hanc non ne alias summam rei perfectionem, alias substantiam, alias & essentiam, nullo nominum delectu apella? P. At nusquam Galenus tertiam hanc facultatem ad formam rei, multis autem locis ad prima rerum omnium elementa refert. EVD. Ita quidẽ facit, quoties omnia quæcunq; fiunt, probabili ratione illustrare, & quasi subobtusũ ponere contendit, ne quid ignorare uideatur. At si uerecundè ueritatem quęrimus, neque ad elementorum qualitates, neque ad illorum materiam, tota rei substantia accedit, sed proprias a se una uires est sortita. *Ita* quidem Galenus quoties spretis argutiarum aculeis, rem omnem uere nudeque explicat, totam substantiam planè diuersam facit ab elemen-

Lib.5. simpli.ca 16.

torum facultatibus: maxime quo loco de medicamentis totius substantię similitudine attrahentibus, hunc in modum disserit. Est autem & aliud attrahentium medicamentorum genus, qualitatibus familiaritate trahens, quod nihil aliud est nisi similitudine totius substantię, sicuti accomodatum sibi alimentum trahunt, quæ nutriuntur omnia. In his sunt purgantia omnia, & quædam alexiteria. Hæc deinde uim non ab elementis, accepisse, ita demum confirmat. Calida autem esse oportet hæc omnia, nam de his inter quæ est substãtiarum similitudo, id potẽtius trahit quod est calidius quippe quod similitudini calorem addidit auxiliarium. Quum enim duabus de causis id trahit superabit profecto id quod unicam habet cur trahat causam. Hæc Galenus. Quibus plane uel nolens fatetur quod est uerissimum, totius substãtiæ similitudinem diuersum quippiam ab elementorum qualitatibus, eamque attractionis præcipuam causam esse, solum autem iuuari elementi calore. Si duo causæ hæ sunt, substantiæ similitudo atque calor, nomine diuersæ sunt & diuersam originem sortitæ? Non potest igitur Galẽus nõ in eas incidere occultas rerum proprietates, quæcunque sint illarum causæ. Quarundam facultatem probabilẽ causam deprompsit, idque facile, aliarum certe difficilius aliarum nullam prorsus est assequutus. Quo quoties forte incidit, cogitur uel inuitus ad occultas rerum proprietates cõfugere, & illinc quasi auxilium implorare. Libro secundo de naturalibus facultatibus, de ui attrahente contra Erasistratum dissentens, rursum in eandem sententia tertio de simplici medicina inquit. Ostensum siquidẽ est a nobis in cõmẽtariis de naturalibus facultatibus ꝙ qualitatũ quæ in substãtiis sunt proprietatibus attractiones cõplẽtur. Quinetiã libro de respirationis usu Erasistratum ridet & criminatur, quod curiosus multarum rerum causas conquirat ac inuestiget. Ita enim suscepta cum Erasistratiis disputatione sermonem instituit: At si Erasistrati (inquiunt) rationem reprehendis, aliam dicito. Dicam equidẽ sed uos primum dixeritis quid in causa sit, cur piscatores contactu torpedinis obstupescant: quod si non possitis, hoc saltem nobis concedetis, ut illam animati uim esse dicamus, qua stuporem contactu inducere possit. idque adeo potenter ut per ipsum tridentem ad piscatorum usque manus facile discurrat affectio. Ergo piscium qualitates esse concedetis, quibus uel stuporẽ, uel caron, uel frigus, uel putredinẽ, uel aliud malum adferre possint; aeris eandem uim esse negabitis? Sed ostendere non licet (inquiunt) quæ sit ipsa seu uis seu qualitas. Iniquum est per obscura & incerta quicquam euerti ac refelli. Itaque multas rerum uirtutes, occultasque proprietates uel ex Galeno cõperimus, quarum nulla sit inuestigãda ratio. Id nusquã clarius quã undecimo de simplici medicina, ubi de cancris fluuiatilibus ustis agẽs Pelopem præceptorẽ suũ uellicat, qui causam reddere uellet cur ii medeantur demorsis a carne rabido. Sic enim post alia multa, Nam cãcrorũ cinerẽ, quia exiccandi uim habeant, mordentiũ canum uenenũ absumere; simulq; digerere ita.n. dictitabat Pelops ambitiosa professione iactitãs se talium omniũ causas nouisse. At nisi me plane scire quippiam ante persuasum habeam, propinquis persuadere non tento. Itaque nec Pelopis rationem, cõtra quam uidebam multa dici posse, pro uera recipi, nã & cancros prodesse puto ex proprietate totius substantiæ. Hæc Galenus qui & pauloante pollicitabatur, seorsum librum se aliquando conscripturum, de iis quæ propr. etate totius substãtiæ quippiam in nobis efficerent. Sunt & alia passim apud eum plurima, quibus conuincitur omnino, eas rerum proprietates in artem medendi introducere, singula si recensere coner, longior ero quam pro ista temporis breuitate.

tate.

tate. P H. Optarem, docte Brute, de his paulò profundius & accuratius quędam ex te sciscitari, unde nunc plurimi has rerum proprietates appellent occultas. Quum Galenus eas fatetur a totius substantiæ proprietate nasci, an nullam putas earum esse rationem, qua demonstrari possint? B R. Nullam omnino. P H. Agè, obsecrò, qui iam longo usu compertum habet, magnetem ferrum allicere, nonne scit hanc illius esse proprietatem, ut ignis calfaciendi ac urendi? Tu enim proinde quod ignem calfacere sensisti, calidum iudicas, eaque illum ui pollere. Item quia magnetem sæpenumero ad se ferrum trahere obseruasti, debes ex eo quod consequutum uides: id quod antecessisse necesse est colligere, ex effectione & opere efficientem eius operis causam. Neque est quod existimes omnis philosophicæ demonstrationis initiũ ex principibus illis qualitatibus, non aliunde duci. Si quis enim albam rosam proferens coloris causam roget, hancque uelis frigidiori temperamento tribuere quid quæso de rubra dices? Intybi species lacteum ne idcirco succum fundunt, quòd frigidè sint? At complures calidissimę quales sunt tithymali, eodem succo madent. Et Aloe idcirco ne est amara quia calida? Atqui opio quod pernicioso frigore necat, amaritudo inest eximia. In odoribus uero maior est ac magis impedita controuersia, uix ut ullus sit quem ab elementorum certis qualitatibus expirari, docere possis. B. Quorsum hæc obsecro? P H. Nempe ut intelligas nec totius substantiæ proprietates, nec odorum colorumque naturas ex primis duntaxat qualitatibus deduci. B R. Quam gloriarere si tibi hac in re cederem. P H. Ego uerò nulla de re minus quam de gloria laboro. Sed omissis seriis liceat mihi tecum parumper urbanius iocari. Nuper ex India quidam meus familiaris lapillum mirè luminosum deportauit, qui totus quasi incensus admirabili lucis splendore fulger, iactisque radiis ambientem aerem lumine quoquouersus implet. Is terræ impatiens, suopte ipse impetu confestim in sublime euolat. Neque uerò angustè haberi potest, sed amplo liberoque loco tenendus. Summa in eo puritas, summus nitor, nulla sorde aut labe inquinato, figuræ species nulla certa, sed inconstans & momento mutabilis. Quumque sit aspectu longè pulcherrimus, sese tamen contrectari non sinit, & si diutius adnitaris feriet acriter: si quid illi demitur, fit nihilo minor. Aiebat insuper huius uim esse ad plurima tum utilem, tum summè necessariam. B R. Itane fabulosis ænigmatibus cum Oedipodibus quibusdam te iocari putas? P H. Nihil fabularum texo: rem si ante te constitui uoles, oculorum fide uerissimam fateberis B R. Bestiolam aut noui generis auiculam esse oportet. P H. Nihil istorum sed res est prorsus inanima atque muta. B R. Nouam & admirabilem rem audio, cuius profectò cuiusquam alterius, proprietas debet occulta censeri. At nullum ne illi est inditum nomen? P H. Ignis flamma. B R. Captus sum, & quidem satis suspicabatur quippiam fallacię subesse. P H. Quid me fallacię aut uanitatis insimulas? rem profero uerissimam. B R. Sed tñ uilissimã & maximè protritã. Hoc uno maxmè spé meã fefellisti, ꝙ ex India allatã diceres. P H. Ergo India si quid eiusmodi rarum carũq; sola protulisse, admirarentur scilicet omnes ac laudarent occultas eius proprietates: nũc quoniã uulgare est paruoq; parabilem, contemptum proinde erit & nullo in precio? Si ut rectè protulit Auicennas ignis inuentu admodum difficilis esset, nobisque ab extremis & ignotis regionibus deferretur, illius quidem uim & proprietatem magis quam cęterorum omnium omnes admiraremur, illius causas attentius scrutaremur, illiusque multo magis quam magnetis effectus

nos

nos in admirationem traherent. *Si* quærã unde ignis cõburit aut eas quas dixi uires accepit, non aliud dicere possis, quã summo esse illum calore, & hãc esse illius naturam & proprietatem. *Hoc*.n. certè responso doctè uideberis satisfecisse. *Et* tamen quum magnetem dico ferrum attrahere, aut peoniam comitialem morbum profligare ingenita sibi proprietate, non uideor tibi causam satis dilucidè exprimere. Quid ita? Aut cur quod utriq; cõmune est alterius tantũ ueluti quodã priuilegio proprium facis? Id unum fortasse discriminis statui potest, quòd ignis proprietas quia usitatior peculiari nomine caloris & leuitatis definita sit magnetis uero, peoniæ atque similiũ proprietatibus nondũ ullum sit nomen inditum. Quo errore minutiores pleriq; philosophi tenentur rati quidem unumquodque sciri cuius nomen cognitum habeant, nihil uerò sciri, cui nomen desit. At certè scientia ex rerum, non ex nominum cognitione ducitur: neque res ipsæ nominibus, sed nomina rebus obsecundat. B. Concludc tandem si potes, ut quid comprehẽdere uelis intelligam. P H. Non omnia a primis fieri qualitatibus, & si quæ ab illis fieri traduntur, sciri putas, nihil esse quod nesciatur, neq; occultarum proprietatũ magis, quã elementorũ affectionibus, nos admirationem duci oportere. Vt enim si quod medicamentum noui calidum tenuiumque partiũ esse, id colligo obstructiones expedire, icterumq; persanare: ita sanè cognita ex effectu rheibarbari propietate qua biliẽ expurgat, cõplector idipsum corpus refrigerare, icterum, tertianas biliosasque febres discutere, capitis dolores uigilias, sitim aliaq; ex bilis feruore symptomata cõpescere. B. Id iam manifestum agnosco rerum proprietates non ab elementis, non a materia, sed a sola forma prodire, neq; has rectè occultas, sed uel formę, uel totius substantię proprietates appellari. Iam uero quot qualesque hæ sint fusius explicandum. EV. *Hoc* sanè nomen Galeno latissimè patet, ad multaq; pertinent, quandoquidem alimentũ nos alere, medicamentũ expurgare, deleteria medicamenta & uenenata omnia nos enecare, totius substantiæ ui docet: utrumque alia in renes, alia in uesicam, alia in lienem atque in pulmones uel caput cõcedere, ijsque aut salutaria aut pestifera esse tota substantia. B R V. Tibi ne in his uidetur totius formę appellationem uariam fecisse? EV. Maximè. Alimentum quippe idcirco nos alit, quia nobis tota substantia simile est. *Hęc* autem similitudo nec temperamentorum est, nec materiarum, sed uel formarum duntaxat, uel horum certè omnium, quam proinde totius substantię similitudinem dixerunt, Lactuca & uinum alimenta quidem sunt, quorum neutrum nobis temperamento simile uides, & quorum materiæ admodum dissimiles sint *I*dcirco autem nobis familiaria dico & amica, quod spiritum quendam uitæ & caloris in se contineant benignum, nobisque familiarem, cuius appulsu spiritus calorque noster fouetur sustentaturque: & quorum materia quadam accepta mutatione, in corporis nostri materiam abit, eiusque molem alit & auget. *I*taque si alimentorum alia calida, sunt alia frigida, similitudo quam quærimus temperamentorum haudquaquam est. Deinde si illorum alia dura sunt, alia mollia, aut hęc rara illa densa, neque rursum in materiis est ea similitudo. Necesse igitur est hanc in spiritu & in cœlesti illo calore constitui, quę sunt formę congenita. Quod ut perspicue & luculenter perspicias, hæc tecum altius ipse meditare. Lac è mammis sustum, lactẽti optimum & in primis conueniens alimentum esse: idipsum uerò si proprio calore dissipato frigescat, nunquam quantumuis denuò igne recalescat, posse bonitatem uimque pristinam recuperare, & infantem qui eo solo aletur, breui totum extabescere. Quęcunque uenatų uiuunt animalia, ut in auium ge-

nere aliquam, miluum, accipitrem: in qua frupedibus leonem, lupum, ursum, uulpem: in piscium genere cõgrum, delphinum, thunum, lupũ, mulum omnia quidem uiua prę da oblectari, nec nisi necessitate, abiecta cadauera attingere, præter ursum fortasse. Dum itaque delphinus aut mulus uiuos pisciculos uentre continet conficitque, non modò suam substantiam illorum materia, uerum etiã caloré calore natiuo fouet & auget: quemadmodum & lactis calor insitus infantis calorem, multo euidentius quã manus imbecillo uentriculo adhibita suscitat atque fouet. His ergo rationibus statuo, utile nobis è uiuis animatibus alimentum fore, si illorum materiam uincere & atterere ualeremus & recens cæsas carnes, quæ teneræ sint, præmaceratis ac semiputribus utilores, quod a uiuis animus absint. Magnus hic sanè locus ac latè patens, qué ut totum animo perlustres, uelim ipse tecum rationem habeas & contempleris, cur in tanta rerum multitudine nihil quicquã nos alere potest, quod non ipsum etiã alatur sitque uita preditum. Non.n lapides aut metalla nobis alimenta sunt, sed duntaxat uel stirpes, uel animantia uel quæ ex his prodierunt: quid ita? Quoniã nostra uita nosterque calor, non nisi aliorum uita & calore neque corporis nostri substantia, non nisi illorum materia sustineri potest. Quinetiam quæcunq; ex his præstãtioré uitã degunt, utiliora & salubriora nobis aliméta sunt Nã auium quadrupedũq; substãtia, melius quã pisciũ: & horũ melius quã fructuũ aut stirpium substãtia nos alit, si modo paribus paria referas. Ex quibus profectò comprehenditur alimentum nobis familiare esse, primum quidé spiritu & calore diuino, deinde materia quę in hæc præparationé acceperat. Hæcq; nos totã substãtiam appellamus. B. Videberis igitur & cicutam, & scorpionem nobis alimenta dicere, quod & uiuant, & spiritu caloreque cœlesti instructa sint. E V. Si omne nostrum alimentum uiuere dixi, non continuo sequitur e contrario, omne uiuens alimentum esse: sed est præterea necesse alimenti uiuentis calor nobis familiaris sit. At multorum calor spiritusque cœlestis nostro aduersus omnino est, plane inimicus ac pestilens. Alimentorum substantiæ ex diametro opponitur ea quæ deleteriorum ac uenenatorum est tota substantia. Vt.n. illa magna familiaritate nobis coniuncta sunt, ita hęc prorsus inimica & pestilentia, quæ adhibita non modo primis secundis ue qualitatibus nos afficiant, sed & toto genere de corpore nostro quicquid attigerint corrumpant idq; extabescens in suam speciem ac similitudinem uertant. Quocirca in genere totius substantiæ extreme contraria sunt alimenta & deleteria. Inter hæc medio quasi ordine consederũt medicaméta purgantia, quæ neq; ut alimenta in nostra substantiam conuerti, neque hanc prorsus corrumpere aut absumere solent. Extremorum hæc naturã habent participé partim quidé similia, partim dissimilia nobis. Dũq; nec uinci omnino neq; uincere possunt, inimica dissimilitudine uelut per seditioné exiguntur & exterminantur secũ interim similitudinis necessitudine cũ humorem abducentia cũ quo maior erit affinitas. Eiusmodi ergo sunt mendicamenta quæcunque inter illa totius substantiæ extrema, conditionem plane mediam acceperunt. Quæcũque autem ab his in alimentorum extremũ proprius accesserunt, qualia sunt quæ benigna uocantur, ea si suo purgandi fine quauis occasione frustrentur, in humorem ad quem educendum apta erant, conuertuntur, ceduntque nonnunquam in alimentum corpori. Quæ uero a medio in genus deleteriorum magis deuergunt, quod genus sunt uehementiora, si quando purgandi finem non assequuntur, corpori grauiter incommodant. Vtriusque generis conditionem Galenus ita persequitur, Ideòque in purgantibus medicinis quæ-

dam

dam sunt quæ si purgatione frustrentur, preterquam quod nullo damno corpus afficiunt, in alimentum ipsius insuper cedunt aliæ se ad animantis perniciem ac uenenum conuertunt. Habet enim omnino purgans medicamentum cum uno certè aliquo in nobis humore similitudinem, neque est illi semper admista uis ueneni: quare si non purget non tamen iniuriam semper aliquam faciet, sed & concoquetur & talem gignet humorem qualem trahere poterat. Et rursum: Quare ubi purgationem haud assequuntur quædam purgantiũ, alia malũ corporibus nostris inferunt, quædam uerò alimentum exibent. B R. Iam satis planè expositæ tres facultatum differentiæ, a tota substantia ꝓfectæ: at quarta restare uidetur, qua alia medicaméta alias corporis partes quasi delectu quodã aut iuuẽt aut lędant. E V. Id non minus totius fit substantiæ proprietate, non quæ ad uniuersum corpus, sed quę ad unã quãpiã particulam cõparatur. Vt enim partiũ corporis alię alijs gaudẽt iuuanturque alimentis, nostrum quidem cerebrũ animantium cerebro, pulmo pulmone, iecur iecore, stomachus stomacho & cor corde, idque ob quandã substantiæ cognationẽ: ita & in deleteriorum genere, quędã proculdubio unicuipiã particulæ, non alijs aduersantur suntque pestifera. Quod cum Galenus cognitũ haberet fassus est a marino lepore pulmonẽ unũ ex omnibus corporis particulis, a cantharidibus uesicã solã elucerari. Similis est & eorum ratio, quibus uis data est particulas expurgandi: quædam enim iecur, quædam lienem, quædã pectus pulmonesque, quædã uerò caput purgant: alia renum, alia uesicæ calculos conterunt. Nihil est in ulla naturæ parte, quod non peculiari & occulta proprietatę uigeat. Et iam si multa inter se conferamus, necesse est omnino has illorũ proprietates aut similitudine quadã & affinitate sibi cõsentire, aut dissimilitudine atque dissidio aduersari. Hinc sympathiæ antipathię id est consensiones & dissensiones profectæ sunt, omnibus rebus insertæ: arcanæ quidẽ illę & abditæ, duas natura nos mirari potius quã scire uoluit. Hæ causæ habentur omnium oculorũ effectuum, qui nullis rationibus euidentibus probabiles existunt. Quod igitur alias medicamenta alias corporis partes aut iuuent aut lædant, in causa est sympathia uel antipathia. Itaque si tibi magnetem ferrum attrahere proponã, si selentiam quem annulo inclusum uidisse memini, nudę cutis contactu sanguinem quauis ex parte manantem sistere, quam uim nonnulli iaspidi concedunt: & tertium digito inditũ minore quã æquinoctialis horę curriculo, disenterica alui profluia cohibere, aut eum qui hæmorrohidas sistebat & compescebat, si felem nepita herba sibi mederi ranas, buffones, laceratas & serpentes herbæ ranunculi esu & contractu recreari, Ibidem pastam serpentibus origano salutem quærere, mustellam cum regulo dimicaturam se ruta munire, confixum ceruum dictamo sibi opitulari, hæc inquam aliaque eius generis sexcenta si tibi proponam, promptu erit quod dicas, ea totius substantiæ similitudinem & amicitia, quę noxia sunt attrahendo hæc efficere. P H. Quid si fortè scammonium, & alia quædam uehementiora cholagoga foris admota, dysenteriam persanent? B R. At uerò fit tibi contra ob oculos cõstituo magnetem uel alio perunctum, uel adamantis pręsentia ferrum non allicere, uanescere filicem, quæ copiosa in ambitum arundine obsita sit, & contra perire arundinem, quam obsepiens multa filix in orbem cinxerit. Quercum iuglandi proxime assidentem, aut brassicam cyclamino oppositam exarescere, Cicutam uino tanquã ueneno inspersam emori, Oleam in quercus scrobe positam extingui, Fraxini umbram serpentes non ferre, & quam longissimè fugari, Vitem clauiculis solam brasicã

non

non complecti & diuersam partem se inflectere, Saphirum authracem aut fugare aut discerpere, Cācros fluuiatiles a rabido cane demorsis opē ferre, Scordion & centaurium minus letalium bestiarum ictibus, Terram leminam haustis cantharidibus aut lepore marino succurrere, Terram armenam a pestilentibus febribus uendicare: Iam habes quod dicas hæc antipathia & totius substantiæ discordia fieri, qua etiam alexiteria id est amuleta omnia nos tutos reddunt. Ceterùm si pæoniam tibi affero infantium collo subnexam, comitialem morbum sanare (id enim de pæonia mascula uerissimum comperi) quam totius substantię aut conuenientiam aut repugnantiam dabis quæ id efficiat? Si quod pituitam quę mali causa est è cerebro similitudine substantiæ detrahit, iccirco medetur, cur non etiā aliis quibusque a pituita morbis succurret? aut cur non easdem uires obtineant medicamenta quęcunque pituitam eliciunt? Scio Galenum hanc illi uim iccirco assignare, quod exiccādi ui polleat tenuisque sit substantiæ, ac propterea uentriculorum cerebri infarctus expediat. Sed quum alia plurima extent maiore siccitate prædita, tenuiorumque partium, cur illa uim pariter eamdē ad morbum comitialem nō accepissent, EV. Isthęc eius uis non è manifestis qualitatibus, sed a totius substantiæ dissidio atque repugnantia dimanauit, qua non pituitæ, nō humoris lentori, sed morbi comitialis assentiæ (quæ latens occultaque est) prorsus aduersatur. PH. Maria uero plerunque Galeni ambitio qui medicamētorum uires, quas Dioscorides sedulò ac diligenter persecutus omnes connititur in uulgatas elemētorum facultates refundere, hincque omnium causas & rationes deducere Sed prælatum iustum, si Dijs placet, conatum tot ac tantæ circunueniunt difficultates, ut uni ac simplici rei nō modo duas, sed tres quatuorve cōtrarias pugnantesque substantias assignent: id autem quam contortè perspectum uobis est, quibus quotidie præcipua cura est, ista omnia diligentius excutiendi. Ipse equidem nunquam de hoc artificio ita bene separabo, ut ex stirpium colore, odore, uel sapore, earum primas secundasque facultates consecuturum putem, neque hanc ipse noscendi rationem, sed eam quæ ab experientia ducitur firmam habeo. Hincque adeò factum est, ut uni Dioscoridi qui simplicium medicamentorum uires puris nudisque uerbis nula consequēte ratione enarrauit, plus fidei & authoritatis habeam, quàm Galeno tot uanis rationibus instructo: existimemque medicamentorum experien tiam ratione potiorem.

EV. Placidè ac modestè omnia. Neque enim leuis neque inanis habendus hic Galeni labor.

Vnde nata totius substantiæ proprietas, utque a substantia differt. & ubi sita sit. Cap XVIII.

EVDOXVS.

TEMPERAMENTVM accidens omnino quum sit in substantiarum genus uerè constitui non potest. Materia quæ rudis & omnis formæ expers intelligitur, substantia iam est, sed infimo & abiectissimo ordine. Præstantiori gradu est naturale corpus. Corporis autē species ac forma quæ illius est summa perfectio, qua tum in rerum natura constitit, tum a cæteris distat differtque rebus cęteris quidem omnibus dignitate pręcellit, & in substantiarum genere prima atque summa collocatur. Quocirca nihil omnium melius quàm species potest tota uel præcipua rei substantia aut essentia appellari, & quæ sub

stantiæ totius proprietates nuncupantur, hæ speciei sunt & formæ. Quæcunque igitur sit formarum, eadem est proprietatum origo. Deus autem maximus olim primum cœlos stellis & uiribus instructos, ipsaque gignendarum rerum elementa, solus ex sola diuinitatis suæ immēsitate condidit. Deinde uero & secundo loco animantium stirpium & inanimorum genera, non sola, sed ne illa (inquit Plato) eadem cum cœlis conditione forent, acciti cœlorum elementorumq; uiribus. Vt enim singula de terra uel aqua proferens materiam illis ab elementis assignauit, ita sanè formam cuique suam è cœlo proprijs ornatam uiribus immisit. Et ne post hac assiduas operas ad continuādā perpetuādamq; rerum procreationem collocaret, singula quæ creauerat iussit semen proferre, quod gignendis aliis tum materiam, tum præparationem calore, spiritu & conformatione exhiberet, ipsum uerò cœlum iussit formam præparatis illis impartiri, itaque occultas rerum proprietates, quæ neq; in temperamento neque in materia inhærescunt, si è spiritu & calore deducis diuinas fateri necesse est, quandoquidem calor & spiritus in semine uerè proximeque diuinus est; sin uerò è forma, proximè cœlestes uti & formam. Non ab re igitur & Platonicorum & Theologorum sententia cœlum intelligitur genitarum gignendarumque formarum omnium seminibus conspersum, eius uero anima seminales rationes cōprehendit, ab his ideis profectas quas una diuina mens oēs suo quasi sinu gerit. Quicquid mūdi uniuersitate comprehenditur, id Deus cœlo elementisque conseruandum ortuque assiduo continuandum subiecit ut iā nihil uel ex semine gigni, genitumue conseruari sine cœlo possit, nisi quid Deus iis quasi ministris omissis, ex se proximè miraculo efficiat. Quæcunque etiam sponte sua nullo semine prodeunt, ut stirpes pleræque & animantes, metalla omnia omnesque lapides, ex uno cœlo formas proprietatesque sumunt, quod semper presto est & in omnem materiam idoneo temperamento aliisque præparationibus instructam formam, immittit qualem ea meretur. itaque naturalis illa causa prestātissima & nobilissima omniū est formarū exēplar, cuius per omnia diffusa uirtus quocunque penetrat, quā Plato mundi animam, alius quidam datorem formarū, Aristoteles uniuersalem naturam appellauit. Hæc formam rebus non de subiecti preparatione suscitat, sed integram quasi de sinu suo cōfert preparato subiecto, in quo illæsa teneri seruariq; possit. Illinc simul & tota formæ proprietas defluit, quæ quanquam accidens est, a forma tamen nunquam seiungi separariue potest, illius ingenita & indiuidua uis, cuius ope quæcunque sua sunt omnia efficit. Hoc uno maximè proprietas a sua forma & a tota substātia disiungitur, quod plerūque imminuitur integra illæsaq; formæ substantia. Scamonii uis est bilem expellere, ea sæpè adeò remittitur, ut exausta perisse tota credatur, magnes adamātis præsentia quasi hebetescit. Quinentiam in uno eodemque genere, aliud alio potentius uegetiorque proprietate ualet. Quę quamuis ita sint, nulquā tamē illicimus, id cuius extenuantur proprietas, substantiā mutasse. Ex quo perspicuum euadit, hanc proprietatem accidens & qualitatem, non autem rei substantiam esse. Id quod inde etiam constat, quod una eademque res complures sæpe proprietates habet, at cōplures substantias nunquam. B R. Quæ rebusque primo ortu ingenitæ sunt proprietates, ulla ne præterea. cæli aspiratione egent? EV. Maxima sanè, qua nimirum integræ conseruentur, & permaneant, quandoquidem, nihil huius ope destitutum, integris persistit uiribus. Vt enim in animantiū corpore suus cuique parti insitus est spiritus atq; calor a semine, quem tamē generalis isque uitalis è corde per arterias in omne cor

pus

pus emanans suscitat, tuetur atque conseruat ita sanè quicunque animantibus & stirpibus a prima origine spiritus aut calor insidet totius formæ custos & propugnator, ab illo totius mundi generali spiritu, qui unus animam mundo consociat, omnesque uirtutes continet excitatur, conseruatur & augescit: Is enim omnium genitorum seminales rationes, omnesque omnium occultas proprietates complexus, omnia implent, per omnia diffusus, in animantia, in stirpes & in metalla propagatur. B R. Semper ne spiritus ille corporibus æquè præsens, & æquabili prosperitate uires suas impertit? Aut hæc illinc ne uires æquabiliter, uel hauriunt, uel suscipiunt? E V. In unoquoque corporum quum alia aliis ceu gradu quodam ualidiora infirmiora ue cernantur, constant nō æquabiliter omnia, sed ut uaria fuerit suscipientium præparatio atque constitutio, magis minus ut tum spiritus, tum occultæ proprietatis haurire. Quin etiam si efficientis causæ uim spectabimus, spiritus ille cælitus quoquouersū defluens, licet semper & in omnia, nec tamen similiter, nec pari mensura illabitur, sed definitis siderum coitionibus cumulatissimè. Singula terrena potentissimas efficacissimasq; uires experiuntur propriis sideribus bene feliciterq; constitutis collustrata. Alia Solis, alia Lunæ, alia aliorum planetarum accessu, radio aut lumine uigent. A estiuo solstitio ardore Solis aer recenditur, terrena flagrant, maria feruent: tumque motu illius, conuersione olea, tiliæ, populi, ulmi, & salicis folia circumagūtur, ipsoq; die alia quam pridie facie cœlū spectant. Brumali autem solstitio ardiū pulegium propendens è tecti florescit ui admodū cæca. Cichorii, Heliotropii, & Scorpiuri flores ab ortu ad occasū solem insequuntur, abeuntem intuentur, cū eoq; uertuntur omnibus horis, etiā nubilo die: exortu se pandunt, occasu se cōtrahunt. Lunæ porrò uires mare perspicue imitatur, cuius æstus ascendente illa inualescit, descendente mitescit. Ostrearum, conchyliorum & concharum omnium corpora cum luna crescunt pariter, pariterq; decrescunt. Materia e syluis cæsa cum Luna crescens iā multo est lumine, q̄ humidi fiat accessio breui tēpore marcet & carie cōficiunt. cæsa uerò quum Luna decrescens exiguo est lumine, diutius perennent. Formica interlunio semper quiescit, plenilunio etiam noctibus operatur. Soricū fibræ, numero dierū Lunę respondere traduntur. Selenites lapis imaginem Lunæ continens, eā reddit indices signorū crescentis minuentisq; numero. Vt hæc a Sole Lunaque uires, sic & non pauca obscuriores quasdam sensibus incōprehensas, a cęteris planetis sideribusque mutātur. Magnes si liber sinitur, altero extremo in arcticum cęli uerticem, altero in antarticum se contorquet. Cinerē cancri usti, Sole Leonis signū peragrāte Luna decima octaua, Aeschrion Empiricus Galēi laude celebratus, ad rabidorum canū morsus afferebat. Sexcenta eius generis rectè philosophantium sententia confirmat, docetque pariter qui planetæ & quæ sidera unicuique corporis particulæ, & quę unicuiq; tū animantium tū stirpium generi præsint quæ siderum cognoscatio morbos ingeneret, quæ saluta. ia profligādis illis remedia ferrat. Hac inspectione cognitio neq; rerū mox ratione comprehēditur, quo omni tempore rerum proprietates cū mundi spiritu illabuntur, insuntq; rebus efficassimæ & quando herbas stirpesque singulas legere quando componere, quando ad curationem adhibere expediat. Ea obseruatio cœlestia utiliter accomodat, aptatque terrenis, & remedia plenis integrisque uiribus oportunè sufficiens, opera profert admiratione digna, ad que non alius quisquam acceder, iisdem etiam subsidiis instructus. Hinc quas ueteres magna uigilantia peruestigarunt rerum proprietates, nunc permulti irritas comperiunt, quarum usu intempestiuo

plerunque fraudentur. Non pauci scio, Astrologiam superstitiosa rerum uanitate contaminarunt, alij nefandissimis anilibusque figmentis conspersernnt alij libertatē animi actionesque nostras siderum necessitati perperam obstrinxerunt. Cæterum elementorum corporumque naturalium uires, cœlestium motu uiribusq; teneri atque conseruari, quis iam eat inficias? B R. Tu nobis ad mirabiles noscēdarū proprietatū desiderij igniculos accēdis. E V. Nec sine causa. Est quippe ea utilissima præstātissimæq; cognitio quæ nos una scientissimos reddat: difficiles tamē salebrosque aditus habens, quasi deserta, ꝑtermittitur.

Multa tegit sacro inuolucro natura, neque ullis
Fas est scire quidem mortalibus omnia, multa
Admirare modo, necnon uenerare, neque illa
Inquires quæ sunt arcanis proxima, nanque
Inmanibus quæ sunt, hæc nos uix scire putandum
Est procul a nobis adeo præsentia ueri.

Vna proprietatum cognitio res ipsas exercet, reliquæ omnes uix aliud quam uerba. Quæ quum ipse mihi ante oculos propono, iam ferè anteactorum laborum me tædet uehementerque pœnitet: idemque opto quod Euripides, ut res ipsæ cum hominibus colloquantur, & se quales sint explicent, ut procul amandentur artificiosi sermones. B R. Vt Polypus cirros suos auctos deuorat, ita & tu optime Eudoxe peritior iam factus, mihi uideris redundantem hanc tuam eruditionem fastidire. Agè uerò proprietates istæ rerum siue a primo semine, siue cęlitus deductæ sunt, quum in animantes aut in stirpes insederint, cuinam potissimum illarum parti inhærent? E V. Quum illæ sint formę proprietates, necesse est omnino in ipsa forma proximè insideant, & in spiritu qui est formę uehiculum, at nihilominus penetrant & in totam illarum substantiam, hinc & totius substantiæ proprietates appellantur. B R. Dic paulò explicatius. E V. In uiuentibus multæ uires insunt quę illorum extinguūtur interitu, regulus uiuens, non autem extinctus, uisu enecat. Cor hirundinis palpitans deuoratum, conferre creditur ad memoriā & intelligentiam. Turturis cor ad febres omnes intermittentes, si uiuens calensque uoretur. Anas uiua uentri admota, tormina compescere: Scorpius suo uulneri impositus, iniectū uirus exhaurire: uiuens aranea iuglandis testis inclusa colloque subnexa, quartanam depellere. Hęc & quæcunque non nisi uiuentia agunt, præcipuas uires in spiritu & forma uiuentis obtinent. Multa autē tum in animantiū tum in stirpium genere morte extinta, uires etiamnum retinent, sed quas multo efficaciores habebant dum uiuerent. Et partes & excrementa tum stirpium, tam animantium è uiuis illis, tacitas uires habent multo efficaciores quam quæ è mortuis eximuntur: & quæcunque a mortuis sumuntur, efficaciora sunt cruda quàm cocta. Rauarum oculi ante solis ortum eruti, uiuis illis in aquā dimissis, alligati tertianas abigere traduntur, omniū serpentū dentes euulsi, quartanas sanare: talpæ uiuæ dēs, dentium dolores cōpescere cōtactu. Omniū stirpiū flores, surculi, comę, radices deprehenduntur tacitis uiribus præstātiores e uirentibus recens lectæ, quā aridæ, & omnes crudæ quam coctæ: quemadmodum & hominis calua, ad epilepsiam, ossiculum è poplite leporis ad nephritidem, & ad spasmum flatulentum, intestinū lupi ad colicū dolorem, piscium quorundā ossicula ad calculum, cor corui gestatum ad inhibendum somnum, cor uespertilionis ad hoc accersendum ceruorum exuuię ad senectutem, & quęcunque harum similia tradūtur, cruda sunte, ni qua forte qualitate excellant stomacho infensa. Vt enim uiuētiū

interitu extincto spiritu, magna simul cœlestis quæ eo tenebatur uis perit: Ita coctione ignisque feruore multa dissipātur quę derelicta fuerant. Eo quippe unumquodq; integrioribus pollet facultatibus, quo proprius ad primam originem accedit. Multorum nihilominus uires eousque penetrauerunt, ut nō solum in spiritu & in tenui substantia, uerum etiam in crassiore materia & in tota substantia firmius inhærescant, permaneantque abeunte totius forma, illiusque temperamento dissoluto. Nam quę ex herbis, aut ex alijs purgantibus medicamentis aqua uaporatio elicitur, purgandi uim etiam num retinet, aut deleteriam si herbæ in deleterijs fuere. Qui ex hydrargyro exustione fit puluis, præcipuas illius uires habet. Vitarum cantharidum cinis urinas abunde mouet, estque ut cantharides deleterius. Cancrorum ustorum cinis, demorsorum a rapido cane amuletum est. Hoc quicquid de proprietatum situ quæsitū est sic rursum expediam: Occulta rei proprietas tota quidem è forma, & tota rei substantia manat, apta tamen & uaria subiecti præparatione quo suscipiatur conserueturque indigens, quæ magnum habet ad iuuandum impediendum ue momentum. Quanquam igitur tota è rei forma existit non tamen in illa dūtaxat posita est, sed quodam modo in totum subiectum corpus diffusa: & prima quidem illius origo atque fons è forma est, sed cuius uis & habilitas agendi in totum deriuatur ac pertinet. Id quod perinde est ac si dicas, proprietatem a forma toti subiecto impertiri. Hæc si habere argumento est, quod immutata subiecti pręparatione, ea ipsa proprietas aut acutius, aut hebetius agit. Succinum attritu incalescēs, & pharmacum nostro calore suscitatum, celerius ualentiusq; redditur. Quum itaq; in simplici corpore forma in omnem materiam penetrauit, simul in eam suas omnes uires & proprietates infixit, adeo quidem tenaciter, ut etiam si forma pereat totiusque temperamenti ratio dissoluatur, proprietates nihilominus permaneant, licet quadātenus immutatę & infractæ. Nihil igitur mirum uideri debet si uapor aut aqua arte è stirpe elicita, stirpis uim proprietatemq; retinet, aut si cantharidum cuius deleterius est, urinasque mouet, & uesicam exulcerat. A R. O Deum immortalem, quos mihi aculeos isthac interpretatione infigis? quam dulci & iucunda recordatione animum exuscitas? Tu mihi refricare uideris purioris philosophiæ memoriam prope intermortuam, & uulgaris illius sophisticæ cauillis obrutā. Agnosco quam sit difficile in tanta philosophantum turba, cernere quid potissimū sequaris. Quo ipse interpretari, nunc primum recordor sæpius me certa oculorum fide animaduertisse. Etenim fusilis & metallicæ illius philosophiæ τῆς χημείας ut certè multorum quum longa peregrinatione cum primis studiosus existerem, exercitatissimo admodum præceptore usus, ex unoquoque tum stirpium tum inuentium genere substantias alicui plane uarias, primum quidem aquam, eamque uberiorem si ut stirps uirebat, parciorem si arescebat. Deinde oleum, non id quidē pingue ac sordidum, quale pressum ex amygdalis & ex plerisque seminibus trahitur, sed artis præstantioris opus, quod tempore nec rancescat, nec facilè corrumpatur. Id autem duplex, unum tenue & albicans, alterum siccius atque rubens: postremo fecem terrenamq; substantiam subsidentē instar cineris atri & exusti. Hac dissolutione conabamur miris artibus, ex unoquoque corpore quatuor illa rerum primordia, quę ortu natura permiscuerat, seiungere; aquam in concreto uapore, aerem in oleo albicāte, in rubente ignem, in fece terram. Cæterum neutiquā præstare licuit, ut ex ijs quicquam prorsus simplex purumque secerneretur: quòd, ut inquit Augurellus,

Quæ miscet natura potens confundit eodem,

Haud

Haud ars ulla potest prorsus disiungere.

Quanquam aũt secreta hæc, simplicia non sunt, puriora tamen quam in permistione elucent, ijsque ignis beneficio non parum sordidæ materiæ ab elementis contractę decessit. Quocirca si quæ densandi, astringendi, corroborandi, detergendi, aut aliæ a materia uires inerant in composito, hę in secretis illis minore sunt efficacia. Iã uerò totius substãtię proprietatem, de qua maxima est nostra disputatio, nuquã seorsum pura cõsistere deprehẽdimus, sed in singula illa etiam num secreta penitus immergi. Infirmiorẽ in aqua, quæ præsertim è stirpe uiridi proliciebatur: in ea quippe humor exuberat alimentarius, nondum stirpis uim omnem ac proprietatem adeptus. Efficaciorem in oleo, multoque in rubente quã in albo: illud siquidem & odore, & sapore totius substantiã referens, propria sedes dignoscitur insiti spiritus & caloris, in quibus proprietas tota subsistit foueturq;. A fece terrena & ab aquoso humore quasi ab impurorum elementorum uinculis uindicatum oleũ, purius quidẽ euadit, perinde atque uenatum sanguis ab alui fece, & ab urinis expurgatus. In terrena porrò substanti & in illa derelicta fece, nonnihil etiam occultarũ uirium manet, quod & arte eximi potest. Fex uritur dum prorsus albescat & in calcem redigatur, quæ certè proprio humore aptè dissoluta eximiis uiribus præcellit. At uero qui neglecto quatuor substantiarũ dirẽptu, quippiã secernere student in quo maxima sit proprietatis efficacitas, & illa quæ multis dici solet quinta essentia, primũ è re subiecta aquam lento uaporario prolectant, hac deinde feces respergunt ut secundo humorem aliciant: sicq; septena respersione & expiratione feces terreri non sinunt, & ex his uim facultatemque omnem exhauriunt, aquę maximeque assidenti oleo innixæ, quæ ad multa utilis accõmodataq; sit. Quinetiam exceptas aquas uase pelicani effigie, multa agitatione anfractuque longo circulantur, quo hæ uires sortitæ efficacissimas, in quintę illius essentię naturã uix ulli corruptelę obnoxiã facessant. PH. En multa refers admodũ recõdita: quibus augurer maiora te & abstrusiora de peruulgato illo multisque decantato philosophorũ lapide subolfecisse. B. Nõ olfeci modo, uerũetiã de hoc non parũ fortasse degustaui. PH. Et fortasse magno tuo dãno. B. Immo lucro fœnoreq; maximo, ut qui eo studio uerũ cõprobauerim, qđ fabuloso figmento uobis haud absimile putatur. PH. Quid hoc quæso rei? B. Indignis hęc impertiri nefas. EV. Etiam si iã dies inclinet, dic tamẽ rogatus, nec in amicorum sodalitate celes, quid hac de philosophia acceperis. B. Dicã uestro hortatu, nõ hũc totũ thesaurũ deprõpturus, sed edocturus quam uerè subsistat Ne uos aũt insolẽs nominũ sermonisq; obscuritas effundat, quæ patres umbra & ænigmate obuelarunt, in apertũ & in clarissimã lucẽ proferã, strictim tamẽ & quã breuissimè. Lapis philosophicus, elixir Arabibus, gignẽdi propagãdiq; auri uerũ semẽ, nõ è sulphure, nõ ex argento uiuo, nõ ex ullo cæterorũ quę multi fraude proponũt, sed solo ex auro eoq; purissimo quærẽdus uestigãdusq; est.

Hordea cui cordi, demum serit hordea; ne tu
Nunc aliunde pares auri primordia, in auro
Semina sunt auri, quamuis abstrusa recedant
Longius, & multo nobis quærenda labore.

Nihil est in ulla naturæ parte quod non in se generis sui semen contineat, sed quod uix possit arte prolici. Ex solo autem auro potest. Maxima uis seminis in oleo quodam inhærescit, atq; id quidem in cæteris inflammari cremariq; ab igne solet, in auro autem non potest, qua ex causa id nullius ignis ardore terreri absumi ue potest, & omnem artis uim tolerat.

Vni

Vni quoniam nihil deperit aures
Igne, uelut solum consumit nulla uetustas,
Ac neque rubigo aut ærugo conficit ulla,
Cuncta adeo firmis illic compagibus hærent.

Fœcundum autem id semen sic eruito: Auri purissimi uncias duas, argenti uiui magno artis studio præparati decuplo permisce, igneque languido dissolue, dum argentum uiuum prorsus expiret, pristinumque auri pondus subsideat in atrum puluerem redactũ, qui tamen liquatus possit in propriam auri naturam redire. Ex hoc dein puluere igni acerrimo uaporarij, aquam continenter elicies, dum puluis totus in cinerem candidissimum, & in calcem de uergat. Calcem septies aqua responge, quæ & toties expiratione inde prolecta sit: omnique arte elabora ut hęc impulsione & incursione crebra sese extenuent, & ab omni sorde feceque purissima reddant, uires summas consequuta. Hæc duo sunt totius artis operisque conficiendi primordia, in quibus mundi quatuor elementa deuinciuntur. Nam in aqua aer etiam inest, in calce terra atque ignis: sicque quod in smargdina Hermetis tabula tanquam insculptum mysterium, legimus. *Ascendit a terra in cęlum, iterumque descendit in terram, sicque uim recipit superiorum & inferiorum.* Qui ænigmate hæc contexerunt, hanc aquam appellant argentum uiuum, calcem uerum sulphur, quorum permistione lapis fit, perinde atque ex aqua farinaque panis. Alij aquam spiritum uiuentem, terram fermentum, alij illam marem, hanc fœminam dixerunt, quorum complexu & coitione procreatur infans. Opus autem postremum ut compleas, calcem puram obturato uase reconde equino fimo calente, diebus quadraginta, dum in humorem album & crassum liquescat. In hunc iustis dierum interuallis aquam sensim infunde, ea quidem uia & ratione quam artis periti ad unguem explicarunt, ut calx aquam suam omnem sensim combibens quasi illinc enutrita, in lapidem uerum concrescat. Quam uariam colorum mutationem hoc temporis curriculo debeat lapis subire, & quæ indicia illius consummati perfectique existant expressum etiam ab illis patefactumque est. Hic thesaurus immensus, hoc uerum elixir, hoc frugiferum auri semen, cuius drachma si in ducentas & quinquaginta liquati plumbi aut stanni drachmas infundatur, id uniuersum in aurum purissimum conuertet. Immo etiam, ut cum poeta loquar,

Ipsius ut tenui proiecta parte per undas
Aequoris, argentum si uiuum tum foret æquor,
Omne uel immensum uerti mare posset in aurum.

PH. Heu quid rerum audio? Equidem tibi artique condiscendę me totum deuedo, measque fortunas omneis pericitandi studio deuolo. EV. Siccine è philosophia ad diuitias habendi desiderio quasi inflammatus raperis? Vide ne quod postremo additum est, fabulam detegat. Missa igitur tam uehementi de pecunia opinione, satis nobis sit è rebus singulis syncerum quippiam purissimumque elicere, in quo uis illa occultarum proprietatum summa insideat. Pro qua re dilucidius explicata maximam Bruto gratiam habemus. BRVT. At pro beneficijs in me tuis meritam gratiam debitamque referre nunquam possim.

Occultis morbis tacita medicamentorum proprietate succurrendum, non Empiricorum ritu, sed arte & methodo. Cap. XIX.

BRVTVS

HANC autē de abditis proprietatibus disputationē tandem ut cōcludas, si qua

si qua putas arte illas ad curationem adhibendas, hanc nobis expedi. EV. Est
certè quidem maxima, ut enim in cæteris, ita in his curandi ratio contrario
rum lege completur. Vt repletio inanitione inanitio repletione, omnisque
intemperies intemperie contraria, sic totius substantię morbus, medicamen
tis profligatur totius substantiæ proprietate contrarijs. Vnicuique siue in epi
demiorum siue in contagiosorum, siue in uenenatorum is genere sit, peculia-
re quoddam remedium opponitur, secreta facultate efficax. PHI. Breuis
hæc expedita ratio medendi, quæ neque philosophicis, neque medicis theo-
rematis, neque ulla methodo innititur, & qua quiuis è plebe semestri opti-
mus medicus euadat. Hinc fortasse Galenus locis non paucis facultates quæ
totius substantiæ proprietate fiunt, dixit a methodo & ratione alienas esse.
EVD. Quo te rerum isthęc ignorantia & stupiditas deuoluit? Siccine pu-
tes tam pręclaram artem nullis aliarum disciplinarum ornamentis fulgere,
neque illarum adminiculis fulciri? Grauis est eorum temeritas qui eximium
quoddam remedium nati, sine iudicio, sine arte, utcunque sors tulerit sta-
tim ad curationem proferunt. Olim Empirici ad unumquemque morbum
magna remediorum sylua comparata, quodlibet nullo delectu ad curationem
adhibeant, id si fortè parum profuisset, continuò ad alterius opem concur-
rebant, subinde facta mutatione dum morbus uel sponte, uel naturæ benefi-
cio quam remedijs potius sanesceret, postremò adhibitum totius curationis
causam fuisse persuasi. Hæc ratio tantam remediorum syluam peperit, nihil
ut toto obuersetur orbi, quod non in medicinæ usum accommodetur. Me-
dendi uiam, quæ uni remediorum multitudini fidit, parum tutam intelligens
Hippocrates, ipso artis quasi uestibulo dixit, Experimentum fallax, id ni-
mirum quod nec ratione, nec methodo, nec iudicio suffultum stabilitumque
sit. Quod uerò ex Galeno asserebas facultates quæ totius substantiæ pro-
prietate fiunt, a methodo & ratione alienas esse, non idcirco dictum putes
quòd illis nulla methodo uoti conueniat, sed quod non ut quæ sunt in calefa
ciendo, frigefaciendo, humectando siccandoque, methodis reperiantur. Il-
las enim non ratione ab odore uel sapore, sed sola experientia inuenire pos-
sis. Nam inquit Galenus cur hic lapis tacto uulnere ex quo sanguis prorum
pit, cursum eius reprimat ac sistat, haud nouimus. At cur lapis quem uo-
cant hæmatiten, in oculares facultates indatur, haud latet, nam id rationis
inuentum est. Itaque occultæ facultaes quæ manifesta demonstratione sci-
ri haud possunt, methodo tamen & ratione ad morborum curationem adhi-
bendę sunt. BRVT. Placet hæc interpretatio. Cæterum quas dicimus
experiétia sola cognitas uires, putas ne casu & animātium imitatione inuen
tas, quemadmodum ferunt ab ibide clysterem, ab hippopotamo uenę sectio
nem, a ceruo uenenatis sagitis confixo, dictami uires edoctos nos esse? EV.
Potuit illinc fortasse experiendi quædam occasio, & experientię initium de-
duci, at perfectio ipsaque experientiæ fides & constantia, non nisi ratione
conquiritur. Quum hic remedium adhibet ieiunio, ille pasto, hic morbi
initio nec prepurgato corpore, ille inclinante iam morbo, hic in affectu sim-
plici, ille in composito, hic in leuiore & perfacili, ille in contumaci, uter-
que experitur quidem, at non similiter. Existit ergo experiundi quędam ra
tio, qua spreta quęcunque utilia hic experietur, ille haudquaquam proba-
bit, aliaque perquiret, hinc sanè tot experimentorū procellis & undis demer
gimur. B. Qua quæso ratione experimenta cōprobare liceat? E V. Eadē nimi
rū qua & morborū curationē exequimur. B. Hāc igitur sūmariè breuiterq; p
stringe.

ftringe. *EVD.* In quemcunque curandum morbum incideris, æstimandum principio manifestus ne is sit, an occultus, si occultus (nam manifestos hic non persequor) simplexne & solus, an manifesto implicitus. Quum occulta pernicies inuasit, si purum corpus erat & integre sanum, fere solet simplex & solitarius esse morbus, sin uerò uel plethora, uel cacochymia, uel obstructiones, uel alia causa præter naturam corpus tenebatur, uix potest qui inuadit occultus morbus simplex esse. In hoc igitur curando non antè afferenda sunt remedia quæ totius substantię cõtrarietate eum profligent, quàm plethoram, cacochymiam, obstructionem aliam ue causam medendi arte summoueris. Siquidem hæ & occultam perniciem fouent, & antidotorum uires infringunt. *In* cacochymia quæ prçsertim uentriculum, primas uenas uisceraque occupauerit, occultæ medicamentorum uires quasi sepultę franguntur, & hębetescunt, perinde atque si in lutum sordiessimum demergerentur. *In* obstructione præclusæ sunt & impeditæ uiæ quibus interest ad affectam sedem nec eò potest antidotus integris uiribus peruenire. In plethora etiam obstructio fere subest, quibus ex causis infirmę & parum efficaces redduntur medicamentorum uires. Itaque non antequam hæc uitia solueris occultæ medicamentorum proprietates utiliter afferentur. Cæterum si simplex occulta pernicies eaque sola subsit in corpore, statim non alia curatione permissa, conuenientia remedia afferantur, tum ad id eius quod etiamnum futurum est, tū ad id quod factum iam est. Quod fieri potest futurumve est, inhiberi debet & intercipi, idq; efficiente illius causa sublata, hæc si in aere fuerit, acceso igne uel refrigerantibus, uel odoribus qui tota proprietate sunt efficaces, uel alia omni arte corrigetur, dum purior aer euadat. Pauca erit respiratio, a pleniore uictu, a uehementi exercitatione, & ab omnibus causis abstinendum quæ crebrum magnamque respirationem inducunt. Quum uel a contactu uel ab intro sumptis pernicies contracta fuerit, peruestigandæ & discēdæ sunt illius causæ, quas postea declinare non difficile sit. Nam uirulentas bestias, aut inquinatorum hominum consortia, & loca quibus hi habitant uitare possumus: & qui in ueneni suspicione sunt, ad esculentorum potulentorumq; saporē diligenter attēdere, & aliqua persumere possunt, quæ ueneni uires hebetēt. Quod porrò morbi factum iam est, summoueri debet per ea quæ extirpant, retundunt & extinguunt. Extirpant autem quęcunque uirus exhauriunt, forasque proliciunt. Qua in re & quanta ueneni pernicies uisq; sit tenendum, & qua parte & quam pridem intro subierit. Primo quoque tempore, etiam si nondum perniciei signa compareant, uirus antequam inualescat & altius in corpus illabatur uisceraq; tangat, coerceri debet, simulq; ualente auxilio reuelli, absorberiq;, alioqui exitiali ui & pernicie occupatis iam uisceribus, frustra succurritur. Idque ea sede reuellatur qua conceptum illapsumque est. *In* morbis pestilentibus per os & nares ualida expiratio concitetur, quæ & pulmones & partes cordi uicinas exinaniat, moxq; aer igni expurgatus aut odoratus, cardicusve uapor inspiretur. In morbis contagiosis paulo supra partem primū infectam, uincula (fieri commode potest) arctissima iniiciantur, deinde pernicies protinus eliciatur, primum quidem exuctus facto ab eo qui ieiunus non sit, qui os uino collucrit, & cotoneum malum præmanderit, uel qui olei exiguum ore contineat. Quum suctio tuta non est, gallinacei dissecti etiamnum proprio calore tepentes percusso loco circumuoluuntur, uel gallinę uiuę podex loco adhibetur dum intereat, alia subinde mutatur dum suo calore & spiritu partis uenenum exigat. Locus etiam spongia noua fouendus, quæ uel in

lixiuio fermentorum aut ficus, uel in posca, uel in acri salsamento, uel muria, uel aqua maris maduerit. Scarificatus altiores imprimendi, ut cum sanguine uirulenta materia profundatur. Affigendæ cucurbitulæ cum largiore flāma, quæ foras euocent. Emplastra ex porro, cæpa, alio, sinapi, adiecto sale aut nitro interdum aut ex tapsia aut ex canthar:dibus imponuntur, quæ uenenū elicere & discutere queant. Loci in carne facta circunscriptio & quasi circinatio uirus intro subire non sinit, idque cum sanguine profundit. Interdum & hamo prehensa caro scalpelliq; acie circumscripta amputari debet. Vstio candente ferro uirus omne domat & absumit, nec in membra insinuari patitur. Quum uerò crustæ decident ulcus diu sordidum & manans prorogetur, ne illius labra coalescant, obducaturq; cicatrice, Sectio ictæq; partis (si extrema ea fuerit) amputatio in extremis & præsentibus serpentium ictibus imperatur. In uenenatis porrò affectibus quum assumptum uenenum est, sine mora uirus foras exhauriatur priusquam inualescat. Vomitio protinus concitetur hydrelæo tepente, aut butyro, aut adipe anserino ex aqua calente, aut maluæ aut seminis lini, fœnigræci, aut urticæ decocto. Quę singula præsertim oleum, non modò ut relaxante uomitiones mouent, sed & perniciei uim acrimoniāq; obterunt. Quinetiam reliquiæ intestinis inhærescentes, clystere acri deducēdę, in quo hierę tum siplicis tum compositæ, & mellis & nitri magna uis insit. Hæc igitur sunt quibus elici extirparique uenenum potest quorum optimum quodq; & rei subiectæ conuenientissimū diligentur, si partis qua id præhenderit situs & natura æstimabitur, si quanta sit ueneni pernicies, & quam pridem inuaserit compertum fuerit. Cęterum quoniam plerunque hisce præsidiis tota uix pernicies elici potest, huius quicquid reliquum fuerit, obtundi restinguique debet, Obtūdunt quæcunque manifestis qualitatibus illius furorem uim acrimoniamque hebetant & consopiunt. Id genus sunt in pestilentibus morbis frigida & stiptica, ut aquæ frigidæ potus, mali punici, citrei medicīq; succus, omphacium, oxalis, acida omnia & medicamenta hisce uiribus pdita. Odores ac suffitus qui eisdem polleant facultatibus. Si intro sumpti ueneni suspicio est, eius uis obtundetur uel oleo, uel butyro, uel anserino adipe, uel iure pinguioris carnis, & gallinaceorum, uel maluæ, althę, lini aut fœnigręci, ptisanę cremore, uel lacte schisto, uel lactis potu pleniore, in quo etiam cucumeris semina contrita sint. Omnium siquidem uis lenīēdo, ueneni acrimoniam hebetat, ipsumque quasi consopitum in aluum deturbat. Confert præterea uenarum ductus obstruere uel astringere, ne tam repentè uis illa ueneni in uiscera in principesq; partes inuadat. In id efficaces sunt bolus armena & terra lemia, quæ etiam communi dote possunt. Item halicæ, orizæ, tragi aut tritici pultes. Venenatarum bestiarum acceptum uirus obtunditur & mēbratim peruagaturum infrenatur, tum his quę nunc dicta sunt, tum aliis quibusdam acrioribus, ut uini meracioris passique potu, aliorum, pororum, cæparum & omnium acrium esu. Quum enim difficile hæc coquantur, multosque dies eorum uis & qualitas remaneat, putant hoc tempore, perniciem illorum uehementia & acrimonia obtundi & arceri ne altius penetret. Hæc uniuersa in occultorum uenenatorumque morborum curatione premittenda, & ut uniuscuiusque status conditioque feret accommodanda, sine quibus uix quisquam possit, uel ampla remediorum supellectile undique instructus, tutam efficacemque sonationem suscipere. Quæ si uia & rationem stabilita conformataque sunt, constat non sine arte & methodo ad occultarum proprietatum opem concurrendum, sed summam esse artis potestatem, eamque

ubique

ubique primas obtinere, Leuiusculos incipientesque occultos morbos ars generalis interdum cohibet: integra perfectaque sanatio his duntaxat complectur quæ pernicici atque ueneni uim omnem aut restinguant aut exterminent. Id autem alia communi, alia peculiari dote pręstant: communi quidem, bolus armena, terra lemnia, dictamus, pastinaca, ruta, Aristolochia, theriace, mithridatium, aliaque non pauca a Dioscoride octaui libri calce conscripta. Quę porrò peculiari dote uigent, alia occultos, alia manifestos morbos expugnant. Anginæ siquidem simplici manifestæque inflammationi hirundinum ustarum cinis, & albi canis stercus proprietate succurrit. Asthmati, uulpeculæ pulmones colico dolori, e lupi intestino cingulum. Calculo, hircinus sanguis non substantiarum dissidio, sed amicitia & similitudine qua partibus offensis affines sunt. Occultis uero morbis obsistunt, quæ antipathia & totius substantię dissidio uires habent. Vt sua cuiusque ueneni atque morbi species ita sua cuiusque est antidotus, id secretiore proprietate exterminans, aut intrò sumpta, aut suffitu odoreque hausta, aut foris adhibita. Proprietatum quidem cognitio, omnium præstantissima atque nobilissima, nos una locupletare ornareque potest. Ardua sanè illa & procul a nostris sensibus posita tota quippe ex naturæ & essentiæ inspectione cognitioneque nascens. Illa autē purissima simplicissimaque rerum natura nullius sensibus obuia, sola mēte comprehenditur. Hanc si oculis & re ipsa cerneremus, continuo in ea quasi in speculo proprietates omnes nobis elucerent. Quanquam autem latent, naturæ arcanis multaque obscuritate inuolutæ præ ignauia tamen sinendæ non sunt, sed inuestigandæ diligentius, non e primis tangendi secundisue qualitatibus nō e sapore, odore, sono uel colore, uerum è solis effectis & operibus, quæ tum longa usus obseruatione, tum optimorum authorum monimentis comparata confimataque sint. At uero quoniam inclinato iam die ad uesperum perducta est disputatio, huic modum finemque constituam, ut paulisper laxemus animos, & a seueritate ad hilaritatem risumque traducamus. Vos autem disputationis studio incensi totiusque memores, otio maiore in abditarum proprietatum cognitionem aliquando acrius grauiusque incumbite.

FINIS.

colorchecker CLASSIC
calibrite
mm